PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES

1964

(FEBRUARY- MARCH-APRIL SESSION)

VOL. I. Nos. 29-39

(PART IV)

Dated :-

Ist April, 1964

2nd April, 1964

3rd April, 1964

6th April, 1964

7th April, 1964

8th April, 1964

9th April, 1964

10th April, 1964

15th April, 1964

16th April, 1964

17th April, 1964.

Punjab Vidhan Sabha Debates

1st April, 1964

Vol. 1 No. 29

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 1st April, 1964

Price : Rs. 9.10 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I, NO. 29, DATED THE 1ST APRIL, 1964

Read	*For*	*Page*	*Line*
(i)—lxxx	(i)—	Title	Last
मैथड्ज़	मथड़ज्ञ	(29)14	15
ਥਾਂ	ਬਾਂ	(29)30	4 from below
ਨਾਲ	ਨਲ	(29)34	26
ਮੈਂ	ਮਂ	(29)35	8 from below
Add the word "ਕਿਹਾ ਕਿ" after the word "ਨੇ"		(29)37	25
matter	mather	(29)39	16
विश्वास	विष्वास	(29)39	3 from below
दी	दो	(29)40	5 from below
permissible	permisible	(29)40	13 from below
ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ	ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ	(29)42	5 from below
pro-	prol	(29)43	4 from below
denial	denia	(29)43	3 from below
Add "श्री" before "बलरामजी दास"		(29)46	19
Privileges	Privilges	(29)47	8

Read	*For*	*Page*	*Line*
Yash	Yesh	(29)47	10
Sardar	Surdar	(29)49	1
आपोज़ीशन	आपोज़ोशन	(29)50	3
Delete "to" before 'that'		(29)57	23
पढ़ो	पड़ी	(29)58	7 from below
मेम्बर	मैम्मर	(29)64	4
कन्फ्यूज़न	कन्फ्यज़न	(29)64	Last
चैलेंज	जैलेंज	(29)65	7
सपुर्द	सर्पुद	(29)65	10
Hon.	Hpn.	(29)68	2 from below
Castes	Castf	viii	col. 6, line 3
Jhajjar	Jahjjar	xiii	col. 3, line 4
Kandaghat	Kandghat	xiv	col. 3, line 2
Chuni Lal	Chuni Lai	xxii	S. No. 2
Irrigation	Irigagation	xxvii	4

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 1st April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh at 9.00 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Damage caused to Crops/Vegetables due to Frost Cold spell in the State

***4715. Comrade Ram Kishan :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the extent of damage caused to the crops and vegetables in the State due to the recent cold spell ;

(b) the details of the relief, if any given or proposed to be given by Government to the affected cultivators ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Exact damage to crops/vegetables by the cold spell can be assessed only after Girdawari from field to field which will take some time.

(b) The question of providing relief to the affected cultivators will be considered only on receipt of exact figures of damage caused to crops/vegetables and proposals for relief from the Deputy Commissioners in the State. However, instructions have been issued to all the Deputy Commissioners to suspend recoveries of taccavi loan in deserving cases in all such cases.

कामरेड राम किशन : क्या माल मन्त्री यह बताएंगे कि जो गिरदावरी हो रही है इसके लिए कोई डेट या समय मुकर्रर किया गया है कि यह कब तक इनफर्मेशन आ जाएगी, जिस की रोशनी में सरकार आखरी फैसला कर सकेगी ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ 31 ਮਾਰਚ ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

कामरेड राम किशन : आज जो नुकसान क्राप्स के साथ वैजीटेबल क्राप्स को हुआ है क्या सरकार उसके बारे में भी रिलीफ देने को तैयार है या नहीं ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਵੈਜੀਟੇਬਲ ਕਰਾਪ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਵਾਲ ਵੀ ਇਕਠਾ ਹੀ ਕਨਸਿਡਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

कामरेड राम किशन : क्या हाउस को मिनिस्टर साहिब की तरफ से यकीन दिलाया जा सकता है कि इस सम्बन्ध में डिप्टी कमिशनर्ज़ को हदायात जारी कर दी जाएंगी कि वैजीटेबल क्राप्स को रिलीफ देने के लिए उन्हें भी शामिल कर लिया जाए ।

ਮੰਤਰੀ : ਸੇਪਰੇਟ ਇਨਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । The instructions already issued cover the same.

श्री जगन्नाथ : क्या माल मन्त्री के इलम में है कि पटवारी गलत गिरदावरियां करते हैं और गांव के किसी आदमी को नहीं बुलाया जाता ? तो आप किस तरह से चैकिंग करते हैं कि गिरदावरियां ठीक तैयार होती हैं या नहीं ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਿਧਾ ਸਬੰਧ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)

Supplementaries to Starred Question No. *4774

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Local Government and Welfare Minister as to why two methods, one of auction and the other of negotiations, were adopted in this case ?

ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵਕਤ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੀਲਾਮ ਕਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਨਟਾਈਟਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਇਨਵਾਈਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਾ ਆਉਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਟੇਗਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਐਨਟਾਈਟਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿਲਟਰੀ ਪਰਸਾਨਲ ਰੈਫਿਊਜੀ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੇ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੈਟੇਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਦੇ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਲੋਕਲ ਸੈਲਫ-ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਨੇਗੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਜੋ ਤਰੀਕਾ ਅਡਾਪਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕੀ ਇਸ ਵਿਚ ਟੈਂਡਰ ਕਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਆਕਸ਼ਨਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਮੰਤਰੀ ; ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ, ਕਿ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸ ਚੁਕਿਆਂ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਰ ਕੈਟੇਗਰੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇਕੇ ਜੋ ਬਾਕੀ ਬਚਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਕਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੀ ਜਿਹੜੇ ਪਲਾਟ ਬਾਈ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਗਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਮੈਥਡ ਅਡਾਪਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੀ ਟੈਂਡਰ ਕਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਆਫਰ ਐਕਸੈਪਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਈ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਲਾਟ ਅਲਾਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਐਨਟਾਈਟਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਟੈਂਡਰ ਕਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब यह बताएंगे कि जो प्लाट बच गए थे उन्हें आकशन न करके मुकर्रर कीमत पर क्यों दिया है ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਪਲਾਟ ਹੋਟਲ ਦਾ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਹ ਵਿਕ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ 7 ਪਲਾਟਾਂ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਰੀਫਿਊਜੀਆਂ ਦੀਆਂ 7 ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਜ਼ਰਵ ਪਰਾਈਸ ਤੇ ਇਹ ਪਲਾਟ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ 7 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਲਾਟ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਂਡਰ ਕਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਆਕਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਕੀ ਕੀਮਤ ਰੀਜ਼ਰਵ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਟਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਆਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਟੈਂਡਰ ਲਏ ਗਏ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਿਆਂ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਟਲ ਦੀ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਪਲਾਟ ਬਣਾ ਕੇ ਰੀਜ਼ਰਵ ਪ੍ਰਾਈਸ ਤੇ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਨਾਂ ਪਲਾਟਾਂ ਨੂੰ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੀਜ਼ਰਵ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਈਸ ਆਫਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਟਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਉਸ ਦੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹਨ।

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਹੜੇ ਪਲਾਟ ਵੇਚੇ ਗਏ ਹਨ ਇਮਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟ੍ਰਸਟ ਵਲੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਉ।

श्री ओम प्रकाश अग्नीहोत्री : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जितनी खाली जगह थी उतनी ही अपलीकेशन्ज़ इनवाईट की गईं या किस तरीके से लोगों को इत्तलाह देकर एप्लीकेशन्ज़ वसूल की ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਹੋਟਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀ ਵੇਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਰੀਜ਼ਰਵ ਪ੍ਰਾਈਸ ਤੋਂ ਘਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਚਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਪਲਾਟ ਬਣਾ ਕੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਅਤੇ 7 ਅਰਜ਼ੀਆਂ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਟੇਗਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ, ਰਿਫਊਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਟ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

श्री मंगल सैन : क्या मंत्री महोदय बताने का कष्ट करेंगे कि उन्होंने कहा कि आकशन में कोई प्लाट लेने नहीं आया तो क्या यह ठीक है कि यह प्लाट जिन लोगों को दिए गए उनमें नारायण सिंह शाहबाजपुरी और कैरों साहिब के वकील गुरदित सिंह एडवोकेट भी शामिल हैं।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਸਟ ਸਪਲਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਵੇਖ ਲੈਣ।

Chaudhri Darshan Singh : The price of land in the case of negotiations ranges between Rs 16 and Rs 20 per yard, whereas in the case of auction, it comes to Rs 60/80. In view of this, may I know from the hon. Minister as to why the Government adopted the method of negotiations ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਫਹਿਰਿਸਤ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲਵੋ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਜਵਾਬ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਪੁਛ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਕਮਰਸ਼ਲ ਪਲਾਟਸ ਹੀ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]
ਰੈਜ਼ੀਡੈਨਸ਼ਲ ਪਲਾਟਸ ਵੀ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

Mr. Speaker : The hon. Member should not make any insinuations. He should resume his seat, so that the hon. Minister may give reply to this question.

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਸਟੇਟਮੇਂਟ ਟੇਬਲ ਉਤੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ 200 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਫਹਿਰਿਸਤ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਦ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿ ਆਇਆ ਰੈਜ਼ੀਡੈਨਸ਼ਲ ਪਲਾਟਸ ਆਕਸ਼ਨ ਹੋਏ ਹਨ ਜਾਂ ਬਾਈ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ, He does not know the meaning of the word negotiation please.

(No reply was given)

श्री बाबू दयाल शर्मा : मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि जैसे हम ने अखबारों में पढ़ा है कि जिस लहजे से यहां पर बोला जाता है इस से अखबारों में हमारी बड़ी बदनामी हुई है। मैं आपका इस बात पर रूलिंग चाहता हूं कि आया धमकी आमेज अलफाज में इस हाऊस में बोला जा सकता है।

Mr. Speaker : This is no point of order.

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਫਹਿਰਿਸਤ ਰੱਖੀ ਹੈ ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ। ਇਸ ਵਿੱਚ 6 ਲੋਕਲ ਪਰਸਨ ਹਨ 6 ਪਰਸਨ ਡਿਸਪਲੇਸਡ ਹਨ, 8 ਪਰਸਨ............(ਵਿਘਨ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 33 ਪਲਾਟ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਕਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਰੈਜ਼ੀਡੈਨਸ਼ਲ ਪਲਾਟ ਅਸੀਂ ਬਾਈ ਟੈਂਡਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ....

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਏਥੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਨਸ਼ਲ ਪਲਾਟਸ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬਾਈ ਟੈਂਡਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। I request the hon. Minister to point out any such residential plot.

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ਲ ਪਲਾਟਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਪਰੂਵਮੇਂਟ ਟਰਸਟ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਲੈਣ ਦੇ ਐਨਟਾਈਟਲਡ ਸੀ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : मैं यह पूछना चाहता हूं कि जिन लोगों ने दुकानों के लिये दरखास्तें दी उन में किस तरजीह से किस मैरिट से यह प्लाट्स दिये गये।

मंत्री : जो लोग कोआप्रेटिव सर्विस में थे या जिन की जमीन आ गई या जो कोई मिलिटरी सर्विस के थे उन को यह प्लाट्स रीजरव प्राइस पर दिये गये हैं।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ: ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰੀਜ਼ਰਵ ਪਰਾਈਸ ਤੇ ਪਲਾਟਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਮਾਇਨੇ ਹਨ।

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਹੜੇ ਰੀਜ਼ਰਵ ਪਰਾਈਸ ਦੇ ਐਨਟਾਈਟਲਡ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਜ਼ਰਵ ਪ੍ਰਾਈਸ ਤੇ ਹੀ ਪਲਾਟਸ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ ਇਥੇ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਲਾਟ ਨੂੰ ਟੈਂਡਰ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਆਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕੁਐਸਚਨ ਦਰ ਅਸਲ ਇਮਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰਸਟ ਨੂੰ ਰੀਲੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਡੇ-ਟੂ-ਡੇ ਵਰਕਿੰਗ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਡਾਇਰੈਕਟਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰੀ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗਵਰਮੈਂਟ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਮਿਲ ਸਕੀ ਉਹ ਹਾਊਸ ਦੀ ਟੇਬਲ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਡੇ-ਟੂ-ਡੇ ਵਰਕਿੰਗ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ। ਇਮਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰਸਟ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਨ ਇਟਸ ਫੰਕਸ਼ਨਜ਼ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੀ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਐਕਸੈਪਟ ਕਰ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैं यह पूछना चाहता हूं कि जैसा कि मिनिस्टर साहिब ने अभी अभी कहा कि यह फुल ऐटानोमस बाडी है। गवर्नमैंट का इस पर कोई कन्टरोल नहीं है। मगर मैं कहूंगा कि जब गवर्नमैंट को पूरी पावर्ज़ हैं कि इस ऐटानोमस बाडी के चेयरमैन को 24 घंटों के अन्दर अन्दर रीमूव कर सकती है और इसके चेयरमैन को नामिनेट कर सकती है तो इस का मतलब तो यही है कि it is directly under the influence of the Government जब हर चीज़ की इनको हाउस से सैंक्शन लेनी पड़ती है how is it that it is not under the influence of the Government.

गृह मंत्री : मैं अर्ज़ करूं कि यह बात यहां पर आरगूमैंटस की नहीं है यह तो एक लेजिसलेशन का मुआमला है। गवर्नमैंट ने जो इन को इख्तयारात दे रखे हैं वह इस के मुताबिक एक सटैचूटरी बाडी के तौर पर फंक्शन कर रही है। हम ने अब जो देखना है वह यही है कि गवर्नमैंट इस में किस हद तक दखल दे सकती है। जो इसकी वर्किंग है, इस पर गवर्नमैंट कोई सुपरवाइज़री अथारटी नहीं है, जहां तक था मैं जानता हूं .... (विघ्न)।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਮਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰਸਟ ਇਕ ਔਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀ ਹੈ ਔਰ ਡੇ-ਟੂ-ਡੇ ਫੰਕਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਜੇ ਕੋਈ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕੁਐਸਚਨ ਐਡਮਿਟ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੋ ਇਮਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰਸਟ ਕੋਲੋਂ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਮਿਲ ਸਕੀ ਉਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

Chaudhri Darshan Singh : Should it be presumed, that, in future, the Members are not entitled to put supplementaries on such questions ?

(*No reply was given*)

Sardar Lachhman Singh Gill : Sir, I rise on a Point of Order.

Mr. Speaker : What is your Point of Order ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਮਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰਸਟ ਇਕ ਔਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੈਮੀ ਗਵਰਮੈਂਟ ਬਾਡੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਜੇ ਜਨਤਾ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਬਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਲੈਣ ਦੇ ਐਨਟਾਈਟਲਡ ਨਹੀਂ।

Mr. Speaker : There is a method provided to discuss the working of autonomous bodies.

Sardar Lachhman Singh Gill : May I know that method, Sir.

Mr. Speaker : The hon. Member may please find it out from the Leader of the Opposition. He will guide him in this connection. There are, however, methods according to which we have been discussing the working of such bodies.

Sardar Lachhman Singh Gill : May I know, Sir, what is that ?

Mr. Speaker : I would request the hon. Member to find it out from the Leader of the Opposition. He will be able to guide him. There are methods and we have been discussing the working of the State Electricity Board.

Next question please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਐਮਾਊਂਟ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਇੰਡੀਕੇਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ...........

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਤੁਸੀਂ ਕਦੋਂ ਰਿਵਾਈਵ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਔਰ ਉਸਨੇ ਕਿੰਨਾ ਅਮਾਊਂਟ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਰੀਵਾਈਵ ਕਦੋਂ ਹੋਈ, ਇਸ ਦਾ ਸੈਪਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦਿਓ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਐਮਾਊਂਟ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ 12,858 ਰੁਪਿਆ ਹੈ।

Amount allocated for Welfare Schemes for the Scheduled Castes and Vimukat Jatis in Ludhiana District in 1963-64

***4638. Babu Ajit Kumar :** Will the Minister for Local Government and Welfare be pleased to state the total amount allocated for the year 1963-64 for schemes for the welfare of the Scheduled Castes and Vimukat Jatis in Ludhiana District together with the amount so far utilised, scheme-wise.

Sardar Gurbanta Singh : The desired information is placed on the Table of the House.

Serial No.	Name of the Scheme	Amount allocated to Ludhiana for the year 1963-64	Amount so far utilised i.e., upto 30th January, 1964
1	2	3	4
		Rs	Rs
1	Subsidy for the purchase of Agricultural land —		
	(i) Scheduled Castes ..	24,000	..
	(ii) Vimukat Jatis and ..	8,000	..
	Subsidy for houses/wells under the land schemes—		
	(i) Scheduled Castes ..	6,000	..
	(ii) Vimukat Jatis ..	2,000	..
2	Subsidy for the construction of new houses :—		
	(i) Other than those engaged on unclean occupation ..	3,000	..
	(ii) Engaged on unclean occupation ..	6,750	..
	(iii) Sweepers ..	6,750	..
	(iv) Vimukat Jatis ..	2,250	..
3	Subsidy for House sites :—		
	(i) Other than those engaged on unclean occupation ..	600	..
	(ii) Engaged on unclean occupation ..	800	..
4	Drinking water wells ..	4,000	..
5	Legal Assistance ..	800	..
6	Midwifery Training:—		
	(i) Scheduled Castes ..	400	..
	(ii) Other Backward Classes ..	100	..
	(iii) Vimukat Jatis ..	354[illegible]	..
7	Interest free loan ..	9,720	..
8	Poultry farming ..	37,500	37,500

Chaudhri Darshan Singh : Will the hon. Minister be pleased to state if all this expenditure was incurred after the 31st January as he has stated in the answer to this question that up to 31st January not even a single penny was spent ?

ਮੰਤਰੀ : 31 ਜਨਵਰੀ ਤਕ $37\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਦਾ ਫੇਰ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know from the hon. Minister if such *ad hoc* Committees are constituted in all the Districts of the State ; if so, may I know the functions of these Committees ?

Mr. Speaker : ਇਹ ਸਵਾਲ ਲੁਧਿਆਨਾ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬਾਰੇ ਹੈ। (This question pertains to Ludhiana District).

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : 37,500 ਰੁਪਿਆ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਥੇ ਦੀ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੋਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਆਪ ਹੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੰਤਰੀ: ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਇੰਡਸਟਰੀ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ ਪੋਲਟਰੀ ਫਾਰਮਜ਼ ਬਾਰੇ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਨਵਰੀ ਤਕ ਕੋਈ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਜੇ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਜਨਵਰੀ ਤਕ ਕੋਈ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੰਤਰੀ : ਪਹਿਲਾਂ ਐਡਹਾਕ ਕਮਟੀ ਸਸਪੈਂਡ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਰਿਵਾਈਵ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਸੇ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

श्री जगन्नाथ : मई जून तक जब सिफारिशें हो जाती हैं तो उस वक्त तक क्यों कोई ऐक्शन नहीं लिया गया ? ਔਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਊ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 10,10; 15, 15 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਡੀਆਂ, ਵਡੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 7,7 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਸਪੈਂਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ?

District Harijan *ad hoc* Committee, Ludhiana

***4637. Babu Ajit Kumar** (put by Sardar Ajaib Singh Sandhu) : Will the Minister for Local Government and Welfare be pleased to state the reasons, if any, for the suspension of the District Harijan *Ad hoc* Committee, Ludhiana together with the names of the members of the new Committee, if appointed in its place ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) In order to bring about economy, the number of members of the Committee was proposed to be reduced.

(b) The District *Ad hoc* Committee, Ludhiana has been re-constituted with the following non-official members :—

(1) Shri Jagir Singh Dard, M.L.A., village Sahnewal, district Ludhiana.
(2) Master Gajjan Singh, village Samrala, district Ludhiana.
(3) Shri Norata Ram, President Balmik Sabha, Ludhiana.

(4) Shri Kehar Singh, Jagraon, district Ludhiana.
(5) Shri Bisakha Singh, Jagraon, district Ludhiana.

श्री जगन्नाथ : स्पीकर साहिब, इस हाउस में यह क्वेश्चन कई बार आ चुका है । इन्हों ने एक सरकुलर जारी किया था कि हर एक हरिजन एम०एल०ए० इस कमेटी का मेम्बर जरूर होगा लेकिन लुधियाना के अन्दर बाबू अजीतकुमार एम०एल०ए० को न लिए जाने का क्या कारण है ?

मंत्री : उनका नाम अंडर कंसिडरेशन है ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿਲਾਈ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ, ਮਗਰ ਹੁਣ ਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਸੀ, ਮਗਰ ਹੁਣ ਰੂਲ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਉਹ ਜ਼ੇਰੇ ਗੌਰ ਹੈ।

Sardar Gurnam Singh : Was Mr. Ajit Kumar, M.L.A., a member of this *ad-hoc* committee before its abolition and what are the reasons for not taking this hon. Member on the *ad-hoc* committee constituted afresh ?

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਨੂਰਾਤਾ ਸਿੰਘ, ਔਰ ਗੱਜਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਬਾਕੀ 4 ਮੈਂਬਰ ਜਿਹੜੇ ਹਨ, ਉਹ ਐਂਬੈਜ਼ਲਮੈਂਟ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕਾਨਵਿਕਟਸ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਦਸ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਆਂ ਗਾ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know from the hon. Minister the functions and powers of these *ad-hoc* committees and whether any T.A. and D.A. is paid to the members of these committees.

ਮੰਤਰੀ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੰਕਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਐਪਰੂਵਲ ਦੇਣ। ਬਾਕੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਉਸ ਦਾ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਟੀ. ਏ. ਅਤੇ ਡੀ. ਏ. ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਲਹਿਦਾ ਸਵਾਲ ਕਰ ਕੇ ਪੁਛ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦਸ ਦਿਆਂਗਾ।

Sardar Gurnam Singh : Will the hon. Minister assure that he will take the M.L.A. belonging to the Opposition on that committee ?

ਮੰਤਰੀ : ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਿਹੜੇ ਰੀਜ਼ਰਵ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਈਲੈਕਟ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਐਡ-ਹਾਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਵਾਏ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਐਡ ਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਝਗੜਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮੰਤਰੀ : ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਐਮ.ਐੱਲ.ਏ. ਹੈ । ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਭੀ ਮੈਂ ਦਰਿਆਫਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਔਰ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਲੈ ਲਾਂਗੇ । ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਤਈ ਇਹ ਮਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਏ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a point of order, Sir. ਮਾਨਯੋਗ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਗਲਤ ਹੈ । ਬਠਿੰਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦੋ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਰਦਾਰ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਹਨ । ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਏ ਗਏ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਏਸ ਸਾਲ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟਲੀ ਇਗਨੋਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਠਿੰਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਐਡ ਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੋ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਲਏ ਹਨ, ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਲਿਆ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਐਮ. ਪੀ. ਲਿਆ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੇਰ ਯਕੀਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਬਾਕੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ।

Chaudhri Darshan Singh : On a point of Order, Mr. Speaker. In answer to part (a) of the question the hon. Minister has been pleased to state :—

> "In order to bring about economy, the number of members of the Committee was proposed to be reduced".

and now in answer to a supplementary question he stated that he did not know whether or not the members of these *ad hoc* committees were entitled to get any T.A. and/or D.A. May I know the economy that the Government wanted to make because these are two contradictory statements made by the hon. Minister ?

Mr. Speaker : There is nothing contradictory in that.

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਇਕ ਹੋਰ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ।

ਮੰਤਰੀ : ਹਾਂ ਜੀ, ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੂਸਰੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਸਰਦਾਰ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਅਲਕ ਅਸੀਂ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਦਰਦ) ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਐਡ ਹਾਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਲਏ ਹਨ । ਮਗਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਐਤਕੀ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹੀਂ ।

Mr. Speaker : The hon. Minister has already stated that he will take the Harijan M. L. As, on the *Ad hoc* Committee.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਐਡ ਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਏ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੈ ਲਾਂਗੇ। ਮਗਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਸਪੈਸੀਫੀਕਲੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੈਟੇਗਰੀਕਲੀ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਚੀਜ਼ ਏਥੇ ਦਸਣੀ ਲੋਕ ਹਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਹੈ ਮਗਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਦਸਣੀ ਲੋਕ ਹਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹਿਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਹਿਤ ਹੈ ਕੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੈਰਾਫੇਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : Please sit down.

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. Mr. Speaker, while replying to a supplementary question, the hon. Minister for Harijan Welfare stated that Harijan M.L.As., who are elected from Reserve Seats are to be nominated on these *adhoc* committees. May I know if Harijan M.L.As. who contested from general seat will or will not be nominated to serve on these committees ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਈਲੈਕਟਿਡ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਦਫਾ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਂਡੱਕਟ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਔਰ ਉਹ ਗਲ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਸੀ ਉਸਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਗਿਆ..........

ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਇਲੈਕਟਿਡ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਕਾਂਡਕਟ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਰਾਏ ਆਮਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਦਸਣਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਬਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਦਸੋ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਜ਼ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੇ ਪਰਦੇ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਛੁਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਸੋ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਂਡਕਟ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਸਣ ਨਾਲ ਕਿਹੜਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is no point of Order. The Hon. Minister has said that his name is under consideration.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਟੇਗਰੀਕਲੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਦਸਣਾ ਪਬਲਿਕ ਮੁਫਾਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਆਓ ਮੈਂ ਉਥੇ ਦੱਸਾਂਗਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਹਨ

Mr. Speaker He never said so.

Sardar Lachhman Singh Gill : He said it and it is a part of the proceedings of the House. You can kindly send for the record.

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat.

Sardar Gurnam Singh : Sir, the statement made by the Hon. Minister is wholly contradictory. Firstly he said that he had taken all Harijan M.L. As. from the Opposition from all over the Punjab and he further said that he would now take all if there was any mistake and was pointed out to him. But now he has told us that he has not taken Babu Ajit Kumar and nor he is prepared to say that he will take him. This is contradictory and he may kindly explain the position.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਟਰਾਡਿਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਲਵਾਂਗੇ।

He said that his name is under consideration. He further said that the reasons were not to be disclosed in the public interest. These are the two things. (If the hon. Member goes through both of his statements side by side he will find no contradiction. The hon. Minister has stated that Harijan M.L.As. of all the districts except Ludhiana will be taken on the Committees. He said that his name is under consideration. He further said that the reasons were not to be disclosed in the public interest, These are the two things).

Sardar Gurnam Singh : Was he inconvenient to the Hon. Minister ?

गृह मंत्री : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर। मैं यह ग्रर्ज करना चाहता हूं कि श्री संधू साहिब ने इधर एक मैम्बर साहिब को ऐड्रेस करते हुए फिटे मुंह का लफज़ इस्तेमाल किया है जो कि ग्रानपार्लियामैंटरी है। उनको हाउस का डैकोरम कायम रखना चाहिए ग्रौर यह लफज़ वापिस लेना चाहिए।

Sardar Gurnam Singh : We will keep the decorum of the House. But, unfortunately, there are some Members in that corner namely, behind the Hon. Minister who said something and it was in retaliation to that that the hon. Member from this side said so.

श्री ग्रध्यक्ष : ग्रगर उधर से किसी ने ग्रनपार्लियामैंटरी लफज़ कहा है तो उनसे भी बाद में विदड्रा करवाया जाएगा लेकिन if he has used this unparliamentary word, he should withdraw it. (If some hon. Member has used unparliamentary word from this side of the House then he will also be asked to withdraw the same later on. But if he has used this unparliamentary word he should withdraw it.)

Sardar Gurnam Singh : I would, therefore, say that the Hon. Home Minister should take notice of what is said from his side also so that there is decorum.

श्री अध्यक्ष : आप बता दें कि क्या अनपार्लियामेंटरी वर्ड कहा गया है और किसने कहा है। (The hon. Member may please tell me the unparliamentary word that has been used and by whom.)

ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ : ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਅਨਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਲਫਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤਰਫ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਦਸੋ ਮੈਂ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰੀਕੁਐਸਟ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਆਇੰਟ ਆਊਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ ਕਿਹਾ ਹੈ....(ਸ਼ੋਰ, ਵਿਘਨ) ਜੇਕਰ ਉਹ ਖੁਦ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।

Mr. Speaker : Mr, Sandhu, have you used the word 'ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ' or not,

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਦਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਘਟ ਸੁਣਦਾ ਹੈ... ....

Mr. Speaker : No such remarks please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਟ ਡਾਊਨ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਚੂੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਰਸ਼ਾਦੀਆਂ ਛਕਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਖੁਦ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜਾ ਥਰੇਟਨਿੰਗਲੀ ਸ਼ਟ ਅਪ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਹਿਸਤਾ ਕਰਕੇ 'ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ' ਵੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ।

Mr. Speaker : When the Hon. Member says that he did not say so, we should believe him.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜੇਕਰ ਬਜ਼ਿਦ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਮੈਂ ਨਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ : ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਆਮ ਔਰਤਾਂ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕੀ ਹੁਣ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ? (ਹਾਸਾ)

श्री जगन नाथ : पंडित जी कहते हैं कि डैकोरम रखना चाहिए, हम भी कहते हैं जरूर रखना चाहिए लेकिन जब यहां पर वजीर झूठे जवाब देते हों और अपोज़ीशन के मैम्बर को कमेटी से इस लिए निकाल दिया ....

Mr. Speaker : No speech. State your point of order.

श्री जगन नाथ : वह तो मैं अर्ज़ कर रहा हूं कि बाबू अजीत कुमार ने उन पर पिछले सैशन में एलीगेशन लगाई इस वजह से इन्होंने जाते ही उन को कमेटी से निकाल दिया....

Mr. Speaker : Please do not make a speech. State your point of Order.

श्री जगन्नाथ : मैं यही अर्ज़ करता हूं कि आप रूलिंग दें कि कल को अगर हम इन पर ऐलीगेशन्ज़ लगाएंगे तो यह हमें भी निकालेंगे । इसलिए इन हालात में हाउस का डैकोरम कैसे कायम रह सकता है ? अगर यह इस तरह से डैकोरम कायम करेंगे तो हम भी ऐसा ही डैकोरम हाउस में रखेंगे । इनको आप कहें कि ठीक जबाव दें ।

Mr. Speaker : So far as the threat of the Hon. Member, Shri Jagan Nath, that there will be no decorum in the Houseis concerned, I do not take him seriously because he is still a young legislator. He has just come. I hope the Leader of the group to which he belongs will take notice of it and just make him understand. जहां तक यह बात है कि उनको सप्लीमैंटरीज़ का ठीक जवाब नहीं मिलता है तो उस बारे में मैंने कई दफा कहा है कि सवाल इन्फर्मेशन लेने लिए होता है, क्रास एग्ज़ामिनेशन के लिए नहीं होता । अगर आपको उनके किसी जवाब स तसल्ली नहीं होती है तो उस पर डिस्कशन और कमेंट करने के लिए सैपरेट मथड्ज़ हैं ।
(So far as the threat of the Hon. Member, Shri Jagan Nath, that there will be no decorum in the House is concerned, I do not take him seriously because he is still a young legislator. He has just come. I hope the Leader of the group to which he belongs will take notice of it and just make him understand. So far as the question that they do not get correct replies to their supplementaries is concerned, I have said so many times that questions are put to elicit information and not to cross examine the Ministers. If, however, they are not satisfied with any reply then there are other methods to comment or raise discussion on that.)

Sardar Gurnam Singh : Sir, the whole matter is this. The Government Ministers always try to be evasive. When they are evasive and are not prepared to give correct information, the Members are agitated because the Members ofthe Opposition have no other way of getting information.

Mr. Speaker : If there is anything evasive, it may be left to me.

Sardar Gurnam Singh : We leave it to you to find out whether it is evasive or not.

Home Minister : I am astonished to learn from the Leader of the Opposition that the Ministers are always evasive. I think there should be no generalisation. I did not expect it from the Leader of the Opposition at least.

Sardar Gurnam Singh : Let the Hon. Minister who is replying at present be not evasive. He is giving evasive replies.

Mr. Speaker : If there is anything evasive, I will see to it.

बाबू बचन सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर । मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि जब कोई मिनिस्टर सवालों का जबाब देते हुए गलतबयानी करे और उस पर कोई मैम्बर कहे कि ऐसा करने से हाउस में डैकोरम नहीं रह सकेगा तो उसमें कौन सा थ्रैट है ?

श्री अध्यक्ष : मैं इसे मुनासिब नहीं समझता कि कोई मैम्बर यह कहे कि चूंकि जवाब ठीक नहीं मिलता इस लिए हाउस में डैकोरम नहीं रहेगा। That should be left to me. हां अगर किसी मैम्बर को जवाब से तसल्ली नहीं होती है तो दूसरा सप्लीमैंटरी करके बात क्लीयर कर लें फिर भी तसल्ली नहीं होती तो उस पर डिस्कशन और कमैंट करने का जो प्रापर मैथड है वह एडापट किया जा सकता है। मैम्बर ने मुझे थ्रेट दिया है कि डैकोरम नहीं रहेगा। Even then I have not taken serious notice of it because he is a young legislator. (I do not think it is proper for an hon. Member to say that if the correct reply is not given to his question no decorum will be maintained in the House. That should be left to me. However, if an hon. Member is not satisfied with any reply he can get the matter clarified by putting another supplementary. If still he is not satisfied then the proper method for raising discussion or commenting thereon can be adopted. The Hon. Member has threatened the Chair that the decorum will not be maintained. Even then I have not taken serious notice of it because he is a young legislator.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਉਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਨੇ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ਸੀ, ਕੀ ਉਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। (Those allegations were replied to by the Minister.)

Sardar Lachhman Singh Gill : He has not refuted the allegation.

Mr. Speaker : Whatever it is, he had given the reply.

Sardar Lachhman Singh Gill : I want to know whether the allegation is correct or not.

(At this stage the Hon. Minister for Local Government rose to say something.)

Mr. Speaker : No interruptions. The Hon. Minister is giving a reply.

ਮੰਤਰੀ : ਜੋ ਕੁਝ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਗਲਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਲੜਕੀ ਨਹੀਂ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਅਤੇ ਪੁਤਰੀਆਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਲਾਏ ਸਨ।

Mr. Speaker : Next question, please.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : On a point of order, Sir.

Mr. Speaker : I have called the next question.

Sardar Ajaib Singh Sandhu: I have to raise a point of order.

Mr. Speaker : Discussion on this question should be stopped. We had enough of supplementaries on this question. Next question please.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, I may be allowed to put a point of order.

Mr. Speaker : I would request the Leader of the Opposition to ask the Hon. Member not to interrupt. I would also request the Hon. Member, Sardar Ajaib Singh Sandhu, to please co-operate.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, I have to make a point of order.

Mr. Speaker : All right. But it must be relevant.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਪਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਏ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ......................

Mr. Speaker : The hon. Member should not make a speech.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ: ਮੈਂ ਸਪੀਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਪੈਸੇਫਿਕਲੀ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ 6, 7 ਮੈਂਬਰ ਲੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਗਈ। ਅਗਰ ਉਸ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਕੋਈ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦੱਸੀਆ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

Mr. Speaker : The hon. Member should not use the point of order for making a speech. His point of order has come.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਉਸ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਕੋਈ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਅਗਰ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਸਣਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਉਹ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੱਸੀਏ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਸ ਰਹੇ।

Mr. Speaker : This is no point of order. Next question, please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਇਨਵਾਲਵ ਹੈ। ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਦਸਣਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਗਲਾਂ ਵੀ ਦਸਾਂਗੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦਸ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਇਨਵਾਲਵ ਹੈ।

Mr. Speaker : This is not proper. Next question, please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਕਾਂਡਕਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪਬਲਿਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਨੂੰ ਮਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗੀ .... (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। The hon. Member has not allowed me to say anything (The action proposed to be taken cannot be disclosed on a supplementary. The hon. Member has not allowed me to say anything.

Sardar Lachhman Singh Gill: Kindly do not lose temper. After all, he is an hon. Member.

Chief Minister: Mr. Speaker, I have been listening all this with patience. But I see that the Deputy Leader of the Akali Party has said something which is not dignified and he should withdraw those words and not speak in that tone. Otherwise, we will be compelled to take action.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰਜ਼ ਰੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਾਊਂਟਰ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਪੀਚ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅਗਰ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਸ ਪਰਪਜ਼ ਲਈ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਸੈਨਸ਼ਰ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਤੇ, ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵੋਟ ਆਫ ਨੋ ਕਨਫੀਡੈਂਸ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਈ । ਅਗਰ ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਉਠਾ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ । The hon. Member has a particular status and I hope that he will be using proper language now. This controversy should be stopped now. (Hon. Members, while raising points of orders, level counter-allegations and they begin to deliver speeches. This is against the procedure. If the point of order is utilized for this purpose, it is not proper. If any hon. Member is not satisfied with the reply to any question, he may bring censure motion against the minister concerned. Here in this House discussion took place on the Governor's Address and on the no-confidence motion during the Budget Session, if Babu Ajit Kumar did not discuss the above mentioned two items at that time then the discussion thereon cannot be raised while taking objection to the reply to any question or by raising a point of order. The hon. Member has a particular status and I hope that he will be using proper language now. This controversy should be stopped now.)

Sardar Lachhman Singh Gill : On a point of order, Sir.

Mr. Speaker : I will not allow now. The Hon. Minister has made a positive statement about the allegations.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਫਜ਼ ਵਰਤੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣ। ਅਗਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਕੀ ਇਸ ਆਗਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਰਡਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਆਰਡਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਰਡਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਜੈਸਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । **(Order is to be given by the Chair. Chief Minister or any hon. Member may offer suggestion to me according to rules.)**

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਮੈਂ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦਾ ਡੈਕੋਰਮ ਰਖਣ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]
ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਥਰੈਟਨਿੰਗ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਕਹੋਗੇ ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਮੇਰੀ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਚੇਅਰ ਅਤੇ ਸਟੇਟਸ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਟੇਟਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਚੇਅਰ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਿਹੜੇ ਚੇਅਰ ਦੀ ਡਿਗਨਿਟੀ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਹੋਣ । ਅਗਰ ਕਹੇ ਗਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖਲਲ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥ੍ਰੈਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ।

(ਸਥਾਨਕ ਸਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਘਨ)

ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਐਕਸਪੈਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਲੈ ਆਉ । ਕਲ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ, ਅਜ ਵੀ ਲੈ ਆਉ ਤਾਕਿ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸ਼ੈ ਹੋ ?

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat now.

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। सरदार लछमन सिंह गिल ने चीफ मिनिस्टर के बारे में जो कुछ कहा वह बिलकुल ठीक है । चीफ मिनिस्टर साहिब ने माननीय सदस्य के बरखिलाफ थ्रैट के लफज इस्तेमाल किए हैं। क्या चीफ मिनिस्टर साहिब इस सदन में किसी मैम्बर के बरखिलाफ थ्रैटनिंग लफज इस्तेमाल कर सकता है ?

Mr. Speaker : Please do not make insinuations. Make a point of order.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, चीफ मिनिस्टर साहिब ने सरदार लछमन सिंह को कहा है कि अगर वह लफज़ वापिस नहीं लेंगे तो उस के बरखिलाफ ऐक्शन लिया जाएगा । क्या मैं पूछ सकता हूं कि क्या वह आप को डायरैक्ट कर सकते हैं ?

Mr. Speaker : He did not direct me. He has only expressed a desire to move in a particular way.

Sardar Lachhman Singh Gill : He has given a threat. He can move a motion against me.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਥਰੈਟਨਿੰਗ ਲੈਂਗੁਏਜ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । **(Sardar Lachhman Singh Gill has used threatening language against the Chair and the Chief Minister.)**

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚੇਅਰ ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

चौधरी देवी लाल : आप चीफ मिनिस्टर के मुंह में लगाम दें ।

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the Office(s) under the Chief Engineer Projects, Irrigation Works, Punjab

1536. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class I, II, III and IV posts separately in the Office(s) under the Chief Engineer Projects, Irrigation Works, Punjab, together with their percentage in each category, and the percentage of posts reserved for them in each category ?

The answer to the Assembly Question No. 1536 appearing in the list of Unstarred Questions for the 1st April, 1964, in the name of Sardar Ajaib Singh Sandhu, M.L.A., is not ready. The reply will be sent as soon as the relevant information has been collected.

(Sd.) . . . ,
Irrigation and Power Minister.

U.O. No. 2871-Irr-Estt-Estt-1(4)-64 dated 1st April, 1964

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the Office(s) under Chief Engineer (North), Irrigation Works, Punjab

1537. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class I, II, III and IV Posts, separately, in the Office(s) under Chief Engineer (North), Irrigation Works, Punjab, together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

The answer to the Assembly Question No. 1537 appearing in the list of Unstarred Questions for the 1st April, 1964, in the name of Sardar Ajaib Singh Sandhu, M.L.A., is not ready. The reply will be sent as soon as the relevant information has been collected.

(Sd.) . . . . . ,
Irrigation and Power Minister.

U.O. No. 2871-Irr-Estt-Estt-1(4)-64/ dated 1st April, 1964

Penal Interest recovered from owners of Neelam and Jagat Cinemas plot-holders, Chandigarh

1556. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Excise, Taxation and Capital be pleased to state—

(a) the total amount of penal interest so far recovered and recoverable from the owners of Plots of lands under the Neelam Cinema and the Jagat Cinema in Chandigarh ;

(b) whether any normal interest besides the penal interest has been charged from the parties referred to in part (a) above for the delayed payments of instalments ; if so, the amount thereof alongwith the period to which it relates ;

(c) the period for which the payment of instalments in each case was delayed by the parties mentioned in (a) above together with the dates on which each instalment fell due and the date on which it was paid ?

@ Note: For final replies to Unstarred Questions for 1536 and 1537 please see Appendiz to this Debate.

Subject:—Unstarred Assembly Question No. 1556 by Comrade Ram Piara, M.L.A.

The answer to Assembly Question No. 1556 appearing in the list of Unstarred Questions on 1st April, 1964, in the name of Com. Ram Piara, M.L.A., is not ready. The reply will be submitted as soon as relevant information has been collected.

(Sd.) R. S .C. MITTAL,
Minister-in-charge.

To

The Secretary,
Punjab Vidhan Sabha, Chandigarh.
U.O.No. 5349-C-II-64, dated Chandigarh, the 31st Mach, 1964.

Mr. Speaker : Short Notice Question *No. 5810 now.
(*The Question was not put*)

The Question Hour is over now.

ADJOURNMENT MOTIONS

10.00 a.m.

Mr. Speaker : Then we pass on two notices of Adjournment Motions. The first adjournment motion has been given notice of by Comrade Shamsher Singh.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, मेरी एक प्रिवीलेज मोशन थी कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने मिसस्टेटमैंट दी है, उस का अभी तक कोई जवाब नहीं आया।

श्री अध्यक्ष : उस का आज जवाब आ जाएगा। (Its reply will be received today.)

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, loss of Rs. 5,000 per month to the Panchayat Samiti, Ambala Block, because of allowing one Tarlok Singh and Co. to hold monthly Cattle Fair parallel to the Fair of the Samiti which has resulted in the stoppage of the cattle fair held by the Samiti for the last year.

It is alleged that the said Tarlok Singh has the backing of the Chief Minister and as such the authorities have failed to stop the holding of this illegal fair.

Mr. Speaker, Sir, I raised this matter through an adjournment motion also................

श्री अध्यक्ष : इस के बारे में इस सैशन के दौरान पहले कुएस्चन भी आ चुका है। यह वाक्या रीसैंट अकरैंस का नहीं है। मोशन में भी यह बात लिखी हुई है कि लास्ट ईयर नुक्सान हुआ था। (A question has already been asked about it during this Session. Moreover, this matter is not of recent occurrence. As has been stated in the motion itself, the loss occurred last year.)

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, the loss is continuing. Every month, the Panchayat Samiti, Ambala, is not holding the Cattle Fair because one Tarlok Singh is holding the Cattle Fair and the authorities cannot interfere..................

Mr. Speaker : No please. Let us pass on to the next adjournment motion.

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, अगर आप इजाजत दें तो मैं कुछ कहना चाहता हूं। मुझे अफसोस है कि मेम्बर साहिबान बिना कुछ जानने के बातें कर देते हैं। मेरे ध्यान में एक चीज आई थी कि कोई आदमी डिस्ट्रिक्ट बोर्ड के खिलाफ मंडी लगाता है। मैं ने उसी वक्त डी० सी० को रिंग किया था कि डिस्ट्रिक्ट बोर्ड का पैसा क्यों जाया किया जा रहा है। उन्हों ने लिखा या शायद टैलीफोन किया था कि हम कौन से कानून के जरिये उन को रोक सकते हैं। मैं ने एल० आर० को पूछा कि इस को किस तरह से रोका जा सकता है तो उन्होंने कहा कि हम रोक नहीं सकते क्योंकि कांस्टीच्यूशन इस बात की इजाजत नहीं देती। मैंने कहा कि कोई बिल लाओ ताकि कानून पास किया जाए जिस के मातहत उन को हम से कोई लाइसेंस वगैरह लेना पड़े। मेरे कहने का मतलब तो यह है कि पंजाब सरकार तो पहले ही तंग है क्योंकि जिला परिषद् का रुपया मारा जा रहा है।

Comrade Bhan Singh Bhaura : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, refusal by Messrs Hemla Embroidries Mills and Havells Mills, Faridabad, to implement the decisions of the Arbitrator resulting into continued hunger strike by various workers since 21st March, 1964.

ਇਹ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਰੈਮੀਡੀਜ਼ ਓਪਨ ਹਨ। **(If a decision is not being implemented then other remedies are open for the hon. Member.)**

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਸਰੀਆਂ ਰੈਮੀਡੀਜ਼ ਓਪਨ ਹਨ। **(Hunger strike has no meaning here. There are other remedies open to the hon. Member.)**

Mr. Speaker : There is another adjournment motion given notice of by Shri Mangal Sein.

श्री मंगल सेन : मेरे पास तो कापी ही नहीं पहुंची।

श्री अध्यक्ष : कापी तो आप के पास पहुंच गई है। (The hon. Member has received a copy.)

श्री मंगल सेन : मैं ने तो काल अटैनशन मोशन का नोटिस दिया था........

श्री अध्यक्ष : अगर आप मूव नहीं करना चाहते तो छोड़ दें। (If the hon. Member does not want to move it, then he may say so.)

(*Shri Mangal Sein started to make a speech but the hon. Speaker did not permit him to speak.*)

Mr. Speaker : Please sit down. The hon. Member should please resume his seat. This is not the subject matter of the adjournment motion given notice of by him.

QUESTIONS OF PRIVILEGE

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਰਾਉ ਬੀਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ *ਮੋਸ਼ਨ ਇਥੇ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਮਿਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਫਾਈਂਡ ਆਊਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1955 ਵਿਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਦੀ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਡਿਸਕਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ 1956 ਵਿਚ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਡਰਾਫਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬ੍ਰੀਚ ਆਫ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ ਦਾ ਕੋਈ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਊਸ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰੀਚ ਦਾ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਸਰੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਵਿਚ ਇਨਵਾਲਵਡ ਹੈ। ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬ੍ਰੀਚ ਆਫ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ ਦਾ ਕੇਸ ਪ੍ਰਾਈਮਾ ਫੇਸਾਈ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਆਫੀਸਰ ਕਨਸਰੰਡ ਉਸ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਅਤੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, ਜਿਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬ੍ਰੀਚ ਆਫ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ ਵਿਚ ਇਨਵਾਲਵਡ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਗੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਉਸੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਬ੍ਰੀਚ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਕੌਂਸਿਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਰ ਸਟੈਪ ਲਏ ਜਾਣਗੇ।

(Notice has been given of a motion pertaining to Rao Birendra Singh, an M.L.C. and I had said that I would give my ruling after making necessary enquiries. I have found out that there had been a discussion in the Presiding Officers' Conference held in 1955 on the basis of which a resolution was drafted in 1956 that no House could take a decision on any motion of breach of its privilege where a member of the other House was involved. The procedure proposed for such a case was that where a *prima facie* case was established after due enquiry, the Presiding Officer of the House where such a motion was brought would forward the relevant record to the Presiding Officer of the other House. The case would then be decided in the House to which that hon. Member belonged as if he had committed a breach of privilege of that very House. In the light of this decision of the Presiding Officers' Conference, it will not be proper for us to take any action in this matter. I will, however, consult the Chairman, Punjab Legislative Council and necessary action will be taken thereafter.)

**Note*—For previous reference on the subject please refer to P.V.S. Debates, Vol. I, No. 25, dated the 26th March, 1964 (1st Sitting.)

Sardar Gurnam Singh : Sir, we are not clear. Unless you show us the proceedings of the Conference of the Presiding Officers of India, referred to by you, we are unable to offer our comments. How can the other House interfere ?

Mr. Speaker : Yes, the matter was discussed in the Presiding Officers' Conference.

Sardar Gurnam Singh : Sir, the question of breach of privilege of this House cannot be decided upon by the other House.

Mr. Speaker : If you consider it proper, I will take the Leader of the Opposition, leaders of various Groups and the House into confidence. That may be more proper. I am told that the proceedings of the Presiding Officers' Conference are confidential and these cannot be read out. I will, however, take up the matter with the Chairman of the Punjab Legislative Council.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। ग्राप ने कहा है कि प्रिजाईडिंग ग्राफीसर्ज की कान्फ्रेंस में यह फैसला हुग्रा था कि ग्रगर इन्क्वायरी करने के बाद प्राईमा फेसाई केस बन जाए तो केस दूसरे हाउस को रेफर कर देना चाहिये। ग्राप ने कहा है कि ग्राप चेयरमैन साहिब के साथ बात करेंगे। क्या ग्राप ने इन्क्वायरी की है ग्रौर ग्रगर की है तो क्या प्राईमा फेसाई केस बन गया है ?

Mr. Speaker : I have not given any such finding.

I am told that the hon. Member Sardar Gurdial Singh Dhillon was present in that Conference. He may like to............

Dr. Baldev Parkash : You have stated that if an hon. Member of the other House is involved, you will refer the case to that House.

ग्रगर प्राईमा फेसाई केस ही नहीं है तो ग्राप बात क्या करेंगे ?

श्री ग्रध्यक्ष : इसलिए कि प्रोसीजर ग्रडाप्ट करना है। (Because a procedure is to be adopted.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : ग्राप ने हाउस में कहा है कि ग्राप बिलकुल डैफीनेट हैं।

Mr. Speaker : I have said that I will talk the matter over with the Chairman of the Punjab Legislative Council about the procedure to be adopted.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : ग्राप ने जो इन्क्वायरी की है उस में ग्राप किस कनक्लूजन पर पहुंचे हैं।

Mr. Speaker : I have not made enquiries so far. If the House agrees, I will make the enquiries.

श्री बलरामजी दास टंडन : ग्राप ने जो ग्राबजरवेशन की है उस के ग्रन्दर तो ग्राप ने यही कहा है कि ग्राप चेयरमैन से बात करेंगे।

Mr. Speaker : It is a wrong impression.

श्री बलरामजी दास टंडन : आप ने कहा है कि अगर प्राईमा फेसाई केस साबित होगा तो प्रोसीजर का केस खड़ा होता है। अगर आप समझते हैं कि प्रिविलेज ब्रीच ही नहीं हुआ तो matter ends there.

Mr. Speaker : I make it clear now.

श्री बलरामजी दास टंडन : तो आप ने जो पहली आबजरवेशन की थी क्या वह खत्म हो गई ?

Mr. Speaker : My observation might have misled the hon. Member. My observation might have created a misleading impression.

श्री बलरामजी दास टंडन : जस्ट लिसन टु मी। आप ने कहा है कि यह मामला चेयरमैन को रैफर किया गया है क्योंकि प्रिजाईडिंग आफीसर्ज की कान्फ्रैंस पर यह फैसला हुआ था कि अगर प्राईमा फेसाई केस साबित हो जाए तो केस रैफर कर देना चाहिये। अगर आप उस को वापिस लेते हैं तो बात खत्म हो जाती है।

Mr. Speaker: I have not so far made enquiries. I will discuss with the Chairman of the Punjab Legislative Council about the procedure to be adopted. If he is of the view that this can be or should be brought here, then a different procedure has to be adopted. Then I will make enquiries and send for the record.

Shri Balramji Das Tandon : How long will it take ?

Mr. Speaker : A day or two.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I was not present in the House when this question was raised. I, however, read it in the Press that some चोंचें वगैरह लड़ गई थीं। A privilege motion against the Member of the other House when he does something derogatory to the prestige and privileges of this House can be brought. I do not know what position you have taken, but I think if yourself and the Chairman of the Punjab Legislative Council will sit together, the matter will be hammered out. After all, we sit together in the same lobby and a number of times we quarrel with each other. If the hon. Members require our help to deal with the gentleman, our services are there (*Cheers*). I would, however, request you not to take the protection given to you under the procedure.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸਾਂ ਕੈਟੇਗਾਰੀਕਲੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾਈ ਹੈ।

Mr. Speaker : I did not say so.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਰਿਕਾਰਡ ਇਥੇ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੁਲਾਕੇ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੈਟੇਗਾਰੀਕਲੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

Mr. Speaker : I shall satisfy myself just now and take the House into confidence.

Chaudhri Khurshed Ahmed : Mr. Speaker, the other day, the person concerned about whom this privilege motion was brought, made a statement on the Floor of the House. Two of the witnesses also made their statements here in the House that very day. Therefore, I presume that the preliminary enquiry was complete. This impression was also given to me when I saw you privately in your Chamber. I think that the *prima facie* case has been established. Anything else, Sir, will be an extraneous material. If this is not enough, then may I know what are the other factors which are to be taken into consideration ? I hope there are no more witnesses and no more records to be checked. That was the only record which was placed before the House. The hon. Member concerned has made statement in the House and the other witnesses also made their statements. This should be enough at least to establish a *prima facie* case. As far as Law is concerned, a reference was made to May's Parliamentary Practice. Therefore, Sir, as far as law and facts are concerned, a *prima facie* case was made out and no other enquiry, I hope, is needed. In view of this, I am entitled to get your verdict now. There is no question of adjournment or further enquiry in the matter. No other material—extraneous material—is needed to establish a *prima facie* case. The only thing that remains is that the Member concerned of the Upper House is to be examined. The Chairman of the Punjab Legislative Council may examine him because he is a Member of the other House. But as far as our case is concerned, I don't think any further enquiry is necessary.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Our services are at your disposal. (*laughter*).

Chaudhri Khurshed Ahmed : I hope, Sir, you will give your verdict now.

ਸਰਦਾਰ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ : ਜੇ ਇਧਰ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿਣਾ ।

Mr. Speaker : I feel that in order to arrive at a *prima facie* conclusion, besides the statements made here by some hon. Members of this House, I may have even to enquire from Rao Birendra Singh, M.L.C. After that, I will take the House into confidence. I will not take long. It will take a day or two only.

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। क्या राओ बीरेन्द्र सिंह वही है जिस को चीफ मिनिस्टर ने कान से पकड़ कर निकाला था ?

Mr. Speaker : Please. He is an hon. Member of the Upper House. We should not treat him so lightly. He is our colleague.

दो तीन प्रिविलेज मोशन्ज़ हैं जिन में ऐलीगेशन्ज़ यह लगाई गई हैं कि मनिस्टर्ज़ ने रांग स्टेटमैंट दी है या इन्फरमेशन को कन्सील किया है, ट्रांस्पोर्ट डिपार्टमैंट के मुतअल्लिक और दूसरी चीज़ों के मुतअल्लिक। अभी तक मैं ने इस पर कोई फाइंडिंग नहीं दी और न ही ऐसे मामले पर पहिले इस किस्म की कोई फाइंडिंग है कि जहां पर मिस-स्टेटमैंट इन्वाल्वड हो वह बतौर प्रिविलेज लाया जा सकता है या नहीं। इसलिए मैं इस सवाल को ऐग्ज़ामिन करवाना चाहता हूं कि Whether wrong statements, mis-statements or concealment of certain portion of information constitute a breach of privilege or not. It will

[Mr. Speaker]
have to be decided whether such matters can be discussed, criticised or commented upon by way of a censure motion. I will examine the whole matter in a day or two and will give my finding.

(There are a few notices of privilege motions in which it has been alleged that certain Ministers have made wrong statements or have concealed information from the House. Those are in connection with the Transport Department and other matters. I have not yet given any findings on them. Moreover, there is no similar finding to show whether a question involving mis-statements, etc., could form the subject-matter of a privilege motion. I, therefore, want to have this question examined whether wrong statements, mis-statements or concealment of certain portion of information constituted a breach of privilege or not. It will have to be decided whether such matters can be discussed, criticised or commented upon by way of a censure motion. I will examine the whole matter in a day or two and will give my finding).

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, क्या यह प्वायंट गौर तलब है कि अगर एक मिनिस्टर कोई रांग स्टेटमैंट करता है और वह हाऊस के अन्दर साबित भी हो जाए कि रांग स्टेटमैंट है तो इस के बावजूद भी आप उसको एग्ज़ामिन कराएं कि whether it constitutes a breach of the privilege of the House or not.

Mr. Speaker : I am told that the conduct or any statement made by an hon. Minister can be............

Sardar Lachhman Singh Gill : By whom ?

Mr. Speaker : I am so sorry that I am also to be enquired into. I can take advice from any source.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, क्या यहां पर कोई नई कन्वैनशन एस्टेब्लिश हो रही है ?

श्री अध्यक्ष : यह कन्वेनशन का सवाल नहीं। सवाल प्रोसीजर का है। (This is not a question of convention. This is a question of procedure.)

श्री बलरामजी दास टंडन : यह बात हाऊस के अन्दर ऐस्टैब्लिश्ड है कि अगर कोई स्टेटमैंट रांग प्रूव हो जाती है तो वह प्रिविलेज का सवाल बन जाता है।

श्री अध्यक्ष : यह बात अभी तक ऐस्टैब्लिश नहीं हुई। (This has not yet been established.)

श्री बलरामजी दास टंडन : अगर मिनिस्टर साहिबान की तरफ से कोई गलत बात कही गई हो या गलत बात आ गई हो तो वह इस बात के लिए रीग्रैट ऐक्सप्रैस करते हैं and the matter is dropped.

श्री अध्यक्ष : वह अलग बात है। लेकिन क्या इसी बात पर कोई प्रिविलेज मोशन हो सकती है जिसमें यह कहा गया हो कि किसी मिनिस्टर ने गलत स्टेटमैंट दिया है या मिस-स्टेटमैंट की है, अलग बात है। इसीलिए मैं यह एग्ज़ामिन करवाना चाहता हूं कि आया वह मिस-स्टेटमैंट या रांग स्टेटमैंट प्रिविलेज मोशन का बेसिज़ बन सकती है। मौजूदा रूल्ज़ में तो सिर्फ यही आया हुआ है कि अगर किसी मामले में किसी मिनिस्टर का कान्डक्ट इन्वाल्व्ड हो

तो उस मिनिस्टर के खिलाफ या मिनिस्टरी के खिलाफ सैंसर मोशन लाई जा सकती है। (That is a separate question. But whether allegations involving wrong statement or mis-statement by Ministers can become the subject-matter of a privilege motion is quite a different issue. This is why I want to have the matter examined whether any wrong statement or mis-statement by the ministers can become the basis of privilege motion. The existing rules provide only for the bringing in of a censure motion against a Minister or the ministry as a whole in case it involves the conduct of the Minister.)

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरा प्वायंट मिनिस्टर के खिलाफ कान्डक्ट के बारे नहीं था।

Mr. Speaker : It relates to the conduct of the Minister.

Shri Balramji Das Tandon : No Sir. It relates to a mis-statement or a wrong reply given by the hon. Minister.

Mr. Speaker : I will give my finding within a day or so.

श्री बनवारी लाल : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। चौधरी खुरशीद ग्रहमद इधर ग्राकर बैठे हुए हैं। यह ग्रभी ग्रभी बोले हैं ग्रौर इन को कोई सीट ग्रलाट नहीं हुई। क्या जब कोई सीट ग्रलाट नहीं हुई तो यह ग्रपनी सीट के बगैर कहीं दूसरी जगह से बोल सकते थे ?

श्री ग्रध्यक्ष : मैं ने उन को बोलने की इजाजत दी। वह बोल सकते हैं। (I permitted him to speak. He could speak.)

श्री बनवारी लाल : उन को वह सीट ग्रलाट नहीं हुई।

चौधरी देवी लाल : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। मैं पूछना चाहता हूं कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने जो मिस-स्टेटमैंट दी थी उस के बारे में जो मेरी *प्रिविलेज मोशन थी क्या उस को भी इन में शामिल किया जा रहा है ? मैं इस बारे में कलीयर कर देना चाहता हूं कि पहले यही मामला पिछले सेशन में ग्रा चुका है ग्रौर इस पर पिछले स्पीकर साहिब ने स्टेटमैंट दी थी ग्रौर उस के बाद मैं ने एक फोटो स्टेट कापी पेश की थी...

श्री ग्रध्यक्ष : वह मोशन ग्रा रही है। वह ग्रभी ग्राएगी। (I am taking up that motion. It will be taken into consideration immediately.)

चौधरी देवी लाल : मैं ने समझा था कि वह भी इसी में छिपाई जा रही है।

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, चौधरी देवी लाल ने जो स्टेटमैंट दी है कि मैं ने गलत-ब्यानी की है उस का उत्तर मैं ने जो ग्राप को भेजा है वह इस तरह है —

*Note :—For previous reference on the subject please refer to P.V.S. Debates Vol. I No. 18 dated the 16th March, 1964

[Chief Minister]

With reference to the reply given by me in the Vidhan Sabha regarding the privilege motion moved by Chaudhri Devi Lal on the 24th September, 1963, I have to state that my reply was based on the conveyance deed of the land of the cinema in favour of Shri Gurdeep Singh, son of Shri Mohinder Singh, as well as on the information supplied to me by the Deputy Commissioner, Hissar, and the Administrative Department. I am further to state that beyond what has been mentioned above, I have no personal knowledge about the ownership. I have already made my stand clear on the 24th September, 1963.

श्री अध्यक्ष : इस कलैरीफिकेशन के बाद कोई चीज नहीं रह जाती....मैं समझता हूं It is not a matter of privilege. (Nothing remains to be explained after this clarification. In my opinion it is not a matter of privilege.)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। इन्हों ने कहा है कि इन को कोई पर्सनल नालिज नहीं है और पहले जो इन्होंने जो जवाब दिया था वह डिप्टी कमिश्नर के जबाब के आधार पर दिया था या कुछ डाक्यूमेंट्स के आधार पर दिया था। लेकिन जब कि मैं ने एक फोटो-स्टैट कापी पेश की जो जाहिर करती है कि उस प्रापर्टी के मालिक सरदार गुरिन्दर सिंह और सरदार सुरेन्दर सिंह केरों हैं और उन्हों ने यहां केटागारिकली यह स्टेटमैंट दी थी कि उस प्रापर्टी में न उन का कोई हिस्सा है और न ही इन के लड़कों का कोई हिस्सा है....

Home Minister : This is no Point of Order. The hon. Member should not misuse it.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहब, मैं इस पर आपकी रूलिंग चाहता हूं कि इस मामले पर पिछले स्पीकर साहब ने जो रूलिंग दी थी उस के बाद मैंने, जो ब्यान इन्होंने दिया था उस को गलत साबत करने के लिए, एक फोटो-स्टैट कापी पेश की थी......

श्री अध्यक्ष : आप की प्रिविलिज मोशन का जवाब आ गया है, अब आगे मुझ पर छोड़ दीजिए। (The hon. Member's privilege motion has been replied to. Now leave it to me.)

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहब, मैं यही बात कहना चाहता हूं कि चीफ मिनिस्टर साहब ने मिसस्टेटमेंट दी है ......

Mr. Speaker : Order please.

सरदार गुरनाम सिंह : आपने चीफ मिनिस्टर साहब को स्टेटमैंट देने की इजाजत दी है तो क्या आप इन को इस पर बोलने की इजाजत नहीं देंगे। इन को भी तो हक होना चाहिए।

श्री अध्यक्ष : जो इन्होंने कहा था उस बारे में इन्होंने अपनी पोजीशन क्लीयर की है कि जो इन्होंने ब्यान दिया था वह डिप्टो कमिश्नर की जो इतलाह इन के पास आई थी उस की बिना पर दिया था। (He has cleared the position with regard to what he had said. He gave the statement on the basis of the information furnished to him by the Deputy Commissioner.)

सरदार गुरनाम सिंह : क्या उस वक्त इन की नालिज में नहीं था कि इन के लड़कों की वह प्रापर्टी है।

श्री अध्यक्ष : जो इन्हें डिप्टी कमिश्नर और दूसरे अफसरों की तरफ से इतलाह मिली थी उस की बिना पर इन्होंने वह स्टेटमेंट दी थी। It is not a case of mis-statement. I am disallowing the privilege motion. (The Chief Minister made the statement on the basis of the information which he received from the Deputy Commissioner and other officers. It is not a case of mis-statement. I am disallowing the privilege motion.)

सरदार गुरनाम सिंह : यह कैसे हो सकता है कि इन्होंने अपने लड़कों से आज तक पूछा भी नहीं और डिप्टी कमिश्नर से और दूसरे अफसरों से पूछते रहे कि यह प्रापर्टी किस के नाम है ?

चौधरी देवी लाल : मैंने फोटो-स्टेट कापी दी थी जिस से साफ जाहिर होता है कि यह प्रापर्टी इन के दोनों लड़कों के नाम है।

श्री अध्यक्ष : इस पर डिसकशन नहीं होगी। मैंने इस को डिस्अलाऊ कर दिया है। (I have disallowed it. No discussion can be allowed on it.)

चौधरी देवी लाल : मैं इस को रिजेक्ट करता हूं। मैं इस पर आपकी क्लीयर रूलिंग चाहता हूं।

श्री अध्यक्ष : मैंने अपना रूलिंग दे दिया है (I have given my ruling.)

[* * * * * (बहुत शोर)]

Mr. Speaker : No insinuation please.

[* * * * * *]

Mr. Speaker : No insinuation please.

[* * * * *
* * * * *]

श्री अध्यक्ष : अगर आप को मेरे पर कोई एतराज है तो आप मेरे खिलाफ नो-कानफीडेंस मोशन ले आयें। (बहुत शोर) (The hon. Member can bring a no-confidence motion against me if he doubts my integrity.)

* * * * * *
* * * * * *

*Expunged as ordered by the Chair.

Mr. Speaker : So long as I am in the chair, I cannot be threatened like this.

11

* * * * * * *

* * * * * * * *]

श्री अध्यक्ष : चौधरी देवी लाल जी, जो लफ़ज आपने मेरी रूलिंग के खिलाफ कहें है वह आप वापस लें । (The words used by Ch. Devi Lal against my ruling should be withdrawn by him.)

* * * * * *

* * * * * * *

Mr. Speaker : Whatever has been said against my ruling, will not form part of the proceedings. That stands expunged.

गृह मंत्री : स्पीकर साहब, मैं गवर्नमेंट बेंचिज की तरफ से स्ट्रांग से स्ट्रांग शब्दों में जो आबजर्वेशनज़ चौधरी देवी लाल ने की है उन पर रिग्रेटमेंट शो करता हूं। मैं दोनों साइड्ज़ के मेम्बर साहिबान से अपील करूंगा कि जिस वक्त तक स्पीकर साहब चेयर में हैं उस वक्त तक किसी मेम्बर को हक नहीं पहुंचता कि वह इस तरह से डाईरेक्ट या इन-डाईरेक्ट रिमार्क पास करे......

Chaudhri Devi Lal : Who are you to say this ?

गृह मंत्री : मैं कह सकता हूं। आप इस बात से अन्दाजा लगा सकते हैं कि क्या चौधरी देवी लाल सोची समझी हुई बात यहां पर कर रहे हैं....

चौधरी देवी लाल : क्यों गलत बात कह रहे हैं?

गृह मंत्री : लेकिन हाउस को यह हक हासल है कि वह चेयर की डिगनिटी को मेनटेन करे। मैं, स्पीकर साहिब, आप को विश्वास दिलाता हूं सरकारी बेंचिज की तरफ से और जो यहां पर इण्डोपेण्डेंट थिंकिग के आदमी हैं मैं और वे सब आपकी चेयर की डिगनिटी को कायम रखने के लिए तैयार हैं और मैं प्रार्थना के तौर पर सब मेम्बर साहिबान से अर्ज़ करूंगा कि वह चेयर की डिगनिटी का ख्याल रखें। हम इस ढंग से किसी को कुछ कहने की इजाज़त नहीं देंगे। और ऐसी चीजें बरदाशत नहीं करेंगे।

श्री बलरामजी दास टंडन : [* * * * *]

श्री अध्यक्ष : सरदार लछमन सिंह गिल की नेक्स्ट प्रिविलेज मोशन है। (The next privilege motion is in the name of Sardar Lachhman Singh Gill.)

सरदार लछमन सिंह गिल : आन ए प्वाएंट आफ आर्डर, सर।

श्री यशपाल : बैठ जा ठेकेदारा ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ [* * * *] ਕਿਸੇ ਬਾਂ ਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

श्री बलरामजी दास टंडन: स्पीकर साहिब, मैं आप से मुअदबाना दर्ख्वास्त करता हूं कि यह सदर की जो कुर्सी है यह बड़ी पवित्र है और इस पर एक पर्सन ही नहीं बैठा हुआ समझा जाता है, इस की खास महत्ता होती है, और जो पर्सन इस पर बैठता है उसने

*Expunged as ordered by the Chair.

इस कुर्सी की डिगनिटी और मान को बनाना होता है, इस सारे हाउस के अन्दर इस की इज़त होनी चाहिए। यहां पर सवाल यह उठाया गया था कि चीफ मिनिस्टर साहब ने यह स्टेटमेंट गलत दी थी कि जो उन्होंने कहा था कि वह सिनेमा न उन का है और उनके लड़कों का है लेकिन अब यह साबत हो चुका है कि यह इन के लड़कों का है। इस तरह से उन्होंने मिसस्टेटमेंट दी है ----

श्री अध्यक्ष : आप इस चीज़ को डिसकस न करें। (The hon. Member should not discuss this matter.)

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं आप से यह दरखास्त करता हूं कि आप इस मामले को रीकनसिडर करें ताकि इस से सारे पंजाब के लोगों को यह इम्प्रेशन न मिले कि आप किसी पार्टी या किसी पर्सन के साथ पक्षपात करते हैं। आप वह काम करें जिस से इस कुर्सी की डिगनिटी बढ़ती हो। अगर आप ऐसे काम चलाएं तो यह एक मुनासिब बात होगी और अगर आपको यह साबत करने के लिए कि यह मलकीयत चीफ मनिस्टर के लड़कों की है किसी ऐसे डाकयूमेंट की फोटोस्टेट कापी दिखाई गई है और यह साबत किया गया हो कि चीफ मिनिस्टर ने ग़लत बयान दिया था और उस के लिए जब यह कहा गया है कि इन को जो इतलाह डिप्टी कमिश्नर ने भेजी थी उस की बिना पर उन्होंने यह बयान दिया था। आप को इस बात का ख्याल करना चाहिए कि क्या इन को अपने लड़कों से इस बारे में पता नहीं करना चाहिए था।

Mr. Speaker : The hon. Member should take his seat. It is no Point of Order.

श्री बलरामजी दास टंडन : यह जो आप की चेयर है यह बड़ी पवित्र है। जब इतनी क्लीयर कट बात आ चुकी है तो आप उस के होते हुए अपनी रूलिंग को, कृपा करके फिर से देखने की कोशिश करें। ताकि गलतफहमी न हमें हो हो और न ही पंजाब की हो।

श्री यशपाल : आन ए वायंट आफ आर्डर, सर। अभी जब श्री टण्डन जी प्वायंट आफ आर्डर पर खड़े हुए तो उस से पहले उन्होंने एक निहायत नाज़ेबा बात कही। इन्होंने कहा कि आप ने एक चमचे को कुर्सी पर बैठा दिया है। (विघ्न) (शोर) मैं समझता हूं कि अगर हमने हाउस के डैकोरम को कायम रखना है तो ऐसे मेम्बर साहिबान को हाउस में बैठने की इजाज़त नहीं होनी चाहिए। (विघ्न) (तालियां) मैं आप की रूलिंग चाहता हूं कि क्या कोई मेम्बर इस तरह से वाहियात लफज इस्तेमाल करके यहां बैठने का मुस्तिहक है ? (विघ्न) (शोर)

श्री अध्यक्ष : श्री टण्डन जी, क्या आप ने यह बात कही थी ? आप कह दें कि आप ने नहीं कही तो सारी बात खत्म हो जायगी। (Did the hon. Member Shri Tandon utter these words ? The matter will come to an end if he denies having used these words.)

(Interruption by Shri Mangal Sein)

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, पेशतर इस के कि हाउस की कार्यवाही आगे चले मैं हाउस के ध्यान में यह बात लाना चाहता हूं कि चौधरी देवी लाल जी और श्री टण्डन जी ने चेयर के खिलाफ नामुनासिब ऐक्सप्रेशन्ज और इनसिनुएशन की हैं जो कि आगे कार्यवाही

[मुख्य मंत्री]
चलने से पहले यह उन को विदडरा करनी चाहिएं। क्योंकि ऐसी ऐसी बातें रोज रोज रिकार्ड पर आनी हाउस बरदाशत नहीं कर सकता यह उनको विदडरा करनी चाहिएं।

श्री अध्यक्ष : श्री टण्डन जी, क्या आप कलीयर करेंगे कि यह लफज़ आप ने इस्तेमाल किये या नहीं? (Is Shri Tandon prepared to say whether he used these words or not ?)

श्री बलरामजी दास टंडन [* * * * * * * * * * * * * *]

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸ਼੍ਰੀ ਟੰਡਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਇੰਮਪਾਰਸ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। (ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਇਹੀ ਰਾਏ ਹੈ।) ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਲ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਮਪਾਰਸ਼ੈਲਿਟੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਦੇਖਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਮਿਲਣ। ਆਖਿਰ ਕਾਰ ਰੂਲਜ਼ ਦੀ ਇਨਟਰਪਰੈਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਕਰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਰੂਲਜ਼ ਆਫ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਅਤੇ ਕਨਸਟੀਚਯੂਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਕੁਝ ਸੱਜਨ ਨਾਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਥਰੈਟ ਕਰਕੇ, ਕੰਡੈਮ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਪਾਰਸ਼ੈਲਿਟੀ ਦਾ ਚਾਰਜ ਲਾ ਕੇ ਡਿਕਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨਗੇ then I will not tolerate it. (Shri Tandon and Shri Devi Lal have said things as impute me the motive of not being impartial as speaker. I can say only this much that with all my capacity and understanding I have tried and will go on trying to perform my duties with impartiality and will see that all sections of the House get their due rights. Ultimately, it is the Speaker who has to interpret the rules and give rulings which are in accordance with the Rules of Procedure and the Constitution. But if some hon. Members do not approve of my rulings and start threatening me, condemning me or charging me with partiality then I am not going to tolerate it.)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। आपने अपने आप को इम्पार्शल रह कर हाऊस की डिगनिटी कायम रखने वाले जाहिर किया है। हम मानते हैं कि हाऊस की डिगनिटी कायम रखना आपका काम है! [* * * * * * * * * * * * * *]

(विघ्न) (शोर)

---

*Expunged as ordered by the Chair.

आप से पहले स्पीकर साहिब ने रूलिंग दी थी और मेरी मोशन रीजैक्ट की थी। मगर उसके बाद मैं ने बाकायदा उनके हाथ का लिखा हुआ खत पेश किया जिसमें उन्होंने माना कि यह 6 लाख रुपए की मालकीयत है। इसमें 15 हिस्से मेरे हैं और एक हिस्सा सरदार गुरदीप सिंह का है। मगर इन्होंने कहा है कि वह तो सरदार गुरदीप सिंह का है, मेरे और मेरे लड़के का उसमें कुछ नहीं है तो यह बड़ी क्लीयर चीज़ है (* * * * * * * * * * * * * * * * *)

(विघ्न)

गृह मंत्री : आन ए वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मैं फिर बहुत स्ट्रांगली रोजेंट करता हूं और हाऊस का ध्यान इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि चौधरी देवी लाल ने एक गलती की उसको दोहराया और अब तीसरी बार उसमें परसिस्ट करते हैं और यह एक समझी बूझी हुई स्कीम है (विघ्न) यह चूंकि आपोजीशन में कुछ जिम्मेदार जगह पर रह चुके हैं, इस लिए आप इनको दोबारा समझाओ, अकल दो, (विघ्न) यह वापिस लें; पशेमान हों और हाऊस से और चेयर से माफी मांगें वरना ज़ाबते के मुताबिक उनके खिलाफ कार्य-वाही की जाए ! (विघ्न)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੇਅਰ ਦੀ ਡਿਗਨਟੀ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਹ ਬਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਚੇਅਰ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਕਵੈਸਟ ਕਰਾਂਗਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ-ਕਿ ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਇਨਸਾਫ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਗਲ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਮਬਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਕਿ ਇਕ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ ਈਲਾਈਟ ਸਿਨਮਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਲਈ ਹੈ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਕਰਕੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਰੀਜੈਕਟ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਫੋਟੋ ਸਟੇਟ ਕਾਪੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ 15-20 ਦਿਨ ਪੈਂਡਿੰਗ ਪਈ ਰਹੀ। ਹੁਣ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਤੀ ਸੀ ਉਹ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਤੇ ਮਬਨੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਦਾ ਮੈਨੇਜਰ ਹੈ? (ਵਿਘਨ) ਇਹ ਤਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਗਲਤ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਜਦ ਇਤਨੀ ਕਲੀਅਰ ਗਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਇਹ ਆਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੀ ਗਲ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕੀ ਗਲ ਹੋਈ। (ਵਿਘਨ) ਇਥੇ ਹੰਡਰਡ ਪਰਸੈਂਟ ਪਰੂਫ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਤੋਂ ਕੀ ਇਨਫਰੈਂਸ ਕਢੀ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਚੇਅਰ ਦੀ ਡਿਗਨਟੀ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਮਗਰ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚੋ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ

---

*Note.— Expunged as ordered by the Chair.

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]
ਇਮਪਰੈਸ਼ਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਰੂਲ ਸਪੀਕਰ ਨਹੀਂ, ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਤਨੀ ਅਨਪਰੈਸੀਡੈਂਟਿਡ ਸਿਚੁਏਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਵਾਇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਤੁਆਵਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਫੋਟੋ-ਸਟੇਟ ਕਾਪੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਇਹ ਆਫਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਫੋਟੋਸਟੇਟ ਕਾਪੀ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੋਵੇ । (ਵਿਘਨ) ਆਫਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਟਾਈਪਡ ਲੈਟਰ ਧਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਆਇਆ । ਉਹ ਲੈਟਰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਫੋਟੋ-ਸਟੇਟ ਕਾਪੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖੀ ।

(So far as the photo-stet copy is concerned the Secretary informs me that that was not received in the Office. Chaudhri Devi Lal might have handed it over to Shri Prabodh Chandra and it might be with him. (*Interruption*) It did not reach the office. The typed letter, however, was received by Shri Dhar. That letter was passed on to Sardar Partap Singh for his reply. This is the position. Now will the hon. Member Chaudhri Devi Lal state whether he did not place the photo-stet copy in the House?)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲਗ ਸਕੇ । ਇਹ ਤਾਂ ਆਫਿਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਟੇਬਲ ਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸੀ ਜਾਵੇ । ਫੋਟੋ ਸਟੇਟ ਕਾਪੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ । ਆਫਿਸ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹਾਊਸ ਦੀ ਟੇਬਲ ਤੇ ਰਖੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੇ । ਪਹਿਲੇ ਸਪੀਕਰ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਲਗਿਆਂ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਗਏ।

Mr. Speaker : I will find out from Shri Prabodh Chandra also about the photo-stet copy.

Sardar Gurnam Singh : Has the Chief Minister now admitted that the property belongs to his son? He has not admitted it so far.

Mr. Speaker : He has given the source of his information.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਨੇ (ਵਿਘਨ) ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਵਰਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿਨੇਮਾ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਡੀ. ਸੀ. ਤੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਨਵੇਐਂਸ ਡੀਡ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸਾਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਪਤਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸੋ । ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੀਡ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਜੋ ਪਤਾ ਲਗੇ । ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਟਿਵ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ

ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਦੋ ਕਾਪੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ, ਇਹ ਈਸਟ ਮੋਸ਼ਨ ਪਿਕਚਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਐਜ਼ ਐਗਜ਼ੇਬਿਟਰ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕਾਪੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ।

I have not met the speaker after that.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਈਸਟ ਮੋਸ਼ਨ ਪਿਕਚਰਜ਼ ਦੀ ਛਪੀ ਹੋਈ ਜੋ ਰੀਪੋਰਟ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰੀ ਇਤਲਾਹ ਸੀ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਈਸਟ ਮੋਸ਼ਨ ਪਿਕਚਰਜ਼ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਟੈਕਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸਹੀ ਪਤਾ ਲਗੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਆਂ। ਗਲਤ ਇਤਲਾਹ ਮੈਂ ਕਦੇ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਡੀਪੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ they will never tell lie. ਜੋ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਹੁਣ ਕੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ ?

Chief Minister: Besides that I know nothing.

Sardar Gurnam Singh: Sir, you were pleased to decide about this motion without having the photo-stet copy before you. I would request you humbly to have a photo-stet copy and give your decision thereafter.

Mr. Speaker: I have verified. The photo stet copy was not placed on the Table of the House. It is also not in the office.

चौधरी देवी लाल : आप भी, स्पीकर साहिब, उस दिन हाऊस में मौजूद थे, मैं ने फोटो-स्टैट कापी हाउस में दिखाई थी और मैं ने कहा था कि इसकी टाइप्ड कापी मेरे पास है वह मैं दूंगा और वह स्पीकर साहिब को भेज दी थी।

गृह मंत्री : किस को दी थी ?

चौधरी देवी लाल : यह जो हाऊस का स्टाफ है इस को दी थी यह नहीं पता कि इन्हों ने पहुंचाई या नहीं। कल मैं फिर फोटो-स्टेट कापी पहुंचा सकता हूं अगर आप चाहें तो।

Mr. Speaker: Not photo-stet copy but a typed copy was laid on the Table of the House.

ਮੈਂ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਧਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਇਕ ਕਾਪੀ ਵਿਦਾਊਟ ਸਿਗਨੇਚਰ ਟਾਈਪ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਆਫਿਸ ਤੇ ਰੀਕਾਰਡ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਫੋਟੋ-ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। (Not photo-stet copy, but a typed copy was laid on the Table of the House. I have enquired into the matter. On being asked by Mr. Dhar, Chaudhri Devi Lal gave an unsigned typed copy. I have searched the office record and no photo-stet copy of any paper was received here.)

चौधरी देवी लाल : मैं हाऊस में कल फिर इस फोटोस्टेट कापी को पेश कर सकता हूं ।

Mr. Speaker : The whole thing has come out now.

श्री राम प्रकाश : जनाब यह झूठ बोलते हैं कि कापी यहां मेज पर रखी गई थी ।

श्री अध्यक्ष : श्री राम प्रकाश आप "झूठ के लफज को वापिस लें यह अनपार्लियामैंट्री है । (Shri Ram Parkash should withdraw the word 'jhooth' . It is unparliamentary.)

Shri Ram Parkash : I withdraw, Sir.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : मैं आप का रूलिंग इस बात पर चाहता हूं कि जो कोई मिसस्टेटमैंट इस हाऊस के अन्दर वजीर की तरफ से आए तो वह प्रिविलिज का इशू बन सकता है या नहीं ? You are examining a question whether it is a breach of privilege or not ? (*Interruption*).

The Chief Minister has said that his information is based on the reply from the Deputy Commissioner. मैं, स्पीकर साहिब, यह जानना चाहता हूं कि अगर कोई सैक्रेटरी या डिप्टी कमिश्नर के आफिस से इन्फर्मेशन गलत आए तो क्या मिनिस्टर उस की जिम्मेदारी लेते हैं या नहीं, क्या वह मिसस्टेटमैंट है या नहीं । तो उस हालत में क्या यह प्रिविलिज मोशन बन जाता है या नहीं । want your specific ruling.

Mr. Speaker : Please take your seat now ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਉਸ ਫੋਟੋਸਟੇਟ ਕਾਪੀ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫੋਟੋਸਟੇਟ ਕਾਪੀ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਪੀ ਰੱਖੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਰਿਜਨਲ ਰਖੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਸਾਫ ਅਤੇ ਅਨਚੈਲੰਜੇਬਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

Therefore, something said otherwise is wrong. I think, you, as lawyer, fully understand that if the general authenticity or the original custody of the document is not viewed, the information is not taken as correct. Hence, this controversy is baseless. Whatever has been said by the Leader of the House has to be accepted.

Chaudhri Hardwari Lal : Quite apart from the facts of this motion whether it is mis-statement or whether it is a correct statement, there is a basic question involved to which Dr. Baldev Parkash made a reference. The question is whether a mis-statement or to put it stronger word "a lie" by the Minister can constitute the subject of a breach of privilege. This is the question. Our Rules of Business say nothing about it. We understood you to say, a moment ago that a misstatement will not form subject of a privilege motion.

Mr. Speaker : I did not say so.

Chaudhri Hardwari Lal : That is what I understood.

Mr. Speaker : I am to decide about it.

Chaudhri Hardwari Lal : Our Rules of Business say nothing with Regard to privileges and we follow the practice obtaining in the House of Commons in this regard. There was a very recent case in the House of Commons. Mr. Profuma lied to the House and the House fainted dead when it made the discovery. It was felt that this sort of thing had been known and Mr. Profuma resigned there and then. (*Voices from the Opposition* : But he will not resign.) I am not referring to the facts of the motion. That is quite apart from the facts of the motion. The question is if a Minister is found confessed to have lied or is found to have lied, does he have any obligation to the House ? Does he infringe any privilege of the House ? That is the question which you have to decide. Then the facts of the motion will come. If it has been a mis-statement, if this photo-stet copy I have not seen it, exists anywhere or it was given to the Speaker or not, all this will come later. It is really very disturbing if you are inclined to say that whatever a Minister says, he will not be committing a breach of privilege of the House. That will take away the basis of entire parliamentary democracy.

Mr. Speaker : Will the hon. Member take his seat now.

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਇਕ ਐਸੇ ਰਿਸਪਾਨਸੀਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਗ਼ਲਤ ਬਿਆਨੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਹਦ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਇਕ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਅਨ-ਪਰੂਵਡ ਕੋਈ ਚਾਰਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ । ਇਥੇ ਇਤਨੀ ਇਰਰੈਸਪਾਨਸੀਬਿਲਿਟੀਜ਼ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਫੋਟੋ ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ ਟੇਬਲ ਤੇ ਰਖੀ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਫੋਟੋ ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ ਟੇਬਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਗਈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਦਸੋ ਕਿ ਕੀ ਜੱਜ ਕਰਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੱਜ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਸਚਾਈ ਹੈ then I will be the first person to admit. ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਐਸੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਲਗਾਉ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੇਸ ਸਚਾਈ ਤੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਆਦਮੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਐਡਮਿਟ ਕਰਾਂਗਾ । ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ....(ਸ੍ਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Please take your seat.

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਤਨਾ ਹੀ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਜੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

(*At this stage, Chaudhri Hardwari Lal rose to say something.*)

Mr. Speaker : Does the hon. Member, Chaudhari Hard wari Lal, want to reply him now ? He has had his say.

Chaudhri Hardwari Lal : It is not a question of 'say'.I say it is irrelevant. What I said was quite relevant and what the hon. Member on the other side has said is totally irrelevant.

Mr. Speaker : I know my duties. I know how to find what is relevant and what is irrelevant ?

Chaudhri Hardwari Lal : It is unfortunate that you have not found in this case.

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : On a point of order, Sir. ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਨੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਡ ਫਾਰਮਾਂ ਤੇ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤੀ ਦੇ ਮਤੇ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ 19-3-1964 ਨੂੰ ਇਕ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਕਲ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਮੈਂ ਪੁਛਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ਼ ਮੋਸ਼ਨ ਵੀ ਲਿਆ ਕੇ ਬੋਲ ਲੈਣ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁਆਇੰਟ ਰੇਜ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਸ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜ਼ੇਰੇ ਗੌਰ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)

श्री जगन्नाथ : बैठ जाओ जी ।

(ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ੇਮ, ਸ਼ੇਮ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ।)

Home Minister : You should have the decency not to interrupt the Lady member.

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਅੱਜ ਵੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਪਰ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਸਿਨੇਮਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕਮਿਟ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸ਼ਾਇਦ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ?

डा० बलदेव प्रकाश : मेरा प्वांयट आफ आर्डर यह है कि आप ने अभी फरमाया है कि फोटो स्टेट लैटर की एक कापी आप के दफतर में दी गई . . . .(विघन)

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਾਰਰ-ਵਾਈ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਰੂਲਿੰਗ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬੀਬੀ ਜੀ, ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ points of orders ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਹੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿਆਂਗਾ ।

(Addressing the Lady member : I will give my findings on all the points of order together.)

ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਆਪ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਾਰ-ਵਾਈ ਚੱਲਣੀ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਤੇ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਦਿਉ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । (I am of the view that the matter which is under consideration of the Dass Commission should not be discussed in this House.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जैसा कि आप ने अभी अभी कहा था कि उन्हों ने मिस-स्टेटमैंट की है। आप ने अभी तक ना कोई इन्क्वायरी की कि फोटो स्टैट कापी आपके पास पहुंची है या कि नहीं मगर फाईंडिंगज़ पहले ही दे दीं . . .

श्री स्पीकर : जो रिकार्ड आफिस में था वह मैं ने देखा है और उस के मुताबिक मैं ने अपनी फाइंडिंगज़ दी हैं। I am not bound by any record that is yet to come. (I have given my findings on the basis of the record that was available in the office. I am not bound by any record that is yet to come.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : अगर आपको फोटो स्टैट कापी दे दी जाये तो क्या आप इस फाइंडिंग्ज़ को रीकंसिडर करने के लिये तैयार हैं।

श्री स्पीकर : अगर कोई ऐसा प्रोसीजर होगा तो देख लिया जायेगा। I can not give any hypothetical answer. (The mather will be reconsidered if there is any such procedure. I cannot give any hypothetical answer.)

चौधरी नेत राम : श्रीमान स्पीकर साहिब, आप ने इस चेयर को संभालते वक्त निष्पक्ष रहने का दावा किया था। ठीक है निष्पक्ष होने का दावा भी होना ही चाहिए और स्पीकर को तो निष्पक्ष रहना ही चाहिए। आप इस हाउस के स्पीकर हैं। मगर जब इस सरकार पर अविश्वास का प्रस्ताव इस हाउस में आया. . . .

Mr. Speaker : That is not under discussion.

चौधरी नेत राम : आप ने जो अंडर डिसकशन की बात कही मैं अर्ज़ कर दूं कि मैं आप का इसी बात पर एक रूलिंग चाहता हूं। मैं ने जैसे अर्ज़ किया कि आप ने जो निष्पक्ष होने की बात कही क्या आप रहेंगे भी। अविश्वास की पालिसी के खिलाफ प्रचार करना तो इस गवर्नमैंट की पालिसी है। मैं अर्ज़ करूं कि हमारी सोशलिस्ट पार्टी ही एक एसी पार्टी है जिस ने अपने मैनीफैसटो को ध्यान में रखते हुए सारे प्रोग्राम को चाक आऊट किया है। आज भी सोशलिस्ट पार्टी को अपनी नीति का, अपनी पालिसी का और अपने प्रोग्राम का पूरा पूरा ध्यान है। मगर कांग्रेस पार्टी ने जो कहा था क्या वह पूरा किया। आप कहते थे कि हम लोगों की फी कस आमदन बढ़ायेंगे क्या वह बढ़ी ? आप ने गरीबों को मुफत तालीम देने का विश्वास दिलाया था क्या ऐसा हुआ। मैं कहूंगा कि कांग्रेस पार्टी आज तक अविश्वास का जवाब तो देती रही है। मैं पूछता हूं कि आया वह हमें निष्पक्षता का कोई सबूत सरकार दे सकती है।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : On a point of order Sir. ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਆਬਜ਼ਰ-ਵੇਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੇਸ ਸਬ-ਜੁਡਿਸ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਅਵਾਇਡ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਅਸੂਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹੋ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕੋਈ ਰੂਲਿੰਗ ਇਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੈਫਰੈਂਸ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਸਬ-ਜੁਡਿਸ ਹਨ? ਅਗਰ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੈਡੀਸੈਸਰ ਨੇ ਇਹ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਬਜੁਡਿਸ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਰੈਫਰੈਂਸ ਅਵਾਇਡ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕੰਟ੍ਰਾਡਿਕਸ਼ਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਕਿ ਕਿਸ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

11.00 a.m.

Sardar Prem Singh 'Prem' : Mr. Speaker, Sir, the two main characteristics of speakership are 'impartiality' and 'authority'. As far as 'impartiality' is concerned, it is presumed that the Speaker is impartial. Impartiality of the Chair can only be challenged under the Rules and the provision under the Rules is that it can be challenged through a substantive motion and there is no other way. If any aspersion is made on the Speaker, it is against the Rules. I would, therefore, request the hon. Members of this House through you, Sir, that we must do things here as are permissible under the Rules. We should establish good conventions.

The second thing, Sir, is 'authority'. Yesterday and even to-day this authority is being flouted by certain hon. Members of the House. I will, therefore, submit that once and for all, we should decide in this House that if any aspersion is made that has to be withdrawn and if anything is done against the authority of the Speaker, that too is not to be allowed here. My only request to the hon. Members of the House is that we have to establish good and healthy conventions here and let us, therefore, not say things which are not admissible under the Rules. We should say only such things which are permisible under the Rules. If there is anything to be said against the Speaker, it can only be done through a substantive motion against him and not otherwise.

Sardar Gurnam Singh : We know that.

Sardar Prem Singh 'Prem' : Perhaps, the hon. Leader of the Opposition does not know that.

श्री अध्यक्ष : टैकनीकली स्पीकिंग यह सब-जुडिस कहा जा सकता है, क्योंकि सुप्रीम कोर्ट के ऐक्स चीफ जस्टिस इन्क्वायरी कर रहे हैं। तो मैं समझता हूं कि, अगर यहां पर कोई राय दी जाए जो कि दास कमिशन के सामने दी गई राय से मुख्तलिफ हो यह मुनासिब नहीं। मैं समझता हूं कि मेरे प्रैडिसेसर ने भी यही कहा था कि कोई भी डिस्कशन या रफरेंस एवायड करना चाहिए, और मैं भी यही कहता हूं यहां पर अपनी उपीनियन, दास कमिशन से सम्बन्धित विषय पर जाहिर करना मुनासिब नहीं। इसलिए मेरी आबजर्वेशन में और मेरे प्रैडिसेसर की ओबजर्वेशन में कोई कंट्राडिकशन नहीं है।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਿਵੀਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਫੈਕਟਸ ਦੇ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਫਾਇੰਡਿੰਗਜ਼ ਦੇ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ। In the light of the reply of the Leader of the House, my finding was that it is not a case of mis-statement. ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੈਡੀਸੈਸਰ ਦੀ ਇਹ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਆਪਣੀ ਫਾਇੰਡਿੰਗਜ਼ ਦੇਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਔਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ।

ਦੂਸਰੀ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਯਾ ਰੂਲਿੰਗ ਰਾਂਗ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨੋ-ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਦਾ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਔਰ ਜੇ ਆਨ-ਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁਣ I shall welcome that.

(Technically speaking it can be said to be a sub-judice matter because ex-Chief Justice of Supreme Court is holding enquiry into it. So I am of this opinion that if any opinion is expressed here which may be different from the one expressed before the Dass Commission, that is not a proper thing. I think my predecessor had also observed that any such discussion or reference should be avoided and it would not be proper to express any opinion about Dass Commission. Therefore, there is no contradiction in the observation made by me and that of my predecessor. So far as the Privilege Motion moved by Chaudhri Devi Lal is concerned, I have already given my findings based on facts. In the light of the reply of the Leader of the House, my finding was that it is not a case of mis-statement. My predecessor had made a commitment that he would give his findings on it but he could not do so and this thing came before me.

So far as the assertion about the mis-statement or wrong ruling is concerned, the provision of no-confidence is there and if the hon. Members want to say anything about it, I shall welcome that.)

गृह मंत्री : यहाँ पर चौधरी देवी लाल जी ने एस्पर्शन ही नहीं की बल्कि इलज़ाम लगाए हैं और उन्होंने हाउस की और चेयर की डिगनिटी लोअर की है ! अगर यह बातें प्रोसीडिंग्ज़ का हिस्सा रहती हैं तो यह बदनाम बात रिकार्ड पर रह जाएगी इस लिए मैं आप से, स्पीकर साहिब, अर्ज़ करूंगा कि आप चौधरी देवी लाल से दरखास्त करिए कि वह अपने एस्पर्शन, जो उन्हों ने चेयर के खिलाफ किए हैं, वह वापस ले लें। जब तक वह वापस नहीं लेते तब तक इस हाउस की कार्रवाई आगे नहीं चलेगी।

श्री अध्यक्ष : चौधरी देवी लाल जी, जो एस्पर्शन आप ने चेयर के खिलाफ किए हैं उनको वापिस लेते हैं या नहीं ? (May I ask from Chaudhri Devi Lal whether he withdraws the aspersions cast by him against the Chair or not ?).

* * * * * *
* * * * * * *

Note.—Expunged as ordered by the Chair.

श्री अध्यक्ष : जो आप ने स्पीकर के खिलाफ एस्पर्शन की है वह आप विदड्रा करते हैं या नहीं ? (Does the hon. Member withdraw the aspersion cast by him against the Chair or not ?)

* * * * * * * * * * * * * * * * *

श्री अध्यक्ष : आप नो-कानफिडेंस मोशन लाकर जो कुछ चाहें कर सकते हैं लेकिन स्पीकर के खिलाफ कुछ कहना हाउस की डिगनिटी के खिलाफ है। चौधरी देवी लाल ने चेयर के खिलाफ जो कुछ कहा है वह रिकार्ड का हिस्सा नहीं होगा ! अब एक प्रिविलेज मोशन 'हिन्द समाचार' के मुताल्लिक है.......

(The hon. Member can say anything he likes by bringing a no-confidence motion but it is against the dignity of the House to make any derogatory remarks against the Chair. The observations made by Chaudhri Devi Lal against the Chair will not come on the record. (Thumping.) Now there is a privilege Motion about "Hind Samachar"

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜੋ ਕੁਝ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਗਲ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਔਰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪਰਸੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ? (The hon. Member had a talk with the Secretary of the Vidhan Sabha on this point and had said that he did not want to pursue the matter. Is that correct ?)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਐਡੀਟਰ ਕਨਸਰੰਡ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਿਮਾਰਕਸ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਰੈਫਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗਾ। (I will discuss those matters with the hon. Member in my Chamber which he discussed with the Secretary.)

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਪਾਗਲ, ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਲੈਣ ਦੇ।)

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿਘ ਨੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ 'ਪਾਗਲ' ਕਿਹਾ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)

Note— Expunged as ordered by the Chair.

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री (चौधरी रणबीर सिंह) : स्पीकर साहिब, गिल साहिब ने सरदार तारा सिंह को 'पागल' कहा है, क्या यह ऐसा एक आनरेबल मैम्बर को कह सकते हैं ? क्या कोई मैम्बर दूसरे मैम्बर को 'पागल' कह सकता है ? (*Noise*)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਝਾੜਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਅਸੀਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਬੜਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਡਿਫੈਂਡ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਗਲ ਕਿਹਾ ਸੀ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਪਾਗਲਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ 'ਪਾਗਲ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਸਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ । (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਤੇ ਇਧਰ ਵੀ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ । (ਹਾਸਾ)

Mr. Speaker : Let us be serious now

PERSONAL EXPLANATION BY SARDAR GURNAM SINGH

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗਲ ਨਾ ਕਹੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਮੈਂ ਰੋਕਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਮੇਰਾ ਰੋਕਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੇਅਰ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਪੁਛੀ ਸੀ ਕਿ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜੋ ਚਾਰਜਜ਼ ਹਨ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਵੁਆਇਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਈ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ ਮਗਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫੋਟੋ ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਸੀ ਟੇਬਲ ਤੇ ਰਖਣ ਵੇਲੇ ਮੇਰਾ ਇੰਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਸੀ—ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਗਲਤ ਹੋਣ । ਹੁਣ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਗਈ ।

Questions of Privilege (*Resumption*)

Mr. Speaker : The next privilege motion has been given notice of by the hon. Member Dr. Baldev Parkash.

Dr. Baldev Parkash : Sir, I have given notice of my intention to raise the following question of privilege—

> "The Members of the House have got a definite right to challenge the decision of the Speaker when the Speaker decides the fate of a motion on voice vote. There is a definite provision that if the opinion of the Speaker as to the decision of the question is challenged he may ask Members who are for 'Ayes' and those for 'Noes' respectively to rise in their places and count their number and if he does not adopt this method he shall order a division to be held, according to rule 94(3) and (4). On the motion regarding the suspension of Comrade Ram Piara, the decision of the Speaker on voice vote was definitely challenged but without resorting to a division or counting the number of 'Ayes' and 'Noes' after raising them in their seats the question was decided by a voice vote. The rules of procedure were not observed strictly in this case. This amounts to a denial of fundamental right of Members of demanding a division and is a breach of privilege.'

[Dr Baldev Parkash]

स्पीकर साहिब कल जिस वक्त ग्रापने कहा कि 'Ayes have it' मैं ने उसी वक्त चैलेंज किया था कि "Noes have it" To be more definite you may see the record। सिर्फ मैं ने ही नहीं चैलेंज किया था बल्कि ग्रापोज़ीशन वाले ग्रौर भी बहुत से मैम्बरान ने कहा था कि "Noes have it", लेकिन उस पर ग़ौर न करते हुए ग्राप ने डिक्लेयर कर दिया था "Ayes have it", Motion is carried".

Mr. Speaker : The meeting of the Business Advisory Committee will be held at twelve O'clock instead of 11 A. M.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, मैं ग्रर्ज़ कर रहा था कि इन्स्पाइट ग्राफ ग्रवर प्रोटैस्ट ग्राप ने हमारे राईट को इगनोर किया। प्रोसीजर यह है कि जब चैलेंज किया जाए तो उस के बाद दोबारा फिर बैल बजा कर वायस वोट लिया जाता है। लेकिन ग्राप ने ऐसा भी नहीं किया ग्रौर ग्राप ने डिवीज़न के ग्रगेंस्ट ग्रपना फैसला दे दिया। यह एक बहुत ग्रहम right है जिस की एनक्रोचमैंट हुई है। हम चाहते हैं कि किसी भी ऐसे ग्रहम मसले पर रैगुलर डिवीज़न हो ग्रौर हाउस की डैफीनेट ग्रोपीनियन हाऊस के सामने ग्राए। यह हमारा फंडामैंटल राईट डिनाई नहीं किया जा सकता।

It is definitely a breach of privilege and the matter should, therefore, be referred to the Privileges Committee.

गृह मंत्री : मिस्टर स्पीकर, मैं इस मोशन के डीटेल्ड मैरिट्स में नहीं जाना चाहता सिर्फ मैं इसी हाउस में ग्राज से पहले हुए हुए कुछ वाक्यात, कुछ डिसीयन्ज़ ग्रौर कुछ रूलिंग्ज़ की तरफ ग्राप का ध्यान दिलाना चाहता हूं। यह मामला ग्राप को याद होगा, पहले उस वक्त ग्राया था जब कि श्री यश ने इस हाउस में स्पीकर की किसी ग्राबज़र्वेशन या उन की किसी रूलिंग के मुतग्रल्लिक एक मोशन दिया था। उस वक्त ग्राप के प्रैडीसैसर साहिब ने इस हाउस में रूलिंग दिया था कि कोई प्रिविलेज मोशन हाउस में स्पीकर के खिलाफ लाई नहीं करता। स्पीकर की स्टेटमैंट हो, रूलिंग हो या ग्राबज़र्वेशन हो उस के मुतग्रल्लिक कोई प्रिविलेज मोशन किसी ढंग से भी नहीं ग्रा सकती। उस वक्त यह बात भी कई मैम्बर साहिबान ने कही थी कि यह ग्रनप्रैसीडैंटिड बात है कि डैमोक्रेटिक हिस्टरी में स्पीकर के खिलाफ प्रिविलेज मोशन ग्राया हो। जो ग्राप के प्रैडीसैसर ने रूलिंग दिया था फैसला करते वक्त उस को ग्राप ध्यान में रखें। इस के ग्रलावा दो मोशन्ज़ जो ग्रापोज़ीशन के मैम्बर साहिबान की तरफ से उस वक्त ग्राई थीं उन को पढ़ कर मैं हाउस की याददाश्त ताज़ा करवाना चाहता हूं। एक तो सरदार मक्खन सिंह तरसिक्का की ग्रोर से 19 फरवरी, 1964 को इसी सैशन में ग्राई थी। उस में लिखा था—

"Shri Makhan Singh Tarsikka, M.L.A., has given notice of his intention to raise the following question of privilege—

> "I want to move herewith a motion to discuss the situation created in the State by the Press Statement of some Members of this House challenging the Ruling of hon. Speaker given on 18th February, 1964 after more than eight statements of hon. Members of this House regarding statements and affidavits filed by certain Members of this House even challenging the partiality of the hon. Speaker.

The move of the above members of this House is a clear contempt of this House, therefore, it must be discussed".

इस पर जो स्पीकर साहिब ने अपना रूलिंग दिया था उस को भी आप ध्यान में रख लीजिए । और तीसरा आपोज़ीशन के लीडर ने उसी किस्म का एक motion दिया था वह भी मैं पढ़ देता हूं—

"S. Gurnam Singh has given notice of his intention to raise the following question of privilege—

'to move a motion of privilege of this House regarding substantive motions submitted by Shri Harbans Lal, Shri Rizaq Ram and Shri Rattan Singh, Members of this House.

These motions constitute clear breach of privilege of the Chair and the House. This matter may, therefore, be referred to the Committee of Privileges."

इस पर भी स्पीकर साहिब ने अपना यही रूलिंग दिया था। मैं सिर्फ आपके सामने यह बात रखना चाहता हूं कि आपोज़ीशन के यह दोस्त हमेशा यही पुज़ीशन लेते चले आए हैं कि स्पीकर की किसी रूलिंग, आबज़र्वेशन, स्टेटमैंट को इस हाउस में चैलेंज नहीं किया जा सकता है। अब मैं यह बात देख कर हैरान हुआ हूं कि डाक्टर बलदेव प्रकाश जैसे सुलझे हुए मैम्बर जो बात को समझते भी हैं ऐसा नहीं कि डाक्टर मंगल सैन की तरह अकल इस्तेमाल नहीं करते....... (शोर)

श्री मंगल सैन : आपको अकल नहीं है तमीज़ नहीं है बात करने की जो बार बार ऐसी बातें करते हैं..... (शोर)

गृह मंत्री : कोई बात नहीं अकल तो जाहिर हो जाती है जब आदमी उठता है उसी वक्त पता लग जाता है लोगों को और मैम्बरान को। तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि इन तीन मोशनज़ पर जो आपके predecessor के रूलिंगज़ हो चुके हैं उनकी तरफ आप का ध्यान दिलाना चाहता हूं और आपसे प्रार्थना करता हूं कि पिछली इन सारी प्रैसीडैंट्स को अपने सामने रख लीजिए और खास तौर पर यह जो तीन मोशनज़ पर अभी पीछे रूलिंगज़ दिए जा चुके हैं कि स्पीकर की किसी आबज़र्वेशन, स्टेटमैंट ऐंड रूलिंग के खिलाफ कोई प्रिविलेज मोशन नहीं लाई जा सकती उसे सामने रख लीजिए।

Sardar Gurnam Singh : I still stand by the motion that I gave at that time, even though it may appear to some that there was an error, if at all it is an error. in moving the privilege motion against the present Speaker. Whether the privilege motion lies against the Speaker or not, as far as I am concerned, I do stand by the same motion of which I gave notice then.

Chaudhri Hardwari Lal : Even to the annoyance of my friend, Dr. Baldev Parkash, I am entirely of the view that this motion does not lie. I contended on this line and I hold the same view even now. There is, however, another point. We have laid down certain rules for Questions to be put to the vote of the House. Those rules are unalterable. You adopted a certain procedure in regard to the motion concerning Shri Ram Piara's expulsion. The way you put it to the House, was contrary to the procedure we have all agreed to follow. Though a privilege motion does not lie against you, Sir, something has to be done to rectify the situation. I am quite clear that Dr. Baldev Parkash should not press his motion and we should do something to rectify the position.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I do not want to speak on this particular motion, as I have also given a separate notice of a privilege motion on the same subject. I will speak on my motion later after this motion has been dealt with.

बाबू बचन सिंह स्पीकर साहिब, अर्ज़ यह है कि यह आप के आम रूलिंग और आबज़र्वेशन के मुतअल्लिक प्रिविलेज मोशन नहीं है। यह तो एक वोट लेने के प्रोसीजर की बात है। वोट लेने की प्रोसीजर रूलज़ में बिल्कुल कलीयर है कि अगर कोई मैम्बर या मैम्बरज स्पीकर के इस डीसीज़न को चैलंज करे कि कोई मोशन कैरी हो गई है या नहीं तो लाज़मी तौर पर स्पीकर को यह करना होगा कि वह बैल करे और दुबारा हाउस से पूछे, अगर ज़रूरत समझे तो मैम्बरान को खड़ा होने के लिए कहे और गिने। अगर फिर ज़रूरत समझे तो डिवीज़न के लिए कहे लेकिन ज़रूरत के बावजूद और हमारे कहने के बावजूद ऐसी कोई बात नहीं हुई। तो यह जो मोशन आई है इस में स्पीकर के आम रूलिंगज़ या आबज़र्वेशन जो वह करते हैं उनके बारे नहीं है इस में तो सिर्फ रूलज़ पर चलने का सवाल है, प्रोसीजर के मुताबिक वोटिंग करने का सवाल है और किसी मोशन के कैरी होने या न होने का सवाल है। इस बारे में रूलज़ बिल्कुल कलीयर हैं और उन में कोई एम्बिग्युइटी नहीं है। जब रूलज़ कलीयर हों और उनको observe न किया जाए तो हम रीकुऐस्ट कर सकते हैं कि इस मामला को दुबारा ज़ेर ग़ौर लाया जाए और क्वायद के मुताबिक काम किया जाए।

बलरामजी दास टंडन मैं गुज़ारिश करना चाहता हूं कि इस बारे में जो रूलज़ हैं वह स्पैसिफिक हैं। अगर किसी मामला पर रूलज़ साइलैंट हों तो उस पर स्पीकर कुछ भी रूलिंग दे सकता है या दूसरा तरीका यह है कि आप अपने रूलिंग देने से पहले यह बात आप खड़े हो कर कह सकते हैं कि फार दा टाईम बीइंग मैं फलां २ रूलज़ को ससपैंड करता हूं। इन दोनों बातों की एबसैंस में जब रूलज़ स्पैसिफिक हों तो आपको रूलज़ से गवर्न हो कर चलना पड़ता है तो जहां तक इस प्रिविलेज मोशन का ताल्लुक है वह जो पीछे प्रिविलेज मोशन आई थी जिस पर आपके प्रैडीसैसर ने रूलिंग दिया था उस मे बिल्कुल डिफ्रैंट है। इस केस में तो रूलज़ बिल्कुल स्पैसिफिक है और उन स्पैसिफिक रूलज़ की नान-आबज़र्वेंस के बारे में यह मोशन है। कल जिस वक्त आपने कहा 'Ayes have it' हम ने उसी वक्त यह डीसीज़न चैलैंज किया और कहा 'Noes have it'। ऐसी सूरत में रूलज़ कलियरली कहते हैं:—

> "If the opinion of the Speaker as to the decision of a question is challenged, he may, if he thinks that the division is unnecessarily claimed, ask the members who are for 'Aye' and those for 'No' respectively.....

यह बिल्कुल साफ बात है कि अगर आप समझें कि डिवीज़न अननैसैसरी क्लेम करते हैं क्योंकि एक तरफ 101 आदमी नज़र आते हैं और दूसरी तरफ 51 नज़र आते हैं लेकिन अगर आपका डिसीज़न चैलैंज किया जाए तब भी आप पर बाइंडिंग है कि आप मैम्बरान को अपनी जगह खड़ा करके काउंट करें। इसके बावजूद भी नीचे सबसैकशन (4) में यह लिखा है।

> '.94(4) (a) If the opinion of the Speaker as to the decision of a question is challenged and he does not adopt the course provided for in sub-rule (3) he shall order a "Division" to be held."

इस में आपकी पावर्ज़ के बारे में कोई एम्बिग्युइटी नहीं रखी है और shall का लफ़्ज़ यूज़ किया हुआ है जिसका मतलब है you shall have to do it and there is no option । इस लिए मैं समझता हूं कि इस मोशन का, पहले जो मोशन आई थी, उसके साथ कोई सम्बंध नहीं है। यह मोशन स्पीकर के किसी रूलिंग, स्टेटमैंट, आबज़र्वेशन के बारे में नहीं बल्कि non-observance of rules and procedure के बारे में है और non-observance of rules, unless they are suspended, is clear breach of privilege. इस लिए मैं चेयर से अर्ज़ करता हूं कि यह मोशन in order है और इसे Privilges Committee को भेजा जाए।

(At this stage, Shri Yesh Paul and Sardar Gurdial Singh Dhillon rose to speak.)

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir my privilege motion is corelatted with the one given notice of by Dr. Baldev Parkash. I, therefore, suggest that both these motions may be discussed together.

Mr. Speaker : I have no objection.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, I will read my motion of which a notice has been given by me jointly with Comrade Ram Chandra. It is stated :

"We beg to move the following privilege motion—

(i) that while the Speaker has named Comrade Ram Piara on 31st March, 1964 and while he was being asked to withdraw from the House and the question of withdrawal was yet under the process of execution another motion by the Chief Minister for the expulsion of the member (Shri Ram Piara) superseding the process of naming and order of withdrawal by the Speaker—

(i) is a contravention of the ruling and order of the Speaker ;

(ii) and is against the rules of procedure—that no motion could be brought in the House when the Speaker was already dealing with the issue in question and which had not finished yet."

After Shri Tandon has finished, I may be allowed to speak on my motion.

Mr. Speaker : Shri Tandon has finished his point. You may please speak on your motion.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, as you know very well, we have accepted democracy as the system of Government under which we are all working. It, therefore, becomes incumbent on all the hon. Members of this House to show proper respect to the various wings or institutions of democracy, more particularly when we are working inside the Legislature. Yesterday, something happened in the House which does not bring credit either to the Leader of the House, or yourself or even to this side of the House. When all this happened, tempers ran high and the remarks made were so provocative that we could not do anything except to silently submit and witness what was going on. It is, indeed, very unfortunate that something provocative was said by the Leader of the House which, I must say, was a part of big trouble in the House itself, resulting in the expulsion motion moved by the Chief Minister. I cannot say anything as to what was felt by the other hon. Members about this happening.

[Surdar Gurdial Singh Dhillon]
As far as I am concerned, I could not approve of it at all. I could not approve of the language used in the House nor the conduct and behaviour exhibited by certain Members. But, believe it, Sir, that responsibility for the dignity of the Chair and the decorum of the House lies more on the part of the Leader of the House himself. The wrong done by Chief Minister did not justify the behaviour of Mr. Ram Piara. We too cannot absolve ourselves of our responsibility in any way. I would request you to kindly do something which may assure us about your complete impartiality and neutrality so far as the proceedings of this House are concerned. Some doubts were expressed about you, which , I thnik, were very unfortunate Now, Sir, when you have been elevated to the exalted office in this August House, I presume that the whole House expect you to command confidence of us all. At the same time, it becomes incumbent on us all to show respect to the Chair and its rulings. I feel that whatever happened yesterday could have been avoided, if something unexpectedly had not happened. While you were asking the Member to withdraw after you had named him, and the Marshal was there to do his duty, and we were thinking of some acceptable solution, the Leader of the House got up and started reading his motion for the expulsion of the Member. Sir, when any Member is ordered to be expelled from the House, according to established practice and convention, it is the duty of the Chair to get up and tell the Member concerned that his conduct on such and such occasions in such and such matters, has been undesirable, and that the Chair was compelled to take action against the Member. This was not done. At the same time, I quite agree, Sir, that we should not have allowed our friend to utter something which was derogatory to the Leader of the House. We may have any differences with him, but so long as he is the Leader of the House, we should show him proper respect. That respect was, however, badly shaken, when you were asking the Member to withdraw and the Leader of the House got up with his motion of expulsion. I would, therefore, request you, Sir, to find out some way by which you could revoke the earlier decision of the House about the expulsion of the Member. You could deal with the matter yourself, as you are quite competent to do so. Of course, you are quite new to this office and some allowance or margin should be given for that. I would also request the Home Minister to review the whole position and see if these proceedings of the House could be declared as non-existent and annulled resulting from the expulsion motion. Secondly, when the motion was put to vote, an irregularity was observed which involved a breach of privilege. The difficulty, however, is whether a privilege motion can be moved against the Chair or not. It is really very unfortunate that before occupying the Chair, you had yourself to bring such a motion against your predecessor, and I know in what an embarrassing position you are. But we forget that you are sitting there as Shri Harbans Lal. You are sitting there now as Speaker and holder of this most exalted office. Whatever ruling you give is given by you not as Shri Harbans Lal but as the Speaker of the House. Secondly, I would request you to find out some means to eliminate that part of the proceedings from the record where there has been an irregularity in the procedure. In other words, I would request you to consider what method can be adopted by which proceedings can be eliminated from the record of the House. This is my humble suggestion. I think, for the better atmosphere, friendly feelings and good relations between the Treasury and the Opposition benches something symbolic must be done to restore what we have lost already, i.e., good feelings.

श्री यशपाल : स्पीकर साहिब, प्रोसीजर का सवाल उठाया गया है । इस बात से कोई इनकार नहीं कर सकता कि जो प्रोसीजर यहां हाउस में तय किया गया है उस पर पूरा अमल भी किया जाना चाहिये । डाक्टर बलदेव प्रकाश ने जो प्रिवीलेज मोशन दिया है उस की बेसिज़ पर उन्होंने यही दावा किया है कि यहां पर प्रोसीजर के मुताबिक काम नहीं हुआ । मेरी गुज़ारिश है कि कल जो कुछ यहां पर हुआ वह आईन और प्रोसीजर के मुताबिक हुआ । उन्होंने रूल कोट किया कि जिस के मुताबिक स्पीकर के लिये लाज़मी है कि जब हाउस स्पीकर की रूलिंग को चैलेंज करे तो डिवीज़न हो जाए । यह थोड़ी सी बात को भूल गए हैं कि चैलेंज करने की स्टेज कौनसी होती है । पहले स्पीकर की तरफ से मोशन पुट की जाती है । उस के बाद स्पीकर राए लेता है 'आएज़', 'नोज़', और उस के बाद अपनी रूलिंग देता है । जब स्पीकर यह कह दे कि "आएज़ हैव इट", या 'नोज़ हैव इट", उस समय किसी मेम्बर का हक होता है कि यह बात चैलेंज करे कि "आएज़' वाली बात दुरुस्त है या 'नोज़' वाली बात दुरुस्त है । लेकिन जब स्पीकर यह रूलिंग दे दे कि 'मोशन इज़ कैरीड' और उस के बाद कोई मेम्बर चैलेंज करता है तो उस का कुछ मतलब नहीं रहता है । कल जब आपोज़ीशन के मेम्बरों की तरफ से मोशन को चैलेंज किया गया कि "कैरी" हुई या नहीं हुई तो वह आखिरी स्टेज थी.....

आवाज़ें : नो, नो ।

श्री यशपाल : आप मेरी प्रार्थना सुन लीजिये । स्पीकर साहिब बैठे हैं वह अपनी राए का इज़हार करेंगे । जो कुछ मैं ने देखा वह यही देखा कि इन्हों ने जब चैलेंज किया तो आप पहले कह बैठे थे कि 'मोशन इज़ कैरीड' ।

एक बात सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों ने कही है कि कल हाउस में जो कुछ हुआ वह बहुत शोभा नहीं देता । मैं उन से इत्तफाक करता हूं कि कल जो कुछ हाउस में हुआ उस से सिर्फ हमारे हाउस को ही नहीं बल्कि डैमोक्रेटिक सैट अप को काफी नुक्सान पहुंचा है । अगर इसी तरह की बातें होती रहीं तो मैं नहीं कह सकता कि इन का नतीजा क्या निकलेगा । कम से कम आप यह अंदाज़ा तो लगाएं कि जिन लोगों ने हमें यहां पर चुन कर भेजा है वे हमारे मुतअल्लिक क्या अंदाज़ा लगाएंगे । लेकिन जब तक सारे के सारे मेम्बर साहिबान हाउस की और चेयर की डिगनिटी को मेनटेन करने का हल्फ न लें तो बात किस तरह से बन सकती है । जब चेयर कोई हुक्म दे दे तो हर एक मेम्बर का फ़र्ज़ बन जाता है कि उस की तामील की जाए । आप की तरफ से बार बार कहा गया कि अपने अल्फ़ाज़ वापस लो, नेम किया गया । आप ने दोबारा उस को मौका दिया कि अगर वह एशोरेंस दें कि आइंदा के लिये अच्छी तरह से बीहेव करेंगे तो भी उस कार्यवाही को रोका जा सकता है । इस के बावजूद भी मेम्बर साहिब न मानें तो और कोई चारा नहीं रह जाता था। पहले स्पीकर ने नेम किया और बाद में लीडर आफ दी हाउस ने मोशन मूव की । ढिल्लों साहिब ने खुद एतराज़ किया था कि अगर मैं गलती नहीं करता तो उन्हों ने कहा था कि किसी मेम्बर को बाहर निकालने के लिये हाउस की सैंस लेना ज़रूरी है । यह बात दुरुस्त है लेकिन मैं आप की मार्फत उन से पूछना चाहता हूं कि जो माहौल हाउस में पैदा कर दिया गया था उस में क्या यह मुमकिन था कि कोई भी काम ज़बत के साथ किया जा सके । स्पीकर साहिब, यह तो आप की ही हिम्मत थी या मेम्बरों की कुछ कोआप्रेशन का नतीजा है कि आप ने मामले को सुलझा लिया । नहीं तो पता नहीं कि कल क्या कुछ होता । ढिल्लों

[श्री यश पाल]
साहिब ने कहा है कि यहां पर फिजा अच्छी होनी चाहिये, माहौल अच्छा होना चाहिये । मैं उन से इत्तफाक करता हूं लेकिन यह बात तभी हो सकती है अगर आपोज़ोशन के मेम्बर भी इस बात का फैसला कर लें कि चेयर की तरफ से जो रूलिंग आएगी उस को वे आनर करेंगे । इस सम्बन्ध में मैं एक सुझाव देना चाहता हूं । कुछ मेम्बर चेयर के मना करने पर भी बोलते रहते हैं, कुछ इन्ट्रप्शन्ज़ तो होती हैं, उन को बरदाश्त करना ही पड़ता है लेकिन जो कुछ भी कोई मेम्बर चेयर की इजाज़त के बगैर बोले वह इस हाउस की प्रोसीडिंग्ज़ का हिस्सा न बनाया जाए । अगर इस बात की स्टैंडिंग इन्सट्रक्शन्ज़ हो जाएं तो बहुत हद तक माहौल अच्छा हो सकता है, यह मेरी सबमिशन है ।

चौधरी रिज़क राम : स्पीकर साहिब, दो प्रिविलिज मोशन्ज़ इस समय हाउस के सामने हैं । जहां तक ढिल्लों साहिब की मोशन का सवाल है उन्होंने टैक्नीकल बात रेज़ की है । वह यह है कि जिस वक्त स्पीकर साहिब ने मेम्बर को बाहर जाने के लिये कहा तो उसी वक्त दूसरी मोशन आ गई । स्पीकर साहिब ने पहली बात को छोड़ कर, अपने डीसीज़न की इम्पलीमैंटेशन को छोड़ कर दूसरी मोशन पर कार्यवाही की । इस लिये यह बेज़ाब्तगी हुई है । मैं समझता हूं इस सम्बन्ध में कोई रिस्ट्रिक्शन्ज़ नहीं है कि अगर पहले स्पीकर साहिब ने यह फरमाया है कि कोई मेम्बर बाहर चला जाए और वह रीज़िस्ट करता रहे, रोडीइज़म क्रिएट करता रहे, शोर होता रहे और गड़बड़ होती रहे तो उसी मतलब को पूरा करने के लिए एक दूसरी मोशन जो कि हक बजानब है जिस को सारा हाउस मुनासिब समझता है तो वह टेक अप नहीं की जा सकती । इस बारे में कोई हार्ड एंड फास्ट रूल्ज़ नहीं हैं, वाटर टाईट कम्पार्टमैंट नहीं है कि अगर एक बात को स्पीकर मुंह से निकाल देता है तो उस को बदलने का उस को अख्तियार नहीं है । यहां तक इस बात का सवाल है कि जो कुछ हुआ वह ठीक हुआ या ठीक नहीं हुआ । स्पीकर साहिब खुद मानते हैं कि अच्छा नहीं हुआ। यह कदम उठाना चाहिये था या नहीं उठाना चाहिये था मैं इस के लिये ढिल्लों साहिब की तवज्जोह इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि उन्होंने कितनी बार खुद कोशिश की कि वह लफ्ज़ वापस ले लें । लीडर आफ दी आपोज़ीशन खुद उन के पास आए उन से इल्तजा की कि लफ्ज़ वापस ले लो लेकिन वह नहीं माने । हाउस की ऐसी मर्ज़ी नहीं थी लेकिन मेम्बर साहिब ने हालात ही ऐसे पैदा कर दिये कि हाउस को ऐसा नाखुशगवार फैसला लेना पड़ा । इस के लिये किसी को खुशी नहीं है । सब की यही भावना है और कोशिश है कि इस हाउस का काम शान्ति से चलता रहे । हाउस का डैकोरम रहे, डिगनिटी बनी रहे तभी काम ठीक चल सकता है । ढिल्लों साहिब ने यह सोच कर कि उन के साथी हैं यह सिफारिश की है लेकिन उन को पता है कि उन के कहने के बावजूद भी और सरदार गुरनाम सिंह के कहने के बावजूद भी मेम्बर साहिब बज़िद रहे । हरगिज़ लफ्ज़ वापस लेने को तैयार नहीं थे, हाउस से बाहर जाने के लिये हरगिज़ तैयार नहीं हुए । तो इन हालात में और क्या चारा हो सकता था ।

जहां तक डाक्टर बलदेव प्रकाश की मोशन का ताल्लुक है मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि फैसला करने से पहले राए को चैलेंज नहीं किया गया । यह फरमाते हैं कि हम ने चैलेंज किया।

मैं समझता हूँ कि हाउस में कल हालात ऐसे थे, इतना शोर शराबा हाउस में था कि मुमकिन है कि इन्होंने चैलेंज किया हो लेकिन हमें सुनाई न दिया हो.....

आवाज़ : आप ने नहीं सुना ?

चौधरी रिज़क राम : मैं ने नहीं सुना । इस में गलत ब्यानी का सवाल नहीं है । जब यह कहते हैं कि हम ने चैलेंज किया है तो हम यकीन कर लेते हैं । लेकिन जिन हालात में यह प्रस्ताव पास हुआ था उन को दृष्टिकोण में रखते हुए यह कहा जाए कि स्पीकर साहिब ने जान बूझ कर ऐसा किया है यह बहुत ज्यादती है । यह कौनसी इम्पार्टेंस की बात थी जिस में स्पीकर साहिब को रूल्ज़ के अगेंस्ट जाने की ज़रूरत थी । अगर डिवीज़न हो जाती तो भी फैसला यही होना था । जान बूझ कर रूल्ज़ को वायलेट करने का सवाल ही पैदा नहीं होता । दोनों तरफ से अंडर स्टैंडिंग होनी चाहिये । डाक्टर बलदेव प्रकाश जी ने जो कहा है, मैं मानता हूं कि हाउस में बहुत शोर था, पैंडेमोनियम बरपा था, किसी को सुनाई नहीं देता था कि कौन क्या कह रहा है । इस लिये स्पीकर साहिब के बारे में यह बात कहना ज्यादती है । ऐसी बात दिल में नहीं लानी चाहिये । अगर हाउस की कार्यवाही को चलाना मकसूद है तो स्पीकर साहिब की इज्ज़त हर एक को करनी चाहिये । वह भी मेम्बरों की इज्ज़त करें और मुझे यकीन है कि वह करेंगे । तो फिर क्या बात है कि इस छोटी सी चीज़ को लेकर इस तरह के हालात पैदा हो जाएं यह ठीक नहीं है । कामरेड राम प्यारा के खिलाफ जो मोशन लाई गई इस पर कोई खुशी की बात नहीं । मेरे ख्याल में, ढिल्लों साहिब जो उस ग्रुप के लीडर हैं वह भी इस बात को मानेंगे कि कामरेड राम प्यारा का जो कान्डक्ट था वह कोई अच्छा नहीं था । मैं देख रहा हूं कि कल के वाक्यात के बाद आज भी कोई फर्क नहीं आया है कोई तब्दीली नहीं आई, बल्कि कुछ मेम्बर साहिबान की तरफ से कैल्कुलेटिड तौर पर ऐसी कोशिश की गई है कि चेयर की रूलिंग्ज़ को, आर्डर्ज़ को डिफाई किया जाए, ब्लंटरी और बड़े वायोलैंट वे में डिफाई किया जाए। एक मेम्बर ने तो बार बार कहा कि वह जो कुछ कह रहे हैं डैलीबरेटली कह रहे हैं । यह बातें उन हालात का पेशेखैमा नज़र आती हैं कि चेयर की रूलिंग्ज़ पर किसी न किसी तरह से आक्षेप किया जाए । यह वातावरण कोई अच्छा वातावरण नहीं है । इसलिए मैं कहूंगा कि डाक्टर बलदेव प्रकाश जी को भी कोई वहम नहीं होना चाहिए । उन को भी गलती लग सकती है । उस वक्त के खास हालात में ऐसी बात हो सकती थी । स्पीकर साहिब की तरफ से रूल्ज़ को वायोलेट करने की कोई इन्टैंशन नहीं हो सकती । जो फैसला उस वक्त हुआ वह खड़े करके डिविज़न से भी हो जाता । लेकिन उस वक्त जैसे हालात थे, जैसा कन्फूज़न था उस के पेशेनज़र उन्हें इस बात पर ज़ोर नहीं देना चाहिए ।

दूसरी बात यह है कि जैसा कि डाक्टर बल्देव प्रकाश जी ने रूल्ज़ का हवाला दिया, उसमें भी स्पीकर को अख्तियार है ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : नहीं, नहीं, नहीं ।

चौधरी रिज़क राम : आप मेरी बात से डिफर कर सकते हैं । आप को डिफर करने का हक है । लेकिन बात को सुन तो लें। स्पीकर अगर यह समझे कि डिवीज़न सिर्फ डीले करने के लिए की जा रही है, जस्टीफाईड नहीं है, अन नैसैसेरी कलेम की जा रही है तो स्पीकर उसे एलाऊ न करे, ऐसा रूल्ज़ में प्रोवाईड किया हुआ है । (विघ्न)

[चौधरी रिज़क राम]

बाबू जी, आप बुढे आदमी हैं, आप बोल सकते हैं लेकिन यह नहीं कि जब मैं बोल रहा हूं तो साथ ही साथ शोर भी करें । आप का जो तजरुबा है वह भी वक्त पर काम आ सकता है । अगर आप भी इसी तरह से बात करें तो काम कैसे चलेगा? तो मैं यह बता रहा था कि स्पीकर साहिब को इस बात की डिस्क्रीशन है कि अगर अननैसैसेरिली डिविज़न क्लेम की जा रही हो तो वह उसे डिसएलाऊ कर सकते हैं । दूसरे, जैसा कि मैंने पहिले कहा, उस वक्त कुछ माहौल ही ऐसा बना हुआ था । इसलिए यह कोई ऐसी चीज़ नहीं है कि जिस को सामने रख कर इस तरह का इश्यू रेज किया जाए । लिहाज़ा यह प्रिविलेज मोशन कोई अहमियत नहीं रखता ।

Chaudhri Hardwari Lal : Well Sir.......

Mr. Speaker : The hon. Member may kindly try to be brief.

Chaudhri Hardwari Lal : I am, Sir, quite clear in my mind that we must not stick to party lines where it is a question of privileges of the House. I think some of the friends on the other side of the House agree with us on this point and we can agree with them. There should be no question of party bearings in the matter of privileges of the House.

I do not agree with my leader that the Leader of the House, for example, yesterday, did not have the right to move the motion in the circumstances in which he had moved it. I think he had a perfect right even after you had named the hon. Member, even after you had asked him to withdraw, to move that motion because that was all in the same line. We must be very clear. I have no doubt so far as that question is concerned. But the next question is whether he should have moved the motion in the circumstances in which it was done. There I am quite clear that he should not have moved the motion for two reasons, one, it was not calculated to improve the atmosphere of the House. Tempers were running very high and the kind of suggestion made by the Leader of the House, which was actually accepted by the House, was not calculated to improve the atmosphere in the House. Secondly, I draw your attention to another important point, i.e., regarding rules relating to speeches in the House. The whole trouble started with that. Rule 100(2)(vi) of our Rules reads—

"(2) A Member while speaking shall not—

* * * *

* * *

(vi) Make a personal charge against a member ;

* * * *

* * *

Unfortunately, the Leader of the House permitted himself to say something which amounted to a clear personal charge. But what disturbed me even more than what the Leader of the House said was your own observations in the matter. You also said that every Member is free to make any allegations against another Member. That is the position, Sir. The whole trouble starts in the House because we do not interpret the rules correctly and do not enforce them effectively. If you had intervened when the Leader of the House made a personal charge against Comrade Ram Piara, the whole trouble would have been avoided and even if you had not intervened in the first instance and had later suggested to the Leader of the House to withdraw what he had said with regard to an hon.

---

* Expunged as ordered by the speaker.

Member, the whole trouble would have been avoided. A personal charge was made by the Chief Minister against Comrade Ram Piara and you did not intervene. In fact, you said that the Leader of the House was quite free to make any allegation and Comrade Ram Piara could rise on a personal explanation and explain the whole thing. That, I think, was rather unfortunate and that touched off the whole trouble. So, I would draw your attention to that also. Now, as I said earlier, the question of privilege does not arise at all. No privilege motion, therefore, lies. At the same time, there is the question of interpretation and enforcement of rules. But that is a long term measure. If we want to improve the atmosphere, the rules will have to be interpretted correctly and enforced effectively. But, that is, as I have already said, a long term measure. As the remarks of the Leader of the House yesterday touched off the whole trouble, it is highly proper that the entire thing should be reversed and you should find a way to settle the whole thing amicably. I believe that if anything provocative was said by the Chief Minister, Comrade Ram Piara should not have allowed himself to be provoked. But it was undoubtedly the provocation from the Leader of the House which touched off the whole trouble. It is, therefore, necessary that the whole thing should be reversed.

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, I would not like to go behind the technicalities of the rules especially at this juncture when the tempers have been high on both sides. I would not agree with those hon. Members who shift the responsibility entirely on the Opposition. But I would say that the Opposition as well as the Treasury benches, both, were equally guilty for rowdyism in the House yesterday.

(**Voices from the Treasury Benches :** No, no).

You may say "No, no" but I know it is there.

Then I would say that the provocation started from the Chief Minister when he made serious allegations against an hon. Member, a tried Member formerly of the Congress Party and now sitting on the Opposition benches. Further new allegations were added, I would say, invented by the Chief Minister that he was getting money from the gamblers. All powerful Chief Minister had the knowledge that Comrade Ram Piara was getting money from the gamblers and I will not say more than this that there is no love lost between the Chief Minister and Mr. Ram Piara. If he was really a criminal, I know, the Chief Minister would not have shown any charity to him on that account. But I would say to you and to all the Members to bury the past. That is the only solution. There is no other solution to all this. We should bury the past and if treasury benches demand co-operation from us we say "Yes, you will have it". But it will be responsive co-operation, not one sided co-operation and I would expect the same from the Opposition Members. So, I say, Sir, that we know what happened. We need not go into that. We are not proud of what happened yesterday. We should bury it and make fresh start in this House, start well and act in accordance with the rules of procedure. The Chief Minister made certain allegations against the hon. Member Comrade Ram Piara yesterday. I do not know whether that still forms part of the record of the proceedings of the House or not. Let that form a part of the record of the proceedings of the House. I do not bother. But Sir, since action has been taken against the hon. Member and that action is that he has been suspended from the service of the House for the remainder of the Session, I would submit that if you

[Sardar Gurnam Singh]

feel, you may kindly revise that decision. I may assure you that it will create a good deal of goodwill. I do not recommend that no action be taken against the hon. Member of the House who behaves against the Rules of Procedure of the House or whose behaviour is not proper in the House, but I suggest that let us bury the past. You may kindly revise your decision and recall the hon. Member who has been suspended from the service of the House. Let us start the proceedings of the House afresh amicably as the legislators should.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗਲ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ

12·00 noon | ਕਿ ਚੇਅਰ ਦੇ ਡੈਕੋਰਮ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰਤੱਵ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਮੁੱਖ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਸਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਾਂਗੇ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਔਰ ਫਰਜ਼ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਚੋਣਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ । ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਮਹੂਰੀ ਅਦਾਰਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਨਾਤੇ ਜਿਹੜੇ ਦੂਜੇ ਛੋਟੇ ਜਮਹੂਰੀ ਅਦਾਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਸਭਾ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣਾ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਔਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮਿਲਵਰਤਣ ਦਿੰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਿਵੀਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅੰਡਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੈ ਇਹ ਦੂਜੀਆਂ ਇਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਮੂਵ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ ਪੰਡਤ ਮੋਹਣ ਲਾਲ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗਲਤ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ that the rules of procedure were not observed in this case ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਕੁਝ ਰੂਲਜ਼ ਆਫ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਦਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈ। ਸਾਡੇ ਰੂਲਜ਼ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਔਰ ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ ਦੀ ਇੰਟ੍ਰਪ੍ਰੇਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਪੀਕਰ ਜ਼ਬਾਨੀ 'ਆਈਜ਼' ਔਰ 'ਨੋਜ਼' ਕਹਿ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮੋਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਨਿਰਨੇ ਲੈਣ ਔਰ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨਿਰਨੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਤ ਭੇਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਨਿਰਨਾ ਕਰ ਲੈਣ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ । ਹੁਣ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਮੋਸ਼ਨ ਮੂਵ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਨ ਉਹ 'ਆਈਜ਼' ਕਹਿਣ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ ਉਹ 'ਨੋਜ਼' ਕਹਿਣ । ਇਸ ਤੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ 'ਆਈਜ਼' ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ 'ਨੋਜ਼' ਕਿਹਾ । ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਈਜ਼' ਵਾਲੇ ਵਧ ਨੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਨੋਜ਼' ਵਾਲੇ ਵਧ ਨੇ । ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਹ ਇਸ ਲਈ

ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜਿਜ਼ ਦੀ ਬਰੀਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਨੋਜ਼' ਵਧ ਨੇ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡੀਵੀਜ਼ਨ ਕਲੇਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਔਰ ਗਿਣਤੀ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਰੂਲਜ਼ ਔਰ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਘੜਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਬਜ਼ਰਵੇਂਸ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਔਰ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਾਉਣਾ ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਔਰ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੀ ਅਵਹੇਲਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਦੀ ਅਵਿਗਿਆ ਨੂੰ ਪੁਆਇੰਟ ਆਊਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਿਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੇ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਤੇ ਰੋਸ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਿਵਾਏ ਨੋ-ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਮੋਸ਼ਨ ਲੈ ਆਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਡਿਗਨਿਟੀ ਔਰ ਡੈਕੋਰਮ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਐਡਮਿਟ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਈਦ ਵਿਚ ਜੋ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿਧਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਹਾਊਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਨੂੰ ਕੰਡਕਟ ਕੀਤਾ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਦਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਪੀਚਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚੈਲਿੰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਆਨਰੇਬਲ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਠੀਕ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਮਿਹਰ-ਬਾਨੀ ਹੈ ਔਰ ਆਪ ਦੀ ਇਨਡਲਜੈਂਸ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਇਤਨੇ ਵਕਤ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਹੈ............

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਇਹ ਕਿਉਂਕਿ ਬੜਾ ਇਮਪਾਰਟੈਂਟ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਹੱਲ ਇਸ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਮੰਗਦੇ ਹੋ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ :ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਐਥਾਰਟੀ ਸੁਪਰੀਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਐਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਇਸ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਫਾਈਨਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗਿਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਐਡਾਪਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਨੂੰ ਚੈਲਿੰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਸਾਫ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਬੜੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਾਡੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਕਈ ਰੂਲਿੰਗਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਸਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਔਰ ਸਹਿਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ (ਵਿਘਨ)

I never interrupted and no body else from this side interrupted the hon. Members from the other side of the House. If the hon. Members sitting in the Opposition mean that things should not be said, that is their old tactic. That is our complaint and grouse.

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਉਹੋ ਚੀਜ਼ ਚਲੇ ਔਰ ਜੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਗਲ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ at a stretch number of them which runs into half a dozen ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਈ ਦਫਾ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ 'ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਚਲਣ ਦਿਆਂਗੇ, ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, 'ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਵਿਚ ਰੂਲਜ਼ ਐਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਡੀਸੇਂਸੀ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ....

Mr. Speaker : The meeting of the Business Advisory Committee was to be held at 12.00 noon to-day but as I am here, the meeting will now be held at 1.00 p.m.

Sardar Gurnam Singh : As you like, Sir.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਇੰਪਲਿਸਿਟ ਸਬਸਰਵੀਐਂਸ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕਰਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਬਹਰ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਆਪ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'Ayes have it' then I think that was final. ਅਗਰ ਉਹ ਫਾਇਨਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੂਲਜ਼ ਤੋਂ ਕੀ ਉਮੀਦ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਓਪਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ਼ ਦੀ ਬਰੀਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਉਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰੂਲਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਮਨਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਸਪੀਕਰ ਕਿਸੇ ਰੂਲ ਦੀ ਓਬਜ਼ਰਵੈਂਸ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਕਯੂਜ਼ਡ ਦੇ ਕਟਿਹਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟਮੈਂਟਾਂ ਅਤੇ ਗਵਾਹੀਆਂ ਹੋਣ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ? ਕੀ ਇਹ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਦਾ ? This will be taking the things to absurdity. ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਫਰੈਂਕਲੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਗਲਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ (ਤਾੜੀਆ)। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੈਲੰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਪਰੈਡੀਸੈਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨੋ-ਕੌਨਫੀਡੈਂਸ ਮੋਸ਼ਨ ਆਈ। ਉਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੋਟ ਲਏ ਐਡਮਿਟ ਕਰਨ ਲਈ। ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰੋਵਿਜ਼ਨ ਹੈ ਕਿ grounds shall be read. ਇਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਪਰਟ ਰੀਡ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਸੈਨਸ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੂਲਜ਼ ਦੀ ਬਰੀਚ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਮੰਨਣੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸੀ ਐਕਸਪੰਜ ਕਰਨ ਬਾਰੇ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਇਹ ਆਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਰੂਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ, ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਜਾਂ ਆਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਐਕਸਪੰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਡਿਸਐਪਰੂਵ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਐਪਰੂਵ ਕੀਤਾ। They never differed, ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਹੁਣ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਾਫ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਦਿਲੋਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ let us bury the past. ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਇਹ ਦੋ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ। ਦੋਵੇਂ ਮੈਂਬਰ

ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਹਿਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੇਣ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਅਥਾਰਟੀ ਮੰਨਾਂਗੇ। (ਵਿਘਨ) ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲਦਾ ਰਹਿਣ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਥੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਚੰਗਾ ਬਣੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪਿਰਟ ਕੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਸਿਧਾ ਸਾਦਾ ਪੁਆਇੰਟ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, ਨੇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸੈਸ ਜਾਰੀ ਸੀ, ਤੇ ਮਾਰਸ਼ਲ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ੈਂਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ, ਮੌਕਾ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਲਈਏ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਸਬੀਹੇਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਪ੍ਰਾਸੈਸ ਹਾਲੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਮੋਸ਼ਨ ਆ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਡਵਿਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਰਹੇ ਸੀ। ਆਖਿਰ ਰਸਤਾ ਤਾਂ ਕਢਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਯਸ਼ ਹੋਰੀਂ ਜਾਂ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਹੈ। (ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਤਾੜੀਆਂ)

Sardar Prem Singh 'Prem' : Mr. Speaker, Sir, I have risen to say something about the question of privilege sought to be raised by my hon. Friend Sardar Gurdial Singh Dhillon. I have greater regard for him and I am even convinced of his ability. But I beg to differ and disagree with him on the point that when yesterday, you were dealing with a certain Member of the House and you had named him and asked him to withdraw from the House and when that hon. Member did not obey the Chair and persisted in his defiant attitude, the motion moved by the Leader of the House for his suspension from the service of the House, was a breach of privilege of the House. Sir, you had named to that hon. Member and you had asked him to withdraw from the House and he was not only refusing to obey you but even persisted in hurling other abuses on the Leader of the House and even made aspersions on the Chair. The motion moved by the Leader of the House, has, therefore, not added another insult to the Chair as said by the hon. Member Sardar Gurdial Singh Dhillon. It was rather done to maintain the dignity of the Chair. It was necessary to move that motion. When some hon. Member persistently refuses to obey the Chair, it becomes the duty of any member of the House to see that some step under the Rules is taken to maintain the dignity of the Chair and the decorum of the House. I, therefore, submit that it was done with a view to maintaining the dignity of the Chair. I do not agree with my hon. Friend that it was another insult to the Chair. If the motion given notice of by my hon. Friend Sardar Gurdial Singh Dhillon is admitted, it will negative the decision already taken by the House yesterday. If that is the purpose behind this motion, there are other ways for it. Therefore, the purpose for moving the motion for the suspension of the hon. Member Comrade Ram Piara from the service of the House was to maintain the dignity of the Chair and it cannot form the subject-matter of a privilege motion.

Shrimati Om Prabha Jain : Speaker, Sir, it is rather unfortunate that such a question of privilege has been sought to be raised by some senior hon. Members of this House. I am constrained to say that these hon. Members have tried to convert the proposed no-confidence motion against the Chair into a privilege motion. This method has been adopted because the Opposition do not have the requisite number of Members

[Shrimati Om Prabha Jain]

in support of a No-Confidence Motion. It is an indirect tactic to bring some sort of partial motive to the Chair and hign light this incident ....

(*Voices from the Opposition* : No. No.)

What I learnt from the speech of the hon. Leader of the Opposition is that he was mainly concentrating not on this motion—but he was keen that the hon. Member Comrade Ram Piara should be admitted to the House again. Sir, for this there are other remedies open. Had they moved a motion for the withdrawal of the motion that was passed yesterday, I would have understood that. But they have adopted an indirect method by bringing in a privilege motion. I think that is an insult to the whole House and it tends to challenging the ruling of the Speaker. Mr. Speaker, Sir, the hon. Member Comrade Shamsher Singh Josh has pointed out that this motion has been brought in because the rules were not properly followed by the Chair and the 'Division' was not permitted on the resolution moved by Chief Minister.

I would humbly submit that there was pandemonium in the House when the motion was moved by the Leader of the House. There is no denying the fact that a situation was so created that the Leader of the House was forced to move this motion. There was complete confusion in the House. Therefore, the Opposition Members did not hear when you said 'Ayes have it' and they could not challenge your ruling at the opportune time, If they have got, Sir, any doubt in your integrity, in your impartiality they could bring a substantive motion against you. I would also like to state that even your predecessor had to warn Comrade Ram Piara at times in the House against his behaviour. So, you just adopted a policy which was warranted by the situation in the House. Even today, Sir, you have shown a good deal of patience and tolerance in face of remarks made by certain members of the Opposition against you. You have dealt with them quite courteously even though they persisted in their objectionable behaviour. We did not speak at that time, but it would have been better if they were compelled to withdraw objectionable words, because I heard myself that the words were derogatory and were very insulting. With these words, Sir, I would request you to see that the dignity and decorum of the House is not impaired in any way and that no indecent remarks are made like this.

गृह मन्त्री : स्पीकर साहिब, अगर इन दो प्रिविलेज मोशन्ज़ की टैक्नीकल साइड पर ही जाना हो तो मैं अर्ज़ कर सकता हूं कि दोनों प्रिविलेज मोशन्ज़ लाई नहीं करतीं।

डाक्टर बलदेव प्रकाश की विप्रिलेज मोशन के मुताल्लिक तो मैं ने अर्ज़ कर दिया था। जहां तक ढिल्लों साहिब की प्रिविलेज मोशन का सम्बन्ध है मेरे पास अभी अभी कापी आई है पहले नहीं मिली थी और मैं ने पढ़ी है। इसके मुताल्लिक अर्ज़ करना चाहता हूं और ढिल्लों साहिब भी एतफाक करेंगे कि हाऊस की प्रोसीडिंग्ज़ में या हाऊस के किसी डीसीज़न पर कोई प्रिविलेज मोशन नहीं आ सकती। कल यहां पर चीफ मिनिस्टर साहिब ने एक मोशन पेश किया। उस मोशन को हाऊस ने एडाप्ट किया और वह हाऊस का फ़ैसला हो गया। हाऊस का फ़ैसला देने के बाद उस मोशन के बारे में यह कहा गया कि यह ब्रीच आफ प्रिविलेज हुआ है तो यह किसी तरह से भी ऐसा इंटरप्रैट नहीं किया जा सकता। लेकिन मैं टैक्नीकल बात में नहीं जाना चाहता। मैं अफसोस करता हूं इस बात का कि यह प्रिविलेज मोशन

दोनों ही इस ढंग से लाई गई हैं जैसा कि मेरे इन बैंचों पर बैठे साथी बहिन ओम प्रभा जैन और सरदार प्रेम सिंह प्रेम ने कहा और मैं इन की राए से इतफाक करता हूं कि यह मोशन्ज इस लिए दिए गए हैं कि जो डिसीज़न चेयर ने कल लिया है उसको नलीफाई करने का इनडाइरैक्ट तरीका है। अगर यह किसी दूसरी शक्ल में आती तो इस पर विचार किया जा सकता था लेकिन मुझे अफसोस है कि ढिल्लों साहिब इस बात को बुरा नहीं मनाएंगे जब मैंने यह कहा कि सरदार गुरदयाल सिंह साहिब आप उस पार्टी के लीडर हैं जिसके मैम्बर को कल हाऊस से एक्सपैल किया गया। मैं संजीदगी और सिंसैरिटी के साथ कहूंगा कि यह उसी ग्रुप का मेम्बर था।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों: यह उधर से ही लाया हूं।

गृह मंत्री : यह तो आप के टोकरे की बात है।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : यह आपका ही दिया हुआ तोफा है। [हंसी]

गृह मंत्री : आप ने अपने टोकरे के नीचे मुर्गे छुपा रखे थे।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अच्छे अच्छे तो आप ले गए।

गृह मंत्री : ढिल्लों साहिब की तरफ से कोई अच्छी मूव होती तो उस पर गौर हो सकता था। अगर ढिल्लों साहिब उस मेम्बर की अनक्वालिफाइड एपालोजी हाऊस के सामने लाते और अपनी तर्फ से भी उस गरुप के लीडर होने के नाते एपालोजाइज़ करते तो कोई बात समझ में आ सकती थी। (विघ्न)

यहां पर जो बातें हुईं बड़ी ग्रेव थीं। लेकिन बजाए इसके सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों ने, जो निहायत संजीदा आदमी हैं जिन का लहजा मिठास भरा है, बहुत मीठे इलफाज़ में इस मोशन को पुट किया है। मैं उनकी हुशयारी और काबलियत का मद्दाह हूं।

(**सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों** : शुक्रिया।)

इस में ग्रेस नहीं रखी गई। यह ग्रेसलैस मोशन है। इसमें ग्रेस होती अगर सरदार गुरदयाल सिंह जो इस के साथ मेम्बर साहिब की अनक्वालिफाइड़ एपोलोजी शामिल करते और अपनी तर्फ से लीडर आफ ग्रुप के तौर पर एपोलोजाईज़ करते कि इन्हें अफसोस है, निदामत है कल के वाक्ये पर। इस सभा के सामने जो कुछ हुआ मैं ही नहीं हाऊस का हरेक मेम्बर जानता है कि इस हाऊस की हिस्टरी के माथे पर एक बदनुमा दाग है जो हमेशा के लिए लगा रहेगा। मैं, स्पीकर साहिब, आपकी बुर्दबारी की दाद देता हूं कि आप ने कितनी छूट उस मेम्बर को दे रखी थी, जिस पेशैं . से आप ने कल काम किया हम सब उसे एडमायर करते हैं। आपने कितना इन्तजार किया। मौका दिया मेम्बर को। ऐसे ऐसे इलफाज़ कहे गए कि आप ने हिम्मत से बरदाश्त किए, एक नहीं कई बार आपने अपील की कि वह हाऊस की डिगनटी को मेनटेन करने के लिए एशोयर करे। लेकिन वह आप का हुकम मानने को तैयार न थे। आपने मौके दिए लेकिन वह मेम्बर न माने। (विघ्न)

श्री बलराम जी दास टंडन : On a Point of Order, Sir. यह जो तकरीरें हो रही हैं यह तो हाऊस के सामने जो प्रिविलेज मोशन है उससे सम्बन्धित नहीं।

[श्री बलरामजी दास टंडन]

टैक्नीकल ग्राऊंड की बात है कि आया यह प्रिविलेज मोशन हो सकती है या नहीं यह अननैसैसरी डिस्कशन है तो मैं आपकी रूलिंग चाहता हूं कि आया इस डिस्कशन में रैलेवेन्सी है या नहीं। और क्या रूल्ज़ इस की इजाजत देते हैं ?

श्री अध्यक्ष : आप को यह आखरी वक्त पर कैसे ख्याल आया। (How did it strike the hon. Member at the last moment.)

गृह मंत्री : स्पीकर साहिब, यह मामला जो अंडर डिस्कशन है यह टैक्नीकल बात है...... (विघ्न)

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरा प्वायंट तो यह था कि प्रिविलेज मोशन आन टैक्नीकल ग्राउंडज़ बनती है या नहीं, इसके फार आर अरेंस्ट कहा जा सकता है, तो मैं जानना चाहता हूं कि प्रोसीजर कोई ऐसा है जिस से इस तरह की डिस्कशन की रैलेवैंसी एस्टैब्लिश की जा सके।

श्री अध्यक्ष : जिन सैंटीमैंटस से कल स्पीचिज़ हुईं, मैं समझता हूं कि अगर उन की रीजैकशन वैसी ही की जाये तो इस में कोई हरज नहीं है। (In my opinion, there is no harm if the speeches made yesterday are simply rejected keeping in view the sentimental background thereof.)

गृह मंत्री : मैं अर्ज़ कर रहा था कि जो कुछ कल हुआ मैं उस के मुतालिक रिफलैकशन की कोई बात यहां पर दुहराना नहीं चाहता। मैं वह नकशा अब यहां लाना नहीं चाहता। लेकिन यह बात हम देखते रहे हैं कि सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों ने बतौर पार्टी लीडर के बहुत अहम पार्ट अदा किया। हम उन की इस कोशिश की कदर करते हैं। इन्हों ने वहां पर जो कुछ भी किया बतौर एक गरूप लीडर के, जितना भी इन से हो सकता था वह किया। खैर जो कुछ भी हुआ मैं इसके मुताल्लिक ज्यादा नहीं कहना चाहता। दो तीन बातें चौधरी हरदवारी लाल जी ने कहीं थीं। मैं उन से इतफाक रखता हूं (विघ्न)।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : On a point of order Sir. ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਐਸੀ ਪਾਰਟੀ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਲੀਡਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨੇ।

गृह मंत्री : जोश जी, यह बात आप को शोभा नहीं देती। आप तो एक सीरियस मैम्बर हैं। मैं अर्ज़ कर रहा था कि कल यह बात क्यों हुई, कैसे हुई, इसके मुताल्लिक सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों और चौधरी हरदवारी लाल ने अपनी अपनी इंटरपरैटेशन दी है। कुछ मैम्बर साहिबान ने भी अपनी अपनी राये दी है। मैं उनको दुहराना नहीं चाहता और ना ही किसी ऐसी कंटरोवरश्यल बात पर मैं बोलना ही चाहता हूं। मैं इतना ज़रूर कहूंगा कि अगर दोनों बैंचिज़ की तरफ से जो हमारे रूलज़ बने हुए हैं अगर उनको आबज़र्व किया जाये तो शायद इतनी बदमज़गी पैदा न हो, जो कल देखने में आई। यहां पर परसनल किस्म के चार्जिज़ लगाये जाते हैं और किसी किस्म के नहीं लगाये जाते। परसनल

चार्जिज का मतलब यह है कि चाहे किसी बैंचिज़ से मेम्बर ताअल्लुक रखता हो, डायरैक्टली उस के कांडक्ट पर रीफलैक्ट करता हो, यहां पर लगाए जाते हैं। यह एक ऐसा रिवाज ही बन गया है कि चाहे कोई मनिसटोरियल लेवल का हो या कोई दूसरा हो, बगैर सोचे समझे कि इस का असर क्या होगा कह दिया जाता है। एक दूसरे पर इलजाम लगाने में कोई झिझक से काम नहीं लिया जाता। अगर गरूप लीडरज़ जो हमारे रूलज़ हैं, कंडीशन्ज़ हैं उन पर कायम रह सकें, तो इस किस्म की बातें ही करने का यहां किसी को मौका ना मिले। यह तभी हो सकता है अगर गरूप लीडरज़ मजबूती से रूलज़ पर पाबंद रहें। अगर कोई मोशन आती है तो हमें चाहिये कि हम गवर्नमैंट को पालिसी को अगर उसमें नुकायस हों, करिटिसाइज़ करें। उसके नुकायस ब्यान करें, मगर इंडोविजूअल चार्जिज़ से ऊपर रह कर बात करें तो बहुत अच्छा वातावरण पैदा हो सकता है। यह मोशन खाह उन के लीडर की तरफ से आई, चौधरी हरदवारी लाल ने भी अपना वियू रखा और कुछ परसनल ऐलीगेशनज़ का भी जिक्र किया। और भी मैम्बरान ने इस पर अपनी अपनी राये दी। मैं एक बात कहे बगैर नहीं रह सकता कि जब कोई डिसीज़न होता है उसके बाद ही उसको चैलेंज करने का मौका मिलता है। चैलेंज यह तभी होगी जब इस पर डिवीज़न काल अपोन किया जाये और स्पीकर साहिब 'आइज़' और 'नोज़' पुकारें, मोशन एडाप्टिड या ड्राप्ड का फैसला हो जाये फिर इस को चैलेंज किया जा सकता है। आपके फैसला देने से पहले ही अपोज़ीशन वालों की दो राये हैं। मैं उन में जाना नहीं चाहता मगर इतना मैं ज़रूर कहूंगा कि जो भी फैसला स्पीकर साहिब ने दिया वह वाकयात के मुताबिक दिया और हमें वह मानना चाहिये।

दूसरी बात जो चीफ मिनिस्टर साहिब की इंटरपरेटेशन के मुतालिक कही गई। मैं सरदार गुरदयाल सिंह की इस बात से इतफाक नहीं रखता। दरअसल ऐसा कहके उन्हों ने अपने बैंचों की पोजीशन को सैकियोर करने का यत्न किया है। अगर वह ऐसा नहीं कहते तो फिर भी मैं यह समझता कि उन के दिल में कोई ना कोई चीज़ ज़रूर है जो वह लेकर आये हैं। कल का जो वाक्या हुआ है उसको बढ़ाने के लिये आज ही नया चैपटर शुरू कर दिया है। ऐसा करके उन्हों ने कुछ मैम्बरों की ज़िम्मेवारी शिफट करने की कोशिश की है। ऐसा करके मैं समझता हूं कि उन्हों ने चीफ मिनिस्टर साहिब से कोई इनसाफ नहीं किया। लीडर आफ दी हाऊस का सब से पहला फर्ज़ यह है कि जब भी किसी मैम्बर को स्पीकर की तरफ से नेम किया जाये अगर वह न उठे और बार बार कहने पर भी ना उठे, मारशल को काल अपौन किया जाये और उस के साथ भी जाने को वह त्यार ना हो तो उस वक्त लीडर आफ दी हाउस का फर्ज है, और यह उसका मुतबरक फर्ज है कि वह चेयर की डिगनिटी को बरकरार रखने के लिये, स्पीकर साहिब से कहे कि इसे हाउस से बाहिर निकाल दिया जाये।

(Interruption by Sardar Gurdial Singh Dhillon)

मैं यह कह रहा था कि अब जो यह रिसपांसीबिलिटी शिफट करने की बात कहते हैं इसके मुताल्लिक तो मैं पहले ही कह चुका हूं। सवाल तो यह है कि हमारे सामने जब इस किस्म की हालत हो, एक दूसरे की प्रोवोकेशन की जा रही हो, इनसीनियएशन की जा रही हो, गालियां तक निकलती हों अगर हाउस में इस तरह की बातें चलती रहें और चेयर के आरडर्ज़

[गृह मन्त्री]
होने पर भी उसी बात को इंसिस्ट करते रहें, तो क्या यह मुनासिब बात है। अगर मैं यह कहूं कि चेयर के आर्डरज़ को रिफ़्यूट करके उन्हों ने एक बार नहीं बलकि बार बार कहके एक जुर्म किया है तो कोई बेजा न होगा। और कोई डिगनीफाईड शब्द में इसके मुतालिक कहना नहीं चाहता। अपनी तरफ से सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों का एक पार्टी की जिम्मे-वारी को शिफट करना मुनासिब नहीं देता। जब मैम्बरज़ चेयर के हुकम को डीफाई करते चले जा रहे हों, हाऊस से बाहिर निकल जाने के हुकम को भी मानने के लिये तैयार न हों। जो हाऊस की डिगनटी के खिलाफ शब्द कहे जायें उन को वापिस लेने के लिये भी तैयार न हों और न ही किसी किस्म की अशोरैंस देने के लिये तैयार हों। ऐसी अजीब हालत में लीडर आफ दी हाउस का फर्ज़ है कि चेयर की डिगनटी को बरकरार रखे और इस को कायम रखने के लिये हर मुमकिन कोशिश करे, और अगर वह ऐसा नहीं करता तो फिर मैं कहूंगा कि वह अपने फर्ज से कोताही करता हैं। इस हाऊस की डिगनिटी बरकरार रखने के लिये मैं सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों और दूसरे मैम्बर साहिबान से प्रार्थना करता हूं। जो कुछ भी आज तक इस हाऊस में होता रहा है मैं समझता हूं कि वह इस को भूल जायें मैं आज के वाकयात दुहराना नहीं चाहता, मगर कैसे मन तबदील हो गये हैं, आप ने भी देखा होगा कि किस किस्म की ऐटीच्यूड मैम्बरान ने एडाप्ट किया। मैं इन वाकयात की तफसील में नहीं जाता मैं तो चाहता हूं कि लोगों के मन में किसी तरह से तबदीली आये। ताकि यहां का वायू मंडल अच्छा बन सके। इंट्रप्ट करें, नुक्ताचीनी करें डिस्कशन करें, जो मर्जी करें मगर कोई प्रोसीजरल तरीका इख्तयार करना चाहिए। आप एक मिसाल कायम करें इस हाऊस में और इसके बाहिर भी। एक नया चैप्टर कायम करने के लिये कोई कंस्ट्रक्टिव और पाज़ेटिव प्रूफ दें। बस मैं यही कहना चाहता था। स्पीकर साहिब आपका शुक्रिया।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਹੰਬਲ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਲਿਮਿਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਬਿਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ।

Home Minister : I think the sense of the House now is that further discussion on this matter be stopped and you give your ruling.

Lieut. Bhag Singh : I rise on a point of order. My point of order is this. Are we observing "Ist April" today ?

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : पंडित मोहन लाल जी ने जो बातें कहीं हैं, मैं समझता हूं कि उसका हल नहीं है, मैं, स्पीकर साहिब, एक करैक्शन करवाना चाहता हूं कि "हैज़" की जगह "हैड" होना चाहिए और दूसरी जगह "under the process of execution". होना चाहिए था। मैं ने आपकी रूलिंग इस बात पर लेनी है कि एक मैम्बर को आपने नेम किया और उसके बाद आपने अपने मार्शल को आर्डर किया कि उस मेम्बर को हाउस से बाहिर निकाल दो। और अगर मैम्बर वैसे नहीं निकलता तो मार्शल का यह फर्ज भी बन जाता है कि वह बाडीली लिफट करके बाहिर ले जाए। यह सब कुछ आपके हुकम के ज़रिए ही हो सकता है और हकीकत यह है कि आप ने हुकम दे दिया था और अभी हुकम अंडर ऐक्ज़ीक्यूशन था यानी आर्डर आप का चल रहा था और उसे आपने वापिस नहीं लिया था। मैं ने यह टैक्नीकल प्वायंट उठाया है कि जब आपका अभी हुकम

चल रहा था और आप मैम्बर को निकालने के लिए मार्शल को कह चुके थे। उसी समय लीडर आफ दी हाउस का मोशन आया जो कि ठीक नहीं था और अवैधानिक था। मैं आनैस्टली कहता हूं कि जो वाक्यात कल हुए हैं, उनसे मैं खुश नहीं हूं लेकिन यह भी फील करता हूं कि बात उधर से शुरू हुई थी। इसलिए अगर आपके लीडर रिग्रेट करने के लिए तैयार हैं तो मैं यकीन दिलाता हूं कि हम उनसे दुगने लफज़ों में रिग्रेट शो करेंगे।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਲਾਇਕ ਔਰ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ਼ ਮੋਸ਼ਨ ਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ 'ਫਰਸਟ ਅਪ੍ਰੈਲ, ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਅਪਰੈਲ ਫੂਲ' ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।

खान अब्दुल गफार खां (अम्बाला) : स्पीकर साहिब मैं बहुत कम बोलता हूं लेकिन कल के हालात ने और आज के हालात ने मुझे मजबूर कर दिया है कि मैं खड़े होकर आज कुछ कहूं। जनाबेमन मैं मानता हूं कि यह कहा गया कि आखिरी उम्र है लेकिन मैं ने अपनी इस आखिरी उम्र में ऐसा बदतरीन मज़ाहरा जो कल हुआ मैं ने कभी नहीं देखा।

यह कहते हैं कि टैक्निकल मिस्टेक है लेकिन मैं इन्हें यह बतलाना चाहता हूं कि मैं भी यहीं पर मौजूद था और मैं ने देखा और सुना कि आपने इस शोरोगुल में भी 'आइज़' 'नोज़' कहा लेकिन अगर उन्होंने इसे नहीं सुना तो यह डाक्टर साहिब का या इस शोरोगुल का कसूर है न कि चेयर की तरफ से कोई ऐसी बात हुई। यह आज इस शोर की बिना पर प्रिविलेज मोशन लाना चाहते हैं। इस बात पर आपके प्रेडिसैसर की भी रूलिंग थी मुझे याद है कि आपने कई बार कहा कि मिस्टर सो एण्ड सो आप मुझे ठीक से बिहेव करने का यकीन दिलाइये और जो लफज़ कहे हैं उन्हें विदड्रा कीजिए और इधर से यह कहा जा रहा था कि नहीं विदड्रा करो, नहीं करने देंगे। लेकिन आज वही लोग इस बात के लिए कहते हैं। जनाब स्पीकर साहिब मैं यह समझता हूं कि हमारे हाउस की डिगनिटी को लोअर किया जा रहा है और रूल्ज़ आफ प्रोसीजर को कदमों के नीचे रौंदा जा रहा है।

मैं आपकी मार्फत सारे हाउस को यह बतलाना चाहता हूं कि आपने जो कुछ किया वो ठीक किया और हाउस की डिगनिटी को रखने के लिए जो अमरजैंसी के वक्त किया जाता है वही आपने किया। मुल्क में जब एमरजैंसी होती है तो यही कुछ किया जाता है जो आपने सोच समझ कर किया है और आपने बड़ी पेशैंस से काम लेकर और फराखदिली से काम लेकर इस हाउस की इज्ज़त को रखा जिसके कि आप नुमायंदे हैं और आपने इस टालरैंस का सबूत दिया जिसकी मिसाल हिन्दुस्तान में तो क्या सारी दुनियां में नहीं मिल सकती।

मैं ढिल्लों साहिब से भी पूछना चाहता हूं कि अगर आप उस वक्त होते तो इस सूरत में क्या रवैया अख्तियार करते ?

गृह मंत्री : इससे ज्यादा सख्त होते।

खान अब्दुल गफार खां : आज इस हाउस की इज्ज़त का स्वाल है। यह चाहे इस उम्र में हों या पहली उम्र में हों लेकिन बहरसूरत हाउस की डिगनिटी मेन्टेन होनी चाहिए। हम आपको यकीन दिलाते हैं कि आपकी इज्ज़त को, चेयर की इज्ज़त को कायम

[खान अब्दुल गफार खां]

रखने के लिए एक जान होकर इन सब ताकतों से मुकाबिला करेंगे जोकि इस हाउस के डैकोरम और डिगनिटी को नुक्सान पहुंचाते हैं और यह उन बातों पर फख़र करते हैं। जब बीबी प्रकाश कौर उधर बोल रही थीं तो एक मैम्मर साहिब ने उनकी शान के खिलाफ ऐसा सैन्टेंस कहा था जिससे मैं समझता हूं कि तमाम हाउस को शर्म आनी चाहिए और मैं तो यह कहूंगा कि उन्हें डूब कर मर जाना चाहिए (शोर)। उस मेम्बर को किसी भी उसके साथ बैठने वाले ने नहीं कहा कि आपने ऐसा क्यों कहा है। स्पीकर साहिब मैं कहता हूं कि यह दुरखास्त की जबान नहीं समझते। They do not understand the language of request. They do not understand the language of your ruling and your power. आज क्या कुछ नहीं हुआ। आज आपकी शराफत थी और आपकी टालरैंस थी जो आपने उस आनरेबल मैम्बर को कहा कि अपने अल्फाज़ वापिस लो। आपके कहने के बावजूद भी जब उसने आपके बार बार कहने पर भी अपने अल्फाज़ विदड्रा नहीं किए तो आपने कहा कि उस पोर्शन को प्रोसीडिंग से एक्सपंज कर दिया जाए। मैं आप से इख़्तलाफ रखता हूं। वो प्रोसीडिंग्ज़ रहनी चाहिए थी ताकि लोगों को पता लगता कि कैसे कैसे मेम्बर हैं और क्या क्या करते हैं। दरअसल वो अपने दिल का बुखार निकालना चाहते हैं। डा० बलदेव प्रकाश को तो इस बात का बुखार था कि कल हाउस में जो कुछ हुआ इस के बारे में कोई बात होनी चाहिए ताकि बाहिर जाकर लोगों को कुछ कह सकें कि हमने हाउस में यह कहा है। बस जनाब स्पीकर साहिब मैं इतना कह कर बैठता हूं।

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर) : स्पीकर साहिब यहां पर तकरीर करते वक्त खान साहिब ने बहुत सी इरैलेवेंट बातें कहीं। जब मैं पहले खान साहिब से बात कर रहा था कि यह रूलज़ की लैप्स हुई है तो खान साहिब कह रहे थे कि कल तो एमरजैंसी थी। इस लिए रूल्ज़ का सवाल ही पैदा नहीं होता।

खान अब्दुल गफार खां : हां जी, मैं अब भी कहता हूं कि कल ऐसा माहौल था कि रूल्ज़ आफ प्रोसोजर से काम नहीं चल सकता था।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब खां साहिब अब भी वही बात रिपीट कर रहे हैं। मैं कहता हूं कि अगर कल सच्च मुच एमरजैंसी थी और कोई रूल आबजर्व नहीं हुआ तो यह बात तो मेरी प्रिविलेज मोशन के हक में जाती है। इस से तो हमें सपोर्ट मिलती है। इन की आत्मा तो कैरों साहिब के असर से इस तरह दबी हुई है जिस तरह से बजरी बुलडोजर से दबी हुई होती है। यहां पर जो उन्होंने बातें कही हैं वह बिल्कुल गलत हैं। मैं यहा पर यह बात क्लीयर करना चाहता हूं कि अगर हम ने स्पीकर की इन्टैंशन पर चोट करनी होती तो हम कह सकते थे कि स्पीकर ने ज्यादती की है। लेकिन हमारा यह एलीगेशन नहीं है। हमारा एतराज़ स्पैसिफिक है। That the rules of procedure were not observed strictly in this case. चौधरी रिज़क राम ने यह बात कही थी कि हो सकता है कि बलदेव प्रकाश ने नोश हैव इट कहा हो और कन्फ्यजन होने की वजह से आपने वह बात न सूनी हो। अगर ऐसे भी मान

लिया जाए तो दैट इज़ नाट माई फाल्ट। मैं ने उस वक्त चैलेंज किया था। अगर कन्फ्यूज़न था तो चेयर की जिम्मेवारी और भी बढ़ जाती है। आप को चाहिए था कि आप दोबारा फिर वायस वोट ले लेते। This is not my fault I am very specific. हाउस में डिवीज़न किसी चीज़ पर हो उस से बढ़ कर कोई भी और इम्पार्टेंट चीज़ नहीं हो सकती। इस लिए अगर पैंडेमोनियम था तो वह मेरे प्वायंट की सपोर्ट करते हैं। उस में आप की ज़िम्मेवारी बढ़ जाती है। इस लिए आप को चाहिए था कि दोबारा वोट लेते मैं डैफीनिट हूं कि मैं ने जैलेंज किया था एण्ड आई कैन स्वीयर इट कि मैं ने चैलेंज किया था। इस लिए अगर किसी वजह से यह बात रह गई है तो उस के लिए हम ने देखना है कि इसे हम कैसे डील कर सकते हैं। इस वजह से यह और भी ज़रूरी हो जाता है कि हम प्रिविलेज कमेटी के सपुर्द कर दें ताकि वह देख सके कि अगर इस तरीके से रूल्ज़ के उलट बात हो जाए तो उस को कैसे डील करना चाहिए। यह इम्पार्टेंट चीज़ है इस लिए I would request you to refer to this matter to the Privileges Committee

श्री अध्यक्ष : आज हाउस के सामने दो प्रिविलेज मोशन्ज़ आई हैं, इन दोनों पर पूरे तौर से बहस हुई है और मैं ने आन० मैम्बरज़ को खुले तौर पर बोलने का समय दिया ताकि उन की स्पीचिज़ से मुझे कुछ रहनुमाई मिल सके और यह भी मौका मिल सके कि अगर मैं ने कोई गल्ती की है तो उस को मैं रीकन्सिडर कर सकूं। मैं हाउस को इस बात का यकीन दिलाना चाहता हूं कि मैं ने दोनों प्रिविलेज मोशन्ज़ के बारे में बहुत अच्छी तरह से सोचा है और जो कुछ मैं अपना फैसला अर्ज़ करूंगा वह पूरी इमानदारी से हाउस के सामने रखूंगा। जहां तक डाक्टर बलदेव प्रकाश की प्रिविलेज मोशन का ताल्लुक है उसे मैं पहले टेक अप करता हूं। रूल 94 के सब-रूल (3) और (4) में जो दिया गया है उस की तरफ आप का ध्यान दिलाना चाहता हूं। सब-रूल (3) में है कि आप डिवीज़न मांग सकते हैं, सब-रूल (4) में है कि खड़े हो कर या वोटिंग ले कर डिवियन हो सकती है लेकिन वह तब हो सकती है अगर सब-रूल (2) की कार्यवाही पूरी न हुई हो। सब-रूल (2) को आप गौर से देखें इस की दो स्टेजिज़ हैं एक वह है जब कि स्पीकर क्वैस्चन पुट करता है। and invites those who are in favour of the motion to say "Aye" and those against the motion to say "No". Then he says "I think the Ayes (or the Noes, as the case may be) have it". I think का मतलब यह है कि वह अपनी ओपीनियन देता है। उस ओपीनियन को अगर चैलेंज कर दिया जाए तब सब-रूल (3) और (4) लागू होगा। अगर "I think the Ayes/Noes have it." को चैलेंज न किया जाए, फिर मैं दोबार कह दूं कि "Ayes (or Noes as the case may be) have it" तब वह स्पीकर की ओपीनियन नहीं रहती वह स्पीकर का रूलिंग बन जाता है। सब-क्लाज़ (2) का आप मुलाहज़ा करें। जब स्पीकर कहे "I think the Ayes (or Noes, as the case may be) have it" अगर उस को चैलेंज कर दिया जाए तब सब-रूल्ज़ (3), (4) लागू होंगे। लेकिन अगर ओपीनियन चैलेंज न हो और फिर मैं कह दूं कि "The motion is carried (or lost, as the case may be.)"

[श्री अध्यक्ष]

फिर वह रूलिंग बन जाता है। उस के बाद सब-रूल (3) और (4) ओप्रेशन में नहीं आता। मैं ने रिकार्ड मंगाया है उस में भी यही है कि डिवियन मोशन कैरी होने के बाद मांगा गया था। मैं मानता हूं कि हो सकता है कि उस सीरियस सिचुएशन में जब कि शोर हो रहा था किसी मेम्बर साहिब ने एतराज़ किया हो। लेकिन वह बात डारेक्टली या इंडायरैक्टली मेरे तक नहीं पहूंची। लेकिन एक बात का मैं यकीन दिलाना चाहता हूं अगर डायरैक्टली या इंडारैक्टली मेरे पास यह बात पहुंचती कि मेरी ओपीनियन चैलेंज की गई

1.00 p.m.

है तो I would have been the last person to announce my final decision. मैं ढिल्लों साहिब की इस बात से इत्तफाक करता हूं कि मेरा आर्डर अभी स्टैंड करता था। इस का मतलब है कि अगर यह मोशन न भी आती तो भी मैम्बर साहिब को उस आर्डर के मुताबिक विदड्रा करना था। मैं ढिल्लों साहिब से इस बात में इत्तफाक नहीं करता कि उन्हों ने कहा कि वह मैम्बर साहिब को मना लें गे। उन्हों ने किसी स्टेज पर यह नहीं कहा कि हम कोशिश कर रहे हैं और उन्हें मना लेंगे। मैं मानता हूं कि आपने उनको मनाने की काफी कोशिश की और सारा हाउस इस बात को जानता है कि मैं खुद 20 मिनट तक कोशिश करता रहा कि वह मान जाएं। मैं तो इस हद तक भी चला गया कि मैं ने अपना पहला आर्डर भी कि वह हाउस से विदड्रा करें बाद में बदल दिया और उन्हें कहां कि वह मुझे आगे के लिए एशुअर कर दें कि वह हाउस की प्रोसीडिंगज़ औब्स्ट्रक्ट नहीं करेंगे लेकिन उन्हों ने मेरी यह बात भी नहीं मानी। इसके बावजूद भी ढिल्लों साहिब अगर किसी स्टेज़ पर कहते कि वह उसे मना लेंगे तो I would have been the last person to allow that motion. मुझे अच्छी तरह याद है कि मैं ने कई दफा कहा कि मैं लीडर आफ दी आपोज़ीशन and Leaders of various opposition groups से अपील करता हूं कि वह उनको मेरी बात मानने के लिए मनाएं लेकिन आप सब के कहने के बावजूद वह बज़िद रहे। उसके बाद मैं ने उस मोशन की इजाज़त दी...

(Two privilege motions are before the House to-day and there has been full discussion on both of them. I have given time to the hon. Members liberally to express their views so that I may get some guidance from their speeches and further be in a position to reconsider the matter, if there has been any omission on my part. I want to assure the House that I have considered both these privilege motions thoroughly and will give my honest and impartial decision about them. First, I would take up the privilege motion which was moved by Dr. Baldev Parkash. I want to draw the attention of the House to sub-rules (3) and (4) given under rule 94 of the Rules of Business. According to sub-Rule (3), the hon. Members can ask for division. According to sub-rule (4) division can be demanded by standing or by regular votes provided the action under provision made in sub-rule (2) has not been taken. Special attention is invited to sub-rule (2) which provides two stages, the first one is that when the Speaker puts the question and invites those who are in favour of the motion to say "Aye" and those against the motion to say "No". Then he says "I think the Ayes or the Noes, as the case may be, have it". When the Speaker says 'I think' that means he

gives his opinion. Sub-rules (3) and (4) shall apply only if that opinion is challenged. If there is no challenge and I say twice "Ayes (or Noes as the case may be) have it" then it would cease to be my opinion but would become the ruling of the Speaker. You may please examine sub-rule (2). If the Speaker says "I think the Ayes (or Noes, as the case may be) have it" and it is challenged then sub-rules (3) and (4) shall apply. But if the opinion is not challenged and I further say :—"The motion is carried or lost, as the case may be," that becomes my ruling. After that sub-rule (3) and (4) become in-operative. I have examined the record which shows that division was claimed after the motion was carried. May be that in that serious situation when there was loud noise in the House some hon. Member might have challenged my opinion but that voice did not reach me directly or indirectly. But I want to assure the House that directly or indirectly if it had come into my notice that my opinion had been challenged then I would have been the last person to announce my final decision. I agree with Shri Dhillon that my previous order still stood at that time. It means that even if that motion had not been moved the hon. Member had to withdraw in accordance with the order issued by me. I do not agree with Shri Dhillon that he had said that he would bring round the hon. Member to obey my order. At no stage they said that they were trying and that they would be able to persuade the hon. Member to obey me. I do admit it that you tried your best and the entire House knows it that I myself tried my best for twenty minutes to bring him round. I even went to the extent of revising my earlier order that he should withdraw from the House and I asked him that he should assure me that he would not obstruct the proceedings of the House in future. But he did not accede to this also. Despite all this, if Shri Dhillon had said at any stage that he would bring him round I would have been the last person to allow that motion. I perfectly remember it that I said several times that I appeal to the Leader of the Opposition and Leaders of the various Opposition Groups to persuade the hon. Member to obey my order but even in spite of your efforts he remained adamant. After that I allowed that motion).

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : मैं आप से शुरू से यह बात पूछ रहा हूं कि जब आपका उनको निकालने के लिए आर्डर स्टैंड करता था तो फिर. . . .

श्री अध्यक्ष : I am coming to that also. अगर मेरे पास किसी वजह से मेरी ओपीनियन चैलेंज करने की आवाज़ न पहुंचे then, as Speaker, I am within my rights to take it that my opinion has not been challenged और इन हालात में अगर मैं कह दूं कि motion is carried then it becomes my ruling and it cannot be challenged मैं चौधरी हरद्वारी लाल जी से इत्तफाक करता हूं कि रूलज़ के मुताबिक स्पीकर का रूलिंग चाहे गलत हो या सही हो, उसे किसी हालत में भी प्रिविलेज मोशन के ज़रिए चैलेंज नहीं किया जा सकता। मुझे आज इन मोशनज़ पर अपना रूलिंग देने में दिक्कत आती है क्योंकि इस में मेरा परसन इनवाल्वड है। लेकिन मुझे इस में कोई शक नहीं कि मेरा यह रूलिंग ठीक है कि यह प्रिविलेज मोशन्ज़ इन आर्डर नहीं है। I, therefore, disallow these motions to day. I, shall, how ever consult the Speaker of the Lok Sabha in this connection.

[श्री अध्यक्ष]

अगर वह यह कह देंगे कि स्पीकर के रूलिंग के खिलाफ प्रिविलेज मोशन लाई जा सकती है then I will again take the House into confidence.

दूसरी मोशन ढिल्लों साहिब की है जिस में उन्हों ने टैकनीकल प्वायंट उठाया है कि जब मैं ने उनको नेम किया, उनको हाउस से विदड्रा करने के लिए आर्डर किया, मारशल को इस काम के लिए भेजा और मेरा वह आर्डर स्टैंड करता था तो यह मोशन नहीं आ सकती थी। मैं उनसे इस बात में डिफ़र करता हूं। मैं ने महसूस किया कि बावजूद मेरी रिक्वैस्टस के वह एडेमैंट हैं और आपकी भी सारी कोशिशें इनइफैक्टिव साबत हो रही थीं। मैं नहीं चाहता था कि मैं मारशल को भेजूं लेकिन मुझे खुशी है कि उन्होंने मेरे आर्डरज़ की पूरी पाबन्दी की। मैंने उनको कहा था कि उनको मजबूर करके नहीं ले जाना है सिर्फ उनको बाहर जाने के लिए कहना है। जब उनकी यह बात उन्होंने नहीं मानी तो वह फिर मेरे पास इंस्ट्रक्शन लेने आए। मैं ने उनको कहा कि मैम्बर साहिब के कंधे पर हाथ रख कर उनको परसुएड करने की कोशिश करें। मैं ने पूरी कोशिश की कि इस मोशन के लाने की सिचुएशन पैदा न हो लेकिन मेरी सारी कोशिशें रायेगां गईं। जब मेरे सामने यह मोशन आई तो मैं ने इसे इस लिए अलाऊ किया क्योंकि मैं ने समझा कि I am no doubt supreme in the House but I am not above the House and the House is more supreme than myself. मैं ने समझा कि अगर हाउस का डीसीज़न आ जाएगा तो उसके पीछे ज्यादा सैंक्शन होगी, ज़्यादा सैंक्टिटी होगी। (I am coming to that also. If due to some reasons I do not hear the voices challenging my decision then I am within my rights as Speaker to take it that my opinion has not been challenged and if under these circumstances I announce that the motion is carried then it becomes my ruling and it cannot be challenged. I agree with Chaudhri Hardwari Lal that according to the Rules the ruling of the Speaker, right or wrong, can under no circumstances be challenged through a Privilege Motion. I feel embarrassed to give my ruling on these motions because my person is involved in them. But I have no doubt in my mind when I say that my ruling is correct that these privilege motions are not in order. I, therefore, disallow these motions today. I shall, however, consult the Speaker of the Lok Sabha in this connection. If he says that a privilege motion can be tabled against the ruling of the Speaker then I will again take the House into confidence.

There is another motion given notice of by Shri Dhillon in which he has raised technical point that when the Speaker had named the hon. Member, ordered him to withdraw from the House, the Marshal was also sent for that purpose and my (Speaker's) order was still in force then that motion could not be moved. I differ with him on this point. I felt that despite my requests he was adamant and all of your efforts also proved ineffective. I did not want to send the Marshal but I am happy to say that he remained within the ambit of my orders. I had asked him that he should not force the hon. Member to withdraw but he should persuade him to withdraw from the House. But he did not accede to his request. He again came to me to get my instructions. I asked him that he should try to persuade the Hon. Member politely by placing his hand on his shoulder. I did my best to avoid this situation necessitating the tabling of that motion, but all my

efforts proved in vain. When that motion was tabled I allowed it because I thought that although, no doubt, I was supreme in the House but I was not above the House and the House was more supreme than myself. I thought that the decision of the House would have more sanction and sanctity behind it.)

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : लेकिन आप ने अपना वह आर्डर वापस तो नहीं लिया ।

श्री अध्यक्ष : जहां तक मैं समझता हूं उसे वापस लेने की जरूरत नहीं थी because the House is superior to me and I am subject to the House. इस लिए रूल करता हूं कि स्पीकर के खिलाफ प्रिविलेज मोशन नहीं लाई जा सकती और सिर्फ नो-कान्फीडैंस मोशन ही लाई जा सकती है । मैं चौधरी हरद्वारी लाल जी का शुकरगुजार हूं कि वह मेरा एक रूलिंग मेरे नोटिस में लाए हैं । मैं यह मानने से इन्कार नहीं करता कि that ruling of mine requires reconsideration. मैं यह समझता था कि हाउस में यह प्रैकटिस है कि पर्सनल ऐलीगेशन्ज लगाई जाती हैं और बाद में उनके बारे पर्सनल ऐक्सप्लेनेशन्ज आ जाते हैं । लेकिन वह मेरे नोटिस में यह बात लाए हैं कि पर्सनल ऐलीगेशन्ज लगाने की इजाजत नहीं होनी चाहिए because it creates bitterness in the House. मैं इस सिलसिले में Leader of the House, Leader of the Opposition and various group leaders से बात चीत करूंगा ताकि यह पर्सनल ऐलीगेशन्ज लगाने की बात हमेशा के लिए खत्म हो जाए और यह खत्म हो जानी चाहिए । अगर ऐसा हो जाएगा तब ही हाउस ठीक चलेगा । मैं उनका मशकूर हूं कि उन्होंने मेरा ध्यान इधर दिलाया है and I think my ruling requires reconsideration and shall have to be reconsidered and revised privilege motions की तो बात खत्म हुई because I have disallowed them. अब सवाल यह रह गया कि हाउस का यह डीसीज़न कैसे रिव्यू हो सकता है और कामरेड राम प्यारा कैसे हाउस में वापस आ सकते हैं । मैं इस सिलसिले में Leader of the House, Leader of the Opposition and various group leaders को confidence में ले कर कोशिश करूंगा कि किसी तरीके से वह डीसीज़न रिवाइज़ हो और हाउस में ऐटमसफियर ठीक हो । Now let us pass on to the other business on the order paper.(So far as I think there was no necessity of withdrawing that order of mine because the House is superior to me and I am subject to the House. I, therefore, rule that a privilege motion cannot be moved against the Speaker and only a no-confidence motion can be brought forward against him. I am much grateful to Chaudhri Hardwari Lal for bringing into my notice one of my rulings. I have no hesitation in admitting that that ruling of mine requires reconsideration. I was under this impression that there was a practice in the House that personal allegations were levelled and personal explanations given afterwards. But he has brought it to my notice that, levelling of personal allegations should not be allowed because it creates bitterness in the House. I would have a talk with the Leader of the House

[Mr. Speaker]

Leader of the Opposition and various Group Leaders on this point so that the levelling of personal allegations should stop once for all, and it must stop. If this is done only then we would be able to transact the business of the House smoothly. So I am grateful to him that he has focussed my attention to this aspect of the matter and I think my ruling requires reconsideration and shall have to be reconsidered and revised. Now I finish with the privilege motions because I have disallowed them. The only question now left is as to how this decision of the House can be revised and how the hon. Member Comrade Ram Piara can be brought back in the House. In this connection I will take Leader of the House, Leader of the Opposition and various Group Leaders into confidence and try to find out some way to have that decision revised so that atmosphere of normalcy should prevail in the House.

(Now let us pass on to the other business on the Order Paper)

CALL ATTENTION NOTICES

Dr. Baldev Parkash : Sir, there are certain Call Attention Motions.

Voices : They may be held over till to-morrow.

Sardar Gurnam Singh : May I suggest, Sir, that the meeting of the Business Advisory Committee be postponed till to-morrow.

Mr. Speaker : But what business will the House transact to-morrow ?

Sardar Gurnam Singh : Sir, all the Bills on the Agenda today are, I think, not going to be disposed of today.

Mr. Speaker : The meeting of the Business Advisory Committee will be held to-morrow.

गृह मन्त्री : स्पीकर साहिब, कल की लिस्ट आफ बिज़नैस में और बिलज़ भी इन्कलूड कर लेना । अब अगर आपकी और हाउस की इजाज़त हो तो यह जो बिलज़ का आर्डर है इस को चेंज किया जाए और रिवाईज़ किया जाए क्योंकि कुछ बिल ऐसे हैं जिनको सिलेकट कमेटियों को भेजना है । मिसाल के तौर पर.....

Mr. Speaker : I think the House agrees and there is no objection to this.

Vices : No objection.

BILLS

THE PUNJAB HOMOEPATHIC PRACTITIONERS BILL, 1964.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move —

> That the Punjab Homoeopathic Practitioners Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved —

> That the Punjab Homoeopathic Practitioners Bill be taken into consideration at once.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move —

That the Punjab Homoeopathic Practitioners Bill, 1964, be referred to a Joint Select Committee consisting of—

(1) Shrimati Dr. Parkash Kaur ;

(2) S. Prem Singh 'Prem' ;

(3) Comrade Ram Kishan ;

(4) Shrimati Om Prabha Jain ;

(5) Shri Baldev Parkash ;

(6) Sardar Gurdial Singh Dhillon ;

(7) Comrade Shamsher Singh Josh ;

(8) Sardar Lachhman Singh Gill ;

(9) Shri Chandi Ram Verma ;

(10) Pandit Bhagirath Lal ;

(11) Sardar Gurbakhsh Singh, Advocate ;

(12) Chaudhari Tayyub Hussain Khan ;

(13) Pandit Mohan Lal Datta ;

(14) Dr. Bal Krishan ;

(15) Principal Rala Ram ;

(16) Shri Amar Nath Sharma ;

(17) Pandit Lal Chand Prarthi ;

(18) Shri Ram Partap Garg ;

(19) Shri Yash Pal. ; and

seven Members of the Punjab Legislative Council with the concurrence of the Council with a direction to make a report by the 31st August, 1964.

Mr. Speaker : Motion moved —

That the Punjab Homoeopathic Practitioners Bill, 1964, be referred to a Joint Select Committee consisting of —

1. Shrimati Dr. Parkash Kaur ;
2. S. Prem Singh 'Prem' ;
3. Comrade Ram Kishan ;
4. Shrimati Om Prabha Jain ;
5. Shri Baldev Parkash ;
6. Sardar Gurdial Singh Dhillon ;
7. Comrade Shamsher Singh Josh ;
8. Sardar Lachhman Singh Gill ;
9. Shri Chandi Ram Verma ;
10. Pandit Bhagirath Lal ;

[Mr. Speaker]

11. Sardar Gurbakhsh Singh, Advocate ;
12. Chaudhri Tayyub Hussain Khan ;
13. Pandit Mohan Lal Datta ;
14. Dr. Bal Krishan ;
15 Principal Rala Ram ;
16. Shri Amar Nath Sharma ;
17. Pandit Lal Chand Prarthi ;
18. Shri Ram Partap Garg ;
19. Shri Yash Pal ;

and seven members of the Punjab Legislative Council with the concurrence of the Council with a direction to make a report by the 31st August, 1964.

चौधरी रिज़क राम : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । जो मोशन यहां पर पढ़ी गई है इस में 7 मेम्बर कौंसिल के होंगे ग्रौर 19 मेम्बर इस सदन के तजवीज़ किए गए हैं । रूलज़ में 25 मैंबर्ज़ की इजाजत है । इस लिए 26 मेम्बर नहीं होने चाहिए ।

गृह मन्त्री : ग्रगर हाउस इज़ाज़त दे तो 25 की जगह 26 मेम्बर हो जाएं तो कोई हर्ज की बात नहीं है ।

Mr. Speaker : According to the Rules, the total number of Members should be twenty-five. Now the total number of the Members will be twenty-six.

गृह मन्त्री : ग्रगर हाउस इजाज़त दे दे कि इस सीलेक्ट कमेटी में 26 मेंम्बर्ज़ हों तो ग्रच्छी बात है । मैं लिस्ट में से किस का नाम काटूं । इस लिए ऐसे ही मोशन रहने दी जाए ।

Shri Amar Nath Sharma : Sir, I withdraw my name.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : ग्रगर 25 मेम्बर ज्वायंट सीलैक्ट कमेटी में रखे गए तो इस का मतलब हुग्रा कि सारा हाउस ही लिया गया है । मैं सुझाव देना चाहता हूं कि इतने मेम्बर्ज़ नहीं होने चाहिएं ।

Home Minister : Shri Ram Partap Garg has requested that his name may be dropped. I am obliged to him. The name of Shri Ram Partap Garg may be dropped. श्री राम प्रताप गर्ग ने ग्रपना नाम विदड्रा करने के लिए मुझे कह दिया है ग्रब ग्रसैम्बली के 18 मेम्बर होंगे ग्रौर कौंसिल के 7 मेम्बर होंगे । ग्रब कोई ऐतराज़ की बात नहीं रह गई है ।

बाबू बचन सिंह (लुधियाना) : स्पीकर साहिब, मेरी गुज़ारिश यह है कि यह बिल ज्वायंट सीलेक्ट कमेटी को रैफर करने की मोशन ग्रायी है । यह नहीं होनी चाहिए । यह तो एक ऐसी चीज़ है जिस से पब्लिक का पैसा ग्रौर सरकारी एक्सचैकर पर फज़ूल खर्च किया जा रहा है । इस बारे में मुझे कुछ तजर्बा है । इस ग्रसेम्बली में कुछ बिल ग्राए ग्रौर वह पंजाबी रिजनल कमेटी के सुपुर्द किए गए । मैं ने वहां पर देखा कि पंजाबी रिजनल कमेटी में मिनिस्टर इनचार्ज कत्तई भी सीरियस नहीं होते । वहां पर क्या होता है । मेम्बर साहिबान

हाज़िरी लगाते हैं और हाज़िरी लगाने के बाद कई आदमी कहते हैं कि जो पुरानी लोकल बाडीज़ की स्टैंडिंग कमेटी है उस को सुपुर्द कर दिया जाए । कोई कहता था कि इस बारे में सीलेक्ट कमेटी बन जाए । मिनिस्टर साहिब ने खुद कहा कि इस बिल को रिजनल कमेटी के पास रहने दो । यहां पर फैसला होगा । उस के बाद पंजाबी रिजनल कमेटी दोबारा इकट्ठी हुई । लेकिन फिर भी दो दिनों के बाद पंजाबी रिजनल कमेटी में मामला तय नहीं हो सका । मिनिस्टर साहिब ने कहा कि ऐसा करो कि कुछ नाम सजैस्ट कर दो जो कि मेरे साथ कंसल्ट कर लें . . . . .

Home Minister : Sir, I rise on a point of Order. The hon. Member cannot refer to the proceedings of the meetings of the Regional Committees. There is no relevancy between the proceedings of the meetings of the Regional Committees and those of Select or Joint Select Committees. The hon. Member is keen to save the time and money of the State but he himself is wasting the time.

श्री अध्यक्ष : इस सदन में रिजनल कमेटी का प्रैसीडेंट रैफर नहीं किया जा सकता है ।

(The precedent of the Regional Committee cannot be referred to in this house.)

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब मेरे कहने का मतलब यह है कि यहां तक होमोपैथिक प्रैक्टीशनर बिल का सवाल है वह कंट्रोवर्शियल नहीं है । इस लिए इस बिल को यहां पर ही क्लाज़ बाई क्लाज़ डिसकस करके पास किया जाए । सवाल तो यह है कि इस में खुद गवर्नमेंट डाइलेटरी टैक्टिक्स अपना रही है ताकि यह बिल इस असैम्बली के सैशन में पास न हो सके । इस के लिए तारीख मुकरर्र कर दी है जो इस सैशन के बाद की है । इस बिल को दूसरे सैशन तक कोल्ड स्टोरेज में पड़े रहना देना चाहती है ।

स्पीकर साहिब, दूसरी बात मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि सरकार कुछ मेम्बरों को टी. ए. तथा डी. ए. बनाने का मौका देना चाहती है । यह बात सरकार के लिए अच्छी नहीं है ।

Home Minister : Sir, I again rise on a point of Order. I strongly object to the words used by the hon. Member about the hon. Members who are to be included in the Joint Select Committee. The hon. Member has said that they are only being included for purposes of T.A./D.A. It is very uncharitable and strong aspersion and I request that the hon. Member may be requested to withdraw it.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : बाबु बचन सिंह का कहने का मतलब यह है कि टी. ए. और डी. ए. खाह-मुखाह क्यों खर्च किया जा रहा है ।

Mr. Speaker : There should not be such reflections.

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब, मुझे तजर्बा है कि बहुत दफा स्टैंडिंग कमेटीज़ बनीं, कई दफा सीलेक्ट कमेटी बनी । हमारे हाउस के मेम्बर्ज़ कमेटी एटैंड करने के लिए आते हैं जो दूसरों से किराया ले कर आते और उन का काम करने की बातें कहते हैं । उन का काम किया और उन से किराया वसूल भी करते हैं । इस के साथ वह अपना टी. ए. और डी. ए. भी क्लेम

[बाबु बचन सिंह]

करते हैं । मैं उन का नाम भी बता सकता हूं । अगर यह चैलेंज करते हैं तो मैं उस का सबूत भी पेश करने के लिए तैयार हूं । यह कन्ट्रोवर्शल मैटर नहीं है ।

(इस वक्त श्री राम किशन कुछ कहने के लिए खड़े हुए)

श्री अध्यक्ष : क्या आप प्वायंट आफ आर्डर रेज़ करना चाहते हैं । (Does the hon. member want to raise a point of order.)

श्री राम किशन : मैं भी इस बिल पर 2, 3 मिनट बोलना चाहता हूं ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੀਰੀਅਸ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ 5, 7 ਮੈਂਬਰ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, (ਸ਼ੋਰ) (ਟ੍ਰੇਯਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਦੜੇ ਦਾ ਮਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ ?

गृह मन्त्री : क्या आप डाक्टर हैं ?

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, (ਵਿਘਨ)। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੀਰੀਅਸ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਹੀ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰਦੇ, ਇਹ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਇਕ ਇੰਮਪਾਰਟੈਂਟ ਬਰਾਂਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੈਸੀ ਕਿ ਐਲੋਪੈਥਿਕ ਬਰਾਂਚ ਇਮਪਾਰਟੈਂਟ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਲੋਪੈਥਿਕ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਪ੍ਰੈਕਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਬਹੁਤ ਘਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਵਿਘਨ) ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸੀਰਿਅਸ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ 17 ਫਰਵਰੀ, 1964 ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬਿਲ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਕਿ ਉਸ ਉਤੇ ਅਜ ਤਕ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਸਿਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਿਮੇਵਾਰੀ ਲਗਾਉਂਦੇ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਅਰਸੇ ਤਕ ਸੈਸ਼ਨ ਹੈ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦਿਉ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਜਲਾਸ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਦਿਨ ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅਟੈਂਡ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਟੈਂਡ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ। ਬਿਲ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਉਪਰ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ । ਪਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੀਰੀਅਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। At the fag end of the Session ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਉ । ਫਿਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੰਨੀ ਰਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੜੇ ਦਾ ਮਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਨਾ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਬਲਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਪੈਸਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਮਾਨਤ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣੀ ਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੈ ਜੇਕਰ ਬਣਾਉਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਖਰਚ ਵੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ।

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : अध्यक्ष महोदय, मैं पंडित जी महाराज का धन्यवाद करता हूं कि उन्होंने मेरा नाम भी इस कमेटी में धर दिया है । मैं महसूस करता हूं, जैसे

कि बाबु जी ने कहा है, मैं भी दड़े का ही माल हूं । क्योंकि मुझे भी इतनी वाकफियत नहीं है । मैं बाबु जी के विचारों का समर्थन करता हूं कि इतने मामूली से बिल पर सोच विचार करने के लिये इतनी बड़ी कमेटी और इतने लम्बे वक्त की जरूरत नहीं है । यह बात मुझे चुभती है । मुझे ऐसी कमेटियों का कुछ तजरुबा है । हमारी माली हालत बहुत खराब है और हम ने डीवेल्पमेंट के बहुत से काम करने हैं । जनता का पैसा इस तरह से ज़ाया करना ठीक नहीं है । यह रुपया अच्छे काम में खर्च होना चाहिये । मैं महसूस करता हूं कि जो एहसान उन्होंने मुझ पर किया है, पंडित जी वह एहसान मुझ पर न करें और किसी को इस दड़े में रख दें ।

कामरेड राम किशन : स्पीकर साहिब, मुझे अफसोस है कि इस बिल पर जो विचार बाबू बचन सिंह जी ने और पंजित मोहन लाल जी ने हाउस में रखे हैं, मैं उन से मुत्तफिक नहीं हूं । यह बिल होम्योपैथी के क्वालीफाईड डाक्टरों को रिजिस्टर करने के लिये और उन को रैगुलेट करने के लिये लाया गया है । जो मेम्बरान यह कहते हैं कि यह बिल कन्ट्रोवर्शल नहीं है मैं उन से सहमत नहीं हूं । मेरी अर्ज़ यह है कि मैं ने इस बारे में तीन चार अमैंडमैंट्स भी दी हैं । मेरी गुज़ारिश यह है कि जिस तरह से होम्योपैथिक डाक्टरों की रिजिस्ट्रेशन हिन्दोस्तान के दूसरे सूबों, उड़ीसा, वैस्ट बंगाल, दिल्ली और यू. पी. में हुई है उन्हीं लाईन्ज़ पर पंजाब में भी होनी चाहिये । इस सम्बन्ध में यूनीफार्म रूल्ज़ और यूनीफार्म पालिसी बनाई जानी चाहिये । मैं ने क्लाज़ 15, 18 और शैडियूल 1 में अमैंडमेंट दी हुई है । मैं चाहता हूं कि यह बिल जल्दी से जल्दी पास किया जाए । इस को सिलैक्ट कमेटी के सामने तो जाना ही था क्योंकि आल इंडिया होम्योपैथिक एसोशिएशन की पंजाब ब्रांच को भी कन्सल्ट करना ज़रूरी था । यह कन्ट्रोवर्शल बिल है इस लिये इस को सिलैक्ट कमेटी के सामने ज़रूर जाना चाहिये । इस को जल्दी से जल्दी उन्हीं लाइन्ज़ पर पास किया जाना चाहिये जिन पर यह दूसरे सूबों में पास किया गया है ।

Mr. Speaker : Question is —

That the Punjab Homoeopathic Practitioners Bill, 1964, be referred to a Joint Select Committee with the concurrence of the Punjab Legislative Council, consisting of the following Members of the Assembly and seven Members of the Punjab Legislative Council to be nominated by the Council with the direction to make a report by the 31st August, 1964 :—

(1) Dr. Parkash Kaur;

(2) Sardar Prem Singh Prem;

(3) Comrade Ram Kishan;

(4) Smt. Om Prabha Jain ;

(5) Dr. Baldev Parkash ;

(6) S. Gurdial Singh Dhillon ;

(7) Comrade Shamsher Singh Josh ;

(8) S. Lachhman Singh Gill ;

(9) Shri Chandi Ram Verma;

(10) Pt. Bhagirath Lal ;

[Mr. Speaker]

(11) S. Gurbax Singh, Advocate;

(12) Ch. Tayyub Hussain Khan ;

(13) Pandit Mohan Lal Datta ;

(14) Dr. Bal Krishan ;

(15) Principal Rala Ram ;

(16) Shri Amar Nath ;

(17) Pandit Lal Chand Prarthi ;

(18) Shri Yash Pal;

With the Minister in-charge as Chairman and the Advocate-General as *ex-officio* Member.

The motion was carried

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I submit on behalf of the Communist Group that instead of my name, the name of Comrade Babu Singh may be included.

गृह मन्त्री : अगर आप पहले कहते तो हो सकता था । अब वह पास हो गया है ।

THE PUNJAB UNQUALIFIED MEDICAL PRACTITIONERS ENROLMENT BILL, 1964

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move —

That the Punjab Unqualified Medical Practitioners Enrolment Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved —

That the Punjab Unqualified Medical Paractitioners Enrolment Bill be taken into consideration at once'.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move —

That the Punjab Unqualified Medical Paractitioners Enrolment Bill be referred to a Joint Select Committee with the concurrence of the Punjab Legislative Council, consisting of the following Members of the Assembly and seven Members of the Punjab Legislative Council to be nominated by the Council with the direction to make a report by the 31st of August, 1964 :—

(1) Shrimati Dr. Parkash Kaur ;

(2) Sardar Prem Singh Prem ;

(3) Comrade Ram Kishan ;

(4) Smt. Om Prabha Jain ;

(5) Dr. Baldev Parkash ;

(6) S. Gurdial Singh Dhillon ;

(7) Comrade Shamsher Singh Josh;

(8) S. Lachhman Singh Gill ;

(9) Shri Chandi Ram Verma;

(10) Pt.Bhagirath Lal ;

(11) S. Gurbakhsh Singh, Advocate;

(12) Ch. Tayyub Hussain Khan;

(13) Pandit Mohan Lal Datta.

(14) Dr. Bal Krishan ;

(15) Principal Rala Ram ;

(16) Pt. Amar Nath Sharma;

(17) Pandit Lal Chand Prarthi ;

(18) Shri Yash Pal ;

With the Minister-in-charge as Chairman, and the Advocate General as *ex-officio* Member

Mr. Speaker : Motion moved :—

That the Punjab Unqualified Medical Practitioners Enrolment Bill be referred to a Joint Select Committee with the concurrence of the Punjab Legislative Council consisting of the following members of the Assembly and seven Members of the Punjab Legislative Council to be nominated by the Council with the direction to make a report by the 31 st of August, 1964 —

(1) Shrimati Dr. Parkash Kaur ;

(2) Sardar Prem Singh Prem;

(3) Comrade Ram Kishan ;

(4) Shrimati Om Parbha Jain ;

(5) Dr. Baldev Parkash ;

(6) S. Gurdial Singh Dhillon ;

(7) Comrade Shamsher Singh Josh ;

(8) S. Lachhman Singh Gill ;

(9) Shri Chandi Ram Verma ;

(10) Pt. Bhagirth Lal ;

(11) S. Gurbakhsh Singh, Advocate ;

(12) Ch. Tayyub Hussain Khan ;

(13) Pandit Mohan Lal Datta;

(14) Dr. Bal Krishan ;

(15) Principal Rala Ram ;

(16) Pt. Amar Nath ;

(17) Pt. Lal Chand Prarthi ;

(18) Shri Yash Pal ;

With the Minsiter-in-charge as Chairman, and the Advocate General as ex-*Officio* Member.

Mr. Speaker : Question is —

That the Punjab Unqualified Medical Practitioners Enrolment Bill be referred to a Joint Select Committee with the concurrence of the Punjab Legislative Council, consisting of the following Members of the Assembly and seven Members of the Punjab Legislative Council to be nominated by the Council with the direction to make a report by the 31st of August, 1964 :—

(1) Dr. Parkash Kaur ;

(2) Sardar Prem Singh Prem ;

(3) Comrade Ram Kishan ;

(4) Smt. Om Prabha Jain ;

(5) Dr. Baldev Parkash ;

(6) S. Gurdial Singh Dhillon ;

(7) Comrade Shamshar Singh Josh ;

(8) S. Lachhman Singh Gill ;

(9) Shri Chandi Ram Verma;

(10) Pt. Bhagirath Lal ;

(11) S. Gurbakhsh Singh, Advocate.

(12) Ch. Tayyub Hussain Khan ;

(13) Pandit Mohan Lal Datta;

(14) Dr. Bal Krishan ;

(15) Principal Rala Ram ;

(16) Pt. Amar Nath Sharma;

(17) Pandit Lal Chand Prarthi ;

(18) Shri Yash Pal ;

With the Minister-in-charge as Chairman, and the Advocate General as *Ex-officio* Member .

The motion was carried

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : स्पीकर साहिब, अगर आप इजाज़त दें तो आर्डर को तोड़ कर दो नान कन्ट्रोवर्शल बिल, एक तो मैटरनिटी बैनीफिट रीपीलिंग बिल है उस को सिर्फ रिपील ही करना है, मूव कर दूं ।

Mr. Speaker: If the House agrees, I have no objection.

(*Voices*: It may be done.)

THE PUNJAB MATERNITY BENEFIT (REPEALING) BILL, 1964

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move —

That the Punjab Maternity Benefit (Repealing) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration .

Mr. Speaker : Motion moved —

That the Punjab Maternity Benefit (Repealing) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration .

श्री सागर राम गुप्ता (भिवानी) : स्पीकर साहिब, यह बिल जो सरकार की तरफ से पेश किया गया है, पंजाब मैटरनिटी बैनिफिट रीपील बिल, इस का मुदा यह है कि हमारे हां पंजाब मैटरनिटी बैनिफिट ऐक्ट था 1933 का उस को रीपील करने जा रहे हैं । स्टेटमैंट आफ आब्जैक्ट्स एंड रीज़न्ज़ में कारण यह बताया है कि चूंकि हमारी पार्लियामेंट नें 1961 में इस सम्बन्ध में लैजिसलेशन बना दिया है इस वास्ते इस को रीपील करना है ।

Mr. Speaker : The House stands adjourned till 9.00 a.m. tomorrow the 2nd April, 1964.

1-30 p.m. (*The Sabha then adjourned till 9.00 a.m. on Thursday, the 2nd April, 1964*)

689PVS..—000—26-9-64—C.,P.&.S., Pb., Chandigarh.

APPENDIX
TO
PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL I—No. 29,
DATED, THE 1ST APRIL, 1964

UNSTARRED QUESTIONS FOR 31st March, 1964

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the Offices of the P.W.D., B.&R. Branch (excluding Public Health Branch)

1534. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Planning and Public Works be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class I, II, III and IV posts separately in the offices of the P.W.D., B.&R. Branch(excluding Public Health Branch), together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

Subject:—Unstarred Vidhan Sabha question No. 1534 to be asked by Sardar Ajaib Singh Sandhu, M.L.A., regarding employees belonging to the Scheduled Castes and Backward Classes in the P.W.D., B.&R. Branch.

The answer to the Unstarred Vidhan Sabha question No. 1534 appearing in the list of unstarred questions for 31st March, 1964 is not ready. The reply will be sent as soon as the relevant information has been collected.

(Sd.) Darbara Singh ,
Public Works Minister, Punjab.

To

The Secretary,
Punjab Vidhan Sabha,
Chandigarh.

U. O. No. 3371-BRII (2)64, dated Chandigarh,
the 28th/30th March, 1964

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the office of the P.W.D.,public Health branch.

1535. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Planning and Public Works be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class, I, II, III and IV posts separately in the offices of the P.W.D. Public Health Branch, together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

Sardar Darbara Singh: The requisite information is given in the enclosed statement.

STATEMENT

Names of the employees of Scheduled Castes/Backward Classes.	Designation	Date of appointment	Sanctioned posts	Number of		Percentage		Percentage reserved for all Categories	
				Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes.	Backward Classes.
Class I									
Scheduled Castes/Backward Classes.									
Nil	Nil	Nil	18	..	..	..	..	20%	2%
Class II (*Scheduled Castes*).									
1. Shri Surjan Singh	Temporary Assistant Engineer	22-4-58	56	2	3	3.57%	5.35%	..	..
2. Shri Ashok Kumar	Ditto	6-11-62				8.92%			
b. (*Backward Classes*)									
1. Shri Amarjit Singh	Ditto	14-11-62							
2. Shri Ved Parkash	Ditto	13-11-62							
3. Shri Bihari Lal	Ditto	13-11-62							
Class III (*Scheduled Castes*)									
1. Shri Om Parkash	Head Assistant	25-2-44							
2. Shri Paul Singh	Head Clerk	15-4-44							

3. Shri Mohinder Singh	Assistant	1-12-56					
4. Shri Darbari Lal	Accounts Clerk	16-2-41					
5. Shri Bhunda Singh	Clerk	2-5-60					
6. Shri Prem Dass	S.D.C.	1-4-48					
7. Shri Hazara Ram	Ditto	18-2-56					
8. Shri Mangat Ram	Ditto	13-3-56					
9. Shri P. D. Trighatia	Ditto	6-3-56	986	46	23	4.7%	2.3%
						7%	
10. Shri Darya Singh	Clerk	6-1-60					
11. Shri Banwari Lal	—Do—	11-1-60					
12. Shri Jagdev Singh	—Do—	12-6-60					
13. Shri Tara Chand	—Do—	19-5-60					
14. Shri Gurbux Singh	—Do—	29-8-61					
15. Shri Rachhpal Singh	—Do—	17-6-63					
16. Shri Balu Ram	—Do—	4-10-60					
17. Shri Pohap Singh	—Do—	25-10-60					
18. Shri Ashi Ram	—Do—	26-10-60					
19. Shri Tarsem Lal	—Do—	19-1-60					
20. Shri Rattan Chand	—Do—	26-6-61					
21. Shri Harbans Singh	—Do—	20-6-61					
22. Shri Hans Raj	—Do—	10-10-61					

Names of the employee of Scheduled Castes /Backward Classes	Designation	Date of appointment	Sanctioned posts	NUMBER OF Scheduled Castes	NUMBER OF Back-ward Classes	PERCENTAGE Scheduled Castes	PERCENTAGE Back-ward Classes	Prcentage reserved for ALL CATEGORIES Scheduled Castes	Prcentage reserved for ALL CATEGORIES Back-ward Classes
CLSS III (SCHEDULED CASTES)—*contd*									
23. Shri Swaran Chand	Clerk	28-10-63							
24. Shri Rishi Ram	Do	1-9-60							
25. Shri Bansi Ram	Do	14-11-58							
26. Shri Onkar Nath	Do	10-12-56							
27. Shri Kartar Chand	Do	11-3-60							
28. Shri Joginder Singh	Do	3-3-58							
29. Shri Chawan Dass	Do	7-12-63							
30. Shri Parkash Chand	Do	21-7-56							
31. Shri Avtar Singh	Do	21-8-61							
32. Shri Kirpal Singh	Do	6-5-60							
33. Shri Joginder Singh	Do	24-8-61							
34. Shri Jangir Singh	Do	7-1-60							
35. Shri Bakshish Singh	Do	6-1-60							
36. Shri Inder Lal	Do	3-5-60							
37. Shri Balwant Singh	Do	18-5-60							

38.	Shri Babu Lal	Do	5-1-60
39.	Shri Kartar Singh	Do	25-11-60
40.	Shri Ajit Singh	Do	4-5-60
41.	Shri Milkhi Ram	Do	5-12-56
42.	Shri Kirpal Singh	Do	4-12-57
43.	Shri Ranjit Singh	Do	27-4-60
44.	Shri Ajmer Singh	Tracer	16-12-63
45.	Shri Inder Singh	Pump Driver	1-4-57
46.	Shri Balwant Rai	Ditto	2-6-63

Backward Classes

1.	Shri Mool Raj	Accounts Clerk	2-8-45
2.	Shri Mela Ram	S. D. C.	11-12-56
3.	Shri Manohar Lal	Clerk	7-11-58
4.	Shri Prithi Singh	Do	2-5-60
5.	Shri Ram Singh	Do	28-11-56
6.	Shri Ram Lal	Do	22-12-60
7.	Shri Faqir Chand	Do	17-2-56
8.	Snri Om Parkash	Do	10-1-59
9.	Shri Harbans Singh	Do	10-1-59
10.	Shri Baldev Parshad	Do	13-7-56
11.	Shri Ajit Singh	Do—	17-1-62

Name of the employees of Scheduled Castes Backward Classes	Designation	Date of appointment	Sanctioned posts	Number of		Percentage		Percentage reserverd for all Categories	
				Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes,
CLASS III —*contd*									
BACKWARD CLASSES—*contd*									
12. Shri Mohan Lal	Clerk	9-11-57							
13. Shri Surjit Singh	Do	13-12-60							
14. Shri Tarsem Lal	Sectional Officer	7-11-56							
15. Shri Avtar Singh	Ditto	3-7-63							
16. Shri Chawan Singh	Ditto	5-9-62							
17. Shri Yazdan Bux	Technical Supervisor	1-1-43							
18. Shri Jangir Singh	Sectional Officer	5-10-63							
19. Shri Makhan Singh	Draftsman	23-10-45							
20. Shri Nirmal Singh	Do	5-3-64							
21. Shri Harbhajan Singh	Tracer	3-12-63							
22. Shri Attar Singh	Do	3-7-63							
23. Shri Rattan Chand	Do	4-3-62							
CLASS IV (SCHEDULED CASTES)									
1. Shri Ram Murti		2-12-63							
2. Shri Harbans Singh		2-9-60							

3.	Shri Jagat Ram	9-12-63					
4.	Shri Swaran Chand	21-3-64					
5.	Shri Sohan Lal	21-3-64					
6.	Shri Nidhan Singh	13-12-63					
7.	Shri Om Parkash	18-12-63					
8.	Shri Roshan Lal	1-2-64					
9.	Shri Jora Singh	9-1-63					
10	Shri Ram Krishan	11-11-63	357	41	27	11.5%	7.6%
						19.%	
11.	Shri Bhag Singh	27-2-64					
12.	Shri Som Nath	22-4-63					
13.	Shri Teja Ram	1-3-61					
14.	Shri Roop Chand	25-2-61					
15	Shri Diwan Chand	1-10-61					
16	Shri Joginder	27-10-59					
17	Shri Mahoj Kumar	29-3-63					
18	Shri Jangir Singh	3-12-62					
19	Shri Maghar Singh	10-12-59					
20	Shri Mehra Singh	10-3-52					
21	Shri Hazura Singh	3-3-60					

Names of the employees of Scheduled Castes /Backward Classes	Designation	Date of appointment	Sanctioned posts	NUMBER OF Scheduled Castes	NUMBER OF Back-ward Classes	PERCENTAGE Scheduled Castf	PERCENTAGE Back-ward Classes	Percentage reserved for ALL CATEGORIES Scheduled Castes	Percentage reserved for ALL CATEGORIES Back-ward Classes
CLASS IV—*contd*									
Backward Classes—contd									
22 Shri Chandru		The service record of the empolyees is being completed.							
23 Shri Ram Murti									
24 Shri Raja Ram									
25 Shri Shri Jogi Dass									
26 Shri Ram Krishan									
27 Shri Bandhu Ram									
28 Shri Chaman Lal									
29 Shri Om Parkash		25-7-63							
30 Shri Babu Ram		3-2-61							
31 Shri Bansi Lal		22-9-61							
32 Shri Bua Ditta		29-8-61							
33 Shri Chotte Ram		10-4-56		..		..		..	
34 Shri Baboo Ram		1-4-53							
35 Shri Roshan Lal		1-4-53							
36 Shri Som Nath		17-8-62							
37 Shri Chotte Lal									
38 Shri Jeet Ram		11-6-57							
				..		..		..	

39	Shri Chaju Ram	23-3-64
40	Shri Multan Singh	3-12-63
41	Shri Baboo Ram	1-4-53
	Backward Classes	
1	Shri Dhani Ram	19-9-63
2	Shri Kishan Chand	2-8-63
3	Shri Budhi Singh	2-8-63
4	Shri Dharam Chand	18-12-63
5	Shri Balandu Ram	1-2-64
6	Shri Amar Nath	6-2-64
7	Shri Kundan Lal	3-12-63
8	Shri Mehar Singh	6-2-64
9	Shri Kartar Singh	10-11-59
10	Shri Kaka Singh	11-2-61
11	Shri Ram Avtar	18-6-63
12	Shri Karmi	3-4-58
13	Shri Pritam Singh	4-12-59
14	Shri Sohan Singh	23-12-61
15	Shri Surjan Singh	18-7-56

f the employees of Scheduled es /Backward Classes	Designation	Date of appointment	Sanctioned posts	NUMBER OF Scheduled Castes	Backward Classes	PERCENTAGE Scheduled Castes	Backward Classes	Perce reserv ALL Ca Schedu Caste
IV—*contd*								
d Castes—contd								
Ujaggar Singh		10-4-56						
Gobind Valabh		19-11-56						
Hari Dass		31-5-61						
Vijay Singh		31-9-56						
Ram Bhrosey		8-1-63						
Parkash Singh		8-11-56						
Dawarka Dass		1-4-63	..			–		..
Chet Ram		8-1-63						
Teja Singh		1-4-63						
Parma Nand		1-4-63						
Hans Raj		1-3-61						
Udhami Ram		25-2-63						

Shareholders of the Society reclaiming the Dhano Bir near Ma lerkotla, District Sangrur

1550. Comrade Bhan Singh Bhaura : Will the Chief Minister be pleased to state the names of the shareholders of the Society reclaiming the Dhano Bir near Malerkotla district Sangrur ?

Sardar Partap Singh Kairon : The requisite information is as follows.

The names of share-holders of the Harijan Co-operative Collective Farming Society Ltd. Bir Amamgarh (also known as Bir Bhano) P.O. Malerkotla, are as follows :—

Sarvshri

1 Inder Singh, son of Badan Singh

2 Sekhu Ram, son of Attra Ram

3 Prem Singh, son of Badan Singh

4 Amar Singh, son of Inder Singh

5 Kesar Singh, son of Jiwan Singh

6 Thakar Singh, son of Jiwan Singh

7 Gian Singh, son of Kirpa Singh

8 Chanan Singh, son of Hari Singh

9 Waryam Singh, son of Bishan Singh

10 Santa Singh, son of Nahar Singh

11 Lachhman Singh, son of Puran Singh

12 Mehnga Singh, son of Amar Singh

13 Dayal Chand, son of Ida Ram

14 Dharam Singh, son of Sham Singh

15 Bihari Singh, son of Ralla Singh

16 Sardara Singh, son of Sant Ram

17 Inder Singh, son of Bachan Singh

18 Amar Singh, son of Lehna Singh

19 Gurnam Singh, son of Chuhar Singh

20 Harnek Singh, son of Gulzar Singh

21 Nihal Singh, son of Kirpa Ram

22 Lal Singh, son of Tara Singh

23 Harnama, son of Wazir Singh

Sarvshri

24 Sarwan Singh, son of Mangal Singh

25 Kishan Singh, son of Wazir Singh

26 Mangal Singh, son of Kahla Singh

27 Baljit Singh, son of Sant Ram

28 Chanan Singh, son of Mann Singh

29 Niranjan Singh, son of Rattan Singh

30 Ranjit Singh, son of Sant Ram

31 Mukhtiar Singh, son of Nanak Singh

32 Munshi Singh, son of Kirpa Singh

33 Mohinder Singh, son of Kirpa Singh

34 Bur Singh, son of Bela Singh

35 Shamir Singh, son of Sain Singh

36 Amar Singh, son of Nand Singh

37 Jagir Singh, son of Kirpa Singh

38 Waryam Singh, son of Sarwan Singh

39 Norata Singh, son of Kishan Singh

40 Mohinder Singh, son of Bachan Singh

41 Lachhman Singh, son of Gehna Singh

42 Harbans Singh, son of Kirpa Singh

43 Santa Singh, son of Kirpa Singh

44 Bhajan Singh, son of Bhan Singh

Allopathic Hospitals and Ayurvedic/Unani Dispensaries

1551. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Finance be pleased to state the total number of Allopathic Hospitals including Health Centres etc. and Ayurvedic and Unani Dispensaries separately, at present in each district tehsilwise ?

Dr. Gopi Chand Bhargava : A statement containing the required information is as follows.

List of Allopathic Hospitals and Dispensaries and Ayurvedic/Unani Dispensaries and Primary Health Centres.

Serial No.	Name of district.	Tehsil	Hospitals	Primary Health Centres	Dispensaries.	Ayurvedic Dispensary	Unani Dispensary
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Hissar	Hissar	4	4	6	2	1
		Hansi	1	4	4	6	—
		Bhiwani	6	2	8	4	—
		Sirsa	2	3	11	4	1
		Fatehabad	1	3	6	2	2
		Total	14	16	35	18	4

Serial No.	Name of district	Teshil	Hospitals	Primary Health Centres	Dispensaries	Ayurvedic Dispensary	Unani Dispensary
2.	Rohtak	Rohtak	4	5	11	3	1
		Sonepat	1	1	4	1	1
		Gohana	—	4	4	4	2
		Jahjjar	2	4	7	9	—
		Total	7	14	26	17	4
3.	Gurgaon	Gurgaon	2	3	7	5	1
		Ballabgarh	1	1	6	2	—
		Nuh	—	2	2	5	1
		Rewari	4	4	5	3	2
		Ferozepur Jhirka	—	1	4	6	1
		Palwal	1	2	5	3	1
		Total	8	13	29	24	6
4.	Karnal	Karnal	1	6	10	3	1
		Thanesar	2	2	6	3	1
		Kaithal	1	4	7	5	2
		Panipat	1	3	5	5	—
		Total	5	15	28	16	4
5.	Ambala	Ambala	7	1	9	2	1
		Kharar	3	2	12	4	1
		Naraingarh	1	2	8	11	1
		Nalagarh	—	1	—	7	—
		Jagadhri	2	3	7	5	2
		Rupar	1	2	3	1	—
		Total	14	11	39	30	5

Serial No.	Name of district	Tehsil	Hospitals	Primary Health Centres	Dispensaries	Ayurvedic Dispensary	Unani Dispensary
6.	Simla	Simla	5	—	6	—	—
		Kandghat	4	2	2	9	—
		Total	9	2	8	9	—
7.	Kangra	Kangra	7	2	11	6	1
		Hamirpur	—	5	7	12	2
		Nurpur	1	2	7	10	—
		Palampur	—	3	5	15	—
		Dehra	1	3	5	8	1
		Total	9	15	35	51	4
8.	Kulu	Kulu	3	2	7	11	1
9.	Lahaul & Spiti	Keylong	1	2	7	—	—
10.	Hoshiarpur	Hoshiarpur	5	—	18	3	—
		Una	1	9	5	10	1
		Garhshankar	—	4	4	4	2
		Dasuya	1	2	4	7	—
		Total	7	15	31	24	3
11.	Jullundur	Jullundur	6	3	12	5	1
		Nawanshaher	..	2	11	3	—
		Phillaur	3	2	7	3	1
		Nakodar	1	2	2	2	2
		Total	10	9	32	13	4
12.	Ludhiana	Ludhiana	7	2	12	3	2
		Samrala	1	3	2	5	2
		Jagraon	1	4	10	4	—
		Total	9	9	24	12	4

Serial No.	Name of district	Tehsil	Hospitals	Primary Health Centres	Dispensaries	Ayurvedic Dispensary	Unani Despensary
1	2	3	4	5	6	7	8
13.	Ferozepore	Ferozepore	5	3	7	2	—
		Zira	—	2	9	2	2
		Moga	1	4	7	3	—
		Muktsar	3	2	10	1	2
		Fazilka	3	3	7	6	—
		Total	12	14	40	14	4
14.	Amritsar	Amritsar	12	2	21	4	1
		Tarn Taran	3	4	3	4	2
		Ajnala	2	3	7	2	1
		Patti	1	4	6	3	—
		Total	18	13	37	13	4
15.	Gurdaspur	Gurdaspur	5	4	9	5	1
		Batala	2	3	9	2	2
		Pathankot	3	1	9	9	...
		Total	10	8	27	16	3
16.	Patiala	Patiala	3	2	14	5	...
		Nabha	4	4	3	5	...
		Rajpura	1	2	6	6	...
		Sirhind	2	2	5	6	1
		Total	10	10	28	22	1

Serial No.	Name of district	Tehsil	Hospitals	Primary Health Centres	Dispensaries	Ayurvedic Dispensary	Unani Dispensary
1	2	3	4	4	6	7	8
17.	Sangrur	Sangrur	3	3	2	9	—
		Narwana	1	2	2	2	—
		Barnala	1	3	6	4	—
		Jind	1	3	2	5	—
		Sunam	1	1	2	—	—
		Malarkotla	2	2	6	2	—
		Total	9	14	20	22	—
18.	Bhatinda	Bhatindia	3	6	12	10	1
		Fariakot	4	2	2	3	—
		Mansa	1	3	5	4	—
		Total	8	11	19	17	1
19.	Kapurthala	Kapurthala	3	5	6	8	—
		Phagwara	1	1	3	7	—
		Total	4	6	9	15	—
20.	Mohindergarh	Mohindergarh	2	3	1	4	—
		Narnaul	4	3	4	9	—
		Dadri	—	3	1	7	—
		Total	6	9	6	20	—
		Grand Total	173	208	487	364	52

UNSTARRED QUESTIONS FOR 1ST APRIL, 1964

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the Offices under the Chief Engineer (Project) Irrigation Works Punjab

1636. Sardar Ajaib Singh Sandhu . Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to scheduled casts and backward classes working at present in class I, II, III and IV posts sepa-

rately in the offices under the Chief Engineer Project, Irrigation Works, Punjab, together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category.

Chaudhri Ranbir Singh . Tne requisite information is given in the statement below—

Statement

Name of Official	Date of appointment	Percentage in each category	Percentage of posts reserved
1	2	3	4
No. of posts 4			
Class I *S. C.*			
Sarvshri			
1. Rattan Singh officiating Executive Engineer	21-7-51	The Cadres of Class I and II posts in Irrigation Branch were compact once and not divided into units under the various Chief Engineers. Hence the correct percentages cannot be worked out individually.	
2. Om Parkash do	7-11-56		
3. Surjit Singh do	3-11-55		
Backward Classes			
4. S. P. Shah Deputy, Director	17-8-52		
Class II. No. of posts. *26*			
Scheduled Castes—			
1. Om Parkash, Temporary	1-5-58		
2. Puran Singh, Passi	6-2-62		
3. Ram Chand, T. E.	13-4-62		
4. Gian Chand, Banga T. E.	12-2-62		
5, Kartar Singh, T. E,	9-2-62		
6. Sunil Kumar, Bali T. E.	8-2-62		
7. Jai Krishan, T. E.	8-3-63		
8. Ram Chand, T. E.	8-2-63		
9. Ujala Singh O.E.S.	1-7-63		
Class II continued			
Backward Classes			
1. Om Parkash	9-4-1957		
2. Sohan Singh T. E.	11-4-57		

1	2	3	4
3. Sukhdev Singh T. E.	4-3-59		
4. Ramesh Chandra T. E.	30-1-61		
5. Kirpal Singh T. E.	30-6-61		
6. Satya Parkash T. E.	23-1-61		
7. Sher Singh A. T. D. E.	8-12-61		
8. Sardar Singh Labana T. E.	2-2-62		
9. Rajinder Singh T. E.	5-2-62		
10. Harbhan Singh Agoria T. E.	12-2-62		
11. Sat Pal T. E.	12-2-64		
12. K. L. Logani T. E.	1-3-62		
13. Bhagwan Dass O. E. S. (off S.D.O)	21-9-62		
14. Sohan Singh Ghali	26-2-63		
15. Atma Ram Knmar, T. E.	28-2-63		
16. Gurdial Singh Premi T. E.	28-3-63		
17. Om Parkash T. E.	28-11-63		
Class III No. of posts 43		Parcentage in each category	Percentage of posts reserved
Ist Rajasthan Circle			
Scheduled Castes			
1. Gurbaksh Singh S. D.C.	29-9-58		
2. Joginder Singh- Clerk	7-10-58		
3. Nathuram do	28-12-61		
4. Inder Singh, do	1-5-63		
5. Jagir Singh do	6-8-56		12.44%
6. Balram do	19-12-57		
7. Soni Ram do	26-7-59		
8. Man Singh, do	12-12-67		
9. Sultan Singh, do	5-6-60		
10. Tarsem Chand, do	4-3-60		
11. Jhande Ram do	27-4-62		

1	2	3	4
12. Yog Raj Clerk	16-1-61		
13. Sadhu Singh do	9-12-57		
14. Gurmej Singh do	16-11-57	12.44%	
15. Dewa Singh do	4-5-61	2%	
16. Kirpal Singh do	13-11-61		
17. Kartara Ram do	3-2-56		
18. Hari Dass S.D.O.	5-8-54		
19. Massa Ram S.D.C.	16-7-56		
20. Dhanpat Rai A.C	31-10-45		
21. Lal Chand do	11-12 64		
Backward Classes			
22. Narain Singh do	15-11-58		
23. Sadhu Singh do	29 4-63		
24. Surinderjit Singh A.C	24-5-61		
25. Lachman Singh do	15-10-58		
26. Harjit Singh do	13-5-61		
27. Natha Singh do	9-10-62		
28. Gurdev Singh do	23-1-60		
29. Hari Singh do	20-1-64		
30. Ramesh Chand do	30-4-63		
31. Gurmukh Singh do	2-11-63		
32. Miss Balwinder Kaur Clerk	31-10-62		
33. Mohinder Singh S.D.C.	14-4-58		
34. Kishori Lal S.D.C.	3-2-62		
35. Gurdev Singh Sectional Officer	16-10-60		
36. Jarnail Singh D/Man	10-8-61		
37. Surjit Singh Tracer	23-8-62		
38. Harnek Singh Draftsman	3-7-62		
39. Om Parkash Draftsman	23-10-62		
40. Nirmal Singh Signaller	25-2-59		

1	2	3	4
Sarvshri			
41 Kirpal Singh Draftsman	4-11-56		
42. Harbhan Singh, Draftsman	20-10 63		
43. Harjit Singh Tracer	1-11-61		
IInd Rajasthan Circle	No. of posts 25		
Scheduled Castes			
1. Nahar Singh, Accounts Clerk	11-9-45		
2. Amroo Ram, S.D.C.	23-7-58		
3. Darshan Ram, S.D.C.	14.11.57		
4. Ravinder Paul, Steno Typist	12-11-56	4%	2%
5. Mohinder Ram, Clerk	29-4-53		
6. Banwari Lal, Clerk	10-7-63		
7. Satya paul do	17-9-58		
8 Nanak Singh, Storekeeper	28-1-61		
9 Prem Singh Sectional Officer	17-7-63		
Backward Classes			
10 Nahar Singh Head Clerk	13-10-44		
11 Girdhara Singh ,,	23-11-43		
12 Gian Singh Head, Draftsman	28-1-48	7%	2%
13 Joginder Singh Accounts Clerk	5-9-62		
14 Narnjan Singh do	3-10-53		
15 Shiv Dass S.D.C.	30-9-58		
16 Udami Ram S.D.C.	29-9-58		
17 Tara Singh. Steno Typists	29-9-58		
18. Mohan Singh Clerk	14-11-57		
19. Narang Singh Clerk	19-7-58		
20. Harnam Singh Sectional Officer	16-9-57		
21. Nath Singh do	10-10-62		
22. Pritam Singh do	16-2-50		
23. Lacha Ram, Draftsman	5-4-60		
24. Makhan Singh Tracer	25-7-57		
25. Surjit Singh Apprentice Sectional Officer	15-1-64		

1	2	3	4
III Rajasthan Circle			
Scheduled Castes No. of Posts 26			
1. Gian Singh Sectional Officer	19-11-63		
2. Man Singh Do	1-5-50		
3. Munsha Singh Draftsman	19-6-59		
4. Dewan Singh Accounts Clerk	11-8-45		
5. Gurbanta Ram do	24-9-52	16.6.%	2%
6. Shri Kartar Singh do	24-9-52		
7. Shiv Karan Dass S.D.C.	15-11-52		
8. Ajit Ram do	15-11-52		
9. Swaran Dass do	8-11-57		
10. Darshan Singh Clerk	24-2-58		
11. Darshan Ram do	24-2-58		
12. Darshan Lal do	18-10-63		
13. Payare Lal do	14-11-58		
14. Ram Chander do	14-11-58		
15. Sardul Singh do	18-1-61		
16. Mukhtiar Singh do	10-10-62		
17. Sucha Singh do	16-10-63		
18. Siri Ram do	3-5-63		
Backward Classes			
19. Mohan Singh Draftman	19-6-59		
20. Mohan Kumar do	22-7-61		
21. Jagdish Singh Tracer	22-7-61		
22. Jagtar Singh Clerk	30-5-60		
23. Hardev Singh Clerk	26-9-61		
24. Narainjan Singh Clerk	21-6-61	7%	2%
25. Amir Singh Clerk	31-5-63		
26. Gurdit Singh Clerk	9-5-63		

1	2	3	4
1st Rajasthan Circle No. of Posts 66			
Class IV			
Scheduled Castes			
1. Hari Lal Peon	13-5-51		
2. Chuni Lal do	11-8-61		
3. Chanan Singh do	11-8-58		
4. Tota Singh do	23-8-61		
5. Mohar Singh Sweeper	2-2-57		
6. Bir Dass do	25-10-56		
7. Boli Ram do	10-2-61		
8. Bhag Singh Barkandaz	9-6-62		
9. Rasalu Ram do	20-11-62		
10. Bhan Singh do			
11. Pritam Singh do			
12. Kartari Ram Peon			
13. Balbir Singh			
14. Babu Lal Sweeper			
15. Chadan Ram Peon	17-12-61		
16. Balwant Singh do	19-12-63		
17. Krishan Lal do	20.7-63		
18. Menga Singh do	1-10-58		
19. Madan Lal do	11-9-55		
20. Rulda Singh do	6-9-59		
21. Sohan Sing Barkandaz	22-10-59		
22. Balwant Singh do	16-1-62		
23. Shabhg Singh do	12-5-62		
24. Charan Singh Artificer	2-2-62		
25. Jarnail Singh Tele. Attend.	15-9-61		
26. Jagbir Singh Cycle Swar	9-1-62		
27. Sadhu Ram Chowkidar	9-6-62		
28. Manik Chand Sweeper-cum-Chowkidar	3-1-62		
29. Hira Lal Sweeper	20-2-64		
30. Jagir Singh Barkandaz	18-2-61		
31. Jaswant Singh Peon	6-8-63		
32. Roop Lal Peon	18-4-58		

1	2	3	4	
33.	Sharda Singh, Peon	16-8-63		
34.	Mukhtiar Singh Peon	14-12-57		
35.	Sham Lal, Peon	1-5-57		
36.	Shri Chand Peon	16-11-62		
37.	Mehar Singh Peon	21-7-63		
38.	Nachhatar Singh Peon	25-1-63		
39.	Parkash Chander Bali Peon	10-1-63		
40.	Boga Singh Peon	7-2-63		
41.	Kehar Singh, Peon	17-9-63		
42.	Budh Ram, Sweeper	3-12-62		
43.	Om Lal Sweeper-cum-chowkidar	26-12-62	45.27%	2%
44.	Piara Lal Sweeper-cum-Chowkidar	26-12-62		
45.	Sardar Singh, Daffadar	20-7-63		
46.	Menga Slngh, Chowkidar	9-8-57		
47.	Dharam Paul, Sweeper	14-3-62		
48.	Santokh Singh, Peon	18-9-62		
49.	Surjit Singh, Peon	14-8-63		
50.	Hukam Chand Peon	22-6-63		
51.	Sudagar Singh, Barkandaz	22-10-55		
52.	Menga Ram Sweeper	22-10-55		
Backward Classes.				
53.	Teja Singh, Peon	11-2-54		
54.	Babu Ram -do-	7-11-56		
55.	Hardwari Lal Barkandaz	17-12-56		
56.	Bir Bhan, Peon	1-4-53		
57.	Amar Singh, -do-	19-7-60		
58.	Prem Bullab -do-	1-5-58		
59.	Kansham Das -do-	23-8-62		
60.	Dharam Paul -do-	12-6-59		
61.	Menga Singh, Barkandaz	23-10-59		
62.	Samari Ram, Chowkidar	25-9-56		
63.	Gurmukh Singh, Daffadar	27-6-53		

1	2	3	4
64. Pannu Ram, Peon	1-3-63		
65. Gurmakh Singh, Peon	12-10-62		
66. Nand Lal Dak Runner	13-1-64		
IInd Rajasthan Circle No. of Posts Scheduled Castes.			
1. Banwari Lal, Sweeper	12-12-57		
2. Piara Lal, Peon	1962		
3. Mohan Lal, Peon	12-9-63		
4. Hari Singh, peon	10-1-63		
5. Swaran Lal, Sweeper-cum-Chowkidar	22-10-62		
6. Budh Ram Sweeper-cum-Chowkidar	15-10-62		
7. Kalu Ram, Sweeper	15-7-62		
8. Bhal Singh, Barkandaz	6-10-58		
9. Piara Chowkidar	1-7-52		
10. Faqir Chand, Sweeper-cum-Chowkidar	11-4-61		
11. Madan Lal -do-	11-7-60		
12. Dhanna Singh, Barkandaz	1-5-58		
13. Jit Singh, Peon	13-2-56		
14. Puran Chand, Peon	12-10-61		
15. Makhu Ram -do-	1-4-58		
16. Kali Charan, Barkandaz	2-4-57		
17. Kartar Singh, Daffadar	8-9-52		
18. Shingara Singh, Barkandaz	1-7-59		
19. Bhoji Ram. Sweeper	11-9-1962		
20. Sohan Lal	19-9-62		
21. Ujagar Singh	8-7-62		
22. Chhuttan Lal, Sweeper	2-12-58		
23. Acchapal Sweeper	10-1-58		
24. Hakam Sweeper	5-8-63		

1	2		3	4
25.	Baboo Singh, Sweeper	19-12-62		
26.	Jagir Singh, Chowkidar	16-1-1961		
27.	Ram Parshad, Peon	27-6-57		
28.	Sadhu Ram, Peon	17-2-1964		
29.	Shankar, Barkandaz	5-6-63		
30	Ujagar Singh, Barkandaz	29-5-63	23%	2%
31	Nawab, Sweeper	24-9-62		
32	Deep Chand	14-9-62		
	Backward Classes			
33	Karam Singh, Peon	3-8-55		
34	Chander Pal, Peon	6-12-58		
35	Raj Pal, Peon	5-8-63		
36	Mohan Singh	1-9-62	8%	2%
37	Sewa Singh, Barkandaz	16-2-57		
38	Gurbachan Singh, Peon	5-7-58		
39	Sadhu Ram, Peon	18-11-52		
40	Bishan Singh, Barkandaz	10-7-60		
41	Mukhtiar Singh, Peon	2-12-61		
42	Rakhilawan, Peon	15-2-64		
43	Teja Singh, Peon	2-1-64		
	3rd Rajasthan Circle *Scheduled Castes*	No. of posts 38		
1	Gurcharan Singh			
2	Mal Singh			
3	Ram Kumar			
4	Jug Raj Singh			
5	Chuni Lal		40%	2%
6	Bagga Singh			
7	Kalawati			
8	Pritam Singh			
9	Shrimati wanti			

1	2	3	4
10	Teja Singh		
11	Bhajan Singh		
12	Harchand Singh		
13	Sardara Singh		
14	Mool Chand		
15	Bhagwan Ram		
16	Ram Swaroop		
17	Surtia		
18	Hari Ram		
19	Balbira Ram		
20	Gopi Ram		
21	Mukand Singh		
22	Sher Singh		
23	Inder Singh	40%	2%
24	Gajjan Singh		
25	Baboo		
26	Suba Singh		
27	Hazura Singh		
28	Sunder Singh		
29	Mehar Singh		
30	Lal Chand		
31	Jarnail Singh		
32	Pala Singh		
33	Gurdial Singh		
34	Kunda Singh		
35	Sarwan Singh		
36	Mani Ram		
37	Menga Ram		
	Backward Classes		
38	Bhola Singh		

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the office (s) under Chief Engineer (North) Irrigation Works Punjab

1537. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in class I, II, III and IV posts separately in the office (s) under Chief Engineer (North) Irrigation Works Punjab, (together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

Chaudhri Ranbir Singh : The requisite information is given below.

Statement I

Serial No.	Name of officer	Date of appointment	Remarks
	Class 1 4		
	A—Scheduled Castes		
	Sarvshri		
1.	Rattan Singh, PSE (II), (Offg. XEN)	21.7.1951	Under Suspension
2.	Om Parkash (II) E.E. (Offg. XEN)	7.11.1956	The cadres of Class I and II posts in irrigation Branch is a compact one and it is not divided into units under various C.E s Hence the information in respect of Northern Admn. cannot be supplied.
3.	Surjit Singh T. E. (Offg. Executive Engineer)	3.11.1955	
	Backward Classes		
4.	Shri Shah, PSE (II), Deputy Director).	17.8.52	
	Class II— 25		
	Scheduled Castes		
	Sarvshri		
1.	Om Parkash (15), T.E.	1.5.1958	
2.	Puran Singh Passi, T.E.	6.29.152	
3.	Ram Chand T.E.	13.4.1962	On studies abroad since 5.1.1963.
4.	Gian Chand Banga, T.E.	12.2.1962	

Serial No.	Name of officer	Date of appointment	Remarks
5.	Kartar Chand, T.E.	9.2.1962	
6.	Sunil Kumar Bali, T.E.	8.2.1962	
7.	Jai Krishan, T.E.	8.3.1962	
8.	Ram Chand, T.E.	28.2.1963	
9.	Ujala Singh, O.E.S. (Offg. S.D.O.)	3.1.1952	As Sectional Officer
		1.7.1963	Offg. S.D.O.
	Backward Classes		
	Sarvshri—		
10.	Om Parkash (14), T.E.	9.4.1957	
11.	Sohan Singh, T.E.	11.4.1957	
12.	Sukhdev Singh, T.E.	4.3.1959	
13.	Ramesh Chandra, T.E.	30.1.1961	
14.	Kirpal Singh, T.E.	23.6.1961	
15.	Satya Parkash, T.E.	23.1.1961	
16.	Sher Singh, Offg. A.D.E.	18.3.1957	As Draftsman
		8.12.1961	As Offg. A.D.E
17.	Sardar Singh Labana, T.E.	2.2.1962	
18.	Rajinder Singh, T.E.	5.2.1962	
19.	Harbhajan Singh Agroia, T.E.	12.2.1962	
20.	Sat Pall, T.E.	12.2.1962	
21.	K.L. Logani, T.E.	1.3.1962	
22.	Bhagwan Dass, O.E.S., Offg. (S.D.O.)	12.8.1948	As Sectional Officer
		21.9.1962	As Offg. S.D.O.
23.	Sohan Singh Ghali, T.E.	25.2.1963	
24.	Atma Ram Kumar, T.E.	28.2.1963	
25.	Gurdial Singh Premi, T.E.	28.2.1963	

Class III

No. of Employees . 182

(Name and dates of appointments etc. as in the List given below.)

Statement II

No.	Name	Date of appointment	Whether belonging to S.C/B.C.	Percentage working in each category	Percent of posts reserved for them.
1	2	3	4	5	6
	Class III				
	Discharge Division	2			
1.	Mohinder Singh, Draftsman	20.11.58	Scheduled Caste	4%	19%
2.	Gurdev Singh, Clerk	18.6.60			
	Sirhind Canal Circle—82				
3.	Shri Gurbax Singh, H/C	16.12.37	Backward Class	16.66	2%
4.	Urjan Kumar. A/C	4.12.44	Scheduled Caste	11.11	19
5.	Surjit Ram, A/C	17.6.52	Ditto		
6.	Ajit Lal, S.D.C.	9.6.52	Ditto	15.79	19
7.	Bishan Dass, S.D.C.	14.11.52	Ditto		
8	Bhagat Ram, S.D.C.	1.3.54	Ditto		
9.	Harbans Lal, Tracer	16.10.52	Ditto	18.18	19
10.	Servan Kumar, Tracer	7.10.60	Ditto		
11.	Gurdev Singh, Tracer		Backward Class	9.09	2
12.	Jasa Ram, Ziladar	29.9.47	Scheduled Caste	4.44	19
13	Sant Ram, Ziladar	5.4.56	Ditto		
14.	Wazir Singh, Ziladar	—	Backward Class	2.22	2
15.	Jarnail Singh, S.O.	29.9.47	Scheduled Caste	2.63	19
16.	Mohinder Singh, S.O.	5.4.56	Ditto		
17.	Dhani Ram, Signaller	—	Ditto	6	19
18.	Bhag Singh, Signaller	16.7.59	Ditto		
19.	Babu Singh, Signaller	1.10.55	Ditto		
20.	Babu Singh, Signaller	24.9.58	Backward Class	2	2

1	2	3	4	5	6
21.	Jawala Singh R/Clerk	11.5.44	Scheduled Caste	3.45	19
22.	Sucha Singh, R/Clerk	15.1.40	Backward Class	3.45	2
23.	Lekh Ram, A.R.C.	7.11.55	Scheduled Caste	3.28	19
24.	Jagat Ram, A.R.C.	21.5.61	Ditto		
25.	Sain Dass, A.R.C.	3.12.42	Backward Class	3.28	2
26.	Gian Chand, A.R.C.	—	Ditto		

Class III

I.B. Cs.

Sarvshri—

27.	Amar Nath		Scheduled Caste
28.	Mohinder Singh		Ditto
29.	Ram Lal		Ditto
30.	Chain Dass		Ditto
31.	Parkash Chand		Ditto
32.	Hargu Lal	18.5.1937	Ditto
33.	Gurnek Singh	8.9.43	Ditto
34.	Jhandu Singh	2.5.45	Ditto
35.	Gurbax Singh	14.3.46	Ditto
36.	Mulkh Raj	20.12.45	Ditto
37.	Bawa Singh	22.6.55	Ditto
38.	Dalip Singh	14.3.55	Ditto
39.	Gurcharan Singh	19.11.57	Ditto
40.	Om Dass	15.2.59	Ditto
41.	Abnash Kumar	3.5.62	Ditto
42.	Ram Singh	24.5.42	Ditto
43.	Bikram Singh	4.3.55	Ditto
44.	Shadi Singh	15.5.56	Ditto

1	2	3	4	5	6
45.	Gurmit Singh	25.6.63	Scheduled Caste		
46.	Ved Parkash	5.9.63	Ditto		
47.	Khushi Ram	21.5.45	Ditto		
48.	Piara Singh	27.4.52	Ditto		
49.	Kartar Chand	22.3.58	Ditto		
50.	Shankar Dass	23.3.55	Ditto		
51.	Nachatar Singh	28.9.61	Ditto		
52.	Parkash Chand	27.6.62	Ditto		
53.	Piara Singh	23.7.54	Dtto		
54.	Bhagat Ram	5.12.44	Ditto		
55.	Dalip Singh	17.7.54	Ditto		
56.	Piara Singh, son of Harchand	12.7.58	Backward Class		
57.	Raj Singh	15.3.54	Scheduled Caste		
58.	Harbans Singh	1.4.52	Ditto		
59.	Joginder Paul	30.12.54	Ditto		
60.	Amar Nath	24.8.53	Ditto		
61.	Kartar Chand	31.3.48	Ditto		
62.	Karm Chand	1.6.45	Ditto		
63.	Ujagar Singh	20.5.33	Ditto		
64.	Mani Ram	1.2.39	Ditto		
65.	Harbans Singh	4.12.50	Backward Class		
66.	Nisha Ram	22.2.[illegible]5	Ditto		
67.	Paras Ram	26.10.37	Ditto		
68.	Munsha Singh	29.7.55	Ditto		
69.	Raghu Nath	1.5.61	Ditto		
70.	Narain Singh	9.5.39	Ditto		
	Clerks				
	Sarvshri				
71.	Amar Singh	29.8.53	Scheduled Caste		
72.	Hans Raj	16.6.52	Ditto		
73.	Dharam Chand	7.12.61	Ditto		
74.	Gurdev Singh	24.3.54	Ditto		

1	2	3	4	5	6
75	Chanan Ram	2-3-53	Scheduled Caste		
76	Bishan Dass	14-11-52	Ditto		
77	Maharjit Singh	5-7-60	Ditto		
78	Daulat Ram	25-5-54	Ditto		
79	Ram Asra	22-7-58	Ditto		
80	Prabh Dayal	28-4-60	Ditto		
81	Raghbir Singh	22-1-58	Backward Class		
82	Gurdev Singh		Scheduled Caste		
83	Harbhajan Sidhu		Ditto		
84	Davinder Singh		Ditto		
	Ferozepore Circle				
	Class III				
	Sarvshri—				
85	Krishan Dyal, Head Clerk	4-6-41, Clerk 3-8-59, Head Clerk	Backward Class		
86	Ajit Singh, Accounts Clerk	23-4-45, Clerk 7-6-55, Accounts Clerk	Ditto		
87	Jagiri Ram, Accounts Clerk	16-3-51, Clerk 30-6-61, Accounts Clerk	Scheduled Caste		
88	Jarnail Singh, Accounts Clerk	*25-8-67, Clerk	Ditto		
89	Harbhajan Singh Toki, Stenographer	22-12-51, Clerk 9-2-61, Steno	Backward Class		
90	Puran Chand, S.D.C.	17-2-53	Scheduled Caste		
91	Tirlochan Singh, S.D.C.	2-9-52	Backward Class		
92	Shopat Rai, Clerk	26-5-61	Ditto		
93	Mukandi Lal, Clerk	15-11-60	Ditto		
94	Hans Ram, Clerk	19-7-60	Scheduled Caste		
95	Waryam Singh, Clerk	9-12-57	Ditto		
96	Baldev Raj, Clerk	6-10-5[illegible]	Backward Class		

*Printed as received from the Government.

1	2	3	4	5	6
97	Harbhajan Singh, Clerk	28-6-60	Scheduled Caste		
98	Raghbir Singh, Clerk	30-5-60	Ditto		
99	Ujagar Mal, Clerk	10-3-49	Ditto		
100	Rulldu Singh, Clerk	8-1-60	Ditto		
101	Jagdev Singh, Clerk	1-2-60	Ditto		
102	Parkash Ram, Clerk	7-9-60	Ditto		
103	Milkhi Ram, Clerk	2-8-60	Ditto		
104	Nikka Ram, Clerk	10-2-61	Ditto		
105	Ram Chand, Clerk	*28-11-69	Ditto		
106	Jit Ram, Draftsman	28-10-53	Ditto		
107	Chaman Lal Dhiman, Draftsman	24-11-58	Backward Class		
108	Hukkam Chand, Tracer	15-11-52	Scheduled Caste		
109	Hari Kishan, Tracer	13-6-53	Ditto		
110	Mohinder Singh, Ziladar	7-8-52	Backward Class		
111	Hari Ram, Ziladar	29-6-35	Ditto		
112	Dhana Ram, Ziladar	31-8-54	Scheduled Caste		
113	Megha Singh, Sectional Officer	9-1-64	Backward Class		
114	Main Paul, Signaller	21-7-54	Ditto		
115	Surinder Kumar, Signaller	9-4-58	Ditto		
116	Ujjagar Ram, R.C.	1-5-64	Scheduled Caste		
117	Dollat Ram, A.R.C.	2-1-44	Ditto		
118	Kehar Singh, A.R.C.	7-4-53	Ditto		
119	Shingar Dass, I.B.C.	4-1-47	Backward Class		
120	Pritam Singh, I.B.C.	6-8-56	Ditto		
121	Teja Singh, I.B.C.	1-3-45	Ditto		
122	Makhan Singh, I.B.C.	14-9-45	Ditto		
123	Baru Ram, I.B.C.	19-7-53	Scheduled Caste		
124	Mohinder Singh, I.B.C.	1-1-62	Ditto		
125	Ujjagar Ram, I.B.C.	8-5-53	Ditto		
126	Ram Rakha, I.B.C.	29-11-44	Ditto		

Printed as received from Government

*Printed as received from Government

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
127	Amar Singh, I.B.C.	8-5-57	Scheduled Caste		
128	Ujjagar Singh, I.B.C.	Service Book awaited	Ditto		
129	Malkiat Singh, I.B.C.	19155	Ditto		
130	Kundan Singh, I.B.C.	4-6-56	Backward Class		
131	Dhanpat Rai, I.B.C.	11-8-37	Ditto		
132	Bakhshish Singh, I.B.C.	15-12-56	Ditto		
133	Lachman Dass, I.B.C.	22-9 44	Ditto		
134	Shankar Singh, I.B.C.	18-5-44	Ditto		
135	Kartar Chand, I.B.C.	12451	Scheduled Caste		
136	Didar Singh, I.B.C.	4-4-42	Backward Class		
137	Mangal Ram, I.B.C.	1-4-45	Ditto		
138	Hari Ram, I.B C.	7-12-56	Scheduled Caste		
139	Shingara Ram, I.B.C.	18-1-55	Ditto		
140	Prithi Paul Singh, I.B.C.	8-10-56	Backward Class		
141	Lok Nath, I.B.C.	5-6-62	Ditto		
142	Rattan Chand, I.B.C.	21-10-45	Ditto		
143	Kartar Singh, I.B.C.	14-4-50	Ditto		
144	Bhagwan Singh, I.B.C.	10-6-48	Ditto		
145	Jagat Singh, I.B.C.	23-3-48	Ditto		
146	Runnu Singh, I.B.C.	22-3-15	Ditto		
147	Swaran Ram, I.B.C.	29-11-53	Scheduled Caste		
148	Amar Singh, I.B.C.	6-4-53	Ditto		
149	Sarwan Singh, I.B.C.	20-9-61	Ditto		
150	Gurdas Ram, Artificer	28-10-49	Ditto		
151	Ram Parkash, Artificer	2-3-62	Ditto		
152	Pari Ram, Artificer	1-2-1963	Ditto		
153	Kirpa Singh, Artificer	6-4-51	Ditto		

1. Total No. of Scheduled Castes employees. 37
2. Total No. of Backward Classes employees. 32
3. Percentage of Scheduled Castes/Backward Classes. — Scheduled Castes 9 per cent Backward Class 8 per cent.
4. Percentage of posts reserved for Scheduled Castes/Backward Classes — 20/2 S. C/B. C.

1	2	3	4	5	6
	U. B. D. C.				
	Class III. (Clerical Establishment)				
	Sarvshri—				
154	Sant Ram, Accounts Clerk	17-9-51	Scheduled Caste		
155	Tek Chand, S.D.C.	5-1-52	Ditto		
156	Assa Nand, S.D.C.	29-3-52	Ditto		
157	Ujagar Singh, S.D.C	3-2-56	Backward Class		
158	Ram Singh, Clerk	15-1-57	Ditto		
159	Gurdial Singh, S. D. C.	20-5-54	Scheduled Caste		
160	Yash Paul Punni, Clerk	7-5-59	Backward Class		
161	Piara Ram, Clerk	4-2-60	Scheduled Caste		
162	Ajit Singh, Clerk	14-12-59	Ditto		
163	Chanan Lal, Clerk	14-11-63	Ditto		
164	Harjit Singh, Clerk	13-11-63	Ditto		
165	Shiv Dayal, Clerk	5-11-63	Ditto		
166	Amrik Singh, Clerk	19-11-63	Ditto		
	Drawing Establishment				
167	Gurdev Singh Tracer	17-2-62	Scheduled Caste		
	Revenue Establishment				
168	Shram Singh, Revenue Clerk	4-4-50	Scheduled Caste		
169	Lashkar Singh, A.R.C.	11-5-59	Ditto		
170	Joginder Singh, A.R.C. son of Tarlok Singh.	28-2-45	Backward Class		
171	Joginder Singh, A.R.C.	8-3-42	Ditto		
172	Ram Rakha, I.B.C.	20-10-44	Ditto		
173	Puran Singh, I.B.C.	5-12-45	Ditto		
174	Balak Ram, I.B.C.	5-9-53	Ditto		
175	Bishan Singh, I.B.C.	9-6-55	Ditto		
176	Faqir Chand, I.B.C.	6-9-55	Ditto		

1	2	3	4	5	6
177	Rattan Chand, I.B.C.	12.8.61		Scheduled Caste	
178	Bua Ditta, I.B.C.	16.12.44		Ditto	
179	Piara Ram I.B.C.	18.1.55		Ditto	
180	Piara Singh I.B.C.	30.9.44		Ditto	
	Engineering Establishment.				
181	Joginder Singh, Sectional Officer	21.10.59		Backward Class	
182	Rajinder Singh Sectional Officer	4.9.63		Ditto	

SIRHIND CANAL CIRCLE

Serial No.	Names	Date of appointment	Whether belongs to Scheduled Caste/Backward Class	Percentage working in each category	Percentage of posts reserved for them
1	2	3	4	5	6
		Class IV			
		Telephone Attendant			
1	Shri Kasturi Lal	..	Scheduled Caste	10	19
		Artificer			
2	Shri Sadhu Singh	3.5.45	Backward Class	6.25	2
		Work Mistri			
3	Shri Arjan Dass	--	Backward Class	100	2
		Boatsman			
4	Shri Sarwan Singh	...	Scheduled Caste		
5	Shri Harbans Singh	...	Ditto	22.22	19
		Driver			
6	Shri Surjit Singh	..	Backward Class	50	2

1	2	3	4	5	6
		Class IV			
		Canal Patrol			
	Sarvshri				
7	Shri Nand		Scheduled Caste		
8	Jagtar		Ditto		
9	Hazoora		Ditto		
10	Charanji		Ditto		
11	Amra		Ditto		
12	Nasib Singh		Ditto		
13	Karta		Ditto		
14	Puran		Ditto		
15	Sardha		Ditto		
16	Karta		Ditto		
17	Rathi Ram		Ditto		
18	Partapa		Ditto		
19	Dharma		Ditto		
20	Piara		Ditto		
21	Joti Ram	..	Ditto		
22	Bhajan	..	Ditto		
23	Ram Lok	..	Ditto		
24	Sardara	..	Ditto		
25	Nasibu	..	Ditto		
26	Biru	..	Ditto		
27	Amru	..	Ditto		
28	Pritam Singh	..	Ditto		
29	Madho	..	Ditto		
30	Tulsi	..	Ditto		
31	Niranjan Singh	..	Ditto		
32	Jewala	..	Ditto		
33	Chanan	..	Ditto		
34	Baldev	..	Ditto		
35	Sadhu Singh	..	Ditto		
36	Bhag Singh (1)	..	Ditto		
37	Bhag Singh (2)	..	Ditto		
38	Gurdev Singh	..	Ditto		
39	Buta Singh	..	Ditto		
40	Biru	..	Ditto		

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
41	Jogira	..		Scheduled Caste	
42	Naurata	..		Ditto	
43	Surjit Singh	..		Ditto	
44	Gurmej Singh	..		Ditto	
45	Prem	..		Ditto	
46	Sadhu	..		Ditto	
47	Gurdev Singh	..		Ditto	
48	Mukhtiar Singh	..		Ditto	
49	Surjit	..		Ditto	
50	Gurdial	..		Ditto	
51	Sadhu Singh	..		Ditto	
52	Mukanda	..		Ditto	
53	Sant	..		Ditto	
54	Joginder Singh	..		Ditto	
55	Hazuri	..		Ditto	
56	Sikendra Singh	..		Ditto	
57	Bhan Singh	..		Ditto	
58	Biru	..		Ditto	
59	Mukhtiar Singh	..		Ditto	
60	Surjit Singh	..		Ditto	
61	Dal Singh	..		Ditto	
62	Mangal Singh	..		Ditto	
63	Kapura	..		Ditto	
64	Kapoora	..		Ditto	
65	Bachan Singh	..		Ditto	
66	Pirthi	..		Ditto	
67	Nihal Singh	..		Backward Class	
68	Tara	..		Ditto	
69	Faqira	..		Ditto	
70	Soom	..		Ditto	
71	Ram Partap	..		Ditto	
72	Sadhu	..		Ditto	

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
73	Minu	..		Backward Class	
74	Kaka Ram	..		Ditto	
75	Dalip Singh	..		Ditto	
76	Puran	..		Ditto	
77	Maghi Ram	..		Ditto	
78	Ujjagar Singh	..		Ditto	
79	Jiwan Singh	..		Ditto	
80	Gian Singh	..		Ditto	
81	Sujan Singh	..		Ditto	
82	Bhagwan Singh	..		Ditto	
83	Bhag	..		Ditto	
84	Kala	..		Scheduled Caste	
85	Biru	..		Backward Class	
86	Jagir Singh	..		Ditto	
87	Rattana	..		Ditto	
88	Sant Ram	..		Ditto	
89	Dalip Singh	..		Ditto	
90	Ajit Singh	..		Ditto	
91	Mukhtiar Singh	..		Ditto	
92	Chanda	..		Ditto	
93	Shadi	..		Ditto	
94	Kartar Singh	..		Ditto	
95	Harnama	..		Ditto	
96	Mukhtiar Singh	..		Ditto	
97	Bhag Singh	..		Ditto	
98	Amrik Singh	..		Ditto	
99	Kartar Singh	..		Ditto	
100	Ralla	..		Ditto	
101	Mall Singh	..		Ditto	
102	Gurnam Singh	..		Ditto	
103	Bachna	..		Ditto	
104	Bir Singh	..		Ditto	

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
105	Inder Singh	..		Backward	Class
106	Santa Singh	..		Ditto	
107	Narain Singh	..		Ditto	
108	Nidhan Singh	..		Ditto	
109	Bisakhi Ram	..		Ditto	
110	Chetu	..		Ditto	
111	Jarmek Singh	19-9-62		Scheduled Caste	
112	Gurcharan Singh	19-4-57		Ditto	
113	Chota Singh	1-9-54		Ditto	
114	Kehar Singh	1-9-54		Ditto	
115	Foola Singh	12-11-62		Ditto	
116	Phuman Singh	29-1059		Ditto	
117	Mal Singh	1-8-56		Ditto	
118	Bhajan Singh	19-3-57		Ditto	
119	Hazoora Singh	1-9-54		Ditto	
120	Nek	26-8-57		Ditto	
121	Nath Singh	19-11-55		Ditto	
122	Jagar Singh	1-9-54		Ditto	
123	Kehar Singh	1-10-64		Ditto	
124	Lachman Singh	12-12-		Ditto	
125	Sucha Singh	7-2-57		Ditto	
126	Narnjan Singh	1-9-57		Ditto	
127	Sher Singh	1-9-54		Ditto	
128	Rundu Ram	1-4-55		Ditto	
129	Lachman Singh	1-10-59		Ditto	
130	Bikar Singh	1-10-59		Ditto	
131	Dalip Singh	1-9-54		Ditto	
132	Hazara Singh	1-9-54		Ditto	
133	Baldoo Sihgh	1-9-54		Ditto	
134	Banta Singh	1-9-54		Ditto	
135	Pal Singh	1-9-54		Ditto	
136	Karnal Singh	1-10-54		Ditto	

1	2	3	4	5
	Sarvshri			
137	Gajjan Singh	1-10-54	Scheduled Caste	
138	Ram Krishan	do	Backward Class	
139	Sandhura Singh	1-7-30	Scheduled Caste	
140	Lal Singh	1-7-33	Ditto	
141	Sadhu Singh	1-7-30	Ditto	
142	Kartar Singh	4-4-38	Ditto	
143	Ishar Singh	1-7-1960	Ditto	
144	Bishan Singh	1-7-46	Ditto	
145	Pritam Singh	1-7-27	Ditto	
146	Jit Singh	1-7-35	Ditto	
147	Mohinder Singh	1-7-29	Ditto	
148	Amar Singh	1-7-54	Ditto	
149	Mangha Ram	1-11-54	Backward Class	
150	Gurnam Singh	2-10-55	Scheduled Caste	
151	Jalaur Singh	1-10-54	Ditto	
152	Jarnail Singh	1-10-54	Ditto	
153	Pal Singh	1-12-55	Ditto	
154	Gurdev Singh	1-4-56	Ditto	
155	Puran Singh	1-1-54	Scheduled Caste	
156	Bakhtiwar Singh	1-10-54	Ditto	
157	Cheta Singh	1-10-54	Ditto	
158	Palla Singh	1-10-54	Ditto	
159	Dalip Singh	1-9-54	Ditto	
160	Mohinder Singh	1-12-55	Ditto	
161	Jagat Singh	1-10-54	Ditto	
162	Hardial Singh	26-12-59	Ditto	
163	Mangalal Singh	1-10-54	Ditto	
164	Bhag Singh	1-13-54	Ditto	
165	Jaswant Singh	5-9-56	Backward Class	
166	Gulzara Singh	1-10-54	Ditto	

1	2	3	4
	Sarvshri		
167	Partap Singh	1-10-54	Backward Classes
168	Kartar Singh	1-10-54	Ditto
169	Kahar Singh	1-10-54	Ditto
170	Hardev Singh	1-10-54	Ditto
171	Munshi Ram	1-9-54	Ditto
172	Tara Singh	1-9-54	Scheduled Caste
173	Net Ram	1-9-54	Ditto
174	Molia Ram	1-9-54	Ditto
175	Hussain	1-9-54	Ditto
176	Sohan	1.9-54	Ditto
177	Kulu Ram	1-9-54	Ditto
178	Jagan	1-9-54	Ditto
179	Mohinder	1-9-54	Ditto
180	Sardar Singh	1-9-54	Ditto
181	Jaimal Singh	1-9-54	Ditto
182	Mohinder Singh	1-9-54	Ditto
183	Ladhu Ram	1-9-54	Ditto
184	Chaman Ram	1-9-54	Ditto
185	Munshi Ram	1-9-54	Ditto
186	Deepa	1-9-54	Ditto
187	Banwari Lall	1-9-54	Ditto
188	Bakhtawar	1-9-54	Ditto
189	Net Ram	1-9-54	Ditto
190	Phulia Ram	1-9-54	Ditto
191	Charnji	1-9-54	Ditto
192	Kartar Singh	1-9-54	Ditto
193	Nathu Ram	1-9-54	Ditto
194	Pannu Ram	1-9-54	Ditto
195	Labh Singh	1-9-54	Ditto
196	Nathu Ram	1-9-54	Ditto

1	2	3	4
Sarvshri—			
197	Hem Raj	1-9-54	Scheduled Caste
198	Sohan Lal	1-9-54	Ditto
199	Partap Singh	1-9-54	Ditto
200	Pritam Singh	1-9-54	Ditto
201	Jagir Singh	1-9-54	Ditto
202	Atma Singh	1-9-54	Ditto
203	Amar Singh	1-9-54	Ditto
204	Gobind Ram	1-9-54	Ditto
205	Harnama	1-9-54	Ditto
206	Malawa Ram	1-9-54	Ditto
207	Sukha	1-9-54	Ditto
208	Kartar Singh	1-9-54	Ditto
209	Ajaib Singh	1-9-54	Ditto
210	Nathu Ram	1-9-54	Ditto
211	Chuna	1-9-54	Ditto
212	Sambu	1-9-54	Ditto
213	Hira	1-9-54	Ditto
214	Kundan	1-9-54	Ditto
215	Nadar	1-9-54	Ditto
216	Goma	1-9-54	Ditto
217	Hukama	1-9-54	Ditto
218	Netoo	1-9-54	Ditto
219	Nathu Ram	1-9-54	Ditto
220	Mallu	1-9-54	Ditto
221	Mela	1-9-54	Ditto
222	Anokh Singh	1-9-54	Ditto
223	Karam Chand	1-9-54	Ditto
224	Jagtar Singh	1-9-54	Ditto
225	Lal Singh	1-9-54	Ditto
226	Pahlwan Singh	1-9-54	Ditto
227	Fateh Singh	1-9-54	Ditto
228	Lakha Singh	1-9-54	Ditto

1	2	3	4	5	6
		Sharvshri			
	229	Bishana Ram	1-9-54	Scheduled Caste	
	230	Lallu	1-9-54	Ditto	
	231	Udhmi	1-9-54	Ditto	
	232	Gurnath Singh	1-9-54	Ditto	
	233	Surja Singh	1-9 54	Ditto	
	234	Phuli Ram	1-9-54	Ditto	
	235	Kaka Singh	1-9-54	Ditto	
	236	Kirpal Singh	1-9-54	Ditto	
	237	Jai Singh	1-9-54	Ditto	
	238	Pritoo	1-9-54	Ditto	
	239	Tara	1-9-54	Ditto	
	240	Amar Singh	1-9-54	Ditto	
	241	Noora	1-9-54	Ditto	
	242	Gian Chand	1-9-54	Ditto	
	243	Nura	1-9-54	Ditto	
	244	Gurmukh Singh	1-9-54	Ditto	
	245	Shingara Singh	1-9-54	Ditto	
	246	Kanya Ban	1-9-54	Ditto	
	247	Maloo Ram	1-9-54	Ditto	
	248	Karnail Singh	1-9-54	Ditto	
	249	Shamboo Ram	1-9-54	Ditto	
	250	Midhoo Ram	1-9-54	Ditto	
	251	Nazar Singh	1-9-54	Ditto	
	252	Ujagar Singh	1-9-54	Ditto	
	253	Dayal Singh	1-9-54	Backward Class	
	254	Jaimal Singh	1-9-54	Ditto	
	255	Mohinder Singh	1-9-54	Ditto	
	256	Sajan Singh	1-9-54	Ditto	
	257	Ram Sarup	1-9-54	Ditto	
	258	Khetoo	1-9-54	Ditto	

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
	259	Pokha	1-9-54	Backward Class	
	260	Gopi	1-9-54	Ditto	
	261	Jaman	1-9-54	Ditto	
	262	Ajit Singh	1-9-54	Ditto	
	263	Janoo	1-9-54	Ditto	
	264	Shiv Ram	1-9-54	Ditto	
	265	Surja Ram	1-9-54	Ditto	
	266	Nand Ram	1-9-54	Ditto	
	267	Sohan Lal	1-9-54	Ditto	
	268	Roopa Ram	1-9-54	Ditto	
	269	Kaloo Ram	1-9-54	Ditto	
	270	Kalwo	1-9-54	Ditto	
	271	Amar Singh	1-9-54	Ditto	
	272	Moti Ram	1-9-54	Ditto	
	273	Jamu Ram	1-9-54	Ditto	
	274	Mehnga Ram	1-9-54	Ditto	
	275	Lal Chand	1-9-54	Ditto	
	276	Bhagwant Chand	1-9-54	Ditto	
	277	Harnam Singh	1-9-54	Ditto	
	278	Bishna Singh	1-9-54	Ditto	
	279	Kishna	1-9-54	Ditto	
	280	Kaloo Ram	1-9-54	Ditto	
	281	Jit Singh	1-9-54	Ditto	
	282	Ram Singh	1-9-54	Ditto	
	283	Surain Singh	1-9-54	Ditto	
	284	Charanji Lal	1-9 54	Ditto	
	285	Shadi Ram	1-9-54	Ditto	
	286	Ajmer Singh	1-9-54	Scheduled Caste	
	287	Sant Singh	1-9-54	Ditto	
	288	Labha	1-9-54	Ditto	

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
289	Mangtu	1-9-54		Scheduled Caste	
290	Maghar Singh	1-7-56		Ditto	
291	Gurdial Singh	1-6-55		Ditto	
292	Partap Singh	18-1-63		Ditto	
293	Jagir Singh	26-5-61		Ditto	
294	Bakhtawar Singh	10-7-58		Ditto	
295	Chedi Ram	1-11-58		Ditto	
296	Joga Singh	1-6-57		Ditto	
297	Billu	1-9-54		Ditto	
298	Dharam Singh	1-10-60		Ditto	
299	Ishar Singh	1-7-56		Ditto	
300	Karnail Singh	25-9-61		Ditto	
301	Mohinder Singh	1-9-63		Ditto	
302	Mala Singh	1-10-63		Ditto	
303	Bhajna	1-9-54		Ditto	
304	Gurbachan Singh	24-12-63		Ditto	
305	Gurdev Singh	1-3-62		Ditto	
306	Kehar Singh	12-5-59		Backward Class	
307	Santa Singh	7-9-55		Ditto	
308	Kirpala	4-7-56		Ditto	
309	Karam Singh	1-9-54		Scheduled Caste	
310	Popi	1-10-54		Ditto	
311	Ram Chand	1-12-54		Ditto	
312	Chanan	1-10-54		Ditto	
313	Duley Chand	29-1-56		Ditto	
314	Lala	1-4-56		Ditto	
315	Moman	1-4-59		Ditto	
316	Gurnam Singh	1-9-61		Ditto	
317	Muni Lal	18-9-61		Ditto	
318	Faqir Chand	2-3-62		Ditto	

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
319	Ram Kumar	2-8-63	Scheduled Caste		
320	Jagir Singh	5-8-64	Ditto		
321	Walli	1-8-57	Ditto		
322	Hardev Lal	1-1-63	Ditto		
323	Chet Ram	23-3-56	Backward Class		
324	Jagir Singh	6-9-60	Ditto		
325	Kehar Singh	1-9-54	Scheduled Caste		
326	Sital Parshad	17-4-57	Ditto		
327	Jang Singh	10-7-55	Ditto		
328	Bhupa	1-12-57	Backward Class		
329	Bhan Singh	7-10-60	Ditto		
330	Prem Chand	7-6-63	Ditto		
331	Puran	5-8-63	Ditto		
332	Gulzara Singh	1-8-58	Ditto		
333	Basakha Singh	1-9-54	Ditto		
334	Chanan Singh	1-10-54	Ditto		
335	Pritam Singh	1-7-57	Ditto		
336	Bhagirath	15-7-57	Ditto		
337	Gurdev Singh	22-5-59	Ditto		
338	Bachan Singh	16-12-62	Ditto		
339	Jai Ram	1-9-54	Ditto		
340	Jit Singh	1-9-54	Ditto		
341	Ram Gulam	1-9-54	Ditto		
342	Kehar Singh	12-5-59	Ditto		
343	Chota	1-9-54	Ditto		
344	Jaggar Singh	16-4-62	Ditto		
345	Sardara Singh	1-9-54	Ditto		
346	Ram Ditta	1-10-57	Scheduled Caste		
347	Banta Singh	1-5-59	Ditto		
348	Karnail Singh	1-5-59	Ditto		

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
349	Parkash Chand	7-6-59	Scheduled Caste		
350	Jit Singh	20-12-60	Ditto		
351	Bhag Singh	1-8-51	Ditto		
352	Dalla Ram	1-8-51	Ditto		
353	Narain Singh	1-6-52	Ditto		
354	Bahar Mal	1-9-54	Ditto		
355	Bachan Singh	1-9-54	Ditto		
356	Gurdev Singh	1-9-54	Ditto		
357	Sarwan Singh	1-10-54	Ditto		
358	Ralla Singh	16-4-55	Ditto		
359	Sajjan Singh	1-12-56	Ditto		
360	Mukhtiar Singh	1-3-62	Ditto		
361	Maghar Singh	1-6-57	Ditto		
362	Sagar Singh	1-2-57	Backward Class		
363	Ram Singh	1-9-54	Ditto		
364	Daulat Singh	1-1-58	Ditto		
365	Bachhan Singh	1-9-54	Ditto		
366	Mukhtiar Singh	9-11-63	Scheduled Caste		
367	Munshi Singh	25-10-57	Ditto		
368	Bant Singh	1-7-57	Ditto		
369	Nath Singh	17-5-58	Backward Class		
370	Dial Singh	9-9-58	Scheduled Caste		
371	Gurdial Singh	1-9-59	Ditto		
372	Arnan Singh	1-6-57	Backward Class		
373	Ram Krishan	24-6-57	Scheduled Caste		
374	Sukhdev Singh	3-11-58	Backward Class		
375	Phangan	1-1-56	Scheduled Caste		
376	Chanan Singh	6-3-55	Ditto		
377	Ram Krishan	1-11-57	Ditto		
378	Nachittar Singh	19-6-63	Backward Class		

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
379	Sadhu Singh	30-11-59	Backward Class		
380	Mohinder Singh	17-3-64	Scheduled Caste		
381	Dalip Singh	17-3-64	Ditto		
382	Mukhtiar Singh	21-11-63	Ditto		
383	Lekha	1-10-54	Scheduled Caste		
384	Mali	1-10-54	Ditto		
385	Bhagtu	1-4-56	Ditto		
386	Bachan	4-8-54	Ditto		
387	Jaggar Singh	1-9-55	Ditto		
389	Pitamber	1-10-54	Backward Class		
390	Bachan Singh	22-3-54	Ditto		
391	Ram Chand	1-3-58	Scheduled Caste		
392	Banarsi Dass	1-6-55	Backward Class		
393	Nihal Singh	5-7-58	Ditto		
394	Munsha Singh	1-9-54	Scheduled Caste		
395	Hari	W. C. Estbbt. brought on regular Cadre	Ditto		
396	Kishna	w.e.f. 1-4-63	Ditto		
397	M alkiat	Do	Ditto		
398	Khushia	Do	Ditto		
399	Faqir		Ditto		
400	Jaggu		Ditto		
401	Amar Nath		Ditto		
402	Lashkar		Ditto		
403	Mali		Ditto		
404	Pauman		Ditto		
405	Pritam		Ditto		
406	Thuru Ram		Ditto		
407	Amroo		Ditto		
408	Darshan Ram		Ditto		
409	Nasib Chand		Ditto		

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri—				
410	Garib Dass		Scheduled Caste		
411	Charan Dass		Ditto		
412	Piara Singh		Ditto		
413	Harbans		Ditto		
414	Gulzari		Ditto		
415	Surjan		Ditto		
416	Mangta		Ditto		
417	Mehnga		Ditto		
418	Surrinder		Ditto		
419	Charna		Ditto		
420	Hama		Ditto		
421	Pritam Dev		Ditto		
422	Babu Ram		Ditto		
423	Chajj		Ditto		
423	Pritu		Ditto		
424	Banta		Ditto		
425	Dass		Ditto		
426	Chanan		Ditto		
427	Pall		Ditto		
428	Bhagat Ram		Ditto		
429	Munshi		Ditto		
430	Moti		Ditto		
431	Gurdial		Ditto		
432	Haria		Ditto		
433	Dass		Ditto		
434	Lachhman		Ditto		
435	Amru		Ditto		
436	Charna		Ditto		
437	Sagli		Ditto		
438	Gulzari		Ditto		

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri—				
439	Hansu		Scheduled Caste		
440	Sarwan		Ditto		
441	Munshi		Ditto		
442	Maniad		Ditto		
443	Chanan		Ditto		
444	Tarsem		Ditto		
445	Chanan son of Jagu		Ditto		
446	Sohan Lal		Ditto		
447	Pritu		Ditto		
448	Swarna		Ditto		
449	Parkash		Ditto		
450	Rattan		Ditto		
451	Lachhman Dass		Ditto		
452	Gian		Ditto		
453	Munshi		Ditto		
454	Banta Ram		Ditto		
455	Rakha Ram		Ditto		
456	Bhagat Ram		Ditto		
457	Halasa Ram		Ditto		
458	Boota Ram		Ditto		
459	Swaran Singh		Ditto		
460	Mangu Ram		Ditto		
461	Kartar Singh		Ditto		
462	Mit		Ditto		
463	Khushi		Ditto		
464	Gulzari		Ditto		
465	Nathu Ram		Ditto		
466	Swaran Chand		Ditto		
467	Piara Lal		Ditto		
468	Bawa Singh		Ditto		

1	2	3	4	5
	Sarvshri—			
469	Kartar Chand		Scheduled Caste	
470	Gurdef		Ditto	
471	Gulzari		Ditto	
472	Bantu		Ditto	
473	Pritu		Ditto	
474	Parsem		Ditto	
475	Kartara		Ditto	
476	Rattan Chand		Ditto	
477	Ganga Ram		Ditto	
478	Tarsem		Ditto	
479	Tara Chand		Ditto	
480	Darshan		Ditto	
481	Nazar		Ditto	
482	Partapu		Ditto	
483	Hukma		Ditto	
484	Ram Asra		Ditto	
485	Ratti Ram		Ditto	
486	Rattnu		Ditto	
487	Nanta		Ditto	
488	Gulzaru		Ditto	
489	Mehnga Singh		Ditto	
490	Bhajan Singh		Ditto	
491	Munshi		Ditto	
492	Gulzara		Ditto	
493	Sisa		Ditto	
494	Rallu		Ditto	
495	Ram Asra		Ditto	
496	Darshan		Backward Class	
497	Karam Chand		Ditto	
498	Tarsem		Ditto	

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri—				
499	Itwari Lal		Scheduled Caste		
500	Piara Lal		Ditto		
501	Dila Ram		Backward Class		
502	Ram Pher		Ditto		
503	Gurdev Singh		Scheduled Caste		
504	Nazar Singh		Backward Class		
505	Charan Singh		Ditto		
506	Lal Singh	22-5-53	Scheduled Caste		
507	Ajaib Singh	14-6-57	Backward Class		
508	Jagar Singh	1-9-54	Scheduled Caste	Scheduled Caste 46·63	19%
509	Harbans Singh	1-9-54	Ditto	Backward Class 16.20	2%
510	Rup Ram	1-9-54	Ditto		
			Class IV *Mates*		
	Sarvshri—				
511	Soman		Scheduled Caste		
512	Arjan Singh		Ditto	..	..
513	Bachan Singh		Ditto	..	..
514	Tej Singh		Ditto	..	..
515	Ram Krishan		Ditto	..	..
516	Sukh Ram		Backward Class	..	..
517	Surjan Singh		Ditto	..	..
518	Jit Singh	1-9-54	Scheduled Caste	..	..
519	Pardeep Singh	1-10-54	Backward Class	..	..
520	Zora Singh	1-10-54	Scheduled Caste	..	..
521	Bhag Singh		Ditto	..	..
522	Mohan Singh	1-9-54	Ditto	..	..
523	Sunder Singh	1-10-54	Ditto	..	..
524	Inder Singh	1-9-54	Ditto	..	..
525	Arjan Singh	1-9-54	Ditto	..	..
526	Sant Singh	1-9-54	Backward Class	..	..

1	2	3	4	5	6
		Class IV—contd			
		Mates—concld			
Sarvshri—					
527	Maroo Ram	1-9-54	Backward Class	..	..
528	Kripal Ram	1-9-54	Ditto	..	..
529	Khem Singh	1-9-54	Ditto	..	..
530	Nadar Chand	1-9-54	Ditto	..	..
531	Nathu Ram	1-10-54	Ditto	..	..
532	Amar Singh	1-9-54	Ditto	..	..
533	Kala Singh	1-9-54	Ditto	..	..
534	Sarwan Singh	1-9-54	Ditto	..	..
535	Inder Singh	1-9-54	Ditto	..	..
536	Man Singh	8-5-64	Ditto	..	..
537	Gurdial Singh	1-9-54	Ditto	..	..
538	Dasaundha Singh	1-9-54	Ditto	..	..
539	Ratna	1-9-54	Ditto	..	..
540	Chanan	6-9-56	Ditto	..	...
541	Mukhtiar Singh	1-9-54	Ditto	Scheduled Caste	
542	Sohan Lal	20-8-53	Ditto	8.33	19%
543	Pritam Singh	1-9-54	Ditto	Backward Class	
544	Boota Singh	25-9-61	Ditto	15.27	2%
		SIHIND CANAL CIRCLE			
		Gange Reader			
545	Piara Lal		Scheduled Caste	..	..
546	Darshan Singh		Backward Class	..	..
547	Bhag Singh		Ditto	..	..
548	Bakhtawar Singh		Ditto	..	..
549	Mela Ram	5-2-39	Scheduled Caste	..	..
550	Khushi Ram	13-4-38	Ditto	..	..
551	Balbir Singh	18-5-52	Ditto	..	..
552	Karam Singh	3-12-60	Ditto	..	..
553	Bishan Dass	21-'-62	Ditto	..	..
554	Balwant Singh	1-6-60	Ditto	...	..
555	Jagdish	1-3-60	Ditto	..	..
556	Modan Singh	24-11-55	Ditto	..	..
557	Mani Raj	1-4-54	Backward Class	..	..
558	Lachhman Dass	9-11-47	Scheduled Caste	..	..
559	Ram Rattan	5-4-42	Ditto	..	..
560	Jagir Singh	6-2-43	Ditto	..	..

1	2	3	4	5	6
	Class IV contd				
	Peons 34				
	Sarvshri—				
561	Udho Ram		Scheduled Caste	..	..
562	Kartar Singh		Ditto	..	..
563	Inder Singh		Ditto	..	..
564	Sarmukh Singh		Backward Class	..	..
565	Datta Ram		Ditto	..	..
566	Kishan Singh	9-6-41	Scheduled Caste	..	..
567	Jagir Singh	15-8-47	Ditto	..	..
568	Bhajan Singh	28-3-56	Ditto	..	..
569	Ganga Singh	17-55	Ditto	..	..
570	Gurnam Singh	9-2-62	Ditto	..	..
571	Amar Nath	1-2-63	Ditto	..	..
572	Babu Lal	26-4-51	Ditto	..	..
573	Puncham	15-6-42	Ditto	..	..
574	Madan Lal	12-5-61	Ditto	..	..
575	Bhajan Singh	8-2-52	Ditto	..	..
576	Uttam Singh	5-4-52	Ditto	..	..
577	Bachan Singh	1-9-54	Ditto	..	..
578	Pat Ram	1-7-46	Backward Class	..	..
579	Pohla Singh	..	Ditto	..	..
580	Gurdial Singh	22-9-47	Scheduled Caste	..	..
581	Chhotu Ram	2-3-52	Ditto	..	..
582	Mukand Singh	13-7-53	Ditto	..	..
583	Gian Chand	14-6-60	Backward Class	..	..
584	Kishan Chand	16-12-54	Scheduled Caste	..	..
585	Mohna	10-8-59	Ditto	..	..
586	Mohan Lal	20-1-59	Ditto	..	..
587	Puran Chand II	13-7-58	Ditto	..	..

1	2	3	4	5	6
		Class IV—contd			
		Peons—concld			
	Sarvshri—				
588	Swarn Singh	16-3-56	Scheduled Caste	..	..
589	Ratti Pal	8-10-52	Ditto	..	...
590	Ram Chand	1-4-48	Backward Class	..	..
591	Karam Singh	10-2-62	Ditto	..	.
592	Bhajan Singh	8-7-52	Ditto	...	..
593	Megh Raj	26-4-56	Ditto	..	..
594	Sham Singh	1-3-54	Ditto	..	..
		Guard Establishment			
	Sarvshri—				
595	Amar Singh	19-3-55	Scheduled Caste	..	..
596	Harnam Singh	1-9-53	Ditto	..	..
597	Chhota Singh	25-9-53	Ditto	..	..
598	Gurdial Singh	29-5-59	Ditto	..	..
599	Amar Singh	4-4-58	Ditto	..	..
600	Amar Singh	25-10-56	Ditto	..	..
601	Harchand Singh	1-11-52	Ditto	..	..
602	Lal Singh	24-8-61	Backward Class	..	..
603	Kalu Ram, Barkandaz	8-4-60	Scheduled Caste	..	..
604	Nand Singh	23-11-47	Ditto	..	..
605	Arjan Singh, Daffadar	8-5-48	Backward Class	..	..
606	Hukam Singh, Barkandaz	15-3-52	Ditto	..	..
607	Sadda Singh, Barkandaz	24-11-56	Scheduled Caste	..	..
608	Harnam Singh Barkandaz	25-7-63	Ditto	...	..
609	Jwala Ram Barkandaz	19-4-49	Ditto	..	...
610	Bhag Singn, Daffadar	16-6-46	Ditto	..	...
611	Atma Singh Daffadar	5-6-46	Ditto	..	..
612	Hardeep Singh, Barkandaz	1-8-63	Ditto	..	..

1	2	3	4	5	6
		Class IV—contd			
		GUARD ESTABLISHMENT—*concld*			
	Sarvshri				
613	Gurpal Singh	1-6-54	Scheduled Caste	..	..
614	Chuhar Singh	22-11-52	Ditto	..	..
615	Pakhar Singh	18-12-52	Ditto	..	..
616	Ajan Singh	3-4-54	Ditto Scheduled Caste	28.76	17%
617	Udham Singh	17-4-54	Ditto Backward Class	4.10	2%
618	Mehnga Singh	19-11-54	Ditto	..	..
		Dak Runner			
	Sarvshri				
619	Gurdial Singh	1-10-55	Scheduled Caste	..	..
620	Amar Nath	1-10-55	Ditto	..	..
621	Balbir	1-9-59	Backward Class	..	..
622	Phulla Ram	1-9-54	Scheduled Caste	..	..
623	Chattar Singh	1-9-54	Ditto	..	..
624	Dedar Singh	1-9-54	Ditto	..	..
625	Natha Singh	1-9-54	Ditto	..	..
626	Brij Lal	1-9-54	Backward Class	..	..
627	Surja Singh	1-9-54	Ditto	..	..
628	Lal Singh	1-9 54	Ditto	..	..
629	Mohinder Singh	1.9-54	Ditto	..	..
630	Asa Singh	1-10-55	Ditto	..	..
631	Ranjit Singh	1-8-58	Scheduled Caste	..	..
632	Puran	1-1-51	Backward Class	..	..
633	Kartara	1-11-55	Ditto	..	..
634	Khushia	1-10-55	Ditto	..	..
635	Mehar Singh	1-10-55	Ditto	..	..
636	Adhe Ram	1-10-55	Ditto	..	...
637	Bachna	1-8-63	Ditto	..	..
638	Jaila	1-10-55	Ditto	..	...
639	Phulia	1-10-55	Ditto	..	...

1	2	3	4	5	6
			Class IV—contd		
			DAK RUNNER—*concld*		
	Sarvshri—				
640	Swaran Singh		Scheduled Caste	..	..
641	Lachman Dass	1-2-59	Ditto	..	..
642	Ram Dass	6-2-53	Ditto	Scheduled Caste 12.82	19%
643	Bakshi Ram	8-2-55	Backward Class	Backward Class 21.99	2%
644	Nikka Singh		Ditto	..	..
645	Sadhu		Ditto	..	..
			Chowkidar		
	Sarvshri—				
646	Amar Singh		Scheduled Caste	..	..
647	Dalip Singh		Backward Class	..	..
648	Bachan Singh		Ditto	..	..
649	Ram Lal	1-9-54	Scheduled Caste	..	..
650	Dallar	1-10-54	Ditto	..	..
651	Brij Lal	1-9-54	Ditto	..	..
652	Ram Chand	1-9-54	Ditto	..	..
653	Kishan Lal	1-5-54	Ditto	..	..
654	Lal Singh	1-10-54	Ditto	..	..
655	Bishan Singh	1-9-54	Scheduled Caste	..	..
656	Daya Ram	1-9-54	Backward Class	..	..
657	Ram Partap	1-9-54	Ditto	..	..
658	Dulla Ram	1-9-54	Ditto	..	..
659	Ram Rattan	1-9-54	Ditto	..	..
660	Jit Singh	1-10-54	Ditto	..	..
661	Bachan Singh	1-10-54	Scheduled Caste	..	..
662	Kishan Singh	12-5-55	Ditto	..	..
663	Mohan Lal	20-8-60	Backward Class	Scheduled Castes 8.15	19%
664	Lachhman Dass	17-10-60	Scheduled Caste	Backward Class 9.17	2%

1	2	3	4	5	6
			Class IV		
			SWEEPER		
	Sarvshri				
665	Tulsi Ram		Scheduled Caste	..	..
666	Kharati		Ditto	..	..
667	Hari		Ditto	..	..
668	Kundan		Ditto	..	..
669	Lachman		Ditto	..	..
670	Saimbly		Ditto	..	..
671	Sadhu		Ditto	..	..
672	Ralla		Ditto	..	..
673	Sarmu Ram		Ditto	..	..
674	Manohar Lal	2-63	Ditto	..	..
675	Farozi	1-4-53	Ditto	..	..
676	Tulsi	1-9-54	Ditto	..	..
677	Gajjan Singh	1-9-54	Ditto	..	..
678	Sham Lal	1-9-54	Ditto	..	..
679	Ganga Ram	1-9-54	Ditto	..	..
680	Julla	1-9-54	Ditto	..	..
681	Chandra Bali	1-9-54	Ditto	..	..
682	Palli Ram	1-8-58	Ditto	..	..
683	Phul Chand	1-9-54	Ditto	..	..
684	Lakhmir	1-8-56	Ditto	..	..
685	Pancham	1-4-53	Ditto	..	..
686	Thoria Ram	1-10-60	Ditto	..	..
687	Ram Sarup	1-1-64	Ditto	..	..
688	Chaina Ram	6-4-55	Ditto	..	..
689	Dharam Singh	5-11-59	Ditto	..	..
			Ferozepur Circle		
			Class IV		
	Sarvshri				
690	Giraj Peon	18-5-45	Backward Class	..	..
691	Chaju Ram	27-3-56 Khlasi	Scheduled Caste	..	..
		1-3-60 Peon		..	..

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri				
692	Swaran Lal, Peon	1-3-60	Scheduled Caste	..	..
693	Chotta Ram, Peon	4-6-52	Backward Class	..	..
694	Sohan Lal, Peon	23-12-53	Ditto	..	..
695	Malkiat Singh, Peon	1-4-57	Scheduled Caste	..	..
696	Jagat Singh, Peon	2-7-64	Ditto	..	..
697	Hari Singh, Peon	1-5-50	Backward Class	..	..
698	Malkiat Singh, Peon	1-12-54	Scheduled Caste	..	..
699	Dial Singh, Revenue Peon	12-6-57	Ditto	..	..
700	Durga Singh, Peon	5-12-50	Backward Class	..	..
701	Kartar Singh, Revenue Peon	1-3-52	Ditto	..	...
702	Sohan Dass, Peon	1-4-53	Ditto	..	..
703	Faquir Chand, Peon	1-3-51	Ditto	...	..
704	Chamba Singh, Peon	5-6-54	Ditto	..	..
705	Lchaman Singh, Pean	9-3-53	Scheduled Caste	..	..
706	Kartar Singh, Peon	..	Backward Class	..	..
707	Guran Ditta, Peon	..	Ditto	..	..
708	Dyal Singh, Daffadar	31-5-52	Scheduled Caste	..	..
709	Pala Singh, Barkandaz	16-3-61	Ditto	..	..
710	Mohider Singh, Barkandaz	21-8-58	Ditto	..	..
711	Gurdial Singh, Barkandaz	11-7-57	Ditto	..	..
712	Puran Singh, Barkandaz	24-6-58	Ditto	...	..
713	Tara Singh, Barkandaz	21-3-61	Ditto	..	..
714	Guabux Singh, Barkandaz	24-11-39	Ditto	..	..
715	Harnam Singh, Do	24-10-54	Ditto	..	..
716	Subba Singh, Do	24-4-57	Ditto	..	..
717	Mela Singh, Do	1-11-54	Ditto	..	..
718	Sarvan Singh, Do	1-7-60	Ditto	..	..
719	Isher Singh, Do	15-5-52	Ditto	..	..

1	2	3	4	5	6
720	Khushal Singh Barkandaz	15-2-60	Scheduled Caste	..	..
721	Angraz Singh do	18-1-60	Ditto	..	..
722	Baru Ram Sweeper-cum Chowkidar	13-7-61	Ditto	..	..
723	Ram Murti Sweeper	1-9-54	Ditto	..	..
724	Hari Ram Ward Cooli	5-7-54	Backward Class	..	..
725	Banwari Lal Sweeper	1-4-56	Scheduled Caste	..	..
725	Lal Chand Do	22-7-63	Ditto	..	..
727	Raj Singh Do	1-2-63	Ditto	..	..
728	Chandgi Ram Do	1-4-53	Ditto	..	..
729	Fatuu Do	1-7-53	Ditto	..	..
730	Teju Do	1-7-52	Ditto	..	..
731	Dieppa Do	1-7-52	Ditto	..	..
732	Chanan Do	1-7-52	Ditto	..	..
733	Buddu s/o Gurdita Do	1-7-52	Ditto	..	..
734	Mangal Do	1-7-52	Ditto	..	..
735	Bholla Ram Do	1-4-57	Ditto	..	..
736	Chandu Do	1-4-53	Ditto	..	..
737	Signa Do	1-3-55	Ditto	..	:
738	Banta Do	1-8-55	Ditto	..	..
739	Anat Do	1-9-61	Ditto	..	..
740	Gama Do	1-9-59	Ditto	..	..
741	Amar Nath Do	16-4-60	Ditto	...	...
742	Nawab Do	1-2-53	Ditto	...	..
743	Fazla Do	4-8-54	Ditto	...	...
744	Jalia Do	11-1-64	Ditto	...	...
745	Shera Do	1-8 51	Ditto	...	...
746	Santa Do	1-8-52	Ditto	...	...
747	Budhu s/o Ranja Do	8-6-54	Ditto	...	...
748	Hadayat Do	25-1-62	Ditto	...	..
749	Bhag Do	1-8-51	Ditto	...	...

1	2	3	4	5	6
750	Sarwan, Sweeper	1-7-52	Scheduled Caste	...	...
751	Itwari, Sweeper	1-4-53	Ditto	...	...
752	Mangu, Sweeper	27-11-60	Ditto	...	...
753	Amin Chand, Sweeper	29-3-62	Ditto	..	...
754	Gulzari, Sweeper	1-4-57	Ditto	...	...
755	Nubbu Ram, Sweeper	1-9-54	Ditto	...	...
756	Budhu Ram, Hospital Cooli	20-9-53	Ditto	...	...
757	Babu Ram, Chowkidar	16-10-52	Ditto	...	...
758	Sunder Singh, Dak Runner	6-5-54	Backward Class	...	...
759	A. Park, E/Work Mistry	1-1-52	Ditto	...	...
760	Sohan Singh, E/Work Mistry	1-11-59	Ditto	...	...
761	Sunder Singh, Mate	1-2-50	Scheduled Caste	..	...
762	Ramula, Mate	1-8-55	Ditto	...	...
763	Ram Chand, Mate	18-4-55	Backward Class	..	...
764	Khanda Singh, Mate	10-9-47	Ditto	...	...
765	Mangal Singh, Mate	1-9-47	Ditto	..	...
766	Hakkam Singh, Mate	1-9-52	Ditto	...	..
767	Amar Singh, Mate	1-2-50	Scheduled Caste	...	...
768	Santa Singh, Mate	30-12-60	Backward Class	...	...
769	Shar Singh, Mate	1-12-55	Ditto	...	...
770	Munsha Singh, Mate	1-1-58	Ditto	...	...
771	Babu Ram, Mate	1-7-52	Scheduled Caste	...	...
772	Sohan Singh, S/Attendant	23-8-61	Backward Class	...	...
773	Santokh Singh, Boatman	6-1-54	Ditto	...	...
774	Gudar Singh, Boatman	1-8-5 1	Ditto	...	...
775	Kanjnu, Boatman	1-8-52	Ditto	...	...
776	Budh Ram, Mali	3-8-53	Scheduled Caste	...	...
777	Langar, Beldar	9-6-56	Ditto	...	..
778	Khushia, Beldar	1-2-55	Ditto	...	...

1	2		3	4	5	6
779	Narain Singh	Beldar	1-8-50	Backward Class	...	..
780	Sunder Singh	Do	1-7-52	Ditto	...	...
781	Mehla Singh	Do	1-9-52	Ditto	...	...
782	Dhara Singh	Do	1-8-52	Ditto	..	...
783	Lachaman Singh	Do	19-12-51	Ditto	..	...
784	Tara Singh	Do	18-10-55	Ditto	..	..
785	Khushia s/o Bhana	Do	10-56	Scheduled Caste	..	...
786	Sona s/o Rulia	Do	1-10-55	Ditto	..	...
787	Suraj s/o Rulia	Do	30-6-56	Ditto	..	...
788	Jinda	Do	22-2-53	Backward Class		
789	Khushal Singh	Do	1-9-63	Ditto		
790	Pritam Singh	Do	21-5-63	Scheduled Caste		
791	Dhanai	Do	1-9-55	Backward Class		
792	Durga	Do	1-6-64	Ditto		
793	Algu No I	Do	10-7-54	Ditto		
794	Ram Charan	Do	1-10-63	Ditto		
795	Ram Dass	Do	14-6-63	Ditto		
796	Gaya Din	Do	1-9-61	Ditto		
797	Badri Parshad	Do	14-10-60	Ditto		
798	Har Karan	Do	1-6-61	Ditto		
799	Durga	Do	1-6-54	Ditto		
800	Algu No 2	Beldar	23-7-60	Ditto		
801	Chinna Singh	Do	1-3-64	Ditto		
802	Bachu Lal	Do	1-2-52	Scheduled Caste		
803	Mangu Ram	Do	9-12-51	Ditto		
804	Mahanda	Do	1-1-62	Ditto		
805	Buta	Do	22-6-63	Ditto		
806	Nankow	Do	19-1-52	Ditto		
807	Lalta Parshad	Do	20-3-54	Ditto		
808	Mangat Ram	Do	25-11-52	Ditto		

1	2	3	4	5	6
809	Panna Lal Regulation	Beldar	20-12-51	Scheduled Caste	
810	Budhu	Do	16-6-53	Ditto	
811	Shama	Do	1-10-52	Ditto	
812	Sardara Singh	Do	22-7-61	Backward Class	
813	Nirbhay Regulation	Do	6-63	Scheduled Caste	
814	Anup Singh	Do	13-10-56	Backward Class	
815	Kalu Ram	Do	6-63	Scheduled Caste	
816	Gulkhai Ram	Do	1-6-63	Ditto	
817	Bhullar	Do	15-4-57	Ditto	
818	Gurbadhan Singh	Do	1-6-63	Ditto	
819	Ram Milan	Do	1-3-64	Ditto	
820	Mukhtiar Singh	Do	4-6-63	Backward Class	
821	Saraj	Do	4-1-50	Scheduled Caste	
822	Sasta	Do	3-11-61	Ditto	
823	Santa Singh	Do	25-5-54	Ditto	
824	Jagat Ram	Do	25-7-55	Ditto	
825	Bur Singh	Do	1-4-57	Ditto	
826	Jagir Singh	Do	1-7-54	Backward Class	
827	Rulia	Do	1-9-52	Ditto	
828	Surain Singh	Beldar	1-6-53	Ditto	
829	Badri Parshad	Do	14-10-60	Ditto	
830	Makhan Singh	Do	3-6-54	Ditto	
831	Tara Chand	Do	2-7-54	Ditto	
832	Kartar Singh	Do	10-12-61	Ditto	
833	Ramashwar	Do	1-8-53	Ditto	
834	Ram Dev	Do	1-6-58	Ditto	
835	Bishan Singh	Do	1-5-56	Ditto	
836	Sardara Singh	Do	1-8-54	Ditto	
837	Bahal Singh	Do	1-10-53	Ditto	
838	Ghamanda Singh	Do	1-1-53	Ditto	

1	2		3	4
839	Sheh Singh	Beldar	1-5-54	Backward Class
840	Mukhtiar Singh	Do	1-4-54	Ditto
841	Piara Singh	Do	1-5-54	Ditto
842	Ishan Singh s/o Lehna Singh	Do	1-10-61	Ditto
843	Kashmir Singh	Do	15-2-52	Ditto
844	Kishan Singh	Do	16-11-52	Ditto
845	Su jan Singh	Do	28-11-49	Ditto
846	Hakku	Do	1-12-51	Scheduled Caste
847	Khushia	Do	1-6-52	Ditto
848	Baga	Do	20-3-55	Ditto
849	Dilawar	Do	14-9-59	Ditto
850	Sunder Singh	Do	9-1-53	Backward Class
851	Bakhtawar Singh	Do	9-11-60	Ditto
852	Jamu	Do	1-8-60	Scheduled Caste
853	Ramesh Singh	Do	1-4-60	Backward Class
854	Bhana	Do	1-4-60	Ditto
855	Ferozi	Do	1-7-52	Scheduled Caste
856	Gurmesh Singh	Naib Jamadar	1-5-57	Backward Class
857	Piara Lal	Beldar		Ditto
858	Kulu s/o Bila	Do		Ditto
859	Sultan	Do		Ditto
860	Shafia	Do		Ditto
861	Pritam Singh	Do		Ditto
862	Resham Singh	Do		Ditto
863	Anayat s/o Gulab Singh	Do		Ditto
864	Puran Singh	Do		Ditto
865	Joginder Singh	Do		Ditto
866	Harnam Singh	Do		Ditto
867	Hardit Singh	Do		Ditto
868	Kartar Singh	Do		Ditto
869	Chakar Singh	Do		Ditto
870	Indar Singh	Do		Ditto
871	Waryam Singh	Do		Ditto
872	Narain Singh	Do		Ditto

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri—				
873	Tota Singh	Beldar		Backward Class	
874	Satnam Singh	Do		Ditto	
875	Ujjagar Singh	Do		Ditto	
876	Jaga Singh	Do		Ditto	
877	Kishan Singh	Do		Ditto	
878	Kala Singh	Do		Ditto	
879	Joginder Singh	Do		Ditto	
880	Inder Singh	Do		Ditto	
881	Milkha Singh	Do		Ditto	
882	Bhagwan Singh	Do		Ditto	
883	Sahab Singh	Do		Ditto	
884	Gura Singh	Do		Scheduled Caste	
885	Kartar Singh s/o Devi Ditta		15-5-56	Ditto	
886	Kalu	Beldar	1-4-54	Ditto	
887	Mohinder Singh	Do	15-6-62	Ditto	
888	Chanan Ram	Do	27-6-58	Ditto	
889	Rehmat	Do	20-1-56	Ditto	
890	Hakam	Do	1-11-56	Ditto	
891	Ghanya	Do	5-6-58	Ditto	
892	Mohinder	Do	1-2-57	Ditto	
893	Kala Singh	Do	10-6-61	Ditto	
894	Rattan Singh	Do	8-1-54	Ditto	
895	Angnu Ram	Do	16-10-55	Ditto	
896	Ram Lakhan	Do	14-11-63	Ditto	
897	Puran Chand	Do	7-8-52	Ditto	
898	Madan Lal	Do	15-9-54	Ditto	
899	Lachaman Singh	Do	6-9-52	Backward Class	
900	Jagar Singh	Do	6-9-63	Ditto	
901	Kashmir son of Jaimal	Do	21-8-61	Ditto	
902	Kashmir Singh	Do	1-8-61	Ditto	
903	Nihal Singh	Do	1-8-52	Ditto	
904	Jattu Ram	Do	14-12-63	Ditto	
905	Kartar Singh s/o Sham Singh	Do	22-7-63	Ditto	

1	2	3	4	5	6
	Sarvshri—				
906	Jiwan Singh	Beldar	15-2-63	Backward Class	
907	Jagtar Singh	Do	1-6-54	Ditto	
908	Najar Singh	Do	1-9-53	Ditto	
909	Najar Singh son of Ghoma Singh	Do	20-9-59	Ditto	
				Ditto	
910	Baga Singh	Do	1-4-54	Ditto	
911	Kaku Singh	Do	1-6-53	Ditto	
912	Thakar Singh	Do	20-9-58	Ditto	
			1-11-52	Ditto	
913	Harnam Singh	Do	26-4-61	Ditto	
914	Bagga Singh son of Nihal Singh	Do	16-8-58	Ditto	
915	Kartar Singh son of Piar Singh	Do	1-7-55	Ditto	
916	Ujjagar Singh	Do	14-9-54	Ditto	
917	Kashmir Singh	Do	16-8-58	Ditto	
918	Kultar Singh	Do	23-9-60	Ditto	
919	Inder Singh	Do	1-11-59	Ditto	
920	Rulia	Do	1-11-52	Ditto	
921	Bishan Singh	Do	23-9-60	Ditto	
922	Sona Singh	Do	1-10-55	Ditto	
923	Lachaman Singh	Do	1-7-54	Ditto	
924	Tara Singh	Do	1-11-52	Dtto	
925	Pathana Singh	Do	6-9-63	Ditto	
926	Uttam Singh	Do	1-5-54	Ditto	
927	Kirpal Singh	Do	1-9-58	Ditto	

1. Total No. of Scheduled Castes employees — 112
2. Total No. of Backward Classes employees — 126
3. Percentage of Scheduled Castes/Backward Classes — S. C./B.C. — 47% 53%
4. Percentage of posts reserved for Scheduled Castes/Backward Classes. — 20/2 — S.C./B.C.

Class IV Establishment

1	2	3	4	5
	Sarvshri :—			
928	Puran Singh	Peon	Scheduled Caste	26-9-1955
929	Mehar Dhan	Do	Ditto	25-5-1954
930	Duni Chand	Do	Ditto	9-12-1953
931	Baleshi	Do	Backward Class	1-4-1953
932	Beli Ram	Do	Scheduled Caste	1-2-1952
933	Sant Ram	Do	Ditto	5-2-1954
934	Kishan Chand	Do	Ditto	23-6-1955
935	Hukam Chand	Do	Backward Class	5-9-1954
936	Jaswant Singh	Do	Ditto	18-3-1954
937	Jagan Nath	Do	Ditto	1-4-1953
938	Madhopur Singh	Do	Scheduled Caste	7-2-1956
939	Bua Ditta	Do	Ditto	6-10-1948
940	Jit Singh	Do	Ditto	1-1-1955
941	Santa Singh	Do	Backward Class	12-12-1945
942	Santa Singh	Do	Ditto	21-1-1946
943	Sawaran Singh	Do	Ditto	16-8-1956
944	Sant Ram	Do	Ditto	15-7-1955
945	Hazara Singh	Do	Scheduled Caste	11-5-1958
946	Darshan Singh	Do	Backward Class	18-8-1959
947	Relu Ram	Do	Ditto	8-8-1937
948	Phula Ram	Chowkidar	Scheduled Caste	30-1-1958
949	Shama	Do	Ditto	1-3-1955
950	Majju	Do	Ditto	1-3-1955
951	Dhanna Singh	Do	Ditto	1-3-1955
952	Ram Avtar	Do	Backward Class	1-3-1955
953	Charanji Lal	Sweeper	Scheduled Caste	1-10-1963
954	Habib	Do	Ditto	12-2-1964

1	2	3	4	5
	Sarvshri—			
955	Sain Dass	Sweeper	Scheduled Caste	6-6-1956
956	Makhan Singh	Do	Ditto	1-3-1956
957	Tarsem	Do	Ditto	1-4-1953
958	Smt. Meman	Do	Ditto	1-12-63
959	Smt. Janaki Bai	Do	Ditto	1-4-1955
960	Taroo	Do	Ditto	1-4-1955
961	Ram Lal	Do	Ditto	1-4-1953
962	Amar Singh	Barkandaz	Ditto	13-9-56
963	Hazara Singh	Do	Ditto	10-4-1957
964	Sohan Singh	Do	Ditto	1-12-1955
965	Sadhu Singh	Dak Runner	Ditto	1-4-1955
966	Labh Singh	Do	Ditto	1-4-1955
967	Chanan Singh	Do	Ditto	1-4-1955
968	Ajaib Singh	Do	Backward Class	1-4-1955
969	Kehar Singh	Do	Ditto	1-4-1955
970	Sohan Lal	Do	Ditto	1-4-1955
971	Kharaiti Ram	Do	Ditto	1-4-1955
972	Harbans Singh	Do	Ditto	1-4-1955
973	Baldev Singh	Do	Scheduled Caste	15-5-1961
974	Faqir Chand	Do	Backward Class	1-9-1957
975	Harbans Lal	Do	Scheduled Caste	1-3-1955
976	Dewan Chand	Do	Ditto	1-5-1961
977	Duni Chand	Do	Ditto	1-3-1955
978	Gian Singh	Do	Backward Class	1-3-1955
979	Tara Singh	Do	Ditto	1-3-1955
980	Beli Ram	Do	Ditto	1-3-1955
981	Buta Singh	Barkandaz	Scheduled Caste	20-4-1955
982	Inder Singh	Do	Ditto	23-9-1957
983	Charan Singh	Do	Backward Class	22-2-1957

1	2		3	4
984	Guran Ditta	Barkandaz	Scheduled Caste	1-7-1955
985	Gian Singh	do	Backward Class	1-3-1955
986	Sadhu Singh	do	Ditto	1-3-1955
987	Munshan Singh	do	Ditto	7-1-1964
988	Sahib Singh	do	Ditto	14-1-1964
989	Pathanu Ram	do	Ditto	1-3-1964
990	Barkat Singh	do	Ditto	8-2-1956
991	Mehnga Singh	do	Ditto	22-10-1959
992	Kartar Singh, Barkandaz		Scheduled Caste	4-8-1959
993	Dev Raj, Barkandaz		Ditto	9-2-1956
994	Pala Singh, Daffadar		Backward Class	1-3-1954
995	Karam Chand, Daffadar		Scheduled Caste	15-1-1953
996	Khushi Ram, Mali		Ditto	1-4-1953
997	Massu, Sweeper		Ditto	1-3-1955
998	Charan Dass, Sweeper		Ditto	1-3-1955
999	Sulakhan Singh, Telephone Attendant		Backward Class	1-11-1957
1000	**PART II-**			
1001	*Sarvshri—*			
1002	Kartar Singh, Canal Patrol		Scheduled Caste	1-4-1955
1003	Thakar Singh	Ditto	Ditto	1-5-1958
1004	Buta Singh	Ditto	Ditto	1-4-1958
1005	Piara Singh	Ditto	Ditto	17-10-1955
1006	Mohinder Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1007	Buta Singh	Ditto	Ditto	15-9-1956
1008	Mangal Singh	Ditto	Ditto	18-1-1963
1009	Inder Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
10 0	Shangara Singh	Ditto	Ditto	1-6-1955
1011	Arjan Singh	Ditto	Ditto	2-10-1955
1012	Joginder Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1013	Sohan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955

1		2	3	4
1014	Sohan Singh	Canal Patrol	Scheduled Caste	1-7-1955
1015	Bur Singh	Ditto	Ditto	1-3-19
1016	Desa Singh	Ditto	Ditto	1-5-1959
1017	Nihal Singh	Ditto	Ditto	1-5-1959
1018	Dara Singh	Ditto	Ditto	3-11-1955
1019	Amar Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1020	Harbans Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1021	Sewa Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1022	Isher Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1023	Dalip Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1024	Teju	Ditto	Ditto	1-4-1955
1025	Kura,	Ditto	Ditto	1-4-1955
1026	Piara	Ditto	Ditto	1-4-1955
1027	Kartar Singh	Ditto	Backward Class	1-4-1955
1028	Pritam Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1029	Roda Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1030	Assa Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1031	Meja Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1032	Dalip Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1033	Bahadur Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1034	Rattan Singh	Ditto	Ditto	1-2-1959
1035	Sucha Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1036	Tek Singh	Ditto	Ditto	1-11-1955
1037	Chanchal Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1038	Dalbir Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1039	Amrik Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1040	Piara Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1041	Sadhu Singh	Ditto	Ditto	1-5-1958
1042	Piara Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955

1	2		3	4
1043	Kalip Singh	Canal Patrol	Backward Class	1-4-1955
1044	Chanan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1045	Udham Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1046	Niranjan Singh	Ditto	Ditto	13-7-1957
1047	Rattan Singh	Ditto	Ditto	1-2-1959
1048	Gurbachan Singh	Ditto	Ditto	1-7-1955
1049	Santoksh Singh	Ditto	Ditto	10-10-1956
1050	Sohan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1051	Tara Singh	Ditto	Ditto	1-8-1956
1052	Chanan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1053	Sarup Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1054	Niranjan Singh	Ditto	Scheduled Caste	1-3-1955
1055	Viroo	Ditto	Ditto	1-12-1955
1056	Piara Singh	Ditto	Ditto	11-4-1958
1057	Mohinder Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1058	Inder	Ditto	Ditto	14-1-1962
1059	Sohan Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1060	Joginder Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1061	Kura,	Ditto	Ditto	13-5-1955
1062	Joginder Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1063	Kaka	Ditto	Ditto	1-4-1955
1064	Bahadur Chand	Ditto	Ditto	24-10-1955
1065	Sohan	Ditto	Ditto	1-3-1955
1066	Budhoo	Ditto	Ditto	1-4-1955
1067	Teju	Ditto	Ditto	1-5-1956
1068	Labh Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1069	Hans Raj	Ditto	Ditto	1-4-1955
1070	Sadiq	Ditto	Ditto	1-3-1955
1071	Ujagar Mal	Ditto	Ditto	20-4-1957
1072	Kheroo	Ditto	Ditto	1-3-1955

1	2	3	4	5
1073	Harnama	Canal Patrol	Scheduled Caste	1-3-1955
1074	Bawa Singh	Ditto	Ditto	2-11-1960
1075	Chanan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1076	Munshi Ram	Ditto	Ditto	9-10-1957
1077	Tara Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1078	Dogar Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1079	Tara	Ditto	Ditto	1-4-1955
1080	Behmat	Ditto	Ditto	1-4-1955
1081	Bahadur Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1082	Karnail Singh	Ditto	Ditto	1-1-1958
1083	Bhana	Ditto	Ditto	1-4-1955
1084	Lachhman Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1085	Hazara	Ditto	Ditto	1-4-1955
1086	Harbans Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1087	Harnama	Ditto	Ditto	1-4-1955
1088	Pritam Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1089	Bawa Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1090	Surti	Ditto	Ditto	1-4-1955
1091	Geja Singh	Ditto	Ditto	1-4-1956
1092	Mela Ram	Ditto	Ditto	1-4-1955
1093	Harbans Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1094	Mukhtiar Singh	Ditto	Ditto	1-8-1957
1095	Gurdial Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1096	Darshan Singh	Ditto	Ditto	19-10.1955
1097	Pritam Singh	Ditto	Ditto	10-10-1955
1098	Jaimal	Ditto	Ditto	1-4-1956
1099	Tara Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1100	Isher Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1101	Hazara Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955

1	2	3	4	5
1102	Dalip Singh	Canal Patrol	Scheduled Caste	1-1-1957
1103	Dhara Singh	Ditto	Ditto	28-10-1955
1104	Pritam Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1105	Mangtoo	Ditto	Ditto	1-4-1955
1106	Kura	Ditto	Ditto	10-10-1956
1107	Sher Singh	Ditto	Ditto	1-4-1957
1108	Bur Singh	Ditto	Ditto	1-7-1958
1109	Joginder Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1110	Sohan	Ditto	Ditto	17-10-1955
1111	Jeeta	Ditto	Ditto	10-10-1956
1112	Teja Singh	Ditto	Ditto	10-7-1955
1113	Shera	Ditto	Ditto	1-4-1955
1114	Mula Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1115	Mangal	Ditto	Ditto	1-4-1955
1116	Kaka Singh	Ditto	Ditto	1-11-1956
1117	Chanan Singh	Ditto	Ditto	20-10-1955
1118	Dhan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1119	Tara Singh	Ditto	Ditto	20-10-1955
1120	Yusuf, Gang-Mate	Ditto	Ditto	1-4-1955
1121	Suraina	Ditto	Ditto	9-7-1956
1122	Fauza Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1123	Fateh Masih	Ditto	Ditto	1-4-1955
1124	Bahadur	Ditto	Ditto	1-4-1955
1125	Buta Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1126	Mangal Singh	Ditto	Ditto	1956
1127	Chanan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1128	Deepa	Ditto	Ditto	1-4-1955
1129	Sardul Singh	Ditto	Ditto	16-7-1955
1130	Shangara Singh	Ditto	Backward Class	1-4-1955
1131	Pala Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955

1	2	3	4	5
1132	Harnama	Canal Patrol	Backward Class	1-3-1955
1133	Jarnail Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1134	Sohan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1135	Mohinder Singh	Ditto	Ditto	16-9-1956
1136	Bhagat Singh	Ditto	Scheduled Castes	1-3-1955
1137	Kehar Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1138	Lal Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1139	Mukha Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1140	Shangara Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1141	Sulakhan Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1142	Bhagat Singh	Ditto	Backward Class	1-3-1955
1143	Amir Chand	Ditto	Ditto	1-3-1955
1144	Teju	Ditto	Scheduled Caste	1-3-1955
1145	Jalal	Ditto	Ditto	1-4-1955
1146	Balwant Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1147	Balwant Singh s/o Dial Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1148	Teja Singh	Ditto	Ditto	1-7-1955
1149	Dial	Ditto	Ditto	5-7-1955
1150	Bela Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1151	Gani	Ditto	Ditto	1-4-1955
1152	Amar Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1153	Sohan Singh	Ditto	Ditto	1-7-1958
1154	Tara Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1155	Jeeta	Ditto	Ditto	1-7-1955
1156	Jarnail Singh	Canal Patrol	Ditto	25-10-1957
1157	Sant	Ditto	Ditto	1-3-1955
1158	Teja Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1159	Thakar Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1160	Mangal Singh	Ditto	Ditto	1-10-1955
1161	Jeeta	Ditto	Ditto	1-3-1955

1	2	3	4	5
1162	Dalip Singh	Canal Patrol	Scheduled Caste	1-3-1955
1163	Sunder	Ditto	Ditto	1-3-1955
1164	Tara Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1165	Joginder Singh	Ditto	Ditto	1-10-1955
1166	Puran Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1167	Achhar Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1168	Kundan	Ditto	Ditto	1-3-1955
1169	Bahadur	Ditto	Ditto	1-3-1955
1170	Charan Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1171	Banta Singh	Ditto	Ditto	1-9-1956
1172	Ajaib Singh	Ditto	Ditto	6-7-1955
1173	Charan Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1174	Dogar Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1175	Jhandu	Ditto	Ditto	1-3-1955
1176	Bhagat Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1177	Gurmukh Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1178	Santa Singh	Ditto	Ditto	1-3 1955
1179	Kartara	Ditto	Ditto	1-3-1955
1180	Gurmej Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1181	Harnam Singh	Ditto	Ditto	11-7-1955
1182	Karnail Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1183	Charan Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1184	Fauja Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1185	Gajjan Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1186	Nama	Ditto	Ditto	1-5-1956
	Sarvshri—			
1187	Gurnam Singh	Ditto	Scheduled Castes	1-3-1955
1188	Malik Ram	Ditto	Backward Class	11-11-1956
1189	Dalip Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1190	Wasawa Singh	Ditto	Ditto	1-3-19
1191	Darshan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955

1	2	3	4	5
1192	Mit Singh	Canal Patrol	Backward Class	1-3-1955
1193	Darshan Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1194	Mehnga Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1195	Banta Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1196	Chanchal	Ditto	Ditto	1-3-1955
1197	Ajaib Singh	Ditto	Ditto	1-7-1956
1198	Sumand	Ditto	Ditto	1-3-1955
1199	Jagat Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1200	Joginder Singh	Ditto	Ditto	11-8-1959
1201	Karnail Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1202	Jaggu	Ditto	Scheduled Caste	1-3-1955
1203	Simmi	Ditto	Ditto	1- 3-1955
1204	Ujjagar	Ditto	Ditto	1-3-1955
1205	Pura	Ditto	Backward Class	1-12-1957
1206	Swaran	Ditto	Scheduled Caste	1-1-1961
1207	Harnam Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1208	Rikhia	Ditto	Backward Class	1-3-1955
1209	Sewa	Ditto	Scheduled Caste	1-3-1955
1210	Tunda Ram	Ditto	Ditto	1-3-1955
1211	Milkha Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1212	Tara Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1213	Tian Chand	Ditto	Ditto	1-3-1955
1214	Kahan Chand	Ditto	Backward Class	11-10-1957
1215	Pishori Lal	Ditto	Scheduled Caste	1-3-1955
1216	Bahadur	Ditto	Ditto	1-3-1955
1217	Gian	Ditto	Ditto	1-3-1955
1218	Kartar Chand	Ditto	Ditto	1-5-1958
1219	Darbara Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955

1	2	3	4	5
1220	Sadhu Masih	Canal Patrol	Scheduled Caste	
1221	Charan Dass	Ditto	Backward Class	1-3-1955
1222	Kartar Singh	Ditto	Scheduled Caste	1-3-1955
1223	Santokh Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1224	Sadiq	Ditto	Ditto	1-3-1955
1225	Nawab	Ditto	Ditto	1-3-1955
1226	Harnam Dass	Ditto	Backward Class	1-3-1955
1227	Dhani Ram	Ditto	Ditto	1-3-1955
1228	Hari Ram	Ditto	Ditto	1-3-1955
1229	Rattan	Ditto	Ditto	1-3-1955
1230	Babu Ram	Ditto	Ditto	1-3-1955
1231	Sadhu	Ditto	Ditto	1-3-1955
1232	Ruldhu	Ditto	Scheduled Caste	1-3-1955
1233	Dharam Chand	Ditto	Backward Class	1-11-1958
1234	Rakha	Ditto	Ditto	1-3-1955
1235	Dhian Cand	Ditto	Scheduled Caste	1-5-1961
1236	Labhu Ram	Ditto	Backward Class	1-9-1954
1237	Sita Ram	Ditto	Ditto	1-9-1954
*1238				
1288	Kesar Singh	Ditto	Ditto	1-9-1954
1289	Rakha Ram	Ditto	Ditto	1-9-1954
1290	Nanak Chand	Ditto	Ditto	1-9-1954
1291	Jai-Sia Ram	Ditto	Ditto	1-9-1954
1292	Bhagwan Dass	Ditto	Ditto	16-9-1957
1293	Jagtu	Ditto	Ditto	1-9-1954
1294	Sewa	Ditto	Ditto	1-9-1954
1295	Bachittar	Ditto	Ditto	1-9-1954
1296	Surmi	Ditto	Ditto	1-9-1954
1297	Karma	Ditto	Ditto	1-9-1954

*Printed as received from Government

1	2	3	4	5
1298	Bhajan Singh	Canal Patrol	Backward Class	1-9-1954
1299	Bakhshish Singh	Ditto	Ditto	1-9-1954
1300	Pritam Singh	Ditto	Ditto	1-9-1954
1301	Ganga Ram	Ditto	Ditto	1-9-1954
1302	Shangara Singh	Ditto	Ditto	1-9-54
1303	Chanan Singh	Ditto	Ditto	1-9-1954
1304	Joginder Singh	Ditto	Ditto	1-9-1954
1305	Malu	Ditto	Scheduled Caste	1-9-1954
1306	Shankar Singh	Ditto	Ditto	7-10-1957
1307	Rasila	Ditto	Ditto	1-9-1954
1308	Kartar Singh	Ditto	Ditto	1-9-1954
1309	Gura	Ditto	Ditto	1-9-1954
1310	Bishan Singh	Ditto	Ditto	1-9-1954
1311	Mewa Singh	Ditto	Ditto	1-9-1954
1312	Saran Dass	Daraiman	Ditto	1-3-1955
1313	Nikka Ram	Daraimau	Ditto	1-3-1955
1314	Moti Ram	Daraiman	Ditto	1-3-1955
1315	Nikka Singh	Head Jamadar	Backward Class	1-4-1947
1316	Mangat Ram, No. 2	Regulation Beldar	Ditto	1-3-1955
1317	Sant Singh	Ditto	Ditto	1-3-1955
1318	Dewan Chand	Ditto	Scheduled Caste	1-3-1955
1319	Jaswant Singh	Ditto	Backward Class	1-7-1953
1320	Hari Ram	Ditto.	Ditto	1-3-1955
1321	Gurdas	Ditto	Scheduled Caste	1-10-1960
1322	Faqir Singh	Regulation Beldar	Backward Class	1-3-1958
1323	Mohinder Singh	Ditto	Ditto	1-3-1958
1324	Sohan Singh	Artificer	Ditto	11-10-1957
1325	Partap Singh	Ditto	Ditto	3-2-1950

1	2	3	4	5
1326	Mohinder Singh	Gauge Reader	Backward Class	1-4-1955
1327	Harnam Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1328	Joginder Singh	Ditto	Ditto	1-4-1955
1329	Darshan Singh	Ditto	Scheduled Caste	22-9-1955
1330	Amrik Singh	Ditto	Backward Class	26-11-1954
1331	Achhru Ram	Boatman	Ditto	19-1-1956
1332	Itwari Ram,	Bahishti	Scheduled Caste	1-4-1953

Sd/—
Superintending Engineer,
Upper Bari Doab Canal Circle,
Amritsar.

Statement showing Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the Office (s) of Chief Engineer, Irrigation Works, Punjab

	Date of appointment	Whether belong to S.C./B.C.	percentage in each category	percentage of post reserved
Discharge Division				
Class IV—				
Sarvshri—				
1333 Tara Singh, peon	20-6-59			
1334 Kishan Chand, peon	7-8-63			
1335 Charan Singh, Barkandaz	1-5-63			
1336 Dial Singh, Barkandaz	6-3-63			
1337 Jaimal Singh, Daffadar	19-8-60			
1338 Bhagwan Singh, Cycle Swar	10-9-63			
1339 Kaka, Sweeper	1-7-63	S.C./B.C.	25.04%	22%
1340 Bhubu Ram, Gauge Reader	1-8-47			
1341 Narinjan Singh, Guage Reader	15-6-55			
1342 Maroo Ram, Patrol	1-9-54			
1343 Nathu Ram, Patrol	1-9-54			
1344 Mangt Ram, Head Boatman	1-9-54			
1345 Gokal Chand, Head Boatman	1-9-54			
1346 Lekh Raj, Head Boatman	1-9-54			

689 P.V.S.—386—11-1-65—C.P. and S. Pb. Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

2nd April, 1964

Vol I—No. 30

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 2nd April, 1964

Punjab Vidhan Sabha Secretariat, Chandigarh

Price : Rs. 7.30 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 30, DATED THE 2ND APRIL, 1964.

Read	*For*	*Page*	*Line*
ਲਾਈਅਰਜ਼	ਲਾਈਰਅਜ਼	(30)4	18
speak	speaks	(30)69	26
Delete the word 'ਕੀ' before the word 'ਇਹ'		(30)71	2
ਬਦਨਾਮ	ਬਦਨੁਆ	(30)71	Last line
ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ	ਪੋਡਕਸ਼ਨ	(30)75	8
ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ	ਸੋਸਲਿਜ਼ਸ	(30)75	13
[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]	[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫਿਲੋਂ]	(30)76	1
ਉਸਦੇ	ਉਸ	(30)86	8 from below
ਅਮਲ	ਅਸਲ	(30)86	11 from below
ਕਾਮਰੇਡ	ਕਾਮਰਡ	(30)90	1
ਕਿਸੇ	ਕਿਸ	(30)90	15
रुपया	रूरया	(30)91	6
name	names	(30)94	11
ਨਾਅਰਾ	ਨਿਆਰਾ	(30)102	19
मैम्बर	मम्बर	(30)105	4 from below
जनाब	जबाब	(30)106	3
साहिबा	सहिबा	(30)106	3
Committee	Conmmittee	(30)107	10 from below
इतनी	इदतनी	(30)107	Last
2ND APRIL, 1964	18TH MARCH, 1964	(30)108	Date
Add 'I' after 'Vol.'		Appendix page i	3
classes	classe	i	21
Beldar	Peldar	xxi	Sl. No. 111

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 2nd April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

INCLUSION OF CERTAIN AWYERS IN THE STATE LIST

***4888. Sardar Ajaib Singh Sandhu** : Will the Minister for Local Government and Welfare be pleased to state—

(a) whether any circular letter has been issued by the Government to all the Deputy Commissioners requesting them that all the lawyers belonging to the Scheduled Castes and Backward Classes practising in their respective districts be included in the State list so as to enable them to defend or institute legal proceedings on behalf of the members of the Scheduled Castes under the Legal Aid to Scheduled Castes Rules, 1960 ; if so, a copy thereof be laid on the Table of the House;

(b) the number and names of the lawyers belonging to Scheduled Castes who have been included in the said list in each district ;

(c) if the answer to part (b) above be in the negative, the reasons for not complying with Government instructions ?

Master Gurbanta Singh : (a) No. Only the Deputy Commissioners have been asked,—*vide* memo No. 418-WGI(ASO3)-63/3847, dated the 22nd December, 1963, to ensure that such lawyers as are interested in the welfare of Scheduled Castes may be brought on the State List and in this connection the lawyers belonging to Scheduled Castes and Backward Classes may be considered favourably since they will naturally be sympathetic towards Harijans and take interest in their cases.

(b) Only three lawyers have been appointed so far.

(c) They are (i) Shri Gurmukh Singh (Kapurthala), (ii) Shri Gurdial Singh Dakha (Ludhiana) and (iii) Shri Amar Singh (Karnal). They Deputy Commissioners in other Districts are still considering the names of suitable lawyers, preferably belonging to Scheduled Castes for bringing their names on the State List.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਰੀਕੁਐਸਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਹ 22 ਦਸੰਬਰ, 1963 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੀਕਾਰਡ ਵੇਖਕੇ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਨ 1963 ਵਿਚ ਹੋਈ ਜਾਂ 1962 ਵਿਚ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜਿਹੜੀ ਇਤਲਾਹ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਦਸ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜੇ 1962 ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕੀ ਕੀ ਸਟੈਪਸ ਲਏ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਲਾਈਅਰਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਉਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੋ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਦਸ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਹੋਈ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿੱਖ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੇਖਣ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਲਾਈਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਰੀਕੁਮੈਂਡ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਕੁਮੈਂਡੇਸ਼ਨਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ। ਇਸ ਲਈ ਸਟੈਪ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤਿੰਨਾ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਲਾਈਅਰਜ਼ ਹਨ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨਜ਼ in due course ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਐਨਲਿਸਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਹਰੀਜਨ ਲਾਈਅਰਜ ਅਵੇਲੇਬਲ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਨਹੀ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਹਰੀਜਨ ਵਕੀਲ ਹਨ। ਕੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਉਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਹੋਮ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਵਲੋਂ ਰੀਕੁਮੈਂਡੇਸ਼ਨਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਔਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋਮ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਕੀਲ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਤਜਰਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ, ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਇਨਹਸਾਰ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਰੀਕੁਮੈਂਡੇਸ਼ਨਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਹੋਮ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

Sardar Gurnam Singh : Will these lawyers who are brought on the State list be confined to the work relating to cases where Harijans will be involved ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਕੰਮ ਦਿਤੱਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਹੀ ਕਰਨ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਓਥ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪਰਸੈਂਟੇਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਓਥ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। (Oath Commissioners are appointed by the High Court.)

श्री बनवारी लाल : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि जहां जहां तजर्बेकार हरिजनन वकील नहीं होंगे वहां वहां हरिजन ऐडवोकेट appoint करने के लिये क्या प्रबंध किया जायेगा। क्या यह बताने की कृपा करेंगे कि जहां जहां हरिजन वकील नहीं होंगे वहां सरकार क्या कंसिडरेशन कर रही है ?

(No reply was given.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਕੀਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕੇਸ ਡੀਫੈਂਡ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਸਵਾਲ

ਵਿਚ ਸਪੈਸੀਫਿਕਲੀ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ "on behalf of Members of the Scheduled Castes under the Legal Aid to Scheduled Castes Rules, 1960" ਕੇਸਿਜ਼ ਡੀਫੈਂਡ ਕਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਦਿਉ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਪੈਸੀਫਿਕ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਡੀਫੈਂਸ ਦੇਣਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵਕੀਲ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਆ ਜਾਏ ਇਹੋ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮੁਕਦਮੇਂ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਸੰਧੂ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰੀਕੁਮੈਂਡ ਕਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੀ ਉਹ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਵਕੀਲ ਕਪੂਰਥਲੇ, ਕਰਨਾਲ ਔਰ ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚੋਂ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਨੇ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਥੋਂ ਚੰਡੀਗੜੋਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਆਪ ਆਰਡਰਜ਼ ਭੇਜੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਉਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਏ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਰੀਕੁਮੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਹੋਮ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਆਏ ਇਹ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਆਏ ਹੋਣਗੇ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਵੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਫਲਾਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਰੀਕੁਮੈਂਡੇਸ਼ਨਜ਼ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਉਹ ਲਿਸਟ ਵੀ ਹੈ, ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ, ਜਿਥੋਂ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਹਰੀਜਨ ਵਕੀਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਦੋ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਲਈਂ ਰੀਕੁਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ ਵੀ ਫਹਿਰਿਸਤ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਵਕਾਲਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

Comrade Shamsher Singh Josh : Is the Government prepared to fix any dead-line for the completion of this process in other districts of the State as well ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਸਿਰਫ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਕੁਮੈਂਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਅਡਾਪਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰੀਕੁਮੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਲਾਜਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੇਖਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵਕੀਲ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਮੁਕਦਮੇਂ ਨੂੰ ਲੜ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਡੈਡ ਲਾਈਨ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਐਲੀਜੀਬਲ ਵਕੀਲ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ।

श्री जगन्नाथ : वज़ीर साहिब ने कहा है कि हरिजन वकीलों से दूसरे मामलों में भी बहुत मदद ली जायेगी। क्या मैं पूछ सकता हूं कि चीफ मिनिस्टर साहिब, के खिलाफ जो इन्क्वायरी हो रही है उस में भी किसी हरिजन वकील से मदद ली जा रही है या नहीं ?

Mr. Speaker : It has no relevancy.

श्री बनवारी लाल : श्रान ए प्वायंट श्राफ श्रार्डर सर। मैं ने सवाल पूछा था कि जहां पर हरिजन वकील नहीं मिलेंगे वहां पर गवर्नमैन्ट की तरफ से क्या कंसिड्रेशन की जायेगी। क्या वकील बाहर से लाये जायेंगे या कोई श्रौर इन्तज़ाम किया जायेगा।

श्री श्रध्यक्ष : यह प्वायंट श्राफ श्रार्डर नहीं है। सप्लीमैन्ट्री हो सकता है। (It is no point of order. It can, however, be a supplementary.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जिन वकीलों को लीगल एड के लिये लगाया जायेगा उनको रैमुनरेशन या फीस क्या दी जायेगी ? गवर्नमैन्ट की तरफ से उन को क्या फीस दी जायेगी ?

मन्त्री : जो फीस रूल्ज़ के मुताबिक दी जाती है वही दी जायेगी।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ, ਭੌਰਾ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਟ ਸਮਝਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਤੇ ਹੀ ਡੀਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਸਟੈਂਡਿੰਗ ਇੰਸਟਰਕਸ਼ਨਜ਼, ਆਰਡਰਜ਼ ਹਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਰਾਈਟੀਰੀਆ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਲਾਈਰਅਜ਼ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

श्री रूप लाल मेहता : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि गुड़गांव ज़िले में 25 हरिजनों पर मुकद्दमा चलता रहा। कई बार डी० सी० के पास दरखास्त भी गई। डिस्ट्रिक्ट वैलफेयर श्राफिसर को भी कहा गया। वकीलों की फीस डेढ़ सौ रुपया मुकर्रर है, डी० सी० ने कहा छोड़ो, दस रुपये में वकील मिलता है। इस तरह से वह 25 हरिजन वहां पर श्रनडीफैंडिड रहे श्रौर उनको कोई लीगल हैल्प नहीं मिल सकी। क्या वज़ीर साहिब गुड़गांव ज़िले में इस बात की इन्क्वायरी करेंगे ?

श्री श्रध्यक्ष : यह सवाल इस से एराइज़ नहीं होता। इस के लिये श्राप श्रलग स्पैसेफिक सवाल करें। (This supplementary does not arise out of this question. The hon. Member may put a separate specific question for this.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜ਼ਨ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਤਜਰਬਾ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਕੀਲ ਵੀ ਰਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਬੜਾ ਘਟ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜੇ ਵਕੀਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ, ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਪਰੋਸੀਜ਼ਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਧ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਵਕੀਲ ਇਗਨੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਣ। ਅਸੀਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਿਕੁਮੈਂਡ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਹਰੀਜਨ ਵਕੀਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਓਥ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵੀ ਰੀਜ਼ਰਵ ਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ?

Mr. Speaker : How does it arise from this question?

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਵਕੀਲ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰੈਫਰੈਂਸ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ? (ਹਾਸਾ)

ਮੰਤਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Representation for removal of Wine Shop from Gagret in Hoshiarpur District

***4329. Pandit Mohan Lal Datta :** Will the Minister for Excise Taxation and Capital be pleased to state whether Government have received a copy of resolution unanimously passed by the Gagret Block Samiti, district Hoshiarpur, that the wine shop at Gagret be closed as it affects the morals of the people and has created a nuisance, if so, the action, if any, taken or proposed to be taken by Government thereon ?

Shri Ram Saran Chand Mital :

Part I.—None.

Part II.—Does not arise.

पंडित मोहन लाल दत्त : जब मिनिस्टर साहिब के इल्म में यह बात है कि गग्रेट ब्लाक की पंचायत समिति ने एक प्रस्ताव पास करके पंचायत डिपार्टमैन्ट के डाईरैक्टर साहब को भेजा है जो कुछ वक्त बाद इन के पास भी आ जायेगा तो मैं उन से पूछना चाहता हूं कि जब वह प्रस्ताव इन के पास आये तो क्या यह उस पर अमल करेंगे या नहीं करेंगे ?

मन्त्री : जब यह प्रस्ताव मेरे पास आयेगा तो उसपर हमदरदाना तौर पर गौर किया जायेगा लेकिन मैं यह अभी नहीं कह सकता कि उस पर ज़रूर अमल किया जायेगा।

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि जब लोगों ने यह प्रार्थना की है कि वहां शराब की दुकान न खोली जाए तो क्या लोगों की इच्छा का आदर करते हुए क्या आप दुकान को बन्द नहीं करेंगे ?

मन्त्री : इस मज़मून पर जो पहले सप्लीमैन्ट्री पूछा गया था उस के जवाब में मैं ने पहले भी कहा था कि जहां लोग इस तरह की डिमाण्ड करते हैं हम उनकी डिमांड पर ज़रूर ग़ौर करते हैं और कोशिश करते हैं कि वहां शराब की दुकान बन्द कर दी जाये और कई जगह पर इस तरह से बन्द भी की हैं। लेकिन ऐसा हम नहीं कह सकते कि प्रस्ताव आने पर ज़रूर एक्शन

[एक्साइज टैक्सेशन तथा राजधानी मन्त्री]

लिया जायेगा, यह हम कैटेगारीकली नहीं कह सकते क्योंकि कई नाजायज़ शराब बेचने वाले कोशिश करते हैं कि शराब की दुकान वहां बन्द हो जाये ताकि उन की शराब ज़्यादा बिक सके । तो इस बारे में पहले पड़ताल की जाती है और अगर यह चीज़ न हो तो वहां हम दुकान बन्द कर देते हैं ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जब कि गग्रेट ब्लाक में आज से दो साल पहले शराब की कोई दुकान नहीं थी तो इस चीज़ के पेशे नज़र वज़ीर साहिब क्यों लोगों की इच्छा के खिलाफ वहां शराब की दुकान जारी रखने के लिये ज़िद कर रहे हैं ?

मन्त्री : मैं समझता हूं कि इस में इन को गल्त फहमी है, मैं ने तो नहीं कहा कि हम वहां शराब की दुकान बन्द करने के लिय तैयार नहीं हैं । मैं ने तो यह कहा है कि प्रस्ताव आने पर ज़रूर उस पर गौर किया जायेगा और अगर उस के पीछे कोई और चीज़ न हुई तो उसे बन्द कर दिया जायेगा ।

श्री राम किशन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि अगले साल के लिये जो लिस्टें उन दुकानों की बनाई गई हैं जिन पर शराब बेची जायेगी तो क्या उन लिस्टों में उस ब्लाक के लिये भी कोई दुकान रखी गई है ?

मन्त्री : उन लिस्टों के अंदर कौन २ सी दुकानें आयी हैं यह तमाम चीज़ें इस वक्त मेरे पास नहीं हैं और उन के बगैर मैं कैसे यह तमाम चीज़ें बता सकता हूं ।

चौधरी राम सिंह : पंडित मोहन लाल के सप्लीमैन्ट्री के जवाब में मंत्री महोदय ने जनरलाइज़ कर दिया है कि जो लोग नाजायज़ शराब निकालते हैं वह ऐसे रैजोल्यूशन्ज़ पास करवा देते हैं कि शराब की दुकान को बन्द कर दिया जाये तो मैं पूछना चाहता हूं कि जहां जो प्रोहिबशन कमेटी बनी हुई है जो यहां प्रोहिबशन लागू करने के लिये सरकार को सुझाव देती है क्या उस कमेटी के सारे मेम्बर भी नाजायज़ शराब बेचने वाले हैं ।

Mr. Speaker : No insinuation please.

पंडित मोहन लाल दत्त : मैं मंत्री महोदय से यह पूछना चाहता हूं कि जब उन के नोटिस में यह बात आ गई है कि वहां के लोग नहीं चाहते कि वहां शराब की दुकान जारी रहे तो क्या वह शराब की दुकानों वाली लिस्ट में से उस ब्लाक की दुकान को एक्सक्लूड कर देंगे और बाद में उसकी तहकीकात करते कराते रहेंगे ?

मन्त्री : मेरे इल्म में तो जो कुछ वहां के बारे में आया है वह तो इस क्वैस्चन के ज़रिये आया है और मैं कैसे कह सकता हूं कि इस बारे में अमल किया जायेगा जब तक हम इस मामले में पूछ-ताछ नहीं कर लेते ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਣੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਉਥੋਂ ਉਹ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦੁਕਾਨ ਬੰਦ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਦਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ

ਪਾਸ ਇਹ ਦਰਖਾਸਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਔਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਇਹ ਡੈਪੁਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੁਕਾਨ ਬੰਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦੁਕਾਨ ਕਿਉਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ?

मंत्री : यह सवाल होशियारपुर के बारे में है, शिमला के बारे में नहीं है । It does not relate to the main question.

लाला रुलिया राम : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि इस की क्या वजह है कि सारे पंजाब में सिर्फ चार पांच ठेकेदार ही ऐसे हैं जिन को शराब के ठेके दिये जाते हैं हालांकि वे बहुत पुराने हैं ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

श्री जगन्नाथ : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जब कई हल्कों में लोग चाहते हैं कि वहां शराब की दुकानें बन्द कर दी जायें लेकिन सरकार बन्द नहीं कर रही तो मेरे हल्के में जहां लोगों को पीने के लिये पानी नहीं मिलता, वहां क्या सरकार उन के शराब पीने के लिये दुकानें खोलने के लिये तैयार है ?

Mr. Speaker : Question does not arise.

श्री श्रोम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि क्या यह उन के इल्म में है भी कि गग्रेट में शराब की दुकान पी० डब्ल्यू० डी० की रोड पर वाक्या है जब कि दूसरी दुकानों को पी० डब्ल्यू० डी० की रोड के एरिया में रहने नहीं दिया जाता, अगर यह उन के इल्म में है तो क्यो उसको वहां रखने की इजाजत दी गई है ?

मन्त्री: मुझे उसकी लोकेशन का कोई इल्म नहीं है ।

श्री राम किशन : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि क्या गवर्नमैन्ट की तरफ से कोई इस किस्म की हिदायत जारी की गई है कि जब कोई ब्लाक समिति या कोई पंचायत अगर युनैनीमसली रैज़ोल्यूशन पास करेंगी तो गवर्नमैन्ट उस को इन टोटो एक्सैप्ट करेगी ?

मन्त्री : मैं पहले भी अर्ज़ कर चुका हूं अगर सर्व सम्मति से या दो तिहाई मैजारिटी से कोई रैज़ोल्यूशन पास करेगी तो सरकार उस पर पूरा गौर करेगी लेकिन यह नहीं कि रैज़ोल्यूशन पास किये जाने पर आटोमैटिकली ऐक्शन ले लिया जाये । हमें यह देखना होता है कि वहां कोई नाजायज़ शराब बेचने के लिये तो इस तरह का प्रस्ताव नहीं पास करवा रहा ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਥੇ ਵਾਈਨ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਵਾਈਨ ਤਾਂ ਅੰਗੂਰ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੰਗਤਰੇ ਜਾਂ ਮਾਲਟੇ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

गृह मन्त्री : आज तो सिग्रटों में भी फर्ज़ी तम्बाकू डालने लग पड़े हैं इस लिये वाईन भी तो फर्ज़ी हो सकता है ।

Opium and Liquor Contractors

***4772. Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Excise, Taxation and Capital be pleased to state —

(a) the amounts for which contracts for opium and liquor were sanctioned in the State, district-wise, during the year 1962-63 and 1963-64 ;

[Comrade Makhan Singh Tarsikka]

(b) the quantity of liquor supplied to each of the contractors during the said period district -wise ;

(c) the names and places where liquor shops are situated in Amritsar and Gurdaspur Districts and the amount for which each of them was auctioned during the years 1962-63 and 1963-64, together with the quantity of liquor supplied to each shop for sale, year wise and the names of owners there of ?

Shri Ram Saran Chand Mital : (a) No contracts for opium were auctioned as there is prohibition reg. consumption of opium since 1st April, 1959. As regards liquor, a statement is given below.

(b) A statement I is given below.

(c) A statement II is given below.

STATEMENT I

Serial No.	Name of district		(a) *Amounts for which contracts for Country liquor were auctioned*		(b) *Quantity of country-liquor supplied to the contractors in bulk liters*		Remarks
			During the year 1962-63	During the year 1963-64	During the year 1962-63	During the year 1963-64 up-to 31-1-64	
			Rs	Rs	B.L.	B.L.	
1	Hissar	..	23,55,100	20,93,000	2,65,961	2,65,961	
2	Rohtak	..	..	..	..	..	
3	Gurgaon	..	9,71,100	9,91,500	85,415	83,747	
4	Karnal	..	10,88,660	11,42,500	1,18,866	1,58,143	
5	Ambala	..	23,54,700	25,53,650	2,58,620	2,59,831	
6	Simla	..	5,69,250	6,45,150	71,804	56,432	
7	Kangra	..	7,82,400	7,24,300	79,069	72,957	
8	Hoshiarpur	..	14,96,300	13,39,900	1,31,755	1,30,090	
9	Jullundur	..	15,79,600	17,30,600	1,90,520	2,55,248	
10	Ferozepur	..	29,87,900	26,52,300	4,02,670	5,54,000	
11	Amritsar	..	24,76,860	25,62,870	2,95,879	3,40,677	

STATEMENT I

Serial No.	Name of district		(a) *Amounts for which contracts for Country liquor were auctioned* During the year 1962-63	(a) *Amounts for which contracts for Country liquor were auctioned* During the year 1963-64	(b) *Quantity of country-liquor supplied to the contractors in bulk liters* During the year 1962-63	(b) *Quantity of country-liquor supplied to the contractors in bulk liters* During the year 1963-64 up to 31-1-64	Remarks
			Rs	Rs	B.L.	B.L.	
12	Gurdaspur	..	11,71,750	12,54,550	1,36,379	1,20,649	
13	Kapurthala	..	5,50,500	5,55,810	70,417	1,18,014	
14	Ludhiana	..	29,50,300	30,72,300	3,08,570	4,08,418	
15	Patiala	..	25,76,700	25,41,000	2,68,539	4,16,380	
16	Bhatinda	..	38,57,500	32,10,000	4,54,596	4,72,806	
17	Sangrur	..	33,40,800	31,53,700	3,57,994	5,68,668	
18	Mohindergarh	..	5,49,550	5,07,250	51,325	55,108	

STATEMENT II

AMRITSAR DISTRICT

State ment showing liquor contracts during the year 1962-63 and 1963-64 *together with license fee and quota of country spirit sanctioned to each vend*

Serial No.	Name of the vend	Name of the licensee and address	License fee	Quota supplied in bulk liters	Serial No.	Name of licenesee with address	License fee	Quota supplied in bulk litres up to 31st January, 1964
		1962-63				1963-64		
			Rs				Rs	
1	Adda lorrian	Shri Manohar Lal, son of Shri Babu Ram of Amritsar, Shri Santokh Singh, son of Sajjan Singh, 106, Lawrance Road, Amritsar	17,00,000	66,360	1.	Shri Tirath Ram, so n of Mohan Lal of Bushapura		66,172.738
2	Bhagtanwala Gate			24,720	2.	Shri Manohar Lal, son of Babu Ram Ram Bagh, Amritsar		26,081.687
3	Khazana Gate			24,720	3.	Shri Hardeep Singh, son of Santokh Singh, 106, Lawrance Road, Amritsar	..18,01,000	27,068.266
4	Mahan Singh Gate			35,640	4.	Shri Saran Singh, son of Chanan Singh, 139, Nizam-ud-Din, West Delhi		37,244.688
5	Sultanwind Gate			30,409,462		Shri Gurdial Singh, son of Sohan Singh Marwar i Gali, Aminabad, H. No. 45, Lucknow		31,808.324

6	Majitha	..	Shri Dashrath Kumar, son of Anant Parkash of Jandiala Guru. Shri Devidass, son of Rallia Ram, Gali Arrorian, Katra Ghanian, Amritsar	30,100	4,320	Shri Raghu Nath Sahai, son of Pt. Faquir Chand of Verka	30,600	4,981.500
7	Ram Dass		Shri Mangal Sain, son of Vir Bhan of Ram Dass	7,000	960	Shri Mangal Sain, son of Vir Bhan of Ram Dass	8,000	1,082.250
8	Patti		1. Shri Dewan Singh son of Buta Singh Sawan Gali, Raniek Bazar, Jullundur City 2. Shri Kartar Singh, son of Shri Ishar Singh, of Village Dal, tehsil Patti 3. Shri Balbir Singh, son of Buta Ram of Nimak Mandi, Amritsar	51,000	7,200	1. Shri Hari Singh, son of Buta Ram Haveli Jamadar, Amritsar 2. Shri Gobind Singh, son of Rawail Singh, Guru Ram Dass Nagar, Amritsar	54,200	13,851.195
9	Kairon	..	Ditto	3,000	780	Ditto	3,000	1,379.280
10	Khem Karan	..	Ditto	30,000	3,240	Shri Manohar Lal, son of Lakhu Ram of Patti	30,000	3,916.190
11	Ghuriala	..	Ditto	10,100	1,380	Shri Massa Singh, son of Dal Singh of Patti now Kashmira Singh, son of Bishan Dass of Ghariala	8,000	1,514.388
12	Verka	..	1. Shri Hans Raj, son of Dewan Chand of Muradabad (U.P) 2. Shri Tirath Ram, son of Shri Mohan Lal of Bhushanpur, Amritsar	45,000	6,000	1. Shri Manohar Lal, son of Babu Ram of Amritsar 2. Shri Beli Ram, son of Nand Lal of Varpal 3. Shri Babu Ram, son of Sunder Dass of Amritsar	44,000	8,014.452
13	Khasa	..	Ditto	12,000	1,380	Ditto	12,000	2,358.000
14	Hamidpura	..	Ditto	26,000	2,460	Ditto	26,000	3,393.042
15	Jandiala	..	Ditto	43,000	6,660	Ditto	43,000	8,915.289

Serial No.	Name of the vend	Name of the licensee and address	License fee	Quota supplied in bulk liters	Serial No.	Name of licensee with address	License fee	Quota supplied in bulk litres upto 31st January, 1963
		1962-63				1963-64		
			Rs				Rs	
16	Jaintipara ..	Shri Tirath Ram, son of Shri Mohan Lal of Bhushanpur, Amritsar	29,600	4,260		Shri Babu Ram, son of Sunder Dass of Amritsar	29,000	7,151.990
17	Varpal ..	Ditto	10,000	1,920	1.	Shri Jai Gopal, son of Shri Mulkah Raj, Ram Bagh, Amritsar	10,000	2,126.500
					2.	Shri Lachhman Dass, son of Bhawani Dass of S.R. Bhawani Dass, Bhagat Singh Market, New Delhi		
18	Dhand ..	Ditto	5,360	1,080		Ditto	5,360	840.000
19	Pandori Rehman	Ditto	4,000	840		Ditto	4,000	640.300
20	Sathiala ..	Shri Darshan Singh, son of Ram Singh of Sathiala	11,000	1,620	1.	Shri Kewal Singh, son of Bhagat Singh, Sathiala	11,200	2,276.000
					2.	Shri Dayal Singh, son of Jassa Singh of Sathiala		

No.	Name							
						3. Shri Chanan Singh, son of Sucha Singh of village Kaleka		
21	Khalchian	..	Ditto	13,000	2,160	Ditto	11,500	2,682.000
22	Rayya	..	Ditto	35,500	4,980	Ditto	36,700	7,038.000
23	Mehta	..	Ditto	27,000	3,060	Shri Devi Dass, son of Rallia Ram of Amritsar	29,500	6,044.202
24	Gill	..	Shri Parshotam Dass, son of Durga Dass of Mettewal	12,000	1,620	Ditto	16,200	2,080.420
25	Mattewal	..	Shri Raghuhath Sahai, son of Pt. Faqir Chand of Verka	6,600	1,140	Shri Harbhajan Singh, son of Nihal Singh of Mattewal	6,700	1,508.070
26	Budha Thah	..	Shri Madan Lal, son of Basheshar Dass of Dera Baba Nanak, Gurdaspur	17,100	2,460	1. Shri Kewal Singh, son of Bhagat Singh of Sathiala	12,600	3,240.000
						2. Shri Dyal Singh, son of Jassa Singh of Sathiala		
						3. Shri Chanan Singh, son of Sucha Singh of Kaleka		
27	Timmowal	..	1. Jarnail Singh, son of Mehar Singh of Gill	4,000	810	Ditto	4,800	1,318.500
			2. Joginder Singh, son of Sulakhan Singh of Sarli Khurd					
28	Fatehabad	..	1. Shri Amar Nath, son of Vir Bhan of Fatehabad	9,000	1,320	Shri Amar Nath, son of Bir Bhan of Fatehabad	9,500	2,475.000
			2. Shri Kartar Singh, son of Chanchal Singh of Muradpura					
			3. Shri Manohar Lal, son of Lakhu Dass of Patti					

Serial No.	Name of the vend	Name of the licensee and address	Licence fee	Quota supplied in bulk litres	Name of licensee with address	Licence fee	Quota supplied in bulk litres upto 31st January, 1964
		1962-63			1963-64		
			Rs			Rs	
29	Muradpura ..	Shri Manohar Lal, son of Lakhu Dass, of Patti	92,000	13,660	Shri Jai Gopal, son of Mulkh Raj, Ram Bagh, Amritsar Shri Lachman Dass, son of Bhawani Dass of, S. R. Bhawani Dass, Bhagat Singh Market, New Delhi	1,01,000	15,349.334
30	Lalpura ..	Ditto	3,000	780	Shop closed	..	..
31	Kang ..	Ditto	4,000	780	Ditto	..	..
32	Mughal Chak ..	Ditto	3,000	780	Ditto	..	..
33	Kot Dharam Chand ..	Shri Tilak Raj, son of Uttam Chand, Dilwari Street, Putlighar, Amritsar	4,000	780	Ditto	..	..
34	Dodda Jhabal ..	Shri Kartar Chand, son of Ishar Singh, of Village Dall	15,500	2,760	1. Shri Jai Gopal, son of Mulkh Raj, Ram Bagh, Amritsar 2. Shri Lachman Das, son of Bhawani Dass, of S. R. 3. Bhawani Dass, Bhagat Singh Market, New Delhi	15,500	2,881.140

35	Nowshera Chodhri	Shri Manohar Lal, son of Lakhu Dass of Patti	11,100	2,180	Ditto	7,100	1,570.260
36	Sirhali Kalan	Shri Mastan Singh, son of Fauja Singh, Sirhali	10,000	2,700	1. Shri Kulwant Rai, son of Daulat Ram, of Sirhali	11,000	2,616.850
					2. Shri Ram Parkash, son of Puran Chand, of Sirhali	—	
37	Chola Sahib	Shri Dewan Chand, son of Lakhu Ram, of Patti	4,300	1,320	Shri Gurnam Singh, son of Sohal Singh, village Raniwala	5,000	1,940.000
		Shri Khazan Chand, son of Bashambar Dass, of Patti	..	..	..	..	..
38	Attari	Shri Jagjit Singh, son of Ganpat Ram, of Amritsar	19,100	2,700	Shri Durga Dass, son of Sunder Dass, of Amritsar	20,010	3,689.640
		Shri Tarlok Singh, son of Harbans Singh, Attari	..	..			
39	Ghogawan	Ditto	17,000	2,700	Shri Sohan Lal, son of Khushi Ram, of Naraingarh, Amritsar	15,000	3,262.820
40	Vanieke	Ditto	4,000	540	Ditto	3,100	666.000
41	Bachwind	Shri Dalip Singh, son of Pal Singh, village Chidan	3,200	780	Shri Jit Singh, son of Sohan Singh, of village Bachiwind	5,000	568.500
42	Lohian	Shri Sohan Singh, son of Tehal Singh, of Noshera Dhala. Chanan Singh, son of Gahli Singh	1,500	540	Shri Jagjit Singh, son of Ganpat Ram, Kot Rallian Ram	2,100	684.000
43	Sur Singh	Shri Tilak Raj, son of Uttam Chand, Putlighar, Amritsar	8,000	1,320	Ditto	6,000	1,441.250
44	Khalra	Shri Bhag Ram, son of Ladha Ram, of Khalra	18,000	2,100	Shri Basheshar Dass, son of Nathu Ram, of Mirgandpuri	18,000	3,239.850

Serial No.	Name of the vend	Name of the licensee and address	Licence fee	Quota supplied in bulk litres	Name of the licensee with address	Licence fee	Quota suplied in bulk litres up to 31st January, 1964
		1962-63			1963-64		
			Rs			Rs	
45	Bhikhiwind ..	Shri Manohar Lal, son of Lakhu Dass, Patti	23,100	2,760	Shri Hari Singh, son of Buta Ram, Haveli Jamadar, Amritsar	23,800	5,266.750
					Shri Gobind Singh, son of Rawail Singh, G/Ram Dass Nagar		
46	Rajoke ..	Shri Suba Singh, son of Vir Singh, Rajoke	3,000	660	1. Shri Suba Singh, son of Bir Singh, of Rajoke	2,100	757.000
					2. Lachman Singh, son of Manga Singh, of Rajoke		
47	Kacha Pacca ..	Shri Hansa Singh, son of Radha Singh, of village Pragpura, Amritsar	4,500	780	Shri Piara Singh, son of Tara Singh, of village Shaheed, tehsil Patti	3,500	1,148.070
48	Mari Kamboke ..	Shri Gurcharan Singh, son of Tara Singh, of Mari Kamboke	3,000	540	Shri Kartar Chand, son of Ishar Singh, of Dall	3,000	784.750
49	Sobhrai ..	Shri Duni Chand, son of Devi Dayal, Nawankot, Amritsar	2,000	270	Shri Janak Raj, son of Dewan Chand, of Sobhrai	1,500	438.750
50	Valtoha ..	Shri Khushi Ram, son of Ruldo Ram, of Khem Karan	4,000	810	1. Shri Khushi Ram, son of Ruldo Ram, of Khem Karan	2,700	787.750
					2. Shri Bachan Singh, son of Jetha Singh, of Valtoha		

51	Hari-Ke Pattan	..	Shri Kharait Lal, son of Tirath Ram, of Makhu	15,000	2,460	Shri Goverdhan Dass, son of Shri Labhu Ram, of Patti	16,000	4,908.934
			Shri Chint Ram, son of Shanker Dass, of Zira	7,600	1,080			
52	Algon	..	Shri Khush Ram, son of Ruldo Ram, of Khem Karan	7,600	1,080	1. Shri Davinder Singh, son of Bhagwan Singh, of Bagga	7,600	1,660.870
						2. Shri Puran Chand, son of Lakhu Mall, Raja Sansi		
53	Boparai	..	Shri Dewan Singh, son of Buta Singh, of Jullundur					
			Shri Kartar Chand, son of Isher Singh, of Dall	3,000	420	Shri Mohan Lal, son of Bahali Ram, of Patti	1,500	570.250
			Shri Balbir Singh, son of Buta Ram, Amritsar					
54	Ajnala	..	Shri Durga Dass, son of Sunder Dass, of Amritsar	34,600	3,900	Shri Dewan Chand, son of Kishan Chand, of Gumtala	38,100	4,967.208
						Shri Inderjit Singh, son of Dewan Chand, of Gumtala		
55	Wachowa	..	Shri Gurmit Singh, son of Tara Singh, of Wachowa	2,100	270	Shri Kans Raj, son of Jaieam Dass, of Majitha	2,100	286.410
56	Jagdev Kalan	..	Shri Chaman Lal, son of Dewan Chand, of Gumtala	1,600	270	Shri Inderjit, son of Dewan Chand, of Gumtala	1,700	355.500
57	Raja Sansi	...	Ditto	13,600	1,740	1. Shri Manohar Lal, son of Babu Ram, of Amritsar	13,600	3,136.380
						2. Shri Beli Ram, son of Nand Lal, of Varpal		
						3. Shri Babu Ram, son of Sunder Dass, Ram Bagh, Amritsar		
			Total ..	24,76,860	2,95,879.462	Total	25'62,870	3,40,677.047

[Minister for Excise, Taxation and Capital]

GURDASPUR DISTRICT

Serial No.	Name of C. L. Vend and the person to whom the vend was auctioned	Location	*Quota supplied during 1962-63 and the amount of licence fee*	
			Auction fee	Quota supplied in bulk litres
1	2	3	4	
	1962-63			
			Rs	
1	M/s Chaman Lal-Karnail Singh-Hans Raj	Pathankot ..	3,42,000	31,958.750
2	M/s Ram Lal-Harbeant Singh	Sujanpur ..	24,000	3,270.000
3	M/s Amin Chand-Ajit Singh-Kans Raj	Sarna ..	21,100	3,550.000
4	M/s Des Raj-Ved Parkash ..	Taragarh ..	8,000	1,090.000
5	M/s Ram Lal-Harbeant Singh..	Dalhousie ..	12,200	1,590.000
6	M/s Amin Chand-Ajit Singh ..	Dunera ..	7,200	1,090.000
7	Ditto	Mirtnal ..	10,200	1,590.000
8	M/s Chaman Lal-Karnail Singh-Hans Raj	Gurdaspur ..	1,20,000	13,640.000
9	Ditto	Dhariwal ..	62,000	7,500.000
10	Ditto	Dinanagar ..	40,000	5,000.000
11	Ditto	Nanu Nangal	2,000	270.000
12	M/s Amin Chand-Harbeant Singh	Adda Shalla	3,000	910.000
13	M/s Ram Lal-Harbeant Singh..	N.M. Singh ..	16,600	2,730.000
14	Ditto	Tibber ..	8,000	1,360.000
15	Shri Dewan Chand ..	Behrampur ..	4,300	630.000
16	Shri Roop Lall ..	Kahnuwan ..	7,500	1,140.000
17	Shri Surat Singh ..	Jaura Chitran	7,200	680.000
18	M/s Roop Lall Rattan Chand	Dehriwal ..	5,000	730.000
19	Ditto	Sekhwan ..	2,500	270.000
20	M/s Bawa Singh-Dial Singh ..	Ghuman Kalan	5,200	680.000

Serial No.	Name of C. L. Vend and the person to whom the vend was auctioned	Location	Quota supplied during 1962-63 and the amount of licence fee	
			Auction fee	Quotes Supplied in bulk litres
1	2		3	4
			Rs	
21	M/s Pawan Kumar-Banta Singh	Kalanaur ..	11,600	1,360.000
22	Shri Madan Lall ..	Dorangla ..	5,200	1,090.000
23	M/s Chaman-Lal Hans Raj-Karnail Singh	Batala ..	2,45,000	27,280.000
24	M/s Amin Chand-Harbeant Singh	Aliwal ..	15,100	2,730.000
25	L. Ram Lall ..	Rangar Nangal	15,100	1,590.000
26	M/s Amin Chand-Harbiant Singh	Bal Purian ..	1,500	270.000
27	Ditto	Jaitu Sarja ..	1,500	250.000
28	Ditto	Ghasitpura ..	11,500	1,820.000
29	Ditto	Khera ..	2,750	450.000
30	M/s Amin Chand-Ajit Singh ..	Wadhala Granthian ..	9,000	1,360.000
31	M/s Ram Lal-Harbiant Singh ..	Kotli Surat Mali	10,800	1,360.000
32	M/s Madan Mohan-Makhan Singh	Qadian ..	28,100	3,860.000
33	Ditto	Siri Hargobindpur	9,000	1,360.000
34	S. Swaran Singh ..	D. B. Nanak ..	22,100	2,730.000
35	S. Gurdial Singh ..	Fateh Garh Churian	12,500	2,500.000
36	M/s Gian Singh-Dyal Singh ..	Bhagowal ..	3,400	450.000
37	M/s Dyal Singh-Kewal Singh	Panjgrian ..	15,000	1,360.000
38	M/s Roop Singh, Kewal Singh	Bhoma ..	6,500	910.000
39	Shri Roop Lall ..	Udhanwal ..	13,000	1,360.000
40	S. Darshan Singh ..	Darewali ..	5,500	910.000
41	S. Katha Singh ..	Talwandi Rama	3,700	540.000
42	Shri Ved Parkash ..	G. K. Bhangar	3,300	450.000
43	S. Lal Singh ..	Villa Teja ..	4,100	640.000
		Total ..	11,71,750	1,36,378.750

[Minister for Excise, Taxation and Capital

Serial No.	Name of the C.L. Vend and person to whom the vend was auctioned	Location of vend	Auction fee, 1963-64	Quota supplied up to January, 1963
1	2	3	4	5
	1963-64	GURDASPUR DISTRICT		Rs
1	M/s Chaman Lall-Harbiant Singh-Kans Raj	Pathankot	3,75,000	32,330.279
2	M/s Amin Chand-Tilak Raj-Ajit Singh	Sujanpur	24,000	3,658.203
3	Ditto	Sarna	23,000	3,966.061
4	Ditto	Qadian	32,700	4,863.911
5	M/s Ram Lall-Karnail Singh-Kans Raj	Taragarh	9,000	1,835.424
6	Ditto	Dhariwal	3,000	8,179.222
7	M/s Amin Chand-Balwant Rai-Ajit Singh	Dalhousie	17,000	2,533.561
8	Ditto	Behrampur	4,300	487.809
9	Ditto	F.G. Churian	27,200	4,254.220
10	Ditto	Udhanwal	15,000	1,814.081
11	Ditto	Villa Te ja	3,500	792.316
12	M/s Ram Lal-Balwant Rai-Kartar Singh	Dhnera	7,200	1,514.027
13	M/s Ram Lall-Balwant Rai-Ajit Singh	Mirthal	10,200	2,126.125
14	M/s Chaman Lal-Karnail Singh-Kans Raj	Gurdaspur	1,20,000	14,002.681
15	M/s Chaman Lal-Harbiant Singh-Khan Raj	Dina Nagar	37,000	4,307.749
16	Ram Lal-Balwant Rai-Ajit Singh	Nanu Nangal	2,000	233. 320
17	M/s Ram Lal-Tilak Raj-Basant Singh	Adda Shalla	3,000	1,433.208
18	Ditto	Rangar Nangal	12,100	2,052.287
19	Ditto	BBhagowal	3,400	536.213
20	M/s Ram Lal-Tilak Raj-Kartar Singh	N.M. Singh	16,600	2,871.005
21	Ditto	Aliwal	15,100	2,187.913
22	Ditto	Kotli Surat	10,300	1,624.255

Serial No.	Name of the C.L. Vend and person to whom the vend was auctioned	Location of vend	Auction fee, 1963-64	Quota supplied up to January, 1963
1	2	3	4	5
			Rs	
23	Ram Lal-Tilak Raj-Basant Singh	Mali	8,000	1,888.934
24	Shri Ranjit Singh ..	Kahnuwan	10,000	1,995.500
25	M/s Kartar Singh-Sawan Singh	Jaurachitran	9,100	600.000
26	M/s Rup Lal-Som Nath ..	Dehiriwal	5,000	1,195.000
27	Shri Ram Lall ..	Sekhwan	7,500	489.556
28	M/s Amin Chand -Tilak Raj Basant Singh	Ghuman Kalan	5,500	772.352
29	M/s Amin Chand-Tilak Raj-Kartar Singh	Kalanour	11,600	1,591.786
30	M/s Amin Chand -Balwant Rai-Basant Singh	Darongla	7,700	1,450.473
31	M/s Chaman Lal-Hans Raj-Karnail Singh	Batala	2,66,100	29,850.620
32	M/s Ram Lal-Balwant Rai-Basant Singh	Balpurian	1,500	276.402
33	Ditto	Wadala Granthian	9,000	1,533.756
34	Ditto ..	Jaito Sarja	1,500	350.540
35	Ditto ..	Ghastipura	10,000	1,868.990
36	M/s Ram Lal-Balwant Rai-Kartar Singh	Khera	2,750	556.913
37	M/s Rajinder Pal Om Parkash	Siri Har Gobind Pur	11,600	1,400.000
38	M/s Amin Chand-Balwant Rai-Ajit Singh	D.B. Nanak	23,700	3,212.178
39	Shri Chanan Singh ...	Bhome	9,500	885.000
40	M/s Bakshish Singh-Chanan Singh	Darewali	5,700	800.000
41	M/s Davindar Singh Janak Raj	Talwandi Rama	5,800	550.000
42	M/s Ram Lal-Balwant Rai-Basant Singh	G.K. Bhangar	3,300	626.626
43	M/s Ram Lal -Balwant Rai-Kartar Singh	Panj Garian	10,000	160.885
		Total		1,20,649.376

Comrade Shamsher Singh Josh : Is the Government aware of the fact that huge quantity of opium is smuggled into the State ; if so, what steps are they taking to stop this smuggling ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਵਾਲ ਕਨਟਰੈਕਟ ਆਫ ਉਪੀਅਮ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਇਲੀਸਿਟ ਉਪੀਅਮ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। (The question relates to the contract of opium and not to the illicit opium.)

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, the question was whether any auction has taken place with regard to opium and the hon. Minister has replied that no auction was done. My supplementary, therefore, arise that when no auction has been done, huge quantity of opium is available in the State. I want to know wherefrom that has come ?

Mr. Speaker : It does not relate to the main question. The main question only relates to contract.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या मन्त्री महोदय यह बताने की कृपा करेंगे कि जब सरकार की यह पालिसी है कि धीरे धीरे प्रोहिबशन को लागू करना है तो क्या वजह है कि हर साल सरकारी ठेकों की स्वीकृत राशि बढ़ती जा रही है और पहले से ज्यादा शराब बिकती है ?

मन्त्री : सरकार ने अभी तक केवल एक ही जिले में होली प्रोहिबशन लागू की है। ठेकों का इस पालिसी से ताल्लुक नहीं है। प्रोहिबशन की तरफ जाने के लिये कई स्टैप लिये गए हैं मगर वह रुटीन कोर्स में होता है। लोग शराब पीते हैं और ठेके भी बिकते हैं।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦੇ ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਅਫੀਮ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਲੈ ਆਉ ?

Mr. Speaker : It does not arise.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। तरसिक्का साहिब और जोश साहिब ने कहा था कि स्टेट के अन्दर खुली अफीम बहुत मिलती है। इन को तो खुद पता होगा कि यह चीन की तरफ से आती है।

श्री बलरामजी दास टंडन : मन्त्री महोदय ने कहा है कि प्रोहिबशन का आइडियल सरकार के सामने है मगर शराब की खपत जरूर बढ़ती जा रही है। तो क्या मैं इन से पूछ सकता हूं कि इस को रोकने और सरकार का आइडियल प्राप्त करने के लिये यह क्या स्टैप्स ले रहे हैं ?

मन्त्री : सरकार पब्लिक रीलेशंज़ डिपार्टमैन्ट के जरिये प्रापेगन्डा करती है, डिमांस्ट्रेशन्ज़ की जाती हैं, ड्रामे किये जाते हैं कि शराब नहीं पीनी चाहिये और नान-आफिशयल एजैंसीज भी यह काम करती हैं। जब हमें मौका मिलता है तो हम भी इसी बात पर ज़ोर देते हैं। मगर माफ करें कुछ ऐसा भी प्रापेगंडा करने वाले लोग हैं कि ज्यादा पीनी चाहिये।

Pandit Chiranji Lal Sharma May I ask the hon. Minister if he feels satisfied that prohibition will be encouraged or will be successful merely by propaganda through the Public Relations Department ?

Mr. Speaker : It is a matter of opinion,

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या यह बात इन के नोटिस में है कि यह जो वह कहते हैं कि हम प्रचार करते हैं तो कई ऐसे साहिबान भी हैं जो खुद शराब पी कर दूसरों को कहते हैं कि शराब मत पीओ? (हंसी)

मन्त्री : यह मेरे इल्म में नहीं है।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੈਂਨਟੀਨ ਵਿਚ ਬਾਰ ਖੋਲਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ? (ਹਾਸਾ)

मन्त्री : आनरेबल मैम्बर को तो पहले ही बड़ा नशा है और ज्यादा हो जायेगा। (हंसी)।

गृह मन्त्री : यह बाकायदा रिक्वैस्ट करेंगे तो उस पर हमदर्दी से गौर करेंगे। (हंसी)

श्री अध्यक्ष: यह मेरी जुरिस्डिक्शन है मैं इन से बात कर लूंगा। (हंसी) (This thing falls within my jurisdiction ; so I would deal with it please.) (*laughter*)

कामरेड राम किशन: सरकार ने हाऊस में एनाऊंस किया था कि प्रोहिबशन तीसरी प्लैन के आखिर तक बिल्कुल लागू हो जायेगी। क्या इस पालिसी के अन्दर कोई चेंज की गई है ? अगर की गई है तो क्या वजह है ?

मन्त्री : इस के मुताल्लिक पता नहीं कितने दफा सवालों के जवाब में, डिबेट के जवाब में या बजट वगैरह को बहस के दौरान जवाब दिया गया है। इस बारे कोई शक नहीं कि हम तीसरी प्लैन के अन्त तक प्रोहिबशन लागू कर देना चाहते थे मगर एमर्जैंसी होने के कारण और अब जस्टिस टेक चन्द कमेटी की रिपोर्ट मिल जाने के बाद सोचेंगे कि इस बारे में क्या स्टैप होने चाहियें। वह रिपोट आऊट होने के बाद कुछ करेंगे।

डा० बलदेव प्रकाश : अभी मन्त्री महोदय ने बताया है कि प्रोहिबशन के लिये प्रचार वगैरह के तरीके अपनाये जा रहे हैं। मगर इस बात को देखते हुए कि शराब की बिक्री बढ़ती जा रही है और सरकार के अब तक किए गए सारे इकदाम बेकार साबत हो रहे हैं तो क्या सरकार नये तरीके और नए कदम उठाने पर विचार कर रही है ?

मन्त्री : अब जब कि जायज़ शराब की बिक्री बढ़ रही है तो उस से यह नतीजा नहीं निकलना चाहिये कि शराब की कंज़म्पशन बढ़ गई है। इस की वजह यह हो सकती है कि नाजायज़ शराब की सेल कम हो गई है। (विघ्न) स्टैप्स बारे पहले भी कहा जा चुका है। हमारी सब से ज्यादा कोशिश यह है कि नाजायज़ शराब बन्द की जाये। उस के लिये कीमत और कम फिक्सड कर दी, ऐल्कोहल का कान्टैंट 80 फीसदी से कम करके 60 फीसदी कर दिया, तो इस तरह से तजरुबा कर रहे हैं, उम्मीद है यह काम्याब होगा।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਠੇਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੁਆਂਟਿਟੀ ਆਦਿ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਕ ਬੋਤਲ ਦਾ ਮੁਲ 14-15 ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟ ਮੁਲ ਤੇ ਵੇਚਣ ਨਾਲ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਵੇਚ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

मन्त्री : जो हिसाब लगाया गया है उस से किसी ठेकेदार को नुक्सान होने का अन्देशा नहीं है । एक फिक्सड प्राइस होगी और यह सारे उसके एेक्सपैंसिज़ और उस के प्राफिट को ध्यान में रख कर मुकर्रर की गई है ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Hon. Minister for Excise and Taxation in view of his reply to the supplementary just given whether the Government would give an assurance on the floor of the House to implement the prohibition policy when the emergency ceases?

Minister : We are committed to the introduction of prohibition. We are only waiting for the publication of the recommendations of Tek Chand Committee. As soon as the report will be out we will try to implement that.

कामरेड राम किशन : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि जब यह नैशनल पालिसी है कि प्राहिबशन लागू की जाये और इस बात के पेशे नज़र कि शराब की खपत बढ़ती जा रही है तो क्या गवर्नमैन्ट इस के काजिज़ दरियाफत करने की कोशिश करेगी ?

मन्त्री : हम जानते ही हैं जो काजिज़ हैं । They are known to everybody mostly.

श्री जगन्नाथ : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि चंडीगढ़ में शराब इतनी सस्ती क्यों हो रही है ? सोलन 22 रुपये में और हेग 21 रुपये में मिल रही है । क्या लोग इन को पीने कम लगे हैं या इसकी इम्पोर्ट ज्यादा हो गई है ? सस्ती होने के क्या कारण हैं ?

श्री अध्यक्ष : आप को इस का कैसे इल्म है । परसनल नालिज तो नहीं है (हंसी) । (How does the hon. Member know it ? Has he got personal knowledge about it ?) (*laughter*)

श्री जगन्नाथ : जनाब, नालिज तो हर किस्म की होनी चाहिये ।

श्री फतेह चन्द विज : क्या मंत्री महोदय यह बतायेंगे कि यह जो शराब की खपत बढ़ रही है उस का कारण यह तो नहीं है कि जैसे २ कांग्रेस की मैम्बरशिप बढ़ती जा रही है वैसे २ शराब की खपत भी बढ़ती जा रही है ? (हंसी) ।

Mr. Speaker : This does not arise.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ 1962–63 ਅਤੇ 1963–64 ਵਿਚ ਆਕਸ਼ਨ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਠੇਕੇ ਬਾਈ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਨੈਗੋਸੀਏਸ਼ਨਜ਼ ਨਾਲ ਦਿਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਦਾਰ ਨਾਥ ਸਹਿਗਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ?

Mr. Speaker : It does not arise out of the main question.

डा० बलदेव प्रकाश : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि हाउस के अन्दर सवालों का जवाब देते हुए गवर्नमैन्ट की तरफ से अलग अलग स्टेटमैंट्स आई हैं । आज मन्त्री महोदय ने यह कहा है कि शराब की बिक्री बढ़ी है, लोगों ने शराब ज्यादा पीनी शुरू कर दी है या नाजायज़ शराब की बिक्री कम हो गई है और दूसरी तरफ यह जवाब आया कि क्राइम्ज़ के केसिज़ बढ़े हैं जो इलीसिट डिस्टिलेशन के थे ।

मन्त्री : डिटैक्शन बढ़ी है ।

Dr. Baldev Parkash : We cannot say; that will be a wishful thinking.

इस का मतलब यह हुआ कि जो फैक्टस हैं उनके मुताबिक इलीसिट डिस्टिलेशन बढ़ी है, क्राइम भी बढ़ा है और केसिज़ भी ज़्यादा रजिस्टर हुए हैं। तो कौनसी स्टेटमैन्ट सही है ?

मन्त्री : हम यहां पर जो फैक्चुअल पोज़ीशन हो उसके बारे में स्टेटमेंट देते हैं उस के आगे मैम्बर साहिबान डिफरैन्ट ओपिनियन बना सकते हैं । मैं ने यह नहीं कहा । मैं ने कहा था कि that can be one of the reasons, other reasons भी हो सकते हैं । लोगों ने ज़्यादा शराब पीनी शुरू कर दी हो, रुपया लोगों के पास ज़्यादा आ गया हो और उन्हों ने इस तरफ लगाना शुरू कर दिया हो । अपना अपना इनफरैन्स हो सकता है । हम ने रेड ज़्यादा किए इलिसिट डिस्टिलेशन को रोकने के लिये सट्रांगली कदम उठाए इसलिए शराब ठेकों पर ज़्यादा बिकने लगी ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या ऐक्साइज़ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि आप ने कहा है कि पब्लिक रिलेशन्ज़ डिपार्टमैन्ट के थ्रू प्रोहिबशन का काम कर रहे हैं, आप देखिए तीन प्लान गुज़र गऐ और अभी तक कुछ नहीं हुआ । हम तो ईमान वाले हैं, साथ के कमरे में अगर कोई पीता हो तो कई बार लोगों को ख्याल आ जाता है ; आपने देखा होगा आज कल जो इश्तेहार दिये जाते हैं कि A peg a day keeps healthy and gay तो इस तरह की एडवर्टाइज़मैन्ट से बुरा असर पड़ता है । इसको रोकने के लिये क्या कदम उठाये गये हैं ? विस्की के इश्तेहार में एक बहुत अच्छा चेहरा दिखाया जाता है । खाह मखाह पीने को दिल कर आता है । अगर आप ने प्रोहिबशन न करनी हो तो हम भी अपना ईमान तोड़ दें जो अब तक बनाए रखा है । (हंसी) ।

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਸਟੇਟ ਲੈਵਲ ਤੇ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ; ਅਗਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਤਕ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ?

मन्त्री : इस से तो यह पैदा नहीं होता ।

चौधरी राम सिंह : प्रोहिबशन का तो एथिकल नारा है और यह इंटरनेशनल प्राब्लम है । रोहतक में प्रोहिबिशन का जो तजरुबा किया गया यह बुरी तरह फेल हुआ । यह नान-प्रैक्टिकल नारा है ।

Mr. Speaker : This is no supplementary.

पंडित मोहन लाल दत्त: मैं मन्त्री महोदय से यह दरियाफत करना चाहता हूं कि एक आम आदमी, जन साधारण को यह बात सिद्ध है कि जो बड़े बड़े आदमी हैं और अफसर हैं वह कल्बों में शराब पीते हैं और इसका दुष्परिणाम लोगों पर पड़ता है । तो क्या कदम उठाये गये है कि क्लब्ज़ में शराब न पी जाए ?

मन्त्री : कई जगह् लोग क्लब्ज़ में शराब पीते हैं । अभी तक क्लब्ज़ में से शराब पीना बन्द करने पर कोई कदम नहीं उठाए गए ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖੱਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ: ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਫੀਮ ਦੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸ਼ਿੰਘ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮੰਡਲ ਕਾਂਗਰਸ, ਸ਼ਹਿਰ ਪਾਸੋਂ 2 ਮਣ 26 ਸੇਰ ਅਫੀਮ ਫੜੀ ਗਈ, ਜੇ ਫੜੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ ਕਾਰਵਈ ਕੀਤੀ ਗਈ?

Mr. Speaker. This does not arise out of the main question.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਬਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਇਹ ਕਦੋਂ ਤਕ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

मन्त्री : जब प्रोहिबिशन कमेटी की रिपोर्ट आ जाएगी तो उस वक्त इस बात पर विचार किया जाएगा ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਦੋ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ?

मन्त्री : अभी तक तो नहीं है, आगे के बारे में कुछ कह नहीं सकता ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Hon. Minister if the Government will be ready and willing to implement the policy of prohibition even if the recommendations of the Tek Chand Committee are that there should be no prohibition ?

Minister : It is difficult to anticipate.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਟੇਕ ਚੰਦ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਾਗੂ ਕਰਨਗੇ ?

Mr. Speaker. It is a suggestion for action.

Assessment of Property Tax at Sultanpur Lodhi

***4286. Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Excise, Taxation and Capital be pleased to state—

(a) the date when the property tax was levied in Sultanpur Lodhi, in Kapurthala District

(b) the number of tax payers assessed in the current year's list ;

(c) whether Government have received any complaints against the assessment of property tax in the said area ; if so, the total number of complaints received together with the number of those disposed of by the local officers ?

Shri Ram Saran Chand Mital : (a) 1st October, 1958.

(b) 373.

(c) No. Does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਫਹਿਰਿਸਤ ਹੈ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਵੇਰ ਅਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

मन्त्री : इस का प्रोसीजर है कि लिस्टें बनती हैं और आबजैक्शन्ज़ आते हैं । और वह असैसमैंट पांच साल तक रहती है ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री: क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि हमारा इलाका बैकवर्ड एरिया है मगर म्यूनिसिपल कमेटी की तरफ से हाऊस टैक्स भी है और प्रापर्टी टैक्स भी है, क्या सरकार का इस को वापिस लेने का कोई इरादा है ?

मन्त्री : जी नहीं ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੜੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ? ਆਇਆ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਦੱਸੇਗੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲੇ ?

मंत्री : इस के मुतल्लिक अगर आप सैपेरेट नोटिस देंगे तो आप को जवाब दिया जायेगा ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ, ਹਾਊਸ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਤਿੰਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕਠੇ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is no supplementary. It is a policy matter.

Sardar Kulbir Singh : Part (c) of the question reads—

> "Whether Government have received any complaints against the assessment of property tax in the said area, if so, the total number of complaints received together with the number of those disposed of by the local officers?"

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਿਤਨੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਔਰ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕੀ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ ?

मंत्री : शिकायत कोई नहीं आई ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਅਪੀਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ?

मंत्री : अपीलों और शिकायतों में बड़ा फर्क है । हमारे पास अपील्ज़ आती भी नहीं ।

श्री बलरामजी दास टंडन : जिस तरह हाऊस टैक्स की वसूली का तरीका है कि पहले नोटीफिकेशन जारी किया जाता है उस के बाद हाऊस टैक्स की असैस्मैन्ट की जाती है । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या सरकार का इस प्रापर्टी टैक्स में भी कोई तबदीली करने का इरादा है ?

मन्त्री : प्रापर्टी टैक्स के मुताल्लिक चंद एक बाकायदा तरीके मुकर्रर हैं, इस के रूल्ज़ बने हुए हैं जिन पर कि अमल किया जाता है।

श्री बलरामजी दास टंडन: ऐसे तरीके हैं कि लोग मरते रहें।

मन्त्री : नहीं जी, इस के चन्द एक मोटे मोटे तरीके हैं।

श्री बलरामजी दास टंडन : जब कोई क्वैस्चन किया जाता है आखिर उस का कोई मतलब होता है। मैं पूछता हूं कि आया गवर्नमैंन्ट प्रापर्टी टैक्स में कोई तबदीली लाने के लिये सोच रही है। क्या कोई अमैंन्डमैंन्ट यह लायेंगे ?

मन्त्री : इस में क्या है, आप भी अमैंन्डमैन्ट ला सकते हैं।

कामरेड राम किशन : प्रापर्टी टैक्स पे करने के लिये जो किसी शखस को रूल्ज़ आबज़र्व करने पड़ते हैं वह क्या हैं ?

मन्त्री : जो रूल्ज़ हैं वह आप मुलाहिज़ा कर सकते हैं।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या सरकार कोई ऐसा तरीका जो आम तौर पर म्युनिसिपल कमेटीज में टैक्सिज़ की वसूली के वक्त इखत्यार किया जाता है कि बाकायदा नोटिस दिया जाता है . . .

मन्त्री : जब ऐकट के मुताबिक वैल्यूएशन लिस्ट बनती है तो इस का बाकायदा नोटिस दिया जाता है और पब्लिक प्लेसिज़ पर लगाया जाता है।

कामरेड राम किशन : क्या मंत्री महोदय इस ऐकट में कोई तबदीली आज के हालात के मुताबिक लाने को तैयार हैं क्योंकि यह ऐकट 24 साल पहले का बना हुआ है ?

मन्त्री : अगर कोई ज़रूरत होगी तो लाई जायेगी, फिल हाल कोई इरादा नहीं है।

[*At this stage, Sardar Gurdial Singh Dhillon rose to say something.*]

Mr. Speaker: Does the hon. Member want to put some supplementary question?

Sardar Gurdial Singh Dhillon : No, Sir. I rose to put Question No. 4392 on behalf of Comrade Ram Piara.

Mr. Speaker : That question cannot come.

Comrade Ram Chandra : On a point of Order, Sir. If this question had not been given notice of by the hon. Member Comrade Ram Piara, then several other Members would have given notice of this question.

Mr. Speaker This question cannot be put.

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। सवाल यह है कि यह क्वैस्चन लिस्ट पर कामरेड राम प्यारा का नाम आने की वजह से नेक्स्ट क्वैस्चन काल अपौन कर लिया है . . .

Mr. Speaker : I have left over this question for the present because the hon. Member who has given notice of this question has been suspended from the service of the House.

श्री बलरामजी दास टंडन : जब यह सवाल लिस्ट पर आ ही गया तो यह हाउस की प्रापर्टी बन जाता है। तो क्या वजह है इसे काल अपौन ही न किया जाये ?

Mr. Speaker : The question can be put by the hon. Member who has given notice of it. The question is whether an hon. Member who has been suspended can authorise any other Member to put the question on his behalf.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, I would like to know under what rules and under what conventions you have been pleased to give this ruling. You have held that a question given notice of by an hon. Member who has been suspended cannot be asked by some other hon. Member on his behalf. This question is included in the List of Questions for the 20th February, 1964, and the hon. Member was not suspended on the 20th February. (*Interruption by the hon. Minister for Local Government and Welfare.*) I would request you, Sir, to quote some rules and conventions so that the House could be satisfied.

Mr. Speaker : For the time being this question has been left over. If it is decided that it is desirable to put this question, it will be taken up tomorrow.

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਕੁਐਸਚਨ ਪੁਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਕਿਵੇਂ ਐਕਸਪੈਕਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. Comrade Ram Piara was suspended from the House day before yesterday. If Comrade Ram Piara had authorised some hon. Member earlier to put this Question on his behalf, would it be allowed ?

Mr. Speaker : I will reconsider the whole position and if my finding is that it can be taken up, then it will be taken up tomorrow. For the time being, it cannot be taken up.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, there have been instances where the Members were convicted and they were detenus and their questions have been asked. I don't think it is a worse case because after all the hon. Member Comrade Ram Piara has not been sent to Jail. He is a member of the House and his membership continues. Of course, you have been pleased to suspend him from the service of the House.

Minister : Since you have decided not to take up this question for the time being, there should be no more discussion on this subject.

Mr. Speaker : Yes, it should not be discussed further. Next Question please. It stands in the name of Comrade Shamsher Singh Josh.

Villages falling within periphery of New Eight Sectors to be formed in Chandigarh Capital

***4607. Comrade Shamsher Singh Josh :** Will the Minister for Excise, Taxation and Capital be pleased to state —

(a) the total number of villages which fall within the periphery of the new eight sectors proposed to be created in the Chandigarh Capital and the total area thereof ;

(b) whether the owners of the lands of these villages have been paid any compensation or allotted any alternative lands at some other places ;

(c) if the reply to part (b) above be in the affirmative the rate of compensation paid per bigha to the land owners concerned or the details of the alternative lands given to them ?

Shri Ram Saran Chand Mital : (a) 10 villages covering an area of 2,800 acres.

[Shri Ram Saran Chand Mital]

(b) The question of payment of compensation or allotment of alternative land does not arise at this stage as the matter is still under consideration.

(c) Does not arise.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या सरकार ने चंडीगढ़ में नये सैक्टर बसाने के लिये कुछ गांव को उठ जाने का नोटिस दिया है ?

मन्त्री : अभी प्रोपोज़ल फाइन्लाईज़ नहीं हुई।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या सरकार ने कोई ऐसा फैसला नहीं किया कि आठ सैक्टर नये बसाये जायें और 28 गांवों को उजाड़ा जायेगा ?

मन्त्री : लफ्ज़ उजाड़ा जाना के कहने से मैं इस सवाल का जवाब नहीं दे सकूंगा।

श्री अध्यक्ष : पहले प्रिलिमिनरी नोटीफिकेशन दिया जाता है, इस के बाद कोई फैसला होता है। लेकिन जब तक दूसरा नोटीफिकेशन न हो यह प्रिमेच्योर ही समझा जाता है। फिर ज़मीन एक्वायर होती है। (In the first instance preliminary notification is issued and thereafter any decision is taken. But so long as the second notification is not issued it is considered as premature.)

श्री बलरामजी दास टंडन : हम तो यह जानना चाहते हैं कि आया एक्वायर करना अन्डर कंसिड्रेशन है ?

श्री प्रबोध चन्द्र : जनाब, मिनिस्टर साहिब ने यह कहा है कि 'उजाड़' लफ्ज़ चूंकि मेम्बर साहिब ने इस्तेमाल किया है इसलिये वह उत्तर देने के लिये तैयार नहीं हैं। क्या मिनिस्टर साहिब ने अपने आप ही फैसला कर लिया ? क्या यह आपकी रूलिंग है ?

Mr. Speaker : The reply has already come.

Shri Prabodh Chandra : I want to curb the tendencies on the part of the Ministers.

Mr. Speaker : There are many tendencies. It will require time..

Shri Prabodh Chandra : I do not want to enter into discussion with the Chair.

Mr. Speaker : It is for me to decide whether it is admissible or not.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ 17 ਪਿੰਡ ਉਜਾੜ ਕੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਉਸ ਵਕਤ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ, ਉਸਦਾ ਮੁਆਵਿਜ਼ਾ 3, 3 ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਇਹ 10 ਪਿੰਡ ਹੋਰ ਲੈਣ ਚਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਆਵਿਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਹਾਲੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਜਨਾਬ, ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਐਂਟੀ ਕੈਪੀਟਲ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਨੀਮਾਜਰਾ ਵਲ ਹੋਵੇਗੀ ਲੇਕਿਣ ਹੁਣ ਇਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

मंत्री : इस के लिए सैपरेट नोटिस चाहिए ।

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं वज़ीर साहिब से यह बात पूछना चाहता हूं कि क्या गवर्नमैन्ट कोई अपने आप ऐसा नोटिस निकालती है जिससे लोगों को तकलीफों का सामना करने के लिए तैयार होना पड़े ?

श्री अध्यक्ष : गवर्नमैन्ट इस लिये नोटिस निकालती है ताकि आबजैक्शन्ज़ आ जायें और गवर्नमैन्ट उनको कन्सिडर कर सके । (For this purpose Government issues a notice so that objections are received and they are considered.)

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरा प्वायंट आफ आर्डर है जी और वह यह कि जब आठ गांवों को जो कि चंडीगढ़ के एक तरफ वाक्या हैं नोटिस दिया जा रहा है तो बाकी के और गांवों को क्यों नहीं दिया जा रहा है ?

Mr. Speaker : It is a matter of opinion.

Kishau Dam

***4304. Sardar Gurdial Singh Dhillon :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) whether any settlement has been arrived at for sharing the cost and benefits of Kishau Dam ;

(b) the total estimated cost of construction of the said Dam together with the percentage of the cost that will be borne by the Punjab Government ;

(c) the power expected to be generated at the said dam and the share allotted to the Punjab ;

(d) the names of the districts in the Punjab State to which the power referred to in para (c) above will be supplied ;

(e) whether any water for irrigation purposes will also be supplied from the said Dam to Punjab ; if so, the quantum thereof and the areas in the State expected to be benefited by it ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes, it has been decided in principle that the costs and benefits of the Dam will be shared by the States of U.P. Himachal Pradesh, Punjab, Delhi and Rajasthan.

(b) The Dam is to be investigated and constructed by the U.P. Government with the association of H.P. Government officers and the estimated cost of construction is Rs 75 crores according to the preliminary project report prepared by U.P. Government. The percentage of the cost to be borne by the Punjab Government is not yet decided.

(c) The installed capacity of the power house will be 500 M.W. and approximately power produced from the Dam will be 227,500 K.W. at 60 per cent load factor. However, exact figures are not known. Share allotted to Punjab is not yet decided.

(d) The Punjab's share of power will be fed into the State Grid. Hence it will be available to meet the total demand for power in the State.

(e) Water will be supplied from the Dam to the Punjab. Its exact quantum has yet not been decided. This water will be used in the Western Jumna Canal and Gurgaon areas.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या बताने की कोशिश करेंगी . . .

सरदार लच्छमन सिंह गिल : स्पीकर साहिब, मैं यह जानना चाहता हूं कि अभी सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों ने चौधरी रणबीर सिंह को ऐड्रैस करते हुए यह कहा कि 'क्या आप बताने की कोशिश करेंगी' तो क्या यह चौधरी साहिब मुअन्नस हो गए हैं ?

Mr. Speaker It means that the hon. Member Sardar Gurdial Singh Dhillon does not make any discrimination between sexes.

चौधरी राम सिंह : जनाब, मैं प्रोटैस्ट करता हूं कि हमारे हरियाणा के एक आनरेबल मिनिस्टर को स्त्री रूप में क्यों समझा गया।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या चौधरी साहिब बताने का कष्ट करेंगे कि आपने कोई प्रोपोज़ल, जो बोर्ड बना है, उसके सामने रखने की कोशिश की है ? और अगर डिस्ट्रिब्यूशन आफ वाटर की बात रखी गई है तो क्या हाउस के सामने रखने के लिये तैयार हैं ?

मन्त्री : इस सिलसिले में पहले के कुछ डिसीज़न्ज़ हैं, आगे क्या फैसला होगा मैं अभी नहीं कह सकता। कोई कमेटी नहीं बनी। इंटर स्टेट कानफ्रेन्स हुई थी जिसमें मिनिस्टर इक्ट्ठे हुए थे, लेकिन अभी फैसला होना बाकी है।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਕੀ ਹਾਊਸ ਦਾ ਟਾਇਮ ਵੇਸਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਇਹ ਪਤਨੀ ਤਾਂ ਮੈਕੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਸੁਰਾਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਮੂਹਰੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ?

चौधरी रणबीर सिंह : स्पीकर साहिब, पत्नी के सिर पर बाल होते हैं; अब आप अंदाज़ा लगा लीजिए कि पत्नी कौन बन सकता है।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : पति और पत्नी के दरम्यान हालात ठीक रहने और ताल्लुकात मज़बूत रहने के लिए बालों के इलावा और भी बहुत सी बातें होती हैं।

गृह मन्त्री : इस पति-पत्नी के सम्बन्धों में कोई विचोला भी हो सकता है ?

श्री जगन्न नाथ : स्पीकर साहिब, जो कोई पति सन्यास ले लेता है तो वह बाल रख लेता है और जो पत्नी छोड़ दे तो उसके बाल कभी कभी बन भी जाते हैं ...

Mr. Speaker : Let us be a bit serious now.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : मैं चौधरी साहिब से यह दरियाफत करना चाहता हूं कि यू० पी० सरकार के साथ जो आप हिस्सेदार बनें वह वैसे ही जा बैठे या कि कुछ सैटल कर के गए ?

सिंचाई मन्त्री : मैं ने अपना हिस्सा कम करने के लिये सैटलमैन्ट नहीं किया।

Mr. Speaker : Question Hour is over now. The supplementaries will continue tomorrow.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Stipends sanctioned for the Teachers Training Course Candidates in the Central Crafts Institute for Women, Chandigarh, during 1963-64

1557. Tikka Jagjit Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of trainees in the Teachers Training Class of the Central Crafts Institute for Women, Punjab, Chandigarh, who were granted stipends during the year 1963-64.

(b) the names of the trainees who were not sanctioned stipends during the said period together with the reasons therefor in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 15.

(b) 1. Smt. Yashwant Kaur, daughter of Shri Anand Sarup.
2. Smt. Ranbir Kaur, daughter of Shri Gurbax Singh.
3. Smt. Prem Kanta, daughter of Shri Mulkh Raj.
4. Smt. Indera Kumari Kundra, daughter of Shri Wishwa Mittar.
5. Smt. Yashoda Devi, daughter of Shri Jagdish Chander.
6. Smt. Promila Vidhora, daughter of Shri Baldev Raj.
7. Smt. Nirmal Kaur, daughter of Shri Hazura Singh.
8. Smt. Harbhajan, daughter of Shri Babu Singh.
9. Smt. Sudesh, daughter of Gurdas Mal.
10. Smt. Bimla Devi Khanna, daughter of Shri Madho Ram.
11. Smt. Nirmal Thakur, daughter of Shri Kapur Singh.
12. Smt. Kumari Laxmi, daughter of Shri Chattar Singh.
13. Smt. Neena, daugheter of Shri Kidar Nath.
14. Smt. Suneina Rattan, daughter of Shri J. N. Rattan.
15. Smt . Ranjit Kaur, daughter of Shri Satnam Singh.

Stipends are awarded solely on the basis of poverty, and the *per oapita* income of these trainees was higher than that in the case of those to whom stipends were given.

Pong Dam

1558. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) the total area likely to be covered by the Pong Dam together with the names of villages in which this area is situated ;

(b) the proposed height of the said Dam ;

(c) the final and up-to-date estimate of expenditure to be incurred on the construction of the said Dam and the amount spent so far ;

(d) the details of the work so far completed in connection with the construction of the said Dam ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) The total area likely to be covered by the Pong Dam and other related works as worked out from the plans is 65,105 acres. The names of the villages in which this area is situated are enlisted in Appendix 'A'.

(b) The proposed maximum height of Pong Dam is 380 ft.

(c) The revised cost of Pong Dam is estimated to be Rs 110.79 crores and expenditure incurred up to 31st January, 1964 is Rs 14. 04 crores.

(d) The details of the work completed or in progress are given in Appendix 'B'.

Note :—Unstarred Questions Nos. 1538 and 1539 along with replies thereto appear in Appendix to this Debate please.

[Irrigation and Power Minister]

Appendix 'A'

Serial No.	Name of the village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
1	Bandhol	.. Bandhol	.. 5
2	Bari	.. Bari	.. 6
3	Bari	.. Ban Rajeli	.. 6/2
4	Badhal	.. Badhal	.. 7
5	Barnali	.. Barnali	.. 8
6	Ghamrur	.. Ghamrur	.. 9
7	Bohala	.. Bohala	.. 10
8	Khanpur	.. Khanpur	.. 11
9	Ghei	.. Ghei	.. 12
10	Rail	.. Rail	.. 13
11	Banuri	.. Banuri	.. 14
12	Gatehr	.. Gatehr	.. 15
13	Dadhoa	.. Dadhoa	.. 16
14	Do	.. Sandhah	.. 16/2
15	Do	.. Ban Dadhoa	.. 16/3
16	Baslehr	.. Baslehr	.. 22
17	Kasba	.. Kasba	.. 23
18	Do	.. Duhki	.. 23/2
19	Do	.. Bhatehr	.. 23/3
20	Ghandhwal	.. Gandhwal	.. 24
21	Do	.. Kothi	.. 24/2
22	Do	.. Salyah	.. 24/3
23	Do	.. Landhyara	.. 24/4
24	Chatwal	.. Chatwal	.. 25
25	Do	Ban Chatwal	.. 25/2
26	Balghar	.. Balghar	.. 26
27	Kalehr	.. Kalehr	.. 27
28	Batwar	.. Batwar	.. 28

Serial No.	Name of the village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
29	Dada	.. Dada	.. 29
30	Do	.. Ban Dada	.. 29/2
31	Ograhla	.. Ograhla	.. 30
32	Lag	.. Lag	.. 31
33	Gurnwar	.. Gurnwar	.. 36
34	Nangal	.. Nangal	.. 37
35	Bhalwal	.. Bhalwal	.. 38
36	Namal	.. Jamal	.. 39
37	Basi	.. Basi	.. 40
38	Ghiari	.. Ghiari	.. 41
39	Barwara	.. Barwara	.. 51
40	Nangal	.. Nangal	.. 52
41	Baruhun	.. Baruhun	.. 55
42	Kohasan	.. Kohasan	.. 56
43	Bara	.. Bara	.. 57
44	Sanhet	.. Sanhet	.. 58
45	Bharoli 1st	.. Raur	.. 62/1
46	Ditto	.. Kaprehr	.. 62/2
47	Ditto	.. Bhagaur	.. 62/3
48	Ditto	.. Balehr	.. 62/4
49	Ditto	.. Sasan	.. 62/5
50	Ditto	.. Jhakota	.. 62/6
51	Ditto	.. Diggar	.. 62/7
52	Ditto	.. Bharhjal	.. 62/8
53	Ditto	.. Ballh	.. 62/9
54	Ditto	.. Angrehr	.. 62/10
55	Ditto	.. Gahehr	.. 62/11
56	Ditto	.. Tundyala	.. 62/12
57	Ditto	.. Buhi Jagir	.. 62/13
58	Ditto	.. Buhi Khalsa	.. 62/14
59	Ditto	.. Jakrehr	.. 62/15

[Irrigation and Power Minister]

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
60	Natehr	.. Natehr	.. 62/16
61	Bharoli 1st	.. Daryarur Khals	.. 62/17
62	Ditto	.. Ambi	.. 62/18
63	Ditto	.. Bongehr	.. 62/19
64	Ditto	.. Bag	.. 62/20
65	Ditto	.. Panat	.. 62/21
66	Ditto	.. Daryarur Jagir	.. 62/22
67	Ditto	.. Barli	.. 62/23
68	Ditto	.. Ghorkal	.. 62/24
69	Ditto	.. Baghassul	.. 62/25
70	Ditto	.. Pather	.. 62/26
71	Ditto	.. Halehr	.. 62/27
72	Ditto	.. Ambott	.. 62/28
73	Ditto	.. Chohar	.. 62/29
74	Ditto	.. Chadhyal	.. 62/30
75	Ditto	.. Charangi	.. 62/31
76	Bharoli II	.. Taru Jagir	.. 62/1
77	Ditto	.. Taru Khurd	.. 62/2
78	Ditto	.. Lakhwal	.. 62/3
79	Ditto	.. Taru Kalan	.. 62/4
80	Ditto	.. Kajuee	.. 62/5
81	Ditto	.. Ramehr	.. 62/6
82	Ditto	.. Phakehr	.. 62/7
83	Ditto	.. Loharkar	.. 62/8
84	Ditto	.. Purtial	.. 62/9
85	Ditto	.. Jajal Jajhran	.. 62/10
86	Ditto	.. Jajal Marharuan	.. 62/11
87	Ditto	.. Jajal Behryan	.. 62/12
88	Ditto	.. Dol	.. 62/13

Serial No.	Name of the village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
89	Bharoli II	.. Adh Bani	.. 62/14
90	Ditto	.. Bagwal	.. 62/15
91	Ditto	.. Jathar	.. 62/16
92	Ditto	.. Sher	.. 62/17
93	Ghangesu	.. Pokhrehr	.. 68/1
94	Ghalor 1st	.. Ban Dodru	.. 73
95	Ditto	.. Pukharu	.. 73/2
96	Ditto	.. Balla Bhawa	.. 73/3
97	Ditto	.. Podehr	.. 73/4
98	Ditto	.. Balla	.. 73/5
99	Ditto	.. Kakwal Lahr	.. 73/6
100	Ditto	.. Kathan	.. 73/7
101	Ditto	.. Kalru	.. 73/8
102	Ditto	.. Gahlian	.. 73/9
103	Ditto	.. Bhagaur	.. 73/10
104	Ditto	.. Jatman	.. 73/11
105	Ditto	.. Bangehr	.. 73/12
106	Ditto	.. Daryara	.. 73/13
107	Ditto	.. Nand	.. 73/14
108	Ditto	.. Daroli	.. 73/15
109	Ditto	.. Bharoli	.. 73/16
110	Ditto	.. Dodhan	.. 73/17
111	Ditto	.. Gadral	.. 73/18
112	Ditto	.. Muns	.. 73/19
113	Ditto	.. Rohara	.. 73/20
114	Ditto	.. Rajol Palahi	.. 73/21
115	Ditto	.. Kawara	.. 73/22
116	Ditto	.. Kumhkar	.. 73/23
117	Ditto	.. Charuru	.. 73/24
118	Ditto	.. Dhangoh	.. 73/25

[Irrigation and Power Minister]

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B.No.
1	2	3	4
119	Ghalor 1st ..	Palahia ..	73/26
120	Ditto ..	Bahan Khurd ..	73/27
121	Ghalor II ..	Baln Kalan ..	73
122	Ditto ..	Balian ..	73/2
123	Ditto ..	Sasn ..	73/3
124	Ditto ..	Kaseti ..	73/4
125	Ditto ..	Nahlan ..	73/5
126	Ditto ..	Chanyara ..	73/6
127	Ditto ..	Chira ..	73/7
128	Ditto ..	Dangehr ..	73/8
129	Ditto ..	Kaleshar ..	73/9
130	Ditto ..	Ghalaur Khas ..	73/10
131	Ditto ..	Gujrehra ..	73/11
132	Ditto ..	Bharrun ..	73/12
133	Ditto ..	Panjlehr ..	73/13
134	Ditto ..	Gorehr ..	73/14
135	Ditto ..	Salehr ..	73/15
136	Ditto ..	Kalal Lahar ..	73/16
137	Ditto ..	Pher ..	73/17
138	Ditto ..	Pokhar ..	73/18
139	Ditto ..	Jol ..	73/19
140	Ditto ..	Ghalora ..	73/20
141	Ditto ..	Balararu ..	73/21
142	Kathohg ..	Dol ..	74
143	Do ..	Bhati ..	74/2
144	Do ..	Angreh Uperli ..	74/3
145	Do ..	Angreh Dhikli ..	74/4
146	Do ..	Fatohry ..	74/5
147	Do ..	Sakaryalu ..	74/6
148	Do ..	Dhanote ..	74/7

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
149	Kathohg	.. Khaspar	.. 74/8
150	Do	.. Chern	.. 74/9
151	Do	.. Alet	.. 74/10
152	Do	.. Sauht	.. 74/11
153	Do	.. Jarkhan Lahr	.. 74/12
154	Do	.. Badoli	.. 74/13
155	Do	.. Lag	.. 74/14
156	Do	.. Karal Lahr	.. 74/15
157	Do	.. Darek Lahr	.. 74/16
158	Do	.. Ghar Lahr	.. 74/17
159	Do	.. Padehr	.. 74/18
160	Do	.. Jain	.. 74/19
161	Do	.. Bahni	.. 74/20
162	Do	.. Gamoh	.. 74/21
163	Do	.. Kalru Khurd	.. 74/22
164	Do	.. Kalru Kalan	.. 74/23
165	Sihaurpain	.. Pandehr	.. 72
166	Do	.. Jamlehr	.. 72/2
167	Do	.. Chamukha	.. 72/3
168	Do	.. Ratial Prohitan	.. 72/4
169	Do	.. Ratial Dadhwalan	.. 72/5
170	Do	.. Ratial Maian	.. 72/6
171	Do	.. Ratial Gasian	.. 72/7
172	Do	.. Ratial Mandwarian	.. 72/8
173	Do	.. Chamana machhyana	.. 72/9
174	Do	.. Matial	.. 72/10
175	Do	.. Motehr	.. 72/11
176	Do	.. Kal Dhaun	.. 72/12
177	Do	.. Ban Chelian	.. 72/13
178	Do	.. Dohag	.. 72/14

[Irrigation and Power Minister]

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
179	Sihaurpain	.. Jagjwar	.. 72/15
180	Do	.. Kalru Jattan	.. 72/16
181	Do	.. Gilkhari	.. 72/17
182	Do	.. Nagrota	.. 72/18
183	Do	.. Chmyan	.. 72/19
184	Do	.. Parsun Jhikli	.. 72/20
185	Do	.. Parsun Uperli	.. 72/21
186	Do	.. Barlahr	.. 72/22
187	Do	.. Ghamarlahar	.. 72/23
188	Do	.. Pantehr	.. 72/24
189	Gumber	.. Path	.. 75
190	Do	.. Thana	.. 72/2
191	Do	.. Dohg	.. 73/3
192	Do	.. Salehr	.. 75/4
193	Do	.. Kut	.. 75/5
194	Do	.. Band	.. 75/6
195	Do	.. Gharun	.. 75/7
196	Do	.. Jatlehar	.. 75/8
197	Do	.. Tharu	.. 75/9
198	Do	.. Katyalu	.. 75/10
199	Do	.. Sasan	.. 75/11
200	Do	.. Buni Barahmanan	.. 75/12
201	Do	.. Bhatlah	.. 75/13
202	Do	.. Ambi	.. 75/14
203	Do	.. Hatlee	.. 75/15
204	Do	.. Ummer	.. 75/16
205	Do	.. Buni Gujran	.. 75/17
206	Do	.. Kali Dhar	.. 75/18

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
207	Gumber	.. Kariara	.. 75/19
208	Do	.. Kayari	.. 75/20
209	Do	.. Santla	.. 75/21
210	Do	.. Dol	.. 75/22
211	Do	.. Ranjol	.. 75/23
212	Do	.. Samletar	.. 75/24
213	Tatehan Kalan	.. Jol	.. 87
214	Do	.. Seer Loharan	.. 87/2
215	Do	.. Bayolaru	.. 87/3
216	Do	.. Bahagun	.. 87/4
217	Do	.. Sameli	.. 87/5
218	Do	.. Lachhum	.. 87/6
219	Do	.. Bhati	.. 87/7
220	Do	.. Khelta Khurd	.. 87/8
221	Do	.. Khelta Kalan	.. 87/9
222	Do	.. Seer Brahmanan	.. 87/10
223	Do	.. Bhagrot	.. 87/11
224	Do	.. Kallar	.. 87/12
225	Do	.. Tilu	.. 87/13
226	Do	.. Jam Dhar	.. 87/14
227	Do	.. Thakar Doara	.. 87/15
228	Do	.. Kut	.. 87/16
229	Do	.. Simal Lahar	.. 87/17
230	Do	.. Gojrera	.. 87/18
231	Do	.. Chaunki	.. 87/19
232	Do	.. Ptyal Lahar	.. 87/20
233	Do	.. Chamar Lahri	.. 87/21
234	Do	.. Bantili	.. 87/22
235	Do	.. Karoh	.. 87/23
236	Do	.. Dhera	.. 87/24

[Irrigation and Power Minister]

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B. No.
237	Tatehan Kalan	.. Bhardun	.. 87/25
238	Do	.. Madhini	.. 87/26
239	Do	.. Kharot	.. 87/27
240	Do	.. Bhamala	.. 87/28
241	Do	.. Garnayaru	.. 87/29
242	Do	.. Bihilu	.. 87/30
243	Do	.. Garh	.. 87/31
244	Mohal	.. Mohal	.. 90/1
245	Dhawala	.. Thakar Doara	.. 91
246	Do	.. Karyara	.. 91/2
247	Do	.. Kundli	.. 91/3
248	Do	.. Mandheli Kalan	.. 91/4
249	Do	.. Mandli Khurd	.. 91/5
250	Do	.. Narwari	.. 91/6
251	Do	.. Dhawala Khas	.. 91/7
252	Do	.. Siota	.. 91/8
253	Sanot	.. Sanot Khas	.. 92
254	Do	.. Banali	.. 92/2
255	Do	.. Rera	.. 92/3
256	Do	.. Pukkhar	.. 92/4
257	Dehra	.. Dehra Khas	.. 93
258	Do	.. Balla	.. 93/2
259	Do	.. Jari	.. 93/3
260	Do	.. Khrhu	.. 93/4
261	Do	.. Rara	.. 93/5
262	Bari	.. Bari Khas	.. 94
263	Do	.. Chatra	.. 94/2
264	Do	.. Jakhuni	.. 94/3
265	Do	.. Fatohru	.. 94/4

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
266	Bari	.. Balla	.. 94/5
267	Do	.. Lalru	.. 94/6
268	Bangta	.. Bantili	.. 95
269	Do	.. Seerh	.. 95/2
270	Do	.. Paur	.. 95/3
271	Chaunki	.. Chaunki	.. 95/4
272	Do	.. Haveli	.. 95/5
273	Do	.. Baisi	.. 95/6
274	Do	.. Maleta	.. 95/7
275	Do	.. Balla	.. 95/8
276	Kohli Balta	.. Bala Bajur Balla	.. 96
277	Do	.. Kohli	.. 96/2
278	Do	.. Balta	.. 96/3
279	Do	.. Bhagur Balla	.. 96/4
280	Do	.. Banamloh	.. 95/6
281	Mohara	.. Dobanda	.. 97
282	Do	.. Barohla	.. 97/2
283	Do	.. Baghballa	.. 97/3
284	Do	.. Bangoli	.. 97/4
285	Do	.. Raud	.. 97/5
286	Do	.. Dibbar	.. 97/6
287	Do	.. Katheher	.. 97/7
288	Do	.. Mohara Khas	.. 97/8
289	Dodru	.. Dodru	.. 98
290	Do	.. Amli	.. 98/2
291	Halehr Anaur	.. Halehr Anaur	.. 99
292	Anaur	.. Maujhawan	.. 100
293	Do	.. Jakhar	.. 100/2
294	Do	.. Kohalaru	.. 100/3

[Irrigation and Power Minister]

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
295	Anaur	.. Panjabar	.. 100/4
296	Do	.. Balla	.. 100/5
297	Do	.. Balli	.. 100/6
298	Do	.. Kohla	.. 100/7
299	Do	.. Anaur Khas	.. 100/8
300	Do	.. Jkhann	.. 100/9
301	Kheryan	.. Bhngoli	.. 102
302	Do	.. Chhabar	.. 102/2
303	Do	.. Pansal	.. 102/3
304	Do	.. Dhaulu	.. 102/4
305	Do	.. Chorr	.. 102/5
306	Do	.. Dol	.. 102/6
307	Do	.. Amloh	.. 102/7
308	Do	.. Kherian Khas	.. 102/8
309	Do	.. Amlehr	.. 102/9
310	Do	.. Jhanehr Khad Jhanlehr	.. 102/10
311	Do	.. Bhantill	.. 102/11
312	Do	.. Rahan	.. 102/12
313	Do	.. Dhanota	.. 102/13
314	Do	.. Padka	.. 102/14
315	Do	.. Dhanota Mewa	.. 102/15
316	Do	.. Harr	.. 102/16
317	Do	.. Khahkar	.. 102/17
318	Do	.. Sapru	.. 102/18
319	Bhatoli Phakorian	.. Bhatoli Pahakorian Khas	.. 101
320	Do	.. But	.. 101/2
321	Do	.. Teripal	.. 101/3
322	Do	.. Mangroli	.. 101/4
323	Do	.. Rannabyal	.. 101/5

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H. B. No.
1	2	3	4
324	Bhatoli Phakorian	.. Banchhabar	.. 101/6
325	Taripal	.. Bhati	.. 103
326	Do	.. Balsun	.. 103/2
327	Do	.. Chelian	.. 103/3
328	Do	.. Gareru	.. 103/4
329	Do	.. Dalipur	.. 103/5
330	Do	.. Akhan Balli	.. 103/6
331	Do	.. Mat	.. 103/7
332	Do	.. Kachnaur	.. 103/8
333	Do	.. Gagura	.. 103/9
334	Do	.. Bilpar	.. 103/10
335	Do	.. Ramka	.. 103/11
336	Do	.. Thatar	.. 103/12
337	Do	.. Dhar Panyal	.. 103/13
338	Do	.. Kothar	.. 103/14
339	Do	.. Gagehr	.. 103/15
340	Do	.. Taripal Khas	.. 103/16
341	Haripur	.. Haripur	.. 106
342	Guler	.. Guler	.. 107
343	Do	.. Thalla	.. 107/2
344	Do	.. Gathuhr	.. 107/3
345	Balaspur	.. Oethara	.. 108
346	Do	.. Mehn Dhru	.. 108/2
347	Do	.. Kapahri	.. 108/3
348	Do	.. Garyar	.. 108/4
349	Do	.. Dhar Jini	.. 108/5
350	Do	.. Bhaklenr	.. 108/6
351	Do	.. Doli	.. 108/7
352	Do	.. Jalkh	.. 108/8
353	Do	.. Sakri	.. 108/9
354	Do	.. Chatra	.. 108/10

[Irrigation And Power Minister]

Serial No.	Name of the village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
355	Balaspur	Masrur	108/11
356	Do	Ponal	108/12
357	Do	Layyal Pur	108/13
358	Do	Thamba	108/14
359	Do	Dargeh	108/15
360	Dhar		108/16
361	Balaspur	Balaspur Khas	108/17
362	Do	Bhatehr	108/18
363	Nand Pur Bhatoli	Nandpur Bhatoli Khas	109
364	Ditto	Bajwara	109/2
365	Ditto	Mahla	109/3
366	Ditto	Banghan	109/4
367	Ditto	Ban Ghameerpur	109/5
368	Ranyal	Dograyata	110
369	Do	Barry	110/2
370	Do	Ranyal Khas	110/3
371	Bhial	Bhial Khas	111
372	Do	Barry	111/2
373	Siota	Siota Khas	112
374	Do	Barry	112/2
375	Ludret	Ludret	113
376	Nagrota	Nagrota Khas	114
377	Do	Sangrara	114/2
378	Do	Rauri	114/3
379	Do	Lohanth	114/4
380	Do	Katholi	114/5
381	Do	Khabal	114/6
382	Do	Har	114/7
383	Do	Ghar	114/8

Srial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B.No
1	2	3	4
384	Nagrota	.. Katora	.. 114/9
385	Do	.. Ban Tungli	.. 114/10
386	Do	.. Basa	.. 114/11
387	Do	.. Ban Dhar	.. 114/12
388	Do	.. Spail	.. 114/13
389	Amlela	.. Amlela Khas	.. 115
390	Do	.. Halehr	.. 115/2
391	Do	.. Ban Amlela	.. 115/3
392	Jarot	.. Jarpal	.. 116
393	Do	.. Bhajera	.. 116/2
394	Do	.. Santrol	.. 116/3
395	Do	.. Jarot Khas	.. 116/4
396	Do	.. Ghar	.. 116/5
397	Do	.. Baldoa	.. 116/6
398	Gadroli	.. Gadroli Khas	.. 117
399	Do	.. Santol	.. 117/2
400	Poth	.. Poth	.. 118
401	Amb	.. Amb Khas	.. 119
402	Do	.. Bari	.. 119/2
403	Do	.. Wand	.. 119/3
404	Do	.. Chayota	.. 119/4
405	Do	.. Ghagaryal	.. 119/5
406	Kandhi	.. Kandhi Khas	.. 120
407	Do	.. Maw	.. 120/2
408	Do	.. Nari	.. 120/3
409	Do	.. Balla	.. 120/4
410	Dughga	.. Bihari	.. 120/1
411	Do	.. Radhka	.. 121/2
412	Do	.. Danmal Kalyal	.. 121/3
413	Do	.. Dugha Khas	.. 121/4
414	Do	.. Halehr	.. 121/5

[Irrigation And Power Minister]

Serial No.	Name of the village	Name of Tikka	H. B. No.
1	2	3	4
415	Nangal	.. Nangal Khas	.. 122
416	Do	.. Bhamal	.. 122/2
417	Do	.. Khet Karu	.. 122/3
418	Ludiara	.. Ludhiara Khas	.. 123
419	Do	.. Maheshra	.. 123/2
420	Do	.. Bara	.. 123/3
421	Padal	.. Jhumkar Jhikli	.. 124
422	Do	.. Jhumkar Upprli	.. 124/2
423	Do	.. Laggeryal	.. 124/3
424	Do	.. Padal Khas	.. 124/4
425	Katnaur	.. Katnaur Khas	.. 125
426	Do	.. Kalehr	.. 125/2
427	Do	.. Har	.. 125/3
428	Badhopal	.. Korela	.. 126
429	Do	.. Bhial Wand	.. 126/2
430	Do	.. Jhikli Badhopal	.. 126/3
431	Do	.. Uprili Badhopal	.. 126/4
432	Panjral	.. Kohla	.. 127
433	Do	.. Anahal	.. 127/2
434	Do	.. Samralian	.. 127/3
435	Do	.. Daroka	.. 127/4
436	Do	.. Majhwan	.. 127/5
437	Do	.. Sanyalth	.. 127/6
438	Do	.. Panjral Khas	.. 127/7
439	Do	.. Ajnota	.. 127/8
440	Do	.. Nagol	.. 127/9
441	Do	.. Narla	.. 127/10
442	Bacholar	.. Bacholar Khas	.. 128

Serial No.	Name of the village	Name of Tikka	H. B. No.
1	2	3	4
443	Bacholar	.. Barri	.. 128/2
444	Do	.. Haler Raja Sahib	.. 128/3
445	Do	.. Mangwal	.. 128/4
446	Narhana	.. Balli	.. 129
447	Do	.. Korila	.. 129/2
448	Do	.. Raingan	.. 129/3
449	Do	.. Narhana Khas	.. 129/4
450	Do	.. Balota	.. 129/5
451	Do	.. Duhk	.. 129/6
452	Do	.. Ghota	.. 129/7
453	Do	.. Bhachker	.. 129/8
454	Do	.. Bhainthal	.. 129/9
455	Do	.. Charyana	.. 129/10
456	Ghorial	.. Haler	.. 130
457	Do	.. Chokath	.. 130/2
458	Do	.. Thathri	.. 130/3
459	Do	.. Gharial Khas	.. 130/4
460	Sarkapra	.. Upprla Sarkpara	.. 131
461	Do	.. Jhikla Sarkpara	.. 131/2
462	Duhk	.. Duhk	.. 132/3
463	Sothal	.. Nangal	.. 133
464	Do	.. Pandtial	.. 133/2
465	Do	.. Sawhara	.. 133/3
466	Do	.. Mann	.. 133/4
467	Do	.. Chatrmba	.. 133/5
468	Do	.. Bihari	.. 133/6
469	Do	.. Hawani	.. 133/7
470	Do	.. Tendoli	.. 133/8

[Irrigation And Power Minister]

Serial No.	Name of the village	Name of Tikka	H. B. No.
1	2	3	4
471	Katrah	.. Katrah Khas	.. 134
472	Do	.. Kathyar	.. 134/2
473	Do	.. Pong	.. 134/3
474	Do	.. Sihli	.. 134/4
475	Do	.. Ban Samblian	.. 134/5
476	Barla	.. Kothehra	.. 135
477	Do	.. Kayahran	.. 135/2
478	Do	.. Seth	.. 135/3
479	Do	.. Dayal	.. 135/4
480	Do	.. Barla Khas	.. 135/5
481	Do	.. Ban Charahti	.. 135/6
482	Do	.. Chandrehr	.. 135/7
483	Do	.. Bharal	.. 135/8
484	Do	.. Anoh	.. 135/9
485	Do	.. Behghurian	.. 135/10
486	Bari	.. Bari Khas	.. 136
487	Do	.. Barla Bhatoli	.. 136/2
488	Do	.. Ban Garh	.. 136/3
489	Do	.. Ban Bambota	.. 136/4
490	Dhameta	.. Bhewara	.. 137
491	Do	.. Bhateki	.. 137/2
492	Do	.. Anoh	.. 137/3
493	Do	.. Harwal	.. 137/4
494	Do	.. Dhameta Khas	.. 137/5
495	Do	.. Samkar	.. 137/6
496	Do	.. Bharyarian	.. 137/7
497	Do	.. Kandhal	.. 137/8

Serial No.	Name of the Village	Name of Tikka	H.B. No.
1	2	3	4
498	Bathu	.. Bathu	.. 138
499	Anur	.. Anur	.. 139
500	Thehr	.. Thapraur	.. 140
501	Do	.. Thehr Khas	.. 140/2
502	Do	.. Ghoti	.. 140/3
503	Do	.. Dainju	.. 140/4
504	Do	.. Rajpura	.. 140/5
505	Do	.. Chabwan	.. 140/6
506	Do	.. Banahra	.. 140/7
507	Jhonkartial	.. Jhonkartial	.. 141

APPENDIX B

A. *Investigation.*—

(i) Preliminary investigation on Geology is almost completed. For this purpose 44 thousand ft. of exploratory drilling and a number of drilts have been completed.

(ii) Detailed survey for the Dam area is almost completed.

(iii) Material investigation for the construction of Dam is also in advanced stage.

B. *Rail-Road arrangement.*—

(i) Rail-cum-Road between Talwara and Dam site is nearing completion.

(ii) Seven main bridges between Talwara and Dam site are completed.

(iii) Construction of Railway line between Mukerian and Talwara is in progress.

C. *Residential colonies.*—

Construction of Colonies, roads, marketing centres, etc., is in advanced stage at Talwara and Sansarpur. 2,090 houses of T-1 to T-6 type have been completed at Talwara 1,272 quarters of S-1 type and 42 of S-2 type at Sansarpur for workmen have been completed.

D. *Job Facilities.*—

(i) Job facilities like Workshop, Thermal and Diesel Power-houses, Stores, transmission lines, etc., are in progress.

E. *Land Acquisition.*—

Amount of compensation of land awarded is Rs. 41 lacs and compensation paid is 40 lacs.

F. *Main construction on Dam* and *Appurtenant Works.*—

(i) 3.9 million Cyds. of Excavation has been completed for different works.

(ii) 3,114 ft. length of 30 ft. dia diversion/tunnels have been excavated.

G. *Progress on Procurement of Equipment and Stores.*—

Procurement of machinery and equipment is being carried out.

Shifting of office of the Labour Officer, Patiala, to Ludhiana

1560. Comrade Didar Singh : Will the Home Minister be pleased to state whether it is a fact that the office of the Labour Officer, Patiala, is being shifted to Ludhiana; if so, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : No decision has been taken to shift the office of the Labour Officer, Patiala to Ludhiana and as such the question of giving reasons thereof does not arise.

Complaints from Trade Unions of Patiala District regarding Running of some Factories for Longer Hours

1561. Comrade Didar Singh : Will the Home Minister be pleased to state whether the Labour Commissioner, Punjab, and the Chief Inspector of Factories, Punjab, received a number of complaints from the Trade Unions of Patiala District in the year 1963, regarding the running of certain factories for more than the prescribed hours ; if so, the action taken thereon ?

Shri Mohan Lal : Yes, two complaints were received from the Secretary, Engineering Workers Union, Patiala. The factories were got inspected by the Inspection staff and two factories were prosecuted for the violations of certain provisions of the Factories Act, 1948.

SHORT NOTICE QUESTION AND ANSWER

Bids for foreign Liquor Contracts

***5856. Sardar Trilochan Singh Riasti** : Will the Minister for Excise, Taxation and Capital be pleased to state —

(a) whether it is a fact that almost in every district of the State, higher bids were rejected and lower bids were accepted when foreign liquor contracts were auctioned a few days or a few weeks ago ; if so, the reasons for adopting this procedure ;

(b) whether he has received any representation in this behalf pointing out that higher bids were rejected or that there were people who were prepared to pay more than the Government has agreed to accept for the contracts in question ; if so, the action taken thereon ?

Shri Ram Saran Chand Mital : (a) No. Only in Sangrur and Bhatinda Districts lower bids were accepted, the higher bids having been considered speculative .

(b) *Part I* : Yes.

Part II—The licences in Sangrur and Bhatinda Districts have been ordered to be reauctioned.

ਸਰਦਾਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਠਿੰਡੇ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਗਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸ਼ਿਮਲਾ, ਖੰਨਾ ਔਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਇਰ ਬਿਡਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਜੈਕਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਰੀਪ੍ਰੇਜ਼ੈਂਟੇਸ਼ਨਜ਼ ਪੁਜੀਆਂ ਹਨ। ਉਨਾਂ ਠੇਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਲਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਫਸਰ ਕਿਹੜਾ ਸੀ ?

10.30 a.m.

मंत्री : डिटेल्ज के लिए आप सैपरेट नोटिस दें। इस सवाल का जवाब तैयार होने के बाद कई जगहों से रैप्रेज़ैंटेशनज़ मेरे पास आई हैं उन पर मुनासिब कार्यवाही की जा रही है।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : संगरूर के अंदर हायर बिड्ज़ देने वालों को नज़रअंदाज़ किया गया था और लोयर बिड्ज़ ऐक्सैप्ट किए गए थे जिस से सरकार का लाखों रुपए का नुक्सान हुआ। क्या मैं पूछ सकता हूं कि उस आफीसर के खिलाफ क्या एक्शन लिया जा रहा है जो आक्शन का इंचार्ज था।

मन्त्री : एक्शन नहीं लिया जा रहा। वहां रीआक्शन की जा रही है।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਹਾਈਐਸਟ ਬਿਡਰਜ ਨੇ ਕਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਆਫਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਜੋ ਬਿਡ ਐਕਸੈਪਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਰਕਮ ਹੈ ?

मंत्री : बिड़ तो जो आफ़ीसर मौके पर जाता है वही एक्सैप्ट करता है। मेरे पास इस वक्त डिटेल्ज़ नहीं हैं। लेकिन यह फैक्ट है कि बिडज ज्यादा आफर हुए थे मगर एक्सैप्ट उन के किए गए थे जिन के कम थे।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : जब आप के नोटिस में यह बात है कि थोड़े बिड्ज़ एक्सैप्ट किये गये और जो हायर बिड्ज़ थे वह रीजैक्ट किए गए तो क्या मैं पूछ सकता हूं कि उस आफीसर के खिलाफ क्या एक्शन लिया जा रहा है जिस ने ऐसा किया है?

मन्त्री : बात यह है कि जब स्पैकूलेटिव बिड हो जाती हैं तो उस में मालप्रैक्टिस का ख्याल हो जाता है। इस ख्याल को इन व्यू रखते हुए उस आफीसर ने लोयर बिड को ऐक्सैप्ट किया है।

ਸਰਦਾਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ ; ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਇਰ ਬਿਡਜ਼ ਸਪੈਕੂਲੇਟਿਵ ਸਨ। ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਪੈਕੂਲੇਟਿਵ ਤੋਂ ਕੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ।

मन्त्री : उस आफीसर की ओपीनियन के मुताबिक बिडज़ स्पैकूलेटिव थे स्पैकूलेशन से मतलब यह है कि जितनी उस की प्राफिटेबल सेल होनी थी उस से बिड की रक्म ज्यादा होगी।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਐਸੀਆਂ ਇੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨਜ਼ ਹਨ ਕਿ ਲੋਐਸਟ ਬਿਡ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਠੇਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਲੋਇਰ ਬਿਡਜ਼ ਨੂੰ ਐਕਸੈਪਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

मन्त्री : एक्शन लेने का सवाल तब पैदा होता है अगर उस की नियत में फर्क हो। जब बिड बहुत ज्यादा दिए गए तो आफ़ीसर ने समझा कि माल प्रैक्टिस होगी। इस लिए उस ने अपनी डिसक्रिशिन इस्तेमाल की।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਲੋਐਸਟ ਬਿਡ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਕੁਆਲੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੈ ਅਗਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਬਾਈ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਟਰੈਕਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

मन्त्री : यह फारेन लिकर के बारे में है जो कि बिड पर दिये गए हैं ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : वज़ीर साहिब ने बताया है कि स्पैकूलेटिव बिड का मतलब है कि इतना हाई जिसको जायज सेल करके पूरा न किया जा सके । मैं जानना चाहता हूं कि लो और हाई बिड्ज़ का क्या क्राईटेरिया रखा हुआ है ?

मन्त्री : गवर्नमैन्ट की तरफ से तो कोई ऐसी चीज़ नहीं है । यह तो मौके के आफीसर की डिस्क्रीशन पर बेसड होता है ।

कामरेड राम चन्द्र : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि गवर्नमैंट की तरफ से कोई ऐसी इन्सट्रक्शन्ज़ थीं कि लोयस्ट बिड्ज़ ऐक्सैप्ट किये जायें ?

मन्त्री : नहीं जी, ऐसी कोई इंस्ट्रक्शन्ज़ नहीं थीं ।

कामरेड राम चन्द्र : अगर ऐसी इन्स्ट्रक्शन नहीं थी तो फिर ऐसा क्यों किया गया ?

मन्त्री : इस का तो मैं पहले दो बार जवाब दे चुका हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਬਿਡਜ਼ ਐਕਸੈਪਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਥੇ ਜਿਹੜਾ ਮੌਕੇ ਤੇ ਅਫਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਖੁਦ ਹੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹਾਇਰ ਅਫਸਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

मन्त्री : गालबन वह कमिश्नर की ऐप्रूवल लेता है ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ । ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਗਾਲਬਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਅਪਰੂਵਲ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ" ਗਾਲਬਨ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਕੀ ਮਾਅਨੇ ਹੋਏ । ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਡੈਫਿਨਿਟ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. Minister may not be having a definite information. So how can he commit himself to that ?

श्रीमती चन्द्रावती : वज़ीर साहिब ने कितनी बार आफीसर की डिस्क्रीशन की बात कही है । क्या मैं पूछ सकती हूं कि कोई रूल्ज़ एंड रैगूलेशन्ज़ बिड करने के हैं ?

मन्त्री : इस के लिये कोई खास रूल्ज़ तो नहीं हैं लेकिन पहले का ही जो तरीका है उस के मुताबिक वह लोग करते हैं ।

Sardar Gurnam Singh : Will the hon. Minister tell us as to what safeguards are provided to see that arbitrary decision is not taken by the person auctioning the contract ?

Minister : The matter is brought to the notice of the Excise and Taxation Commissioner. He then judges everything.

Sardar Gurnam Singh : My question is whether before the auction takes place, are there any safeguards provided against the arbitrary action of the auctioneer ?

Minister : The auctioning of contracts is advertised, and bidders are collected at a certain place. An officer of the Department is also present there.

Sardar Gurnam Singh : This is not the point. I say when you send an auctioneer to the spot to auction a contract, have you provided any safeguard against his arbitrary action, by rules or otherwise ?

Minister : We have full faith in the officer and if anything is reported against him, we make enquiries into the matter.

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਬੋਲੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਠੇਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਅਫਸਰ ਲੋਅਰ ਬਿਡ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਰੀਹਨ ਸ਼ੱਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ਕ ਹੈ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This has already been replied.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਅਫਸਰ ਬੋਲੀ ਕਰਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਹਾਸਲ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬੋਲੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹ ਬੋਲੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

मन्त्री : इस में बोली देने से बन्द करने का सवाल पैदा नहीं होता ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ । ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਵਜੁਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਰੂਲਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲੀ ਕਰਾਣ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੇ ਬੋਲੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਿਕੁਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤਵੱਜੁਹ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਸਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ .. ..

Mr. Speaker : The hon. Member had risen on a point of Order, but he has started making a speech.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਵੱਜੁਹ ਇਸ ਤਰਫ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਮ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਫਸਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਬੋਲੀ ਦੇਣ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਬਿਡਰ ਨੂੰ ਬਿਡ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

मन्त्री : रूल्ज़ की कापी इस वक्त मेरे पास नहीं है और मैं बगैर उन रूलज़ को देखे कुछ नहीं कह सकता ।

श्री फतेह चन्द विज : मैं वज़ीर साहिब से यह पूछना चाहता हूं कि अगर 21 हजार रुपये की बोली देने के फौरन बाद यकदम किसी ने एक लाख रुपये की बोली दी हो लेकिन नीलामी करना अफसर ने 21 हजार पर ही ठेका खत्म कर दिया हो तो क्या उसके खिलाफ एक्शन लेंगे?

Mr. Speaker: It is hypothetical question.

श्री फतेह चन्द विज : यह कितनी बदग्रनवानी की बात है कि एक लाख की बोली रिजैक्ट कर दी गई और 21 हज़ार की मान ली गई।

Sardar Gurnam Singh : Is it or is it not a fact that low bids have been accepted by the Government in pursuance of their policy to give monopoly to their favourites ?

Minister : No, not that.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : इन तीन चार ज़िलों, संगरूर, बठिंडा, शिमला, चंडीगढ़ वगैरह के बारे में इतने स्कैंडल्ज़ आए हैं कि बड़े शाकिंग स्टेट आफ एफेयरज़ हैं और स्पलीमैंट्रीज़ के ज़रिये पूरी इत्तलाह नहीं मिली है। मैं आपको अर्ज़ करूंगा कि आप इसके लिये स्पैशल टाइम ऐलोकेट करें ताकि हम फुल डिस्कशन कर सकें। हम हैरान हैं कि जो कुछ हुआ है इस में किस तरह लाखों नहीं करोड़ों का गबन किया गया है।

Mr. Speaker : I have already received a request from Chaudhri Hardwari Lal for half an hour discussion in this connection. I shall look into it.

Sardar Gurnam Singh : Half an hour discussion on this matter is insufficient. It should be at least for half a day.

Chaudhri Hardwari Lal : I have given notice of a motion in this connection under Rule 84 of the Rules of Business, according to which two hours' discussion is permissible.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ....

Adjournment Motions

Mr. Speaker : Now, I take up the next item. There is an adjournment motion by Comrade Shamsher Singh josh.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, breach of Code set up by All-India Tripartite Body by Messers R.K. Staple Spinning Mills, Ludhiana, who suspended seven workmen and got arrested two of them with further fear of arrests during the Industiral dispute going on in the Mill for increase of D.A. and Wage of the workers. This step of the Management is leading to industrial unrest at this time of Emergency which amounts to dis-service to the country". In this connection, I may submit, Sir, that I have received a telegram from the workers.

Mr. Speaker : You have read the adjournment motion. That is enough. This is a matter which relates to relations between the management and the labour. Moreover, there are other remedies available for this. I, therefore, disallow it.

I have received two notices of adjournment motions by Comrade Ram Chandra and Sardar Ajaib Singh Sandhu. They were not received in time, i.e., one at 8.30 and the other at 8.10 a.m. According to the Rules, these should have been received 1½ hours before the commencement of the sitting of the Sabha.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਤੁਸੀਂ ਮੋਸ਼ਨ ਬੇਸ਼ਕ ਟੇਕ ਅਪ ਨਾ ਕਰੋ ਪਰ ਮੇਰੀ ਅਰਜ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਉ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ 1½ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ, ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਥੇ 7 ਵਜੇ ਹੀ ਆਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਸੀ । ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਇਥੇ 7 ਵਜੇ ਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੋਸ਼ਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ ?

Mr. Speaker : The Assembly Office opens at 8.00 a.m. The employees of the Sabha cannot be forced to be here all the time.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

Mr. Speaker : I am told that for receiving notices of adjournment motions, etc., there is one man provided who is here even before 7.30 a.m.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਇਥੇ 7 ਵਜੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕੱਲੇ ੨ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਟੋਲਦਾ ਫਿਰਿਆ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਉਹ ਕੌਣ ਬੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਆਫਿਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।

Mr. Speaker : We will take up these motions tomorrow.

Comrade Ram Chandra : As the Sabha meets early, we should not be so strict about the receipt of such motions.

Mr. Speaker : I am not strict about it. These will be taken up tomorrow. I have myselt not been able to look into them.

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर । एडजार्नमैन्ट मोशन तभी इन टाइम समझी जाती है अगर वह कम से कम हाऊस की बैठक से 1½ घंटा पहले आए। ताकि आयंदा के लिए ऐसी बात न हो । क्या आप बतायेंगे कि कौनसा आफिशल किस कमरे में ड्यूटी पर होता है जिस का यह मोशन्ज़ वक्त मुकर्ररा से पहले भेजी जाएं ?

Mr. Speaker : I shall find out and let you know.

Shri Balramji Das Tandon : There is none to receive these motions. We should be told the name of the persons who receives these motions.

श्री अध्यक्ष : कौन आदमी ड्यूटी पर होगा उसका नाम नहीं बताया जा सकता क्योंकि ड्यूटीज़ बदलती रहती हैं । (The names of the persons on duty cannot be given because duties go on changing.)

Shri Balramji Das Tandon : I can say that in the past there has been none to receive these motions two hours before the commencement of the sitting of the Sabha.

Mr. Speaker : I will look into the matter and inform the House about it. These motions will be taken up tomorrow.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : एक स्लाह मैं आप को देता हूं, कि एक बकस सैक्रेटरी साहिब के कमरे के सामने रख दिया जाये और उस में यह सारी मोशन्ज़ मैम्बर्ज़ की तरफ से डाल दी जाया करें । फिर उस बकस को जब मुकर्ररा वक्त खतम हो जाये तो उठा लिया जाए ।

Mr. Speaker: It is a good suggestion.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मेरा सुझाव है कि एक बक्स एम० एल० एज़० होस्टलों में भी रख दिया जाए ताकि मैम्बरों की इस विषय में सहूलत हो जाये ।

श्री बाबू दयाल शर्मा : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । स्पीकर साहिब, ग्राप ने सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों की जो तजवीज़ है वह मान ली है । ग्रगर यह तजवीज़ इम्पलीमैंट हो गई तो डेढ़ घंटे की पाबन्दी कैसे रहेगी ।

Call Attention Notices

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards the order issued by the Secretary, Welfare Department, Punjab Government to all the Deputy Commissioners in the State requesting them to include the names of all the lawyers of the Scheduled Castes practising in their Districts on the State list so as to enable the members of the Scheduled Casts to be better lawyers who have their interests at heart to defend them under the Legal Aid Scheme. But so far only three Scheduled. Castes lawyers in the State have been brought on the State list. Fresh orders, therefore, should be issued to the respective Deputy Commissioners to implement this order.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਦਿਲਾ ਚੁਕੇ ਹੋ, I dissallow it. (The hon. Member has already drawn the attention of the Government to this matter through a question on this subject. I disallow it.)

(*Interruptions*)

Mr. Speaker : Then the next call attention notice is by Comrade Makhan Singh Tarsikka. He may read out his motion.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕਾਗਜ਼ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਦਿਉ ।

Shri Roop Lal Mehta : Sir, I gave notice of a call attention motion yesterday.

Mr. Speaker : His call attention notice will also come in turn.

श्री रूप लाल मेहता : स्पीकर साहिब, मेरी मोशन कल एक नम्बर पर थी । इस लिए मुझे पहले पेश करने की इजाज़त देनी चाहिये ।

श्री अध्यक्ष : कल ग्राप की मोशन का नम्बर एक था ग्रौर कामरेड मक्खन सिंह तरसिक्का की मोशन का नम्बर पहले ही एक नम्बर पर है क्योंकि वह पहले ही पैंडिंग है ।

(Yesterday, the hon. Member's motion was at serial No. 1 but since the notice of Comrade Makhan Singh Tarsikka was already lying pending his motion automatically got precedence over it.)

ਸਰਦਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹ ਦੇਵੋ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਕਾਮਰੇਡ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਕਮਯੂਨਿਸਟ ਵਰਕਰ, ਪਿੰਡ ਸੱਜਨ, ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਮਰਡਰ ਬਾਰੇ ਹੈ । This is a *sub judice* case and cannot be taken up. (This call attention motion relates to the murder of Comrade Dharam Singh, Communist Worker, of village Sujjan, district Jullundur. This is a *sub judice* case and cannot be taken up.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੋਲੀਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਚਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਬਜੁਡਿਸ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ? ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਮਰਡਰਜ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਰਕਰ ਜਿਹੜਾ ਪਿੰਡ ਸੱਜਨ, ਜ਼ਿਲਾ ਜਾਲੰਧਰ, ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਮਰਡਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਮਰਡਰਜ਼ ਬਹੁਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਉਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ .... (ਸ਼ੋਰ)

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ : ਅਗਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਗਾਈ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸਾਰੇ ਫੈਕਟਸ ਹਨ । ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਆ ਜਾਣ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਸ ਦਿਆਂਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ।

श्री बलरामजी दास टंडन : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ़ ग्रार्डर । स्पीकर साहिब, मेरी एक एडजार्नमैन्ट मोशन काफी दिनों से पैंडिंग है । वह मोशन लोकल बाडीज़ मिनिस्टर के विरुद्ध है जिस में रिकार्ड मंगवाने के बारे में कहा गया था क्योंकि उन्हों ने गलत जवाब दिया था । उस के बारे में बताया जाए कि कब टेक ग्रप की जाएगी ।

श्री अध्यक्ष : वह मोशन ग्रन्डर कंसिड्रेशन है ग्रौर उसके मुताल्लिक कल जवाब दे दूंगा । (That notice is under consideration and I will give my ruling tomorrow.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਵੀ ਇਕ ਮੋਸ਼ਨ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਤੋਂ ਪੈਂਡਿੰਗ ਹੈ । ਉਸ ਉਤੇ ਕਦੋਂ ਰੂਲਿੰਗ ਦੇਵੋਗੇ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਉਤੇ ਕਲ ਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ । (I will give my ruling on it tomorrow.)

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention the Minister concerned to the fact that a great injustice and irregularity has been done with the citizens of Chheharta where a learly erroneous and faulty demarcation of wards has been done for the purpises of the forthcoming Municipal election. It is clearly evident by the fact that out of total

[Comrade Shamsher Singh Josh]
eleven wards, single member ward No. (9) comprises of 1,194 votes, while single member ward No. (3) comprises of only 276 votes and also single member ward No. (1) comprises of only 286 votes and also single member ward No. (10) comprises of 444 votes only.

Will the Government explain the reasons of the above unwieldy demarcation of the wards of the Chheharta Municipality ? The matter was also brought to the notice of the Government by the Director, Local Bodies' on the representation of President, Municipal Committee, Chheharta; against this demarcation after the publication of voters list in March, 1963.

No steps were taken by the Government to set right this wrong and there is great tension and resentment against this injustice with the voters of ward No. (9), ward No. (3) and ward No. (10).

All this has been done and is being done to reduce the Communist majority in that Municipality to minority and manoeuvre Congress majority in the above manner.

Mr. Speaker : I would request the hon. Minister to look into this whole matter.

Next is the motion given notice of by Shri Mangal Sein.

(Since Shri Mangal Sein was not present in the Chamber, his motion was not taken up).

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards the withdrawal of cases and released against 53 arrested workers of the Gopal Paper Mill, Jagadhri, but refusal of the Government not to withdraw cases against 21 other workers of the same mill and against whom the same cases are pending for the last three months and as such grave injustice is being done with them. Now when the conflict between the Mill management and the workers has been resolved and cases against some arrested workers have been withdrawn, there seems to be no reasons to keep 21 workers who were arrested in the same connection behind jail and thus starve their families.

गृह मन्त्री : मुझे बताने में कोई एतराज़ नहीं है। जैसा कि माननीय सदस्य ने कहा है कि 48, 49 केसिज़ विदड्रा किये हैं। उन के बारे में बताना चाहता हूं कि वह केसिज़ 107 दफा के अधीन थे और उनको इसी दफा के अधीन गिरफतार किया था और वह सारे केसिज़ विदड्रा कर लिये हैं। एक एम० पी० श्री एच० सी० कछुबैया भी गिरफतार किए गए थे और उन के विरुद्ध भी केस विदड्रा कर लिया था। बाकी के केसिज़ क्रिमीनल ला (एमैन्डमैन्ट) एक्ट के अन्दर कोर्ट्स में पैंडिंग हैं। गवर्नमैन्ट ने उन के बारे में अभी तक कोई फैसला नहीं किया कि वह विदड्रा किये जायें या कि नहीं। सरकार मौका आने पर विचार करेगी।

Pandit Mohan Lal Datta : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to a matter of urgent public importance, namely the illegal and unjust realisation of cess on sugarcane crop from the poor farmers of Una Tehsil without exempting the area of two Kanals for home use for each cultivator as provided under the Commercial Crops Cess Act. The Revenue authorities have realised the cess even where the area under the sugarcane crop exceeded two kanals even by a Marla. Great injustice has been done to the poor petty farmers whose crop was damaged by frost and drought by flouting the law.

श्री अध्यक्ष : आप इस पर डिस्कशन न करें। अगर गलती से सैस की रिकवरी ज्यादा हो जाए तो उसके लिये कानूनी और दीगर रैमीडीज़ हैं। Still I will request the hon. Minister to look into it. (The hon. Member need not discuss this matter. There are legal and other remedies available if the cess is recovered in excess. Still I will request the hon. Minister to look into it.)

पंडित मोहन लाल दत्त : अध्यक्ष महोदय, यह बहुत जरूरी मामला है। इस में सरकार कानून को फलाऊट कर रही है।

गृह मन्त्री : इस के बारे में अगर माननीय सदस्य के पास कोई जानकारी है कि किसी के साथ इन्साफ नहीं हो रहा है, वह हमारे नोटिस में लायें। वह इन्फार्मेशन हमें पास करें। हम उसकी तहकीकात करायेंगे।

श्री फतेह चन्द विज : स्पीकर साहिब, 5-6 महीने से तहसील पानीपत, ज़िला करनाल, में कोई सब-रजिस्ट्रार मुकर्रर नहीं हुआ है। लोगों को 10, 15 दिनों तक अपने काम के लिये इन्तजार करना पड़ता है। लोगों में बहुत बेचैनी है। उनका रुपया बहुत जाया हो रहा है। इस लिये वहां पर कोई सब-रजिस्ट्रार लगाया जाये।

Mr. Speaker : I would request the hon. Minister to kindly look into this matter.

श्री फतेह चन्द विज : स्पीकर साहिब, लोगों को वहां पर बहुत तकलीफ हो रही है। वहां पर जल्दी ही सब-रजिस्ट्रार मुकर्रर किया जाए।

गृह मन्त्री : आप किसी का नाम तजवीज़ करें (हंसी)।

श्री बलरामजी दास टंडन : हमारी सिफारिश है कि वहां पर सरदार जय इन्द्र सिंह को सब-रजिस्ट्रार मुकर्रर कर दिया जाये (हंसी)।

Dr. Baldev Parkash : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned through the call attention motion that the Officers in Labour Department were not transferred from one place to another after their 3 years stay at one place. This is against the practice followed by Government and moreover Officers are kept at their home districts which also is against the practice of Government. This resulted in favouritism and corruption particularly in Amritsar District. बड़ी बड़ी देर से अफ़सर बैठे हुए हैं, मैं सरकार का ध्यान इस ओर दिलाना चाहता हूं....

Mr. Speaker : No discussion please. The hon. Member has read out his motion to the House. Firstly it is purely administrative matter and secondly it has already come under discussion. I disallow it.

Sardar Gurbakhsh Singh (Dhariwal) : I want to draw the attention of the Minister concerned to the fact that lakhs of rupees as arrears of Sugarcane price are still due to be paid to the growers for the sugarcane supplied to the Batala Co-operative Sugar Mill in the month of February and the Management is not arranging to make prompt payment which is causing the slackening of fresh sowing.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਗ੍ਰੋਅਰਜ਼ ਅਤੇ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੈ । ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਰੈਮੇਡੀਜ਼ ਓਪਨ ਹਨ । (This matter is between the growers and the Management of the Sugar Mill. There are other remedies available to the aggrieved parties.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਐਡਹਾਕ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਚਾਰ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ.........

Mr. Speaker : No discussion please.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਜੇਕਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ?

Mr. Speaker : The hon. Member should bring to the notice of the hon. Minister some specific instances.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਦੋ ਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. Minister may kindly look into it.

The next motion stands in the name of Shri Mangal Sein.

(*Since Shri Mangal Sein was not present, his motion was not taken up*).

Shri Roop Lal Mehta : Sir, I want to draw the attention of the Minister concerned to the fact that the fort of Raja Nahar Singh, a martyr of freedom struggle of 1857, is being demolished and a considerable portion of it has already been demolished. This is causing the greatest resentment in several dozens of the villages in the Tawatia Gotoa of that late martyr. Representations were made by the Rajpurohit of the Raja family for the stay of such demolition. But instead of stopping the demolition of this fort the Municipal Committee, Ballabgarh, got it demolished at an exhorbitant cost. It is requested that a Commission may be appointed to investigate into the cause of the demolition and stay the same immediately.

Mr. Speaker : I would request the hon. Minister to look into it.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕਿਲੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਨੂੰ ਡਿਮਾਲਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਉਹ ਅਸੀਂ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫੀਕਲੀ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, मैं ने कल एक काल एटैनशन नोटिस दिया था ।

Mr. Speaker : I will find out.

कामरेड राम चन्द्र : मैं ने पर्सों एक प्रिविलिज मोशन का नोटिस दिया था, उसका क्या बना है ?

श्री अध्यक्ष : वह कल टेक अप की जाएंगी । (That will be taken up tomorrow.)

Chaudhri Inder Singh Malik : I want to draw the attention of the Minister concerned to the fact that there is a great resentment in the general public on account of the abnormal rise of the bus fares on all routes in the State. The public has been already burdened by the heavy taxes and facing great hardship for their livelihood due to the abnormal rise of the prices of wheat and other foodgrains. At first the persons used to pay Rs 4.95 nP. bus fare from Jind to Chandigarh, and now a person has to pay Rs 6.55 nP. bus fare from Jind to Chandigarh. It is just the case on all routes. Therefore, it is requested that the Government must consider this aspect and decrease the bus fares on all routes throughout the State.

श्री अध्यक्ष: आप ने अटैन्शन ड्रा कर दी है । बजट की बहस के दौरान ट्रांस्पोर्ट अंडर डिस्कशन आई थी । जहां तक मेरा विचार है बस फेयर पर भी डिस्कशन हुई थी और गवर्नमैन्ट ने जवाब भी दिया था । अब इस पर और डिस्कशन करने की जरूरत नहीं है । (The hon. Member has drawn the attention of the Government to this matter. During the course of the general discussion on the budget the subject of transport was also brought under discussion. So far as I remember bus fare was also a topic of discussion and the Government has also replied to that discussion. It does not, therefore, require further discussion.)

ਸਰਦਾਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਇਕ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ ਮੋਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਿਸ-ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਸੀ.........

Mr. Speaker : Please do not refer to it now.

ਸਰਦਾਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ : ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਵਾਏਗੀ ।

Mr. Speaker : I will find out.

ਸਰਦਾਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਈਨੇ ਡਾਈ ਐਡਜਰਨ ਹੋਣ 'ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ?

Home Minister : I have already written to the Inspector-General of Police in this connection. As and when I receive a report from him, I will take the House into confidence.

QUESTIONS OF PRIVILEGE

Shri Sagar Ram Gupta : Mr. Speaker, I have given notice of a privilege motion.

Mr. Speaker : We will take that up tomorrow. I have not studied it as yet.

Shri Sagar Ram Gupta : Sir, it is an important motion. I may read it out.

Mr. Speaker : All right, let the hon. Member read it out.

Shri Sagar Ram Gupta : Sir, my privilege motion is :—

"That on Chaudhri Devi Lal's showing on the floor of the House a photostat copy of a letter regarding Elite Cinema, Hissar and the Chief Minister denying having written any such letter, the previous Speaker, Shri Prabodh Chandra said that the statement of the Chief Minister was correct but that according to the new facts, the ruling shall have to be revised and he would refer the matter to the Chief Minister. The present Speaker, Shri Harbans Lal, gave a ruling on 1st April, 1964, that there is no photostat copy on the record of the Punjab Vidhan Sabha. It is, therefore, not known whether the photostat copy which was laid on the table of the House has been taken away by some one from the Vidhan Sabha record."

Mr. Speaker : I will take it up tomorrow.

पंडित अमर नाथ शर्मा: स्पीकर साहिब, मेरी भी एक प्रिविलेज मोशन थी ।

Mr Speaker : That will also be taken up tomorrow.

Shri Amar Nath Sharma : Sir, my privilege motion is—

"That Sardar Gurnam Singh, M.L.A., stated on the floor of the House during the Debate on the No-Confidence Motion that a photostat copy of a letter regarding the Elite Cinema, Hissar, was laid on the table of the House but he made this mis-statement as no such copy was laid on the table of the Punjab Vidhan Sabha."

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਕਹਿ ਲੈਣ ਦਿਉ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

Mr. Speaker : That will be taken up tomorrow.

ANNOUNCEMENT BY THE SPEAKER

श्री अध्यक्ष : सुप्रीम कोर्ट से एक तार आया है । आप ने पढ़ा होगा अखबारों में कि यू० पी० विधान सभा और हाई कोर्ट के दरम्यान जो कान्स्टीच्यूशनल क्राइसिज़ चल रहा है वह सुप्रीम कोर्ट में 6 अप्रैल को टेक अप होगा । उन्हों ने तमाम लैजिस्लेटर्ज़ को इंटीमेशन भेजी है और मेरे जरिये पंजाब लैजिस्लेचर को इंटीमेशन भेजी है । अगर आप अपना कोई व्यू प्वायंट इस मामले में रखना चाहें तो रख दें ।

इस सिलसिले में मैं लीडर आफ दी हाऊस और लीडर आफ दी आपोजीशन को कंसल्ट करूंगा कि आया यहां से हाऊस के किसी मैम्बर को बतौर रिप्रिज़ेंटेटिव भेजना चाहिये या कि ऐडवोकेट जनरल को । उसके बाद मैं फैसला करूंगा ।

(A telegram has been received from the Supreme Court. The hon. Members might have seen in the newspapers that the constitutional crisis arisen between U. P. Legislature and the High Court will be taken up in the Supreme Court on the 6th April. They have sent an intimation to this effect to every legislature. So far as this legislature is concerned the intimation has been sent through me. The hon. Members may, if they so desire, put forward their viewpoint in the matter. In this connection, I will consult the Leader of the House as well as the Leader of the Opposition whether we should send some Member of this House as its representative or the Advocate-General. I will, therefore, take some decision thereafter.)

Home Minister : Sir, I believe, there is one very important point involved in it. If we are to depute anybody on behalf of the Legislature to represent our viewpoint before the Supreme Court, he must know the mind of the legislature. The other point is that the matter will be discussed either in the Vidhan Sabha or amongst the various Group Leaders. After that, we will have to brief our representative with the viewpoint of the Legislature. I think there should be some sort of formal discussion on this issue before we brief anybody on our behalf to represent us in the Supreme Court.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, Sir, the hon. Home Minister has made a very useful suggestion. But, Sir, we are not fully seized of the matter. I would, therefore, request you to arrange to collect all the relevant material, i.e., the various statements made in the House, copies of the Resolution of the U. P. Vidhan Sabha and also something about the stand taken by the Allahabad High Court. I am afraid, we will not be able to reach at any conclusion unless the whole picture of the case is before us. All the relevant material should be before us. Everybody with a bit of responsibility in this democratic set-up feels that the incident is very unfortunate. You know, Sir, there are a number of Parliamentary instances in the British Constitution and as we are guided by those conventions, precedents, etc., we would like to judge all the events in the light of those precedents and conventions plus our own common sense and experience. So, I would request you, Sir, to take the earliest opportunity to place before the Members of the House or a Committee all the relevant material to enable the conclusion to be arrived at.

Home Minister : Sir, a very useful suggestion about the constitution of a Committee of the House has been made. This Committee will, after considering the matter, come to the conclusion about the viewpoint of our Legislature which should be represented before the Supreme Court.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਖਬਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੇ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਹੀਅਰਿੰਗ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਐਨੀ ਗਲ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੀ ਡੇਟ ਜਿਹੜੀ ਫਿਕਸ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਛੇ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਐਪੀਅਰ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਉਸ ਦਿਨ ਉਥੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਛੇ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹੜੀ ਤਾਰੀਖ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦਿਨ ਕੇਸ ਰੀਪਰੀਜੈਂਟ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 6 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਗੌਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(At this stage Mr. Speaker called upon Shri Balramji Dass Tandon to speak)

चौवरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मुझे बड़ा अफसोस है . . . .

श्री अध्यक्ष: आप को टाइम मिलेगा । (He will get time.)

चौधरी नेत राम : कैसे मिलेगा, कब मिलेगा ?

श्री अध्यक्ष टंडन साहिब को बोल लेने दीजिए । उस के बाद आप बोल लेना । (Let Shri Tandon speak first. He may have his say thereafter.)

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, जहां तक इस मामले का संबंध है, खुशी की बात है कि आप ने खुद बखुद इसे हाऊस के सामने रखा क्योंकि सभी अखबारों के अन्दर यह बात आई है । मैं सिर्फ एक ही बात के लिये आप से प्रार्थना करना चाहता हूं और वह यह कि इस मामले को हमें टाप प्रायरटी देनी चाहिये । आज ही लीडर आफ दी हाऊस और लीडर आफ दी आपोज़ीशन से बात करके आप एक सब-कमेटी बनाएं, representing all shades of opinion. This Committee will, after discussing the matter, form an opinion about the view point of our Legislature to be represented before the Supreme Court. It is a very urgent and important matter.

इस लिए, स्पीकर साहिब, मैं समझता हूं कि इस मामले में हमें टाप प्रायरटी देकर सोचना चाहिये और इस बारे में प्रापर एक्शन लेना चाहिये, सभी पार्टीज़ के रिप्रिज़ेंटेटिव्ज़ लेकर एक कमेटी बना कर उसके मुताबिक तैयारी करके इस केस को वहां पर रिप्रिज़ैन्ट करना चाहिये ।

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । मेरी प्रार्थना यह है कि विधान सभा, यू० पी० और हाई कोर्ट, यू०पी० का झगड़ा 6 अप्रैल को सुप्रीम कोर्ट में पेश होना है और उसके बारे में पंजाब विधान सभा की राए मांगी गई है । मैं आप से प्रार्थना करूंगा कि यह अंग्रेज़ी में चल रही बात को मैं फजूल समझता हूं । आप हमारी अपनी भाषा में बतायें कि झगड़ा क्या है, किस बात का है, क्यों हुआ है, आज यह किस स्टेज पर है और पंजाब विधान सभा इस में अपनी क्या राय दे सकती है । मैं आप से प्रार्थना करूंगा कि आप इस बात पर रोशनी डालें कि यह झगड़ा किस बात पर शुरू हुआ ।

(At this stage Mr. Speaker called upon Chaudhri Rizaq Ram to speak).

आप ने मेरे प्वायंट आफ आर्डर का तो जवाब नहीं दिया । मैं ने आप से प्रार्थना की है कि आप इस मामले पर रोशनी डालें कि झगड़ा क्यों हुआ है और अब किस स्थिति पर है ?

Mr Speaker : Please take your seat,

चौधरी रिजक राम : स्पीकर साहिब, यह जो डिस्प्यूट सुप्रीम कोर्ट के सामने पेश है और इस पर सभी लैजिस्लेटर्ज़ को नोटिसिज़ आए हैं, मेरे ख्याल में इस मामले में कोई दो राए नहीं हो सकतीं कि इस विधान सभा को भी वहां पर अपना केस रिप्रिज़ेंट करने के लिये कोई कदम उठाना चाहिए । जो तजावीज़ अभी तक आई हैं उन पर कोई वहस वाली बात नहीं है । आप आज ही ग्रुप लीडर्ज़ की मीटिंग किसी वक्त बुला लें और उसमें यह फैसला कर लें कि केस किस तरह से, किस शकल में रिप्रिजैन्ट करना है क्योंकि केस रिप्रेजैन्ट करने के लिये किसी वकील की ज़रूरत होगी या और इक्दामात उठाने पड़ेंगे । इसलिये मेरा सुझाव यही है कि आप आज किसी वक्त ग्रुप लीडर्ज़ की मीटिंग बुला लें और फैसला कर लें । वही सब-कमेटी हो जाएगी ।

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मैं ने प्रार्थना की थी कि आप इस मामले पर रोशनी डालें । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या आप इस पर रोशनी डालेंगे या नहीं । मेरे असली मकसद को तो आप ने जाना नहीं ।

श्री अध्यक्ष : मकसद को मैं जानता हूं । यह कोई कंट्रोवर्शल मामला नहीं है । आप खाह मुखाह हाऊस का टाइम क्यों ज़ाया करते हो ?

(I know the object of the hon. Member. This is not a controversial issue. Why does the hon. Member waste the time of the House unnecessarily.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਯੂ. ਪੀ. ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਔਰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਸਾਰਾ ਝਗੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਸਮਝਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪ੍ਰਾਬਲਮ ਹੈ; ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਹੀ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਕਿਧਰੇ ਸਮਝਣ ਸਮਝਾਉਣ ਵਿਚ ਉਹੀ ਝਗੜਾ ਇਥੇ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ । (ਹਾਸਾ)

Sardar Gurnam Singh : Sir, I only suggest that when you call a meeting of the party leaders or of any other Committee of the House and if the Government agrees, we should associate the Advocate-General of the State with that Committee to know the constitutional positon. I think you will agree with this.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਭੁਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਜਾਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਲੈਂਡ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਨ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਆਉਣ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆ ਜਾਣ ਕਿ ਕੀ ਝਗੜਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਐਨੀ ਗਲ ਹੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਸੈਂਸ ਇਹ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੋਈ ਸਟੈਪ ਉਠਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਸਲਟ ਕਰ ਲਉ, ਲੀਡਰਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਸਲਟ ਕਰ ਲਉ । ਮੇਰੀ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਥੋਰਾਈਜ਼ ਕਰੀਏ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਕਮੇਟੀ ਚਾਹੁਣ ਉਹ ਬਣਾ ਲੈਣ । ਇਹ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੋਪੋਜ਼ਲ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਐਗਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1964 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਰਖੀ ਹੈ ਇਹ ਅਗਲੀ ਹੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਡੇਟ ਫਿਕਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਪੀ ਵਗੈਰਾ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਪੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਹੈ । ਫਿਲਹਾਲ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਟਾਈਮ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਵੀ ਐਗਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਲੀਗਲ ਔਰ ਕੰਸਟੀਚਊਸ਼ਨਲ ਆਸਪੈਕਟਸ ਇਨਵਾਲਵਡ ਹਨ ।

[Mr. Speaker]

After the sitting of the Assembly is over today, I will constitute a Committe representing all shades of opinion and groups in the House. This Committee will decide upon the course of action to be taken in the matter. (I agree with what Baboo Bachan Singh has said that the day of 6th April, 1964 has been fixed for fixing the date of next hearing. I have been told by the Secretary, Vidhan Sabha that he had written to the U. P. Vidhan Sabha for supplying a copy of the resolution in question, etc.. but he has not received any reply so far. The copy of that resolution is being awaited. For the time being no action need be taken, there is yet time for that I also agree that it will not be of any use to discuss this matter in the House, because legal and constitutional aspects are involved in it. After the sitting of the Assembly is over today, I will constitute a committee representing all shades of opinion and groups in the House. This committee will decide upon the course of action to be taken in the matter).

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, आप अपनी तरफ से भी यह बता दें कि उत्तर प्रदेश में यह झगड़ा कैसे हुआ है ?

श्री अध्यक्ष : अगर आप यह अभी तक समझ नहीं सके कि यह झगड़ा क्या है तो मुझे शक है कि आप अब भी समझ सकें। (If the hon. Member has not been able to understand the nature of the dispute so far, I doubt if he would be able to do so even now.)

श्री जगन् नाथ: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, हम ने इस केस को अखबारों में पढ़ा है और अखबारों में छपी खबरें सच्ची मानी नहीं जातीं है। चौधरी नेत राम जी की इस मामले के बारे में जो जानकारी है वह सिर्फ अखबारों की बिना पर ही है, इस लिये मैं उनकी मांग को स्पोर्ट करता हूं कि आप बताएं कि वहां कैसे यह झगड़ा हुआ है और क्या क्या हालात पैदा हुए हैं ?

गृह मन्त्री : स्पीकर साहिब, चौधरी नेत राम को स्पोर्ट करने के हकदार भी सिर्फ यही आनरेबल मैम्बर साहिब हो सकते हैं और कोई नहीं हो सकता।

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : स्पीकर साहिब, अर्ज़ यह है कि यह एक मिन्ट में आप खत्म कर सकते हैं। वहां एक सोशलिस्ट मैम्बर ने हाऊस में बहुत सारी लिट्रेचर बांट दी थी और बाद में एक चोगा सा पहन कर वहां आ गये जिस की पीठ पर वह तमाम कुछ लिखा हुआ था, और वहां आकर पीठ करके खड़े हो गए। आप चौधरी नेत राम को बता दें कि अगर वह भी ऐसा करना चाहते हैं तो हम खिदमात पेश कर सकते हैं और वैसा चोगा बनवा कर दे सकते हैं। (हंसी)।

Mr. Speaker : Now, we pass on to the other business.

कामरेड राम चन्द्र : स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि एक प्रिविलेज मोशन मैं ने दी हुई है, उसके सम्बन्ध में कुछ काग़ज़ डिप्टी कमिश्नर के दस्तखत वाले आप को दिखाने हैं। मैं ने यही काग़ज़ आज बाहर किसी कोर्ट में पेश करने के लिए भेजने हैं, इस लिये मैं चाहता हूं कि यह आप देख लें।

श्री अध्यक्ष : आज आप मुझे यह मेरे चैम्बर में दिखा दें । (The hon. Member may show me these papers in my Chamber to-day.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਦੋ ਪ੍ਰੀਵਿਲਿਜ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਆਈਆਂ ਨੇ, ਇਕ ਪੰਡਤ ਅਮਰ ਨਾਥ ਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਸਾਗਰ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ ਦੀ ਹੈ ....

श्री अध्यक्ष : उन को कल टेक अप कर लेंगे । (These will be taken up tomorrow.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਨਹੀਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਝਗੜਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਇਥੇ ਬੜਾ ਫਰੈਂਡਲੀ ਐਟਮਸਫੀਅਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਬੜਾ ਕੰਜੀਨੀਅਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਲੈ ਆਏ ਨੇ । ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਲ੍ਹ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆਈਏ ।

Mr Speaker : Without going into controversy of the matter, I would request the hon. Members who have given notice of these motions to withdraw the same, if they so desire and it will be proper. Otherwise, I will give my finding tomorrow.

Now we pass on to the other business on the agenda.

*RESOLUTION *Re*: ESTABLISHMENT OF SOCIALISM IN THE SOCIETY (RESUMPTION OF DISCUSSION)

Mr. Speaker : Now the House will resume discussion on the resolution re. Socialism. Shri Balloo Ram was on his legs last time, but he is not present in the House now.

Sardar Gurdial Singh Dhillon may speaks now.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੜੀ ਅੱਛੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਚਲਦਾ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਅਜੇ ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਲਈਏ । ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਦੂਜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ੇਸਨ ਆਫ ਬੈਂਕਸ ਬਾਰੇ ਹੈ । ਅਜ ਇਸ ਉਤੇ ਵੀ ਕੰਟਰੋਵਰਸੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋ-ਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੂਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਪਾਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਅਗਰ ਉਹ ਸਿਨਸੀਅਰ ਹੁੰਦੇ ਔਰ ਜੇ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਇਕਾਨੋਮੀ ਲਿਆਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨਾ ਆਉਂਦੀਆਂ ਔਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ

*Note.—For previous discussion on the subject please refer to Punjab Vidhan Sabha Debates Volume 1. Nos. 3, 16, & 25, dated the 20th February, 1964, 12th March, 1964 and 26th March, 1964.

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ]
ਮੂਵਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਟ ਨਾ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਪੇਸ਼ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਆਈਡੀਆਲੋਜੀ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਦਾ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਬੜੀ ਕਲੀਅਰ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਔਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਹ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਲਿਟਰੇਚਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਲੇਕਿਨ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਔਰ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਲਿਟਰੇਚਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਖਤਲਿਫ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਔਰ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਨਾਕਦਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਉਤੇ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਬਜਟ ਆਪ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਔਰ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਬਜਟ ਆਵੇਗਾ । ਕਮ-ਅਜ਼-ਕਮ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਵੇਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਬਦਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਦੇ ਅਵਾਦੀ ਵਿਚ, ਕਦੇ ਨਾਗਪੁਰ ਵਿਚ ਤੇ ਹੁਣ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦਸਦੇ ਰਹੇ ਨੇ । ਕਦੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸਟੇਟ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਤਹਿਰੀਕ ਦੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਆਈ ਔਰ ਹੁਣ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਰਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਵਿਚ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸਟੇਟ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਢੰਗ ਦੀ ਸਟੇਟ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਨਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਕੁਲੈਕਟਿਵ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਕਮਿਉਨਿਜ਼ਮ ਨਾਲ ਬੇਸ਼ਕ ਨਫਰਤ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਮੰਨਣੀ ਪਏਗੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵੈਲ ਡੀਫਾਈਂਡ ਤਾਰੀਫ ਉਸ ਦੀ ਕਰਕੇ ਦਸੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੈ । ਇਕ ਫੈਸਿਸਟ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਇਕ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਸੀ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਰੋਫੈਸਰ ਜੋਡ ਨੂੰ ਕੋਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਇਕ ਬੜੇ ਵਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹਨ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਟੀ० ਟੀ० ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਮਚਾਰੀ ਨੇ ਬੜੇ ਮਜ਼ਾਕ ਨਾਲ ਕੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਉਤੇ ਬੜੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਥੇ ਵੀ ਦੋ ਗਰੁਪ ਹਨ, ਇਕ ਗਰੁਪ ਸ੍ਰੀ ਟੀ० ਟੀ० ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਮਾਚਾਰੀ ਦਾ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੈਨਨ ਗਰੁਪ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਮਾਚਾਰੀ ਨੇ ਬੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਹਾ——

Socialism is a worn-out hat because this has been worn by too many people

(At this stage Pandit Chiranji Lal Sharma a Member of the panel of Chairmen occupied the Chair.) ਯਾਨੀ ਇਕ ਐਸਾ ਟਰਿਕ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੂਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਐਸੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੱਗਾ ਪਿਛਾ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਉਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ

ਰਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਮੂਵਰ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸ਼ਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਨਾਬ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਲੋਕ ਵੀ ਔਰ ਅਮਰੀਕਨ ਲੋਕ ਵੀ ਆਪਣੀ ੨ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਪਾਲ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਿਟਿਨ ਔਰ ਯੂ. ਐਸ. ਏ. ਦੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੌ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

11.00 A.M.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਾਨੌਮੀ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਬੇਸਡ ਹੈ । ਇਹ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਦਸੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਸਟੇਟ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਆਮ ਗਲਾਂ ਹਨ, ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅਗਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਸਟਮ ਆਫ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਕਨੋਮੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਇੰਟੀਮੇਟ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ । ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਕੀ ਸਿਸਟਮ ਆਫ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੋਵੇ ਇਸ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਅਵਾਦੀ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਤਕ ਸਫਰ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੋਵੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਰਾ ਦਿੰਦੀ, ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਂ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਕੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਨ ਲਈ ਏ. ਆਈ. ਸੀ. ਸੀ. ਨੇ ਕੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਦੇ ਜੋ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਵਾਦੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਥਲੇ ਹੈ, ਵੇਗ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਦੀ ਜਹਿਨੀਅਤ ਦਾ ਅਕਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'necessities of life at reasonable price' ਯਾਨੀ ਆਮ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਾਕੂਲ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਭਲਾ ਦਸੋ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੈ ਜੋ ਇੰਝ ਨਾ ਕਰਨਾ ਐਫੋਰਡ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਆਮ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕ੍ਰਾਕਰੀ, ਰੋਟੀ, ਕਪੜਾ ਆਦਿ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤਾਂ ਰੀਜ਼ਨੇਬਲ ਹੋਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹੋਵੇ । ਗਲ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬੈਕਗਰਾਂਊਂਡ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇਕੋਨੌਮੀ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਐਫਰਟਸ ਦਾ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਦੇ । ਅਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'free education up to the highest level' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਹਾਈਐਸਟ ਲੈਵਲ ਤਕ ਫ੍ਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਰੂਸ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅਦਾਦੋਸ਼ਮਾਰ ਸਨ ਮਗਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਰਖ ਬੈਠਾ ਹਾਂ, ਮਿਲੇ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਮੈਂ ਜੋ ਉਥੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਰੂਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਬਦਨੁਆ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਉਸ ਲਫਜ਼ ਨੂੰ ਉੜਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਉਹ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਹੀ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ]

ਠੀਕ ਲਫਜ਼ ਤਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤਕ 75 ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੰਡਸਟਰੀ, ਲੇਬਰ ਦੇ ਕੰਮ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਪਰੈਡ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਕੇ। ਸਿਰਫ 25 ਬੱਚੇ ਹੀ ਕਾਲਿਜ ਗੋਇੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਟੀਚਰ, ਪੇਰੈਂਟਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੈਕਟਰਜ਼ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਕਨਸੈਪਸ਼ਨ ਦਸੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਧੋਖਾ ਜਿਹਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਫ੍ਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਹਾਲੇ 10ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ, ਮਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਲਿਆਕੇ ਇਕ ਚੀਪ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹਾਸਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਐਪਰੋਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਨਾਰਾ ਲਾਕੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ, ਸਾਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਨਫਿਊਜ਼ਅਨ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਉ। ਫਿਰ ਅੱਗੇ 'ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਏਡ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਰੀ ਹੈਲਥ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਹਨ, ਕੰਟਰੀਬਿਊਟਰੀ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਜਾਂ ਬੀਮਾਰੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਫਰੀ ਇਲਾਜ ਦੇ ਮੁਸਤਹਿਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਦੋ ਲਫਜ਼ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕੀ ਸਕੀਮ ਹੈ, ਕਿਥੋਂ ਬਜਟ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਦਸ ਸਕਣ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਨਾਂ ਕੁ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰੈਸਟ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਗਲ ਕਲੀਅਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਕੀਮ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਸਲੋਗਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਨਾ ਇਧਰ ਦੇ ਰਹੇ ਨਾ ਉਧਰ ਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਠਿੰਡਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ ਹਾਈ ਬਿਡਰਜ਼ ਅਤੇ ਲੋ ਬਿਡਰਜ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ, ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਦੂਜੇ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਾਊਂਡ ਜਾਂ ਕੁਝ ਡਾਲਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਪਾਰਟੀ ਇੰਨ ਪਾਵਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕ ਠੋਸ ਜਿਹੀ ਐਪਰੋਚ ਕਰਦੀ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਹੈ ਇਸ ਮੁਤਾਬਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਕ ਵੇਗ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਲਿਆ ਕੇ, ਹਾਊਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :

> "This Assembly further recommends to Government to place before it by the 31st of March, 1965, at the latest, a detailed plan indicating the time by which the above-mentioned facilities could be provided and the sources from which the expenditure to be incurred thereon would be met."

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਐਲੋਕੇਸ਼ਨਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟ ਪਲਾਨਿੰਗ ਬਾਡੀਜ਼ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਪੈਟਰਨ ਸੈਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਇਨਸਟਰਕਸ਼ਨਜ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦਾ ਵਕਤ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾ-ਇਲਮੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਫਰਾਇਜ਼ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਦੁਖ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਬੇਸਲੈਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੈ ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਡਿਸਕਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਬਾਰੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਬੁਨਿਆਦੀ ਖਿਆਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਾਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਹ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਦੇ ਲਿਆਇਆਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੂੰ ਡਾਈਵਰਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਚੈਨੇਲਾਈਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਆਪ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਇਕਾਨੋਮੀ ਦਾ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸੋਚ ਕੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਨਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਲਿਆਏ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਡਾਇਵਰਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਪਾਸੇ ਵਲ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਗਲਤ ਕਦਮ ਹੈ । ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੈ ਕੀ ? ਅਜ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਮੈਡੀਵੀਅਲ ਏਜ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਫਿਲਾਸਫੀ ਆਈ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲਾਤ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਟਰਨ ਹੀ ਮੁਖਤਲਿਫ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਚ ਕੰਟਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਹੈ ਪਰ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਅਵਾਮ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਤੇ ਅਵਾਮ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਅਤੇ ਇਕਾਨੋਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਪਰਾਗਰੈਸ ਕਰੇ। ਪਰ ਅਜ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ? ਇਸ ਦੇਸ ਦੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਡਾਮੀਨੇਟਿਡ ਹੈ । ਜੋ ਪਾਲੀਸੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨਸਰ ਦਾ ਹਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਵਿਚ ਜੋ ਝਲਕ ਸਾਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਇਕਾਨੋਮੀ ਦੀ ਮਦਦ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੀ ਇਹ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵੰਡਾਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਕਿਤੇ ਕਾਸਟ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਵੰਡਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਕਾਨੋਮੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਸ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਆਫ ਦੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਦਤਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋਨੋਮੀ ਸ਼ੈਟਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਏਕੜ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਦੀ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਕੀਮ ਸ਼ਾਕਿੰਗ ਹੈ । ਅਜ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਐਗਰੇਰਿਅਨ ਰੀਫਾਰਮ ਜੋ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸ਼ੈਟਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਇਕ ਏਕੜ ਜਾਂ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਕੀਮ ਜ਼ਰੂਰ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ ਜੇਕਰ ਇਕ ਕਲਾਸ ਜਾਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੈਕਸ਼ਨ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੈਟਿਸਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ । ਨਾ ਤਾਂ ਦੋ ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੂਸਰੀ ਕਲਾਸ ਜਿਸ ਨੂੰ 30 ਏਕੜ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹਨ । ਇਹ ਤਾਂ ਇਕਨਾਮਿਕ ਦੀ ਥਾਂ ਅਨਇਕਨਾਮਿਕ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿੱਗਰਜ਼ ਸਾਨੂੰ ਦਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਪ-ਸਾਈਟਿਡ ਇਕਾਨੋਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਜਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਕ ਏਕੜ ਤੇ ਦੋ ਏਕੜ ਤੇ ਇਹ ਫਖਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਣ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਲੈਂਡ ਰੀਫਾਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੰਪਲਸਰੀ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਨਾ ਬਣਾਉ । ਤੁਹਾਡੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕੇਗੀ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਊਂਡ ਇਕਾਨੋਮੀ ਚਲਦੀ ਸੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੈਂਡ ਰੀਫਾਰਮਜ਼ ਲਿਆ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੈਟਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਲੈਂਡ ਟੂ ਦੀ ਟਿਲਰ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ । ਇਸ ਪੁਰਾਣੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਵਿਚ ਡਰਾਸਟਿਕ ਚੇਂਜ ਲਿਆਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ । ਦੋ ਏਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 30 ਏਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੰਪਲਸਰੀ ਕਰ ਦਿਉ, ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿਉ ਜਾਂ ਪਾਰਟਨਰਸ਼ਿਪ ਕਰ ਦਿਉ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਲੈਕਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਕਰ ਦਿਉ । ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਐਗਰੇਰਿਅਨ ਰੀਫਾਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਵਰਲਡ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਜਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਕੋਈ ਹਲ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਕੇਨਾਇਜ਼ਡ ਫਾਰਮਿੰਗ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਚਲਾਉ ।

ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਸੈਲਫ ਸਫੀਸ਼ੈਂਸੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ ਹੋ । ਹਰ ਸਾਲ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਮਿਨ ਦੀਆਂ ਕੰਡੀਸ਼ਨਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਰੋਂਦੇ ਹੋ । ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ? ਵਜ੍ਹਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਓਲਡ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ ਐਗਰੇਰੀਅਨ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੈਟਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਊ ਪਾਲੀਸੀ ਤੁਸੀਂ ਬਣਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇ । ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਕੋਰਸ ਤੁਸੀਂ ਫਾਲੋ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਸਾਇਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਕਸਡ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਰਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਸਰਾ ਰਾਮ ਵਰਗੇ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਊਜ਼ ਕਨਫਲਿਕਟ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਇਕਾਨੋਮੀ

ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਸਮਾਜ ਜੁਆਇੰਟ ਇੰਟੈਗਰੇਟਿਡ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੰਪਲੀਟਲੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਮਲਕੀਅਤਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰਹੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਂਣ ਲਈ ਕੁਲੈਕਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਇਹ ਸਲੋਗਨ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੀਨਜ਼ ਆਫ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਤੇ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਾਬਲਮ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਡਿਸਪੈਰੇਟੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਫਾਰਮਰਜ਼ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਜੋ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਫਰਟਿਲਾਇਜਰਜ ਦੀ ਵੰਡ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਫਰੀਡਮ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਸੋਸ਼ਲਿਜਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਬੈਲੈਂਸਿਜ ਅਤੇ ਚੈਕਸ ਲਗਾਣੀਆਂ ਦੋ ਸੈਲਫ ਕੰਟ੍ਰੇਡਿਕਟਰੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ । ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸਟੇਟ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਇਕਾਨੌਮੀ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੈਂਡਲ ਕਰੋ ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸੋਸਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ । (ਘੰਟੀ) ਇਹ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਸਬਜੈਕਟ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੋਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੀਨਜ਼ ਆਫ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬੈਲੈਂਸ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੈਸਟਿਡ ਇੰਟ੍ਰੈਸਟ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਜਦ ਡਿਸਪੈਰੇਟੀ ਅਤੇ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਰੂਰਲ ਅਤੇ ਅਰਬਨ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾਸ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਕਲਾਸ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕ ਖਲੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਰਲ ਇਕਾਨੌਮੀ ਨੂੰ ਲਿਟਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ੈਟਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਰਬਨ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਬੈਲੰਸ ਵਗੈਰਾ ਵਾਸਤੇ ਨੈਗੋਸ਼ਿਏਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰੋ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਦ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਲਾਸਲੈਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਇਕ ਡੈਫੀਨਿਟ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਚਲੇ । ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਨਾਅਰਾ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਲੀਸੀ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋਣਾ ਚੰਦ ਇਕ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟਸ ਦੀ ਡਿਸਕਰੀਸ਼ਨ ਤੇ ਹੈ । ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਾਂਗਰਸ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੀ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸਮਾਜ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਰਖ ਕੇ ਇਕ ਆਰਡੀਨਰੀ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਇਕ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਅੰਡਰ-ਡੀਵੈਲਪਡ, ਅਨਡੀਵੈਲਪਡ ਅਤੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਤਕ ਐਂਟਾਇਰਲੀ ਉਹ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਨਾ ਬਣੇ । ਇਕ ਦਫਾ ਇਕ ਇੰਗਲਿਸ਼ਮੈਨ ਨਾਲ ਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਗੱਲ ਹੋਈ, ਉਹਦੀਆਂ ਕਾਫੀ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਨਵਿਨਸ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੰਟਰੀ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਗੱਲ ਆਊਟਰਾਈਟਲੀ ਰੀਜੈਕਟ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਐਕਸੈਪਟ ਹੋਵੇ । ਏਥੇ ਤਕ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸਕ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਟਰੀ ਵਿਚ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਰਹਿਣ ਯਾ ਕੌਣ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਪਾਲੀਸੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈਨਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਚਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਨਵਾਂ ਰਸਤਾ ਐਡਾਪਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਦੇਸ਼ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਬਦਲਨਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ । ਅੱਜ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਐਸੇ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ । ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਫਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਪਰਾਪਰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਫਰੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਨਹੀਂ ਦੇਵੋਗੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਜਿਸ ਸਮਾਜ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਤਸੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਇਹ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਉਠਣਾ । ਸਾਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਕੀ ਗਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ । ਨਵੀਂ ਜੈਨਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਦਿਅਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਸੀ ਠੀਕ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ । ਸਾਡੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਡੀਨਾਮੀਨੇਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜਡ ਸਕੂਲ ਵੀ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਖ ਵਖ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਦ ਤਕ ਅਸੀ ਵਿਦਿਅਕ ਢੰਗ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਉਠ ਸਕਦਾ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੰਗਦੇ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਆਏਗਾ ਕਿਸ ਤਰਾਂ । (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੜੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਕੁਝ ਇਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ ।

ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਅਨ-ਐਂਪਲਾਇਮੈਂਟ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਮਸਲਾ ਵਿਲੇਜਿਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਸਟੈਪਸ ਉਠਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਨਾ ਰਹੇ । ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬੜੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਨ-ਐਂਪਲਾਇਮੈਂਟ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚੂਸ਼ਨਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਐਡਜਸਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੋਗੇ । ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੀ ਕਹਿਣੀ ਔਰ ਕਰਨੀ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਛਣਕਣਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ, ਛਣਕਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਐਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋ । (ਹਾਸਾ) ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਈਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਅਗਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ free democracy based on compulsory or co-operative or collective development ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, or as deep Philosophy as is imbibed by the so called resolution of Bhubneshwar at least. He has fallen for

short of Bhubneshwar resolution. ਇਤਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

श्री बनवारी लाल (कनीना एस. सी०) : स्पीकर साहिब हाउस में कई दिनों से सोशलिज़म पर बहस चल रही है। यह एक बहुत ही इम्पोर्टेंट मसला है। आज हर इनसान यह कहता है कि भारत वर्ष में राम राज्य आ गया है, आज़ादी मिल गई है और अब यह भारत वर्ष स्वर्ग बन जायेगा। मगर हमें अब इस बात पर शक पैदा होता है, संदेह होता है कि 16 साल इस मुल्क को आज़ाद हुए हो गए हैं मगर जिस चीज़ के लिये हम ने आज़ादी प्राप्त की अभी तक हम उसके लिये कोई आधार ही नहीं बना सके। अगर कोई मकान बनाता हो तो उसका आधार बड़ा ज़रूरी है अर्थात् उसका नक्शा तैयार होना ज़रूरी है। मैं, चेयरमैन साहिब, आप के द्वारा इस हाउस के सामने यह रखना चाहता हूं कि जिस महान पुरुष ने इस सोशलिज़म का नारा लगाया था, उस सोशलिज़म के लिये आज तक हम कोई रूल्ज़ ऐंड रगूलेशन्ज़ तक भी नहीं बना पाये हैं। मैं समझता हूं कि इस तरह से ढंडोरा पीटने से सोशलिज़्म नहीं आयेगा। इस के लिये हमें ताकत लगानी पड़ेगी और बड़ी बड़ी कुर्बानियां करनी पड़ेंगी। चेयरमेन साहिब, मैं आप के ज़रिये सोशलिज़्म के लिये तीन चीज़ों पर ज़ोर देना चाहता हूं। यह चीज़ें हर इनसान की ज़िंदगी के लिये ज़रूरी होती हैं। यह हैं, रोटी, कपड़ा और मकान। यह बहुत पुराना नारा है, मगर आज तक हम इस कमी को दूर नहीं कर पाये हैं। रोटी के बगैर कोई इन्सान ज़िंदा नहीं रह सकता। इस के लिये सब से पहले प्रबन्ध होना ज़रूरी है। इस के बगैर यह सोशलिज़्म हल नहीं होगा। इसी तरह से कपड़े और मकान भी हर इन्सान की ज़रूरियात पूरी करने का अहम सवाल है। (विघ्न) आप इंटरप्ट न करें। मैं चन्द एक ज़रूरी बातें कहना चाहता हूं। आप उनको सुनें। सोशिलिज़्म का एक नारा इस सरकार ने लगाया था और वह नारा महात्मा गांधी जी की वर्डिंग थी, जिस में यह कहा था कि हरिजनों को बराबर की पोस्टों पर लगाया जायेगा। मगर आज पता नहीं वह दावा किस कोल्ड स्टोरेज में लग गया है। पता नहीं वह रैज़ोल्यूशन है कहां। उस के आधार पर कुछ तो मिले। अगर हम कहते हैं कि हमें नौकरी दें अगर आप हमें अच्छी नौकरियों पर नहीं लगा सकते तो हमें ज़मीन ही मिले तो यह कहते हैं कि ज़मीन क्या कोई रबड़ थोड़ी है, बढ़ा कर दे दें। सरकार के पास थोड़ी कस्टोडियन लैंड है। यह सरकार ने 445 रुपये फी एकड़ के हिसाब से खरीदी है जिस का कि ओपन आकशन करने का सरकार ने फैसला किया है मगर यह तो धोखा देने वाली बात है। यह तो एक तरह का फराड है। चेयरमैन साहिब, मैं आपके द्वारा इस हाऊस के नोटिस में यह बात भी ला देना चाहता हूं कि रोहतक में एक डैपुटेशन चला था, वह पंजाब सरकार से मिला और उस ने कहा कि हमारी मांगें पूरी करो लेकिन इस सरकार ने उसकी एक बात भी नहीं सुनी। उन्हों ने मजबूर होकर अगला कदम उठाया और 28 तारीख से महात्मा गांधी की समाधी के सामने राज घाट पर सत्याग्रह के लिये जा बैठे हैं मगर यह सरकार अब भी इस तरफ कोई ध्यान नहीं दे रही।

श्री बलरामजी दास टंडन : आप अपनी पार्टी को ही discuss क्यों कर रहे हैं ?

Mr. Chairman : The hon. Member should be happy that he is criticising his own party. (*Interruptions*)

श्री बनवारी लाल : मैं कह रहा था कि वहां पर 28 तारीख से भूख हड़ताल और सत्याग्रह चल रही है लेकिन पंजाब सरकार कोई ध्यान नहीं दे रही। लोगों का कहना है कि पंजाब सरकार ने जिस कीमत पर ज़मीन खरीदी है, उसी कीमत पर लोगों को मिलनी चाहिये। दिल्ली में मैं ने बताया कि सूर्यदेव सत्याग्रह पर बैठे हुए हैं जिस की खबर प्रत्येक अखबार के प्रथम पृष्ट पर होती है लेकिन इस खबर की चर्चा न तो अखबारों में होती है, और न उस पर ध्यान दिया जा रहा है, कुछ पेपर हैं जिनमें सूर्यदेव की अनशन की यह खबर हैड लाइनज़ पर आ रही है लेकिन सरकार की तरफ से कुछ नहीं सोचा जा रहा है। यह बहुत अफसोस की बात है।

अब एक बात ज़िंदगी की कुछ ज़रूरी चीज़ों के बारे में कहना चहाता हूं कि महेंद्रगढ़ का इलाका ऐसा इलाका है जो बैकवर्ड है, यहां पर गरीब लोगों को रोटी, पानी, कपड़ा तक नहीं मिल रहा है। मकानों की भी वही हालत है कि न जाने कितने लोगों को झोंपड़ियों में रहना पड़ रहा है। मैं यहां तक गवर्नमेन्ट के प्रयत्न का संबंध है मैं बतलाना चाहता हूं कि सरकार ने कारखाना हिसार में लगा दिया जब कि लोहा महेंद्रगढ़ में मिलता है। अगर महेंद्रगढ़ में कारखाना लगाया जाता तो इस कहत के समय लाभ हो सकता था लेकिन जिस तरह से सरकार ने किया है उस तरह से दोनों स्थानों को ही नुक्सान हो रहा है। यह बड़े अफसोस की बात है। मैंने और बहुत से लोगों ने सरकार का इस तरफ ध्यान देने के लिये कहा लेकिन सरकार कारखाना वहां पर लगाने के लिए ध्यान नहीं देती। इन के पास सोशलिज़म लाने का अगर ढंग नहीं है और गरीबों को ऊंचा उठाने की तरफ यह ध्यान नहीं दे सकते तो इन से और क्या आशा की जा सकती है।

चेयरमैन साहिब, आप के द्वारा मैं हाऊस का ध्यान हरिजनों के मकानों की समस्या के बारे दिलाना चाहता हूँ। सन 1947 से हरिजन लोगों के लिये वही झौंपड़ियां बनी हुई हैं जो पहले थी, उन में सुधार नहीं हुआ है। और हाल यह है कि हरिजनों को रहने तक भी ज़मीन कोई नहीं दी जाती, अगर मिलती है तो सिर्फ पांच मरले, वह भी शमशान भूमि पर या जौहड़ों के गढ़ों में दी जाती है। तो यह दशा है इन के सोशलिज़म के प्रयत्नों की। इस तरह से सोशलिज़म कैसे आ सकता है?

ऐजुकेशन का भी हाल बहुत बुरा है। महेंद्रगढ़ डिस्ट्रिक्ट में 10—10 मील पर स्कूल हैं। लोगों की डीमांड बराबर चलती रहती है, लोग त्राही त्राही करते रहते हैं कि इतनी 2 दूर स्कूल होने के कारण शिक्षा ग्रहण नहीं की जा सकती। स्कूल अधिक नज़दीक खोले जाने चाहिये? वह बैकवर्ड एरिया है जहां पर हमेशा ही ऐमर्जैंसी की दशा चल रही है और जब इन को कहा जाता है कि उस एरिया की तरफ ध्यान दो और उसको डवैल्प करो तो जवाब दिया जाता है कि ऐमर्जैंसी लगी हुई है। मैं इन को बतलाना चाहता हूं, चेयरमैन साहिब, आप के ज़रिये कि जब देश के ऊपर आफत आई तो महेंद्रगढ़ ने भी साढ़े बारह लाख रुपया दिया जब कि महेंद्रगढ़ का Target केवल 10 लाख रुपये का था और अगर भर्ती की फिगर्ज़ उठा कर देखी जायें तो यह ज़िला सारे हिन्दुस्तान के ज़िलों में नम्बर एक पर आता है। जब हमारा एरिया सरकार की इतनी सेवा करता है तो क्या वजह है कि सरकार इसकी तरफ ध्यान नहीं देती।

सरप्लस लैंड भी अभी तक ऐडजस्ट नहीं हुई है। जब तक सरप्लस लैंड एडजस्ट नहीं की जाती तब तक लोगों को जमीन नहीं मिल सकती और न सोशलिज्म ही आ सकता है। अन्त में मैं यही कहना चाहूंगा कि सोशलिज्म लाने के लिये यह आवश्यक है कि गरीब आदमी को रोटी, कपड़ा और मकान जब तक नहीं मिलता तब तक सोशलिज्म नहीं आ सकता।

पंडित राम धारी गौड़ (गोहाना) : मुहतरिम चेयरमन साहिब, आज जो प्रस्ताव इस हाऊस में जेरे बहस है वह एक गरीब आदमी की आवाज़ का प्रस्ताव है। क्योंकि गरीब आदमी न तो जुडीशरी और ऐग्जैक्टिव के सैपरेट करने में इंट्रैस्ट रखता है और न ऐसे ही और कानूनों में। उसे तो इंट्रैस्ट है कि उसे रोटी मिले, रहने को मकान मिले और पहनने को कपड़ा मिले और यही सोशलिज्म का अर्थ है कि ऐसा कोई आदमी न रह जाये जो भूखा हो, नंगा हो, या छाया रहित हो। साथ ही इन सब की प्राप्ति के लिये रोजगार का मसला पहला है। लेकिन रोज़गार की यह हालत है कि जो लोग काम करना चाहते हैं उनको काम नहीं मिलता और जिनके पास काम करने की शक्ति नहीं वह पैसे के बलबूते से काम चलाते रहते हैं। कई भाइयों ने यहां पर यह कहा कि जमीन नहीं मिलती। मैं इस को स्पोर्ट करता हूं। यहां पर आबादी इतनी बढ़ती जा रही है कि जिन का गुजारा ज़मीन पर था उनको भी ज़मीन नहीं मिलती। नतीजा यह हो रहा है कि वह आदमी भूखों मर रहा है और उधर देश की पैदावार कम होती जा रही है। इस लिये मैं यह सुझाव देना चाहता हूं कि ऐसा किया जाना चाहिये कि ज़मीन उसको दी जानी चाहिये जो उस पर अपने हाथ से काम करता है। और किसी ग़रीब आदमी के हक़ को किसी प्रकार भी छीनना नहीं चाहिये और उसका हक किसी दूसरे को नहीं देना चाहिये। एक मज़दूर चाहता है कि जितना वह काम करता है उतना उसको हक़ मिल जाये। लेकिन अगर आप एक कारखाने में जाएं तो देखेंगे कि मज़दूर सुबह से शाम तक काम करते हैं लेकिन उनके बच्चों को पेट भर कर रोटी भी नहीं मिलती और न ही तन ढांपने को कपड़ा मिलता है। मैं यहां बताना चाहता हूं कि मुझे एक दिन देहात में जाने का मौका मिला तो वहां एक ग़रीब आदमी ने मुझे चाए पर बुलाया। उन का मैं ने कोठा देखा जिसमें 9/10 मैम्बर रहते थे। उन्हों ने ईंटें लगा कर एक पलंग बहुत ऊंचा किया हुआ था। मैं ने पूछा कि आप ने यह क्या किया हुआ है तो उन्हों ने मुझे बताया कि इस के नीचे एक और खाट आएगी और उस खाट के नीचे तीसरी खाट और डाली जायेगी। इस तरह से एक खाट के नीचे दो खाटें और लगाते थे और रात के वक्त वह वहां सोते थे। एक तरफ तो यह हाल है कि लोगों के रहने के लिये मकान नहीं, खाने को रोटी नहीं, और पहनने को कपड़ा नहीं लेकिन दूसरी तरफ बहुत बड़े-बड़े महलों में चार-चार आदमी रहते हैं और चूरन खा खा कर भूख बढ़ाते हैं। यह जो इतना फर्क है यह दूर होना चाहिये। इसी तरह नौकरियों में भी सब का हिस्सा बराबर होना चाहिये। लेकिन जो अमीर आदमी हैं वह अपने बच्चों को पब्लिक स्कूल्ज़ में पढ़ाते हैं और जो गरीब लोग हैं उनके बच्चे सिंगल टीचर स्कूलों में पढ़ते हैं जहां पर उन को तालीम अच्छी नहीं मिलती। इस लिये जब कम्पीटीशन में यह दोनों कैटेगरीज़ के बच्चे बैठते हैं तो जो पब्लिक स्कूल के बच्चे हैं वह दूसरों के मुकाबले में आगे निकल जाते हैं। इस लिये तालीम का सिस्टम भी यूनीफार्म करना चाहिये ताकि जो ग़रीब लोगों के बच्चे हैं उनको भी बराबर का मौका मिले और वह भी कम्पीटीशन में मुकाबले

[पंडित राम धारी गौड़]

में आ सकें । यह नहीं होना चाहिये कि एक आदमी एक मील आगे खड़ा हो और पीछे एक मील के फासले पर दूसरा खड़ा हो और पीछे वाले को आप कहें कि तुम दौड़ कर आगे वाले के साथ मिल जाओ । जो एक मील आगे खड़ा हो वह पीछे वाले को कैसे साथ मिलने देता है । उन को पहले बराबर खड़े करना चाहिये फिर उस के बाद कम्पीटीशन में जो आगे निकल जाए उसे मौका दिया जाए । यहां पर कई भाइयों ने मज़ाक उड़ाया कि कांग्रेस गवर्नमैन्ट एक असूल पर नहीं टिकती इस लिये सोशलिज़्म कैसे आ सकता है । मैं उन को कहना चाहता हूं कि जब मकान बनाना हो तो उसकी पहले बुनयादें भरी जाती हैं उसके बाद दीवारें बनती हैं और फिर छत डाली जाती है । कांग्रेस सरकार इसी तरह प्रोसीड कर रही है । पहले हम ने वैल्फेयर सोसाइटी बनाई, उस के बाद सोशलिस्टक पैटर्न आफ सोसाइटी लाए अब कम्पलीट सोशलिज़म लाने का इरादा किया है । मैं निवेदन करना चाहता हूं कि जब तक मुल्क में प्रोडक्शन नहीं बढ़ाई जायेगी, चाहे कारखाने की हो, चाहे ज़रायत की हो, तब तक हम आगे नहीं बढ़ सकते । यहां पर सब भाई कहते हैं कि कीमतें कम होनी चाहियें मैं बताना चाहता हूं कि प्राइस कंट्रोल करने से कीमतें नहीं कम हो सकतीं । कीमतें तब कम होंगी जब पैदावार ज्यादा होगी । पैदावार ज्यादा तब हो सकती है अगर हर आदमी को मेहनत करने का मौका मिले । मेहनत इनसान उस वक्त ज्यादा करता है जब उसे पता हो कि यह ज़मीन या कारखाना मेरा अपना है और जो मुलाज़िम होगा वह कम दिलचस्पी लेगा आज कल मज़दूर समझता है कि मैं तो मुलाज़िम हूं इसी लिए आए दिन हड़तालें होती हैं । इस लिए प्रोडक्शन बढ़ाने के लिये मैं यह सुजैस्ट करता हूं कि हर आदमी को, चाहे वह ज़मीन पर काम करता है या कारखाने में काम करता है, हिस्सेदार बना दिया जाये । इस तरह से वह पूरी दिलचस्पी लेकर काम करेंगे और हमारे सूबे में प्रोडक्शन बढ़ेगी । इस के अलावा नौकरियों के सिलसिले में बड़ी भारी शिकायत है । हिन्दुस्तान एक ऐसा मुल्क है जिस में एक आदमी तो ज़मीन पर है, और दूसरा आसमान पर है, एक आदमी की तन्खाह इतनी थोड़ी है कि वह गुज़ारा नहीं कर सकता और दूसरा आदमी ऐसा है जिसे पता ही नहीं कि मेरे पास कितना रुपया है और कोठियां कितनी हैं । वह उनको सम्भाल नहीं सकता । तो इस फर्क को दूर करने का एक ही तरीका है कि इन्कम पर सीलिंग लगा दी जाए । नौकरियों में ज्यादा से ज्यादा तनखाह 1,500 रुपये माहवार फिक्स कर दी जाए और कम से कम 100 रुपया कर दी जाए । आज हम देख रहे हैं कि लोगों में बहुत अशान्ति है । मैं मिसाल के तौर पर बताता हूं कि चपड़ासी लोग जब अफसरों के घरों में काम करने जाते हैं तो वहां पर वह उन्हें फ्रूट, सब्ज़ियां और अच्छी से अच्छी चीज़ें खाते हुए देखते हैं । दूसरी तरफ जब वह अपने घर में आते हैं तो उनकी बीवियां कहती हैं बच्चों को रोटी कहां से दें, घर में तो आटा भी नहीं है । उस वक्त उनके दिलों में जो ख्याल आता है उस का आप अंदाजा लगाएं । ठीक है कि आज़ादी आई है लेकिन जिसे रोटी न मिले वह क्या सोचेगा । इतना फर्क तो टालरेट किया जा सकता है कि एक आदमी रूखी रोटी खा ले और दूसरा मक्खन से खा ले । लेकिन यहां यह हो रहा है कि एक आदमी इतना खाता है कि वह हाज़मा ठीक करने के लिये चूरन तलाश करता फिरता है और दूसरे बेचारे को रोटी भी नहीं नसीब होती । इस किस्म का जो

फर्क है यह तब दूर हो सकता है अगर लोगों की इन्कम पर बंदश लगाई जाए। इस के अलावा फ्री मैडिकल एड भी कम इन्कम वाले लोगों को मिलनी चाहिये। लेकिन यहां पर उल्ट बात है। जो बड़े बड़े अफसर हैं वह अस्तपतालों में जाकर फ्री मैडीसन्ज़ ले लेते हैं लेकिन जो ग़रीब आदमी हैं उन को नुसखा लिख कर दे दिया जाता है और कह दिया जाता है कि बाज़ार से दवाई ले लो। यहां पर अमीर आदमी यह चाहते हैं कि हमें दवाइयां मुफत मिलें लेकिन दूसरे मुल्कों में जो धनाढ्य लोग हैं वह अपनी जेब से दवाइयां और फ्रूट वगैरह खरीद कर बीमारों को अस्पतालों में जा कर दे कर आते हैं। मगर यहां पर अमीर लोग अपनी पोज़ीशन का नाजायज़ फायदा उठाते हैं और फ्री मैडिसन्ज़ लेते हैं। और देशों की बात करना तो आसान है लेकिन हमें भी चाहिये कि हम खुद भी इन बातों पर अमली तौर पर चलें। जब कोई जलसा होता है तो हर एक आदमी चाहता है कि दूसरा बैठ जाए लेकिन खुद खड़ा रहना चाहता है जिस से गड़ बड़ होती है। अगर सब बैठ जायें तो बात ठीक चलती है। औरों को तो हम कहते हैं कि ऐसा करना चाहये लेकिन हम खुद वैसा नहीं करते हैं। अगर हम सोशलिज्म लाना चाहते हैं तो हम सबको मिलकर सोशलिज्म के लिये काम करना चाहिये और यह इरादा करना चाहिये कि हम ने किसी बड़े आदमी की मदद नहीं करनी है, सिर्फ ग़रीब दबे हुए लोगों की मदद करनी है। लेकिन यहां होता यह है कि जो बड़े आदमी हैं उनके सारे काम हो जाते हैं उनकी सिफारिशें हो जाती हैं और उनके बच्चे नौकरियों में लग जाते हैं लेकिन गरीब को कोई नहीं पूछता है। इस लिये हमें यह इरादा कर लेना चाहिये कि तगड़े आदमी जो हैं उनकी सोसाइटी में न ज्यादा इज्ज़त करनी है और न मदद करनी है गरीब की ही ज्यादा मदद करनी है।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਇਹ ਜਿਤਨੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉੜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਜਿਹੜੀ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਆਈ ਹੈ ਅਜ ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਸੀਟਾਂ ਖਾਲੀ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਹ ਵਾਧੂ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਇਕੋ ਹੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੈ (ਹਾਸਾ)। ਇਹ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਘੰਟੀ ਵਜਾ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉ।

Mr. Chairman : This is no point of order. Ministers have a joint responsibility and the Irrigation and Power Minister is here in the House to represent the Government.

पंडित राम धारी गौड़ : इस प्रस्ताव में कहा गया है कि हायर स्टैन्डर्ड तक तालीम मुफत हो। ठीक है होनी चाहिये लेकिन हिन्दुस्तान जैसे मुल्क में आज सब से ज्यादा ज़रूरत इस बात की है कि जनरल ऐजुकेशन की बजाये टक्नीकल ऐजुकेशन की सहूलतें ज्यादा से ज्यादा मिलनी चाहियें क्योंकि जब तक हम टेक्नीकल ऐजुकेशन नहीं अपनाएंगे लोगों को रोज़गार नहीं मिल सकेगा। और सनअती तरक्की नहीं हो सकेगी। मौजूदा तालीम जो है वह बाबू ही पैदा करती है। ठीक है ऐसे आदमियों की भी ज़रूरत है लेकिन ज्यादा ज़रूरत टेक्नीकल आदमियों के पैदा करने की है ताकि लोगों को रोज़गार भी ज्यादा मुहैया हो और देश की भी

[पंडित राम धारी गौड़]

तरक्की हो। बाबू पैदा करने से और मौजूदा तालीम देने से देश नहीं बनेगा। (At this stage Shrimati Dr. Parkash Kaur, a member of the Panel of Chairman occupied the Chair.) इस वक्त देहात में बहुत बेरोजगारी है। जब तक देहात में घरेलू दस्तकारी नहीं लगाई जाएगी उन लोगों को काम नहीं मिलेगा। देहात की 80 फीसदी आबादी को साल में सिर्फ दो तीन महीने के लिए काम मिलता है बाकी वक्त खाली रहते हैं। जमीन सारी इस बढ़ती हुई आबादी को रोटी नहीं दे सकती। ज़मीन का भी यह हाल है, मैं अपने हरियाणा की बात करता हूं कि ऊंची ज़मीन में पानी नहीं पहुंचता है और नीची ज़मीन हड़ों से मारी गई है और सेम बढ़ती जा रही है। लोग बेकार हो गये हैं क्योंकि काम नहीं मिलता। खास तौर पर जब से यह नया ज़माना आया है देहात की जो बैकवार्ड क्लासिज़ हैं उनका सारा काम खत्म हो गया है क्योंकि लोगों को कारखानों की बनी चीजें सस्ती मिल जाती हैं। गांव में आब लोहार, तरखान, जुलाहे वगैरा बेकार हो गये हैं। वह या तो मज़दूरी करते हैं या इस उम्मीद में रहते हैं कि कुछ ग्रांट या कर्ज़ मिल जाए। मैं देहात में जाता हूं, मुझे पता है कि वहां लोगों की हालत बहुत खराब है और लोग मुझे कहते हैं कि कहीं से हमें पैसे दिला दो और काम दिलाओ, हम भूखे मर रहे हैं। ठीक है भूखा आदमी ऐसी बात कहेगा ही। दस्तकारी चलाने के लिये जो कर्ज़ मिलता है उसका भी बहुत बुरा हाल है। जो काम करना चाहते हैं और कर्ज़ मांगते हैं उनको मिलता नहीं है। उसके लिये इतनी पेचीदगियां हैं कि गरीब अनपढ़ लोग फार्म नहीं भर सकते। किसी से फार्म भरवाते हैं तो आगे कई शिकारी मिलते हैं जो कहते हैं कि हमें इतने पैसे दो, हम कर्ज़ा दिला देंगे। उन गरीब अनपढ़ लोगों को चालाक आदमी बहका कर पैसे ऐंठ लेते हैं और हर आदमी जो उसे कर्ज़ लेने तक मिलता है उस से पैसे बटोरता है। लोग दो-दो साल तक दफतरों के चक्कर काट कर थक हार कर बैठ जाते हैं। लेकिन जो आदमी चालाक है, खुद काम करना नहीं चाहते वह हेरा फेरी करके पसे हासिल कर लेते हैं। मैं ने पहले भी कहा था कि ब्लाक-वाइज़ कुछ अफसर मुकर्रर किए जाएं जो देहात में जा कर देखें कि कौन जैनुइन आदमी हैं जो काम करना चाहते हैं।.....

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋੜ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉੜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਅਧੇ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ those people who are fighting for socialism are not getting time. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵਾਰੀ ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜਾ ਚਾਹੋਗੇ ਬੋਲ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਹੁਣ ਵਿਚ ਨਾ ਬੋਲੋ। (The hon. Member will have full opportunity to speak and explain the resolution when his turn comes. He should, however, not interrupt now.)

पंडित राम धारी गौड़ : मैं इनका सोशलिज़म अच्छी तरह जानता हूं कि क्या है। इनका सोशलिज़म यह है कि लोगों से ज़बरदस्ती डंडे मार मार कर काम कराया जाये और वायलैंन्स इस्तेमाल करके पैदावार बढ़ाई जाए। जिन के पास कुछ है उनको मार कर उन से सब कुछ छीन कर बांट लिया जावे। यह पैदावार बढ़ाना नहीं चाहते बल्कि जो आगे कमाया हुआ है उसको छीन कर बांटना चाहते हैं। यह है इनका सोशलिज़म कि खून बहाया जाये। हम ऐसे सोशलिज़म नहीं लाना चाहते। हम डंडे से नहीं, प्यार से, डैमोक्रैटिक तरीके से पैदावार बढ़ाना चाहते हैं। हम छीना झपटी और मार धाड़ से इन की तरह यकीन नहीं रखते। हमारा सोशलिज़म गांधी जी के बताए हुए असूलों के मुताबिक अहिंसा से नान-वायलैंन्स से आएगा। यह सोशज़िम वायलैंन्स से, खून खराबे से लाना चाहते हैं, लेकिन मैं अर्ज़ करता हूं, कि इनका सोशलिज़म हमारे देश में कभी नहीं आयेगा यह सारे काम नान-वायलैंन्स से होंगे। तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि जो आदमी काम करना चाहते हैं उनको मदद नहीं मिलती है लेकिन चालाक आदमी बगैर काम के ही हेरा फेरी करके सारे जाबते पूरे करके पैसे ले जाते हैं। यह ठीक है कि सरकार का इरादा यही है कि जो गरीब आदमी हैं उनको ज्यादा सहायता दी जाए लेकिन कर्ज़ लेने में पेचीदगियां हैं, गरीब अनपढ़ आदमी फायदा नहीं उठा सकते हैं। इसी लिये मैं अर्ज़ कर रहा था कि ब्लाकवाइज़ ऐसे अफसर मुकर्रर किये जायें जो गांव में लोगों को बतायें कि यह तरीका है कर्ज़ लेने का और काम करने का और इस किस्म के काम से वह कामयाबी हासिल कर सकते हैं।

12.00 Noon

चेयरमैन साहिबा, वह अफसर लोगों को सिखाएं लोगों को ठीक तरह से गाइड करें, उनको मैथड्ज़ बतायें कि किस तरह से इंडस्ट्रीज़ को स्थापित करना चाहिये और चलाना चाहिये। अगर सरकार इस पर ध्यान देगी और वहां पर अफसर नियुक्त करेगी तो मैं समझता हूं कि इस तरह से लोगों की आमदनी बढ़ेगी। लोगों को दस्तकारी चलाने के लिये जो लोन दिया जाता है उस को वह ठीक ढंग से इस्तेमाल नहीं कर सकते क्योंकि उनको इंडस्ट्रीज़ के बारे में जानकारी नहीं होती। वह रुपया दस्तकारी के काम को बढ़ाने में नहीं लगाया जाता। जिन लोगों को लेन की असली ज़रूरत होती है उन को लोन नहीं मिलता इस लिये मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि लोगों को इस के बारे में जानकारी देने के लिये ब्लाक-वाइज़ अफसर मुकर्रर किये जाने चाहियें ताकि वह लोगों को सही ढंग बता सकें, उन को सही तरह से गाइड कर सकें। आज तक इस बात की कमी देहात में मौजूद है। इस कमी को दूर करने के लिये सरकार को कदम उठाने चाहियें ...

सभापति : हर ब्लाक में इंडस्ट्रीज़ आफिसर्ज़ पहले ही मुकर्रर हैं। आप का कहने का क्या मतलब है ? क्या इंडस्ट्रीज़ आफिसरों के अलावा और अफसर मुकर्रर किये जाने चाहियें ? (The Industries Officers are already appointed in each block. What does the hon. Member mean by saying so ? Does he mean to say that in addition to the Industries Officers some other officers should be appointed there?)

पंडित राम धारी गौड़ : जैसा कि मैं कहता हूं वैसा इंतजाम नहीं हो रहा है। गांव में वह अफसर अपने दफतरों में ही बैठे रहते हैं।

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। जो मैम्बर कांग्रेस को अपोज़ करके जनता का विश्वास हासिल कर के आये हैं उन की संख्या 25-26 के लगभग है। वह पहले आपोजीशन की सीटों पर थे और अब कांग्रेस की सीटों पर बैठे हुए हैं। जब इलैक्शन हुए थे तो उस वक्त वह इसी समाजवाद को धोखा और एक झूठा नारा बता कर जीते हैं। वह इसी समाजवाद के हक में बोल रहे हैं। क्या यह उन के लिये ठीक है ?

पंडित राम धारी गौड़ : इस के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं कि हम लोगों से समाजवाद और गांधी के असूलों पर ही वोट ले कर आये हैं। जिन लोगों से वोट मिले थे, उन के सामने कांग्रेस में आने के लिये जलसा भी किया था। (विघ्न)

चौधरी नेत राम : क्या आप के मुकाबले में कांग्रेस का उम्मीदवार नहीं खड़ा था ?

सभापति: आप मेहरबानी करके इन्ट्रप्ट न करें। (Kindly do not interrupt.)

पंडित राम धारी गौड़ : चेयरमैन साहिबा, इन का यहां पर आने का जो मकसद है, उसे हाऊस के सामने रखें। और हम इन का मकसद देख भी रहे हैं। इन का मकसद तो इंट्रप्ट करना ही है। (विघ्न)

सभापति : नो इंट्रप्शन प्लीज़। आप जो कुछ कहना चाहते हैं, उस पर बोलें। (No interruptions please. The hon, Member may please go on with his speech).

(*Interruption by Chaudhri Net Ram*)

पंडित राम धारी गौड़ : मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि मेरे साथ लोग हैं, पब्लिक है . . (शोर) मैं समाजवाद लाने के हक में हूं। (शोर) (विघ्न) आप की तरह नहीं हूं। आप अकेले ही बैठे हुए हैं। (विघ्न) मैं फिर अर्ज़ करना चाहता हूं कि हम हिन्दुस्तान में सोशलिज़म लाना चाहते हैं ताकि लोगों की आमदनी में इजाफा हो।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਇਥੇ ਬਹਿਸ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਉਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਮੈਂਬਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤੀਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮਿਠਨੀਆਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ?

Chairman : This is no point of order.

पंडित राम धारी गौड़ : चेयरमैन साहिबा, आपोजीशन के मैम्बरज़ इंट्रप्ट कर रहे हैं। यह बीमारी पैदा करने की कोशिश कर रहे हैं। (विघ्न)

Chairman : Kindly wind up.

पंडित राम धारी गौड़ : चेयरमैन साहिबा, आपोजीशन के मैम्बर्ज़ बहुत उतावले हुए हैं। मैं तो सोशलिज़म के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं . . .

सभापति : आप उनकी तरफ ध्यान न दें। आप अपनी स्पीच जारी रखें। आप अपना टाइम वेस्ट न करें। (The hon. Member need not pay any heed towards the interruptions. He should centinue his speech and not waste his time unnecessarily.)

पंडित राम धारी गौड़ : चेयरमैन साहिबा, सब से बड़ी बात बैंकें की है । उस में कुछ पूंजीपति हैं जो कि अपना मुनाफा ज्यादा हासिल करना चाहतें हैं । उन्हों ने अपना पैसा बैंकों में इस लिये रखा हुआ है कि उनकी आमदनी में इजाफा हो और मुनाफा खाएं । वह मुनाफा कुछ ही आदमियों के पास जाता है । आज जनता को उसका को कोई लाभ नहीं हो रहा है । अगर बैंक नैशनलाइज़ हो जायें तो उसका मुनाफा कुछ आदमियों की बजाये जनता को मिलेगा । आमदनी को देखने के लिये एक कमेटी मुकर्रर हुई थी और उस कमेटी ने सारे हिन्दुस्तान का सर्वे किया था । उस ने अपनी रिपोर्ट में लिखा था कि 10 प्रतिशत आदमी ऐसे हैं जिनकी आमदनी 7 रुपये महीना है । जिस आदमी की 7 रुपये महीना आमदनी हो वह कैसे काम चला सकता है ? वह अपना पेट कैसे भर सकता है ? मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि उन चन्द आदमियों के . . . . .

सरदार लछमन सिंह गिल : पंडित जी आप अपनी आंखें नीचे करके स्पीच करें ।

पंडित राम धारी गौड़ : मैं नीचे आंखें कर के क्यों स्पीच करूं ? आप नीचे कर के स्पीच किया करें क्योंकि आप बुरे काम करते हैं । चेयरमैन साहिबा, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि पैसा अमीर लोग कमा रहे हैं और गरीब को उस से कोई लाभ नहीं हो रहा है । इस लिये मैं सुझाव देता हूं कि बैंकों को जल्दी से नैशनलाइज़ कर दिया जाए ।

चेयरमैन साहिबा, मैं चाहता हूं कि पंजाब में ट्रांस्पोर्ट भी नैशनलाइज़ की जाये । कुछ आदमी कहते हैं कि पंजाब रोडवेज़ की बसें चल रही हैं, वह ठीक नहीं हैं । यह ठीक है, यह सरकार का तजरुबा है । कोई उस में कमी भी हो सकती है । जो लोग ट्रांस्पोर्ट को नैशनलाइज़ नहीं होने देते वह पूंजीपति ही हैं । अगर नेशनलाइज़ हो जाये तो उन की आमदनी नहीं बढ़ सकती । अगर नैशनलाइज़ न की गई तो आम जनता को कोई फायदा नहीं होगा । पूंजीपति अपने आराम और ऐश्वर्य को बरकरार रखने के लिये सरकार की नीति का विरोध कर रहे हैं । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि चाहे ट्रांस्पोर्ट हो, चाहे बैंक हो या कारखाने हों उन सब को नैशनलाइज़ कर दिया जाये । इस के साथ ही मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि ठेकेदारी सिस्टम को भी खत्म कर देना चाहिये ताकि सरदार लछमन सिंह गिल जैसे जो बड़े 2 ठेकेदार फायदा उठा रहे हैं, वह लाभ न उठा सकें । वह 10 रुपये का काम कराते हैं और उसके बदले में 5 रुपये मज़दूरों को देते हैं । वह मज़दूरों के साथ अन्याय करते हैं । यह नहीं होना चाहिये । मैं सुझाव देना चाहता हूं कि यह काम कोआप्रेटिव सोसाइटीज़ के द्वारा होना चाहिये । अगर यह सिस्टम लागू किया गया तो लोगों को अपनी मेहनत के अनुसार उजरत मिलेगी । जितना वह कमायेगा उस के हिसाब से उस को पैसे मिलेंगे । इस से मज़दूरों को बहुत लाभ होगा । जो रुपया इस वक्त ठेकेदारों की जेबों में जाता है वह गरीबों के पास आयेगा और वह पेट भर कर खाना खा सकेंगे । इस वक्त ठेकेदार 5 रुपये का काम कराते हैं तो मज़दूरों को उस के बदले में बहुत ही कम मज़दूरी दी जाती है । मज़दूरों के साथ बहुत अन्याय हो रहा है । इस लिये सरकार को जल्दी ही ठेकेदारी सिस्टम समाप्त कर देना चाहिये । मैं फिर अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस सिस्टम के बदले में सारा काम को-आप्रेटिव सोसाइटीज़ के द्वारा कराया जाए । लोगों को इस के द्वारा लोन दिया जाना चाहिये ताकि वह लोन सही ढंग से इस्तेमाल

[पंडित रामधारी गोड़]

हो सके। उसका मुनाफा मजदूरों को मिलना चाहिये जो कि गाढ़े पसीने की कमाई करते हैं। कई बार देखा गया है कि ठेकेदार मुनाफा कमाने के लिये सीमैन्ट में रेत डाल देते हैं। जो पुल बनाए जाते हैं वह एक साल के अन्दर ही टूट जाते हैं। इस लिये यह सिस्टम जल्दी ही खत्म कर देना चाहिये। यह काम कोआप्रेटिव सोसाइटीज़ के द्वारा कराना चाहिये। जिस से काम तो अच्छी तरह से हो सके और लाभ मजदूरों को हो। चेयरमैन साहिबा, मैं आप का धन्यवाद करता हूं कि आप ने मुझे अपने विचार प्रकट करने के लिये समय दिया।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ (ਧੂਰੀ ਐਸ० ਸੀ०) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਉਪਰ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਟਰੇਯਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਲੱਛੇਦਾਰ ਸਪੀਚਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਾਥੀ ਨੇ ਹੁਣੇ ਸਪੀਚ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਗੌਰਵ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੈਡ, ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਟੇਗਾਰੀਕਲੀ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਵਿਚ ਅਣਖ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਧਰ ਆਣ ਬੈਠਦੇ (ਤਾਲੀਆਂ) ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਥੇ ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਮਤੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਗਏ ਕਿ ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਪਰੈਸ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰਜ਼ ਦੀ ਗਲਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਦੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾਈ। ਮਤਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਮਜ਼ੰਮਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਉਸ ਕੰਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਆਵਿਜ਼ਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫੇਖੋਰੀ ਦਾ ਵੈਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੁਨਾਫੇਖੋਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਥੇ ਮੁਨਾਫੇਖੋਰੀ ਮੁਢ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਬਿਗ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਨਾਪੋਲਿਸਟਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਮਨਾਪੋਲੀ ਦੀ ਧੌਣ ਤੋੜ ਕੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਸੁਟਦੇ ਉਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣਾ ਸੁਫਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਮੀਨਜ਼ ਆਫ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਸਟੇਟ ਦੇ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਉੱਨੀ ਦੇਰ

ਤਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਅਜ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮੁਖ ਮੰਗ ਬਣ ਗਈ ਹੈ । ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਵੀ ਈਮਾਨਦਾਰ ਆਦਮੀ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਰਹੀ । ਟ੍ਰੇਡਰਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਨੇ ਮਹਿਗਾਈ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ । ਜੇਕਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਜੇਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ । (ਵਿਘਨ) ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫਾਰਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਦੀ ਸਟਰਗਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਲੋਕ ਡੀਮਾਂਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ 12½ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 6½ ਫੀਸਦੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਛੋਟਿਆਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 5 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਈ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਹ ਵਾਧਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਵੀਪਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਧਾਕੇ 85 ਰੁਪਏ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਵੀਪਰਾ ਦੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਸੰਗਰੂਰ, ਜਲਧੰਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੁਵੀਪਰਾਂ ਨੇ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਵੀਪਰਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਪਰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ । ਛੇਹਰਟਾ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਪੀਪਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 70 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾਂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹ ਮਤਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ 70 ਰੁਪਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸ਼ੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਮਲ ਹੈ ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੋਨਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ । ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ । ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸਟੇਟ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਟਰ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬੋਨਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਰ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਧਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਜਦੋਂ 1950 ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਐਕਟ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਉਜਾੜ ਦਿਤਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ । ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਈ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਉਜਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿਲਾ ਹਕੀਮਾਂ, ਤਹਿਸੀਲ ਧੂਰੀ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਲ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹੀ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਉਜਾੜਿਆ

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਹ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਭਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਤੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਛਡ ਦਿਉ । ਰਾਮ ਪੁਰ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸੇਠ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ । ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਠ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿਤੀ ਹੈ । (ਵਿਘਨ)

Chairman : Order Please.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਧਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨਜ਼ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਫੇਲ ਹੋਈ ਹੈ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਰਪਲਸ ਕਢਣੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਰੀਪੋਰਟ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਲਾਰਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਵੇ . . .(ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

Chairman : Order Please. No interruptions.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਹੈ ਕਿ 16 ਲਖ ਏਕੜ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦਿਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ । ਉਹ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਪਿਛੇ ਇਕ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਬਿਆਨ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਉਤੇ ਦਿਤਾ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ, ਚੋਣਾਂ ਵੀ ਕਰਾਈਆਂ, ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਉਸ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਕੇ ਗਏ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸੈਬੋਟਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ-ਜ਼ੈਲਦਾਰੀ ਔਰ ਈਨਾਮਦਾਰੀ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਹ ਬਦਨਾਮ ਸਿਸਟਮ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਖੁਦ ਇਸ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ । ਇਹੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਪਾਰਟੀ ਇਸ਼ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਦੀ ਰਹੀ । ਔਰ ਇਹ ਬਦਨਾਮ ਅਤੇ ਐਂਟੀ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਸਿਸਟਮ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ ਫੇਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੀ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ।

ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਔਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵੇਖੋ—ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਮੀਰ ਹਨ ਔਰ ਕਿਧਰੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਰੀਬੀ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹੀ ਬੈਠੀ ਹੈ ! ਇਹ ਫਰਕ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਦੇ ਦਫਤਰ ਜਾਕੇ ਵੇਖੋ । ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਕੇ ਜਿਹੜਾ ਟਾਯਲਟ ਹੈ ਉਸ ਤੇ

ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"This is for 4th Class Employees" ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਘਰ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਹੈ ਯਾਨੀ ਇਥੇ 'ਟਾਇਲਟ' ਵੀ ਅਫਸਰਾਂ ਲਈ ਔਰ ਕਲਾਸ IV ਦੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਲਈ ਅਡ ਅਡ ਹਨ।

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਕਿਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (Where is it written ?)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਐਸ. ਐਸ. ਐਸ. ਬੋਰਡ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਤੇ ਜਾਕੇ ਵੇਖੋ, ਉਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਮੈਂ ਕਦੇ ਗਈ ਨਹੀਂ (I have never been to that place.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਰਬ ਲਿਜਾਵੇ ਵੀ ਨਾ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਹਾਂ, ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਮੀਰ ਔਰ ਗਰੀਬ ਵਿਚ ਇਸ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਫਰਕ ਹੈ। 50 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤੇ ਇਕ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਆਪਰੇਟਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਥੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਉ, ਪਰ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਬੜੇ ਟੌਰ (ਗੌਰਵ) ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਣੀਆਂ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਉਹ ਬੜੇ ਡਰਾਮਾਟਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਔਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ। ਇਥੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ 3,500 ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਗਿਣਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਅਫਸਰ ਐਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਯਸ਼ ਜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛੇ ਇਕ ਬੀਬੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਉਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਖਾਣੇ ਤੇ 8,000 ਬੰਦੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖੁਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ, ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁਪ ਰਹੋ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਜੇ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬਜਟ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਹਿਸਾ ਜੇ ਉਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਲਭਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਦ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤੱਤ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਝਲਕ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦ ਵਲ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਝੁਕਾ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਜੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਸਚਮੁਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਝੁਕਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਇਕ ਗਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਕਿ 8,00,000 ਰੁਪਿਆ ਜਿਹੜਾ ਬਦਨਾਮ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 8,00,000 ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ ਖੁਦ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਬੜੀ ਸਖਤ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਵੀ ਦੇਸ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਹੀ ਅਗੇ ਰਹੀ, ਇਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਜਦੋਂ ਠੀਕਰੀਵਾਲੇ ਸ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਹੀ ਸਬੂਤ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਐਕਸੈਪਟਿਡ ਪਾਲੀਸੀਜ਼ ਦੀ ਪਰੋੜਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ; ਰਾਜੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਵੀ ਪਰਸਿਜ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਤੁਸਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਗਠ ਜੋੜ ਤੇ ਕਮਿਉਨਲ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਲਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਤਰੀਕੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦੇ। ਜੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫਰੰਟ ਬਣਾਉ ਤਾਕਿ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਵਧਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁਦੇ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਵਧਿਆ ਜਾਏ । (ਵਿਘਨ) ਮੇਰੀ ਗਲ ਤਾਂ ਸੁਣੋ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਹੈ ? (ਹਾਸਾ)

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹੀ ਕਰੋ ।ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾ ਲਉ। (The hon. Member should confine himself to the resolution on Socialism. He should not refer to the name of any hon. Member.)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਮੈਂ ਉਹੀ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੰਟਰਪਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ । ਸੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕਿ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਰੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ, ਮੈਡੀਕਲ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ, ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਲਗਾ । ਜੇ ਲਿਆਉਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰੈਕਟੀਕਲੀ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਕਦਮ ਚੁਕੋ । ਫੇਰ ਇਹ ਮਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦਿਆਂ । ਮੈਂ ਯਸ਼ ਜੀ ਨਾਲ ਗਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਮਤਾ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਕਰੋਗੇ ਵੀ ਕਿ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੋਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਕੀ ਹੈ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਦੇਣਗੇ । ਜੇ ਹੋਣਾ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਔਰ ਸਿਰਫ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਹੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸ਼ੀ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਲਸ਼ਕਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਮਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਤਾ । ਦੋਬਾਰਾ ਆਇਆ ਪਰ ਉਹ ਡਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਉਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਆ ਨਾ ਜਾਏ ਤਾਂਕਿ ਇਹ ਐਕਸਪੋਜ਼ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਚਮੁਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ । ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟਿਕ ਫਰੰਟ ਬਣਾਉ, ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ।

कामरेड राम चन्द्र : चेयरमैन साहिबा, मैं क्लोइज़र मूव करता हूं ।

ਸਭਾਪਤੀ : ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਇੰਪਾਰਟੈਂਟ ਮਤਾ ਹੈ। (A number of hon. Members still want to participate in the discussion. This is a very important resolution.)

कामरेड राम चन्द्र : आप को पता होगा कि 15,000 रूपया रोजाना एक सिटिंग पर खर्च आता है।

ਸਭਾਪਤੀ : ਤੁਸੀਂ ਬੋਲ ਚੁਕੇ ਹੋ । ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (The hon. Member has spoken on it. Other members also have their individual views to express. They should, therefore, be given opportunity to have their say.)

डा० बलदेव प्रकाश : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मेडम। इस रैजोल्यूशन पर तीन चार दिन से लगातार बहस चल रही है लेकिन हमारे ग्रुप में से एक को भी टाईम नहीं मिला। यह बहुत बेइन्साफी है। हमारे ग्रुप को भी टाईम मिलना चाहिए।

ਸਭਾਪਤੀ : ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਹੁਣ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਅਪਾਨ ਕੀਤਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਸੀਟ ਤੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਟਾਈਮ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। (The hon Member has brought it to my notice just now. Nobody from his group was present in his seat when I called upon the other Members to speak. If any Member of his group is anxious to participate in the discussion, he will be given time.)

(At this stage the Chairman called upon Bhagat Guran Dass Hans to speak)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : On a point of order, Madam. ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਮਤੇ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੋਲ ਚੁਕੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ I move that the question be now put.

ਸਭਾਪਤੀ : ਹਾਊਸ ਦੀ ਰਾਏ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਦੇ

[ਸਭਾਪਤੀ]

ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਟਾਈਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । (From the sense of the House I feel that still a large number of Members want to speak. The hon. Member has seen that even the hon. Members occupying his adjoining seats are anxious to participate in the discussion) (*Interruptions*)

सिचाई तथा विद्युत मन्त्री : सोशलिस्ट पार्टी को नहीं मिला । इनको भी टाईम मिलना चाहिए ।

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मेडम । चेयरमैन साहिबा चौधरी रणबीर सिंह ने मुझे इशारा करके धमकी दी है कि चूंकि तुम कांग्रेस के खिलाफ बोलते हो इसलिए न तुम्हारे जिले में बिजली देगें, न रोशनी देंगे और न पीने को पानी देंगे । क्या एक वज़ीर ऐसे कह सकता है ?

सिचाई तथा विद्युत मन्त्री : चेयरमेन साहिबा. मैंने यह कहा है कि सोशलिस्ट पार्टी को समय नहीं मिला, इन को भी टाईम मिलना चाहिए ।

ਸਭਾਪਤੀ : ਇਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਦੀਆਂ ਘਰੋਗੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ । (The hon.Members should not raise point of order on such personal matters.)

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ (ਹਰਿਆਣਾ ਐਸ. ਸੀ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਸਮਾਜਵਾਦ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾਅਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮਗਰ ਮੰਜ਼ਲ ਵਲ ਜਾਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ! ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛੜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਰੋਟੀ, ਕਪੜਾ, ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਜਗਾਹ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਤਾਲੀਮ ਮਿਲੇ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਿਤਨਾ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਮਧਾਰੀ ਜੀ ਗੌੜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਰਹਿਣ ਦੀ ਐਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਕਿੰਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤੀ ਦੂਰ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਕੇ ਵੇਖੋ । ਇਹ ਇਕ ਖਾਨੇ ਦਾ ਮਕਾਨ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਚਾਰ ਚਾਰਪਾਈਆਂ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ । ਮੈਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ

ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਸਾਢੇ ਸਤ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮੁਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਨੇਕ ਕਦਮ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 750 ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਤਨੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਵੀ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ।

ਫਿਰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਗਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਘਸੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਬੜਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਦੋਸਤ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਡੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦੇ ਨੇ । ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦੀ ਮਿਸਾਲ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਪ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਂਗੜਾ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣ ਦਿਤੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਣ ਦਿਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਾਇਆ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਏ. ਬੀ. ਸੀ. ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ.........

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਆਨਰਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਵਰਕਰ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਮੁਨਾਸਬ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਵਰਕਰ ਦਾ ਨਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਨਤ ਵੀ ਦਸ ਦੇਣ ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ : ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ......

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭਗਤ ਲੋਕ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਪਏ ਨੇ......

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਤੁਸੀਂ ਕਦੋਂ ਉਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਕਰਦੇ ਪਏ ਨੇ । (When was the hon. Member in Jail about which Bhagat Guran Das has made a reference.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਮੈਂ 1950-51 ਵਿਚ ਉਥੇ ਸੀ ।

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਕੀ ਤਾਰੀਖ ਸੀ ? (What was the date ?)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਮੈਂ ਕਈ ਸਾਲ ਜੇਲ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਰੀਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ਡ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਾਂ ਵਗੈਰਾ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਉ । (When he (Bhagat Guran Das Hans) has stated the names etc. of the person concerned the hon. Member (Comrade Makhan Singh Tarsikka) should withdraw his remarks.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੇਲ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠੀ ਗਲ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਝੂਠ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਆਖਿਆ ਹੈ । ਵੈਸੇ ਇਹ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਝੂਠ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹੋ । ਇਹ ਵਾਪਸ ਲਉ । (The hon.'ble Member is again using the word Jhoot for another Member. I would ask him to withdraw it.)

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਮੈਂ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ : ਮੈਂ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸਾਡੇ ਸਾਬਕਾ ਸਪੀਕਰ ਢਿਲੋਂ ਸਾਹਿਬ) ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਲ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਹਰੀਜਨ ਦੋ ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੰਤਕਾਲ ਇਰਾਜ਼ੀ ਐਕਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਫਿਰ ਹਰ ਸਾਲ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ 30 ਤੋਂ 35

ਹਰੀਜਨ ਟਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਿੰਦ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਇਹ ਬੜਾ ਅਹਿਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦੋ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਗਰਾਂਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਮਕਾਨ ਬਣਾਨ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਹਰੀਜਨ 4500 ਰੁਪਏ ਨਾਲ 900 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਦੇ ਮੁਲ ਵਾਲੀ ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਸਕੇ । ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਅਹਿਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਅਹਿਸਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਮਾਂ ਦਾ ਸੂਤ ਵੇਚਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ?

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਕੇ ਸੁਣੋ । (The hon. Member should listen to him patiently).

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ ; ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਅਹਿਸਾਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਡੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਹਰੀਜਨ ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਦ ਹਨ, ਅਹਿਸਾਨ ਫਰਾਮੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਕੁਝ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਹਿਲੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਏ. ਬੀ. ਅਤੇ ਸੀ. ਕਲਾਸਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਸੀ. ਕਲਾਸ ਦੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਭਲਾ ਕੰਮ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਨੇ । ਉਹ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਇਨਸਾਨ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ 2000 ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ 2,500 ਰੁਪਿਆ ਲੋਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ 300 ਰੁਪਿਆ ਵਿਆਜ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਣ ਲਗੇ । ਫਿਰ ਨੌ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਫੀ ਏਕੜ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਗਰਾਂਟ ਦਾ ਰੁਪਿਆਂ ਵਧਾ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਦੇਵੇ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਾਬਲੇ

[ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ]

ਕਾਸ਼ਤ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੌਰਮਿੰਦ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਦੋ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਗਰਾਂਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਢਾਈ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਗਰਾਂਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਰੀਜਨ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੂਵ ਕਰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਸੂਦ ਵਜੋਂ ਦੇਣਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਸੈਨਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ, ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਚਾਰ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਔਰ ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਨਕ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਚੰਗੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸੀਟਾਂ ਰੀਜ਼ਰਵ ਰਖੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਉਥੇ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮਿਲ ਸਕਣ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਐਸੇ ਗਰੀਬ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦੇ । ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵੀ ਬੱਚਾ ਐਮ. ਏ ਤਕ ਅਤੇ ਟੈਕਨੀਕਲ ਤਾਲੀਮ ਵੀ ਮੁਫਤ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੁਰਗੀ ਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਹਰੀਜਨ ਉਚੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਓ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਡਿਪੋ ਦਿਓ ਤਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਕੁਝ ਕਮਾ ਸਕਣ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਤੁਸੀਂ ਮੁਰਗੀ ਖਾਨੇ ਲਈ ਤਾਂ 1500 ਰੁਪਏ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਲਈ ਸਿਰਫ 700 ਰੁਪਏ ਦਿੰਦੇ ਹੋ । (ਵਿਘਨ) ਜ਼ਰਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਟਪਰੀਆਂ ਪਾਕੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਕਰੋ, ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਤਾਕਿ ਉਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਕਿ ਮੁਲਕ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੈ ; ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਲ੍ਹਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਂਗ ਖਾਸ ਖਾਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਰਹੋ, ਕਿਸੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ ਨੂੰ । (ਤਾੜੀਆਂ)

ਹੁਣ ਮੈਡੀਕਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਸਪਤਾਲ ਖ਼ੁਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਤਾਂ ਬਾਰਸੂਖ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ । ਹਰੀਜਨ ਬੇਚਾਰੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨੁਸਖਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾਂ, ਦਵਾਈ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ । ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਮਨਹੋਤੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ 7—8 ਮੀਲ ਤਕ ਕੋਈ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ

ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਕਿ 85% ਰੁਪਿਆ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ । ਇਹ ਬੜਾ ਨੇਕ ਕਦਮ ਹੈ......

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ । ਇਹ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 85% ਖਰਚ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਹੋਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ । ਪਰ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਪੈਂਫਲਟ ਹੈ, ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਜਾਂ ਬਿਆਨ ਹੈ ਜਾਂ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਸ ਗਏ ਹਨ.....

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਸਾਰਾ ਲਿਟਰੇਚਰ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ । **(The hon. Member has got all the literature.)** (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਸ ਕਾਲੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਚੁਪ ਕਰਾਓ । (ਵਿਘਨ)

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਆਪ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਹੋ, ਇਹ ਜੋ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰੋ । (The hon. member is an experienced member he should withdraw these words)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂਦਾਸ ਹੰਸ : ਮੇਰੇ ਸਵੀਪਰ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵੀਪਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 85 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਮਿਉਨਿਸਪੈਲਟੀਆਂ ਦੇ ਸਵੀਪਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧੀਆਂ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਡਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 85 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਸਵੀਪਰਾਂ ਨੂੰ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਾ ਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ (ਤਾੜੀਆਂ) ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹੀ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 85 ਰੁਪਏ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਬੇਸ਼ਕ 500 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਪਰ ਰਖ ਲਵੇ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਇਕ ਸਵੀਪਰ 8 ਘੰਟੇ ਗੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਕਮਾਈ ਦਾ, ਇਨਕਮ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਵੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ । (ਵਿਘਨ)

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਤਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । (ਹਾਸਾ)

ਸਭਾਪਤੀ : ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦਿਉ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਟ੍ਰਪਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) (The hon. Member should leave aside the opinion of the Chief Minister, who is not present in the House. He should desist from interrupting as that results in wastage of the time of the House.)

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂਦਾਸ ਹੰਸ : ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਚੈਲੇਂਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ 300 ਰੁਪਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 200 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਦਿਆਂਗਾ ਅਗਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਕ ਘੰਟਾ ਰੋਜ਼ ਮੇਰੇ ਘਰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਜਾਇਆ ਕਰਨ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਫ਼ਿਰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਬੜੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਚੌਂਕੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਰੋਟੀ ਵੀ ਖਵਾਇਆ ਕਰਾਂਗਾ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਫਿਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ 21% ਸਵੀਪਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵ ਰਖੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ । (ਤਾੜੀਆਂ) (ਘੰਟੀ) ਖੈਰ, ਇਹ ਸਭਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮੰਨਣੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ 20 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗਊ ਮਾਸ ਖਾਕੇ ਪਸ਼ੂ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਚੌਕੇ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਉਥੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਜ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਜੋ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਐਰੋਮਾ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜ ਉਥੇ ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ 'ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਨੇ ਭੀਲਣੀ ਦੇ ਜੂਠੇ ਬੇਰ ਖਾਧੇ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਇਕ ਮਿਕ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੰਤਾਨ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਅਹਿਸਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਹਿਸਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਨਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਅੰਮਿਤ੍ਸਰ ਦੀ ਥਾਂ ਦਿੱਲੀ ਹੁੰਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਾ ਛਡੱਣ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਵੀ ਅਹਿਸਾਨ ਕੀਤਾ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਲੋਕੀ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਪਿਛੇ ਅਜ ਕਲ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਏਕਤਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ

ਹੈ ਕਈਆਂ ਦਾ ਜੋ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਪਰ ਕੁਝ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਨਕਾਰਡਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਬਦਲ ਦਿਉ— ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਨਾਮ ਲਿਖ ਦਿਉ— ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਬਦਲੇ ਨਹੀਂ । ਅਤੇ ਇਹ ਬੰਦੇ ਮਰਵਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਹਿਤ ਸੀ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਹਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਭਲਾਈ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਤਕ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਜਿਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨੀਆਂ ਹੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਣ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਹਰੀਜਨ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਹ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਣ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਕੀ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਕੇ ਇਥੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਕੇਵਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਕ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਵਧੇਰੇ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਕਾਂਟਾ ਲਗੇ ਕਿਸੀ ਕੋ ਤੜਪਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਅਮੀਰ,

ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਕਾ ਦਰਦ ਹਮਾਰੇ ਜਿਗਰ ਮੇਂ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਦਰਦ ਰਖੋ । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਬਾਹਰ ਸਾਡੇ ਹਿਤ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਰਦ ਰਖਣ ।

ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਚਪੜਾਸੀ, ਕਲਰਕ ਆਦਿ ਅਤੇ ਕਲਾਸ ਚਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਘਟੋ ਘਟ ਤਨਖਾਹ 125 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਵੀ ਕੁਝ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਣ । ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਕਾਇਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਸ ਸਮਾਜਵਾਦ ਲਈ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਬੀੜਾ ਚੁਕਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਮੈਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 2 ਕਰੋੜ 86 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਜੋ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਪੋਲਟਰੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ

[ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ]

ਪਿਗਰੀ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਾਰਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਦੋ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤਕ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਕੋਰਸ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ 100 ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲੋਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਬੱਚੇ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਰਖਾਨਾ ਲਗਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਸਕਣ । ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਲਗਾ । ਇੰਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਆਨਰੇਬਲ ਹਰੀਜਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ । ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

PERSONAL EXPLANATION BY SARDAR LACHHMAN SINGH GILL

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਨੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ । ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਹੁਣੇ ਬੋਲ ਕੇ ਹਟੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਬੋਲੇ ਨੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ 20 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੂਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਰੋਮਾ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਰੋਟੀ ਖਾ ਸਕਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਖਾ ਸਕਦੇ ਨੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਸ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਨਸਾਨ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਵੀਹ ਸਾਲ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਪਿਛਲੇ 500 ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਧਰਮ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਅਸੂਲ ਸੀ —

ਅੱਵਲ ਅੱਲਾ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ,
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗਿ ਉਪਜਿਆ ਕੌਣ ਭਲੇ ਕੌਣ ਮੰਦੇ ।

ਇਸ ਅਸੂਲ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕਢੋ । ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਿੱਖਇਜ਼ਮ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ।

RESUMPTION OF DISCUSSION ON THE RESOLUTION REGARDING ESTABLISHMENT OF SOCIALISM IN THE SOCIETY

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਇਥੇ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਇਕ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਉਠਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੰਨ ਸੰਘ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਨਫਾਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ 20 ਮਿੰਟ ਬੋਲੇ ਹਨ 26 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਤੇ ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਟਾਈਮ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। (Dr. Baldev Parkash had raised a point of order that Jan Sangh Group had not been given any time. I would like to inform the House that Chaudhri Mukhtiar Singh spoke for 20 minutes on the 26th March and in case any other hon. Member from that group still wanted to speak he would be given time. The hon. members should not have made any mis statement in this House.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਆਫੀਸ਼ਲ ਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਅਤੇ ਇਕ ਦੋ ਮਿੰਟ ਹੀ ਬੋਲਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਐਡਜਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਨੈਕਸਟ ਡੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਬੋਲਣ ਲਈ ਟਾਈਮ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਤੁਸੀਂ ਸਪੀਚ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜੇ ਨਾਨ ਆਫੀਸ਼ਲ ਡੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸਾਓ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਹੁਣ ਤੁਸੀ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। (The hon. Member started his speech on one non-official day but he was not present in the House on the next non-official day. Now he cannot be given an opportunity to speak.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਡਿਊਟੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਪੋਲਿੰਗ ਏਜੰਟ ਸਾਂ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ ਸਾਂ।

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੇਕਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। (The hon. Member cannot speak on this resolution now. However, if any other hon. Member from his group wants to speak, he can do so.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਇਹ ਮਤਾ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਲ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਫਿਰ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਨਹੀਂ ਜੀ, ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। (No please, only those hon. Members can speak now who could not get any time to speak on the resolution so far.)

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਯਾਰਡ ਸਟਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਇਗਨੋਰ ਕਰੋ ਜੀ ਇਸ ਪੁਆਇੰਟ ਨੂੰ । (Please ignore this point.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ ਜੇ ਇਹ ਜੋ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ; 1919 ਤੋਂ ਲੈਕੇ 1947 ਤਕ ਜਿਸ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਇਹ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ । (ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਡੀਕਿਊਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ । ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਸੀ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ 1929-30 ਵਿਚ ਸੈਂਟਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ —

Long live the proletariat down with imperialism.

ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ, ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਮੂਵਮੈਂਟ ਨੇ, ਨੌਜਵਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਲਗਾਇਆ । ਕਾਂਗਰਸ ਤਾਂ ਮਤਵਾਤਰ ਇਸ ਨਾਅਰੇ ਨੂੰ ਕੰਡੈਮ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਰਾਜਕਤਾ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਵਡੇ ਵਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ । ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ । ਇਹ ਖਿਆਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ ਜਦ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਹੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਇਕ ਗਰੁਪ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਣ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਦਿਤਾ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਸੀ । ਸੁਭਾਸ਼ ਜੀ ਰੀਅਲ ਸੋਸ਼-ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਕੈਪਿਟਲਿਸਟ ਹਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਸਨ ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਗਿਆ ।

1.00 P. M.

1947 ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ 1964 ਤੱਕ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸਮਝੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟਿਕ ਨਜ਼ਾਮ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਪਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਹੈ । ਜੇ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਨਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, 30 ਦਸੰਬਰ, 1963 ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਪਲੈਨਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਉਪਜ ਵਧਾਉਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ

ਹੈ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਚੰਦ ਇਕ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਟੈਟਿਸਟੀਕਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨੇ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ ਇਕ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਸ਼ਿਪ ਹੇਠ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਸਿੰਘਾਨੀਆਂ 107, ਡਾਲਮੀਆਂ 103, ਰੇਨਾ 80, ਬਿਰਲਾ 60, ਗੋਟਲਤਾ 55, ਪੋਤ ਦਾਬ 55, ਬਾਂਗੜ 53, ਜੇਟੀਆ ਬਰਾਦਰਜ਼ 51 ਅਤੇ ਥਾਪਰ 35, ਇਹ ਅਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ 1957-58 ਦੇ ਹਨ । ਇਹ 9 ਗਰੁਪ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵਖੋ ਵਖ ਡਾਇਰੈਕਟਰਸ਼ਿਪ ਹੇਠ ਇਸ ਮੁਲਕ ਤੇ ਛਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜੁਆਇੰਟ ਸਟਾਕ ਦੀਆਂ 28250 ਕੰਪਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 11 ਅਰਬ ਰੁਪਏ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੈ । 4% ਐਸੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ $33\frac{1}{2}\%$ ਸਰਮਾਏ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ $2\frac{1}{2}\%$ 88% ਸਰਮਾਏ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹੋ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੇਹਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਿਆ ਚੰਦ ਇਕ ਬੜੇ ਧੜਿਆਂ ਦੇ ਕਬਜੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਨਾਪਲੀ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਨੂੰ ਅਜ 18 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਸੂਦ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਅਜੇ ਤਕ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਅਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਾਮਨ ਮੈਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰੀ । ਸਰਮਾਇਆ ਮੁਠੀ ਭਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫਰਮਜ਼ ਰਾਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਦਬਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮਨ ਮੈਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਹਦ ਹਨ । ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੁਰਾਕ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਫੀ ਜੀ ਵਾਸਤੇ 18 ਔਂਸ ਨਿਊਟਰੀਸ਼ਨਲ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਲਈ 100 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਖੁਰਾਕ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਕਪੜੇ ਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਇੰਡੈਕਸ ਜੋ 1951 ਵਿਚ 100 ਸੀ ਵਧ ਕੇ 1961 ਵਿਚ 117 ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਵਾਧਾ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਹੋਏ 22% ਵਾਧੇ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । 1954 ਵਿਚ ਕਪੜੇ ਦੀ ਖਪਤ ਪਰ ਕੈਪੀਟਾ 16.4 ਗਜ਼ ਸੀ ਜੋ ਘਟ ਕੇ 1959 ਵਿਚ 15.7 ਰਹਿ ਗਈ । 1960-61 ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਕਪੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਜੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਦੁਗਣਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀਆਤ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਘਟਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਪਲਾਨਿੰਗ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀਆਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਘਟਦੀਆਂ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀਆਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 30/- ਰੁਪਏ ਮਾਸਕ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ, ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਹਰ ਸ਼ਖਸ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਾਹੀਦੇ

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਹੀ ਹਨ । ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 100 ਸਾਲ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ 20 ਤੋਂ 30 ਰੁਪਏ ਪਰ ਕੈਪੀਟਾ ਸਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜੇ 5 ਤੋਂ 7% ਤਕ ਪਰ ਕੈਪੀਟਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਹਾਲੇ ਇਹ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਪਰ ਕੈਪੀਟਾ ਇੰਨਕਮ 3% ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀਆਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ 1962 ਦੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਤੀਸਰੇ ੫ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੱਕ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੱਕ ਇਹ ਸਹੂਲੀਆਤ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਪਰ ਸਹੂਲੀਆਤ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਘਟਦੀਆਂ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਉਥੇ ਦੇ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ । ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਫੀਰੋਜ਼ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਢੇਬਰ ਭਾਈ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ 5 ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਫੈਮਿਲੀ ਲਈ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 125 ਰੁਪਏ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਫੈਮਿਲੀ ਦੇ ਅੱਜ 30 ਰੁਪਏ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਣਕ ਤੇ ਹੋਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਮਹਾਲਨੋਬੀਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ 24 ਕਰੋੜ ਆਦਮੀ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਮਦਨ -3 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰੀ ਲਾਲ ਨੰਦਾ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ -14 ਫੀ ਕਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਚਪੜਾਸੀ ਜਿਸ ਨੇ 75 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ, ਅਤੇ ਤਾਲੀਮ ਕਿਵੇਂ ਦਿਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਤੋਂ 11,12 ਘੰਟੇ ਰੋਜ਼ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਆਪਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪੇਟ ਵੀ ਨਾ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਸੋ ਏਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਬਗੈਰ ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਸ ਨੂੰ 75 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਨਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਹੂਲੀਆਤ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੀਆਂ 2 ਪਾਈ ਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ 19 ਪਾਈ ਤੇ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ; ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਸਾਂ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਵਧਾ ਕੇ 5 ਪਾਈ ਦੀ ਬਜਾਏ 8 ਪਾਈ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੁਣ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ । ...... (ਵਿਘਨ)

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਸਿਰਫ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਪੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਛੇੜੋ । (I may tell the hon'ble Member that this problem of Socialism will not be solved by referring to the difficulties of the employees only . He may speak about the Tax payers and such like other people.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕਰਾਇਆ 8 ਪਾਈ ਫੀ ਮੀਲ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਮਨਮੈਨ ਤੇ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੜਾ ਸਾਊਂਡ ਹੈ, ਮਗਰ ਵਿਚੋਂ ਮੁਨਾਫਾਖੋਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਣਕ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ 15, 16 ਰੁਪਏ, ਦੇ ਭਾ ਨਾਲ ਕਣਕ ਖਰੀਦੀ ਗਈ ਮਗਰ ਇਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 12 ਰੁਪਏ ਕੁਇੰਟਲ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਇਆ। ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਸੜਿਆ ਗਲਿਆ ਅਨਾਜ ਸੀ ਉਹ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ **ਗੁੜ** ਵਿਚ ਮੁਨਾਫਾਖੋਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ੈਲਟਰ ਦਿਤਾ ਔਰ ਫ੍ਰੀ ਟ੍ਰੇਡ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਗੁੜ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। **ਪੰਜਾਬ** ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਗੁੜ ਦਾ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਣਕ ਜਿਹੜੀ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਤਕ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਮੂਵਮੈਂਟ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਸ਼ੰਕਰ ਲਾਲ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੂਵਮੈਂਟ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਹਨ, ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਾਲ ਗਲਤ ਫ਼ਹਿਮੀ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਹੈ ਉਹ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏ। ਲੇਕਿਨ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬੰਗਲਿੰਗ ਹੋਈ ਹੈ। ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਅਥਾਰਿਟੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਨ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕਰ ਲਏ। ਚੌਧਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਇਕ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਯੂ.ਪੀ. ਤੋਂ ਗੁੜ ਮੰਗਾਇਆ ਔਰ ਕਾਫੀ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਇਆ

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛੱਡੋ। ਅਪਣੀ ਕਹੋ। (The hon. Member should desist from referring to the matters at Delhi. He should confine himself to this State.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਇਨਾਂ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਹੀ ਬੰਗਲਿੰਗ ਹੋਈ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਫਰਾਡ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਔਰ ਇਸੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ 3 ਦਿਨ ਵੇਸਟ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਅੱਜ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ 3 ਦਿਨ ਡਿਸਕਸ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਔਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਬਰਸਡੇ ਨੂੰ ਇਹ ਚਲਦਾ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਰਹੇਗਾ।

चेयरमैन : बहुत सारे मम्बर बोलना चाहते हैं यह प्रस्ताव पर, इस लिए कंटीन्यू करेगा। (Since a number of Members want to speak on this Resolution, therefore, the discussion on the Resolution will continue.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਔਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਈ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨਾ ਆ ਸਕੇ.........

चौधरी रणबीर सिंह : जवाब चेयरमैन सहिबा, यह प्रस्ताव इतना अहम है कि अभी और डिसकस होना चाहिए ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾ, ਜ਼ਰਾਇਤ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿਟਿਆ ਗਿਆ । ਔਰ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮੁਖਤਲਿਫ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ । ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਟੈਨੈਂਨਸੀ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਲੇਕਿਨ 20% ਵੀ ਉਸਦਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਔਰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨਾਲੋਂ ਮੁੱਛਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਉਸ ਉਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਕਿਧਰੇ ਵਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰ ਸਫੀਅਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਖਾਧੀ ਹੈ । ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਫੇਲ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰਾਇਤ, ਫਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਔਰ ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਏਡ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਫੇਲ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਇਕ ਸਟਾਰਡ ਕੁਐਸਚਨ ਪੁਛਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਜਿਹੇ ਹਸਪਤਾਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਔਰ ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਦਵਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਕਿੰਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਹਰ 200 ਫੈਮਿਲੀਜ਼ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਫਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਏਡ ਦੇ ਸਿਰਫ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾਬ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ । ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ । ਅਮਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਕੋਰੀ ਦੀ ਕੋਰੀ ਹੈ । ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਇਥੇ ਲਿਆ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹਾਸੋ ਹੀਣੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

चौधरी नेत राम : मैं बिजली मंत्री से पूछना चाहता हूं कि वह अलग एक बड़ा सा बलब अपनी सीट पर क्यों जलाए बैठे है । यह डिस्क्रिमीनेशन क्या इसलिए है कि वह बिजली मंत्री है ।

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : सब की तरह मेरे पास एक ही है । बस फर्क यह कि मेरा जल रहा है ।

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.)

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : अध्यक्ष महोदय आज बहुत इम्पार्टैंट सबजैक्ट ज़ेरे बहस हैं और मैं उम्मीद करता था कि सोशलिज़म के मुताल्लिक आपोजीशन के भाइयों की तरफ से कुछ अच्छी अच्छी बतें बताई जायेंगी लेकिन मैंने देखा है कि उन्होंने ऐसी वातें की हैं जो कि सोशलिज़म से बहुत दूर हैं । इस लिये मैं पहले यह बताना चाहता हूं कि सोशलिज़म क्या चीज़ है । मैं ने देखा है कि कम्यूनिज़म और सोशलिज्म में अभी तक वह लोग तमीज़

नहीं कर सके। सोशलिज़्म दरअसल वह है जिस में प्राइवेट पार्टी तो आदमी की हो सकती है मगर वह उनको एक्सप्लायट नहीं कर सकता दूसरे लोगों से या अपने किसी आदमी से। लेकिन कम्यूनिज़्म में कोई आदमी प्राइवेट पार्टी नहीं रख सकता, सारी चीज़ें नैशनलाइज़्ड होती हैं। अब सवाल यह पैदा होता है कि हिन्दुस्तान को किस किस्म के सोशलिज़्म की ज़रूरत है।

ANNOUNCEMENT BY THE SPEAKER

Mr. Speaker : Shri Babu Dayal Jee, I am sorry to interrupt you. I have just to make an announcement.

The House authorised me this morning to nominate a Committee representing different groups and parties in this House to consider the course of action that we might take in regard to the reference before the Supreme Court about the matter between the U. P. Vidhan Sabha and the U. P. High Court.

Accordingly, I nominate—

(1) Pandit Mohan Lal, Home Minister.
(2) Sardar Ajmer Singh, Revenue Minister.
(3) Shri Rizaq Ram.
(4) Sardar Prem Singh Prem.
(5) Sardar Gurnam Singh.
(6) Khan Abdul Ghaffar Khan.
(7) Sardar Gurdial Singh Dhillon.
(8) Shri Chiranji Lal Sharma.
(9) Comrade Shamsher Singh Josh and
(10) Chaudhri Mukhtiar Singh Malik,

to be Members of this Committee besides the Speaker who will be the Chairman.

I had an informal discussion on the subject with the hon. Chairman, Punjab Legislative Council and he has been pleased to agree to associate some Members of the Council with this Committee whose names will be intimated to us later.

This Committee will, in collaboration with some lawyers of eminence, consider its course of action.

In the meantime, in consultation with the Business Advisory Committee it was decided that the Vidhan Sabha should put in an appearance in the Supreme Court through its Secretary namely, Dr. Kuldip Chand Bedi.

RESUMPTION OF DISCUSSION ON THE RESOLUTION REGARDING ESTABLISHMENT OF SOCIALISM IN THE SOCIETY

श्री बाबू दयाल शर्मा : तो मैं यह अर्ज़ कर रहा था कि सोशलिज़्म हिन्दुस्तान में कैसा चाहिये था। वह हमारी गवर्नमैन्ट ने डिक्लेयर किया हुआ है कि यहां पर डैमोक्रैटिक सोशलिज़्म लाना है, ऐसा सोशलिज़्म नहीं लाना जैसा दूसरी कंट्रीज़ में है। हिन्दुस्तान का डैमोक्रैटिक सोशलिज़्म ऐसा होगा कि जहां पर हर आदमी अपने गुजारे के लिये तो प्रापर्टी रख सकेगा लेकिन इदतनी प्रापर्टी नहीं रख सकेगा कि वह दूसरों को एक्सप्लायट कर सके।

[श्री बाबू दयाल शर्मा]

जब ऐसे हालात होंगे तो फिर किसी आदमी को यह खाहिश ही नहीं पैदा होगी कि वह ज्यादा प्रापर्टी बनाए, वह उतनी ही प्रापर्टी हासल करेगा जितनी उस की निजी ज़रूरत हो। डैमोक्रैटिक सोशल्ज़िम लाने के लिये यहां तक हमारी गवर्नमैन्ट की कोशिशों का ताल्लुक है मैं समझता हूं कि उस ने कोई कसर बाकी नहीं रखी वह इस रास्ते की तरफ न बढ़े। लेकिन सोशलिज़्म अभी तक इतनी रफ्तार से आगे नहीं जा रहा जितना कि जाना चाहिये। सब से बड़ी मुसीबत यह है कि हमारी जो आपोज़ीशन पार्टीज़ हैं वह कतई इस बात का ख्याल नहीं करतीं कि गवर्नमैंट के साथ कोआप्रेट किया जाये। अगर वह गवर्नमैन्ट की मुश्किलात का एहसास करते होते तो आज उन्हों ने जितने एतराज़ उठाये हैं उन में से एक भी न उठते। मिसाल के तौर पर हमारे राष्ट्र पिता महात्मा गांधी चाहते थे कि हमारे डैमोक्रैटिक सोशलिज़्म में 1 : 10 से ज्यादा इन्कम का फर्क नहीं होना चाहिये। अगर पब्लिक में हम इन चीज़ों को नहीं करवा सके थे तो कम से कम सरकार तो यह काम कर सकती थी कि अगर छोटे से छोटे मुलाज़िम की तनखाह एक सौ रुपया हो तो बड़े से बड़े अफसर की एक हज़ार रुपये से ज्यादा न हो। गवर्नमैंट यह अपने मुलाज़िमों के वेतन का काम आसानी से कर सकती थी मगर हालात ऐसे थे कि गवर्नमैंट मजबूर थी, ऐसा नहीं कर सकी उस वक्त जो इम्पीरियल गवर्नमैंट थी उस का एक ही एम था कि छोटे और बड़े मुलाज़िमों की तनखाह में बहुत बड़ा फर्क रहना चाहिये ताकि छोटे मुलाज़िम और जनता की आमदनी में इतना बड़ा अन्तर हो कि जनता और छोटा सेवक अपने आप को उस से लघुतम ख्याल करे। ज़िले का अफसर जो आई० सी० ऐस० होता था उस के लिये हर बात में प्रैफ्रेंस रखा हुआ था और रियायतें दी जाती थीं। आप ने देखा होगा कि जिस वक्त हकूमत की बाग डोर हम ने अपने हाथ में ली तो आई० सी० एस० अफसर मज़ाक उड़ाते थे कि यह गांधी टोपी पहनने वाले इस इतने बड़े मुल्क की बाग डोर को कैसे सम्भाल सकेंगे। चुनांचि यहां पर बड़े भारी झगड़े हुए और कुछ आई० सी० एस० अफसरों को या तो सैंटर में जाना पड़ा और या उन्हें इस्तीफा देकर जाना पड़ा। हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने जब एक आई० सी० एस० अफसर पर मुकदमे चलाये तो उन के खिलाफ बहुत कीचड़ उछाला गया। मैं कहता हूं कि उनका दिमाग इस किस्म का बन चुका था और अब भी अफसर ऐसा सोचते हैं कि वह पब्लिक के सेवक नहीं हैं।

(Shri Babu Dayal Sharma was Still in possession of the House when it adjourned.)

Mr. Speaker : The house stands adjourned till 9 a. m. tomorrow.

1-30 p. m.

The Sabha then adjourned till 9.00 a. m. on Friday, the 3rd April, 1964

613 P.V,S—386—5-9-64 C., P. and S. pb., Chandigarh.

APPENDIX

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. NO. 30 DATED THE 2ND APRIL, 1964

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the Office(s) under the Chief Engineer, Beas-Sutlej Link, Nangal Township

1538. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class I, II, III and IV posts separately in the office(s) under the Chief Engineer, Beas-Sutlej Link, Nangal Township, together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

Chaudhri Ranbir Singh : The requisite information is contained in the statement below :—

Statement

Serial No.	No.	Name of the Officers/ Officials	Date of appointment	*Tribe to which belongs* — Scheduled Castes	*Tribe to which belongs* — Backward Classe	Percentage in each category	Percentage reserved
		SCHEDULED CASTES					
		(Class I)					
1	3	1. Shri Rattan Singh, P.S.E. II, Officiating Xen (under suspension)	21-7-51	Scheduled Castes			
		2. Shri Om Parkash (II), Xen	7-11-56	Do			
		3. Shri Surjit Singh, T.E. (Officiating Xen)	3-11-55	Do			
		(Class II)					
2	8	1. Shri Om Parkash (15), T.E.	1-5-58	Do			
		2. Shri Puran Singh Passi, T.E.	6-2-62	Do			
		3. Shri Ram Chand, T.E...	13-4-62	Do			
		4. Shri Gian Chand Banga, T.E. (on studies abroad) since 5th January, 1963)	12-2-62	Do			
		5. Shri Kartar Chand, T.E.	9-2-62	Do			
		6. Shri Sunil Kumar Bali, T.E.	8-2-62	Do			
		7. Shri Jai Krishan, T.E. ..	8-3-63	Do			
		8. Shri Ujala Singh, Officiating S.D.O.	3-1-52 (S.O.) / 1-7-63 (S.D.O.)	Do			

Serial No.	No.	Name of the Officers/ Officials	Date of appointment	*Tribe to which belongs* Scheduled Castes	Backward Classes	Percentage in each category	Percentage reserved
		BACKWARD CLASSES					
		(Class I)					
1	1	1. Shri S.R. Shah, P.S.E.II (Deputy Director)	17-8-52	Scheduled Castes			
		(Class II)					
1	16	1. Shri Om Parkash (14), T.E.	9-4-57	Do			
		2. Shri Sohan Singh, T.E.	11-4-57	Do			
		3. Shri Sukhdev Singh, T.E.	4-3-59	Do			
		4. Shri Romesh Chandra, T.E.	30-1-61	Do			
		5. Shri Kirpal Singh, T.E.	30-6-61	Do			
		6. Shri Satya Parkash, T.E.	23-1-61	Do			
		7. Shri Sher Singh, Officiating A.D.E.	18-3-37 (as D.M.) 8-12-61 (as A.D.E.)	Do			
		8. Shri Sardar Singh Labana, T.E.	2-2-62	Do			
		9. Shri Rajinder Singh, T.E.	5-2-62	Do			
		10. Shri Harbhajan Singh Agroia, T.E.	12-2-62	Do			
		11. Shri Sat Pall, T.E. ..	12-2-62	Do			
		12. Shri K.L. Logani, T.E.	1-3-62	Do			
		13. Shri Bhagwan Dass, Officiating S.D.O.	12-8-48 (as S.O.) 21-9-62 (as SDO)				
		14. Shri Sohan Singh Ghali, T.E.	25-2-63	Do			
		15. Shri Atma Ram Kumar, T.E.	28-2-63	Do			
		16. Shri Gurdial Singh Premi, T.E.	28-3-63	Do			

The cadre of Class I and II posts in Irrigation Branch is compact and it is not divided into units under various Chief Engineers. The posts in Class I and Class II are therefore reserved for secheduled castes and Scheduled tribes for Irrigation Branch as whole and not separately under each Chief Engineer.

Serial No.	No.	Name of Officers/ Officials	Date of appoint-ment	Tribe to which belongs: Scheduled Castes	Tribe to which belongs: Backward Classes	Percentage in each category	Percentage reserved
		SCHEDULED CASTES					
		(Class III)					
1	13	S.E., B.S.L. CIRCLE, CHANDIGARH—					
		Sarvshri—					
		1. Mangal Ram, Accounts Clerk	8-3-52	Scheduled Castes		7%	20%
		2. Jagat Ram, S.D.C. ..	28-4-52	Do			
		3. Sant Ram, S.D.C. ..	18-7-56	Do			
		4 Sardara Singh, Clerk ..	13-12-63	Do			
		5. Piara Ram, Clerk ..	23-11-62	Do			
		6. Gurbax Singh, Clerk ..	6-1-64	Do			
		7. Sukh Ram, Clerk ..	28-7-62	Do			
		8. Nathoo Ram, Clerk ..	5-11-63	Do			
		9. Narain Dass, Clerk ..	19-8-58	Do			
		10. Daulat Ram, S.D.C. ..	8-11-58 (A.N.)	Do			
		11. Kirpal Singh Tracer ..	13-1-61 (A.N.)	Do			
		12. Dharam Chand, Clerk	10-5-63	Do			
		13. Harbhajan Singh, Clerk	20-1-61	Do			
2	1	S.E., PLANT DESIGN (B.S.L.) CIRCLE, NANGAL TOWNSHIP—					
		1. Shri Harbans Lal, Clerk	15-10-59	Do		12½%	20%
3	10	S.E., BEAS-SUTLEJ LINK, MECHANICAL CIRCLE, NANGAL —					
		Sarvshri—					
		1. Mast Ram, Accounts Clerk	10-3-52	Do			
		2. Ravi Dyal, S.D.C ..	23-6-54	Do			
		3. Amar Singh, S.D.C.	20-4-55	Do			
		4. Tara Singh, S.D.C. ..	18-7-56	Do			
		5. Rameshwar Dass, Clerk	23-12-60	Do		7%	20%
		6. Darbara Singh, Clerk ..	7-3-62	Do			

Serial No.	No.	Name of the Officers/Officials	Date of appointment	Tribe to which belongs: Scheduled Castes	Tribe to which belongs: Backward Classes	Percentage in each category	Percentage reserved
		7. Kalyan Chand, S.D.C.. .	6-6-58 (A.N.)	Scheduled Castes			
		8. Ram Parkash, Clerk ..	25-7-63	Do			
		9. Gurcharan Chand, Clerk	30-10-63	Do			
		10. Tarsem Lal, Clerk ..	16-12-63	Do			
		BACKWARD CLASSES					
4	27	S.E., B.S.L. CIRCLE CHANDIGARH—					
		Sarvshri—					
		1. P.R. Vinod, Accounts Clerk	20-9-51	..	Backward Classes		
		2. Amar Chand, Steno-Typist	29-10-59	..	Do		
		3. Uttam Chand, Steno-typist	16-8-58	..	Do		
		4. Ratto Ram, Clerk ..	28-10-58	..	Do		
		5. Raghbir Singh, Clerk ..	31-3-60	..	Do		
		6. Satya Pal, Clerk ..	8-11-63	..	Do		
		7. Kewal Singh, Clerk ..	13-5-63	..	Do		
		8. Swarn Singh, Clerk ..	27-5-61	..	Do	9%	2%
		9. Joginder Singh, Clerk	20-5-63	..	Do		
		10. Shadi Lal, Clerk ..	8-11-63	..	Do		
		11. Ramesh Chand, Clerk	16-5-63	..	Do		
		12. Sohan Singh, Clerk ..	10-5-63	..	Do		
		13. Jaswant Singh, Store keeper	6-8-62 (F.N.)	..	Do		
		14. Jaswant Singh, S.O. ..	20-11-62	..	Do		
		15. Harbhajan Singh, S.O.. .	8-12-61	..	Do		
		16. Santokh Singh Bajwa, S.O.	20-2-63	..	Do		
		17. Satnam Singh, S.O. ..	27-11-61	..	Do		
		18. Hari Singh, S.O. ..	5-7-62	..	Do	7%	2%
		19. Amrit Kumar, S.O. ..	6-7-62	..	Do		
		20. Mast Ram, S.D.C. ..	13-8-58	..	Do		
		21. Jagan Nath, Clerk ..	13-1-60	..	Do		

Serial No.	No.	Name of the Officers/Officials	Date of appointment	*Tribe to which belongs* Scheduled Castes	Backward Class	Percentage in each category	Percentage reserved
	22.	Mewa Singh, Clerk ..	7-7-61	Scheduled Castes			
	23.	Mange Ram, Clerk ..	12-7-63 ..	Do			
	24.	Des Raj, Clerk ..	12-12-63 ..	Do			
	25.	Nirmal Singh, D.M. ..	4-11-63 ..	Do		7%	2%
	26.	Rajinder Singh' Tracer	30-12-63 ..	Do			
	27.	Dev Raj Gulaia, Steno-typist	24-3-60 ..	Do			
		CLASS IV—BACKWARD CLASSES					
		Sarvshri—					
	1.	Lachman Dass Peon ..	14-6.56 ..		Do	2%	2%
	2.	Jagat Ram, Peon ..	17-5-58 ..		Do		
	3.	Sita Ram, Peon ..	7-10-59 ..		Do		
	4.	Pars Ram, Peon ..	1-2-55 ..		Do		
	5.	Behari Lal, s/o Sheru Ram	17-1-56 ..		Do		
	6.	Behari Lal ..	4-5-57 ..		Do		
		CLASS IV—(SCHEDULED CASTES)					
		Sarvshri—					
18	1.	Bhondu, Sweeper ..	10-2-61	Scheduled Castes		12%	20%
	2.	Sant Ram, Peon ..	18-7-53	Do			
	3.	Badri Dass, Peon ..	18-9-58	Do			
	4.	Balak Ram, Peon ..	7-7-55	Do			
	5.	Mast Ram, Peon ..	10-7-58	Do			
	6.	Bansi Lal, Peon ..	1-1-60	Do			
	7.	Chuni Lal, Sweeper-cum-	13-3-63				
	8.	Jai Ram, Peon ..	15-2-63	Do			
	9.	Jagdish Ram, Peon ..	15-2-63	Do			
	10.	Fakir Chand, Sweeper	1-4-60	Do			
	11.	Murari Lal, Sweeper-cum-Chowkidar	23-8-62	Do			
	12.	Lachhman Dass, Peon	2-6-53	Do		10%	20%
	13.	Balwant Singh, Peon ..	3-11-55	Do			
	14.	Partap Singh, Peon ..	16-12-57	Do			
	15.	Bakshi Ram, Peon ..	8-2-64	Do			
	16.	Suneheria, Sweeper ..	17-6-62	Do			
	17.	Suna, Sweeper ..	17-8-62	Do			
	18.	Darshan Ram, Cycle Swar	24-2-61	Do			

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the Office(s) under the Chief Engineer, Irrigation Works, Punjab

1539. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class I, II, III and Class IV posts separately in the Office(s) under the Chief Engineer, Irrigation Works (South), Punjab, together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

Chaudhri Ranbir Singh : A statement giving the requisite information is given below:—

Statement

Name and designation	Date of appointment	*Percentage in each category*		*Percentagereserved in each category*	
		Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes
SCHEDULED CASTES **Class I No. of posts—4**					
1. Shri Rattan Singh, P.S.E.II, (Officiating Xen)	21-7-50				
2. Shri Om Parkash II, T.E. (Officiating Xen.)	7-11-56				
3. Shri Surjit Singh, T.E. (Officiating Xen.)	3-11-55	The cadres of class I & II posts in Irrigation Branch are compact ones and not divided into units under various (C.E.'s) Hence the common percentages cannot be worked out in respect of the organization of each C. E.			
4. Shri S.R. Shah, P.S.E.II (Deputy Director)	17-8-52				
Class II No. of posts—25					
1. Shri Om Parkash (15), T.E.	1-5-58				
2. Shri Puran Singh Passi, T.E.	6-2-62				
3. Shri Ram Chand, T.E. ..	13-4-62				
4. Shri Gian Chand Banga T.E. (on studies abroad since 5th January, 1963)	12-2-62				
5. Shri Kartar Chand T.E. ..	9-2-62				
6. Shri Sunil Kumar Bali, T.E.	8-2-62				
7. Shri Jai Krishan, T.E. ..	8-3-63				
8. Shri Ram Chand, T.E.	28-2-63				
9. Shri Ujala Singh, O.E.S. (Officiating S.D.O.)	31-1-52	(as Sectional Officer)			
	1-7-63	(as Offg. S.D.O.)			
(BACKWARD CLASSES)					
10. Shri Om Parkash (14), T.E.	9-4-57				
11. Shri Sohan Singh, T.E. ..	11-4-57				
12. Shri Sukhdev Singh, T.E. ..	4-3-59				
13. Shri Romesh Chandra, T.E.	30-1-61				
14. Shri Kirpal Singh, T.E. ..	30-6-61				
15. Shri Satya Parkash, T.E.	23-1-61				
16. Shri Sher Singh, Officiating A.D.E.	18-3-37	(as Draftsman)			
	8-12-61	(as Offg. A.D.E.)			
17. Shri Sardar Singh Lahana, T.E.	2-2-62				
18. Shri Rajinder Singh, T.E. ..	5-2-62				
19. Shri Harbans Singh Agroia, T.E.	12-2-62				

Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each category: Scheduled Castes	Percentage in each category: Backward Classes	Percentage in each category: Scheduled Castes	Percentage in each category: Backward Classes
20. Shri Sat Pal, T.E. ..	12-2-62				
21. Shri Bhagwan Dass, O.E.S. (Officiating S.D.O.)	12-8-48	(as Sectional Officer)			
	21-9-62	(as Offg. S.DO)			
22. Shri K,L. Logani, T.E ..	1-3-62				
23. Shri Sohan Lal Ghali, T.E.	25-2-63				
24 Shri Atma Ram Kumar, T.E.	28-2-63				
25. Shri Gurdial Singh Premi, T.E	28-3-63				
SCHEDULED CASTES					
Class III, No. of posts—24					
W.J.C., West Circle					
SCHEDULED CASTES					
1. Shri Ram Narain, Zilladar ..	22-5-42				
2. Shri Satya Paul, S.O. ..	13-8-48				
3. Shri Kanshi Ram, Clerk ..	6-12-55				
4. Shri Tara Chand, Clerk ..	29-6-53				
5. Shri Om Parkash Rang, Clerk	29-1-56				
6. Shri Sham Lal, Clerk ..	27-6-60				
7. Shri Gian Chand, Clerk ..	17-12-53				
8. Shri Karan Singh, Clerk ..	20-6-60				
9. Shri Thakar Ram, Clerk ..	30-8-60				
10. Shri Ujagar Ram, I.B.C. ..	3-4-55	5%		19%	
11. Shri Harphool Singh, I.B.C.	22-8-60				
12. Shri Shankar Lal, I.B.C. ..	18-7-55				
13. Shri Sunder Singh, I.B.C. ..	6-12-61				
14. Shri Sadhu Ram, I.B.C. ..	11-7-52				
15. Shri Heta Ram, I.B.C. ..	17-4-55				

Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each category		Percentage reserved in each category	
		Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes
16. Shri Chand, I.B.C. ..	21-4-55				
17. Shri Sher Singh, I.B.C. ..	24-5-55				
18. Shri Duni Chand, I.B.C. ..	6-8-60				
19. Shri Roshan Lal, I.B.C. ..	17-1-62				
20. Shri Richha Ram, I.B.C. ..	1-9-49				
21. Shri Prit Singh, I.B.C. ..	1-2-57				
22. Shri Imrao Singh App., I.B.C.	2-4-63				
23. Shri Payara Lal, App. I.B.C.	24-5-63				
24. Shri Ram Singh, App. I.B.C.	..				
SCHEDULED CASTES					
No. of posts—22					
Bhakra Main Line Circle					
Sarvshri					
1. Mast Ram, Head Clerk (Working as Accountant)	1-10-41				
2. Ujagar Dass, Accounts Clerk	23-4-49				
3. Karam Chand, S.D.O. ..	17-12-51				
4. Chander Bhan, S.D.C. ..	3-11-51	2.77%		19%	
5. Giasi Ram, Clerk ..	2-7-60				
6. Kundan Singh, Artificer ..	2-10-62				
7. Nand Ram, I.B.C. ..	16-6-29				
8. Kuria Mal, I.B.C. ..	14-2-64				
9. Siri Ram, I.B.C. ..	16-5-61				
10. Piara Lal, I.B.C. ..	17-4-61				
11. Pohlu Ram, I.B.C. ..	22-2-62				
12. Ran Singh, I.B.C. ..	10-8-61				
13. Gurdial Singh ..	26-12-55				
14. Harbhajan Ram, I.B.C. ..	17-4-56				
15. Chand Singh, I.B.C. ..	3-1-56				
16. Ramasra Paul, I.B.C. ..	27-7-54				
17. Gurbhaj Singh, I.B.C. ..	6-6-56				
18. Ram Parkash, I.B.C. ..	12-8-55				
19. Ranjit Singh, I.B.C. ..	10-10-56				
20. Chanan Singh, I.B.C. ..	Not available				
21. Dharam Singh, I.B.C. ..	Not available				
22. Mangoo Ram S.O. ..	23.2-53				

Name and Designation		Date of appointment	Percentage in each category	Percentage reserved in each category
W. J. C., East Circle—16				
SCHEDULED CASTES				
Sarvshri—				
1. Risal Singh, S.O.	..	10-1-53		
2. Malkiat Singh, Head Draftsman	..	8-7-55		
3. Darshan Ram, Draftsman	...	26-9-52	3.7%	19%
4. Mehar Singh, Signaller	..	16-6-56		
5. Hari Ram, A.V.C.	...	...		
6. Ram Parkash, S.D.C.	...	25-1-58		
7. Hari Singh, S.D.C.	..	6-1-58		
8. Tele Ram, Clerk	..	18-7-63		
9. Dalip Singh, Clerk	..	1-8-60		
10. Gurmit Ram, Clerk	..	10-2-60		
11. Mangal Singh, Clerk	..	6-7-57		
12. Gopi Ram, Clerk	..	6-7-60		
13. Amar Singh, Clerk	..	25-11-60		
14. Ram Deya, I.B.C.	..	12-3-44		
15. Ram Kala, I.B.C.	..	25-7-44		
16. Lakshmi Chand, I.B.C.	..	19-2-61		
2nd Bhakra Main Line Circle				
(No. of posts—19)				
BACKWARD CLASSES				
Sarvshri—				
1. Shiv Krishan, Zilladar	...	4-7-45		
2. Bishan Singh, Zilladar	...	5-7-56		
3. Nanak Ram Bagri, S.O.	...	18-9-59		
4. Ramji Lal, Clerk	...	20-6-59		
5. Ram Pat, I.B.C.	...	28-5-54		
6. Harphul Singh, I.B.C.	...	6-1-53	2.4%	2%
7. Amar Singh, I.B.C.	...	21-11-61		

	Name and Designation		Date of appointment	Percentage in each category	Percentage reserved in each category
8.	Ram Rakha, I.B.C.	...	8-12-53		
9.	Krishan Chand, I.B.C.	...	24-1-56		
10.	Surat Singh, I.B.C.	...	16-7-53		
11.	Harbhajan Singh, I.B.C.	..	16-6-55		
12.	Balwant Singh, I.B.C.	..	10-4-60		
13.	Jital Ram, I.B.C.	..	1-8-49		
14.	Joti Ram, I.B.C.	..	6-6-56		
15.	Gurcharan Singh, I.B.C.	..	Not available		
16.	Pohlu Ram, I.B.C.				
17.	Om Parkash, I.B.C.	...	10-6-56		
18.	Gian Singh, I.B.C.	...	20-1-61		
19	Gurdhian Singh, I.B.C.	...	30-4-61		

CLASS IV SCHEDULED CASTES

	Name and Designation	Date of appointment	*Percentage in each category*		*Percentage reserved in each category*	
			Scheduled Castes	Backward Classes	Schedule Castes	Backward Classes
	W. J. C., West Circle (No. of posts—162)					
1.	Shri Ran Singh, Peon	21-2-55				
2.	Shri Ram Sarup, Peon	4-11-60				
3.	Shri Maman Chand, Peon	6-8-62	22%	—	19%	—
4.	Shri Om Parkash, Peon	6-8-62				
5.	Shri Badhu Ram, Peon	11-11-54				
6.	Shri Mehar Singh, Peon	16-11-55				
7.	Shri Sadhu Singh, Peon	9-9-47				
8.	Shri Sadhu Ram, Peon	25-7-61				
9.	Shri Banwari Lal, Peon	15-11-56				

	Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each category		Percentage reserved in each category	
			Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes
10.	Shri Beg Raj, Peon	4-12-59				
11.	Shri Mange Ram, Berkandaz	25-3-56				
12.	Shri Giani Ramt Berkandaz	29-9-61				
13.	Shri Amar Singh, Berkandaz	27-1-62				
14.	Shri Mandru, Berkandaz	1-9-54				
15.	Shri Birambaa Nath, Dak Runner	1-9-54				
16.	Shri Chander, D/Runner	1-9-54				
17.	Shri Chandgi, D/Runner	1-9-54 1-3-60				
18.	Shri Gaini Ram, D/Runner	9-6-60				
19.	Shri Suraj Bhan, D/Runner	8-6-55				
20.	Shri Bhagwan Singh, D/Runner	1-3-56				
21.	Shri Gian Chand, D/Runner	7-11-63				
22.	Shri Shiv Chander, D/Runner	12-12-63				
23.	Shri Giani Ram, D/Runner	1-9-54				
24.	Shri Shamsher Singh, Mate	1-9-54				
25.	Shri Ratti Ram, Mate	1-9-54				
26.	Shri Hardeva, Mate	7-11-57				
27.	Shri Ram Singh, Mate	1-9-54				
28.	Shri Mela Ram, Mate	1-9-54				
29.	Shri Risala, Mate	1-9-54				
30.	Shri Lakhmi, Mate	1-9-54				
31.	Shri Mulia, Mate	1-9-54				
32.	Shri Munshi Ram, Mate	28-12-59				
33.	Shri Jagdish Chander, G. Reader	15-3-55				
34.	Shri Ranjit Singh, G.R.	7-1-61				
35.	Shri Chhota Lal, G.R.	25-1-53				
36.	Shri Mange Ram, G. R.	6-1-63				
37.	Shri Sobha Chand, G.R.	21-12-63				

Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each category		Percentage reserved in each category	
		Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes
38. Shri Sher Singh, G. R.	30-7-55				
39. Shri Surjit Singh, G. R.	1-11-54				
40. Shri Rati Ram, G. R.	1-11-56				
41. Shri Om Parkash, Sweeper	13-11-59				
42. Shri Bhabhut Singh, Sweeper	23-12-61				
43. Shri Budho, Sweeper	1-4-53				
44. Shri Phool Singh, Sweeper	1-6-60				
45. Shri Bhati, Sweeper	27-9-58				
46. Shri Chandgi Ram, Sweeper	1-9-54				
47. Shri Phula, Sweeper	1-9-54				
48. Shri Mihala, Sweeper	31-3-54				
49. Shri Nihala, Sweeper	21-11-58				
50. Shri Chatru, Sweeper	9-8-58				
51. Shri Chander Bhan, Sweeper	1-4-53				
52. Shri Diwana, Sweeper	1-2-64				
53. Shri Devi Dayal, Sweeper	12-4-59				
54. Shri Kanhaya Lal, Sweeper	8-11-59				
55. Shri Ganga Singh, Sweeper	3-6-62				
56. Shri Bhajan Lal, Sweeper	1-3-56				
57. Shri Chander, Regulation Beldar	1-11-55				
58. Parbhati, Regulation Beldar	1-3-56				
59. Shri Hari Singh, Regulation Beldar	31-8-56				
60. Shri Dewan Chand, Regulation Beldar	1-9-61				
61. Shri Charanjit Lal, Regulation Beldar	1-9-61				
62. Shri Har Lal, Regulation Beldar	1-3-61				
63. Shri Jaga Ram, Regulation Beldar	1-3-60				
64. Shri Risal Canal Patrol	16-6-57				
65. Shri Kundan, Canal Patrol	1-9-54				
66. Shri Gugan, Canal Patrol	1-9-54				

	Name and Designation	Date of appointment	*Percentage in each category*		*Percentage reserved in each category*	
			Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes
67.	Shri Jug Lal, Canal Patrol	1-8-56				
68.	Shri Ram Saran, Canal Patrol	1-9-54				
69.	Shri Naurang, Canal Patrol	8-12-61				
70.	Shri Ram Dhan, Canal Patrol	8-12-61				
71.	Shri Nanta, Canal Patrol	1-10-61				
72.	Shri Jage, Canal Patrol	1-10-54				
73.	Shri Subh Ram, Canal Patrol	1-9-54				
74.	Shri Zila Singh, Canal Patrol	3-3-59				
75.	Shri Sitare, Canal Patrol	1-9-54				
76.	Shri Arjan, Canal Patrol	1-8-55				
77.	Shri Ganeshi, Canal Patrol	1-9-54				
78.	Shri Chhottu Ram, Canal Patrol	1-9-55				
79.	Shri Hari Singh, Canal Patrol	1-11-55				
80.	Shri Sultan, Canal Patrol	1-9-54				
81.	Shri Haria, Canal Patrol	1-9-54				
82.	Shri Lal Singh, Canal Patrol	1-9-54				
83.	Shri Harke Ram, Canal Patrol	1-9-58				
84.	Shri Dhanna, Canal Patrol	1-9-54				
85.	Shri Chandgi, Canal Patrol	1-3-56				
86.	Shri Daloo, Canal Patrol	1-9-54				
87.	Shri Nazari, Canal Patrol	7-11-58				
88.	Shri Hardawari, Canal Patrol	1-9-54				
89.	Shri Lakhi, Canal Patrol	1-9-54				
90.	Shri Jogi Ram, Canal Patrol	1-9-54				
91.	Shri T. Chander, Canal Patrol	1-3-56				
92.	Shri Telu Ram, Canal Patrol	1-9-54				
93.	Shri Puran, Canal Patrol	7-12-59				
94.	Shri Chandgi, Canal Patrol	26-6-55				

	Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each category		Percentage reserved in each category	
			Scheduled Castes	Backward Classes	Scheduled Castes	Backward Classes
95.	Shri Ratia, Canal Patrol	1-9-54				
96.	Shri Dunger, Canal Patrol	14-3-59				
97.	Shri Sisu, Canal Patrol	19-9-55				
98.	Shri Dholu, Canal Patrol	1-9-54				
99.	Shri Rullia, Canal Patrol	1-9-54				
100.	Shri Mahia, Canal Patrol	1-9-54				
101.	Shri Bhagwana, Canal Patrol	1-9-54				
102.	Shri Fateh, Canal Patrol	1-9-54				
103.	Shri Risala, Canal Patrol	1-9-54				
104.	Shri Risala, Canal Patrol	11-2-60				
105.	Shri Jaggan, Canal Patrol	1-9-54				
106.	Shri Jot Ram, Canal Patrol	1-9-54				
107.	Shri Subhe, Canal Patrol	18-10-60				
108.	Shri Pishori, Canal Patrol	1-9-54				
109.	Shri Santa, Canal Patrol	1-9-54				
110.	Shri Talu, Canal Patrol	1-9-54				
111.	Shri Naki Ram, Canal Patrol	6-2-61				
112.	Shri Richhpal, Canal Patrol	4-3-59				
113.	Shri Tara Chand, Canal Patrol	1-10-56				
114.	Shri Banwari, Canal Patrol	1-9-54				
115.	Shri Hira, Canal Patrol	1-9-54				
116.	Shri Rattia, Canal Patrol	1-9-54				
117.	Shri Pahlad, Canal Patrol	1-9-54				
118.	Shri Bali Ram, Canal Patrol	1-6-58				
119.	Shri Bhalle, Canal Patrol	1-9-56				
120.	Shri Partap, Canal Patrol	10-11-57				
121.	Shri Parbhati, Canal patrol	1-9-54				
122.	Shri Puran, Canal Patrol	1-9-54				
123.	Shri Bhalle, Canal Patrol	1-9-54				
124.	Shri Rullia, Canal Patrol	1-11-56				

	Name and Designation	Date of appointment	Tribe to which belongs		Percentage in each category	Percentage reserved
			Scheduled Castes	Backward Class	Scheduled Castes	Backward Class
125.	Shri Risala, Canal Patrol	1-9-54				
126.	Shri Harke, Canal Patrol	1-9-54				
127.	Shri Amar Singh, Canal Patrol	1-9-54				
128.	Shri Shiv Ram, Canal Patrol	1-9-54				
129.	Shri Lal Chand, Canal Patrol	1-9-54				
130.	Shri Parbhu, Canal Patrol	1-9-54				
131.	Shri Biru, Canal Patrol	1-9-54				
132.	Shri Bhartha Ram, Canal Patrol	1-9-54				
133.	Shri Singh Ram, Canal Patrol	1-9-54				
134.	Shri Shoe Ram, Canal Patrol	1-9-54				
135.	Shri Chhaju Ram, Canal Patrol	1-9-54				
136.	Shri Mam Chand, Canal Patrol	1-9-54				
137.	Shri Hari Paul, Canal Patrol	7-11-54				
138.	Shri Fateha, Canal Patrol	23-9-58				
139.	Shri Mani Ram, Canal Patrol	12-11-57				
140.	Shri Jajjan, Canal Patrol	7-10-55				
141.	Shri Taka, Canal Patrol	1-9-54				
142.	Shri Chattar Singh, Canal Patrol	25-6-57				
143.	Shri Darya Singh, Canal Patrol	1-9-54				
144.	Shri Ghandu, Canal Patrol	1-9-54				
145.	Shri Puran, Canal Patrol	9-4-58				
146.	Shri Harphool, Canal Patrol	19-5-55				
147.	Shri Ram Kishan, Canal Patrol	1-9-54				
148.	Shri Dip Chand, Canal Patrol	1-3-57				
149.	Shri Puran, Canal Patrol	7-5-57				
150.	Shri Chhotu Ram, Canal Patrol	1-9-54				
151.	Shri Gajja Singh, Canal Patrol	1-1-64				
152.	Shri Devi Chand, Canal Patrol	1-9-54				
153.	Shri Tara Chand, Canal Patrol	1-9-54				

	Name and Designation of	Date of appointment	Tribe to which belongs: Scheduled Castes	Tribe to which belongs: Backward Class	Percentage in each category: Scheduled Castes	Percentage reserved: Backward Class
154.	Shri Hira, Canal Patrol	1-9-54				
155.	Shri Daya Nath, Canal Patrol	1-2-63				
156.	Shri Hans Ram, Canal Patrol	1-9-54				
157.	Shri Rattia, Canal Patrol	1-9-54				
158.	Shri Hari Singh, Canal Patrol	1-9-54				
159.	Shri Tek Chand, Chowkidar	1-6-60				
160.	Shri Kundan, Chowkidar	1-9-54				
161.	Shri Hardava, Chowkidar	1-9-54				
162.	Shri Mansa Ram, Chowkidar	11-3-63				

Class IV Scheduled Castes, No. of posts

2nd Bhakra Main Line Circle—55

	Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each category SC.	BC	Percentage reserved in each categroy SC.	BC.
	Sarvshri:					
1.	Banwari Lal, Sweeper	7-6-62	15.95 per cent	..	19 per cent	..
2.	Faquira, Sweeper	1-10-55				
3.	Nand Lal, Sweeper	16-9-63				
4.	Basanta, Sweeper	15-11-53				
5.	Tonia, Sweeper	1-9-53				
6.	Bhartu, Sweeper	18-6-61				
7.	Banwari, Sweeper	1-4-63				
8.	Maru Ram, Sweeper	10-8-54				
9.	Mai Lal, Sweeper	1-11-55				
10.	Maru Ram, Sweeper	1-1-56				
11.	Smt. Kasturi Devi, Sweeper	19-4-61				
12.	Smt. Lakshmi Devi, Sweeper	1-1-60				
13.	Ferozi Lal, Peon	11-5-56				
14.	Jugga, Peon	14-3-53				
15.	Tulsi Ram, Peon	25-7-53				
16.	Bachan Singh, Peon	1-3-48				

Serial No.	Name and designation	Date of appointment	Percentage in each category		Percentage reserved in each category	
			Scheduled Castes	Backward Class	S.C.	B.C.
17.	Munshi Ram, Peon	.. 3-4-63	15.95%		19%	
18.	Lachhman Dass, Peon	.. 31-5-61				
19.	Karnail Singh, Dak Runner	.. 1-3-62				
20.	Charanjit Dass, Dak Runner	.. 1-3-62				
21.	Chandu Ram, Dak Runner	.. 5-6-58				
22.	Hari Singh, Dak Runner	.. 1-3-63				
23.	Harnam Singh, Gauge Reader	.. 23-12-60				
24.	Parbhu Singh, Gauge Reader	.. 1-6-61				
25.	Surja Ram, Gauge Reader	.. 16-4-63				
26.	Tek Ram, Gauge Reader	.. 22-4-61				
27.	Prem Chand, Gauge Reader	.. 1-1-61				
28.	Amar Singh, Gauge Reader	.. 28-5-60				
29.	Guljari Ram, Gauge Reader	.. 1-8-61				
30.	Kartar Singh, Gauge Reader	.. 2-4-63				
31.	Maghar Singh, Gauge Reader	.. 15-3-64				
32.	Budh Ram, Gauge Reader	.. 1-10-61				
33.	Chandgi Ram, Barkandaz	.. 8-1-63				
34.	Dewan Singh, Barkandaz	.. 24-9-56				
35.	Shanker, Barkandaz	.. 17-9-52				
36.	Zora Singh, Barkandaz	.. 22-3-60				
37.	Inder Sain, Barkandaz	... Not available				
38.	Dilloo, Beldar	.. 1-9-54				
39.	Chandgi, Beldar	.. 1-9-54				
40.	Lal Chand, Beldar	.. 1-9-54				
41.	Harbhaj, Beldar	.. 1-9-54				
42.	Boota Singh, Beldar	.. 1-11-55				
43.	Harnam Singh, Beldar	.. 16-6-60				
44.	Hazara Ram, Beldar	.. 1-3-63				
45.	Bir Singh, Beldar	.. 1-3-63				

Serial No.	Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each category: Scheduled Castes	Backward Class	Percentage reserved in each category: S.C.	BC.
46.	Harphool, Beldar ..	1-9-56				
47.	Sheo Karan ..	1-11-55				
48.	Shankar, Beldar ..	1-9-54				
49.	Bakhshish Singh, Beldar ..	16-11-60				
50.	Biru, Beldar ..	1-4-56				
51.	Chandu Lal, Head Jamadar ..	19-6-58				
52.	Jagmal, Chowkidar ..	25-6-54				
53.	Partap Singh, Chowkidar ..	21-11-58				
54.	Mai Lal, Barkandaz ..	Not available				
55.	Chhelu Ram, Beldar ..	1-9-54				

W. J. C. East Circle
Scheduled Castes (Class IV)
No. of Posts 120

	Name and designation	Date of appointment	Percentage	Reserved percentage
1.	Shri Biru Ram, Peon ..	2-12-63	16.28 per cent	19 per cent
2.	Shri Chaman Lal, Peon ..	26-12-63		
3.	Shri Tara Chand, Peon ..	16-1-64		
4.	Shri Prem Singh, Peon ..	16-1-64		
5.	Shri Kacherru Ram, Peon ..	29-6-60		
6.	Shri Prem Singh, Peon ..	27-12-63		
7.	Shri Jia Lal, Peon ..	28-12-63		
8.	Shri Mai Ram, Peon ..	1-1-64		
9.	Shri Parbha Ram, Peon ..	17-2-55		
10.	Shri Gurbachan Singh, Peon ..	14-7-55		
11	Shri Rahta Ram, D.R. ..	1-1-56		
12.	Shri Maru Ram, D.R. ..	1-1-56		
13.	Shri Tara Singh, Daffadar ..	23-5-52		
14.	Shri Puran Singh, B K Z ..	11-5-56		
15.	Shri Gurbachan, B K Z ..	14-2-61		
16.	Shri Bhula, B K Z ..	1-7-61		
17.	Shri Inder Singh, B K Z ..	13-2-61		
18.	Shri Mehar Singh, B K Z ..	15-2-55		
19.	Shri Boota Singh, B K Z ..	..		
20.	Shri Gian Singh, B K Z ..	3-11-61		
21.	Shri Chuni Lal, B K Z ..	27-2-55		
22.	Shri Sharam Singh, B K Z ..	9-5-56		

Name and designation		Date of appointment	Percentage	Reserved percentage
23. Shri Gokal, B K Z	..	1-11-56	16-28%	19%
24. Shri Kartar Singh, Chowkidar	..	30-11-63		
25. Shri Rhulla Ram, Chowkidar	..	1-4-53		
26. Shri Pirthi, Sweeper	..	30-11-63		
27. Shri Chancla Ram, Chowkidar	..	1-1-64		
28. Shri Lajja, Chowkidar	..	14-1-64		
29. Shri Sadhu Ram, Sweeper	..	1-9-54		
30. Shri Behari Lal, Sweeper	..	26-12-63		
31. Shri Sadhu Ram, Sweeper	..	1-10-56		
32. Shri Zilla Singh, Sweeper	..	1-10-56		
33. Shri Panna Ram, Sweeper	..	6-3-54		
34. Shri Chhalauta, Sweeper	..	1-4-53		
35. Shri Mukandi Pal, Sweeper	..	1-4-53		
36. Shri Chohal, Sweeper	..	1-4-53		
37. Shri Lajja Ram, Sweeper	..	1-4-53		
38. Shri Nandoo, Sweeper	..	1-4-53		
39. Shri Manji Ram, Sweeper	..	28-6-60		
40. Shri Bakhtawar, Sweeper	..	1-4-53		
41. Shri Mehar Singh, Mate	..	1-1-56		
42. Shri Megh Raj, Mate	..	1-9-54		
43. Shri Rullia Ram, Mate	..	1-9-54		
44. Shri Sahi Ram, G. Reader	..	30-5-57		
45. Shri Badhu Ram, C. Patrol	..	1-9-55		
46. Shri Asa Ram, C. Patrol	..	1-9-54		
47. Shri Sis Ram, C. Patrol	..	1-9-54		
48. Shri Sugan Chand, C. Patrol	..	1-9-54		
49. Shri Bishara, C. Patrol	..	1-9-54		
50. Shri Jhindu, C. Patrol	..	1-12-55		
51. Shri Ratia, C. Patrol	..	1-9-54		
52. Shri Malji, C. Patrol	..	1-9-54		
53. Shri Patora, C. Patrol	..	1-9-54		
54. Shri Chandgi, C. Patrol	..	1-9-54		

Name and designation	Date of appointment	Percentage	Reserved percentage
55. Shri Sumera, C. Patrol ..	1-9-54	16.28%	19%
56. Shri Bhula, C. Patrol ..	1-10-59		
57. Shri Badlu Ram, C. Patrol ..	1-9-54		
58. Shri Munshi, C. Patrol ..	1-9-54		
59. Shri Baru, C. Patrol ..	1-9-54		
60. Shri Bhullan, Reg Beldar ..	1-9-54		
61. Shri Santa, Reg Beldar ..	11-10-63		
62. Shri Inder, Reg Beldar ..	1-9-54		
63. Shri Ram Sarup, Reg Beldar ..	1-9-54		
64. Shri Musa, Reg Beldar ..	1-9-54		
65. Shri Chhotu Ram, Reg Beldar ..	17-11-59		
66. Shri Maman Ram, Reg Beldar ..	1-9-54		
67. Shri Nagn ..	17-2-62		
68. Shri Pulla Ram ..	1-9-54		
69. Shri Shankar ..	9-9-54		
70. Shri Suggan ..	22-9-54		
71. Shri Santa ..	1-9-54		
72. Shri Mukha ..	1-9-54		
73. Shri Rama Nand ..	1-9-54		
74. Shri Khushia ..	1-9-54		
75. Shri Sadhu Ram ..	1-9-54		
76. Shri Shanker ..	1-9-54		
77. Shri Nar Singh, Reg Beldar ..	1-9-54		
78. Shri Sunder Dass, Reg Beldar ..	1-9-54		
79. Shri Manhora, Reg Beldar ..	1-9-54		
80. Shri Ratia, Reg Beldar ..	6-1-60		
81. Shri Kalesi, Reg Beldar ..	7-7-60		
82. Shri Munkanda, Reg, Beldar ..	11-9-54		
83. Shri Jai Singh, Reg. Beldar ..	1-9-54		
84. Shri Baru,reg. Reg Beldar ..	1-9-54		
85. Shri Maru, Reg Beldar ..	1-9-54		
86. Shri Kishana, Reg Beldar ..	1-9-54		

Name and designation		Date of appointment	Percentage	Reserved Percentage
87. Shri Bhulla, Reg. Beldar	..	1-10-54	16.28%	19%
88. Shri Dashondhi, Reg. Beldar	..	1-9-54		
89. Shri Telu, Beldar	..	1-9-54		
90. Shri Nanak, Reg. Beldar	..	1-9-54		
91. Shri Joti, Reg. Beldar	..	1-9-54		
92. Shri Bhangi, Reg. Beldar	..	1-9-54		
93. Shri Mansa Ram, Reg. Beldar	..	1-2-62		
94. Shri Atra, Reg Beldar	..	3-9-54		
95. Shri Pateh, Reg Beldar	..	1-9-54		
96. Shri Rampat, Reg. Beldar	..	1-10-60		
97. Shri Kanyya, Reg. Beldar	..	1-9-54		
98. Shri Badhan, Reg. Beldar	..	1-8-56		
99. Shri Lakhu, Reg Beldar	..	1-9-54		
100. Shri Manji, Reg Beldar	..	1-9-54		
101. Shri Devi, Canal Patrol	..	27-2-61		
102. Shri Jaga Ram, C. Petrol	..	1-9-54		
103. Shri Fateh Singh, C. petrol	..	1-9-54		
104. Shri Chander, C. Petrol	..	1-9-54		
105. Shri Ram Sarup, C. Patrol	..	12-7-60		
106. Shri Birbal, C. Patrol	..	1-9-54		
107. Shri Phul Singh, C. Patrol		1-9-54		
108. Shri Chander, C. Patrol	..	1-9-64		
109. Shri Giani Ram, C. Patrol	...	24-6-57		
110. Shri Hoi Lal, C. Patrol	..	1-9-54		
111. Shri Sardara, Reg. Peldar	..	1-7 60		
112. Shri Khazan, C. Patrol	..	1-9-54		
113. Shri Baboo Lal, C. Patrol	..	1-9-54		
114. Shri Karam Singh, C. Patrol	..	1-6-58		
115. Shri Ram Chander, C. Patrol	..	1-9-54		
116. Shri Chandgi, C. Patrol	..	20-6-58		
117. Shri Net Ram, C. Patrol	..	18-3-56		
118. Shri Balbir, C. Patrol	..	1-5-55		
119. Shri Rattan Chand, C. Patrol	..	1-9-54		
120. Shri Parshadwa, Hospital Cooly	..	25-11-58		

CLASS IV BACKWARD CLASSES

Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each Category S. C. B C.	Percentage reserved in each category S. C. B C.
W.J.C. West Circle			
Backward Classes			
No. of posts.—97			
1. Shri Chander Singh, D. R.	.. 1-9-54	..13 per cent	..2 per cent
2. Shri Lal Cand, D. R.	.. 1-9-64		
3. Shri Chahdgi Ram, D. R.	.. 14-8-54		
4. Shri Nathu Ram, D. R.	.. 1-1-55		
5. Shri Ram Singh, D. R.	.. 1-9-54		
6. Shri Gian Chand, D. R.	.. 11-10-63		
7. Shri Om Parkash, D. R.	.. 1-7-63		
8. Shri Baru Ram, Peon	.. 16-9-55		
9. Shri Parmashwari Dass, D.R.	.. 11-11-54		
10. Shri Dhajja Ram, Peon	.. 1-11-45		
11. Shri Ram Singh, Peon	.. 30-5-61		
12. Shri Bhiwani Parshad, Peon	.. 1-7-58		
13. Shri Mool Chand, Peon	.. 19-1-64		
14. Shri Prem Singh, Peon	.. 1-9-61		
15. Shri Bhullan Singh, Peon	.. 27-9-61		
16. Shri Jiwan Mal, Peon	.. 15-5-63		
17. Shri Suki Ram, Peon	.. 15-7-61		
18. Shri Sunder Lal, Peon	.. 1-7-53		
19. Shri Chandi Parshad, Peon	.. 12-4-61		
20. Shri Ram Chand, Peon	.. 2-9-59		
21. Shri Tirlok Nath, Telephone Attendant	.. 2-8-58		
22. Shri Khima, Barkanaz	.. 18-6-59		
23. Shri Jogi Ram, Barkandaz	.. 11-9-61		
24. Shri Sher Singh, Barkandaz	.. 13-6-49		
25. Shri Mohar Singh, Barkandaz	.. 18-6-60		
26. Shri Munshi Singh, Barkandaz	.. 14-7-60		
27. Shri Arjan Singh, Barkandaz	.. 6-10-60		
28. Shri Chhote Lal, Barkandaz	.. 2-2-62		

Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each Category		Percentage reserved in each category	
		S.C.	B.C,	B.C,	B.C.
29. Shri Bharta Ram, Barkandaz	3-8-62				
30. Shri Mada Ram, Daffadar	1-6-63				
31. Shri Chhalu Ram, Daffadar	21-6-59				
32. Shri Kartar Singh B K Z	28-7-61				
33. Shri Gaini Ram, Barkandaz	25-3-56				
34. Shri Munshi Ram, Mate	1-9-56				
35. Shri Bishan Dass,,Mate	1-9-56				
36. Shri Mohar Singh, Mate ..	30-6-60				
37. Shri Ujjala, Mate ..	1-9-54				
38. Shri Surja, Mate ..	1-9-54				
39. Shri Ramji Lal, Mate ..	1-9-54				
40. Shri Munshi Ram, Mate ..	1-9-54				
41. Shri Ratti Ram, Mali ..	1-9-54				
42. Shri Sat Lal, Mali ..	1-9-54				
43. Shri Naki Ram, Mali ..	1-9-54				
44. Shri Sobha Mali-cum Chowkidar ..	1-9-54				
45. Shri Jit Bhadur, Chowkidar	7-7-60				
46. Shri Chandgi Ram Chowkidar ..	14-9-54				
47. Shri Sohan Lal, G. Reader	1-9-54				
48. Shri Mohinder Singh R. Beldar ..	1-12-59				
49. Shri Devi Chand, R. Beldar	1-9-54				
50. Shri Banwari Lal, R. Bledar	1-9-54				
51. Shri Ram Saruo, R. Beldar	8-6-58				
52. Shri Mangal Ram, R. Beldar	19-9-55				
53. Shri Sobha, C. P. ..	1-9-54				
54. Shri Dewana, C. P. ..	1-9-54				
55. Shri Duli Chand, C. P. ..	3-6-59				
56. Shri Bhupe C.P. ..	3-6-59				
57. Shri Chander, C.P. ..	1-5-55				
58. Shri Taka C. P. ..	1-9-54				

Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each Category		Percentage reserved in each category	
		S.C.	B.C.	S.C.	B.C,
59. Shri Chandgi C. P. ..	1-9-54				
60. Shri Chander Bhan C. P.	1-9-54				
61. Shri Chadan C.P. ..	1-9-54				
62. Shri Risala C.P. ..	1-9-54				
63. Shri Baru C.P. ..	1-9-54				
64. Shri Sobha Chand, C. P.	1-9-54				
65. Shri Jogi Ram, Canal Patrol	1-3-56				
66. Shri Maman, C. P. ..	1-9-54				
67. Shri Dhari, C.P. ..	1-9-54				
68. Shri Dhara C. P. ..	1-9-54				
69. Shri Parbha.C. P. ..	1-9-54				
70. Shri Mushi, C. P. ..	1-9-54				
71. Shri Kanshi Ram, C. P.	1-9-54				
72. Shri Prem Chand.C. P. ..	1-1-62				
73. Shri Har Gain C. P. ..	1-9-54				
74. Shri Ram Kishan ..	5-11-57				
75. Shri Sultan, C. P. ..	1-9-54				
76. Shri Mangal, ..	1-9-54				
77. Shri Girdhari, C. P. ..	1-9-58				
78. Shri Badlu. C.P. ..	1-9-54				
79 Shri Har Narain	1-3-60				
80. Shri Sadhu, C. P. ..	5-8-59				
81. Shri Manan Chand, C. P. ..	1-8-59				
82. Shri Zille Singh, C.P. ..	1-9-54				
83. Shri Har Narain, C.P. ..	1-9-54				
84 Shri Surja C.P. ..	1-8-61				
85 Shri Amir Chand C.P...	1-9-54				
86. Shri Sunehri, C. P. ..	1-5-59				
87. Shri Fatha, C. P. ..	1-9-54				
88. Shri Chander, C. P. ..	18-1-55				
89. Shri Chander Bhan ..	4-12-57				
90. Shri Sadhu C,. P. ..	1-11-54				
91. Shri Kidara, C. P. ..	17-6-57				
92. Shri Inderaj, C. P. ..	17-12-54				

Name and Designation	Date of appointment	Percentage in each category		Percentage reserved in each category	
		S.C.	B.C.	S.C.	B.C.
93. Shri Mabgal, Canal Patrol ..	1-9-54				
94. Shri Amar Singh, Canal Patrol	1-9-54				
95. Shri Kartar Singh, Canal Patrol	1-9-54				
96. Shri Ram Dass Canal Patrol	1-8-55				
97. Shri Ram Chander, Canal Patrol	1-9-54				

CLASS IV (Backward Classes)
2nd Bhakra Main Line Circle

Backward Classes
No. of posts—12

Name and Designation	Date of appointment	Percentage	Percentage reserved
1. Thakar Dass, Gauge Reader	1-8-61	3.42 per cent	2 per cent
2. Mani Ram, Dak Runner ..	1-3-62		
3. Baldeva, Dak Runner ..	2-8-62		
4. Durga Dass, Peon ..	9-4-56		
5. Ram Sarup Barkandaz ..	11-10-55		
6. Kulwant Singh, Artificer ..	16-3-53		
7. Lachman Dass, Peon	20-4-53		
8. Banta Singh, Peon ..	20-4-53		
9. Gian Chand, Peon ..	1-4-53		
10. Gurnam, Peon ..	2-6-61		
11. Nagir Singh, Beldar ..	1-11-57		
12. Kartar Singh, Beldar ..	Not available		

Name and Designation	Date of appointment	Percentage	Percentage reserved
W.J.C. East Circle			2%
(Backward Classes No. of posts—62			
Sarvshri—			
1. Ravi Datt, Peon ..	26-12-63	8.4 per cent	
2. Mansha Ram, Peon ..	..		
3. Ramesh Chand, Peon ..	6-11-61		
4. Rulia Ram, Foot Dak Runner ..	1-1-56		
5. Hari Singh, Dak Runner ..	1-4-62		

Name and Designation	Date of appointment	Percentage	Percentage reserved
Sarvshri:—			
6. Lakm, Dak Runner ..	1-9-54	8.4	2%
7. Nathu, Artificer ..	5-3-48		
8. Singh Ram, Daffadar ..	8-11-48		
9. Labh Singh Barkandaz ..	4-6-63		
10. Sadhu Ram, Chowkidar ..	1-9-54		
11. Mem Raj, Chowkidar ..	1-3-61		
12. Shamsher Singh, Chowkidar ..	20-12-61		
13. Hargum ..	1-9-54		
14. Laltoo, Mate ..	1-9-54		
15. Jag Ram, Gauge Reader ..	1-8-55		
16. Dharam Singh Gauge Reader ..	2-12-46		
17. Nathu Ram, Reg. Beldar ..	1-9-54		
18. Giani Ram Reg. Beldar ..	1-9-54		
19. Ram Sarup, Reg. Beldar ..	1-9-54		
20. Parbhu, Reg. Beldar ..	2-2-62		
21. Chittar, Patrol ..	1-9-54		
22. Shiv Nath, Patrol ..	1-9-54		
23. Baru Ram, Patrol ..	1-12-55		
24. Sugan Chand Patrol ..	1-9-54		
25. Neki Ram, Parrol ..	1-9-54		
26. Puran, Patrol ..	17-2-62		
27. Kapura, Patrol ..	1-9-54		
28. Kanta, Patrol ..	1-9-54		
29 Singh Ram, Parrol ..	1-9-54		
30. Mam Chand, Patrol ..	1-6-56		
31. Tiloo, Patrol ..	1-4-56		
32. Krishan Lal Patrol ..	1-3-54		

Name and Designation	Date of appointment	Percentage	Percentage reserved
33. Manu Ram, Patrol ..	1-9-54	8.4%	2%
34. Rulia Ram, Patrol	1-9-54		
35. Chawla Ram, Patrol ..	1-9-54		
36. Mukand Lal, Patrol ..	1-9-54		
37. Parsa Ram, Patrol ..	1-9-54		
38. Ram Krishan, Patrol ..	1-9-54		
39. Dattu, Patrol ..	1-9-54		
40. Piara, Patrol ..	1-9-54		
41. Bhagta, Patrol	1-9-54		
42. Jagdish, Patrol ..	1-9-54		
43. Banwari, Patrol ..	1-7-55		
44. Ram Singh, Patrol	8-10-57		
45. Misri, Patrol ..	1-9-54		
46. Kundan, Patrol ..	1-4-56		
47. Karta, Patrol ..	7-5-57		
48. Bhagwana, Patrol ..	1-11-54		
49. Chandgi, Patrol ..	5-8-57		
50. Lachman, Patrol ..	1-9-54		
51. Tikka, Patrol ..	1-8-56		
52. Tekku, Patrol	8-9-54		
53. Dhani, Patrol ..	11-10-54		
54. Rooldu, Patrol ..	1-9-54		
55. Giani Ram, Patrol ..	1-9-54		
56. Mansa, Patrol ..	1-9-54		
57. Chander, Patrol ..	1-9-54		
58. Nandu, Patrol ..	1-9-54		
59. Sardara, Patrol ..	1-9-54		
60. Shambhu, Patrol ..	1-9-54		
61. Kishana , Patrol ..	15-7-55		
62. Lakshmi, Patrol ..	1-9-54		

Name and Designation	Date of appointment	percentage in each category		Percentage reserved in each category	
		S.C.	B.C.	S.C.	B.C.
W.J.C., West Circle					
Backward Classes					
No. of posts 31					
1. Shri Hari Kishan, S.O. ..	28-2-62				
2. Shri Rameshwar Dass, Clerk	29-6-60				
3. Shri Bhajjan Singh, Clerk	5-8-55				
4. Shri Hari Ram, Clerk ..	9-5-60				
5. Shri Ram Diya, Clerk ..	18-6-61				
6. Shri Partap Singh, Clerk ..	29-6-60				
7. Shri Nawal Singh, Clerk ..	6-10-59				
8. Shri Kesar Singh, Clerk ..	8-1-55				
9. Shri M.S. Hari Sharma, Accounts Clerk ..	18-4-45				
10. Shri Jhanda Singh, A.A.C. ..	28-6-41				
11. Shri Tika Ram, A.R.C. ..	14-2-52				
12. Shri Kishori Lal, App. Signaller ..	4-8-60				
13. Shri Lal Singh ..	15-2-60				
14. Shri Kishori Lal, Tracer ..	26-3-59				
15. Shri Risal Singh, I.B.C. ..	5-6-42				
16. Shri Sada Ram, I.B.C. ..	18-2-44				
17. Shri Sadu Ram, I.B.C. ..	24-1-45				
18. Shri Mange Ram, I.B.C. ..	13-12-54				
19. Shri Bhagwan Dass, I.B.C.	6-1-45				
20. Shri Tara Chand, I.B.C. ..	23-6-54				
21. Shri Hari Chand, I.B.C. ..	18-11-59				
22. Shri Sobha Ram, Artificer .	25-11-47				
23. Shri Kartar Singh, Artificer ...	20-4-41				
24. Shri Rama Nand, Artificer ..	3-6-55				
25. Shri Gopi Chand, I.B.C. ..	17-12-61				
26. Shri Karan Singh, I.B.C. ..	28-8-61				

	Name and Designation	Date of appointment	*Percent in each category*		*Percentage reserved in each category*	
			S.C.	B.C.	S.C.	B.C.
27.	Shri Sham Sunder, I.B.C. ..	15-9-36				
28.	Shri Raghbir Singh, I.B.C.	9-8-58				
29.	Shri Suraj Bhan, I.B.C. ..	Dec., 1963				
30.	Shri Ramehswar Dayal, I.B.C.	9-2-55				
31.	Shri Natha Singh, Artificer	1-12-45				

	Name and Designation		Date of appointment	Percentage	Percentage Reserved

CLASS III

W.J.C. East Circle

Backward Classes

No. of posts 14

Sarvshri—

	Name and Designation		Date of appointment	Percentage	Percentage Reserved
1.	Ram Sarup, S.O.	..	14-7-54	3.5 per cent	2 per-cent
2.	Jagdish Rai, S.O.	..	28-6-61		
3.	Ram Dhan	..	3-8-55		
4.	Hazara Singh, Clerk	..	24-11-60		
5.	Nafe Singh, Clerk	..	4-10-60		
6.	Karam Stngh, Clerk	..	25-9-61		
7.	Zila Singh, Clerk	..	5-8-60		
8.	Same Singh, Clerk	..	2-2-61		
9.	Krishan Verma, Clerk	..	18-11-60		
10.	Om Parkash, Clerk	..	13-1-61		
11.	Amarjit Singh, Clerk	..	12-11-63		
12.	Narthi Singh, Clerk	..	14-12-61		
13.	ChotrusRam, I.B. C.	..	6-10-44		
14.	Mai Chand, I.B.C.	..	7-1-56		

613 P.V.S.—386—2—1—1965—C.P. and S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

3rd April, 1964

Vol I—No. 31

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 3rd April, 1964

Price Rs. 4.55 P[illegible]

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I, NO. 31, DATED THE 3RD APRIL, 1964.

Read	*For*	*Page*	*Line*
उसके	उनके	(31)1	14
ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ	ਸਮੁਚ ਤਰ	(31)1	4 from below
4304	4204	(31)1	2 from below
कि	की	(31)2	13
स्कीमें	रकीमें	(31)4	5 from below
priority	priopriry	(31)8	10
ਕੋਈ	ਕਈ	(31)15	16
Electrical	Electirical	(31)19	5 from below
acquired	acqired	(31)20	7 from below
of	or	(31)30	24
Makhan Singh Haruwal,	Makhan Singh, Harumal,	(31)30	31
थ्रू	थ्रू	(31)34	12, 13
requests	requestes	(31)34	15 from below
desist	resist	(31)34	12 from below
says	say	(31)34	9 from below
ਰੋਜ਼	ਰੋਂਜ਼	(31)42	11
प्रोसीजर	प्रोसीज	(31)44	20
ਕੋਈ	ਕੱਈ	(31)47	2 from below
months	nonths	(31)57	8
MONUMENTS	MANUMENTS	(31)73	Heading
ਚਾਹੁੰਦਾ	ਚਾਹੁੱਦਾ	(31)76	27
ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼	ਤਸਲੀਬਕਸ	(31)77	8
ਮੌਕਾ	ਮੋਕਾ	(31)77	9
Come	Comes	(31)79	11

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 3rd April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 A.M. of the Clock Mr. Speaker (Sh. Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Supplementaries to Starred Question No. *4304.

कामरेड राम किशन : क्या मंत्री महोदय बताएंगे कि किशाऊ डैम के बारे में जो इंटर स्टेट कानफ्रैंस हुई थी जिस में हिमाचल और यू० पी० के नुमाइंदे भी शामिल हुए थे उस में उन्हों ने क्या तमाम शर्तें मान ली थीं और अगर मान ली थीं तो उन पर किस हद तक अमल हो रहा है ?

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, जो मैं ने प्रश्न के जवाब में कहा है वह सारी बातें कबूल हो गई कि हमें सारी रियास्तों को मिलाकर किशाऊ डैम बनाना चाहिए और उसके बनाने में यह सारी रियास्तें जो बताई गई हैं हिस्सेदारी करेंगी और उनको जितना फायदा मिलेगा उनके मुताबिक हिस्सा डालेंगी ।

कामरेड राम किशन : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि किशाऊ डैम के संबंध में यू० पी० के एक्स चीफ मिनिस्टर श्री सी० बी० गुप्ता ने जो आन दी फलोर आफ दी हाउस सटेटमैंट दिया था कि वह पंजाब सरकार को हिस्सेदार बनाने के लिए तैयार नहीं उसके पेशेनजर पंजाब सरकार ने क्या कार्यवाही की है ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय मैं ने प्रश्न के जबाब में भी कहा था कि उत्तर प्रदेश सरकार सहमत है कि पंजाब, हिमाचल, देहली, राजस्थान इस डैम के बनाने में साझीदार हों और उससे जो फायदा होगा उसमें हिस्सेदार हों ।

कामरेड राम किशन : जैसा मैं ने पहले अर्ज किया है, इस बात के पेशेनजर जो उन्होंने स्टेटमैंट दिया है आया पंजाब सरकार ने यू० पी० के चीफ मिनिस्टर को या यू० पी० सरकार को लिखा है कि यह अपनी सटेटमैंट को अमैंड करें ?

मन्त्री : जब यू० पी० सरकार ने इस बात को कबूल कर लिया तो मुझे समझ नहीं आता कि माननीय सदस्य को अब किस चीज का बुखार है । (हंसी) जब वह खुद यह बात मानते हैं तो मुझे क्या जरूरत कि उनको खाहमखाह लिखता रहूं ?

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਸ਼ਾਉ ਡੈਮ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਮੁਚ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਪਰੌਕਸੀਮੇਟਲੀ ਕਿਤਨੇ ਲਖ ਜਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਧਰਤੀ ਇਰੀਗੇਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ?

Note.—Starred Question No. 4204 along with his reply appears in P.V.S. Debates Vol. No. 90, dated the 2nd April, 1964.

मन्त्री : अभी इस बारे में कुछ नहीं कहा जा सकता क्योंकि यह बात विचाराधीन है।

Pandit Chiranji Lal Sharma: May I know from the hon. Minister whether Kishau Dam is situated in Punjab or U.P. area ?

Minister : One side of the Dam will be in U.P. and the other in Himachal Pradesh.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ 75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਕਿਤਨਾ ਖਰਚ ਆਇਆ ਹੈ ?

मंत्री : यह सवाल तय होना अभी बाकी है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਕੀਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਸ ਵਿਚ ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

मंत्री : जहां डैम बनना है वहां पंजाब का कोई अधिकार नहीं है। वहाँ एक तरफ तो यू. पी. लगता है और दूसरी तरफ हिमाचल लगता है । जब की मैम्बर साहिब बात कहते हैं उस वक्त कभी यह फैसला नहीं था कि यह सारे का सारा पंजाब का ही होगा ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Will the hon. Minister be pleased to state the number of districts which will derive the benefit from this scheme

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, अम्बाला, करनाल, रोहतक, हिसार, महेन्दरगढ़ और गुड़गांव के ज़िलों को इसका फ़ायदा होगा ।

कामरेड राम किशन : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि जहां तक डैम का संबंध है वैसे वहां पंजाब का कोई हक नहीं है। मैं पूछना चाहता हूं कि 1943 में जो नैनीताल में एक कान्फ्रेंस हुई थी आया उस में पंजाब सरकार का व्यू माना गया था या नहीं और अगर माना गया था तो उस पर किस हद तक अमल हो रहा है ?

मन्त्री : 1943 की नैनीताल कान्फ्रेंस में जो फैसले हुए थे उनके मुताबिक वहां डैम बनाने के काम या जानकारी करने के काम को पंजाब सरकार को दिया गया था लेकिन इस के मानी यह नहीं हैं कि यू. पी. ने अपना हक छोड़ दिया था । जिस तरह आज हम ने यू. पी. और हिमाचल बगैरा के साथ मिल कर काम करने की सहमति प्रकट की है तो इस का मतलब यह तो नहीं है कि हम ने अपना पानी बिजली का हक छोड़ दिया है। एक ज़िला को मैं ढिल्लों साहिब के सवाल का जवाब देते वक्त बताना भूल गया हूं। इस से ज़िला संगरूर के सब-डिवीज़न जींद को भी फ़ायदा पहुंचेगा।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि क्या यह डैम मल्टी-परपज़ है और अगर ऐसा है तो इस से कितनी बिजली पैदा होगी ?

मन्त्री : जी हां, यह योजना बहुमुखी है और इस में जो बिजली-घर लगेगा उस की 5 लाख किलोवाट बिजली की कैपैसिटी होगी।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, last time also, I had to put a question, but it could not come on the Agenda. I will now repeat what I had asked in that question. The hon. Minister has made a mention of the Nainital Conference. He is perhaps aware that the Chief Secretary of the Uttar Pradesh Government had raised certain objections and had ridiculed the whole position. May I know the reasons for his statement ?

मन्त्री : चीफ सैक्रेटरी ने तो कोई एतराज़ नहीं किया लेकिन वहां के इरीगेशन ऐंड पावर सैक्रेट्री श्री लाल का एक ब्यान अखबारों में छपा था जिसमें उनका एतराज़ था कि इस में किसी तरफ भी पंजाब का कोई हिस्सा नहीं लगता है इस लिये पंजाब का इस में कोई दखल नहीं है।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : May I presume from this that the Uttar Pradesh Government has accepted our participation in a rather unwilling or unfriendly manner ?

Minister : The Uttar Pradesh Government has accepted our participation.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਹਾਊਸ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਨੈਨੀਤਾਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਡਾਕੂਮੈਂਟਸ ਹਨ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਤਾਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੱਕ ਕਿਸੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆਕੇ ਵੇਚ ਨਾ ਦਿਉ ?

मन्त्री : इस में मरकज़ी सरकार का कोई वास्ता नहीं है। नैनीताल में जो कान्फ्रेंस हुई थी उस में पंजाब सरकार और यू. पी. सरकार के नुमाइंदे शामिल हुए थे और उन्हों ने यह फैसला किया था कि किशाऊ के मकाम पर एक डैम बनाया जाए और उसके बारे में यू. पी. सरकार का कहना था जिसका जिकर ढिल्लों साहिब ने किया है। यह अफसरो का फैसला था ; सरकार ने इसे मन्जूर नहीं किया लेकिन इस सिलसिले में जो पंजाब सरकार ने जानकारी के काम पर खर्च किया उस खर्च का हिस्सा यू. पी. सरकार ने पंजाब सरकार को दिया जो कि ग़ालबन एक लाख रुपया था। तो, यह तो अब ऐतिहासिक बात है, अब तो नए फैसले हो गए हैं। फिर भी, अगर मैम्बर साहिब उन कागज़ात को देखने का कुछ फायदा समझते हैं तो इतिहास के नाते वह इन्हें मेरे पास आ कर देख सकते हैं।

कामरेड राम किशन : क्या मंत्री महोदय कृपया बतायेंगे कि पहले नैनीताल में कान्फ्रेंस हुई थी और रीसैंटली इन्टर स्टेट कान्फ्रेंस हुई है। इन दोनों कान्फ्रेंसों में जो कार्यवाही हुई है क्या उस के बारे में पंजाब सरकार सैटिस्फाइड है ?

मन्त्री : जब पंजाब सरकार ने सहमति प्रकट कर दी है तो उस का मतलब है कि पंजाब सरकार मुतमैयन है।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Minister as to how much money our State Government has contributed towards this scheme ?

Minister : A separate notice is required to reply this question, as I do not have the requisite information at present. In an off-hand way, however. I may state that the total expenditure was some- thing to the tune of Rs 2½ lakhs. But, this figure is subject to correction.

Chaudhri Darshan Singh : What is the fun in contributing all this expenditure when we do not know the share of this State Government nor the extent of benefit that will be derived from this scheme ?

Minister : In order to determine this issue, another Inter-State Conference will follow.

कामरेड राम किशन : क्या मन्त्री महोदय कृपया बतायेंगे कि किशाऊ डैम को कब शुरू किया जाएगा और वह कब तक कम्पलीट हो जाएगा ?

मन्त्री : जहां तक किसी प्राजैक्ट को शुरू करने का ताल्लुक है उस के लिए पहले इनवैस्टीगेशन प्राजैक्ट रिपोर्ट तैयार होती है। उत्तर प्रदेश सरकार ने प्रिलिमिनरी इनवैस्टीगेशन रिपोर्ट दो महीने पहले दी थी। हम ने उत्तर प्रदेश की सरकार के नुमाइंदों को प्रार्थना की है कि डिटेल्ड प्राजैक्ट रिपोर्ट जल्दी से जल्दी इस साल के बीच में, 1964 के आखीर तक भेज दें। जहां तक उस डैम को स्टार्ट करने का ताल्लुक है, मैं उम्मीद करता हूं कि हो सकता है कि तृतीय पंच वर्षीय योजना के अन्तिम साल में या चतुर्थ पंच वर्षीय योजना के पहले साल में बनाना शुरू कर दिया जाएगा।

Scheme for irrigating barani tracts of Tehsil Una

*4330. **Pandit Mohan Lal Datta :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether Government have formulated/ sanctioned any schemes for irrigating the backward barani tracts of Tehsil Una ; if so, the details thereof and the approximate date by which the work on these schemes will start ?

Chaudhri Ranbir Singh : A geological reconnaissance survey of Amb Block in tehsil Una, district Hoshiarpur, for minor irrigation has been carried out and investigations are in hand.

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि माइनर इरीगेशन की स्कीमें कब शुरू होंगी और कब तक जारी रहेंगी ?

मन्त्री : अभी तक तो सरसरी जियोलाजीकल सर्वे हो रहा है। उस के बाद डिटेल्ड इनवैस्टीगेशन होगी।

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या मंत्री महोदय कृपया बतायेंगे कि सर्वे के मुताबिक उस योजना को कार्यान्वित करने के लिए कोई कार्यवाही की जा रही है ?

मन्त्री : मैं पहले अर्ज़ कर चुका हूं कि वहां पर सरसरी जियोलाजीकल सर्वे हो रहा है। सुंकाली खड, कंजनी खड्ड, पीरी खड्ड और आब खड्डों के ऊपर माइनर इरीगेशन की स्कीमें बन सकती हैं और इस के अलावा सुंकाली खड्ड से एक मील ऊपर कोई छोटा मोटा बांध भी लगाया जा सकता है।

पंडित मोहन लाल दत्त : माननीय मन्त्री ने कई स्कीमें बतायी हैं। उन स्कीमों को अमल में लाने के लिए काफी स्टाफ की जरूरत है। मैं मंत्री महोदय से पूछना चाहता हूं कि क्या सरकार इन कामों को चलाने के लिए अधिक स्टाफ भी नियुक्त करेगी या वहां सब-डिवीज़न

भी खोलेगी ताकि वहां पर लोगों को सिंचाई की सुविधा मिल सके ? क्या सरकार इस पर विचार कर रही है ?

मन्त्री : जहां तक स्टाफ का ताल्लुक है, वहां पर पहले दिया जा चुका है और दिया भी जा रहा है। बहुत सारे माननीय सदस्यों को इस बात का एतराज़ है कि मेरे महकमे में ज्यादा स्टाफ है। मुझे खुशी है कि माननीय सदस्य को कम से कम इस बारे में कोई गिला नहीं है।

Retrenchment of Workers in the Bhakra Dam Administration

***4731. Shri Surinder Nath Gautam :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total number of workers so far retrenched in the Bhakra Dam Administration, to date ;

(b) the number of the workers referred to in part (a) above categorywise, so far provided with alternative jobs on other Projects giving the details of each Project ;

(c) whether any further retrenchment of workers at Bhakra is likely to be affected during the year 1964 ; if so, their estimated number categorywise ;

(d) if the answer to part (c) above be in the affirmative, whether Government has chalked out any plan to provide the said retrenched workers with alternative jobs on other Projects ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) 5,760 workmen have been retrenched from the beginning of the Project up to 31st January, 1964.

(b) Out of 5,760 retrenched workmen, 3,451 workmen were given alternative jobs as below :—

	Supervisory	*Skilled*	*Semi-skilled*	*Un-skilled*	*Total*
Beas Project	836	1,656	707	36	3,236
Uhl Project	23	55	7	..	85
Punjab State Elecy Board	6	30	..	12	48
General Reserve Engg Force and Military Department	12	27	23	19	81
Ghaggar Project	1	..	.	..	1
	878	1,769	737	67	3,451

The remaining 2,309 workmen have been retrenched from Bhakra Dam Administration up to 31st January, 1964. Out of these, 1,402 workmen did not require any alternative jobs as they belonged to the neighbouring areas and did not like to move far away from their homes. 903 workmen did not respond to the interview calls issued by the Employment Exchange and only four workmen are still on the Live Register of the local Employment Exchange.

(c) Yes. 1,544 workmen detailed below are likely to be retrenched during 1964 :—

Supervisory	..	119
Skilled	..	776
Semi-skilled	..	202
Unskilled	..	447
Total	..	1,544

[Minister for Irrigation and Power]

(d) Yes. The procedure already laid down will continue to be followed. Surplus workers of various trades will be intimated to Beas Project and other prospective employers about 3 months in advance. Senior most workmen of the trades needed by Beas Project will be offered alternative employments on Beas Project on the same pay and scale as they were getting at Bhakra. Efforts to get the remaining workmen re-employed on other Projects, etc., will also be made so that maximum number of workmen get alternative jobs.

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : मन्त्री महोदय ने सवाल के जवाब में बताया है कि 31 मार्च, 1964 तक 5,760 मजदूर रीट्रैंच किए गए हैं । उन में 3,451 वर्कमैन को ग्रालटर्नेटिव जौब्ज़ दी गई हैं। इस के ग्रलावा 2,309 वर्कमैन 31 मार्च, 1964 तक भाखड़ा डैम से रीट्रैंच किए गए हैं । उन में से 1,402 वर्कमैन को जौब्ज़ नहीं दी गई क्योंकि वह नेबरिंग एरियाज़ को बीलौंग करते हैं और वह दूसरी जगह को जाना पसन्द नहीं करते हैं। मैं वज़ीर साहिब से पूछना चाहता हूं कि ग्राया जो 1,402 वर्कमेन थे जिन्हों ने ग्राल्टरनेटिव जौब्ज़ नहीं ली हैं उन में कितने ग्राउसटीज़ थे ग्रौर कौन कौन सी कैटेगरीज़ में काम करते थे ?

मन्त्री : इस बात की जानकारी के लिए सैपरेट नोटिस दिया जाए । लेकिन एक बात मैं कह सकता हूं कि जो रीट्रैंच किए हैं उन में ग्राउसटीज भी हो सकते हैं। उन में कुछ दूसरे भी होंगे । कुछ ऐसे लोग भी हैं जिन की ज़मीनें सरकार ने नहीं लीं । वह भी बाहिर जाने के लिए तैयार नहीं । इस लिए उन को ब्यास प्राजैक्ट या दूसरे प्राजैक्ट्स में नौकरी देने का सवाल पैदा नहीं होता है। हां, उन्हों ने काम सीखा है ग्रौर ग्रपना काम चला भी सकते हैं। उन को कोई काम चलाने के लिए मदद दी जा सकती है ग्रौर बिजली के कुनैक्शन भी दिए जा सकते हैं। ग्रगर वह दरखास्त करेंगे तो सरकार उन पर हमदर्दी से ग़ौर करेगी ।

श्री ग्रोम प्रकाश ग्रग्निहोत्री : मंत्री महोदय ने बताया है कि 31 मार्च, 1964 तक 5,760 वर्कमेन रीट्रैंच किए गए हैं। उन में से 3, 491 को ग्रालटरनेटिव वर्क दिया गया है। मैं पूछना चाहता हूं कि जिन वर्करों को काम दिया गया है क्या वही काम दिया गया है जो कि वह भाखड़ा डैम पर काम करते थे ? क्या वही पे दी गई है जो वहां पर लेते थे ? क्या उन की पहली सर्विस कंटीन्यू रखी गई है या कि नहीं ? क्या उस में ब्रेक ग्राई है या कि नहीं ?

मन्त्री : ग्राम तौर पर वही काम दिया जाता है ग्रौर वही तन्खाह दी जाती है।

श्री ग्रोम प्रकाश ग्रग्निहोत्री : मिनिस्टर साहिब ने ग्रभी-ग्रभी बताया है कि 1,402 वर्कर्ज़ ऐसे हैं जो नेबरिंग ऐरियाज को बीलौंग करते हैं ग्रौर वह ग्रन्य जगह पर काम पर जाने के लिए तैयार नहीं हैं । मैं उन से पूछना चाहता हूं कि उन्हों ने ग्रपने डिपार्टमैंट की तरफ से 1,402 वर्कर्ज़ को कोई जाब ग्रौर काम पर बुलाने के लिए लिखा था या कि नहीं ? ग्रगर नहीं लिखा था तो वज़ीर साहिब को कैसे पता चला कि वह काम पर जाने के लिए रज़ामन्द नहीं थे ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, जिन को हम काम से मजबूरन हटाते हैं, उन को नोटिस दिया जाता है और वह लेबर एक्सचेंज के अन्दर नाम लिखाते हैं । अगर उन्हों ने एक्सचेंज के अन्दर दूसरा काम लेने के लिए नाम लिखाया हो तो उस के बारे में सरकार को पता लग जाता है ।

श्री सागर राम गुप्ता : माननीय पंडित ओम प्रकाश अग्निहोत्री ने सवाल किया था कि क्या उन वर्कमेन की सर्विस में ब्रेक हुई है। उस का जवाब मंत्री महोदय ने नहीं दिया है। इस का जवाब दिया जाए कि उन वर्कमेन की नई सर्विस काऊंट की है या पुरानी सर्विस कन्टीन्यू की है। इस के साथ मैं पूछना चाहता हूं कि जो आदमी रोट्रैंच किए गए हैं क्या उन को रोट्रैंचमैंट कम्पैंन्सेशन भी दिया गया है ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, जहां तक मज़दूरों के काम का ताल्लुक है और उन का वैलफेयर का ताल्लुक है उस में माननीय सदस्य बहुत हिस्सा लेते हैं । लेकिन एक तरफ तो वह मज़दूरों को कम्पैंन्सेशन चाहते हैं और दूसरी तरफ नौकरी दिलाने और उस को जारी रखने की बातें करते हैं । यह दो बातें एक साथ नहीं हो सकती हैं ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the hon. Minister if the three thousand persons who have been given employment belonged to some distant places ?

Minister : The facts are that most of the workers who have been given re-employment are either supervisory labourers, or skilled labourers, or are semi-skilled labourers. So far as unskilled labourers are concerned they would not like to move out of their places because they get very little emoluments and, therefore, it is in their interest to remain near about their houses.

पंडित ओम प्रकाश अग्निहोत्री : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि कई वर्कर्ज़ को ज़बरदस्ती हटाना पड़ता है। मैं पूछना चाहता हूं कि जिन वर्कर्ज़ को कम्पलसैरीली रीटायर किया जाता है उन को एक महीने का नोटिस भी दिया जाता और उन को कुछ मुआवज़ा भी दिया जाता है या कि नहीं ?

मन्त्री : हर ज़रूरी कार्यवाही की जाती है।

श्री राम किशन : क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि भाखड़ा नंगल डैम के कम्पलीट होने तक जो वर्कर्ज़ रोट्रैंच होने जा रहे हैं उन को दूसरी जगह पर लगाने के लिए कोई कमेटी मुकर्रर की गई थी, अगर की गई थी तो उस की सिफारशात क्या थीं और उन पर क्या अमल दरामद हुआ ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, जहां तक कमेटी का प्रश्न है वह तो नोटिस देंगे तो उन को जवाब मिल जाएगा लेकिन जहां तक उन को दोबारा काम दिलाने में मदद देने का सवाल है मैं अर्ज़ करूंगा कि सरकार उन आदमियों की लिस्ट जिन को काम से हटने पर मजबूर किया जाता है सारे प्रोजैक्ट्स में भेजती है। अपनी ओर से सरकार उन को काम दिलाने की पूरी कोशिश करती है। अगर माननीय सदस्य उन के नाम जानने के लिए भी उत्सुक हों तो मैं बता दूंगा लेकिन वह बहुत लम्बी चौड़ी लिस्ट है। सरकार अपनी ओर से पूरा प्रयत्न करती है कि जिस आदमी को भी काम सिखाया गया है उस का पूरा लाभ प्रदेश और देश को पहुंचे।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : मिनिस्टर साहिब ने अभी फरमाया है कि 1,402 वर्कर्ज़ ऐसे थे जो कि साथ वाले गांव के थे और वे दूर नहीं जाना चाहते थे, तो मैं वज़ीर साहिब से पूछना चाहता हूं कि क्या सरकार ने तलवाड़ा, नगल और घमेटा गांव के लोगों को, जिन की ज़मीन भाखड़ा डैम में आ चुकी है, आखरी बैच तक काम में लगाए रखने का फैसला किया है ताकि उन को सब के बाद में काम से निकाला जाए और आलटरनेटिव काम दिया जाए ?

मन्त्री : ऐसे कार्यकर्ताओं से ज्यादा से ज्यादा हमदर्दी रखी जाती है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the hon. Minister if the Government have issued any instruction to other Departments to give prioprity to such oustees of Bhakra in the matter of employment ?

मन्त्री : जहां तक ब्यास प्राजैक्ट और ओहल प्राजैक्ट का ताल्लुक है जो कि इरीगेशन और पावर के महकमे के तहत चलते हैं उन को प्रायरटी दी जाती है।

श्री सागर राम गुप्ता : स्पीकर साहिब, मेरा सप्लीमेंटरी गोल ही हो गया है। उस का जवाब नहीं मिला। मैं दूसरे शब्दों में मिनिस्टर साहिब से पूछना चाहूंगा कि कानून यह है कि अगर रीट्रेंचमेंट करनी है तो वर्कर को या तो रीट्रेंचमेंट कम्पेनसेशन दिया जाए या उस को पहली सर्विस की कन्टीन्युटी में नई सर्विस दी जाए, तो वह कौनसे तरीके को फालो कर रहे हैं ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, जो प्रश्न मेम्बर साहिब को करना चाहिए था वह अब उन्हों ने किया है। इसका जवाब भी साफ है कि सरकार जिस मजदूर को हटाने के लिए मजबूर होती है उन को कम्पेनसेशन दिया जाता है, फिर उन को नौकरी देने की कोशिश करते हैं और जहां तक हो सके उसी ढंग की और उसी ग्रेड की नौकरी देने या दिलाने की भी कोशिश करती है।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या मन्त्री साहिब यह बताएंगे कि भाखड़ा डैम पर काम करने वालों को तो फ्री क्वार्टर्ज़ मिले हुए थे लेकिन ब्यास डैम पर नहीं मिले, तो क्या उन को इस के बदले में कोई किराया भी दिया जाता है ?

मंत्री : अध्यक्ष महोदय, ब्यास डैम के दो हिस्से हैं, एक ओहल प्राजैक्ट है, जहां तक बयास लिंक यूनिट नम्बर एक का ताल्लुक है उस पर भाखड़ा वाली सारी सहूलियात मिलती हैं लेकिन जहां तक यूनिट नम्बर दो का ताल्लुक है वहाँ पर थोड़ी सी कमी है। बहुत सारी सहूलतें वैसे ही दी जाती हैं।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਇਆ ਇਹ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ 3,451 ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਉਹੋ ਨੌਕਰੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤਕ ਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਕੰਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, इस में कोई कंट्राडिक्शन नहीं है। मैं ने अर्ज़ की है कि 3,451 आदमियों को नौकरी दी गई है। लेकिन जहां तक इस बात का ताल्लुक है कि किस को किस ग्रेड में नौकरी दी गई है उस के बारे में अलग सवाल उन को करना

पड़ेगा, क्योंकि 3,451 आदमियों की तफसील जबानी तो नहीं बताई जा सकती। हो सकता है कि किसी एक आध आदमी को जिस तनखाह और जिस प्रकार का काम पहले मिला हो, उस प्रकार का न मिला हो। किस ने किस नौकरी को कबूल किया, यह इत्तलाह देने के लिए समय चाहिए।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : जनाब, मेरा एक प्वायंट आफ आर्डर है। अभी अभी मन्त्री साहिब ने फरमाया है कि जिन वर्कर्ज़ को भाखड़ा से ब्यास डैम पर लिया गया है उन को वही नौकरी दी गई है। अब कहते हैं कई आदमियों ने दूसरी नौकरी कबूल कर ली। इन में से कौन सी बात ठीक है ? पहले कहा कि सेम पे और सेम नौकरी, अब कहते हैं कि जहां तक मुमकिन हो सका है। कौनसी बात ठीक है ?

मन्त्री : मैं ने जो जवाब दिया है वह कन्ट्राडिक्टरी नहीं है। अगर माननीय सदस्य जान कर न सुनें तो मेरा क्या कसूर है ?

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : वजीर साहिब ने यह फरमाया है कि 1964 में 1,544 वर्कर्ज़ को और रीट्रैंच किया जाएगा। मैं पूछना चाहता हूं कि जिन वर्कर्ज़ को इस साल रीट्रैंच किया गया है उन के काम का प्रबन्ध कर लिया गया है या नहीं ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, मैं ने निवेदन किया है कि जिन को हम नौकरी से हटाने के लिए मजबूर हो जाते हैं, क्योंकि अगर हम उन को नौकरी पर रखे रहें तो लोगों से बैटरमैंट भी ज्यादा लेना पड़ेगा, लोगों पर से खर्च कम करने के लिए हम उन को काम से हटाने पर मजबूर होते हैं, हम उन में से ज्यादा से ज्यादा आदमियों को काम दिलाने के लिए पूरी कोशिश करते हैं। हो सकता है कि एक आध आदमी ऐसा हो जिस को चिट्ठी भी लिखी गई हो और वह आया भी हो लेकिन इस के बावजूद हम उस को काम न दिला सके हों। वरना हम ने सब को किसी न किसी महकमे में कोई न कोई काम दिलवा ही दिया है।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੰਤਰੀ ਮਹੋਦਯ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 1,402 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੀਦੀ, 903 ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਰੈਸਪਾਂਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1,402 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, इस प्रश्न का उत्तर देने के लिए तो मुझे समय चाहिए, लेकिन मैं समझता हूं कि कुछ न कुछ किसी न किसी ढंग की जानकारी उन को दी गई होगी और जो ऐसे कार्यकर्ता हैं जिन को पचास साठ रुपया माहवार तन्खाह मिलती है और जो कि किसी किस्म के स्किल्ड कार्यकर्ता नहीं हैं वह आम तौर पर बाहर जाना नहीं चाहते।

Fatal accidents at Pong Dam in 1963-64

***4799. Principal Rala Ram :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the total number of fatal accidents that occurred at the Pong Dam during the year 1963-64 (to date) and the amount of compensation, if any, given to the relatives of each deceased person ?

Chaudhri Ranbir Singh : The number of fatal accidents occurred during 1963-64 (up to date) is 7. As regards compensation, the position is explained in the annexure casewise.

ANNEXURE

Serial No.	Name of deceased workman	Amount of Compensation paid
1	Shri Charan Singh, Driller, Token No. 888-N	Rs. 6,819.00
2	Shri Dasondhi Ram, Driller, Token No. 144-B	Rs. 6,878.00
3	Shri Sudaram Paul, Welder, Token No. 426-H	Rs. 6,000 being paid through Compensation Commissioner
4	Shri Achhar Singh, Beldar, Token No. 354-L	Rs. 4,200 being paid through Compensation Commissioner
5	Shri Garib Dass, Beldar, Token No. 309-M	Rs. 3,600 being paid through Compensation-Commissioner
6	Shri Charanji Lal, Mucker, Token No. 328-N	Compensation papers are being completed
7	Shri Amar Singh, Driller, Token No. 196-C	Compensation papers are being completed

श्री ग्रोम प्रकाश ग्रग्निहोत्री : वज़ीर साहिब ने सवाल का जवाब देते हुए बताया है कि सात फेटल ऐक्सीडेंट्स हुए, पांच को मुग्रावज़ा दिया जा चुका है ग्रौर जो बाकी के दो केसिज़ हैं, चिरंजी लाल ग्रौर ग्रमर सिंह के, उन पर ग्रभी ग़ौर नहीं हुग्रा। क्या मैं पूछ सकता हूं कि इन दो वर्कर्ज़ के सम्बन्ध में मुग्रावज़ा ग्रभी तक न देने के क्या कारण हैं ?

मन्त्री : जैसा मैंने ग्रर्ज़ किया, दो को ग्रसल में पैसे दे दिए गए हैं ग्रौर तीन को बाबत जो मुग्रावज़ा देना है इस बात का फैसला कर दिया गया है ग्रौर कम्पैनसेशन कमिश्नर की मार्फत वह पैसा दिया जा रहा है—उन को मिल चुका है या नहीं, ऐसी सूचना मेरे पास नहीं है। जहां तक चिरंजी लाल ग्रौर ग्रमर सिंह का ताल्लुक है, उन के कागज़ात तैयार किए जा रहे हैं ।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। मेरा प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर यह है कि मैं चिरंजी लाल भी यहां जिन्दा बैठा हूं ग्रौर श्री ग्रमर सिंह भी वहां पर बैठे हुए हैं । यह कैसे कहते हैं कि दोनों फेटल ऐक्सीडेंट में इन्वाल्व हुए हैं ? (हंसी)

मन्त्री : ग्रध्यक्ष महोदय, वह चिरंजी लाल मक्कर, टोकन नम्बर 328-एन, है ग्रौर ग्रमर सिंह, ड्रिल्लर, टोकन नंबर 196-सी, है । माननीय सदस्यों का इस प्रश्न में कोई चर्चा नहीं है।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि जिन दो वर्कर्ज को मुआवज़ा मिल चुका है उन को उन की फेटल डैथ के कितने दिन बाद मुआवज़ा मिला ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, इस बात की जानकारी इस वक्त मेरे पास नहीं है। मानयोग सदस्य अगर और प्रश्न देंगे तो उस सम्बन्ध में जानकारी प्राप्त करने के बाद मैं जवाब दे सकता हूं।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Minister the reasons for difference in the amount of compensation sanctioned to the persons mentioned at serial Nos. 4 and 5 of the annexure, when the posts held by them were the same ?

Minister : Mr. Speaker, Sir, the compensation is assessed by the Compensation Commissioner. Therefore, I am sorry, I cannot give the reasons of difference in compensation granted in these two cases.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि किसी वर्कर की डैथ के बाद कम्पैनसेशन देने की बात तय करने का जो रुटीन प्रोसीजर है, उसमें जितनी देरी लगती है उस दौरान उस फैमिली के प्रोवीज़न के लिए सरकार कोई इमीजिएट मदद भी देती है ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, इस बात की जानकारी देने के लिए भी मुझे समय चाहिए। इसलिए अगर अलग सवाल करें तो पता करके बताया जा सकता है।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि फेटल ऐक्सिडैंट्स के अलावा जो कर्मचारी दूसरे कामों में नाकारा हो जाते हैं उन को भी मुआवज़ा देने का सरकार कोई प्रबन्ध करती है और अगर करती है तो वह किस ऐक्ट के अंडर ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, मेरे पास कानून की किताब इस वक्त नहीं है। मैं मानयोग सदस्य से दरखास्त करूंगा कि जो कानून की कंसर्न्ड किताब है वह पढ़ लें। वह पब्लिक प्रापरटी है।

कामरेड बाबू सिंघ मासटर : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਰਕਰਜ਼ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵਾਰਸ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਬੁੱਢੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਿਲੀਟੀਜ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਵੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ? ਕੀ ਬੁੱਢੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਨਸ਼ਨ ਔਰ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, अगर मानयोग मेम्बर इस के लिए अलग नोटिस दें तो मैं जानकारी दे सकता हूं। जहां तक बच्चों को सहूलियत देने का सम्बन्ध है आप जानते हैं और सदस्यगण भी जानते हैं कि जिन की आमदन बारह सौ रुपया सालाना से कम हो उन सब के बच्चों को पंजाब के अन्दर हायर सैकंडरी तक मुफ्त तालीम दी जाती है।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वज़ीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जो वर्कर काम करता हुआ मर जाता है उसके बाद उसके लड़कों को काम पर लगाने में सरकार की तरफ से कोई तरजीह दी जाती है ?

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, इस के लिए भी मुझे डर है कि अलग प्रश्न आए तभी जानकारी दे सकता हूं क्योंकि जो सवाल किया गया था वह केवल मुआवजे की बाबत था और अब माननीय सदस्य यह जानना चाहते हैं कि क्या उन के पुत्रों को भी काम पर लगाने में कोई तरजीह दी जाती है । इस के लिए जानकारी प्राप्त करके ही बताया जा सकता है ।

Irrigation of land situated between Nangal and Kiratpur in tehsil Una, district Hoshiarur

***5046. Shri Surinder Nath Gautam :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) whether there is any scheme under the consideration of Government to supply canal water from the Bhakra Main Canal for irrigation of lands situated between Nangal and Kiratpur in Una Tehsil, district Hoshiarpur, by means of the lift system ;

(b) if so, the time by which it is expected to be implemented ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) No.

(b) Question does not arise.

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या वज़ीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि नंगल और कीरतपुर तक नहर के दोनों तरफ जो बारानी ज़मीन है आया सरकार ने इस के लिए कोई सर्वे कराया है या नहीं और अगर कराया है तो इस के लिए कितना ऐस्टीमेट है ?

मन्त्री : सन् 1960 और 1962 के अन्दर इस सिलसिले में जानकारी की गई । जहां तक उसके ऊपर खर्चा आने का ताल्लुक है वह कोई पांच लाख रुपए का अन्दाज़ा है ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या वज़ीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जिस बारानी ज़मीन पर प्रोडक्शन भी डबल हो सकती है, वहां लिफट इरीगेशन पहुंचाने के लिए कोई स्कीम अपने प्रोग्राम में सरकार इन्क्लूड करेगी ?

मन्त्री : पहले अन्दाज़े के मुताबिक कोई 15,058 एकड़ ज़मीन को पानी दिया जा सकता है । उस स्कीम पर सरकार फिर दोबारा ग़ौर करेगी ।

Comrade Shamsher Singh Josh : May I khow, Sir, whether any parts of Rupar tehsil, adjoining Kirtpur, are also included in this scheme ?

Minister : I am sorry, I have not got information regarding Ambala, with me here.

Providing Electricity to tube-wells in Backward Barani Tracts of Una Tehsil

***4331. Pandit Mohan Lal Datta :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any scheme under the consideration of Government to provide electricity for irrigating, through lift irrigation and tube-wells, the backward barani tracts of tehsil Una; if so, the approximate time by which the scheme is likely to be implemented ?

Chaudhri Ranbir Singh : The supply of power to backward barani tracts of Una Tehsil is covered by the schemes, information in regard to which is given below :

Names of schemes with the estimated dates of commencement and completion for supply of electricity to Backward barani tracts of Una Tehsil.

Serial No.	Name of Scheme	Estimated date of commencement	Estimated date of completion
1	*S.P.E. for the electrification of Kiratpur Sahib and surrounding rural area	1956—57	1965—66
2	S.P.E. for the electrification of Santokhgarh and Nangal Kalan	..	..
3	Anandpur Sahib Local Distribution scheme ..	1954—55	1963—64
4	Nangal Township Suburbs and surrounding villages ..	1956—57	1965—66
5	Una Town and surrounding rural area electrification Scheme ..	1955—56	1964—65
6	Project Estimate for the area between Nangal and Una under Nangal Power House Division, Ganguwal ..	1962—63	1971—72
7	Local Distribution Project Estimate for the area in between Kotla Power House and Kiratpur Sahib	1962—63	1971—72
8	Project Estimate for the area in between Kotla Bharatgarh under Nangal Power House Division, Ganguwal	1962—63	1971—72
9	Local Distribution Project Estimates for the electrification of Santokhgarh and Ballan and surrounding rural area ..	1963—64	1972—73
10	Gagret, Amb, Ambota Sub-Project estimate ..	1961—62	1970—71
11	S.P.E. Behrampur, Banoply and surrounding rural area	1962—63	1971—72

पंडित मोहन लाल दत्त : स्पीकर साहिब, मैंने एक स्पैसिफिक सवाल पूछा था कि क्या उस इलाके में ट्यूब-वैल और लिफट इरीगेशन की कोई स्कीम बनाई है या नहीं। मन्त्री महोदय ने उस का कोई उत्तर नहीं दिया।

मन्त्री : अध्यक्ष महोदय, अगर माननीय सदस्य इस बात की कृपा करते कि जो जवाब टेबल पर रखा गया है उसे देखते तो वह यह सवाल न करते। उन को मालूम हो जाता कि उसमें दिया हुआ है कि 11 स्कीम्ज़ हैं और हरेक के बारे में कब से शुरू हुई, कब तक खत्म होने का अन्दाज़ा है उसके अन्दर लिखा हुआ है। कोई 48 गांव या कस्बों को हम ने अब से पहले बिजली दे दी है।

Chaudhri Hardwari Lal : Does the Government or the State Electricity Board have any comprehensive scheme for lift irrigation or tubewells for barani tracts of the State ?

*S. P. E (Sub-Project Estimate)

Minister : Well, Sir, the Government has already taken a decision to supply power for agricultural wells on a top priority basis.

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, he has not answered to my question.

Mr. Speaker : The hon .Member can put another question after the hon. Member, Pandit Mohan Lal .

पंडित मोहन लाल दत्त : मैं मन्त्री महोदय से यह दरयाफ्त करना चाहता हूं कि क्या यह हकीकत नहीं है कि जो स्कीमें बन चुकी हैं, जिन को अच्छा कहा जाता है, उन को चालू करने में यह दिक्कत है कि इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड वाले कहते हैं कि क्योंकि उन पर खर्च बहुत उठता है वहां बिजली ले जाने में, इस लिए मजबूर हैं कि वहां पर बिजली नहीं ले जा सकते ?

मन्त्री : बिजली के प्रसार का जहां तक ताल्लुक है उस के लिए यह ठीक होगा कि घरों को बिजली देने पर ज़्यादा खर्च न आए लेकिन बिजली बोर्ड का यह फर्ज़ है कि जितनी जल्दी हो सके वह बिजली का प्रसार करे, चाहे वह कूओं को बिजली देने के लिए हो, चाहे लिफ्ट इरीगेशन के लिए हो, इस में उसे ज़्यादा देर नहीं करनी चाहिए।

पंडित मोहन लाल दत्त : मंत्री महोदय से मैं पूछना चाहता हूं कि जब कई स्कीमें मंज़ूर हो चुकी हैं और इनवैस्टीगेट हो चुकी हैं और वह अच्छी स्कीमें हैं लेकिन उन पर अमल क्या इस लिए नहीं किया जा रहा क्योंकि उन पर बनिसबत दूसरी स्कीमों के खर्च बहुत होता है ?

मन्त्री : बिजली बोर्ड की जितनी योजनाएं मन्ज़ूर की जाती हैं उन को मुकम्मल करने के लिए अवधि रखी जाती है और अगर उन के लिए पैसा मिल जाता है तो उन पर काम शुरू कर दिया जाता है । और उन की अवधि दस साल होती है।

Chaudhri Hardwari Lal : I am sorry, the thread got broken. I will repeat my question now. Does the Government or the State Electricity Board have any specific comprehensive scheme for lift irrigation or tubewells for the barani tracts of the State ? This was my question and the reply which the Hon. Minister gave was not a reply to this question.

Minister : Mr. Speaker, Sir, the reply was absolutely to the point. My submission is that so far as the lift irrigation schemes are concerned, they are also part of our sanctioned schemes.

Chaudhri Hardwari Lal : Then I would like the Hon. Minister to indicate any schemes which the Government or the Electricity Board has prepared for the barani tracts of Hissar and Gurgaon Districts.

Minister : Mr. Speaker, the other day I informed the House that the Government and the Board also have given priority for supplying to the arid electricity areas of Hissar, Mohindergarh, Rohtak and districts on a top Gurgaon priority basis.

[* * * *]

Mr. Speaker : This is not the proper way.

श्री जगन्नाथ : क्या सिंचाई मन्त्री साहिब बतायेंगे कि यह जो बिजली का बोर्ड है उस को जो ——

*Expunged as ordered by the Chair.

मन्त्री : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। जिस तरह से माननीय सदस्य ने मुझे एड्रैस किया है क्या इस ढंग से मिनिस्टर भी इन को एड्रैस कर सकते हैं? क्या हमें भी इस तरह से एड्रैस करने की इजाज़त है? I would request you, Sir, to impress upon the Member that he should withdraw those words or in the alternative those words should be deleted from the record.

Mr. Speaker : The words used by Shri Jagan Nath will not form part of the proceedings.

श्री जगन्नाथ : मैं उन्हें चाचा कहने के लिए तैयार हूं........

श्री अध्यक्ष : आप फिर वही बात कर रहे हैं। आप को ऐसा नहीं कहना चाहिए। (The hon. Member is doing the same thing again. He should not do so.)

लैफटीनैंण्ट भाग सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। आप इन लफ्ज़ों को एक्सपंज करने की बजाए इन्हें कहें कि यह अपने लफ्ज़ वापस लें।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੇਰੀ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਜੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਈ ਮਾੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਚੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਚਾਚਾ ਕਹਿ ਲੈਣ।

मन्त्री : स्पीकर साहिब, मुश्किल यह है कि लोगों ने इन बच्चों को मैम्बर बना कर भेज दिया है लेकिन इन को अपनी ज़िम्मेवारी महसूस करनी चाहिए कि कैसे एक दूसरे से यहां बरताव करना चाहिए। लेकिन यह नए नौजवान मेम्बर बन कर आए हैं इस लिए इन से आशा की जाती है कि यहां हिन्दुस्तान में जो पार्लीमैंटरी प्रथा है इस को सीखेंगे।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ ਜਦ ਮਿਨੀਮਮ ਏਜ 25 ਸਾਲ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਉਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਨੇ। ਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ?

Mr. Speaker : This is wrong.

श्री जगन्नाथ : स्पीकर साहिब, यह तो हमारा घरेलू झगड़ा था, यह तो चलता रहेगा। अब मैं सवाल पूछना चाहता हूं कि जो हिदायात बिजली बोर्ड को भेजी जाती हैं क्या उन पर अमल होता है?

मन्त्री : अवश्य होता होगा।

Chaudhri Hardwari Lal : I should greately like to know when the schemes referred to by the Hon. Minister will be implemented? Has any time limit been fixed for their implementation ?

Minister : Mr. Speaker, I have already mentioned that generally the period for various schemes is 10 years.

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या मंत्री महोदय से मैं इस के मुताल्लिक पूछ सकता हूं कि पिछड़े हुए इलाकों, जिन के लिए सरकार की यह नीति है कि उन्हें जल्दी डिवैल्प किया जाए, पर भी इन की यह बात लागू होती है कि बिजली की

[पंडित मोहन लाल दत्त]

स्कीमों की अवधि दस साल होती है ? क्या वहां के लोग भी दस साल तक इन्तज़ार करते रहेंगे कि उन्हें दस साल बाद बिजली मिलेगी ?

मन्त्री : मैं माननीय सदस्य की जानकारी के लिए उन्हें बता देना चाहता हूं कि पहले देहात में बिजली देने के लिए जो बिजली बोर्ड की प्रसार योजनाएं थीं उन के लिए पांच साल में खर्च करने के लिए साढ़े चौदह करोड़ रुपए रखे गए थे लेकिन उस अवधि के खत्म होने से पहले 19 करोड़ रुपए खर्च कर दिए गए थे। इस के अलावा मैं बता देना चाहता हूं कि सभा में इसी सैशन में यह प्रस्ताव आ रहा है जिस में बिजली बोर्ड को 20 करोड़ रुपए कर्ज़ लेने के लिए इजाज़त मांगी गई है ताकि उस के लिए सरकार ज़मानत दे सके। यह इसी लिए ही हो रहा है ताकि पिछड़े हुए इलाकों और देहात में जल्दी से जल्दी बिजली की सहूलतें दे सकें।

Mr. Speaker : Next question, please.

कामरेड राम किशन : क्या वज़ीर साहिब इस बात पर रोशनी डालेंगे कि तीन चार जनवरी को जो दिल्ली में स्टेट मिनिस्टर्ज़ की कानफ्रैंस हुई थी बिजली बोर्डों के सम्बन्ध में, आया वहां बैकवर्ड और हिल्ली एरियाज़ को बिजली मुहैया करने के सम्बन्ध में ज्यादा सुविधा देने के लिए फैसला हुआ था ? अगर हुआ था तो सरकार इस सम्बन्ध में क्या कर रही है ?

मन्त्री : जो फैसले वहां पर हुए थे उन पर पूरी तरह से ग़ौर किया जा रहा है और ग़ौर करके उन पर अमल भी किया जाएगा।

श्रीमती सरला देवी : क्या मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जो इलाके ट्रांसफार्मर्ज़ से दो मील की दूरी पर वाक्या होते हैं वहां बिजली किस एस्टीमेट से दी जाती है ? वहां पर बिजली देने के लिए कोई प्लैन है ?

मन्त्री : अभी तक कोई ऐसी योजना नहीं है। इस बारे में अभी सोचा जा रहा है।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या यह सच है कि रूरल इलैक्ट्रीफिकेशन के लिए जो रुपया रखा जाता है उस को दूसरे कई कामों के लिए डाइवर्ट कर दिया जाता है जिस से रूरल एरियाज़ को तकलीफ होती है ?

मन्त्री : मैं ने सदस्यों की जानकारी के लिए कहा था कि जो प्रसार योजनाएं हैं उन के लिये तीसरी प्लैन में साढ़े 14 करोड़ रुपया रखा गया था। उस के बजाए तीन साल के अन्दर 19 करोड़ रुपया खर्च किया गया है। इस से मलिक साहिब खुद सोच सकते हैं।

श्री रूप लाल महता : मन्त्री महोदय ने कहा है कि दस साल के अन्दर सारे पंजाब में यह स्कीम लागू करनी है। मगर आप जानते हैं कि गुड़गांव तो बहुत पसमांदा इलाका है। उस ने तो अभी सारे ही साधन हासिल करने हैं जो उस को जल्दी मुहैया किए जाने चाहिएं।

मन्त्री : मैं मानयोग सदस्य की जानकारी के लिए इतना ही कह सकता हूं कि गुड़गांव भी पंजाब का ही हिस्सा है।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : वज़ीर साहिब की यह कैटेगौरीकल स्टेटमैंट थी कि जिन गांवों के विदिन हाफ ए माइल 11 के० वी० लाइन गुज़रती है उन को इलैक्ट्रीफिकेशन के सिलसिले में प्रैफ़ैंस दी जाएगी। But that policy of the Government or of the Board is not being implemented. Will the Hon. Minister take action if instances are brought to his notice ?

Minister : So far as the policy is concerned, it is being implemented. But it does not mean that all the villages lying within a radius of half a mile of 11 K.V. line have been electrified. They are being electrified in phases.

श्री रूप सिंह फूल : आनरेबल मिनिस्टर ने जो बिजली की हालत के मुतअल्लिक जवाब दिया है उस से यह अन्दाज़ा किया जा सकता है कि it will take decades to energize the hilly areas और उस का हमें कोई फ़ायदा नहीं होगा। तो उस से यह समझा जा सकता है कि :—

"जिस वक्त जवां थे हम उस वक्त न तुम आए
अफ़सोस कि अब आए, अब आए तो क्या आए।"

मन्त्री : माननीय सदस्य से निवेदन करूंगा कि वह वित्त मन्त्री की तक़रीर को दोबारा पढ़ें।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : अभी मन्त्री महोदय ने मेरे एक सप्लीमैंट्री के जवाब में कहा है कि ऐसे गांव जहां 11 के० वी० लाइन पास से गुज़रती है वहां पर इलैक्ट्रीफिकेशन को दूसरे गांवों से प्रैफ़रैंस दी जाएगी। मगर अगर वहां भी इस बात को दस साल ही लगने हैं तो इस एशोरैंस का क्या फ़ायदा है ?

Minister : Preference is being given. So far as the actual electrification of villages is concerned, it depends upon the availability of funds.

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि जिस इलाके से बिजली निकलती है उस इलाके को बिजली न देने के क्या खास कारण हैं ?

मन्त्री : मैं तो इस बारे में अफ़सोस ही ज़ाहर कर सकता हूं। उस इलाके को बिजली पहले दी जानी चाहिए थी। जहां तक घाटे और मुनाफ़े का सवाल था उस तरफ़ ज़्यादा ध्यान नहीं देना चाहिए था। चूंकि उन की कीमत पर ही तो सारे पंजाब और दूसरे प्रदेशों को भी बिजली दी जा सकी है।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜਦੋਂ ਨੈਕਸਟ ਕੁਐਸਚਨ ਕਾਲ ਅਪਾਨ ਕਰਕੇ ਨੰਬਰ ਬੋਲਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਿਆ ਵਰਨਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿੰਦਾ।
(The number of the question had not yet been called out otherwise I would not have allowed further supplementaries.)

(*At this stage several members rose to put supplementary questions.*)

Mr. Speaker : Chaudhri Ran Singh. This will be the last supplementary.

चौधरी रण सिंह : मन्त्री महोदय यह कहते हैं कि यह सरकार की पालिसी है कि जो पिछड़े हुए देहात हैं उन को बिजली देनी है ताकि उन की तरक्की हो। तो क्या वह बतायेंगे कि क्या उन को इस बात का पता है कि कुछ पिछड़े हुए इलाकों में बिजली की सब-डिवीज़नें तोड़ दी गई हैं ?

मन्त्री : मैं उन की जानकारी के लिए बता दूं कि मद्रास में सब राज्यों से ज़्यादा देहात को बिजली दी गई है मगर वहां पर भी इतने सब-डिवीजन नहीं हैं जितने कि पंजाब में हैं। मद्रास के बिजली बोर्ड को पंजाब के मुकाबले में दस करोड़ रुपए ज्यादा ग्रामदनी होती है। मतलब यह है कि बिजली देने वाले सब-डिवीज़नल आफीसर नहीं होते बल्कि यह तो छोटे-छोटे कार्यकर्ता जैसे पोल उठाने वाले, तार लगाने वाले इत्यादि कार्यकर्ताओं की आवश्यकता होती है।

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। लास्ट सप्लीमैंट्री के बाद कितने सप्लीमैंट्री एलाऊड हो सकते हैं ?

श्री अध्यक्ष : कोशिश करता हूं (विघ्न) कि लास्ट सप्लीमैंट्री के ज़रिए इन को कुछ लिमिट कर दूं। मगर यह भी है कि अगर रैलेवैंट सवाल हो तो जितने मैम्बर एकामोडेट हो जाएं अच्छा ही है, इजाजत देता रहता हूं। लेकिन अगर आप चाहते हैं तो मैं लास्ट सप्लीमैंट्री के बाद स्ट्रिक्ट हो जाऊंगा। (I try to limit the supplementaries by pointing out that it is the last Supplementary question (Interruption) but if the questions are relevant I allow them with a view to accomodate the maximum number of hon. Members. However, if the hon. Members so want I will be strict after calling out that it is the last Supplementary question.)

Voices of the Opposition : No, no

Mr. Speaker : Now only those hon. Members will be allowed to put supplementary questions who have not already done so.

श्री रूप लाल मेहता : क्या मन्त्री महोदय यह बताने की कृपा करेंगे कि जहां पर कन्स्ट्रक्शन डिवीज़न तोड़ दिया गया है वहां पर बिजली देने के प्रोग्राम में फर्क पड़ा है कि नहीं ?

मन्त्री : मैं ऐसा नहीं मानता।

श्री चांद राम : क्या मन्त्री महोदय यह बताने का कष्ट करेंगे कि क्या यह अमर वाक्या है कि उन्हों ने कहा था कि सन् 1962 तक नाहड़ और आस-पास के गावों में बिजली दे देंगे, मगर वह नहीं किया गया। जब यह कहा जाता है कि प्रायरटी दे कर ऐसा किया जायेगा तो अभी तक ऐसा न करने के लिए क्या सरकार पावर बोर्ड या अफसरों के खिलाफ ऐक्शन लेगी सरकार की पालिसी को इम्पलीमैंट न करने के लिए ?

मन्त्री : कुछ गांवों को बिजली देने के लिए ध्यान दिलाया गया था कि उन को जल्दी से जल्दी बिजली दी जाए। इस के लिए हम कोशिश करते हैं इस से ज्यादा और कार्रवाई की आवश्यकता नहीं है। अगर उन को बिजली मिल जाए तो इस से क्या फर्क पड़ता है कि किसी के खिलाफ कार्यवाही की जानी है या नहीं ? उस से कोई खास लाभ नहीं होगा।

Mr. Speaker : Next question, please.

Comrade Jangir Singh Joga : 4454.

Shri Chand Ram : Sir, I have to put a supplementary question.

Mr. Speaker : Not now,Comrade Jangir Singh Joga has put the next question.

Attachment of electricity sub-divisions of Kharar and Rupar to Dhoolkot (Ambala) Division

***4454. Comrade Jangir Singh Joga :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Electricity Sub-Divisions of Kharar and Rupar have recently been attached to the Dhoolkot (Ambala) Division instead of the Chandigarh Division ;

(b) whether any protest from the public against the said attachment has been received by the Government ;

(c) if answers to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the steps, if any, so far taken by Government in the matter ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) Yes.

(b) Yes.

(c) The Punjab State Electricity Board was addressed to send comments in the matter. The Board have stated that due to heavy increase in work load with the Chandigarh Division it became necessary to detach these Sub-Divisions from Chandigarh Division.

Comrade Shamsher Singh Josh : May I know the reasons which were given by those who objected to the attachment of Rupar and Kharar sub-divisions with Dhoolkot Division instead of Chandigarh Division ?

Minister : A representation was received from Sardar Sarmukh Singh, President Mandal Congress, Rupar,. As regards its contents, if the hon. Member so likes, I can place them on the Table of the House.

Mr. Speaker : Question Hour is over now. More supplementaries can be asked at the next sitting.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

@

Employees belonging to scheduled Castes and Backward Classes in the Office of the Chief Electrical Inspector to Government Punjab.

1541. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number, names and dates of appointment of employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class I, II, III and Class IV posts separately in the office of the Chief Electirical Inspector to Government, Punjab together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

@*Note* : Unstarred Question No. 1540 and reply thereto appear in appendix to this Debate.

Chaudhri Ranbir Singh :

Total No. of posts	No. of Scheduled Castes	Name of Scheduled Castes	Date of appointment	No. of Backward Class	Name of Backward Class	Date of appointment
Class I 2	Nil	—	—	Nil	—	—
Class II Nil	—	—	—	—	—	—
Class III 25	—	—	—	1	Shri Gurbachan Singh, Kamboj, Superintendent	2-11-62
Class IV 6	1	Sh. Sita Ram, Sweeper	29-2-64	1	Shri Santa Singh, Chowkidar	2-3-64

22% of posts in each class are reserved for persons belonging to Scheduled Castes and Backward Classes. However, the entire staff of Chief Electrical Inspector's Office except 1 employee in class III and 6 in class IV were taken from P.S.E.B or other Government Departments and it was not, therefore, possible to adhere to the percentage of reservation in their case.

Compensation for land acquired for Pong Dam.

1559. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) the total area of land so far acquired in connection with the construction of Pong Dam and the amount of compensation paid to the owners for their lands and houses together with the names of villages in which the land acquired lies ;

(b) the principles and manner adopted for the payment of compensation to the said owners?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) 4318 acres of land has been acqired so far in connection with the construction of Pong Dam and related works. A sum of Rs. 41,43,512.00 has been paid as compensation to the owners for their land, houses, etc., in the villages given in Appendix.

(b) The compensation is determined as per procedure laid down in the Land Acquisition Act, 1894. Over and above this, a sum equivalent to fifteen per centum is allowed as compulsory acquisition charges.

APPENDIX

	Tehsil	District
1. Ghamrur.	Dehra Gopipur	Kangra
2. Sansarpur.	,,	,,
3. Reri.	,,	,,
4. Kothera.	,,	,,
5. Ban Bilwan	,,	,,
6. Gain Logar	Nurpur	,,
7. Talwara.	Dasuya	Hoshiarpur
8. Dohar.	,,	,,
9. Behera	,,	,,
10. Ram Nangal	,,	,,
11. Siripandian.	,,	,,
12. Changarwan.	,,	,,
13. Adampur Mohotian	,,	,,
14. Sathwan	,,	,,
15. Nomoli.	,,	,,
16. Bhatoli.	,,	,,
17. Rakri.	,,	,,
18. Atalgarh.	,,	,,
19. Tikhowal	,,	
20. Kichian.	,,	,,
21. Pawar.	,,	,,
22. Talwandi Kalan.	,,	,,
23. Gujar Katrala.	,,	,,
24. Bariar (Bariah)	,,	,,
25. Dhamian.	,,	,,
26. Ajmer.	,,	,,
27. Ladhiari.	,,	,,
28. Reypur.	,,	,,
29. Rakri (Datarpur)	,,	,,
30. Sathwan.	,,	,,
31. Mukerian.	,,	,,

[Minister for Irrigation and Power]

	Tehsil	District
32. Manj Kala.	Dasuya	Hoshiarpur
33. Fatowal.	,,	,,
34 Jalala.	,,	,,
35 Trangalian.	,,	,,
36. Darapur.	,,	,,
37. Pota.	,,	,,
38. Chima.	,,	,,
39. Mohari Chak.	,,	,,
40. Sandhwal.	,,	,,
41. Hajipur	,,	,,
42. Gera.	,,	,
43. Lalota.	,,	,,
44. Gowal Chak Jassu.	,,	,,
45. Namoli	,,	,,
46. Fatehpur.	,,	,,
47. Siripandian.	,,	,,
48. Bhatoli.	,,	,,
49. Gowal Chak Shangaru.	,,	,,

Area of Jurisdiction of Wage Inspector, Gobindgarh

1562. Comrade Didar Singh : Will the Home Minister be pleased to state—

(a) whether any changes have been made in the boundaries of the Patiala District ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether the area of jurisdiction of the Wage Inspector, Gobindgarh has also been changed accordingly ; if not, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. The limits of Sirhind tehsil of Patiala District have been declared to be exclusive of Payal sub-tehsil by the Revenue authorities.

(b) No. The matter is, however, under consideration of the department.

Patiala Flour Mills Co. (P) Ltd., Patiala

1563. Comrade Didar Singh : Will the Home Minister be pleased to state wheter the Patiala Flour Mills Co. (P) Ltd., Patiala was, inspected under the Factories Act during the last three years; if not, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : Yes, it was inspected thrice.

Additions in the buildings of Hospitals, etc.

1569. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Finance be pleased to state the total amount spent in the State, districtwise and tehsil wise, on the additions made in the buildings of the Allopathic Hospitals and the Unani and Ayurvedic dispensaries during the period from 1960 to 1964 (up to date) yearwise ?

Dr. Gopi Chand Bhargava : The statement containing the requisite information is given below.

2. No amount has been spent on the additions in the buildings of Unani/Ayurvedic dispensaries during the said period.

Statement showing amount allotted districtwise and Tehsilwise for additions to buildings during the year 1960 61

		Rs.
District Hoshiapur—		
1. Tehsil Una	..	2,280
2. Tehsil Garhshankar	..	515
		2,795
District Karnal—		
1. Tehsil Panipat	..	1,500
2. Tehsil Thanesar	..	2,370
		3,870
District Kapurthala—		
1. Tehsil Kapurthala	..	3,450
2. Tehsil Sultanpur	..	190
		3,640
District Gurgaon—		
1. Tehsil Gurgaon	..	660
District Lahaul and Spiti—		
1. Tehsil Keylong	..	300
District Ferozepore—		
1. Tehsil Muktsar	..	3,880
District Rohtak—		
1. Tehsil Jhajjar	..	270
2. Tehsil Sonepat	..	5,710
	..	5,980
Distric Sangrur—		
1. Tehsil Sangrur	..	860
District Bhatinda—		
1. Tehsil Faridkot	..	500
2. Tehsil Mansa	..	6,600
	..	7,100
District Hissar—		
1. Tehsil Fatehabad	..	6,530
2. Tehsil Hansi	..	4,500
	..	11,030

[Minister for Finance]

	Rs
District Simla—	
1. Tehsil Simla ..	6,570
2. Tehsil Kandaghat ..	11,170
	17,740
District Jullundur —	
1. Tehsil Jullundur ..	2,345
2. Tehsil Nakodar ..	955
	3,300
District Amritsar—	
1. Tehsil Amritsar ..	33,600
District Patiala	
1. Tehsil Patiala ..	39,125
2. Tehsil Rajpura ..	675
	39,800
District Ambala—	
1. Tehsil Nalagarh ..	8,830
2. Tehsil Rupar ..	12,400
3. Tehsil Ambala ..	1,365
4. Tehsil Jagadhri ..	798
	23,393
District Kangra—	
1. Tehsil Kangra ..	1,830
2. Tehsil Hamirpur ..	2,140
3. Tehsil Kulu ..	747
	4,717

Statement showing amount allotted districtwise and tehsilwise for additions to buildings during the year 1961-62

	Rs
District Bhatinda—	
1. Tehsil Bhatinda ..	1,550
2. Tehsil Faridkot ..	2,020
3. Tehsil Mansa ..	12,465
	16,035
District Gurgaon—	
1. Tehsil Rewari ..	1,000
2. Tehsil Ferozepore Jhirka ..	1,840
	2,840
District Karnal—	
1. Tehsil Karnal ..	88
2. Tehsil Kaithal ...	5,000
	5,088
District Ferozepore	
1. Tehsil Ferozepore ..	15,000
District Mohindergarh—	
1. Tehsil Mohindergarh ..	1,620

District Hoshiarpur—		
1. Tehsil Hoshiarpur	..	50
District Sangrur—		
1. Tehsil Sangrur	..	1,427
2. Tehsil Barnala	..	5,825
		7,252
District Jullundur—		
1. Tehsil Nawan Shehr	..	419
2. Tehsil Jullundur	..	20,656
		21,075
District Ludhiana—		
1. Tehsil Jagraon	..	370
2. Tehsil Ludhiana	..	7,890
		8,260
District Rohtak—		
1. Tehsil Rohtak	..	1,694
District Gurdaspur—		
1. Tehsil Batala		650
District Hissar—		
1. Tehsil Fatehabad	..	810
2. Tehsil Hansi	..	774
3. Tehsil Sarsa	..	5,272
		6,856
District Amritsar—		
1. Tehsil Amritsar	..	25,694
District Patiala—		
1. Tehsil Patiala	..	20,817
2. Tehsil Nabha	..	5,600
		26,417
District Ambala—		
1. Tehsil Ambala	..	3,265
2. Tehsil Jagadhri	..	5,930
3. Tehsil Kharar	..	3,000
4. Tehsil Naraingarh	..	2,122
5. Tehsil Rupar	..	300
6. Te hsilNalagarh	..	1,767
		16,384
District Kangra—		
1. Tehsil Kangra	..	4,625
2. Tehsil Kulu	..	460
		5,085

Statement showing amount allotted districtwise and tehsil-wise for additions to building durings the year 1962-63

	Rs
District Karnal—	
1. Tehsil Karnal	1,825

		Rs
District Gurgaon—		
1. Tehsil Nuh	..	2,600
2. Tehsil Gurgaon	..	8,700
3. Tehsil Rewari	..	4,230
4. Tehsil Palwal	..	8,850
5. Tehsil Ferozepore Jhirka	..	7,800
		32,180
District Amritsar—		
1. Tehsil Amritsar	..	41,705
District Mohindergarh—		
1. Tehsil Dadri	..	2,480
2. Tehsil Mohindergarh	..	920
3. Tehsil Narnaul	..	216
		3,616
District Sangrur—		
1. Tehsil Narwana	..	1,810
District Lahaul & Spiti—		
1. Tehsil Keylong	..	990
District Kangra—		
1. Tehsil Kulu	..	15,820
2. Tehsil Kangra	..	11,082
		26,902
District Gurdaspur—		
1. Tehsil Batala	..	1,580
District Hoshiarpur—		
1. Tehsil Hoshiarpur	..	1,880
2. Tehsil Una	..	600
		2,480
District Ambala—		
1. Tehsil Ambala	..	22,421
2. Tehsil Jagadhri	..	4,290
3. Tehsil Kharar	..	3,460
4. Tehsil Rupar	..	1,080
		31,251
District Patiala—		
1. Tehsil Patiala	..	14,794
District Bhatinda—		
1. Tehsil Faridkot	..	2,235
District Ferozepore		
1. Tehsil Ferozepore	..	165
2. Tehsil Mukatsar	..	1,190
		1,365
District Kangra—		
1. Tehsil Nurpur	..	2,177

Statement showing amount allotted districtwise and tehsilwise for additions to buildings during the year 1963-64

		Rs
District Amritsar—		
1. Tehsil Amritsar	..	47,269
District Rohtak—		
1. Tehsil Rohtak	..	3,200
District Hissar—		
1. Tehsil Bhiwani	..	2,810
District Patiala—		
1. Tehsil Patiala	..	520
2. Tehsil Nabha	..	1,423
3. Tehsil Amloh	..	3,270
		5,213
District Kangra—		
1. Tehsil Hamirpur	..	310
2. Tehsil Kangra	..	670
3. Tehsil Nurpur	..	160
4. Tehsil Dehra Gopipur	..	4,160
		5,300
District Karnal—		
1. Tehsil Karnal	..	4,490
2. Tehsil Thanesar	..	1,420
		5,910
District Bhatinda—		
1. Tehsil Bhatinda	..	6,839
2. Tehsil Mansa	..	7,550
		14,389
District Hoshiarpur—		
1. Tehsil Hoshiarpur	..	1,050
2. Tehsil Una	..	2,650
		3,700
District Kapurthala—		
1. Tehsil Phagwara	..	170
2. Tehsil Kalasinghiana	..	2,040
3. Tehsil Kapurthala	..	1,228
		3,438
District Jullundur—		
1. Tehsil Phillaur	..	4,230
2. Tehsil Jullundur	..	2,052
		6,282
District Sangrur—		
1. Tehsil Sangrur	..	6,280
2. Tehsil Malerkotla	..	4,455
		10,735

[Minister for Finance]

	Rs
District Ludhiana—	
1. Tehsil Ludhiana ..	12,100
2. Tehsil Samrala ..	560
	12,660
District Lahaul & Spiti—	
1. Tehsil Keylong ..	1,920
District Gurdaspur—	
1. Tehsil Gurdaspur ..	318
District Ferozepore—	
1. Tehsil Fazilka ..	2,440
2. Tehsil Moga ..	2,590
3. Tehsil Mukatsar ..	344
	5,374
District Ambala—	
1. Tehsil Ambala ..	6,554
2. Tehsil Kharar ..	15,360
3. Tehsil Naraingarh ..	4,810
4. Tehsil Jagadhri ..	310
	27,034
District Gurgaon—	
1. Tehsil Nuh ..	3,430
2. Tehsil Gurgaon ..	1,548
3. Tehsil Rewari ..	4,470
	9,448

ADJOURNMENT MOTIONS

10.00 a.m.

Mr. Speaker : There is an adjournment motion from Sardar Ajaib Singh Sandhu.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, delay in making the appointment of the Advocate-General of Punjab as :—

(a) The election of the Punjab Bar Council has already taken place on 29th February, 1964. In the absence of the Advocate-General the election of the Bar Council cannot be gazetted unless some preliminary steps are taken by the Advocate-General. For example the first meeting of the newly elected Bar Council can only be convened by the Advocate-General, where also the other election of the office-bearers is to take place. In short, the newly elected Bar Council is not at all functioning.

(b) The important work of the Government is also suffering in the absence of the Advocate-General.

(c) Many bills relating to the Advocates who are on the State list and other bills are pending as only the Advocate-General can sign those bills before any payment is made.

It was desirable long ago to appoint the Advocate-General, but the reasons well known to the Government, the appointment is being delayed.

Mr. Speaker : Under Article 165 of the Constitution, Advocate-General is to be appointed by the Governor. Secondly, the post of Advocate-General fell vacant on 6th March, 1964. So, it is not a matter of recent occurrence. I disallow this motion. The hon. Home Minister may, however, like to say something in this connection.

Home Minister : This is an important matter, and we have to consider it very carefully. As you are aware, Sir, we have been heavily engaged in connection with the present session of the Assembly. As soon as we feel a little free, we will give thought and consideration to this matter.

Mr. Speaker : There is an adjournment motion by Comrade Ram Chandra.

Comrade Ram Chandra : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, that the Chief Minister visited Nurpur Constituency on 29th March, 1964, when a number of trucks were obtained from private individuals.....

श्री अध्यक्ष : कामरेड साहिब, यह एडजर्नमेंट मोशन नहीं, दूसरी है गांव में बम्ब एकसप्लोजन की। **(Addressing Comrade Ram Chandra: I am not referring to this Adjournment Motion. It is the other one relating to a bomb explosion in a village.)**

कामरेड राम चन्द्र : अच्छा जी, मैं वही पढ़ देता हूं।

Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, that a bomb exploded in village Khauni of Nurpur Tehsil, district Kangra, and killed four persons and injured one. This has created panic in the illaqa and needs looking into.

Mr. Speaker : This is not a matter of recent occurrence. Moreover, the matter seems to be sub-judice.

Comrade Ram Chandra : If that is so, it will be appreciated if the Home Minister could look into the matter.

Mr. Speaker : I hope the Home Minister will please look into it.

There is an adjournment motion given notice of by Shri Balramji Das Tandon.

Shri Balramji Das Tandon : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the inactivity of the Government for taking effective actions against the officials responsible for selling the entertainment tickets to the person coming to them for disposal of their official work.

Explanatory Memorandum

1. Home Minister has explained in the House that the Government has issued circular to take action against the defaulting officers ;
2. Inspite of the assurance, no action has so far been taken against the officers responsible ;
3. Complaints have been received that tickets have been sold by the Shops Inspector at Chandigarh ;
4. S. D. M., Malerkotla, has sold tickets for wrestling matches ;
5. That S. H. Os. of the Sangrur District are selling tickets for the Hockey Match to be held at Ludhiana ;
6. At Amritsar, M. C. C. match tickets were sold, but without any action,

[Shri Balramji Dass Tandon]

जनाब, मेरे पास रिवटें हैं और यह. (*Interruption*).

Mr. Speaker : No discussion, please. आपने यह बात कही थी और जवाब भी आ गया था कि सरकूलर इशू किया गया है। (No discussion please. The hon. member had pointed only this fact and a reply was given that circular had been issued.)

श्री बलरामजी दास टंडन : यह तो बीमारी है इस सरकार के साथ कि यह कह दिया कि सरकूलर इशू किया गया है लेकिन कोई अमल इस पर नहीं हुआ।

Mr. Speaker : No please.

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं एक मिंट लेना चाहता हूं।

Mr. Speaker : This is a matter which the hon. Member has already raised during the course of discussion on the No Confidence Motion, etc. So, I disallow this motion.

There is another adjournment motion by Shri Balramji Das Tandon.

Shri Balramji Das Tandon: Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Government to allot the surplus, custodian and nazul land to the Harijans of the State.

Explanatory memorandum

1. It is strange that the Punjab Government is not allotting surplus, custodian and nazul lands to the Harijans;

2. Some of the persons have gone on hunger-strike at Raj Ghat, Delhi, since 28th March, 1964 ;

3. There is likelihood or many more persons joining the said hunger-strike if the open auction is not stopped immediately;

4. It is feared that if proper action is not taken in time, it is just possible that law and order situation may worsen in the State.

यह बहुत अहम मामला है इस पर विचार होना चाहिए। (*Interruptions*)

Mr. Speaker : No, please, no discussion. A similar motion has been given notice of by Sarvshri Ajaib Singh Sandhu, Bhan Singh Bhaura, Didar Singh, Net Ram, Mohan Lal Dutta, Makhan Singh, Harumal, Lachhman Singh Gill, Bachan Singh, Kulbir Singh and Makhan Singh Tarsikka.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the fast unto death by 40 Harijan leaders of Punjab started from 28th March, 1964, in front of Mahatma Gandhi's Samadhi, Raj Ghat, New Delhi, demanding that the uncultivated surplus Government land, Nazul lands and Custodian land should be distributed at reasonable prices to the Harijans in the Punjab.

The Punjab Government which is boasting of doing much for the welfare of the Harijans is auctioning and has auctioned at bids beyond the reach of the Harijans even the evacuee lands which have been purchased by the Government at the rate of rupees 5 per acre from the Government of India. The Harijans who have been cultivating the land since 1947 in Punjab have been even debarred from purchasing the same on reserve prices on one or the other pretexts.

The lives of these 40 Harijans leaders are very precious. Some of them are old social reformers, Congress workers and Gandhi bhagats. The Government, who always swear by Gandhi Ji should intervene at once and accept the legitimate demands of these Harijans leaders so as to save them from dying.

ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ । ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

Mr. Speaker : No discussion please.
इसी किस्म की एक मोशन श्री बनवारी लाल और श्री रामधारी बालमीकी की है ।

(No discussion please. A similar motion stands in the names of Sarvshri Banwari Lal and Ramdhari Balmiki).

(*interruptions*)

[* * * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * * * *]

Mr. Speaker : Chaudhri Net Ram, please resume your seat.

[* * * * * * * *
* * * * * * *]

Mr. Speaker : No discussion please. Chaudhri Net Ram please take your seat.

[* * * * * * * *]

Mr. Speaker : Whatever has been said by Chaudhri Net Ram in this connection, will not form part of the proceedings of the House.

मैं इस के साथ ही एक वारनिंग भी देना चाहता हूं कि अगर कोई मैम्बर चेयर के मना करने पर भी बोलने के लिए परसिस्ट करेगा तो मुझे उस मैम्बर को नेम करना पड़ेगा। (In this connection I want to give a warning that in case any hon. member persists in saying something in spite of my asking him not to do so then I will have to name that hon. member.)

Shri Banwari Lal : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the fast unto death by 40 Harijan leaders of Punjab started from 28th March, 1964, in front of Mahatma Gandhi's Samadhi, Raj Ghat, New Delhi, demanding that the uncultivated surplus Government land, Nazul land and Custodian land should be distributed at reasonable prices to the Harijans in Punjab.

श्रीमती शन्नोदेवी : स्पीकर साहिब, कायदे के मुताबिक एडजर्नमैंट मोशन पर जो आप ने फरमाया है ठीक ही है। इस पर बहस नहीं होनी चाहिये। यहां पर कुछ मेरे मुतालिक कहा गया था इस सिलसले में मैं परस्नल ऐकस्पलैनेशन देना चाहती हूं अगर आपकी इजाजत हो तो अर्ज़ करूं।

श्री अध्यक्ष : जी हां कहिये। (The hon. lady Member is allowed to say.)

---

*_Note._—Expunged as ordered by the Chair.

श्रीमती शन्नोदेवी : मैं 5 साल से लगातार रोहतक में रही हूं। वहां पर कई दफा हरीजनों ने अपनी डीमांडज़ सरकार के सामने रखी हैं। अब वह राजघाट पर 40 हरीजनों के जत्थे के साथ सत्याग्रह कर रहे हैं। करतार देवी इस ग्रुप की लीडर है। मैं कहूंगी कि इन लोगों की डीमांड पर ग़ौर होना चाहिए। इन के साथ बहुत से सही दिली दिमाग वाले लोग हैं। इस की ओर सरकार को जल्द अज़ जल्द ध्यान देना चाहिए। बाकी मैं यह जरूर कहूंगी कि यह एडजर्नमेंट मोशन पर बेशक ग़ौर ना हो, लेकिन इन की जो डिमांडज़ हैं इन पर जल्द अज़ जल्द ग़ौर किया जाए। इतना मैं ज़रूर कहूंगी कि आप लोग उन के लिए जो कुछ भी कर सकते हैं करें। यही मेरी दरखास्त है।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : on a point of order, sir, स्पीकर साहिब रीसैंट हैपनिंगज़ के मुतालिक बहुत सी एडजर्नमैंट मोशन्ज़ इस हाऊस में आई हैं। यह मैटर बहुत ही पबिलक इम्पोर्टैंस का है। यह एक ऐसा मसला है जिस का हरिजनों पर बहुत ही भारी असर होने वाला है। मैं समझता हूं कि जब कोई इस तरह की बातें हों तो यह सोचना कि आया यह रूल्ज़ के मुताबिक नहीं है या इस को अभी किस ढंग से एगज़ामिन किया जाए। मेरे ख्याल में ऐसा नहीं होना चाहिए; इस को डिसकशन के लिए एलाउ कर देना चाहिए।

Mr. Speaker : Let the Home Minister first make a statement.

गृह मंत्री : इस के पेशतर कि मैं सम्बंधित मिनिस्टर से कहूं कि वह इस संबंध में जो कुछ कहना चाहते हैं कहें, इस के मुतालिक मैं एक बात आपके ध्यान में लाना चाहता हूं वह यह है कि आज तक इस हाऊस का प्रैसीडैंट रहा है कि कोई भी हंगर सट्राईक किसी ऐडजर्नमैंट मोशन का मौज़ू नहीं बन सकती है। अगर अकेली एजीटेशन का इस में ज़िकर होता तो इस के मुताल्लिक मिनिस्टर साहिब अपना कुछ व्यू बताते (विघ्न) मगर मुनासिब यही मालूम होता है कि जहां तक इस की ऐडमिटैंस का संबंध है यह प्रैसीडैंट नहीं बनना चाहिए कि कोई हंगर सट्राईक भी एडजरनमैंट मोशन का बायस बन सकती है जो कल को हमें किसी और आकवर्डनैस में न डाल दे।

(S. Ajmer Singh was about to speak when he was interrupted.)

चौधरी नेत राम : मैं कहता हूं कि इस से पहले कि आप कोई जवाब दें वज़ीर साहिब को हमारी बात ज़रूर सुननी चाहिए। यह चाहते हैं कि यहां पर कोल्ड स्टोरेज और सिनेमा की बातें चलती रहें मगर जब हम कोई दुख की बात करते हैं तो यह सुनने को भी तैयार नहीं होते ....

माल मन्त्री : पहले आप मेरी बात सुन लें, फिर जो मर्ज़ी चाहे कहें।

श्री जगन्नाथ : औन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। जब पिछले दिनों सरदार प्रताप सिंह हरियाना में गये तो उन्होंने कहा कि हम हर एक हरिजन को 5 एकड़ ज़मीन देंगे। मगर अब यह कहते हैं कि हम तो दो दो एकड़ देंगे और हाऊस में आकर यह

स्टेटमैंट दी है कि मैं ने ऐसा कभी नहीं कहा। यह जगह जगह झूठ बोलते हैं, घर घर जाकर कुछ न कुछ कहते फिरते हैं, मगर हाऊस में कुछ और ही कह देते हैं। अब पंडित जी कहते हैं कि यह एडजर्नमैंट मोशन की बजाए काल एटैनशन मोशन नोटिस आना चाहिए था। मैं कहता हूं कि मेरी बात मान कर इस पर ज्यादा से ज्यादा बहस होनी चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਵੀ ਇਕ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਕੁਮਾਰੀ ਕਰਤਾਰੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ, ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ, ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਰਤ ਰਖਿਆ ਹੈ ਮੇਰੀ ਮੋਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ :—

"Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the situation created by the fast unto death by a batch of Harijans led by Kumari Kartari Devi, a young Harijan girl, before the Raj Ghat, New Delhi, demanding that the uncultivated surplus Government land, Nazul land and Custodian land, should be distributed at reasonable prices to the Harijans in Punjab".

बलरामजी दास टंडन : गृह मंत्री साहिब ने चंद एक बातें कही हैं कि इस हाऊस में चंद एक रवायात हैं। उन में से एक यह भी है कि हंगर सट्राइक के मौजू पर कोई एडजर्नमैंट मोशन ऐडमिट नहीं होनी चाहिए। मैं होम मिनिसटर साहिब को बता दूं कि अगर वह मेरी ऐडजर्नमैंट मोशन को देखें कि मैंने इस का ज़िक्र सिवाए एकस्पलेनेटरी मीमो के और कहीं नहीं किया। अगर मिनिसटर साहिब जानते हैं तो हमें बता दें।

मैं इन से कहूंगा कि जो प्वायंट इन्हों ने उठाया है वह मेरी मोशन को पढ़ लें इस का उस से कोई ताल्लुक नहीं है। मैं कहूंगा कि इस में तो हम ने यह लिखा है कि जो कस्टोडियन लैंड है या जो नजूल लैंड है वह हरिजनों को देने के मुतलिक डिसकशन की जाए।

श्री चान्द राम : स्पीकर साहिब, यह मसला बड़ा अहम है। हमारे जो रूल्ज़ आफ बिज़नस हैं उन में दफा 84 के तहत हरिजनों की इजैक्टमैंट के बारे में मैं ने शैडूलड कास्ट कमिशनर की रिपोर्ट पर एक मोशन दी थी मगर इसका आज तक कोई फैसला नहीं हुआ। अगर उस पर डिसकशन के लिए कोई दिन मुकर्रर हो जाए तो यह मसले भी सारे आ जाएंगे।

श्री अमर सिंह : स्पीकर साहिब, 24 तारीख से हंगर सट्राईक चल रही है। यह लोग राजघाट जाकर देखें। गवर्नमैंट ने आज तक कोई ध्यान नहीं दिया। मैं, स्पीकर साहिब, इस के मुतालिक आपका एक डैफिनिट रूलिंग चाहता हूं। 5-6 आदमियों की हालत बहुत ही खराब है। ऐसा ना हो इन में से कोई मर जाए। यह एक जैनुइन डिमांड है।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : स्पीकर साहिब, यह दरुसत है कि पंडित मोहन लाल जी ने जो अपना प्वांयट ऐडजरर्नमैंट मोशन के मुताल्लिक रखा है, हो सकता है कि यह हंगर सटराईक एडजर्नमैंट मोशन का मौज़ू न बन सके। मैं अर्ज़ करूं, स्पीकर साहिब, आप इस की टैकनीकल साईड में ना जायें। आप यह देखें कि ऐसी चीज़ इस सूबा में पैदा हो गई है और हमारे सूबा के कुछ लोग दिल्ली जाकर यह डिमांड करते हैं कि उन्हें नजूल और सरपलस लैंड दी जाए। इस ख्याल को छोड़ कर कि यह ऐंडमजर्नमैंट मोशन बनती है या नहीं। अगर सरकार अपनी पालिसी के बारे में अपनी सटेटमैंट दे दे और अगर 1-2 घंटे इस पर बहस कर लें तो क्या हरज है।

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : (ਖੜੇ ਹੋਏ)]।

चौधरी मुख्तयार सिंह : मेरा प्वायंट आफ आडर यह है कि मैं आप की रूलिंग चाहता हूं। इस एडजर्नमैंट मोशन के बारे बहुत से मैम्बरान ने अपने विचार रखे हैं वह भी थ्रू प्वायंट आफ आडर। आप ने श्रीमती शन्नोदेवी और मोहन लाल जी को बोलने दिया बाद में चौधरी नेत राम जो आज इंडिया पार्टी के नेता हैं उन्होंने भी थ्रू प्वायंट आफ आर्डर यही बात कहनी चाही तो आप ने फरमाया कि उनका कहा हुआ प्रोसीडिंग्ज़ का हिस्सा नहीं समझा जाएगा। इस पर मैं आप की रूलिंग चाहता हूं।

श्री अध्यक्ष : जो आनरेबल मैंम्बर मेरे बार बार कहने पर भी नहीं मानता है उसके लिए दो तरीके हैं। एक तो यह कि मैं नेम करूं जो कि मैं नहीं चाहता लेकिन यह टैंडैंसी हटनी चाहिए और जब स्पीकर मना करे तो मानना चाहिए। दूसरा तरीका यह रह जाता है कि मैम्बर जो कुछ कहे अगर वह नहीं मानता तो उसका कहा हुआ प्रोसीडिंगज़ का हिस्सा न बने। उन्होंने प्वाइंट आफ आर्डर नहीं उठाया था और डिसकस करना शुरू कर दिया था। (The hon. Member who does not obey the Chair inspite of repeated requestes, then there are two ways of dealing with him. The one is that the Chair should name him, which I do not relish but this tendency is to be curbed and whenever the chair asks any hon. Member to resist, from saying something, he should obey. The only other course left is that in case he does not obey the chair then whatever he say should not form part of the proceedings. The hon. Member (Chaudhri Net Ram) had not raised any point of order but started discussing the motion).

श्री नेत राम : जनाब, मेरी एडजरनमैंट मोशन है कि———————

श्री अध्यक्ष : मैं इस तरह से इजाजत नहीं दे सकता। (I cannot allow the hon. Member to discuss the motion in this manner.)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : स्पीकर साहिब, जब कोई मैम्बर नहीं मानता तो आप उसके लीडर को रिक्वैस्ट करते हैं कि वह इस को परसुएड करे तो अब श्री नेत राम

जी को चुप रहने के लिए सोशलिस्ट पार्टी के लीडर को कहिए कि वह अपने मैम्बर को बन्द करें (हंसी)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਵੀਰ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਬੀਬੀ ਭੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ [* * * *]

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ? (May I know as to what has been said by the hon. Member Sardar Harchand Singh ?)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਜੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿਲੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗਏ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ [* * * *]

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਓ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆ ਨੇ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਲਿਖ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਮੈਸਰੀ ਭੇਜੇ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੀ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਥੋਂ ਬੜੇ ਸੈਟਸਫਾਈਡ ਹੋ ਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਰੂ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਛੱਡ ਦੇਣ ਔਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲੈਣ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਟਿਸਫਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖਕੇ ਆਇਆ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਜ਼ੂਲ-ਲੈਂਡ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 30 ਹਜ਼ਾਰ 435 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਆਲਰੇਡੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਥੋੜੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਹੈ। ਇਹ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 90 ਗੁਣਾ ਲੈਂਡ ਰੈਵਿਨਿਊ ਜਾਂ 200 ਰੁਪਿਆ ਫੀ ਏਕੜ ਜੋ ਵੀ ਘਟ ਹੋਵੇ, ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਈਜ਼ੀ ਟਰਮਜ਼ ਤੇ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1960 ਵਿਚ ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਕਰੀਬਨ 90 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 50 ਫੀਸਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ 50 ਫੀਸਦੀ ਐਕਸ-ਮਿਲਿਟਰੀ ਪਰਸੋਨਲਜ਼ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਹੋ ਵੀ ਗਈ ਹੈ ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੀ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਰਾ ਨਕਸ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਥੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

---

* Expunged as ordered by the Chair.

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਆਦਮੀ 6 ਫਸਲਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਂਡ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਦੇ ਤੈਹਿਤ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਲੱਖ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੈ। 80 ਹਜ਼ਾਰ 655 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੀਜ਼ ਆਊਟ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੀਜ਼ ਆਊਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਕਿ ਉਹ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਣ। ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੇ ਪਏ ਹਾਂ। ਔਰ ਇਵੈਕੂਈ ਲੈਂਡ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਲਈ ਸੀ, ਉਹ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਇਕ ਬੰਜਰ ਹੈ ਔਰ ਤੀਸਰੀ ਗੈਰਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਗੈਰਮੁਮਕਿਨ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਨਾਕਸ ਹੋਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਪਰਾਪਰਟੀ ਇਵੈਕੂਈ ਸੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਵਾਸਤੇ ਤਾਕਿ ਅਨਸੈਟਿਸਫਾਈਡ ਡਿਸਪਲੇਸਡ ਕਲੇਮੈਂਟਸ ਨੂੰ ਸੈਟਿਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਡਿਸਪਲੇਸਡ ਪਰਸਨਜ਼ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕਲੇਮਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਹੁੰਦੀ ਪਈ ਹੈ। ਅਜੇ ਵੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਲੇਮ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਏਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਸੈਟਿਸਫਾਈ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਲੀਜ਼ ਆਊਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਸਨ ਉਹ ਲੀਜ਼ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਲੋਗ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਨਅਥੋਰਾਈਜ਼ਡ ਕਲ-ਟੀਵੇਸ਼ਨ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਅਨਫੋਰਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਲਟੀਵੇਟ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਕੋਲ ਹਨ ਚਾਹੇ ਗੈਰਹਰੀਜਨਾਂ ਕੋਲ ਜੇ 1960 ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਔਰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਕੋਲੋਂ 445 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਔਰ ਅਸੀਂ 450 ਰੁਪਏ ਫੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ, ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੀ ਹੈ...........

ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹਰੀਜਨ ਫੈਮੇਲੀਜ਼ ਏਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਔਰ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਲਉ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਰਕਮ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇਵੇਗੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ 40 ਲਖ ਰੁਪਿਆ 31 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਖਰੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹਰੀਜਨ ਪਰਵਾਰ ਪਰਵਾਈਡ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਲਈ ਅਸੀਂ 540 ਰੁਪਏ ਫੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਐਕਸੈਸ ਏਰੀਆ ਅਲਾਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦਾ 800 ਰੁਪਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਅਗਲੇ 3 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ

ਰੁਪਿਆ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰ 1,250 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਕੇਲ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੰਜਰ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਬੇਟ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਨ ਉਹ ਨੀਲਾਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਨੀਲਾਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਰ 6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ 58 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਰ ਕੋਲੋਂ ਕੀਮਤ ਤੇ ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ 4 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੁਨਾਸਬ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ 'ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਆਹਿਦਾ ਹੈ ਔਰ ਟੈਕਨੀਕਲੀ ਜਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਰੂਲ ਅਸੀਂ ਬਣਾਏ ਹਨ we have sent them on to the Central Government for their approval. ਇਹ ਪਰਾਪਰਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੈਸਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੈਲਫੇਅਰ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ ਵਖਰੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭੂਦਾਨ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਸੀਂ 803 ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 2609 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚਕਬੰਦੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰੈਜੀਡੈਂਨਸ਼ਲ ਪਲਾਟਸ ਲਈ ਮੈਨਿਉਰ ਪਿਟਸ, ਬੇਰੀਅਲ ਗਰਾਉਂਡਜ਼ ਔਰ ਪਲੇਇੰਗ ਸੈਂਟਰਜ਼ ਲਈ ਮੁਫਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 3 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਣਦੀ ਹੈ। (ਸ਼ੋਰ)। ਹੁਣ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਖਿਚ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਾ ਲਈਏ।

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आडर, सर। वज़ीर साहिब ने बताया था कि हरिजनों को यह ज़मीन ठेके पर भी दे रहे हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि इस ज़मीन से किसी सवर्न जाती के आदमी को भी लीज़ पर दे रखी है जो किसी मिनिस्टर का रिश्तेदार है।

Mr Speaker : This is no point of order.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਬਾਕੀ ਸਰਪਲਸ ਲੈਂਡ ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਮਾਲਕਾਂ ਕੋਲੋਂ over and above 30 standard acres acquire ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ landless agriculturist labour ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਜਾਂ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਬਤੌਰ ਸਾਂਝੀ ਜਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਕਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ੪ ਲਖ ੨੦ ਹਜ਼ਾਰ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ੨ ਲਖ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਖਾਸਾ ਹਿੱਸਾ ਹਰੀਜਨਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

चौधरी मुख्तयार सिंह : मैं पूछना चाहता हूं कि क्या डिसकशन एलाऊ कर दिया है आप ने इस पर?

Mr. Speaker : No. The hon Minister is making a statement.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : He has started discussion.

Mr. Speaker : He is making a Statement.

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਵਾਲੀ ਪਰਾਪਰਟੀ ਅਸੀਂ ਅਕੁਆਇਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਔਰ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡਜ਼ ਸਨ that we have dealt with, surplus land we have dealt with. ਹੁਣ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਉਹ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਉਕਸਾਉਣ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਉਹ ਆਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰ ਲੈਣ ਔਰ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਟਿ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਹੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਜਾਕੇ ਬੈਠ ਜਾਓ ਤਾਕਿ ਉਥੇ ਹੁਕਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਜੋ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਉਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਲ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੈਟਿਸਫਾਈ ਹੋ ਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਬੜੀ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਐਸੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਨ ਇਥੇ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਭਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਕ ਵੀ ਸੈਟਿਸ਼ਫਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਉਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਤਸਲੀਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਪਰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਟਮੈਂਟਸ ਜੋ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਿਸਲੀਡਿੰਗ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲਫਜ਼ ਮਿਲਦਾ ਜੋ ਮੈਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਟਮੈਂਟਸ ਮਿਸਲੀਡਿੰਗ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਹੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 5 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਤੇ ਇਨਾਂ ਨੇ ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਇਹ 450 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਓਨਰਜ਼ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਐਕਸਪੇਨਸ ਤੇ ਇਹ ਇਤਨਾ ਮੁਨਾਫਾ ਖਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਗਲਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਇਲੱਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਤੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਤਕ ਬਹਿਸ ਹੋਵੇ ਤਾਕਿ ਹਰੀਜਨ ਦੱਸ ਸਕਨ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੁਝ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹਿਸ਼ਤ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ-ਉਹ ਤਾਂ ਅਜੇ ਤਕ ਪਿਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਬਹਿਸ ਅਲਾਓ ਕਰ ਦਿਉ।

Revenue Minister : I take exception to the word 'misleading' used by Sardar Gurnam Singh.

गृह मंत्री : मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस मोशन पर ज़रूरत से ज्यादा बहुत डिस्कशन हो चुकी है। एडजर्नमेंट मोशन के बारे में मैं आपसे अर्ज़ करना चाहता हूं कि

रोज़ाना हाउस का बहुत सारा वक्त इन पर लगता है हालां कि आप जानते हैं कि इन के बारे में प्रोसीजर क्या होता है। सारी एडजर्नमैंट मोशन को हाउस में पढ़ने की प्रैक्टिस नहीं होती। इस के मुतालिक भी आप विचार करके इस फैसला को दुहराएं। क्या हर रोज़ ऐसे ही एडजर्नमैंट मोशन पढ़े जाया करेंगी और उस के बाद ऐसे ही शुरू होगी जैसे रोज़ हो जाती हैं। इस पर आप विचार करके अपना फैसला दें। खैर यह अलैहदा बात थी। अब मैं अर्ज़ करता हूं कि इस पर काफी से ज्यादा डिस्कशन हो चुकी है और इसकी एडमिसिबिलिटी पर अपना रूलिंग दें। अगर आप इसे ऐडमिट नहीं करते तो यह बहस खत्म हो जानी चाहिए। अगर सरदार गुरनाम सिंह जी या दूसरे मैम्बर किसी ढंग से इसे डिस्कस करना चाहते हैं तो उसके बारे में और तरीके हैं। एक रिपोर्ट है जो हरिजनों से ही संबंध रखती है उस पर डिस्कशन के लिए सारा दिन रखा हुआ है, उस दिन यह चीज़ें डिस्कस हो सकती हैं। इस लिए मैं अर्ज़ करूंगा कि अब यह डिस्कशन बन्द होनी चाहिए और आप का रूलिंग जो है वह इस मोशन पर आना चाहिए।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : You were pleased, Sir, to allow the Home Minister to raise certain objections. The adjournment motion should either had been rejected or you should not have allowed the Revenue Minister to make a statement. Now, when he has made the statement on the floor of the House, the Members have a right to raise a discussion thereon. In order to enable the Members to have a full background of the case, the hon. Minister should either supply this statement to the Members in a concrete shape or you may have a copy of the statement of the hon. Minister distributed among the Members.

Chaudhri Amar Singh : On a Point of Order, Sir.

Comrade Ram Chandra : On a Point of Order, Sir.

Mr. Speaker : Let Chaudhri Amar Singh raise his point of Order first.

चौधरी अमर सिंह : आन ए पायंट आफ आडर, सर। मिनिस्टर साहिब ने अपनी तरफ से बड़ी अच्छी स्टेटमैंट दी है लेकिन इस बात के बारे में उन्हों ने बिल्कुल कुछ नहीं बताया कि जो 40 आदमी राजघाट पर भूखहड़ताल किए बैठे हैं उनको किस तरह से बताया जाए। इस बारे कोई कन्क्रीट बात उन्हों ने हाउस में नहीं रखी ....

Mr Speaker : No speech please

चौधरी अमर सिंह : आपका मैं रूलिंग इस बात पर चाहता हूं ....

Mr. Speaker : I will give my ruling.

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਇਹ ਜੋ ਮੋਸ਼ਨ ਆਈ ਹੈ ਇਸਦਾ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਲੈਂਡ ਰੀਫਾਰਮਜ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਇਕ ਬੜਾ ਵਡਾ ਫਰਾਡ ਹੈ। (ਚੀਅਰਜ਼) ਤੁਸੀਂ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿਉ ਜਾਂ ਨਾ ਦਿਉ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਫਿਗਰਜ਼ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੈਲੈਂਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਸਾਨੂੰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। (ਚੀਅਰਜ਼)।

श्री रूप सिंह फूल : ग्रान ए पवायंट ग्राफ इन्फारमेशन। माल मंत्री जी ने एक ब्यान दिया है कि हरिजनों के लिए यह किया गया है वह किया गया है लेकिन इस वक्त जो मसला ज़ेरे गौर है वह यह है कि उन 40 हरिजनों की जान कैसे बचाई जाए। मुझे सरकार की नीयत पर शक है। (चीयरज़) इन्हों नें शायद यह सोचा है कि जिस तरह गरीब हरिजनों को ग्रौर जगह 19 या 21 फीसदी रिज़र्वेशन है उसी तरह ग्रब इन को भूके मरने दें ताकि मौत में भी इनकी 21 फीसदी रिज़र्वेशन पूरी कर दी जाए (हंसी)

Comrade Ram Chandra : Sir, I take exception to the statement made by the hon. Home Minister. He has just tried to ridicule the idea of hunger strike. I may tell him that the question of hunger strike was discussed even in the Central Assembly. This is a very important matter and very important people have gone on hunger strike near the Samadhi of Mahatma Gandhi. I would, therefore, request that this matter should not be brushed aside merely because that some of the Harijan leaders have resorted to hunger strike, and an opportunity should be afforded to discuss this matter on the floor of the House.

श्री बनवारी लाल : ग्रान ए तवायंट ग्राफ ग्रार्डर। ग्रभी वज़ीर साहिब ने स्टेटमैंट दिया है कि वह व्रत तोड़ कर वहां से ग्राकर बात चीत करें। मैं कहना चाहता हूं कि हम जितने मैम्बर यहां बैठे हैं उनकी तसल्ली ही कर दो नहीं तो हमें भी भूख हड़ताल करनी पड़ेगी।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਨੇ ਜੋ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜੋ ਉਤਨਾ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 40 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਨਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ। ਇਹ ਬਿਆਨ ਇਤਨਾ ਕੰਟਰਾਡਿਕਟਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਪੁਆਇਟ ਤੇ ਆਪਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਹੈ ਉਹ ਬੇਸਲੈਸ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਨਾ ਕਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਪਈ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜਿਹੜੀ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਡਾਉਟਸ ਹਨ। ਕੀ ਇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ? ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. We have listened with rapt attention to the views of the Hon. Members of this House. You were pleased to note that excepting the Revenue Minister and the Home Minister, there has been absolutely no opposition from any quarter about the admissibility of this adjournment motion. I may submit that even Chaudhri Net Ram was crying hoarse in support—of the admission of this motion and Master Gurbanta Singh, who represents the Harijans community, was seen also thumping the table. Taking into consideration the gravity of the situation and the importance of the problem, I hope you will kindly admit this motion.

Mr. Speaker : This is a matter relating to the allotment of Nazool land, etc. The policy of the Government has been in operation in this connection for a long time past. So this matter could be raised during the discussion on the Budget and on the No Confidence Motion. Secondly, one full day has been fixed for consideration of the Eleventh Report of the Commissioner for Scheduled Castes and Scheduled Tribes. Thirdly, I have not been able to find any decision or precedent in this House according to which hunger strike could form the subject matter of an adjournment motion.

चौधरी देवी लाल : ग्रौन ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। कोई भी एडजर्नमैंट मोशन हो उस की ग्रहमीयत होती है। यह एजडजर्नमैंट मोशन उस से सम्बन्ध रखती है जिन 40 हरिजनों ने दिल्ली में भूख हड़ताल की हुई है........

श्री ग्रध्यक्ष : मैं इस बारे में रूलिंग दे चुका हूं। (I have already given my ruling on this point.)

चौधरी देवी लाल : मैं पूछना चाहता हूं कि कौन सी एडजर्नमैंट हो सकती है जिस पर डिसकशन करने की इजाजत दी जा सकती है। (विघ्न) मैं ग्रर्ज कर रहा था कि यह एडजर्नमैंट मोशन बहुत ही जरूरी है। इस पर बहिस की इजाजत होनी चाहिए। ग्राप को मालूम है कि रूलिंग पार्टी की तरफ से ग्रौर ग्रापोजीशन की तरफ से इसे बहुत एहमियत दी जा रही है। सरदार हरचन्द सिंह ने यहां तक कहा है कि ग्रगर हरिजनों ने पंजाब में भूख हडताल की होती ग्रौर इस के बारे में ग्रपनी ग्रावाज उठाते तो उन्हें ग्रौर ऐक्शन के बारे में डर था इस लिए उन्होंने दिल्ली में भूख हड़ताल की है। ग्राप ने ग्रपनी रूलिंग देते हुए कहा है कि यह मामला वोट ग्राफ नो कर्फाडैंस की डिस्कशन के वक्त ग्रौर जनरल डिबेट में कह सकते हैं। इस के साथ ग्राप ने कहा है कि शेडूल्ड कास्टस की रिपोर्ट पर बहिस करने के लिए एक दिन मुकर्रर कर दिया है। ग्राप को महसूस होना चाहिए कि हरिजन 4 दिन से भूख हड़ताल किए बैठे हैं। ग्राज के बाद 6 ग्रप्रैल, 1964 को ग्रसेम्बली का सैशन होगा। 15 ग्रप्रेल 1964 को शैडूल्ड कास्टस की रिपोर्ट पर डिस्कशन होगी। उस दिन तक माननीय सदस्यों को इन्तजार करना होगा। मैं ग्राप से रूलिंग चाहता हूं कि कौन सा इम्पोर्टेंट मसला है ग्रौर कौन सा प्रोसीजर एडाप्ट करना चाहिए ताकि वह एडजर्नमैंट मोशन एडमिट हो सके.........(शोर) (विघ्न)

श्री ग्रध्यक्ष : मैं इस के बारे में ग्रपनी फाइडिंगज़ दे चुका हूं। मुझे ग्रसैम्बली के रूल्ज़ ग्राफ प्रोसीजर एंड कंडक्ट ग्राफ बिज़नेस के मुताबिक कार्यवाही करनी पड़ती है। मैं ने पहले कहा है कि नजूल लैंड की ग्रलाटमैंट ग्रभी शुरू नहीं हुई गवर्नमैंट की जो पालिसी है उस के बारे में कहना चाहता हूं कि नजूल लैंड ग्रलाटमैंट बहुत देर से हो रही है। ग्रगर यह मामला बजट ग्रौर जनरल डिबेट में टेक ग्रप होता तो गवर्नमैंट उस का जवाब दे सकती थी। इस को उस वक्त किसी ने टेक ग्रप नहीं किया इस लिए ग्रब इजाजत नहीं दी जा सकती है (शोर) (विघ्न) (I have given my finding on this point. I have to act according to the Rules of Procedure and conduct of Business in the Assembly. I have

[Mr. Speaker]

already stated that the allotment of Nazool Land has not started as yet. So far as the policy of the Government is concerned I want to say that the allotment of Nazool Land is taking place since long. If this matter had been taken up during the discussion on budget or general Debate, then the Government could have replied to it. This matter has not been taken up at that time so permission cannot be granted to discuss it now.) (*Noise*) (Interruption)

(ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਰ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਆਪਣਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋਏ । ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਖਤਮ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਜ਼, ਹਰੀਜਨ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਇਸ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ.....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪ ਰੂਲਜ਼ ਆਫ਼ ਪਰੋਸੀਜਰ ਐਂਡ ਕਾਂਡਕਟ ਆਫ਼ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੂਵ ਕਰੋ । (ਸ਼ੋਰ) (the hon. Member may move the motion according to the rules of procedure and conduct of business.).... (noise)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ 16-4-64 ਨੂੰ ਡਿਸਕਸ ਹੋਵੇਗੀ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 14-4-64 ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਅੱਗੇ ਸਿਧਾਰ ਜਾਣਗੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਐਡਮਿਟ ਕਰਕੇ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ।

Mr. Speaker : Please bring it in a proper manner.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਰੂਲ 84 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇਵਾਂਗਾ ।

Mr. Speaker : You may please bring a motion under Rule 84 and I will place it before the meeting of the Business Advisory Committee today. ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਲੀਡਰ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। (you may please bring a motion under rule 84 and I will place it before the meeting of the Business advisory committee to-day all the leaders of

the various parties are there on the business advisory committee and this matter will be decided there.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ; ਮੈਂ ਰੂਲ 84 ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਮੋਸ਼ਨ ਮੂਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

Mr,. Speaker : I am not stopping you to bring such a motion. You do whatever is permitted by the Rules.

Sardar Gurdial Singh Dhillon - Mr. Speaker, after you have decided to place the matter before the Business Advisory Committee, I do not think any further objection can be raised. We are quite satisfied with the decision taken by you in this connection.

Sardar Gurnam Singh : That is enough.

श्री जगन नाथ : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। स्पीकर साहिब, सरदार ग्रजमेर सिंह ने ग्रपनी स्टेटमैंट में कहा है कि.......

Mr. Speaker : No, please. Sit down.

श्री जगन नाथ : स्पीकर सहिब, ग्राप ने जो रूलिंग दी है उस में ग्राप ने हाऊस की फीलिंग का कोई ख्याल नहीं रखा है (शोर) (विघन)

Mr. Speaker : No, please. My duty is to give a ruling.

श्री जगन नाथ : ग्राप ने इस बारे रांग रूलिंग दी है, इसलिए मैं एज़ ए प्रोटैस्ट वाक-ग्राऊट करता हूं।

(इस वक्त श्री जगन्नाथ सदन से बाहिर चले गए।)

(इस वक्त सदन में बहुत शोर था। चौधरी नेत राम ग्रौर श्री ग्रमर-सिंह ग्रपना प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर रेज़ करने के लिए खड़े हुए।)

चौधरी चांद राम : ग्रौन ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर सर। जब कैरों के कोल्ड स्टोरेज ग्रौर सिनेमे के खिलाफ ग्रावाज सदन में उठाते हैं तो ग्राप उस पर डिस्कशन करने की इजाजत दे देते हैं ताकि वह ग्राप से दबा रहे। (शोर) (विघ्न) लेकिन जिस वक्त ग्राम जनता ग्रौर ग़रीब ग्रादमियों की भलाई की बात सदन में उठाई जाती है तो ग्राप कायदे कानून दिखा कर डिसकस करने की इजाजत नहीं देना चाहते। क्या कानून ग्रौर कायदे ग़रीब लोगों को जान खत्म करने के लिए बनाए गए हैं। मैं ग्राप की रूलिंग पर ऐज़ ए प्रोटैस्ट वाक ग्राउट करता हूं।

(इस वक्त चौधरी नेत राम सदन से बाहिर चले गए।)

श्री ग्रमर सिंह : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। स्पीकर साहिब, ग्राप ने एडजर्नमैंट मोशन डिस्सग्रलाग्रो कर दी है। इस के बारे में मैं कुछ नहीं कहना चाहता। इस के साथ मैं इतना जरूर कहना चाहता हूं कि जो स्टेटमैंट माल मंत्री ने इस सदन में दी है वह बिलकुल ग़लत है। उस में 40 हरिजन मैम्बरों के भूख हड़ताल करने के बारे में कोई जिक्र नहीं ग्राया है। इस के साथ मैं ग्रर्ज करना चाहता हूं कि कोई माननीय सदस्यों ने तो सरदार गुरबन्ता सिंह के प्रति बहुत बुरे शब्द इस्तेमाल किए हैं। मैं उन को

रपीट नहीं करना चाहता हूं । मैं इतना ही अर्ज़ करना चाहता हूं कि सरदार गुरबन्ता सिंह जी बिलकुल बैठे हुए हैं जैसे कि उन्हें हरिजनों की भलाई के लिए कोई ख्याल ही नहीं है। वह अपनी रसपांसीबिलिटीज फील नहीं कर रहे हैं । स्पीकर साहिब, मैं आप से रूलिंग चाहता हूं कि 40 हरिजनों की ज़िन्दगी खतरे में है। हमारे माल मंत्री ने ग़लत स्टेटमैंट दे दी है। सही हालात नहीं बताए हैं ....

Mr. Speaker : The hon. Member has said enough, kindly wind up.

(हाऊस में बहुत शोर था)

श्री अमर सिंह : स्पीकर साहिब, मिनिस्टर साहिब की स्टेटमैंट से हमारी तसल्ली नहीं हुई ....

11.00 a.m.

Mr Speaker : Please resume your seat

श्री अमर सिंह : मैं ऐज़ ए प्रोटेस्ट वाक आउट करता हूं ।

(At this stage Shri Amar Singh staged a walk out. Chaudhri Sunder Singh also walked out of the House.)

(Thumping from the Opposition Benches.)

श्री अध्यक्ष : मैंने मैम्बरान की यह फैसिलिटी दी हुई थी कि वह अपनी मोशन्ज़ को हाऊस में पढ़ लिया करें। लेकिन मैं देखता हूं कि उस को मिसयूटीलाईज़ किया जाता है। जैसे कि मैंने पहले भी कहा था मैं ने यह बात सरदार हुक्म सिंह, लोक सभा के स्पीकर के साथ की थी। लोक सभा में एडजनमैंट मोशनज़ हाउस में डिस्कस नहीं होतीं वह पहले स्पीकर के चैम्बर में डिस्कस होती हैं। अब मैं यह मामला बिज़िनेस एडवाईज़री कमेटी के सामने रखना चाहता हूं। मैं समझता हूं कि यहां पर भी लोक सभा का प्रोसीज फालो किया जाए। (I had given the facility to the hon. Members to read out their motions in the House. But I find that this facility is being mis-utilised. As I stated earlier I had a talk with the hon. Speaker of the Lok Sabha in this connection. The adjournment motions there are not discussed in the House, they are at first discussed in the Speaker's Chamber. Now I will put this matter before the Business Advisory Committee as I wish that the Lok Sabha procedure should be followed here also.)

(Interruption)

श्री बनवारी लाल : on a point of order Sir......

Mr. Speaker : I will not permit.

श्री बनवारी लाल : जनाब, यह मेरा हक है ....

Mr. Speaker : As the hon. Member wants to create obstruction in the conduct of the proceedings of the House I will not permit him.

श्री बनवारी लाल : प्वायंट आफ आर्डर रेज़ करने का मेरा राईट है। मैं कहना चाहता हूं....

Mr. Speaker : No please. I will not allow

श्री बनवारी लाल : अगर आप इजाजत नहीं देते तो मैं हाऊस से वाक-आऊट करता हूं ....

(इस समय माननीय सदस्य हाऊस से वाक आउट कर गए) (thumping from opposition parties)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ (ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਕਲ ਇਥੇ ਆਏ ਸਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਸਨ । ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਵਾਕ-ਆਉਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਵੇਰੇ ਗਲ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਜੇ ਦੀ ਬਸ ਵਿਚ ਸੀਟਾਂ ਬੁਕ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲੋ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਤਵਾਰ ਨੂੰ ਜਾਊਂਗਾ । ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚੈਲੇਂਜ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਲ ਕਰ ਲੈਣ (ਵਿਘਨ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) (ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਰ) ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਨੀ ਜਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर । आप ने अभी कहा है कि इस बात पर डिस्कशन नहीं हो सकती । लेकिन आप ने मास्टर जी को क्यों अलाऊ किया है बोलने के लिए , वह न प्वायंट आफ आर्ड पर खड़े हुए हैं और न ही परसनल एक्स-प्लेनेशन पर खड़े हैं और न ही वह मिनिस्टर इन्चार्ज हैं । एक तरफ तो आप कहते हैं कि इस बात पर डिस्कशन नहीं हो सकती और दूसरी तरफ आप ने उनको बोलने की इजाजत दी है । एक तरफ तो आप कहते हैं कि मैं बोलने के लिए टाईम नहीं दूंगा, हाऊस का टाईम वेस्ट होता है और दूसरी तरफ आप उन को बोलने की इजाजत देते हैं ....

Mr. Speaker : Please take your seat.

श्री चांद राम : स्पीकर साहिब, हम डैमोक्रेटिक और पीसफुल प्रोसैस से काम करते हैं । मैं समझता हूं कि यह जो भूख हड़ताल का मामला है ....

Mr. Speaker : I have already given my ruling. There should be no discussion now.

श्री चांद राम : मैं आप की फांइडिंग को चैलेंज नहीं करता ......

Mr. Speaker : The matter relating to the adjournment motion is closed now.

श्री चांद राम : अभी अभी मास्टर जी ने कुछ कहा है ....

Mr. Speaker : The hon. Member is not to reply. I would request him to resume his seat.

श्री चांद राम: मैं डिक्लाई नहीं दे रहा, आप ने अभी ऑबज़र्वेशन की है कि यह मामला बिज़ीनेस एडवाइज़री कमेटी में जाएगा, सो तो ठीक है, वह जाएगा। कल शनिवार है, परसों इतवार है। अगर आप इस को अरलीएस्ट भी रखेंगे तो सोमवार को यह मामला पेश हो सकेगा तीन दिन--72 घण्टे गुज़रने पर भूख हड़ताल करने वालों की कन्डीशन और वर्सन हो जाएगी। यहां पर डैमोक्रैटिक और पीसफुल ढंग से बात की गई है कि पंजाब के आदमी वहीं पर मर रहे हैं। मिनिस्टर साहिब ने एक स्टेटमेंट दी है उस से लैजिस्लेटर्ज़ की तस्सली नहीं हुई। तो क्या आप यह चाहते हैं कि तीन चार दिन तक यही हालात जारी रहें और पोज़ीशन वर्सन हो जाए?

श्री अध्यक्ष : अगर डिस्कशन की इजाज़त दी जाए तो फिर क्या फायदा होगा। ? (What useful purpose will be served if discussion is allowed on this matter ?)

(सरदार अजायब सिंह सन्धु बोलना चाहते थे लेकिन स्पीकर साहिब ने उन को इजाज़त नहीं दी)। (शोर) (विघ्न)

WALK-OUT

श्री चांद राम : गवर्नमेंट के एटीचूड के खिलाफ हम वाक-आऊट करते हैं।

(*Interruptions*)

(Shri Chand Ram alongwith many other Harijan Members staged a walk out.)

(*Thumping from Opposition benches.*)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ : ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ। (ਵਿਘਨ) ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦਾ ਐਟੀਚੂਟ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਕਰ ਕੇ I am also going out as a protest.

(The hon. Member staged a walk out.)

ADJOURNMENT MOTIONS (*Resumption*)

श्री बलराम जी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मेरा प्वायंट आफ़ आर्डर यह है कि कुछ मेम्बरान तो इस बात का एलान करके वाक आउट कर गए हैं कि चूंकि उन की तसल्ली रेविन्यू मिनिस्टर की स्टेटमैंट से नहीं हुई इस लिये वे वाक आउट करते हैं। लेकिन कई मेम्बरान उन के साथ ही उठ कर चले गए हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि आया उन मेम्बरान का वाक आउट भी प्रोसीडिंग्ज़ में आएगा जो कि उन के साथ उठ कर चले गए हैं।

Mr. Speaker : Please take your seat now.

Apart from notices of three adjournment motions given by Comrade Makhan Singh Tarsikka there is another adjournment Motion, notice of which has been given by Dr. Baldev Parkash. I have received them just now. As I have not gone through them I will take up them on Monday.

कामरेड राम चन्द्र : स्पीकर साहिब, मेरी एडजर्नमेंट मोशन भी आनी चाहिए थी।

Mr. Speaker: That will also be taken up along with the other motions.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਇਹ ਗਲ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨ ਕੁੰਨ ਹੈ ਕਿ ਰੇਵੇਨਿਊ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਤਰਫੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸਭ ਵਾਕ ਆਊਟ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਇਕ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਇਹ ਕਿ ਹੰਗਰ ਸਟ੍ਰਾਈਕ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੈਨੇਜ ਕਰਨ ਜਾਂ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੇਣ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹੰਗਰ ਸਟਰਾਈਕ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਵਾਉਣਗੇ। ਜੇ ਕਰ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਐਡਮਿਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 84 ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਇਸ ਦੇ ਉਪਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੋਮਵਾਰ ਜਾਂ ਮੰਗਲਵਾਰ ਵਕਤ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ ਇੰਪਾਰਟੈਂਟ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਵਾਕ ਆਊਟ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब, मुझे बहुत कुछ कहना अच्छा नहीं लगता लेकिन मैं ने देखा है कि दस साल के बाद आज इस हाऊस में एक बात दुहराई गई है। मैं बड़ी गम्भीरता से आप की तवज्जोह इस तरफ दिलाना चाहती हूं। भाखड़ा नंगल बान्ध पर करोड़ों रुपया खर्च किया जाता रहा है। लेकिन उस वक्त के जो सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री थे, चौधरी लहरी सिंह, उन से इस सम्बन्ध में अगर कुछ पूछा जाता था तो वह कह देते थे : आओ, मैं आप को अपने आफिस में नक्शा दिखाऊंगा"। आज भी जब इस हाऊस में मेरे भाई सरदार अजमेर सिंह ने यह कहा है कि मैं आप को नक्शा पेश करूंगा तो मैं आप के द्वारा दरखास्त करना चाहती हूं कि.....

We do not want to see the 'Nakshas' we want to see their deeds.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, मैं आप से एक बात की रूलिंग चाहता हूं और वह यह कि जब तमाम के तमाम हरिजन मेम्बर हाऊस में से वाक आऊट कर गए हैं और मास्टर गुरबन्ता सिंह जो हरिजनों को रीप्रिज़ेंट करते हैं, क्या वह हाऊस का कान्फी डेन्स लूज़ नहीं कर चुके हैं ?

ਚੌਧਰੀ ਬਾਲੂ ਰਾਮ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਐਸੀ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਤਕ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਬਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ; ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ਇਹੋ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਲਈ ਹੀ ਖੜੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਜ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਦੀ ਇਜਜਾਤ ਦੇ ਵੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬਹਿਸ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਣੀ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ। ਮਸਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹਲ ਫਿਰ

[ਚੌਧਰੀ ਬਾਲੂ ਰਾਮ]
ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਣਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀਂ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਚੈਲੈਂਜ ਕਰਦੇ ; ਉਨਾਂ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੈਲੈਂਜ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਜਗਾਹ ਗਲਤੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਉਸ ਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਔਰ ਅਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਕਢਦੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਸਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਹ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

MOTION UNDER RULE 84

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਜੀ ਦਾ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਰੂਲ 84 ਹੇਠ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਦਿਆਂਗਾਂ ਤਾਕਿ ਟਾਈਮ ਫਿਕਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਹਾਉਸ ਦੀ ਸੈਨਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜ ਹੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਦਰਿਆਫਤ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਹ ਅਜ ਵੀ ਇਸ ਡਿਸਕਸਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁਛਿਆ ਹੈ । ਅਗਰ ਤੁਸੀ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੁਣੇ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । (I received a notice of a motion from Sardar Gurdial Singh Dhillon to hold discussion on this matter under Rule 84. I had mentioned that this matter would be placed before the Business Advisory Committee for allocation of time. If it is the sense of the House we can have discussion even today. I have enquired from the Home Minister who has agreed to hold discussion today. I have also enquired from Sardar Gurnam Singh ji and in case the House agrees two hours discussion may be held just now.)

Home Minister: We do not mind if discussion on this motion is held today after the hour of interruption.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ ; ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਸੀ । ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਦੇ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਰਖੀ ਜਾਂ ਸਕਦੀ ਹੈ (I just did not follow. The position taken by the Home Minister is that the two hour discussion may be fixed after the hour of interruption today.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵਾਕ-ਆਊਟ ਕਰ ਗਏ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਇਥੇ ਹਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜ ਹਫਤੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਹੈ । ਉਹ ਅਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਉਤੇ ਅਜ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ , ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਮਵਾਰ ਤੇ ਰਖ ਲਓ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਅਗਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਹ ਸੈਨਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜ ਹੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਔਰ ਜੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸੋਮਵਾਰ ਰਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। (If it were the sense of the House this could be discussed today and in case they did not want it today, the discussion would be held on Monday.)

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਅਜ ਰਖ ਲਉ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਓ। ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਆਵਰ ਆਫ ਇੰਟ੍ਰਪਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਘੰਟੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਕੱਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਔਰ ਉਸ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਹੀ ਕਰ ਲਉ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਆਇੰਟ ਸਕੋਰ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ ਏ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੇ ਨਮਕ ਛਿੜਕ ਦਿੱਤਾ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਕਿਉਂ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਵਾ ਲਿਆਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਂਕ ਆਊਟ ਕਰਵਾ ਲਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਡੀ ਮੋਸ਼ਨ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਈ ਹੈ (The motion tabled by the hon. Member came in after that.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਦੂਜੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਜਿਸ ਵਕਤ ਅਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰੂਲ 84 ਦੇ ਥੱਲੇ ਬਹਿਸ ਐਲਾਊ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਔਰ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਗੇ ਰਖਾਂਗਾ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਇਸੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਕਤ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਦ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਚਲੇ ਗਏ ਨੇ, ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਕੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਉਪਰ ਬਹਿਸ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਨਿਹਾਇਤ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਜਿਹੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਫੈਕਟਸ ਨੂੰ ਮਿਸਰੀਪ੍ਰੀਜੈਂਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਈਟਲੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਿੰਮੇਦਾਰੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਜਿੰਮੇਦਾਰੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭੇਜੀ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰੂਲ 84 ਥੱਲੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਔਰ ਬੇਸ਼ਕ ਅਜ ਹੀ ਕਰ ਲਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਗੈਰ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਈਟਲੀ ਲੈਣ ਔਰ ਫੈਕਟਸ ਨੂੰ ਮਿਸਰੀਪ੍ਰੀਜ਼ੈਂਟ ਕਰਨ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜ ਹੀ

[ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ]

ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਵੋਟ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਔਰ ਚੁਕ ਚੁਕਾ ਕੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਘਲ ਦਿਤਾ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੂਲ 84 ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ । ਇਹ ਕੇਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

चौधरी रिज़क राम : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर सर। मैं यह ग्रर्ज़ करनी चाहता हूं कि यह जो ऐडजर्नमैंट मोशन ग्राई है इस पर पहले भी काफ़ी देर तक डिस्कशन चलती रही हालांकि ग्राप ने फरमाया कि इस वक्त डिस्कशन की इजाज़त नहीं दी जा सकती, स्पीचिज़ के लिए इजाजत नहीं दी जा सकती। इस के ग्रलावा प्वायंटस ग्राफ ग्रार्डरज़ के ज़रिए भी सब कुछ कहा गया। इस तरह से डेढ़ घंटे का टाइम इस पर सर्फ हुग्रा है।

बाबू बचन सिंह : ज़ाया हुग्रा है।

चौधरी रिज़क राम : तो मैं गुज़ारिश करता हूं कि ग्रब फिर जनाब ने जो लैटीच्यूड दिया तो दफा 84 का नोटिस भी ग्राया। इस के पहले ग्रापोज़ीशन की तरफ से इतनी ऐन्गज़ाइटी दिखाई गई कि ग्रगर ग्राज डिस्कशन न हुई तो पता नहीं क्या हालात गुज़र जाएंगे, क्या बात बन जाएगी, क्या खराबी हो जाएगी। हालांकि ग्राप ने फरमाया कि ग्रगर हाऊस डिस्कशन के लिए तैयार है तो बिज़नैस ऐडवाइज़री कमेटी के ज़रिए टाईम मुकर्रर करेंगे, इस पर भी उन की तरफ से कहा गया कि ग्रगर ग्राज ही कदम न उठाया गया तो ग्रासमान टूट जाएगा। लेकिन जब गवर्नमैंट इस बात पर डिस्कशन के लिए तैयार हुई है तो उस पर भी ग्रब भाग निकले हैं। मैं तो यह कहूंगा कि यह बातें सिर्फ प्रापेगंडा के लिए ही कही जा रही हैं। न तो उन को उन का कोई फिक्र है, न तशवीश है ग्रौर न ही हरिजनों के साथ इनकी कोई हमदर्दी का सवाल है। यह सिर्फ यही चाहते हैं कि गवर्नमैंट की पुज़ीशन किसी न किसी हालत में ग्राक्वर्ड हो। लेकिन जब गवर्नमैंट इस मामले पर डिस्कशन के लिए तैयार है तो ये भागने के लिए तैयार हो गए। मैं कहना चाहता हूं कि चूंकि गवर्नमैंट को इस बात की ऐन्गज़ाइटी है इसलिए गवर्नमैंट इस मामले को डिस्कस करने के लिए ग्राज ही टाईम देने के लिए तैयार हो गई है ग्रौर ग्राज ही इस पर डिस्कशन होनी चाहिए नहीं तो इसका मतलब यह होगा कि ग्रापोजीशन की तरफ से यह सारे का सारा प्रापेगंडा ही किया जा रहा है। मुझे हैरानी हुई कि जहां एक तरफ तो ग्रापोज़ीशन की तरफ से एन्गज़ाइटी दिखाई जा रही थी ग्रौर जब जनाब ने टाइम देने के लिए कहा तो फिर कहने लगे कि ग्रब इस की ज़रूरत नहीं रही। ग्रब क्या वह भूख हड़ताल खुल गई है ? मैं सरदार गुरदयाल सिंह जैसे सीनियर मेम्बर से यह उम्मीद नहीं करता था कि वह भी इस प्रापेगंडा में शामिल होंगे ग्रौर इस तरह की बातें कहने में शामिल होंगे। इस के लिए हम सब को बड़ा ग्रफसोस हुग्रा है। ग्राप ने देखा कि बीसियों दफा यहां प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर रेज़ किए गए।

एक बात ग्रौर कहना चाहता हूं ग्रौर वह यह कि ग्राप के सामने एक एडजर्नमैंट मोशन ग्राई। जनाब काफी पेशैंस शो करते हैं, मेम्बर साहिबान को लैटीच्यूड देते हैं तो इसका मतलब यह नहीं कि इन की तरफ से प्रोसीजर का किसी तरह से एब्यूज़ हो . . . (विघ्न)

चौधरी देवी लाल : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्या चौधरी रिज़क राम किसी प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर पर बोल रहे हैं या डिस्कशन के तौर पर ग्राप ने उन्हें स्पीच करने की इज़ाज़त दी है।

Chaudhri Rizaq Ram: I am already on a Point of Order.
Mr. Speaker: Please wind up now.

चौधरी देवी लाल : यह तो डिस्कशन कर रहे हैं । प्वायंट आफ आर्डर तो इतना लम्बा होता नहीं ।

Mr. Speaker : The hon. Member, Chaudhri Rizaq Ram, may please resume his seat now.

चौधरी देवी लाल : क्या चौधरी रिज़क राम का प्वायंट आफ आर्डर इतना लम्बा होने की इजाजत दी जा सकती है ?

चौधरी रिज़क राम : स्पीकर साहिब, जब आप ने एडर्जनमैंट मोशन पर रूलिंग दे दी तो उस के बाद प्वायंट आफ आर्डर पर प्वायंट आफ आर्डर रेज़ करके प्रोसीजर का एब्यूज़ नहीं होना चाहिए । इसलिए आप से मैं गुज़ारिश करता हूं कि यह मामला खत्म हो । अगर वह तैयार हों तो टाईम दे दिया जाए और अगर न हों तो अगली बिज़नैस पर चलना चाहिए ।

एक मेम्बर: स्पीकर साहिब, आप फरमा रहे हैं कि इस पर डिस्कशन की इज़ाजत नहीं है और इस पर यह डिस्कशन के बाद फिर डिस्कशन कर रहे हैं ।

Mr. Speaker: Dhillon Ji, do you want to discuss the matter today or on Monday? I want to know this from you because you are the mover of the motion.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि हरिजन मेम्बर सारे चले गए हैं अगर आप हरिजन मेम्बरों की अदम मौजूदगी में इस को टेक अप करना चाहते हैं तो हमें कोई एतराज़ नहीं है । वैसे हरिजन मेम्बर तो सारे के सारे चले गए हैं ।

स्थानीय शासन तथा कल्याण मंत्री : क्यों झूठ बोल रहे हैं ? क्या आप देखते नहीं कि कुछ बैठे भी हुए हैं ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon: Please talk properly.

स्थानीय शासन तथा कल्याण मंत्री : आप भी प्रापरली बोलें ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर आप चाहते हैं कि इस को आज ही एलाऊ करना है तो इस में हमें कोई एतराज़ नहीं है, वैसे हरिजन मेम्बर चले गए हैं और दूसरे भी कई मेम्बर चले गए हैं । हरिजन मेम्बरों को सरदार गुरनाम सिंह लेने गए थे लेकिन वह आए नहीं हैं ।

Mr. Speaker: It is your option to discuss the matter today or on Monday.

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब, मैं आप की विसातित से हाउस से यह कहना चाहती हूं कि जब यह इतना सीरियस मामला है और जब हम सोचते हैं कि हमारे 40 आदमी वहां भूख हड़ताल किए बैठे हैं तो हमें हरिजन मेम्बरों को बुला लेना चाहिए । वाक आऊट की तो कोई खास बात नहीं, यह तो होते ही रहते हैं । मैं तो यही ठीक समझती हूं कि उन को बुला कर इसे आज ही खत्म कर देना चाहिए ।

श्री अध्यक्ष : सरदार गुरनाम सिंह जी, आप भी इस मोशन के एक मूवर हैं, क्योंकि आप को भी एंगजाइटी थी कि इसे यहां हाऊस में डिसकस किया जाए। पंडित मोहन लाल तो तैयार हैं इस के लिए और उन्हों ने कहा है कि इंट्रप्शन आवर के बाद इस पर डिस्कशन कर ली जावे। आप क्या चाहते हैं? (The hon. Member, Sardar Gurnam Singh is one of the movers of this motion as he was also very anxious to hold discussion on this issue. I want to inform him that Pandit Mohan Lal has agreed to hold discussion on it today after the hour of interruption, What does the hon. Member want ?)

Sardar Gurnam Singh: So far as we are concerned, we are ready to discuss the matter even today. But, the discussion will not be fruitful if the Harijan Members, who are deeply interested in the matter, are not present. I have talked to them. But, what I feel is that they are, perhaps, going to Delhi. The matter is very urgent. It would be desirable if they could be prevailed upon to come back to the House. I think Sardar Ajmer Singh, the Revenue Minister, is the best person to persuade them. He could give them some sort of understanding.

Mr. Speaker: Both Sardar Gurdial Singh Dhillon and Sardar Gurnam Singh have given notice of a motion under Rule 84 for raising discussion on the matter. So, if you want to hold discussion today, the matter will have to be taken up by the Business Advisory Committee.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : You may do as you like, Sir.

Mr. Speaker: I leave it to the House to decide.

Pandit Chiranji Lal Sharma: The hon. Member Chaudhri Rizaq Ram, who happens to be the Secretary of the Congress Lagislature Party, has levelled allegation that the opposition have wasted more than an hour by raising this issue. This allegation of his is baseless, because you were pleased to note that during this discussion, majority of the Members from the Treasury Benches, belonging to the Scheduled Castes, took part in the discussion. It cannot, therfore, be said that it was the Opposition who had wasted the time of the House. You were pleased to allow this discussion. How could he then say that the Opposition had no sense of responsibility?

गृह मंत्री : मैं जैसा समझता हूं वैसा अर्ज़ कर देना चाहता हूं। अभी 2 सरदार गुरनाम सिंह ने कहा है कि हरिजन मेम्बर साहिबान बाहिर आपस में मीट कर रहे हैं। अभी बीबी शन्नो देवी जी बाहिर गई हैं उन के पास। अगर तो वह उन को इस बात पर रज़ामंद कर लें और वह इस पर आज डिसकशन करने के लिए तैयार हो जाएं तो मेरा ख्याल है कि इस पर आज ही डिस्कशन चलनी चाहिए। इतने तक आप दूसरी कार्यवाही शुरू करें।

Mr. Speaker: We shall take up other motions and Call Attention Notices on Monday next.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਸਲਾ ਅੱਜ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ

ਸੀਰੀਅਸਨੈਸ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਉਹ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ । ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹੜਤਾਲ ਖਤਮ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੇਣ ।

Mr. Speaker : No more discussion on this subject please. Other motions and Call Attention Notices will be considered on Monday next.

कामरेड राम चन्द्रा : स्पीकर साहब, मेरी एडजर्नमेंट मोशन का क्या बना है? वह कहीं गुम तो नहीं हो गई?

Mr. Speaker : This will also be taken up on Monday.

FIFTH REPORT OF THE BUSINESS ADVISORY COMMITTEE

Mr. Speaker : Now, I present the Fifth Report of the Business Advisory Committee.

FIFTH REPORT OF THE BUSINESS ADVISORY COMMITTEE OF THE PUNJAB VIDHAN SABHA.

1. The Committee met on the 2nd April, 1964, at 11.00 a. m. The following were present:—

1. Shri Harbans Lal, Speaker, Ex-*Officio* Chairman.
2. Pandit Mohan Lal, Home Minister.
3. Sardar Gulab Singh, Chief Parliamentary Secretary.
4. Chaudhri Devi Lal.
5. Sardar Gurnam Singh.
6. Dr. Baldev Parkash.
7. Sardar Gurdial Singh Dhillon.
8. Comrade Gurbux Singh Dhaliwal
9. Chaudhri Hardwari Lal.
10. Comrade Jangir Singh Joga.
11. Sardar Lachhman Singh Gill
12. Comrade Shamsher Singh Josh.

(Nos. 7 to 12) By special invitation.

2. In view of the pending business, the Committee recommended—
   (i) that the sittings of the Assembly be tentatively extended up to the 17th April, 1964 ;
   (ii) that on Thursday, the 16th April, 1964, instead of non-official business, the official business be transacted ;
   (iii) that on Monday, the 6th April, 1964 the House shall meet from 1.00 p. m. to 5.00 p. m. instead of 2.00 p. m. to 6.30 p. m. ; and
   (iv) that on Tuesday, the 14th April, 1964, there will be no sitting.
3. The Committee further recommended that legislative business may be disposed of by the House in the following order by the 10th April, 1964 :—
   (i) The Punjab Maternity Benefit (Repealing) Bill, 1964 (as passed by the Council).
   (ii) The Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) Amendment Bill, 1964 (as passed by the Council).
   (iii) The Punjab Ancient and Historical Monuments and Archaeological Sites and Remains Bill, 1964 .
   (iv) The East Punjab Molasses (Control) Amendment Bill, 1964 .
   (v) The Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill, 1964 .
   (vi) The Punjab Dramatic Performances Bill, 1964, (as passed by the Council).
   (vii) The Northern India Canal and Drainage (Punjab Amendment) Bill, 1964 (as passed by the Council) .
   (viii) The Punjab Reclamation of Land (Amendment) Bill, 1964.
   (ix) The Punjab Panchayat Samities and Zila Parishads (Amenment) Bill, 1964 (as reported by the Regional Committees) .

[Mr. Speaker]

(x) The Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, 1964 (as reported by the Regional Committees).
(xi) The Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964.
(xii) The Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill, 1963.
(xxiii) The Punjab Land Revenue (Second Amendment) Bill, 1963.
(xiv) The Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, 1962. (Non-official Bill as passed by the Council).

4. The Committee further recommended that the following motions be discussed by the House on the dates mentioned against each—

Serial No.	Nature of motion	Date
I.	Regarding consideration of the Eleventh Report of the Commissioner for Scheduled Castes and Scheduled Tribes given notice of by Sarvshri Ajaib Singh Sandhu, Ajit Kumar, Jagir Singh Dard and Ujjagar Singh.	One day, i.e. Wednesday, the 15th April, 1964
II.	Regarding— (i) consideration of the Annual Report on the working of the Punjab Public Service Commission given notice of by Sarvshri Jangir Singh Joga, Gurbakhsh Singh, Bhan Singh Bhaura, Babu Singh Didar Singh (Notices received on 3rd Feburary, 1964), Hardit Singh Bhathal (Notice received on 11th Feburary, 1964,) Shamsher Singh Josh (Notice received on 4th March, 1964) and Chaudhri Hardwari Lal (Notice received on 5th March, 1964); (ii) consideration of the Annual Financial Statement (Budget Estimates of the Punjab State Electricity Board, given notice of by Sarvshri Jangir Singh Joga, Gurbakhsh Singh, Bhan Singh Bhaura, Babu Singh, Didar Singh, Hardit Singh Bhathal, Makhan Singh Tarsikka (notice received on 17th Feburary, 1964) and Shri Balramji Dass Tandon (Notice received on 10th March, 1964): and (iii) consideration of the Annual Administration Report of the Punjab State Electricity Board given notice of by Shri Balramji Dass Tandon.	On day i.e. Thursday, the 16th April, 1964.
III.	Regarding— (i) consideration of the Report of the Committee of Privileges regarding presence of a large number of C.I.D. personnel in the precincts of the Legislature Building; (ii) consideration of the motion under Rule 84 given notice of by Sarvshri Balramji Dass Tandon and Baldev Parkash relating to election to Municipal Committee, Amritsar; and (iii) consideration of the motion under Rule 84 given notice of by Chaudhri Hardwari Lal with regard to liquor, etc.,	One day i.e. Friday the 17th April, 1964

5. With regard to the telegram dated the 1st April, 1964, received from the Registrar, Supreme Court regarding fixation of date of hearing of special reference of 1964 relating *Inter-alia* to the competency of High Court to entertain and deal with petitions on behalf of persons sentenced to imprisonment by a Legislature, the Committee recommended that Secretary of the House be authorised to appear before the Supreme Court on the 6th of April, 1964, the date fixed for the purpose.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That this House agrees with the recommendations contained in the Fifth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House agrees with the recommendations contained in the Fifth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Question is —

That this House agrees with the recommendations contained in the Fifth Report of the Business Advisory Committee.

The motion was carried

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਿਸਟਰ ਇੰਚਾਰਜ ਨੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਐਪਰੂਵ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। (*Interruptions*) ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਸਰਕੂਲੇਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਇਥੇ ਰਾਏ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

श्री अध्यक्ष : हो सकता है कि टैक्नीकली आप कुरैक्ट हों। जूं ही यह रिपोर्ट पेश की गई है उस वक्त यह सरकूलेट होनी शुरू हो गई है। इस पर कोई झगड़ा नहीं होता क्योंकि तमाम पार्टियों के लीडर इकट्ठे हो कर यह फैसला करते हैं। This is a motion of formal nature. (Technically) speaking the hon. Members may be right. As soon as this report has been placed before the House, its distribution has been started. No objection is raised in this connection as all the party leaders join together to arrive at a decision. This is a motion of formal nature.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਰਾਏ ਕੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : In future, we will be more careful about it. Now, the motion has been carried .

PAPERS LAID ON THE TABLE

Excise, Taxation and Capital Minister (Shri Ram Saran Chand Mittal): Sir, I beg to lay on the Table the Punjab Entertainments duty (Second Amendment) Rules, 1964, as required under Section 20(3) of the Punjab Entertainments Duty Act, 1955.

BILLS

THE PUNJAB MATERNITY BENEFIT (REPEALING) BILL, 1964 (*Resumption of Discussion*)

Mr. Speaker : I call upon Shri Sagar Ram Gupta to speak as he was in possession of the House when it adjourned on the 1st April, 1964.

श्री सागर राम गुप्ता (भिवानी) : स्पीकर साहब, परसों जब आफीशल बिज़निस पर बहस बन्द हुई तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि पंजाब मेट्रनिटी बैनिफिट एक्ट जो पंजाब में 1943 में पास हुआ था उस को अब इस लिए रिपील किया जा रहा है क्योंकि इसी तरह का एक सैंटर का मेट्रनिटी बैनिफिट ऐक्ट 1961 में पास हुआ था जो कि पंजाब के एक्ट से ज्यादा लिबरल है, इस लिए अब इस पंजाब के एक्ट की ज़रूरत नहीं रही । स्पीकर साहब, यह मैं तसलीम करता हूं कि जब हम दोनों एक्ट्स को एक दूसरे से कम्पेयर करें तो पता चलता है कि जो सैंटर का मेट्रनिटी बैनीफिट ऐक्ट, 1961 का है वह पंजाब के मेट्रनिटी बैनिफिट ऐक्ट से कदरे लिबरल दिखाई देता है और खास तौर पर दो प्रोवीज़न्ज़ ऐसी हैं जो काबले जिक्र हैं । उन में से एक तो यह है कि जहां पंजाब एक्ट में 12 आने डेली मिलने की प्रोवीज़न है वहां सैंटरल एक्ट में एक रुपया की है ।

इस के इलावा सैंट्रल एक्ट में मैडीकल बोनस का ज़िक्र है जो कि एक वर्किंग औरत को दिया जाता है जो कि मेट्रनिटी लीव पर होती है । मैं अर्ज़ करता हूं कि मैंने दोनों ऐक्टों के प्रोवियन्ज़ को बगौर स्टडी किया है । मैं यह बात प्वाइंट आउट करने की कोशिश करूंगा कि सैंट्रल एक्ट भी सिचुएशन को मीट नहीं करता । मगर उस से पहले मैं यह कहूंगा कि जो मेट्रनिटी बैनिफिट दिया जाता है वह उन औरतों को दिया जाता है जो फैक्टरीज़ में काम करती हैं और उसी दौरान में डिलिवरी के लिये छुट्टी लेती हैं । आप को मालूम ही है कि जो औरत किसी फैक्टरी में काम करती है वह सिर्फ गुरबत की वजह से करती है क्योंकि उस के काम किये बिना फैमिली का पेट नहीं भरता । शरीफ घरानों की आम औरतें कारखानों में काम नहीं करतीं । इसलिये ज़रूरी है कि ऐसी मजबूर औरत की लिबरली मदद की जाए, खास कर उस वक्त जब कि वह डिलिवरी की वजह से छुट्टी ले । इस के अलावा कुछ ऐम्पलायर्ज़ . . . . .

श्री अध्यक्ष : यह तो ज्यांट सीलैक्ट कमेटी को जाना है। (This Bill has to be referred to the Joint Select Committee.)

श्री सागर राम गुप्ता : नहीं, जनाब यह नहीं है।

Mr. Speaker : I am sorry.

श्री सागर राम गुप्ता : तो मैं कह रहा था कि कुछ ऐम्पलायर्ज़ उन को ऐम्पलाय करने में हैसीटेट करते हैं ताकि उन को मैट्रनिटी बैनीफिट न देना पड़े। ऐसे केसिज़ भी देखने में आए हैं कि अगर पता चल गया कि कोई औरत प्रैगनैंट हो गई है तो उस की डिलिवरी से दो महीने पहले ही उस को नौकरी से निकाल दिया गया ताकि मैट्रनिटी बैनीफिट न पे करना पड़े । सैंट्रल ऐक्ट, जिस का सहारा ले कर हम पंजाब एक्ट को रिपील करने जा रहे हैं, इस सिचुएशन को मीट नहीं करता । खास तौर पर मैं उस के एक प्रोवीयन की तरफ तवज्जोह दिलाना चाहता हूं । वह इस बारे में है कि ऐसी औरत को कब मैट्रनिटी बैनीफिट मिल सकता है । वह मैं पढ़ कर सुनाना चाहता हूं जो इस में क्वालीफाइंग पीरियड रखा गया है—

"No woman shall be entitled to maternity benefit unless she has actually worked in establishment of the employer from whom she claims maternity benefit, for a period of not less than one hundred and sixty days in the twelve months immediately preceding the date of her expected delivery :

यानी मैट्रनिटी बैनीफिट लेने के लिये उस औरत को पहले बारह महीनों में 160 दिन काम जरूर कर लेना चाहिए । मगर हमारा जो पंजाब का ऐक्ट है जिसे कि हम रिपील करने जा रहे हैं वह इस से ज्यादा लिबरल है । उस का प्रोवियन यह है—

"Provided that a woman shall not be entitled to maternity benefiit unless she has been employed in the factory of the employer from whom she claims maternity benefit for a persiod of not less than nine months immediately preceding the day of her delivery".

I may sub.nit that it is not necessary, according to this Act, that this period of nine nonths should be continous period. She may be on leave, or otherwise absent. The only thing required is that she must be on the rolls of the factory for nine months. तो इस तरह से सैंट्रल ऐक्ट का जो यह प्रोवीयन है वह पंजाब के ऐक्ट से ज्यादा हार्श है ।

इस के अलावा एक और प्रोवियन भी है जो ज्यादा सख्त है और डैरोगेटरी भी है । औरत जो फैक्टरी में काम करने के लिये जाती है वह घर के हालात से मजबूर हो कर जाती है । सैंट्रल ऐक्ट में यह प्रोवियन है कि जब कोई औरत मेट्रनिटी लीव पर हो और उस दौरान कोई और काम कर ले, कहीं और नौकरी करले तो उसको प्रौसीक्यूट किया जा सकता है । यह कितना डैरोगेटरी प्रोवियन है । अगर वह औरत छुट्टी के दौरान में कहीं काम कर ले तो वह हालात की मजबूरी की वजह से ही करेगी वरना हर औरत चाहती है कि उन दिनों उसे आराम मिले । तो उसके लिये उसे प्रौसीक्यूट करने का जो यह प्रोवियन है यह अच्छा नहीं है ।

एक और बात दोनों ऐक्टों को कम्पेयर करते वक्त मैं ने नोट की है और वह यह है कि जो वायलेशन इस ऐक्ट की ऐम्पलायर की तरफ से होती है उस के लिये जो पनिशमैंट रखी गई है वह निहायत नाकाफी है । वैसे तो सारी.....

श्री अध्यक्ष : सुपरीम कोर्ट के केस के सिलसिले में कमेटी की मीटिंग है । उस में सरदार गुरनाम सिंह, सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों और दूसरे साहिबान भी हैं । चूंकि इस वक्त और कोई मैम्बर आफ दी पेनल आफ चेयरमैन हाउस में नहीं है, इस लिये मैं डा० बाल कृष्ण से यहां आने के लिए रिक्वैस्ट करूंगा । (A meeting of the Committee concerning the Supreme Court Case, of which S. Gurnam Singh, S. Gurdial Singh Dhillon and others are the members, is scheduled to be held. As no member of the Panel of Chairmen is present in the House, I would request Dr. Bal Krishan to occupy the Chair.) (**आवाजें** : हां जी ठीक है ।)

श्री सागर राम गुप्ता : मैं अर्ज कर रहा था कि सारी ही लेबर लैजिस्लेशन में ऐसा होता है कि वायलेशन का केस मैजिस्ट्रेट के सामने जाता है वह उसे पांच दस रुपए जुरमाना कर के छोड़ देता है । खैर वह बात अगर फिर मौका मिला तो करूंगा मगर इस बिल में भी जुरमाना ही प्रोवाइड किया गया है । वह प्रोवियन बहुत नाकाफी है । मैंने पहले भी कहा है कि फैक्टरी में जो औरत काम करती है वह हालात की मजबूरी की वजह से करती है, गरीबी की वजह से करती है । अगर कोई ऐम्पलायर उसे वायोलेट करे और उस की प्रासीक्यूशन हो और उस को सिर्फ पांच दस रुपए जुरमाना ही हो तो यह बहुत नाकाफी है ।

[श्री सागर राम गुप्ता]

इस के अलावा सैंट्रल ऐक्ट में जो रेट है मैटर्निटी बैनीफिट का वह है एक रुपया पर डे, जो बहुत नाकाफी है । वह औरत धर से तो बहुत गरीब है । एक रुपए में तो उस का अपना गुज़र भी नहीं हो सकता, बच्चों वगैरह का क्या होगा । उन का तो सवाल ही नहीं उठता । यह ठीक है कि सन् 1943 का जो ऐक्ट है उसे रीपील कर रहे हैं कि वह पुराना हो गया था । नैशनल सरकार के आने से पहले बना था और उस में और कमियां भी हैं । मगर उस की जगह पर यह भी ठीक नहीं है कि हम सैंट्रल ऐक्ट ऐडाप्ट कर लें । वह सारे हिन्दोस्तान के हालात को मद्देनज़र रखकर बनाया गया था। मुझे इस बात का फख्र है कि पंजाब स्टेट सारे हिन्दोस्तान में दूसरी स्टेटों से आगे है, इन्डस्ट्री में भी और लेबर लैजिसलेशन के बारे में भी । इस लिये मैं यह कहूंगा कि हम अपना ऐक्ट जो पुराना है रीपील कर दें, मगर सैंट्रल ऐक्ट भी न एडाप्ट करें बल्कि जल्दी ही एक अच्छा और ज्यादा लिबरल मैटर्निटी बैनीफिट ऐक्ट आप बनाएं और लागू करें ।

गृह मंत्री : चेयरमैन साहिब मैं मशकूर हूं श्री सागर राम गुप्ता का कि उन्होंने, जो कानून हम पंजाब में लागू कर रहे हैं, उस की कुछ खामियों की तरफ, जो उनके ख्याल में आई हैं, गवर्नमैंट का ध्यान खींचा है । लेकिन मैं उन से अर्ज़ करूंगा कि यह बिल मुख्तसिर तौर पर लाया गया है। यह बात तो उन्होंने भी मानी है कि सैंट्रल ऐक्ट में कुछ खूबियां हैं । यहां पर तो सवाल महदूद सा रह जाता है कि हम पंजाब मैटर्निटी बैनीफिट ऐकट, 1943, को रीपील करके सैन्ट्रल ऐक्ट को लागू करें । जैसा कि उन्हों ने कहा है कि उस में कुछ खूबियां भी हैं और ऐडीशनल बैनिफिट भी मिलते हैं वह हमें ले लेने चाहिएं । जहां तक सैंट्रल ऐकट की खामियों का संबंध है श्री सागर राम जी की इत्तलाह के लिए अर्ज़ कर दूं कि इसका एक तरीका हुआ करता है । जो खामियां वह मुनासिब समझें वह सरकार के नोटिस में लाएं हम उन्हें एग्ज़ामिन करेंगे । और अगर मुनासिब होगा तो इसका एमैंडिंग बिल ले आएंगे । मेम्बर साहिब को भी एमैंडिंग बिल लाने का इख्तयार है। मैं सारी बातों के मैरिट में इस वक्त नहीं जाना चाहता । यह मुनासब बात नहीं और न ही रैलेवैंट बात होगी । मैं इतना ही अर्ज़ करूंगा कि जहां तक इस बिल का संबंध है हम अपने ऐक्ट को रीपील करके सैंट्रल एकट को लागू करना चाहते हैं इसे पास करना चाहिए और जब बाद में मुनासिब मौका होगा तो अगर तरमीम की ज़रूरत हुई तो वह लाई जाएगी ।

Mr. Chairman (Dr. Balkrishan) :Question is—

That the Punjab Maternity Benefit (Repealing) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

The motion was carried

Mr. Chairman : The House will now consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Chairman : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Chairman : Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried

TITLE

Mr. Chairman :Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Home Minister (Pandit Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Maternity Benefit(Repealing) Bill,as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Maternity Benefit(Repealing) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

कामरेड राम चन्द्र (नूरपुर) : चेयरमैन साहिब, मैं होम मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करना चाहता था कि इसमें शक नहीं कि सैंट्रल ऐकट जो है उसमें जायद खूबियां हैं लेकिन उस में कुछ बातें रह गई हैं जिन की तरफ ध्यान दिलाया गया है । आप इसे जल्दी से लागू करना चाहते हैं। मैं अर्ज़ करूं कि होम मिनिस्टर साहिब ने सरकार के गौर के लिए सुझाव देने के लिए कहा है, वह बहुत लम्बा प्रासैस है । पहले हम डिफीकल्टीज़ को प्वाइंट आऊट करें फिर आप इन्हें एग्ज़ामिन करेंगे तो यह प्रासैस ऐसा नहीं कि एक हफ्ता दो हफ्ते या एक महीने में पूरा हो सके। मेरी राय में आप को यही पोज़ीशन लेनी चाहिए कि जितनी देर दोनों मसौदों पर गौर कर के एक मुकम्मल बिल न बन जाए, हालत जूं की तूं रहेगी ताकि जिन एमैंडमैंट्स की ज़रूरत हो वह अब से ही की जा सके और खामियां दूर की जा सकें ।

गृह मंत्री : मैं कामरेड जी से इतनी अर्ज़ करूंगा कि हमारे सामने इस वक्त नहीं जब आएगी देख लेंगे ; आप जो सुझाव देंगे उन्हें भी देख लेंगे। आप को एमैंडिंग बिल लाने का हक्क है। इस लिए इस वक्त इस पंजाब ऐक्ट को रिपील करके सैंट्रल एकट लागू करना ही मुनासिब होगा ।

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Maternity Benefit (Repealing) Bill, as passed by the Punjab Legislative Councl, be passed.

The motion was carried

THE PUNJAB STATE LEGISLATURE (PREVENTION OF DISQUALIFICATION) AMENDMENT BILL, 1964

Home Minister (Pandit Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab State Lagislature (Prevention of Disqualification) Amendment Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

Mr. Chairman : Motion moved.—

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) Amendment Bill as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

बाबू बचन सिंह : (लुध्याना उत्तर) : मिस्टर चेयरमैन, यह बिल मैं ने निहायत गौर से पढ़ा है और मैं यह समझता हूं कि इस बिल के ज़रिये सरकार ने अपनी बदनामी को धोने की कोशिश की है। इसके साथ ही साथ जिस ढंग से यह चोज लाई गई है इससे ज्यादा बुराई करने की कोशिश की गई है। इस बिल को लाने की जरूरत क्यों पड़ी, इसकी बैक गाऊंड क्या है, जब हम इस को देखने की कोशिश करें तो इस गवर्नमैंट की एक घिनावनी तसवीर हमारे सामने आती है। वह यह है कि हमारा कानून यह कहता है कि इस असैम्बली का कोई मेम्बर या कौंसल का मेम्बर या इस से भी बढ़ कर पार्लीमैंट का, लोक सभा का या राज्य सभा का कोई मेम्बर कोई भी आफिस आफ प्राफिट नहीं ले सकता। यह बिल जो आज कांग्रेस को लाने की जरूरत महसूस हुई वह इस लिये कि एक असैम्बली के मेम्बर को आफिस आफ प्राफिट दिया गया। उस को रिश्वत देने के लिये यह आफिस दिया गया। जब आडिटर्ज़ की तरफ़ से एतराज़ आया कि यह जो आपने किया है इस से मेम्बर की डिसक्वालीफिकेशन होती है तो इस लिये इस बिल को लाने की जरूरत माहसूस हुई। अब सवाल यह पैदा होता है कि जब गवर्नमैंट के सामने कानून पहले साफ था और इसमें कोई शक न था कि असैम्बली का कोई भी मेम्बर आफिस आफ प्राफिट नहीं ले सकता तो क्या वजह थी कि मेम्बर को आफिस आफ प्राफिट दिया गया? क्या गवर्नमैंट को शक था कि यह आफिस आफ प्राफिट बनता है या नहीं? तो उस वक्त जो एडवाइज़र मुकर्रर किया गया वह कौनसा जरूरी था। गवर्नमैंट के पास ऐकसाइज़ के सिलसले में अफसर थे। बहुत लायक-लायक अफसर मौजूद थे। फिर उनके ऊपर ऐकसाइज़ कमिशनर था और फिर सैक्रेट्री। इन सब के होते हुए एक मेम्बर को जो ले मैन था, जिसकी इस सिलसले में कोई ट्रेनिंग न थी, कोई ऐजूकेशन न थी जिसके द्वारा वह सलाह दे सकते, कोई वह राय नहीं दे सकते थे, उन्हें एडवाइज़र मुकर्रर करने की क्या वजह थी। क्या गवर्नमैंट ने इस सिलसिले में लीगल डिपार्टमैंट की राय ली कि हम एडवाइज़र मुकर्रर करना चाहते हैं। अगर ली तो जिस अफसर ने राए दी कि यह आफिस आफ प्राफिट नहीं है गवर्नमैंट को उसके बरखलाफ कारवाई करनी चाहिए। अगर किसी से राए न ली हो तो गवर्नमैंट ने निहायत बददयानती से काम लिया है और रूलज़ को तोड़ा है। किसी मेम्बर को रिश्वत देने के लिए यह एडवाइज़र मुकर्रर किया गया गया था। चूंकि मेम्बर साहब रूलिंग पार्टी से सम्बन्ध रखते थे इसलिए मूवर साहब यह मेंबर ले आए कि डिस्क्वालीफाई न हो जाए। लोक राज में यह उन लोगों की हालत है जो जनता की नुमाइंदगी करते हैं। अवाम को वह हमेशा धोखे में इसलिए रखते हैं ताकि उनका फ्राड जाहिर न हो पाए। कानून यह कहता है कि कोई मेम्बर अपने ओहदा को आफिस आफ प्राफिट के तौर पर इस्तेमाल न करे ताकि वह डिसक्वालीफिकेशन की हद में न आ जाए। क्या मैं पूछ सकता हूं कि क्या कोई मेम्बर ऐसा कर सकता है कि वह पोज़ीशन हासिल करके अगर उसे आफिस आफ प्राफिट के तौर पर इस्तेमाल करता है तो क्या वह मेम्बर मेम्बर नहीं रह सकेगा? इस सिलसले में ऐसी चीजें हुई ही नहीं बल्कि गवर्नमैंट ने बार-बार करवाई हैं और आज ऐसा कानून ला कर गवर्नमैंट एक रास्ता खोलना चाहती है। अगर

कोई असेम्बली का मेम्बर है या कौंसल का मेम्बर है उसके लिए कोई रोटी का इन्तजाम हो जाए, मकान मिल जाए, मोटर मिल जाए, और हर तरह से आराम मुहैया करने के साथ-साथ अलाउंसिज़ भी दे दिये जाएं तो यह चाहते हैं कि वह आफिस आफ प्राफिट न हो और वह डिस्क्वालीफाइड न हो। यह एक चोर दरवाज़े से दाखिल होने का नया तरीका अख्तियार कर रहे हैं। अगर इस बिल की हिस्ट्री में जाएं तो पता लगेगा कि पार्लियाममेंट का मैम्बर बनने के लिये सबसे बड़ी प्रोविजन और सबसे कड़ी प्रोविजन यही है कि कोई इलैक्टिड मैम्बर कभी कोई आफिस आफ प्रोफिट कबूल नहीं कर सकता। यह एक शर्त है जो हम सब पर आयद होती है। मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्या कभी ऐसा हुआ है कि किसी मैम्बर ने नाजायज़ अख्तियारात हासिल किये हों और उस को सज़ा न दी गई हो। लेकिन यह सब जो कुछ हो रहा है वह इसलिये कि मैम्बर साहिब रूलिंग पार्टी को बिलोंग करते हैं। लेकिन यही चीज़ अगर रूलिंग पार्टी के अतिरिक्त कोई और करता है तो उसे सज़ा दी जाती है। जैसे कि इस असैम्बली के एक मैम्बर श्री अग्निहोत्री हैं वह म्युनिसिपल कमेटी के मैम्बर इसलिए नहीं बन सकते कि उस आफिस को आफिस आफ प्रौफिट यह करार देते हैं। इस बात की अपील हाई कोर्ट में गई और फैसला अग्निहोत्री के हक में हुआ लेकिन हमारी गवर्नमैंट ने इस फैसले को चैलंज किया। यह हालत है हमारी सरकार की।

कहा यह जाता है कि हम यहां पर कुरप्शन को दूर कर देंगे, हमारी सैंट्रल गवर्नमैंट के मिनिस्टर साहिब भी यही कहते हैं, लेकिन काम कुछ और ही होते हैं। मैं तो यही समझता हूं कि कुरप्शन को उखाड़ने की बातें करना कुरप्शन पर एक पर्दा डालने वाली बात है।

इस बिल को लाने का मकसद निहायत मकरूह है। गवर्नमैंट इस मकसद को पूरा करने के लिए मिजौरिटी के बलबूते पर रूल्ज़ को एक तरफ रख के जनता पर ठोसना चाहती है। यह एक निहायत ही अहम गलती है जो बर्दाशत नहीं की जा सकती। मैं गवर्नमैंट से कहूंगा कि वह इस बात के लिए एशोर कराएं कि वह आयंदा से ऐसी बुराईयां नहीं करेंगे। मैं देखता हूं कि गवर्नमैंट जो काम करना चाहती है वह मैम्बरों के ज़रिए या अफसरों के ज़रिए किसी न किसी ढंग से करा लेती है।

ऐक्साइज़ डिपार्टमैंट में जब इतने ऐक्सपर्ट मौजूद हैं तो मैं पूछना चाहता हूं कि एक एडवाइज़र की क्या ज़रूरत पड़ी? हमें खुशी है कि गवर्नमैंट के अफसरान निहायत ही काबिल हैं और अपनी ड्यूटी को मेहनत से, तनदही से, अंजाम देते हैं। ऐक्साइज़ डिपार्टमैंट ने पिछले सालों में हज़ारों छापे मारे यह इस बात से शो होता है कि इस की वजह से शराब की ज्यादा बिक्री हुई। तो मैं समझता हूं कि डिपार्टमैंट के अफसर ठीक काम करते हैं और ठीक से गाइड करते हैं। मगर इन्होंने अपने आदमी को एडवाइज़र के तौर पर लगा कर किसी शख्स को वज़ीफा देना चाहा। वह कार्रवाई तो हमारे सामने आई नहीं और अब इस एडवाइज़र को हटा दिया गया है। मैं पूछता हूं कि ऐसा क्यों हुआ। मैं तो यह समझता हूं कि यह पोलिटीकल चालें हैं और कुरप्शन है। हम पहले भी जानते थे कि इस तरह करके मैम्बरान को डिमारेलाईज़ किया जा रहा है। आज हमारे मुल्क में वही हालत है जो किसी वक्त इंग्लैंड में वालपोल ने कही थी कि ऐवरी

[बाबू बचन सिंह]

मैन हैज़ हिज़ प्राइस। और अब यहां यह हो रहा है कि ऐवरी मैम्बर हैज़ हिज़ प्राइस। यहां पर हर तरह से मैम्बरान को डिमारेलाईज़ करने की कोशिश की जा रही है।

मैं यह समझता हूं कि इस बिल का असूल कतई गलत है। हम अपनी अवाम के टैक्स के अमीन हैं इसलिये हमें इस बात का ख्याल रखना चाहिए कि उन्हें क्या फायदा होगा या क्या नुक्सान होगा।

श्री चेयरमैन : बाबू बचन सिंह, कोरम नहीं है (घंटी) (Addressing Baboo Bachan Singh, there is no quorum in the House.) (Bells)

12-00 noon

(थोड़ी देर में कोरम पूरा हो गया)

बाबू बचन सिंह : चेयरमैन साहिब, मैं यह कह रहा था कि हम लोगों के पैसे के अमीन हैं और हमारी ड्यूटी है कि उस अमानत में ख्यानत न हो। जो रुपया दिया गया, जो कनवेंएंस दिया गया, या जो मकान दिया गया उसके बारे में यह देखा जाना चाहिए कि आया इसके लिए रिस्पोंसिबिलिटी किस की है और उस आदमी से या सरकार से, किस से वह रुपया वसूल होना चाहिए।

श्री चेयरमैन : आप रैपीटीशन अवायड कीजिए। (The hon. Member may please avoid repetition.)

बाबू बचन सिंह : मेरा मतलब यह है कि जिस की गलती हो उस को सजा दी जाए।

गृह मंत्री : जनाब चेयरमैन साहिब, मैं समझता हूं कि जितनी बातें बाबू बचन सिंह ने कहीं उनमें बहुत ज्यादा रैपोटीशन था। इन्होंने तो इस तरह से कहा है कि मैम्बर साहिब एकले मैन थे और उनको मुकर्रर कर दिया। जो कुछ कहा उस से पता चलता है कि इन्होंने बिल को समझा ही नहीं। उसमें जो लफ्ज़ एडवाइज़र एंड कोआरडीनेटर थे उसके सम्बन्ध में जो शकूक उठाए गए कि यह आफिस आफ प्राफिट है उन को इस बिल द्वारा दूर करना सरकार का मकसद था। मुझे अफसोस है कि बिल की बुनियादी बात को बाबू बचन सिंह नजर अन्दाज कर गए और जो कुछ कहा वह गैर जिम्मेदारी से कहा।

मैं एक बात को और साफ कर देना चाहता हूं कि वह साहिब फिर हटाए क्यों गए। इसलिए कि इस कोआरडीनेशन वगैरह के लिए एक बड़ी एडवाइज़री कमेटी बना दी गई थी। और पहले जो सिचुएशन थी वह यही थी कि एक ही एडवाइज़र रखा गया था। बाद में ज्यादा व्यक्तियों की एडवाइज़री कमेटी बनाई गई . . . (विघ्न) मैं, जनाब, इनकी रनिंग कमैंटरी तो बन्द नहीं कर सकता। मैं समझता हूं कि इन्होंने जो गवर्नमैंट की नीयत पर शक किया और उन की नीयत पर ही खामखाह शक किया इसे मैं गैर जिम्मेदार समझता हूं। जो कुछ बातें की हैं वह तो इस तरह से की हैं कि जैसे एक मजाक किया गया हो।

श्री चेयरमैन : कोरम नहीं है (घंटी) There is no quorum (Bells)

(कोरम पूरा हो गया)

गृह मंत्री : बस जी, मैं इस बिल को रिकमैंड करता हूं।

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) Amendment Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

The motion was carried

Mr. Chairman : Now, the House will consider the Bill clause by by clause.

Sub-Clause (2) of Clause 1

Mr. Chairman : Question is—

That Sub-clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried

Clause 2

Sardar Lakhi Singh Chaudhri (Kapurthala) : Sir, I beg to move—

At the end of the proposed clause (h) add the following:—

"and the office of the Honorary Adviser to the State Government Co-operation Department or any other Department."

ਇਸ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਸ ਲਈ ਪਈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਡਾਊਟ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾ ਰਹੇ । ਪਰਾਫਿਟ ਵਗੈਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ, ਸਿਰਫ ਡਾਊਟ ਹੀ ਹੈ ।

There was doubt that this office of the Adviser and Co-ordinator may create some trouble later on; hence this amendment has been proposed.

कामरेड राम चन्द्र (चेयरमैन) : चेयरमैन साहिब, पण्डित मोहन लाल जी शीरीं सुखन भी हैं और शीरीं मिज़ाज भी हैं । लेकिन मुझे बड़ा अफसोस हुआ कि आज गुस्से में आ कर उन्होंने कुछ नाजायज़ बातें कही हैं । मैं उन को बताना चाहता हूं कि बाबू जी ने कोई नई बात नहीं कही थी । वह सब बातें रोज़ बरोज दास कमिशन में रिपीट हो रही हैं । अगर वहां पर यह चीज़ें हर रोज़ हो रही हैं तो उस में हमारा कोई कसूर नहीं । ट्रायल का एक सिलसिला वहां चल रहा है और पंजाब में लोगों को कुरप्ट करने का सिलसिला फिर जारी है, आए दिन नौ रत्न मुकरर्र होते हैं । और जब चीफ मिनिस्टर साहिब नाराज़ होते हैं तो उनको निकाल दिया जाता है और फिर नए रख लिए जाते हैं । मैं समझता हूं कि एम. एल. एज़. को आफिस आफ प्राफिट देने का सिर्फ एक ही मकसद है और वह यह है कि अपनी हकूमत को कायम रखने के लिए उन लोगों का नाजायज़ इस्तेमाल किया जाए और कुछ अपने चहेतों को ओहदे दे कर उन को पैसे का भी फायदा पहुंचाया जाए जैसे कि राव बीरेन्द्र सिंह को फायदा पहुंचाया गया है । उस को एडवाइज़र मुकर्रर करने का सिर्फ यह मकसद था कि मिनिस्टरी से डिसमिस होने के बाद उस का जो वकार खत्म हुआ था वह स० प्रताप सिंह से सुलह हो जाने के बाद फिर से कायम किया जाए । अब चौधरी लक्खी सिंह ने कह दिया है कि को-आप्रेटिव डिपार्टमेंट के लिए भी एडवाइज़र रखने की इजाज़त दे दी जाए । जब ऐसा सिलसिला शुरू हो गया है तो कुरप्शन की कोई हद नहीं होगी । मैं कहता हूं कि इन्हीं कुरप्ट प्रैक्टिसिज़ को एग्ज़ामिन करने के लिए दास कमिशन बैठा हुआ है मगर फिर वही बातें यहां पर जारी हैं । इस लिए मैं समझता हूं कि पण्डित मोहन लाल जी ने जो गुस्से का इज़हार किया था वह बेदलील था । इस बिल की दूसरी क्लाज़ में लिखा है—

[कामरेड रामचन्द]

"(h) the office of the Adviser and Co-ordinator (Prohibtion) set up temporarily for the period commencing on the 11th June, 1963 and ending on the 7th November, 1963 यानी 5-6 महीने के लिए यह कहते हैं कि एडवाइज़र का ग्राफिस बनाया गया था । मैं कहता हूं कि अगर उस ग्राफिस की कोई अहमियत थी तो फिर उस को छ: माह के बाद क्यों बंद किया गया । आप फरमाते हैं कि एडवाईज़री कमेटी बना दी गई है । मैं कहता हूं कि इस की हैसियत डिफरेंट है और उस ग्राफिस की हैसियत डिफरेंट थी । एडवाईज़र सारे सूबा का दौरा करता था मगर कमेटी ऐसा नहीं कर सकती थी । जैसा कि पण्डित जी ने फरमाया कि गलतियां होती हैं मैं चाहता हूं कि गलती की वजह से वह भोला भाला आदमी जो इन्होंने एडवाईज़र लगाया था उस का नुक्सान न हो । मैं यह कहूंगा कि होम मिनिस्टर एश्योरेंस दे दें कि आयंदा के लिए ऐसी चीज़ रीपीट नहीं होगी तो हम इस बिल की मुखालफत नहीं करेंगे ।

श्री रूप लाल महिता (गुड़गावां) : स्पीकर साहिब, बिल तो बहुत मुख्तसिर सा है । मैं इतना कहूंगा कि हमारी सरकार ने जब एडवाइज़र ऐप्वायंट किया था वह इस बात को विचार कर नहीं किया था कि बाद में ग्राडिटर द्वारा कानूनी एतराज़ किया जाएगा । जब यह चीज़ साफ तौर पर रूलज़ में है कि कोई एम०एल०ए० या एम एल. सी. वगैरा ग्राफ़िस ग्राफ प्राफिट नहीं होल्ड कर सकता तो फिर यह रास्ता क्यों अख्तियार किया गया । यह जो थोड़े से पीरियड की एग्ज़म्पशन के लिए कहा गया है यह तो बड़ी बात नहीं । मुझे एतराज़ इस बात का है कि इस हाउस का डिसमिसड मिनिस्टर एडवाइज़र एप्वाइंट किया है उसे सैक्रेटेरियट में दफ्तर के लिए जगह दी गई, मोटर, गन मैन और ड्राइवर दिया गया है, दफ्तरी दिया गया और उस के इलावा जो एक सरकारी कार को लेने के वह हकदार हैं । वह कोग्राप्रेटिव बैंकस के इलैक्शन्ज़ में अपनी पार्टी पालेटिक्स को मज़बूत करने के लिए अपनी पोज़ीशन का, सरकारी पैट्रोल खर्च कर के, नाजायज़ इस्तेमाल करते हैं । मुख्य मन्त्री साहिब के नोटिस में यह बात ज़बानी भी लाई गई है कि इस तरीके से पोज़ीशन का नाजायज़ इस्तेमाल किया जा रहा है । मैं इस बात के खिलाफ नहीं कि अगर हालात नाज़क हो तो सरकार अच्छी अच्छी कमेटियां बना कर मशवरा न ले । ज़रूर मशवरा लेना चाहिए । लेकिन जो कुछ अब हो रहा है यह ठीक नहीं है । जब डिफेंस एडवाइज़र रखना था तो मेरे ज़िले के एक रिटायर्ड करनल ने, जिस को अंग्रेज़ों ने टाइगर का खिताब दिया हुआ था, कहा था कि मैं अपनी खिदमात देने के लिए तैयार हूं लेकिन उन को इगनोर कर के किसी और को एडवाइज़र बनाया गया । खैर, मैं उस एडवाइज़र के बारे में ज्यादा नहीं कहना चाहता सिर्फ इतना ही कहता हूं कि इस किसम के बिलों को लाने से वाकई जनता के दिलों में शकूक पैदा होते हैं । मैं कहूंगा कि हमें अपनी अहमियत कायम रखने के लिए ऐसी चीजें नहीं करनी चाहिएं । अभी हमारे ज़िले के एडवाइज़र महोदय से कार तो सुना है ले ली गई है लेकिन उस को इजाज़त दे दी गई है कि वह 6000 मील के लिये पैट्रोल महीने का ले लिया करें । मैं समझता हूं कि इस बिल से एक रास्ता खुल जाएगा अपरच्यूनिस्ट लोगों के लिए फायदा उठाने का । हमारे ज़िले में एक एम. एल. सी. को एडवाइज़र का रुतबा दे कर तमाम ज़िले में रन्जोअलम पैदा कर दिया है । बेशक आप कानूनी नुकायस को ठीक कर रहे हैं लेकिन एम. पी. और एम. एल. ए. या एम. एल. सी. अगर इस तरह एलाउंस ले कर काम करेंगे तो नुक्सा-

चीनी की गुंजायश रहती है । मैं उम्मीद करता हूं कि मिनिस्टर इनचार्ज इस बात की एश्योरेंस देंगे कि आयंदा वह ऐसी चीज़ नहीं करेंगे ।

गृह मंत्री : चेअरमैन साहिब, जो चौधरी लखी सिंह जी ने एमैंडमैंट दी है मुझे उसे मानने में एतराज नहीं ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

गृह मंत्री ; मुझे उन्हों ने काल अपौन कर लिया है।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।

गृह मंत्री : आप तीसरी रीडिंग पर बोल लेना ।

कामरेड राम चन्द्र : आन ए प्वांयट आफ आर्डर। बाबू जी पहले बोलने के लिए खड़े हुए थे मगर आपकी नज़र कैच नहीं कर सके । चौधरी लखी सिंह ने जो तरमीम दी है वह तो उस पर बोलना चाहते हैं । उनको अगर अब उस पर बोलने का मौका नहीं मिलेगा और वह पास हो गई तो तीसरी रीडिंग पर उनका बोलना बे-फायदा होगा।

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ (ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ) : ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਦਰਅਸਲ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਤੁਅਲੱਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ । ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਪੈਸੀਫਾਈਡ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ । ਜੋ ਤਰਮੀਮ ਚੌਧਰੀ ਲਖੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਐਕਸਪੈਕਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ।

(At this stage S. Gurnam Singh, a member of the panel of Chairmen occupied the Chair.)

Mr. Chairman : Question is—

At the end of the proposed clause (h), add the following—

"and the office of the Honorary Adviser to the State Government Co-operation Department or any other Department."

The motion was carried

Mr. Chairman : Question is—

That clause 2, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Sub Clause (1) of clause 1

Mr. Chairman : Question is—

That sub-clause (1) of clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Chairman : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried

Home Minister (Pandit Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

[Home Minister]

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) Amendment Bill, as passed by the Punjab Legislative Council and, as amended, be passed.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) Amendment Bill, as passed by the punjab Legislative Council and, as amended, be passed.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਉਤਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਲਾਜ਼ ੨ ਤੇ ਜੋ ਤਰਮੀਮ ਦਿਤੀ ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਤਰਮੀਮ ਪਾਸ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਲਾਜ਼ ਵੀ ਪਾਸ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾਜ਼ ਬਾਈ ਕਲਾਜ਼ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਕੇ ਤੀਜੀ ਸਟੇਜ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਪਾਸ ਹੋ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਕਤ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਜੋ ਗੁਣ ਤੇ ਔਗੁਣ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ.................

Mr. Chairman : This is correct that was the proper time. It is unfortunate that the hon. Member could not speak then.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਇਹ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕੀ ਮੈਂ ਉਸ ਉਪਰ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਬੋਲ ਲਓ। (The hon. Member may say something on this point.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਨੂੰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਉਹ ਖੁਦ ਹਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂ ਏ. ਜੀ. ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਆਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜੋ ਇਕ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਤਰਮੀਮ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਥੈਲੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੀ ਹੋਰ ਬਿਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬਿਲੀ ਹੁਣ ਥੈਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਉਹ ਐਸੀ ਬਿਲੀ ਹੈ ਜੋ ਇਤਨੀ ਗਹਿਰੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਇਤਨੇ ਤੇਜ਼ ਨਾਖੁਨ ਹਨ। (ਹਾਸਾ) ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨੀਚੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਉਪਰ ਤਕ ਸੈਕਟਰੀ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜੋ ਕੁਆਪਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾਂ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਉਪਰ ਇਕ ਸੁਪਰ ਮਨਿਸਟਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੁਪਰ ਮਨਿਸਟਰ ਹੈ ਇਸਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਅਹੁਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣੇ ਤੇ ਨਾ ਬੁਝੇ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਨੇ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਵਡੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੂੰ ਧਮਕਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਤਰੱਕੀ ਰੋਕ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਤਨਜ਼ਲੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾਂ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਤੇ ਇਸ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਚਲੇਂਗਾ। ਇਹ ਇਕ ਚੋਰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਾਰਜੈਂਟ ਮੇਜਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟਣ ਲਈ ---- (ਵਿਘਨ) ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

ਜਿਸਦਾ ਕੰਮ ਕੁਟਣ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਜੈਂਟ ਮੇਜਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਸਾਰਜੈਂਟ ਮੇਜਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੂਨ ਵਿਚ ਜੋ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਜੋ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰੈਗੂਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਰਰੇਗੂਲੇਰਿਟੀ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਚੈਲੈਂਜ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਤਨਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਣਾ ਹੈ ਲਾ ਲਓ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਦਾ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਰਖਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਤਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸੁਪਰੀਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਲੇਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਹੀ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਪਿਰਟ ਨੂੰ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਚਲੇਗੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਲੈਕਟਿਡ ਮੈਂਬਰ ਆਫ਼ਿਸ ਆਫ ਪਰਾਫਿਟ ਹੋਲਡ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਇਸ ਆਫ਼ਿਸ ਤੇ ਲਾ ਰਖਿਆ। ਖੈਰ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਤੋਬਾ ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਹੁਣ ਜੋ ਨਵੇਂ ਆਏ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਡੀਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਫ਼ਿਸ ਆਫ ਪਰਾਫਿਟ ਹੋਲਡ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਡੇਗਰੇਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋਇਸਟ ਐਬ ਤਕ ਲੈ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਸਕੁਆਲੀਫਾਈ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਸਕੁਆਲੀਫਾਈ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ.........

ਅਵਾਜ਼ਾਂ : ਉਹ ਹੁਣ ਅਪਣੀ ਤਰਮੀਮ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ (ਹਾਸਾ)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਸ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਵਿਦਡਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਚਾਹੇ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਉਹ ਹੁਣ ਵਿਦਡਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਟੇਜ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਹੈ

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਡੀਗਰੇਡ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਡੀਗਰੇਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋਅਸਟ ਲੇਵਲ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਅਗਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਨੂੰ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗਰੇਸ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰ ਮਨਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]
ਅਗਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਕੋਲੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਸੀਟ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਤਾਕਿ ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਮੇਂਬਰਜ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਖਰੀਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਰਫ ਖਿਚ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਲਈ ਕੋਈ ਰੂਲਜ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਐਡਵਾਈਜਰ ਗਲਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਰੂਲਜ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਇਦਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਵਾਏ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਕਸਰੀਅਤ ਦੇ ਜੋਰ ਉਤੇ ਪਾਸ ਕਰਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ। ਅਗਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਲਾਲਚ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਮੁਕਰੱਰ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਰਫ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪਰੈਸੀਡੈਂਟ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰਜ਼ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਚੌਧਰੀ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤੁਅੱਲਕ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਛਡੋ। ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਕੀ ਸਿੰਘ ਕਰਕੇ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ। (ਹਾਸਾ) (ਵਿਘਨ)

ਮੈਂ ਅਰਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਡਵਾਈਜਰ ਭੀ ਕੋਈ ਲੱਕੀ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਐਡਵਾਈਸ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਐਡਵਾਈਸ ਨਹੀਂ ਮਨਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਈ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੀ ਐਡਵਾਈਸ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। (ਵਿਘਨ)।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਐਡਵਾਈਸ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਕਦੋ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ? (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ (ਹਾਸਾ) (ਵਿਘਨ) ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫੇਸੀਲੀਟੀਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਕਾਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਫਲੈਟਸ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਧਰੋਂ ਆਪਣੀ

ਤਰਫ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਾਰਾਂ, ਫਲੈਟ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੈਸੀਲਿਟੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਤਾਂ ਇਹ ਫਿਰ ਇਧਰ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੈਸੀਡੈਂਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੈਸੀਡੈਂਟ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਰਹਿਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰੀਫ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਉਹ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਰਹਿਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਬਾਈ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤਕ ਨੌਬਤ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ। ਇਸ ਬਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇਵੋ। ਅਗਰ ਫਿਰ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੁਦਾਖਲਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੈ ਅਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ (ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਪੀਚਜ਼ ਵਿਚ ਏਤਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਨੂੰ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਬਣਾਕੇ ਫੈਸੀਲੀਟੀਜ਼ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਆਪ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਣੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫੈਸੀਲਿਟੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੋਈ ਫਲੈਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਅਮੈਂਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਟੇਜ ਉਤੇ ਏਤਰਾਜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੀਕਾਸ਼ਨਰੀ ਮੈਥਡਜ਼ ਅਡਾਪਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ।

ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਹਾਉਸ ਦਾ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਆਨਰੇਰੀ ਕਪੈਸਿਟੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਰਪਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਬਲਿਕ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਵੇਚੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਕੰਟਰੋਵਰਸੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਆਨਰੇਰੀ ਕੈਪੈਸਿਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ)

(ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਘਨ)

ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਅਗੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਐਪੁਆਇੰਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ (ਹਾਸਾ) ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਇਹਿਸਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਅਗਰ ਮੈਨੂੰ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਲਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਸੀਟ ਦੀ ਬਾਈਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਗੇ। (ਹਾਸਾ)

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਾਂਗੇ ਤੁਸੀਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲੈ ਆਉ । (ਹਾਸਾ)

Mr. Chairman : No Public inducement please.

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਸਖਤ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਖਤ ਅਲਫਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਕੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਤਰਫ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸਟੈਂਡਰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹਾਸਾ) ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification)Amendment Bill, as passed by the Punjab Legislative Council and, as amended, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB ANCIENT AND HISTORICAL MONUMENTS AND ARCHAEOLOGICAL SITES AND REMAINS BILL 1964

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Ancient and Historical Monuments and Archaeological Sites and Remains Bill be taken into consideration at once.

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਨ-ਕੰਟਰੋਵਰਸ਼ੁਲ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਓਬਜੈਕਟਸ ਐਂਡ ਰੀਜ਼ਨਜ ਵਿਚ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ ਵਜ੍ਹਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਨਾਨ-ਕੰਟਰੋਵਰਸ਼ਲ ਬਿਲ ਨੂੰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

(At this Stage Mr. Speaker occupied the Chair)

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Ancient and Hisorical Monuments and Archaeological Sites and remains Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਲਾਈ ਵਾਲੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਲ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੈਂਟਰਲ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਤਵਜ੍ਹੋ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਐਕਟ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੋਵੇ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਅਰੇਂਜਮੈਂਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਕੋਈ ਤਵਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਬਲਕ ਪਲੇਸ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਰਾਪਰ ਤਵਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਕੁਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੀ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਾਣ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫੇਅਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ

ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹਨ । ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਮਾਨੂਮੈਂਟਸ ਅਤੇ ਕੁਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਲਈ ਇਕ ਖਾਸ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਸਰੀਆਂ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮਜ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਾਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਅਜਿਹੇ ਮਾਨੂਮੈਂਟ, ਸਟੈਚੂਜ਼ ਜਾਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਉਸ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਣ । ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਬਲਿਕ ਪਲੇਸ ਉਪਰ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ । ਤੁਸਾਂ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਵਾਈਸਰਾਏ ਦੇ ਸਟੈਚੂ ਦੇ ਹੱਥ, ਪੈਰ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਵੀ ਕਾਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਗਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇੰਡੀਵਿਜੂਅਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਇਹ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਸਟੈਚੂ ਤਾਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਜ਼ਮਾਨਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਹਨ । ਅਜਿਹੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਪਲੇਸ ਤੋਂ ਰੀਮੂਵ ਕਰਕੇ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੋਵੋਕੇਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਪੇਂਟ ਹੋਈਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ 20, 20 ਅਤੇ 30, 30 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਪਈ ਹੈ । ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਇਥੋਂ ਉਸ ਘਰਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਰੁਪੈ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 150 ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ । ਜ਼ਮਾਨਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਚਣੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੀਜੈਕਟ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ 15, 15 ਸੌ ਅਤੇ 2,2 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਕੀਮਤ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਉਨਰਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਕਲਾਜ਼ ਪੰਜ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰੀਲਿਜਸ ਮਾਨੂਮੈਂਟ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਏਗਾ । ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਾਨੂਮੈਂਟ ਜਾਂ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਤੁਆਲੁੱਕ ਹੈ ਜਾਂ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਨੂੰ ਰੀਲੈਕਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹਰਜ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਤੁਆਲੁੱਕ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਖ ਰਾਜ ਸਹੀ ਮਾਹਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸੈਕੂਲਰ ਰਾਜ ਸੀ । ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਸਨ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਸਿਖ ਇਤਹਾਸ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜਿਤਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਇਕ ਰਾਜ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ । ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਸੈਕੂਲਰ ਸਪਿਰਿਟ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਖਤਲਾਫਾਤ ਪਾਏ ਹਨ । ਇਹ ਇਖਤਲਾਫਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਪੇਰੇਟ ਇਲੈਕਟੋਰੇਟ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਪਾਏ । ਖੈਰ ਅਸਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਨਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚੋਂ ਇਲੀਮੀਨੇਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਰਾਜ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਫਕੀਰ ਅਜ਼ੀਜ਼ਦੀਨ ਅਤੇ ਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਅਰੇਂਜ ਕਰਕੇ ਰਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਦੋਂ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿਖ ਅਜੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਤੁਅਲੁਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਿਸਲ ਭੰਗੀਆਂ ਦੀ ਮਿਸਲ ਨਾਲ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਖਾਨਦਾਨ ਬਰਾਹੇ ਰਾਸਤ ਉਸ ਮਿਸਲ ਦਾ ਵਾਰਸ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਮਿਸਲ ਦੀ ਜ਼ਮਜ਼ਮਾ ਤੋਪ ਲਾਹੌਰ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਮੰਗਵਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਕੁਮਿਟ-ਮੈਂਟ ਹੈ । ਮਹਾਰਾਜ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮਿਸਲ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ । ਅਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਤਕ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਰਹੇ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਭੰਗੀਆਂ ਦੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਮਸਮਾਰ ਕਰਕੇ ਆਬਾਦੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਦੀਵਾਰ ਢੱਠੀ ਹੋਈ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਭੰਗੀਆਂ ਦਾ ਕਿਲਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਢਹਿੰਦਾ ਢਹਿੰਦਾ ਢਹਿ ਗਿਆ ਹੈ । ਹੁਣ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਮੇਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਰਖੀ ਸੀ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲੁਟੇਰੇ ਨੇ ਇਕ ਪੰਡਤਾਣੀ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ ਸੀ । ਮੇਰੇ ਪੜਦਾਦੇ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੰਡਤਾਣੀ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਸੀ । ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਣ ਲਾਲ ਖੁਦ ਪੰਡਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਇਮ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੰਡਨ ਦੇ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਵੀ ਤਕੀਆਂ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਮੰਗਵਾ ਦਿਉ । ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰ ਐਨਾ ਵਡਾ ਇਹਸਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਹਾਸਾ) ਇਹ ਆਰਟ ਪੀਸਿਜ਼ ਬੜੀਆਂ ਵੈਲਯੂਏਬਲ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨਮੋਲ ਆਰਟਿਸਟਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਲੈਕਟ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ 1959 ਵਿਚ ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਟੋਕੀਓ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਲਟਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਕਰੋਲ ਖਰੀਦਿਆ । ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੈਂ ਪੰਜ ਪਾਊਂਡ (੬੫ ਰੁਪੈ) ਵਿਚ ਖਰੀਦ ਲਿਆ । ਅਜੇ ਮੈਂ ਉਹ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਅਮਰੀਕਨ ਮਿਲ ਪਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਉਤਮ ਕਲਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ੫ ਪਾਉਂਡ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ੫੦ ਪਾਉਂਡ ਔਫਰ ਕੀਤੇ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 50 ਪਾਉਂਡ ਔਫਰ ਕਰਨ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਸਤੇ ਜਿਆਦਾ ਪਕਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਆਰਟਿਸਟ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਹ ਅਜ ਤਕ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਕਈ ਮੈਨੂਸਕ੍ਰਿਪਟ, ਕਈ ਮਾਨੂੰਮੈਂਟ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਜਰਵ ਕਰਨ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ । ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ । ਇਕ ਖਾਸ ਮਿਉਜ਼ੀਅਮ ਬਣਾ ਕੇ ਉਥੇ ਇਹ ਚੀਜਾਂ ਇਕਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਖਾਨਦਾਨਾਂ

ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਹਨ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ (ਹਾਸਾ) ਮੈਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਪੂਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਨਾ, ਉਤਰ) : ਮੇਰੀ ਅਰਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿੰਨੇ ਉਚੇ ਨਮੂਨੇ ਅਤੇ ਪਾਏ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਿਆਂ ਕਾਰ-ਨਾਮਿਆ ਨੂੰ, ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ ਰਖਣ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਹੋ ਸਕੇ ਉਹ ਕਰਨ । ਲੇਕਿਨ ਬਹੁਤ ਦਫਾ ਐਸਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੇਕੀ ਔਰ ਬੁਰਾਈ ਦੋਨੋਂ ਇਕਠੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੇਢ ਸੌ ਸਾਲ ਤਕ ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਔਰ ਉਸ ਜਮਾਨੇ ਵਿਚ ਉਨਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਫਿਜ਼ੀਕਲੀ ਗੁਲਾਮ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਸਾਡਾ ਮੈਂਟਲ ਮੇਕ ਅਪ ਵੀ ਐਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਨਾਂ ਨੇ ਦਿਲੀ ਔਰ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਅਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅੰਗਰੇਜ ਚਲੇ ਗਏ ਸਾਡੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਕ ਗਲ ਫੌਰਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਔਰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਅਧ ਸੂਬੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਉਸ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਕੋਤਾਹੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਲ ਤਕ ਸਾਡੇ ਹਾਕਮ ਸਨ ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਰਖਣਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੇ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਮਲਕਾ ਮੁਅਜਮਾ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਔਰ ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿਸਤਰਾਂ ਅੰਗਰੇਜ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਗਏ ਸੀ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਔਰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਅਸਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵੀਰ ਸਪੂਤਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾ ਤੇ ਖੇਲਕੇ ਅਪਣੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਜਬਾਤ ਭੜਕੇ ਔਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਜਾਗੀ । ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਲਾਰਡ ਲਾਰੈਂਸ ਦਾ ਬੁਤ ਸੀ ਔਰ ਲਾਰਡ ਲਾਰੈਂਸ ਦੇ ਬੁਤ ਦੇ ਦੋ ਹਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਥ ਵਿਚ ਕਲਮ ਔਰ ਇਕ ਹਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ! ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਓ ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਥੋਂ ਕਲਮ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਰਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਗਾਵਤ ਕਰੋਗੇ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਸ਼ੀ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਧਿਆਂ ਰਖਾਂਗੇ ਔਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਬਮਿਸਿਵਲੀ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮੀ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰ ਕਲਮ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗੇ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਨੌਜਵਾਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਤਾਵਲੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਉਸ ਲਾਰਡ ਲਾਰੈਂਸ ਦੇ ਬੁਤ ਨੂੰ ਤੋੜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਇਹ ਚੀਜ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਖ ਜਾਗਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਬੁਤ ਦਾ ਨਕ ਕਟਿਆ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡਿਸਫਿਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਗਲ ਕਦੇ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਅਕਲਮੰਦੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ । ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰੋਵੋਕੇਸ਼ਨ ਸੀ ਉਸ ਬੁਤ ਦੀ ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੋਇਆ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਉਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਜ਼ਾਲਮ ਢਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਲੁਟ ਖਸੁਟ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਬਣਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਤ ਜੇ ਅਜ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚੌਰਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਨਾਲਾਇਕੀ ਔਰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ । ਜੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਜ਼ਾਰੀ ਰਖਿਆ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝ ਲਉ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ਼ ਬਗਾਵਤ ਕਰ ਉਠੇਗਾ ਔਰ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ **(cheers from the opposition).** ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁਲਕ ਦੀ ਅਣਖ ਔਰ ਗੈਰਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਵਿਚ ਜਦ ਆਸਟਰੀਆ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਪੋਲ ਉਪਰ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਇਕ ਟੋਪੀ ਟੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਉਥੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਥੋਂ ਲੰਘੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਕੇ ਨਿਕਲੇ ਔਰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਇਕ ਮਿਸਟਰ ਟਾਮ ਨੇ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਉਸ ਉਪਰ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਅਪਣੇ ਪੁਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੇਬ ਰਖ ਕੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਾਰ ਔਰ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਮਿਲੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਬੀੜਾ ਚੁਕਿਆ । ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਅਣਖ ਬੜੀ ਹੈਸੀਅਤ ਰਖਦੀ ਹੈ । ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਕੌਮ ਗ਼ੈਰਤ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕੌਮ ਵਿਚ ਗੈਰਤ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕੌਮ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਿਲ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਪਿਰਿਟ ਨੂੰ ਰਾਈਟ ਸਪਿਰਿਟ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਈਟ ਔਰ ਪਰਾਪਰ ਪਲੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਪਰੀਜ਼ਰਵ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਪਰ ਪਲੇਸ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਅਗਰ ਗੌਰਮਿਟ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਪਰ ਪਲੇਸ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹਿਸਟਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਮਕਸਦ ਹਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹੀ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਿਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਅਜ ਤੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਫੌਰਨ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ । ਇਹ ਬੜੀ ਸੀਰੀਅਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਦਾ ਹਿਸਟਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬਧ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਨੂੰ ਪਰੀਜ਼ਰਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਅਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਉਤਨਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਿੰਨਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ ਮਕਸਦ ਹਲ ਹੋਵੇਗਾ । ਸਾਨੂੰ ਅਪਣੀ ਹਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਅਪਣੀ

ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਔਰ ਹਿਸਟਰੀ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਸਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਔਰ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਹ ਇਕ ਨਾਨ-ਕੰਟਰੋਵਰਸ਼ਲ ਬਿਲ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਵਰਸੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜਾਂ ਹੋਇਆ ਸਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਥੇ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਰ ਪਲੇਸ ਤੇ ਰਖਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆਂ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

कामरेड राम चन्द्र (नूरपुर) : स्पीकर साहिब, इस पर मैं कोई बहुत कुछ कहना नहीं चाहता। सिर्फ इतना कहना ही चाहता हूं कि यह एक निहायत यूसफुल बिल है और हमें इसको वैलकम करना चाहिए। लेकिन इस वक्त मैं सिरफ इसलिए खड़ा हुआ हूं कि मैं दो चीज़ों की तरफ होम मनिस्टर साहिब की, जिन्हों ने यह बिल पेश किया है, तवज्जो खास तौर पर दिलाना चाहता हूं। जैसा कि आप को मालूम है, ज़िला कांगड़ा के मानूमैंट्स बहुत मशहूर हैं। एक तो मसरूर का टैम्पल है। यह नार्दरन इंडिया में ऐसा मन्दिर है जो कि एक राक पर बना हुआ है। इस तरह के मानुमैंट्स सदरन इंडिया में तो मिलते हैं लेकिन नार्दरन इंडिया में नहीं मिलते। बाज़ वायसराय भी वहां उसे देखने के लिए पहुंचते रहे हैं। लेकिन उसकी हालत अब बहुत खराब है। वहां पहुंचने का रास्ता भी ठीक नहीं है। इसलिए मैं दरखास्त करता हूं कि उस रास्ते को ठीक किया जाए और उस टैम्पल की पूरी तरह से रक्षा की जाए।

1-00 P. M.

इसी तरह नूरपुर फोर्ट और टैम्पल है। आप जानते हैं कि कांगड़ा स्कूल आफ आर्ट और बसौली स्कूल आफ आर्ट कला के क्षेत्र में अपना खास महत्व रखते हैं। नूरपुर के टैम्पल में इन दोनों स्कूल्ज आफ आर्ट की बहुत अच्छी अच्छी सुन्दर तस्वीरें दीवारों पर लगी हैं। लेकिन कुछ रोज़ हुए किसी कम्पनी के कुछ लोग वहां पर गए। पता नहीं वह क्या करते हैं, तेज़ाब वगैरा लगाकर दीवार की तह उखाड़ दी। ऐसी जगहों पर इस तरह से जो नुक्सान किया जाए उस की किसी तरह से भी इजाज़त नहीं होनी चाहिए और उन्हें बचाकर रखना चाहिए। इसलिए मैं समझता हूं कि काफी अच्छे मौके पर यह बिल लाया गया है और मैं आशा रखता हूं कि पुराने मानूमैंट्स की रक्षा करने के लिए पूरे तौर पर यत्न किए जाएंगे।

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : स्पीकर साहिब, यह जो यादागारों को महफ़ूज़ रखने के लिए चर्चा हो रही है और जो बिल रखा गया है इसपर मैं आप के द्वारा अर्ज़ करूं कि यह ठीक है कि यादगारों को ज़रूर महफ़ूज़ रखना चाहिए लेकिन यादगारों को महफ़ूज़ रखने के लिए, मेरे विचार के अनुसार, दो बातें हैं। एक तो वह यादगारें जो कि अंग्रेज़ों की यादगारें हैं यानी स्टैचूज़ की सूरत में, बुतों की सूरत में पंजाब या भारतवर्ष के अन्दर चौराहों पर अंग्रेज़ों ने लगाई हुई हैं . . . उन अंग्रेज़ों ने जिन्होंने हमारे ऊपर ज़ुल्म ढाए आज उन की यादगारें वहां पर खड़ी हैं। क्या सरकार उन को उसी सूरत में महफ़ूज़ रखने के लिए यह बिल ला रही है या उन बुतों को उठाकर किसी अजाइबघर में महफ़ूज़ रखने के लिए इस बिल को पास करवा रही

[चौधरी नेत राम]

है ? एक तो यह बात है यानी इस बात को स्पष्ट किया जाए कि किस ढंग से उन यादगारों को महफ़ूज़ किया जाएगा । मुझे खेद है कि वह भगत सिंह, राजगुरु और सुखदेव जो कि इनकिलाब के बानी मबानी थे, जिन्होंने देश और पंजाब पर होने वाले अंग्रेज़ों के ज़ुल्मों के खिलाफ बगावत का नारा बुलन्द करके असैम्बली में बम्ब फेंका था, और देश वासियों को जगाया था उन को फांसी दिलवाने में लार्ड इरवन सब से आगे था ।

सरदार भगत सिंह, राज गुरू और सुखदेव सब सोशलिस्टक तहरीक को आगे ले जाने वाले थे और सोशलिस्ट ढंग से रंगे हुए थे । यही वजह है कि पंजाब के सोशलिस्टों ने दिल्ली में लार्ड इरवन के बुत के नाक और कान तोड़ दिए हैं और उस का मुंह लुक से काला कर दिया है. . .

श्री अध्यक्ष : यह बिल उस स्टेचू के बारे में नहीं है यह तो उन यादगारों के लिए है जो पंजाब में हैं । (This bill will not cover that statue. It only relates to the monuments in punjab)

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहब, पंजाब में भी उन लोगों के बुत हैं जैसे अमृतसर मलिका का बुत है और उस के नाम से बाज़ार का नाम पड़ा हुआ है । इसी तरह से सिरसा में भी एक बुत था जिस को हमारे कुछ नौजवानों ने तोड़ दिया था । ऐसे बुत जब हमें नज़र आते हैं तो वह हमारे ज़खमों पर नकम छिड़कते हैं । मैं इस लिए मिनिस्टर साहब से अर्ज़ करता हूं कि अगर आप इस तरह के बुतों को महफ़ूज़ रखने की बात कर रहे हैं तो इस से ज़्यादा अन्याय पंजाब की जनता के साथ और नहीं होगा । सरदार ऊधम सिंह जैसे नौजवानों के बुतों को अगर यह बिल महफ़ूस रखने के लिए है तो हम आप के साथ हैं । सरदार ऊधम सिंह ने जनरल डायर को जिस ने अमृतसर में जलयांवाला बाग़ में गोली चलाई थी और हज़ारों देशभक्तों को मरवा दिया था, को कई साल बाद इंगलैंड में जा कर मारा था । उस का बुत सुनाम में है । हम ऐसे बुतों को महफ़ूज़ रखने के हक में हैं । अगर आप उन अंग्रेज़ों के बुत महफ़ूज़ रखेंगे जिन्हों ने यहां पर ज़ुल्म ढाए थे तो इस से हमारी जनता चिढ़ती है । आप का ऐसा करना हमारे साथ एक बड़ा अन्याया होगा ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ (ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜਿੰਨੇ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਮਾਨੂੰਮੈਂਟਸ ਹਨ ਆਰ ਕਿਉਲਾਜੀਕਲ ਸਾਈਟਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇਡੀਆ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੀ ਸੀ, 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ । ਜਦੋਂ ਦੀ ਸਾਡੀ ਕਾਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਬਣੀ ਹੈ, ਤਦ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕੈਟੇਗਰੀਜ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਪਹਿਲੀ ਕਟੇਗਰੀ ਵਿਚ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਥਲੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਨਕਰੰਟ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਹਨ ਔਰ ਤੀਜੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਬੰਧ ਪੁਰਾਣੀ ਹਿਸਟਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਹਮਲਾਆਵਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਫਸੀਲ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਰਵੇ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 240 ਹੈ ।

ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਮੰਦਰ ਬਾਰੇ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਹਿਸਟਰੀਕਲ ਥਾਂ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਟੇਟ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਵਲ ਤਾਂ ਉਹ ਜਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਪਾ ਲਵਾਂਗੇ ।

ਇਕ ਗਲ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਬੜੀ ਅਛੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਮੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਅਰਜ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਤਸਲੀ ਬਕਸ ਹੈ । ਮੈਂਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਜਾਕੇ ਦੇਖ ਆਇਆ ਸੀ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਉਥੇ ਕਈ ਹਿਸਟਾ- ਰੀਕਲ ਪਿਕਚਰਜ਼ ਔਰ ਡਾਕੂਮੈਂਟਸ ਵੀ ਪਏ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਬਕਾਇਦਾ ਕਈ ਡਾਕੂਮੈਂਟਸ ਨੂੰ ਪਰੀਜ਼ਰਵ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਸਟਰੀ ਦੀ ਸ਼ੇਪ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਈ ਡਾਕੂਮੈਂਟਸ ਜ਼ਿਹੜੇ ਇਥੋਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸੀ, ਕਈ ਫਾਰਨ ਕੰਟਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਜਿਤਨੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਸੀ ਲੈ ਆਏ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਢਿਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੰਗੀਆਂ ਦੀ ਤੋਪ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਉਹ ਚੀਜਾਂ ਲੈ ਆਏ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੀਲ ਕਰਨਾ ਇਕ ਡਿਫੀਕਲਟ ਪਰਾਬਲਮ ਹੈ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜਾਂ ਨਾਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ । ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਐਸੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੇ, ਕਈ ਐਸੇ ਡਾਕੂਮੈਂਟਸ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਵੇਲੇਬਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੋਤੀ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਇਕ ਕਾਰਨਰ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿਊਂਕਿ ਉਸ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਬਾਕੀ ਦਾ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਵੀ ਲੈ ਲਉ ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਉਹ ਗੋਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦਾ ਵੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਡੀਸੈਂਟ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਡਾਕੂ- ਮੈਂਟਸ, ਪਿਕਚਰਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰਖੀਆਂ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਰਡਰ ਸਟੇਟ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਂਪਣੇ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਚੰਗੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡੀਸੈਂਟ ਢੰਗ ਦਾ ਬਣਾਈਏ ।

[ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਾਨ ਕੰਟਰੋਵਰਸ਼ਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੀਜ਼ਰਵ ਕਰੀਏ ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Ancient and Historical Monuments and Archaeological sites and Remains Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House will now consider the Bill clause by clause.

Sub-Clauses (2)&(3) of clause 1

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clauses (2) & (3) of clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried

Mr. Speaker : If the House agrees, I may put the uncontroversial clauses to the vote of the House together.

Voices : No objection.

Clauses 2 to 18

Mr Speaker : Question is—

That clauses 2 to 18 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 19

श्री रूप लाल महता (पलवल) : स्पीकर साहब, इस क्लाज़ पर मेरी एक एमेंडमेंट है ।

श्री अध्यक्ष : आप की एमेंडमेंट आऊट आफ आर्डर है क्योंकि वह मेरे पास अभी पहुंची है । वैसे आप इस पर बोलना चाहें तो आप बोल सकते हैं । (The amendment given notice of by the hon. Member is out of order because it has been received by me just now. Anyhow the hon. Member may speak on the Bill).

श्री रूप लाल महता : स्पीकर साहब, यह ठीक है कि हम इस बिल का समर्थन करते हैं जो पुरानी यादगारों को महफूज़ रखने के लिए है लेकिन मैं इस क्लाज़ 19 के बारे में कहना चाहता हूं कि हमारे ज़िला गुड़गावां में महाराजा नाहर सिंह का जो किला है उस को गिराया जा रहा है । उसकी एक दीवार गिराने के लिए वहां की म्यूनिसपल कमेटी ने एक रैज़ोलयूशन पास कर के उस को गिराना शुरू कर दिया है । इस काम के लिए उन्होंने 11 हज़ार रुपए मन्ज़ूर किए हैं । मैं ने इस के सम्बन्ध में एक काल एटेनशन मोशन भी पेश की थी । वहां उस दिवार को गिराने का काम जब शुरू किया गया तो रात के बारह बारह बजे तक वहां खुदाई की जाती रही है और पता चला है कि वहां से कई कीमती चीज़ें निकली हैं जो पुरानी यादगार के तौर पर रखी जा सकती थीं लेकिन वह तो खुदाई कराने वाले ले गए हैं । यह उस महाराजा नाहर सिंह की यादगार के साथ सलूक हो रहा है, उस वीर पुरुष के साथ हो रहा है जिस ने 1857 में देश को आज़ादी करवाने के लिए बुलभ गढ़ के मैदान में वीर गति पाई थी और उस के साथ हज़ारों दूसरे जांबाज देश की आज़ादी के लिए शहीद हुए थे ।

वह जो इतनी पुरानी और मशहूर यादगार थी, उस को तोड़ा गया, खराब किया गया । यहां पर राजा की कचहरी है, थानेदार का मकान है, घर है । उसमें सिवल कोर्ट काम करती है । उस की दीवार जो कि 6 फुट चोड़ी थी, जिस में मोर्चे वगैरह थे, कुएं थे, बाग था वह सब खराब कर दिए गए, तोड़ दिये गए । राजघराने के जो पुरोहित फैमिली है उस ने डिप्टी कमिश्नर को, ऐ.ड़ी. डी. ओं को सब को तार भेजे कि डीमालीशन स्टे किया जाए मगर स्टे आर्डर नहीं पास किये गए । पिछले दिनों वहां पर जलसा हुआ राजा के जनमदिवस पर । उन के खानदान के लोग दिल्ली से आए हुए थे । उन को गिला है कि यह वह राजा था जो फांसी पर देश की खातिर झूल गया, अंग्रेजों से लड़ा देश को आजाद कराने के लिये मगर जब देश आजाद हुआ तो उस की यादगार को खत्म कर दिया गया.....

श्री अध्यक्ष : महता जी, आप इस क्लाज़ के खिलाफ हैं या इस के हक में हैं? आप की बात आ गई है । (The hon. member's point has comes. Is he for or against the clause ?

श्री रूप लाल महता : मैं चाहता हूं कि जो एरिया प्रोटैक्टिड डिक्लेयर किया गया उस में से जो चीजें मिलें वह सरकार की प्रापर्टी होनी चाहिए ।

Mr. Speaker : Question is—

That clause 19 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clauses 20 to 39.

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 20 to 39 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Sub-clause (1) of clause 1

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clause (1) of clause I stand part of the Bill.

The motion was carried

TITLE

Mr Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Home Minister (Pandit Mohan Lal) : I beg to move—

That the Punjab Ancient and Historical Monuments and Archaeological Sites and Remains Bill be passed .

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Ancient and Historical Monuments and Archaeological Sites and Remains Bill be passed.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉਤਰ) : ਮੈਂ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਰਜ਼ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਕਲਾਜ਼ 19 ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮਹਿਤਾ ਰੂਪ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਯਾਦਗਾਰ ਦੇ ਢਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇਤਹਾਸਿਕ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਕੋਈ ਇੰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਤਹਾਸਿਕ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਜੋ ਬੇਚੈਨੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਇਕ ਕੈਟੇਗਰੀਕਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਇਤਹਾਸਕ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਗਿਰਾਇਆ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਦੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਐਸ. ਡੀ. ਉ. ਪਲਵਲ ਨੂੰ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫੀਕਲੀ ਹੋਰ ਗਿਰਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਨਕਵਾਇਰੀ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਗੁੜਗਾਓਂ, ਐਸ. ਡੀ. ਉ.,ਪਲਵਲ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਾਂਗੇ ।

Mr Speaker : Question is—

That the Punjab Ancient and Historical Monuments and Archaelogical Sites and Remains Bill be passed.

The motion was carried.

THE EAST PUNJAB MOLASSES (CONTROL) AMENDMENT BILL, 1964.

Minister For Excise, Taxation & Capital (Shri Ram Saran Chand Mittal) : Sir, I beg to move.—

That the East Punjab Molasses (Control) Amendment Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the East Punjab Molasses Control) Amendment Bill be taken into consideration at once .

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर पूर्व) : स्पीकर साहिब, जहां तक इस बिल का सम्बन्ध है मैं इस को वैलकम करता हूं । मगर चार पांच बातों की तरफ सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूं ।

पहली बात तो यह है कि पंजाब में सात शूगर फैक्टरीज़ हैं जो करीब 2,300 टन मोलैसिज़ हर साल रीलीज़ करती हैं । इस में से सिर्फ 23'2 टन मोलैसिज़ फाउंडरीज़ को दिया जाता है जिन की तादाद पंजाब में 500 के करीब है । इन फाउंडरीज़ ने फौरन ऐक्सचेंज कमाने वाला माल तैयार कराना है लाइट एंजीनयरिंग का सामान तैयार करना होता है । मगर इन को सिर्फ 232 टन दिया जाता है जबकि बाकी सारा का सारा इलिसिट डिस्टीलेशन से शराब बनाने वालों को बेचा जाता है । इस का परमिट डिपार्टमेंट जारी करता है मगर फैक्टरी जितनी चाहे उस की कीमत ले । जो डिस्टलरीज़ वाले हैं उन को 6 आने फी मन के हिसाब से मोलैसिज़ मिलता है मगर इस के मुकाबले में फाउंडरीज़ को दस पंद्रह रुपए फी मन के हिसाब से मारकीट के अन्दर मिलता है । पहले इस के एक ड्रम की कीमत 10 रुपए हुआ करती थी मगर अब यह 115 रुपए हो गई है । इस तरह से फाउंडरीज़ को रा मैटीरियल न मिलने की वजह से कई कई महीने अपना काम बन्द रखना पड़ता है मगर हालांकि सरकार की पालिसी प्राहिब्शन की है तो भी उन को मोलैसिज़ इतना सस्ता दिया जाता है । इस हालत का सुधार होना चाहिए । वज़ीर साहिब इस बारे में स्टेटमैंट दें कि फाउंडरीज़ को जल्दी और रीज़नेबल रेट पर दिलाने का यह इन्तज़ाम करेंगे ।

दूसरी बात जो इस बिल के बारे में कहना चाहता हूं वह यह है कि जितनी शूगर मिल्ज़ हैं उन में कुछ एक्साइज़ अफसर, सुपरवियन के लिए मुकर्रर होंगे और उन पर 2,480 रुपये हर महीने खर्च होगा । वह मोलैसिज़ की देख भाल करेंगे । मगर हालत यह है कि पंजाब में जितनी शूगर मिल्ज़ हैं उन में से किसी के पास भी पक्का और कवर्ड टैंक नहीं हैं जिस में वह मोलैसिज़ जमा करेंगे । इन के बिना मोलैसिज़ को वह सुपरवाइज़ नहीं कर सकेंगे । उस में बारिश का पानी पड़ सकता है, उस में मिलावट की जा सकती है और कमी पूरी की जा सकती है । मैं चाहता हूं कि सारी शूगर मिलों में वह स्टाफ एपवायंट करने से पहले वहां पर पक्के और कायदे के मुताबिक टैंक बनवाए जाएं ताकि पूरी तरह से उन का इन्तज़ाम किया जा सके ।

इसके अलावा मैं यह बात कहना चाहता हूं कि यह मोलैसिज़ टोबै को डीलर्ज़ को दिया जाता था । इस तरीके से 1962-63 में उन से सरकार को 1,24,000 रुपया डियूटी के तौर पर वसूल हुआ मगर पिछले साल उन को नहीं दिया गया जिस की वजह से यह डियूटी सिर्फ तीन हज़ार वसूल हुई । इस तरह से सरकारी रेवेन्यू का नुक्सान हुआ और उस को न जा कर शराब निकालने वालों को मिला है । मैं कहूंगा कि इस की कीमत शराब बनाने वालों से ज़्यादा ली जाए ताकि शराब की खपत कम हो सके और ज्यादा मिकदार मोलैसिज़ की फौउंडरीज़ को मिल सके । उम्मीद है कि सरकार इन तीन चार बातों की तरफ तवज्जोह देगी ताकि इस बिल का मकसद पूरा हो सके ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉਤਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਗੰਨੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਰਿਸਟਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਮੋਲੈਸਿਜ਼ ਦੀ ਕੀਮਤ ਫਿਕਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਟ ਤੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪ ਸੀਰਾ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਵੇਚਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਇਨਐਫੀਸੈਂਸੀ ਦੀ ਕੀ ਮਿਸਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਸ਼ੀਰੇ ਨੂੰ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਵੇਚਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਜੋ ਗੌਰਮਿੰਟ ਰਾਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੇਚਣ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਗੰਨਾ ਕੰਟਰੋਲ ਪਰਾਇਸ ਤੇ ਗਰੋਅਰ ਪਾਸੋਂ ਖਰੀਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੰਨੇ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਸਾਲ ਕਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਗਰੋਅਰ ਨੂੰ ਟੈਂਪਟੇਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕੋਹਲੂ ਰਾਹੀਂ, ਕੁਲਹਾੜੇ ਰਾਹੀਂ ਗਨੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕਰ ਅਤੇ ਗੁੜ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੋਅਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਹੋਏ । ਮਿਲਾਂ ਵੀ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੰਨਾ ਮਿਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਖਰੀਦ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਗਰੋਅਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਨ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਖੜੇ ਹਨ । ਤੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਲਾਨਾ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਪਸ ਲਏ । ਹੁਣ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਨ ਸੀਡ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੇਨ ਸੀਡ ਮਿਲ ਸਕੇ । ਜਦੋਂ ਸੀਡ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਚਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕੇਨ ਸੀਡ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਾਈਸ ਮੁਕੱਰਰ ਨਹੀਂ, ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਭਾ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਨੇ । ਜਿਸ ਭਾ ਤੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਸਲੂਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਲਾਨ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੰਨਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਟ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੋਅਰ ਨੂੰ ਉਸ ਭਾ ਤੇ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੋ ਸ਼ੀਰਾ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਭਾ ਮੁਕੱਰਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਜਿਨੇ ਭਾ ਤੇ ਇਹ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਵੇਚਣ, ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਮਤਿਆਜ਼ੀ ਸਲੂਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਟੈਂਕਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਸ਼ੀਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਸ਼ੀਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਭਾ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਾਉਂਡਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧ ਨਿਰਖ ਤੇ ਅਤੇ ਡਿਸਟਿਲਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਭਾ ਤੇ ਇਹ ਸੀਰਾ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕੀਮਤ ਤੇ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਕੋਈ ਇਕ ਦਾਮ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰ ਨੂੰ ਇਕ ਭਾ ਤੇ, ਜਾਇਜ਼ ਕੀਮਤ ਤੇ ਸ਼ੀਰਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰ ਦੇ ਹਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਫਾਦ ਦਾ ਤਹੱਫਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਸ਼ੀਰੇ ਦੀ ਨਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਹੁਣ ਤਕ ਬਣਦੀ ਚਲੀਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨਜਾਇਜ ਸ਼ਰਾਬ ਬਨਾਣ ਵਾਸਤੇ ਐਨਕਰਿਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਦੇਣ ਲੈਣ ਦੇ ਭਾ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਰਖ ਕੇ ਇਲਿਸਟ ਡਿਸਟਿਲੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਐਨਕਰਿਜ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਭਾ ਮਰਜੀ ਹੈ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ੀਰੇ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਨੂੰ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਹਥ ਵਿਚ ਲਏ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਫਾਉਂਡਰੀਆਂ ਅਤੇ ਡਿਸਟਿਲਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇ ਕਿ ਸੀਰੇ ਦਾ ਇਕ ਕਤਰਾ ਵੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ । ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਿਸਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਖਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਸੀਰਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਨੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਲ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਗੰਨਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਕਰਿਸਟਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਗੰਨੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਪਰਮਿਟ ਇਸ਼ੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿੰਨਾ ਮਾਲ ਮਿਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸ਼ੀਰੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਜੋ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ । ਇਹ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਥੋੜਾ ਸੀ ਹੁਣ ੫੦੦ ਰੁਪਏ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਹੱਦ ਵਧ

ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਕਿ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੇ। ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰੇ । ਪਰ ਇਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਵੇਖੀ ਗਈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪਾਵਰਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਵੇਖੀ ਤੇ ਉਹ ਲੈ ਆਂਦੀ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਰਵੇਗਾ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਸਾਰਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋ ਸਕੇ । ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਚੁਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੀਰੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਡ ਤੇ ਵੀ, ਜਿੰਨੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਜਾਇਜ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਕਸ਼ੀਦ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਏਨਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਕਤ ਅਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੋਰਚੇ ਅਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ, (ਹਾਸਾ) ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਸੂਮ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਛਡੋ ਜਾਣ ਦਿਉ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਹੋ ਲੈਣ ਦਿਉ । ਪਰ ਜਦ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਕਈ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਖੁਦ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ । ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਦੇ ਸਚੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ । ਜਦ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਇਸ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਤਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ੀਰਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਫਾਊਂਡਰੀਆਂ ਵਿਚ ਘਟ । ਪਰ ਮੈਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਪਾਸ ਦੋਵੇਂ ਮਹਿਕਮੇ ਹੋਣ ਇਨਡਸਟਰੀ ਦਾ ਵੀ ਅਤੇ ਸੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ੀਰੇ ਦੀ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬੂਸ਼ਨ ਅਨਈਵਨ ਹੋਵੇ । ਕਿੰਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ । ਸ਼ੀਰੇ ਦਾ ਭਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਦਮੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਬਿਲ ਵੇਖਿਆ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਛਡੋ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦਿਉ ਪਰ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁਣ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹਨ ਜੋ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਸ਼ੀਰਾ ਛੇ ਆਨੇ ਤਾਂ ਡਿਸਟਿਲਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ੧੪-੧੫ ਰੁਪਏ ਬਾਹਰ ਫਾਊਂਡਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਇੰਨ੍ਹਾ ਭਾਰੀ ਫਰਕ ਕਿਉਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਾਸ ਤਵੱਜੋ ਇਸ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫੇਅਰ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬੂਸ਼ਨ ਦਾ ਅਸੂਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। .... (The hon. Member was still in possession of the House.)

Mr. Speaker : The House stands adjourned till 1.00 p. m. on Monday, the 6th April, 1964 .

(*The Sabha then Adjourned till* 1.00 *p. m. on Monday, the 6th April*, 1964)

APPENDIX

TO

Punjab Vidhan Sabha Debate Vol. I No. 31 *dated the* 3*rd April,* 1964.

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the Offices under the Chief Engineer Delhi Barrage Irrigation Works Punjab.

1540. Sardar Ajaib Singh Sandhu: Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class I, II, III and Class IV posts separately in the offices under the Chief Engineer Delhi Barrage Irrigation Works, Punjab together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

Chaudhri Ranbir Singh : The required information is given below—

Class	Total No. of posts S.C.	B.C.	Name and designation of officer/official	Date of appointment	Percentage reserved S.C.	B.C.
I	—	—	—	—	There is no separate percentage of posts reserved for members of Scheduled Castes and Backward Classes in various Administration of I.B. The cadre of Class I and II posts in I. B. is a compact one for the entire Irrigation Branch.	
II	1	—	—	21-11-63		
III	18	17	As per list attached Annexure 'A'		19%	2%
IV	47	21	Ditto 'B'		19%	2%

Percentage in each Category
Scheduled Caste Backward Classes

Class III : 8%

Class IV : 24%

ANNEXURE—A

List of Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes

Serial No.	Name of official belonging to Scheduled Castes Backward Class	No. Scheduled Caste 17	No. Backward Classes 17	Date of appointment	remarks	Percentage S. C. 21%	Percentage B. C. 7%
	PATIALA CIRCLE I. B. PATIALA						
	Class III						
	Sarvshri—						
1	Gulwant Singh, Clerk			12-5-60	Scheduled Caste		
2	Durga Dass, Clerk			4-2-60	Ditto		
3	Jagdish Singh, Clerk			23-12-61	Backward Class		
4	Om Parkash Bhatti, Clerk			2-7-55	Scheduled Caste		
5	Bishan Singh, Accounts Clerk			22-4-48	Backward Class		
6	Prita Ram, Clerk			26-11-60	Scheduled Caste		
7	Manohar Lal, Clerk			30-8-61	Ditto		
8	Mohinder Singh, Clerk			14-9-62	Ditto		
9	Mohinder Singh, Clerk			25-11-61	Backward Class		
10	Bhagwan Singh, Clerk			1-6-61	Ditto		
11	Amarjit Singh, Draftsman			5-1-61	Ditto		
12	Ishar Singh, F Printer			25-9-61	Ditto		
13	Hardev Singh, Zilladar			12-11-56	Scheduled Caste		
14	Gulzari Ram, Zilladar			23-11-54	Ditto		
15	Bhagat Ram, Zilladar			—	Ditto		
16	Sadhu Ram, Zilladar			13-11-56	Ditto		
17	Gurcharan Singh, Zilladar			1-12-59	Ditto		
18	Kartar Singh, A. R. C.						
19	Gurdial Singh, A. R. C.			*10-47	Backward Class		
20	Amarwant Singh, A. R. C.			13-5-62	Ditto		
21	Gurdial Singh, S. O.			17-9-61	Scheduled Caste		
22	Vir Dass, S. O.			28-12-60	Ditto		
23	Raunqi Ram, Clerk			8-10-59	Ditto		
24	Sham Lal, Clerk			29-7-54	Backward Class		
25	Kartar Singh, IBC			9-10-200*	Ditto		
26	Sadhu Singh, IBC			11-3-54	Ditto		
27	Ram Murti, IBC			19-3-56	Ditto		
28	Inder Singh, IBC			9-12-41	Ditto		
29	Telu Ram, IBC			27-1-62	Ditto		
30	Mohinder Singh, App : IBC			26-9-63	Ditto		
31	Mohinder Singh, IBC			23-1-62	Scheduled Caste		
32	Ram Chand, IBC			62	Backward Class		
33	Harnek Singh, IBC			1954	Ditto		
34	Bishan Singh, Draftsman			6-2-53	Scheduled Caste		
	YAMUNA BARRAGE CIRCLE DELHI						
35	Jagdish Chand, Clerk			17-7-53	Scheduled Caste		

*Printed as received from the Government

ANNEXURE—B

List of Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes

Serial No.	Name of official belonging to Scheduled Caste/ Backward Class	No. Scheduled Caste 43	No. Backward Class 21	Date of appointment	Remarks	Percentage S. C. 21%	Percentage B. C. 7%

PATIALA CIRCLE IX. B. PATIALA

CLASS—IV

Sarvshri—

	Name	Designation	Date of appointment	Remarks
1	Amar Singh	Gauge Reader	26-6-56	Scheduled Caste
2	Santokh Singh	Ditto	4-5-51	Ditto
3	Bachana Ram	Ditto	27-9-51	Ditto
4	Pirthi Singh	Ditto	5-4-61	Ditto
5	Sadhu Singh	Peon	4-6-60	Ditto
6	Hari Ram	Do	15-7-49	Ditto
7	Bhan Singh	Do	30-2-47	Backward Class
8	Misri Ram	Do	1926	Ditto
9	Ramdia Singh	Do	26-8-84 BK	Scheduled Caste
10	Dharam Singh	Do	6/63	Ditto
11	Jhangi Ram	Do	62	Backward Class
12	Santa Singh	Do	1-3-57	Ditto
13	Surjan Singh	Do	1-8-2004 BK	Ditto
14	Boota Singh	Do	30-12-48	Scheduled Caste
15	Naranjan Singh	Do	22-1-54	Backward Class
16	Hari Singh	Do	24-1-2005 BK	Ditto
17	Rattan Singh	Do	1961	Scheduled Caste
18	Harbans Singh	Do	—	Ditto
19	Santoo	Daffedar	24-6-60	Ditto
20	Chanan Singh	Do	18-10-55	Backward Class
21	Babu Singh	Do	13-3-54	Ditto
22	Amar Nath	Barkandaz	15-5-52	Ditto
23	Shiv Ram	Do	5-12-58	Ditto

Serial No.	Name of official belonging to Scheduled Caste Backward Class	No. Scheduled Castes 43	No. Backward Classes 21	Date of appointment	Remarks	Percentage S. C. 21%	Percentage B. C. 7%
24	Bhan Singh	Do		27-4-62	Scheduled Caste		
25	Chhaju Ram	Do		16-1-52	Backward Class		
26	Bir Singh	Do		3-12-59	Ditto		
27	Ishar Singh	Do		19-7-61	Scheduled Caste		
28	Hazura Singh	Do		26-11-60	Ditto		
29	Lal Singh	Dak Runner		1-5-61	Ditto		
30	Arjan Singh	Ditto		29-12-60	Ditto		
31	Shiv Ram	Ditto		8-6-61	Ditto		
32	Ujjagar Singh	Ditto		19-8-60	Backward Class		
33	Mohinder Singh	Ditto		22-12-60	Ditto		
34	Bachan Lal	Sweeper		1-3-62	Scheduled Caste		
35	Ishar Kaur	Sweepress		28-12-60	Ditto		
36	Sarwan Singh	Chowkidar		19-9-60	Ditto		
37	Dropdi	Sweepress		1-10-59	Ditto		
38	Ralla Singh	Mate		1-4-62	Ditto		
39	Mangta Singh	Chowkidar		9-62	Backward Class		
40	Amar Singh	Do		24-3-61	Ditto		
41	Rup Chand	Peon		1948	Ditto		
42	Jagan Singh	Beldar		1-4-62	Ditto		
43	Jangir Singh	Do		1-4-62	Ditto		
44	Atma Singh	Do		1-4-62	Ditto		
45	Jit Singh	Do		1-4-62	Scheduled Caste		
46	Maghar Singh	Do		1-4-62	Ditto		
47	Joginder Singh	Do		1-4-62	Ditto		
48	Pritam Singh	Do		1-4-62	Ditto		
49	Mohar Singh	Do		1-4-62	Ditto		
50	Gurdev Singh	Do		1-4-62	Ditto		

Serial No.	Name of official belonging to Scheduled Caste Backward Class	No.		Date of appointment	Remarks	Percentage	
		Scheduled Castes 43	Backward Clasess 21			S. C. 21%	B. C. 7%
51	Santokh Singh Beldar			1-4-62	Scheduled Caste		
52	Jangir Singh Do			1-4 62	Ditto		
53	Rulda Ram Do			1-4-62	Ditto		
54	Balbir Singh Do			1-4-62	Ditto		
55	Labh Singh Do			1-4-62	Ditto		
56	Kaka Singh Do			1-4-62	Ditto		
57	Gurdev Singh Do			1-4-62	Ditto		
58	Pritam Singh Do			1-4-62	Ditto		
59	Kaka Singh Do			1-4-62	Ditto		
60	Gurdial Singh Do			1-4-62	Ditto		
61	Nachitar Singh Do			1-4-62	Ditto		
62	Kaka Singh Do			1-4-62	Ditto		
63	Kapur Singh Do			1-4-62	Ditto		
64	Bhag Singh Do			1-4-62	Ditto		
65	Ujjagar Singh Do			1-4-62	Ditto		
66	Maghi Singh Do			1-4-62	Ditto		
67	Hari Singh Do			1-4-62	Ditto		
68	Dass Ram Do			1-4-62	Ditto		

616PVS—386—19-12-64—C. P. ond S. Pb. Chandigarh

Punjab Vidhan Sabha Debates

6th April, 1964

Vol. I—No. 32

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, the 6th April, 1964

Price : Rs. 4.05 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I— NO. 32, DATED THE 6TH APRIL, 1964

Read	*For*	*Page*	*Line*
मुताल्लिक	मुताल्कि	(32)1	15
नार्दर्न	नार्दन	(32)4	11 from below
Mr. Speaker	r. Speaker	(32)6	8
पैनल्टी	पैनलैटी	(32)6	2 from below
[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]	[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]	(32)8	Heading
ਉਗਰਾਹਿਆ	ਉਗਰਾਇਆ	(32)8	15- 16
to	with	(32)12	12 from below
practise	practice	(32)21	12 from below
ਬਹੁਤ	ਬਹਤ	(32)34	3 from below
ਨਾਲ	ਲਾਨ	(32)34	last
गैर	गैश	(32)38	8 from below
ज़्यादा	यादा	(32)38	3 from below
ਅਤੇ	ਅੰਰ	(32)40	16
ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ	ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ	(32)42,44	5, 1
नारनौदं	नारनौल	(32)44	17
ਚਾਹੁੰਦਾ	ਚਾਹੁਦਾ	(32)49	7
ਪੰਜਾਬ	ਪਜਾਬ	(32)50	13
ਚਾਹ	ਚਾ	(32)53	8

Read	*For*	*Page*	*Line*
चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक	चौधरी मुख्तियार सिंह	(32)54	10 from below
ਸਾਹਿਬ	ਸਹਿਬ	(32)54	7 from below
(ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ ਐਸ. ਸੀ.)	(ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ)	(32)54	3 from below
ਮੈਨੂੰ	ਮਨੂੰ	(32)57	7 from below
ਬੋਲਣ	ਥੋਲਣ	(32)57	5 from below
ਮੈਂ	ਮੰ	(32)58	2, 14
ਸਦਰ	ਸ਼ਹਿਰ	(32)60	12
ਗੋਬਿੰਦ	ਗੋਬਿਦ	(32)61	5
ਕਿਹਾ	ਕਿਹ	(32)61	6
ਰੰਗਰੇਟੇ	ਰੰਗਰੇਟਾ	(32)61	7
ਬੇਟੇ	ਬੇਟਾ	(32)61	7
ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ	ਪੋਤਸਾਹਿਤ	(32)61	9 from below
ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ	ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ	(32)61	5 from below
ਉਪਰ	ੳਪਰ	(32)63	14

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 6th April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 1 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

QUORUM

(Since the House was not in quorum bells were sounded).

Chief Minister : Unless somebody objects, the Speaker should not take notice of quorum.

Shri Prabodh Chandra : It is for the Speaker to see whether the House is in quorum or not. The meeting will not be constitutional if the quorum is not complete.

(At this stage the House was in quorum)

QUESTION HOUR (DISPENSED WITH)

श्री अध्यक्ष : सरदार गुरदयाल सिंह जी, आज एजेंडे के अतिरिक्त हमने रूल 84 के तहत जो मोशन हरिजनों के मामले के मुताल्लिक है वह भी डिसकस करनी है इसलिए मैं समझता हूं कि क्वैस्चन आवर और जो मोशन वगैरह हाउस के सामने हैं, उन्हें डिस्पैंस विद कर दिया जाए। (Addressing Sardar Gurdial Singh Dhillon : In addition to the business on the agenda the House has to discuss the motion under Rule 84 regarding the matter concerning the Harijans, so I think the Question Hour and other motions, etc., before the House be dispensed with for today.)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : मैं समझता हूं कि हरिजन मेम्बर साहिबान आ जाएं तो उनसे कंसल्ट करके टाइम फिक्स कर लें या कल डिसकस कर लें।

श्री अध्यक्ष : यह ज़रूरी है; इसके लिए दो घंटे निकालने हैं। (It is necessary to discuss the motion and two hours will have to be allotted for it.)

श्री बनवारी लाल : जनाब स्पीकर साहिब, यह मामला बड़ा अहम है, इसलिए इसको डे बाई डे पोस्टपोन नहीं करना चाहिए। मैं आप से रिक्वैस्ट करता हूं कि क्वैस्चन आवर डिस्पेंस विद कर दिया जाए।

श्री अध्यक्ष : मैं समझता हूं कि यह ठीक है। (I think it is right).

The question hour is dispensed with. Adjournment motions, call attention notices, etc., will also be taken up tomorrow. And this motion under Rule 84 regarding the hunger strike by Harijan Leaders of Punjab at Rajghat, Delhi, will be discussed from 3 to 5 p.m. today.

BILLS

*THE EAST PUNJAB MOLASSES (CONTROL) AMENDMENT BILL, 1964

(RESUMPTION OF DISCUSSION)

Mr. Speaker : The hon. Member, Sardar Gurdial Singh Dhillon was in possession of the House the other day. He may please resume his speech.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨਤਾਰਨ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਸੂਮ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹਿਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ । ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੀਰਾ ਜਿਹੜਾ ਡਿਸਟਿਲਰੀਜ਼ ਵਾਲੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਵਾਲੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਡਿਸ-ਟਿਲਰੀਜ਼ ਵਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 2,300 ਟਨ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਇਦ 500 ਟਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਡਿਸਟਿਲਰੀਜ਼ ਨੂੰ। ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ 6 ਆਨੇ ਮਣ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਡਿਸਟਿਲਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਔਰ 10 ਰੁਪਏ ਮਣ ਤਕ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਨੂੰ, ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਦਰ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ 10—15 ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਡਿਸਪੈਰਿਟੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੋਨੋਂ ਮਹਿਕਮੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਸ ਡਿਸਪੈਰਿਟੀ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਿਟਾ-ਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ fair distribution between distilleries and industries ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਡਿਸਪੈਰਿਟੀ ਜਿਹੜੀ ਰੇਟਸ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਟੈਂਕਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸਜੈਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟਿਲਰੀਜ਼ ਦਾ ਟੈਂਕ ਅਲੱਗ ਅਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਦਾ ਅਲੱਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

एक्साईज़, टैक्सेशन तथा राजधानी मंत्री (श्री राम सरन चन्द मित्तल): माननीय अध्यक्ष महोदय, बात यह है कि मौलैसिज़ जो है इसकी प्रोडक्शन कुछ कम हो गई है या इसकी ज़रूरत बढ़ गई है। यही वजह है कि इसकी इम्पारटैंस ज्यादा बन गई है। इसको इंजीनियरिंग में, पोल्ट्री फीड में, डिस्टिलरीज़ में और टुबैको आदि कई चीज़ों में इस्तेमाल करते हैं इसलिए डिमांड ज्यादा बढ़ गई है। इधर कुछ ऐसा हुआ कि शूगर-केन की प्रोडक्शन भी कम हो गई। इसलिए इस बिल के लाने की ज़रूरत पड़ी कि मौलैसिज़ पक्के टैंकों में रखा जाए और उस पर हमारे डिपार्टमैंट की सुपरवीयन हो। कच्चे टैंकों में मौलैसिज़ खराब हो जाता है। अब तक शुगर फैक्टरीज़ को पक्के टैंक बनाने के लिए मजबूर करने के अख्तियारात नहीं थे। अब इसके ज़रिए पक्के टैंक तैयार किए जाएंगे । मैं समझता हूं कि छोटा सा बिल है। आशा है कि सदन इसको पास करेगा।

जितने भी सजैशन्ज़ दिए गए हैं इन में से जो भी लिये जाने वाले होंगे उन पर ज़रूर ही गौर किया जायेगा। इस लिये मैं सदन से दरखास्त करूंगा कि इस बिल को ज़रूर पास किया जाए ।

**Note*.—For previous discussion on this subject please see Punjab Vidhan Sabha Debates, Vol. I, No. 31, dated the 3rd April, 1964.

Mr. Speaker : Question is—

That the East Punjab Molasses (Control) Amendment Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSES 2, 3, 4, 5 AND 6

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 2, 3, 4, 5 and 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That title be the title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Excise, Taxation and Capital (Shri Ram Saran Chand Mittal) : Sir, I beg to move—

That the East Punjab Molasses (Control) Amendment Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the East Punjab Molasses (Control) Amendment Bill be passed.

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर पूर्व) : इस बिल के मुताल्लिक मिनिस्टर साहिब ने शुरू में कहा था कि मौलैसिज़ की कमी की वजह से हमें बड़ी दिक्कतें आ रही हैं। मैं उनकी इस बात से इत्फाक रखता हूं। इस के मुताल्लिक मैं तीन बातों की तरफ आपकी तवज्जह दिलाना चाहता हूं।

पहली बात तो यह है कि रॉ मैटीरियल को मुहैया करने के मुताल्लिक हमारे हां इस वक्त 500 फाऊंडरीज़ हैं। इन में से 28 ऐसी हैं जिन्हें कि पूरा मैटीरियल मिलता है। बाकी सब ऐसी हैं कि जिन को रॉ मैटीरियल बहुत ही कम मिलता है। मैं कहूंगा कि पंजाब के अन्दर इस चीज़ की कमी रहनी नहीं चाहिए। और मौलैसिज़ हमें रीज़नेबल रेट्स पर मिलने चाहियें। हर फैक्टरी को यह लाज़मी तौर पर मिलें।

दूसरी बात मैं यह अर्ज़ करूंगा कि इस साल तम्बाकू डीलर्ज़ को 1 मन भी मौलैसिज़ सप्लाई नहीं किया गया। इस बात को मिनिस्टर साहिब भी जानते होंगे और उन्हों ने यह बात

[श्री राम किशन]

अखबारों में भी पढ़ी होगी। यह एक ऐसी चीज़ है जो फारेन एक्सचेंज कमा सकती है। अभी हाल ही में जो एगरीमैंट हुआ है उसके मुताबिक दो हज़ार टन तो हर साल हमारे से रशिया ही लेना चाहता है, मगर यह सारे का सारा साउथ से ही लिया जाता है। मैं कहूंगा कि यह पंजाब से दूसरे कंटरीज़ को जाना चाहिए। इस के लिए मैं कहूंगा कि मिनिस्टर साहिब तम्बाकू डीलर्ज़ को मोलैसिज दे ताकि हमारी इन्कम में कोई इज़ाफा हो।

तीसरी बात जो कहने वाली है वह यह है कि यह महंगी दरों पर सप्लाई होता है। डीलर्ज को रीज़नेबल रेट पर मिलनी चाहिये और फ्री सप्लाई के मुताल्लिक, जैसे कि ढिल्लों साहिब ने कहा है, इंतज़ाम जल्दी से जल्दी होना चाहिए ताकि हम अपना काम निहायत अच्छे ढंग से चला सकें।

एक्साईज़, टैक्सेशन तथा राजधानी मंत्री (श्री राम सरन चन्द मित्तल): इस समय मैं इस बिल की ज्यादा डीटेल्ज़ में जाना नहीं चाहता। मगर इस बात का हाउस को यकीन दिलाना चाहता हूं कि इस में जितनी ज्यादा से ज्यादा रिफार्मज़ ला सकें हम उस को लाने की कोशिश ज़रूर करेंगे। एक बात और भी है कि यह चीज़ इंडस्ट्रीज़ से जहां तक ताल्लुक रखती है, हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब इस तरफ खास तवज्जोह दे रहे हैं कि मौलैसिज़ की फांउडरीज में और डीलर्ज को ज्यादा से ज्यादा सप्लाई किया जाए। इस बात की तरफ हम भी अपनी तरफ से पूरा पूरा ध्यान देने की कोशिश करेंगे।

Mr. Speaker : Question is—

That the East Punjab Molasses (Control) Amendment Bill be passed.

The motion was carried.

THE NORTHERN INDIA CANAL AND DRAINAGE (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1964

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री (चौधरी रणवीर सिंह): अगर आप इजाज़त दें तो एजेंडे में से पहले नार्दन इंडिया कैनाल ऐंड ड्रेनेज़ एक्ट के अमैंडिंग बिल को पहले ले लिया जाए।

श्री अध्यक्ष : क्या बात है, आप जल्दी जाना चाहते हैं ? (What is the matter? Does the hon. Minister want to leave the House early ?)

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : मुझे कौंसिल में जाना है।

श्री अध्यक्ष : अच्छा जी पहले इसे टेक अप कर लिया जाए। (All right, it may be taken up first.)

Minister for Irrigation and Power (Chaudhri Ranbir Singh) : Sir, I beg to move—

That the Northern India Canal and Drainage (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

यह एक साधारण सा बिल है, और यह इस लिये लाया गया है कि पेरेंट एक्ट की सैक्शन

16 में हम ऐसी तरमीम लाना चाहते हैं जिस से लोगों की दरखास्तें सुनने में जो बिला ज़रूरत देरी होती है वह ना हो और जल्दी से जल्दी लोगों की शिकायतें सुनी जा सकें और उन पर फैसला किया जा सके। दूसरी बात इस में यह है कि इंटरनैशनल लेबर आरगेनाईजेशन के 29 वें अधिवेशन में जो प्रस्ताव पास किया गया है उस को कार्य रूप देने के लिए मूल एक्ट की धारा 63 और 65 में तबदीली लाना चाहते हैं, इस लिये इस बिल के लाने की ज़रूरत समझी गई है। इस लिए मैं कहूंगा कि इस बिल पर विचार किया जाए।

Mr. Speaker: Motion moved.—

That the Northern India Canal and Drainage (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

(No hon. Member rose to speak.)

Mr. Speaker : Question is—

That the Northern India Canal and Drainage (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Speaker: Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSES 2, 3, 4 AND 1

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 2, 3, 4 and 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is—

That title be the title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Irrigation and Power (Chaudhri Ranbir Singh): Sir, I beg to move—

That the Northern India Canal and Drainage (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Northern India Canal and Drainage (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों (तरन तारन) : मैं इस बिल की किसी क्लाज़ पर मुखालिफत करने के लिए खड़ा नहीं हुआ। मैं तो महज़ यही कहना चाहता था कि गाहे बगाहे इस एक्ट पर तरमीमें होती रहती हैं। यह 1873 का एक्ट है और बार बार यही कहा जाता है कि इसकी जो कमियां हैं हम उन को दूर करना चाहते हैं। मैं कहता हूं कि आप इस को एक बार ही क्यों फाईनल नहीं कर लेते, सारे मामलात को एक ही दफा हल कर लेना चाहिए।

Chief Minister: We agree.

r. Speaker: Question is—

That the Northern India Canal and Drainage (Punjab Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB PROFESSIONS, TRADES, CALLINGS AND EMPLOYMENTS TAXATION (AMENDMENT) BILL, 1964

Home Minister (Shri Mohan Lal): Sir, I beg to move—

That the Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

यह प्रोफैशन्ज, ट्रेड्ज़, कालिंग्ज़ एण्ड एम्पलायमेंटस टैक्सैशन बिल है, इस में तीन किस्म के अमैंड मैंटस हैं जो मैं मैम्बरान को बता देना चाहता हूं। पहली तो यह कि अगर कोई शख्स डयू टाईम पर टैक्स अदा नहीं करता तो उसके लिए कोई पीनल-अथारिटी को अख्तियार दिया जाए कि वह टैक्स के 1/4 हिस्से तक इस में पैनल्टी लगा सके। इसके बाद 1956 के पंजाब एक्ट सं० 7 की धाराओं 9 (क) तथा 9 (ख) में यह ऐड कर दिया है कि ऐसी अथारिटी की जो प्रोसीडिंग्ज़ होंगी वह जूडीलश प्रोसीडिंग्ज़ कही जाएंगी।

असल एक्ट में जो सुबार्डीनेट लैजिसलेशन की सिफारिश है वह रूल 3 क की बजाये मूल एक्ट में इनकार्पोरेट कर दिया गया है। इन सारी चीजों को रैगुलराइज़ करने के लिये हम यह बिल लाये हैं। मैं उम्मीद करता हूं कि हाउस इस को ज़रूर पास करेगा।

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर पूर्व): स्पीकर साहिब, वैसे बिल तो साधारण सा ही है लेकिन मैं इस की दो तीन दफात की तरफ तवज्जोह दिलाना चाहता हूं। सन् 1962-63 में टैम्प्रेरी एडीशनल प्रोफैशन टैक्स हरिजनों के कल्याण के लिए लगाया गया था और एक टैक्स और भी लगाया गया था। गवर्नमैंट ने उस वक्त यह बताया था कि टैम्प्रेरी टैक्स से 2 करोड़ 80 लाख रुपए की आमदनी होगी लेकिन उस से 3 करोड़ 86 लाख रुपया इन के पास आ चुका है। अब यह इस में अमैंडमैंट ला रहे हैं कि अगर किसी ने अब तक टैक्स अदा नहीं किया तो उस पर 1/4 पैनल्टी लगेगी और अगर कोई नहीं देगा तो उसे जूडीशल कोर्ट में ले जाया जाएगा। मैं निवेदन करना चाहता हूं कि जो भाई अभी तक

टैम्प्रेरी टैक्स अदा नहीं कर पाए हैं वह ऐसे लोग हैं जो अदा करने के काबिल नहीं हैं। सम्बन्धित मंत्री इस बात की चाहें तो जांच करवा सकता है वह छाबड़ी लगाने वाले, धोबी, जिल्दसाज़, सुनार या और छोटे छोटे काम करने वाले लोग है। हमारी सरकार ने इस किस्म के लोगों को एग्ज़ैम्पशन देने की क्लाज़ रखी है। इस लिए मैं राए दूंगा कि गवर्नमैंट आर्डर जारी करके ऐसे गरीब लोगों को एग्ज़ैम्पट कर दे जो टैक्स पे करने की हिम्मत नहीं रखते। दूसरी बात यह है कि सारे हिन्दुस्तान में किसी जगह पर भी ग्रॉस इनकम पर टैक्स नहीं लगाया जाता जैसा कि हमारे सूबा में किया गया है। मैं गुज़ारिश करूंगा कि यह टैक्स नैट इनकम पर लगाया जाए। तीसरी मेरी सजैशन यह है कि आप फिनांस सैक्रेटरी, कुछ एम. एल. एज़ और एक दो आफिसर और मिला कर एक कमेटी बनाएं जो इस बात को स्क्रूटेनाइज़ करे कि जो लोग अभी तक टैक्स नहीं अदा कर सके आया वह अदा करने के काबिल भी हैं या नहीं। आप के इन्स्पैकटर्ज़ का जहां तक ताल्लुक है वह असैसमेंट करते वक्त जैसा लोगों से सलूक करते रहे हैं उस का हमें तलख तजर्बा है। यह टैक्स एक नेक काज़ के लिए लगाया गया था लेकिन इस का अच्छा इस्तेमाल नहीं हुआ। इस लिए मैं कहूंगा कि मैम्बर साहिब इन बातों की तरफ ध्यान दें। जहां तक 6 हज़ार की income से ऊपर वालों का ताल्लुक है वह छ: जिलों में 13,207 आदमी हैं। इस से पता चल सकता है कि पंजाब में लाखों की तादाद में ऐसे आदमी हैं जिन की इनकम इस से और कम है। इस लिए मैं चाहता हूं कि उन्हें जितना रीलीफ दिया जा सकता है दिया जाए। उम्मीद है कि वज़ीर साहिब इस बात की तरफ तवज्जोह देंगे।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਮੈਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਜੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਲਿਆ-ਉਂਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਜੋ ਊਣਤਾਈਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਕਰਦੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਲ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੇਬ ਤੇ ਹਥ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਬਹੁਤੇ ਹਨ। ਉਦੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬੋਝ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਚੁਨਾਂਚੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਮਦ ਰਖੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਕਿਤੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਹੈ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸੇ ਧਨੀ ਤਬਕੇ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦੇ ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਖਤਰਨਾਕ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੀ ਕਲਾਜ਼ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਨਲਟੀ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਚ ਅਗੇ ਹੀ ਇਹ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਆਫ ਲੈਂਡ ਰੈਵੀਨਿਊ ਸਮਝ ਕੇ ਉਗਰਾਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਕਰੜੀ ਮਦ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ]
ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦਾ $\frac{1}{4}$ ਹਿਸਾ ਪੈਨਲਟੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੈਨਲਟੀ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਪੇਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਫਰਦਰ ਹੈਰਾਸ ਕਰੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੰਨਸਪੈਕਟਰ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈਰਾਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪੈਨਲਟੀ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਬਾਕੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਰੂਰ ਹੀ ਪੈਨਲਟੀ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ ਰਖਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ 1/6 ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਸੀਂ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ 60 ਦਿਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਆਪਣੀ ਗਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਇਨਸਾਫ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੇਸਿਕ ਐਕਟ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਔਰ ਗਰਾਸ ਇੰਕਮ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨੈਟ ਇੰਕਮ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼-ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਤਫਿਕ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲੈਂਡ ਰੈਵੀਨਿਊ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਉਗ ਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਪੈਨਲਟੀ ਵੀ ਨਾਲ ਰਖ ਦੇਣੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 9(ਏ) ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬਰਖਿਲਾਫ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਟੈਂਡੈਂਸੀ ਇਹ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਟਾਈਪ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਟੈਂਡੈਂਸੀ ਬੰਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਐਕਟ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਿਆ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਇਆ ਉਹ ਪੈਟੀ ਅਫਸਰ ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਹੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਲਫੀਆ ਬਿਆਨ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਗਰ ਉਹ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 193 ਔਰ ਕੰਟੈਂਪਟ ਆਫ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਵਰਨਾ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਸਾਈਡ ਦੇ ਅਫਸਰ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਜ਼ਰਾ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਪਾਵਰ ਦੇਣੀ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਸੀ-ਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਕੋਲ ਪਾਵਰਜ਼ ਹੋਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪਾਵਰਜ਼ ਹੁਣ ਹੋਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਮਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੈਕਸ ਐਜ਼ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਆਫ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪਾਵਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਇਨਸਪੈਕਟਰਜ਼ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੈਂਡੈਂਸੀ ਬਜਾਏ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਛੋਟੇ ਅਫਸਰ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਡਤ ਜੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਪਾਵਰਜ਼ ਠੀਕ ਹਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮੈਂਡ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

श्री बलरामजी दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : स्पीकर साहिब, यह जो बिल इस वक्त हाउस में ज़ेरे बहस है मैं इसका विरोध करने के लिए खड़ा हुआ हूं। हैरानी की बात यह है कि आज हमारी सरकार के अन्दर यह टैंडैंसी बढ़ती जा रही है कि एक ही किस्म के टैक्स मुख्तलिफ नामों के साथ जनता पर लगाए जा रहे हैं। एक इन्कम टैक्स है जो 250 या 300 रुपए से शुरू होता है फिर इसके बाद यह पंजाब सरकार ने प्रोफैशनल टैक्स लगाया हुआ है जो 500 रुपए से शुरू होता है और एक साल तक 150 रुपए की आमदनी वालों से भी ले लिया। फिर आप जानते हैं कि यही टैक्स डिस्ट्रिक्ट बोर्ड्ज़ भी लगा सकते हैं और कई जगह पर उन्होंने लगाया हुआ है और फिर कमेटियां भी यही टैक्स लगा सकती हैं। यह अजीब बात है और पता नहीं कि सरकार ने क्यों यह पालेसी बनाई है कि कोई फेयर एण्ड फाउल मीन्ज़ और जिस तरीके से भी हो सके जनता की जेब से ज़्यादा से ज़्यादा पैसे निकले जाएं चाहे जनता का कचूमर निकल जाए और उसके पास रोटी खाने के लिए भी क्यों न कुछ बाकी बचे। सरकार का तो एक ही मकसद नज़र आता कि जनता की जेब काटनी है और हर टैक्स लगाना है चाहे उसकी कुलैक्शन पर जो खर्च आना है वह सारा टैक्स जो खज़ाने में आना है उस से भी बढ़ जाए और जो टैक्स एक दफा लग चुका है उसे ज़रूर आगे से आगे ले जाना है उसे पीछे नहीं हटाना है। अब आप देखें कि इस टैक्स से सिर्फ 34 लाख रुपया इकट्ठा होना है और यह टैक्स बजट का आधा फीसदी भी मुश्किल से बनता है। 1947 के बाद 16 करोड़ का बजट पंजाब का था जो आज टैक्सों के जरिए 7 गुना बढ़ कर 112 करोड़ हो गया है लेकिन इस के बावजूद कि सरकार लोगों को रिलीफ दें उन पर और बोझ लादा जा रहा है और मल्टीप्लिसिटी आफ टैक्सिज़ की जा रही है। आज हालत यह है कि एक ही जायदाद पर चार चार किस्म के टैक्स मुख्तलिफ नामों से लगाए हुए हैं। प्रापर्टी टैक्स है, मरला टैक्स, हाउस टैक्स है और फिर उसी मकान की आमदनी पर इन्कम टैक्स है। अकेले प्रापर्टी टैक्स से एक करोड़ रुपया आता है लेकिन इसके बावजूद यह टैक्स भी ठौंसा जा रहा है हालांकि इसकी सारी आमदनी 34 लाख होगी और आप अन्दाजा लगाएं कि यह बजट का कितना हिस्सा बनता है। ऐसी सख्ती जब पहले ही हो रही है तो यह अब पैनल्टी की बात लेकर आ गए हैं ताकि जनता को जितना हो सके तंग किया जाए, यही मकसद इस सरकार का नज़र आता है। वैसे तो यह सरकार वैलफैयर स्टेट का नारा लगाती है लेकिन इनका यह नारा बिल्कुल खोखला है। इस तरह तो जो चन्द आदमी सरकारी कुर्सियों पर बैठे हैं उनकी वैलफेयर होगी या जिनको कुछ नौकरियां मिलेंगी उन की वैलफेयर होगी जनता की तो वैलफेयर होती नज़र नहीं आती बल्कि उनका तो इस मल्टीप्लिसिटी आफ टैक्सिज से कचूमर निकलता जा रहा है। इसलिए मैं अर्ज़ करता हूं कि सरकार को बड़ी सावधानी के साथ इन बातों को सोचना चाहिए। यह बड़ी सीरियस बात है क्योंकि आज हालात बहुत खराब हैं और देश के चारों तरफ खतरा ही खतरा नज़र आता है। आज तो सरकार को जनता का ज़्यादा से ज़्यादा सहयोग लेना चाहिए और जनता की तकलीफों को दूर करके उनको एंहसास करा देना चाहिए कि यह सरकार जनता की है और यह देश जनता का है और उनके अन्दर कुरबानी की भावना पैदा करनी चाहिए, न कि ऐसी मल्टीप्लिसिटी आफ टैक्सिज करके लोगों को दबा कर उनके अन्दर सरकार के खिलाफ जोश पैदा करना चाहिए। इसके

[श्री बलरामजी दास टंडन]

अलावा मैं अर्ज़ करता हूं कि यह जो टैक्स है यह कांग्रेस सरकार की सोशलिस्टिक पैटर्न आफ सोसायटी वाली पालिसी के बिल्कुल उल्ट जाता है क्योंकि इनके इस सोशलिस्टिक पैटर्न में इस बिल के मुताबिक महाराजा पटियाला जिनको 16 लाख रुपया सालाना वज़ीफा मिलता है उनसे भी 250 रुपए टैक्स लिया जाएगा और जो सिर्फ चन्द हज़ार सालाना आमदनी रखते हैं उन से भी 250 रुपए टैक्स लिया जाएगा। लुधियाना के अन्दर जो करोड़पति कारखानेदार हैं उस से भी 250 रुपए लिया जाएगा और एक मामूली आदमी से भी 250 रुपए लिया जाएगा। यह सारी बातें इनके इस सोशलिस्टिक पेटर्न के खिलाफ हैं और अब तो यह और ज्यादा पावर्ज़ मांग रहे हैं ताकि यह लोगों को हरास कर सकें। जब पहले ही सरकार के पास टैक्स वसूल करने के लिए यह पार्वज़ हैं कि वह बतौर ऐरियर्ज़ आफ लैण्ड रेविन्यू वसूल कर सकती है तो फिर इन पावर्ज़ की क्या ज़रूरत है। यह सरकार तो हर तरफ से जनता को दबा रही है। बसों का किरया देखें कितना बढ़ा दिया गया है। एक तरफ तो सरकार नाहरे लगाती है कि महंगाई कम करनी चाहिए लेकिन अपनी चीज़ों की कीमतें बढ़ा कर बसों के किराए बढ़ा कर महंगाई को बढ़ाबा दे रही है। यहां पर हर मैम्बर ने कहा इस तरफ से भी और कांग्रेस पार्टी के मैम्बरान की तरफ से भी कहा गया कि यह किराए नहीं बढ़ने चाहिएं बल्कि लोगों को और रिलीफ मिलना चाहिए.

Mr. Speaker. : This is only an amending Bill. Please confine yourself within the scope of this Bill.

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं इसके स्कोप से बाहिर नहीं जाऊंगा। मैं तो यह अर्ज़ कर रहा था कि हमारी सरकार तो लोगों पर और बोझ डालती जा रही है। लेकिन दूसरी तरफ मध्य प्रदेश सरकार जनता को रिलीफ दे रही है। वहां पहले किराया 3.76 नए पैसे फी मील था अब उसे सरकार ने कम करके 3.25 नए पैसे कर दिया है और 100 मील से ऊपर 2.90 नए पैसे किया है। तो सवाल पैदा होता है कि जब दूसरे कम कर सकते हैं और रिलीफ दे सकते हैं तो यह सरकार ऐसा क्यों नहीं कर सकती। इन्हों ने रिलीफ तो क्या देना था उल्टा और किराया बढ़ा दिया। इन हालात में मैं, स्पीकर साहिब, अर्ज़ करता हूं कि सरकार को ठंडे दिल से इन बातों पर ग़ौर करना चाहिए कि यह जो चीज़ें चलती हैं इनमें लोगों को क्या और कैसे रिलीफ दिया जा सकता है ताकि जनता सोचे कि यह सरकार हमारी है देश हमारा है और हम ने इस के लिए मर मिटना है। यह नहीं कि लोगों पर कुल्हाडे चला कर और कई नामों से टैक्स वसूल करके अब यह एक तलवार और ले कर आ गई है जिस से जनता को और तकलीफ हो। इस से लोगों में बुरी भावना पैदा होगी इसलिए अर्ज़ करता हूं कि वज़ीर साहिब इस बिल को वापिस लें और इस बात पर विचार करें कि जनता को रिलीफ कैसे दिया जा सकता है।

श्री रूप लाल मेहता (पलवल) : स्पीकर साहिब, यह जो बिल पेश किया गया है इस बात पर मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि पहले जब यह टैक्स हरिजनों के लिए लगा और इसकी ज़द में गरीब आदमी भी आ गए तो हमें मालूम है कि किस तरह लोग जौक दर जौक हमारे पास आते थे। खैर हम ने उनको समझाया कि हम ने पिछड़े हुए लोगों के लिए जो सदियों से दबा रखे थे उनके लिए कुरबानी करनी चाहिए। लोग बात को समझें और

उन्होंने टैक्स दिया । लेकिन हमें मालूम है कि जो छोटे लोग सब्जी वाले, नाई, धोबी वगैरा जो हिसाब किताब नहीं रख सकते थे उनके ऊपर टैक्स लगाने का फैसला करने में कितनी दिक्कत आई ।

स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि ट्रैज़री डिपार्टमैंट वाले बाज़ारों में घूमते हैं और गरीब लोगों के ऊपर टैक्स लगा देते हैं । वह लोग बहुत गरीब हैं । वह टैक्स देने के काबिल नहीं हैं । वहां के अधिकारी अमीर लोगों को छोड़ देते हैं । मैंने यह बात यहां के ट्रैज़री आफिसर के नोटिस में लायी और उस को कहा कि यह तरीका मुनासिब नहीं है । टैक्स तो गरीबों को ऊंचा उठाने के लिए अमीर आदमियों पर लगाया जाता है । लेकिन अमीर आदमियों को तो छोड़ा जा रहा है और उस की बजाए गरीब आदमियों को टैक्स लगा कर हरास किया जा रहा है। मैं समझता हूं कि यह बात सरकार के लिए शोभा नहीं देती। अगर सरकार ने यह चीज़ वापस न ली तो लोगों के जज़बात सरकार के विरुद्ध और हो जाएंगे । गरीब लोग पहले ही टैक्स नहीं दे सकते हैं। अगर सरकार ने यह बिल वापिस न लिया तो लोग और भड़केंगे। अगर सरकार गरीब लोगों पर जुर्माने के साथ टैक्स वसूल करना चाहती है तो लोगों के साथ धक्का होगा । इसलिए मेरी गुज़ारिश है कि इस टैक्स को किश्तों में वसूल किया जाए। सरकार ने नयी एमेंडमेंट लाकर जनता के दिलों में मायूसी पैदा कर दी है। सरकार ने डिवैल्पमैंट के लिए अच्छे काम किए हैं और मुल्क की तरक्की के लिए काम कर रही है। सरकार गरीब लोगों को ऊंचा उठाने के लिए बहुत अच्छे काम कर रही है। इस लिए सरकार को चाहिए कि जो गरीब लोग एक साथ टैक्स नहीं दे सकते हैं तो उनसे इसकी बसूली एरियर आफ लैंड रैविन्यू के ढंग से टैक्स न लिया जाए अर्थात् जिस प्रकार लैंड रेविन्यू में कुर्की और गिरफतारी की जाती है उसी तरह से यह टैक्स वसूल नहीं किया जाना चाहिए। स्पीकर साहिब, यही बात मेरे सामने भी आयी। मुझे बताया गया कि यह टैक्स देने के लिए कल लास्ट डेट है। मैं तो रुपया दे सकता था और मैं ने वह टैक्स जमा करा दिया। कई आदमियों को कोई मजबूरी होती है, इस लिए यह टैक्स नहीं दे सकते हैं। मैं ने डिफाल्टर की लिस्ट से बचने के लिए रुपया जमा करा दिया। लेकिन कुछ मजबूरियों के कारण और गरीबी के कारण नहीं दे सकते हैं। उन से इस तरह से टैक्स वसूल नहीं करना चाहिए।

स्पीकर साहिब, अमीर आदमियों ने अपना हिसाब किताब रखा हुआ होता है। लेकिन गरीब सब्जी बेचने वाले, नाइयों और चाय बेचने वालों ने तो कोई हिसाब किताब नहीं रखा होता है। पता नहीं जो टैक्स वसूल करते हैं वह किस प्रकार से असैस करते हैं। उन पर ज्यादा टैक्स लगाए जाते हैं। मैं चाहता हूं कि यह टैक्स भी लैंड रैविन्यू की तरह से वसूल न किया जाए। सरकार जो एमैंडमैंट लायी है उस से गरीब जनता मायूस होगी। इस लिए मैं सरकार से प्रार्थना करना चाहता हूं कि सरकार इस एमेंडमेंट को पास न करे। इस पर ठंडे दिल से विचार करे ताकि गरीब जनता की भलाई हो सके।

कामरेड राम चन्द्र (नूरपुर): स्पीकर साहिब, मैं इस बिल की मुखालिफत करने के लिए खड़ा हुआ हूं। होम मिनिस्टर साहिब ने यह बिल पेश किया है उस के बारे में मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि सरकार को इस मामले में बहुत ठंडे दिल से और ठंडे तरीके से सोचना चाहिए। हमारी कांग्रेस सरकार ने जनता के साथ वायदा किया हुआ है कि हिन्दुस्तान में सोशिलस्टिक पैटर्न आफ सोसाइटी की स्थापना के लिए सरकार काम करेगी। ऐसी गवर्नमैंट को गरीब

[कामरेड राम चन्द्र]

लोगों को कुछ सहूलतें दे कर उन का स्टैंडर्ड ऊंचा करना होता है लेकिन देखा जा रहा है कि यह सरकार गरीब लोगों को तंग करके उन के लिए जीना भी दूभर बना रही है। मैं इस बिल की मुखालिफत इस लिए नहीं कर रहा कि मैं आपोज़ीशन पार्टी से सम्बन्ध रखता हूं। आपोज़ीशन पार्टी का कर्तव्य है कि जहां पर सरकार गलत कदम उठाए उन को वह प्वायंट आउट करे। लेकिन जब आपोज़ीशन की तरफ से मुखालिफत की जाए तो कई दफा गलत अन्दाजा लगाया जा सकता है कि शायद पार्टी बाज़ी की वजह से ऐसा कर रहे हैं। लेकिन आप देखेंगे कि गवर्नमैंट पार्टी की तरफ से श्री राम किशन और श्री रूप लाल मेहता, जिन्होंने देश के लिए बहुत कुर्बानी की है, उन्हों ने भी इस बिल की मुखालिफत की है। मैं भी सरकार से प्रार्थना करना चाहता हूं कि सरकार इस बिल को वापिस ले ले। स्पीकर साहिब, इस में दो क्लाज़ें बहुत इम्पार्टैंट हैं। एक 9-A है। जो लोग गरीबी की वजह से अपनी मुश्किलात के कारण टैक्स नहीं दे सकते हैं उन से लैंड रैविन्यू के बेसिज़ पर टैक्स वसूल किया जा सकता है मगर इस क्लाज़ के अधीन सरकार उन के ऊपर एक चौथाई जुर्माना और लगाना चाहती है। यह ठीक नहीं है। अगर सरकार ने यह क्लाज़ नहीं हटायी तो मैं समझता हूं कि गरीब लोगों की जिन्दगी और ज्यादा मुश्किल हो जाएगी।

स्पीकर साहिब, मैं क्लाज़ बी. के बारे में भी अर्ज़ करना चाहता हूं। वैसे सरकार मुनासिब तरीके से टैक्स वसूल करे और अवाम के साथ हमदर्दी से पेश आए तो यह इख्तियार सरकार को दे दें तो बड़ी बात नहीं मगर, स्पीकर साहिब, हमारा रोज़मर्रा का तजुरुबा है कि गवर्नमैंट इन्साफ से नहीं चलती है, धड़ेबाजी से चलती है। गरीब लोगों के साथ इन्साफ नहीं कर रही है। इस के बारे में एक मिसाल देना चाहता हूं। पिछले चार सालों में कांगड़ा ज़िला में 55 प्राइमरी स्कूल अपग्रेड किए गए लेकिन मेरी तहसील में केवल 2 ही स्कूल अपग्रेड किए गए हैं। चीफ मिनिस्टर साहिब मेरे इलाके में गए और उन्होंने लोगों को गलत तौर पर बताया कि कामरेड राम चन्द्र हमारे सामने मामला नहीं रखते हैं। जब सरकार के बड़े बड़े ओहदेदार इतनी गलत बयानी करें तो बहुत बुरी बात है। (विघ्न)

श्री अध्यक्ष : इस बिल में प्राइमरी स्कूल की बात कैसे आ गई है ? (How the mention of Primary Schools is relevant with this Bill?)

कामरेड राम चन्द्र : स्पीकर साहिब, मैं दलील दे रहा हूं कि इस सरकार से लोगों को इन्साफ नहीं मिल रहा है। लोग इन के ऊपर कैसे विश्वास करें। स्पीकर साहिब, इस बिल में लिखा हुआ है कि ––

> "9B. Where the State Government is of the opinion that it is necessary or expedient, in the public interest to do so, it may, by notification and subject to such conditions, if any, exempt any person or class of persons from the operation of this Act."

स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जितने भी सरकार को अख्तियार दिए गए हैं सरकार उन को मिसयूज़ करती है। मैं ने स्कूलों का जो हवाला दिया है उस से अन्दाज़ा लगाया जा सकता है कि जिस ज़िले में 55 स्कूल अपग्रेड किए गए हों और उन में मेरी तहसील में 2 स्कूल ही अपग्रेड किए गए हों और इसी तरह से वहां पर 19 मिडल स्कूल अपग्रेड किए

गए हों और उन में भी मेरी तहसील में 2 ही स्कूल अपग्रेड किए गए हों तो इन हालात में कहा जा सकता है कि लोगों को इस गवर्नमैंट पर विश्वास नहीं रहा है। हमें भी इस सरकार पर विश्वास नहीं रहा है। अगर जो अख्तियार सरकार को दिए जाते हैं, उन को सही ढंग से इस्तेमाल करे तो इस में बुरी बात नहीं है। लेकिन सरकार उन को मिसयूज़ करती है। इस लिए मैं क्लाज़ 9 'बी' की मुखालिफत करता हूं।

स्पीकर साहिब, जिस प्रकार टैक्स असैस किया जा रहा है, वह भी काबले एतराज है। सरकार टैक्स असैस करने के लिए इन्स्पैक्टर नियुक्त करती है। वह टैक्स लगाते समय अपनी मनमानी करता है। सरकार को चाहिए कि असैसमेंट के लिए कमेटी मुकर्र करे। उस कमेटी में उस इलाके का एम. एल. ए. हो या इम्पार्टैंट आदमी रखे जाएं या सोशल सर्विस करने वाला रखा जाए तो अच्छा होगा। मैं समझता हूं कि ऐसी कमेटी बनाने से लोगों के ऊपर टैक्स भी ठीक लगेगा और वसूली भी आसानी से हो जाएगी। अफसर अपनी मनमानी से लोगों पर ज़्यादा टैक्स लगा देते हैं उस से भी लोगों का छुटकारा होगा। गरीब आदमी जो पहले ही टैक्स नहीं दे सकते उन पर जुर्माना नहीं लगाना चाहिए। लेकिन सरकार अख्तियारात अपने पास लेती जा रही है। सरकार अपनी मर्ज़ी से टैक्स मुआफ भी कर सकती है। यह चीज़ गवर्नमैंट ने अपने हाथ में रख ली है। और यह हर प्रकार के अख्तियार अपने हाथ में कनसेंट्रेट कर रही है। इस तरह से लोग सरकार के रहम पर हो जाएंगे। इन वजूहात से मैं इस बिल की मुखालिफत करता हूं।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा (गनौर) : स्पीकर साहिब, यह एक छोटी सी एमेंडमेंट है। इस लिए मैं इस पर लम्बी चौड़ी तकरीर करना नहीं चाहता हूं। लेकिन जहां तक इस बिल की सैक्शन '9-बी' का ताल्लुक है मैं इस का विरोध नहीं करना चाहता हूं। स्पीकर साहिब, मैं इस हाउस की सबार्डीनेट लेजिस्लेशन कमेटी का मैम्बर हूं। उस कमेटी ने यह सब क्लाज़ इंट्रोडयूस करने के लिए रिकमेंड किया है। स्पीकर सहिब, अगर इस बिल के स्टेटमेंट आफ आबजैक्टस एंड रीजनज़ के पैरा 2 का मुलाहज़ा किया जाए तो उस में फरमाया है कि —

> Opportunity has also been taken to incorporate in the parent Act the recommendation of the Committee on Subordinate Legislation to the effect that provision regarding the power of the State Government to exempt any person or class of persons from the operation of the Act be incorporated in the Act itself instead of rule 3—A of the Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation Rules, 1956.

स्पीकर साहिब, इस कमेटी ने यह रिकमैंड किया है but in the shape of rules framed under the Act. इन रूल्ज़ की बजाए इस एक्ट में गवर्नमैंट को पावर्ज़ दी जाती हैं। तो इस चीज़ को इस एक्ट में इन्कारपोरेट क्यों नहीं किया जाता है। इस लिए इस कमेटी ने यह चीज़ रिकमैंड की थी। जहां तक '9-बी' क्लाज़ का ताल्लुक है, मैं गवर्नमैंट की इस बारे में पुरज़ोर हिमायत करता हूं।

स्पीकर साहिब, मैं समझता हूं, कि असैसिंग अथारिटी को अंडर सैक्शन 193 और 228

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

इतनी पावर्ज देना उन को लामहदूद अख्तियारात देने के बराबर है। यह असैसिंग अथारिटी कौन होगी, एक्ट में डीफाईंड है। लेकिन मैं समझता हूं कि इतनी ज्यादा ज्यूडीशल पावर उस को देना ठीक नहीं है, मैं इस बात का विरोध करता हूं। लोग टैक्स देते हैं। मेरे से पहले बोलने वाले कुछ साहिबान ने फरमाया है कि कहीं कहीं कुछ डिले भी हो जाती हैं। उस का कारण इगनोरेंस भी होती है, लोगों को पता नहीं लगता, मसरूफियत भी होती है। मेरी सजैशन है कि डीफाल्टर्ज को महीने दो महीने का नोटिस दिया जाना चाहिए। इस में लिखा है :—

> "Provided that no such penalty shall be recovered from such person without affording a reasonable opportunity to him and unless the assessing authority is satisfied that he has wilfully failed to pay the tax."

मैं कहता हूं कि इस में रजिस्टर्ड नोटिस की प्रोवीज़न होनी चाहिए और एक महीने या दो महीने का नोटिस दिया जाना चाहिये। अगर वह फिर भी नहीं देता तो उस पर पैनलटी लगनी चाहिए। Otherwise as it stands अगर कोई व्यक्ति दो सौ रुपया टैक्स देता हो तो उस पर इतनी बड़ी पैनलटी ठोस देना यह सब ठीक नहीं है। यह टैक्स ऐसा है कि even a cobbler sitting on the roadside mending shoes from morning till evening, will have to pay the tax. इतनी सख्त प्रोवीज़न नहीं होनी चाहिए। अगर लैंड रेवेन्यु विदिन प्रेस्क्राइवड पीरियड नहीं दिया जाता तो अगर उस को भी इन दी शेप आफ पैनलटी लिया जाने लगे तो ज़मींदार का भट्ठा ही बैठ जाएगा। एक चौथाई पैनलटी बहुत ज़्यादा है इस का और ज्यूडीशल पावर्ज़ का मैं विरोध करता हूं।

गृह मंत्री (श्री मोहन लाल) : स्पीकर साहिब, दरअसल इस बिल का दायरा बहुत महदूद है। इसके साथ न तो जैनरल टैक्सेशन की पालिसी का वास्ता है कि किस ढंग से लगाना चाहिए और न ही किसी तरह से इस के ज़रिये से प्रोफेशन टैक्स की तजवीज़ात ज़ेरे बहस आ सकती हैं। जैसे कि आप जानते हैं कि टैक्स तो पहले से ही लगा हुआ है और मैम्बरों को काफी मौका इस पर बहस करने का मिल चुका है। इस लिए इस बात पर बहस करनी गैर ज़रूरी है। इस में सिर्फ पैनलटी क्लाज़ की बात रखी गई है कि जिस टैक्स की असैसमेंट की जाती है उसकी अदायगी के लिए वक्त मुकर्रर होता है कि फलां फलां वक्त तक इस टैक्स की अदायगी कर दी जानी चाहिये अगर उस वक्त तक अदायगी नहीं की जाती तो फिर एक चौथाई हिस्सा पैनलटी इम्पोज़ की जाए। कुछ मेम्बरान ने एतराज़ उठाया है कि जब कि रीकवरी ऐज़ एरियर्ज़ आफ लैंड रेवीन्यू के तौर पर हो सकती है तो फिर पैनलटी क्यों रखी गई है। मैं अर्ज़ करूंगा कि यह क्लाज़ इस लिये ज़रूरी है ताकि जो जान बूझ कर, दीदा दानिस्ता और बिलावजह टैक्स की अदायगी नहीं करते उन पर पैनलटी लगाई जाए। वैसे तो पैनलटी की रिकवरी भी एरियर्ज़ आफ लैंड रेवीन्यू के तौर पर होगी जैसे कि एक्ट में प्रोवाइडिड है। पैनलटी बिला वजह नहीं लगाई जा सकती। पंडित चिरंजी लाल जी ने प्रोविज़ो पढ़ी है। उस में लिखा है कि No such penalty shall be recovered. यह मैंडेटरी है। असैसिंग अथारिटी के लिये यह

लाज़मी है कि रिकवरी करने से पहले नोटिस दें कि टैक्स वक्त पर न देने की क्या वजह है। यह मेंडेटरी है । फिर उसको रीज़नेबल अपरचूनिटी भी दी जाएगी । सब से ज़रूरी बात इस में यह रखी गई है कि He has wilfully failed to pay the Tax— मतलब यह है अगर कोई जायज़ वजह है टैक्सन पे करने की, कोई बीमारी हो जाती है या कोई और वजह हो जाती है नेक नीयती से भूल जाता है तो विलफुली नहीं प्रूव हो सकता। पैनलटी तो उस के लिये है जो कि जान बूझ कर नहीं पेमेंट करता । जिस पर लैजिटीमेट तौर पर टैक्स लगा हुआ है अगर वह जान बूझ कर पे नहीं करता उसके लिए है । टैक्स क्यों लगाया जाता है ? डिवैलपमेंट के कामों के लिये कितनी ज़रूरत है मैं उस बात में नहीं जाना चाहता। जिन पर ज़ाबता के तौर पर लगा हुआ है अगर वे लोग जान बूझ कर पे नहीं करते, जो डिलिब्रेट डीफाल्टर्ज़ हैं उनके लिये पैनलटी रखी गई है ।

कुछ मेम्बर साहिबान ने यह भी ज़िक्र किया कि यह टैक्स छोटे छोटे आदमियों पर लगा हुआ है, उनके साथ इन्साफ नहीं किया जा रहा, ज़्यादती की जा रही है । इस बात के लिये भी जैसे कि आप जानते हैं कि कायदा मुकर्रर है, अपील हो सकती है और एपीलैट अथारिटीज़ उस का नोटिस लेती हैं । ग्रास इन्कम और नेट इन्कम की बात भी बहुत पुरानी है और इस परपज़ के लिए इर्रेलैवेंट है । इस लिये मेरा जवाब देना भी मुनासिब नहीं है । इस से आगे एग्ज़ैम्पशन का ज़िक्र किया गया है कि छोटी छोटी कलास के परसन्ज़ को एग्ज़ैम्पट किया जाना चाहिये । मैं अर्ज़ करूं कि यह जो पावर ली जा रही है, जैसे कि पंडित चिरंजी लाल जी ने फरमाया, सबार्डिनेट लैजिस्लेशन कमेटी की सिफारिश पर ली जा रही है । इस में यह क्लाज़ रखी गई है । इसका मकसद यह है कि जिस क्लास को मुस्तसना किया जाना चाहिये एक्ट की इस प्रोवीज़न के मातहत किया जाए । ऐसी बात गवर्नमेंट हर वक्त सोचने के लिये तैयार रहती है और सोचती है कि अगर कोई ऐसी क्लास हो तो उसको एग्जैम्पट करने के लिए सोचा जाए । सरदार गुरनाम सिंह जी और पंडित चिरंजी लाल जी ने '9.ए' के बारे में एतराज़ किया था। दोनों मेम्बरान कानूनदां हैं। मैं उनसे अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस में कोई खास अख्तियार नहीं दिया जा रहा, सिर्फ कम्पलेन करने का है, किसी को सज़ा देने का नहीं है । 228 इस लिये है कि अगर कोई रुकावट डालता है तो कम्पलेन कर सकता है । इस में कोई नाजायज़ बात नहीं है । इस लिये मैं अर्ज़ करता हूं कि यह प्रोवीज़न ज़रूरी हैं और इस कलैरीफिकेशन के बाद हाउस को इसे मुतफिक्का तौर पर पास करना चाहिये ।

Mr. Speaker : Question is—

> That the Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

(After ascertaining the votes of the Members by voices Mr. Speaker said "I think the Ayes have it." This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker after calling upon those members who were for "Aye" and those who were for "No", respectively, to rise in their places and on a count having been taken, declared that the motion was carried.)

The motion was declared carried.

Mr. Speaker : Now, the House will consider the Bill clause by clause. Clause 2 is before the House.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਵਡਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖਣ ਦਾ ਇਤਫਾਕ ਹੋਇਆ ਹੈ.........

2.00p.m.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਹੈ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸਪੈਸਿਫਿਕ ਕਲਾਜ਼ ਉਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸਕੋਪ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਹਰ ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। (This is an amending Bill and a specific clause is under consideration. The hon. Member is going absolutely outside its scope.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"where any person fails to pay within such time ...." ਤੋਂ ਮੈਂ ਜਿਹੜੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋ ਪਹਿਲੋਂ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਦਿੱਕਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ.....................

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : I rise on a point of order, Sir. ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਇਥੇ ਰੈਲੇਵੇਂਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਪੈਨਲਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵਿਦਿਨ ਟਾਈਮ ਪੇਮੈਂਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ। This part is relevant, the question of assessment is not relevant here.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ "ਵਿਦਿਨ ਟਾਈਮ" ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਵੇਲੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ ਟਾਈਮ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵਕਫ਼ਾ ਬੜਾ "ਨੈਰੋ" ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਫੇਰ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰਖਣ ਦਾ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਹ ਐਨੀ ਰਕਮ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰਖ ਸਕਣ। ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰਖਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜੇ ਅਖਤਿਆਰ ਹਨ। ਉਹ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਗਲਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਠੀਕ ਕਰਨ। ਫੇਰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਰਾਏ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਕੇ ਮੁਆਫੀ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਸ ਉਤੇ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਾਦਾਰੀ ਦਾ, ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਦੇ ਨਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਅਖਤਿਆਰ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਉਸ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦੇ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਉਗਰਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹੀ ਅਖਤਿਆਰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਨਵੀਂ ਕੀ ਗਲ ਹੋਈ? ਇਥੇ ਗਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰੋਗੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਸੂਲੀ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਉਥੇ ਦੀ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ

ਹੋਰ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਿੱਕਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਕੈਲਸ ਐਟੀਚਿਊਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੋਵੇਗੀ ਉਤਨੀ ਵਧ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਚਾਂਨਸਿਜ਼ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਸਯੂਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਮਿਸਯੂਜ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਤਹਾਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਟੈਕਸ ਦੀ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਾਦਾਰੀ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਿਹੜਾ $\frac{1}{4}$ ਪੈਨਲਟੀ ਦਾ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੈ ਇਹ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ, ਅਨਕਾਲਡ ਫਾਰ, ਅਨਵਾਂਟਿਡ ਔਰ ਅਨਨੈਸੇਸਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ।

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clauses 3, 4, 5 and 1.

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 3, 4, 5 and 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Title

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the title of the Bill.

The motion was carried.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : I beg to move—

Tha the Punjab professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill. be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill, be passed.

श्री बलरामजी दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : स्पीकर साहिब, क्लाज़ बाई क्लाज़ यह बिल हाउस ने पास किया है और अब यह तीसरी स्टेज पर आया है । लेकिन एक दो बातों की तरफ मैं ज़रूर आप का ध्यान दिलाना चाहता हूं जो कि सरकार ने तेज़ी में और जल्दबाज़ी में करा ली है ।

श्री अध्यक्ष : अगर कोई नई बात हो तो कहें । जो बातें आगे ही कही गई हैं उन को रीपीट करने का कोई फायदा नहीं । (The hon. Member should introduce some new point. It will be no use repeating the previous arguments.)

श्री बलराम जी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मैं नई बात ही कहने लगा हूं । जो कुलैक्टिंग एजंसी यानी ट्रेज़री आफिसर है, उसे पहिले ही इस बात के अख्तियारात हैं कि जिस आदमी को टैक्स लगता है उसका बिल जब ट्रैज़री में पास होने के लिए जाता है तो उसमें से टैक्स काट कर ही बाकी का बिल उस आदमी को पास करके दिया जाता है । यह पावर्ज़ तो पहिले ही उनके पास हैं । जहां तक एरियर्ज़ आफ लैंड रैवेन्यू के तौर पर हासिल करने का सवाल है यह पावर भी पहिले ही उन के पास है । अब यह जो पैनलटी लगाई जा रही है यह ज़रूरी नहीं क्योंकि किसी आदमी पर अगर पैनेल्टी लगाई जाएगी तो अढ़ाई सौ रुपए पर साढ़े बासठ रुपए उसे और देने पड़ेंगे जबकि इनकम पर अढ़ाई सौ रुपए तक ही सरकार यह टैक्स लगा सकती है । कान्स्टीच्यूशन के मुताबिक भी यह मनाही है लेकिन सरकार इस अमैंडमैंट के ज़रिए एक नई डीवाईस ला रही है कि अढ़ाई सौ रुपए के अलावा साढ़े बासठ रुपए बतौर पैनल्टी और लोगों की जेबों में से निकाले जा सकें । अगर पैनल्टी लगने के बाद वह आदमी पेमैंट नहीं करता तो गवर्नमेंट के पास कौन सा तरीका है जिसके ज़रिए सरकार ने उसकी कुलैक्शन करनी है ? सवाल यह है कि जब पहले ही कानून में प्रोवीज़न है कि वह बतौर लैंड रेविन्यू इकट्ठा कर सकती है तो फिर क्या ज़रूरत है कि उस आदमी के लिए यह प्रोवीज़न लगाया जाए और जो पहले ही तंगी की हालत में है उसे अढ़ाई सौ के अलावा साढ़े बासठ रुपया और देने के लिए कहा जाए । जैसा कि मैंने पहले कहा ट्रैज़री आफ़िसर ने बिल ही तब पास करना है जब कि वह उसमें से टैक्स की रक़म को काट ले तो फिर अब एक चौथाई पैनल्टी लगाने का मतलब यह होगा कि उस पर साढ़े बासठ रुपए और लग जाएंगे । सरकार के पास ऐसी कई पावर्ज़ हैं तो फिर सरकार क्यों यह मजीद पावर्ज़ लेने की कोशिश कर रही है । जब एक आदमी की कुर्की कराने का सरकार को अख्तियार हासिल है तो फिर यह नए मीन्ज़ और क्यों एडाप्ट करना चाहती है ?

इस लिए मैं होम मिनिस्टर साहिब से यह दरखास्त करना चाहता हूं कि इस बिल के बारे में जो इस वक्त फाइनल रीडिंग में है इस पर फिर सोचें और अभी भी उन के लिए मौका है इस बिल को विदडरा करने का । मैं समझता हूं कि जो मौका इन को इस वक्त मिला है वह इस से फायदा उठाएं और इस को विदडरा करके पंजाब के लोगों की खुशनूदी हासिल करें ताकि आने वाले लोग उन को अच्छे नाम से याद करें और यह कह कर न याद करें कि शाइलाक की तरह लोगों के खून का एक २ कतरा निचोड़ लिया गया है । अगर कैरों साहिब जा रहे हैं तो यह उन के नक्शे कदम पर न चलें । यह इन के लिए बेहतर होगा । इस तरह से टैक्स का एक चौथाई हिस्सा पैनल्टी लगा कर वसूल करने का एक नया तरीका निकाला गया है । इस तरह से एक नया टैक्स लगा कर उन लोगों के ज़ख्मों पर नमक न छिड़कें जो दिली हमदर्दी पंजाब की जनता के साथ रखना चाहते हैं ।

इस लिए, स्पीकर साहिब, मैं आप के जरिए मिनिस्टर साहिब से गुजारिश करना चाहता हूं कि वह इस बिल को रीकनसिडर करें और ऐसे अच्छे मौके को हाथ से न जाने दें।

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों (तरनतारन) : स्पीकर साहिब, यह तो मुझे पंडित जी के चहरे को देख कर पता लग गया है कि वह हमारी बात मानने वाले नहीं हैं और टण्डन जी का आखरी हथयार भी नहीं चलेगा। इसलिए मैं पंडित जी से इस बात की जाहत चाहता हूं कि जो एक चौथाई पेनल्टी के एसैस करने के बारे में इस बिल के सेक्शन 8-सी के. आखीर में लिखा हुआ है : 'He has wilfully failed to pay' इस विलफुली के बारे में मैं वही समझता हूं और वही है जो इस की इन्टरप्रेटेशन लीगल तौर पर होती है लेकिन यह विलफुली को किस तरह डिफाइन करते हैं। इस लिए मैं उन से दरखास्त करता हूं कि वह बिलफुली को अपनी स्पीच में कवर कर जाएं और इस को डिफाइन कर दें ताकि इस से कम अज़ कम लोगों की तसल्ली तो हो जाए कि यह जो विलफुली है यह किसी की विल के मुताबिक है और किसी की विल के अगेन्स्ट तो नहीं है और यह इक्वीटेबल है और जस्ट है।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर पूर्व) : स्पीकर साहिब, यह बिल जो इस वक्त फाइनल स्टेज पर है और पास होने जा रहा है इस के बारे में मैं जानता हूं कि मिनिस्टर साहिब कोई बात सुनने वाले नहीं हैं लेकिन मैं यह अपना मुकद्दम फर्ज़ समझता हूं कि मैं उन की तवज्जोह इस बात की तरफ दिला दूं और इस बिल की जिस क्लाज़ की तरफ मैं इन की तवज्जोह दिलाना चाहता हूं वह असेसिंग आथारिटी के बारे में है। मुझे डर है कि इस के बारे में भी वह यह कह देंगे कि यह कैसे रैलवेंट है लेकिन मैं अपना फर्ज़ पूरा करने के लिए कह देना चाहता हूं कि इस टैक्स की जो असेसिंग एथारिटी है वह इन्सपैक्टर है और इस बात का फैसला कौन करेगा कि किसी ने विलफुली टैक्स नहीं दिया ? यह फैसला भी इन्सपैक्टर करेगा। वज़ीर साहिब ने तकरीर करते हुए कहा था कि इस के लिए हर आदमी जिस के साथ ज्यादती होगी दूसरे एवेनियू आफ अपील मौजूद हैं जहां वह अपील कर सकता है। आप ज़रा सोचें कि एक आदमी जब 28 रुपए के लिए अपील करता है तो उस को उस के लिए अपील का खर्च, वकील का खर्च और दूसरे कितने खर्च करने पड़ेंगे। फिर इस से भी उस का बनेगा कुछ ही नहीं क्योंकि डिप्टी कमिश्नर ने भी एसेसिंग अथारिटी की रिपोर्ट के मुताबिक ही फैसला करना है। मुझे ऐसे कई केसों का पता है जिन में एसेसिंग अथारिटी ने जो रिपोर्ट दी है उसी के मुताबिक टैक्स एसैस हुआ है। और इस तरह से कई गरीब लोगों को बड़ा भारी नुक्सान पहुंचा है। मुझे जाती तौर पर इल्म है कि जालंधर में कई ऐसे गरीब लोगों पर टैक्स लगा है जो इतने ज़्यादा गरीब हैं कि वह टैक्स देने के काबिल नहीं हैं। ऐसे लोग इन्सपैक्टर के रहम पर हैं। मेरे नोटिस में ऐसे कई केस भी आए हैं कि कई आदमी अमीर हैं और उन पर यह टैक्स लगना चाहिए था लेकिन लगाया नहीं गया और उन के मुकाबला में ऐसे गरीब आदमियों पर यह टैक्स लगाया गया है जो इतने गरीब हैं कि उन के पास दिन को खाने को अगर मिलता है तो शाम के वक्त खाने को नहीं मिलता। इस लिए मैं वज़ीर साहिब से कहना चाहता हूं कि अगर

[श्री राम किशन]

वह चाहते हैं तो इस तरफ तवज्जोह दें लेकिन वह इस तरफ तवज्जोह नहीं देते तो मैं यह कह कर अपना फर्ज़ पूरा करना चाहता हूं कि कम अज़ कम वह इतना तो कर दें कि एसेसिंग अथारिटी इ नस्पैक्टर को न बनाए और उस की बजाए यह और किसी अफसर को इस काम के लिए मुकर्रर दें। अगर यह मुनासिब समझते हैं तो इस बिल में इस वक्त भी कोई इस तरह की तरमीम ले आएं। अगर वह न करें तो यह तो मुझे मालूम ही है कि यह बिल पास तो हो ही जाना है।

गृह मंत्री (श्री मोहन लाल): स्पीकर साहिब, सरदार गुरदयाल सिंह जी ने यह ख्वाहिश ज़ाहिर की थी कि विलफुली के जो लफ्ज़ बिल में इस्तेमाल किए गए हैं उन की मैं वज़ाहत करूं हालांकि उन्होंने कहा है कि जिस तरह से यह लफ्ज़ आम तौर पर इस्तेमाल किए जाते हैं यह तो वह जानते हैं फिर भी मैं इस के जवाब में....

कामरेड रामचन्द्र: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, बेशक सरदार गुरदियाल सिंह जी ने यह बात कही है कि मिनिस्टर साहिब जवाब में विलफुली शब्द की वज़ाहत करें लेकिन मैं कहता हूं कि अगर इन की वज़ाहत कानून का हिस्सा हो सकती हो तब तो इन की बात समझ आ सकती है otherwise his elucidation does not form a part of the Bill.

श्री अध्यक्ष: यह चीज़ तो आप ढिल्लों साहिब से पूछें। (The hon. Member may ask this from Dhillon Sahib.)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों: मैं ने यह इस लिए कहा था क्योंकि इस चीज़ की लीगल इन्टरप्रटेशन की ज़रूरत पड़ती रहती है। इस लिए पंडित जी से दरखास्त है कि वह इस को कलियर कर दें। कामरेड जी को मैं समझा दूंगा।

गृह मंत्री: विलफुली का मतलब यह है कि वह जानबूझ कर दीदा दानिस्ता अदा न करे और इस में अगर अदा न करने की कोई वजह हो या कोई आदमी इतफाक से न दे सके तो यह विलफुली नहीं समझा जाएगा। अगर एक आदमी को मालूम है कि उस ने टैक्स अदा करना है, उस की डियूटी है कि वह अदा करे और अगर वह जानबूझ कर अदा नहीं करता तो वह विलफुली अदा न करता समझा जाएगा। वैसे किसी को गलती लग सकती है वह भी विलफुली में नहीं आएगा या कोई बाहिर चला जाता है और इस लिए टैक्स अदा नहीं कर सकता या कोई भूल जाता है तो भी वह विलफुली की डेफीनीशन में नहीं आएगा। फिर कामरेड राम किशन ने इन्सपैक्टर्ज़ के बारे में ज़िक्र किया था। मैं ने पहले भी इस बारे में अर्ज़ किया है और उन से फिर अर्ज़ करता हूं कि इस के लिए ओरिजनल एकट में रैमेडी ओपन है और यह चीज़ इस बिल के स्कोप में नहीं आती। यह मैं समझता हूं और तसलीम करता हूं कि इस तरह के कई केसिज़ हो सकते हैं जहां टेक्स जस्टीफाइड न हों। कोई इनस्पैक्टर गलती भी कर सकता है और हो सकता है कोई इस के लिए और रीज़न भी हो लेकिन इस के लिए रैमेडी ओरिजनल ऐक्ट में मौजूद है। इस लिए इस बिल में कोई और ऐसी प्रोवीज़न नहीं की जा सकती सिवाय इसके कि किसी कलास आफ पर्सन्ज़ को जिनका इन्होंने और कई दूसरे मेम्बर साहिबान ने ज़िक्र किया था उन को एगज़ैम्पशन देने के लिए कोई प्रोवीज़न की जाए। यह तो हो सकता है। लेकिन इन्डीविजुअल केसिज़ तो उसी लैवल पर कानून और एक्ट के

मुताबिक ही डील करने होंगे। इस लिये यह जो इन्स्पैक्टरों वाली बात है यह कुछ इस एक्ट के दायरे से बाहिर है लेकिन फिर भी कामरेड साहिब और दूसरे साहिबान से भी कहूंगा कि अगर कोई केस उन हार्ड केस नोटिस में हो तो वह फिनांस मिनिस्टर साहिब के नोटिस में लाएं। आशा है वह ज़रूर ही उस को कानून और ज़ाबता के मुताबिक देखेंगे। अब मैं आशा करता हूं कि मैम्बर साहिबान इस बिल को मन्ज़ूर करेंगे।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ $\frac{1}{4}$ ਦੀ ਥਾਂ $\frac{1}{6}$ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵੀ ਵਧਾ ਦੇਣ। ਜ਼ਰਾ ਲੀਨੀਐਂਸੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill be passed.

After ascertaining the votes of the Members present by voices, Mr. Speaker gave an opinion. The opinion was challenged. The bells were sounded. The question was put again and carried by a voice vote.

The motion was declared carried.

THE PUNJAB DRAMATIC PERFORMANCES BILL, 1964

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Dramatic Performances Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Dramatic Performances Bill as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

Sardar Gurnam Singh (Raikot) : Mr. Speaker, I have very serious objections to some of the provisions of this Bill. The first objection is that we are creating duplicity of offences with complete confusion. Leave aside the ignorant people, it will cause confusion to the lawyers and judges who practice in this profession and arrive at determinations. You will kindly see that offences mentioned in clause 2 of this Bill can all be punished under the Indian Penal Code or other Penal Acts. This would be adding confusion to those offences. Indeed, it is mentioned in clause 11 of the Bill that where no order under section 3 or section 4 has been made in respect of any performance, nothing in this Act shall bar a prosecution under the Indian Penal Code (Central Act XLV of 1860) or any other law for the time being in force. My first objection is that by creating duplicity of offences we are creating confusion among the people. If these offences are punishable under the ordinary law of the land or under the Indian Penal Act, I do not see any advantage of bringing another Act for this purpose.

[Sardar Gurnam Singh]

Secondly, clause 3(1) of the Bill says—

"Whenever the District Magistrate is satisfied that any play, pantomime or other drama performed or about to be performed in a public place in his district is an objectionable performance, he may by order, stating the grounds on which he considers the performance objectionable, prohibit the performance".

(*At this stage Pandit Charanji Lal Sharma, a member of the Panel of Chairmen occupied the Chair.*)

Mr. Chairman, before proceeding with this objection, I will once for all make a request to the hon. Home Minister, who is conducting this Bill, that there are some fundamental objections to the provisions of the Bill and if he can improve upon them when clauses are under discussion, it would be better. Now, for instance, if a District Magistrate prohibits a performance, I personally feel that there should be some appeal allowed against his order otherwise the District Magistrate, as Executive Magistrate has various considerations against various political parties. Let him have the power of prohibiting these performances. But also let his order be examined by some judicial officer, a higher authority to see whether there are real objections to that performance or it is prohibited on other extraneous considerations than the real ones as mentioned in the Act.

This is my first objection and I hope the Home Minister will agree to have the order of the District Magistrate open for examination by some higher judicial officer.

Then I come to clause 4 which reads—

"(1) The District Magistrate may, if he is of opinion that any play, pantomime or other drama performed or about to be performed in a public place in his district, being of the nature specified in clause (1) of section 2, is likely to lead to a breach of the peace, by order, stating the grounds for such opinion, prohibit its performance...."

Well, if the drama is really objectionable, let it be prohibited by all means and let it come under the penal clause of the Act. But to add the question of 'breach of peace' in this Act is, I think, again creating confusion. Sections 107 and 151 of the Criminal Procedure Code permit the District Magistrates or the Police to take action for apprehension of breach of peace. If there is any danger of breach of peace, the police can, under these sections which I have just mentioned, take action. Therefore, I would say that this provision is redundant. This should not be added in this Act.

Then proviso to sub-clause (2) of clause 4 reads—

"Provided that the District Magistrate may, if he is of opinion that the order should continue in force, by such further order or orders as he may deem fit, extend the period aforesaid by a further period or periods not exceeding two months at a time as may be specified in such order or orders".

I would submit here that if the District Magistrate is given power to prohibit it for two months, he should not be given power to further extend it. He should not be allowed to exercise further power unless he has taken previous sanction either of the Government or any other authority which may be considered proper in this matter. This is my view on this proviso. I hope the hon. Home Minister will

do something, otherwise the District Magistrate will go on extending the period. There should be some check on that. If he wishes to extend the period let him send the play to the Government or if the Government appoints anybody else, then to him. He may be allowed to extend the time after getting the previous sanction of the Government, otherwise not. I again feel that this question itself should be open to examination by a judicial court. If the order is passed by a District Magistrate or the Collector of the District, naturally the next judicial court is the court of District and Sessions Judge who should hear all appeals against such orders. There may be arbitrary orders. If the order of the District Magistrate is final then where is the remedy to those people who want to enact genuine plays but, on account of arbitrary action, are barred from performing such plays.

Then we have penalty clause. I would propose here to the hon. Home Minister that let there be no imprisonment in this case. This should be eliminated. Imprisonment which may extend to three months should be eliminated altogether. It may be left with fine which may extend to one thousand of rupees. Actually, the dramatic performances even are done by Government agencies like the cultural programmes and things like that. So, this would be stopping those also. We should not hesitate in stopping plays spreading violence and I would not ask that from the Government. But even there, the existing law is sufficient before us to punish such offences. Then there is one doubt in my mind in regard to clause 7. The hon. Home Minister will, I hope, clear that doubt. Clause 7 says—

> "(1) Any person who, after the publication of an order under sub-section (3) of section 3, or during the period when an order made under section 4 is in force, organises or is responsible for the conduct of, or who with the knowledge that such an order under section 3 or section 4 is in force takes part in, the performance prohibited thereby or any performance substantially the same as the performance so prohibited shall, on conviction, be punishable with imprisonment for a term which may extend to three months, or with fine which may extend to one thousand rupees, or with both...."

I do not know whether this clause includes the audience also because such dramas are performed generally in the villages, where inhabitants are usually ignorant folks. I know the political party affecting mind of the hon. Home Minister which performs such dramas. But the village people are very ignorant and they go to see the performances. If the audience is also included in the offenders then I would say that it will be taking the law too far. I would say that this doubt should be cleared altogether. A dramatic society or a political party performing these plays goes to a village and sits in the village common land or in an open ground, where ignorant villagers do not bother, and they start performing the plays. Well, I would say and hope that it does not include the audience but includes one who is prohibited or who disobeys the prohibitory order by the District Magistrate. I hope he is the only person in the mind of the Law Minister. Then we have got sub-clause (2) of clause 7. I would say that the open land in villages and the Home Minister knows, the Leader of the House knows, that in villages the fields are lying vacant and any people, even those who are under orders of prohibition can

[Sardar Gurnam Singh]

go and sit there and utilise it. Then unless it is thoroughly proved that the performance was done with the knowledge and concurrence of the land holder, he should not be punished. This sort of thing should be kept in mind. My fundamental difference and serious objection is to clause 10. Here is an Act which punishes the offence with imprisonment. Again the right of appeal against prohibitory order lies with the State Government. It is against the elementary principles of criminal jurisprudence. Any man punished for any offence should be allowed to go to a judicial court against the sentence of imprisonment. Clause 10 says—

> "Any person aggrieved by an order made under section 3 or section 4 may, within sixty days of the publication of such order, in the official Gazette under sub-section (3) of section 3 or, as the case may be, within sixty days of the date on which an order under section 4 is made, prefer an appeal to the State Government or an officer authorised in this behalf by the State Government by notification, and upon such appeal the appellate authority may pass such orders as it deems fit confirming, varying or reversing the order appealed against, and may pass such consequential or incidental orders as may be necessary."

Here we have got a very serious objection. If you want to punish a man under law and if you want to send him to jail for imprisonment, then his appeal should not lie to the Executive Government even against the prohibitory order. His appeal must go to a judicial court and naturally in a district, the court of District and Sessions Judge and I hope the Home Minister will agree with me that it is a serious mistake in the Bill. How can you send a man to appeal to the Executive Government consisting of a particular political party with a natural political bias?

Home Minister: But he is not punished under clause 3 or 4. Under Clause 3 whenever the District Magistrate is satisfied that any play or other drama performed or about to be performed in a public place in his district is an objectionable performance, he may, by order stating the grounds on which he considers the performance objectionable, prohibit the performance. This order will be published in the Official Gazette. So punishment will be by a separate trial.

Sardar Gurnam Singh: Where is the provision ?

Home Minister: I will explain this.

Sardar Gurnam Singh: There is no provision of appeal except in Clause 10. Appellate provision should be introduced in the Bill.

Home Minister: It is already covered under the general Law of the Criminal Procedure Code.

Sardar Gurnam Singh: No, not. That is different. Under the general provision, all offences are covered. There should be an appellate provision in the Bill which is self-contanied otherwise it will be a serious objection. A man can be sentenced by Executive Officers to three months' imprisonment and he is not allowed to go in for appeal. I hope the hon. Home Minister will look into it, specially when Judiciary is not separated from the executive.

Home Minister : I am sorry to interrupt the hon. Leader of the Opposition. This punishment is awarded under Clause 6. There will be a regular trial before the punishment can be awarded. That appeal does not lie to the Government.

Sardar Gurnam Singh : If you have no objection in making an appellate provision in the Bill, why should it be left in doubt ? This provision should be inserted in the Bill.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਅਪੀਲਾਂ ਤਾਂ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਐਕਸਪਲੇਨ ਕਰਾਂਗਾ । ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਪੀਲਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ।

Sardar Gurnam Singh : No explanation, please. His appeal will lie under the Criminal Procedure Code as in other offences. Under Clause 10, a man is not entitled to go in for appeal to a Judicial Court.

Home Minister : He is entitled.

Sardar Gurnam Singh : I hope, Sir, I have tried to be reasonable in making certain suggestions to the hon. Home Minister and I hope he will keep those suggestions in view because through this Bill, we will be mainly dealing with the village people who are ignorant. Ignorance is no defence under Law, but at the same time ignorant people will suffer because of their ignorance. Therefore, we should be careful while making penal laws against the society in such matters.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ (ਜੰਡਿਆਲਾ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਇਤਹਾਸ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਸੀਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਤੋਂ ਲੜਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਾ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਹ ਐਕਟ ਜਿਹੜਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ 1876 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੂਵਮੈਂਟ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਸ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਾ ਰਹਿ ਗਈ। ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਈ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਖ ਵਖ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਤਾਂ ਯੂ. ਪੀ., ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰ-ਟੀਕਲਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਗਲਤ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ]

ਗਿਆ। ਏਸੇ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵੀ 21 ਮੁਕਦਮੇ ਚਲਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਕ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੰਨੇ ਸਾਲ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹੇ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਫਿਰ ਇਸੇ ਹੀ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਕੰਬਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾਣ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਏ ਹਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਇਤਹਾਸ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਅੰਗ-ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਦਾ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 1876 ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਤੇ ਥੋਪਿਆ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਜ ਵੀ ਰੀਪਲੇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਿਲ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਖਿਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਇਤਹਾਸ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਚਾਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ "ਨੀਲ ਦਰਪਣ" ਨਾਉਂ ਦਾ ਡਰਾਮਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨੀਲ (ਇੰਡੀਗੋ), ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਖੇਲ੍ਹਿਆ। ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਏਥੇ ਵਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਖੇਲ੍ਹਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਠ ਰਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੁਚਲਣ ਲਈ, ਇਕ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੁਚਲਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਬਦੇਸ਼ੀ ਕੌਮ ਦੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕੁਝ ਵਰਡਿੰਗ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ :

> "The history of the British attempt to gag patriotic play-wrights in India began in 1857, when the accumulated hatred of the people against foreign rule found expression in the Sepoy Mutiny. It was in this year that Ramnarayana Tarkalankar's drama Kulin Kula Sarbasya was acted in Charakdanga, Calcutta. It was a drama that campaigned for social reforms at a time when the national movement was at an embryonic stage. It gave voice to the people's protest against the British attempt to make the Bengali Babu into an imitation Sahib. It was staged at a time when a number of obscene plays were being performed under the patronage of the Government and landlords."

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਜਾਬਰ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਫਰਤ ਦੀ ਅਗਨੀ ਭੜਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਗਨੀ ਤੇ ਹੋਰ ਤੇਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਮੁਲਕ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਉਠਿਆ। ਦੂਸਰਾ ਡਰਾਮਾ "ਬੰਗਾਲੀ ਬਾਬੂ" ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਚੰਦਰ ਡਾਂਗੇ ਦੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਸ਼ਿਪ ਹੇਠ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਮੁਲਕ ਇਕ ਦਮ ਭੜਕ ਉਠਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਮਨੋ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲੇ ਦੀ ਇਕ ਅੱਗ ਭੜਕੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ ਤੇ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। 'ਬੰਗਾਲੀ ਬਾਬੂ' ਡਰਾਮੇ ਦਾ ਰਾਈਟਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਬਰ-ਦਸਤ ਲਿਖਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਕਾਂਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ

ਲਈ ਵਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਲੋਕ ਹੁਣ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਇਕ ਗੈਰ ਕੌਮ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਹੱਲ ਇਹੋ ਲਭਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਸਟੇਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਨੀਲ (ਇੰਡੀਗੋ) ਅਤੇ ਬੰਗਾਲੀ ਬਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਡਰਾਮੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ ਭੜਕ ਉਠੀ ਅਤੇ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਕੇਸ ਚਲਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਜਾਬਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1876 ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ। 1872 ਤੋਂ 1876 ਤਕ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਪਿਛੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਾਂਡ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਰਾਜੁੱਦੌਲਾ, ਮੀਰ ਕਾਸਮ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਪਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਖੇਡੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ। ਖੇਡਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਰਾਮੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੌਮਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਇਤਹਾਸ ਹੋਵੇ। ਇਸ 1876 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਇਤਹਾਸ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। ਚਿਟਾ ਗਾਂ, ਦੋ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਗੈਰਾ ਡਰਾਮੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਚਾ ਉਠਣ ਲਈ ਵੰਗਾਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਖੁਦ ਡਰਾਮੇ ਖਿਡਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਖੁਦ ਏਸ ਗੱਲ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਖਰਚਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਵਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰਨ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸਾਡਾ ਇਕ ਇਤਹਾਸ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਕਲ-ਚਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਜ਼ਬਾਨ ਬੰਦੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਾਉਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰਕੇ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਉਠਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ, ਇਹ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 8 ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਭੈੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੁਜਾਨ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੌਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਜਾਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਤਨੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਦੁਗਣੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਨੀਲ ਦਰਪਣ ਤੇ ਬੰਗਾਲੀ ਬਾਬੂ ਦੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨੀਲ (ਇੰਡੀਗੋ) ਦੇ ਨਾਉਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਾਡੇ ਇਤਹਾਸ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕਦਮ ਇਹ ਅੱਗ ਆਗਰਾ, ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ, ਲਖਨਊ ਵਗੈਰਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੜਕੀ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਇਸ ਭੜਕਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾ-ਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਤੇ ਪਰਦੇ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਲਾ

[ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ]

ਕਾਨੂੰਨ ਠੋਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੱਤੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਕੇ ਮੁੜ ਜਗਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰੋ। ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਡਰਾਮਾ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੰਗੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਪਹਿਲਾਂ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਵਿਖਾਕੇ ਐਪਰੂਵ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਐਪਰੂਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੋੜ ਪਈ। 3-4 ਸਾਲ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਹੈਸੀਅਤੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਲੰਧਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਠੀ। ਸਤਾਈ, ਅਠਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ । 13 ਭੈਣ ਭਰਾ ਇਸ ਜਾਬਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋਏ। "ਪਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਉਏ ਜੱਟਾ ਪਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਓਏ" ਸ਼ਹੀਦ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੀਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਆਪਣੇ ਗਲੇ ਨਾ ਪਾਉ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਏਗਾ ਉਹ ਬਨਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਹ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬੀ ਕਦਮ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਜਨਤਾ ਡਰਾਮੇ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪੁਨਰਜੀਵਨ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਲਗਾਓ। ਮੈਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਾ ਹੋਵੋ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਗੇ ਇਹ ਇਕ ਪਾਪ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ। (ਘੰਟੀ) ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਸੀ...........(ਘੰਟੀ) ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਕ ਨੂਏਸੈਂਸ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਸੀ । ਉਸਦਾ ਤਜਰਬਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲਦੇ ਮਿਲਦੇ ਟਾਈਮ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਆਰਡਰ ਕਮੈਂਟਸ ਲਈ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਦੇ ਕੋਲ ਘੱਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਹੋਰ ਅਗੇ ਤੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੇ ਕੋਲ ਆਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਾਈਮ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਦੂਜਾ ਪਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਲਈ ਕਲਚਰਲ ਅਕੈਡੈਮੀਜ਼ ਕੋਲ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਜ਼ ਕੋਲ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਸਿੱਧਾ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

Mr. Chairman : Now I call upon Dr. Baldev Parkash. I would, however, request the hon. Member to take only five minutes because discussion on the motion under Rule 84 given notice of by Sardar Gurdial Singh Dhillon will start at 3. 0 P. M.

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर, पश्चिम): ठीक है जी। बाकी कल हो जाएगा। (*At this stage Mr. Speaker occupied the Chair*) स्पीकर साहिब, यह बिल जो हाउस के सामने है यह एक नया लैजिस्लेशन है। जो पहले एक्ट था उसको रिपील करके उसकी जगह यह बिल लाया जा रहा है। यह कनवैंशन रही है कि कोई भी नया लैजिस्लेशन जब इस तरह से लाना हो तो पहले वह सिलैक्ट कमेटी के पास जाता है (विघ्न)। मैं समझता हूं, स्पीकर साहिब, एक घंटे के अन्दर यह कानून पास करना जिसके अन्दर शहरियों की आज़ादी खत्म करने के लिए एक बड़ी भारी कान्सप्रेसी की गई है, एक बड़ा भारी अन्याय है। और यह गवर्नमैंट के लिए मुनासिब बात

नहीं है। यह अगर हाउस में पास हो के आया है और यह पंडित मोहनलाल जी ने ही गालबन इंट्रोड्यूस किया होगा। इसको अपर हाउस में इंट्रोड्यूस करने से पहले जनता की राय लेना जरूरी था। इसके एम्ज़ एंड आबजेक्टस में, स्पीकर साहिब, यह लिखा है कि पहले जो ऐक्ट था वह बहुत इनसफीशैण्ट था और उसके अन्दर कोई ऐसा प्रावाइज़ो नहीं था जिसके तहत कोई शहरी अपील कर सकता। इससे यह आइडिया दिया गया है कि जनता के राइट्स को कायम रखने के लिए यह बिल इंट्रोड्यूस किया गया है और जनता को नये राइट्स देने हैं। मैंने इसको पढ़ा है और हर पढ़ने वाले को ऐसा ही लगता है। लेकिन राइट्स तो क्या मिलने हैं, अगर कोई मैजिस्ट्रेट यह कह दे कि इस ड्रामे से रिलीजस फीलिंग्ज़ ऐक्सप्लायट होती है तो वह बन्द कर सकता है। और अगर कोई अपील करना चाहे तो वह स्टेट गवर्नमैंट को करे। इससे, आप, स्पीकर साहिब, समझ सकते हैं कि जो गवर्नमैंट यह बिल ला रही है शहरी आज़ादी को खत्म करने के लिए क्या वह यह फैसला करेगी कि जिस ड्रामे को मैजिस्ट्रेट यह कह दे कि यह कम्युनल फीलिंग्ज़ ऐक्सप्लायट करता है उसे खेलने की इज़ाज़त दे दी जाए। स्पीकर साहिब, इस बिल के तो कोई मायने नहीं हैं। और सरकार की तरफ से लोगों को इनसाफ मिलने की कोई तवक्को नहीं करनी चाहिए। अगर अपील करने का राइट देना था तो वह अदालत के अन्दर जा कर फैसला होना चाहिए था। ऐसा प्रावीज़न होता तो कुछ उम्मीद की जा सकती थी। क्लाज़ 12 के अन्दर लिखा है :—

"No suit, prosecution or other legal proceeding shall be instituted against any authority or officer for anything which is in good faith done or intended to be done under the Act or any rule made thereunder."

3.00 P. M.

Mr. Speaker : It is 3.00 P. M. now. We will resume discussions on this Bill to-morrow.

MOTION UNDER RULE 84

Mr. Speaker : I call upon Sardar Gurdial Singh Dhillon to initiate discussion on the Harijan Leaders' Hunger-strike at Rajghat, New Delhi, under Rule 84 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly. He has given notice of a motion under Rule 84.

श्री जगन्नाथ : जनाब, हरिजन एम.एल.एज़. में से एक भी कांग्रेसी हरिजन यहां पर नहीं है। क्या उनको किसी कमरे में बन्द किया हुआ है ?

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, यह ठीक है कि हरिजनों को एक कमरे में बन्द किया हुआ है और चीफ मिनिस्टर साहिब उन्हें कुछ कह रहे हैं....

श्री अध्यक्ष : आप लिख कर दीजिए। (The hon. Member may give this in writing.)

श्री बलरामजी दास टंडन : यह ठीक है, जनाब। मैं हाउस में कह रहा हूं, इससे ज्यादा और क्या लिख कर दूं ?

Mr. Speaker : If the hon. Members will say that they were sitting outside the House of their own accord, then the hon. Member (Shri Balramji Dass Tandon) will be responsible for this. Every hon. Member is entitled to be outside the House. (*Interruption by Shri Balramji Dass Tandon*)

श्री अध्यक्ष : आप इस तरह से House का time waste न करें। (The hon. Member should not waste the time of the House like that.)

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, चीफ मिनिस्टर साहिब उन को बाहिर कहीं परसूएड कर रहे हैं। मैं कहता हूं कि वह उन्हें हाउस में सैटिसफाइ करें ताकि हमें भी पता लगे कि क्या हो रहा है। This is what I am appealing through you, Sir.

Mr. Speaker : No, no, please. The hon. Member should not say things like this.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰ ਕਰਨ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਾਡੀਆਂ ਡੀਮਾਂਡਜ਼ ਨੂੰ ਐਕਸੀਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਵਾਂਗੇ।

Mr. Speaker : The hon. Minister will be replying to this later on.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : स्पीकर साहिब, जैसे जोश साहिब ने कहा है अगर वह बात ठीक है फिर तो बहुत बुरी बात है।

Mr. Speaker : Now you please move your motion.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों (तरनतारन) : मैं रूल 84 के नीचे यह मोशन मूव कर रहा हूं :

Sir, I beg to move that the Harijan Leaders' Hunger-strike at Rajghat Delhi be taken into consideration.

कि जो हरिजन लीडरों ने राजघाट, गांधी जी की समाधि के आगे 28 मार्च, 64 से भूखहड़ताल की हुई है उस पर इस सदन में विचार किया जाए। स्पीकर साहिब, इस से पहले कि इस पर विचार होता मेरा ख्याल था कि रैविन्यू मिनिस्टर साहिब ने जो उस दिन हाउस में तकरीर की थी वह जैसा कि मुतालबा किया गया था बाकायदा इस हाउस में कागज़ पर लिखी हुई आती। लेकिन वह कहते हैं कि वक्त नहीं था। खैर उन की स्पीच का काफी हिस्सा अखबार में आ गया है। स्पीकर साहिब, उन्हों ने इसलिए महात्मा गांधी की समाधि पर जा कर भूख हड़ताल करने का फैसला किया क्योंकि मौजूदा ज़माने में हरिजनों के काज़ को अगर किसी ने अपने हाथ में लिया और उन्हें हर लिहाज़ से आगे ले जाने का प्रोग्राम बनाया था तो बापू ने ही बनाया था, और मेरा ख्याल है कि बापू के नाम पर उन की शहादत के बाद जिन लोगों के हाथ में हकूमत आई है उन के खिलाफ यह भूख-हड़ताल की गई है। बापू जी ने जो संदेश दिया था उस प्रोग्राम को उन के जानशीन या नोनिहाल पूरा नहीं कर पाए। इस ख्याल से उन हरिजनों ने बापू जी की समाधि को मुन्तखिब किया है। इस के इलावा हमारे प्रधान मन्त्री भी वहां रहते हैं, कांग्रेस के प्रधान भी वहीं रहते हैं। आज इस भूखहड़ताल को हफ्ते से ज़्यादा अर्सा हो गया है। हमें पता लगा है कि जब हरिजन नेता बाहिर जलूस

निकालने की कोशिश कर रहे थे तो उन में से एक नेता ट्रक के नीचे आ कर कुचला गया। मैं कहता हूं कि अगर आप इस सारे मामले को संजीदगी से लेते और देहली में जो बैठे हुए हैं वह भी इसे सही शकल में देखते तो जो नेकी राम जी गुज़र गए हैं वह वाक्या कभी न होता और यह मोशन भी लाने की ज़रुरत न पड़ती। लेकिन, स्पीकर साहिब, आज का ज़माना ऐसा आ गया है कि बिना ऐजीटेशन के या भूख हड़ताल के कोई काम बनने ही नहीं पाता। स्पीकर साहिब, मंत्री महोदय ने जो ब्यान दिया था उस को सुनने के बाद इधर के ही नहीं बल्कि दोनों साइड्ज़ के हरिजन मैम्बर्ज़ ने परोटैस्ट किया और वाक आउट करके बाहिर चले गए। फिर बाहिर जाकर उन्होंने एक मुशतरका मीटिंग की, अपने मुतालबात को दोहराया और संजीदगी का इज़हार किया। यह इस विधान सभा की हिस्टरी में पहली दफा ऐसा वाक्या हुआ है कि दोनों तरफ के एम. एल. एज़. ने इक्ट्ठा वाक आउट किया हो। इस लिए मैं समझता हूं कि जो उन्होंने कदम उठाया है वह महानता से भरा हुआ है। स्पीकर साहिब, पहले जिस दिन मोशन आई तो इन की लीडर, मिस करतारी देवी जो प्रोग्राम डायरैक्टर है उस की तरफ से 28 मार्च, 1964 को इशतिहार छपवा कर देश के मुख्तलिफ नेताओं के सामने रखा। उसकी पहली लाईन में उनका यह मुतालबा था......

"But the non-marshalling of Harijans has been damping our high spirits".

सरदार अजमेर सिंह ने जो फिगर्ज़ पेश किए थे उन से अगर उन की तसल्ली नहीं हुई तो इस में ज़रूर कोई नातसल्ली बख्श चीज़ है। उन का मुतालबा ऐसा है जो कि देहली में यूनियन गवर्नमैंट पूरा कर सकती थी

"We raise our demand, the very noble and legitimate one, to the Government to form a separate Harijan battalion, in the name of national martyrs".

उन्होंने मुतालबा किया कि हरिजन देश की रक्षा के लिए तैयार हैं लेकिन उन के लिए सहूलियात नहीं हैं। उन्होंने सीधी बात कही :—

"The uncultivated surplus Government land should be distributed at reasonable price to Harijans".

जनाब, इस में दो मुतालबात जो उन्होंने बड़े ज़ोर से रखे हैं उस में एक तो ज़मीन की तकसीम का था और दूसरा भी ऐसा ही था जो कि वहां पर बैठे नेता पुरा कर सकते थे और उस ग़रीब हरिजन लीडर की लाइफ को बचा सकते थे। जिन्होंने भूखहड़ताल की हुई है आज आप ने अखबार में देखा होगा कि वह किस तरह बुरी हालत में पड़े हुए हैं और राजधानी में उन की तरफ कोई तवज्जोह नहीं दी गई। यह मसला इस लिए ज़रूरी बन गया है कि सब पार्टीज़ के हरिजन मैम्बर इसे महसूस कर रहे हैं। मुझे खुशी है कि अब सब हरिजन मैम्बर्ज़ आ गए हैं। वह बताएंगे कि उन को क्या तसल्ली दिलाई गई है।

उनका माल मंत्री साहिब के ब्यान के बाद हाउस से बाहिर चले जाना इस बात की शहादत देता है कि उनकी आपकी बातों से तसल्ली नहीं हुई। यह एक ऐसा मामला है जिसे माल मंत्री और मुख्य मंत्री उनके साथ मिल कर टेक अप कर सकते हैं कि अगर उनकी तसल्ली नहीं हुई तो उन सारे मैम्बरान को साथ बैठा कर, जो भूख हड़ताल कर बैठे हैं उनको साथ बैठा कर और दूसरे भी इस हाउस के मैम्बरान को साथ बैठा कर जिनको वह मुनासिब समझते

[सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों]

हैं मिल कर बैठ कर उनकी तसल्ली करानी चाहिए। अगर यह समझते हैं कि इनकी बात सच्ची है तो उन सब से मिल कर सही बात बता कर अगर उनको गलत फहमी है दूर करनी चाहिए। वैसे तो हरिजनों के साथ कई बेइन्साफियां हुई होंगी और मैं मिसाल के तौर पर तहसील तरनतारन की भी बात लेता हूं। बाकी सारी जगह तो 5 मरले या ज्यादा ज़मीन गांव में इस्तमाल में छोड़ी गई लेकिन वहां नहीं छोड़ी गई। इस के बावजूद भी अगर एक ओवर आल ब्यान आ जाए कि इस्तमाल में हम ने इतनी अराज़ी छोड़ दी है तो फिर शक तो पड़ता ही है कि तहसील तरनतारन में ऐसा हुआ है और यह कहते हैं. . . . .

मुख्य मंत्री : वहां इस पालिसी से पहले तकसीम हो गई थी।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर पालिसी से पहले कुछ हो चुका है तो उसके लिए कोई और रास्ता तो निकालना चाहिए।

मुख्य मंत्री : रास्ता भी निकाला है, जब आप बैठेंगे तो बताएंगे।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : ठीक है, बता देना। एक बात इन्हों ने कही कि जिन हरिजनों के घर तबाह हुए फल्डज़ में उनकी इन्होंने मदद की है। हमारे हां तरनतारन शहर में हरिजनों के दो दफा मकान डूबे और तबाह हुए लेकिन आज तक वहां कुछ नहीं किया गया। यह तो मैं एक शहर की बात करता हूं क्योंकि मुझे वहां का ज़ाती तौर पर पता है लेकिन और भी ऐसी कई मिसालें दी जा सकती हैं। इन हालात में भी अगर एक ओवर आल स्टेटमैंट आ जाए कि हरिजनों की इतनी मदद कर दी गई तो इस तरह की स्टेटमैंट से काम बनता नहीं बल्कि और भी शक पैदा होने की गुन्जाइश हो जाती है। जब ऐसे हालात हों तो इनको उनकी तसल्ली करानी चाहिए और जहां गलती हुई है वह बतानी चाहिए कि इस वजह से हुई है और उसको दूर करने के लिए यह कदम वह उठा रहे हैं तो यह सारी बातें बता कर तसल्ली करानी चाहिए क्योंकि ऐसी ओवर आल स्टेटमैंट तो और भी मामला को पेचीदा करती है। सरदार अजमेर सिंह जी ने तीन बातों में तसल्ली कराने की कोशिश की। इन्होंने कहा कि 40 हज़ार एकड़ नज़ूल लैंड है लेकिन तकसीम उसमें से जो हुई है वह 3,400 एकड़ है. . . . .

माल मंत्री : इस में गलत लिखा है, 30,400 एकड़ हुई है।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर 30 हज़ार एकड़ कहते हैं तो आप की बात ठीक ही होगी लेकिन आपकी बात सुनने के बावजूद वह बाहर चले गए हैं तो मैं समझता हूं कि इसमें ज़रूर कोई न कोई बात होगी। या तो वह समझते होंगे कि आपकी फैक्ट्स एण्ड फिगर्ज़ गलत हैं या अमल ठीक नहीं हुआ है। आप उनको अपने पास बैठा लेते या उनके पास चले जाते जहां वह भूख हड़ताल कर रहे हैं और उनकी तसल्ली कराते। उसके बाद इन्होंने बताया कि एक लाख एकड़ के ऊपर ज़मीन है जो दूसरी कैटेगिरीज़ और निकासी ज़मीन वगैरा की है जिसकी तकसीम इन्होंने ज़िला कमेटियों के हवाले की हुई है। यह कहते हैं कि उस में से 50 फीसदी हरिजनों को मिलेगी और 50 फीसदी एक्स-सर्विसमैन को मिलेगी but only thirty thousand acres has been given to Harijans. यह 30 हज़ार एकड़ वही ज़मीन है या और है?

Revenue Minister : This is inferior land.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : मैं समझता हूं कि आपकी पालिसी के मुताबिक इन्हें एक लाख एकड़ में से 50 हज़ार एकड़ मिलनी चाहिए थी लेकिन आपने 30 हज़ार एकड़ दी है। अगर आपका केस 30 हज़ार एकड़ का है तो उनको बात बता कर उनकी तसल्ली कराएं। इसके अलावा इन्होंने बताया है कि एक लाख 15 हज़ार एकड़ ज़मीन यूटीलाइज़ेशन ऐक्ट के तहत ली है। उस में से 80 हज़ार एकड़ ज़मीन हरिजनों को ही दी है। फिर बताया है कि आपने तीन किस्म की ज़मीन खरीदी है यानी बंजर कदीम, बंजर मज़रूआ, बंजर गैर मुमकिन वगैरा जिसकी आपने 450 रुपए कीमत लगा रखी है। इस का भी एक गिला है और अफवाह फैली हुई है कि जो ज़मीन 10 फीसदी कट लगा कर बाद में पता लगा है किसानों के राइट्स में आती थी उन को आप ने नहीं दिया और उस का जस्टीफिकेशन भी नहीं दे सके और आप उसको ट्रेस नहीं कर सके। मरकज़ी सरकार ने जब उसे आपको बेचा तो आप ज़िमींदारों और काश्तकारों के बिहाफ पर क्लेम नहीं बता सके। अगर आप जोर लगा कर कहते तो आपका उस पर हक बन सकता था। इसके अलावा आप कहते हैं कि शामलात में से 1/3 दी गई है। तो यह सारी फिगर्ज़ आपने दी हैं लेकिन इस के बावजूद उनकी तसल्ली नहीं हुई है। आपने जो और रियायतें उनको दी हैं उन से भी उनकी तसल्ली नहीं हुई है। तो इस बात को देखना चाहिए। इस हाउस में बहुत दफा कहा जा चुका है कि यह जो आपने ज़िलों में कमेटियां बनाई हैं यह पार्शल कमेटियां हैं इसलिए वह सही तौर पर काम नहीं करती हैं। इस बात से शक पड़ता है कि जब वह कमेटियां पार्शल बनाई गई हैं और सिर्फ एक पार्टी के आदमियों की बनाई गई हैं तो ज़रूर कोई बात होगी वरना ऐसी भी क्या बात थी कि आप इतनी फिगर्ज़ बताएं और उनकी तसल्ली न हो। फिर जिस ढंग से उस दिन एडजर्नमैंट मोशन के मामले में रुकावट पैदा की गई उस से शक और भी बढ़ा है कि कोई न कोई बात ज़रूर होगी। मैं नहीं कहता कि आपने कोशिश नहीं की लेकिन आपके कोशिश करते हुए भी अगर उनकी तसल्ली नहीं हुई तो आप दोनों तरफ़ के हरिजन मैम्बरान, भूख हड़ताल करने वालों और दूसरे जिनको आप मुनासिब समझते हैं सब के साथ बैठ कर बात करके तसल्ली कराएं। बात तो कोई होगी जो दोनों तरफ के मैम्बरान मुशतरका तौर पर बाहर चले गए और एक हो कर मीटिंग की। आज फैसला करने में शायद मुश्तरका बात नहीं हुई। अच्छा होता दोनों तरफ के मिलकर मुश्तरका तौर पर बात करते। फिर उनका मुतालबा बड़ा साफ है कि वह फौज में भरती हो कर एक अपनी बटालियन बनाना चाहते हैं। देश के नेता वहां बैठे हों, डिफैंस मिनिस्टर वहां माजूद हों और वह बात न कर सके तो बात समझ में नहीं आती कि क्या कहें। अगर उनको बटालियन का गुस्सा हो और वह न बन सके तो इस से ज़्यादा और क्या अफसोस की बात हो सकती है। बाकी ज़मीनों की बात है। इस में आप बैठ कर उनकी तसल्ली कराएं; बड़ी मामूली उनकी मांगें हैं। फिर यह जो आदमी हैं ऐसे वैसे तो हैं नहीं। खासे पढ़े लिखे हैं उनमें से तीन चार तो मिनिस्टर रह चुके हैं और पढ़े लिखे एम.ए., एल.एल.बी., भी हैं। मैं नहीं समझता कि वह ऐसे ही बगैर किसी बात के वाक आउट कर गए हैं। आपको इन बातों पर विचार करके उनकी बातें सुन कर तसल्ली करानी चाहिए।

Mr. Speaker : Motion moved —

That the Harijan Leaders' hunger strike at Rajghat, Delhi be taken into consideration.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ 11 ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਆਈ ਹੈ ਜੋ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਵੀ 3, 4 ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ । ਫਿਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ । (I have received a list of eleven Harijan Members from the Congress party who want to speak. Three or four Harijan Members from this side of the House would also like to participate in the discussion, I think, Sardar Gurnam Singh would also like to speak.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਹੈ ਲੇਕਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟਾਈਮ ਦੇ ਦਿਉ ।

मुख्य मंत्री : मैं अपना वक्त हरिजन मैम्बरों के लिए छोड़ देता हूं । जो कुछ कहेंगे मैं नोट करता जाऊंगा । जो तकलीफें वह बताना चाहते हैं वह हाउस में बता दें । वह बाद में मुझे मिल सकते हैं और अपने ख्यालात का इज़हार कर सकते हैं । इस लिए मैं चाहता हूँ कि वह यहां पर अपनी तकलीफें ब्यान कर दें ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਬੋਲਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਚਲਾਂਗਾ। ਕੀ ਉਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਰਸ਼ਨ ਭੀ ਦੇਣਗੇ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬੋਲਣਗੇ, ਮੈਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰੀਕੁਐਸਟ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ 5, 6 ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਬੋਲਣ । (Sardar Ajmer Singh will speak on behalf of the Government. I will request the hon. Members that each one of them should not speak for more than 5, 6 minutes.)

श्री चान्द राम : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्राडर, सर । स्पीकर सहिब, मैं ने रूल 84 के ग्रधीन मोशन दी हुई है । क्या मेरी यह मोशन भी इस के साथ ही डिस्कस होगी ?

श्री ग्रध्यक्ष : दोनों मोशन एक साथ सदन में डिस्कस होंगी । (Both the motions will be discussed together in the House.)

सरदार गुरनाम सिंह : स्पीकर साहिब, मैं ने ग्रौर सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों ने रूल 84 के ग्रधीन मोशन दी है । हरिजन मैम्बर इस बारे में ग्रपने ख्यालात का इज़हार करना चाहते हैं । इसलिए मैं ग्रपना टाइम भी इन के लिए छोड़ देता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੋਰਿੰਡਾ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ; ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ

ਸੋਚੇ। ਅਜ ਤਕ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਬਜੈਕਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿਸਲੀਡਿੰਗ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਉਤੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ 2, 3 ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

Sardar Ajmer Singh : No please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 40,000 ਏਕੜ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਵਿਚੋਂ 30,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ 30,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਬਲਕਿ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। 10 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 1 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਐਕਸ ਮਿਲਟਰੀ ਮੈਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕੈਬੀਨਿਟ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ 1 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ 70,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। 25,000 ਏਕੜ ਐਕਸ ਮਿਲਟਰੀ ਮੈਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਮ ਗਾਰਡਜ਼ ਅਤੇ ਰਖਸ਼ਾ ਦਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ 1 ਏਕੜ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਲਾ ਲੈਵਲ ਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਜ਼ਿਲਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ 2 ਜਾਂ 3 ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਕੌਣ ਕੌਣ ਮੈਂਬਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੀ ਫਰਜ਼ ਹਨ।

ਕੁਝ ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰ ਲਏ ਹਨ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਟੇਕ ਅਪ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਸੁਝਾਉ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਗਰ ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੈਟਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭੀ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਫੌਹੜ ਹੀ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਿਪਟਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ। (ਘੰਟੀ)

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 176,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਪਲਸ ਦਸੀ ਸੀ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿਹੜੀ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਘੁੰਮ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਪਲਸ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ 445 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਤੇ ਖਰੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸੇ ਭਾਵ ਤੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ 1947 ਤੋਂ ਕਹਿੰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ 15, 16 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਰਹੇਗੀ ਪਰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਭੀ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰੀਜਨ ਗ਼ਰੀਬ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨੀਲਾਮੀ ਵਿਚ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਲਕੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਈਵੈਕੁਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਖਰੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ 1960 ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰਹੇਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਟਵਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗ਼ਲਤ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਕਰਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਲਈ। ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। (ਘੰਟੀ) ਜਦੋਂ 1948 ਵਿਚ ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ (ਕਨਸਾਲੀਡੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਪਰੀਵੈਨਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਫਰੈਗਮੈਨਟੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਵੀਜਨ ਹੈ ਕਿ—

46. (e). "The manner in which the area is to be reserved under Section 18 and the manner in which it is to be dealt with and also the manner in which the village abadi is to be given to Proprietors and non-Proprietors........"

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਰੂਲਜ਼ ਬਣੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕਰੋ। ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—

".........(including Scheduled Castes, Sikh Backward Classes, Artisans and Labourers) on payment of compensations or otherwise".

ਇਸ ਬਾਰੇ ਰੂਲਜ਼ ਬਣੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ, ਸਿਖ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਆਰਟੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਲੇਬਰਰਜ਼, who are in need of site for houses ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿਸਲੀਡਿੰਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਪਤਾ ਕਰੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ 15, 16 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਕਿੰਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

श्री चान्द राम (साल्हावास एस. सी.) : स्पीकर साहिब, कल मैं राज घाट, जहां पर सत्याग्रह चल रहा है, गया था । जो लोग सत्याग्रह कर रहे हैं उनकी हालत देखने का मौका मुझे मिला । वहां पर आम लोगों की हालत को देखने का भी मुझे मौका मिला जिन के लिये सत्याग्रह चल रहा है । मैं समझता हूं कि डैमोक्रेसी का फायदा तभी देश को पहुंच सकता है जब कि वर्किंग क्लास, पूअर क्लास, प्रोलीटेरिएट क्लास जो देश की है, उसका विश्वास डैमोक्रेसी में रहे और विश्वास तभी कायम रह सकता है जब कि जो वायदे हकूमत लोगों के साथ, गरीब लोगों के साथ करती है उनको पूरा किया जाए । अगर ग़रीबों का काम नहीं होता और उनके साथ किये गए वायदों को पूरा नहीं किया जाता तो मैं समझता हूं कि यह कैबिनेट के लिये चैलेंज है और पुलीटीकल लीडरों के लिये यह चैलेंज है कि वे वायदे करें और एडमिनिस्ट्रेटिव मशीनरी उन को पूरा न करे । चीफ मिनिस्टर जो कि हमारे बहुत हमदर्द हैं उन्होंने पिछले बजट में हरिजन वेलफेयर के लिये जो आम रुपया रखा जाता है उसके अलावा पांच करोड़ रुपया हरिजनों के कल्याण के लिये रखा था । उन्होंने कहा था कि मैं दस करोड़ रुपया रखना चाहता हूं । मैंने इन की स्पीच आल इंडिया हरिजन वेलफेयर मीटिंग के समय सुनी थी जिस समय कि वहां पर तमाम भारत के चीफ मिनिस्टर आए हुए थे, बतौर ऐ स्टेट मिनिस्टर के मैंने इन की स्पीच को सुना । इन्होंने यह कहा था कि हरिजनों के लिये मैं अपनी स्टेट में वह काम करना चाहता हूं जिस से कि दूसरी स्टेटस के लीडर और चीफ मिनिस्टर लीड लेंगे । मैं समझता हूं कि ऐसे चीफ मिनिस्टर के होते हुए अगर हरिजनों के साथ किये गये वायदे पूरे नहीं किये जाते तो इस में रीएक्शनरी फोरसिज़, ऐसा एलीमेंट जो कि पुलीटीकल तौर पर फ्रसट्रेटिड हैं, का हाथ है । वही लोग चीफ मिनिस्टर के वायदे पूरे नहीं होने देते । वही एलीमेंट रुकावट डालता है । जो टैलेंटिड लोग हैं, जो एक्सपीरिएंस्ड मशीनरी है जो कि लोगों की नबज़ पर हाथ रखते हैं, वह वायदे किये हुए न निभाए, इस का कारण तो मुझे समझ नहीं आ सकता । 1952 में जब हमारी प्लानिंग कमीशन का काम शुरू हुआ और योजना के बारे में किताब छपी तो उस में एक चैपटर एग्रीकल्चरल लेबरर्ज़ का रखा गया था । उसमें खेती मज़दूरों का नक्शा खींचा गया था । यह बात उनके मुंह से नहीं निकली जो कि नीडी हैं, बल्कि उन लोगों ने कही जो कि देश के नेता थे और जो महसूस करते होंगे कि खेती मज़दूर की दशा खराब है । उन्होंने उसी समय महसूस किया था कि एग्रीकल्चरल मज़दूरों को, जिन की पापुलेशन स्टेट में एक तिहाई है, अगर उन को ज़मीन न दी गई तो उनकी दशा सुधर नहीं सकती । यहां बड़ा चर्चा चलता है कि अगर सीलिंग कम कर दी गई तो पैदावार कम हो जाएगी । मैं इकौनौमिक्स का विद्यार्थी हूं......

(घंटी की आवाज़) स्पीकर साहिब, मैं तो अभी एक दो मिनट ही बोला हूं । मैं समझता हूं कि जितना समय आपने सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों को दिया है उतना तो कम अज़ कम मुझ को मिलना ही चाहिये ।

Mr. Speaker: Please continue your speech.

श्री चान्द राम : उस चेप्टर में यह अल्फाज़ लिखे हैं कि अगर इन लोगों के मसले को हल न किया गया तो इनस्टैबिलिटी आ जाएगी और यह सीरियस सोर्स आफ वीकनेस है । 1952 में यह अल्फाज़ लिखे गए थे । बारह साल तक बराबर गवर्नमेंट लैंडलेस क्लास को

[श्री चान्द राम]

सपोर्ट करती रही है । लेकिन अमल अभी तक नहीं हुआ । आप अंदाज़ा लगाइये कि क्रेडिट उन लोगों को जाता है जो आज तक डैमोक्रेसी में विश्वास रखे हुए हैं । मशीनरी के मुतअल्लिक आप अंदाज़ा लगाइये कि वह क्या चाहती है कि यह लोग आंदोलन करें तो फिर मशीनरी की आंखें खुलेंगी, क्या उनकी आंखें सत्याग्रहों से खुलती हैं, अगर उनकी आंखें गोलियां चलने से ही खुलती हैं तो ऐसे हिन्दुस्तान का क्या बनेगा । मैंने हरिजन वेलफेयर प्लान के नाम से 21 फरवरी को एक प्लान दी । मौजूदा लैजिस्लेशन को कर्ब किये बिना ही साढ़े बारह लाख एकड़ ज़मीन हरिजनों को ले कर दी जा सकती है । मैं सारी चीज़ हाउस में रखना चाहता हूं । मौजूदा चीफ मिनिस्टर जो कि गरीबों के इतने बड़े हमदर्द हैं अगर उनके होते हुए इन बातों की इम्पलीमैंटेशन नहीं होती तो मैं नहीं समझ सकता कि और किस के समय में यह बातें पूरी होंगी । मैं जो कुछ अर्ज़ करने लगा हूं उन पर मैं समझता हूं कि चीफ मिनिस्टर साहिब ज़रूर अमल करेंगे क्योंकि कई एक बातों का तो वह पहले ही एलान कर चुके हैं और कई एक का अब कर देंगे । आज शायद उनके पास बोलने का वक्त न हो । हरिजनों को उन पर पूरा विश्वास है लेकिन मशीनरी की तरफ से यह काम तसल्लीबख्श नहीं चल रहा । 1956 के ट्रीब्यून में निकला था कि 16 लाख एकड़ ज़मीन सरप्लस निकाली जाने वाली है । लेकिन अब रेवीन्यू मिनिस्टर साहिब ने कुछ दिन पहले स्टेटमेंट दी थी कि 16 लाख एकड़ की जगह केवल साढ़े चार लाख एकड़ ज़मीन सरप्लस निकलने वाली है । अढ़ाई लाख एकड़ के करीब सरकार के पास अनयूटीलाईज्ड पड़ी हुई है वह हरिजनों को दी जा सकती है । उस में कोई रुकावट नहीं है । टेनेंट्स एक्ट के मातहत दो लाख एकड़ के करीब ज़मीन उनको दी जा सकती है । गैर कानूनी तौर पर हम ज़मीन नहीं मांग रहे । पंजाब में इनफीरियर लैंड एक लाख एकड़ के करीब पड़ी हुई है । सरदार अजमेर सिंह ने तो 90 हज़ार एकड़ बताया है । खैर 90 हज़ार हो या एक लाख एकड़ हो, मैं चाहता हूं कि दस साल की लीज़ की तलवार उनके सिर पर न लटकाई जाए । उनको मालिक बना दिया जाना चाहिए । सरकार ने वह ज़मीन बहुत सस्ती खरीदी हुई है । उनपर लैंडलेस हरिजनों को मालिक बना देना चाहिए । मेरे पास शिकायतें पहुंचती हैं । पिपली गांव में पशुओं को न छोड़ने पर हरिजनों का बाईकाट कर रखा है । खुद तो वह चारा नहीं देते अगर दूसरे गांव से भी जाकर चारा लाते हैं तो जुर्माने किए जाते हैं । पंचायतें हर जगह पर तो एक जैसी नहीं हैं, सरकारी पंचायतें तो हमदर्दी दिखाती हैं लेकिन जो गैर सरकारी पंचायतें हैं वह जुर्माने वसूल करती हैं । बहुत आतंक और भय फैला हुआ है । हम तो मांग करते हैं कि हरएक को निर्भयता मिलनी चाहिए लेकिन हरिजनों को निर्भयता तभी मिल सकती है जब कि इनको ज़मीन मिलेगी । जबतक ज़मीन नहीं मिलती उस वक्त तक निर्भयता भी नहीं आ सकती । साढ़े तीन लाख एकड़ इवैकुई लैंड में से एक लाख एकड़ ज़मीन बची हुई है । चीफ मिनिस्टर साहिब को चाहिए कि एलान कर दें । सैंट्रल गवर्नमेंट का जो रुपया देना था वह पूरा हो गया है बल्कि पूरे से भी ज़्यादा हो गया है । गवर्नमेंट की मानी हुई पालिसी के मुताबिक एक लाख एकड़ अच्छी क्वालिटी की ज़मीन है । वह अगर हरिजनों को मिल जाए तो वे कम से कम अपने पशु तो खड़े कर लेंगे अपनी रोटी भी कमाने का प्रयत्न करेंगे । उनको मालिक बना

दिया जाए। पचास हज़ार एकड़ के करीब बंजर ज़मीन पड़ी हुई है। मुझे अफसोस है कि करनाल में कई लोगों को ज़मीन दी हुई है गवर्नमेंट ने, कोआप्रेटिव सोसाइटीज़ बना रखी हैं और उन को लाखों रुपया कर्ज़ दे रखा है। लेकिन हरिजनों की तरफ पूरा ध्यान नहीं दिया जा रहा। बंजर तोड़ कानून के मातहत, लैंड रेक्लेमेशन एक्ट के मातहत पचास हज़ार एकड़ ज़मीन उनको दी जा सकती है।

नज़ूल लैंड 50,000 एकड़ के करीब हैं, गवर्नमेंट लैंड 50,000 एकड़ के करीब है। शमलात ज़मीन 15,000 एकड़ के करीब काबले काश्त है। पंजाब सरकार ने यह फैसला किया था कि गांव में एक तिहाई ज़मीन हरिजनों को मिलेगी और यह वायदा किया गया था कि जिस गांव में हरिजनों को वह ज़मीन नहीं मिलेगी वहां पर उनको दिलाई जाएगी। लेकिन अब सवाल यह है कि उस डिक्लेयर्ड पालिसी को इम्पलीमेंट नहीं किया गया। मुझे याद आ गया है कि गोहाने में दो तीन आदमी मिले। शिकायत करने लगे कि बी.डी.ओ. ने ज़मीन नहीं दी। मैंने लिखा कि ज़मीन क्यों नहीं दी गई। उसने यह दरखास्त वापिस दे दी। आर-ऐम.साहिब ने बी.डी.ओ को लिखा लेकिन फिर भी वह उसने वापिस कर दी। कहने लगा कि इसे अपने पास रखो यह तुम्हारे पास सुन्दर लगती है, वहां पर ही खूबसूरत लगेगी। मैं समझता हूं कि जो बी.डी.ओ इस तरह से व्यवहार करता है उसके खिलाफ ऐक्शन लिया जाए। गांव में जो इस किस्म की पंद्रह लाख एकड़ ज़मीन है उसका एक तिहाई पांच लाख एकड़ बनता है। वह ज़मीन हरिजनों को आसानी से दी जा सकती है।

इसी तरह से सतलुज और चैनेलाईज़ेशन से करीबन एक लाख एकड़ ज़मीन निकलेगी। इस तरह से कुल मिला कर कोई बारह तेरह लाख एकड़ ज़मीन बनती है। देहातों के अन्दर हरिजनों के करीब छः लाख कुनबे हैं जो बेज़मीन हैं बहुत बुरी हालत में हैं। हो सकता है कि हरिजनों में कुछ ऐसे आदमी हों जिनकी हालत अच्छी हो। इसलिए अगर अढ़ाई एकड़ ज़मीन फी परिवार दिए जाए तो उनको वहां पर बसाया जा सकता है। मैं आप को बताता हूं कि इस ज़मीन की किस लिए मांग की है। वह इसलिए कि उन का जो भय है, डर है वह निकल जाए। वह छाती सीधी तान कर चल सकें और अपनी राए भी आज़ादाना तौर पर दे सकें। इस तरह से आप डैमोक्रेसी में जो वायदे करते हैं उन को भी पूरा करेंगे। (घंटी) यह तो कहा मैंने ज़मीन के बारे में। इसलिए मैं समझता हूं कि हरिजनों के साथ किए गए वायदे को पूरा किया जाना चाहिए और आज यहां पर इस सम्बन्ध में कोई मुकम्मल ऐलान करना चाहिए ताकि एक रास्ता निकाला जाए कि जिस से जिन लोगों ने वहां देहली में भूखहड़ताल की हुई है उनको भूखहड़ताल न करने के लिए कहा जाए। (घंटी)

स्पीकर साहिब, एक शब्द और कह कर बैठ जाऊंगा। वह मैं फौज में रिक्रूटमेंट के सिलसिले में कहना चाहता हूं हालांकि यह महकमा पंजाब सरकार से ताल्लुक नहीं रखता।

श्री अध्यक्ष : इस बात को छोड़िए। इसका इस डिस्कशन से क्या ताल्लुक है।

(The hon. Member may leave this point. It is not relevant to the motion under discussion).

श्री चान्द राम : एक सैकंड में मैं बन्द करता हूं । मैं सिर्फ इतना कहना चाहता हूं कि सैकंड वर्ल्ड वार में हरिजन रैजीमैंट हुआ करती थी । यहां पर मार्शल और नान मार्शल का जिक्र किया जाता है । सिख लाईट इनफैंट्री ने चशूल में बहादुरी दिखाई । पंजाब ने देश के डिफैंस के लिए बहुत काम किया है । लेकिन हमें अफसोस से कहना पड़ता है कि हमें आगे जा कर लड़ने का मौका नहीं मिला । जहां पंजाब ने डिफैंस में बहुत आगे बढ़चढ़ कर काम किया है मैं चाहूंगा कि हमारी गवर्नमेंट भारत सरकार को, सैंट्रल गवर्नमेंट को, दरखास्त करे कि पंजाब से हरिजनों की रैक्रूटमैंट.....हरिजन रैजीमैंट के नाम से न सही....अशोक रैजीमैंट, नेहरू रैजीमैंट, शिवाजी रैजीमैंट, महाराणा रैजीमैंट, किसी रैजीमैंट के नाम से हो कायम करे । फिर हम दिखा सकेंगे कि मातृभूमि के लिए मर मिटने के लिए मार्शल कौन है और नान मार्शल कौन है । इन शब्दों के साथ मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ (ਲਹਿਰਾ—ਐਸ. ਸੀ.): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਬੜਾ ਧਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਖੁਦ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਕੁਝ ਸੱਜਨ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਬੜੀਆਂ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਹਨ ਅੌਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੰਗਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਭਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਵੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਦਾ ਅਰਸਾ ਚਾਲੀਹ ਚਾਲੀਹ ਦਿਨ ਵੀ ਰਿਹਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਇਸ ਖਾਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਉਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਪਾ ਕੇ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਰੋਅਬ ਪਾ ਕੇ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਨਵਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਅਜਿਹੇ ਮਸਲਿਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਖਲ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਮਗਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਸਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ 40/40 ਦਿਨ ਉਹ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਚਲੀਆਂ ਮਗਰ ਫੇਅਲ ਹੋਈਆਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਐਡੇ ਵਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਬਿਚਾਰਾ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਬੜੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਬਹੁਤ ਘਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 40 ਦਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਢ ਸਕਣੇ । ਇਹ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲੀਆਂ—ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅੌਰ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ਉਥੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਉਲਟੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੰਗ ਇਹ ਹੈ (ਘੰਟੀ) ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਥੇ ਰੈਵੀਨੀਊ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 30,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ 10,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਅਜੇ ਤਕ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਢਿਲ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰੜੇ ਹਥੀਂ, ਜਿਹੜੀ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੜਚਨਾਂ ਕਾਰਨ ਦੋ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਕ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ। ਡੀ. ਸੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਖਿਆ ਉਸੇ ਕਾਗਜ਼ ਉਤੇ ਮੁਹਰ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੀ ਲਗਾਉਣੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਥੇ ਮੁਹਰ ਡੀ. ਸੀ. ਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਗਲਤੀ ਕਲਰਕ ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੁਹਰ ਗਲਤ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜੇ ਧੜੇ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਡੀ. ਸੀ. ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਕੁਲੈਕਟਰ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਧੱਕੇ ਖਾਂਦਿਆਂ ਛੇ ਛੇ, ਸੱਤ ਸੱਤ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। (ਘੰਟੀ)

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜੇ ਝਮੇਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਬੜਾ ਤਾਕਤਵਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗ਼ਰੀਬ ਦੇ ਹਨ। ਕਬਜ਼ੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਝਗੜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਫ਼ਾ 107/151 ਥਲੇ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਾ। ਉਹ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤੰਗ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਛਡੀਆਂ ਸਾਡਾ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁੜਾਓ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਈਵੈਕੁਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਛਡ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਖੁੱਲੀ ਬੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਹਰੀਜਨ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ—40 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕਢਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ 5,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲੀ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧ ਉਹ ਚੁਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਹਰੀਜਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰੀਜਨ ਸੀਰੀਂ ਰਲਦਾ ਹੈ। ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਸੀਰੀਂ ਰਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਗੜੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਓ ਕਿ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੀ ਉਹ ਫਸਲ ਦੇ ਬਗੈਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਉਸ ਦੀ ਫਸਲ ਸਰਦੀ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਫਲਡਜ਼ ਨਾਲ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਫਸਲ ਕਦੇ ਚੰਗੀ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ

[ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ]

ਵਕਤ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾ ਉਸ ਸੀਰੀਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਪਾਸ ਮੁਕਦਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੁਕਦਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਉਸ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਟਾਈਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਨਾਗੋਕੇ ਐਸ. ਸੀ.) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ, ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਤੇ 40 ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਖੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ 1947 ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਇਥੋਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਾਬਲਮਜ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਪਾਲੀਸੀ ਬਣਾ ਰਖੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਇਦੇ ਕਵਾਇਦ ਬਣਾ ਰਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਪਰਾਬਲਮਜ਼ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਜਿਸ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਜ ਉਸ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਉਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਟਰੱਕ ਥਲੇ ਆ ਕੇ ਮਰ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਉਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨਾ ਔਰ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦਾ ਟਰੱਕ ਥਲੇ ਆ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਥੇ ਉੱਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਔਰ ਕਲੰਕ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਜੋ ਹਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕੋਈ ਮੇਮਾਰ ਤਦ ਹੀ ਚੰਗਾ ਮੇਮਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਢਠੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਾਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਦੇਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤਦ ਹੀ ਚੰਗੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਐਨਰਜੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰੀ ਤਬਕੇ ਵਿਚ ਨੀਵਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਵਪਾਰੀ ਤਬਕੇ ਵਿਚ ਨੀਵਾਂ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਦਸਤਕਾਰੀ ਤਬਕੇ ਵਿਚ ਨੀਵਾਂ ਹੈ, ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਾਵੇ। ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਅਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਸਜਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਪਲਟਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਖਰੀ ਪਲਟਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਜੇਕਰ ਭਰਤੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਖ ਲਾਈਟ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਐਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦਾ ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਝਗੜੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ

ਪਾਲੀਸੀ ਬਣਾ ਰਖੀ ਹੈ ਉਹ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕੇ ਦੁਕੇ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦੀ ਐਪਰੋਚ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਬਾਰੇ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਲੀਸੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗਰਾਂਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਂਡ ਮਾਰਟਗੇਜ ਬੈਂਕਾਂ ਆਦਿ ਕੋਲੋਂ ਸੂਦ ਤੇ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਪਏ ਇੰਟਰੈਸਟ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਲਏ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਤੋਂ ਦੇਵੇ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਈਵੈਕੁਈ ਪਰਾਪਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਕੀਮਤ ਤੇ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜ਼ਮੀਨ 450 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇਣ ਦਾ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਭਾ ਉਸ ਭਾ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ 450 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਲਾਮੀ ਵਿਚ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਵਧ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਗ਼ਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ।

ਫਿਰ ਟੈਨੈਂਟਸ ਨੂੰ ਤਹੱਫਜ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸੀਕਿਊਰਿਟੀ ਆਫ ਲੈਂਡ ਟੈਨਿਓਰ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਐਕਟ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੀ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਹਨ ਔਰ ਹਰੀਜਨ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਲੇਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਨਾਕਸ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੀ ਜੱਟਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡਨ ਜਾਂ ਨਾ ਛੱਡਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖਾਮੀ ਹੈ, ਔਰ ਇਹ ਉਸ ਖਾਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਲ ਸਕੇਲ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਲਈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸੀਕਿਓਰਿਟੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਜੇ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਲੀਸੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਖਾਮੀਆਂ ਨੇ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਾਜ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਜਟ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵੋਟਾਂ ਤੇ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਪਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਾਧ ਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਿਧਰ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਜ਼ਮਾਨਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਲੋਕ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ 1964 ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਲੋਕ ਚੰਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਇਸ ਨੇ ਹਕੂਮਤ ਚਲਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਵਰਨਾ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕੇਗੀ ।

श्री अमर सिंह (नारनौल, एस. सी) : स्पीकर साहिब, आज के दिन एक बड़े दुख के विषय पर बहस हो रही है क्योंकि गांधी जी के चेले और गांधी जी की पालिसी मानने वाले 40 आदमियों ने चार रोज़ से राजघाट पर उनकी समाधि के पास बैठ कर भूख हड़ताल कर रखी है । परसों इस बारे में ज़िक्र आया और एक एडजर्नमेंट मोशन पेश हुई तो आप ने उस को डिसएलाऊ कर दिया । हम आप के हुक्म की रिसपैक्ट करते हैं लेकिन जहां तक हमारे होम मिनिस्टर साहिब की स्टेटमेंट का ताल्लुक है जैसा कि उन्होंने बतलाया कि

"Out of 80,000 acres 35,000 acres of land has already been leased out to Harijans".

यह किस तरह से कहा गया है । वहां तो कोई ज़मीन हरिजनों को नहीं दी गई । स्पीकर साहिब, मैं इस बारे में ज़िक्र बाद में करूंगा अभी मैं यह बताना चाहता हूं कि कल रात 11 बजे राजघाट पर पंजाब के हरिजन मिनिस्टर मास्टर गुरबन्ता सिंह, सैंटर के डिप्टी मिनिस्टर श्री डी. एस. मूर्ती और मैं गए थे ताकि यह पता तो लगे कि उन लोगों की मांगें क्या हैं और आया वह जैनुइन भी हैं या नहीं । सैंटर के डिप्टी मिनिस्टर और मास्टर गुरबन्ता सिंह जी ने माना कि उन की डिमांडज़ बिल्कुल जैनुइन हैं । मैं थोड़े से लफ़्ज़ों में बता दूं कि उन की मांगे क्या हैं ।

उन की पहली मांग तो यह है कि कस्टोडियन की लैंड की जो आक्शन हो रही है वह फारी तौर पर रोक दी जाए । यह जमीन साढ़े तीन लाख एकड़ थी जिस में से ढ़ाई लाख एकड़ ज़मीन नीलाम हो चुकी है यानि सिर्फ एक लाख एकड़ ज़मीन बाकी रह गई है । अगर वाकई सरकार दिल से चाहती है कि हरिजनों का स्टेटस ऊंचा करना है तो उन की इस बहुत मामूली सी डिमांड को मान लेना चाहिए और आज ही इस हाउस में यह ऐलान कर देना चाहिए

कि वह आक्शन बन्द कर दी जाएगी । दूसरी मांग उनकी है शामलात ज़मीन के बारे में है । इस बारे में कानून भी पास किया जा चुका है और कहा जाता है कि एक तिहाई शामलात ज़मीन हरिजनों को लीज़ पर दी जाती है मगर पंजाब में अब भी बहुत सी ऐसी पंचायतें हैं जहां पर इसकी इम्पलीमैंटेशन नहीं हो रही है । इस के साथ साथ सरपलस लैंड का भी तमाशा चल रहा है । मैं अर्ज़ करूं, स्पीकर साहिब, कि बरवाला के पास तीन ढानियां हैं : ढानी खान बहादुर, ग्रान और अमीरदास । इन तीनों में मुसलमानों की ज़मीन थी जिस पर सन् 1861 से हरिजन मुजारे चले आते थे । (घंटी) मगर जब से देश आज़ाद हुआ है उन बेचारों को क्विक मार्च करवा के सड़क पर बिठा दिया गया है । तो मेरा कहने का मतलब यह है कि सरकार को इस डिमांड को मानने में कोताही नहीं करनी चाहिए । क्योंकि इस पर ही पंजाब की आबादी के पांचवें हिस्से की बहबूदी मुनहसर है । (घंटी) मैं तो कहता हूं कि जब इन की आबादी कुल आबादी का पांचवां हिस्सा है तो कुल बजट का पांचवा हिस्सा उन पर ही खर्च किया जाना चाहिए । इस के बिना, हरिजनों को ऊपर उठाए बिना यह सोचना ही फज़ूल है कि हम यहां पर सोशलिज़म ला सकते हैं । यह तो ठीक है कि कागज़ों में तो हम सोशिलिज़म ला सकते हैं मगर प्रैक्टीकली यह नहीं आ सकता जबतक कि हरिजनों की हालत बेहतर नहीं होती । (घंटी) जब तक कि 42 लाख हरिजनों का इकनौमिक स्टेटस ठीक नहीं हो जाता ।

दूसरी बात है फौज की । यह जो मार्शल और नान मार्शल की डिस्टिंक्शन है, लोगों में डिसपैरिटी है, यह खत्म की जानी चाहिए । जिस तरह से देश से अनटचेबिलेटी के खत्म करने की कोशिश जारी है उसी तरह से इस फर्क को भी खत्म करना होगा । तो यह जो उन लोगों की मांगें हैं इनको सरकार को मान लेना चाहिए और इस बारे में आज ही हाउस में ऐलान करना चाहिए । उन लोगों ने कहा कि अगर सरकार उन लोगों की ज़िन्दगियां बचाना चाहती है तो इस बारे में सरकार यहां पर एनाऊंस कर दे और वह अपना फास्ट खत्म कर देंगे । उन में से सात आठ आदमियों की हालत खराब हो चुकी है । एक ऐक्सीडैंट से मारा जा चुका है और अगर सरकार ने इस स्टेज़ पर और सोचने में देर से काम लिया तो उन में से दो चार और मर जाएंगे । पंजाब से बहुत से लोग वहां पर जा रहे हैं । इस लिए मैं चाहता हूं कि बजाए इस के कि प्रापेगंडा सारे पंजाब और देश में फैले, सरकार को चाहिए कि इस बारे में वह फोरी तौर पर हाउस में ऐलान करे कि उन की मांगें मन्ज़ूर हैं और इवैकुइ लैंड की आक्शन फौरन बन्द की जा रही है ।

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ (ਜ਼ਹਾਨ ਖੇਲਾਂ, ਐਸ. ਸੀ.): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਹਾਊਸ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਂ ਉਸ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੌਧਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਵੀ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਪਣੇ ਸੁਝਾਓ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਚੰਦ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਝ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਾਂਗਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਹੁਤ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ।

[ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ]

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਕੁ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਬੋਲੀ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਸ਼ੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਸਕਣਗੇ। ਹੋਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਦੇਣ ਦਾ ਰਾਈਟ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਦੂਜੇ ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ਤਾਂ ਬੋਲੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨ ਇਹ ਬੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਸਾਫ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਵਟਣੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਇਤਨੇ ਮੁਲ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕਰਜ਼ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸੂਦ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਸੂਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਢ ਸਕਦੇ। ਹੋਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਜਿਬ ਕੀਮਤ ਤੇ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਮੈਂ ਮਤਰੂਕਾ ਮਕਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 30 ਰੁਪਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਕਾਨ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 95 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਕਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ। ਹੁਣ ਕਿਹੜਾ ਹਰੀਜਨ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਸ ਮਰਲੇ ਦੋ ਮਰਲੇ ਥਾਂ ਦਾ ਕੋਠਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਵੇਲੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਢਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਬੁਰਾ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੋੜ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖਾਲੀ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਛਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। (ਘੰਟੀ) ਉਥੇ ਕੋਈ ਵਸਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮਤਰੂਕਾ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਉੜਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਗਰ ਲਗਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਰਖੋ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ 10—15 ਮਰਲੇ ਦਾ ਮਕਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦਿਖਾਵਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ। (ਘੰਟੀ) ਫਿਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੀਜ਼ ਤੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਲੀਜ਼ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਕਈ ਬਾਰ ਇਹ ਮਸਲਾ ਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਿਛਲੀ ਬਾਰ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸੋ ਕਿਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕੀ ਕਿ ਫਲਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਫਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਲੀਜ਼ ਤੇ ਦਿਤੀ ਗਈ। (ਘੰਟੀ)

ਬਸ ਜੀ ਇਕ ਹੀ ਗਲ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਲਾਕਾ ਕੰਡੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮੁਤਰੂਕਾ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੰਗਲਾਂ ਹੇਠ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਜਾਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਸ ਜੀ, ਸਪੀਚ ਬੰਦ ਕਰੋ । (The hon. Member should resume his seat.)

श्री जगन्नाथ (तोशाम) : स्पीकर साहिब, हिन्दुस्तान के इस 15, 16 साल के इतिहास में यह एक नई चीज़ है कि जब ट्रैयरी बैंचिज़ और आपोज़ीशन की तरफ से एक ही आवाज़ उठ रही है । इस से अन्दाज़ा लगाया जा सकता है कि यह जो मसला है वह कितना गम्भीर है ।

मैं अभी अभी दिल्ली से आया हूं और वहां का दृश्य देखा है । वहां पर भूख हड़ताल करने वालों में पांच सात बूढ़ी औरतें, बच्चे और बूढ़े आदमी भी हैं, और केवल चालीस ही नहीं उनके अलावा कई हज़ार और इकट्ठे हैं । अगर चार पांच दिन तक उनकी सुनवाई नहीं हुई तो राजघाट के साथ मौतघाट बन जाएगा । मैं स्पीकर साहिब, यह कहूंगा कि इन हरिजनों की साफ मांगें हैं कि गवर्नमेंट के पास जितनी भी ज़मीन सरप्लस, इवैक्वुई प्रापर्टी या नज़ूल है वह तमाम की तमाम रीज़नेबल प्राइस पर हरिजनों को दी जाए । आज भी 80 हज़ार या एक लाख एकड़ ज़मीन ऐसी है जो हरिजनों को दी जानी चाहिए । चौधरी देवी लाल भी हरिजनों को मिलने गए थे । मास्टर गुरबन्ता सिंह भी गए थे और इन्होंने कहा कि ब्रत खत्म कर दो और इन्होंने एम्फैटिक वाइस में कहा कि यह कम्यूनिस्ट माइंडिड हैं और कम्यूनिस्ट व्यवहार करते हैं । स्पीकर साहिब, कितनी अचंभे की बात है कि इस तरह गवर्नमेंट की तरफ से कहा जाए ।

देखना तो इस बात को है कि हरिजनों ने ऐसा कदम उठाने की जुर्रत कैसे की । आज से 15–16 साल पहले जो लोग लगातार कहा करते थे कि हरिजनों को ज़मीन दी जाएगी वह नहीं दी गई । विनोबा जी हैदराबाद से चले और यही कहा कि भूमिहीन को ज़मीन दी जाए । लेकिन आज तक इस हकूमत पर कोई असर नहीं पड़ा । 16 साल तक यह हमें उल्लू बनाते रहे । सरदार प्रताप सिंह कैरों ने कई बार कहा कि हम हरिजनों को प्रति हरिजन परिवार दो एकड़ ज़मीन देंगे । पंडित मोहन लाल होम मिनिस्टर और श्री चांद राम स्टेट मिनिस्टर ने 10 मई, 1962 को करनाल ज़िले के एक गांव में कहा था कि हरेक हरिजन को पांच किल्ले ज़मीन दी जाएगी लेकिन आज 16 साल से हम देख रहे हैं कि एक इन्च भी ज़मीन हरिजनों को नहीं मिली । तो मजबूर होकर उन्हें राजघाट जाना पड़ा कि अगर हमें ज़मीन न दी गई तो यहीं पर ही मरेंगे । आज राजघाट पर यह हालत है कि 2,500–3,000 लोगों में एक्साइटमेंट है और मरने मारने के लिए तैयार हैं अगर उनकी मांगे सरकार द्वारा पूरी न की जाएं ।

स्पीकर साहिब, यह गवर्नमेंट की जिम्मेदारी थी लेकिन गवर्नमेंट यह समझती थी कि जैसे रोम में स्लेवज़ की इन्स्टीच्यूशन थी इसी तरह यहां पर भी हरिजनों को स्लेवज़ की तरह

[श्री जगन्नाथ]

रखा जाए और इनके जीवन से प्ले किया जाए । इस टेंडैंसी को रोकने की ज़रूरत है । हम स्लेव बन कर नहीं रहेंगे, लेकिन यह बात सरकार नहीं चाहती । वह कहती है कि हरिजन तो 12 आने में मिल सकता है इसको कैसे कुछ ज़मीन दी जाए या सहूलतें दी जाएं । आप, स्पीकर साहिब, यह सुन कर हैरान होंगे कि 15–15 साल की लड़कियों को जलूसों में स्ट्रैंग्थ बढ़ाने के लिए ट्रकों में लाद कर आठ आठ आने में ले जाया जाता है । इन हरिजन लड़कियों को यह हालत इन्होंने कर रखी है कि उन्हें जलूसों की स्ट्रैंग्थ बढ़ाने के लिए इस्तेमाल किया जाता है, । अगर पंडित नेहरू की लड़की को आठ आने देकर जलूस के अन्दर ले जाया जाता तो कितने दुख की बात होती । (Interruption--Voices from Opposition : shame, shame.)

कितने दुख की बात है कि हरिजन लड़कियों को इस तरह ले लाया जाता है स्ट्रैंग्थ बढ़ाने के लिए । आज तमाम हरिजन इस मसले पर एक हैं । यह तो आपस में इस बात पर लड़ नहीं सकते । श्री बाबू दयाल और बनवारी लाल आपस में लड़ सकते हैं । मगर जगन्नाथ और श्री अजीत कुमार नहीं लड़ सकते । लेकिन सब हरिजन इस बात पर एक हैं और सरकार इन्हें आपस में लड़ा नहीं सकती ।

श्रीमती सरला देवी : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि यहां पर जो हरिजनों की डिमांड है उस पर बहस चल रही है । यह ठीक है कि उनकी मांगों पर ग़ौर होना चाहिए लेकिन यह शब्द कि हरिजन लड़कियों को 8 आने में बेचा जाता है इन्हें वापिस लेने चाहिएं । यह हरिजनों के काज़ के लिए लड़ते हैं और कहा यह जाता है कि हरिजन लड़कियां अपनी इज़्ज़त आठ आने में बेचती हैं । (विघ्न)

श्री जगन्नाथ : मैं ने इस में कोई गलत बात नहीं की । 14 अगस्त, 1963 को दिल्ली में आपोज़ीशन की तरफ से जलूस निकाला गया और कांग्रेस की तरफ से भी निकाला गया और यह हकीकत है कि 15–15 साल की हरिजन लड़कियों को आठ आठ आने में स्ट्रैंग्थ के बढ़ाने के लिए ले जाया गया । इस लिए मैं कह रहा था कि इस तरह से स्ट्रैंग्थ नहीं बढ़ सकती । जिस देश के अन्दर जाति के आधार पर कोई चीज़ बनाई जाए वहां पर क्या उम्मीद हो सकती है कि वह जाति पनप सकती है, आगे बढ़ सकती है, हरिजनों के नाम से ही इन्हें नफरत है । लेकिन मैं यह समझता हूं कि किसी जाति के नाम से ऐसा नहीं होना चाहिए । ब्राह्मण और बनिए के नाम से ही उनके गुणों का ज्ञान नहीं हो जाता । किसी जाट के नाम के आगे कैरों लफ्ज़ लगा देने से उसके सिन में और कोलड स्टोरज नहीं बन सकते । गवर्नमैंट के इस तरह से एलानों से जो यह 16 साल से करती चली आ रही है तरक्की नहीं हो सकती । यह गवर्नमैंट उन से फ्राड और धोखा कर रही है । हरिजनों के साथ जो सलूक जाति और धर्म की बिना पर किया जा रहा है इसकी इन्क्वायरी होनी चाहिए । आज हरिजन इतना बेदार है कि ऊपर से नीचे तक के लीडर्ज़ को एक इशारे में खत्म किया जा सकता है । और उनकी मजबूरी से जो फायदा यह उठा रहे हैं इसे बन्द किया जा सकता है । पंडित मोहन लाल दत्त ने कहा है कि ऊना के अन्दर 1884 एकड़ ज़मीन कस्टोडियन की थी लेकिन उसमें से केवल 14 हरिजन फैमिलीज़ को 70 एकड़ ज़मीन दी गई है बाकी अभी तक पड़ी

है। इसी तरह और जगहों पर अब भी जमीन पड़ी है जो अलाट नहीं की गई । इसको फौरन अलाट करना चाहिए । स्पीकर साहिब, आज हर तरफ से हमारे साथ फ्राड हो रहा है। पहला फ्राड तो पटवारी करते हैं कि गिरदावरियां गल्त कर देते हैं। अब पता नहीं सरदार अजमेर सिंह का दिमाग किस तरफ चला गया है कि इन्हों ने तो हरिजनों के कबरस्तान के लिए भी जगह नहीं दी । हरिजनों को किसी जगह छोटी छोटी झौंपड़ियां बनाने को भी जगह नहीं दी । अगर कोई हरिजन भूखहड़ताल करते मर गया और इनकी हालत को ठीक न किया गया तो यह कैरों साहिब की तरफ मुखातिब होंगे । पंडित नेहरू और सरदार प्रताप सिंह कैरों से बदला लेने की भावना इन में जाग सकती है। यह ज़रूरी नहीं कि आज ही यह बदला ले सकें। बदला किसी वक्त भी लिया जा सकता है। क्रामवैल से बदला 10 साल बाद लिया गया था जब कि उसे कबर से निकाल कर फांसी पर लटकाया गया था । मैं साफ तौर पर कह देना चाहता हूं कि चाहे वह मर जाएं, सरदार प्रताप सिंह कैरों से कोई टाइम आ सकता है कि बदला लिया जाए । इस लिए मैं यह कहूंगा कि भूखहड़ताल करने वालों की डिमांड को पूरा किया जाना चाहिए ताकि बात इस हद तक न बिगड़ने पावे ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸ੍ਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ, ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਮਵੈਲ ਤੋਂ 10 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬਰ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਬਰ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ (ਸਮਾਨਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਮੋਹਤਰਿਮ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਰਾਜ ਘਾਟ ਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਦਿੱਲੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ 40 ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 40 ਲਖ ਹਰੀਜਨ ਹਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਤ ਤੇ ਹਨ। (ਪ੍ਰਸੰਸਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹਨ ਜਾਂ ਨਜਾਇਜ਼ ਹਨ ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਝਾੜੂ ਦਿੰਦੇ ਹਰੀਜਨ ਪਾਸੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਬੇਹਤਰ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਲਾਲਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਡਿਫੀ-ਕਲਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜ ਦਸ ਦਿਨ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਹ ਖਬਰ ਅਗ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਫੈਲ ਗਈ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਤਾਂ ਦਲੇਰ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਕੌਮ ਹੈਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦਬੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅਜ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ)। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਤੇ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕਾਫੀ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਜੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੀਂਗੀ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ]

3-4 ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਲਾਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 4-5 ਦਿਨ ਹੋਰ ਲਗਾ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਇਤਨੇ ਭਿਆਨਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣੇ ਔਖੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਥੇ ਪਟਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰਿਫਤਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਨਾ ਹੀ ਉਥੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮਿਉਨਿਸਟਾਂ ਜਾਂ ਜਨਸੰਘੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦਬਾਏ ਜਾ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਖੁਦ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਐਸੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਚਨੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਚਬਾਏ ਜਾ ਸਕੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਗੇ ਤੋਂ ਚਬਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਇਹੋ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਸੁਲਝਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਜੇ ਸਾਰੇ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ-ਜਨ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ $7\frac{1}{2}$ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੈਪਸੂ ਵਿਚੋਂ ਪਜਾਬ ਵਿਚ ਆਏ ਨੂੰ, ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਜੋ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਏਥੇ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਸੀ, ਉਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧੰਨ-ਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 25-30 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਦਵਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਇੰਚ ਧਰਤੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਜਿਹੜੀ ਰਹਿ ਗਈ ਉਹੀ ਅੱਜ ਤੀਕਰ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਪਈ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸ-ਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰਡਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਰੈਵੇਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਭੇਜਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਤਨਾ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਆਮਲਾ ਓਥੇ ਦਾ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਹ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਦੱਸ ਦੇਣ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਮੁਰਦਾ ਫੂਕਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਜਗਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 300 ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹਰੀਜਨ ਪਾਸ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਐਸਾ ਕਾਨੂੰਨਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੁਰੱਬਾ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਾਨਾ ਕੰਸਟੀਚੂਐਂਸੀ ਵਿਚੋਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮਾਨਾ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 20,000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁਰਦੇ ਫੂਕਣ ਲਈ ਉਥੇ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਸੁਲਝਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ (ਧੂਰੀ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ

ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੇ 50 ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਐਕਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਲਮੀ ਚੌੜੀ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕਰੈਡਿਟ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਬਲਕਿ ਬਾਬੂ ਬ੍ਰਿਸ਼ਭਾਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਤੱਕ ਕਰਨੀ ਪਈ ਹੈ। 1962 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਵਾਹੀ ਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਅਤੇ 1,11,000 ਏਕੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਗੈਰਮੁਮਕਿਨ ਸੀ, 2,344 ਏਕੜ ਬੰਜਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ 253 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 5 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ 450 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ 500 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਦੀ ਦਰ ਤੇ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾ ਕੇ 90 ਗੁਣਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਸਲੂਕ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੁਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਟਵਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ, ਤਸੀਲ-ਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨਾਜਾ-ਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਔਨ ਦੀ ਸਪਾਟ ਜਾਕੇ ਅਫਸਰਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕਬਜ਼ੇ ਦਿਲਾਏ ਜਾਣ। ਮੌਜੂਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਉਹ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਇਕ ਜਾਲ੍ਹੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖਾਨ ਪੁਰ ਬੁੰਗਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਫਰਾਡ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ 50 ਹਰੀਜਨ ਰਾਜ ਘਾਟ ਤੇ ਜਾਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੋ। ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਐਲਾਨ ਕਰੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਆਕਸ਼ਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਹਾ-ਲਾਤ ਬਿਗੜ ਗਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਵਕਤ ਹੈ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ। ਵਰਨਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿਗੜ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੜਾ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ 12 ਦਫਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਦਫਾ ਹੀ ਇਗਨੋਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਮਸਲਾ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਟਾਈਮ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਜੀ, ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਐਕਾਮੋਡੇਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਕਾਮੋਡੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੋਲਣਾ ਹੈ, 10 ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। (Addressing Babu Ajit Kumar: I have tried to accommodate the maximum number of hon. members during this discussion. You are not the only one who has to speak. There are ten other hon. members who have to say something in this connection)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਗੇ ਵੀ ਕੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਟਰੇਯਰੀ ਬੈਂਚਿਜ਼ ਨੂੰ ਵਕਤ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਣ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਟਰਪਟ ਨਾ ਕਰੋ। (Addressing Babu Ajit Kumar : I did not expect that the hon. member would say such things. Let the proceedings be conducted smoothly and there should be no interruption on his part).

Babu Ajit Kumar : On a point of order, Sir.

Mr. Speaker : No point of order please. The hon. Member is obstructing the proceedings of the House. (Addressing S. Ajmer Singh) How much time the hon. Minister will like to take for his speech ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਕੋਈ 20 ਮਿੰਟ ਬੋਲਾਂਗਾ ਜੀ।

Mr. Speaker : All right. Then Bhagat Guran Dass will take five minutes and after that Shri Ajit kumar will have his time.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਜ਼ਿਦ ਕਰਕੇ ਟਾਈਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ (ਹਰਿਆਨਾ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਟਾਈਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਥਾਣੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਸੀ, ਤੇ ਉਹ ਰਾਜਘਾਟ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਔਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਥਾਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ ਔਰ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਰੀਜਨ ਇਕੱਲੇ

ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 42 ਲੱਖ ਹਰੀਜਨ ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰੀਜਨ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ । ਉਸ ਵੱਲ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਔਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਗਰੀਬ ਹਨ ਔਰ ਅਫਸਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੂਠੇ ਪਿਆਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਲੋਕੀ ਚਾ ਪੀ ਕੇ ਜੂਠਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀਜਨ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਫਟਕਣ ਦਿੰਦੇ।

ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਓ । ਲੇਕਿਨ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਨੀਲਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਬੋਲੀ, 5 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਸਿਰਫ ਅਫਸਰਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਕੰਡੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਤਕ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ—ਸੰਨ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ । ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅੱਜ ਹਰੀਜਨ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਚੂੰਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਹਰੀਜਨ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲ ਸਕੇ।

ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਕਾਨ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ 30 ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰ ਪੈਸੇ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਜਾ ਕੇ ਮਕਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀਨਗਰ ਮਹੱਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਉਥੇ ਸੁਵੀਪਰ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਗੈਰ ਸੁਵੀਪਰ ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ 30 ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਜਨਾਬ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਲਿਆਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ (ਘੰਟੀ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ । (ਘੰਟੀ)

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਰੀਕੁਐਸਟ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਹੜਤਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ।

(**चौधरी राम प्रकाश** (मुलाना) खड़े हुए)

चौधरी देवी लाल : जनाब स्पीकर साहिब, हरिजनों की जो भूख हड़ताल राजघाट पर चल रही है, उसके पेशेनज़र जिन लोगों ने वाकआउट किया था उनमें यह मैम्बर साहिब शामिल नहीं हुए थे। और आपने इन्हीं को टाइम दे दिया। तो मैं यह कहना चाहता हूं कि जो मैम्बर उनसे हमदर्दी नही रखता उसको क्या हक है कि उसे बोलने का टाइम मिले,

Mr. Speaker: Shri Ram Parkash

चौधरी राम प्रकाश (मुलाना) : स्पीकर साहिब, मुझे बहुत अफसोस है कि चौधरी देवी लाल ने बीच में टोकना शुरू कर दिया। इससे साफ ज़ाहिर है कि इनके हाथी के दांत खाने के और हैं और दिखाने के और हैं । (विघ्न) स्पीकर साहिब, अपने 40 हरिजनों ने राजघाट पर गांधी की समाधी पर जो भूख हड़ताल की है उसको देखते हुए बहुत अफसोस होता है। जब कोई दुखी होता है, और कमज़ोर आदमी दुखी होता है, तो उसे रोना आता है। हमारी सरकार ने और हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने बेइंतिहा कोशिश की कि हरिजनों को ऊपर उठाया जाए और जहां तक सरकार की पालिसी का सवाल है, उस पर शक नहीं किया जा सकता लेकिन उसका इम्पलीमैंटेशन नहीं होता। टैनैंसी एकट जो बना था वह लैंडलाडर्ज़ के लिए अच्छा साबत हुआ या बुरा मैं इस बात में नहीं जाना चाहता। मैं इतना कहता हूं कि उस से हरिजनों को जितना फायदा होना चाहिए था वह नहीं हुआ। हमें उम्मीद थी कि कस्टोडियन की जो ज़मीनें हैं वह लैंडलैस हरिजनों को दी जाएंगी लेकिन सैंट्रल गवर्नमैंट की तरफ से जो इन्स्ट्रक्शन आई थी उस से कुछ मजबूरी पेश आई है। लेकिन अब मुझे पता लगा है कि पंजाब सरकार ने सारा रुपया सैंट्रल गवर्नमैंट को अदा कर दिया है। इस लिए जो बाकी की जमीन है वह हरिजनों को नामीनल कीमत पर दी जा सकती है। मैं गुज़ारिश करूंगा कि चूंकि हमारी सरकार सोशलिज़म लाना चाहती है इस लिए इस को एलान कर देना चाहिए कि जितनी ज़मीन बाकी बची हुई है वह सारी की सारी हरिजनों को दे दी जाएगी। इस वक्त मेरी कान्स्टीच्यूएंसी में 10 गांवों में चकबन्दी हो रही है। वहां पर किसी भी हरिजन को रिहायश के लिए प्लाटस नहीं दिए गए। इस वक्त उन को अगर जगह न दी गई तो कब दी जाएगी। इसी तरह मुशतनाबाद में मुरब्बेबन्दी हुई, वहां पर एक जागीरदार ने रास्ता रोक कर हरिजनों का नाक में दम कर रखा है। इस लिए मैं माल मन्त्री साहिब से कहूंगा कि वह उन गांव में जा कर सारी चीज़ देखें और वहां के हरिजनों की जायज़ तकलीफ जल्दी से जल्दी रफा करें।

चौधरी मुख्तियार सिंह : स्पीकर साहिब, सब को टाईम मिल गया है जनसंघ के एक हरिजन को भी टाइम मिलना चाहिए। (Noise)

Mr. Speaker: Order please.

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਹਿਬ, ਇਹ ਬੜਾ ਜਰੂਰੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(*Interruptions and Noise*)

Mr. Speaker : I have called upon Shri Ajit Kumar

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡਕਾਸਟ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਪਾਲੀਸੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਉਂ ਲੋੜ ਪਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਰਖੀ। ਇਸ ਦੀ

ਮੈਂ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਹਿਸਟਰੀ ਦਸਦਾ ਹਾਂ । ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਲੈਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ ਸੀ। (ਵਿਘਨ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ)। ਸੰਨ 1936 ਦੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪੂਨਾ ਪੈਕਟ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਧਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਗਦੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ 1936 ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਸ ਪੈਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਅਜ ਹਰੀਜਨ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਰਖੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਕੋਈ ਮਦਦ ਦੀ ਆਸ ਹੋ ਸਕੇ । ਮੈਂ ਇਧਰ ਵਾਲੇ ਔਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਵਾਕ ਆਉਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਵਾਕਆਉਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ । ਅਜ ਜਦੋਂ ਇਤਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਾ ਡਿਸਕਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਗਾਇਬ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਕੈਬਨਿਟ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾ ਕੇ ਬਚਾ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਔਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਰਦਾ ਰੂਹਾਂ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਰਮ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਜਮਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਉਥੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਕਿਤਨੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਇਥੇ ਦੰਦੀਆਂ ਕਢ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬਾਦ ਕਰ ਲਏਗਾ । 1958 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1960 ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਸ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਲਗੇ ਹਾਂ ਮਗਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਨਿਜੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਚਾਂਟੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਸਬੰਧੀ ਹੋਏ ਸਕੈਂਡਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ । ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਝੂਠੇ ਵਾਦੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਦਿਤਾ ਦਵਾਇਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਜੈਕਟਿਡ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ 40 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰੱਖਿਆ ਸੀ । ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੋਲੀ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਨੀਲਾਮੀ ਵਾਲਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਗੇ । ਏਥੇ ਜਦੋਂ ਕੰਸਾਲੀਡੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੂੜ ਵਗੈਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਲੇਕਿਨ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਰਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਰਨ ਲਈ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ, ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵਡੀ ਬੇਹਯਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਗਰ ਇਕ ਦੀ ਵੀ ਜਾਨ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ । ਜਿਥੇ ਉਸ ਹਰੀਜਨ ਦੀ ਮੜ੍ਹੀ ਬਣੇਗੀ ਉਥੇ ਹੀ ਇਨਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਮੜ੍ਹੀ ਬਣੇਗੀ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਦੀ ਭੰਡਾਰ ਖੋਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਲਖ ਹਰੀਜਨ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ।ਅਗੇ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਇਨਾਂ ਨੇ ਨਾਹਰਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਲੈਣੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵਡੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਛੋਟੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੋ ਰੋਟੀ ਉਹ ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਉਨਾਂ ਦੀ ਉਸ ਰੋਟੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਲਤ ਪਾਲੀਸੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਲੱਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੂਜੇ ਜੋ ਉਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਖਾਦੀ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜ ਉਹ ਦਰ ਬਦਰ ਧਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੋ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਟਾਈ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਹਰੇ ਲਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨਾ ਛਡੋ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਹਰਿਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 30/40 ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ ਕਿਉਂ ਸਾਡਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹੋ । ਦਾਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰ ਲਓ ਤੇ ਛਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਵੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰੋ । ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਵਧੇਰਾ ਬੇੜਾ ਗ਼ਰਕ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਸਾਡੀ ਇਹ ਨੌਬਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ। ...... (ਸ਼ੋਰ)

(I request Sardar Ajmer Singh ...... (Noise)

(ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਕੋਮੋਡੇਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਊਸ ਨੇ ਸਵਾ ਪੰਜ ਬਜੇ ਐਡਜਰਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ । (ਸ਼ੋਰ) **(I cannot accommodate any other hon. member at this time because the House has to adjourn at 5.15 P.M. Therefore, S. Ajmer Singh will reply to the debate.) (Noise).**

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਇਹ ਦੋਸਤ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਨਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ......... (ਸ਼ੋਰ) (ਇਸ ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ) .....(ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਰ ... ...) ।

Chief Minister : Mr. Speaker, I would suggest that the time of the hon. Minister be given to some members so that they may have their say.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਫਿਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ।

(Then no time will be left for the Government to reply).

Chief Minister : Never mind.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਤਨਾ ਟਾਈਮ ਲਓਗੇ ਬਹਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ? (Addressing Sardar Ajmer Singh How much time) will you take to reply to the Debate).

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ 15/20 ਮਿੰਟ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ......(ਸ਼ੋਰ).....

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैं अर्ज़ करूंगा कि देहली में महात्मा जी की समाधी पर 40/50 हरिजनों ने भूख हड़ताल की हुई है और उस बारे जो यहां पर बहस हुई है वह बहुत अच्छी बात है लेकिन मेरी अर्ज़ है कि सोशलिस्ट पार्टी को भी बोलने के लिए समय मिलना चाहिए। मैं सोशलिस्ट पार्टी का नुमायंदा हूं इस लिए मुझे बोलने के लिए वक्त दिया जाए................ (शोर)।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਹਾਊਸ ਨੇ ਸਵਾ ਪੰਜ ਬਜੇ ਜ਼ਰੂਰ ਐਡਜਰਨ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲਣ ਲਈ 15 ਮਿਨਟ ਮੰਗਦੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਟਾਈਮ ਜੋ ਬਚਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਐਕਮੋਡੇਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇ ਸਪੀਕ ਨਾਉ । (...ਸ਼ੋਰ...) (ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ)

(The House must adjourn at 5.15 p. m. The hon. Minister has asked for 15 minutes to deliver his speech. In the remaining time I can accommodate one or two hon. members. Chaudhri Sunder Singh may speak now).

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਟਾਈਮ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਹਾਂ ...(ਸ਼ੋਰ)... ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਪਨੂੰ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ...(ਸ਼ੋਰ)... ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਟਾਈਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ........

Mr. Speaker: I allow Chaudhri Sunder Singh to speak for five minutes only.

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਨਰੋਟ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਐਸ. ਸੀ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ

[ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਫੀਲਿੰਗਜ਼ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼, ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਅਤੇ ਅਜ ਤਕ ਜੋ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਕਢਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਹੱਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੇੜਾ ਗ਼ਰਕ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਹੈ । ਜਿਤਨਾ ਚੰਗਾ ਜਵਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਿਗਰਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਦਸੋ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਰਾਈਟਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਈਟਸ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । No man can get his right by request. Rights are wrested from unwilling hands. ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਕ ਮੰਗੋਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੇ । ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ...(ਸ਼ੋਰ)... ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਲੈਂਡ ਰੀਫਾਰਮਜ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਘਟੀਆ ਹੋਏ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਇਮਪਾਰਸ਼ਲ ਹਾਈ ਪਾਵਰ ਇਨੋਕੁਆਇਰੀ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਗਲਿੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ...(ਸ਼ੋਰ)... ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਸਰਵਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਬੇੜਾ ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਸਾਡਾ ਜੋ ਮਨਿਸਟਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਉਹ ਕੈਬੀਨਟ ਲੈਵਲ ਤੇ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਹਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ .. (ਸ਼ੋਰ)...

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਇਹ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਬੋਲਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਬੋਲਾਂਗਾ । ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ

ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣ ਦਿੰਦੇ। ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਹਕ ਮਿਲਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਕ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਹਕੂਕ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜ 40 ਆਦਮੀ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਏ ਹਨ ...(ਸ਼ੋਰ)... ਜੇਕਰ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਧਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਜੇਕਰ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਘਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ...(ਸ਼ੋਰ)... ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਧੱਕਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ..(ਸ਼ੋਰ)...

Sardar Lachhman Singh Gill: On a point of order, Sir.

Mr. Speaker: Yes,

चौधरी नेत राम: आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर...(शोर) (विघ्न)।

Mr. Speaker: Please take your seat.

चौधरी नेत राम: आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर——

Mr. Speaker: Please take your seat now.

चौधरी नेत राम: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मेरा प्वायंट आफ आर्डर बहुत जरूरी है। यह मसला बहुत गम्भीर है और मैं अपनी पार्टी की तरफ से इस सदन में इस विषय में विचार प्रकट करना चाहता हूं... (शोर) (विघ्न)

Mr. Speaker: This is not the proper language. Please take your seat otherwise I shall have to name you. This is most undesirable.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਰੈਸਪਾਨਸਿਬਿਲਿਟੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਟੀਗੇਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। (ਸ਼ੋਰ)

Sir, You had permitted me to raise a point of order.

Mr. Speaker: Yes. But I would request the hon. Member to please sit down.

Sardar Lachhman Singh Gill: It is my right and privilege to raise a point of order......

Mr. Speaker: This is no point of order......

Sardar Lachhman Singh Gill: Sir, first listen to me and then give your ruling.

Mr. Speaker: This is no point of order.

Sardar Lachhman Singh Gill : I have the right to raise a point of order. ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਹਾਊਸ ਦੀ ਰੈਸਪਾਨਸਿਬਿਲਿਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਵੇ । ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਪਿਛੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਟੀਗੇਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਬੋਲਦੇ ਜਾਉ ਤਾਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਵਰਸ਼ਨ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ । ਕੀ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਹਾਊਸ ਦੀ ਰੈਸਪਾਨਸਿਬਿਲਿਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is my responsibility.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ...।

Mr. Speaker : This is no **point** of order.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਟਾਈਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ 50 ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ । ਤਾਂ ਹੀ ਅਸਾਂ ਵਾਕ ਆਉਟ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਉਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਤਵ ਹੈ । ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੋ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਜਨਮਦਾਤਾ ਸੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਸੀ । ਉਹ ਆਜ਼ਾਦਾਨਾ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਮੰਗ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਉਚਾ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ) ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਛੂਤ ਛਾਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਾਲੀ ਨਾਲ ਪਿਲਾਇਆ ਜ਼ਾਂਦਾ ਸੀ । ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਖਾਣੇ ਪੀਣੇ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ । (ਸ਼ੋਰ) ਹੁਣ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਹਨ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸ਼ਰਕਾਰ ਨੇ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਵਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਪ੍ਰਜਾਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਭਾਈ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਖੁਦ ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਟੱਟੀ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੀ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਹੈ । (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਜਿਹੜੀ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ, ਵੇਸਟ ਲੈਂਡ ਅਤੇ ਇਨਫੀਰਿਅਰ ਲੈਂਡ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਕਸਟੋਡੀਅਨ ਲੈਂਡ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਨਸੋਲੀਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮਹਿਕਮਾ ਮਾਲ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕੀਮਤ ਮੁਕਰਰ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਬੋਲੀ ਫੌਰਨ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਕਸਟੋਡੀਅਨ ਲੈਂਡ ਹਰੀਜਨਾਂ

ਵਿਚ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਜਿਹੜੀ ਸਰਪਲਸ ਲੈਂਡ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਤਨ ਪਰਸਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਸੀਸ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਹੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬੇ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਕਿਹ ਸੀ—

ਰੰਗਰੇਟਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੇਟਾ

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ੈਰਤ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਗ਼ੈਰਤ ਮੰਦ ਬਾਬੇ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗ਼ੈਰਤ ਮੰਦ ਸੰਤਾਨ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਨੇਫਾ ਅਤੇ ਲੱਦਾਖ ਜਿਹੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਲੜੇ ਹਾਂ । ਸਾਡੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਥੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਕੌਮ ਦਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਬੇਟਾ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨਾਲ ਨਾ-ਰਾਜ਼ਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰੇਸ ਸਰਕਾਰ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਜਮਾਤ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਕਰੇਗੀ ।

श्रीमती शन्नो देवी (उपाध्यक्षा): आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, यह बहुत गम्भीर मामला है जिस के लिए खास तौर पर वक्त मुकर्रर हुआ है । मैं आप की मार्फत लीडर आफ दी हाउस से दरखास्त करना चाहती हूं कि गवर्नमैंट इस के मुताल्लिक क्या करती है, वह बता दिया जाए ताकि जो इतना शोरोगुल हाउस में हो रहा है यह खत्म हो जाए । यह अच्छा नहीं मालूम देता कि इस गम्भीर मामले पर दोनों तरफ से शोर हो ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਮਗਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਸਾਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਵਰਜ਼ਨ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਦਾਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੀ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਭਿਣਕ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਛਡ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ?

Mr. Speaker : This is in bad taste.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਹੈ । ਅਗਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਵਿਊ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਅਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ, ਲੈਂਡ ਲੈਸ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ.................. .. ..

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਸਪੀਚ ਖਤਮ ਕਰੋਗੇ। (How much time the hon. Minister will take to finish his speech?)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ 15 ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।

Mr. Speaker : Then the House stands extended till 5.20 p.m.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਗਵਰਨਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਟੈਂਡ ਕਰਨ ਭੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਟੈਂਡ ਕਰਨ ਲਈ 10 ਮਿਨਟ ਹਨ, ਮੈਂਬਰਜ਼ ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ ਟਾਈਮ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਨ (There will still be 10 minutes more and the hon. members will be able to reach there to attend the party in time.)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਉਹ ਮਾਲਿਕ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਮੈਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਗੱਲ ਟੇਕ ਅਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਕਾਂਗ੍ਰਸਰਾਜ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਭੀ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗ਼ਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ 6, 47,400 ਦੇ ਲਗ-ਭਗ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਲਖਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਅਦਨਾ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇ ਮਾਲਿਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਹਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਾਲਿਕ ਰਹੇਗਾ। ਇਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡ ਗਲ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਊਸਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕਿ ਜਿਸ ਹਰੀਜਨ ਦਾ ਲੈਂਡ ਨਾਲ ਤਅਲੁਕ ਹੈ, ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਂਡ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਚੂੰਕਿ ਵਿਧਾਨ ਨੇ ਰਾਈਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਹਕ ਵਾਸਤੇ ਸੁਪ੍ਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤਕ ਲੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਐਪ੍ਰੋਪ੍ਰੀਏਟ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨੌ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਲੀ ਜਾਂ ਪਾਰਸ਼ਲੀ ਹਰੀਜਨ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ, ਨਾਨ-ਪ੍ਰੋਪਰਾਇਟਰਜ਼, ਲੈਂਡ-ਲੈਸ ਟੈਨੈਂਟਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਲੇਬਰਰਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1960 ਵਿਚ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਰੂਲਜ਼ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੀਜ਼ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੋਪਰਾਈਟਰੀ ਰਾਈਟਸ ਸੀਕਿਓਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। (Thumping) 1960 ਵਿਚ ਇਕ ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ,

ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਨਫੀਰੀਅਰ ਇਵੈਕੂਈ ਲੈਂਡ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖਰੀਦ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। (Cheers) ਪਰ ਫੈਮੀਲੀ $12\frac{1}{2}$ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪੰਜ ਸਤ ਸਾਲ ਬਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂਨੂੰ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮੀਨਲ ਪ੍ਰਾਈਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਲੈਂਡ ਯੂਟਿਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ 6 ਫਸਲਾਂ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੀਜਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਏਕਆਇਰ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਕ ਲਖ ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੀਜ਼ ਆਊਟ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਫਿਗਰਜ਼ ਗਲਤ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਚੈਲਿੰਜ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਔਫਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਫਿਗਰਜ਼ ਗਲਤ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਉਣ। ਮੈਂ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਫਿਗਰਜ਼ ਗਲਤ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਕੁਰੈਕਟ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਐਕਟ ਬਣਾ ਕੇ ਜਿੰਨੇ ਈਜੈਕਟਿਡ ਟੈਨੈਂਟਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਦੀ ਕਲਟੀਵੇਬਲ ਲੈਂਡ ਦਾ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਫਿਗਰਜ਼ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 12 ਫੀ ਸਦੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਮਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕਈ ਲੋਕੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਵੈਲਫੇਅਰ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ 13 ਹਜ਼ਾਰ 47 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ 67 ਹਰੀਜਨ, 1892 ਸ਼ਡੂਲਡ ਕਾਸਟ ਅਤੇ 175 ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। 2 ਹਜ਼ਾਰ ਗ੍ਰਾਂਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 500 ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਗ੍ਰਾਂਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ 51, 61, 560 ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਨਾਂ ਹੀ ਰੁਪਿਆ ਲੈਂਡ ਮਾਰਗੇਜ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਤੇ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਭੂਦਾਨ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ 807 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਕੰਨਸਾਲੀਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਪਲਾਟਸ, ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ਲ ਪਲਾਟਸ, ਮੈਨਿਉਰ ਪਿਟਸ ਅਤੇ ਪਲੇਇੰਗ ਸੈਂਟਰਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸਰਪਲਸ ਲੈਂਡ ਬਚਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਇਵੈਕੁਈ ਲੈਂਡ ਦਾ ਬੜਾ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(Interruptions from the Opposition Benches)

(A voice from the Treasury Benches "Shut up")

Sardar Lachhman Singh Gill: The Chief Minister has used the word 'shut up.' Kindly ask him to withdraw this word.

Mr. Speaker: Please take your seat.

Sardar Lachhman Singh Gill: I will request you to ask the Hon. Minister to resume his seat first.

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਪ ਜ਼ਰਾ ਬੈਠ ਜਾਇਓ। (Sardar Ajmer Singh may please resume his seat for a short while.)

Sardar Lachhman Singn Gill : We will not allow him to go on like this. He should come to his seat and withdraw this word.

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ ? (Has Sardar Partap Singh uttered the words "Shut up ?")

Chief Minister ; Sir, the Hon. Minister was explaining the Government's point of view and it is shameful that the hon. Member on the other side was not allowing him to have his say.

Sardar Lachhman Singh Gill : He should feel ashamed. He has used this word. As leader of the House, he has more responsibility. He has used very filthy language. (Noise)

Mr. Speakar : The House stands adjourned till 9 a.m. tomorrow, the 7th April, 1964.

(The Sabha then adjourned till 9.00 a.m. on Thursday, the 7th April, 1964.)

574 PVS—386—28-8-64—C. P., and S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

7th April, 1964

Vol. I—No. 33

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, the 7th April, 1964

Price : Rs. 5.00 Paise.

ERRATA

TO THE

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I—NO. 33,

DATED THE 7TH APRIL, 1964

Read	*For*	*Page*	*Line*
7th April, 1964	7th Ap il, 1965	(33) 10, 12, 14, 16 26, 66 and 72	Heading
ਤਰੂੰ	ਤਰਵਾਂ	(33)10	Last
ਨੋਟਿਸ	ਨਿੋਟਿਸ	(33) 12	4 from below
ਮੰਤਰੀ	ਮਤਰੀ	(33)12	2 from below
Middle	iddle	(33)21	1
Patiala	Patial	(33)25	6 from below
scandalised	candalised	(33)32	Last
callous	calloue	(33)32	Last
as	a	(33)34	7
situated	suaitted	(33)36	14 from below
of	6f	(33)36	Last
motion	motionr	(33)42	26
can	an	(33)43	5 from below
देखी	दखी	(33)46	5 from below
stage	sta e	(33)48	13
ਜਿੰਪਲ	ਸਿਪਲ	(33)54	31
ਜਲਸੇ	ਜਲਸ	(33)58	11 from below
ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼	ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜਸ਼	(33)70	1
ਗਾਡ੍ਹੇ	ਗਾਡੇ	(33)72	7
ਅਸੂਲਾਂ	ਅਲਾਂ	(33)74	13 from below
उपाध्यक्षा	उपाधयक्षा	(33)81	20
appointment	appoinement	vii	2
Sarvshri	Seervshri	ix	13
Date	Dete	x	1

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 7th April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 9.00 A.M. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Mr. Speaker : Question No. 4849 standing in the name of Chaudhri Devi Lal and included in the List of Postponed Questions for to-day.

(The hon. Member Chaudhri Devi Lal was not present in the House and the Question was not put.)

Comrade Ram Chandra : On a point of order, Sir. When the hon. Member Sardar Gurdial Singh Dhillon, on the last occasion, put the question on behalf of Comrade Ram Piara, you were pleased to observe that you would look into the matter whether this question would be allowed to be put or not. You have not, Sir, given your decision.

Mr. Speaker : I am giving my finding to-day.

*SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTION NO. 4454

Comrade Shamsher Singh Josh : May I know from the hon. Minister for Irrigation and Power why the difficulties of the residents of Rupar and Kharar Sub-Divisions were not taken into consideration while deciding to attach these two Sub-Divisions to Dhoolkot (Ambala) Division which is about sixty miles away from this area ?

Minister for Irrigation and Power : Sir, as regards the distance of a Sub-Division, it generally extends to sixty miles. So, it is not a new case. However, the area is not contiguous and Chandigarh comes in.

As regards the difficulties of the people, we have decentralised the powers. The Sub-Divisional Officers will have to deal with so many things and the people will have dealings mainly with the Sub-Divisional Officers. They have been authorised to sanction loads, financial estimates, etc. So, the people will not have to run to Chandigarh or Dhoolkot.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਔਰ ਪਾਵਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ 50 ਮੀਲ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਅਫਸਰ ਦੇ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ।

---

*Note.—Starred Question No. 4454 and reply there to appear in the P.V.S. Debates, Vol. 1, No. 31, dated 3rd April, 1964.

मंत्री : खरड़ के अन्दर अलग ऐस० डी० ग्रो० इसी लिए लगा दिया है ताकि लोगों की तक्लीफ को दूर किया जा सके । जहां तक चंडीगढ़ के डिवीजन का ताल्लुक है उस के पास काम बहुत ज्यादा है । बहुत ज्यादा काम वाले के पास अगर उन को लगाएंगे तो वह भी नहीं सुन सकेगा । उन को ज्यादा देर किसी ऐक्स० ई० ऐन० के पास खड़ा न होना पड़े इस लिए लोगों के आराम के लिए ही उन को धूलकोट के पास लगाया है जिस के पास काम कम है ।

Comrade Shamsher Singh Josh : May I know what were the main objections raised in the representations made to Government by the residents of that area ?

Minister : The representation made by S. Sarmukh Singh, President, Mandal Congress Committee, Rupar, contained the fact about the distance namely Chandigarh is only 22 miles while Dhoolkot is about 60 miles or so.

Electrification of Villages in Hissar District

***4826. Shri Amar Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number and names of villages, tehsilwise, in Hissar District, which are proposed to be electrified by the end of 1964 ?

Chandhri Ranbir Singh : The information is given below.

Villages which are proposed to be Electrified by the end of 1964

Tehsil	District	Villages
Hissar	.. Hissar	Kurri, Hindman, Pattan, Tokas, Ramalwas Khurd, Dhirarwas, Bhimani-Rohilla, Sarsana
Tohana	.. Hissar	.. Dankaur, Jamalpur, Khanaura, Akhanwali, Gularwala, Dher, Diwana, Dharsul Khurd, Kullan, Kanheri, Mugalpur, Jeora
Hansi	.. Hissar	.. Dhana Kalan, Ranhat, Dhani Rajuwali, Rajpura, Majadh, Lalpura, Puthi Mangal-Khan, Hazampur, Rampura, Dhan Khurd, Barsi, Garhi, Mehanda, Asupura
Fatehbad	.. Hissar	.. Bodia, 'Khera, Dhingsra, Bighar, Bangiraon, Sirhan, Mehuwala, Bhattu, Karara Kesi, Aurwan, Nanapur, Bharpur, Ratia Khera, Ratia Dhangra, Matina, Mahamudpur Rani, Kajatnosi, Badopal
Sirsa	.. Hissar	.. Baragudah, Biruwala, Khaja Khera, Samshabad Patti, Kheripur, Nazedela Kalan, Farwahri, Bhannka, Sangiria, Panheri, Alipur-Tulakhera

श्री अमर सिंह : मन्त्री महोदय ने फरमाया है कि हिसार तहसील में 8 गांव, टोहाना में 12, हांसी में 14, फतेहाबाद में 18 और सिरसा में 12 गांव को बिजली दी जा रही है । क्या वह बताने की कृपा करेंगे कि क्या भिवानी तहसील हिसार डिस्ट्रिक्ट में नहीं है ? इस के अलावा वज़ीर साहिब ने बताया है कि हांसी तहसील

में 14 गांव को बिजली देने का फैसला किया है लेकिन इस में बहुत सारे बड़े बड़े गांव ऐसे हैं जिन को अब तक बिजली नहीं दी गई जैसे कि सौरखी, मुंढेल और बास वगैर । क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि बिजली देने के सिलसिला में क्या क्राइटीरिया बनाया गया है ? किस तरह से तहसील-वाईज़ बिजली देंगे ?

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : अध्यक्ष महोदय, मानयोग सदस्य ने भिवानी तहसील के सम्बन्ध में जो सवाल किया, मैं समझता हूं कि शायद यह गलती (ओमिशन) इस लिए हो गई कि भिवानी का अलग डिविजन है और इस जवाब में मैंने केवल हिसार डिविजन के मुताल्लिक ही सूचना दी होगी, ऐसा मैं मानता हूं ? वैसे आप को मालूम है कि भिवानी तहसील एक अहम तहसील है । वहां जरूर किसी न किसी गांव में अगले साल बिजली दी जाएगी । मैं ओमिशन के लिए क्षमा चाहूंगा ।

जहां तक क्राइटीरिया का सम्बन्ध है, इस के बारे जो प्रश्न पूछा है इस सिलसिले में एक दफा सदन में चौधरी हरद्वारी लाल जी के एक सवाल के जवाब में मैंने एक बड़ा डीटेल्ड जवाब दिया था । वह जवाब सारा तो इस वक्त मेरे पास नहीं है लेकिन इस सम्बन्ध में जो मोटे मोटे असूल हैं उन का ज़िक्र कर सकता हूं । पहली बात तो यह है कि वह गांव 11 के० वी० लाईन से कितनी दूर है और 33 के० वी० सब स्टेशन से कितना दूर है क्योंकि 11 के०वी० जब 33 के० वी० सब स्टेशन से चलेगी तो 25/26 मील के बाद उस में शक्ति या जीवन नहीं रहता । इस के अलावा टैक्नीकल फ़ीज़ीब्लिटी का भी सवाल है । फिर अगर पैसा नहीं है तो काम कम होगा और पैसा ज्यादा होगा तो काम भी ज्यादा होगा । जहां तक उन्होंने बड़े बड़े गांव का ज़िक्र किया वैसे कोशिश थी कि तीसरी पांच साला प्लैन के आखिर तक ऐसे गांव को, जिनकी आबादी पांच हजार या इस से ज्यादा है, उन सब को तीसरी पांच साला प्लैन की अवधि समाप्त होने तक बिजली दे दी जाए । इस की तरफ कोशिश अब भी है और कोशिश की जाएगी कि ऐसे गांव को बिजली जरूर दे दी जाए । तो इस तरह से आबादी को भी ध्यान में रखा जाता है और 11 के० वी० लाईन तथा 33 के० वी० सब स्टेशन के नज़दीक या दूर होने का भी ख्याल रखा जाता है ।

Chaudhri Hardwari Lal : Could the hon. Minister for Irrigation and Power kindly indicate the total number of villages to be electrified by the end of 1964 ?

Minister : I have already answered the question.

Chaudhri Hardwari Lal : I would like to know the total number of villages to be electrified by the end of 1964.

Minister : I will have to calculate it.

Chaudhri Hardwari Lal : I only want to know the total number of villages to be electrified from the beginning up to the end of 1964.

Minister : This information is not available with me at present. I need notice.

श्री अमर सिंह : स्पीकर साहिब, मेरा सवाल यह था कि :

'Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the number and names of villages tehsilwise in Hissar District which are proposed to be electrified by the end of 1964 ?'

लोहारू सब-तहसील और भिवानी तहसील की बाबत मुझे कोई जवाब नहीं मिला । क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि लोहारू सब-तहसील और भिवानी तहसील इस जिले का हिस्सा नहीं है ? फिर हिसार, टोहाना, हांसी, फतेहाबाद और सिरसा की बाबत बताया कि सिर्फ 8, 12, 14, 18 और 12 गांव को बिजली दी जाएगी । मन्त्री महोदय ने बताया कि पैसा अवेलेबल न होने की वजह से ज्यादा गांव को बिजली नहीं दी जा सकी तो क्या वह बताने की कृपा करेंगे कि जिन बड़े बड़े गांव की आबादी चार हज़ार या इस से ज्यादा है उन को बिजली देने की कोशिश की जाएगी ?

मन्त्री : भिवानी के बारे मैंने पहले ही निवेदन किया है कि यह ओमिशन हुई है । यह सूचना दोबारा दी जाएगी । बाकी आबादी का ख्याल रखा जाता है 11 के०वी० लाईन से, 33 के०वी० ए० सब स्टेशन से दूरी का भी ख्याल रखा जाता है । बाज़ार में सामान मिलने का भी और पैसे का भी इस पर असर पड़ता है ।

श्री राम किशन : क्या मन्त्री महोदय बताएंगे कि गवर्नमेंट आफ इंडिया की कोशिशों से हिसार के लिये जो नया थरमल प्लांट मिला है उस के द्वारा सरकार लोहारू और भिवानी को बिजली की क्या सुविधाएं दे पाई है ?

मन्त्री : हिसार थरमल प्लांट की सूचना तो मुझे है नहीं जो कि मानयोग सदस्य दे रहे हैं जो कि इन के पास हिन्द सरकार ने भेजी है । बाकी हिसार में एक 132 के०वी० ए० सब-स्टेशन है जिस को दो लाख बीस हज़ार का बनाना चाहते हैं ।

चौधरी अमर सिंह : क्या मन्त्री महोदय बतान की कृपा करेंगे कि हांसी जो कि एक वाटर लाग्ड एरिया है और भिवानी तहसील जो कि एक बैकवर्ड एरिया है उन को बिजली के ट्यूब-वैल देने के लिए तरजीह दी जाएगी खास तौर पर हांसी तहसील को जहां पर कि तीन तीन चार चार फुट पानी खड़ा रहता है ?

मन्त्री : मैं निवदन करूंगा कि जहां पर कनैक्शन दिए जा सकते हैं, वहां पर दिये जाएंगे । बाकी अगर किसी खास गांव के बारे में मानयोग सदस्य बताएंगे तो उस तरफ पूरा ध्यान दिया जाएगा ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ, ਜਿਹੜੇ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ 80 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸਿਰਫ 5 ਫੀ ਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ 80 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਫਰਦਰ ਇਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦੂਜੀ ਕੈਟੀਗਰੀ ਦੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

Mr. Speaker : This question does not arise. It relates to a particular district.

श्री बाबू दयाल शर्मा : अभी मन्त्री महोदय ने पिछले सवाल के जवाब में कहा है कि जो गांव 11 के० वी० ए० लाईन्ज के पास हैं उन को बिजली दे दी गई है तो क्या सारे पंजाब में सारे ऐसे विलेजिज़ को इलैक्टरीफाई कर दिया गया है ?

मन्त्री : स्पीकर साहिब, मैंने तो यह जवाब नहीं दिया माननीय सदस्य अपनी तरफ से यह बात मेरे मूंह में डाल रहे हैं । मैंने तो यह कहा है कि जहां से 11 के० वी० ए० लाईन पास से गुजरती है वहां पर बिजली देने में सहूलियत होती है ।

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, admittedly Hissar is one of the districts lagging behind in electricity. Could the hon. Minister for Irrigation and Power kindly indicate the steps which he proposes to take to remedy the situation ?

Minister : I have already mentioned that 1,32,000 kV. Sub-Station is being installed. That Sub-Station is going to be augmented to 2,22,000. This is one of the main sources through which we can extend electrification and give more power to any district or to any area.

Cases of Embezzlement against Revenue Officials in Gurdaspur District

***4276. Comrade Ram Chandra :** Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) whether any embezzlements of Government funds by the revenue officials on account of laxity in supervision of the revenue records in Gurdaspur District during the last five years have been detected by Government ; if so, the total amount involved ;

(b) whether any enquiry has been held against the revenue officials mentioned in part (a) above ; if so, the action, if any, taken against those held responsible ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes. Rs 1,16,900.68 P.

(b) Yes. The cases are being tried departmentally by the police in the judicial courts.

Comrade Ram Chandra : Will the hon. Minister for Revenue be pleased to state the circumstances that facilitated the embezzlement ?

Minister : The hon. Member gave notice of a question and I have replied the question. It was due to laxity in supervision of the revenue records in Gurdaspur District.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : जिन माल के कर्मचारियों ने यह गबन किया उन में से कुछ बाकायदा डियूटी पर हैं, उन्हें ससपेंड नहीं किया गया । इस का क्या कारण है ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਡੈਫੀਨਿਟਲੀ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਈ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕੇਸਿਜ਼ ਆਰ ਗੋਇੰਗ ਆਨ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੌਧਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਗਬਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਚੌਧਰੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਚੌਧਰੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ 35 ਲੱਖ ਦਾ ਗਬਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)

ਮੰਤਰੀ : ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਆਪਣਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : इन्होंने बतलाया है कि एक लाख, 7 हजार रुपए का गबन हुआ है तो क्या इस रकम की रिकवरी का इन्तजाम गबन करने वालों से किया गया है ?

ਮੰਤਰੀ : ਰੀਕਵਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਐਮਬੈਜ਼ਲਮੈਂਟ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਕਾਇਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਸਾਹਿਬ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰੀਕਵਰ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਰਿਕਵਰ ਕਰੀਏ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁੜਗਾਉਂ ਵਗੈਰਾ ਹੈ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਗਬਨ ਹੋਣ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਕਿਉਂ ਇਸਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਫੀਲਡ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਲਦੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦੀ ਤਕੱਰਰੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਬਾਕੀ ਜੋ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ Not in all cases but in some of the Tehsils it has happened. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਕਰੂਟਨੀ ਦਬਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਈਟ ਹੋਲਡਰ ਵਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਨੰਬਰਦਾਰ ਵਾਈਜ਼ ਚੈਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਡਿਪੌਜ਼ਿਟ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਫਰਟੇਲਾਈਜ਼ਰ ਦੇ ਗਬਨ ਦੇ ਕੇਸ ਕਿਸੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕੀ ਉਹ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ? ਅਗਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਅਮਾਊਂਟ ਐਂਬੇਜ਼ਲ ਹੋਈ ਕੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਕਾਇਦਾ ਰਸੀਦਾਂ ਲੈਂਡ ਹੋਲਡਰਜ਼ ਪਾਸੋਂ ਜਾਂ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਐਵੇਂ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲੇ ਚੂੰਕਿ ਕੇਸਿਜ਼ ਪੈਂਡਿੰਗ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇੰਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਵਸੂਲੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਰਸੀਦਾਂ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਗਏ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਅਗਰ ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਐਂਬੈਜ਼ਲਮੈਂਟ ਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਚੈਕਿੰਗ ਦੇ ਪਰਾਪਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਚੈਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਅਤੇ ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ, ਵਾਸਲ ਬਾਕੀ ਨਵੀਸ ਅਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਵਾਸਿਲ ਬਾਕੀ ਨਵੀਸ ਸਾਰੇ ਹਨ ਜੋ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਕਿਨਾਂ ਗਬਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਜ਼ਿਲੇਦਾਰੀਆਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਬਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ?

Mr. Speaker : This does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਵਾਲ ਮੇਰਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਮੈਥਡ ਅਜ ਅਡਾਪਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਅਤੇ ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ. ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਆਪ ਚੈਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਚੈਕਿਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਜ਼ਟਿਡ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਨਾਨ-ਗੇਜ਼ੇਟਿਡ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਪਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਐਸ.ਡੀ.ਓ. ਅਤੇ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪਰਾਪਰਲੀ ਵਰਕ ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇਠੋਂ ਲਿਖਿਆ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦਸਖਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਲਈ ਗਬਨ ਡਿਟੈਕਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਰੈਵਨਿਯੂ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਾਲੇ ਕਈ ਵੇਰ ਚੈਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਾਡੇ ਰੂਲਜ਼ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹਨ ਉਹ ਫੂਲ ਪਰੂਫ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਐਮਬੈਜ਼ਲਮੈਂਟ ਦੇ ਕੇਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਉਥੇ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪੁਲਿਗ ਅਪ ਦੀ ਆਫੀਸਰ ਸੈਂਡਿਗ ਡੀ. ਓ. ਲੈਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਵਾਰਨਿਗਜ਼ ਵੀ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

Grant of Jagirs to persons whose three or more sons have joined Military Forces

***4386. Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether the proposal to give war-jagirs to the parents whose three or more sons have joined the military forces, which, according to the reply given to Starred Question No. 3620 included in the list of Starred Questions for 19th September, 1963, was under consideration has since been finalised ; if so, the details thereof and the time by which it is likely to be implemented ?

Sardar Ajmer Singh : (a) Yes.

(b) According to the proposal as finalised, war-jagirs will be given to those parents whose three or more children serve during the present Emergency. The scale of the war-jagir will be :—

To parents whose three children serve in the present Emergency	.. Rs 100 P.A.
For each additional child	.. Rs 40 P.A. in addition to Rs 100 P.A.

The jagir will be tenable for the life-time of the father and in the event of his death, for the life-time of the mother.

(c) The bill is being drafted and as soon as it is ready, steps will be taken to introduce it in the Legislative Assembly.

श्री रूप सिंह फूल : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि गवर्नमेंट के पास ऐसे भी केस हैं जहां पर तीन या चार सगे भाई हैं और उनके मां बाप नहीं हैं लेकिन वह चारों ही फौज में हैं तो क्या उन्हें मुआवज़ा दिया जाएगा ?

ਮੰਤਰੀ: ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੇਰੈਂਟਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵਾਰ ਜਗੀਰਜ਼ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ।

कामरेड राम चन्द्र : मन्त्री महोदय ने बताया है कि 1962 में जब चीन ने हमारे देश पर हमला किया और सरकार ने यह मुराआत सर्विंग सोलजर्ज़ के वालदैन के लिये देनी मनज़ूर की थीं, दो साल का अर्सा गुज़र चुका है और अब तक यह जागीरें नहीं दी गईं तो इस वादे को कब तक पूरा किया जाएगा ? अभी तक तो बिल भी पास नहीं किया गया।

ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਿਲ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਐਸ਼ਿਉਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰਾ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

श्री बलरामजी दास टंडन : वज़ीर साहिब ने कहा है कि अगर आप मदद करें तो बिल जल्दी आ सकता है तो मैं यह जानना चाहता हूं कि क्या स्पीकर साहिब बिल के जल्दी लाए जाने में रुकावट डाल रहे हैं ?

श्री अध्यक्ष : जिस के लिये यह बात कही गई है वह आप भी जानते हैं और मैं भी जानता हूं। (The hon. Member as well as I know for whom this thing has been said.)

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मैं यह जानना चाहता हूं कि बिल तो अभी तक इन्ट्रोडयूस नहीं हुआ तो हैल्प करने या न करने का सवाल पैदा नहीं होता।

Mr. Speaker : A reply to the question has been given. The hon. Member should not enter into any discussion in this connection.

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ; ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੋ ਹੀ ਬੱਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

Mr. Speaker : I think this deserves consideration.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਬੀਰ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ? ਤਾਂ ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਾਗੀਰ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਾਗੀਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ? ਤਾਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਗੀਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਫਾਦਰ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਉਹ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਾਈਫ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ।

Comrade Shamsher Singh Josh : May I know from the hon. Minister whether this scheme will be applicable with retrospective effect or not?

ਮਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿਉਰਿੰਗ ਦੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਲੜਕੇ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾਏ ਨੇ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब यह बात बताएंगे कि जिन के माता पिता छोटी उम्र में ही मर गये हों और वह खुद और दो तीन भाई ऐमर्जेंसी में बाहर चले गये हों तो क्या ऐसे लोगों की इमदाद के लिये सरकार ने कोई प्रोवीज़न रखा हुआ है ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੈ। There is a separate provision under the Army Act. ਇਹ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੇਰੈਂਟਸ ਵਾਸਤੇ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know fro n the Revenue Minister whether the Punjab Government has got some land from the Rajasthan Government to be given to persons serving in the army?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਲੰਮਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਫੇਰ ਛੇੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੂਰਬੀਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਥੇ ਕੋਈ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ ? (ਹਾਸਾ)

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ, ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਖਾਸੀ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : जैसे यह सरकार आज राजस्थान सरकार से ज़मीन हासिल कर रही है क्या जागीर के तौर पर वह ज़मीन लोगों को दी जायेगी ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਦਰਿਆਫਤ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਅਜੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਤੇ ਹੀ ਹੈ।

Agricultural Land Purchased from the Union Government

*4639. **Babu Ajit Kumar (Put by Sardar Ajaib Singh Sandhu) :** Will the Minister for Revenue be pleased to state:—

(a) the total area of agricultural land so far purchased by the Government from the Union Government through the "Package-deals;

(b) the total area of land mentioned in part (a) above which was being cultivated by the scheduled castes in the state;

(c) the total area of the land referred to in part (b) above which has been sold by the Government by auction and the total area of the land purchased by the scheduled castes?

Sardar Ajmer Singh : (a) The following areas have been transferred to the State Government by the Government of India in two package-deals. These figures are approximate and subject to variation:

Surplus Rural Evacuee Lands		Surplus Urban Evacuee Lands	
Cultivated	80,000	S.A. Cultivated	49,108
Banjar	1,11,004	O.A. Occupancy rights	51,306
Ghairmumkin ..	1,02,344	O.A. Joint Ownership ..	1,70,405
		Ghairmumkin ...	35,606

(b) This information is not available. The time and labour involved in the collection of this information will not be commensurate with the possible benefit to be derived.

(c) No land in occupation of a member of the scheduled castes, which he was entitled to acquire at the fixed rates in accordance with the conditions prescribed by the Government has been sold by public auction.

ਮੈਂਬਰਾਨ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁਣ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਹੈ 270 ਏਕੜ ਜ਼ੇਰ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ 279 ਏਕੜ ਗ਼ੈਰ ਮੁਮਕਿਨ । ਇਸ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਜੋ ਮੁਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ 11,30,994 ਰੁਪਏ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਟਰਾਂਸਫਰ ਹੋਏ ਉਹ 57.07,45 ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਈਟਸ 1,155 ਬਣਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਸਾਈਟਸ ਅਤੇ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਦਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਲ 275562 ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : 4325 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਕਲਟੀਵੇਬਲ ਲੈਂਡ , 2,279 ਏਕੜ ਬੰਜਰ ਅਤੇ 1,277 ਏਕੜ ਗੈਰ-ਮੁਮਕਿਨ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਮੁਲ ਤਕਰੀਬਨ 57,03,404 ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 1,197 ਹਾਊਸਿਜ਼ ਹਨ ਜੋ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ । 1,005 ਸਾਈਟਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੈਲਿਊ ਬਣਦੀ ਹੈ 2,83,389 ਰਪਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫੈਮੇਲੀਜ਼ ਟਰਾਂਸਫਰ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ 1,033 ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫੈਮਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਆਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ 2782 ਹਨ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਫੈਮੇਲੀਜ਼ ਨੇ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਪਰਚੇਜ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ 1,902 ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਮੋਡੇਸ਼ਨ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ 4,815 ਹਨ । ਇਹ ਲੇਟੈਸਟ ਫਿਗਰਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲੀਆਤ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਹੋਰ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀ ਵਗੈਰਾ ਨਾਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾਣੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੰਜਰ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਨ । ਬੰਜਰ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਮੈਂ ਅਲਹਿਦਾ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਚਲਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ।

श्री बनवारी लाल : क्या मंत्री महोदय यह बात बताने की कृपा करेंगे कि जैसे आप ने बताया है कि कुछ ज़मीन पर 1957 से हरिजनों का कब्ज़ा है अगर सरकार को उन लोगों के सम्बन्ध में जिन का कब्ज़ा नाजायज़ है बता दिया जाए कि इन का कब्ज़ा नाजायज़ है तो क्या सरकार इन के खिलाफ कोई ऐक्शन लेने के लिये तैयार है ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀਕੁਲਰ ਕੇਸ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਇਨ ਵਿਊ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜਰੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਖਸਰਾ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਵਿੱਚ 1960 ਤੋਂ ਅੰਦਰਾਜ ਹੋਣ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੇਸ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਕਿਸੇ ਇਕ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਲਮ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕੋਈ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਕਰਵਾਉਣ; ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 80,000 ਏਕੜ ਕਲਟੀਵੇਬਲ ਲੈਂਡ 1,11,000 ਏਕੜ ਬੰਜਰ ਅਤੇ 102,000 ਏਕੜ ਗੈਰ-ਮੁਮਕਿਨ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਿੰਨੋਂ ਕੈਟੇਗਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸ ਰੇਟ ਤੇ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਰੇਟ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਜਦੋਂ ਵਖ ਸਵਾਲ ਕਰੋਗੇ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗਾ । ਆਫ ਹੈਂਡ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗਲ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਸਟ ਲੈਂਡ ਪਿੰਡ ਚੂਹੜ ਚੱਕ, ਤਹਿਸੀਲ ਮੋਗਾ, ਵਿਚ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ.........

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਸਸਤੇ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ । (ਹਾਸਾ)

Mr. Speaker : This supplementary does not arise please.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਪੈਕੇਜ ਡੀਲ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੀ ਟਰਮਜ਼ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਸੈਪੇਰੇਟਲੀ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗਾ ।

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਅਲਾਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਅਲਾਟੀ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਤੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਡਸੀਯਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਕਵਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know if the hon. Minister is in a position to fix a specific date or specific time by which the Punjab Government would solve this land problem for Harijans?

ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਵਖੋ ਵਖ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਪਲਸ ਏਰੀਆ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ ਔਰ ਇਵੈ-ਕੁਈ ਲੈਂਡ ਹਰੀਜਨ ਲੈਂਡਲੈਸ ਟੈਨੇਂਟਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਸ ਡੀਲ ਦੇ ਤਹਿਤ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਔਰ ਕਿਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸੋਰਸ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਆਈ ਹੈ ? ਪੈਕੇਜ ਡੀਲ ਦੀਆਂ ਕੀ ਟਰਮਜ਼ ਸਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਇਵੈਕੁਈ ਲੈਂਡ ਸੀ । This is absolutely correct. ਲੇਕਿਨ ਪੈਕੇਜ ਡੀਲ ਦੀਆਂ ਕੀ ਟਰਮਜ਼ ਸਨ this is a very long affair.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਜਦ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਸਣ ਵਿਚ ਕੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਇਹ ਉਹੋ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਕਟ ਲਗਾ ਕੇ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ । This is Government of India's concern.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਮੁਜ਼ਾਰੇ 15, 15; 16, 16 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਖਰਾਬ ਕਰ ਛਡੀਆਂ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਨਿਰਖ ਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਕੋਲੋਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਦੀ ਗੱਲ ਇੰਡੀਵਿਜੁਅਲ ਕੇਸ ਤੇ ਡੀਪੈਂਡ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਐਟ ਰੈਂਡਮ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਪਹਿਲੇ ਰੂਲਜ਼ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ; ਅਤੇ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਫੈਕਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੇ ਸੈਪਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ਤਾਂ ਦਸ ਦਿਆਂਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਲੇਮਜ਼ ਅਨਸੈਟਿਸਫਾਈਡ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੱਟ ਲਗਿਆ ਹੈ .... .

ਮੰਤਰੀ : Unsatisfied claims ਨੂੰ satisfy ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੰਟੀਨਿਊ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮਖਣ ਸਿੰਘ ਤ ਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਨਰਕਵਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I now if the Punjab Government have enough spare land to meet the demand of Harijans of Punjab?

ਮੰਤਰੀ : ਰੈਲੇਵੈਂਸੀ ਗੈਰ-ਰੈਲੇਵੈਂਸੀ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ।

Mr. Speaker : This is not relevant. If you want to reply it, you can.

श्री अमर सिंह : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जो जमीन गवर्नमेंट आफ इंडिया से खरीदी है उसकी आक्शन बंद करने के लिए सरकार तैयार है ।*(Interruption)*

Chaudhri Amar Singh : Mr. Speaker, Sir, part (a) of the question is—

"(a) the total area of agricultural land so far purchased by the Government from the Union Government through the " package deals";

यह जो जमीन खरीदी है यूनीयन गवर्नमेंट से हरिजनों को देने के लिए क्या पंजाब सरकार उस की खुली आक्शन बंद करने के लिए तैयार है ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਟਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਜਿਤਨੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੰਜ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕੈਟੇਗਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਲੋਕ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਹੋਣ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਹਰੀਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ :

" Will the Minister for Revenue be pleased to state the acreage of surplus area so far allotted and proposed to be allotted separately, to the landless Harijan tenants in the State, district-wise ?"

and Mr. Speaker, this is the answer given by the hon. Minister. I am not going to read the whole answer. I will only read the relevant portion thereof —

"......It is difficult to sort out and give information about Harijans, separately In fact, the information regarding allotment of surplus area to landless Harijans is not available and the time and labour involved in collecting and compiling the same would not be commensurate with any possible benefit to be obtained "

ਇਸ ਕੁਐਸਚਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟਾਈਮ ਐਂਡ ਲੇਬਰ ਬੜਾ ਇਨਵਾਲਵਡ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ

[ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਨਟੈਨਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮਗਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ।

Minister : I can only sympathise with my learned friend for whom I have some regard.

ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਸੀਕਿਉਰਿਟੀ ਆਫ ਲੈਂਡ ਟੈਨਿਉਰ ਐਕਟ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Next question please.

Sardar Lachhman Singh Gill : Kindly allow one more supplementary.

Mr. Speaker : No , please.

Sardar Lachhman Singh Gill : It is a very important question.

Mr. Speaker : No please. I am sorry. Next question please.

Appointments of Zaildars and Sufedposhes in the State

***4732. Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) the time by which the appointments of Zaildars and Sufedposhes are likely to be made in the State ;

(b) the total number of Zaildars and Sufedposhes proposed to be appointed, district wise ;

(c) the estimated annual expenditure on the emoluments of the Zaildars and Sufedposhes referred to in part (b) above ?

Sardar Ajmer Singh : (a) It is not possible to fix the time limit. The local officers are busy in considering the claims of the candidates.

(b) A statement is laid on the Table of the House.

(c) Zaildars : Rs 2, 43,000.00
Sufedposhes : Rs 1,30,400.00

STATEMENT

Serial No	Name of the District		Total number of Zaildars to be appointed	Total number of Safedposhes to be appointed
1	Hissar	..	90	34
2	Rohtak	..	53	50
3	Gurgaon	..	68	49
4	Karnal	..	46	34
5	Ambala	..	85	85
6	Simla	..	9	11
7	Kangra	..	48	2
8	Hoshiarpur	..	72	45
9	Jullundur	..	74	86

Serial No.	Name of the District		Total number of Zaildars to be appointed	Total number of Safedposhes to be appointed
10	Ludhiana	..	53	16
11	Ferozepur	..	94	101
12	Amritsar	..	52	61
13	Gurdaspur	..	43	53
14	Sangrur	..	15	23
15	Bhatinda	..	8	2

श्री बनवारी लाल : ग्रान ए प्वाइंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। स्पीकर साहिब, 3, 4 दिनों से हाउस में बेचैनी फैल रही है और उसी सवाल पर ग्राप टाइम नहीं दे रहे। ग्राप ग्रपनी रूलिंग दें कि इस सवाल का ताल्लुक भूख हड़ताल के साथ है कि नहीं ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬਾਹਰ ਵੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਸਿਆਪਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ।

Mr. Speaker : No please. The hon. Member should not misuse his right of raising a point of order.

Chaudhri Hardwari Lal : Will the hon. Minister kindly state if the Government has made any modifications in the Rules governing the appointment of these functionaries ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੌਡੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਆਫ ਹੈਂਡ ਇਤਨਾ ਹੀ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਪਰਾਪਰਟੀ ਦੀ ਕੁਆਲੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਰਿਮੂਵ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ।

Shri Rup Singh Phul : May I know from the hon. Minister if any reservation for appointment of members of Scheduled Castes etc. on these posts have been made ?

ਮੰਤਰੀ : ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਾਸੀਬਲ ਹੈ । ਇਨਸਟਰਕਸ਼ਨਜ਼ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਮਿਆਰ ਦੇ ਸੱਜਣ ਮਿਲਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ੈਲਦਾਰੀ ਲਈ ਜਾਂ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ੀ ਲਈ ਪਰਾਪਰਟੀ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਜਾਂ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਮਾਲੀਏ ਦੀ ਰਕਮ ਖੁਦ ਖਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੀਕਵਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪਰਾਪਰਟੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ?

Minister : They do not collect the revenue unless specifically directed by the Tehsildar. They are only to supervise and control the work of Lambardars.

Shri Rup Singh Phul : May I know if the number of Zaildars and Sufedposhes would be the same, that used to be when this system was abolished or will there be any increase or decrease in their number ?

ਮੰਤਰੀ : ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ। ਪਹਿਲੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਇਕ ਜ਼ੈਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਨੰਬਰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਲੀਆ ਉਗਰਾਉਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਖਬਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਨੀਅਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ 5/6 ਸੌ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਤੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਏਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਐਸੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਚੰਗੀ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ।

श्री जगन्नाथ : क्य। जब चीफ मिनिस्टर साहिब रिटायर हो जाएंगे वह भी यहां काम करेंगे ? उनके लिए कोई जगह रखी है ?

Mr. Speaker : Order please.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਜਿਹੜੇ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰੀ ਲਈ ਐਪਲੀਕੈਂਟਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਝੂਠੇ ਗਵਾਹ ਹਨ, ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਕੰਨਸਿਡਰ ਕਰੇਗੀ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker : More supplementaries can be asked tomorrow.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in the office of the Advocate General, Punjab

1543. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Home Minister be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in Class I, II, III and Class IV posts separately in the office of the Advocate General, Punjab, together with their percentage in each category and percentage of posts reserved for them in each category ?

Shri Mohan Lal : A statement giving the requisite information is given below.

Statement

Class of the post	No. of Scheduled Castes and Backward Classes with names and their dates of appointments	Percentage	Percentage of the posts reserved for Scheduled Castes and Backward Classes
1	2	3	4
Class I	Nil	Nil	20 per cent for Scheduled Castes and Scheduled Tribes and 2 per cent for Backward Classes for each class of Government servants
Class II	Nil	Nil	
Class III	(2) (i) Shri Charan Dass (17-8-53) (ii) Shri Gurdev Singh (26-2-1960)	6½%	
Class IV	(3) (i) Shri Surjit Singh (24-8-1948) (ii) Shri Sadhu Singh (28-7-53) (iii) Shri Dhani Ram (19-11-62)	23.08%	

Encroachment on Government Land on Patiala-Rajpura Road

1564. Comrade Didar Singh : Will the Minister for Planning and Public Works be pleased to state whether it has come to the notice of the Government that recently a Sadhu has made an encroachment on the Government land on the Patiala-Rajpura road near the village Banwari ; if so, whether any action has been taken in the matter ?

Sardar Darbara Singh : *Part I.*—Yes.

Part II.—The Sadhu was asked several times by the State P. W. D., for removal of the encroachment but to no avail. He has now been served with a notice by the S. D. O., P. W. D., and the Civil authorities are also being moved to remove this encroachment.

Upgrading Primary and Middle Schools in Karnal District

1571. Comrade Ram Piara : Will the Home Minister be pleased to state —

(a) whether the Education Department asked for the recommendations of District Education Authorities, Karnal, during 1st January, 1961, to date for upgrading Primary and Middle Schools in the said district to Middle and High Standard ; if so, the names of the schools so recommended together with the names of those schools which have been upgraded so far ;

(b) the criteria kept in view while upgrading the above mentioned schools in each case ;

(c) the names of the Primary and Middle Schools, if any, in Karnal District, recommended by the District Education Authorities, Karnal *suo motu* during the period mentioned in part (a) above, for upgrading ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes, the requisite information is as follows.

(b) *Criteria for upgrading.*—(i) Availability of sufficient accommodation for housing the new classes and adequate play-ground etc.

(ii) Availability of sufficient land for further expansion.

(iii) Population likely to be benefited.

(iv) Existing enrolment of the school.

(v) Distance from the nearest educational institution.

(vi) Amount of contribution by the local community.

[Home Minister]

(vii) Nature of ilaqa-Hilly and backward.

(viii) Recommendations in Survey Report.

(c) The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

Names of Primary Schools recommended/upgraded in Karnal District between 1st January, 1961 to date

Primary Schools recommended	Primary Schools upgraded so far
Primary Schools	
1. Agondh, tehsil Kaithal	(i) Rasina, tehsil Kaithal
2. Rohera, tehsil Kaithal	(ii) Kheri Ashraf Ali, tehsil Panipat
3. Bibipur, tehsil Karnal	(iii) Gondar, tehsil Karnal
4. Sanauli Khurd, tehsil Panipat	(iv) Sarhada, tehsil Kaithal
5. Mandi, tehsil Panipat	(v) Kurari, tehsil Thanesar
6. Teonatha, tehsil Kaithal	(vi) Bhaur Saidyan, tehsil Kaithal
7. Chandana, tehsil Kaithal	(vii) Gumthala Rao, tehsil Thanesar
8. Bal Rangran, tehsil Karnal	(viii) Sambhi, tehsil Karnal
9. Bhusthala, tehsil Karnal	(ix) Kharidwa, tehsil Thanesar
10. Bansa, tehsil Karnal	(x) Nagla Roaran, tehsil Karnal
11. Sonkhra, tehsil Karnal	(xi) Dabhan, tehsil Kaithal
12. Bodhini, tehsil Kaithal	(xii) Dhehrat, tehsil Kaithal
13. Dhuralla, tehsil Thanesar	(xiii) Assan Kalan, tehsil Panipat
14. Nara, tehsil Panipat	(xiv) Guna, tehsil Kaithal
15. Bhaini Khurd, tehsil Karnal	(xv) Balu, tehsil Karnal
16. Rasina, tehsil Kaithal	(xvi) Pahunwa, tehsil Kaithal
17. Mohinden Pur, tehsil Karnal	(xvii) Roar (Girls), tehsil Kaithal
18. Mangoli Jattan, tehsil Thanesar	
19. Bichian Rawer, tehsil Kaithal	

Primary Schools recommended	Primary Schools upgraded so far
20. Arnauli, tehsil Kaithal	
21. Gondar, tehsil Karnal	
22. Atawala, tehsil Panipat	
23. Pehladpur, tehsil Thanesar	
24. Murtzapur, tehsil Kaithal	
25. Sultanpur, tehsil Karnal	
26. Poother, tehsil Panipat	
27. Raipur Roran, tehsil Karnal	
28. Kurari, tehsil Thanesar	
29 Devidaspur, tehsil Thanesar	
30. Baraut, tehsil Kaithal	
31. Deeg, tehsil Kaithal	
32. Phurlak, tehsil Karnal	
33. Sikri, tehsil Karnal	
34. Chorkarsa, tehsil Karnal	
35. Seonsar, tehsil Kaithal	
36. Ugra Kheri	
37. Samalkhi	
38. Chhajpur, tehsil Panipat	
39. Bagthala	
40. Malikpur, tehsil Kaithal	
41. Garhi Jattan, tehsil Karnal	
42. Khanpur	
43. Chhapara, tehsil Thanesar	
44. Channerthal, tehsil Thanesar	
45. Atwan, tehsil Thanesar	
46. Charuni Jattan, tehsil Thanesar	
47. Topra Kalan, tehsil Thanesar	
48. Siwani (Girls), tehsil Kaithal.	
49. Roar (Girls), tehsil Kaithal	
50. Israna (Girls), tehsil Panipat	

[Home Minister]

Primary Schools recommended	Primary Schools upgraded so far
51. Pai (Girls) tehsil Kaithal	
52. Thaul (Girls), tehsil Thanesar	
53. Kholpura (Girls), tehsil Thanesar	
54. Babani (Girls), tehsil Thanesar	
55. Dhehrat, tehsil Kaithal	
56. Sambhli, tehsil Karnal	
57. Balu, tehsil Karnal	
58. Pabrwa, tehsil Kaithal	
59. Gumthala Rao, tehsil Tnanesar	
60. Assan Kalan, tehsil Panipat	
61. Jathlana	
62. Nagla Roaran, tehsil Karnal	
63. Barsat	
64. Poukra, tehsil Karnal	
65. Sanoti Khurd, Panipat	
66. Laudhi	
67. Dev Ban	
68. Bhagthala, tehsil Thanesar	
69. Raison, tehsil Karnal	
70. Sansar, tehsil Kaithal	
71. Sikri, tehsil Karnal	
72. Kharidwa, tehsil Thanesar	
73. Gudala	
74. Lalupura, tehsil Karnal	
75. Rasina, tehsil Kaithal	
76. Kheri Ashraf Ali, tehsiil Panipat	
77. Sarhada, tehsil Panipat	
78. Bhaur Saydan tehsil Kaithal.	
79. Debhan, tehsil Kaithal	
80. Guna, tehsil Kaithal	
81. Pahunwan, tehsil Kaithal	

Names of iddle schools recommended/upgraded in Karnal District between 1st January, 1961 todate

Middle Schools recommended	Middle Schools upgraded
Middle Schools	
1. Jalmana, tehsil Karnal	1. Siwan, tehsil Kaithal
2. Ismailabad, tehsil Thanesar	2. Siwah, tehsil Panipat
3. Kheri Naru, tehsil Karnal	3. Nagooran, tehsil Kaithal
4. Sheikhupura Machuri, tehsil Karnal	4. Pehwa, tehsil Kaithal
5. Nighdu, tehsil Karnal	5. Kunjpura, tehsil Karnal
6. Shamgarh, tehsil Karnal	
7. Padhan, tehsil Karnal	
8. Jundla, tehsil Karnal	
9. Barauta, tehsil Karnal	
10. Jathalana, tehsil Karnal	
11. Urlanda Kalan, tehsil Panipat	
12. Jadaula, tehsil Kaithal	
13. Sanch, tehsil Kaithal	
14. Dudla Murthla, tehsil Kaithal	
15. Garhi Birbal, tehsil Karnal	
16. Jakhauli, tehsil Kaithal	
17. Babain, tehsil Thanesar	
18. Yara, tehsil Thanesar	
19. Bapauli, tehsil Panipat	
20. Seenk, tehsil Panipat	
21. Amin, tehsil Thanesar	
22. Bhagal, tehsil Kaithal	
23. Jhansa, tehsil Thanesar	
24. Ahar, tehsil Panipat	
25. Bhadson, tehsil Karnal	
26. Indri, tehsil Karnal	
27. Alahar, tehsil Thanesar	
28. Munak, tehsil Karnal	

[Home Minister]

Middle Schools recommended	Middle Schools upgraded
29. Chamrori, tehsil Thanesar	
30. Ajrana Kalan, tehsil Thanesar	
31. Madlauda, tehsil Panipat	
32. Kor Majra, tehsil Kaithal	
33. Pai, tehsil Kaithal	
34. Thana, tehsil Kaithal	
35. Sisla Sismore, tehsil Kaithal	
36. Kachwa, tehsil Kaithal	
37. Naultha, tehsil Panipat	
38. Kutail, tehsil Karnal	
39. Arainpura, tehsil Karnal	
40. Harigarh Bhoorak, tehsil Kaithal	
41. Khrindwa, tehsil Kaithal	
42. Siwah, tehsil Panipat	
43. Siwan, tehsil Kaithal	
44. Kunjpura, tehsil Karnal	
45. Nagooran, tehsil Kaithal	
46. Mathana, tehsil Thanesar	
47. Pehwa, tehsil Kaithal	

Karnal-Kachhwa Karnal-Pehowa Road

1572. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Planning and Public Works be pleased to state —

(a) whether the P. W. D. considered at the State level during the period from 1st January, 1963 to date the issue of taking up the construction of the road named as Karnal-Kachhwa, Karnal-Pehowa ; if so, when, the details of the decision taken as a result thereof and the approximate time by which the construction work on this road is likely to be taken in hand ;

(b) whether the estimate of the cost of construction of the said road has been prepared ; if so, the details thereof ; if not, the approximate time by which it is likely to be prepared ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. The construction of Karnal-Kachhwa, Sambli-Kaul-Dhand-Pehowa Road has been included in the 3rd Five-Year Plan and the position is as under :—

(i)—*Karnal-Kachhwa-Sambli Kaul-Dhand Road.*—The construction of this road has recently been sanctioned at a cost of Rs 20,00,000. The road measuring 25 miles has been provided in the Plan. Funds to the extent of Rs 13,000 have been allocated during the years 1964-65. It is hoped preliminaries like survey work and land acquisition proceedings will be completed by the end of current plan. Survey work is likely to be taken in hand shortly.

(ii) *Dhand to Pehowa.*—This road forms part of Rajond-Pundri-Pehowa-Patiala Road which was sanctioned at a cost of Rs 23,60,400. The road has been completed except 3½ miles in the Khaddar area of Ghaggar (1½ miles in Karnal District and 3 miles in Patiala District) and the bridge over Ghaggar requires additional spans to pass the additional spills. This work will be done during the 4th Plan as there are no funds available during the 3rd Plan.

(b) Necessary estimates for both the roads have been prepared for the amounts indicated above and sanctioned by Government administratively.

Number of Vehicles and Employees of the Pepsu Road Transport Corporation, Patiala

1566. Comrade Didar Singh : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of vehicles and of the employees of the Pepsu Road Transport Corporation, Patiala, as on 1st March, 1964 ?

Sardar Partap Singh Kairon :

No. of vehicles	.. 213	As on 1st March, 1964
No. of employees	.. 1139	

Factories in Patiala District

1567. Comrade Didar Singh : Will the Home Minister be pleased to state the names of the factories along with the total number of employees in each such factory as on 1st March, 1964 in Patiala District ?

Shri Mohan Lal . A statement containing the requisite information in respect of the factories registered under the Factories Act, 1948 in Patiala District is as follows. The average number of employees working therein has been obtained from the annual returns as on 31st December, 1963.

STATEMENT

LIST OF FACTORIES

PATIALA DISTRICT

Serial No.	Name of Factory	Average No. of workers employed daily (based on annual returns for the period ending 31st December, 1963)
1	2	3
	FACTORIES UNDER SECTION 2m(i)	
	GOVERNMENT AND LOCAL FUND FACTORIES	
	239 (C)—Mfg. of Textile Not elsewhere classified	
1	Central Jail, Patiala ..	398
	260(a)—Wooden Furniture	
1	Work Centre, Rajpura	146
2	Work Centre, Patiala ..	449
	280(a)—Letter and Lithographic —	
1	Punjab Government Press, Patiala ..	202
	360(d)—Machine Tools	
1	Government Centre Workshop, Patiala ..	23
	360(g)—Others	
1	Government Industrial Training Institute, Nabha ..	34
	370(h) Others—	
1	Government Industrial Training Institute, Patiala ..	76
	382 (a)—Railway Workshop	
1	N. R. Railway Workshop, Rajpura ..	111
	384 (a)—Repair to Motor Vehicles	
1	Pepsu Roadways Transport Corporation Workshop, Nabha Road, Patiala	243

1	2	3
	511—Electric Light and Power	
1	Yaduvindra Power House, Patiala ..	25
	ALL OTHER FACTORIES	
	O/o Cotton Ginning and Bailing	
1	Aggarwal Industries, Lesses Chaudhry and Co., Sirhind ..	51
2	J.C. Mills, Factory Area, Patiala ..	72
3	Gobind Cotton and Oil Mills, Lesses Shakti Cotton Co., Nabha ..	95
4	Hari General Mills of M/s Suraj Bhan-Revti Kumar, P.O. Samana Mandi	16
5	Mehta Bros., Sirhind ..	84
6	Jawahar Mal-Girdhari Lal, Lesses Bharat Trading Co., Nabha ..	Closed
7	Mohindra Cotton Factory, Sirhind ..	8
8	Sirhind Cotton Ginning and Rubber Factory, Sirhind ..	81
9	The Samana Rice and Ginning Factory, Samana ..	10
10	Tegh Ginning Factory, Nabha ..	Closed
11	Mohindra Oil and General Mills, Doraha ..	20
	202—Manufacture of Dairy Products—	
1	Hindustan Milk Food Manufacture, Bir Niwas Circular Road, Nabha	243
	205 (a)—Flour Mills	
1	Babu Ram Manohar Lal Sunder Flour Mills, Anardana Chowk, Patiala ..	9
2	Dhani Ram Ronak Ram Rice and Flour Mills, near Anaj Mandi, Patiala	7
3	Devi Dass Gupta Flour Mills, Nabha Gate, Patiala ..	16
4	Ganesh Factory, Township, Rajpura ..	7
5	Kundan Lal and Sons, (Jhori Mal Raj Kumar) Samana ..	7
6	Patiala Flour Mills, Patiala ..	73
7	Ronak Ram-Turi Ram, Flour Mills, Patial ..	7
8	Sadhu Ram Shiv Lal Toba Baba Dhyana (Krishna Flour Mills) Anardana Chowk, Patiala ..	10
9	Ramji Dass Des Raj Flour Rice and Oil Mills, Sanauri Gate, Patiala	20
10	Anand Co-op. Multipurpose Society, Patiala ..	9
11	Hardayal-Hargobind Singh Flour and Rice Mills, Sirhind ..	7

[Home Minister]

1	2	3
	205(b) Rice Mills	
1	Nabha Rice and Oil Mills, Nabha ..	11
2	Sarup Chand Sham Lal Rice Factory, Patiala ..	3
3	Sant Lal Bansi Lal Rice and General Mills, Aslian Building, Nabha ..	13
	205 (c) Dal Mills	
1	Amar Nath Suni Ram Rice Dal and Oil Mills, Patiala ..	Closed
2	Rosemin Dal and Co., Patiala (near New Railway Station Patiala)	19
3	Sardar Dal Rice and Oil Mills, Mohalla Jee Raj, Patiala ..	11
	206 (Manufacture of Products Bakery)	
1	Patiala Biscuit Manufacturer, Rajpura ..	570
	207 (a) Sugar	
1	Jai Industries, Chandigarh Road, Rajpura ..	24
2	Rakh Raj Industries, Rajpura ..	11
	209 (a) Manufacture of Edible Oils	
1	Gopal Oil Mills, Circular Road, Nabha ..	51
2	Gobind Ram Ghasi Ram, Patiala ..	15
3	Modi Cotton Ginning and Oil Mills, Modi Spinning and Weaving Mills, Patiala	133
4	Modi Oil and General Mills, Lessees Mahabir Sted Trading Co., Gobindgarh	64
5	Thapar Oil Mills, Doraha ..	28
6	Tandan Oil and General Mills, Doraha ..	25
7	Roshan Lal Brij Lal Dal Oil and Ginning Mills, Raghu Majra, Patiala	20
	260(c) Others	
1	Jiwan Singh and Sons, Near Rajindra Hospital, Patiala ..	26
	280(a) Letter and Lithographic	
1	Army Press, Dharampur Road, Patiala ..	13
2	The Patiala Co-operative Press, Anardana Chowk, Patiala ..	7
3	Phul-Kian Press, Chowk Arna Barna, Patiala ..	8
4	Janendra Printing Press, Rajpura ..	14
	300 (c) Others	
1	Paradise Industries, Sanauri Gate, Patiala ..	4
2	Western Cable Corporation, Sirhind ..	7

1	2	3
	311(f) Others	
1	Sodhi Megh Singh Charan Singh, 7-Factory Area, Patiala ..	16
	319 (a) Fine and Pharmaceutical Works	
1	Patiala Ayurvedic Pharmacy, Sirhind ..	15
	319(f) Others Chemicals	
1	Knit Bone and Glue Works, Rajpura ..	143
	321(d) Petroleum and filling and storages	
1	Burmah Shell Depot, Patiala ..	9
	331 (b) Non-Mettalic Mineral Products	
1	The Indian Hume Pipe Co., Rajpura ..	34
	341 (b) Rolling into Basic Forms	
1	Asa Ram Khushi Ram Steel Re-rolling Mills, Amloh ..	39
2	Banta Singh Kartar Singh, Gobindgarh ..	47
3	Balu Ram Harnam Dass Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	33
4	Button Lal Aggarwal Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	61
5	Charanji Lal Steel Rolling Mills, Patiala ..	19
6	Dev Gan Iron Rolling Mills, Gobindgarh ..	40
7	Chaudhri Diwan Chand Dhanpat Rai Steel Rolling Mills, Gobindgarh	80
8	Dashmesh Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	42
9	Gopal Mills, Gobindgarh ..	59
10	Ganga Ram Assa Ram Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	12
11	Gupta Iron and Steel Galvanizing Co., Gobindgarh ..	13
12	Guru Arjan Iron and Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	21
13	Gopal Iron and Steel Works, Gobindgarh ..	20
14	Shri Ganesh Iron and Steel Works, Gobindgarh ..	33
15	Goyal Steel Industries, Jassan Amloh Road, Gobindgarh ..	23
16	Hira Singh Hazura Singh S. R. Mills, Gobindgarh ..	37
17	Khalsa Iron Rolling Mills, Gobindgarh ..	71
18	Mangat Industries, Doraha ..	36

[Home Minister]

1	2	3
19	National Steel Rolling Mills (Goel Steel Rolling Mills), Gobindgarh	60
20	Panesar Iron and Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	39
21	Panjab Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	31
22	Ram Tirath Iron and Steel Mills, Gobindgarh ..	42
23	Rama Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	37
24	Sant Ram Ramji Dass Rolling Mills, Gobindgarh ..	25
25	Shiv Swastika Iron and Steel Re-rolling Mills, Gobindgarh ..	43
26	Vishwakarma Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	33
27	Vijay Iron and Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	41
28	The Iron Factory General Mills , Gobindgarh ..	48
29	Jai Bharat Iron and Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	40
30	Krishna Iron and Steel Rolling Mills, Amloh ..	55
31	Shankar Iron and Steel Rolling Mills, Amloh ..	47
32	United Iron and Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	45
33	Gobindgarh Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	51
34	Guru Ram Dass Iron and Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	35
35	Guru Nanak Steel Works, Gobindgarh ..	17
36	Dhinjal Steel Re-rolling Mills, Gobindgarh ..	29
37	Aggarwal Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	30
38	Ganga Ram Mani Ram Flour and Steel Rolling Mills, Amloh ..	12
39	Swastika Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	40
40	Suraj Steel Industries, Nasrali Road, Gobindgarh ..	34
41	Sulekh Ram Banarsi Dass Rolling Mills, Gobindgarh ..	24
	341 (c) Tube making and wire drawing	
1	Himalya Engineering Co-op. Industrial Society, Industrial Area, Rajpura ..	20
	342 (b)	
1	Hans Raj and Sons Steel Fabricating Industries Bassi ..	8
2	Modi Wire Products, Gobindgarh ..	29

1	2	3
	350 (a) Metal containers and Steel trunks	
1	Adarsh Iron and Steel Production-cum-Co-operative Industrial Society Rajpura	16
	360 (d) Metal Galvanizing	
1	Navyug Trading Corporation , 24-Factory Area, Patiala ..	30
2	Megn Chand Jain and Sons, Factory Area, Patiala ..	7
	350 (c) Agriculture Implements	
1	Asiatic Stains Works. (Asia Works) Factory Area, Patiala ..	44
2	Mangal Industries, Factory Area, Patiala ..	10
3	Malwa Toka Industries, Amloh Road, Gobindgarh ..	17
4	Rajpura Metal Industries, Industrial Area, Rajpura ..	18
5	Durga Iron and Steel Industries, G.T. Road, Sonnti, P.O. Amloh	32
	360(d) Machine Tools and Wood Working Machinery	
1	Bharat Industries, Industrial Area, Rajpura ..	10
2	N.B. Co. Regd, Bahadurgarh Road, Patiala ..	10
3	Swastika Iron and Steel Rolling Mills, Village Amloh, P.O. Gobindgarh ..	36
4	Pran Foundry, Doraha ..	3
5	Charanji Lal & Sons, Sewing Machine, near E/b. Office, Bassi Pathana ..	12
6	G.R. Sewing Machine Co., Sirhind ..	33
7	Kuldip Industries, Factory Area, Patiala ..	15
8	Mangal Engineering Works, Lahori Gate, Patiala ..	7
9	M.P. Brand Sewing Machine, Wazir Pur Post Office, Bassi ..	13
10	Pt. Ramji Dass Harbans Lal, Bassi Pathana ..	95
11	R.S. Sewing Machine Co., Bassi Pathana ..	36
12	Verma Brothers Engineering Works Industrial Area, Rajpura ..	8
	360 (f) Textile Machinery	
1	National Engineering Works Gohagga Road, Samana Mandi ..	6
	360 (f) General and jobbing Engineering	
1	Anant Engineering Works, Sirhind ..	25
2	Krishna Engineering Works, Industrial Area Patiala ..	15
3	The Basant Tools Co., Factory Area, Patiala ..	62

[Home Minister]

1	2	3
	360 (g) Others	
1	Bharat Industry Co-op. Society, Rajpura ..	12
2	Janta Iron Works, Factory Area, Patiala ..	10
3	Phola Ram Hans Raj Iron Steel Rolling Mills, Bassi ..	12
4	Sardar and Sons, Factory Area, Patiala ..	77
5	Sunrise Industries, Sirhind ..	11
6	Dhiman Steel Rolling Mills, Gobindgarh ..	28
	370 (e) Storage Batteries	
1	Bharat Transformer Corporation, A Tank, Patiala ..	20
	370 (g) Insulated Wire and Cables	
1	Hindustan Wire Products, Factory Area, Patiala ..	124
2	Industrial Cables (India) Ltd., Industrial Area, Rajpura ..	250
	370 (i) Others	
1	Bee Gee Potteries, Factory Area, Patiala ..	34
2	Bee Gee Switch Gear (P) Ltd., Patiala ..	42
3	Bee Gee Motors, Patiala ..	160
4	Patiala Electric Ltd., The Mall, Patiala ..	1
	384 (a) Repair to Motor Vehicle	
1	Punjab Auto Engineering, The Mall, Patiala ..	14
	385 (Bicycles)	
1	The Roadmaster Industries, India, Rajpura ..	237
	389 (B) Others	
1	India Ball Bearing Industry, near Rly. Colony, Sirhind ..	11
2	Escorts Ltd, Automobile Division, Bahadurgarh ..	250
3	Goetze India (P) Ltd., Bahadurgarh ..	295
4	Jai Industries, G.T. Road, Khara Side, Gobindgarh ..	14
5	India Auto Sales, Lahori Gate, Patiala ..	22
	399 (f) Ice Manufacturing	
1	Shree Jain Ice Factory and Cold-storage, Behra Road, Patiala ..	5
2	Krishna Ice Factory, Nabha ..	6

1	2		3
3	Sardar Ice Factory, Factory Area, Patiala	..	14
	399 (i) Others		
1	Beni Ltd., 2-Factory Area, Patiala	..	37
	511 (Electric Light and Power)		
1	Kasauli Electric Supply Co., Kasauli	..	Closed
	UNDER SECTION 2m (ii) GOVERNMENT AND LOCAL FUND FACTORIES		
	260 (c) Others		
1	Nabha District Jail Factory, Nabha	..	59
	FACTORIES UNDER SECTION 85 WITH POWER ALL OTHER FACTORIES		
	250 (a) Saw Mills		
1	Ram Singh Saw Mills, Lakkar Mandi, Doraha	..	1
2	Dhian Singh, Lakkar Mandi, Doraha	..	1
3	Babu Ram Saw Mills, Doraha	..	2
4	Jiwan Singh Partap Singh, Doraha	..	1
5	Punu Singh Saw Mills, G.T Road, Gobindgarh	..	1
6	Gurbax Singh Nirbah Singh, Amloh Road, Gobindgarh	..	Closed
7	Gurdev Singh Saw Mills, Amloh Road, Gobindgarh	..	2
8	Shri Ram Partap Saw Mills, Amloh	..	1
9	Jagat Singh Saw Band, Morinda Bus Stand. Bassi Pathana	..	2
10	Hari Ram Rikhi Ram Saw Mills, Sirhind	..	1
11	Tara Singh Saw Mills, Kasturba Sarail Mandi Road, Kasturba		2
12	Kapur Singh Saw Mills, Mandi Road, Rajpura	..	2
13	Gurbakash Singh Saw Mills, Chandigarh Road, Rajpura	..	Closed
14	Naranjan Singh Saw Mills, Chandigarh Road, Rajpura	..	5
15	Rakha Ram Hari Ram Saw Mills, Patiala Road, Rajpura	..	3
16	Nathu Ram Saw Mills, Safabadi Gate, Patiala	..	1
17	Mohan Singh, Sanori Gate, Patiala	..	1
18	Pyre Lal Atma Ram Saw Mills, Safabadi Gate, Patiala	..	1
19	Singhara Singh Saw Mills, Safabadi Gate, Patiala	..	2

[Home Minister]

1	2		3
20	Sham Singh Saw Mills, Nabha Gate, Patiala	..	2
21	Dalip Singh Saw Mills, Nabha Gate, Patiala	..	3
22	Amar Singh Saw Mills, Nabha Gate, Patiala	..	1
23	Balwant Singh Saw Mills, Nabha Gate, Patiala	..	1
24	Vijay Sagha Saw Mills, Nabha Gate Patiala	..	3
25	Nirmal Singh Saw Mills, Nabha Gate, Patiala	..	2
26	Uttam Singh Saw Mills, Nabha Gate, Patiala	..	3
27	Vir Singh Saw Mills, Nabha Gate, Patiala	..	2
28	Bansal Saw Mills, Nabha Gate, Patiala	..	2
29	Shri Bhag Singh Railway Road, Nabha	..	Closed
30	Ram Chand Saw Mills, Railway Road, Nabha	..	2
31	Bans Ara Factory, Patiala	..	1
32	Harbhajan Singh Saw Factory, Gobindgarh	..	2
33	Ram Lal Saw Mills, Samana Mandi	..	2
34	Sajan Singh Saw Mills, Samana Mandi	..	10
35	Friends and Co., Saw Mills, near Slaughter House, Outside Safabadi Gate, Patiala	..	4

10.00 a.m.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਐਸਚਨ ਆਵਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਲ ਸ਼ਟ ਅਪ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਸਿਟ ਡਾਊਨ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸ਼ਟ ਅਪ। ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ।

STATEMENT BY S. GURNAM SINGH REGARDING HARIJAN LEADERS HUNGER—STRIKE AT RAJGHAT, DELHI

Sardar Gurnam Singh: I have to make a short statement. The Opposition takes a grave view of the situation created by the indefinite fast, undertaken at Rajghat at Delhi by a large number of Harijan leaders and workers from this State, in protest against the policies of the Punjab Government in the matter of providing agricultural land to Harijans. We also feel candalised by the calloue indifference of the government which

incompletion of this passage may even result in damaging the Sirhind Canal Bridge which is to be extended by this project. Thereby creating many breaches in Sirhind Canal in next rainy season and even flooding the entire bet area of Rupar which will be submerged in the flood waters. All this indicates a soft corner of the Government for this company in view of the fact thaf the Chief Minister's son is in it. As the life and property of the bet area of Rupar Tehsil are at stake the House may please be adjourned to discuss the matter of grave importance.

Mr. Speaker : Whether a contract should be accepted or not, it is an administrative matter. Moreover, it is not of recent occurrence. The motion is, therefore, disallowed.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। ग्राप ने यह एडजर्नमैंट मोशन तो डिस-ग्रलाऊ कर दी है। इस का ज़िक्र नहीं करना चाहता हूं। मैं तो कंट्रैक्ट के मुतग्राल्लिक ग्रर्ज करना चाहता हूं कि वहां पर जो कंट्रैक्ट नहीं हो सका है उस के कारण 3 नदियों का पानी सारे इलाके को बहा देगा। वहां पर ग्रगर काम नहीं हुग्रा तो लोगों को काफी परेशानी का सामना करना पड़ेगा। बरसात ग्राने वाली है। इस लिये यह बहुत इम्पार्टेंट मामला है। इस पर डिस्कशन करने की इजाज़त मिलनी चाहिए।

Mr. Speaker : It is not of recent occurrence.

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, ग्राप ने यह एडजर्नमैंट मोशन डिस ग्रलाऊ कर दी है। मुझे ग्रफसोस से कहना पड़ता है कि मेरा नाम हाउस में ग्रापोज़ीशन की तरफ से जोड़ने की कोशिश की जाती है। मुझे तो कंट्रैक्ट के बारे कुछ भी पता नहीं है। I deny it totally.

चौधरी देवी लाल : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। इस हाउस में कितनी एडजर्नमैंट मोशन्ज़ ग्राईं ग्रौर ग्राप ने सारी की सारी किसी न किसी तरह से डिस-एलाऊ कर दी हैं ताकि मुख्य मंत्री के विरुद्ध कुछ भी कहा न जा सके। वहां पर जो कंट्रैक्ट दिया गया है वह बहुत ही इम्पार्टैंट मामला है। उस इलाके में पानी ग्रा जाने का खतरा है ग्रौर वह इलाका बह जाएगा। इसी तरह से हलवारा एरोड्रम का ठेका भी इन को दिया गया है, जिस में मुलक की सीक्योरिटी का सम्बन्ध है। मुझे पता नहीं कि वहां पर ठीक ढंग से काम हुग्रा है या कि नहीं। मैं ग्रर्ज करना चाहता हूं कि चीफ मिनिस्टर की सिफारिश से या उस की मर्ज़ी से ठेका दिया जाता है।

Mr. Speaker : I would enquire from Chaudhri Devi Lal, whether it is a point of order ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ? ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਉਥੋ ਦੇ ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਚੈਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ.. .. .. ..।

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, इस लिए मैं ग्रर्ज करना चाहता हूं कि इस एडजर्नमैंट मोशन पर डिस्कशन करने की इजाज़त मिलनी चाहिए।

Mr. Speaker : Please take your seat now.

[Mr. Speaker]

अगर माननीय सदस्य एडजर्नमेंट मोशन की रूलिंग को चैलेंज करेंगे तो मुझे और कुछ सोचना होगा। Then I shall have to adopt another method. (Please take your seat now. If the hon. Member challenges the ruling on the adjournment motion then, I will have to devise something else. I shall have to adopt another method).

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, मैं आप की रूलिंग चाहता हूं कि कौन सी एडजर्नमेंट मोशन इस हाउस में डिस्कस हो सकती है?

गृह मन्त्री : स्पीकर साहिब, आप ने यह एडजर्नमेंट मोशन डिसएलाऊ कर दी है। अगर आप इजाज़त दें तो मैं इस के बारे में मुख्तिसर तौर पर वाक्यात इस सदन में रख दूं..

कामरेड राम चन्द्र : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। आप ने यह एडजर्नमेंट मोशन डिसएलाऊ कर दी है। क्या अब इस पर आप ने होम मिनिस्टर साहिब को कुछ कहने की इजाजत दी है?

Mr. Speaker : I have allowed him to clear the position.

गृह मन्त्री : अगर स्पीकर साहिब इजाज़त देंगे तो हाउस में पढ़ दूंगा।

श्री अध्यक्ष : आप इस बारे में बताएं। (The hon. Minister may clear the position.)

गृह मन्त्री : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जो एडजर्नमेंट मोशन इस हाउस में पढ़ी गई है उस में कुछ इनसिन्नुएशन्ज़ भी हुई हैं। यह एडजर्नमेंट मोशन सिंचाई मंत्री को भी आज मिली है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह सवाल पहले भी उठाया गया था। यह कोई नई बात नहीं है। यह बात यहां पर पहले डिसकस हुई थी। इरीगेशन एंड पावर मिनिस्टर साहिब के पास पिछला नोट था, उन्होंने मुझे दे दिया है। अगर स्पीकर साहिब ठीक समझें और इजाज़त दें तो मुख्तिसर तौर पर नोट पढ़ देता हूं।

श्री अध्यक्ष : आप पढ़ दीजिए। (The hon. Minister may read the notes.)

गृह मन्त्री : अच्छा जी, मैं वह नोट पढ़ देता हूं।

The tenders for this work were received from 5 agencies. i.e., 3 Societies and two contractors. As the societies did not furnish any earnest money their tenders were not considered.

The lowest tender from among the contractors was that of Capital Construction Co., Chandigarh. However, ten days later the next tenderers M/s Sahib Singh, Harbhajan Singh and Gursharan Singh withdrew certain conditions of their tender. This made their rates lower than those of Capital Construction Co.

Under the rules, we have to offer the revised lower rates to the previous lowest tenderer. As such these rates of M/s Sahib Singh etc. were offered to the Capital Construction Co. and they accepted to do the work at those rates. As such work was allotted to the Capital Constuction Co., Chandigarh.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੇਨਤੀ ਹੈ.. ..

Mr. Speaker : No please. I will not permit.

(*Interruptions*) (ਸ਼ੋਰ)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : [* × × ×
× × × × × ×
× × × × × ×

Mr. Speaker : Whatever has been said by the hon. Member Sardar Ajaib Singh Sandhu is expunged from the record of the proceedings of the House. I will not allow this. This is not the proper method.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸੇ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇਕ ਇੰਪਾਰਟੈਂਟ ਹਿਸੇਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਥੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਨੀਲਮ ਸਿਨਮੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਗੌਰੀ ਸ਼ੰਕਰ ਮੁਨੀਮ ਹੈ।

(*Interruptions*)

Mr. Speaker : Order please.

QUESTIONS OF PRIVILEGE

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜਜ਼ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਪੈਂਡਿੰਗ† ਹਨ। ਦੋ ਤਰਸਿੱਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੀ ਹੈ..... (There are three privilege motions pending decision. Two stand in the name of Comrade Tarsikka and one in the name of Comrade Ram Chandra . . .)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਇਕ ਮੇਰੀ ਵੀ ਮੋਸ਼ਨ ਸੀ.. .. .. ..

Mr. Speaker : I am coming to that.

ਤਿੰਨ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਹਨ ਇਕ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੀ ਅਤੇ ਦੋ ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਦੀਆਂ ਹਨ । (I am coming to that. There are three privilege motions. The notices of two of these privilege motions have been given by Comrade Makhan Singh Tarsikka and one by Comrade Ram Chandra.)

श्री बलरामजी दास टंडन : एक मेरी भी थी ।

---

*Note.—Expunged as ordered by the Chair.

†Note.—For previous reference on the subject please refer to P.V.S. Debates Vol. I, No. 29 dated 1st April, 1964.

श्री अध्यक्ष : शायद होगी । (It may be there.)

The motions relate to mis-statement by one Minister or the other. I have looked into the matter. I have seen the decisions given by the various Speakers of the Lok Sabha, i.e. the decisions given by Shri Mavalankar, Shri Ayyangar, etc. *Prima-facie*, I am of the view that any mis-statement deliberate or intentional cannot be the basis of a privilege motion. But I am open to conviction. The hon. Members may study the rulings of the various Speakers of the Lok Sabha. These are available in the Library. If the hon. Members want to convince me about their viewpoint, they can do so in my Chamber.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਤੁਸਾਂ ਅਜੇ ਹੁਣੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜਜ਼ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਮਾਵਲੰਕਾਟ, ਆਯੰਗਰ, ਐਟਸੈਟਰਾ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲਫਜ਼ ਐਟਸੈਟਰਾ ਦਾ ਮੈਂ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਕ ਸਟੇਟ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਵੀ ਹਨ। (There is a Speaker of State a Legislature also.)

श्री बलरामजी दास टंडन : आप ने अभी अभी डिफरैंट स्पीकर्ज़ आफ दी लोक सभा और दूसरे स्पीकरों की रूलिंग को रैफर किया है। आप ने कहा है कि चाहे मिसलीडिंग हो चाहे अनइनटैनशनल हो वह भी प्रिविलेज मोशन का हिस्सा नहीं बनता। May I know the relevant ruling ?

श्री अध्यक्ष : लायब्रेरी में किताब डाइजैस्ट आफ प्रिविलेज़ज़ मौजूद है। माननीय सदस्य उस को देख सकते हैं।

If the hon. Member so desires, he can discuss the matter with me and if he is able to convince me, I will be prepared to re-consider it. (The book entitled "Digest of Privileges" is available in the library. The hon. Member may consult the same. If the hon. Member so desires, he can discuss the matter with me and if he is able to convince me, I will be prepared to reconsider it).

Shri Prabodh Chandra : On a point of Order, Sir. You have said that a statement made by one Minister or the other—deliberately or intentionally cannot form the subject-matter of a privilege motion. The minimum right of the hon. Members of the House is that they should know the truth and the bare truth. If they are misled, then their privileges are affected. Will you be kind enough to quote the ruling by which a mis-statement made intentionally or....

Mr. Speaker : I did not like to bring the matter under discussion here. I have already said that such hon. Members who want to discuss the matter may do so in my Chamber after looking into the decisions of the various Speakers of the Lok Sabha. I have not given my final decision. If the hon. Members will be able to convince me, I will reconsider the matter.

made it possible for this situation to arise and which only exacerbated the bitterness during the discussion of the matter in the House yesterday afternoon.

There has always been an obvious gap between promises and performance on the part of the Government in the matter of uplift of Harijans. Promises have been freely made to retain the political support of this weaker section of the population. But there has been no genuine attempt to improve their lot and it is natural that they should feel betrayed and their representatives should register a significant protest through an act of self-immolation. Lest the situation should worsen through the loss of lives of those on fast, we strongly urge the Government to move and announce a reasonable and acceptable solution of the problem which is obviously agitating the entire Harijan population of the State. We also assure the hunger strikers, at Delhi, of our complete sympathy and all of us who belong to the Opposition in the Punjab legislature propose to undertake a symbolic fast of one day tomorrow to demonstrate our sympathy and to awaken the stony soul of the Punjab Government if the Government fails to announce within the next 24 hours a reasonable and acceptable solution of the problem.

Adjournment Motions

Mr. Speaker: Now we take up the adjournment motions etc. First adjournment motion is by Comrade Ram Chandra.

Comrade Ram Chandra: I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, that the Chief Minister visited Nurpur constituency on 29th March, 1964 when a number of trucks were obtained from private individuals and used to carry members of the public from various adjoining areas to participate in a public meeting held at Nurpur. During the course of the journeys one Master Des Raj of Gongath was crushed to death and his grandson was severely injured on one side. On the other side two persons standing on an over-crowded truck fell down and sustained serious injuries. This has caused great resentment amongst the public of the area.

Mr. Speaker: So far as the allegation of taking the public trucks is concerned it has not been mentioned in the motion whether the trucks were obtained forcibly or otherwise. About the injuries sustained by certain individuals and the fatal incident mentioned therein legal remedies are available to the persons concerned.

I, therefore, disallow it.

Comrade Ram Chandra: On a point of Order.

Mr. Speaker: No point of order on the ruling of the Speaker.

Comrade Ram Chandra: It is very clear that they were commandeered by the Government and are always commandeered by them....

Mr. Speaker: No, please.

The other motion is from Comrade Makhan Singh Tarsikka.

Comrade Makhan Singh Tarsikka: I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the most deteriorating condition

---

Note—For previous reference regarding discussion on motion under rule 84 on the subject please refer to P.V.S, Debates Vol. I No. 32, dated the 6th April, 1964.

[Comrade Makhan Singh Tarsikka]

of Joginder Nagar Power House Second Hydel Projects 3,000 workers. As the State Government has not paid them Hill Compensatory Allowance upto this date (from the beginning) in spite of so many representations of the Workers, Union and assurances given by the State from time to time.

As this Hydel Project is most important project of the State due to emergency, therefore, workers' just demands must be fulfilled a Simla and other Hilly areas. Due to negligence of State Government, situation at Joginder Nagar is worsening. Therefore, this matter must be discussed.

Mr. Speaker: The question as to whether or not the Hill Allowance should be given and as to which of the categories it should be given is purely an administrative matter. There are other remedies open for it. Therefore, I disallow it.

Shri Jagan Nath: I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, Swami Surya Dev is on a fast from the 31st March, 1964 on the condition that Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister, Punjab, should resign from his post because this is only a way to satisfy the people of the Punjab.

This is most serious situation and should be taken up immediately so that Swami Surya Dev may end his fast.

Mr. Speaker: The resignation or otherwise of a Chief Minister cannot form the subject of an adjournment motion. Moreover, No confidence motion against the Ministry as a whole has already been discussed in the House. Besides, fast has never been held to be a basis of an adjournment motion. I, therefore, disallow it.

Shri Om Parkash Agnihotri: I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the tragic death of a young lady Shrimati Samitra Devi, wife of Shri Ram Chander of Phagwara in the Medical Research Institute, Chandigarh due to a very wrong and defective operation conducted by the doctors of the said Institute on 2nd April, 1964. The said lady expired immediately after the operation. She was suffering from a liver disease. But the doctors wrongly treated it as a heart disease. The death of the deceased occurred simply on account of the wrong judgment of the doctors. The doctors refused to hand over the dead body of this lady to her relations. It was only at the intervention of Shri Piara Singh, M.L.A. that the dead body was handed over to her relatives. The sad event demanded an immediate impartial enquiry.

Mr. Speaker : It is a matter which concerns the operation performed by the experts. I think it cannot form the subject-matter of an Adjournment Motion. Still I would request the Hon. Minister to verify the facts.

(Interruption by Sardar Ajaib Singh Sandhu)

Mr. Speaker : If the hon. Members start discussing the adjournment motions then I may have to adopt another method.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਗੋ ਕਿ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕੌਣ ਕਰੇ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕਰੇ ਤਾਂ that will be awful. (If the hon. Member has to decide as to who should perform the operation and as to how it should be performed then that will be awful.)

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I ask for the leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the situation created by policy of the State Government by not confirming the cadres of B.D.Os. Gram Sevikas and Panchayat Officers in the State up to this time. Community Development Department was created in the State in1952. But upto this date only about 30 B.D.Os. are on the confirmed cadres list. This negligent attitude of the State is demoralizing the employees of this department. Therefore, this must be discussed.

Mr. Speaker : This is purely an administrative matter. Moreover, it is not of recent occurrence. I, therefore, disallow it.

Comrade Makhan Singh Tarsikka : I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely , the situation created by the State Government by imposing heavy sales-tax on dry fruit traders of Amritsar city. State Government has levied 7 per cent sales tax on dry fruits imported from Pakistan and Delhi Goverment only 1 per cent sales tax. The result is that the Amritsar Traders are on the verge of ruination due to this discrimination. Dry fruit traders are shifting their trade to Delhi. This will be a great loss to Amritsar city. There is much discontentment. Therefore, must be discussed.

Mr. Speaker : This involves change in legislation and cannot, therefore, be the basis of an adjournment motion.

पंडित बाबू दयाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, जिस तरह से आप एडजर्नमेंट मोशन्ज़, काल एटैंशन मोशन्ज़, हाउस में पढ़ने की इजाजत दे देते हैं उस से हाउस का टाइम खराब होता है। इस बारे में आप ने पहले फरमाया था कि यह मोशन्ज़ पढ़ने की इजाज़त नहीं दी जाएगी। मैं आप से गुजारिश करना चाहता हूं कि यह मोशन्ज़ यहां पर नहीं पढ़ी जानी चाहिए ताकि हाउस का टाइम वेस्ट न हो—(शोर) विघ्न

(सरदार अजायब सिंह द्वारा विघ्न)

स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इन मोशन्ज के बारे में जो प्रोसीजर लोकसभा में एडाप्ट किया गया है वही प्रोसीजर यहां पर एडाप्ट करना चाहिए। (विघ्न) (शोर)

श्री अध्यक्ष : आप ने ठीक बात की है। इस के बारे में बिजनेस एडवाइज़री कमेटी में बातचीत कर के फैसला किया जाएगा और नया मैथड एडाप्ट किया जाएगा। (What the hon. Member has said is correct. This matter will be discussed in the Business Advisory Committee and a decision taken and a new method will be adopted thereafter.)

Dr. Baldev Prakash : I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance namely, the failure of Government to supply copies of voters'list for Municipal election to people in general and political parties

[Dr. Baldev Prakash]

in particular except the Congress. District authorities have refused to supply voters' list to any body except a person who has filed his nomination papers but the Congress men have been supplied the lists. Such an action is discriminating and anti-democratic and should be discussed in the House.

Mr. Speaker.....

Mr. Speaker : No discussion please.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, मैं इस बारे में डिस्कशन नहीं करना चाहता हूं। क्या मिनिस्टर साहिब इस बारे में कुछ बताएंगे ?

Mr. Speaker : Please take your seat now.

No discussion please. किसी को लिस्ट नहीं मिली है आप की बात हाउस में आ गई है। (Please take your seat now. No discussion please. Somebody did not get the list and this matter has been brought before the House.)

(*Shri Babu Dayal rose to speak.*)

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat. कापीज़ रूल्ज़ के मुताबिक नहीं दी गई हैं। अगर रूल्ज़ फालो नहीं किए गए हैं तो उस के लिये और रैमेडीज़ हैं।

So far as this motion is concerned,I am disallowing it. But I would request the Hon. Minister to look into the matter and if there is any validity in the complaint he may enquire into it. (The hon. Member may please take his seat. The copies have not been supplied according to the rules. If the rules have not been followed in this case there are other remedies available for it. So far as this motion is concerned, I am disallowing it. I would, however, request the hon. Minister to look into the matter and it there be any validity in the complaint, he may inquire into it).

Comrade Shamsher Singh Josh : I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the allotment of a contract of Rs 40 lakh for the construction of Siswan Super Passage in Rupar Tehsil to Capital Construction Company Chandigarh bypassing another contractor whose tender was the lowest. It is alleged that this has been done at the instance of the Chief Minister, Partap Singh Kairon where Surinder Singh Kairon is the real proprietor of this Company whose head office is also suaitted in the Neelam Cinema building, Chandigarh.

Further a sum of Rs 2 lakh was also advanced to this Company before any substantial work was done. Several thousand bags of cement were sold in black-market and iron sheets also went the same way.

Further since October, 1963,the Company has stopped construction of the Super Passage on the pleas that they are busy in constructing, Halwara Aerodrome whose contract is also in their name. Nearly Rs. 10,000 is the monthly expenditure of the Irrigation Department on Construction Sub-Division created for this purpose only. No penalty has been imposed on the above company and also in spite of the grave negligence agreement has not been cancelled.

As the above passage was provided for the safe flow of the rainy waters 6f three Nadis of Rupar and Kharar Tehsils to the Sutlej River. The

Shri Prabodh Chandra : On a point of Order again. Would you please tell me if it is not breach of privilege of the House......

Mr. Speaker : The hon. Member should please see that it is not proper for him to say that 'I should see'. The hon. Member himself has been here in this Chair.

Shri Prabodh Chandra : I do not want reminding——

(*Noise and interruptions in the House*).

I strongly protest against it.

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat.

Shri Prabodh Chandra : I will not resume my seat, Mr. Speaker. I have a right to raise a point of Order and I am on a point of Order. So you cannot ask me to resume my seat.

Mr. Speaker : Can't I ask him to resume his seat ?

Shri Prabodh Chandra : Would you kindly take your seat so that I may raise my point of Order ?

Mr. Speaker : I expected that the previous Speaker knew the Rules.

Shri Prabodh Chandra : I would request the Speaker not to indulge in fault finding.

Mr. Speaker : The hon. Member is going astray. It is my duty to point out when any hon. Member is going astray. The hon. Member was excited.

Shri Prabodh Chandra : I think, you were more excited. The world knows, how you are in this Chair and now you want to teach me lessons.

Home Minister : On a point of Order, Sir....

Shri Prabodh Chandra : I am already on a point of Order. My point of Order is that it is the privilege of the hon. Members of the House to know the truth and the truth and nothing else. I want your ruling on this.

Mr. Speaker : I discussed this matter with the Speaker of the Lok Sabha. There are rulings of the Speakers of the Lok Sabha and then there are certain views of the hon. Members. The Speaker of the Lok Sabha informed me that in the Lok Sabha if there is any allegation or that any mis-statement—deliberate or intentional—has been made by an hon. Minister and if any hon. Member challenges the correctness of that statement, he writes to the Speaker bringing to his notice the incorrectness of the statement. That letter of the hon. Member is sent to the hon. Minister concerned. If the hon. Minister wants to correct it, then he comes to the House and makes the correction. But if he sticks to his statement, then the letter of the hon. Member and the statement of the hon. Minister form part of the proceedings of the House and it is for the House to draw its own conclusion. But if any statement made by an hon. Minister is to be challenged, it is challenged in accordance with the provision made in the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly. It can be done by bringing in a No-Confidence motion against the Ministry. I have already given my decision after going through the decisions of the Speakers of the Lok Sabha. But if the hon. Members will be able to convince me about their point of view, I am prepared to revise my decision. It is not a final decision. If the hon. Members will insist and are able to convince me, the matter will be put under discussion in the House.

Home Minister : I wanted to rise on a point of Order ......

Sardar Gurnam Singh: Let us see your point of Order.

Home Minister : Sir, the hon. Member who has spoken just now..

Sardar Lachhman Singh Gill : May I know the name of that hon. Member ?

Home Minister : Shri Prabodh Chandra. He has, Sir, passed certain remarks about the Chair which are clear aspersions. I do not want to repeat those remarks because it would not be at all graceful on my part to repeat them. But they are, Sir, clear aspersions. May I, therefore, request. Sir, you to ask the hon. Member to withdraw those remarks ?

Mr. Speaker : Since those remarks relate to me, I would request you to leave them for the time being.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਅਸਾਂ ਰੌਲੇ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੀ ਸੀ ?

Mr. Speaker : It is good that the hon. Member did not hear that.

QUESTIONS BY A SUSPENDED MEMBER

Mr. Speaker : The other day, I promised to give my finding whether the Questions of a suspended Member can be asked or not. I would like to draw the attention of the hon. Members of the House to page 472 of May's Parliamentary Practice wherein it has been stated—

> "Notices standing in the name of a suspended Member are removed from the notice paper of each day, as it is made out, as long as his suspension lasts".

In view of this, my finding is that those questions of Comrade Ram Piara cannot be put during his suspension period.

ADJOURNMENT MOTIONS—CONTINUED

Mr. Speaker : We, now, take up the adjournment motion given notice of by the hon. Member Dr. Baldev Parkash.

Dr. Baldev Parkash : Sir, I beg to ask for leave to make a motionr for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matte of urgent public importance namely, deliberate and pre-planned disturbance of a public meeting organised by the Opposition parties held at Karnal on the evening of 5th of April, 1964 by some important congressmen including a Congress Legislator with the connivance of district administration of Karnal in pursuance of the ruling party's plan to suppress the Opposition and freedom of speech and meeting.

Mr. Speaker, Sir, it is a very important matter.

Mr. Speaker : There should be no speech.

Home Minister : I would like to ......

ANNOUNCEMENT BY THE SPEAKER

Mr. Speaker : I have to make one announcement.

I have to inform the House, under Rule 289, that intimation has been received to the effect that Comrade Ram Piara, M.L.A. has been arrested on the 6th April, 1964 (Voices of Shame, Shame, from the Opposition Benches). under Sections 323, 342, 109, 148 and 506

(*Interruptions and noise in the House*)

of the Indian Penal Code at Karnal.

(*Noise in the House*)

Sardar Gurnam Singh : Sir, we have not followed the sections. What are the offences ?

(*Noise in the House*).

Mr. Speaker : I would request the hon. Leader of Opposition to ask the Opposition Members not to make noise in the House.

Sardar Gurnam Singh : I am sorry, Sir.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਵੀ ਬੜੇ ਲਾਈਅਰ ਹਨ। ਪਰ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਜਦ ਸਾਰੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹੀ [× × ×] ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ!

Mr. Speaker : The hon. Leader of the Opposition wanted to know the Sections under which Comrade Ram Piara has been arrested. He has been arrested under Sections 323, 342, 109, 148 and 506 of the Indian Penal Code.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, does it behave the Government to arrest an hon. Member of this House under Section 109 of the Indian Penal Code ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਔਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਟਰ ਸਬਜੂਡੀਸ ਹੈ, ਬਾਕਾਇਦਾ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਭੇਜੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਜੋ ਇਤਲਾਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਉਹ ਲੈਟਰ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਆਈ ਹੈ ਕਲ ਤਾਰ ਆਈ ਸੀ।

(The District Magistrate has sent to me the F.I.R. as well. Today I have received the intimation through a letter and yesterday it was communicated through telegram).

ADJOURNMENT MOTIONS (CONTD)

(*At this stage, some hon. Members rose to speak*).

Mr. Speaker : I have not given the final decision on this adjournment motion. I, however, feel that *prima facie* the case is *sub-judice*. But because it relates to an important matter, I would request the hon. Members as also the hon. Member who has given notice of this motion to please meet me in my Chamber and convince me that the case is not *sub-judice*. As we are sensitive about our rights, the courts are also sensitive about their rights. I think all the hon. Members will agree with me that if we come to the conclusion that the case is *subjudice* it should not be discussed because according to the provisions of the Rules of Procedure and Conduct of business in the Punjab Legislative Assembly, it cannot be discussed through an adjournment motion. I am, however, keeping the matter pending. The hon. Members who are of the view that it is not *sub-judice* are most welcome to convince me about their view point in my Chamber.

---

*_Note._—Expunged as ordered by the Chair.

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, Sir, the subject-matter of this adjournment motion has nothing to do with the matter under investigation by the Police in relation to Comrade Ram Piara, M.L.A. and others. The subject-matter is quite clear.

Mr. Speaker : If the hon. Leader of the Opposition will look into the F.I.R., he will be convinced that the matter should not be discussed.

Sardar Gurnam Singh : Sir, the Constitu ion of India has given the right to us under Article 19 which reads—

"All citizens shall have the right—

(a) to freedom of speech and expression;

(b) to assemble peacefully and without arms;......"

We are here, Sir, concerned with the public meeting organised by the Opposition parties in Karnal. Our allegation is that on the evening of the 5th April, 1964, a Congress Legislator and very important Member of the Congress Party under a pre-planned scheme deliberately disturbed the public meeting out of which the other issue arises. The arrest of Comrade Ram Piara........

(*Loud noise in the House*)

Capt. Rattan Singh : On a point of Order, Sir. I would like to know if you have, Sir, allowed discussion on this adjournment motion ?

Mr. Speaker : No. If this matter is at all to be discussed, we will fix time for its discussion.

Capt. Rattan Singh : Then, Sir, the discussion should not be allowed.

Sardar Gurnam Singh : The hon. Member, Capt. Rattan Singh, should have raised this point when the hon. Home Minister rose and said that the case is *sub-judice*. He forgot this at that time.

Mr. Speaker : I have already said that we will bring it for discussion in the House if it is admissible.

Sardar Gurnam Singh : Sir, I was pointing out that the matter before the House in the form of an adjournment motion is not a matter of arrest or offence committed by certain persons. It relates to the disturbance of a public meeting by a Legislator and important Congressman under pre-planned scheme. This is my point and it meets the objection raised by the hon. Home Minister.

(*At this stage, some hon. Members rose to speak*)

Mr. Speaker : No more discussion please.

We now pass on to the Call Attention Motions given notice of by various hon. Members.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੇਰੀ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਹੈ, ਜੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁਜੀ। (It has not reached me.)

श्रीमती सरला देवी : मेरा भी एक एडजर्नमेंट मोशन थी ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਕੋਈ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਲ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ । (For the present there is no notice of any motion lying with me; in case any hon. Member has given such a notice he/she may see me in my Chamber. We will take up those motions tomorrow.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜੇਰੇ ਸਮਾਇਤ ਜਾਂ ਸਬ-ਜੁਡਿਸ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਿਸਾ ਤਾਂ.......

Mr. Speaker : The hon. Member is again opening the discussion.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦਿਉ । ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਜ਼ੇਰੇ ਸਮਾਇਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡ.ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਵਾਲਾ ਕਿੱਸਾ ਫੇਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਬਲਿਕ ਮੀਟਿਗ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਰ ਲਓ।

Mr. Speaker : We will fix some other time for the discussion. I would request the hon. Member to look into the F.I.R. first.

Sardar Gurnam Singh: F. I. R. is in relation to Comrade Ram Piara.

चौधरी नेत राम : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । स्पीकर साहिब ग्राप ने कहा है कि ग्राप को ऐफ. ग्राई. ग्रार. की नकल मिली है मैं पूछना चाहता हूं कि क्या वह डाक के जरिए ग्राई है या डी. सी. ने स्पैशल तौर पर भेजी है? यह सारा काम साजिश के तौर पर हुग्रा है ।

Mr. Speaker : Order please. No discussion.

चौधरी नेत राम [* * * * * * * * * * * * * * * *]

Mr. Speaker : No discussion on the subject please. This is no point of order.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, यह एक बड़ा इम्पार्टेंट सवाल है। मैं ग्राप से दरखास्त करना चाहता हूं कि जहां तक फ्रीडम ग्राफ स्पीच का सवाल है, ग्रापोज़ीशन पार्टीज़ का सवाल है यह मामला बड़ी ग्रहमियत रखता है । किसी जल्सा के ग्रन्दर किसी वक्त कोई भी ग्रादमी शरारत कर सकता है ग्रौर ग्रापोज़ीशन के लोगों को पकड़वा सकता है । ऐसी मिसालें ग्रागे भी हुई हैं..........

Mr. Speaker : The hon. Member should not discuss the merits of the case.

(*Interruptions*)

*Note.—Expunged as ordered by the Chair.

चौधरी नेत राम : [* * *]

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਰਿਜੈਕਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ (ਵਿਘਨ) ਡੀ. ਸੀ., ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਨੇ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਪ੍ਰਾਈਮਾ ਫੇਸਾਈ ਕੇਸ ਤਾਂ ਬਣਦਾ ਹੈ (ਵਿਘਨ) ਇਹ ਧੱਕਾ ਹੈ। ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਜਲਸਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੇਫ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬੜਾ ਬਦਨਾਮ ਹੈ। ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਬਦਨਾਮ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਉਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰੇਗਾ। (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : Is this the Point of order of the hon. Member ?

Comrade Shamsher Singh Josh : Yes, Sir, I wanted to draw the attention of the House to the law and order situation and mal-administration in the Karnal District.

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। जनाब, यह एक नई बात बनी है कि जिस का जलसा हो पहले तो उस को आ कर डिस्टर्ब किया जाए और फिर जलसा करने वाले को ही गिरफ्तार कर लिया जाए। यह बड़ी अजीब बात है।

श्री अध्यक्ष : I did not want to say anything. मैं जानता हूं कि आप चाहते हैं कि इस मामले पर पूरी डिसकशन हो मगर यह मामला सबजुडिस है। दो वर्शन हैं और मुझे नहीं मालूम कि कौन सा सही है। एक वर्शन यह है कि सरदार प्यारा सिंह को चोटें आइ हैं और वह हस्पताल में हैं (I did not want to say anything. I know that these hon. Members want to raise a discussion on this matter, but this matter is *Sub-judice*. There are two versions and I do not know which is the correct one. One is that Sardar Piara Singh has received injuries and he is in the hospital.) (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Everything can be wrong. This is subject to verification. An F.I.R. has been lodged. Before any decision is taken in the matter, the hon. Member may please see the F.I.R. which is with me. On the basis of the F.I.R., investigation into the case will be carried on. Thereafter, the court will decide whether the case is true or false. Whatever the position, the matter may be discussed with me in my Chamber. The question about the admissibility of the motion will be decided by me later.

डाक्टर बलदेव प्रकाश . स्पीकर साहब मैंने सारी अखबारों में यह खबर देखी है और सब में एक ही वर्शन है दूसरे अखबार तो कह लें कि गलत हैं अगर यश जी का अखबार मिलाप, तो गलत नहीं हो सकता । (विघ्न) किसी भी अखबार में कन्ट्रा-डिकटरी खबर नहीं है सबने युनानीमिटी ज़ाहिर की है * * *

---

*Note : Expunged as ordered by the Chair.

Mr. Speaker : That is a different matter. We should not discuss it here.

गृह मन्त्री : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। स्पीकर साहिब, जो वर्शन ऐफ० ग्राई० ग्रार० में है ग्रौर जो वाक्यात के मुताल्लिक है वह मेरे पास है। मगर चूंकि यह मामला सबजुडिस है इस लिये मैं इस का ज़िक्र नहीं करना चाहता। जैसा कि ग्राप जानते हैं कि एक ऐम.ऐल.ए. को चोटें लगी हुई हैं ग्रौर वह हस्पताल में है। उस बेसिज़ पर ऐफ. ग्राइ. ग्रार. रजिस्टर्ड है। इस लिये ग्रर्ज़ करूंगा कि यह वन साईडिड डिसकशन है ग्रौर जिस का कि केस के फैसले पर ग्रसर पड़ सकता है। इस लिये ग्राप से दरखास्त है कि इस पर बहस यहां पर ग्रलाऊ न करें। (विघ्न)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਇਤਨਾ ਦਸ ਦਿਉ ਕਿ ਉਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ਡ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੋ ਗਲਾਂ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸਬਜੁਡੀਸ ਚੀਜ਼ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਡਿਸਟਰਬੈਂਸ ਹੋਈ। ਡਿਸਟਰਬੈਂਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ, ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਚੁਪ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਮੀਟਿਗ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਲਟੇ, ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ.. .. .. (ਵਿਘਨ) ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੜਤਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾ ਐਂਡ ਆਰਡਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੇਗਾ ? (ਵਿਘਨ)

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਨਾਲੇ ਚੋਰ ਨਾਲੇ ਚਤਰ। (ਵਿਘਨ)

(*Interruptions*)

Mr. Speaker : I have not given my final finding. The matter can be reconsidered. यह फाइनल व्यू नहीं है मगर चूंकि प्राइमा फेसाई केस सबजुडिस है (विघ्न) मीटिंग का हिस्सा भी सबजुडिस है। इस लिये मेरी हाउस से यह रीक्वैस्ट है कि इस को इस वक्त डिस्कस नहीं करना चाहिए। ग्रगर तो मेरी फाइंडिंग स्टैंड कर जाए तो ठीक है।.... (विघ्न) ग्राप मेरे से चैम्बर में मिल कर डिस्कस कर लें। उस के बावजूद ग्रगर ग्राप चाहें तो हाउस में डिस्कशन के लिये टाइम रखा जा सकता है। (This is not the final view but because *prima facie* the case is *sub judice* (*interruptions*) the portion belonging to the meeting too is *subjudice*. My request, therefore, is that this matter may not be discussed at this stage. In case my finding stands .. .. .(*interruptions*) The hon. Members may discuss with me this point in my Chamber. If even after that the hon. Members want time to raise this issue in the House, then that can be arranged.)

[Mr. Speaker]

The discussion may now be stopped on this issue. It will not be proper to carry it on.

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। अभी होम मिनिस्टर साहिब ने यह बात एक मैम्बर की रैफरैंस दे कर कही 'नाले चोर नाले चतर'। मैं समझता हूं कि कम से कम यह बात विदडरा तो होनी ही चाहिए। हाउस के मैम्बरान के बारे में ऐसी बातें कहना मुनासिब नहीं लगता और आप ने आज तक जो डेकोरम को कायम रखने के लिये कदम उठाए हैं उन के लिये भी यह नामुनासिब है।

गृह मन्त्री : मेरी अर्ज़ यह है.....

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। (विघ्न) आप होम मिनिस्टर को बार २ टाइम दे देते हैं......(विघ्न)

Mr. Speaker : Take your seat, please. I cannot allow you to raise a point of order at this sta_e. Please resume your seat.

(इस समय श्री जगन्नाथ ने बार २ प्वायंट आफ आर्डर रेज़ करने का प्रयत्न किया परन्तु अध्यक्ष ने उन को आज्ञा न दी)

श्री अध्यक्ष : श्री टंडन ने एक बात कही है और होम मिनिस्टर उसी को ऐक्सप्लेन करने लगे हैं। (Shri Tandon said something which the Home Minister is going to explain.)

गृह मन्त्री : मैं ने यह जो लफज़ कहे हैं अगर इन से सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों को रत्ती भर भी क्लेश हुआ हो तो मैं इन को वापस लेता हूं। (विघ्न)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर इन के कहने का मतलब यह है कि यह चोर हैं और मैं चतर हूं तो मुझे इस पर कोई एतराज़ नहीं है (हंसी)।

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मैं आप को एक बहुत अहम बात याद कराता हूं। चौधरी देवी लाल ने फतेहाबाद में एक जलसा किया था। उस समय भी सरकार की सलाह से 50 आदमियों ने उसे भंग किया। (विघ्न) मगर आज तक उस सिलसिले में एक भी गिरफ्तारी नहीं की गई। इसी तरह से सोशलिस्ट पार्टी की सालाना कांफ्रेंस में श्री बागड़ी जी जब भाषण दे रहे थे तो कुछ शराबी, जो गन्द बक रहे थे, उन्होंने आ कर उस जलसे में शोर मचाया और हमले किये। (शोर) 10 हज़ार की हाज़री थी। बागड़ी जी ने अपील की कि यह जो साज़िश है कि गुण्डों को लाकर गड़बड़ की जाए इसे बंद करना चाहिए वरना अगर म्योज़ को गुस्सा आ गया तो पब्लिक ज़िन्दगी को भारी खतरा बन जाएगा। गुण्डे इस पर भी शोर मचाते रहे और फिर बीस तीस बज़ुर्ग आदमी बीच से उठे और बीच बचाव हो गया। पुलिस ने वहां पर उन गुण्डों के खिलाफ कोई एक्शन नहीं लिया। कोई गिरफ्तारी आज तक नहीं हुई। अगर बदस्तूर इस तरह की कार्रवाई इन की तरफ से होती रही तो यहां पर भारी बदअमनी होगी और इस की ज़िम्मेदारी इन पर होगी, हम ईंट का जवाब पत्थर से देंगे। (विघ्न)।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਜੋਗਾ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਨਾਲ ਬੜਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਯੂਨਿਅਨਿਸਟ ਹਕੂਮਤ ਵੇਲੇ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦਾ ਰੂਲਿੰਗ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਵੀ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰ ਸਿੰਕਦਰ ਹਯਾਤ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਸੀ ਤਾਂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮੋਹਰੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਂਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਡਿਸਟਰਬ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਬ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹੋ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿਓ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਕੋਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਅਜ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੀਲ ਪਥਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲੱਗੇ ਹਨ।[* * * * * * * * * *] ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਰਤਜ਼ਾਪੁਰ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਵਾਈਆਂ ਪਰ ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਤੇ ਲਗਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਆਪ ਟੇਕ ਓਵਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਹਾਲਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਅਜ ਤੋਂ ਹੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਉਲਟ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੌਣ ਟੇਕ ਓਵਰ ਕਰੇਗਾ । ਰਕਸ਼ਾ ਦਲ ਜੋ ਕਿ ਭਕਸ਼ਾ ਦਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਪਰਚੂਨਿਸਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਕੂਮਤ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕੋ ਹੀ ਕੜੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਨੀਆਂ ਹੀ ਕੜੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤਰਸਿੱਕਾ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਦੇ ਪਰਦੇ ਪਿਛੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਖਤਮ ਕਰ ਲਈ। This is a misuse of the point of order. (*Addressing Comrade Makhan Singh Tarsikka* : The hon. Member has said what he wanted to say under the protection of a point of order. This is a misuse of the point of order.)

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मेरा प्वायंट आफ आर्डर उतना ही बड़ा होगा जितना कि कामरेड तरसिक्का का। (हंसी) स्पीकर साहिब, आप कहते हैं कि आप के चेम्बर में कंसिडर किया जाए और फिर आप अगर कनविन्स हों तो रूलिंग आएगी। तो मैं यह कहूंगा कि आप को श्री प्रबोध चन्द्र और सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों जैसे अच्छे अच्छे स्पीकर कनविन्स नहीं करवा सके, जस्टिस गुरनाम सिंह जैसे काबल

---

*Note: Expunged as ordered by the Chair.

[श्री जगन्नाथ]
जज आप को कनविन्स नहीं करवा सके तो बाकी कौन होगा जो आप को कनविन्स करवा सकेगा। वैसे इस से ज्यादा सीरियस बात और क्या हो सकती है। [* * * * * * * * * * * * *]
(विरोधी पक्ष की ओर से : शेम, शेम।) ऐसी सीरियस चीज़ के लिये कहा गया है कि डिस्कस की जाए। आप इस लिये रक्षा करें और रूलिंग दें। आपने कहा है कि एफ. आई. आर. को देखूंगा, लेकिन आप जानते हैं कि एफ. आई. आर. किस तरह झूठी बनाई जाती हैं। इसका मतलब तो यह हुआ कि मैम्बरान को सावधानी के साथ आना चाहिए। यहां पर राओ बिरेन्द्र सिंह मैम्बर को पीटते हैं और फिर सुरेन्द्र सिंह कैरों आ जाते हैं। इस लिये हरेक मैम्बर को राइफल देनी चाहिए ताकि कोई क्राइम करने की कोशिश न करे। आप इस लिए इस बात पर रूलिंग दें ताकि इस पर बहस की जा सके।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਸਬ-ਜੁਡਿਸ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜੇ ਲਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫੰਕਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਡਿਸਟਰਬ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਸਬ-ਜੁਡਿਸ ਹੈ ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਗਲਤ ਰਿਪੋਰਟ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਲਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਫਿਰ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੀ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਏਧਰ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖਰੀਦਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਹੀ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਕਵਾਸ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਨੇ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ. ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਪਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਰ ਜਾਇਜ਼ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਬ-ਜੁਡਿਸ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪਰੀਪਲੈਂਡ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member should resume his seat. He has no right to cast any aspersions on any other hon. Member. Any other hon. Member is as good as he is. That is a bad practice, and I would request him not to make any such allegations.

(Interruptions by Chaudhri Net Ram)

Chief Minister : May I request you, Sir, that the proceedings relating to this matter be expunged from the records of the House as whatever has been said, has been done in the abuse of the rights of the hon. Members, and is misuse of the time of the House. Secondly, I would request that those Members, who are trying to flout the dignity of the House despite your repeated requests not to do so may be named.

*Note.— Expunged as ordered by the Chair.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਇਥੇ ਸੀ. ਐਮ. 11.00 a.m. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਡਿਗਨਿਟੀ ਮੈਂਬਰਾਨ ਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਇਸ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਲਿੰਗ ਮਗਦਾ ਹਾਂ ......

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਕਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕਹੋ। (The hon. Member should use the word "Gareeb Nawaz" for Sardar Lachhman Singh Gill and not for me.) (*Laughter*)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਬਜੂਡਿਸ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ

[* * * * *

* * * * * *]

ਇਹ ਉਹੀ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਹੜੱਪ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਰਜ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਨੇਕ ਨੀਅਤੀ ਦਾ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਆ ਗਿਆ (ਵਿਘਨ) ਜੇਕਰ ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਡਿਸਕਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮੈਂਬਰ ਅੱਜ ਏਧਰ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਸਰੇ ਇਕਤਦਾਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਚਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਧਰੇਗਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਲਿੰਗ ਇਸ ਤੇ ਇਹੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਓ।

खान अब्दुल गफ्फार खां : मेरा प्वायंट आफ आर्डर स्पीकर साहिब, यह है कि निहायत ही अफसोस और शर्म का मुकाम है कि आज इस हाउस में ऐसा मामला पेश हो गया है कि जिस में दोनों तरफ से इस हाउस के दो एम. एल. एज़. सहिबान शामिल हैं। यह वाक्या बायसे शर्मिंदगी है लेकिन फिर भी हमें इस बात की परवाह नहीं है कि हम क्या कर रहे हैं। मैं जनाबे वाला इस बात के कहने के लिये खड़ा हुआ हूं कि जब आप ने एक फैसला ही कर दिया, एक रूलिंग दे दिया क्योंकि आप समझते हैं कि वह केस सबजुडिस है और आप ने इस बात का यकीन मैम्बर साहिब को चैम्बर में ले जाकर दिला दिया कि यह मुआमला सब जुडिस है बावजूद आपके रूलिंग के मैं यह पूछना चाहता हूं कि फिर आप का रूलिंग डिफाई क्यों किया जा रहा है। मैं कहूंगा कि मैम्बर साहिबान को आपके हुक्म की तामील जरूर करनी चाहिये और जो कहा है इस पर अमल करना चाहिये।

श्री अमर सिंह : बड़े ही अफसोस की बात है कि आज जो मसला इस हाउस में आ रहा है एक एम. एल. ए. या दूसरे एम. एल. ए. का सवाल नहीं है यह हाउस की

Note :—Expunged as ordered by the Chair.

[श्री अमर सिंह]

डिगनिटी का सवाल है। जब आप ने एक बात का रूलिंग ही दे दिया तो पता नहीं अब क्यों हाउस की प्रोसीडिंग्ज़ को, आप की रूलिंग के खिलाफ, इन्ट्रप्ट किया जा रहा है। यह मामला एक दफा चैम्बर में डिसकस कर लिया गया है अब इसे हाउस में लाया ही क्यों गया? मैं स्पीकर साहिब, इस के मुताल्लिक आप का रूलिंग चाहूंगा।

श्री मुलतान सिंह : मैं स्पीकर साहिब, यह बात जानना चाहता हूं कि जैसे यहां पर कहा गया कि नौबत अगर मारपीट तक पहुंच गई और किसी के कोई चोटें लगी हों..... (विघ्न) ज़रबात आई हों तो यह मारने पीटने का मामला है जो दोनों तरफ से हुआ है। इस लिये मैं यह बात कहूंगा कि यह एक ऐसा मसला है जो हाउस की डिगनिटी से सम्बन्धित है। मैं कहूंगा कि इस पर ठंडे दिल से विचार किया जाए और अगर इस को एक दो दिन तक पैंडिंग भी रख दिया जाए तो कोई हर्ज नहीं है। मैं यह बात भी कहूंगा, स्पीकर साहिब, कि इस सिलसिले में जो इस वक्त तक हाउस में डिसकशन हुई है उस को ऐक्सपंज कर दिया जाए।

चौधरी देवी लाल : बजाए इस के कि चीफ मिनिस्टर इस के मुताल्लिक कोई डैफिनिट रिपलाई देता इस केस को कामरेड राम प्यारा के केस के साथ कुनैक्ट कर दिया। मगर मैं अर्ज़ करूं कि चीफ मनिस्टर की तरफ से इस तरह की कारवाई जान बूझ कर की जाती है। यह सब आपोज़ीशन को सपरैस करने की गर्ज़ से हो रहा है। जब भी आपोज़ीशन की तरफ से कोई आवाज़ उठाई जाती है तो हमेशा उस को सपरैस करने की कोशिश की जाती है और जब हाउस में हम इन के खिलाफ कोई आवाज़ उठाते हैं तो यह उठ कर कहते हैं कि इन मैम्बर्ज़ को नेम किया जाए। इस किस्म के तौरो-तरीक हैं जो इस पंजाब में अख्तियार किये जा रहे हैं जिस का खम्याज़ा इस सरकार की मारफत जनता को भुगतना पड़ता है। अगर हम कोई मीटिंग करते हैं, जैसा कि पिछले डेढ़ साल से इस सुबे में देखने में आया है, तो यह कहते हैं कि हम डिसटर्ब करेंगे। अगर हाउस में कहते हैं तो कहते हैं आप बोल नहीं सकते। यह डैमोक्रेसी है या डिकटेटरशिप का निज़ाम है। मैं यह दावे से कहता हूं कि हमारी मीटिंग को परीप्लैंड तरीके से डिस-टर्ब किया गया। अगर हम यहां कहते हैं तो यह हाउस की डिगनिटी की बात बन जाती है। पंडित मोहन लाल कहते हैं कि एफ. आई. आर. आ चुकी है। एक के बाद दूसरा वर्शन यह अपने आप बनाते चले जा रहे हैं जैसे कि कोई बात परीप्लैंड हो।

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब, यह मैजिस्ट्रेट की ड्यूटी है कि वह किसी मैम्बर के अरैस्ट होने की इत्तलाह मुझे जल्दी से जल्दी दे। (It is the duty of the Magistrate to inform me at once about the arrest of any hon. Member.)

चौधरी देवी लाल : दूसरी बात जो मैं अर्ज़ कर देना चाहता हूं वह यह है कि जब यह फैसला ही हो गया कि यह सबजुडिस है तो इस के बाद चीफ मनिस्टर को ऐसी बातें कहने का क्या हक है?

Sardar Gurdial Singh Dhillon : On a point of order. Mr. Speaker, the controversy is rather unfortunate, because while declaring it *sub judice*, you got it mixed up with the main meeting plus the action of the culprits. Unfortunately these two birds are involved--one is already lying bruised in

the hospital and the other one is clucking about here in the House. These two birds were employed to decoy us to the Opposition and while we are sitting here they have hurried back to the side opposite, i.e. Treasury Benches.

Mr. Speaker, you have asked us not to go into the details of the case. But the fact is that Shri Multan Singh has already expressed or mentioned certain events which bear directly on the case and are contrary to your directions. When hon. Members from the treasury benches are allowed to refer to the facts of the case which have a direct bearing on its merits, why are the Members from this side of the House not allowed to refer to those facts ?

(At this stage certain hon. Members incuding Sardar Lachhman Singh Gill and Minister for Revenue rose on a point of order. But Mr. Speaker called upon the Revenue Minister).

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜਨਾਬ, ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਬੜਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ?

Mr. Speaker : I am sorry, I have called upon Sardar Ajmer Singh Jee.

Sardar Lachhman Singh Gill : Mr. Speaker, I am on a point of order. I want to know the reasons when I am on a point of order why has the Minister been allowed ?

Mr. Speaker : No please. Let the hon. Minister first raise his point of order.

Sardar Lachhman Singh Gill : This is great injustice from your side.

Mr. Speaker : When many hon. Members rise on points of order, it is for the Chair to call any one to raise his point of order.

Sardar Lachhman Singh Gill : This is my right. You allowed me to raise the point of order after Sardar Gurdial Singh Dhillon.

Mr. Speaker : I have already called upon Sardar Ajmer Singh to raise his point of order.

Sardar Lachhman Singh Gill : No, Mr. Speaker, I will not permit the Minister to speak before I am allowed to raise my point of order.

Mr. Speaker : Sardar Lachhman Singh, will you please take your seat ?

Sardar Lachhman Singh Gill : Certainly not.

Mr. Speaker : Sardar Lachhman Singh, please take your seat.

Sardar Lachhman Singh Gill : No. You had called upon me. I will not allow the Minister to speak unless........

Mr. Speaker : Sardar Lachhman Singh Gill, will you please take your seat ?

Sardar Lachhman Singh Gill : I will not sit. We have equal rights here.

Mr. Speaker : When a number of Members rise on points of order, it is for the Chair to decide who may be allowed. I have this right and I have called upon Sardar Ajmer Singh to raise his point of order.

Sardar Lachhman Singh Gill : On a point of order. I have a right to raise my point of order. You allowed me to raise it after Sardar Gurdial Singh had done it.

Mr. Speaker : Sardar Lachhman Singh, I would request you to please take your seat. I have called upon Sardar Ajmer Singh and let him raise his point of order first.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਜ ਮੁਕਾ ਲਉ।

Mr. Speaker : I have given my decision. I have called upon Sardar Ajmer Singh to raise his point of order. I would request Sardar Lachhman Singh Gill not to obstruct the proceedings of the House.

Sardar Lachhman Singh Gill : I am sorry. I must raise my point of order, first. I am prepared to suffer. But I will not allow the Minister to raise his point of order, unless..........

Mr. Speaker : Please take your seat. I have called upon Sardar Ajmer Singh. Please do not obstruct the proceedings.

Sardar Lachhman Singh Gill : Kindly refer to the proceedings. You allowed me to speak after Sardar Gurdial Singh Dhillon......

Mr. Speaker : I have called upon Sardar Ajmer Singh. The hon. Member should please take his seat.

Sardar Lachhman Singh Gill : This is not very simple. I have a right to raise my point of order.

(*Interruptions and noise.*)

Mr. Speaker : Sardar Lachhman Singh Gill, please take your seat.

Sardar Lachhman Singh Gill : We want you to do justice.

(*Interruptions*)

Mr. Speaker : Sardar Lachhman Singh I will not allow you to raise a point of order, unless Sardar Ajmer Singh has spoken. I have called upon Sardar Ajmer Singh. I can only allow you after Sardar Ajmer Singh.

Sardar Lachhman Singh Gill : All right, Sir.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿਠ **ਸੀ ਮੇਰੇ** ਵਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ **ਵੇ**ਖ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਉਸ ਵਾਕਿਆ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਏਗਾ (*Interruption*) ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਡਿਸਟਰਬ ਕਰਨ ਦੀ ਗਰਜ਼ ਤੋਂ ਗਿਆ, ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰੀ-ਸਪੋਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਔਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਬੇਤਿਹਾਸ਼ਾ ਸਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ **ਗਈਆਂ**, ਇਸ **ਦਾ ਤਾਲੁਕ** ਅਦਾਂਲਤ ਨਾਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ **ਜਿਹੜੀ** ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਹਿਤਰਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਫਰੀਕੈਨ ਨੂੰ ਜਸਟੀਫਾਈ ਕਰਨਾ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਮਲਾ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਔਰ ਬੜਾ ਸਿਪਲ ਹੈ। **ਏਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮੁਦਾ** ਹੈ **ਪੰਜਾਬ** ਸਰਕਾਰ ਨੇ **ਉਸ ਨੂੰ ਖਰਾਬ** ਕਰਨ **ਦੀ ਕੋ**ਸ਼ਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬਕਾਇਦਾ ਪਲਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ, ਚੋਂ ਕਢਿਆ ਫੇਰ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਕਢਿਆ ਅਰ ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਅਦਿਮੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਫੰਡਾਮੈਂਟਲ ਰਾਈਟਸ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ਗੰਦਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਦਉਨਵਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਘਾੜ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਸੱਲਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਦੇ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਸੇਲਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਪਾਰਟ ਪਲੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਜੱਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਕ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਲਡ ਕਰੇ,

[* * * *

* * * * *

* * * *

*Note :—Expunged as ordered by the Chair.

ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਇਥੇ ਪਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ! ਮੈਂ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਕਟ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਦਾਨ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਮਤ ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਗੱਲ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕੋ ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰੂਲ ਚਲੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਸਤ ਬਰਨਾਲੇ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮੀਟਿਗ ਨੂੰ ਡਿਸਟਰਬ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਇਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਕਰੀਏਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਨਪ੍ਰੈਸੀਡੈਂਟਿਡ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਹੋ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰੂਲਜ਼ ਨੂੰ ਫਲਾਊਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਲਟਾ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਅੱਜ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਉਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਖਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨਾ ਚਲਣ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਰਹੇਗੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਪਰੀਸ਼ੀਏਟ ਕਰੀਏ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਮੇ ਹੀ ਨਹੀਂ..........................ਏਥੇ ਤਰਸਿੱਕਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਬਾਹਿਰ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਹੀ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। (*Noise*)

Mr. Speaker ; Please resume your seat now.

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, I did not wish to take your time. I have great regard for the feelings you have expressed in this matter. But, unfortunately, the *sub-judice* matter was introduced by the hon. Home Minister in order to explain certain matters and it was introduced incidentally also from the Chair. The whole thing is this that while discussing this matter or considering this matter you cannot forget the past history of Mr. Ram Piara and the fear expressed by him from the administration. I deliberately asked you to indicate the offences under which he has been arrested. I just want to refer to those offences. Section 323 of I.P.C. relates to punishment for voluntarily causing simple hurt. The hurt may be caused by blunt weapon or a slap or something like that. It appears from the speech of Shri Multan Singh who is also from Karnal that there was an exchange of slaps........

Mr. Speaker : He did not say the exchange of slaps.

Sardar Gurnam Singh : Let us say that slaps were given at best. This is a bailable and non-cognizable offence. Then there is another section 342 which deals with punishment for wrongful confinement. This is also a bailable offence. Then Section 109 provides for punishment of abetment if the

[Sardar Gurnam Singh]

act abetted is committed in consequence of abetment. Section 148 is unlawful assembly. Mr. Speaker, all these offences cannot put Mr. Ram Piara in side the jail........

Minister for Revenue : Section 506 does not relate to unlawful assembly.

Sardar Gurnam Singh : That relates to criminal intimidation. You did not listen. Section 148 deals with un-lawful assembly and Section 506 is criminal intimidation. This offence was also bailable and non-cognizable and recently, during the Punjabi Suba agitation, this Government through an amendment made this offence cognizable and non-bailable. This is the history of this section. Section 506 is mere intimidation which, it is very easy to make and difficult to rebut. What I was pointing to you, Mr. Speaker, is that you see the history of Comrade Ram Piara. What happened to him, I am not going to repeat. He expressed his fear against the administration. Now he held a public meeting. Somebody else who had nothing to do with that and belonged to a different political party was present there with other men. Then disturbance took place. I would humbly ask the Government to consider these matters and see that the administration runs rightly, justly and under the pretext of these offences he is not put into the jail. A Member of the House has been put in jail and yet the Government want to stop discussion under the pretext that the case is *sub judice.*

श्री अध्यक्ष : मैं आप की इस बात से एग्री नहीं करता कि गवर्नमैंट डिसकशन करवाना नहीं चाहती। It is for me to decide whether discussion should take place on the adjournment motion or not. दूसरी बात यह है कि मेरी प्राइमा फेसाई फाईंडिंग है कि यह केस सब जूडिस है, फाइनल रूलिंग बाद में दूंगा। मैं ने देखा है कि कुछ मेम्बर साहिबान ने रूल्ज़ की वायोलेशन कर के एक दूसरे के खिलाफ इलज़ामात लगाए हैं जो कि नहीं लगाए जाने चाहिए थे। इस लिये मैं यह आर्डर करता हूं कि इस केस के फैक्टस के बारे में इस हाउस में जो चीज़ें कही गई हैं they will not form part of the proceedings. (I do not agree with the hon. Member that the Government does not want to have the discussion on the Adjournment Motion. It is for me to decide whether discussion should take place on the adjournment motion or not. Secondly it is my *prima facie* finding that this case is *sub judice.* I will give my final ruling later on. I have observed that some hon. Members, in violation of the rules, have made allegations against others, which should not have been made. Therfore, I order that whatever has been said in this House in connection with the facts of this case, that will not form part of the proceedings.)

Sardar Gurnam Singh : What is your decision about the adjournment motion ?

Mr. Speaker : I have not yet given my ruling.

Home Minister : What I want to submit is this. The Leader of the Opposition has made certain observations which have also called for my

intervention. Naturally, his words must be respected by me because he represents the Opposition. Since he has made some observations, I have thought it fit to intervene, otherwise, my own idea was that it is not a matter which should be pursued any further. The Leader of the Opposition himself, having been an eminent judge has made reference to certain sections under which the F.I.R. has been registered and he has argued whether it is bailable or non-bailable, whether it is applicable or not. I would humbly ask him whether this House is the proper forum to discuss or to take a decision as to whether an offence is made out under a particular section or not, whether an offence on the basis of the facts which have been reported in the F.I.R. under one section or the other is established ? Is this House the proper forum to decide this ? My submission is that it is not. It is for the courts to decide that. Therefore, what I have to urge is this that facts have been reported by a responsible Member of this very House. There are two versions. One version is that which has been given by the Opposition and the other is that which has been given in the report itself by the Hon. Member of this House who has suffered injuries. I have got that version. I have deliberately refrained myself from making any reference to that version because I believe that this matter is *sub judice* and a word uttered by me or other Members of this House is likely to prejudice the proceedings of the case. It is not that I do not know the facts. But I have deliberately refrained myself from making any mention whatsoever to the facts of the case because I being a responsible Member of the Government should not utter even a word which is likely to prejudice the decision of the case one way or the other. Therefore, I would submit that it is a matter on which no further discussion at all should be allowed. My hon. friends on the other side, very intelligent friends, tried to make a distinction between the disturbance of meeting and causing of hurt to the Member. But I am doubtful if they can segregate one part of the occurrence from the other because much depends on what occurred or how it followed. Therefore, I submit that these will form a part of the prosecution version and no re-reference should be made and no discussion should be held over a matter which I still maintain is absolutely *sub judice*.

श्री अध्यक्ष: अगर इस मोशन के मैरिटस के बारे में कुछ कहा जाएगा या किसी माननीय मैम्बर के बारे में कोई इलज़ाम लगाया जाएगा तो वह चीज़ एकसपंज की जाएगी क्योंकि इस हद तक मैं इस केस को सबजूडिस समझता हूं। Comrade Ram Chandra and Sardar Trilochan Singh Riasti have stood up several times. So I will allow only these two hon. Members to speak on it. (*Interruptions*). All the hon. Members of the House cannot be allowed to speak on it. (If anything is said about the merits of this motion or any allegations are made against any hon. Member, then that portion of the speech will be expunged, because, to that extent I consider the case *sub judice*. Comrade Ram Chandra and Sardar Trilochan Singh Riasti have stood up several times. So I will allow only those two hon. Members to speak on it. (*Interruptions*). All the hon. Members of the House cannot be allowed to speak on it.)

Shri Dev Raj Anand : If a Member wants to raise a point of order, how can you, Mr. Speaker, stop him ?

कामरेड राम चन्द्र : आपने अभी मेरे दोस्त कैप्टन रतन सिंह और चौधरी मुलतान सिंह को इजाजत दी कि वे अपने ख्यालात का इजहार करें। उन्होंने गैर जरूरी चीज को घसीटा और कहा कि यह मामला सब जुडिस है। हमारे जिन दोस्तों ने उधर से इस मामला की तरफ ध्यान दिलाया, उन्होंने यही कहा कि इस पर बहस नहीं कर सकते। हम गवर्नमैंट की ऐसी बातों को हाउस में लाना चाहते हैं। आज ही नहीं, कई महीनों से गवर्नमैंट एक पालिसी पर चल रही है कि आहिस्ता आहिस्ता आपोजीशन को थ्राटल किया जाए। पहले फतेहबाद और हिसार में ऐसा हुआ, आज यहां करनाल में आपोजीशन की मीटिंग डिस्टर्ब की गई है।

Mr. Speaker : Please do not repeat what has already been said.

कामरेड राम चन्द्र : मैं सिर्फ यह जिक्र करना चाहता हूं कि इस हाउस में सरदार प्यारा सिंह ने सीरियस ऐलीगेशन लगाया कि होम मिनिस्टर ने डेढ़ लाख रुपया कहीं से लिया बाद में उसने कांग्रेस छोड़ी। मगर अब उस को मना कर कांग्रेस में वापस ले लिया गया और चीफ मिनिस्टर साहिब के खास इन्तजाम में रखा गया है। [* * * * * * * * *]

श्री अध्यक्ष : आप अपनी पार्टी के चौधरी हरद्वारी लाल जी से सलाह कर लें कि आप यह बात कह भी सकते हैं या नहीं। (The hon. Member may please consult Chaudhri Hardwari Lal of his party as to whether he can say this or not.)

कामरेड राम चन्द्र : क्या वह चीफ मिनिस्टर साहिब के बंगला में रहते हैं या नहीं? और उन्हें क्या खाना मिलता है?

ਸਰਦਾਰ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ (ਜੈਤੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤਿਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜੋ ਸਿਚੂਏਸ਼ਨ ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅੌਰ ਤੁਹਾਡੀ ਵੀ ਜਿਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਇਥੇ ਬੈਠਿਆਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਫਿਊਚਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਡੀਪੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਜਲਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਭੇਜ ਕੇ ਉਖਾੜੇ ਜਾਣਗੇ, ਬਿਗਾੜੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮਾਹੌਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁੰਡਾ ਗਰਦੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਯਾ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜਤ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਕਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਕਰਨਾਲ ਦਾ ਇਕ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸਕੀਮ ਘੜੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਸੀਰੀਅਸ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਟੇਪ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਏਥੇ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਇਜਾਜਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਨਾਦ

Note.—Expunged as ordered by the Chair.

ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਰਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਉਹ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਸੁਣਵਾਏਗਾ। [* * * * *

* * * * * * *]

Mr. Speaker : This is an insinuation please.

ਸਰਦਾਰ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ : [* * * *

* * * *] ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਭੋਲਾ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਬੜਾ ਦੋਸਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬੜਾ ਸਿੱਧਾ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਚੁੱਕ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸਨੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਣੀ, ਉਹ ਚੁਕ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। [* * * * *

* * * * *]

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਰਿਟਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਐਕਸਪੰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਰਿਆਸਤੀ ਜੀ ਨੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਰਿਟਸ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਨੇ ਡਿਸਟਰਬ ਕੀਤੀ, ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਯਾ ਸਰਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਚਾਰਜ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ਯਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਐਕਸਪੰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। That will not be considered a part of the proceedings. (I have just now ruled that while speaking on the merits of this motion if anything had been said against an hon. Member that was to be expunged. But I am sorry, inspite of that the same thing is being repeated. Anything said by Sardar Trilochan Singh Riasti or by any other hon. Member, while discussing the merits of this Motion, as to who disturbed that meeting, any charge levelled or that might be levelled against Sardar Piara Singh or any other hon. Member is expunged. That will not be considered a part of the proceedings.

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, the way we seem to be conducting the affairs of the House makes one extremely anxious for the future of the House. I think you have permitted today within a space of 65 minutes about 100 points of order. The point of order has utterly lost its significance.

Mr. Speaker : They were not points of order. In fact, speeches were made.

Note :—*Expunged as ordered by the Chair.

Chaudhri Hardwari Lal : In fact, every body rose on a point of order and you were recognising this fact.

Then you have already permitted for more than an hour rambling and irregular discussion on every aspect of the motion that was moved. Whether it was *sub judice* or whether it was not *subjudice*, a rambling discussion has been permitted. At the same time you have been resisting the demand for a regular discussion of two hours. In fact, 65 minutes have already been taken and with another 60 minutes the whole thing would heve been over. I am not going into the matter whether it is *sub-judice* or not. There is something which can be said in favour of the view that the matter is *sub-judice*. There is quite a great deal which can be said for the other point of view. The matter is very very serious. A meeting was disturbed. As the Leader of the Opposition pointed out, the whole thing has a very very long and grave background. The whole thing has been going on for months. In any case, I am not going into this. I am only putting two suggestions before you so that we do not bring ourselves into utter contempt as a House. There are two alternatives before you. One is that you should give your rulings and stick to them firmly whatever may happen. The other alternative is that if you find that the trouble is inevitable then relax and enjoy. This is the only second alternative—surrender to everything that is being demanded. Sometimes it is wise to surrender. For example, we have wasted 70 minutes by now. We could, in fact, with another 55 minutes, have discussed the matter in a regular fashion. I do not want to seem to be casting any aspersion on your competence as a Speaker. But I am as sorry as anybody can be and as anxious as anybody can be for the future of the House. How could we conduct our affairs in this fashion ? I hope you will not misunderstand what I have said. It is my humble suggestion that you should choose either of the two alternatives which I have mentioned today and onwards while conducting the affairs of the House.

श्री अध्यक्ष : चौधरी हरद्वारी लाल ने कुछ आबज़र्वेशन्ज़ की हैं। I will not say whether they are healthy or unhealthy. अगर मैं ने उन पर डिस्कशन करने की इजाज़त दी है तो मैं ने पहली ही प्रैक्टिस के बिना पर इजाज़त दी हैं। मैं नहीं चाहता कि पिछली प्रैक्टिस को एकदम हटा दूं। मैं उन प्रैक्टिसिज़ को हटाना चाहता हूं लेकिन परसुएशन कर के, बातचीत कर के, मैम्बरों को कनविंस कर के हटाना चाहता हूं। उन प्रैक्टसिज़ के बेसिज़ पर इस किस्म की चीज़ें होती रही हैं और आज भी हुई हैं। मैं उस के मुताल्लिक ज़िक्र नहीं करना चाहता। मेरा ख्याल है कि यह सब-जुडिस केस हैं और इस सदन में डिस्कस नहीं होना चाहिए। मुझे अफसोस हुआ है कि जो आपोज़ीशन के मैम्बर्ज़ कामरेड राम प्यारा के बारे में मिले थे उन्होंने मुझ से कहा था कि कामरेड राम प्यारा का एटीच्यूड ठीक नहीं था। उस को बाहिर चला जाना चाहिए था। उन्होंने मुझ से कहा था कि कामरेड राम प्यारा ग़लती पर थे। मैं उन के नाम नहीं लेना चाहता। लेकिन इस के बावजूद भी इस हाउस में उन्होंने वह बातें की हैं जो कि नहीं करनी चाहिए थी। उन्होंने मेरे साथ और बातें कीं और हाउस में और बातें कीं हैं। (विघ्न) कुछ मैम्बरों ने एतराज़ किया है कि इस एडजर्नमैंट मोशन पर एक घंटा तक बहस होती रही है, but an adjournment motion cannot be the basis of discussion if the matter sought to be raised though it is subjudice. I, as a Speaker will not be

guilty of allowing it. I will, however, allow time over its admissibility or otherwise. So far my opinion is that the matter is *subjudice*. If, however, any hon. Member will be able to convince me in my Chamber that the matter is not *subjudice*, I will reconsider the matter. The discussion on this matter should end now. I will not allow any other points of Order on this matter.

The Call Attention Motions given notice of by various hon. Members will be taken up to-morrow.

I will now request the House to pass on to the other business on the Order Paper.

(Chaudhri Hardwari Lal has made some observations. I will not say whether they are healthy or unhealthy. If I have allowed any discussion on this matter, I have done so on the basis of previous practice. I do not want that I should stop this previous practice at once. I want to stop this practice, but by persuasion and after consultation and convincing the hon. Members. On the basis of the previous practices, such things have been taking place and today also it has happened. I do not want to make a mention of these things. I think that the case is *subjudice* and should not be discussed in this House. I am sorry to say that all those hon. Members of the Opposition, who saw me about the case of Comrade Ram Piara, told me that the attitude of Comrade Ram Piara was not proper. He ought to have gone out. They told me that Comrade Ram Piara was in the wrong. I do not want to disclose the names of those hon. Members, but in spite of it they have made some observations in the House which they should not have made. They told me something else, but have taken a different stand in the House. (*Interruption*) Some hon. Members have raised objections that this motion has been discussed in the House for more than an hour, but an adjournment Motion cannot be the basis of discussion if the matter sought to be raised *through* it is *sub-judice*.

I will, however, allow time over its admissibility or otherwise. So for my opinion is that the matter is *subjudice*. If, however, any hon. Member will be able to convince me in my Chamber that the matter is not *subjudice*, I will reconsider the matter. The discussion on this matter should end now. I will not allow any other points of Order on this matter.

The Call Attention Motions given notice of by various hon. Members will be taken up to-morrow.

I will now request the House to pass on to the other business on the Order Paper. ,

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मेरी जो प्रिविलेज मोशन है उस का क्या किया है ?

श्री अध्यक्ष : वह कल टेक-अप की जाएगी । (That will be taken up to-morrow.)

सरदार अजायब सिंह संधु : स्पीकर साहिब, मेरी भी एक एडजर्नमैंट मोशन है—

श्री अध्यक्ष : वह भी कल टेक-अप की जाएगी । (That will also be taken up tomorrow.)

(*Interruptions and noise in the House*)

Shri Dev Raj Anand : On a point of Order, Sir.

Mr. Speaker : I will not allow this.

Shri Dev Raj Anand : I rose ten times and you did not allow me to raise my point of Order.

Mr. Speaker : I will not allow any other point of Order.

Shri Dev Raj Anand : I rise on a point of Order, Sir.

Mr. Speaker : I do not allow this.

Shri Dev Raj Anand : It is my privilege to raise a point of Order.

Mr. Speaker : I will not allow any other point of order on this adjournment motion. The hon. Member may meet me in my Chamber and discuss with me to convince me about his view point.

Shri Dev Raj Anand : Sir, I will convince you here.

Mr. Speaker : I will not allow the hon. Member to say anything more on this adjournment motion here.

Shri Dev Raj Anand : Mr. Speaker.................

Mr. Speaker : I will not allow any other point of Order on this adjournment motion.

Shri Dev Raj Anand : Sir, when I rise on a point of Order, you will have to allow me.

Mr. Speaker : I will not allow. I would request Chaudhri Hardwari Lal to please ask the hon. Member to co-operate.

(Noise in the House.)

Shri Dev Raj Anand : It is not fair, Sir. You are partial.

Mr. Speaker : Will the hon. Member please withdraw these remarks ?

Shri Dev Raj Anand : What remarks ? I am not being permitted to raise my point of Order.

Mr. Speaker: Will the hon. Member please withdraw these remarks ?

Shri Dev Raj Anand : What ?

Mr. Speaker : I am very sorry that the hon. Member Shri Dev Raj Anand is adopting a very unparliamentary procedure. He has said that 'I am partial'. He should please withdraw these remarks, otherwise I shall have to name him.

Shri Dev Raj Anand : I withdraw.

(Loud noise and interruptions in the House)

Mr. Speaker : There should be no interruptions please.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, Sir, since the hon. Member Shri Dev Raj Anand has withdrawn the remarks, I will respectfully submit that he may be allowed to raise his Point of Order.

Mr. Speaker : I allow Shri Dev Raj Anand to raise his point of order.

श्री देवराज आनन्द : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, इस गवर्नमेंट को पता लग चुका था कि अब गवर्नमेंट जाने वाली है इस वास्ते वह पहले अपना बोरिया बिस्तरा गोल करे, वह चाहती है कि पंजाब में ऐसा माहौल पैदा किया जाए, पंजाब में ऐसे हालात पैदा किए जाएं ताकि यहां पर प्रेजीडेंट रूल हो। हम ऐसा कभी नहीं होने देंगे

Mr. Speaker : The hon. Member should not please make a speech. He should please resume his seat.

श्रीमती शन्नो देवी : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैं बहुत अदब से दरखास्त करना चाहती हूं और मुझे पंजाब के रहने वालों को याद कराना होगा कि इस भूमि में कहा जाता है कि जहां स्त्रियों की पूजा होती है वहां पर देवता निवास करते हैं। मैं अर्ज करनी चाहती हूं कि मैं ने देखा है कि हाउस में 2 घंटों में इधर उधर से जो बातें हुई हैं वह नहीं होनी चाहिए थीं। इस सदन में जिस ढंग से कार्यवाही हो रही है, खास तौर पर कल और शुक्रवार को हरिजनों का मामला हाउस में आया। वह मामला बहुत गम्भीर था। इस हाउस में काफी बहिने हैं लेकिन उन के अधिकारों को दबाया जा रहा है। आप ने देखा होगा कि तीन बार डाक्टर प्रकाश कौर अपने विचार प्रकट करने के लिये उठीं लेकिन उन को बोलने की इजाजत नहीं मिली। बहिनें हल्ला नहीं डाल सकतीं। उन का काम तो देश को बनाना होता है और देश को बना रही हैं। इस लिये मैं चाहती हूं कि उन के राइट्स का ख्याल रखा जाना चाहिए। इस लिये मैं प्रार्थना करती हूं कि आगे से बहिनों की तरफ भी ध्यान रखा जाए। मैं आगे प्रार्थना करना चाहती हूं कि हाउस की कार्यवाही भी ठीक ढंग से हो।

Mr. Speaker: We will now take up the agenda on the Order Paper.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕਸਟੋਡਿਅਨ ਹੋ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕੰਡਕਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਬ-ਜੁਡਿਸ ਕਹਿ ਕੇ ਡਿਸਅਲਾਊ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੈਰਿਟਸ ਅਤੇ ਡੀਮੈਰਿਟਸ ਦੀ ਉਥੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਹੋ ਸਕੇ।

THE PUNJAB DRAMATIC PERFORMANCES BILL, 1964

(Resumption of Discussion)

Mr. Speaker: Dr. Baldev Parkash was on his legs when the House adjourned yesterday. But he is not present in the House now.

Pandit Chiranji Lal Sharma (Ganaur): Mr. Speaker, Sir, the other day discussion was going on the Punjab Dramatic Performances Bill. While the hon. Leader of the Opposition Sardar Gurnam Singh was speaking, he pointed out Clause 10 of the Bill. After going through the Bill, I fully agree with him. He drew the attention of the Government towards the absence of any provision in the Bill regarding appeal. As I have already said, my hon. Friend Sardar Gurnam Singh referred to Clause 10 of the Bill. This Clause reads :—

> Any person aggrieved by an order made under section 3 or section 4 may, within sixty days of the publication of such order, in the official Gazette under sub-section (3) of section 3 or, as the case may be, within sixty days of the date on which an order under section 4 is made, prefer an appeal to the State Government or an officer authorised in this behalf by the State Government or an officer authorised in this behalf by the State Government

[Pandit Chiranji Lal Sharma]

> by notification, and upon such appeal the appellate authority may pass such orders as it deems fit confiming, varying or reversing the order appealed against, and may pass such consequential or incidental orders as may be necessary.

Mr. Speaker, Sir, If you will kindly refer to Clause 3 or Clause 4 of the Bill, you will kindly note that these two clauses make provision for prohibition of objectionable performances. Clause 3 refers to some sort of permanent prohibition and clause 4 refers to temporary prohibition of objectionable performances. Now, Sir, with your permission, I would read out Clauses 6 and 7 of the Bill. Clause 6 reads —

> Any person on whom a copy of the order referred to in section 3 or section 4 is served and who does, or willingly permits, any act in disobedience of such order, shall, on conviction, be punishable with imprisonment for a term which may extend to three months, or with fine which may extend to one thousand rupees, or with both.

This is the penal clause for disobeying the order. Clause 7 deals with penalty for disobeying prohibition. It says —

> Any person who, after the publication of an order under sub-section(3) or section 3 or during the period when an order made under section 4 is in force, organizes or is responsible for the conduct of, or who with the knowledge that such an order under section 3 or section 4 is in force takes part in, the performance prohibited thereby or any performance substantially the same as the performance so prohibited, shall on conviction, be punishable with imprisonment for a term which may extend to three months, or with fine which may extend to one thousand rupees, or with both.

(*At this stage, Sardar Gurnam Singh, a member of the Panel of Chairmen occupied the Chair*)

Mr. Chairman, these two clauses, i.e., clauses 6 and 7 are penal clauses. I may submit, Sir, that provision for appeal against these penal clauses is missing from the Bill.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਬਾਹਰ ਬੜਾ ਵਡਾ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੱਤਾ ਕੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

Mr. Chairman : I would request the hon. Member Pandit Chiranji Lal Sharma to continue his speech.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਗਿਆਨੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ : ਨੋ, ਨੋ, ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰਨਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਅਛਾ, ਫਿਰ ਸਿਆਸੀ ਮੌਤ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰ ਗਏ। ਤੁਸੀਂ ਮਾਤਮ ਪੁਰਸੀ ਤੇ ਆਏ ਹੋ।

Planning and Public Works Minister : He is alive.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Chairman, Sir. It was rightly pointed out by you yesterday when you were speaking on this Bill that there is no provision in the Bill for appeal. I fail to understand how at that moment, the hon. Home Minister wanted to invite your attention to the provision of an appeal in the Bill.

Mr. Chairman : He was pointing out that clause 10 dealing with appeal relates to clauses 3 and 4 of the bill. But I also said that these prohibitory orders should be appealable.

Pandit Chiranji Lal Sharma : The hon. Home Minister, Sir, invited your attention to clause 10 of the Bill.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਹੁਣੇ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਦੋ ਮਿੰਟ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Mr. Chairman : Giani Kartar Singh is alive. This is no point of Order.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜੇਕਰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਗਲਤੀ ਹੈ ।

ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰਨਗੇ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Chairman, Sir, caluse 10 of the Bill makes a provision for appeal by a person who feels aggrieved against the order passed under clause 3 or clause 4. But I do not understand if there is any provision for appeal against conviction. I feel that there should have been some provision for appeal in the Bill.

Mr. Chairman : That is what I pointed out to the hon. Home Minister yesterday. He said that appeal lies under the Criminal Procedure Code. I, however, pointed out to him that the necessary provision for appeal should be there in the Bill. He will reply to that.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Then, Sir, I will read out clause 11 of the Bill—

> Where no order under section 3 or section 4 has been made in respect of any performnce, nothing in this Act shall bar a prosecution under the Indian Penal Code (Central Act XLV of 1860) or any other law for the time being in force.

I do not know whether any appeal against conviction under clauses 6 or 7, will be made under the Criminal Procedure Code or under this Bill. I would, therefore, request the hon. Home Minister to clarify the position of the Government or clarify the position of law because usually when bills are self contained, provisions for appeals or revisions are made therein. It is only on this point that I have to invite the attention of the hon. Home Minister and I hope, he will kindly clarify the point. Thank you.

Comrade Ram Chandra (Nurpur) : Sir, I beg to move—

> That the Punjab Dramatic Performances Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be referred to a select Committee consisting of—
>
> (1) Pandit Mohan Lal, Home Minister
>
> (2) Sardar Gulab Singh, Chief Parliamentary Secretary,
>
> (3) Sardar Gurnam Singh.
>
> (4) Sardar Kulbir Singh.

[Comrade Ram Chandra]

(5) Sardar Gurdial Singh Dhillon

(6) Comrade Ram Piara

(7) Shri Fateh Chand Vij

(8) Comrade Jangir Singh 'Joga'.

(9) Comrade Ram Kishan

(10) Shri Balramji Das Tandon, and

(11) Comrade Ram Chandra

with a direction to make a Report within three months.

चेयरमैन साहिब, मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह बिल फंडामैंटल लिबर्टीज़ से ताल्लुक रखता है क्योंकि ड्रामे करने पर पाबंदियां लगाई जा रही हैं। इसी प्रकार अंग्रेज़ी राज में भी ड्रामों पर पाबन्दियां लगाई जाती थीं, ड्रामे कानूनन रोक दिये जाते थे। मुझे अफसोस है कि हमारी अपनी गवर्नमैंट होते हुए भी वही रीकोर्स अडाप्ट किये जा रहे हैं। बिल को ड्राफ्ट करने में भी कई नुक्स रह गए हैं। मेरी पहली खाहिश यह थी कि इस को सरकुलेट किया जाए लेकिन अगर मैं यह मोशन लाता तो यह कहा जाना था कि इस में ज्यादा देर लग जाएगी, इस लिये मैं प्रार्थना करना चाहता हूं कि इस को सीलैक्ट कमेटी में भेज दिया जाए ताकि ड्राफ्टिंग के नुकायस भी दूर कर दिये जाएं और साथ ही यह भी देख लिया जाए कि यह पाबन्दियां जो लगाई जा रही हैं इन से फंडामैंटल राईट्स तो खत्म नहीं होते। मैं लम्बी तकरीर नहीं करना चाहता। यह आशा करता हूं कि गवर्नमैंट मेरी अमैंडमैंट को मान कर इसे सिलैक्ट कमेटी के सुपुर्द कर देगी।

Mr. Chairman : Motiton moved—

That the Punjab Dramatic Performances Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be referred to a Select Committee consisting of—

(1) Pandit Mohan Lal, Home Minister,

(2) Sardar Gulab Singh , Chief Parliamentary Secretary

(3) Sardar Gurnam Singh

(4) Sardar Kulbir Singh

(5) Sardar Gurdial Singh Dhillon,

(6) Comrade Ram Piara,

(7) Shri Fateh Chand Vij,

(8) Comrade Jangir Singh 'Joga',

(9) Comrade Ram Kishan

(10) Shri Balramji Das Tandon, and

(11) Comrade Ram Chandra

with a direction to make a Report within three months.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक (सफीदों) : गुज़ारिश यह है कि यह बिल लोगों की आज़ादी को कब्ज़ करने के लिये लाया गया है। गवर्नमैंट की अपनी मर्ज़ी होगी कि जिस ड्रामे या

परफार्मेंस को चाहे करने की इजाज़त दे दें और जिस को न चाहे न इजाज़त दे। इस में और भी कई फ्ला हैं। सैक्शन 6 और 7 के मातहत यह नहीं बताया गया कि अपील कहां की जाएगी। ड्रामैटिक परफार्मेंस करने वाले जो इन का हुक्म नहीं मानेंगे उन को सैक्शन 6 और 7 के मातहत सज़ा दे दी जाएगी। यह क्लियर नहीं किया कि क्या आई. पी. सी. हावी होगा या सैक्शन 6 और 7 होगा। इस लिये मैं कामरेड राम चन्द्र की मोशन की ताईद करता हूं कि इस को सिलैक्ट कमेटी के हवाले किया जाना चाहिए।

यह बिल सीलैक्ट कमेटी के पास जाना चाहिए ताकि वहां पर इस के सभी ड्राबैक्स पर विचार किया जाए और ऐपीलेट अथारिटी वाली क्लाज़ को भी शामिल करके इस पर पूरे तौर पर सोच विचार कर के यहां पर पेश किया जाए। मैं होम मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करूंगा कि वह इस मोशन को मान लें और बिल को सिलैक्ट कमेटी के सुपुर्द किया जाए।

12.00 noon

Mr. Chairman : Does the Home Minister agree to the motion moved by Comrade Ram Chandra ?

गृह मन्त्री : सीलैक्ट कमेटी वाली मोशन को मैं नहीं मानता। मैं ऐक्सप्लेन करूंगा। I am opposing the motion, Sir.

Mr. Chairman : I just enquired this to save the time of the House.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਇਹ ਜਿਹੜਾ 'ਡਰਾਮੇ ਖੇਡਣ' ਬਿਲ ਹੈ ਇਹ ਸੰਨ 1876 ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡਣ ਐਕਟ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਹ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡਣ ਐਕਟ ਕੁਝ ਖਾਸ ਆਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਬੜੀ ਭਰਪੂਰ ਤਹਿਰੀਕ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਥਾ ਚਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ, ਡਰਾਮਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਨਾਲ ਰਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਬਲਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡੇ ਗਏ।

Mr. Chairman : Is the hon. Member opposing the motion or speaking in support of it ?

Comrade Shamsher Singh Josh : I am opposing the Bill.

Mr. Chairman : At this stage, the motion is whether this Bill should be referred to the Joint Select Committee or not. I would like the hon. Member to confine his speech to the motion before the House.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਮੈਂ ਬੋਲਣ ਲਈ ਉਠਿਆ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਬਿਲ ਦੀ ਸੈਕੰਡ ਰੀਡਿੰਗ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ......

Mr. Chairman : All right, the discussion will be carried on simultaneously both on the bill and the motion.

कामरेड राम चन्द्र : चेयरमैन साहिब, पहले सीलैक्ट कमेटी वाली मोशन का फैसला कर लें और उस के बाद जैसा चाहें वैसा कर लें।

Mr. Chairman : As I have already said, the dicussion will be carried on both on the Bill as well as the motion.

Chaudhri Inder Singh Malik: It is the motion that we are discussing at present. Let it be first disposed of.

Mr. Chairman : The House is discussing both the Bill and the motion.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਅਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਬਾਇਆ ਜਾਏ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਅੰਬਾਲਾ, ਜਾਲੰਧਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦੇ ਖੇਡਣ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

Chaudhri Inder Singh Malik : The House is not in quorum. So no further discussion can be allowed.

Mr. Chairman : There are 17 Members present in the House. The quorum is there. Comrade Josh should go on with his speech.

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸ਼ਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਔਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਡਰਾਮੈਟਿਕ ਕਲੱਬਾਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਵੀ ਆਏ। ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਨੂੰ ਅਲਟਰਾ ਵਾਇਰਸ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਨ 1958 ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ। ਉਸ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੈਸੀਅਤੀ ਟੈਕਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉਤੇ 121 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਡਰਾਮਾ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਡਰਾਮੇ ਦੇ ਖੇਡਣ ਦੇ ਉਤੇ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਡਰਾਮਾ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਖੇਡਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਡਰਾਮਾ ਨਹੀਂ ਖੇਡ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਕੇਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਆਇਆ ਔਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਉਹੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਪਰੋਵੀਯਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅਜ ਇਥੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਿੰਗਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਔਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇ ਮੁਖਾਲਫ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਖੇਡੇ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੁਣ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨੇ।

ਪਿਛਲੇ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਕ ਸੈਡੀਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਮੱਦ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜ਼ੱਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਸੈਡੀਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਚੇਂਜ ਆਫ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਯੋਗ ਕਰਾਰ ਨਹੀਂ

ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਔਰ ਵਾਕਈ ਇਹ ਹੋਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਜਮਹੂਰੀ ਸੈਟ ਅਪ ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਔਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਕ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਇਨਸਰਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਗੱਲ **ਹੈ**। ਇਹ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡਣ ਬਿਲ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਿਰਰਥਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੀਨਿੰਗਲੈਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਸੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਤਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਰਤਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਹੁਣ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮਦ ਹੈ—12 ਵੀਂ ਮਦ। ਉਸ ਵਿਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੁਵਰਤੋਂ ਕਰਨਗੇ ਔਰ ਜੇ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਦੀ ਕੁਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ—ਐਨਾ ਸ਼ੀਲਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਨੂੰ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੀ ਇਰਾਦਾ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀ ਪਰਚਾਰ ਔਰ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਰਾ ਗੌਰ ਫਰਮਾਉਣਾ, ਇਸ ਮਦ 12 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

> "12. ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਨੇਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਅਫਸਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਦਾਵਾ, ਫੌਜਦਾਰੀ ਮੁਕਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ"

ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਨੂੰ ਸ਼ੀਲਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਬਲਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਨ-ਲਿਮਿਟਿਡ ਪਾਵਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਪੀਲ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਮਦ ਨਾਲ ਉਸ ਹਕ ਨੂੰ ਨਿਰਰਥਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਡੇ ਵਸੀਹ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਕ ਪਖ ਵਿਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਖੋਹਣ ਦੀ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਧਾਰਾ ਦੋ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬਹੁਤ far flung ਔਰ wide definition ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਜਾਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਇਕ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸਿਟੀਜ਼ੇਨ ਜਾਂ ਤਬਕੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਗੌਰ ਕਰੋ ਕਿ ਜੇ ਬਲੈਕਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣ ਲਈ ਚੋਰ ਬਜ਼ਾਰੀ ਔਰ ਪ੍ਰਾਫੇਟੀਅਰਿੰਗ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣ ਲਈ, ਭੰਡਣ ਲਈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਦੀ ਨਿਗ਼ਾਹ ਵਿਚ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਡਰਾਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਸ਼ਲ ਮੁਹਰਮਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿਘ ਜੋਸ਼]

ਜਿਹੜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਰਾਫੇਟੀਅਰਜ਼ ਔਰ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟੀਅਰਜ਼ ਦੀ ਪਿਠ ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਡਰਾਮੇ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦੇਵੇਗੀ। ਜੇ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਸਰਮਾਇਦਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਸਪਲਾਇਟੇਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੇ ਇਹ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਸਰਮਾਇਦਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਚੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭੁਖਾ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਡਰਾਮੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਡੀਪਿਕਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਜਾਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਫਸਰ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੰਡਣ ਲਈ ਕੋਈ ਡਰਾਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੜਕਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਫਰਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰੋੜਾ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰੀਸੈਂਸਰਸ਼ਿਪ ਵਾਲੀ ਮਦ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਾਮਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬੁਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਹ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮਹਿ-ਸੂਸ ਕਰ ਲਵੇ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਕ ਦੇਵੇਗਾ ਇਸ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਰਖਣੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਉਹ ਇਸ ਮਦ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨਲਿਮਿਟਿਡ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੇਲੇ ਦੇ ਐਕਟ ਹੇਠ ਕੋਈ ਵੀ ਡਰਾਮਾ ਖੇਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਿਛੋਂ ਭਾਵੇਂ ਐਕਟ ਹੇਠਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੋਅਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਮਦ ਨੂੰ ਅਲਟਰਾਵਾਇਰੀਜ਼ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਫ-ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਲਹਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਅਨਲਿਮਿਟਿਡ ਪਾਵਰਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਡਿਸਕਰੀਸ਼ਨਰੀ ਇਖਤਿਆਰ ਹਨ। ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੁਕਦਮਾ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਚਾਹੁਣ ਲਿਖ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚੈਲਿੰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੋਜ਼ੀਕਿਊਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰੀਸੈਂਸਰਸ਼ਿਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਖਾਸ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ, ਉਹ ਵੀ ਲਿਮਿਟਿਡ ਸਮੇਂ ਲਈ। ਫਿਰ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਵਾਂਗ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਪੀਚ ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲਜ਼ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡਣ ਤੇ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਸਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਫੰਡਾਮੈਂਟਲ ਰਾਈਟਸ ਤੇ ਛਾਪਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਮਪਰਾ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖ ਕੇ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਾਵ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਪੈਨਲਟੀ ਦੀ ਮਦ ਹੈ ਜੋ ਉਬਜੈਕਸ਼ਨੇਬਲ ਹੈ, ਸਖਤ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕੈਦ ਜਾਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਇਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਰੇਟਰੋਗਰੇਡ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਚੌਥੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਐਕਟ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਅਗੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਡ੍ਰਾਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਹ ਡਰਾਮਾ ਖੇਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਦਸੋ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਹਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਬਲਿਕ ਹਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਡਰਾਮਾਂ ਆਰਗੇ-ਨਾਈਜ਼ਡ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਅਲਹਾਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰਾਮਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਧੱਕੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ।

(At this stage the Deputy Speaker occupied the chair.)

ਪੰਜਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਕੁਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਰਜ ਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੋਲਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਇਸ-ਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦਫਾ 144 ਦਾ ਅਤੇ ਡੰਡੇਸ਼ਾਹੀ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਨਿਆ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਲਾ ਦਾ ਗਲਾ ਵੀ ਘੁਟਿਆ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡਾ ਜੋ ਪਬਲਕਿ ਰੀਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾਂ ਹੈ ਉਸ ਵਲੋਂ ਲੱਦਾਖ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਹੀ ਭਾਵੇਂ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, 26 ਜਨਵਰੀ ਜਾਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਹੀ ਭਾਵੇਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਹਾਇਤ ਗੰਦੇ, ਨਿਰਲੱਜ ਅਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਗੀਤ ਸਟੇਜ ਤੇ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤਰੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਗੰਦੇ ਗੀਤ ਹੀ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਨਿਰਲੱਜ ਪੋਜ਼ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ? **(Has the hon. Member attended such functions?)**

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਜਦ ਉਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਗੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮੁੰਡਾ ਮੋਹ ਲਿਆ' ਆਦਿ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਐਕਟ ਨੂੰ ਕਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਆਫ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਡੇ ਇਖਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਲਾ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਦੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। (ਵਿਘਨ) ਜੇ ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਬੜੇ ਕਰੜੇ ਅਤੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਹਨ ਜੋ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, **ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਧਕੇਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਣਾਏ** ਹਨ, ਸਮਝਾਂਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਿਰ **ਉੱਚਾ** ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਉੱਤਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਆਫ ਆਬਜੈਕਟਸ ਐਂਡ ਰੀਜ਼ਨਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੰਡੀਸ਼ਨਜ਼ ਬਹੁਤ ਚੇਂਜ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹਾਲਾਤ ਬਿਲਕੁਲ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਦਫਾਤ ਨੂੰ ਖਿਲਾਫ ਕਾਨੂੰਨ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਹੁਣ ਐਕਟ ਨੂੰ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਪ੍ਰੋਨਾਊਂਸਮੈਂਟਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਲਿਬਰਲਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ :—

> ਰੰਗੀ ਕੋ ਨਾਰੰਗੀ ਕਹੇਂ, ਗਾੜ੍ਹੇ ਦੂਧ ਕੋ ਖੋਇਆ,
> ਚਲਤੀ ਕੋ ਗਾੜੀ ਕਹੇਂ, ਦੇਖ ਕਬੀਰਾ ਰੋਇਆ ।

ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਗਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਵਾਲੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੇ ਹਥ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਿਬਰੇਲਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿਲ ਤਾਂ ਜਾਪਦਾ ਜੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਅਗਰ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਖੁਦ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਰਖਦੇ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਪਾਸ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਏ । ਖਿਆਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਡਿਸਪੈਸ਼ਨੇਟਲੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਨਾਊਂਸਮੈਂਟਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖ ਸਕੇਗੀ ਕਿ ਆਖਰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਬਜੈਕਸ਼ਨ ਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਪਾਵਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਡਰਾਮੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕੀ ਛਿਪੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਅਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਹੀ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡੇ ਜਾਣ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਠੀਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਨੂੰ ਕਲੀਅਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਤੇ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪਬਲਿਕ ਪਲੇਸ ਤੇ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਉਂ ਖੇਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰਾਮੇ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਖੇਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਡਰਾਮੇ ਨੂੰ ਇਕ ਕਮਾਈ ਦਾ ਜ਼ਰਈਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਕਨਾਤਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਂ ਢਕ ਕੇ ਦਾਖਲਾ ਟਿਕਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫੀਸ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਸੋਸ਼ਲ ਡਰਾਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਲ ਖੇਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਧਾਰਮਕ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਪੈਸਾ ਕਮਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਰੁਚੀਆਂ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਗਲਾਂ ਲੈਕਚਰ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ

ਉਹ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਡਰਾਮੇ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਣ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਨਾਫਰਤ ਫੈਲਾਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੁਲਕ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੀ ਆਈ ਹੈ ਸਗੋਂ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਵੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਡਰਾਮੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਖੁਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਫੀਸ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਚੰਦਾ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਜਲਸਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਐਕਟਰ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਐਕਟਿੰਗ ਸਪੀਚ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਕ ਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮਜਰੂਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਸਰ-ਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਟਰ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਤਾਂ ਜੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਕਈਂ ਵੇਰ ਅਫਸਰ ਵੀ ਇਨਸਾਫ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ । ਮੈਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀ. ਸੀ. ਨੇ ਹਾਈ-ਹੈਂਡਡਨੈਂਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਲਿਬਰਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੋ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਸਖਤ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਬਰਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਹ ਦਫਾ ਰਖ ਦੇਣੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰਾਮਾ ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਬਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ਐਕਸ਼ਨ ਲਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦਬਾਏਗੀ । ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਿਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰਾਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਦਫਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਕਿਸੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ਰ ਨੂੰ ਹੈਰਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਡਰਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜਲਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਨਾ ਆਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੱਚੂ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗੇ ।

ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਡਰਾਮੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਔਬਜੈਕਸ਼ਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਤੇ ਡਰਾਮਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਡੀ. ਸੀ. ਰਾਹੀਂ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਡਰਾਮੇ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਪੁੱਛੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਤੇ ਜੇਕਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਤਸਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਮੁੱਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਲਟਾ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਸੇ ਹੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੈਦਾਂ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਥਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਅਖਤਿਆਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਰਗੜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਦ ਕਿ ਅਸੀਂ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਧ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਇਤਨੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰੀਏ ।

ਸਪਰੈਸ਼ਨ ਅਤੇ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਜੇਕਰ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਚਲਾਏ ਤਾਂ ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਲਾਫ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਡਰਾਮਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਬ-ਲੀਅਤ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਓਪੀਨੀਅਨ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਪਬਲਿਕ ਓਪੀਨੀਅਨ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਧਾਰਣ ਲੋਕ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਲਿਆਕਤ ਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਡਰਾਮਾ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲਸਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪਬਲਿਕ ਓਪੀਨੀਅਨ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਕਾਲੋਨੀਅਲ ਟੈਂਡੈਂਸੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੰਪੀਰੀਅਲ ਜਾਂ ਆਟੋਕ੍ਰੇਟ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਬਲਿਕ ਓਪੀਨੀਅਨ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵਾਜ਼ਿਹ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਪਿਰਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਕਰੈਕਟਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸ ਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅਲਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਵਕਤ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਦੇ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਟੀ ਪਾਲਿਟਿਕਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਹਿਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆਂ ਅਜ 14 ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਸਹੀ ਮਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਫਰੀਡਮ ਆਫ ਐਕਸਪਰੈਸ਼ਨ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਰਵਾਇਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਗਰ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤ ਸਟੈਪ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਇਕਬਾਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪਿਛੇ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਗਵਰਮੈਂਟ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੈਟਿਸਫਾਈ ਕਰੇ। ਜਿਹੜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੇ ਏਥੇ ਰਖੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕਬਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਸਪਿਰਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਹਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਮੈਜਾਰਟੀ ਦੇ ਬਲ ਬੋਤੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ ਐਸ. ਸੀ.) : ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਮੇਰੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਡਰਾਮਾ ਕਰਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪੇਸ਼ਾ ਹੈ। ਡਰਾਮੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੇਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿ ਇਕ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਡਰਾਮਾ ਖੇਡਣਾ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮੁਖਾਲਫਾਂ ਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਣ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, 10-10, 12-12 ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਢੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਖੁਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਦ ਖਿਆਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਲੇਡੀ ਮੈਂਬਰ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੌਕਾ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ। ਇਹ ਗੱਲ ਵਾਪਸ ਹੀ ਲੈ ਲਓ (The hon. Member should bear in mind that when a Lady Member is occupying the Chair he should show due deference to her. The hon. Member has been given an opportunity so that he may say something beneficial. The hon. Member should withdraw his words.)

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ: ਇਹੋ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਤ ਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਡੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਨਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਵੇ। ਜੇ ਅਜ ਜਨਤਾ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੀ. ਸੀ. ਡਰਾਮਾ ਖੇਡਣ ਵਾਸਤੇ ਆਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ, ਪਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੋ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਪਰਚਾਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੋਈ ਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਮਹੂਰੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਖੇਡ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਇਸ ਕਦਮ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦਾ ਜੇ ਉਹ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਐਸੇ ਪਰੋਵੀਜ਼ੋ ਰਖਦੀ ਕਿ ਉਹ ਡੀ. ਸੀ. ਤੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਯਕਸਾਂ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਰਾਈਟਸ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ]

ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੇਣ। ਇਹ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਰਖੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਡੀ. ਸੀ. ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਮੰਨਜ਼ੂਰੀ ਲਵੇ।

ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ (ਅੰਬ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਏਥੇ ਪਾਵਰ ਪਾਲੇਟਿਕਸ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਇਕ ਮੁਖਾਲਿਫ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਥ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਮੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਦਸੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੋ। (The hon. Member should mention the drawbacks in the Bill. He should avoid such references.)

ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ: ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਮੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕੀ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੈਨ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਤੇ ਇਕ ਕੁਲਹਾੜਾ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਡਰਾਮੇ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਖੇਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਹੀ ਕਲਚਰ ਨੂੰ ਪਰੀਜ਼ੈਂਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਫੈਲਾਈ ਗਈ ਗਲਤ ਕਲਚਰ ਤੇ ਸਟ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਪਣੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੈਰ ਜਮਹੂਰੀ ਕਦਮ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪ. ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਡਿਗਨੀਟਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨਚਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਜੇ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਡਰਾਮਾ ਖੇਲ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ? ਪਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਡਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜਦੇ ਫਾਸ਼ ਹੋਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਰਾਮ ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਨਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਸਵਾਂ ਵਿਚ ਫਿਲਮੀ ਗਾਣੇ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੰਦਗੀ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਲਗਾਉ। ਸਿਰਫ ਲੱਠ ਲੈ ਕੇ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਜ਼ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਨਾ ਪਏ ਰਹੋ ਬਲਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭ੍ਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਫੈਲਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕੋ।

(ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ।)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬੋਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ; ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਬੋਲ ਲਉ। (Dr. Baldev Parkash has already spoken. If the hon. Member wants to speak, he may do so for five minutes.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ?

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਬੋਲੀ ਜਾਉ । ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੋਲੀ ਜਾਉ । (The hon. Member may go on speaking for the whole day.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मैं, जनाब, यह कहना चाहता हूं कि आप जो बोलने पर लिमिट लगा देती हैं वह नहीं होना चाहिए क्योंकि रूल्ज़ यह हैं कि बिल्ज़ पर बोलते हुए अगर कोई इर्रैलेवेंट नहीं है तो उसे आप रोक नहीं सकतीं ।

उपाध्यक्षा : आप बैठिए । चौधरी मुख्तियार सिंह, आप यह बात दिल से निकाल दीजिए कि रूल्ज़ को सिर्फ वुकला साहिबान ही पढ़ सकते हैं । मुझे पता है । जहां तक रेलैवेंट स्पीचिज़ का सवाल है वह तो दो दो दिन तक हो सकती हैं । और यह ठीक है कि मैं ने मालवीय जी की स्पीचिज़ दो दो दिन तक सुनी हैं । (Addressing Chaudhri Mukhtiar Singh : The hon. Member may take his seat. If he is under the impression that only lawyers can understand the rules, it is not correct. I know the rules. So far as the relevant speeches are concerned these may be delivered for even two days at a stretch. It is a fact that I have heard Malviya Ji's speeches even for two days.)

बाबू बचन सिंह : बिल पर बहस हुए बगैर क्या कोई लिमिट मुकर्रर की जा सकती है ?

उपाध्यक्षा : आप तीन दिन तक बहस करते रहिए । (The hon. Member may continue discussing this Bill even for three days.)

चौधरी राम सरूप : हमेशा से कनवैनशन यह है कि जहां तक बिलों पर बोलने का ताल्लुक है, पाबन्दी नहीं लग सकती । यही हमारे कांस्टीच्यूशन में प्रोवाइड है ।

उपाध्यक्षा : यह आप का प्वायंट आफ आर्डर है ? (Is it the point of order of the hon. Member ?)

चौधरी राम सरूप : नहीं, यह प्वायंट आफ आर्डर नहीं है । मैं आप का बड़ा अदब करता हूं लेकिन मैं बहुत पुराना असैम्बली का मैम्बर हूं और जो हकूक हमें दिये गये हैं, जो हमारे प्रिविलेजिज़ हैं, उनकी तरफ मैं आपका ध्यान दिलाना चाहता हूं । और वह यह है कि बिल पर बोलते वक्त टाइम लिमिट नहीं रखी जा सकती । हां, गवर्नमैंट की यह आप्शन है कि वह अगर यह महसूस करे कि देर काफी हो गई तो वह क्वैश्चन पुट कर सकती है कि इस पर बहस बन्द की जाए ।

उपाध्यक्षा : मैं आप के साथ साथ मैम्बर चली आ रही हूं । मैं यह सब जानती हूं । आप बैठ जाइए । (I am continuing to be a member of this House along with the hon. Member. I know all this. The hon. Member may take his seat.)

चौधरी राम सरूप : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप की इनफर्मेशन के लिये बताना चाहता हूं कि मैं आप से पहले मैम्बर बना था और मुझे आप से कम तजुरबा नहीं है ।

उपाध्यक्षा : मैं स्पीकर साहिब से रिक्वैस्ट करूंगी कि वह आप को पैनल आफ चेयरमैन में रख लें ताकि आप के तजर्बे का हाउस लाभ उठा सके । (I would request the hon. Speaker to include the name of the hon. Member in the Panel of Chairmen so that the House is benefited by his experience.)

चौधरी राम सरूप : डिप्टी स्पीकर साहिबा, हम जब बोलना शुरू करते हैं तो आप मिनट मिनट के बाद घंटी बजा देती हैं और बिना किसी वजह के ही कह देती हैं 'Please wind up.' यह आप का तरीका ठीक नहीं है ।

Comrade Shamsher Singh Josh : Madam, I want to inform the House that no ban was suggested on the discussion of the bills in the meeting of the Business Advisory Committee.

Deputy Speaker : I also know the decision of the Business Advisory Committee. क्या आप समझते हैं कि मैं अनजान हूं इस मामले में ? (I also know the decision of the Business Advisory Committee Does the hon. Member think that I am ignorant of this matter ?)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ) : ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੈ ਇਹ ਸਾਡੇ ਫਰੀਡਮ ਆਫ ਸਪੀਚ ਅਤੇ ਐਕਸਪਰੈਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਈਟ ਨੂੰ ਕਰਬ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਸਾਡੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 19 ਜੋ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ....

"19. (1) All citizens shall have the right—
(a) to freedom of speech and expression;
(b) to assemble peacably and without arms ;
(c) to form associations or unions ;
(d) to move freely throughout the territory of India ;
(e) to reside and settle in any part of the territory of India ;

* * * *

* * * *"

ਸਾਡੀ ਕੰਸਟੀਚੂਐਂਟ ਅਸੈਂਬਲੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਵਾਲੇ ਬਾਲਗ ਨੇ ਇਲੈਕਟ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਰਾਈਟ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੱਤੇ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਹੈ । ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਲਕ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਕੂਕ ਕੀ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਹਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਾਡੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਰੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਮੁਖਤਲਿਫ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗੀਨ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਖਤੀਆਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ । ਇਹ ਹਕ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕ ਤਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੀਸ ਕਟਵਾਏ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਆਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਫਾ 124 ਅਤੇ 108 ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਐਕਸਪਰੈਸ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ । ਲੇਕਿਨ ਤਾਰੀਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਦਾ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਮਿਟ ਗਈਆਂ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਉਹ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚਾਹੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਿੰਦਾ

ਰਹੇਗਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਗਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਕੀਆਨੂਸੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਜੋ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਸੁਏਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹਮ-ਖਿਆਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਔਰ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਰਾਏ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਕੂਕ ਤੇ ਹੀ ਛਾਪਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੀਸਫੁਲੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਰਾਮਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਕਿ ਲਕ ਇਕਠੇ ਨਾ ਹੋਣ । ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਗੱਲ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਲਸਾ ਕਿਥੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਡਰਾਮਾ ਕਿਥੇ ਹੋਵੇਗਾ । ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਾਇਆ ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਵੀ ਲੋਕ ਡਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦੇ ਖੇਤ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਜਲਸਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇਗੀ । ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 16 ਸਾਲ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੀ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਮਗਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਏਥੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤਬਕਾ ਹੈ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਡਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਖੀ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ, ਮਗਰ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਸਖਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਦਹਿਸ਼ਤਜ਼ਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਲੋਕ ਐਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰਾਮੇ ਕਰਨਾ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨ ਹੈ, ਮਗਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਰਖਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਰਾਈਟੇਰੀਆ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕਰਾਈਟੇਰੀਆ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਜਿਹੜੀ ਫਿਲਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਬੇਜਾਨ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਡਰਾਮੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਕਈ ਹਫਤੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਸਖਤ ਦਫਾਤ ਰਖੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ । ਬਾਕੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਚੈਲੰਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੋਲੋਂ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚ ਚੈਲੰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰੋਜ਼ ਮਨ ਮਾਨੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਟਰੈਂਡ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਕਰਨਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਨੂਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਰਾਏ ਬਣਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਉਹ ਰਾਏ ਬਣਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲੇ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਿਲਾ ਵਜਾਹ

1-00 P.m.

ਚਲੇ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ । ਉਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਚੈਲੰਜ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਢੁਕਦੀ ਹੈ ? (Please wind up. Is it relevant to this Bill ? Please wind up.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਗਏ । ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਖਿਲਾਫ ਫੈਸਲੇ ਦਿੱਤੇ । ਅਗਰ ਇਹ ਹਕ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜਾ ਅਨਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਅਤੇ ਡਿਕਟੇਟਰਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹ ਦਫਾਤ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ:

'A poet is one who calls for the good latent in the human breast".

ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖੂਬੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਨਸਾਨਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਇਹ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਅੰਤਰ ਹੈ । ਅਜ ਅਸੀਂ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਅਗੇ ਟੱਪ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ । ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਭਾਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਫਿਕਰਾ ਕੋਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ:

"In a vast country like India, there must be room for all schools of honest thought."

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਇਹ ਪਲੀਡ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੁਲਕ ਹੈ, ਇਥੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਨੂੰ ਪਨਪਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਕੋਲ ਡਰਾਮੈਟਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਮੁਖਤਲਿਫ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇਕ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਦਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਹੈ । ਇਹ ਲੀਡਰ ਖੁਦ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਮਾਈਂਡ ਫਰੈਂਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫੇਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਨਸ਼ੇ ਬੰਦੀ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਹੈ । ਡਰਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਏ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਹੋਏਗਾ । ਜੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਐਨੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਸਸਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬਿਕਰੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀ ਪੀਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਰਾਏ ਕਾਇਮ ਹੋਏਗੀ ।

Deputy Speaker: Wind up please. ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਰੋ । (The hon. Member may please wind up. He may accede to my request at least some times.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਨੋਟਸ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਉ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰੋ । (The hon. Member may please take the notes in his hand and wind up his speech.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਹੈ । ਦੂਸਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਚੀਜ ਜੋ ਹਨ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ :

"(iii) seduce any member of any of the armed forces of the Union or of the Police forces from his allegiance or his duty, or pre-judice the recruiting of persons to serve in any such force or prejudice the discipline of any such force;—"

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਅਦਮ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਕਲੀਫ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਅਦਮ ਤਸ਼ੱਦਦ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਮਿਸਟਰ ਰਮੇਸ਼ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਨਾਨ-ਵਾਇਲੈਂਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿਚ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਲ-ਇੰਡਿਆ ਕਾਂਗਰੇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅਪਰੀਸ਼ੀਏਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਪਰੀਸ਼ੀਏਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਾਨ-ਵਾਇਲੈਂਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਕਾਨਸੈਂਸ ਨੂੰ ਕਰਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। (ਘੰਟੀ) ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਫਾਤ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹਨ ਇਹ ਸਖਤ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਂਨਸ਼ੈਂਸ ਨੂੰ ਕਰਬ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦਫਾਤ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਜ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਅਖਤਿਆਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਚੈਲੰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, 11 मैंबर साहिबान ने इस बिल की बहस में हिस्सा लिया है। काफी तफसील के साथ इस पर बहस हुई है। मेरा ख्याल है कि आज के इंट्रप्शन आवर से पहले पहले यह बिल पास हो सकेगा। लेकिन फिर भी मैं आप से प्रार्थना करना चाहता हूं कि जैसा कि आप जानती हैं कि काफी वक्त प्वायंट्स आफ आर्डर में गुज़र गया, अगर जरूरत हो तो थोड़े मिनट हाउस का टाईम बढ़ा दें ताकि यह बिल पास हो जाए।

उपाध्यक्षा : नहीं, टाईम के अंदर ही हो जाएगा। (No, this Bill will be passed before the normal hour of interruption.)

गृह मन्त्री : मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि ऐसा मालूम होता है कि बहुत से मैंबर साहिबान को इस बिल के मुताल्लिक बहुत हद तक गलतफहमी रही है। मैंबर साहिबान की बहस से मैं ऐसा समझता हूं कि जैसे वे यह जानते हैं कि इस बिल के पास होने के बाद पंजाब में जितने भी ड्रामेटिक परफार्मेंसिज़ हैं उन सब को बन्द कर दिया जा रहा है, जैसे आर्ट और कल्चर को खतम करने के लिये यह बिल लाया गया है। इस लिए मैं मुख्तसिर तौर पर मैंबर साहिबान का ध्यान इस तरफ दिलाना जरूरी समझूंगा। खास खास बातों के लिये जो ड्रामेटिक परफार्मेंसिज़ हैं उन को बन्द करने के लिये यह बिल लाया गया है। क्लाज़ 2 में तफसील के साथ इसका मकसद बताया गया है कि आबजैक्शनेबल परफार्मेंसिज क्या हैं। यह बिल आबजैक्शनेबल परफार्मेंसिज़ के बरखिलाफ है। खां साहिब को आप भी जरा ध्यान फरमाएं। आबजैक्शनेबल परफार्मेंसिज़ क्या होंगे, इस की क्लाज़ नम्बर 2, सब-क्लाज़ (1) में डिफाईन किया गया है :—

'Objectionable performance' means any play, pantomime or other drama.

"which is deliberately intended to outrage the religious feelings of any class of the citizens of India by insulting or blaspheming or profaning the religion or the religious beliefs of that class or is grossly indecent, or is scurrilous or obscene or intended for blackmail...."

[गृह मंत्री]

यह है आबजैक्शनेबल परफार्मेंसिज़ का डैफिनीशन। (विघ्न) नंबर एक के आगे और भी क्लाज़ है।

"(iii) seduce any member of any of the armed forces of the Union or of the police forces from his allegiance or his duty, or prejudice the recruiting of persons to serve in any such force or prejudice the discipline of any such force; or

(iv) incite any section of the citizens of India to acts of violence against any other section of the citizens of India."

अब मैं ने आप को इस के तीन मुद्दा बतलाए हैं कि आबजैक्शनेबल परफार्मेंसिज़ क्या होंगे, आप मुलाहज़ा करें। लेकिन इस के साथ ही साथ, पेश्तर इस के कि मैं इस पर कुमैंट करूं मैं एक्सप्लेनेशन का ज़िक्र करूंगा। इस में एक्प्सलेन किया है।

"A performance shall not be deemed to be objectionable merely because in the course thereof words are uttered, or signs or visible representations are made, expressing disapprobation or criticism of any law or of any policy of administrative action of the Government with a view to obtain its alteration or redress by lawful means."

आप मुलाहज़ा फरमाएं कि इस बिल के लाने का क्या मकसद है। किसी किस्म की नुक्ताचीनी ड्रैमेटिक परफार्मेंसिज़ के ज़रिए या किसी वगर्नमैंट के एडमिनिस्ट्रेशन के एक्शन पर हो इस बिल में कोई ऐसी कलाज़िज़ नहीं हैं और न ही हमारी नीति ही है कि किसी पर प्रतिबन्ध लगाया जाए। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस बिल में दो क्लाज़ें बहुत ज़रूरी हैं। वह हैं ऐसी परफार्मेंसिज़ के सम्बन्ध में कि जिस के ज़रिए लोगों को जोश न हो और गड़बड़ न हो सके और कि इन ड्रामों से एक मज़हब के लोग दूसरे मज़हब के ख्यालात को बढ़काएं न। कोई ऐसी नुक्ताचीनी न करें। यहां पर कोई फिरकादाराना फसादात न हों। इस लिए यह बिल लाया गया है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमारी जितनी फोर्सिज़ हैं जैसा कि पोलीस फोर्स है उन में किसी किस्म की इनडिसिप्लन की एक्साइटमैंट न हो। ड्रामेटिक परफार्मेंसिज़ का रिक्रूटमैंट पर कोई असर न हो। इस लिए यह बिल लाया गया है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह अफसोसनाक हकीकत है कि फिरकादाराना जज़बात भड़क जाते हैं। मुझे खुशी है कि पंजाब में ऐसे हालात नहीं हैं। यहां पर ऐसी रिपोर्ट नहीं आई है लेकिन फिरकादाराना फसादात, जैसा कि आप जानते हैं कि यह हमारे कनसर्न की बात है। फिरकादाराना फसाद, कुछ हिस्सों में हुए। मैं इस वक्त इस बात में नहीं जाना चाहता हूं। इस लिए सरकार का फर्ज़ बन जाता है कि वह कोई ऐसे हालात यहां पर पैदा न होने दे। कोई ऐसी वजह यहां पर पैदा न हो जिस से एक मज़हब के पैरोकार को दूसरे मज़हब के पैरोकार से उल्झने का इस ड्रामैटिक परफार्मेंस के द्वारा किसी किस्म का मौका मिले। मैम्बर साहिबान जानते हैं कि देश की रक्षा का मसला हमारे सामने बहुत संजीदा मसला है। इस के मुताल्लिक किसी को इजाज़त नहीं दी जा सकती जिस से डिफैंस की रिक्रूटमैन्ट पर कसी किस्म का असर पड़े। मुझे अफसोस इस बात का है कि इस बिल का जो मकसद है उस को सामने न रख कर मैम्बर साहिबान ने नुक्ताचीनी शुरू कर दी। मेरे कुछ कम्यूनिस्ट दोस्तों ने ड्रामैटिक परफार्मेंस की पहस्टरी 1905 से आज तक की इस सदन में रख दी। उस वक्त और आज के वक्त में बहुत फर्क है।

उस वक्त फारेन पावर्ज़ के अधीन ड्रामे होते थे । उस वक्त फारेनर्ज़ रूल करते थे। मैं समझता हूं कि उस वक्त का मुकाबिला आज के वक्त के साथ नहीं हो सकता । हम कहते हैं कि ऐसे ड्रामैटिक परफार्मेंस से फिरकादाराना फसाद हो सकते हैं, हमारी डिफैंस की रिक्रूटमैन्ट में रुकावट डाली जा सकती है । उन्होंने जो मुकाबला करने की कोशिश की है वह ठीक नहीं की है। मैं यह बात विश्वास से कह सकता हूं कि कोई सैकुलर गवर्नमैन्ट या लोगों की चुनी हुई गवर्नमैन्ट हो वह फिरकादाराना फसादात के लिये किसी किस्म की स्पीच, किसी किस्म के ड्रामे या ऐसी बात नहीं होने देगी जिस से लोगों में इख्तलाफ पैदा हों। वह सैकुलर गवर्नमैन्ट नहीं है जो इस तरफ ध्यान न दे। वह अपने फर्ज़ पूरा नहीं करती। उस को सैकुलर गवर्नमैन्ट कहलवाने का कोई हक नहीं है। इस लिये आज हिन्दुस्तान में अगर फोर्सिज़ में कोई बगावत डालने की कोशिश करे, अगर उस को न रोकें तो सैकुलर गवर्नमैन्ट कहलवाने का हमें कोई हक नहीं है। इस लिये मैं कहूंगा कि हमारे इंट्रैस्ट, देश के इन्ट्रेस्ट की बात हो तो हमें कोई कानून बनाना पड़े या एक्ट को एमैंड करना पड़े तो हम उस कानून को बनायेंगे। यह लोगों की बनाई हुई सरकार है। इस देश और कौम के लिये कोई कानून बनाना पड़े तो हम बनायेंगे। यह कानून हम लोगों के हित के लिये और देश के हित के लिये बना रहे हैं। अगर हमें कोई नया कानून बनाना पड़े तो वह भी बनायेंगे। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह कोई न्या कानून नहीं है। पहले मद्रास गवर्नमैन्ट ने 1954 में यह कानून बनाया था । उसी के बेसिज़ पर और सैंट्रल ऐक्ट के आधार पर यह कानून बनाया गया है । यहां पर एक मैम्बर साहिब, कामरेड राम चन्द्र ने कहा था कि यह बिल सिलैक्ट कमेटी को सौंप देना चाहिये क्योंकि यह नयी किस्म का बिल है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह कानून मद्रास और सैंट्रल ऐक्ट के आधार पर बनाया गया है। इस लिये इस बिल को सीलैक्ट कमेटी को सौंपने की कोई ज़रूरत नहीं है। सरदार गुरनाम सिंह ने कुछ प्वायंट्स उठाए थे । उन्होंने कहा था कि इस के ज़रायम में ड्प्लिसिटी होगी। सरकार के पास पहले इन्डियन पीनल कोड है, इस बिल को लाने की क्या ज़रूरत है। उस पीनल कोड के ज़रिये ऐक्शन लिया जा सकता है। उन्होंने यह बात अपने ध्यान में नहीं रखी कि उस बिल की जान क्लाज़ 3 और 4 में है। क्लाज़ 3 और 4 में डिस्ट्रिक्ट मैजिस्ट्रेट को इस बात का अख्तियार दिया गया है कि जहां वह ऐसे नतीजे पर पहुंचे कि कोई आब्जैक्शनेबल परफार्मेंस होने वाला हो उस को प्रोहिब्ट करे। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इन्डियन पीनल कोड में प्रोहिब्ट करने का कोई प्रोवीज़न नहीं है। प्रोहिब्ट करना ज़रूरी है। अगर जुर्म हो जाने के बाद गवर्नमैन्ट कोई ऐक्शन ले तो ज़िम्मेदार वह गवर्नमैन्ट नहीं कही जा सकती । पहले ड्रामैटिक परफार्मेंस होने दे और उस के बाद पीस के लिये कोई एक्शन लिया जाये तो मुनासिब नहीं होगा।

उपाध्यक्षा : आप कितनी देर तक अपनी स्पीच करेंगे ? (How much time the hon. Minister will take to finish his speech?)

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप जब हुकम करेंगे मैं अपनी स्पीच वाइंड अप कर दूंगा। मैं 5 मिनट में ही अपनी स्पीच खत्म कर दूंगा। मैं अर्ज़ कर रहा था कि पहले ही कोई ड्रामेटिक परफार्मैंस न होने दिये जायें जिस से लोगों के जज़बात भड़कें। उस को पहले ही रोक देना चाहिये। दूसरी बात जज साहिब ने और पंडित चिरंजी लाल जी ने कही थी। उस के बारे मैं अर्ज करना चाहता हूं कि वह बिल्कुल सीधी साधी और कानून की बात है। जो भी जुर्म का ट्रायल होगा वह क्लाज़ 6 के अधीन होगा, इस पर गौर किया जायेगा। जैसे दूसरे केसिज़ में ट्रायल होते हैं, जुर्माना होता है जैसा कि इंडियन पीनल कोड के द्वारा जुर्माना होता है उसी के मुताबिक ही ऐक्शन लिया जायेगा। बाकायदा अपील होगी। वह डिस्ट्रिक्ट मैजिस्ट्रेट को अपील होगी या डिस्ट्रिक्ट जज के पास होगी। उस में कोई ऐसी बात नहीं है। हां गवर्नमैन्ट को भी अपील होगी। यह अपील सिर्फ क्लाज़ 10 के अधीन होगी। इस के बारे पहले जो प्रोसीजर है उसको ऐक्सीक्यूट करना होगा। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि स्टेट गवर्नमैन्ट ने अपनी अपील पर कनविक्शन, रीजैक्शन या अक्विटल के बारे में कोई अख्तियार नहीं लिए हैं। यह सब अख्तियारात जुडीशरी को रहेंगे।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, अभी तक बहुत से प्वायंटस के जवाब देने बाकी रह गए हैं। लेकिन आप नें मुझे ज्यादा वक्त नहीं दिया है। मैं उन प्वायंट्स का जवाब आप के द्वारा हाउस में रखना चाहता हूं। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस बिल को लाने की क्यों ज़रूरत पैदा हुई और सरकार कभी भी पावर्ज़ मिसयूज़ नहीं करती है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुझे पूरा विश्वास है कि इस कानून का मिसयूज़ नहीं होगा और मैं आशा करता हूं कि मेरी इस क्लैरिफीकेशन के बाद मैम्बर साहिबान इस को मंजूर करेंगे।

Deputy Speaker : Question is:—

That the Punjab Dramatic Performances Bill. as passed by the Punjab Legislative Council. be referred to a Select Committee consisting of:—

(1) Pandit Mohan Lal, Home Minister,

(2) Sardar Gulab Singh, Chief Parliamentary Secretary,

(3) Sardar Gurnam Singh,

(4) Sardar Kulbir Singh,

(5) Sardar Gurdial Singh Dhillon,

(6) Comrade Ram Piara,

(7) Shri Fateh Chand Vij,

(8) Comrade Jangir Singh 'Joga',

(9) Comrade Ram Kishan,

(10) Shri Balramji Das Tandon. and

(11) Comrade Ram Chandra,

with a directions to make a Report within three months.

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is :—

That the Punjab Dramatic Performances Bill, as passed by the Punjab Legislative Council be taken into consideration.

The motion was carried

Deputy Speaker : The House will now proceed to consider the Bill clause by clause.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Deputy Speaker : Question is :—

That Sub-clause(2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 2

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Deputy Speaker : Question is:—

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 7

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 8

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 8 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 9

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 9 stand part of tne Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 10

Deputy Speaker : Question is :—

Tnat Clause 10 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 11

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 11 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 12

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 12 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 13

Deputy Speaker : Question is :—

That Clause 13 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 14

Deputy Speaker : Question is:—

That Clause 14 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1

Deputy Speaker : Question is :—

That Sub-Clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Deputy Speaker : Question is :—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Madam, I beg to move:—

That the Punjab Dramatic Performances Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passd.

Deputy Speaker : Motion moved :—

That the Punjab Dramatic Performances Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Deputy Speaker : Question is :—

That the Punjab Dramatic Performances Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

The motion was carried.

Home Minister : I thank the hon. Members for their co-operation.

Deputy Speaker : The House stands adjourned till 9.00 a.m. on the 8th April, 1964.

(*The House then adjourned till* 9.00 *a.m. on Wednesday the* 8*th April*, 1964)

5676PVS384 25—10—65—C. P. & S., Pb., Chandigarh.

APPENDIX

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOLUME I NO. 33 DATED THE 7TH APRIL, 1964.

Employees belonging to Scheduled castes and Backward classes in the office of the Director of land reclamation Irrgiation and power Research Institute Amritsar.

1542. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Irrigation and power be pleased to state the number, names and dates of appointment of the employees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes working at present in class I, II, III and class IV posts separately in the office of the Director of Land Reclamation Irrigation and Power Research Institute, Amritsar together with their percentage in each category and the percentage of posts reserved for them in each category ?

Chaudhri Ranbir Singh : A statement containing the information is as follows.

ANNEXURE I.

Statement showing number of Employeees belonging to Scheduled Castes and Backward Classes together with their percentage in each category and percentage of posts reserved for them.

Name of class and Category	Total No. of employees belonging to Scheduled Castes and Backward Class Category-wise working at present	Percentage reserved for them	Percentage of Scheduled Castes and backward Classes working at present
	CLASS II.		
1. Assistant Research Officer	3	22%	8-1/3%
2. Asstt. Land Reclamation Officer	1	,,	16-2/3%
	CLASS III		
1. Assistant Revenue Clerks.	2	,,	18-2/11
2. Field Assistants.	21	,,	18-6/28
3. Clerks.	11	,,	11-33/97
4. Store-keeper cum-Clerks.	1	22%	12½
5. Sub Divisional Clerks.	2	,,	8

Name of Class and Category	Total No. of employees belonging to Scheduled Castes and Backward Class. Category-wise working at present	Percentage reserved for them	Percentage of Scheduled Castes and Backward Classes working at present
6. Tracers.	2	22%	11-1/9
7. Head Lab. Attendants.	3	,,	17-1/17
8. Computors	1	,,	12½
9. Research Assistants.	7	,,	9-1/11
10 Surveyors.	3	,,	75
11. Photographers	1	,,	33⅓
12. Observers/Silt Observers.	3	,,	1 8¾
13. Electricians.	1	,,	100
14. Pump Drivers	1	,,	100
15. Carpenter	1	,,	100
16. Fitter	1	,,	100
17. Moulder	1	,,	100
18. Work-Mistri.	9	,,	81-9/11
19. Silt Analysts	1	,,	4
	CLASS IV		
1. Peons.	28	,,	23-43/59
2. Laboratory Attendant	19	,,	31-9/61
3. Asstt. Laboratory Attendants	15	,,	62½
4. Dafadar	1	,,	7-9/13
5. Barkandaz.	3	,,	12
6 Gauge Reader	8	,,	88-8/9
7. Beldars.	33	,,	86-32/38
8. Mason.	2	,,	100
9. Black Smith	1	,,	100
10. Regulator Jamadar.	1	,,	100
11. Work Munshi.	3	,,	42-6/7
12. Sweepers.	13	,,	100
13. Sweeper-Cum-Chowkidar.	3	,,	100
14. Chowkidars.	4	,,	22-2/9

ANNEXURE II

Reply to Unstarred Assembly Question No. 1542 asked by Shri Ajaib Singh Sandhu, M. L. A.

Statement showing names of Employees with dates of their appointments belonging to Scheduled Castes and Backward Classes in each category.

Serial No.	Name of official/Officer with Class & Category.	Date of appointment
1	2	3
	CLASS II ASSISTANT RESEARCH OFFICERS	
1.	Shri Tej Ram, S. C.	19-10-62
2.	Shri Thakar Singh, B. C.	3-11-62
3.	Shri Balbir Singn Panshi, B.C.	27-2-63
	CLASS II ASSISTANT LAND RECLAMATION OFFICERS	
1.	Shri Kirpal Singh Dhanjoon, B.C.	1-2-51
	CLASS III	
	ASSISTANT REVENUE CLERKS	
1.	Shri Mengha Singh B. C.	25-12-46
2.	Shri Balwant Singh, S.C.	1-6-55
	FIELD ASSISTANTS	
1.	Shri Boota Ram, S. C.	26-2-51
2.	Shri Krishan Lal, B. C.	18-11-63
3.	Shri Bal Krishan Lal, B. C.	28-11-61
4.	Shri Sewa Singh, B. C.	24-2-61
5.	Shri Piara Singh, B. C.	25-11-61
6.	Dalip Singh, B. C.	26-11-61
7.	Shri Sarwan Ram, S. C.	6-12-61
8.	Shri Geloo, S. C.	19-12-61
9.	Shri Ram Dhan, B. C.	1-5-61
10	Shri Gurbax Singh, B. C.	30-11-61
11.	Shri Ram Saran, S. C.	23-11-61
12.	Shri Harbhajan Singh, S.C.	23-11-61
13.	Shri Kishan Singh, B. C.	20-11-61
14.	Shri Bahadur Singh, B. C.	24-11-61
15.	Shri Surjit Singh, B. C.	22-6-62
16.	Shri Hari Dass, S. C.	3-10-61
17.	Shri Mani Ram, S. C.	2-11-61
18.	Shri Surjan Singh, B. C.	12-3-62

Serial No.	Name of official/Officer with Class & Category.	Date of appointment.
1	2	3
19.	Shri Dharam Paul, B. C.	7-4-61
20.	Shri Dayal Singh, S. C.	7-5-60
21.	Mohinder Singh, B. C.	1-6-60
	CLERKS	
1.	Ajaib Singh, B. C.	16-1-62
2.	Gurdas Ram, S. C.	19-12-60
3.	Mastana, S.C.	1-5-63
4.	Shri Ganga Ram, B. C.	7-9-60
5.	Shri Gurbachan Lal, S. C.	19-11-55
6.	Shri Kuldip Singh, B.C.	8-7-61
7.	Shri Bishan Dass, S. C.	6-11-63
8.	Miss Balbir Kaur, B. C.	19-8-62
9.	Shri KuldiP Rai, B. C.	3-6-61
10	Shri Chaman Lal, S. C.	4-11-63
11.	Jagan Nath, S. C.	24-11-61
	SUB-DIVISIONAL CLERKS	
1.	Shri Bur Singh, B. C.	25-9-58
2.	Shri Sarwan Kumar, S. C.	26-4-54
	TRACERS	
1.	Shri Chanchal Singh, B. C.	17-1-62
2.	Shri Hazara Singh, B. C.	26-8-48
	HEAD LABORATORY ATTENDANTS	
1.	Shri Jai Ram, B. C.	1-1-64
2.	Shri Harbans Singh, S. C.	19-4-63
3.	Shri Sarwan Singh, S. C.	15-1-62
	COMPUTORS	
1.	Shri Sulakhan Singh, B. C.	10-12-63
	RESEARCH ASSISTANTS	
1.	Shri Inder Kumar, S. C.	11-8-61
2.	Shr Dalip Singh, S. C.	3-5-63
3.	Shri Bhajan Lal, B. C.	27-1-61

Serial No.	Name of official/Officer with Class & Category.	Date of appointment.
1	2	3
4.	Shri Chaman Singh, B. C.	2-12-61
5.	Shri Inder Pal Singh B. C.	8-7-61
6.	Shri Kartar Singh, B.C.	23-11-62
7.	Shri Harnam Singh, B. C.	11-1-63
	SURVEYORS	
1.	Shri Hardial Singh, B. C.	8-3-63
2.	Shri Karam Singh, B. C.	18-2-61
3.	Shri Jashi Ram, B. C.	15-2-61
	PHOTOGRAPHERS	
1.	Shr. Khushal Singh, B. C.	1-8-62
	OBSERVER/SILT OBSERVER	
1.	Shri Makhan Singh, B. C.	.. 1-8-1953
2.	Shri Mehar Chand, B. C.	.. 21-2-64
3.	Shri Prem Nath, B. C.	.. 13-7-61
	PUMP DRIVER	
1.	Shri Sinhu Ram, S. C.	.. 1-1-63
	CARPENTER	
1.	Shri Munshi Ram, B. C.	.. 1-4-37
	FITTER	
1.	Shri Budha Ram, B. C.	.. 16-4-48
	MOULDER	
1.	Shri Pala Singh, S. C.	.. 1-3-61
	WORK MISTRY	
1.	Shri Gian Singh, B. C.	.. 4-12-59
2.	Shri Shingara Singh, B. C.	.. 17-1-61
3.	Shri Surjit Singh, B. C.	.. 23-9-63
4.	Shri Charan Dass, B. C.	.. 15-2-61
5.	Shri Chattar Singh, B. C.	.. 15-2-61
6.	Shri Santolk Singh, B. C.	.. 10-10-62
7.	Shri Bakhshish Singh, B. C.	.. 8-11-62
8.	Shri Kishan Singh, B. C.	.. 15-2-61
9.	Shri Hari Singh, B. C.	.. 8-11-62
	SILT ANALYST	
1.	Shri Swarna Ram, S. C.	.. 17-4-61

Serial No.	Name of official/officer with Class & Category.	Date of appointment.
1	2	3
	CLASS IV PEONS	
1.	Shri Sant Ram, S. C.	.. 20-7-28
2.	Shri Mauji Ram, S. C.	.. 19-3-62
3.	Shri Sadhu Ram, B. C.	.. 1-5-55
4.	Shri Babu Ram, S. C.	.. 24-1-62
5.	Shri Munshi Ram, S. C.	.. 17-9-63
6.	Shri Khushi Ram, B. C.	.. 23-11-62
7.	Shri Mohinder Lal, S. C.	.. 24-1-62
8.	Shri Sita Ram, S. C.	.. 14-9-62
9.	Shri Megh Singh, S. C.	.. 12-7-61
10.	Shri Bachan Lal, B. C.	.. 16-3-62
11.	Shri Chuni Lal, B. C.	.. 27-6-57
12.	Shri Kishan Dass, S. C.	.. 19-6-63
13.	Shri Om Parkash, S. C.	.. 31-12-63
14.	Shri Ujagar Mal, S. C.	.. 2-1-64
15.	Shri Mohinder Singh, B. C.	.. 15-1-61
16.	Shri Tara Singh, S. C.	.. 31-3-61
17.	Shri Gian Singh, S. C.	.. 19-3-62
18.	Shri Charan Dass, S. C.	.. 1-3-60
19.	Shri Bhan Singh, S. C.	.. 9-1-56
20.	Shri Ram Lot, S. C.	.. 1-3-53
21.	Shri Mohinder Pal Singh, B. C.	.. 15-1-64
22.	Shri Charan Dass, B. C.	.. 1-3-60
23.	Shri Mangal Singh, S. C.	.. 1-10-57
24.	Shri Mukhtiar Chand, B. C.	.. 1-3-60
25.	Shri Puran Chand, B. C.	.. 1-11-61
26.	Shri Narinjan Dass, S. C.	.. 14-8-63
27.	Shri Bhagat Ram, B. C.	.. 19-8-41
28.	Shri Om Parkash, B. C.	.. 31-12-63
	LABORATORY ATTENDANTS	
1.	Shri Paras Ram, S. C.	.. 2-7-59
2.	Shri Karam Chand, B. C.	.. 8-12-61

Serial No.	Name of official /Officer with Class & Category.	Date of appoinement.
1	2	3
3.	Shri Lahori Ram, S. C.	.. 1-3-61
4.	Shri Kashmiri Lal, S. C.	... 1-3-61
5.	Shri Mithu Ram, S. C.	.. 1-3-61
6.	Shri Ram Singh, S. C.	.. 1-3-61
7.	Shri Mehar Chand, B. C.	.. 29-12-61
8.	Shri Kartar Chand, S. C.	.. 30-3-61
9.	Shri Diwan Chand, S. C.	.. 27-12-61
10.	Shri Ram Lal, S. C.	.. 1-4-61
11.	Shri Ausan Dass, B. C.	... 8-12-59
12.	Shri Gian Singh, B. C.	... 4-12-59
13.	Shri Rikhi Ram, S. C.	.. 7-12-59
14.	Shri Ram Rakha, S. C.	.. 8-12-59
15.	Shri Jagan Nath, B. C.	... 1-12-61
16.	Shri Uttam Chand, B. C.	... 1-12-61
17.	Shri Hari Ram, B. C.	... 1-12-61
18.	Shri Amar Chand, S. C.	.. 19-8-63
19.	Shri Lachman Dass, S. C.	.. 8-12-59
	ASSISTANT LABORATORY ATTENDANTS	
1.	Shri Sukhdev Raj, B. C.	... 24-8-63
2.	Shri Sulakhan Singh, B. C.	... 4-11-61
3.	Shri Khushi Ram, B. C.	.. 2-1-60
4.	Shri Ram Chand, B. C.	... 30-1-60
5.	Shri Karam Chand, B. C.	.. 30-1-60
6.	Shri Sarup Singh, B. C.	.. 6-9-63
7.	Shri Mir Chand, S. C.	... 18-9-61
8.	Shri Ram Singh, B. C.	.. 20-9-61
9.	Shri Tarlok Chand, B. C.	... 9-10-61
10.	Shri Hans Raj, B. C.	... 7-10-61
11.	Shri Gurdev Singh, B. C.	... 4-11-61
12.	Shri Karam Singh, B. C.	... 4-11-61
13.	Shri Ram Lal, B. C.	.. 4-11-61
14.	Shri Wakil Chand, B. C.	.. 4-11-61
15.	Snri Gian Chand, B. C.	.. 17-1-58

Serial No.	Name of official /Officer with Class & Category.	Date of appointment.
1	2	3
	DAFFADARS	
1.	Shri Shingara Singh, S.C.	.. 14-1-57
	BARKANDAZ	
1.	Shri Kartar Singh, S.C.	.. 18-8-60
2.	Shri Deva Singh, S.C.	... 1-11-61
3.	Shri Amboo, B.C.	... 15-9-61
	BELDARS	
1.	Shri Ram Misra, B.C.	... 20-9-62
2.	Shri Kalpu Ram, B.C.	.. 1-12-62
3.	Shri Ram Dulare, B.C.	.. 1-12-62
4.	Shri Bhagoti Ram, B.C.	... 19-12-62
5.	Shri Shiv Ram, S.C.	... 20-9-62
6.	Shri Anant Ram, S.C.	... 20-9-62
7.	Shri Bua Ditta, B.C.	.. 20-9-62
8.	Shri Khushi Ram, B.C.	... 1-3-63
9.	Shri Ram Singh, B.C.	.. 20-9-62
10.	Shri Gian Chand, B.C.	... 20-9-62
11.	Shri Chuni Ram, B.C.	... 20-9-62
12.	Shri Ram Lal, B.C.	... 20-9-62
13.	Shri Khushi Ram, B.C.	.. 20-9-62
14.	Shri Shanker Dass, B.C.	.. 1-3-63
15.	Shri Fauji, S.C.	... 20-9-62
16.	Shri Dulo Ram, S.C.	... 20-9-62
17.	Shri Sewa Ram, S.C.	.. 20-9-62
18.	Shri Tej Ram, S.C.	... 1-11-63
19.	Shri Gulzari Lal, B.C.	.. 20-9-62
20.	Shri Napo, B.C.	... 20-9-62
21.	Shri Karam Chand, B.C.	... 20-9-62
22.	Shri Kishan Chand, B.C.	... 20-9-62
23.	Shri Des Raj, B.C.	... 20-9-62
24.	Shri Uttam Chand, B.C.	... 20-9-62
25.	Shri Bashi, B.C.	.. 20-9-62

Serial No.	Name of official /officer with class and category	Date of appointment
1	2	3
26.	Shri Gian, B.C.	.. 20-9-62
27.	Shri Gurdas, B.C.	.. 20-9-62
28.	Shri Charan Dass	.. 20-9-62
29.	Shri Rattan Chand, B.C.	.. 20-9-62
30.	Shri Baboo Ram, B.C.	.. 20-9-62
31.	Shri Partap, B.C.	.. 5-3-63
32.	Shri Ram Chand, B.C.	.. 5-3-63
33.	Shri Rasila Ram, S.C.	.. 20-9-63
	GAUGE READERS	
	Seervshri.	
1	Pashora Singh, B.C.	.. 8-11-62
2.	Harbans Singh, B.C.	.. 12-12-62
3.	Thakur Dass, B.C.	.. 12-12-62
4.	Changru, B.C.	.. 8-11-62
5.	Dalip Singh, B.C.	.. 1-3-63
6.	Amri Chand, B.C.	.. 1-3-63
7.	Mann Singh, B.C.	.. 1-3-63
8.	Tharu Ram, B.C.	.. 5-3-63
	MASONS	
1.	Shri Surjan Singh, B.C.	.. 23-9-63
2.	Shri Durga Dass, B.C.	.. 2-2-48
	BLACK SMITH	
1.	Shri Girdhari Lal, B.C.	.. 11-12-62
	REGULATION JAMADAR	
1.	Shri Thuri Tam, B. C.	.. 14.11.60
	WORK MUNSHI	
1.	Shri Shanker Dass, B. C.	.. 13.2.61
.	Shri Girdhari Lal, S.C.	.. 13.2.61
3.	Shri Badri Nath, B.C.	.. 23.2.63

Serial No.	Name of official/Officer with Class & Category		Dete of appointment
1	2		3
	SWEEPERS		
1.	Shri Mohan Chand, S.C.	..	10.2.64
2.	Tarsem Lal, S.C.	..	9.6.61
3.	Siraj, S.C.	..	7.9.63
4.	Lahori Mal, S.C.	..	9.10.63
5.	Mrs: Bhagwanti, S.C.	..	4.10.61
6.	Tara Chand, S.C.	..	30.7.60
7.	Roda Ram, S.C.	..	8.6.62
8.	Gian Chand, S.C.	..	1.2.62
9.	Ram Asra, S. C.	..	19.4.62
10.	Swarn Singh, S. C.	..	20.4.62
11.	Lal Chand, S. C.	..	13.8.63
12.	Madho Ram, S. C.	..	26.5.54
13.	Ram Kishan, S. C.	..	1.5.61
	SWEEPER-CUM-CHOKIDAR		
1.	Shri Jyoti Ram, S.C.	..	24.11.61
2.	Shri Ganda Ram, S.C.	..	26.5.61
3.	Shri Juman, S. C.	..	18.5.62
	CHOKIDARS		
1.	Shri Chhote Ram, B. C.	..	29.9.63
2	Ujagar Singh, S.C.	..	1.4.63
3.	Shri Anant Ram, B-C.	..	11.12.62
4.	Shri Sadhu Ram, B.C.	..	5.3.63
	STORE-KEEPER CUM-CLERK		
1.	Shri Gurmeet Chand, S. C.	..	22-4-63
	ELECTRICIAN		
1.	Shri Gurdip Sihgh, S.C.	..	5-7-63

Note: -- The words 'S. C.' is the abbreviation of Scheduled Castes] Tribes and the words B.C. is that of Backward Class.

5676PVS—384—1-11-65—C., P. & S., Pb., Chd.

Punjab Vidhan Sabha Debates

8th April, 1964

Vol. 1—No. 34

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 8th April, 1964

Price Rs. 4.00 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 34,
DATED THE 8TH APRIL, 1964.

Read	*For*	*Page*	*Line*
Government	Governf ment	(34)8	26-27
assured	assued	(34)9	6
total	totai	(34)17	14 from below
that	thut	(34)19	6
the	tae	(34)23	7 from below
ਅਪਰੈਲ	ਅਪਰਲ	(34)24	17
ਦਿੰਦੇ ਹੋ	ਦਿੰਦ ਹ	(34)25	6
ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ	ਸਰਦਾਰ ਗਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ	(34)28	12, 17
Panchayat	Panchavat	(34)29	8
unconfirmed	unco firmed	(34)29	13
ਕੰਸਿਡਰ	ਕਸਿਡਰ	(34)29	29
श्री राम चन्द्र कामरेड	श्री राम चन्द कामरेड	(34)37	12, 16
into	inro	(34)37	Last but one
चौधरी	चौधारी	(34)50	1
challenged	challanged	(34)58	3

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 8th April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 A.M. of the Clock. Mr. Speaker. (Shri Harbans Lal) in the Chair.

OATH OR AFFIRMATION BY A MEMBER

Mr. Speaker : Before we take up the business on the Agenda for today, an oath will be administered to the new Member, Dr. Jagjit Singh.

(*At this stage, the Member was called from the lobby and administered the oath by the Speaker amidst thumping of tables from the Opposition.*)

Mr. Speaker : Today, the new hon. Member will occupy one of the vacant seats. He will be allotted a regular seat later.

(*The hon. member occupied one of the vacant seats in the Opposition side.*)

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Supplementaries to Starred Question No. *4732

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब फरमाएंगे कि जिस वक्त यह सिस्टम एबालिश हुआ था उस वक्त ज़ैलदार और सफैदपोश थे ? क्या अब जो तैनात हो रहे हैं उन की एप्वायंट-मेंट्स के वक्त उन का कुछ ख्याल रखा जाएगा ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਕੋਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪ੍ਰੈਫਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । On merits ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਕੰਪੀਟ ਕਰਨਗੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ।

श्री रूप सिंह फूल : क्या वज़ीर साहिब फरमाएंगे कि जो रेविन्यू ऐक्ट के तहत रूलज़ हैं उन के मुताबिक जो तैनातियां होंगी उन में एक शर्त यह भी है कि ज़ैलदार बनने वाला शख्स उस ऐरिया की मैजारिटी कम्युनिटि का रिप्रिज़ैन्टेटिव हो । अब जब कि क्लास-लैस सोसाइटी है क्या उस रूल को जारी रखा जाएगा या इगनोर किया जाएगा ?

Minister : One of considerations amongst others, which will be kept in view while appointing a Zaildar or a Sufedposh, is that he yields influence in the ilaqa, can get work out of others, etc. This is a very important aspect and will be kept in view.

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the Revenue Minister whether it is a fact that in the recent conference held by the Members of the Zila Parishads and Block Samitis, it was unanimously decided that this institution should not be revived ?

Note. Starred question No. 4732 alongwith its reply appears in P.V.S. Debates Vol. I No. 33, dated the 7th April, 1964.

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਗੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲਤਫ਼ਹਿਮੀ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਚੀ। ਜਿਵੇਂ ਅਗੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸੰਮਿਤੀਆਂ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਫੰਕਸ਼ਨਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਔਰ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੈਂਡਓਵਰ ਕਰਨੇ ਨੇ। ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਔਰ ਸੰਮਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਫ਼ੀਅਰ ਆਫ਼ ਵਰਕ ਹੈ it will continue as before. The duties of Zaildars and Sufedposhes are absolutely different from those of the Members of the Panchayat Samitis etc.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 150 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 300 ਰੁਪਏ ਤਕ ਮੁਖਤਲਿਫ਼ ਗਰੇਡਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਔਰ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਰੇਡ 150 ਰੁਪਏ ਤਕ ਸੀ? ਕੀ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਆਏਗਾ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 300 ਅਤੇ 200 ਹੋਵੇਗਾ। ਪਹਿਲੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ 250 ਰੁਪਏ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : 150 ਸੀ।

ਮੰਤਰੀ : 150 ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਆਵੇਗਾ 5,35,000 ਰੁਪਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਪੈਪਸੂ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਆਲਰੈਡੀ ਸਫ਼ੈਦਪੋਸ਼ ਔਰ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੰਬਰ 274 ਔਰ 397 ਰਿਸਪੈਕਟਿਵਲੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿੰਨੀ ਇਨਕਰੀਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਹੜੇ ਨਵੇਂ ਐਪੁਆਇੰਟ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ 3,73,000 ਰੁਪਏ ਹੋਵੇਗਾ।

श्री रूप लाल मेहता : क्या वज़ीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जो ज़ैलदारों और सफ़ेदपोशों की नई एजंसी कायम की गई है क्या वह पंचायत राज के खिलाफ किसी तरह से असर अन्दाज़ नहीं होगी ?

ਮੰਤਰੀ : ਕਤਅਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਮਦਦ ਉਹ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁਣਗੀਆਂ, ਉਹ ਮਦਦ ਦੇਣਗੇ। ਕੋਈ ਐਡਵਰਸ ਇਫੈਕਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know from the hon. Minister whether the Government have issued any instructions to the officers concerned that while appointing Zaildars and Sufedposhes they should give preference to those who contribute towards the National Defence Fund or any other such Fund? If not, will the Government be willing to take action against those officers who are giving preference on this account?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕੋਈ ਕਰਾਈਟੀਰੀਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਮਦਦ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਸਕੀਮ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਗਾੜ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ।

They will be quite useful and not, in any way, detrimental to the interests of the Administration.

Comrade Ram Kishan : May I know from the Minister whether it is a fact that the present Chief Minister, Sardar Partap Singh Kairon who was Development Minister in the Gopichand Regime, objected to the revival of this institution? If so, what are the circumstances which have compelled the Government to revive this system?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹਾਲਾਤ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਐਸਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਮਗਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜਵਾਬ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਫੈਕਟਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅੰਬੈਜ਼ਲਮੈਂਟ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕੋਈ ਰੀਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ 6, 6, 7, 7 ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ਰਦਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਨੰਬਰਦਾਰ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ, ਡਿਸਪਲੇਸਡ ਪਰਸਨਜ਼ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸੀ। In the field, it will be quite a useful agency for the collection of Government dues, implementation of Government orders, suppression of crime, etc.

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਕੀ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਪਸੂ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੰਬਰਦਾਰ ਈਲੈਕਟ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਨੰਬਰਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈਲੈਕਟ ਕਰਨਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, my question has not been answered. I wanted to know whether Government will give preference to those who contribute towards various Funds of the Government, because it is possible that some persons may not be in a position to contribute anything?

Minister : For appointment of Zaildars and Sufedposhes, certain Rules have been framed under the Land Revenue Act. A Deputy Commissioner is expected to weigh pros and cons of every person before his appointment. After his appointment by the Collector, an appeal also lies to the Commissioner/Financial Commissioner.

Pandit Chiranji Lal Sharma : I am sorry to say that the hon. Minister has evaded reply to my specific question which I put on the basis of my personal knowledge. I would like to know whether the Government would discourage the practice of giving any sort of preference to those who make contributions to the Funds of the Government?

Mr. Speaker : The reply has already been given by the hon. Minister. There will be a number of points to be considered before making the appointments. How can the Minister say that preference will be given to certain persons on one particular point.

ਸ਼੍ਰੀ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ੀ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਣੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਵਿਚ ਮਦਦ ਚਿੱਤਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਇਕੱਠਾ

[ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿਘ ਬਖਸ਼ੀ]

ਕਰਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲਈਏ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਵਿਚ ਮਾਲ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਬਿਲਕੁਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਇਆ ਔਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ?

ਮੰਤਰੀ: ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਜਾਂ ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫੰਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਮਾਮਲਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ। ਜਿਹੜਾ 1887 ਦਾ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਕਟ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਅਗਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਰੈਵੇਨਿਊ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸੈਟਅਪ ਹੈ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਰੈਵੇਨਿਊ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੰਕਸ਼ਨ ਵੀ ਤਦ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੋਣ।

कामरेड राम चन्द्र : माल मंत्री ने फर्माया है कि रेवेनियू की कौलेक्शन में अम्बैज़लमेंट के बहुत केसिज़ होते रहे हैं और यह जैलदार उस की निगरानी करेंगे। तो मैं उन से पूछना चाहता हूं कि क्या गवर्नमेंट के पास रेविनियू की अबम्बैज़लमेंट की शिकायतें यही लोग करते रहे हैं या दौयरी वाले करते रहे हैं ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਕਲ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਢਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਵਿਚ ਔਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ that was due to the absence of this agency in the field.

श्री बाबू दयाल शर्मा : एक सवाल के जवाब में मिनिस्टर साहब ने फरमाया है कि प्रापर्टी की कुआलीफिकेशन जो रखी हुई थी उस को रीलैक्स कर दिया गया है। तो मैं पूछना चाहता हूं कि क्या ज़ैलदार बनाने में लम्बरदारी की कुआलीफिकेशन भी रीलैक्स कर दी है। इसी तरह और कौन कौन सी कुआलीफीकेशनज़ रीलैक्स की गई हैं ?

ਮੰਤਰੀ : ਰੂਲਜ਼ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰੀਲੈਕਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਰੀਸੈਂਟਲੀ ਐਟ ਦੀ ਟਾਈਮ ਆਫ ਐਪੁਆਇੰਟਮੈਂਟ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਸ-ਮਿਲਿਟਰੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਨੰਬਰਦਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵੀ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

चौधरी राम सरूप : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि अगर किसी के पास पहले जमीन काफी हो और बाद में सरप्लस में उस की कुछ जमीन ले ली गई हो और अब थोड़ी रह गई हो, तो ज़ैलदार बनने के लिए क्या यह डिसकुआलीफिकेशन तो नहीं समझी जाएगी ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਏਗੀ।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक ; क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि पहले कई जगह पर ज़ैलदार थे ; जैसे जींद का हल्का है, वहां महज़ यह कह कर कि हल्केबन्दी होने वाली है लोगों से ज़ैलदारी के लिए दरखास्तें मांग ली गई हैं और कंट्रीब्यूशन भी लेनी शुरू कर दी गई है। इस की क्या वजह है ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ ਇਨਫ਼ਰਮੇਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਂਦ ਵਿਚ ਜਿਥੋਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਚੁਣ ਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਨੇ ਸੰਗਰੂਰ ਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟਸ ਵਿਚ ਹਲਕੇਬੰਦੀ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਸੀ। ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ 15 ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸਨ ਔਰ 23 ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਸਨ ਉਥੇ 8 ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਔਰ ਦੋ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਹੋਰ ਮੁਕਰਰ ਹੋਣੇ ਨੇ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : आन ए पुआयंट आफ आर्डर, सर । मैं इस बात पर आप की रूलिंग चाहता हूं कि जींद में इस वक्त हल्के बन्दी नहीं हो रही । वहां अभी हल्के बन्दी हुई नहीं तो जैलदारी के लिए क्यों पहले ही दरखास्तें मांग ली गई हैं ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

श्रीमती सरला देवी : सवाल के जवाब में वज़ीर साहब ने बताया है कि ज़ैलदार इस लिए लगाए जा रहे हैं ताकि वह रैवेनियू इकट्ठा करने में मदद देने के लिए लगाए जा रहे हैं क्यों कि उस में इस वक्त गबन होता है । तो मैं पूछना चाहिती हूं कि तहसीलदार और नायब तहसीलदार किस लिए होते हैं जो उन के होते हुए भी रेवेन्यू में गबन हो जाता है ?

ਮੰਤਰੀ : ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਾਂ ਤੇ ਨਾਇਬ-ਤਹਿਸੀਲ ਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਕੰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਤਨੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਐਕਟ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਵੀ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹੁਣ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਫਿਰਨ ਔਰ ਦੋ ਦੋ ਚਾਰ ਚਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਫਿਰਨ। It is not part of their duty at all.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਾਈਮ ਘਟਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸਫ਼ੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਰਾਈਮ ਨੂੰ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਔਰ ਸਫ਼ੈਦਪੋਸ਼ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟਾਉਣਗੇ ? ਦੂਜੀ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਰਨਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ 12 ਜਾਂ 13 ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਸੈਮੀ ਆਫੀਸ਼ੀਅਲ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ ਔਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਰਾਈਮ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ੈਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਰਾਈਮ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ being of a higher status, they will be more responsible than the Lambardars. There are party factions in the Panchayats. So they do not act promptly to help the administration. A Zaildar is expected to take prompt preventive measures in the suppression of crime.

ਸ਼੍ਰੀ ਓਮ ਪਰਕਾਸ਼ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਲੇਡੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਸੀਟਾਂ ਰੀਜ਼ਰਵ ਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸੀਟਾਂ ਲੇਡੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਰੀਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ? ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਕੀ ਉਮਰ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਔਰ ਮੈਡੀਕਲ ਫਿਟਨੈਸ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਬਿਲਕੁਲ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕ ਆਈਟਮ ਉਸ ਵਿਚ ਹੈ। ਅਗਰ ਉਹ ਐਜੂਕੇਟਿਡ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ that will be in his favour. ਬਾਕੀ ਲੇਡੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਲੇਡੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੁਛੇਗੀ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕੀ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜ਼ੈਲਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਪਹਿਲੇ ਯਕਮ ਅਪਰੈਲ, 1948 ਨੂੰ ਐਬਾਲਿਸ਼ ਹੋਇਆ ਔਰ ਫਿਰ ਰੀਵਾਈਵ ਹੋਇਆ 14 ਅਕਤੂਬਰ,

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

1950 ਨੂੰ। ਫਿਰ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ, 1952 ਨੂੰ ਐਬਾਲਿਸ਼ ਹੋਇਆ ਅੌਰ 15 ਜੂਨ, 1960 ਨੂੰ ਇਹ ਫਿਰ ਰੀਵਾਈਵ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅੌਰ ਫਿਰ 28 ਨਵੰਬਰ, 1963 ਨੂੰ ਰੀਵਾਈਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਪੈਂਤੜੇ ਬਦਲਣੇ ਪਏ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ: ਹੁਣ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ 15 ਜੂਨ, 1960 ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। The matter had been pending till last year. ਹੁਣ ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਉਸੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਸਨ ਅੌਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀ ਸਨ ਜੋ ਹੁਣ ਹਨ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ: ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦਾ ਕੰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ: ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਐਕਸਪੈਕਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਲੈਂਡ ਰੇਵਿਨਿਊ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਸਰਚਾਰਜ ਲਗਾ, ਸਪੈਸ਼ਲ ਸਰਚਾਰਜ ਲਗਾ, ਸਪੈਸ਼ਲ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਛੋਟੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

श्री जगन्नाथ : रेवेन्यू मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि जब भार्गव साहिब की मिनिस्ट्री थी और सरदार प्रताप सिंह कैरों उस में थे तो हालात कुछ और थे और अब हालात बदल गए हैं। तो यह जो इनऐफीशैंसी बढ़ी है यह ऐडमिनिस्ट्रेशन की वजह से बढ़ी है, उन की वजह से बढ़ी है या दास कमिशन की वजह से बढ़ी है जिस की वजह से सरकार यह कार्यवाही कर रही है ? (हंसी)

ਮੰਤਰੀ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਬਾਅਜ਼ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਨਸੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਆਊਟ ਆਫ ਸੀਜ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।

Shri Jagan Nath : On a point of Order, please.

Mr. Speaker : No point of order, please. The hon. Member should take his seat. My opinion is that the question was not relevant. But if the hon. Minister wanted to reply I had no objection because it is a matter of opinion whether or not it was relevant.

श्री जगन्नाथ : आन ए पवायंट आफ आर्डर। (विघन) इन्हों ने मुझे बरखुरदार कहा है। साथ में कहते हैं मज़ा नहीं आया. . . .

श्री अध्यक्ष : यह आप का बरखुरदार नहीं बनना चाहते। (He does not want to become the Minister's Barkhurdar) (विघ्न)

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, जब यह इतना अहम सवाल है तो बजाए इस पर इस तरह से हाऊस का टाईम लेने के क्यों न अन्डर रूल 84 इसे ले लें या आध घन्टे की डिस्कशन करा दें।

श्री अध्यक्ष : आप जानते हैं कि मैं अपने आप ऐसा नहीं कर सकता। अगर कोई मूव आएगी तो सोचूंगा। The hon. Member knows that I cannot do so on my own. When any such motion is tabled, I will take it into cosideration.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਬਿਲ ਹੈ ਉਹ ਪਰਸੋਂ ਤੋਂ ਏਜੰਡੇ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਲ ਡੀਲੀਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਜੇ ਤਾਂ ਬਿਲ ਆਉਣਾ ਹੈ ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਲਾਂ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਵਰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਟਾਈਮ ਦੇ ਦਿਉ।

Mr. Speaker: The hon. Member is well aware that unless there is motion given notice of in this regard, I cannot give my decision. For such a discussion, there must be a request in writing and it is only then that I can consider over it.

Comrade Ram Chandra: Mr. Speaker, I want to know whether the Government is bringing forward a Bill in connection with Zaildars etc. before the Legislature during current Session or they are going to issue an Ordinance after the Session is over.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਬਜਟ ਦੀ ਬਹਿਸ ਤੇ, ਗਵਰਨਰਜ਼ ਐਡਰੈਸ ਦੀ ਬਹਿਸ ਤੇ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਕਾਫੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਬਿਲ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਐਡਮਿਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਜੋ ਵੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਚੇਂਜ ਆਫ਼ ਨੇਮ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਦੋ ਕਲਾਜ਼ਿਜ਼ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਗਲ ਸੈਸ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡ੍ਰਾਪ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਿਰਫ ਟੈਕਨੀਕਲ ਅਤੇ ਫਾਰਮਲ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਨਾਮ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker: On your request the Bill is being deleted from the business of the House.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ, ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ।

श्री बलरामजी दास टण्डन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। अगर इन की ही रीक्वेस्ट पर यह बिल डीलीट कर दिया गया है तो सफेदपोश और जैलदार किस अथारिटी पर एप्वायंट किये जा रहे हैं ?

Mr. Speaker: They will look into it.

Shri Balramji Dass Tandon: Mr. Speaker it will be an insult to the House that after replying to so many positive questions on the floor of the House, the Government promulgates an Ordinance after the conclusion of the current Session, in this regard.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਉਠ ੨ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਵੀ ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਵਾਂਗੂ ਸੀਟ ਬਦਲ ਲਈਏ ?

Mr. Speaker: Shri Tandon is in his seat.

श्री बलराम जी दास टंडन : मैं अपनी सीट पर हूं।

Mr. Speaker : I am told it is not your seat.

श्री बलरामजी दास टंडन : लिखा तो यही हुआ है ।

Mr. Speaker : Please go to your seat.

श्री बलराम जी दास टंडन : यहां बैठने में तो कोई एतराज़ नहीं है ।

लैफटीनैंट भाग सिंघ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸ਼੍ਰੀ ਟੰਡਨ ਨੇ ਜੋ ਸਵਾਲ ਜਾਂ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਥੇ ਕੀਤੇ ਹਨ **those should not form part of the proceedings.**

(At this stage certain hon. Members and Sardar Gurdial Singh Dhillon rose on points of Order)

Mr. Speaker : Dhillon Sahib, are you rising on a point of Order ?

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I assure you, Mr. Speaker, it is a genuine point of Order. Simply because I happened to be the Speaker, I do not lose my right of raising a point of Order.

Mr. Speaker : I am giving all the privileges to the hon. Member. So there is no question of that.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, it so happened that the Bill about a change in the nomenclature etc. relating to this Zaildari system was placed on the agenda twice which was not included in the agenda for 7th April, 1964. The Bill also does not appear on the agenda for to-day. So if the Government after the conclusion of the current Session promulgates an Ordinance in that connection, that will be creating an awkward position. I want your ruling on that i. e. whether or not the Government can do that.

Mr. Speaker : I have already informed the House that that Bill has been omitted from the agenda as requested by the Government.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, it will not be proper to issue an Ordinance after bringing it on the agenda.

Mr. Speaker : That is entirely a different matter whether or not it would be desirable to issue an Ordinance. So far as the deletion of the Bill from the agenda is concerned, they requested me that they did not want to take up that Bill and it should be deleted. Therefore, I cannot put it on the agenda of my own accord.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, if you go through the proceedings of the Conference of the Presiding Officers, you will find the concensus of opinion that if an opportunity existed to bring any legislative measure before the Legislature it should not be legislated in the form of an Ordinance later. Now the opportunity is already there and the Government can bring forward that Bill here before the House and therefore they should not issue an Ordinance in this regard after the conclusion of the current Session.

Mr. Speaker : Sardar Ajmer Singh has already informed the House that the Government is not going to promulgate an Ordinance in that regard.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਢਿਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜਿਜ਼ ਅਤੇ ਫੈਸਿਲਟੀਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ 34 ਐਕਸ-ਮਨਿਸਟਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਢਿਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਡਿਸਕਰੀਮੀਨੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। I only assued him of that. (Dhillon Sahib had said that there should he no discrimination. I only assured him of that).)

Comrade Ram Kishan : In view of the answers to the various supplementaries, given by the hon. Minister for Revenue, May I know if all other systems including the Panchayati Raj system have failed to perform their duties properly hence this revival of Zaildari system ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਇਹ ਡਿਊਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੋਣਗੀਆਂ।

चौधरी नेत राम : मेरा स्पलीमेन्ट्री यह है कि क्या ज़ैलदारी और सुफैदपोशों को शहादतों के लिए इस्तेमाल किया जाएगा और अगर किया जाएगा तो एक ज़ैलदार कितनी शहादतें दे सकेगा ?

(No reply was given)

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Will the hon. Minister for Revenue be pleased to state if it is the policy of the Government or the ruling party to constitute panels of the Members of the District Cong. ress Committees or the Provincial Congress Committee to assist the Deputy Commissioners in the appointment of the Zaildars and Sufed poshes as such an idea is given to the people in the Districts ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਪੈਨਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਹੁਣੇ ਹੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਬੰਦੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੈਲਪ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਰੈਵੇਨਿਊ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦੇਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ? ਕਿਵੇਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਅਪੁਆਇੰਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਤੇ ਪੂਰੇ ਉਤਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਪੁਵਾਇੰਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

Mr. Speaker : Next question please.

Chaudhri Darshan Singh : On a point of Order. Mr. Speaker in the statement laid on the Table of the House in answer to this question it is stated that in Karnal District the number of Zaildars to be appointed is 46 whereas the number of Sufedposhes to be appointed there is 34. Similarly Sir, the number of Zaildars to be appointed in Ludhiana is 53 whereas the number of Sufedposhes to be appointed there is only 16. What are the reasons for this difference in number of Zaildars and Sufedposhes to be appointed ?

Mr. Speaker : This is not a point of Order. This is a supplementary.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਜ਼ੈਲ ਵਿਚ ਇਕ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫਿਕਸਡ ਵੇਕੈਂਸੀ ਨਹੀਂ ਦਸੀ। ਸੁਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਕ ਜ਼ੈਲ ਵਿਚ ਕੀ ਗਿਣਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਜ਼ੈਲ ਵਿਚ ਇਕ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਡੀਬੇਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲ ਨੂੰ ਇਜੰਡੇ ਵਿਚੋਂ ਡੀਲੀਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਬਲਿਕ ਰਾਏ ਬੜੀ ਐਜੀਟੇਟਿਡ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆ ਸਕੇ।

Mr. Speaker : The hon. Member will agree that the question hour is a forum for eliciting information and not for discussing the policy. If on a motion given notice of by any hon. Member, I find that more information is required or some answers given are vague, I will consider if I may allow time for discussion.

Next question please.

Representation for granting Proprietary Rights to classified tenants in district Kangra.

*4733. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether Government have recently received any representation for granting proprietary rights to the classified tenants of district Kangra; if so, from whom and on whose behalf together with the action, if any, taken thereon ?

Sardar Ajmer Singh : *Part I.* Yes. A representation from the Member on behalf of the Classified Tenants, was received through the State Advisory Committee for Welfare Department.

Part II. After thorough consideration, the Government decided that the tenants should acquire their rights, if any, through the normal course of law.

Shri Rup Singh Phul : May I know whether the Government is bringing forward any legislative measure for conferring proprietary rights on the classified tenants in district Kangra; if so, the time by which it will be done ?

ਮੰਤਰੀ : ਕੋਈ ਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕਲਾਸੀਫਾਈਡ ਟੈਨੈਂਟਸ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਮੇਅਰਜ਼ ਲਿਆਵਾਂਗੇ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਡਿਫੀਕਲਟੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਜੈਕਟਮੈਂਟ ਕਰਨ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਕੋਰਟਸ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਬਹਾਲ ਰਖਣ ਲਈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗਲ ਫਰਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕਰਾਂਗੇ।

Shri Rup Singh Phul : May I know the reasons when the hon. Minister gave me an assurance that the Government was prepared to bring forward some legislative measure for conferring the proprietary rights on those classified tenants who genuinely deserved it, why it could not be given on the floor of the House now ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੁਐਸਚਨ ਨੂੰ ਫਿਰ ਐਗਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਡਿਸਕਸ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ।

श्री मोहन लाल दत्त : मैं मन्त्री महोदय से दरयाफत करना चाहता हूं कि जो कांगड़ा की तरह और भी पहाड़ी इलाके हैं या 50 साल से गैर-मौरूसी काबज़ हैं क्या उन्हें सरकार औकूपैंसी राईटस देने पर विचार करेगी या नहीं ?

ਮੰਤਰੀ : ਗੈਰ ਮਾਰੂਸੀ-ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਕੂਪੈਨਸੀ ਰਾਈਟਸ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। This is only peculiar to Kangra District where they are recorded as such in the revenue records. Therefore, it is a separate case.

श्री इन्दर सिंह मलिक : क्या यह सही बात है कि टेनैंट्स एप्लाई करते हैं तो लैंडलार्ड्ज़ उनसे मिल कर कोर्टस से डिग्री ले लेते हैं और इस तरह से सरप्लस जमीन नहीं निकाली जा सकती ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੀ ਮੈਂਦਬਾਨਾਂ ਇਲਤਮਾਸ ਹੈ ਕਿ that is absolutely defferent case.

पंडित मोहन लाल दत्त : पंजाब में जो एरिया ऊना का है वहां पर सरप्लस ज़मीन नहीं है। और पिछले 100 साल से टैनेंट्स काबज़ थे। उन्हें बेदखल किया जा रहा है। इस को रोकने के लिए क्या उपाए किए हैं ?

ਮੰਤਰੀ : ਪੰਜਾਬ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਆਫ ਲੈਂਡ ਟੈਨਿਉਰ ਦੀ ਕਲਾਜ ੧ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੈਨੰਟ ਇਜੈਕਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਮਾਲਕ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਇਜੈਕਟ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਫਿਰ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਇਜੈਕਟ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। That will continue ਤੇ ਜੇਕਰ ਕਿਤੇ ਇਜੈਕਟ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਰਨ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਏਰੀਅਰਜ ਜਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਆਦਿ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਡਿਫਿਕਲਟੀ ਹੈ ਤਾਂ that is absolutely different question.

Shri Rup Singh Phul : The hon. Minister has been pleased to state that he will consider the matter. May I know how long will it take the Government to finalise it ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਲਫ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਟੈਨੈਂਟਸ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ ਦੀ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਨਾਲ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਅਫਸਰ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਕਈ ਵੇਰ ਦੱਸ ਚੁੱਕਿਆ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗਾ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : I want to know who is a classified tenant ?

Minister : The hon. Member may better ask Shri Rup Singh Phul. They are tenants in possession of land since many many years and they are so entered in the revenue record and not as occupancy tenants or tenants at will. They are recorded as classified tenants.

Pandit Chiranji Lal Sharma : The Hon. Minister for Revenue has been pleased to refer me for the definition of classified tenant to hon. Member Shri Phul and he has also stated that they are recorded as classified tenants. मैं यह पूछना चाहता हूं इन से, स्पीकर साहिब, कि क्लासीफाईड टैनैंट्स की यह कागज़ात माल में क्या अंदराज करते हैं ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੁਜਾਰਿਆਨ ਸਨ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲਾ ਭੀਮਸੈਨ ਸੱਚਰ, ਐਕਸ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਏਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? (How does this supplementary arise here ?)

चौधरी नेत राम : क्या माल मंत्री महोदय यह बताने की कृपा करेंगे कि जो मुजारे छोटे मालिकों में शुमार हैं उन की सरप्लस लैंड में से किस हिसाब से ज़मीन दे दी जायेगी ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

SURPLUS LAND ACQUIRED AND DISTRIBUTED TO HARIJANS, ETC.

***4720. Comrade Ram Kishan** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the number of land owners in the State who, at present own, (i) less than two standard acres of land; (ii) two standard Acres or more but less than five standrad Acres; (iii) five standrad Acres or more but less than ten; (iv) ten standard Acres or more but less than fifteen; (v) fifteen standard Acres or more but less than twenty; (vi) twenty standard Acres or more but less than twenty-five; (vii) twenty-five standard Acres or more but less than thirty; (viii) thirty standard Acres and more than thirty standard Acres separately;

(b) the area of surplus land resumed by the Government and the area of such land given to Harijans and other land-less tenants in the State so far ?

Sardar Ajmer Singh (Revenue Minister.) : (a) The time and labour involved in collecting and compiling the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained from the reply. It is impossible to obtain such information because no such information in standard acres is available any where.

(b) All eligible tenants, irrespective of the fact where they are Harijans or non-Harijans are resettled on the surplus area declared/assessed under the Punjab Security of land Tenures Act, 1953 and Pepsu Tenancy and Agricultural Lands Act, 1955. An area of 411,727 standard acres and 106 ordinary acres has so far been declared surplus in the State, out of which 2,84,078 Standard Acres are such against which no appeal is pending. Out of this latter area 1,66,346 standard acres have been allotted to 53,984 eligible tenants, but no specific figures for Harijans are available. These figures are up to a particular date. After that more area was allotted to more tenants.

कामरेड राम किशन : मनिस्टर साहिब ने फर्माया है कि दो लाख से ऊपर ऐसा ऐरिया है जिस के खिलाफ अभी अपीलज़ पैंडिंग हैं। इस के इलावा एक लाख एकड़ से ऊपर जो ज़मीन अब तक पड़ी है जिस की अलाटमैंट होनी है इस की अब तक अलाटमैंट न होने की क्या वजह है ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਟੇਨੈਂਟਸ ਵਰਕ ਆਊਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। By the end of this year we propose to finish this task of allotment.

कामरेड राम किशन: जितना भी सरप्लस ऐरिया है वह सारे का सारा सरकार के पास आ गया है या अभी बाकी है ?

ਮੰਤਰੀ : ਪੰਜਾਬ ਟੈਨੈਂਟਸ ਐਂਡ ਪਰਾਪਰਟੀ ਰਾਈਟਸ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਟੈਨੈਂਸੀ ਐਕਟ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਟੈਨੈਂਸੀ ਰਾਈਟਸ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री: क्या ऐसे केसिज़ वज़ीर साहिब के नोटिस में आए हैं कि जो सरप्लस ज़मीन है वह अलाट कर दी गई है मगर यह सरकार उन को आकूपैंसी राईट्स दिलाने में नाकाम रही हो.......

ਮੰਤਰੀ: ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਸਪੈਸੇਫਿਕ ਕੇਸ ਸਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਗ਼ੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ।

चौधरी रण सिंह : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि सरप्लस ऐरिया में से कुछ रकबा टैनैंटस को संभाला जाने के बाद जो बचता है उस की डिसपोज़ल कैसे की जाती है।

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 15 ਅਪਰੈਲ, 1953 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਆਕੂਪੈਂਸੀ ਅਤੇ ਟੈਨੇਂਟਸ ਬਿਲ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ 1953 ਤੋਂ 1958 ਤੱਕ ਦੇ ਜੋ ਈਜੈਕਟਿਡ ਟੈਨੇਂਟਸ ਹਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਕਆਊਟ ਕਰਕੇ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲਾਗੂ ਹਨ। ਇਕ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਾਲਕਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਪਸੂ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is a policy matter please.

पंडित मोहन लाल दत्त : मेरे एक सवाल के जवाब में बताया गया है कि मेरे अपने हलके में 34,330 टेनैंट्स इजेक्ट होने हैं सारा ऐरीया 467 एकड़ है जिस में से 194 एकड़ टेनैंटस को दे दिया गया है 200 एकड़ के करीब बाकी है। 34,330 मुजारे बेदखल होने हैं। जब कि एक शख्स को कम से कम 5 सटैंडरड एकड़ ज़मीन देनी है तो हमारे इलाके का प्राबलम कैसे हल होगा ?

ਮੰਤਰੀ : ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਅਵੇਲੇਬਲ ਹੋਵੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1953 ਦੇ ਆਕੂਪੈਂਸੀ ਟੈਨੇਂਸੀ ਰਾਈਟ ਮਿਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਾਜ ਅੱਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੀ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ?

Minister for Revenue : Possesion means possesion. But the question is of determination. Entries in the Girdawaries are a proof of it.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Hon. Minister for Revenue as to how long the difference between the Pepsu and Punjab land laws will continue because the merger of the two States took place about more than seven years back ?

Minister for Revenue : It will continue till the end.

चौधरी रण सिंह : क्या वज़ीर साहिब यह बताएंगे कि इजैकटिड टेनैंटस को सैटल करते वक्त क्या मयार रखा जाता है कि इस को इतनी ज़मीन देनी है। आया यह मयार के मुताबिक दी जाती है या कम दी जाती है ?

ਮੰਤਰੀ : ਮਿਆਰ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 5 ਏਕੜ, ਇਕ ਫੈਮਲੀ ਨੂੰ ਮੈਕਸੀਮਮ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੀ ਘਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਟ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਜੇ ਵਧ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵਧ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ 1953 ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਵਾ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਜੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੰਤਰੀ : ਐਸੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਥ ਕੰਡੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਐਸੀ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the Hon. Revenue Minister the total area which the Government expect to be declared surplus in the entire State ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਫਿਗਰਜ ਦੇ ਵਿਚ $4\frac{1}{2}$ ਲਖ ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਐਕਸਪੈਕਟ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਜੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ 818 ਕੇਸ ਪੈਂਡਿੰਗ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਰਕਬਾ ਹੋਰ ਨਿਕਲਣਾ ਹੈ ।

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਸੈਟਲ ਕਰਾਂਗੇ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਪਲਸ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ: ਜਿਹੜੇ ਈਜੈਕਟਡ ਟੈਨੈਂਟਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ within five miles of that place ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਔਰ ਜੇ ਉਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਥੇ ਅਕਾਮੋਡੇਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

SCALE OF FLOOD RELIEF GRANTED IN 1963-64

***4985. Chaudhari Hardwari Lal** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the scale of flood relief originally sanctioned earlier during the year 1963-64 in respect of subsistence grants, temporary shelters and repair of damaged houses;

(b) the details of various modifications made in the said scales from time to time and the reasons therefor;

(c) the dates when sanctions as finally approved by the Government were issued and whether the Accountant-General, Punjab, declined to honour these sanctions; if so, the reasons therefor ?

Sardar Ajmer Singh : (a) and (b) A note giving the detailed position is laid on the Table of the House.

(c) Sanctions as finally approved by the Government were issued on the 9th December, 1963. Objection was raised by the Accountant-General, Punjab, on the plea that the limit of the Contingency Fund had already been reached. The position was explained to the Accountant-General and payment is being made.

The scales of flood relief originally sanctioned earlier during the year 1963-64 in respect of subsistance, grants temporary shelters and repairs of domaged houses and the details of various modifications made in the said scales from time to time.

Part (a) Scales of flood relief originally Sanctioned.

1. *Subsistance grants.*

For the purpose of this relief flood affected villages were classified as follows—

Category I.—Villages which had floods for at least three years out of the last five years.

[Revenue Minister]

Category II.—Villages which did not fall in Category I.

This relief was to be made available to the following classes of people living in villages and only in those villages where the total damage to crops was 25% or more—

Landowners,

Tenants,

Siris,

Harijans, and

Landless agricultural labourers and other dependents on agriculture.

The payments were to be made at the following rates—

Category I Villages.—(i) Where, because of standing water, Rabi sowing was not possible at the rate of Re. 1 per day per member of the family for six months subject to a maximum of Rs. 25 per week per family.

(ii) Where Rabi sowing was possible at the above rate, but for three months.

Category II Villages.—(i) Where Rabi sowing was not possible at the rate of 50 n.P. per day per member of the family for six months subject to a maximum of Rs. 15 per week per family.

(ii) Where Rabi sowing was possible- at the above rate but for three months only.

Note.—This allowance was not to be paid to such members of of family as were otherwise gainfully employed and where Relief Test Works were started and employment or wage basis was offered to able-bodied male members of the family, the allowance was to be stopped whether the offer of employment was accepted or not, provided that persons who were required for agricultural operations were not to be asked to take up employment on such Test Works.

II. Temporary Shelters.

Rs. 50 to each family, whose house had fallen down or had to be vacated because of damage, for construction of temporary accommodation. The authorities are not to supply any material such as Sirkies. The people should themselves make the necessary arrangements with this grant.

III. House Repair Grant.

These grants will be given as below ;—

For each house destroyed	*Kacha* Upto	*Pacca* Upto
or substantially destroyed	Rs. 100	Rs. 200

Harijans, Backward classes and other deserving persons in rural as well as urban areas will be entitled to this relief, provided in no case will a family with one habitable kotha left get it. Distribution of this relief will be made by an officer of the rank of Tehsildar or above.

Part (b) Modifications.

I. Subsistance Grants.

The question of cash grants for food and other necessities of life to flood-affected people was further examined and it was decided to revise the categories previously approved and lay down new scales of relief as under:—

Category	*Description*	*Grant proposed*
I—A	Last three kharif crops including the present, damaged by floods, the extent of damage being 50% or more for the three Kharifs taken as a whole, and Rabi sowing not possible	Subject to a maximum of Rs. 25 per week per family, a cash grant for 6 months at the rate of Re. 1 per day per member of a family; provided that no member who is otherwise gainfully employed shall be eligible for this grant
I—B	As above, but Rabi sowing is possible	As above, but payable for 3 months only
II—A	Last three Kharif crops including present Kharif damaged by floods, the extent of damage being over 25% but less than 50% for three Kharifs taken as a whole, and Rabi sowing not possible	As above for 6 months at the reduced rate of 50 n.P. per day per member, subject to a maximum of Rs. 15 per week per family
II—B	As above, but Rabi sowing is possible	As above for three months only
III—A	Damage to present Kharif is 25% or more and Rabi sowing not possible	As above for 6 months at the rate of 25 n.P. per day per member, subject to a maximum of Rs. 8 per week per family.
III—B	Damage to present Kharif is 50% and Rabi sowing is possible.	As above but for 3 months only.

The period referred to above in all the categories was further reduced to half.

Reason for Modifications.

While approving the scale of subsistence grant originally sanctioned it was decided by the Council of Ministers that the total flood relief during the year 1963-64 should be kept within the limit of Rs. 2 crores. The demands received from the Deputy Commissioners far exceeded this limit and as such in order to keep the amount within the maximum limit approved by the Council of Ministers the scales of subsistance grants had to be modified.

II.	*Temporary Shelters*	No modifications were made in the scales originally sanctioned in respect of these grants.
III.	*House Repair Grants* .	

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, the note referred to by the hon. Minister in reply to part (a) of the question is not on the Table of the House. I have tried to search but have not been able to locate. Could he kindly read out that note ?

Minister : It is a lengthy note and has been laid on the Table.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, if you allow, I may ask the supplementary questions tomorrow because the note is not on the Table.

Mr. Speaker : Supplementary questions on this question can be asked tomorrow.

Survey of Living Conditions of Families Living in certain Hilly Areas

***4333. Pandit Mohan Lal Datta** : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether Government have conducted a sample survey of living conditions of families in the villages of hilly areas of District Kangra and Tehsil Una; if so, the details of the survey report;

(b) if the reply to part (a) above be in the negative, whether Government intend to get such a survey conducted ;

(c) whether Government have assessed the per capita income of the people living in villages in the hilly areas;

(d) if the reply to part (c) above be in the negative, whether Government intend to make such an assessment ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No Sir.

(b) A survey to evaluate impact of Plan programmes on the level of employment, consumption and living, the distribution of benefits among different sections of the population and on the socio-economic life of the people in general, is proposed to be conducted for the entire State. This survey will cover the hill areas of the State.

(c) No Sir.

(d) No such proposal is under consideration.

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਰ ਕੈਪੀਟਾ ਇਨਕਮ ਤਾਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਪਰ-ਕੈਪੀਟਾ ਇਨਕਮ ਤੁਸੀਂ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਆਜ਼ ਨੂੰ ਇਨ-ਕਲੂਡ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਢੀ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਇਨਕਲੂਡ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਵਖਰੀ ਕਾਂਗੜੇ ਦੀ ਪੁੱਛੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ।

Comrade Ram Kishan : Will the hon. Chief Minister be pleased to state whether the survey has begun; if so, how far the area has been covered so far ?

Chief Minister : I do not know. According to the reply that I have got, the survey will cover the hill areas of the State. I cannot say how far it has been covered off hand.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸਰਵੇ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਦਸੋ ਕੀ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ?

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Chief Minister whether the survey has been started ?

Chief Minister : My impression is thut it must have been started because the reply with me is that the survey will cover the hill areas of the State.

ਸ੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ : ਪਾਰਟ (ਸੀ) ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਰ ਕੈਪੀਟਾ ਇਨਕਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਰ-ਕੈਪੀਟਾ ਇਨਕਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਸਰਵੇ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਰੂਲਜ਼ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਕੇ ਸਭ ਸਟੇਟਸ ਦਾ ਵਖਰਾ ਵਖਰਾ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਨਾ ਮੈਂ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵਖਰਾ ਸਰਵੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫਗਵਾੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।

Comrade Ram Kishan : Will the Hon. Chief Minister be pleased to state the names of the districts and villages which have been selected so far to be surveyed at the first stage ?

Chief Minister : I am sorry, I cannot give this information off hand.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਜਾਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਵੈਲਥ ਦਾ ਸਰਵੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਅਲਹਿਦਾ ੨ ਡੀਟਰਮੀਨੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਪੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਤਨਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਔਰ ਮਹਿੰਦਰਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बताएंगे कि वह ऊना तहसील के हिल्ली एरीया को छोड़ कर दूसरे बैकवर्ड एरीया का सर्वे करवाना चाहते हैं ?

मुख्य मन्त्री : किसी तहसील के एक कोने का सर्वे नहीं होता। ऐंटायर एरीया का होता है।

Comrade Ram Kishan : Will the Chief Minister be pleased to state if any preliminary report has been sent to the Planning Commission about the impact on the living conditions of the people ?

Chief Minister : I do not know. I can find out. But my impression is that it may not have been sent.

चौधरी नेत राम : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बताएंगे कि हिसार के जिले में जो लोग काश्त करते हैं उन की पर कैपीटा इन्कम पंजाब के दूसरे जिलों से ज़्यादा है ? खास कर भिवानी के बारे में बताया जाए।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਭੀਵਾਨੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੇਕਿਨ taking Hissar, as a whole ਮੇਰੀ ਇਹ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ੬੦੦ ਰੁਪਿਆ ਪਰ ਕੈਪਿਟਾ ਇਨਕਮ ਹੈ।

Mr. Speaker : Next question will be taken up tomorrow.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Minimum wages in the Brick Kiln Industry

1568. Comrade Didar Singh : Will the Home Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to fix the minimum rates of wages in the Brick Kiln Industry; if not, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : A proposal was examined some time back and it was decided not to fix wages in respect of employment in Brick Kilns due to practical administrative difficulties besides the employment mostly being piece-rated and of a casual and migratory nature.

Grade of Pay of P. S. Is. in the State

1570. Shri Amar Singh : Will the Home Minister be pleased to state whether it is a fact that P. S. Is. in the State are getting the same grade of pay as they were getting before the Police Commission Report, 1962; if so, the reasons therefor and the steps, if any, taken by the Government in this respect ?

Shri Mohan Lal : Yes the scale of pay of Prosecuting Sub-Inspectors of Police has not been revised. The recommendations of the Police Commission in this regard are, however, under consideration.

Canalization of Black Bein, District Kapurthala

1573. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) whether Government has finalized any project to canalize the Black Bein in Kapurthala District ; if so, the details thereof and the total amount likely to be spent thereon ;

(b) whether the work on the project has started; if so, when and its present stage together with the names of the contractors, if any, entrusted with the work and the total amount paid to each of them/spent so far;

(c) whether Government has recently received any representation for abandoning the project ; if so, when and from whom together with the contents thereof and the action, if any, taken thereon ?

Chaudhri Ranbir Singh : (a) The scheme has been approved by the Flood Control Board. Detailed project estimate is still under preparation and further investigations and survey are in progress.

(b) The work was taken in hand during June, 63. 50 per cent of the work of embankment has been completed till March, 1964. Work is in progress.

Following agencies are employed on these works :—

	Name of Contractor	*Amount paid*
1.	Shri Ram Nath, Contractor	Rs 40,803
2.	Manohar Lal-Harbhajan Singh	Rs 15,605
3.	Shri Ghansham Dass-Jagir Singh	Rs 25,147
4.	Dera Baba Nanak L/C Society	Rs 4,878
5.	Amritsar Union (Amritsar Group)	Rs 40,615
6.	Tarn Taran General Co-operative Labour and Construction Society	Rs 14,989
7.	Amritsar Union (Patti Group)	Rs 31,837
8.	Amritsar (Tarn Taran Group)	Rs 7,651
9.	Shri Makhan Lal	Rs 9,412
10.	Talwara Co-operative Labour and Construction Society	Rs 1,573
11.	M/s Gurcharan Singh Rajinder Singh	Rs 4,451
	Total	Rs 1,96,952

(c) No representation has been received recently for abandoning the Project.

ADJOURNMENT MOTIONS

10.00 a.m.

श्री अध्यक्ष : सरदार अजायब सिंह सन्धु की तरफ से एक एडजर्नमैंट मोशन आई है । इसी सब्जैक्ट पर कल भी कामरेड शमशेर सिंह जोश की तरफ से एडजर्नमैंट मोशन आ चुकी है । (There is an adjournment motion given notice of by Sardar Ajaib

[श्री अध्यक्ष]

Singh Sandhu. An Adjournment Motion on this very subject has already come yesterday.) He is also not present in the House now. It cannot be taken up.

Sardar Gurnam Singh : Sir, with your permission, I would like to have a piece of information from the hon. Chief Minister.

Mr. Speaker : Let us first dispose of adjournment motion notices.

Sardar Gurnam Singh : It will be better, Sir, if you allow me one minute now.

Mr. Speaker : All right.

Sardar Gurnam Singh : There is news appearing in the Press about some sort of announcement made by the Government in relation to allotment/auction of land to Harijans. This was agitated here in the House. May I know if this news is correct.

Chief Minister : It is correct, but 'Harijans' means 'Scheduled Castes'.

Sardar Gurnam Singh : May I know if they are satisfied now ?

Chief Minister : I do not know this. I never wanted to satisfy them. I wanted to do whatever is reasonable and I have done that.

Sardar Gurnam Singh : I wanted to have this information and I am glad that the position of Opposition has proved effective. We are now coming near democracy (*Cheers*).

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਹ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕਰੈਡਿਟ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੋ ਰੀਜ਼ਨੇਬਲ ਸੀ ਉਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : There are some adjournment motions given notice of by various hon. Members. First of all, I call upon Comrade Bhan Singh Bhaura.

Comrade Bhan Singh Bhaura : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, direct interferences of the D. C., Sangrur, in fair election guaranteed by the Constitution with transfer of B. D. Os., Sehna and Ahmedgarh on the eve of Mahal Kalan by-election. The transfers under the orders of the Deputy Commissioner, Sangrur, are only based on political grounds to hamper with the aforesaid election. The action of the D. C., Sangrur is uncalled for and requires immediate discussion on the floor of the House.

Mr. Speaker, Sir......

श्री अध्यक्ष : यह प्योर्ली ऐडमिनिस्ट्रेटिव मैटर है । ट्रांसफर्ज ऐडजर्नमेन्ट मोशन का सब्जेक्ट नहीं बन सकती ।

(This is purely an administrative matter. Transfers cannot be the subject-matter of an adjournment motion.)

* * * * * * *

* * * * * * *

Mr. Speaker : No discussion please. I have already given my ruling.

* * * * * * *

* * * * * * *

Mr. Speaker : Whatever Shri Bhathal has said will not form part of the proceedings.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਭੱਠਲ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ.................

Mr. Speaker : No please, I do not allow discussion on it.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ.......................

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੋਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਬਤੌਰ ਸਪੀਕਰ ਇਹ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੋਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। (I have permitted the motions to be read out but Mr. Dhillon, as Speaker has ruled that motions cannot be read out on the Floor of the House.) I have allowed the motions to be read but no discussion will be allowed.

(*Comrade Babu Singh Master rose to speak.*)

श्री अध्यक्ष : कामरेड जी, आपकी मोशन लेट आई है। यह आज टेक-अप नहीं होगी। (The motion given notice of by the hon. Member has been received late. It will not be taken up to-day.)

CALL ATTENTION NOTICES

Mr. Speaker : Call Attention Motion No. 1 has been given notice of by Comrade Babu Singh.

Comrade Babu Singh Master : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to tae fact that the public of villages Phul and Mehraj donated 50 acres of land many years back for the construction of Degree College or any other purpose for development of backward areas of Mehraj of Sub-Tahsil Nathana. Since many years nothing has been done in this respect and the piece of land is not used for the aim it was donated. The people feel disgusted with those at the helm of the

*Note.—Expunged as ordered by the Chair.

[Comrade Babu Singh Master]
affiairs and demand construction of Industrial Training Institute for the benefit of Ex-Servicemen as well as that of the youngmen of the area. The resentment of the public needs immediate action to the effect.

Mr. Speaker: The hon. Minister concerned may kindly look into the matter. The next call attention motion stands in the name of Comrade Bhan Singh Bhaura.

Comrade Bhan Singh Bhaura : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact narrated in the attached Memorandum by Tejinder Singh, Secretary, Engineering Workers Union, Patiala, and the poster by various Labour Leaders according to which Government failed to implement labour laws in M/S Goetze (India) and M/S. Escorts Ltd., Bahadurgarh (Patiala District)......

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ 3 ਅਪਰੈਲ ਵਾਲੀ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ ।

(The hon. Member should move the Call Attention Motion which was meant for 3rd April.)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਇਹ 3 ਅਪਰਲ ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਹ ਤਾਂ ਕੈਪੀਟਲ ਪਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮੁਤਲੱਕ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਨੰਬਰਵਾਰ ਚਲੋ ।

(That Motion is regarding the Capital Project. The hon. Member should proceed in a serial order.)

Comrade Bhan Singh Bhaura : Sir. I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact that thousands of small shopkeepers are facing great difficulties due to the restrictions imposed by the Capital Project, Chandigarh, for not using the verandahs in front of their respective shops, which have been rented out to them by the Capital Project and for which the rent is charged from them.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may kindly look into the matter.

Comrade Babu Singh Master : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the odds and great difficulties faced by the Girl and Boy students of the Bhatinda area due to no hostel available and constructed for Rajindra College, Bhatinda, and Government College, Malerkotla, in Sangrur District. In the days of scarcity of residential accommodation in the cities the rural students cannot bear the expenses of high rents in the towns and cities. The construction of hostels for these colleges is the dire necessity of the student community and particularly that of girls.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may please look into the matter.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਮੁਤਲੱਕਾ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਲੇਕਿਨ ਕੀ ਇਹ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਉਠ ਕੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਣਗੇ । ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਰੁਟੀਨ ਮੈਟਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਵੇਖਣ ਪਰ ਇਹ ਚੁਪ ਚਾਪ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਜੂੰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਰੀਂਗਦੀ। ਇਹ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਐਸ਼ੋਅਰ ਤਾਂ ਕਰਨ ਕਿ.........

Mr. Speaker : The hon. Member may please see the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly. I can only request the hon. Minister to look into the matter and it is for the hon. Minister to make a statement.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ ਜਾਂ ਨਾ ਦੇਣ ਇਹ ਜੁਦਾ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹ ਉਸ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਅੰਸ਼ਅਰ ਤਾਂ ਕਰਨ ਕਿ ਉਹ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਲੁਕ ਇੰਟੂ ਕਰਨਗੇ ।

Mr. Speaker : When I say that the Minister concerned will please look into the matter, it carries weight.

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact that some employees of the Co-operative Zamindara Bank of Mani Majra, Tehsil Kharar, District Ambala, have embezzled a huge sum of the depositors by under hand means. In spite of the fact that many complaints have been made to the authorities concerned and deputation waited upon the Minister and Officers, no action has so far been taken. Under the circumstances, it is urgently requested that the Government should move in the matter immediately for punishing the persons concerned.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may kindly verify the facts.

Chief Minister : Sir, I would be too glad to verify the facts. I will go into the matter and I will consider it.

There are good many complaints about the Co-operative Banks. I have a mind to get into service some persons who are retired or going to be retired from the service of Banks. I intend employing persons with good reputation. I wish that one such experienced person should be employed, so that he may look into the functioning of the Co-operative Banks because it is a credit system which affects the people of the State. The people who have not worked in the Banks are not well conversant with the banking system.

श्री बलराम जी दास टंडन : जिस बात की तरफ मैं ने अटेंनशन दिलाई है..........

Mr. Speaker : I have requested the hon. Minister concerned and the hon. Chief Minister has very kindly agreed to verify the facts. He will look into the matter.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, चीफ मिनिस्टर साहिब ने तो जनरल बात कही है । कम से कम इस विषय में कुछ बताया जाए ।

Mr. Speaker : He has said that he would look into it.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, उन्हों ने तो जनरल बात की है । मेरे पास लोगों की कितनी रसीदें हैं ....

Mr. Speaker : He started with the remarks that he would look into it.

श्री बलरामजी दास टण्डन: स्पीकर साहिब, तब ठीक है ।

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, जो शिकायतें आती हैं वह रजिस्टर्ड लैटर द्वारा आती हैं। Registered letters do not wait for the Ministers. They straight away go to the Departments. How can I handle the registered letters which cannot wait for me. They are sent to the Departments concerned. I would like to know if the receipts have been sent by my office?

श्री बलरामजी दास टण्डन : अगर आप चाहें तो मैं लोगों की दरखास्तें चीफ मिनिस्टर साहिब को दे दूंगा ताकि उन की जांच पड़ताल हो सके।

श्री अध्यक्ष : आप वह दरखासतें चीफ मिनिस्टर साहिब को दे दें। (The hon. Member may pass on the applications to the Chief Minister.)

Shri Balramji Das Tandon : I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact that a son and the wife of a Journalist of Sunam were murdered some 10 months before. Police Department described it a case of suicide. But since long a tape-record version of some persons have been handed over to the highest officer of the Department but of no use. Those persons are the eye-witnesses of the case concerned whose talks have been tape-recorded.

स्पीकर साहिब, मेरी दरखास्त है कि हमें एडजर्नमैंट मोशन या दूसरी मोशन्ज की कापी अच्छी मिलनी चाहिए ताकि ठीक तरह से हम हाउस में मोशन पढ़ सकें।

श्री अध्यक्ष : यह बात मेरे नोटिस में सुबह आई थी। I have instructed my office. (This thing came to my notice this morning. I have instructed my office.)

श्री बलरामजी दास टण्डन : ठीक है जी। In spite of many assurances by the I. G., Police, for conducting a fresh enquiry, nothing has been done in this direction. Rather, on the other hand, those very 'goondas' have threatened even the Journalist not to move the authorities for the fresh enquiry of the murder of his wife and child, otherwise his own life will be put to danger. This is a very serious case and as such requires an urgent attention of the Government for proper action, otherwise the Government will have to shoulder the responsibility of untracing the murder and fresh threat to the life of the journalist.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned will kindly look into the matter.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡਾ ਸਟੇਟ ਦਾ ਆਈ. ਜੀ. ਪੀ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਸਟ ਆਈ. ਜੀ. ਪੀ. ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਾਈਨੂਟਲੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅਨੌਨੀਮਸ ਲੈਟਰਜ਼ ਆਏ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਹ ਲੈਟਰਜ਼ ਆਈ. ਜੀ. ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਆਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਈ. ਜੀ. ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕੀਤੀ। ਅਫਸੋਸ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਦੇ ਜਰਨਲਿਸਟ ਆਮ੍ਹਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲੋਕ ਜਰਨਲਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਚਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਮਾਮਲਾ

ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਜਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਆਈ. ਜੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मैं इस के बारे में डिस्कशन नहीं करना चाहता हूं। यह ठीक होगा कि मुख्य मन्त्री जी ने आई. जी., पोलीस, को कहा होगा। उस ने जांच पड़ताल की होगी। मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि जर्नलिस्ट की लाइफ को फ्रैश थ्रट दिया गया है। उस के पास इस बारे में टेप रिकार्ड है। मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से प्रार्थना करना चाहता हूं कि कम से कम कोई अफसर वहां पर भेजा जाए जो कि वहां पर उस बात की जांच पड़ताल करे ताकि उस की सैटिसफैक्शन हो सके।

मुख्य मन्त्री : श्री बलरामजी दास टंडन हाउस में बातें करते हैं। अगर उन को इन के साथ हमदर्दी है, कलिप्रट्स को विक्टम कराना चाहते हैं, उन को सजा दिलवाना चाहते हैं तो he should go and see the Inspector-General of Police who is the best officer.

Shri Balramji Dass Tandon : I have gone to him three times.

Chief Minister : Then the hon. Member may please meet me in my Chamber.

Chaudhri Darshan Singh : 'Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to this matter of urgent public importance, namely, Kabul Singh, son of Dalip Singh who is a Head Constable, Railway Police, Ferozepore Cantt, was taken into custody by the police of Sadar Police Station, Jullundur, on 23rd March, 1964, as he was alleged to be involved in a crimiual case. His parents made several applications to the illaqa Magistrate for his production in the Court, but the Sadar Police refused to produce him. He was seen by his relatives while he was in police custody. Now, it is feared that he has been beaten up to death. His whereabouts are not known. Therefore, I request that half an hour discussion may be allowed.'

It is slur on the fair name of the Congress....

श्री अध्यक्ष : आप ने काल एटेंशन मोशन पढ़ते हुए जो सैनटेंस पढ़ा है क्या वह इस में लिखा हुआ है। (Is the sentence spoken by the hon. Member included in Call Attention Motion which he is reading out.)

I am so sorry. I did not expect from the hon. Member that he would add something to his call attention motion.

Chaudhri Darshan Singh : I wish the Sadar Police should have produced him in the court of law.

Mr. Speaker : This is a matter which is before the Magistrate. He is competent to pass any order.

(*Chaudhri Darshan Singh rose to speak.*)

Mr. Speaker : If the Magistrate does not pass any order, there are other legal remedies available.

Chaudhri Darshan Singh : Mr. Speaker, Sir, my submission is....

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਜਾਲੰਧਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ। ਉਹ ਉਥੇ ਪੋਲੀਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਟਿਸਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ?

Chaudhri Darshan Singh : Sir, on a point of personal explanation....

Mr. Speaker : No please. The hon. Member is also a lawyer.

Chaudhri Darshan Singh : The parents of the Head Constable have made several applications to the Illaqa Magistrate.

Mr. Speaker : I am sorry, I cannot ask the Government to do anything because the case is with the Illaqa Magistrate.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਕੀ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਜਿਸ ਆਰਡਰ ਨਾਲ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਆਰਡਰ ਨਾਲ ਟੇਕ ਅਪ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਪੈਂਡਿੰਗ ਪਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। (The motions which are already lying pending with us are being taken up first.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ: ਮੇਰੀ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ 3,4 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਂਡਿੰਗ ਹੈ.........

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰਾਂਗਾ। (I will be taking up that too.)

ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿਘ ਭੱਠਲ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਭੁਖ ਹੜਤਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ। (All right.)

Shri Rup Lal Mehta : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact of hardship of the 12 villages of Khadar of Palwal area, which came under the grip of Jamuna River Flood. No arrangement have so far been made to rehabilitate people of those villages. Solhra, Bagpur, Rajupur, Khadar are in immediate danger of being washed away. A lot of land has already been washed away and considerable land diverted to U. P. side.

स्पीकर साहिब.......

Mr. Speaker : No discussion please. The hon. Minister concerned should please look into it.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਉ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਤਲਿਕ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪੂਰੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਰੂਪ ਲਾਲ ਮਹਿਤਾ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਟੇਕ ਅਪ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਟਦਾਰ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੀਮਤ ਸੀ। I will satisfy him. The steps are being taken in respect of villages which require relief.

Shri Roop Lal Mehta : Mr. Speaker, Sir, I would like to have one minute only.

Mr. Speaker : No please. He should please resume his seat.

Shri Roop Lal Mehta : I have to say a very important thing.

Mr. Speaker : No please.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact that nearly all B. D. Os., all Panchayat Officers, all Gram Sewaks, Sewikas and almost all employees of the Community Development Department numbering into thousands are still unconfirmed. Similarly, all C. Os., all A.C.Os., and all Kanungos and all Patwaris in the Consolidation Department are also unconfirmed. Similarly, nearly 18,000 employees of the Education Department are also unconfirmed. Similar is the fate of insecurity of hundreds of other employees of this State which follows from unconfirmation. It is demoralising the employees and affecting adversely the administration. It is also a matter of injustice and irregularity with a section of employees serving in the State.

Mr. Speaker : It is a matter which concerns a number of Departments. The Ministers concerned may please look into the matter.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਸ਼ਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਡੀਵੇਲਪਮੈਂਟ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੱਲ ਨੂੰ ਉਹ ਸਕੀਮ ਤੋੜ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਪਰਮਾਨੈਂਟ ਕਰਕੇ ਕੀ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ ? ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲਾਉ ਤਾਂ ਗੱਲ ਵਖਰੀ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਹਨ......

Mr. Speaker : No discussion please. Please take your seat.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕੰਸਾਲੀਡੇਸ਼ਨ ਡੀ-ਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਕਿ all officers have not been confirmed, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਕਸਿਡਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। I think it will be done.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention of the Government to the Santanam Committee Report laid on the Table of the Lok Sabha on the 2nd April, 1964, according to which it would be obligatory on a Minister to resign his office during the pendency of proceedings against him on charges of corruption, nepotism, mal-administration, etc. Since Das Commission is holding an enquiry into the charges against Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister, Punjab, apart from normal conduct expected from persons in high positions, there remains no reason whatsoever now after the Santhanam Committee Report for the Chief Minister, Punjab, to stay in office. Further attention is also drawn towards Fasts unto death started by certain persons before the residence of the Prime Minister.

Mr. Speaker : So far as I know, the Lok Sabha has yet to consider the report, after which a decision will be taken in this connection by the Government of India......

श्री जगन्नाथ : क्या उसके बाद करेंगे ?

Mr. Speaker : No please, No.

There are three Call Attention Notices on the same subject ; one by Sarvshri Amar Singh, Gurdarshan Singh, Ram Kishan, Ram Partap Garg, Rup Singh Phul and Sunder Singh ; the second by Sarvshri Dina Nath Aggarwal, Ram Pal Singh, Ram Parkash and Shrimati Sarla Devi and the third by Sarvshri Ajaib Singh Sandhu, Bhan Singh Bhaura, Devi Lal, Hardwari Lal, Jagan Nath, Kartar Singh Dhillon and Comrade Shamsher Singh Josh. Only one of them may be read.

Shrimati Sarla Devi : I will read out, Sir.

"I beg to draw the attention of the Government regarding wheat loan advance to low paid Government employees (Classes III and IV) in the State, as it had been granted in the past. In view of the soaring prices of all commodities in the State, the low paid Government employees (Class III and IV) be granted two months salary in advance, during the month of April, 1964, or upto first week of May, 1964, to enable them to purchase wheat from the open market. The Government instructions in this respect be issued by the authorities (Department) concerned immediately."

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may please look into the matter.

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned through this Call Attention Motion towards the maltreatment of lepers in the leper home, Sabathu. The lepers went on a strike and paraded the city on the 8th March raising slogans that they were not given medicines and proper food. The condition in the leper home is very bad and Government should take immediate steps to redress their grievances.

Mr. Speaker : Leper's Home is a private institution. It may not be possible for the Government to interfere with it.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, इस में गवर्नमेंट का भी हाथ है। वह उस में काफी हैल्प करती है ....

Mr. Speaker ; If the Government can interfere in the matter, the hon. Minister concerned may please look into it.

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेत राम जी आप अपनी मोशन्ज़ हिन्दी में पढ़ दीजिये।

(The hon. Member Chaudhri Net Ram may read his motions in Hindi.)

चौधरी नेत राम : मैं वज़ीर मुहतरिम इन्चार्ज लोकल बाडीज़ की तवज्जोह हफ्तावार हिन्दी अखबार "क्रांति संग्राम" की इस खबर की तरफ दिलाना चाहता हूं कि अब जब कि म्यूनिसिपल चुनाव हिसार में हो रहा है, वोटरान की फहरिस्त तैयार है, एतराज़ात तलब किए गए हैं, वार्ड नम्बर 9 लेबर कालोनी, हिस्सार टैक्सटाईल मिल्ज़ में करीब 2500 वोटरज़ हैं लेकिन इस लेबर कालोनी में उम्मीदवारान म्यूनिसिपल चुनाव और स्यासी पार्टियों (जो इस चुनाव में हिस्सा ले रही हैं) के बाज़ नुमाईंदों को दाखिल नहीं होने दिया जाता। इस तरह सभी पार्टियों के नुमाइंदों को एक सी चुनाव सहूलतें नहीं मिल रही हैं।

इस गैर कानूनी पाबंदी को खत्म करने के लिए पंजाब सरकार का नुक्ता नज़र वज़ीर मौसूफ हाउस में पेश करने की तकलीफ करें। आदरणी स्पीकर साहब, मैं ज्यादा नहीं कहना चाहता........

श्री अध्यक्ष : यह मामला टेक्सटाइल मिल से तालुक रखता है। इस में गवर्नमैंट इन्टरफियर नहीं कर सकती। इस के लिए दूसरी लीगल रैमिडीज़ ओपन हैं। (This matter relates to the Textile Mills. The Government cannot intefere in it. There are other legal remedies open to the aggrieved parties.)

चौधरी नेत राम : उन को चार दीवारी में रोक रखा है। पंजाब में कहीं ऐसा नहीं है।

Mr. Speaker: No please. The hon. Member should read his second motion.

चौधरी नेत राम : मैं वज़ीर मुहतरिम इन्चार्ज महकमा माल की तवज्जुह इधर दिलाना चाहता हूं कि ज़िला हिसार, महेंद्रगढ़, गुड़गांव, करनाल, रोहतक में सरदी और कोहरे नीज़ बारिश की कमी के कारण फसलें तबाह हो गई हैं। लेकिन अभी तक सरकार आब्याना मालिया वग़ैराह ज़बरदस्ती वसूल कर रही है और रिलीफ के काम बंद कर दिए गए हैं। इस से अवाम में परेशानी फैल रही है। वज़ीर मुताल्लिका पंजाब सरकार के नुक्तानज़र पर इस सवाल पर वज़ाहती ब्यान दे कर शुकर गुजार फरमाएं।

स्पीकर साहिब, फसलें तबाह हो गई हैं और किसान की बुरी हालत है.....

Mr. Speaker: No discussion please. The hon. Minister concerned may look into it.

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। कहत के बारे में बहुत सी एडजर्नमैंट मोशन्ज़ आ चुकी हैं। वहां पर हालत बहुत खराब है। पशुओं के लिए चारा नहीं है। लोगों को खाने को रोटी नहीं मिलती। इस से ज्यादा कहत और क्या हो सकता है............

Mr. Speaker: The hon. Member should please take his seat. He should not make a misuse of a point of order.

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, लोगों के पास खाने के लिए अन्न नहीं है....

Mr. Speaker: No please. No discussion.

Shri Om Parkash Agnihotri : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to an urgent matter of public importance namely an unjust discrimination adopted in the distribution of sugar among workers of Sukhjit Starch and Chemicals Limited, Phagwara. in the consumers co-operative stores opened by the management of the said Mill. The workers from the rural area have been totally refused supply of sugar. The sugar quota supplied to the mill by the Civil Supplies Department is entirely distributed among the urbanite workers alone. This is unjustified discrimination. The attention of the Minister concerned is drawn to remove this invidious distinction between one worker and another. This also violated the rules of the Civil Supplies Department.

Mr. Speaker : The hon. Member should take his seat.

[Mr. Speaker]

श्री अग्निहोत्री मुझे आज सुबह मिले भी थे । जैसा उन्होंने कहा सिविल सप्लाईज डिपार्टमैंट ने कोई डाइरैक्टिव दिया है कि रूरल एरिया से आने वाले जो मजदूर हैं इस मिल में उनको चीनी का कोटा न दिया जाए । The hon. Minister concerned may look into it. (The Member should take his seat. Shri Agnihotri saw me in the morning. As stated by him some directive has been issued by the Civil Supplies Department that sugar quota should not be issued to the workers of this Mill who come from rural areas. The hon. Minister concerned may look into it.)

मुख्य मन्त्री : जो सिस्टम है उसके मुताबिक ही कोटा दिया जाता है । आखिर यह कोई मजदूरों का ही सवाल नहीं । जो शहरों में रहते हैं उनको वहां का कोटा देते हैं और जो देहातों में रहते हैं उन को वहां का कोटा देते हैं । उसमें अगर कोई फर्क है तो वह रैजीडैन्स के मुताबिक है । अगर कोई मजदूर शहर में रहता है तो उसको वहां वाला कोटा मिलेगा और जो देहात में रहता है उसे देहात का कोटा मिलेगा । वह अगर अपना रैजीडैन्स शहर में ले आएं और यह दिखा दें तो उनको उसी तरह से मिल जाएगा । जो रैजीडैन्स के मुताबिक देते हैं । अगर आप कहते हो कि शहर के रैजीडैन्स और देहात के रैजीडैन्स में फर्क न हो हम उसको भी कम करने को तैयार हैं । (विघ्न)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜੇ ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋ ।

EXTENSION OF TIME FOR MAKING A REPORT ON THE QUESTION OF PRIVILEGE RELATING TO THE PUBLICATION OF EDITORIAL COMMENTS IN THE ISSUE OF THE 'PARDEEP' JULLUNDUR, DATED THE 10TH APRIL, 1963

श्री अध्यक्ष : अखबार "प्रदीप" के सिलसिले में प्रिविलेज का सवाल प्रिविलेज कमेटी में चल रहा है। प्रिविलेज कमेटी ने अभी उस सिलसिले में रिपोर्ट मुकम्मल नहीं की और प्रिविलेज कमेटी की टर्म ऐक्सपायर हो गई । इस बारे मोशन तो हो नहीं सकती, इसलिए उस रिपोर्ट के लिए टाईम 8 अप्रैल से मई, 1964 के आखिर तक ऐक्सटैंड किया जाता है । (A question of privilege relating to 'Pardeep' is under examination with the privileges committee. The Privileges Committee has not yet finalised the report and its term has expired. There cannot be a motion to this effect, therefore, the time for making the report is extended from 8th April, till the end of May, 1964.)

ANNOUNCEMENT BY THE SPEAKER

Mr. Speaker : Under Rule 289 of the Rules of Business, I have to inform the House that according to the information received, Comrade Ram Piara, a Member, about whose arrest I gave the intimation yesterday, has been released on bail.

QUESTION OF PRIVILEGE

श्री अध्यक्ष : श्री टंडन जी ने एक प्रिविलेज मोशन का नोटिस दिया है जिसमें उन्होंने अखबार 'प्रताप' में श्री सेठी के आरगूमैंट्स के बारे में जिक्र किया है। मैंने इसको देखा है। इस के मुताल्लिक किसी दूसरी अखबारों में जिक्र नहीं हुआ है। इस के इलावा 'प्रताप' अखबार में भी उन आर्गुमैंटस् की समरी ही दी गई है। इसलिए पेश्तर इसके कि मैं इस सिलसिले में फाईन्डिग दूं कि यह प्रिविलेज का मैटर बनता है या नहीं, बेहतर होगा कि आप मुझे आर्गुमैंट्स की कम्पलीट कापी दिखा दें। I will look into it. Otherwise it will not be possible for me to form any definite opinion about it. (I have received a notice of privilege motion from Shri Tandon in which he has referred to certain arguments advanced by Shri Sethi as reported in the 'Pratap'. I have gone through it. No such mention has been made in any other newspaper. Apart from it, only a summary of the arguments has been given in the "Pratap". Before I give my finding as to whether it constitutes a breach of the privilege of the House or not, it would be better if the hon. Member supplies me the complete version of the arguments in question. I will look into it. Otherwise it will not be possible for me to form any definite opinion about it.)

श्री बलरामजी दास टण्डन : सवाल यह नहीं। वहां पर कोई रिकार्ड नहीं। स्पीकर साहिब, यह प्रिविलेज का सवाल इसलिए बनता है कि वहां पर यह कहा गया कि.....।

Mr. Speaker : On the basis of a summary report in one papers I cannot decide as to whether the motion should be sent to the Privileges Committee.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, इसके लिए कितने पेपर्ज में रैफरैंस होना जरूरी है ? यह कोई क्राइटीरियन नहीं है कि सभी पेपर्ज में होना चाहिए।

Mr. Speaker : The hon. Member may see me in my Chamber and discuss the matter with me. That will be a proper thing.

श्री बलरामजी दास टण्डन : मैं डिस्कशन नहीं करता। मेरा सबमिशन तो सुन लीजिए।

श्री अध्यक्ष : जैसा कि मैंने अभी कहा है, आप मुझे मेरे चेम्बर में मिल लें वहां पर हम बात कर लेंगे। (As already stated by me the hon. Member may see me in my Chamber. We will discuss it over there.)

श्री बलरामजी दास टण्डन : एक पेपर के अन्दर यह बात आई है, किसी दूसरे में नहीं भी आई।

Mr. Speaker : The argument advanced by a counsel cannot form the basis of any discussion unless I give a finding whether it should be referred to the Privileges Committee or not.

[Mr. Speaker]

The hon. Member may please satisfy me on the basis of the complete version of the speech. Unless I am satisfied about the whole speech, I cannot make up my mind as to whether it is a matter which should go to the Privileges Committee or not. It is not possible for me to form any opinion on the basis of one or two sentences which are quoted from a news paper.

श्री बलरामजी दास टण्डन : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । इस हाउस के अन्दर ग्रागे भी बहुत बार इस तरह के मामलात प्रिविलेज के बारे में ग्राए ग्रौर हमेशा इस ढंग से डीसाइड होते रहे हैं । मिसाल के तौर पर जब कभी किसी पेपर में ऐसी बात ग्राती है तो पहिले उस की ग्राथैन्टीसिटी के बारे ही डिसाइड नहीं होता । यह मामला प्रिविलेज कमेटी को भेजा जाता है ।

श्री ग्रध्यक्ष : ग्राप मुझे कोई ऐसा केस दिखा दें कि किसी ने कहीं पर कोई स्टेटमैंट या स्पीच दी हो ग्रौर उसकी रिपोर्ट पेपर में ग्राई हो जिसे प्रिविलेज कमेटी को दे दिया गया हो । (Let the hon. Member quote any previous instance when the report of any speech or statement appearing in the papers might have been referred to the Committee of Privileges.)

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, इस हाउस के अन्दर.......

Mr. Speaker : I am not giving my finding. I am requesting you to please supply the necessary material. You may meet me in the Chamber and discuss the whole matter with me.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਛੇ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਆਉਣੀ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇ ਕੋਈ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਲਉ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। (If any motion has been left over, the hon. Member may see me in my Chamber. At present I have no other call attention notice with me.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । गुजारिश यह है कि जो मसला टंडन साहिब ने उठाया है यह बड़ा ग्रहम है । पहिले भी यह प्रेक्टिस रही है कि इस तरह का मामला प्रिविलेज कमेटी को रेफर हुग्रा करता है । 'प्रदीप' ग्रखबार के अन्दर "असेम्बली के नजर बट्टू" वाला मामला ग्रौर इंडियन ग्राबजरवर वाला मामला प्रिविलेज कमेटी को रेफर हुग्रा था । इसलिए यह मामला भी प्रिविलेज कमेटी के पास जाना चाहिए ।

Mr. Speaker : Please take your seat. That was an editorial and entirely a different thing.

श्री बलरामजी दास टण्डन : इंडियन ग्राबजरवर वाला केस भी तो प्रिविलेज कमेटी को रेफर हुग्रा था ।

Mr. Speaker : That is a case of a wrong reporting of a speech made in the House.

The hon. Member may please see me in my Chamber and satisfy me about the matter. I am not giving my final finding to-day.

MOTION UNDER RULE 84

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਰੂਲ 84 ਹੇਠਾਂ ਇਕ ਮੋਸ਼ਨ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਟਾਈਮ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : The notice under rule 84 of the Rules of Business has reached me late. I will take it up to-morrow and give my ruling thereon.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਮੇਰੀ ਇਕ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਸੀ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੇ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਓਵਰ ਟਾਈਮ ਦੇਣ ਬਾਰੇ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਸਇਨਫਾਰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ....

Mr. Speaker : As I gave my opinion yesterday, my view *prima facie* is that the alleged mis-statements by the Ministers did not constitute a breach of privilege. I had requested the hon. Member to study the rulings etc., of the Speaker of the Lok Sabha on this point and satisfy me whether I could change my opinion or not.

Now, the Secretary will make certain announcements.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY

Secretary : Under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communication) Rules, 1959, I have to inform the House that the Punjab Legislative Council at its meeting held on the 1st April, 1964, has concurred in the motions carried in the second sitting of the Vidhan Sabha on the 26th March, 1964, about nominating members of the Council to associate with the Public Accounts Committee and the Estimates Committee.

The Council has nominated the following of its Members to associate with the said Committees :

Public Accounts Committee

1. Chaudhri Amar Singh.
2. Shri Milkhi Ram Rattan.
3. Master Hari Singh.

Estimates Committee

1. Major Amir Singh, Chaudhri
2. Shrimati Lekhwati Jain.
3. Shri Daya Krishan.

[Secretary]

I have also to inform the House that the Council at its meeting held on 7th April, 1964, concurred in the motions carried in this House on Ist April, 1964, referring :

(I) The Punjab Homoeopathic Practitioners Bill, 1964, and

(II) The Punjab Unqualified Medical Practitioners Enrolment Bill, 1964;

to Joint Select Committees, and has nominated the following Members to serve on such Committees:—

THE PUNJAB HOMOEOPATHIC PRACTITIONERS BILL, 1964.

1. Shri Daya Krishan.
2. Shrimati Lekhwati Jain.
3. Sardar Gurcharan Singh.
4. Shri Kharaiti Ram Sarin.
5. Professor Sher Singh.
6. Mrs. Ila Rani Ahooja.
7. Chaudhri Sri Chand.

THE PUNJAB UNQUALIFIED MEDICAL PRACTITIONERS ENROLMENT BILL, 1964.

1. Professor Yashwant Rai.
2. Shri Des Raj.
3. Maharaj Nihal Singh.
4. Thakur Beli Ram.
5. Chaudhri Sultan Singh.
6. Shrimati Sabita Behn.
7. Shri D. D. Khanna.

POINTS OF ORDER

कामरेड राम चन्द्र : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, कल जो एडजर्नमैंट मोशन दी गई थी कि आपोज़ीशन की मीटिंग्ज़ को डिस्टर्ब करने के लिए गर्वनमेंट ने एक पालिसी तैयार कर ली है, उसके मुताल्लिक आपने क्या फैसला किया है ?

श्री अध्यक्ष : मैंने उसपर अपना 'प्राइमा फेसाई' व्यु दिया था और मैंने रीक्वैस्ट की थी कि अगर आनरेबल मेम्बर मुझे कनविन्स करना चाहें तो वे मुझे मेरे चेम्बर में आ कर

मिलें । कल शायद उनको टाईम नहीं मिला इसलिए कोई मुझे आ कर मिला नहीं । आज अगर मुनासिब समझें तो वह मझे मिल लें । (I had given my *prima facie* view on that Adjournment Motion and had requested the hon. Members to see me in my Chamber to convince me about it. Perhaps they did not get time for that and nobody came to see me. They may see me today if they consider it necessary.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਗਾਲਬਨ ਉਹ ਪੈਟਰੀਅਟ ਅਖਬਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਡਿਸਐਲਾਓ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ..........

Mr Speaker : No, I have not disallowed it.

श्री राम चन्द कामरेड : आन ए प्वयंट आफ आर्डर, सर

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। To stand repeatedly on point of order, like this does not look nice.

श्री राम चन्द कामरेड : स्पीकर साहिब, मैं प्वांयट आफ आर्डर पर आप से यह पूछना चाहता हूं कि जब आप ने एक आनरेबल मेम्बर को हाउस की सिटिंग से सस्पेंड कर दिया हो और वह इन बैंचिज़ पर न बैठ सकता हो तो क्या वह इस हाउस की विज़िटर गैलरीज़ में भी आ कर इस हाउस का प्रोसीडिंगज़ नहीं देख सकता ?

Mr. Speaker : So far as I know, he cannot. A Member who is suspended cannot come within the precincts of the House and 'precincts' includes "visitors' galleries" also.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : स्पीकर साहब, ऐसी बात तो नहीं है । यह तो ठीक है कि उससे हाउस में डिस्टर्बेंस हुई और हाउस से उसे अलग कर दिया । क्या आप को उस से यह भी खतरा हो गया है कि वह कहीं गैलरीज़ में बैठ कर भी गड़बड़ न कर दे ?

Mr. Speaker : I would refer the hon. Member to the Parliamentary practice written by Mr. May. If it is not so then certainly we can discuss this point.

श्री बलराम जी दास टंडन : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर । मैं इस बात पर आप की रूलिंग चाहता हूं कि एक मैम्बर जिस को हाउस की प्रोसीडिंगज़ में हिस्सा लेने से हाउस ने बन्द कर दिया हो तो क्या उस के वह अधिकार जो उसे बतौर एक आर्डीनरी सिटीज़न के नाते प्राप्त होते हैं वह भी खत्म हो जाते हैं ? क्या वह बतौर एक आर्डनरी सिटीज़न के भी यहां विज़िटर गैलरी में आ कर नहीं बैठ सकता ? क्या वह अपने इस राईट से भी डिबार हो गया है ?

Mr. Speaker: He is debarred from coming within the the precincts of the House. It is not a question of an ordinary citizen, I would request the hon. Member to look inro the May's parliamentary Practice.

श्री बलराम जी दास टंडन : पर वह तो हाउस की प्रोसीडिंगज़ में हिस्सा लेने से डिबार किया गया है ।

Mr. Speaker: We receive our guidance from that book. A Member suspended from the service of the House cannot come within the precincts of the House.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿਕਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਜ਼ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪਰੈਕਟਿਸ ਦੇਖੋ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ਼-ਭਗਤ ਹੋ.........

Mr. Speaker : No, please, it is not a question of 'Desh Bhagat'.

Chief Minister : I beg to......

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। (ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ) ਬੈਠ ਜਾਉ ਜੀ, Please sit down.

Mr. Speaker: It is not proper. The hon. Member should not address the Leader of the House direct.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ: I have risen on a point of order, Sir, ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਨੇ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੈਂਬਰ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ?

Mr. Speaker: I have already informed the House that according to May's Parliamentary Practice, he cannot come anywhere in the precincts of the House.

Chaudhri Hardwari Lal: what is the relevant page of the May's Parlimentary Practice in this connection ?

Mr. Speaker: I will let you know the relevant page after a short-while.

THE PUNJAB RECLAMATION OF LAND (AMENDMENT) BILL, 1964

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to introduce the Punjab Reclamation of Land (Amendment) Bill, 1964.

Chief Minister: Sir I beg to move—

> That the Punjab Reclamation of Land (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਨਾਨ-ਕੰਟਰੋਵਰਸ਼ਲ ਬਿਲ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੈਣੇ ਨੇ ਪਰ ਨਾ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੈਵੇਨਿਊ ਪ੍ਰਾਸੈਸ ਐਡਾਪਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 40 ਜਾਂ 45 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਵਲ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਵੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਉਗਰਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਬਜਟ ਵੀ ਘਟ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਰਕਮ ਉਗਰਾਹੁਣ ਲਈ ਕੁਝ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਲਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

Mr. Speaker: Motion moved—

> That the Punjab Reclamation of Land (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ(ਜਗਰਾਉਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਬਿਲ ਬੜੇ ਮਾਸੂਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਪਾਵਰ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਡੀਸੈਂਟਰਾਲਾਈਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਡੀਸੈਂਟਰਾਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਕੇ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਉਹ ਆਪ ਪਬਲਿਕ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਈ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਪਈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪਾਵਰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਨੈਚ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਸਕੇ। ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਮੁੱਕ ਜਾਏ ਅਤੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਪਾਵਰ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਐਸਾ ਨਾ ਰਹੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਕ ਕਦਮ ਵੀ ਚਲੇ। ਉਰਿਜਨਲ ਐਕਟਾਂ, ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਉਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਲਾਮ ਕਰ ਸਕਣ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਆਦਿ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਖਤਿਆਰ ਇਕ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਾਵਰਜ਼ ਹਾਸਲ ਨੇ ਉਹ ਏਨੀਆਂ ਵਾਸਟ ਨੇ ਜੋ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਫਿਟ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਮਸਾਲਾਂ ਨੇ ਕਈ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਚਾਹ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਪੈਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੌਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਹੈ। ਇਥੇ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੰਗ ਕਰੇਗੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀਆ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏਗੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ 85 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਇਥੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੇ ਖੁਸ਼ਨੁਮਾ ਵਾਅਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਪੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੜਕਾਂ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਢਿਆਂ ਤੇ ਮੰਘੇ ਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ। ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਦੇ ਕਰਾਂਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਗਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਰੁਖ ਦੇਖ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦਾ, ਮੈਡੀਕਲ ਦਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ, ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਇਕਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਢੂੰਡ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਮਲਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੇਖ ਲਉ। ਪਹਿਲੇ ਜਿਥੇ ਇਕ ਇਕ ਮਾਮਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਾਧੂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਡਿਫੀਕਲਟੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਗਨੋਰੈਂਸ ਹੈ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਖਬਾਰ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿਘ ਗਿਲ]

ਮਦਦ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਵੀ ਮਿਟਦੀ ਚਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ।

[*Pandit Chiranji Lal Sharma a Member of Panel of Chairmen in the Chair*]

ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਮਾਮਲਾ ਲੈ ਕੇ ਚਿਟ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ ਅੌਰ ਜੇ ਉਹ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਅਗੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਥਕੜੀਆਂ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਸ ਗਲਤ ਰਵਈਏ ਨਾਲ ਅਤੀਆਣੇ ਵਿਚ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਉਤੇ ਐਸਾ ਕਲੰਕ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਲਨੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਭੈਣਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਸਨ। ਇਹ ਚਾਹੁਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਸਕਣ। ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਨਸੂਬ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੰਮ ਕੇ, ਉਥੋ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸਦਕੇ ਉਚੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਪਰਵਰਦਾਂ ਹੋ ਗਏ ਹੋ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ। ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਭੁਲ ਗਏ ਹੋ। ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖੋ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਕਤ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਅਨਕਰਾਊਨਡ ਕਿੰਗ ਕਹਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਂਗਲੀਆਂ ਤੇ ਨਚਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਮੈਂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ......

Mr. Chairman : I would request the hon. Member not to be personal.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵੇ ਜਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਾ ਹਾਲ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨਾ, ਭੁਲ ਜਾਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਇਕ ਸਲਰ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਕੋਈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚਲ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗਲ ਹੈ। ਇਸ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਲਾਉ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਸੈਨਸ ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਿ ਉਹ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਹਇਆ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਇਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਗਬਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰੈਵੇਨਿਊ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਗ਼ਬਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਤਰਾ ੨ ਕਰਕੇ ਕਮਾਈ, ਫੋਰਸੀਬਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਂਬੈਜ਼ਲਮੈਂਟ.........(ਵਿਘਨ) ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ.........(ਵਿਘਨ)

Mr. Chairman : What does Shri Tarsikka want to say ?

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਖਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

Mr. Chairman : No interruption please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਟੈਕਸਿਜ਼ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਡੀਲੀਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਾਵਰ ਨੂੰ

ਡੀਸੈਂਟਰੇਲਾਈਜ਼ ਕਰੋ ਤਾਕਿ ਇਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਪਾਸ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਤਰਫ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਡਿਯੂਜ਼ ਵਸੂਲ ਕਰਵਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਬੇਸਿਕ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦੇਣੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੈਨਸ ਆਫ ਰੇਸਪਾਂਸੀਬਿਲਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਅਫਸਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਇਥੋਂ ਹਟ ਕੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਇਹ ਪਥਰ ਦਿਲ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨਾ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਦਰਦ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਿਸਪਾਂਸੀਬਿਲਟੀ। ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀ ਕੇ ਕਲੱਬਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੱਤ ਨਚੋੜੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਗਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक (सफीदों) : चेयरमैन साहिब, जो पहला लैंड रैक्लेमेशन का ऐक्ट है उस में एक क्लाज़ है जिस के मुताबिक किसी ज़मींदार की ज़मीन नीलाम नहीं की जा सकती थी। अब उस की जगह यह क्लाज़ ला रहे हैं कि रैक्लेमेशन चार्जिज़ वसूल करने के लिये उस की ज़मीन नीलाम भी की जा सकती है। उस को ग्रिफ्तार भी किया जा सकता है और इस बारे में इख्तयार क्लैक्टर को देना चाहते हैं। मैं समझता हूं कि यह निहायत ही नामौज़ू बात है। जिस की ज़मीन रीक्लेम्ड नहीं है वह तो पहले ही भूखा है क्योंकि उस की ज़मीन खराब है, वाटरलौग्ड है या सरकार की गलती की वजह से वह फलडिड है, सेमज़दा है जिस बारे में सरकार इन्तजाम नहीं कर सकी। वह रीकलेमेशन चार्जिज़ पे करने की हालत में नहीं है और भूखा मरता है। उस के पास तो ज़मीन ही होती है। उसी को नीलाम कर देने और उस को जेल में भेज देने से तो उस के बच्चे ही भूखे मर जाएंगे। इस से बढ़कर ज्यादती क्या होगी ? और यह कर रहे हैं सरदार प्रताप सिंह जो खुद एक ऐग्रीकल्चरिस्ट हैं और जानते हैं कि सेम वाली ज़मीन की क्या हालत होती है। वह यह चार्जिज़ नहीं दे सकता। होना यह चाहिए था कि यह वसूली उस से एक लम्बे अर्से में किश्तों में ली जाती। उस की ज़मीन बेच कर तो आप उस को घसियारा बना देंगे। चेयरमैन साहिब, हज़ारों एकड़ ज़मीन बरबाद हो गई है वाटर लौगिंग की वजह से, ज़मींदार भूखे मर रहे हैं जो चार 2 हज़ार या हज़ार 2 या पांच 2 सौ बीघे के मालिक थे उन के पास अब एक बीघा ज़मीन भी नहीं है। अब वह भैंस पाल कर और दूध बेच कर गुज़ारा करते हैं। उन लोगों की मदद करने की ज़रूरत है और ज़मीन को रीक्लेम करने की जरूरत है। और यह काम कोई मुश्किल भी नहीं है। इतना ही करना है कि साल दो साल के लिये वहां पर नहर का पानी छोड़ दिया जाए और फिर दूसरी नहर में डाल दिया जाए ताकि जो मिट्टी पानी में होती है वह वहां पर भर जाए। यह इलाज कुदरती तौर पर हो सकता है। इस तरफ खास ध्यान देने की ज़रूरत है। तो जो क्लाज अब लाई जा रही है यह तो जमींदार को बिल्कुल मार देने वाली बात है। उस की ग्रिफ्तारी के बाद तो उसके बच्चों को पालने वाला भी कोई नहीं रहेगा। वह बाहर होगा जेल से तो किसी न किसी तरह से अपने रिश्तेदारों से मांग कर आप के पैसे अदा कर देगा। आप तो यह प्रोवियन ला कर उसे बिल्कुल नेस्तोनाबूद करने पर तुले हुए हो। आप ने पहले तो लंड लाज़ ही कुछ ऐसे बना दिये हैं। जिस के पास तीस एकड़ से ज्यादा ज़मीन है वह छीन रहे हैं।

[चौधरी इन्द्र सिंह मलिक]

1-00 a.m. कन्सालीडेशन आप्रेशन्ज़ की बिना पर हिंदू सक्सैशन ऐक्ट की बिना पर और दूसरे ऐसे लाज़ आ गए हैं कि ज़मीन का मसला हल नहीं हो सकता। इस लिये यह क्लाज़ लाना नामुनासब है। यह समझदारी करेंगे कि इस क्लाज़ को सरकार वापस ले लेगी। मैं इन शब्दों के साथ इस क्लाज़ को अपोज़ करता हूं।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੈਪਸੂ ਸੀ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਗੀਰਦਾਰ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਜਗੀਰਦਾਰ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ ਤੇ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ। ਇਸ ਤੇ ਵੀ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਖਤਿਲਫ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰਖੀ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਖਰਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਤੇ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸਾਰਾ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵਗੀ ਅਤੇ ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਵਲ ਟੁਟਿਆਂ ਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਉੱਤਰ): ਮਿਸਟਰ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੇਠ ਇਹ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਦਾ ਇਹ ਐਕਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ 1959 ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 1959 ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੈਪਸੂ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੈਪਸੂ ਤਾਂ ਸਨ 1956 ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਐਕਟ ਵਿਚ ਸਾਫ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰੇ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸੂਲ ਕਰੇਗੀ। ਹੁਣ ਤਕ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦੇ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਵਸੂਲ ਕਰੇ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਫਰੋਖਤ ਕਰੇਗੀ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕਿਉਂ ਰਖੀ ਗਈ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਲਿਆਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਦਫਾਂ ਚਾਰ, ਪੰਜ ਅਤੇ ਛੇ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਲੈਂਡ ਓਨਰ ਦੀ ਜਾਂ ਇਕ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੈਂਡ-ਓਨਰਜ਼ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਜਿਥੇ ਲੈਂਡ ਰੀਕਲੇਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਵੇਸਟ ਲੈਂਡ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਆਰਡਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਰਵੇ

ਕਰੇ ਅਤੇ ਜੇ ਕਰ ਸਰਵੇ ਵਿਚ ਇਹ ਰੀਪੋਰਟ ਆਵੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਜਾਂ ਆਰੇਬਲ ਜ਼ਮੀਨ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਬਜ਼ਾ ਦਸ ਸਾਲ ਤਕ ਰਹੇਗਾ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਕੀ ਹੋਣ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਲੰਪਸਮ ਜਾਂ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਲੈਂਡ ਰੀਕਲੇਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਸਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਹੂਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਆਰਬਿਟਰੇਰਿਲੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਵਸੂਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਪਾਸ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੈਂਡ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਤੋੜਨ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। 1959 ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਰਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰਾਬ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਬਜਾਏ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਮਦਦ ਕਰਦੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ 40 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਵੈਕੁਈ ਲੈਂਡ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਹੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਆਨ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਲ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਇਵੈਕੁਈ ਲੈਂਡ ਕਸਟੋਡੀਅਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹੈ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨ ਬੋਲੀ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਐਡਵਾਂਸ ਕਰੇਗੀ। ਅਤੇ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਰੀਜਨ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲੋਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ 40 ਲੱਖ ਤਕ ਲੋਨ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਦ ਰੀਕਲੇਮ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਕੋ ਅਸੂਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਜੋ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਖੇੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1959 ਦਾ ਐਕਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪਈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਲੈਂਡ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਲੈਂਡ ਓਨਰਜ਼ ਰਿਜਿਸਟ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗਲ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਲੈਂਡ ਓਨਰਜ਼ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਐਜ਼ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਵਸੂਲ ਕਰਾਂਗੇ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੁਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਫਤਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਇਕ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਾਲਮ ਪਲੇਜ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੁਣ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਇਨੋਸੈਂਟ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਮੁਖਤਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਣਗੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਬੇਹਤਰ ਦੀ ਥਾਂ ਬਦਤਰ ਬਣਾਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੇਮੋਕਰੇਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟਣ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ।

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਠੰਢੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਾਅਦੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁਣ ਮੁਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ । ਲੈਂਡ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨਾ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। ਜਿਥੇ ਉਹ ਪੇਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਉਥੇ ਇਸ ਵਸੂਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣਗੀਆਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜਦ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਾਵੀਜ਼ਨ ਆਲਰੈਡੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਫੇਰ ਇਹ ਇਤਨੀ ਕੜੀ ਤੇ ਡਰਾਵੇ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਡਰ ਔਰ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਯਾ ਪਿਆਰ ਔਰ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰਾਨ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਤਆਲੁਕ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬਿਓਰੋਕਰੈਟਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ ਬਿਉ-ਰੋਕਰੈਟਿਕ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦੇਉ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਂਡ ਓਨਰਜ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੱਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਵੀ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਵੀਜ਼ੋ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਢੰਗ ਸੋਚਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਹੁਣ ਤੱਕ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਸ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਵਿਊ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਖਿਆਲੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਏਥੇ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚੇ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਦਾ ਮਸਲਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾ ਛੇੜਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਮਿੰਗਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਛੇੜਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ ਨੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ 6-7 ਵਰੇ ਤੋਂ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਦੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜੇ ਲੈ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਕੰਮ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ 7 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਹੋਵੇ ਉਹ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹੀ ਯੋਗ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਆਉਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਇਹ ਰੀਕਲੇਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਪੰਜ ਦਸ ਸਾਲ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ........

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर। क्या जो कुछ मुख्य मंत्री जी कह रहे हैं, जब यह ऐक्ट पास हो जायेगा वह बातें इस बिल का हिस्सा नहीं रहेंगी ?

(*No reply was given*)

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ: ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ੫੦ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੱਕ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡੀ ਗਈ ਹੈ, ਬਚਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਥ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈ ਭਤੀਜਿਆਂ ਦੇ, ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲਗਵਾਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ , ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਛਡੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਕਰਵਾਈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭਤੀਜੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਕਰਵਾਈ। ਜੋ ਬਾਕੀ ਵੀ ਰਹੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕੱਲਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਾਹੀ ਯੋਗ ਬਣਾਕੇ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ ਵੀ ਦਰੁਸਤ ਹਨ, ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ 46 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵੱਖ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਰੀਕਵਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਸਾ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੀ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਤਾਂ ਫੇਰ 5—7 ਸਾਲ ਦਾ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)

Mr. Chairman: Question is—

> That the Punjab Reclamation of land (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Chairman : The House will now consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਆਫ ਲੈਂਡ (ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ) ਬਿਲ, 1964 ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਆਫ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੀਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਮੈਂ ਇਥੇ ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨੀਊ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਦਾ ਜੋ ਢੰਗ ਹੈ, 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਨਸਿਵੇਲਾਈਜ਼ਡ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਵਾਸਤੇ ਇਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਢੰਗ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ 50—50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਕਰਜ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਬੜੀ ਈਜ਼ੀ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟਸ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਸ ਤੋਂ ਰੀਟਰਨ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਪਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯਕਮੁਸ਼ਤ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬ ਇਸ

[ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਵਾਪਸ ਵੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਕੋਈ ਰਿਕਵਰੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਘਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 25 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਖੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਰੀਸੈਟਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਦੀ ਯਕਮੁਸ਼ਤ ਵਸੂਲੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਥੜੀਆਂ ਥੋੜੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਥਾਈਂ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੀਕਲੇਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਜੋ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੈਵਿਨਿਊ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਰਿਵੀਊਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। I am giving a suggestion that it should be recoverable in 20 years in easy instalments. As at present, you are entitled to recover and the landowner can be put in Jail. The discretion is with the Government. But if there is a provision in the Act that it is recoverable in 20 years in easy instalments, then there will be no discretion with the Government and option will be with the owner of the land. You know today discretion is a discrimination based on partiality

ਜਿਸ ਦਿਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਤਰੀਕ ਦਰਜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਔਰ ਜਦ ਤੱਕ ਰਿਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਐਂਟਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਤਕ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਿੱਚ ਰਿਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ 90 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਏਜੰਸੀਜ਼ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਰਿਕਲੇਮ ਹੋਈ। ਲੇਕਿਨ ਬਿਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਰਜ਼ੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਔਰ ਜੇ ਐਕਾਉਂਟਸ ਚੈਕ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਕਾਉਂਟਸ ਬੋਗਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ । ਆਪ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ 837 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਰਿਕਲੇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਰੋਜ਼ਨਾਮਚੇ ਵਿਚ ਰਿਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਿੱਤੀ ਗਈ ਉਸ ਦਾ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਡੀ. ਸੀ. ਦੀ ਰਿਪਲਾਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ "This land was never reclaimed". Now the Deputy Commissioner has leased out this land for 13 or 14 years. If this is a *clash* between the two Departments, then what is the state of affairs. ਦੂਸਰੀ ਮਿਸਾਲ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਰਿਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਔਰ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ 1954 ਦੀ ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਫ ਰਿਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਥਾਂ 124 ਵਿੱਘੇ ਰਿਕਲੇਮ ਕਰਵਾਈ ਔਰ ਉਸਦੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਲਈ 2,274 ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਿਲ ਬਣਾ ਕੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਗਰੋਂ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਰਿਕਲੇਮ ਕਰਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ । Throughout it was under cultivation. It was never unculturable nor was it even reclaimed.

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇੰਸਟਾਂਸਿਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਮਹਿਕਮਾ ਰੈਵੇਨਿਊ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਕਰਕੇ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਰੈਵਿਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ 2 ਲੱਖ 13 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਹੈ, ਔਰ ਗੈਰਮੁਮਕਿਨ ਹੈ, ਉਹ ਰਿਕਲੇਮ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ— First, the reclamation charges should be spread over 20 years. Second, make it an interest-free loan. Third, Land should not be reclaimed until and unless the land owner enters into agreement with the Department. Thank you, Sir.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक (सोनीपत) : जनाब, पिछली दफा नज़ूल लैंड्ज़ और सेम लैंड्ज़ को रिकलेम करने का एक ऐक्ट यहां पर पेश किया गया था । उस वक्त मैंने कुछ खदशात ज़ाहिर किए थे कि गवर्नमैंट की इंटैनशन कुछ आनैस्ट मालूम नहीं देती क्योंकि इसके ऊपर जो चार्जिज़ वगैरह रिक्लेमेशन के लगेंगे वह इतने बढ़ा दिए जाएंगे कि ज़मींदार अदा नहीं कर सकेगा । और अब अमैंडिंग बिल को देख कर, चेयरमैन साहिब, मैं समझता हूं कि जो मेरे खदशात थे, दीज़ केम आउट टु बी ट्रू ।

लेकिन, चेयरमैन साहिब, इसके पीछे एक ही राज़ है कि ज़मींदार को ऐसा करके छोड़ो कि जो अपना किसी तरह से गुज़ारा नहीं कर सके और वह इनको ही वोट दे । यहां हरिजनों के लिये बड़ा कुछ कहा जाता है कि वह गरीब हैं । ठीक है, सरदार गुरबंता सिंह, हरिजन गरीब हैं लेकिन ज़मींदार के जिस्म पर भी कोई चीज़ नहीं रह गई कि वह अपना जिस्म ढक सके । सिर्फ एक लंगोट रह गया है । मैं सरकार को यह कहना चाहता हूं कि उस बेचारे को चारों तरफ से इतना न कसो कि उसका वह लंगोटा भी टूट जाए । अगर वह लंगोट टूट गया तो आप समझ सकते हैं कि नंगा क्या नहीं करता । मैं खास तौर से सरदार प्रताप सिंह जी को कहना चाहता हूं कि वह ज़मींदारों की हालत को अच्छी तरह से जानते हैं । इस लिये इस तरफ ध्यान दें ।

श्री चेयरमैन : परसों चौथ तो आपकी आतमा भी बदल गई थी । (A few days ago the hon. Member had changed his mind.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मेरे अन्दर तो वही जज़बात हैं जो पहले थे । चेयरमैन साहिब जो मेरे दिल में जज़बात हैं वही ऊपर हैं । मैं बताना चाहता हूं कि गवर्नमैंट ने सीड फार्म्ज़ के लिये ज़मीन एक्वायर की और उसे रिक्लेम भी किया । लेकिन आज तक उन में से कोई सीड फार्म सीड पैदा कर के किसी को देने में कामयाब नहीं रही, सब की सब घाटे में जा रही हैं । यह बात मैं नहीं कहता बल्कि पब्लिक आकाऊंट्स कमेटी की रिपोर्ट जो है that bears testimony. जब गवर्नमैंट खुद कामयाब नहीं हुई तो फिर समझ नहीं आती कि किसानों पर क्यों कहर नाज़ल करने पर तुले हुए हैं । यह तो बताया जाए कि उस का कसूर क्या है । उस का सिर्फ इतना ही कसूर है कि वह बेकसूर है और अपनी ज़बान नहीं हिला सकता । अगर आप ने उसे खत्म करना है तो उसे सिसका २ कर मारने की बजाए एक ही दफा खत्म कर दो । आप के सीने के अन्दर उन की तकलीफों को महसूस करने के लिये दिल होना चाहिये । हर बात में आप कह देते हैं कि ज़मींदार के बैल नीलाम कर दो, उस का घर और ज़मीन नीलाम कर दो । मैं कहता हूं कि उन के बच्चों के लिये भी कोई तरीका बता दें कि वह कहां से रोटी खाएंगे । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर कुदरती तौर पर किसी की ज़मीन में वाटर लागिंग हो

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

है, या कल्लर हो गया है तो सरकार का फर्ज है कि उन को इस किस्म के साधन पैदा कर के दे कि वह अपनी जमीन को खुद रिक्लेम करने में कामयाब हो सकें। अगर आप ने खुद रिक्लेम कर के देनी है तो फिर आप इज़ी इंस्टालमैंट्स कर दें। इस से उस को भी आसानी रहेगी और जमीन भी रिक्लेम हो जाएगी। बस मैं इतना कह कर चीफ़ मिनिस्टर साहिब से गुजारिश करता हूं कि वह इस बिल को वापस ले कर हमारे ऊपर मेहरबानी फरमाएं।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨਤਾਰਨ): ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਯੂਸੀ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਟਰ ਲੌਗਿੰਗ ਕਹਿ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 46 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਵਗੈਰਾ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ 1959 ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜਾ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਡਰਾਸਟਿਕ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ ਦਸ ਸਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਕੋਈ ਲਾਲਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਕਢ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸੇਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਰ ਛੋਟੂ ਰਾਮ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਔਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਗਰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਚੀਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਹੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ। ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨ ਉਸ ਤੇ ਸੈਟਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਡਕਟਿਵ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਮ ਤੋਂ ਕਮ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਵਿਘਨ)। ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਏਥੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਔਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਬੂ ਬ੍ਰਿਸ਼ ਭਾਨ ਹੋਰੀਂ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੈਠੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਐਗਰੇਰੀਅਨ ਰੀਫਾਰਮਜ਼ ਦਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਗਰੇਰੀਅਨ ਰੀਫਾਰਮਜ਼ ਐਸੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਕੁਝ ਬੀਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲਗਵਾ ਲਈ, ਕੁਝ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਗਵਾ ਲਈ ਔਰ ਕੁਝ ਪੋਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਗਵਾ ਲਈਆਂ। ਖੈਰ, ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਯੂਨੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਆਫ ਲਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਡਿਸਪੈਰਿਟੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਣ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਾ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਅਡੈਪਟੇਸ਼ਨ ਆਫ ਲਾ ਇਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਡਿਸਪੈਰਿਟੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਔਰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਐਕਸੈਪਟ ਕਰ ਲਓ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਫਟ ਕਾਰਨਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਉਤਨਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਕ ਏਥੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨਿਸਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਰੈਡਿਟ ਲੈਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਤਨਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ, ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਖਾਹਮੁਖਾਹ ਬਦਨਾਮੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਪੰਜ ਛੇ ਸਾਲ ਨਾਰਮਲ ਟਾਈਮ ਹੋਣ ਦਿਓ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੇਸ਼ਕ ਐਕਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦਿਉ। ਫੇਰ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

चौधरी राम सिंह (जींद) : यह बात ठीक है कि गवर्नमेंट अपने एरियर्ज़ को वसूल करने के लिये उत्सुक रहती है और यह जरूरी भी है कि एरियर्ज़ लिए जाएं। लेकिन डेमोक्रेसी में यह चीज़ ध्यान में रखनी चाहिये कि पीनल क्लाज़ हरेक केस में लागू नहीं होनी चाहिये। अगर हर किस्म के टैक्सिज़ इन्होंने हथकड़ी से ही लेने हैं तो फिर सारा मुल्क हथकड़ियों में ही जकड़ा रहेगा। पैप्सू में 1952 में रिक्लेमेशन हुई थी और आज इस बात को 12 साल हो चुके हैं। उस के बाद 1956 में पैप्सू टैनेन्सी ऐक्ट बना। उस वक्त जो बिसवेदार थे उन के ज़िम्मे रिक्लेमेशन के चार्जिज़ स्टैंड करते थे लेकिन अब उन के पास 150 बीघे ज़मीन रह गई थी। यह तो सारी की सारी बंजर और वेस्टलैंड थी जो सरकार ने जबरदस्ती रिक्लेम कर दी। मैं अपने तजरुबे से यह बताता हूं कि पैप्सू में जिस ज़मीन को रिक्लेम किया गया वह 25 रुपए एकड़ पर बिकती थी जिस के रिक्लेमेशन चार्जिज यह आज 75 रुपए फी एकड़ मांगते हैं। 1952 और 1956 के दरमियान हालात बहुत बदल चुके हैं। इस दौरान में जो ज़मीन रिक्लेम हुई हैं वह तो अब उनके पास नहीं है क्योंकि 1956 के बाद तो उनके पास 30 स्टैंडर्ड एकड़ ज़मीन रह गई है। जिन बिसवेदारों के ज़िम्में आप हैवी चार्जिज़ बताते हैं उनके पास तो अब 30 स्टैंडर्ड एकड़ ज़मीन है और वह रिक्लेम्ड ज़मीन तो उनके पास नहीं रही। अब यह कहां का लौजिक है कि उन से अब उन ज़मीनों के चार्जिज लिए जाएं जो उनके पास नहीं हैं। अगर चार्जिज़ लेने हैं तो यह ऐड होना चाहिये The land which will be sold, will be that land which was re- claimed. वह ज़मीन जो रिक्लेम हुई है वह उनके पास नहीं है। यह तो कम्युनिस्ट फ़ोबिया है कि उनकी 30 स्टैंडर्ड एकड़ ज़मीन जो बची है उसे भी उन चार्ज़िज़ के लिये बेच दोगे जो चार्जिज कि उस ज़मीन के हैं जो उनके पास नहीं है। इसके अंदर यह तरमीम की जाए कि उसकी 30 एकड़ ज़मीन नहीं बेची जाएगी, अगर बेची जाएगी तो वह ज़मीन बेची जाएगी जो रिक्लेम हुई है और जिसके वह चार्ज़िज़ हैं। मैं तो चाहता हूं कि वह भी न बेची जाए क्योंकि वह भी किसानों और मुज़ारों के पास है। मेरी तजवीज़ तो यह है कि जो ज़मीन रिक्लेम की गई उस का पटवारी कनफूल करे और उसकी $\frac{1}{3}$ या $\frac{1}{2}$ बटाई सरकार उन चार्जिज के बदले ले और उस वक्त तक ले जब तक चार्जिज़ पूरे न हों ताकि उन ज़मीनों पर बसने वाले भी अपने बाल बच्चों का पेट पाल सकें। इस लिये मैं इस ज़मीन के बेचने को नहीं कहता क्योंकि उसे अगर बेचोगे तो वह कम्युनिस्टों की ही बिकेगी बिस्वेदारों की नहीं बिकेगी जैसा कि इनके मन में है क्योंकि उनके पास तो वह ज़मीन रही ही नहीं है। वह ज़मीन मुज़ारों के कबज़े में है। इस सही पोज़ीशन को तो वह देखते ही नहीं, इनको तो ज़मींदार फ़ोबिया हो गया हुआ है। सरकार ने उस वक्त वह ज़मीनें रिक्लेम कीं जो वर्सट थीं, जिन में न पानी लगता था और न उस में गेहूं चावल हो सकता था। फिर रिक्लेमेशन का प्रोसैस भी क्या था? यह ज़मीन प्राइवेट कम्पनियों ने रिक्लेम की और पटवारी से मिल कर लाखों करोड़ों रुपये कमाए। यह क्या करते थे कि गवर्नमेंट एक पटवारी उनको दे देते थे और जिस ज़मीन को पटवारी जंगल कह देता था उस के रैक्लेमेशन चार्जिज 75 रुपए एकड़ थे। जंगल की क्या तारीफ़ थी? अगर तीन फुट ऊंची झाड़ी 15 फुट एरिया में खड़ी थी तो वह जंगल बन जाता था। वह सारी की सारी ज़मीन जो कल्लर थी जिस में छोटी 2 झाड़ियां थीं

[चौधारी राम सिंह]
उसको जंगल डिकलेयर कर दिया और अब उसके 75 रुपए एकड़ के हिसाब से रिकलेमेशन चार्जिज मांग रहे हैं। मैं कहता हूं कि अब भी आप उस जमीन को बेच कर देख लो उसे 75 रुपए में भी कोई नहीं खरीदेगा। यह धक्केशाही है जो कि की जा रही है। इस लिए मैं अर्ज करता हूं कि उस सारी चीज को दुबारा सर्वे कराया जाए। हथकड़ियों का डर दे कर और उनको जेल में देकर उस जमीन का यह रुपया वसूल करना डैमोक्रेसी की बात नहीं होगी यह तो धक्केशाही होगी।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਰਾਏਪੁਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵਕਤ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਹ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕੰਸੈਂਟ ਲਏ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਿਕਮਾ ਜ਼ਰਾਇਤ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਐਸੀ ਹੈ ਜੋ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੇ 10 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਜ ਤਕ ਇਕ ਫਸਲ ਵੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜੇਕਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 1952 ਵਿਚ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮਹਿਕਮਾ ਜ਼ਰਾਇਤ ਨੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ 22 ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਗਾਏ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ। ਕੋਈ ਫਸਲ ਅਜ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੀ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜੋ ਘੱਗਰ, ਟਾਂਗਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਥਲੇ ਸਨ ਜਾਂ ਕੱਲਰ ਤੇ ਥੂਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਦਰਿਆ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਫਸਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੀਜ ਸਕੇ ਹਨ। ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦੇਣਾ ਸਖਤ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਕ ਤੇ ਨੀਲਾਮ ਕਰਕੇ ਕਰੋ ਜੋ ਰੀਕਲੇਮ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਫਿਰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਉਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧੇਲੀ ਦੇ ਕੇ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਵੀ ਹੈ। ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਕੁਰਕ ਕਰੋ, ਨੀਲਾਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਰ ਲਓ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਦਲੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਲ ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਗੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਰਜ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਸੂਦ ਹੈ ਉਹ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜੋ ਵਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦੋ, ਢਾਈ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਫੀ ਸਦੀ ਸੂਦ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਫੀ ਸਦੀ ਸੂਦ ਹੈ।

ਉਹਸੂਦ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਉ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੋ ਵਸੂਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 99 ਫੀ ਸਦੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਫੀ ਸਦੀ ਵੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਾਲੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਵਿਚ ਗਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕੱਲਰ ਹਨ, ਨਾਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਹਨ, ਹੜ੍ਹਾਂ, ਸੇਮ ਤੇ ਬੂਰ ਥਲੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨਾ ਸਖਤ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Mr. Chairman : Now Sardar Gurnam Singh will speak.

(*Interruptions by Comrade Makhan Singh Tarsikka*)

Chief Minister : The Leader of Opposition has risen to speak. So it is not desirable that any Member should interrupt him.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ) : ਥੈਂਕ ਯੂ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਭੁਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੋ ਬੰਜਰ, ਵੇਸਟ ਅਤੇ ਨਿਰੀ ਕਲੱਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਜੋ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਕ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਾਈ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇੰਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋਣ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਨਾਲ ਭਰਦੇ ਹੋਣ। ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਿਕ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਗ਼ਲਤ ਸਟੈਪ ਉਠਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਰਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਛੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਰੇਗੀ ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੀ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਐਕੁਇਟ ਕਰੇਗੀ? ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਖਾਨੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ, ਐਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਭੀ ਹਨ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਲਿਮਿਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਬੇਚੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਗਰਿਫਤਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨ ਜਾਣ ਬੂਝ ਕੇ ਰੁਪਏ ਅਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਰੁਪਏ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਰੁਪਿਆ ਰੀਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਇੰਜਸਟਿਸ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਕਲੇਮਡ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਵੇਸਟ ਲੈਂਡ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਡਿਸਟਿੰਕਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਦੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਦੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਟੈਪ ਉਠਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਹੈਰਾਨ ਨਾ ਹੋਣ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ (ਜੰਡਿਆਲਾ ਗੁਰੂ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਆਸ਼ੇ ਲੈ ਆਂਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ? ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹਕ ਯੂਨੀਅਨਿਸਟ ਵਜ਼ਾਰਤ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੰਗਰ ਨੀਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੀਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਬੇਟਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਖੋਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉਤੇ ਮਰਨਾਊ ਸੱਟ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਨਗੇ, ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਲਾਜ਼ 2 ਦੇ ਅੰਗ 1 ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਨਯਾ ਅੰਗ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਕਰੜੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਹ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਅਤੇ ਅਧਿਕ ਅੰਨ ਉਪਜਾਉਣ ਲਈ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਭੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਐਸੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ ਜੋ ਡਿਲਿਬਰੇਟਲੀ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੱਲਰ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪੈਸਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਗਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਂ 46 ਲੱਖ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਰਕਮ ਉਹ ਦਸੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਤਰਫ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋਲੋਂ $9\frac{1}{2}$ ਫੀ ਸਦੀ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਅਨਿਆ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਬੈਂਕਸ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਕੋਲੋਂ $2\frac{1}{2}$ ਫੀ ਸਦੀ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ $9\frac{1}{2}$ ਫੀ ਸਦੀ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ

ਮੈਂ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਾਂ । ਮੈਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਬੈਂਕਸ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਚੂਸ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । (ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੁਆਰਾ ਵਿਘਨ) ਜਦੋਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਇਸ ਹਾਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਏ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਡੱਡੂ ਸਨ । ਉਥੇ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੀ । ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਭੀ ਹੁਣ ਬਣੇ ਹੋ । (ਵਿਘਨ) ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੀ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ (ਵਿਘਨ) । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਪੈਸਾ ਉਗਰਾਹਣ ਦਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਸਰਟਨ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਡਿਗਨਟੀ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ਼ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਐਡਜੂਡੀਕੇਟ ਕਰਾਵਾਂਗੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਲੀਗਲੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਅਫਸਰ ਭੇਜਾਂਗਾ, ਉਹ ਉਥੇ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗਾ, ਅਗਰ ਕਿਸੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਿਸੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਅਫਸਰ ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪਸੀਨੇ ਦਾ ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰੁਪਿਆ ਫਜ਼ੂਲ ਗਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਕਾਨੂੰਨ ਆਪਣਾ ਕੋਰਸ ਲਵੇਗਾ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਆਪਣਾ ਕੋਰਸ ਲਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਦਾ ਪਾਰਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜੋ ਸਾਊਂਡ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗਾ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ, ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਸੂਲ ਕਰਾਂਗਾ। ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੂਜਿਆਂ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੀ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਗਈ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਅਤੇ ਬੀਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗਾ।

12.00 noon

I will be the last man to say that a man be arrested for taking back money. I will say "get the money some how without arresting him". These will be the instructions that will be issued. ਪਰ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਉਥੇ ਇੰਡੀਵਿਜੂਅਲ ਕੇਸ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗਾ । ਕੌਡੀ ਕੌਡੀ ਕਰ ਕੇ 80 ਲਖ ਰੁਪਏ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਤਕ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੇ ਕਰ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ I will be guilty and your electorates will also hold you guilty. ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਕੋਈ ਹਰਫ ਆਵੇ। ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਐਨੀਆਂ ਗਾਲੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਖਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਲਾ ਅਜਿਹਾ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਮੁਥਲੀ ਚਲੇ। ਇਹ ਪੰਜ ਸੱਤ ਜਾਂ ਦਸ ਸਾਲ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਫੋਕੀ ਮਾਲੀ ਲੈਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ? ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ। ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗਾ। ਜੇ ਕਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਯਕੀਨ ਕਰੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਔਖਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਅਤੇ ਮੌਜਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਨਾਲ 44 ਲਖ ਅਤੇ 80 ਲਖ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕਵਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੁਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਲਤਜਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦਿਉ ਤਾਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਉਧਾਰ ਲੈਣਾ ਹੈ ਉਹ ਘੱਟ ਲੈਣਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ: ਜਨਾਬ, ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਥੇ ਐਕਟਿੰਗ ਕਰ ਕੇ ਦਸੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਲੱਛੇਦਾਰ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇਕ ਭਾਗ ਬਨਣਗੀਆਂ? ਜਿਹੜਾ ਕੁਲੈਕਟਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਆਵੇਗਾ? ਕੀ ਇਹ ਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਜੇ ਕਰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲਾ ਦਾ ਕੀ ਮੁਲ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਦੀ ਵੈਲਯੂ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ?

Mr. Chairman: Please take your seat.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਇਥੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਤਾਂ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਹੀ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਇਸ਼ੂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਕਿ ਸੰਕੋਚ ਕਰ ਕੇ ਚਲਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਜੇ ਕਰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਲਉ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। **This is the spirit behind it.**

Sardar Gurnam Singh: Will you issue written instructions in this behalf ?

Chief Minister: Oh yes. Written instructions will be issued in this behalf.

Mr. Chairman: The hon. Chief Minister has stated that he will issue written instructions. What more does the hon. Member, Sardar Lachhman Singh Gill, want?

Mr. Chairman: Question is :

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Chairman : Question is :

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Chairman : Question is :

That the title be the title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Punjab Reclamation of Land (Amendment) Bill, be passed.

Mr. Chairman : Motion moved—

That the Punjab Reclamation of Land (Amendment) Bill, be passed.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਐਕਟ ਬਨਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਖਦਸ਼ਾ ਦਸ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਹਾਊਸ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਦਸ਼ਾਤ ਦਸੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਤਸਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣੇ ਸਨ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਸਾਡਾ ਇੰਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਗਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਵੇਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਉ। ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਇਹ ਆਪਣੇ ਕਿਰਦਾਰ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਖਿਸਕ ਗਏ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਪਰ ਇਕ ਰੁਪਏ ਪਿਛੇ ਪੈਸਾ ਵੀ ਮਾਲੀਆ ਵਧਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰ ਵਿਚ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਵੀ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਡਾਂਗਾਂ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਅਜ ਵੀ ਉਹੋ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਮਗਰ ਮੱਛ ਦੇ ਅਥਰੂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਤਾਗੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਹੈ। ਰੋਣਾ ਤਾਂ ਇਸੇ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਨੂੰਨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਭੇਜਦੇ ਹਨ। ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਉ। ਫਲਾਣੇ ਨੂੰ ਨਾ ਪਕੜੋ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਹਾਸ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਤੌਰ ਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਬੋਲਣ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਿਵੇਂ ਲੱਛੇਦਾਰ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਡੀ. ਸੀ. ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਕੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਕੰਸਾਲੀਡੇਟਿਡ ਪਾਵਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਰਸੂਖ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਗੇ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਖਲਾਫ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਠੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸਟੇਟ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਸ਼ੋਰੇਂਸ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਟਕਾ ਭਰ ਵੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਇਤਬਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ—

ਇਕ ਦਏ ਗਾਲ੍ਹ, ਇਕ ਦਏ ਮਿਹਣੇ,
ਇਹ ਨਨਾਣ ਭਾਬੀ ਵਿਚੋਂ ਸਕੀਆਂ ਨੇ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਆਦਮੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਮ ਕਰ-ਵਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਲਈ ਦਰਦ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਲਈ ਦਰਦ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਹੈ। ਵਰਨਾ ਇਸ ਦੇ ਅਸੀਂ ਸਖਤ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਐਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਵਿਚ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਕ ਤਰਫ ਤਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਰਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਨਿਚੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਦੇ ਹਨ......

Mr. Chairman : I would request the hon. Member not to cast aspersion on another hon. Member.

Sardar Lachhman Singh Gill : I do not want to do that.

Mr. Chairman : The hon. Member should kindly withdraw those words. This sort of practice will not be encouraged.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਠੀਕ ਹੈ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Chairman : The hon. Members should avoid using such expressions.

Sardar Prem Singh Prem : I concede that what I said was not a point of order. It was said in a humorous way. ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਹੈ.........।

(Interruptions and the observations made by the hon. Member were not clearly audible.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਅਦਿਆਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਪਸੰਦ ਲੋਕਾਂ ਤੇ, ਜੋ ਵਾਅਦੇ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪਾਰਟ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਐਕਟ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਐਕਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੂਜੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਲਿਆਉਣ, ਜੋ ਜੋ ਜ਼ਬਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਐਸ਼ੋਰੇਂਸਿਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਕੇ ਕੋਈ ਇਕੋ ਆਦਮੀ ਡਿਕਟੇਟਰਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਵੇ, ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੂਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਗਲਤ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਸਖਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਪਸੰਦ ਲਫਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਅਨਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : I agree that strictly speaking it may not be unparliamentary but it does not look nice to use such like expressions.

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : चेयरमैन साहिब, हमें तो यह गिला रहा है कि यह सरकार बड़े बड़े मालिकों के साथा बड़ी हमदर्दी रखती रही है और बहुत ढिल्ल करती रही है। उन्हीं के मुफाद का ख्याल करती रही है। जो तकावी लोन्ज़ के एरियर्ज़ थे उन की वसूली के बारे भी बहुत ढील करती रही है। यह बिल लाने का मकसद यह है कि जिस से हमारी सरकार का रुपया, ग़रीब का जो रुपया सरकार के खज़ाने में है, वह खर्च हो। जो रीक्लेमेशन हुई है और रुपया लोग देते नहीं इसका कारण भी सरकार की ढील है कि रुपया दबादब दे दिया जाए। उसमें पुलिटीकल प्रैशर चलता है। यही वजह है कि बड़े बड़े लैंड-लार्ड्ज़ के ऊपर पैसे चढ़े हुए हैं। अब वादा दिया गया है कि इस तरफ सख्त कदम उठाए जाएंगे।

मैं समझता हूं कि जो अविश्वास का वातावरण बन गया है यह दूर होना चाहिए। इन का हम पर विश्वास नहीं और हम इन पर विश्वास नहीं करते। मैं समझता हूं कि इस तरह की जो अविश्वास की भावना है और जो राईवेलरी चलती है, यह मेरे ख्याल में अब कम होनी चाहिए। अगर यह भावना चलती रही तो सब कुछ ठप ही पड़ा रहेगा कोई डीवैलपमेंट नहीं होगी और रौलागौला ही पड़ता रहेगा। मैं समझता हूं कि जिस प्रेमभाव के साथ चीफ मनिस्टर साहिब ने अपनी पोज़ीशन वाजेह की है उसमें किसी को कोई जिद नहीं करनी चाहिए। उन्हें भी यही चाहिए कि हमें कान्फीडैंस में लेकर जो बुनियादी असूल हैं उन को सामने रखकर मसले को हल करने को कोशिश करनी चाहिए।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਕ ਪ੍ਰਪੋਜ਼ਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਪ੍ਰਪੋਜ਼ਲ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੰਨਣੀ ਨਹੀਂ। (ਵਿਘਨ) ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂ। ਪਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਐਨਾ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਅਾਂਸੂ ਵੇਖੇ ਜੇ ਤੇ ਭਈ! ਮੱਛੀ ਦੇ ਅਾਂਸੂ ਵੀ ਵੇਖ ਲਿਆ ਜੇ।

श्री सभापति : गिल जी का आप के साथ प्रेम है। कुछ ऐसा कह दें तो आप गुस्सा न करें। (Sardar Lachhman Singh Gill has got affection for the Chief Minister. Therefore, he should not mind his words.)

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Reclamation of Land (Amendment) Bill, 1964, be passed.

[Mr. Chairman]

After ascertaining the votes of the Members present by voices Mr. Chairman gave an opinion. The opinion was challanged. After asking the Members who were for "Ayes" to rise in their places, the question was carried.

The motion was declared carried.

THE PUNJAB PANCHAYAT SAMITIS AND ZILA PARISHADS (AMENDMENT) BILL, 1964

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir I beg to move:

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committces, be taked into consideration.

Mr. Chairman : Motion moved :

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees be taken into consideration.

कामरेड राम चन्द्र (नूरपुर): चेयरमैन साहिब, यह एक अहम बिल है, लेकिन जैसा कि यहां पर दस्तूर है, जो चीज़ किसी के वहम में आ गई उसे यहां लाकर हाऊस में पेश कर दिया और ब्रूट मैजारिटी के ज़ोर से पास करवा लिया। जैसा कि अभी अभी यहां पर चीफ मनिस्टर साहिब ने फ़रमाया था कि आप की प्रपोज़ल नहीं मानी जाएगी, आपोज़ीशन एक माइनारिटी में है, और नारमली ऐसा होना ही चाहिए, इसलिए उन की तरफ से लाई गई किसी अच्छी बात की तरफ भी ध्यान नहीं दिया जाता। नतीजा यह होता है कि चूंकि ड्राफ्टिंग सोच समझ कर नहीं की गई होती इसलिए आप ने देखा कि जो कानून बनते हैं उन में एक के बाद एक कई तरामीम होती रहती हैं। पिछले पांच छ: साल के अरसा में आप देख लीजिए कि टैनैंसी ऐक्ट में किस कदर अमेंडमेंट्स हुईं। पंजाब पंचायत समिति और ज़िला परिषद् ऐक्ट बना, ग्राम पंचायत ऐक्ट बना, उन में भी आप देख लीजिए कि बार बार तरामीम आती है। क्यों ऐसा होता है? जैसा कि मैंने पहिले अर्ज़ किया, बिल बनाते वक्त अच्छी तरह से सोच विचार नहीं की जाती। जल्दबाज़ी में बातें की जाती हैं। उसका नतीजा यह होता है कि हाऊस की बार बार मीटिंग होती है, टाईम वेस्ट होता है और पब्लिक का रुपया इन बातों पर फ़ज़ूल ज़ाया होता है। आप अन्दाज़ा लगाएं कि असेम्बली की एक रोज की मीटिंग पर कोई 15,400 रुपया खर्च आता है।

चौधरी मुख्तयार सिंह मलिक : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मेरा पुआयंट आफ अर्डर यह है कि कामरेड राम चन्द्र जी ने फ़रमाया कि ब्रूट मैजारिटी की वजह से बिल पास कर दिए जाते है। बात यह है कि रस्सी तो जल गई लेकिन उसके बल अभी भी नहीं गए। ब्रूट मैजारिटी से तो वह निकल आए लेकिन राए तो वह भी अभी उन के साथ देते हैं। पिछले ही बिल पर उन्होंने क्या किया था?

Mr. Chairman : It is no point of order.

कामरेड राम चन्द्र : चेयरमैन साहिब, मुझे इस बात का कोई जवाब देने की ज़रूरत नहीं और वह इस वास्ते कि मेरे विचारों का सब को पता है। मैं पब्लिक एकाऊंट्स कमेटी का दो साल चेयरमैन रहा हूं और हम पब्लिक एकाऊंट्स कमेटी में इस बात पर ज़ोर देते रहे हैं कि जो बकायाजात हैं वह वसूल होने चाहिएं।

श्री सभापति : चौधरी मुख्तियार सिंह भी आप के साथ उस कमेटी के मेम्बर रहे हैं। (Chaudhri Mukhtiar Singh has also been serving on that Committee along with the hon. Member.)

कामरेड राम चन्द्र : ठीक है कि बड़े बड़े ज़मींदार है जिन के पास जमीनें हैं लेकिन क्योंकि यह सही बिल था इसलिए उसको स्पोर्ट किया। इस बात पर मैं बहस में नहीं जाना चाहिता लेकिन my support to that Bill is there. तो मैं ज़िक्र कर रहा था कि .... (विघ्न)

Mr. Chairman : I would request the hon. Members not to interrupt please.

कामरेड राम चन्द्र : तो मैं यह कह रहा था कि क्योंकि अच्छी तरह से सोच विचार कर बिल्ज़ को नहीं लाया जाता रहा इसी लिए एक के बाद दूसरी अमेंडमैंट्स आती रही हैं। इसी तरह यह बिल भी हमारे सामने पेश किया गया है। इस पर जो दो चार ज़रुरी कहने वाली बातें हैं वही मैं इस मौके पर कहना चाहूंगा।

सब से पहले मैं आप का ध्यान क्लाज 2 की तरफ दिलाना चहता हूं। आप जरा गौर फरमाइए, इसमें लिखा है :

> "2. In clause (b) of Section 6 of the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads Act, 1961 (........) for the words "is in the employment of" the words "is a whole-time salaried servant of" shall be substituted.

इसके मानी यह हुए कि पंचायत समितियों की जो इलैक्शन होगी उन में कोई आदमी जो पंचायत समितियों के मातहत काम कर रहे होंगे, वह भी हिस्सा ले सकेंगे। मैं समझता हूं कि यह एक बहुत गलत दस्तूर होगा। मिसाल के तौर पर आज एक आदमी पंचायतों में मुंशी वगैरा का काम करता है। वह मुंशी रहते हुए भी इलैक्शन में हिस्सा ले सकेगा। अगर इस पोज़ीशन को मान लिया गया तो मैं समझता हूं कि वहां पर डिसिप्लन नहीं रह सकेगा। तो मैं उन आदमियों को, जो होल टाइम सैलरीड एम्पलाई नहीं होते, इस तरह से इलेक्शन में हिस्सा लेने का अधिकार देना एक गलत दस्तूर समझता हूं।

इस से आगे सेक्शन 4 में लिख है कि अपीलें डिप्टी कमिश्नर के पास जाएंगी और अगर उस के पास टाइम कम होगा तो वह दूसरे गज़िटिड अफसरों के पास उन्हें भेज सकेगा। गवर्नमैंट ने इस बिल की स्टेटमेंट आफ़ आबजेक्टस एण्ड रीज़न्ज़ में कहा है कि अपीलें इतनी ज़्यादा तादाद में होती हैं कि डिप्टी कमिश्नर के पास उन्हें सुनने के लिए वक्त ही नहीं होता। इस लिए मैं यह कहना चाहता हूं कि इस से तो बेहतर है कि यहां इस की बजाए यह कर दिया जाए कि वह अपीलें एस० डी० ओ० सुनेगा ताकि गावं के लोगों को डिप्टी कमिश्नर के पास जाना ही न पड़े और वह सीधे एस० डी० ओ० के पास जा सकेंगे जो उन के नज़दीक होता है और वह ही उन की अपीलें सुन लेगा और उन का फैसला कर सकेगा।

इसी तरह से इस बिल में एक क्लाज़ आती है। मैं इस क्लाज़ के खिलाफ हूं। इस की वजह यह है कि इस में कहा गया है कि पंचायत समिति की मियाद अब तीन साल की बजाए पांच साल हो जाएगी। इस बारे में मेरी राय यह है कि क्योंकि पंचायत समिति के मेम्बर बहुत छोटे एरिया पर तजरुबा करते हैं कोई ऐसा लम्बा काम नहीं होता जो तीन सालसे पूर्ण न हो। यह ठीक है कि पंचायती राज की यह रूट है लेकिन पंचायतें अभी ठीक तरह से काम नहीं

[कामरेड राम चन्द्र]

करने लगीं। जो इन का मुदा है कि लोकल हालात के बारे में सही सोचना और उन के बारे में सही फैसले करना वह मुदा अभी पूरा नहीं हुआ। इस लिए मेरी राए है कि मौजूदा हालात में इन की मियाद पांच साल नहीं करनी चाहिए और जो मौजूदा तरीका है तीन साल के बाद इलेक्शन कराने का वही जारी रहना चाहिए। ऐसे इस बिल में आगे जा कर कहा गया है—

"and different dates may be appointed for different areas or for different Panchayat Samitis or Zila Parishads or groups thereof."

इलेक्शन के लिए, चेयरमैन साहब, आप को याद होगा कि जब हमारे विधान बनने के बाद यहां इलेक्शन हुए तो उस में बहुत ज्यादा तारीखें होती थीं और कई कई दिनों तक इलेक्शन चलते रहते थे जिस से लोगों को तकलीफें हुई। उस के बाद असैम्बली इलेक्शन के लिए यह कोशिश की गई कि सारे सूबे के लिए युनीफार्म तारीख रखी जाए। लेकिन इस बिल में यह जो क्लाज़ है इस के मुताबिक एक ही ज़िले में मुख्तलिफ तारीखें मुकर्रर होंगी जिस से मैं समझता हूं कि कई मुश्किलात आएंगी और झगड़े होंगे। इस लिए मैं समझता हूं कि अगर युनीफार्म डेट वाली प्रोवीजन इस में कर दी जाए तो उस से लोगों को आसानी रहेगी। इलेक्शन का झंझट जो है वह लम्बा होने की बजाए मुख्तसर होना चाहिए।

इसी तरह से क्लाज़ 7 में लिखा है—

The power of holding a general election or making a Co-option under this section may be exercised by the Government from time to time so that a period of not less than five years shall intervene between any two consecutive elections or co-options.

तो इस के मुताल्लिक पहले जो मैं ने कहा है वही दोबारा मैं कहना चाहता हूं कि बजाए पांच साल के तीन साल इस बिल में हर जगह पर कर दिया जाए। क्योंकि पंचायत समितियों में जो नुकायस पैदा होते हैं और कई तरह की खराबियां पैदा होती हैं उन के दूर करने का यही तरीका है कि चुनाव जल्द हों। यह इब्तदाई जम्हूरी अदारे हैं इस लिए इन की मियाद पांच साल की बजाय अभी 3 साल ही रहने देनी चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ, ਐਸ. ਸੀ.): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਜ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੈ ......।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਕਈ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ: ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਲ ਵੀ ਇਥੇ ਉਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਮੂਵ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Chairman: I have told the House that the Chief Minister has moved that the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

I would request the hon. Members to keep in view the reports of the Regional Committees while speaking because they have also been circulated to the Hon. Members.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ: ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਬਿਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਬਣਾ ਕੇ, ਡਰਾਫਟ ਕਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਿਤੀਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਜੋ ਕੋਈ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਪਲੀਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਗਲਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਅਗਰਾਜ਼ ਲਈ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਮਾਈਨਾਰਿਟੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਕੇ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਬਣਾ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੰਗਲ ਟਰਾਂਸਫਰੇਬਲ ਵੋਟ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣ ਲਏ ਜਾਣ। ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਨਾਲ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੰਗਲ ਟਰਾਂਸਫਰੇਬਲ ਵੋਟ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)।

Mr. Chairman : I would request the hon. Members to maintain decorum in the House and to allow the hon. Member to speak uninterrupted.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ: ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਰਾਈਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਾਈਟ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਰਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਬਨਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇੰਟਰਪਸ਼ਨਜ਼ ਇਤਨੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਲਾਗੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। (ਵਿਘਨ) ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਡੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਏ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Mr. Chairman : I have already requested the hon. Members not to interrupt the hon. Member who is speaking.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ: ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਰਾਈਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ]

ਨਾਲ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਇੰਟਰਫ਼ੀਅਰੰਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਰਾਈਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ (ਅੰਬ): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਦਾ ਬੜਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਂ ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਨੇ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਦੂਜੀ ਖਾਦੀ ਨੂੰ ਪਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਰੁਟੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਹ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਅਸਲੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਮ ਰਾਜ ਵਲ ਇਕ ਕਦਮ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਹੈ ਯਾਨੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਗੀ ਡੈਮੋ-ਕਰੇਸੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਾ ਕੇਂਦਰਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਲੋਕ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਆਪ ਮਾਲਕ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਮਗਰਬ ਤੋਂ ਇਹ ਢਾਂਚਾ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਤੰਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਖੜਤੰਤਰ। ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਖੜਤੰਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਤਾੜੀਆਂ)। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾਲ ਗੱਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੇ ਸੁਝਾਉ ਸਨ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਹਨ ਲੋਕ। ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਲੋਕ ਲਾਟ ਸਾਹਬ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਪੰਚਾ-ਇਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵੀ ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਭਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇ। ਇਕ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕਮੇਟੀ ਜਿਹੀ ਸਮਝੋ। ਇਹ ਜੋ ਰਾਜੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਜ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਰੀਸੋਰਸਿਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਰੋ ਪਰ ਰੀਸੋਰਸਿਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਤੰਤਰ ਵਾਲੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵੀ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਜੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰਸਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਤਨੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹਨ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ, ਪੰਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ, ਸੰਮਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬੋਰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਇਲੈਕਸ਼ਨ-ਰਾਜ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਬੀਮਾਰੀ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਗਲ ਐਨਕਰੇਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯੁਨਾਨੀਮਸ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੋਣ, ਸਰਵ ਸੰਮਿਤੀ ਨਾਲ ਹੋਣ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਪੰਚ ਬੋਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬੋਲੇ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਭੇਦ ਭਾਵ ਹਨ, ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ, ਲੈਂਡਲਾਰਡ-ਟੈਨੈਂਟ ਦੇ, ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁਣ ਵਿਚ ਪਾਲਟਿਕਸ ਵੀ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਵ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਚੋਣਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋਣਗੇ, ਇਕਨੌਮਿਕ ਸਟਰਕਚਰ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਅਤੇ ਹੋਮੋਜੀਨੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੀ ਤਦ ਹੀ

ਬਣੇਗੀ। ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਝਗੜੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਇਕ ਪੈਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵੀ ਨਾਲ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਜ਼ਾਬਤਾ, ਪੀਪਲਜ਼ ਰੀਪਰੈਜ਼ੈਂਟੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਵਾਲਾ ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਮ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਹਰਾਮਰਾਜ ਹੈ । ਹੋਰ ਕਈ ਤਰੁਟੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਲੰਗੜਾ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਪਾਸ ਆਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਿਵਲ ਸੂਟ ਜ਼ਰੂਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਝਟ ਪਟ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਸਟੱਡੀ ਟੀਮ ਬਣਾਉਣ। ਹਰ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਿਨ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੋਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਸਟੱਡੀ ਟੀਮਜ਼ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇਖਕੇ, ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕੰਮਪਰੀਹੈਂਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੇਅਰਮੈਨਸ਼ਿਪ ਹੇਠ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਾਫੀ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪੁਛਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲੈ ਆਏ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੰਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਜੋ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਟੱਡੀ ਕਰਦੀ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਿਲ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਲ ਕਦਮ ਚੁਕੋ। ਇਹ ਤਦ ਤਕ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤਕ ਸਾਡੀਆਂ ਵੈਲਿਊਜ਼, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ, ਲਾਲਚ, ਲੋਭ, ਸੱਤਾ ਦਾ, ਪੈਸੇ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤਦ ਤਕ ਕਾਮਯਾਬ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਜੇ ਕੋਈ ਭੈੜਾ, ਗੰਦਾ ਆਦਮੀ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ 5 ਸਾਲ ਲਈ ਰਗੜਾ ਲਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਉ ਮੈਂ ਵਿਲੇਜ ਪੰਚਾਇਤ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ 5 ਸਾਲ ਦਾ ਅਰਸਾ ਰਖੋ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ 3 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ 2/3 ਦੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਨਾਲ ਰੀਕਾਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਬੁਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ, ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ, ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾ ਰੀਕਾਲ ਕਰ ਲਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫੰਡਜ਼ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

श्री रूप लाल मेहता (पलवल) : आदरणीय चेयरमैन साहिब, यहां पर पंचायत समिति बिल पेश है। मैं समझता हूं कि आज कल के जमाने के हालात के मुताबिक मुख्तलिफ तरमीमें लानी चाहिएं। मैं इस बात से इन्कार नहीं कर सकता कि पंचायत राज चल रहा है। और इसके चलने में कई प्रकार की खामियां और त्रुटियां सामने आ रही हैं। हैरानगी की बात है कि इसके स्टेटमैंट आफ आबजैक्टस एंड रीज़न्ज़ में यह लिखा है कि—

> "At present a part-time employee of the Government or a local authority is not qualified to be elected as a primary Member of the Panchayat Samiti. It is proposed to remove the bar on such part-time employees from being elected as a Primary Member by amending section 6 of the Principal Act."

प्रिंसीपल ऐक्ट के सैक्शन 6 के अन्दर जो पाबंदी थी उसको हटाया जा रहा है। सैक्शन 6 की क्लाज़ 'बी' में जो दबाबी थी उसको इस बिल की क्लाज़ 2 के ज़रिए अमेंड किया जा रहा

[श्री रूप लाल मेहता]

है। यह खिलाफ कानून है। मैं समझता हूं कि कोई आदमी जो कहीं से भी रुपया वसूल करता हो, सरकारी खजाने से रुपया ड्रा करता हो वह इलैक्शन में खड़ा नहीं होना चाहिए चाहे वह होल-टाइम या पार्ट-टाइम हो। यह डैमोक्रेसी का तकाजा है कि कि तनखाह पाने वाले लोगों को चुनाव में खड़े होने का अधिकार नहीं देना चाहिए। यह तरीकाकार ब्यूरोक्रेसी को फायदा पहुंचाने के लिए किया जा रहा है। देश के बदलते हालात के अन्दर आप जैलदारी सिस्टम को जारी कर रहे हैं ताकि कुछ लोगों की खिदमात हासिल की जा सकें। मैं इस में नहीं जाना चाहता। कोई बात नहीं है। इस लिए मैं समझता हूं कि होल-टाइम या पार्ट-टाइम सरवैंटस की जो पाबंदी है वह लगी रहनी चाहिए। उन्हें इस बिल के द्वारा खुली छुट्टी नहीं देनी चाहिए।

पंचायतों के अन्दर बहुत से लोग थोड़ी तनखाह पर काम करते हैं। ग्राम सैक्रेटरी हैं उन पर से पाबन्दी हटा कर और होल-टाईमर्ज़ पर पाबंदी जारी रखकर पुरानी बातों को तोड़ कर ब्यूरोक्रेसी का रास्ता खोला जा रहा है। यह वही सैलरीड क्लास है जिसने आज़ादी की लहर को तोडने और उसमें रुकावट डालने की कोशिशें कीं। डैमोक्रेसी के ज़माने में सरकार के खजाने से अगर कोई रुपया वसूल करता हो तो इलैक्शन में हिस्सा नहीं ले सकता। असेम्बली के मेम्बरों की डिसक्वालिफिकेशन हो जाती है। लेकिन यहां पर सैलरीड़ क्लास को खुली छुटी दी गई है। यह रास्ता जो खोला गया है वह पुरानी ब्यूरोक्रेसी को दाखल करने का ढंग अपनाया है।

मेरी यह मसल्लमा राए है कि ला डिपार्टमैंट में इतने अफसरों की तादाद है, वह निहायत इनऐफीशैंट हैं कि हर साल हर कानून में अमेंडमैंट्स लाई जाती हैं। कोई कम्प्रीहैन्सिव बिल लाएं और कोई सुलझी राए दें। लेकिन इस तरफ कोई ध्यान नहीं दिया जाता। अंग्रेज़ के ज़माने में इतने कानून बने थे और आज तक उन में एक लफ्ज़ तक नहीं बदला गया। यहां पर छोटे छोटे कानून हैं और हर बार इन्हें बदलने की जरूरत महसूस होती है। बार बार बदलने से मामला और ज्यादा कम्पलीकेट होता है। सरकारी खज़ाने से जो रुपया लेता हो उसको यह रियाइत देने से डैमोक्रेसी रसातल की तरफ जाएगी। यह कैसे पनपेगी इस को हटा देना चाहिए, यह क्लाज नहीं होनी चाहिए।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ, ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਜਦ ਇਹ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਹ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟਟਾਈਮਰ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਰਨ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਰਹੇਗਾ। ਵੈਸੇ ਆਪ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਉ ਬੇਸ਼ਕ ਬੋਲਣ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ।

श्री रूप लाल मेहता : अगर यह बात काट दी गई है तो फिर ठीक है।.

Mr. Chairman This Bill was referred to the Regional Committees. The Hindi Regional Committee made no change in the Bill. The Punjabi Regional Committee made some amendments in the Bill.

Shri Roop Lal Mehta : We have not received the Report of the Punjabi Regional Committee.

Mr. Chairman : I understand that the Report has since been circulated to the Members of the House. (*Interruptions*)

Mr. Chairman: Hon. Members, I am informed by the office of the Speaker that the Report of the Punjabi Regional Committee on this Bill has been duly circulated to the Members.

Voices: Yes, Yes.

Comrade Ram Chandra : We have not got it.

Shri Roop Lal Mehta : At least, it is not available in my record. I have not received it.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬਿਲ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਇਨਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜੋ ਸੀ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਰਕੂਲੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਜੋ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਨਕਾਰਪੋਰੇਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਬਿਲ ਇਥੇ ਕਨਸਿਡਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਕਲਾਜ਼ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਬਿਲ ਪੜ੍ਹ ਲਉ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਉ, ਉਹੀ ਬਿਲ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਜਿਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੱਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇੰਨੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਲਕੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡੀਬੇਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਟਾਈਮ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਚਾਹੋ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਬੋਲੋ।

Mr. Chairman: The Reports of the Regional Committees were circulated with the Bill and as such these formed part of the Bill.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਬਿਲ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਜਾਂ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਰਿਜਨਲ ਬਿਲ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਰਮੀਮਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਪੁਰਾਣੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਬਿਲ ਵਖਰਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਖਰੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ]

ਵਿਚ ਇਕ ਭੁਲੇਖਾ ਜਿਹਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਢੰਗ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

कामरेड राम चन्द्र : मैं यह बात दरियाफत करना चाहता हूं कि अगर पंजाबी रिजनल कमेटी की रिपोर्ट इस हाऊस में सरकुलेट हो जाती है तो जब तक आप इसे इस बिल में इनकारपोरेट ही नहीं करेंगे यह कैसे इस बिल में आई हुई मानी जा सकती है ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਨਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਪਰੋਸੀਜ਼ਰ ਨੂੰ ਐਡਾਪਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਇਨਸਿਸਟ ਨਾ ਕਰੋ।

Mr. Chairman: I am informed by the Secretary that the Reports of the Hindi Regional Committee and the Punjabi Regional Committee on this Bill were circulated to the hon. Members of the House on the 19th of March, 1964.

Voices : Yes. Yes.

श्री रूप लाल मेहता : चेयरमैन साहिब, इन की यह बात दरुस्त है कि यह सरकुलेट नहीं हुई और इसकी कापी मेरे पास भी नहीं आई। इस की अभी तक मुझे कोई वाकफियत नहीं है कि यह कहां है। यह मैं सच कहता हूं। अगर यह ऐकचुअली डिस्ट्रीब्यूट हुई है तो मैं अपने लफज़ वापस लेता हूं। I withdraw the words which were not relevant.

मैं यह कहता हूं, चेयरमैन साहिब, कि पिछले कई साल से पंचायत सिस्टम जारी है। मगर हम देखते हैं कि पंचायतों की वर्किंग में दिन बदिन मुश्किलात बढ़ती ही जा रही हैं। डीवैलपमैंट की सकीमज़ को इम्पलीमैंट करने के लिए इस लिए देरी हो जाती है कि कई-कई महीनों तक उन की मनज़ूरी ही नहीं मिलती। मैं एक मिसाल आप को देनी चाहता हूं कि हमारे हां पलवल में एक पंचायत समिति ने एक डीवैल्पमैंट की सकीम पर 5 लाख रुपया कर्ज़ ले कर खर्च करने का रैज़ोल्यूशन पास किया मगर इस की मनज़ूरी आज तक नहीं आई। आखिर किसी बात का तो अहसास होना चाहिए कि इस में जनता का नुकसान है। अफसरान जो हैं वह पंचायतों की परवाह नहीं करते इस के लिए मैं मुख्य मंत्री जी से कहूंगा कि वह इन अफसरान को जिन का दिहाती लोगों से डायरैक्ट सम्बन्ध है इस बात का अहसास करायें कि वह इन की ज्यादा से ज्यादा इमदाद करें ताकि इनके काम में कोई मुश्किल पेश ना आए। यह मैं जानता हूं कि राम राज्य की स्थापना हो गई है मगर यह तभी कायम रह सकता है अगर हम पंचायत राज को कामयाब बनायें। म्युनिसिपैलिटीज़ के काम को चलायें गे......

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪੰਚਾਇਤਰਾਜ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਖਰ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ।

Mr. Chairman : I would request the hon. Member to confine himself to the Bill under discussion.

श्री रूप लाल मेहता : तो मैं इतनी अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमारी सरकार को उन बातों का ध्यान रखना चाहिए जिन की वजह से इस पंचायती राज को चलाने में रुकावटें पैदा होती हैं। यह तभी हो सकता है जब दिहातों के जैलदार, सुफैदपोश और दूसरे लोगों पंचायतों का साथ दें।

ठाकुर मेहर सिंह (डेरा गोपीपुर) : चेयरमैन साहिब, यह जो ब्लाक और पंचायत समितियों का बिल इस हाऊस में पेश किया गया वह एक निहायत ही अच्छा कदम है। मगर यह बात हमारे देखने में आई है कि इन की वर्किंग में चन्द एक खराबियां हैं जिन की तरफ इस सरकार को ध्यान देना चाहिए। इस के लिए जो अमैंडमैंट्स आई हैं वह सरकार को मान कर इन खराबियों को दूर करना चाहिए। अगर कोई गबन हो जाए और वह पकड़ा नहीं जाता तो बड़ा झगडा होता है। काफी देर लगती है। इस मुआमला को सुलझाने के लिए अकसर फैसला जल्दी नहीं होता। अगर वह पकड़ा भी जाता है तो इस की अपील वगैरा के लिए भी काफी टाइम लग जाता है। कई दफा तो लोकल अफसरान होते हैं जो रास्ता ही नहीं देते! इस तरह से इस बिल का जो यह मुद्दा है वह हल नहीं होता। इस में यह सैकशन 7 ला कर इस सरकार ने बहुत अच्छा काम किया है। मैं अपने हलके की एक मिसाल दूं कि काडिया पंचायत ने एक हज़ार रुपये का गबन किया। उस पर मुकदमा चला, चारज-शीट लगी और सारी की सारी पंचायत के सस्पैंड करने के आर्डर्ज़ भी हो गये।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪੰਚਾਇਤ ਬਿਲ ਤੇ ਅਜ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਾਬਲ ਦੋਸਤ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

Mr. Chairman : He is speaking on the Bill under discussion.

ठाकुर मेहर सिंह : मैं इस पर और ज्यादा कुछ न कहते हुए इतना ही कहूंगा कि जब ब्लाक समितियों के या पंचायत समितियों के इलैक्शन होते हैं तो इन को खुला छोड़ दिया जाता है और चार-चार पांच-पांच मैंबर वही आते हैं जो शुरू से चले आते हैं। उन का हमेशा से कब्जा चला आता है जो पहले से हैं। इस लिए इस बिल की हमायत करते हुए मैं यह अमैंडमैंट लाना चाहता हूं कि कम से कम 5 मैंबरों को ब्लाक समिति में लिया जाए।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਰਾਏਪੁਰ): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਆਪਟਿਡ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੁਝਾਉ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਟਰਮ ਹੈ ਇਹ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰਸਾ ਬੜਾ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਨ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੇੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਟਰਮ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁਣਾਉ ਨਾ ਕਰਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਚੁਣਾਉ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਦ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਮਿਆਦ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਪੂਰੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋੜਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ

1.00 p.m.

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਔਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਤਿਨ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਕਲਾਜ਼-ਬਾਈ-ਕਲਾਜ਼ ਵੋਟ ਲਉਗੇ ਯਾ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੇ ?

Mr. Chairman : The hon Chief Minister has moved a motion that the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration. The report of the committees has been circulated to the Members of the Sabha.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉੱਤਰ): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਆਫ ਅਬਜੈਕਟਸ ਐਂਡ ਰੀਜਨਜ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੇਰੈਂਟ ਐਕਟ ਵਿਚ ਨਵੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਕਾਂਸਟੀਚੂਸ਼ਨ ਜਾਂ ਰੀਕਾਂਸਟੀਚੂਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਉਹ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਪਿਜਨ-ਹੋਲਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਫਾਈਲ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦ-ਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਸੀ, 4 ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਜ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਕਾਂਸਟੀਚੂਸ਼ਨ ਇਕ ਦਫਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਤੇ ਗੌਰ ਨਾ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਕੁਲੂ ਦਾ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਸਰਸਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਅਮਲੋਹ ਤਹਿਸੀਲ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਲੁਧਿਆਨੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚਾ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਰੈਵਨਿਊ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ

ਹੈਪਹੈਜ਼ਰਡ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਦੀਆਂ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਰੀਡਿਲਿਮੀਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲੇ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਔਰ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ 5 ਸਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਮਿਤੀਆਂ ਔਰ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹੋਲ ਟਾਈਮ ਸੈਲਰੀਡ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਡਿਬਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਾਂ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ?

ਚੇਅਰਮੈਨ : ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੋਈ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। (The Hindi Regional Committee has not made any recommendation.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਫੇਰ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ?

Mr. Chairman : The Bill was referred to both the Regional Committees. While the Punjabi Regional Committee decided to make certain recommendations, the Hindi Regional Committee did not make any. If the Hindi Regional Committee decided not to make any recommendations, it can not be said that they did not consider the Bill. They considered the Bill and sent it back to the Assembly without any recommendations.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ, ਕਿਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਠੀਕ ਹੈ ?

Mr. Chairman : As already stated by me, the Bill was referred to both the Regional Committees. Whereas the Hindi Regional Committee decided not to make any recommendations, the Punjabi Regional Committee did make certain recommendations. So, it is in view of these recommendations that the Bill has come before the House.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ: ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪਾਸ ਕਰਾਂਗੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਡੀਪੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਵਿਊ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਗਾਲਬਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਉਹ ਮੰਨ ਜਾਣਗੇ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲ ਇੰਟ੍ਰੋਡਿਊਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਗਲ ਪੁਛਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ: ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਰਿਪੋਰਟ ਆਈ ਆਈ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਲੈਕਚਰ ਦੇਣਾ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਥੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਬਣਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀਆਂ।

Chief Minister : No, no, please. It is questionable.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਹਾਂ ਜੀ, ਜਿਹੜੇ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਔਰ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਨੋਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਇਹ ਕੋਈ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਜ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 5 ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ। ਮੈਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ ਛੋਟਾ ਸਰਕਲ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁਨਾਉ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਚੁਣਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਵਾਈਸ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਅਤੇ ਜੂਨੀਅਰ ਵਾਈਸ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਦਾ ਚੁਨਾਉ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਏਥੇ ਸਾਡੀ ਹਾਉਸ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹਰ ਸਾਲ ਚੁਣਾਉ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਲੰਬੀ ਦੇਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਬੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਹਕੂਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕਿਲੋ ਫੀ ਜੀਅ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਖੰਡ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਔਰ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਜਾਂ ਢਾਈ ਸੌ ਗਰਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਕੂਕ ਲੈਣ ਲਈ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕਰਦਾ ਔਰ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹੋ ਸਲੂਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਹੱਕ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨੂੰ ਤਦ ਠੀਕ ਸਮਝਦਾ, ਜੇ ਇਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਆਉਂਦੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੋ ਰਹ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ, ਕਿਸ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਜਾਂ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀ ਨੇ ਕੋਈ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ

ਦੇਣੀ ਔਰ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਲਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਫਸਹੋਲਡਰ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚਲਣ ਔਰ ਡਿਕਟੇਟਰਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਚਲਣ। ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਲਈ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਸਟਮ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਸ਼ੀਅਨ ਸਿਸਟਮ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਲੂਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਭੁਲੇਖੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਰੀਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਜਲਦੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਸੰਨ 1959 ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤਕ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਔਰ ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੰਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਚਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮਟੀ ਦੇ ਅਸੀਂ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਐਂਪਲਾਇਮੈਂਟ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਡੀਲੀਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਸਪਿਰਿਟ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰੋਪੋਰਸ਼ਨੇਟ ਰਿਪਰੀਜ਼ੈਂਟਸ਼ਨ ਦੀ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਮੁਨਾਸਬ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲੇ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਅਨਸਰਟਨਟੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ।

Mr. Chairman : Now, the Chief Minister will please speak.

(*At this stage, the Chief Minister rose in his seat*)

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I want to speak at this stage of the Bill.

Mr. Chairman : I am sorry, I have called the Chief Minister to speak. The hon. Member will have an opportunity to speak. on the Bill later.

Comrade Shamsher Singh Josh : On a point of order, Sir. I have the right to speak at the first reading of the Bill. I cannot be deprived of my right.

Mr. Chairman : I am not contesting your right to speak. The point is that I have already called upon the Chief Minister to speak.

Comrade Shamsher Singh Josh : I object to this attitude of the Chair.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਲ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Chairman : I say that the Members have unfettered rights to speak. But, now when the Chief Minister has been called upon to speak, please listen to him.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਹ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਇਸ਼ੂ ਹੈ ਜੋ ਅਜ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ....(ਸ਼ੋਰ)....

चौधरी नेत राम : हम मैम्बारान को लोगों ने चुन कर इस लिए भेजा है कि हम उनके विचार हाऊस के सामने रखें। हम अंगूठा लगाने तो नहीं आए हैं कि जो बात सरकार यहां रखे ....

Mr. Chairman : The hon. member will get time to speak.

(*Interruptions*)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਈਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੰਬਾ ਫੂਕਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰੀਡਿੰਗ ਤੇ ਹੀ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ .... ।

Mr. Chairman : I would request the hon. Members to please co-operate. Now I have called upon the Chief Minister, let him speak. (*Interruptions*)

Chief Minister : Sir, I move—

That the question be now put.

चौधरी नेत राम : क्या आप यह चाहते हैं कि जो बिल रूलिंग पार्टी हाऊस में रखे उसे हम बगैर बहस के ही पास कर दें? हमारा यह हक है और फर्ज़ है ......

Mr. Chairman : Question is—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees be taken into consideration.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਹ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਬਿਜ਼ਨੇਸ ਐਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਜ਼ਨੇਸ ਐਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਪਿਰਿਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਐਨੀ ਜਲਦੀ ਚੇਅਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬਦਲ ਗਏ ਹੋ। (ਸ਼ੋਰ)।

Mr. Chairman : Since the motion 'that the question be now put has been moved by the Chief Minister, I have to put the question to the House.

Those in favour may please say "Ayes".

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਪੁਆਇੰਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਨ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਜੋ ਕਲੋਜ਼ਰ ਮੋਸ਼ਨ ਆ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਗੇ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਘਟੋ ਘਟ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਉ ਤਾਕਿ ਜੋ ਪੁਆਇੰਟਸ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਗਲਾ ਡੀਬੇਟ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਲੋਜ਼ਰ ਮੋਸ਼ਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

Mr. Chairman : Question is—

That the question be now put.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦੇ । ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਚੇਅਰ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਦਬਾਈ ਰਖਿਆ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀ- ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਪਣਾ ਵਿਉ ਪੁਆਇਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦੇ ।

चौधरी नेत राम : जब जनता की मांग का सवाल आता है तो आगे रूल अड़ जाते हैं ? चालीस आदमियों की भूख हड़ताल की बात आती है तो रूल अड़ जाते हैं। लेकिन अब जब रूलज़ की बात आई है कि जो मैम्बर बोलना चाहता है उसे पूरा वक्त दिया जाए उस वक्त आप कहते हैं कि कोई रूल की बात नहीं है। आप एक फैसला करें कि रूलज़ मानने हैं या नहीं। मैं कहता हूं हर मैम्बर को हर बिल पर अपने विचार रखने का हक है । (शोर)

Mr. Chairman : I may refer the hon. Members to Rule 89 of the Rules of Procedure and conduct of Business in the punjab Legislative Assembly, which lays down—

> "89 (1) At any time after a question has been proposed any member may move, 'That the question be now put' and unless it appears to the Speaker that the motion is an abuse of these Rules or an infringment of the right of reasonable debate, the Speaker shall put the question :—
>
> 'That the question be now put'

and I think more than eight hon. Members have participated....

* * * * * * * *

* * * * * * * *

(At this stage the Members of the Communist Group staged a walk-out)

Chief Minister : I think that is not fair.

Mr. Chairman : I am not used to hear such words. The hon. Members should maintain the dignity of the Chair.

Whatever has been said by Comrade Shamsher Singh Josh will be expunged from the proceedings of the House.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰਾ ਪੁਆਇਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿੱਧੀ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਪੁਆਇਟ ਆਫ਼ ਵਿਊ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਰੀਜ਼ਨੇਬਲ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਰੀਜ਼ਨੇਬਲ ਅਪਰਚੁਨਿਟੀ ਮਿਲ ਚੁਕੀ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲ ਲੈਣ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾ ਬੋਲਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਅਪਰਚੁਨਿਟੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਗਈ ?

*Note—Expunged as Ordered by tne Chair.

Mr. Chairman : It is for the Chair to see whether reasonable opportunity has been given to the hon. Members of the House or not and if the Chair comes to the conclusion that a lot of discussion has taken place and whatever was being said was a repetition, then he can allow the closure motion to be moved.

चौधरी नेत राम : आन ए प्वाएंट आफ आडर, सर । चेयरमैन साहिब, आप जो कुछ फरमा रहे हैं वह पंजाब की भाषा में फरमाएं ताकि हमारी समझ में भी बात आए कि आप क्या कहते हैं और उस के मुताबिक हम अपने विचार हाउस में रखें। कहीं ऐसा न हो कि विदेशी भाषा में आप कुछ कह रहे हों और हम कुछ और समझ रहे हों और अपनी बात कर दें। फिर आप कहेंगे कि हम ने आपकी बात नहीं समझी है। मैं पूछता हूं कि जब आप अपने हलके में वोट मांगते थे तो इसी भाषा में मांगते थे? अगर नहीं मांगते थे तो आपको वही पंजाब की भाषा बोलनी चाहिए। यह बिल पंचायती राज के नाम पर पेश किया गया है और पंचायती राज की बातें यहां हो रही हैं लेकिन जो कुछ यह हो रहा है यह पंचायती राज के खिलाफ जा रहा है और प्रजातंत्र के खिलाफ जा रहा है। हर मैम्बर की विचारधारा का न सुनना प्रजातन्त्र के साथ अन्याय है......(शोर)

Mr. Chairman : Is it the point of Order of the hon. Members ? This is no point of Order.

पंडित मोहन लाल दत्त : आन ए प्वायंट आफ आडर, सर,। जो कुछ बाबू जी ने और दूसरे मैम्बर साहिबान ने यहां विचार रखा है कि इस स्टेज पर हर पार्टी को अपने विचार रखने का मौका मिलना चाहिए........

Mr. Chairman : The House stands adjourned till 9-00 A. M. tomorrow.

(The Sabha then adjourned till 9 A.M. on Tuesday, the 9th April, 1964)

614PVS —386—1-12-64 C.,P.&.S., Pb., Chandigarh.

PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

9th April, 1964

Vol. I—No. 35

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 9th April, 1964

Punjab Vidhan Sabha, Secretariat, Chandigarh.

Price Rs : 3.90

ERRATA
to
Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. I—No. 35, dated the 9th April, 1964.

Read	*For*	*Page*	*Line*
ਸਿੰਘ	ਸਿਘ	(35)24	9
authorities	uthorities	(35)31	22
समझते हैं	समझत ह	(35)36	13
Chand Bhan	Chand Bhant	(35)41	9
कुछ	कछ	(35)42	15
HOUSE	AHOUSE	(35)46	18
स्वीकृति	स्वीकृत	(35)46	27
ਮੈਂ	ਮ:	(35)57	23
ਜੇ	ਜ	(35)57	24
ਮੈਂ	ਮ:	(35)61	6 from below
ਪੇਸ਼	ਪਸ਼	(35)63	2 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 9th April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a. m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Supplementaries to starred Question No. 4985

Chaudhri Hardwari Lal : When exactly were the original scales of relief originally sanctioned and what was the scale of relief distributed during the period from the date of original sanction to 9th December, 1963, the date of sanction of final scales?

Minister for Revenue : Sir, I will not be able to give the exact date. But of course the subsistence grants were distributed only after the modifications were made. Only those grants were given before modification which were needed for immediate relief to people, which is mentioned in the said note.

Chaudhri Hardwari Lal : When exactly did the distribution of subsistence allowance start?

Minister : I think, Sir, it started in the month of February.

Chaudhri Hardwari Lal : Did this subsistence allowance cover the period between the date of sanction of original scale and their modification ?

Minister : Yes, I may submit, Sir, that we increased the rate from the date of original sanction but the payment started from the month of February, *i. e.* for the previous period also we gave an increased scale.

Chaudhri Hardwari Lal : The hon. Minister has been pleased to state that the Accountant General raised certain objection and the Government explained the position. May I know what explanation was given to the Accountant General ?

Minister : Sir, the objection was that no. more money was available in the Contingent Fund and again the Budget grant too had been exhausted, whereas we wanted more money. He said that this cannot be done unless either there was an ordinance or the budget was voted by the House. We said that we should be allowed to make the payment in anticipation. Well Sir, after discussion it was found that there was a Rule under which such a procedure could be adopted and the money could be paid on the basis of that Rule viz., Rule 27. Instructions were issued by the Government accordingly.

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Minister the actual/original estimate which was modified later on to rupees two crores ?

---

*Starred Question No. 4985 and reply thereto appears in the P. V. S. Debates Vol. I, No. 34 dated the 8th April, 1964.

Minister Sir, there was no actual estimate in that way. I may tell the hon. Members that the whole loss was estimated to be near about Rs. 5,50,00,000 and the Government decided to spend a sum of rupees two crores as relief. This, I think was the highest figure to which a Government can go. So we have given relief to that extent.

Chaudhri Hardwari Lal : The Minister had stated that the original scales were altered because the demands made by the Deputy Commissioners were in excess of the maximum amount sanctioned by the Council of Ministers. You will recollect, Sir, that during the Session held in September last, the Government had announced comparatively liberal scales for giving relief. May I know if the Government took decision in regard to relief in the absence of any data about the relief to be given or about the damage wrought by the floods or they announced this relief merely for giving paychological relief ?

Minister : Well, Sir, my friend is perfectly at liberty to draw any inferences he likes. But I do not accept any of these things. We had decided certain scales and the whole thing was judged on the basis of the loss which was about Rs. six crores.

Mr. Speaker : Next question please.

CONTRIBUTION BY MINISTERS TOWARDS THE NATIONAL DEFENCE FUND

*4457. **Comrade Jangir Singh Joga** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total amount so far contributed towards the National Defence Fund by each Minister from his salary;

(b) the total amount so far collected by each Minister from the public for the said fund?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

S. No.	Name of the Minister	Information regarding part (a) of the Question	Information in respect of part (b) of the Question
		Rs	
1.	Sardar Partap Singh Kairon, Chief Minister, Punjab	900.00	It is not possible to assess this amount.
2.	Shri Gopi Chand Bhargava Finance Minister, Punjab	400.00	Ditto
3.	Shri Mohan Lal, Home Minister, Punjab	400.00	Ditto
4.	Shri Darbara Singh, Planning and Public Works Minister, Punjab	1,200.00	Ditto
5.	Shri Gurbanta Singh, Local Government and Welfare Minister, Punjab	560.00	Ditto
6.	Shri Ram Saran Chand Mittal, Excise, Taxation and Capital Minister, Punjab	800.00	Ditto
7.	Shri Ranbir Singh, Irrigation and Powar Minister, Punjab	800.00	Ditto
8.	Shri Ajmer Singh, Revenue Minister, Punjab	400.00	Ditto

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 900 ਰੁਪਿਆ, ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 400 ਰੁਪਿਆ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਫੈਂਸ ਫੰਡ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਅਲਾਊਂਸ ਦੇਵੋ, ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਅਲਾਊਂਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਜਨਰਲ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 10% ਆਫ **ਦੀ** ਇੰਨਕਮ ਸਮਾਲ ਸੇਵਿੰਗ ਵਿਚ ਦਿਉ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰੀ ਕੰਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ—

Why this is not Rs 1,000 and why it is Rs. 900. I can only find it out.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ, ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਫੰਡ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 560 ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਇੰਨਾ ਇੰਨਾ ਅਲਾਊਂਸ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ?

Chief Minister : At present even I do not know why it is so. I cannot give you this information now. But I think it was decided that some part of pay, etc. should be given towards the National Defence Fund. Later on, it was decided that small savings schemes should also be encouraged and Defence Bonds, etc. should also be purchased.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : जैसा कि सवाल के जवाब में बताया है कि पी० डब्ल्यू० डी० मिनिस्टर ने 1200/- रुपये दिए हैं, मुख्य मंत्री ने 900 रुपये दिए हैं; क्या मुख्य मंत्री साहिब बताएंगे कि मुख्य मंत्री होने के नाते क्या उन्हें सब मिनिस्टरों से ज़यादा रुपया देना नहीं चाहिये था ?

श्री अध्यक्ष : जो इन्फार्मेशन मांगी गई थी वह आ गई है, कम कंट्रीब्यूशन की है या ज्यादा की है, this is a matter of opinion. (The informaiton asked for has been supplied. This is a matter of opinion whether the contribution is small or large.)

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मुख्य मंत्री कृपया बताएंगे कि मिनिस्टरों ने जनता से कितना कितना रुपया इकट्ठा किया है ?

मुख्य मंत्री : यह बताना मुश्किल है । अगर वहां पर कोई मिनिस्टर गया उस ने कलैक्ट किया और उस के बाद कोई और अफसर गया तो उस ने इकट्ठा किया इस लिए यह चीज़ अन्दाज़े से भी नहीं बताई जा सकती है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मुख्य मंत्री कृपया बताएँगे कि मिनिस्टरों ने खुद जाकर जनता से कितना रुपया कलेक्ट किया है । अगर उन को अमांउट कलेक्ट करके थैली भेंट की गई हो तो वह उन की कलेक्शन से जोड़ी नहीं जा सकती है।

मुख्य मंत्री : इस के बारे में पता नहीं लग सकता है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ 900 ਰੁਪਿਆ ਕੰਟਰੀਬਿਊਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 1200 ਰੁਪਏ ਦਿਤੇ ਸਨ । ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਮਨਿਸਟਰ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਹੈ ?

Mr. speaker : This question does not arise.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਿਹੜੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਲ ਸੇਵਿੰਗਜ਼ ਅਤੇ ਬੌਂਡਜ਼ ਵਿਚ ਭੀ ਰੁਪਿਆ ਕੰਟਰੀਬਿਊਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : The Chief Minister was pleased to say that besides these contributions from their salaries towards the National Defence Fund the hon. Ministers have been contributing towards Small Savings Schemes. Would he kindly tell if the contributions to the Small Savings Schemes were more or less or just the same during the period of Emergency as compared to the pre-emergency period. ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਪਹਿਲਾਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੀਫੈਂਨਸ ਫੰਡ ਵਿਚ ਐਮਾਊਂਟ ਕੰਟਰੀਬਿਊਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਚੇਂਜ ਓਵਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਸਮਾਲ ਸੇਵਿੰਗ ਵਿਚ ਅਮਾਊਂਟ ਕੰਟਰੀਬਿਊਟ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ।

Home Minister : Mr. speaker, Sir, I would like to explain the position.

There were two, rather three types of Schemes for Funds towards which the contributions were made. One was the National Defence Fund and the contributions made towards that Fund would automatically be appropriated. Then there are National Defence Bonds......

Chaudhri Darshan Singh : That is an investment.

Home Minister : Yes. That is ofcourse an investment.

Sir, I was submitting that another type of contribution made was the National Defence Bonds. Contributions were also made in the form of 'Gold'. These were the three types of contributions made and presumably the answer relates only to the contributions made towards the National Defence Fund. Apart from that the Ministers had been making investments in the National Defence Bonds etc.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ½ ਤਨਖਾਹ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ. . . .

Mr. speaker : It does not arise.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1/2 ਤਨਖਾਹ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ.....

Mr. speaker : It is for the hon. member to draw the conclusions. (Interruption)

Chaudhri Darshan Singh : How much gold was contributed by each Minister ? Is it or is it not a fact that the Ministers who contributed the minimum towards the National Defence Fund charged the maximum travelling allowance from the Government ?

Chief Minister : I think it is not fair.

Mr. Speaker : This is not a supplementary please.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਜਦੋਂ ਚੀਨ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਰਖਿਆ ਫੰਡ ਵਿਚ ਦੇਵੇਗਾ। ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਿਉਂ ਹੋਈ ਹੈ ?

Mr. speaker : No please. It does not arise.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਸਰਵਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਦੇਕੇ ?

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਦ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ?

Mr. Speaker : The hon. Member may read the question. This supplementary does not arise out of the main question.

The hon. Member has given some information. Further if an hon. Member or a Minister has not contributed towards the National Defence Fund, that can not form the basis of a supplementary or a question.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, या तो वे कहें कि हम कोई रीज़न देना नहीं चाहते। हम खुद प्रीज्यूम कर लेंगे कि उनके पास कोई रीज़न बताने के लिये नहीं है, या वजह बताएं कि जब कि मिनिस्टरों की तनखाह ज़्यादा है तो उन्हों ने चार सौ रुपया क्यों दिया है।

श्री अध्यक्ष : उन्हों ने कहा है कि उन्हों ने दूसरी तरफ कंट्रीब्यूशन कर दी।

(The hon. Ministerhas stated that they have contributed towards other schemes.)

श्री बलरामजी दास टंडन : That is an investment.

Mr. Speaker : It may be nothing. But the hon. Chief Minister has given the answer.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੀਫੈਂਸ ਫੰਡ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਮਾਲ ਸੇਵਿੰਗਜ਼ ਅਤੇ ਬਾਂਡਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਸ ਹੋਇਆ......

Mr. Speaker : Please, please.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker · The hon. Member should please take his seat. It is absolutely an improper point of order.

Home Minister : Sir, it is a wrong insinuation. So far as I remember, in regard to the Ministers there was a separate decision that they should contribute 50 per cent of their pay and there was no such decision that the Ministers will contribute one month's pay towards the National Defence Fund.

Chief Minister : The Minister's pay was something different from Rs.300/. Never the less we decided that the Ministers should give some thing towards the National Defence Fund, which was possibly to my knowledge equivalent to one month's pay. But this was to be contributed voluntarily. It was later on decided that contribution should be switched over to the Savings Bonds because though it was an investment, it tantamounted to contribution as the money was to go back to the person contributing after ten or twelve years.

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब, मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि होम मिनिस्टर साहिब ने अभी कहा है कि हम इनसिनुएशन लगा रहे हैं, फैसला यह हुआ था कि आधे महीने की तनखाह कंट्रीब्यूट की जाएगी। चीफ मिनिस्टर साहिब ने यह कहा है कि एक महीने की तनखाह देने का फैसला किया था इस बारे ठीक बात क्या है एग्जैक्ट पोज़ीशन क्या है ?

Sardar Gurnam Singh : I think the position is very clear. The Chief Minister has stated that it was one month's salary that was decided to be contributed by the hon. Ministers towards the National Defence Fund and we should accept that .

Mr. Speaker : Next question please.

OPENING DAY OF INQUIRY BY THE DAS COMMISSION

***4685. Shri Balramji Dass Tandon :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any officers of the Punjab Government accompanied the Chief Minister when he appeared before the Das Commission on the first day of the inquiry, if so, their names and the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal (Home Minister) : Shri Jagjit Singh, Legal Remembrancer, was present on the first day of the inquiry before the Das Commission. He had attended the hearing as Government's representative and for rendering such assistance as may be required by the Commission. This fact was duly communicated to the Commission also.

श्री बलरामजी दास टंडन: उन्हों ने बताया है कि एल० आर० को वहाँ गवर्नमैंट का रीप्रिजेंटेटिव बना कर भेजा गया था। क्या गवर्नमैंट का यह डीसीज़न था कि उस को भेजा जाए।

Home Minister : Yes, the Government had taken a decision to that effect.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या गवर्नमैंट यह बताएगी कि उस ने यह फैसला कब किया था कि गवर्नमैंट खुद खर्च करेगी, हियरिंग से पहले किया है या बाद में ?

मन्त्री : किस डेट का यह फैसला हुआ जबानी नहीं बता सकता लेकिन यह फैसला हुआ था कि L. R. will represent the Government and will be present there.

श्री बलरामजी दास टंडन : पहली हियरिंग के वक्त तक कोई फैसला नहीं था। मैं इस बात को चैलेंज करता हूं। यह कहते हैं कि गवर्नमैंट ने फैसला किया था। मैं कहता हूं कि वह फैसला बाद में हुआ है। पहले वे वहां थे तो उन्हों ने कहा कि how he is there ? फिर इन्हों ने यह फैसला किया है। But the Minister is replying otherwise (interruption).

I challenge the authority of the Government and the Minister as well, मिनिस्टर साहिब कुछ जवाब दे रहे हैं असल पोजीशन और है।

Mr. Speaker : The hon. Member may please write to me in that connection.

Shri Balramji Dass Tandon: He has told that the fact was communicated to the Commission. क्या उन्हों ने कमीशन को कोई चिट्ठी लिखी थी कि हमें रीप्रिजेंट करने के लिए एल० आर० आ रहा है ?

Minister : This fact was communicated to the Enquiry Commission also.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या कमीशन ने इजाजत दे दी थी कि एल० आर० को रीप्रिजेंटेटिव के तौर पर भेज दिया जाए।

Minister : We communicated this fact to the Commission and he allowed the Legal Remembrancer. There was no objection from the side of the Commission about the Legal Remembrancer's presence there.

Mr. Speaker : Next question please.

ARMY OFFICERS FROM PUNJAB WITH MILITARY DISTINCTIONS

***5120. Sardar Gurnam Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the number and names of Army Officers from the Punjab who have been awarded military distinctions like the Param Vir Chakra, Mahavir Chakra, Ashok Chakra etc. since the Chinese Aggression in October, 1962;

(b) the amount of cash reward, if any, given to each winner of any of the said distinctions along with the particular distinction earned by him ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) A statement containing the required information is laid on the Table of the House.

Statement showing Names of Officers from the Punjab who have been Awarded Military Distinctions Like the Vir Chakra, Mahavir Chakra and Param Vir Chakra Since the Chinese Aggression in October, 1962.

NEFA/LADAKH

Sr. No.	Name of the Awardee	Award	Amount paid	Remarks
			Rs	
1.	Major Ajit Singh	Maha Vir Chakra	5,000	
2.	Major M. S. Chandhry	Maha Vir Chakra	5,000	
3.	Sepoy Kewal Singh	Maha Vir Chakra	5,000	
4.	Hav. Stanzia Phunchok	Maha Vir Chakra	5,000	
5.	Major S. S. Randhawa	Maha Vir Chakra	5,000	
6.	N/k Munshi Ram	Vir Chakra	2,500	
7.	Major Dhan Singh Thapa	Param Vir Chakra	10,000	
8.	Wing Commander P. L. Dhawan	Bar to Vir Chakra	1,250	
9.	Capt. Gurcharan Singh Bhatia	Vir Chakra	2,500	
10.	Sqn. Ldr. J. M. Nath	Maha Vir Chakra	5,000	
11.	Sub. Joginder Singh	Param Vir Chakra	10,000	
12.	Capt. B. C. Chopra	Vi Chakra	2,500	
13.	2nd Lt. Harish Chander Gujral	Vir Chakra	2,500	
14.	Sq. Ldr. S. K. Badhwar	Vir Chakra	2,500	
15.	Maj. Gurdial Singh	Maha Vir Chakra	5,000	
16.	Hav. Dharam Singh	Vir Chakra	2,500	
17.	2nd Lt. Pardeep Singh Bhandari	Vir Chakra	2,500	
18.	Lt. Hari Pal Kaushik	Vir Chakra	2,500	
19.	Sq. Ldr. A. S. William	Vir Chakra	2,500	
20.	Gurdeep Singh T. A.	Vir Chakra	2,500	
21.	Jem. Ram Chandra	Vir Chakra	2,500	
22.	Nk. Hukam Chand	Vir Chakra	2,500	
23.	Jem. Surja	Vir Chakra	2,500	
24.	Nk. Dharam Chand Dhillon	Vir Chakra	2,500	
25.	Capt. Prem Nath Bhatia	Vir Chakra	2,500	
26.	Nk. Chain Singh	Maha Vir Chakra	7,500	Amount is yet to be paid. (Nos. 26–29)
27.	2nd Lt. Bhagwan Dutt Dogra	Maha Vir Chakra	7,500	
28.	Hav. Malkiat Singh	Vir Chakra	3,000	
29.	Hav. Kirpa Ram	Vir Chakra	3,000	

Sardar Gurnam Singh : There are certain Officers whose names are mentioned in the list supplied in answer to this question, but they have not been paid any amount so far. What are the reasons for this non-payment to them ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਣ, ਜ਼ਬਾਨੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਇਸਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗੇ, ਕੋਈ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Chief Minister the reasons for this disparity in the grant of these awards when the Military distinctions are the same in the case of some Officers?

Chief Minister : I would request the hon. Member to point out if there is any such case.

Chaudhri Darshan Singh : I may bring to the notice of the Chief Minister the cases of certain Officers, at Nos. 28 and 29 of list, who have been given Rs. 3,000 while the other Officers with that very distinction 'Vir Chakra' have been given Rs. 2,500/ And similar is the disparity in the case of those who have been awarded Maha Vir Chakra because in some cases the amount paid is 7,500 rupees while in others it is Rs. 5,000.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵਕਤ 2500 ਔਰ 3000 ਦਾ ਫਰਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਫ਼ ਹੈਂਡ ਹੀ ਰੀਜ਼ਨਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਮਿਸ-ਪਰਿੰਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 500 ਰੁਪਿਆ ਜਦ ਮਿਸਿੰਗ ਹੋਇਆ ਤਦ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇ ਤਾਂ 2500 ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ । ਇਕ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਮਾਊਂਟ ਇਨਕਰੀਜ਼ ਕਰਾਈ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟ ਇਨਫ਼ਰਮੇਸ਼ਨ ਮੈਂ ਪੁਛ ਕੇ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ।

कामरेड रामचन्द्र : आन ए वाएट आफ आर्डर, सर । यह 21 फरवरी की लिस्ट चल रही है और आज 9 अप्रैल को जवाब दिए जा रहे हैं । क्या चीफ मिनिस्टर साहिब को मुकम्मल इत्तलाह लेकर नहीं आना चाहिए था ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਦੋਂ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਹੋਰ ਕੁਝ ਪੁਛੋਗੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦਸ ਸਕਾਂਗਾ ।

Comrade Ram Chandra : But he should have come prepard with all the information.

Chaudhri Darshan Singh : I would like to bring to the notice of the hon. Chief Minister that in the case of Maha Vir Chakra there is not a difference of Rs. 500/ but it is of Rs. 2,500 because in some cases Rs. 7,500 have been paid while in others Rs. 5,000 have been paid.

Chief Minister : I will find out.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Chief Minister if any cash award was given to the family of Brigadier Hoshiar Singh of Rohtak District although no military distinction was given to him ?

Mr. Speaker : Does the name of this gentleman exist in the list ? If his name is not there then the hon. Member may give a separate notiee.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, part (a) of the question relates to those who have been awarded military distinctions and part (b) relates to the amount of cash reward, if any, given to each winner of any of the said distinctions. Although no distinction was given to Brigadier Hoshiar Singh of Rohtak District yet I want to know whether any cash award was given to his family.

Chief Minister : I do not recollect off hand. The hon. member may put a separate question.

Chaudhari Darshan Singh : Mr. Speaker, in the reply it is stated that all the recipients of the military awards mentioned in the statement belong to the State. May I know if Major Dhan Singh Thapa belongs to this State ?

Chief Minister : I have given the information which is with me. But I will find out whether he belongs to this State or not.

Chaudhari Hardwari Lal : Will the Chief Minister kindly tell us if any cash awards were given to officers who had not received any military distinctions .

Chief Minister : I would like to have notice to give this information correctly.

Mr. Speaker : The question relates to only those who have been awarded military distinctions.

Chaudhri Hardwari Lal : I would be obliged if he can give this information.

Mr. Speaker : The hon. Chief Minister has said that he requires notice for it.

———

REINSTATEMENT OF SHRI R.P. KAPUR, I.C.S.

***4306. Sardar Gurdial Singh Dhillon** : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) The period during which Shri R.P. Kapur, I.C.S. former Commissioner of Patiala Division remained under suspension and the period for which the suspension orders were cancelled;

(b) whether the said officer has been reinstated, if so, the total amount of compensation, salary etc. payable to the said officer for the period of his suspension which has now cancelled ?

Shri Mohan Lal (Home Minister) : (a)and (b)Shri R.P. Kapur was under suspension from 18th July, 1959 to 4th April 1963 but later he was deemed vide order of the State Government dated 11th Sept. 1963,to have been re-instated for this period. The total amount payable to him for the said

period was Rs. 1,33,754.84 nP. and the same has been paid. He was again suspended from 5thApril,1963 but in view of the judgement of the Supreme Court, dated 19th November, 1963, that order has been considered to be inoperative. He has now been suspended by Government of India with effect from 18th February, 1964 and Government orders allowing him full pay from 5th April, 1963 to 17th February, 1964 will be issued shortly.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਆਰ. ਪੀ. ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਕੀ ਇਸ ਦੀ ਪੇਮੈਂਟ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ?

Home Minister : So far as I know the payment has been made.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸੈਕੰਡ ਸਸਪੈਨਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਫ਼ਿਰ ਉਹ ਰੀਇਨਸਟੇਟ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਪੇਮੈਂਟ ਦਾ ਕੁਝ ਝਗੜਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

Minister : There is no 'Jhagra' about it. So far as I know orders for the payment of his pay for this period have also been issued.

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਗਲਤ ਲੀਗਲ ਐਡਵਾਈਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤੱ-ਲਿਕ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵਿਚ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਗਲਤ ਐਡਵਾਈਸ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਐਸੇ ਪਰੈਸੀਡੈਂਟਸ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਸਪੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਜਦ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਵਿਊ ਆਇਆ ਕਿ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੰਪੀਟੈਂਟ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇੰਟਰਪਰੈਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਿਚੂਏਸ਼ਨ ਅਰਾਈਜ਼ ਹੋਈ, ਅਦਰਵਾਈਜ਼ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਪਹਿਲਾ ਕੇਸ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਸੀ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਕੇਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਿਦਆਊਟ ਐਪਰੂਵਲ ਆਫ਼ ਦੀ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਅਸਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਟ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਹੁਣ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਸਰੀ ਦਫ਼ਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਫਿਰ ਅਪੀਲ ਗਈ । ਕਪੂਰ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਸ-ਪੈਨਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਹੁਣ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਨਵਾਂ ਆਰਡਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਬਗੈਰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਸੋ ਅਸਾਂ ਹੁਣ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

कामरेड राम चन्द्र : क्या होम मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि एक बार जब सुप्रीम कोर्ट की रूलिंग हो गई कि आप उसको सस्पैंड नहीं कर सकते तो फिर आप ने उस हुकम के बाद दूसरी बार क्यों सस्पैंड किया ?

गृह मन्त्री : पहले हुकम के मुताबिक ही सस्पैंड किया गया था।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : The hon. Home Minister has been pleased to state that Shri R. P. Kapur has been suspended again. I would like to know whether he has been suspended by the Government of India on the recommendations of the State Government; if so, what reasons were given by the State Government for his suspension ?

Minister : The Government has suspended Shri Kapur on the representation of the State Government. An enquiry is pending against him and on the basis of that enquiry the State Government recommended to the Government of India and they accepted the position of the State Government and suspended him with effect from the 18th February, 1964.

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰੈਸੀ-ਡੈਂਟ ਕੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਲੀਗਲ ਓਪੀਨੀਅਨ ਇਥੇ ਲਈ ਗਈ ਔਰ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਲੀਗਲ ਓਪੀਨੀਅਨ ਸੀ ਉਹ ਕੀ ਰਾਂਗ ਐਡਵਾਈਸ ਨਹੀਂ ਆਈ ? ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ.......

Mr. Speakar : This question is with regard to a particular officer.

Minister : Mr. Speaker, there is no analogy between the two cases. Here is a case of an I. C. S. officer and the rules in regard to I. C. S. officers, as interpretted by the Supreme Court, are different altogether. Therefore, there is no analogy between the two.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जब पंजाब सरकार ने फिर गवर्नमैंट आफ इंडिया को रिकमैंड करके भेजा था कि श्री कपूर को सस्पैंड कर दिया जाए तो क्या उस के लिए कोई फरैश चार्जशीट लगाया गया था--उस पीरियड के लिए क्या कोई फरैश चारजशीट लगाया गया था जब कि उन्होंने ड्यूटी दी--या कि पुराने चार्जशीट पर ही रीकमैंड कर दिया गया कि उनको सस्पैंड कर दिया जाए ?

मंत्री : जो इन्क्वायरी है उसी के बेसिज़ पर जो चार्जिज़ हैं, जिस बेसिज़ पर पहिले उन को सस्पैंड किया गया था। लेकिन जैसा कि मैंने अर्ज़ किया है कि सुप्रीम कोर्ट की जजमेंट के बाद वह सस्पैंशन आटोमैटिकली सीज़ हो गई इस लिए सुप्रीम कोर्ट की जजमैंट की लाईट में कि सिर्फ गवर्नमैंट आफ इंडिया ही ऐसा कर सकती है, दोबारा स्टेट गवर्नमैंट ने गवर्नमैंट आफ इंडिया को रिप्रिजैंट किया और उन्होंने उसे ऐक्सैप्ट करके सस्पैंड करने का हुकम दिया है।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਆਇਆ ਜੇ—ਓਲਡ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਸਪੈਨਸ਼ਨ ਜਦੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਐਪਰੋਚ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਓਲਡ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਵੀ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸੀ ?

Minister : There are regular charges which are being enquired into.

Sardar Gurnam Singh : Sir, my supplementary arises out of hon. Chief Minister's reply. In view of the latest judgment of the Supreme Court referred to by the hon. Chief Minister, may I know if the Government is prepared to review the entire case of Sardar Kapur Singh, I. C. S. ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਕਾਮਨਸੈਨਸ ਦਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਵਿਊ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਵੀ ਰੀਵਿਊ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲਾਈਅਰ ਔਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਕਪੂਰ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਸਪੈਨਸ਼ਨ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ । It looks like that. The whole thing will have to be reviewed.

कामरेड रामचन्द्र : होम मिनिस्टर साहिब ने अभी बताया है कि सुप्रीम कोर्ट ने यह फैसला दिया था कि पंजाब गवर्नमैंट को उसे सस्पैंड करने का कोई इख्तियार नहीं था, इस लिए इस ने दूसरी दफा उसे सस्पैंड नहीं किया । मैं उन से यह दरियाफत करना चाहता हूं कि जब इन्होंने उसे पहली दफा सस्पैंड किया था तो उस से पहले गवर्नमैंट आफ इंडिया की इजाज़त ली थी या अपने हुकम से सस्पैंड कर दिया था और बाद में जब सुप्रीम कोर्ट ने फैसला दिया तो आप ने गवर्नमैंट आफ इंडिया से इजाज़त मांगी थी ?

गृह मंत्री : स्पीकर साहिब, मैं मैम्बर साहिबान की तसल्ली के लिए उन को तफसील में अर्ज़ कर देना चाहता हूं । पहले जो सस्पैन्शन हुई थी वह उस केस के बेसिज़ पर हुई थी जो उस के खिलाफ कोर्ट में पैंडिंग था । उस के बाद उस की दूसरी सस्पैन्शन उस इनकुआयरी के बेसिज़ पर हुई थी जो उस के खिलाफ उस वक्त पैंडिंग थी और अब भी पैंडिंग है । उस के बाद जब सुप्रीम कोर्ट की जजमैंट आई तो यह दोनों सस्पैन्शन आर्डर रद्द हो गए थे और यह जजमैंट बाद में आई थी । मैं ने अभी अभी इन की डेटस भी दी हैं कि पहला सस्पैन्शन आर्डर जुलाई, 1959 में हुआ था, दूसरा 5 अप्रैल 1963 को हुआ था और सुप्रीम कोर्ट की जजमैंट 19 नवम्बर, 1963 को आई थी । That was on the 19th of November, 1963. So, both those suspension orders preceded the judgment of the Supreme Court.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहब यह बताएंगे कि क्या पहली इनकुआयरी के वक्त जो चार्जशीट उस को दिया गया था और उस की सस्पैन्शन हुई थी तो उस सस्पैन्शन के इल्लीगल डिक्लेयर हो जाने के बाद भी उसी चार्जशीट और इनकुआयरी की बेसिज़ पर सस्पैंड किया गया था या उस पर कोई फरैश चार्जिज़ लगाए गए थे ?

मन्त्री : मैं ने तो पहले भी बतला दिया है । पता नहीं कि मैंबर साहिबान इसे क्यों पिक अप नहीं कर पाए । मैं ने बताया है कि उस की पहली सस्पैन्शन उस क्रिमिनल केस के बेसिज़ पर थी जो उस के खिलाफ कोर्ट में चल रहा था । वह केस उस सस्पैन्शन का आधार था । दूसरी सस्पैन्शन उस इनकुआयरी के बेसिज पर

[गृह मन्त्री]

थी जिस की मैं ने डेट भी दी है जो उस के खिलाफ अब भी चल रही है और जब सुप्रीम कोर्ट की जजमैंट आई तो वह सस्पैन्शन खत्म हो गई उस जजमैंट के बेसिज पर और आटोमैटीकली स्टेट गवर्नमैंट क्योंकि आप उसे सस्पैण्ड नहीं कर सकती थी तो इस ने गवर्नमैंट आफ इंडिया को एप्रोच किया क्योंकि सुप्रीम कोर्ट ने कहा था कि स्टेट गवर्नमैंट उसे सस्पैंड करने की कम्पीटेंट नहीं है । Then the Government of India, on the basis of the representation of the State Government, passed the order of his suspension.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਝਾਣ ਦੀ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਨਫਿਊਜ਼ਨ ਜਿਹਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਸਪੈਨਸ਼ਨ ਮਧੁਬਨ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਜਾਂ ਸੇਠੀ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੋਈ ਸੀ । ਦੂਜੀ ਸਸਪੈਨਸਨ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਔਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰੀਮਾਰਕ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬਾਅਦ ਆਏ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਪਹਿਲੀ ਸਸਪੈਨਸਨ ਹਾਲੇ ਜਾਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਸਸਪੈਨਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਸੀ ?

Home Minister : That was set aside. When the case had finished, there was no ground for his suspension to continue. The State Government, therefore, set aside the previous suspension order, and passed a fresh order of his suspension on the basis of that enquiry.

Chaudhri Hardwari Lal : Will the Home Minister kindly state if Mr. Kapur was reinstated after the judgement after the Supreme Court ?

Minister : The order of his suspension was declared void ab initio because the State Government was not competent to suspend him. So, a fresh order of his suspension was passed by the Government of India.

Chaudhri Hardwari Lal : But, Sir, my question is whether he was recalled to active duty after the judgment of the Supreme Court.

Minister : He was not recalled to active duty.

श्री बलरामजीदास टंडन : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएँगे कि जब श्री कपूर को कोई डयूटी नहीं दी गई जैसा कि अभी मिनिस्टर साहिब ने उस के बारे में बताया है कि उस को उस पीरियड के पैसे गवर्नमैंट को देने होंगे जिस में वह सस्पैन्ड नहीं रहा तो मैं पूछना चाहता हूँ कि यह रुपया गवर्नमैंट उसे किस बिना पर देगी जब कि उस ने कोई डयूटी नहीं दी ?

मंत्री : बिना तो सिम्पल है कि जब सस्पैन्शन आर्डर एबइनिशो वायड हो गया तो, we have to make payment to him. There is no option left because there was no suspension period in accordance with the judgement of the Supreme Court. He had to be paid his full pay.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਮੈਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਟੈਕਨੀਕਲੀ ਨਾ ਲੈਣ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਔਰ ਉਹ ਕਈ ਸਾਲ ਸਸਪੈਂਡਿਡ ਰਿਹਾ ਔਰ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕੀਤਾ । ਇਹ ਮਹਿਰੂਮ ਰਹੇ ਔਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਐਕਸਚੈਕਰ ਤੇ ਬੋਝ ਪਿਆ, ਆਖਰ ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਔਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਸ ਦੀ ਹੈ ? ਇਹ ਗਲਤੀ ਕਿਸ ਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸ ਤੋਂ ਰੀਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵਿਚ ਗਲਤੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ । ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਦੀ ਹਾਈਐਸਟ ਅਥਾਰਿਟੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਹੈ that is absolutely correct. That is law of the land. Every body is bound to accept that ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਔਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੂਲਜ਼ ਔਰ ਮੈਰਿਟਸ ਆਫ ਦੀ ਕੇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਇਆ ਨੇ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਪੂਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਸਪੈਸ਼ਨ ਵੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

Shri Balramji Dass Tandon : No, no.

Chief Minister : Yes. This was decided in the case of Kapur Singh. It has been changed. The Supreme Court has changed their earlier decision or reviewed their earlier order, whatever may be called in technical term. Now we have to go by the latest decision.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know from the Home Minister as to why Mr. Kapur was not called on active duty when there was a categorical statement by the State Government before the Supreme Court that he would be reinstated .

Home Minister : The reason is very simple. The suspension order was set aside by the Supreme Court on the ground that the State Government had no jurisdiction to suspend him. So far as the departmental enquiry is concerned, no finding was given by the Supreme Court. So, the departmental enquiry was pending against him and, in fact, is pending. In view of the departmental enquiry pending against him, the State Government approached the Government of India which had been declared to be the competent authority to pass the suspension order and since our representation to the Government of India for his suspension was pending with the Government of India it was thought necessary to await the decision of the Government of India before any further action could be taken.

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, it is rather unusual because though he was reinstated yet he was not recalled to active duty and was again suspended. Could the Home Minister kindly indicate the nature of charges on which the departmental enquiry is to be made.

Mr Speaker : It is the practice that the charges are not revealed unless the enquiry is complete.

Minister : I require notice for that.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, I have not heard.

Mr. Speaker : The practice here has been that the charges are not disclosed till the enquiry is over because it is unjust to the officer concerned.

श्री बलरामजी दास टंडन : मुझे इसी हाउस में श्री ग्रेवाल के बारे में बताया गया है जबकि इन्कवारी चल रही थी ।

मेरा सप्लीमैंट्री यह है कि सुप्रीम कोर्ट ने नवम्बर, 1963 में सस्पैन्शन इल्लीगल करार दे दी । यह कहते हैं कि वह उसी दिन में आटोमैटीकली रीइन्स्टेट हो गए । मगर आप ने उन को फिर 18 फरवरी, 1964 को फिर सस्पैंड कर दिया म गर जो दरम्यानी पीरियड है उस में उन को ड्यूटी पर रीकाल नहीं किया और जो इन्फ्रक्चुअस ऐक्सपैंडीचर हुआ उस के लिए कौन ज़िम्मेदार है और उस के खिलाफ क्या ऐक्शन लिया गया ।

मंत्री : न तो इन्फ्रक्चुअस ऐक्सपैंडीचर हुआ और न ही किसी की ज़िम्मेदारी का सवाल पैदा होता है । चूंकि डिपार्टमैंटल इन्कवायरी पैंडिंग थी और अब भी है, इसलिये स्टेट गर्वनमैंट ने कम्पीटैंट अथारिटी यानी हिन्द सरकार को रिप्रिज़ैंट किया है ।

We are awaiting the orders of the Government of India.

Mr. Speaker : Next Question please.

Chaudhari Hardwari Lal : On a point of Order, Sir. You have been pleasep to say that the practice of the House has been not to reveal the charges until the conclusion of the enquiry. Sir, my question was only this—

> "Could the Home Minister kindly indicate the broad nature of the charges,"

after the charge sheet has been given to the officer concerned, there should be no objection.

Mr. Speaker : My view is that during the pendency of the enquiry against a particular officer, charge-sheet should not be disclosed. It will be unjust so the Officer concerned.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, I would like to know only the nature of the charges.

Mr. Speaker : That will not be proper.

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वाइंट आफ आर्डर, सर । होम मिनिस्टर साहिब ने अभी दो बातें कहीं हैं । एक तो यह है कि वह आटोमैटिकली सस्पैन्डिड तब भी रहे........

Mr. Speaker : Supplementary Question is not allowed.

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं तो यह कह रहा हूँ कि एक तरफ यह कहते हैं और दूसरी तरफ कहते हैं कि वह आटोमैटीकली रीइन्स्टेट हो जाते हैं । यह दोनों बातें कन्ट्राडिक्ट्री है ।

Mr. Speaker : They are not contradictory. This is no point of order.

श्री बलरामजी दास टंडन : एक तरफ कहते हैं रीइन्स्टेट हो गए और दूसरी तरफ कहते हैं कि उनको सस्पैनशन ......

Mr. Speaker : It is a technical explanation.

CHIEF MINISTER'S SECRETARIAT

***4529. Sardar Gian Singh Rarewala :** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the present strength of staff of the Chief Minister's Secretariat, both gazetted and non-gazetted including Class IV personnel, along with their scales of pay ;

(b) the total amount of the monthly emoluments of the said gazetted and non-gazetted staff :

(c) the number of posts created/upgraded in the Chief Minister's Secretariat after the declaration of Emergency ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement containing the requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) Present strength of staff of the Chief Minister's Secretariat, along with their scales of pay :—

Serial No.	Designation	Scale of pay	Strength of staff
	GAZETTED		
1.	Principal Secretary	1800—2000 with a special pay of Rs 200/- p. m.	1
2.	Additional Principal Secretary	1250—50—1500 with a special pay of Rs. 100/- p. m.	1
3.	Secretary	800—40—1000	1
4.	Private Secretary (Public)	350—25—500/30—650 with a special pay of Rs. 50/- p.m.	1
5.	Private Seeretary	350—25—500/30—650	1
6.	Superintendent	350—25—500/30—650	1
7.	P. S. (Political)	300—20—500	1
8.	Officer-on-Special Duty	200—25—450 with a special pay of Rs. 25/- p. m.	1

[Chief Minister]

Serial No.	Description	Scale of pay	Strength of staff
	NON-GAZETTED		
1.	Personal Assistants	150—10—200/10—300 plus a special pay of Rs. 30/- p.m.	2
2.	Sr. Scale Stenographers	140—10—200/10—300	3 (including one Hindi Steno)
3.	Jr. Scale Stenographers	100—5—150/5—175	2
4.	Steno-typists	60—4—80/5—120/5—175, with a special pay of Rs. 15/. p.m.	4
5.	Assistants	150—10—200/10—300	8 (including one with a special pay of Rs. 30/- p. m.)
7.	A.S.O.	250—20—450	1
8.	Clerks	60—4—80/5—120/5—175	16
9.	Inspector	80—5—150 with a special pay of Rs. 10/- p.m.	1
10.	Driver	80—4—120/5—175 with a special pay of Rs. 30/- p.m.	1
11.	Photedar	45—2—75 with a special pay of Rs. 10/- p.m.	1
12.	Telephone Attendant	45—2—75	1
13.	Restorer	45—2—75	1
14.	Jamadars	35—1—45	3
15.	Record Lifters	30—1—45	2
16.	Peons	30—½—35	15

(b) Total amount of the monthly emolumenes of the Gazetted staff :— Rs. 6,920.00

Total amount of the monthly emoluments of the non-Gazetted staff :— Rs. 9,239.55

(c) 1st Part—Number of posts created after the declaratian of Emergency·—

Serial No.	Designation	No. of posts
	GAZETTED	
1.	Additional P.S.C.M.	1
2.	Officer-on-Special Duty	1
	NON-GAZETTED	
1.	Assistants	3 (including 2 created for the National Defence Fund Section which were surrendered with effect from 8th April, 1963 in view of 15% cut on account of Emergency).

Serial No.	Description	No. of posts
2.	Clerks (in the National Defence Fund Section).	2 (including one surrendered with effect from 8th April, 1963 in view of 15% cut on account of Emergency.)
3.	Inspector	1
4.	Senior Scale Stenographer (for A.P.S.C.M.)	1
5.	Steno-typist (for O.S.D.)	1
6,	Photedar	1
7.	Peons	2 (one for A.P.S.O.M. and one for O.S.D.)

2nd Part—After the declaration of Emergency, only one post i. e. of P. A. (office) to C. M. was upgraded to that of Private Secretary.

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ : ਜੋ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ **ਪਾਸ** 6 ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਅਫ਼ਸਰ ਨਾਲ ਸਪੈਸ਼ਲ ਡਿਊਟੀ ਹੈ । ਕੀ ਇਹ ਉਸ ਅਫਸਰ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਡੀਫਾਈਨ ਕਰਨਗੇ ।

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਪੀ. ਏ. ਦੀ ਪੋਸਟ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਖਾਸ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ।

Chaudhri Hardwari Lal : Will the Chief Minister kindly indicate if there are any Flying Squads attached to him direclty in addition to the staff mentioned in the statement laid on the Table of the House ?

Chief Minister : Yes. I have to probe into the complaints of the people. Whenever I get any complaint, I send the Squad to that Department.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, the civil services are sh aped to the needs of the Cabinet Government.

Mr. Speaker : This is the opinion of the hon. Member. He should please seek information.

Chaudhary Hardwari Lal : Sir, the Chief Minister has given a long statement of staff attached to him. He also says that he has got a number of Flying Squads directly attached to him. Is he not aware that the whole thing is disturbing that arrangement ?

Chief Minister : That is not the question. Certain Departments have Flying Squads and I utilize them. One Squad does one Job. When I get some complaint I send the Squad to the Department concerned. I do not allow the complaints to go unheard of,

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I find from the statement supplied by the hon. Chief Minister that there are three Private Secretaries attached to him. Their designations are (1) Private Secretary, (2) Private Secretary (Public) and (3) Private Secretary (Political). I also find that one Personal Assistant who was attached to some Minister has been promoted/upgraded to that of Private Secretary. I would like to know whether he was promoted by special selection or all the P. As. including those who came from Pepsu and who were senior to him were also considered for promotion ?

Chief Minister : The case was considered. Principal Secretay went on leave to the United States of America. The work had increased very much, so I had to get one official more. But I upgraded the post and saved some money.

A voice from the Opposition : But now the officer has come back from U. S. A.

Chief Minister : He has come back but the work has now considerably increased. Therefore, I have allowed him to stay on.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, the answer to my question has not come. My question was whether at the time of the promotion of P. A. to the Chief Minister to that of Private Secretary, other P. A.s attached to Ministers and other Officers were considered for promotion or he was promoted irrespective of the seniority of other P. As.

Chief Minister : I think the whole case was considered. But as this official was available and had known the work, he was promoted and nobody's right was adversely affected.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕਰਕੇ ਪੀ. ਏ. ਦੀ ਪੋਸਟ ਵਧਾ ਲਈ ਗਈ ਹੈ । ਪਰ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਟਾਫ ਦੀ ਰੀਟ੍ਰੈਂਚਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ? ਇਹ ਦੋ ਮੁਤਜ਼ਾਦ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਪਰਜਾ ਦੀ ਮੰਗ । ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know the position of the seniority of this incumbent ?

Chief Minister : I cannot say this off hand. The case was considered and it was just thought proper to promote him.

Sardar Gurnam Singh : May I know the academic qualifications, experience, grade of pay, etc. of this official ?

Chief Minister : I would love to give this information provided I get notice.

Shri Ram Kishan : Will the Chief Minister be pleased to state, if the Government is prepared to upgrade the posts of P. A.s of erstwhile PEPSU who were enjoying a gazetted status before merger ?

Chief Minister : I can send the case to the Chief Secretary. After I get this report, I will be in a position to inform the House.

Chaudhri Hardwari Lal : Will the Chief Minister kindly indicate the strength of the staff sanctioned for his other Cabinet colleagues ?

Chief Minister : I do not know. I need notice.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, I would like to know the general size of the staff sanctioned for other Ministers.

Chief Minister : I require notice.

Home Minister : The hon. Member may ask me and I will let him know the strength of my staff.

Chaudhri Hardwari Lal : Will the Speaker kindly countenance this ?

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਸੂਕੈਡ ਹੈ । ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸੁਕੈਡ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਸੀ. ਓ. ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਫਲਾਇੰਗ ਸੁਕੈਡ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਂਟੇਸ਼ਨ ਦਿਉ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਨੰਬਰ 11 ਤੇ ਇਕ ਫੋਤੇਦਾਰ ਦੀ ਪੋਸਟ ਹੈ, ਇਹ ਫ਼ੋਤੇਦਾਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਸਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

(ਹਾਸਾ)

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : May I know from the hon. Chief Minister as to how many persons in the same cadre were superseded as a result of this promotion ?

Chief Minister : I think, none. They represented to the Chief Secretary and their representations were considered. But I do not know the result.

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨਾ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੈਕਟਰੀ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਦਦ ਕਰ ਪਾਵਾਂ ।

Chaudhri Darshan Singh : May I know if the hon. Chief Minister is considering to abolish the post of Additional Principal Secretary because of decline in Emergency ?

Chief Minister : I have not yet considered. I can look into it but the work is too much.

श्री जगन्नाथ : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि इन्होंने कोई पोलिटीकल सैक्रेटरी अलग और पब्लिक सैक्रेटरी अलग लगाया है तो क्या दास कमिश्न को डील करने के लिए भी कोई अलग सैक्रेटरी है या नहीं ?

Mr. Speaker : No please. This is not a supplementary.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀ. ਏ. ਦੀ ਪੋਸਟ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਸੀਨੀਆਰਿਟੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਦੀ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਂਟੇਸ਼ਨ ਆਈ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਸੈਕਟਰੀ ਪਾਸ ਉਸ ਨੇ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਂਟੇਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਅਜੇ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

Comrade Shamsher Singh Josh : May I know whether or not it is a fact that the officer appointed against the post of Additional Principal Secretary was twice rejected by the Union Public Service Commission for promotion to the I. A. S. ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹੋ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦਾ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸ ਹੋਵੇ । ਜਿਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ ਉਸ ਲਈ ਉਹ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਹਨ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : The hon. Chief Minister has been pleased to state that he needs a larger staff to serve the Sadhus. May I ask if Sadhus are allowed to sit in this House ?

Mr. Speaker : Next question, please.

ADDITIONAL DEPUTY COMMISSIONERS

***4776. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number and names of districts in which Additional Deputy Commissioners were appointed at the time of the declaration of Emergency together with the names of such Additional Deputy Commissioners ;

(b) whether it is a fact that in certain districts the offices of the Additional Deputy Commissioners have been abolished; if so, the reasons there for;

(c) the names of the districts in which the institution of the Additional Deputy Commissioner, still exists, the reasons therefor and the names of such Additional Deputy Commissioners?

Sardar Partap Singh Kairon: A statement embodying the required information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a)

Name of the District		Name of the officer appointed as Additional Deputy Commissioner
1. Hissar	..	Shri Murari Singh
2. Gurgaon	..	Shri G. D. Malik
3. Rohtak	..	Shri R. C. Kapila, I.A.S.
4. Karnal	..	Shri M. R. Vaid
5. Ambala	..	Shri Munshi Ram
6. Kangra	..	Shri D. N. Dhir Shri Gurdarshan Singh (for Kulu)
7. Hoshiarpur	..	Shri Balinder Singh
8. Jullundur	..	Shri Sunder Singh, I.A.S. (Retd).
9. Ludhiana	..	Shri Balbir Singh Randhawa
10. Ferozepur	..	Shri Kuldip Singh Virk
11. Amritsar	..	Shri Sunder Singh
12. Gurdaspur	..	Shri K. R. Bahl
13. Patiala	..	Shri R. P. Ojha
14. Sangrur	..	Shri Harphul Singh
15. Bhatinda	..	Shri Pritam Singh

(b) and (c) The Additional Deputy Commissioners have been withdrawn from certain districts on account of the intensity of Emergency having decreased. Additional Deputy Commissioners still exist in the following districts. The names of officers working as such are also shown :—

District		Officer
1. Hissar		Vacant
2. Karnal	..	Shri M. R. Vaid
3. Ambala	..	Shri Munshi Ram
4. Ludhiana	..	Shri Abhey Raj Singh
5. Ferozepur	..	Shri Nar Narain Singh
6. Amritsar	..	Shri Lal Singh Aujla
7. Patiala	..	Shri R. S. Bhatnagar
8. Sangrur	..	Shri R. D. Joshi

The Additional Deputy Commissioners have been retained in these districts keeping in view the quantum of national emergency work there and other administrative considerations.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਕੀਪਿੰਗ ਇਨ ਵਿਊ ਆਫ ਦੀ ਕੁਆਂਟਮ ਆਫ਼ ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਰਕ, ਕੀ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਆਂਟਮ ਆਫ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਥੇ ਭਰਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਈ ਹੈ ਉਥੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : The Chief Minister has been pleased to state that the posts of Additional Deputy Commissioners have been retained in certain districts because of more recruitment. Rohtak District is giving the largest number of recruits. May I know if the post of Additional Deputy Commissioner will be retained there ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਉਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਵਾਂਗੇ ਇਸ ਲਈ ਐਡੀਸ਼ਨ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਗਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਭਰਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਥੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੀ ਬਹਿਬੂਦੀ ਲਈ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਸੋਲਜਰ ਬੋਰਡ ਨਹੀਂ ਕਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਰੀਜ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋਲਜਰ ਬੋਰਡ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਯੂਨੀਫਾਰਮਿਟੀ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਕ ਛੇ ਫੁਟ ਦੋ ਇੰਚ ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪੰਜ ਫੁਟ ਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇਕੋ ਕੁੜਤਾ ਨਹੀਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । (ਹਾਸਾ)

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the Chief Minister the reasons for re-employing non-technical retired officers?

Mr. Speaker : What does the hon. Member mean by 'technical officers ?

Chaudhri Darshan Singh : Sir, non-technical men not trained in any trade are being re-employed as Additional Deputy Commissioners.

Chief Minister : Where?

Chaudhri Darshan Singh : At Jullundur. Sir, I submit that technical hands can be re-employed but not the I. A. S. Officers who are non-technical.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਟਿਵ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਰੀਟੇਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਰੀਟਾਇਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ।

श्री रूप लाल मेहता : गुड़गाँव भरती में पंजाब में सैकंड है तो वहां पर एडीशनल डिप्टी कमिश्नर क्यों हटाया गया है ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਅਤੇ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰੂਪ ਲਾਲ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਏ. ਡੀ. ਸੀ. ਕਿਉਂ ਹਟਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਉਲਟ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਹਟਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਡੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਵਾਂਗੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਇਸ ਲਈ ਏ.ਡੀ.ਸੀ. ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰੂਪ ਲਾਲ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਬਾਜ਼ੀਗਰਾਂ ਵਾਂਗ ਪੈਂਤੜਾ ਬਦਲ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਗਲਤ ਜਵਾਬ ਕਿਉਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਭਰਤੀ ਕਰਕੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ, ਦੋ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਹੁਣ ਡੀ. ਸੀ. ਤਕੜਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਭਾਲ ਲਵਾਂਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ।

चौधरी राम सरूप : पंडित चिरंजी लाल के सवाल के जवाब में इन्होंने बताया था कि रोहतक को इस वास्ते एडीशनल डिप्टी कमिश्नर नहीं दिया गया कि मौजूदा डिप्टी कमिश्नर ने अकेले काम करना मनजूर कर लिया था तो जब इसे तबदील कर दिया जायगा तो क्या दूसरा डिप्टी कमिश्नर भी ऐसा ही होगा ?

मुख्य मन्त्री : इसके बारे में देख लेंगे ।

Mr. Speaker : More supplementaries on this question may be asked tomorrow.

UNSTARRED QUESTION AND ANSWER

COMPLAINT AGAINST PRESIDENT, MUNICIPAL COMMITTEE, BASSI PATHANAN

1574. Sardar Gian Singh Rarewala : Will the Minister for Local Government and Welfare be pleased to state--

(a) whether Government have received any complaint against the President, Municipal Committee, Bassi Pathanan, from five members of the said Committee; if so, the action taken thereon;

(b) whether any enquiry was held into the said complaints; if so, by whom, the details of the enquiry report and the action, if any, taken thereon ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) Yes.

(b) Yes. Enquiry was held by the Divisional Inspector of Local Bodies, Patiala Division. The Enquiry Officer held the President, Municipal Committee, Bassi Pathanan, responsible for certain irregularities. He was served with a show-cause notice. His explanation and comments of the Commissioner, Patiala, thereon are under examination.

10.00 a.m.

SHORT-NOTICE QUESTION AND ANSWER

ELECTIONS OF PRESIDENT AND VICE-PRESIDENT OF MUNICIPAL COMMITTEE, AMBALA CITY

***5848. Shri Balramji Dass Tandon** : Will the Minister for Local Government and Welfare be pleased to state—

(a) the date when the election of the President and the Vice-President of Municipal Committee, Ambala City, was due to be held and the date when the same was actually held ;

(b) whether any member of the said Committee was first removed and later reinstated, before the elections mentiond in part (a); if so, the dates of removal and reinstatement with reasons therefor ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) The election to the Office of President of the Municipal Committee, Ambala, was scheduled to be held on 30th April, 1963 but the same was actually held on 17th May, 1963. The election to the Office of the Vice-President of the Municipal Committee Ambala, was due on 9th May, 1963 but it was actually held on 17th May 1963.

(b) Yes. Shri Udmi Ram, Member, Municipal Committee, Ambala was removed under section 14 (e) of the Punjab Municipal Act, 1911, with effect from 26th April, 1963. He was reinstated with effect from 14th May, 1963. Previous orders were revised after getting the matters enquired into again when Government arrived at a conclusion that injustice had been done to Shri Udmi Ram, on account of wrong reports of the district authorities.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब यह बतायेंगे कि जैसे कि इन्हों ने बताया कि इलैक्शन 0 अप्रैल, 1963 की बजाये 17 मई, 1963 को हुई, इस तबदीली का कारण क्या है ?

मंत्री : कुछ मैम्बरान ने होम मनिस्टर साहिब को रिप्रिजेंट किया कि वहां पर बेइन्साफी हुई है । इन्हों ने इलैक्शन पोस्टपोन करके इन्कुआरी आरम्भ करवा दी । इस लिये डेट पोस्टपोन कर दी गई थी ।

श्री बलरामजी दास टंडन : जिस मैम्बर को मैम्बरशिप से रिमूव किया गया उस की रिमूवल के कारण क्या हैं ?

मंत्री : स्टेट सर्विस कमिशन की इन्क्वायरी पर इसे रिमूव किया गया ।

श्री बलरामजी दास टंडन : मैं जानना चाहता हूं कि इसके खिलाफ शिकायतें क्या थीं ?

मंत्री : तीन-चार शिकायतें थीं । एक तो म्यूनिसिपल कमेटी के इम्पलाईज़ पर नाजायज़ रोब, दूसरे म्यूनिसिपल कमेटी के इन्सपैक्टर से झगड़े की शिकायत थी।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि क्या इन्क्वायरी कराने पर पता लगा कि ग़लत रिपोर्ट दी गई, इस की बिना पर अलग ऐक्शन लिया गया ?

मंत्री : इस के लिये अलग नोटिस देकर पूछा जा सकता है ।

कामरेड शमशेर सिंघ जोश : की वज़ीर साहिब इह दसण दी किरपा करनगे कि इस नूं सैकशन 14 ई दे तहित किउं हटाइआ गिआ जदों कि इस लई 16 ई सैकशन मौजूद है । किते इस लई तां नहीं कि 14 ई विच हटण वाले दा ऐकसपलेनेशन नहीं लैंदे ?

मंतरी : सरकार नूं 14 ई. हेठ किसे नूं रिमूव करन दा इखतिआर है । किसे नूं बग़ैर ऐकसपलेनेशन रिमूव कीता जा सकदा है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : जिस ने ग़लत रिपोर्ट दी और जिस की बिना पर हटाया गया क्या उस के बरखिलाफ कोई ऐक्शन लिया जायेगा ?

मंतरी : जिथों तक मैनूं पता है, सपीकर साहिब, ऐकशन लिआ जांदा है ।

श्री जगन् नाथ : आज हमारे आपोज़ीशन के लीडर जज साहिब चीफ मिनिस्टर साहिब के पास जा बैठे हैं । क्या वह डिप्टी चीफ मिनिस्टर बनाये जा रहे हैं ?

श्री अध्यक्ष : आपको यह बाद में सूझी है । (हंसी) (It is an after-thought on the part of the hon. Member). (laughter)

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : May I know from the hon. Minister whether in this particular case the Member was afforded an opportunity to explain his case or not ?

Minister : No, Please.

चौधरी दरशन सिंघ : की वज़ीर साहिब दसणगे कि जिस बंदे नूं रिमूव कीता की उस नूं रीइनसटेट इस लई कीता गिआ किउंकि उस ने जो अपील कीती सी उस ते गौर होइआ ?

मंतरी : जी हां ।

श्री ओम प्रकाश अग्नि होत्री : पहिले तो वजीर साहिब ने यह बताया था कि उस ने वजीर लोकल सैलफ गवर्नमेंट के पास यह सबूत दिये कि उस के खिलाफ गलत ऐकशन लिया गया है, गलत रिपोर्ट की बिना पर । अब कहते हैं कि सबूत देने का मौका नहीं दिया गया । इन दोनों में से कौन सा सही है ?

गृह मन्त्री : मैं इस के मुताल्लिक मैम्बर साहिब को यह बात क्लीयर कर देना चाहता हूं । असल बात तो यह है कि एक म्युनिसिपल अफसर के खिलाफ लोकल अफसर ने रिमूवल की रिपोर्ट की, जिस की बिना पर उसे रिमूव किया गया । जहां तक मुझे याद है, इस मैम्बर ने मेरे पास रिप्रजैंटेशन दी, मुझे मिल कर तमाम वाक्यात बताये । असल वाक्यात की इन्कुआयरी के बाद मैंनें आर्डज़ किये । जहाँ तक मुझे याद है मैंने इस काम के लिये सैक्रेटेरियेट से एक आदमी भेजा, जिस से पता चला कि जिन वाक्यात की बिना पर इस अफसर को रिमूव किया गया था वह सही नहीं थे इस लिये इस को रीइनस्टेट किया गया ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਟੈਰੋਰਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸਲੂਕ ਉਸ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਵਾਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਓਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਪੋਰਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਹ ਚੀਜ਼ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਹੈ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ; ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਕੋਈ ਜਨ ਸੰਘ ਦਾ ਅਖਬਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि 30-4-63 की इलैक्शन की डेट जो मुलतबी की गई क्या वह लैक आफ कोरम की वजह से की गई ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕੀਤੀ, ਫ਼ੇਰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਡੇਟ ਫਿਕਸ ਕਰਕੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਵਾਇਆ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਆਇਆ 14 ਈ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਮੂਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕੀ ਕੋਈ ਐਸੀ ਹੋਰ ਵੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਮੂਵ ਕਰਕੇ ਰੀਇਨਸਟੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸੈਪੇਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਮੀਟਿੰਗ ਕਾਲ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕੋਈ ਐਸੇ ਰਲਜ਼ ਵੀ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪੋਸਟਪੋਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਐਸੇ ਕਿਹੜੇ ਰੂਲਜ਼ ਹਨ ?

Mr. Speaker : You may please see the rules.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਮੂਵਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਕੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ । ਉਸਨੂੰ 26 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਰਿਮੂਵ ਕੀਤਾ ਔਰ 14 ਮਈ ਨੂੰ ਰੀਇਨਸਟੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਰਿਮੂਵ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਰੀਇਨਸਟੇਟ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦੇ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਮੀਟਿੰਗ ਕਿਸ ਰੂਲ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੈਂਸਿਲ ਹੋਈ ?

(*No reply was given.*)

Khan Abdul Ghaffar Khan : On a point of Order, Sir. The Member himself in the Municipal Committee was from the Communist Party . . . (*Noise*)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(This is an information and not a point of order.)

श्री बाबू दयाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर, मैं आपकी रूलिंग चाहता हूं कि जब कोई इधर से बोलने के लिए खड़ा हुआ हो तो जिस तरह से आपोजीशन के 6, 7 मैम्बर्ज़ खड़े हो कर शोर डालने लगते हैं क्या उस तरह से हाउस की कार्यवाई चल सकती है ?

श्री अध्यक्ष : यह प्वायंट आफ आर्डर ठीक नहीं है। (This is no point of order.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਰ, ਜਦ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਲਗਾਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਦਿਆਲ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ੋਰ ਡਾਲਨੇ ਲਗਤੇ ਹੈਂ' ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Personal allegations do not form a part of the proceedings. Moreover, this is no serious allegation.

ADJOURNMENT MOTIONS

Shri Jagan Nath : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, in Sector 15-A, House No. 130, there is unauthorised shop opened which is against the Shop Act, Chandigarh. The shop-keepers of Sector 15 of the market met the Estate Officer, Chandigarh, as a deputation and sometimes they closed the market as a protest. Not only this they corresponded to the concerned Minister but no action was taken up by this time. This is clear injustice to the shopkeepers of the market. The shopkeeper in the said house is sitting forcibly and he says that there is no power who can remove my shop from this house.

The reason for his boast is clear that the owner of the house in which he is having a shop, is Mrs. Teja Singh Gill, whose husband is A. S. I., C. M.'s body guard at his residence.

That is why the complaints of the poor shopkeepers were not listened by this time. This is gravest corruption through the Chief Minister, otherwise a wife of an A. S. I. cannot dare to have an unauthorised shop in her house.

[Shri Jagan Nath]

So this is a serious matter and may be discussed in the House.

वह शख्स सी० एम० साहिब का बाडीगार्ड है---

श्री अध्यक्ष : यह प्रापर नहीं है कि आप डिसकस करना शुरू कर दें । अगर adjournment motion इस तरह की आयगी ....(*Interruptions*)

This is a matter which does not relate to a matter of public importance. It is an individual case of a particular shop. I declare this motion out of order. (It is not proper for the hon. Member to discuss the motion in this way. If such like adjournment motions are moved ..... (*Interruption*) This is a matter which does not relate to a matter of public importance. It is an individual case of a particular shop. I declare this motion out of order.)

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब, यह राजधानी किसी प्लैन के तहत बनी है, अगर इस तरह से होने लगा तो यह कैपीटल ही खत्म हो जाएगा ।

Mr. Speaker : There are remedies, legal and others available for it. I will not allow this motion.

Comrade Bhan Singh Bhaura : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, forcible ejectment of about 80 families of 150 years old tenants on 3rd April, 1964 from the lands of village Chimini, tehsil Jhajjar, district Rohtak, by landlords and police force, taking away their crops lying in fields and agriculture implements as well as arresting some of the tenants.

Mr. Speaker : This is a matter relating to the alleged forcible ejectment of tenants. If it is illegal, there are other remedies available for it. It is purely an administrative matter.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Transport Department to reduce the exorbitant rate of taxes on the Taxi and Scooter owners of Chandigarh resulting in great dissatisfaction among them and increase in fares for the passengers.

It may be pointed out that there is a vast differenee between the rates of taxes on Taxi and Scooter owners of Delhi, Madras and Calcutta levied by their respective Governments. Immediate discussion of the matter is required to understand the problems and grievances of the Taxi and Scooter owners of Chandigarh.

Mr. Speaker : It is not a matter of recent occurrence. It also involves a change in the legislation. I rule it out of order.

Shri Balramji Das Tandon : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Government to implement its policy that no teacher will be posted at District

Headquarters and at Chandigarh for more than five years. This failure of Government has caused a great resentment in the State and especially among the lady teachers who are applying for the last many years for transfer to Chandigarh to join their husbands, which is also a policy of Government to post husband and wife at one place, but of no avail, because the Government under some pressures are not transferring those teachers from Chandigarh which have already completed their tenures.

गवर्नमेंट ने दो बार आर्डर्ज़ किए हैं कि वाइफ और हस्बैंड एक जगह पर रहने चाहिएँ—

Mr. Speaker : It is purely an administrative matter. It cannot form the basis of an adjournment motion.

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the situation created by the District authorities of Amritsar by their open intervention in Local Bodies, Amritsar—Kapurthala Constituency elections for M.L.C. (two seats). Some officials are openly campaigning for Ruling Party candidates, as B. D. O.s, Bhikhiwind, Valtoha and Patti, have convened Samiti meetings on Government expenses which were addressed by the candidates belonging to Ruling Party. This is an open intervention. Therefore, these B. D. O.s, be suspended with immediate effect and the District uthorities be strictly warned to desist from such siding in the election.

Mr. Speaker : These allegations may be correct and may form the basis of election petition. But they cannot form the basis of an adjournment motion.

(*interruption*)

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਪਦੀ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਲੇਟ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲ ਹੀ ਟੇਕ ਅਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । (The Adjournment Motion of the hon. Member Comrade Gurbax Singh. has been received late. Therefore, it will be taken up tomorrow.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਡੱਬੇ ਦੇ ਵਿਚ 7 ਵਜੇ ਪਾ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 8 ਵਜੇ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ । ਇਹ ਕਲ੍ਹ ਟੇਕ ਅਪ ਹੋਵੇਗੀ । (I have been told that this was received at 8 A. M. It will be taken up tomorrow.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫੇਰ ਉਸ ਡੱਬੇ ਦੇ ਰਖਣ ਦਾ ਕੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਕਵਾ ਛੱਡੋ, ਅਸੀਂ ਆਪਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਹੈਂਡਓਵਰ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਾਂਗੇ ।

Mr. Speaker: The box will now be removed at 7. 30 a. m. and hon. Members should not hand over any adjournment motion after 7. 30 for that day.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਡੱਬਾ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਸਾਢੇ ਸਤ ਵਜੇ ਹੀ ਚੁਕ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ 8 ਵਜੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

Mr. Speaker: I will enquire into it.

I had the benefit of discussions with the Leader of the Opposition and Leaders of some other Groups in connection with the admissibility of the adjournment motion* relating to the alleged disturbance of a public meeting at Karnal on the 5th of April, 1964.

It is admitted on all hands that a matter which is *Sub-judice* cannot be the subject of an adjournment motion, or for that matter of any motion in the House. Authorities of the Central Legislature and various State Assemblies including our own go even further and say that when a matter has been allowed to be raised by an adjournment motion but becomes *Sub-judice* by the time allotted for its discussion, it cannot be discussed.

If it is held that the matter raised in the motion is *Sub-judice* then the motion is clearly inadmissible.

The question raised was that the adjournment motion related to a public meeting and not to any arrests. I am afraid that I do not subscribe to that view. Even a cursory reading of the FIR which I received in connection with the arrest would clearly show that the arrests were made as a result of something that happened at the meeting. In other words, the arrests and the public meeting form various stages of the same transaction.

Apart from the fact that the whole matter is sub-judice there is one thing that I would like to mention about the admissibility of an adjournment motion. An adjournment motion is not admissible if the facts on which it is based are in dispute. In the present case the facts as alleged in the notice and as stated in the FIR are at variance.

Under the circumstances the adjournment motion is ruled out of order.

PROCEDURE REGARDING THE ADJOURNMENT MOTIONS/CALL ATTENTION NOTICES

श्री बाबू दयाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर, स्पीकर साहिब, हाउस में जितने भी एडजर्नमैंट मोशन और काल-अटैन्शन नोटिस आते हैं उन से हाउस की दोनों तरह बदनामी होती है । जो इंटैलीजैंट तबका है वह यह समझता है कि

***Sarvashri Baldev Parkash, Gurnam Singh, Gurdial Singh Dhillon, Devi Lal and Jangir Singh Joga M.L.A's** "To ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely deliberate and preplanned disturbance of a public meeting organised by the opposition parties held at Karnal on the evening of 5th of April, 1964 by some important congressmen including a congress Legislator with the connivance of district administration of Karnal in pursuance of the ruling partys' plan to suppress the Opposition and freedom of speech and meeting."

यह कैसा हाउस है जिस में ऐसी बातें होती हैं और जो कामन मैन है वह सोचता है कि इन को यही काम है । मैं रिक्वैस्ट करता हूं कि इस असैम्बली को बदनामी से बचाने के लिए कोई तरीका निकाला जाए और जो इस तरह हाउस का टाइम वेस्ट होता है उसे बचाया जाए ।

Mr. Speaker : We will improve upon this procedure in the next Session.

श्री जगन्नाथ : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । स्पीकर साहिब, श्री बाबू दयाल जी ने जो कुछ कहा है वह ठीक है । लेकिन इस पंजाब के ग्रन्दर छः छः फ़ुट के ग्रादमी हैं । क्या डेढ़ फुट के ग्रादमी के यहाँ बैठने से हाउस की बदनामी नहीं होती ? (हंसी)

Shri Balramji Dass Tandon : Whatever has been said by Shri Babu Dayal is certainly objectionable. मेरा प्वायंट ग्राफ़ ग्रार्डर यह है कि हमारा जो एडजर्नमैंट मोशन करने का राईट है क्या उस से हाउस की बदनामी होती है ? रुल्ज़ के मुताबिक ग्रगर किसी को इजाज़त मिलती है तो उस राईट को यूटीलाईज़ करने से कैसे हाउस की बदनामी होती है । मैं इसके लिए ग्राप का रुलिंग चाहता हूं ।

गृह मंत्री : स्पीकर साहिब, मैं समझता हूं कि रुल्ज ग्राफ प्रोसीजर जो हैं उन को स्ट्रिक्टली फालो करना चाहिए । ग्राज बिज़निस एडवाइज़री कमेटी की मीटिंग है वहां पर इस का फ़ैसला जरूर हो जाना चाहिए कि जो एडजर्नमैंट मोशन प्राइमा फेसाई एडमीसीबल नहीं है क्या उस को हाउस में पढ़ने की इजाज़त दी जा सकती हैं । मैं बाबू दयाल जी से इत्तफ़ाक रखता हूं कि हर मामले को ग्रगर एडजनमैंट मोशन की शकल दे कर पेश किया जाए तो बहुत सा टाईम ज़ाया हो जाता है जो कि बचाया जा सकता है । इस के ग्रलावा काल-ग्रटैनशन नोटिस जो हैं उन में भी प्रोसीजर के मुताबिक चलना चाहिए । हर रोज़ यहाँ $1\frac{1}{2}$ दो घण्टे इसी काम पर लगाए जाते हैं । मैं रिक्वैस्ट करुंगा कि ग्राप एक डैफीनेट प्रोसीजर बनाएं । मेरा खयाल है कि कायदा ऐसा है कि ग्राप को चैम्बर में मिल कर ग्रगर कोई एडजर्नमैंट मोशन की एडमिस्सीबिलिटी के बारे मे कुछ कहना चाहे तो कह सकता हैं । लेकिन यहां पर पढ़ नहीं सकते । यह मेरी राए हैं । इस लिए ग्रायंदा के लिए जो लीगल प्रोसीजर है रुल्ज़ ग्राफ बिज़नैस का ग्रौर पार्लिग्रामेंटरी प्रैक्टिस का उस के मुताबिक चलना चाहिए ।

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, so far as I understand, we have been proceeding in accordance with the Rules of Procedure and the conventions established by the House. It is not necessary that we should follow any other House because this House has itself made Rules regulating its own procedure.

So far as the admissibility of these Adjournment Motions is concerned, it is a matter of opinion and that is the reason why the hon. Members come to you and get your opinion. They do not know whether or not the Chair will admit the Adjournment Motions given notice of by them. But a Member is to abide by your ruling and it is for you to decide whether or not an Adjournment Motion is admissible.

Mr. Speaker : We will discuss this matter in the Business Advisory Committee.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, some Members and the hon. Home Minister have raised an urgent and a very important matter concerning the proceedings and guidance of this House. Perhaps you are aware that our Rules were made to follow in line and in conformity with those of the Lok Sabha and other State Legislatures in the country. The practice that was being followed previously is that the Adjournment Motions given notice of were scrutinised in the office of the Speaker and discussed. Those of the Adjournment Motions, which were considered to be in order were allowed to be read in the House and sometimes this reading of the Adjournment Motion had satisfied the Members. Perhaps you also remember that sometimes they were also allowed to be discussed. Another procedure was also evolved in the last term of the Assembly. When an Adjournment Motion could not be allowed to be read, another procedure, viz. "Call-Attention Notice" was introduced at the Centre as well as in our House.

But the case has taken a completely different turn that when you do not allow certain Adjournment Motions, even they are allowed to be read. Also so many notices under the head "Call-Attention Notice" have started to come that they take much time of the House. Now not only matters of urgent public importance, but other matters of ordinary importance are being brought in the form of "Call Attention Notice".

So, I agree that some procedure may be evolved by which all this waste of time may be avoided at the same time giving an opportunity to the Members, who fail to raise matters of urgent public importance through Adjournment Motions, to have half-an-hour discussion. I think it is much better to discuss this matter in the Business Advisory Committee because it is a controversial matter.

Home Minister : Mr. Speaker, Sir, I have to make a suggestion and I hope my hon. Friends sitting on that side of the House will agree to it.

Mr. Speaker, you may appoint a Committee for the revision of these Rules which may go through and examine the existing Rules and Parliamentary Conventions as well as the Rules of Lok Sabha and other State Legislatures with a view to reframing them in accordance with the local needs so that there is no doubt about the admissibility or otherwise of Adjournment Motions, Call-Attention Notices, Points of Order, etc. etc. So you may appoint a Rules Committee which may go into and examine the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly from all these aspects.

Chief Minister : Mr. Speaker, may I say, Sir, that just as Sardar Gurdial Singh Jee has spoken, I think during his period, without under-mining any other period, the House maintained the highest dignity. When he was the Speaker, all these things were examined beforehand whether or not they were admissible........... (Interruptions)

(एक माननीय सदस्य : उन को हटाया किस ने था ?)

I did not "ਹਟਾਇਆ". It were his own actions.

Mr. Speaker, I was submitting that all these things were examined beforehand whether or not they were admissible and if they were not admissible they were not allowed to be read or put in the House. But now they are being allowed to be read in the House whether or not they are admissible, against the conventions which he had established. So by discussing about the admissibility or otherwise of these Adjournment Motions in the House, I believe, we have lowered the dignity of the House. Therefore, I would only request that either through the Business Advisory Committee or otherwise after going through the procedure being followed in the Lok Sabha and various other State Legislatures, you will please try to bring back the dignity of the House as it was once, so that we may enjoy that reputation outside again.

Chaudhri Hardwari Lal : Obviously, Sir, the matter has become very ticklish and one solution, I may humbly say, is to have Sardar Gurdial Singh Dhillon as Speaker. This is by the way.

Sardar Gurdial Singh has incidentally made out a few points with which, unfortunately, I do not agree. For example, he has made out that "Call-Attention Notice" or half-an-hour discussion is a substitute for an Adjournment Motion. I may say that half-an-hour discussion has never been and will never be a substitute for an Adjournment Motion. Half-an-hour discussion arises only due to inadequate replies to questions and supplementary questions. Now I do not know whether you really make a "Call Attention Notice" a substitute for an Adjournment Motion. But in that way, if we tell the Members that when an Adjournment Motion is out of order, they can come and give Call Attention Notice, it will be inducing them to give more and more "Call-Attention Notices". This I think, Sir, has to be avoided. In fact we should have a clear cut procedure. We should decide strictly in the matter of Adjournment Motions themselves and should not tell the Members that if they cannot have the Adjournment Motion, the alternative is a "Call-Attention Notice". Besides, Sir, it is not proper to get these Rules examined by the Business Advisory Committee. I entirely agree with the suggestion that you should appoint a Rules Committee for the revision of these Rules because there are so many other matters which require examination and the earlier you appoint such a Committee, the better it would be so that we can maintain the decorum and dignity of the House.

Sardar Gurnam Singh : I entirely agree with this suggestion for the appointment of a Rules Committee for this purpose.

श्री बलरामजी दास टंडन: स्पीकर साहिब, इस बारे जो इतना कुछ कहा गया है में समझता हूं कि आपकी इस आबजर्वेशन के बाद कि बिज़नेस ऐडवाइज़री कमेटी में इस बात पर विचार किया जाएगा, इतना सब कुछ कहने की ज़रूरत नहीं थी। मुझे अफसोस है कि चीफ मनिस्टर साहिब ने यह रीमार्कस किए हैं कि इस से हाउस की डिगनिटी लो हो गई है। This is an indirect way of casting aspersion on the Chair क्योंकि इस तरह की बातें जो हैं इनका मतलब यह है कि स्पीकर ने आज तक जो किया है और करने की इजाज़त दी है, उन्हों ने वह ग़लत काम किया है। मैं समझता हूं इस तरह की बातें हाउस में नहीं कहनी चाहिएँ और यह मुनासिब नहीं लगता . . . . .

Mr. Speaker: Please do not make a speech on the point of order.

श्री बलरामजी दास टंडन: मैं स्पीच नहीं कर रहा हूं। कम से कम क्या आप भी यह समझत ह कि जो इजाज़त आप देते रहे हैं इट वाज़ लोअरिंग दी डिगनिटी आफ दी हाऊस ?

Mr. Speaker: I told the hon. Members in the very beginning that I myself do not like this practice. But I still want to change this practice after giving it full consideration and also after discussing the matter in the Business Advisory Committee.

श्री बलरामजी दास टंडन: आप ने जो कहा है उस से हम सौ फीसदी ऐग्री करते हैं कि बिज़नेस एडवाइज़री कमेटी में सोचा जा सकता है लेकिन मैं नहीं समझता कि किसी आदमी को चाहे वह कितना बड़ा है या छोटा है यह कहने की इजाज़त है कि चेयर जिस चीज़ की इजाज़त देती रही है और इजाज़त के मुताबिक मोशन्ज़ पढ़ी जाती हैं तो उस से हाउस की डिगनिटी लो हुई है और उस आर्डर को डिगनिटी लो करने वाला आर्डर कहा जाए।

श्री अध्यक्ष: आप अब छोड़ें। बिज़नेस एडवाइज़री कमेटी में इस बात पर विचार कर लेंगे। (The hon. Member should leave this topic now. This matter will be considered in the meeting of the Business Advisory Committee.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨਜ਼, ਕਾਲ-ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਾਇਜ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲ ਹਨ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ।

ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਫਰਾਇਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਬੁਰੀਆਂ । ਲੋਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਜੋ ਮਸਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸੇ ਲਈ ਇਥੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ..........

Mr. Speaker : Supposing, if the Speaker is of the opinion that an Adjourment Motion/Call-Attention Notice/Point of Order is out of order and if still it is allowed to be read, is it not misuse or abuse of the right of power ? So some unhealthy practices have developed and we will discuss this matter in the Committee.

Chaudhri Net Ram : On a point of order, Sir.........

श्री अध्यक्ष : अब आप छोड़ें । आपको बिज़नेस एडवाइज़री कमेटी में बुला लेंगे । (The hon. Member may please leave it now and he would be invited to attend the meeting of the Business Advisory Committee.)

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मैं हाउस में ही एक दो मिनट में अपने विचार रखना चाहता हूं कि जो तहरीक इलतवा और दूसरी तहरीकें जो लोगों की ज़रूरी बातों से संबंध रखती हैं हाउस में लाई जाती हैं, सदा से हाउस में उनको लाने का तरीका बना हुआ है.......

श्री अध्यक्ष : सदा से नहीं (Not always).

चौधरी नेत राम : मुझे आज समझ नहीं आता कि इन तहरीकों के लाने से आज कैसे हाउस का वकार गिरने लग पड़ा है । जैसे सवालात का घंटा ज़रूरी होता है, उसी तरह से यह तहरीकें भी ज़रूरी होती हैं जिस तरह से कि श्री जगन्नाथ ज़ी ने एक तहरीक पेश की है । जब इस किसम के वाक्यात भृष्टाचार के छुपे हों और जो हादसात के रूप में हों उनको इस हाउस में ज़रूर लाया जाना चाहिए और वह लाए जाते रहे हैं । यह एक अच्छा रिवाज है और इस से पंजाब की जनता की सही नुमाइंदगी होती है । क्योंकि इस तरह से हर छुपी हुई बात हाउस में आ जाती है । इस रिवाज को मिटाना नहीं चाहिए । गृह मंत्री तो मुख्य मंत्री पद के उमीदवार होने के नाते ऐसी बात कह रहे हैं और यह भ्रष्टाचार को बढ़ाने की एक साजिश है ।

(*Some Members rose on points of order*)

Mr. Speaker : I think the hon. Members are not desirous of transacting non-official business today and they want to spend whole of the time in raising points of order.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਘੱਟੋ ਘਟ ਮੈਂ ਪਿਛਲ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ ਲੇਕਨ ਅਜ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਵੀ ਐਡਮਿਟ ਕਰਕੇ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰੋਸੀਜਰ ਡਿਫਰੈਂਟ ਸੀ ਜਾਂ ਸਾਡਾ ਪਰੋਸੀਜਰ ਡਿਫਰੈਂਟ ਹੈ ਜਾਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਮੈਟਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਰਜੈਂਟ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਰਜੈਂਟ ਮੈਟਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਰਜੈਂਟ ਮੈਟਰ ਹੁਣ ਇਥੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਾਬੂ ਜੀ, ਬਜਟ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਐਡਮਿਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਐਡਮਿਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। (I may inform the hon. Member that no adjournment motion is admitted during the discussion on the Budget. Thereafter if some motion on an urgent matter comes then it can be admitted.)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜਾ ਰੇਅਰ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਕੋਈ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਐਡਮਿਟ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਐਗਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਕਟ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਕਹੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਕਿ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਫ਼ਲਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਫ਼ਲਾਂ ਵਕਤ ਤੇ ਫ਼ਲਾਂ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ।

Rules are not only meant for the Speaker to enforce. It is also for every Member of the House to know them before hand. The hon. Member should himself know before giving notice of a motion whether or not it is going to be admitted. But still he wants to put it as an armament or a forum. Therefore, unless this practice is stopped, everybody will be giving notice of Adjournment Motions, even though the matter is not urgent, it is not of public importance and is also not of recent occurrence. So I think we should stop this practice; maintain the dignity and decorum of the House and stop this abuse of powers.

श्री रूप लाल मेहता : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि सदन में जो काल-अटैनशन मोशन्ज़ या दूसरी मोशन्ज़ आती हैं उन के ज़रिए हम लोगों के ग्रीवेंसिज़ का गवर्नमेंट के सामने इज़हार कर सकते हैं। यह पहले की कनवैन्शन है कि लोगों के ग्रीवेंसिज़ का इन मोशन्ज़ के द्वारा इज़हार किया जाए। मैं मानता हूं कि आपोज़ीशन की तरफ से एडजर्नमैंट मोशन्ज़ और दूसरी मोशन्ज़ बहुत आती हैं। उस पर आप रूलिंग दें कि वह एडमिसीबल हैं या नहीं। इन मोशन्ज़ के द्वारा कोई बात हाउस में सरकार के नोटिस में लाई जा सकती है। अगर इस राइट को कर्ब किया जाए तो यह डैमोक्रैटिक स्पिरिट के विरुद्ध होगा। यही

ज़रिया है जिस के द्वारा चाहे आपोज़ीशन या ट्रेयरी बैंचिज हों वह अपने ग्रीवेंसिज़ हाउस में रख सकते हैं। यह भी ठीक है कि ट्रैयरी बैंचिज़ वाले ज्यादा एडजर्नमेंट मोशनज़ नहीं देते और आपोजीशन के मैम्बर ही ज्यादा मोशनज़ लाते हैं। मैं इस पर आप की रूलिंग चाहता हूँ।

Mr. Speaker : I think we will discuss the whole matter in the meeting of the Business Advisory Committee.

श्रीमती सरला देवी : स्पीकर साहिब, आप ने कहा है कि अब नान-आफिशल डे की कार्यवाही शुरु होगी। इस लिए में रैज़ोल्यूशन पर बोलने के लिए खड़ी हुई हूं। मैं कोई प्वायंट आफ आर्डर रेज़ करने के लिए खड़ी नहीं हुई हूं।

श्री अध्यक्ष : अभी काल-अटेन्शन मोशनज़ टेक अप की जा रही हैं। (At present, the call attention motions are being taken up.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਲ 8 ਵਜੇ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਟੇਕ ਅਪ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਆਫਿਸ ਵਿਚ 7½ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਣਗੀਆਂ ਉਹ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਲ ਟੇਕ ਅਪ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। (The notices of motions received in the office after 7–30 a.m. would be taken up, according to rules, the next day).

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਲ੍ਹ 8 ਵਜੇ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

Mr. Speaker : I am enquiring into it.

CALL-ATTENTION NOTICES

Pandit Mohan Lal Datta : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards the grave injustice done to the labourers engaged in the construction of Capital Project, Chandigarh, by not providing proper shelter for the poor families of labourers who are building up mansions for the rulers and the wealthy in the great Capital of the State. They have been passing hard time in small Jhugis constructed by them with their own labour. Such real builders of the nation deserve permanent modest residential quarters in a separate colony with all the amenities of civilised existence which has so far been denied by the ruling party which professed to bring about a socialist society. The Capital Project has yet to take some years to complete the construction of various buildings and roads. The attention of the Ministry is drawn to the necessity of providing suitable accommodation for the labour force working at present and which might be required for construction and maintenance work in the future.

स्पीकर साहिब, यह समाजवादी ढांचा ऐसा है.......

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may please look into the matter.

(इस वक्त सदन में काफी शोर था और चौधरी नेत राम कुछ कहने के लिए खड़े हुए)।

श्री अध्यक्ष : आप के लिए रूल्ज़ बनाने पड़ेंगे......(*Interruptions*) इस के बारे में प्रोसीजर यह है कि he will look into the matter. After going into the matter, he will report it to me. मैं आप को जवाब भेज दूंगा। (Rules shall have to be framed for the hon. Members.........(Interruption). The procedure in regard thereto is that the hon. Minister would look into the matter. After going into the matter, he would report it to me and thereafter the reply so received would be supplied to the hon. Member.)

Chaudhri Inder Singh Malik : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards this fact that no accommodation in Panchayat Bhawan was available yesterday to the members of the Panchayats, Members of the Samitis and that of to the members of Zila Parishads, while most of the rooms had been allotted to the unconcerned and unauthorised persons. Many members of the above institutions yesterday had to return, as there was no accommodation available. The Panchayat Bhawan was constructed with the amount, donated by the Panchayats, Samitis and Zila Parishads of the State and it was mainly meant for providing accommodation to the members of the above-mentioned institutions. It is highly objectionable and against the rules that there in Panchayat Bhawan the accommodation is given to the unauthorised persons while the members of the above institutions had been refused accommodation. Therefore, it is requested that immediate notice be taken, and henceforth, the accommodation be provided only to the members of the above institutions and not to other unconcerned persons.

स्पीकर साहिब, मैं पर्सनली गया था....

Mr. Speaker : The hon. Minister may kindly look into the matter.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि पँचायत भवन में ऐग्रीकल्चर अफसरों को कमरे दिए हुए थे, मेजर वीरेन्द्र सिंह को भी 6 कमरे दिए हुए थे। पंचायत समिति के आदमी वहां ठहर नहीं सके........

Mr. Speaker : No discussion on this Call-Attention Motion, please. I have asked the hon. Minister concerned to look into the matter. The Call-Attention Motion at serial No. 3 has also been given notice of by the hon. Member Chaudhri Inder Singh Malik.

Chaudhri Inder Singh Malik : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to this fact that there is a great resentment in the public due to the scarcity of sugarcane seed in most of the districts of the State and non-availability of the good cotton seed. As the sowing season of both the crops is in its full swing, and on account of the non-availability of seed, the people are facing great difficulty. Therefore, it is requested that the Government should make necessary arrangements for the supply of seed so that the resentment of the public be removed.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may kindly look into the matter.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, यह बहुत अहम मसला है, इस बारे में डिस्कशन करने की इजाज़त होनी चाहिए।

श्री अध्यक्ष : इस बारे में पहले डिस्कशन हो चुकी है, । (Discussion on this matter has already taken place.)

Chaudhri Darshan Singh : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the following happenings in Bhatinda District likely to endanger law and order and posing serious threat to the lives of certain individuals.

Mohinder Singh of village Chand Bhant, Bhatinda District is a convict undergoing life imprisonment u/s 302 I. P. C. in District Jail, Ferozepore. He was released on parole of two weeks in spite of the warnings of the relatives of the person whom he has previously murdered and district police. While he was on parole he along with his brother Zaila *Badmash* No. 10 attempted to murder Bhajan Singh of Village Chand Bhan, seriously injuring him with twelve bore pistol shot. Instead of cancelling his bail and parole two weeks extension of parole has been sanctioned by the Punjab Government under political pressure. I shall feel obliged if some time may be given for discussion also in the House.

Mr. Speaker : It deals with a *sub-judice* matter.

Chaudhri Darshan Singh : Mr. Speaker, Sir, you are a lawyer and I am also a lawyer. Parole's extension is not a matter of *sub-judice*. It does not deal with merits and demerits of the case.

श्री अध्यक्ष : आप ने कहा है कि उस ने बाहर आ कर थरैट दिया है .... (The hon. Member has stated that after his release on parole the person concerned has given him threat.)

Chaudhri Darshan Singh : Sir, this argument is not reasonable. I am asking for the cancellation of the parole.

Mr. Speaker : So far as the cancellation of parole is concerned the hon. Minister concerned may please look into the matter.

Chaudhri Darshan Singh : Sir, let the Home Minister make a Statement

Mr. Speaker : I have already asked the hon. Minister concerned to look into the matter.

Chaudhri Darshan Singh : Let the hon. Home Minister assure the House....

Mr. Speaker : The next Call Attention Motion stands in the name of Comrade Shamsher Singh Josh.

(Comrade Shamsher Singh Josh rose.)

Chaudhri Darshan Singh : On a point of Order, Sir.......

Mr. Speaker : The hon. Member is mis-utilizing the weapon of Call Attention Motion.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards allotment of 40 Police Constables Quarters constructed at Chandigarh for families of the Police Constables to non-Police Constables mainly drivers and orderlies of the high police officials. It is further alleged that one of these quarters has been reserved for keeping the buffalo of the Deputy Superintendent, Police, Chandigarh, which is being kept there against all rules and regulations. No action has been taken by Capital Project Administration against the said Police Official for keeping his buffalo in one of these quarters meant for Police Constables. The above unjustified allotment of these quarters has made it impossible for the Police Constables posted at Chandigarh to bring their families to Chandigarh.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may kindly look into the matter.

चौधरी दर्शन सिंह : इस बारे में मिनिस्टर कछ भी नहीं बोलते हैं !

Mr. Speaker : It is to draw the attention of the Minister concerned. There is no question of admitting it.

सरदार तारा सिंह लायलपुरी : मुताल्लिका वज़ीर साहिब की तवज्जो मैं इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि जिला कपूरथला में मुंदर्जाज़ैल आदमियों ने सरपंचों के खिलाफ पैटीशन दाखिल कीं और डिप्टी कमिश्नर साहिब ने इस बिना पर रद कर दीं कि दरखास्तें अंग्रेज़ी में लिखी हुई थीं :

सरदार जागीर सिंह, नूर जट्टां

सरदार दलीप सिंह मौजा बूटां

मास्टर सोहन सिंह, मौज़ा सुभान पुर

सरदार तेजा सिंह सैफलाबाद

(I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact that the following persons filed petitions against the sarpanches in Kapurthala District, but the Deputy Commissioner rejected the same on the ground that they have been written in English :

(1) Sardar Jagir Singh, Village Noor Jatan

(2) Sardar Dalip Singh, Village Butan

(3) Master Sohan Singh, Village Subhanpur

(4) Sardar Teja Singh, Village Saiflabad)

श्री अध्यक्ष : आप बैठ जाइये । इलैक्शन पटीशन्ज के रूल्ज़ के मुताबिक गवर्नमेंट इन्टरफियर नहीं कर सकती । इस के लिए और रैमिडीज ओपन हैं । (The hon. Member should please resume his seat. According to the Election Petitions Rules Government cannot interfere in this matter. There are other remedies available for it.)

गृह मन्त्री : मैं यकीन के साथ तो नहीं कह सकता लेकिन जहां तक मुझे इल्म है मुझे तो इत्तलाह मिली थी कि रिसीविंग अथारिटी का आर्डर डी० सी० ने सैट एसाइड कर दिया है । फिर भी हम इस बात को देख लेंगे कि मुनासिब क्या है । हम गवर्नमेंट की तरफ से किस हद तक इन्टरफियर कर सकते हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਨੇ.........

गृह मन्त्री : वह हम देख लेंगे ।

Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards a matter of great public importance, namely, the scandal and embezzlements of thousand of rupees taken from the conductors of the Pepsu Road Transport Corporation, Patiala, by Shri Ram Kishan, Motor Stand Incharge, Chandigarh, of the said Corporation. The said man is absconding since 6th April, 1964 evening. Nothing has been done by the Department against him in spite of conductor's repeated requests. It is alleged that Shri Ram Kishan has done so with the connivance of the high-ups of the Corporation. Documentary proofs can be produced if and when required. Prompt action of the Government will reveal the clique involved in this serious scandal. The records be taken into custody immediately.

Mr. Speaker: So far as Call Attention Motion is concerned, the hon. Minister concerned may kindly look into the matter.

The matter has also been sought to be raised through an adjournment motion. This cannot form the basis of an adjournment motion.

(Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal rose to speak again.)

Mr. Speaker : Please take your seat now. ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਸੀ । ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । (The hon. Member should please resume his seat now, Comrades Babu Singh and Gurbakhsh Singh had tabled an adjournment motion in this connection. The hon. Member has probably brought this Call Attention Notice because he did not think that to be in order.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਆਏਗੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ । (I have taken up both of them together.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਰਾਈਟ ਸੀ; ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ।

Shri Roop Lal Mehta : Mr. Speaker, I had given notice of a motion under Rule 84 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly at 11 a.m. yesterday. I request, Sir, that discussion may be allowed on the situation arising out of the non-rehabilitation of villages in Khaddar areas.......

Mr. Speaker : The hon. Member will get information. It is not to be discussed now.

श्री रूप लाल मेहरता : कब मिलेगी ?

Mr. Speaker : You will get it.

Chaudhri Hardwari Lal : On a point of Order, Sir. Comrade Ram Piara figured in our proceedings yesterday also. I requested you Sir, to cite the page of May's Parliamentary Practice.

Mr. Speaker : The hon. Member may please refer to page 472 of May's Parliamentary Practice.

Chaudhri Hardwari Lal : I have read it. I thought it was some other page . There are a few points which I have to make in this connection.

Mr. Speaker : Does the hon. Member like to discuss it here in the House ? It is better if he discusses it with me in my Chamber because we have already spent so much of time on this matter.

Chaudhri Hardwari Lal : My only question is—How for these Rules and practices should apply to us ?

Mr. Speaker : The hon. Member may discuss the matter with me in my Chamber.

Sardar Gurdial Singh Dhillon Sir, my submission is that Comrade Ram Piara is figuring in our proceedings. You have been guided by certain precedents and conventions of the House of Commons. But besides those, there are certain cases which have been reported in the proceedings of the Lok Sabha. I am sorry, I am unable to cite those cases at the moment. But most probably, the cases relate to Mr. Nambiar and Mr. Bagri. I would, Sir, request that the relevant proceedings of the Lok Sabha, in this connection, should be made available to us when we discuss this matter so that simultaneously we are able to examine the conventions of the House of Commons and those of the Lok Sabha.

Mr. Speaker : I have requested the Secretary to look into those proceedings so that the case is discussed.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : At that time, Sir, there was a little departure from the conventions followed in the House of Commons.

Mr. Speaker We will get all those proceedings.

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरी एक प्रिवलेज मोशन थी ।

Mr. Speaker : About what ?

श्री बलरामजी दास टंडन : सेठी साहिब के बारे में ।

Mr. Speaker : I have not been able to decide it finally. I am looking into the matter.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या कल तक बता देंगे ?

Mr. Speaker : Yes please.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ 7 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ 8 ਤਾਰੀਖ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ; ਉਹ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੌਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 3 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ 6 ਤਾਰੀਖ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਟੇਕ ਅਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ।

श्री अध्यक्ष : मैं अपना आदमी भेज रहा हूं, आप इसे एक्सप्लेन कर दें, मैं देख लूंगा । Now we pass on to the other business on the Order Paper. (The hon. Member may please explain the position to my man whom I am sending to him. I shall look into the matter. Now we pass on to the other business on the Order Paper.)

RESOLUTION* REGARDING ESTABLISHMENT OF SOCIALISM IN THE SOCIETY (RESUMPTION OF DISCUSSION)

Mr. Speaker : Shri Babu Dayal was on his legs the other day when the Resolution was under discussion in the House.

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : स्पीकर साहिब, यह जो सोशलिज्म के संबन्ध में हाउस के सामने रैज़ोल्यूशन पेश किया गया था उस दिन इसी सम्बन्ध में मैं अर्ज़ कर रहा था । मैं आप की विसातत से हाउस को बताना चाहता हूं कि जिस प्रकार हमारी आजादी हासिल करने का तरीका सत्य और अहिंसा वाला निराला था इसी प्रकार इस देश में डैमोक्रैटिक सोशलिज्म लाने का भी हमारी सरकार का निराला तरीका है । वह भी हम यहां पर अदम तशद्दद की नीति के आधार पर लाने के लिए प्रयत्न कर रहे हैं, अदम तशद्दद के तरीके से लाना चाहते हैं । और उस अदम तशद्दद के जरिए डैमोक्रैटिक सोशलिज्म लाने के लिए हमें लोगों को समझाना होगा, क्योंकि मैं समझता हूं कि चाहे कोई कायदा कानून कितना ही बढ़िया क्यों न हो और कितना ही अच्छा क्यों न हो जब तक उसे आम आदमी अडौप्ट नहीं करता जब तक उस कायदे कानून की पुश्त के ऊपर आम लोगों की राए की ताकत न हो वह सफल नहीं हो सकता, चल नहीं सकता । यह जो रैज़ोयूलशन पेश किया गया है इस में सारी बातें बिल्कुल ठीक हैं ।

11-00 a.m.

कुछ माननीय सदस्य : स्पीकर साहिब, कोरम पूरा नहीं है ।

श्री अध्यक्ष : कोरम है (The House is in quorum)

श्री बाबू दयाल शर्मा : इस रैज़ोल्यूशन के अन्दर चार बातें आई हैं ।

---

*Note—For previous discussion on this Resolution please see P.V.S. Debates Vol. I No. 3 dated 20th February, 1964, Vol. I No. 16 dated 12th March, 1964, Vol. I No. 26 dated 26th March, 1964 and Vol. I No. 30 dated 2nd April, 1964.

[श्री बाबू दयाल शर्मा]

"(i) necessities of life at reasonable price ;

(ii) free education upto the highest level ;

(iii) free medical aid ;

(iv) means of employment for all in the State."

इस में सब से पहली बात निसैसिटीज़ ग्राफ लाइफ एट रीज़नेबल प्राइस मुहैया करने की है। इस सम्बन्ध में मैं यह समझता हूं कि यह तभी मुमकिन हो सकता है जब हमारे मुल्क के ग्रन्दर ग्रसैंशल कमाडिटीज़ की प्रोडक्शन ज़्यादा से ज़्यादा हो जाए।

श्री ग्रोम प्रकाश ग्रग्निहोत्री : स्पीकर साहिब, इस वक्त हाउस में कोरम नहीं है।

(इस मौके पर घंटी बजाई गई । कुछ माननीय सदस्य सदन में ग्रा गयें ग्रौर कोरम पूरा हो गया ।)

श्री बाबू दयाल शर्मा : तो मैं बता रहा था कि मुनासिब कीमतों पर ज़िन्दगी की जरूरियात तभी मुहैया की जा सकती हैं जब कि देश में उन की जो प्रोडक्शन हो वह डिमांड से ज़्यादा हो जाए। ग्रगर हमारी सप्लाई डिमांड से ज़्यादा नहीं होगी तो मैं समझता हूं कि कोई भी कमाडिटी रीज़नेबल प्राइस पर नहीं दी जा सकेगी । गवर्नमैंट के डंडे से, गवर्नमैंट की ताकत से यह बात नहीं हो सकती। यह तो इकनामिक्स का मोटा ग्रसूल यानी डिमांड ग्रौर सप्लाई वाला ग्रसूल है।

MEMBER DETERMINED BY THE AHOUSE TO OCCUPY THE CHAIR

श्री ग्रध्यक्ष : क्योंकि बिज़नेस एडवाइज़री कमेटी की मीटिंग होने वाली है ग्रौर पैनल ग्राफ चेयरमैन में से कोई भी मैम्बर यहां पर मौजूद नहीं है इस लिए ग्रगर हाउस ऐग्री करे तो डाक्टर बाल कृष्ण को यहां पर ग्राने के लिए रिक्वैस्ट की जाए।

(As the meeting of the Business Advisory Committee is just to be held and no Member of the Panel of Chairmen is present in the House, therefore, if the House agrees Dr. Balkrishan be requested to occupy the Chair,)

(हाउस की स्वीकृत के बाद डाक्टर बालकृष्ण ने कुर्सी ग्रहण की)

RESOLUTION REGARDING ESTABLISHMENT OF SOCIALISM IN THE SOCIETY (RESUMPTION OF DISCUSSION)

श्री बाबू दयाल शर्मा : चेयरमैन साहिब, देश के ग्रन्दर प्रोडक्शन को बढ़ाने के लिए निहायत ज़रूरी है कि सारे का सारा देश इस में जुट जाए। जहां तक फैक्ट्रीज़ ग्रौर कारखानों का सवाल है वहां पर मज़दूरों को चाहिए कि वह जो रोज़ाना लेबर करते हैं उस में कुछ ग्रौर घंटे बढ़ाएं ग्रौर ग्रपने काम को निहायत इमानदारी ग्रौर सख्त मेहनत से सरग्रन्जाम दें। इसी तरह से जहां तक किसानों का ताल्लुक है

उन को भी चाहिए कि आज जो गवर्नमैंट ने उनको चार ज़रूरी सहूलियात बहम पहुंचाई हुई हैं उनका पूरा फायदा उठाकर खेत में अनाज ज़्यादा से ज़्यादा पैदा करने की कोशिश करें। गवर्नमैंट की यह नीति है कि वह हर किसान को ज़मीन प्रोवाईड करेगी, उन को खाद मुहैया करेगी, बीज का मुनासिब और तसल्लीबख्श इन्तज़ाम करेगी और पानी का इन्तज़ाम करेगी। ऐग्रीकल्चर प्रोडक्शन के लिए यही तो चार ज़रूरी चीज़ें हैं जिन की निहायत जरूरत होती है। इसलिए जहां तक गवर्नमैंट की ताकत का सम्बन्ध है, सुविधा देने का सम्बन्ध है गवर्नमैंट इन चारों चीज़ों को पूरा करने की सख्त से सख्त कोशिश कर रही है हालांकि उतना कुछ नहीं हो सका जितना कि हमारे देश को ज़रूरत है। इस के लिए यह भी ज़रूरी है कि हम ज़रूरी मशीनों को बाहर से मंगाएं जिनकी फर्टेलाईज़र के कारखानों और बिजली पैदा करने में ज़रूरत होती है। आज इन चीज़ों की और खास तौर पर बिजली की हर गांव में ज़रूरत है। चेयरमैन साहिब, जब मैं अपने हल्के में जाता हूं तो सब से पहले लोग बिजली की मांग ही करते हैं। इलैक्ट्रिसिटी मुहैया करने के लिए कौपर वायर की निहायत ज़रूरत है। लेकिन गवर्नमैंट की मुश्किल यह है कि वह हमारे देश में नहीं है। तो मैं इस मुश्किल को हल करने के लिए तजवीज़ करूंगा कि हमारे देश में जो नान-फैरस मैटल के बर्तन बनते हैं उन को बनाने का काम स्थगित कर दिया जाए और उस कापर को हम बिजली के लिए इस्तेमाल में ला सकते हैं। इस तरह से हम हर गांव के अन्दर बिजली पहुंचाने में सफल हो सकते हैं। जहां तक गुड़गांव का ताल्लुक है, मुझे याद है कि इसी हाउस के अन्दर सन् 1953 में मिनिस्टर मुतअल्लिका की तरफ से एलान किया गया था कि गुड़गांव ज़िला में बिजली मुहैया करने के काम को टापमोस्ट प्रायरटी दी जाएगी क्योंकि वहां पर न तो नहरों का कोई बन्दोबस्त कर सके हैं और न ही नहरी पानी ले जा सके हैं। लेकिन मैं इस मौका पर यह बात भी कहना चाहूंगा कि कितनी बातें ऐसी हैं जो कि गवर्नमैंट की तरफ से नज़र अन्दाज़ भी हो गई हैं। मिसाल के तौर पर ज़िला गुड़गाँव में पीने के पानी, मीठे पानी के परकोलेशन वैल्ज़ लाखों की तादाद में हैं और जिस वक्त बिजली मुहैया की जा रही थी.........................(विघ्न) मैं सोशलिज़्म की बाबत ही बता रहा हूं कि सोशलिज़्म में लोगों को किन किन चीज़ों की ज़रूरत है। तो मैं यह बता रहा हूं कि पानी का बटवारा भी हमें ठीक ढंग से करना है। किसी जगह तो बेहद पानी है और किसी जगह लोगों को पीने के लिए पानी मिलना मुश्किल हो जाता है । इस में कोई शक नहीं कि गवर्नमैंट इस दिशा में भी ज़्यादा से ज़्यादा कोशिश कर रही है कि गांव गांव में बिजली मुहैया की जाए मगर गवर्नमैंट की मुश्किलात यह हैं, जैसा मैंने बताया कि बिजली पैदा करने के लिए और बिजली को लोगों तक पहुंचाने में जिन कापर वायर्ज़ की ज़रूरत है उन की हमारे यहां कमी है। उस के लिए, जैसा कि अभी अभी मैं ने सुझाव दिया है जो नान फैरस मैटल से बर्तन बनते हैं उन को बनाना बन्द किया जाए और जो कापर इस तरह से बचे उसे बिजली की वायर्ज़ बनाने के काम में लाया जा सकता है। इस तरह से इस मुश्किल पर किसी हद तक काबू पाया जा सकता है।

[श्री बाबू दयाल शर्मा]

इस के बाद अब मैं दूसरी बात पर आता हूं और वह यह है कि हाईएस्ट लैवल तक फ्री एजूकेशन मिलनी चाहिए। मैं समझता हूं कि किसी भी सोशलिस्टिक स्टेट के अन्दर यह निहायत ज़रूरी है कि वहां के बच्चों को हाईएस्ट लैवल तक मुफत तालीम मिले। यह सोशलिस्टिक सोसाइटी का एक बेसिक प्रिंसिपल है कि कोई भी ऐक्सप्लायट करने वाली चीज़ हो, समाज उस को एक्सप्लायट करे, वह अपने आप नहीं हो सकती। ऐसे सोर्स को पैदा करने के लिए ज़रूरी हो जाता है कि समाज को तैयार करे, और स्टेट अपनी समाज के हर एक बच्चे को हाईएस्ट लैवल की तालीम दे। यह गवर्नमैंट की ज़िमेदारी हो जाती है। और अपनी इस ज़िमेदारी में हमारी गवर्नमैंट पीछे नहीं रही। इस दिशा में जितनी कोशिश हमारी गवर्नमैंट ने पिछले 15 साल में की है इतनी पिछले डेढ़ सौ साल में अंग्रेज़ भी नहीं कर पाए थे। चूंकि हम सोशलिस्टिक स्टेट कायम करने जा रहे हैं इसलिए ज़रूरी हो जाता है कि गांव गांव में मदरसे कायम किए जाएं।

श्रीमती सरला देवी : चेयरमैन साहिब, इस वक्त हाउस में कोर्म नहीं है।

श्री चेयरमैन : अभी तो कोर्म है। (Still the House is in quorum.)

श्री बाबू दयाल शर्मा : तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि गवर्नमैंट इस के लिए कोशिश कर रही है और इस ने गांव गांव में स्कूल कायम किए हैं। इस वक्त देश को जिस चीज़ की सब से बड़ी ज़रूरत है वह है टैक्नीकल ऐजुकेशन की और इस दिशा में भी हमारी पंजाब की सरकार ने बड़ा काम किया है। इस ने 34 या 35 यहां टैक्नीकल स्कूल खोले हैं जिन में मैट्रिक पास या इस से भी कम पढ़े तालिब-इल्मों को फ्री तालीम दी जाती है और इस के साथ ही साथ 40 रुपए महीना वज़ीफा दिया जाता है। इस के बाद हायर ऐजूकेशन का मैं ज़िक्र करना चाहता हूं.........

कामरेड गुरबख्श सिंह धालीवाल : चेयरमैन साहिब, इस वक्त हाउस में कोरम नहीं है।

श्री चेयरमैन : हाउस का कोरम पूरा करने के लिए 16 मैम्बर हाज़र रहने चाहिए और इस वक्त 16 मैम्बर बैठे हैं, इस लिए कोरम है। (As sixteen Members are required to be present in the House for quorum purposes and sixteen members are present in the House at this time, so the House is in quorum.)

श्री बाबू दयाल शर्मा : तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि हमारी गवर्नमैंट फ्री मैडीकल ऐड देने के लिए भी इन्तज़ाम कर रही है। इस बारे में गवर्नमैंट ने जो कुछ किया है वह मैं समझता हूं कि इस ने अपनी ताकत से बाहर जा कर किया है। इस ने गांव गाँव के अन्दर हस्पताल कायम किए हैं, प्राइमरी हैल्थ सैंटर कायम किए हैं

ग्रौर मैटर्निटी सैंटर कायम किए हैं। इस तरह से गवर्नमैंट फ्री मैडीकल एड देने का इंतज़ाम कर रही है। इस से मैं समझता हूं कि हर ग्रादमी को फ्री मैडीकल एड मुहैया होगी मगर इस के साथ ही साथ लोगों का भी फर्ज़ है............

श्री ग्रमर नाथ शर्मा : चैयरमैन साहिब, ग्रब फिर कोरम नहीं है।

(इस पर घंटी बजाई गई ग्रौर कुछ मेम्बर ग्रा गए जिस से कोरम पूरा हो गया)

श्री बाबू दयाल शर्मा : चेयरमैन साहिब, मुझे ग्रफसोस इस बात का है कि जो लोग ज़्यादातर गवर्नमैंट के हिमायती बनते हैं ग्राज उन का इम्तिहान यहां इस हाउस में हो रहा है क्योंकि ग्राज नान–ग्रफीशल डे में वही ग्रादमी यहां पर बैठे हुए हैं। लेकिन ग्रापोज़ीशन के बैंचिज़ पर ग्राप देख लें कि कितने कम ग्रादमी वहां पर बैठे हैं, कितनी गैर–ज़िम्मेवारी के साथ यह लोग काम करते हैं। मैं कहता हूं कि जिस देश में यह हालत हो वहां क्या सोशलिज़्म ग्रा जाएगा? मैं कहता हूं कि सोशलिज़्म की रफतार को यह लोग कम कर रहे हैं जो यह डिवेलपमेंट के कामों के ग्रन्दर ग्रौर सोशलिस्टिक कामों के ग्रन्दर गवर्नमैंट के साथ तग्रावन नहीं देते। इसी तरह से हमारी गवर्नमैंट की जो मशीनरी है वह बड़ी ब्यूरोक्रैटिक ग्रौर पुराने ढंग से चल रही है। इस मशीनरी में जो लोग काम करते हैं उनके चार शौक हैं–एक ग्रच्छे कपड़े पहनना, दूसरा ग्रच्छा खाना, तीसरा रोज़ाना सिनेमा देखना ग्रौर चौथा काम है रोज़ शाम को क्लब में जाना ग्रौर वहां जा कर ब्रिज खेलना। इस के इलावा उन का कोई शौक नहीं है। जो लोग देश में मुसीबत में हैं उन की मुसीबत को कम करने के लिए वह ज़रा भी नहीं सोचते ग्रौर वे यह नहीं सोचते कि देश हमारा है ग्रौर हमें ही यहां के लोगों को ग्रप लिफ्ट करना है ग्रौर इन को हम ने एक नेशन बनाना है ग्रौर एक ऐसी नेशन बनाना है जो ग्राप ग्रपनी हर चीज़ पैदा कर सके। मुझे दुःख है ग्रपने कम्यूनिस्ट भाइयों पर ग्रौर जो ग्रपने ग्राप को सोशलिस्ट कहते हैं कि वह हर काम में इस गवर्नमैंट की मुखालिफत करते हैं......................

श्रीमती ग्रोम प्रभा जैन : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। फिर कोरम नहीं है।

कामरेड गुरबख्श सिंह धालीवाल : चेयरमैन साहिब, फिर कोरम नहीं है।

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : यह बड़े ग्रपने ग्राप को सोशलिस्ट कहते हैं जो सोशलिज़म के प्रस्ताव पर इंट्रप्ट कर रहे हैं।

कामरेड भान सिंह भौरा : ग्रान ए पुवायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। क्या कोई मिनिस्टर किसी दूसरी सीट पर बैठ कर बोल सकता है? चौधरी रणबीर सिंह पीछे किसी दूसरे मेम्बर की सीट पर से बोल रहे हैं।

(घंटी दोबारा बजाई गई और एक दो मेम्बर अन्दर आ गए और कोरम पूरा हो गया)

श्री **बाबू दयाल शर्मा**: तो मैं यह अर्ज़ कर रहा था कि सोशलिस्ट स्टेट बनाने के लिए सब से बड़ी ज़रूरत इस बात की है कि जो गवर्नमैंट की मशीनरी है वह भी इन्हीं लाइनों पर सोचे और काम करे लेकिन यह मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि गवर्नमैंट की मशीनरी वही पुरानी ब्यूरोक्रैटिक ज़हनीयत रखती है और इम्पी-रियलिस्ट व्यू की है। हम रोज़ाना देखते हैं कि हज़ारों लोगों को छोटे छोटे कामों के लिए यहां सैक्रेटेरियेट में आना पड़ता है। और यहां यह हालत है कि हज़ारों आदमी रोज़ाना चीफ मिनिस्टर को आ कर अपनी शिकायतें करते हैं। मुझे एक बहुत बड़े आदमी ने बताया है कि यहां पर एक बाहर के देश का नुमायंदा आया था। उस ने जब देखा कि हज़ारों आदमी चीफ मिनिस्टर को मिलने आए हैं तो उस ने कहा "Is there any great physician" here? उस" ने पूछा कि क्या यहां कोई बहुत बड़ा हकीम या डाक्टर है जो इतने लोग इकठ्ठे हुए हैं, तो उस ने कहा नहीं। तो उस ने पूछा तो फिर इतनी बड़ी भीड़ क्यों है? मैं यह समझता हूं कि यह ब्यूरोक्रैटिक लोगों के लिए बड़ी लानत है और शर्म की बात है जो हज़ारों आदमियों को रोज़ाना चीफ मिनिस्टर से मिलना पड़ता है। जहां सैंकड़ों अफसर बैठे हों वहां लोगों को अपनी शिकायतें सुनाने के लिए चीफ मिनिस्टर के पास क्यों आना पड़े? मिनिस्टरों का काम तो पालिसी बनाना होता है या नीचे काम को देखना होता है और जो ठीक तरह से काम न करें उन्हें सज़ा देनी होती है। लेकिन हमारे देश में ऐसी बहुत बातें हो रही है। हमारे जो आपोज़ीशन के मैम्बर हैं, जो रोज़ाना इतनी काल-अटैनशन मोशन्ज़ और एडजर्नमेंट मोशन्ज़ यहां खड़े हो कर करते हैं, उन्हें यहां अच्छी अच्छी कनवैंनशन्ज़ कायम करनी चाहिएं। स्पीकर साहिब इन की मोशन्ज़ को रूल आउट करते हैं (विघ्न)

श्री **चेयरमैन**: आप कितना टाइम और लेंगे? (How much more time the hon. Member will take?)

श्री **बाबू दयाल शर्मा**: मैं ने तो इस प्रस्ताव पर अभी और बोलना है। अगर यह मुझे सुनने के लिए तैयार हों तो मैं सोशलिज़म पर सारा वक्त बोल सकता हूं।

श्री **चेयरमैन**: आप ने काफी वक्त ले लिया। अब वाइण्ड अप करें। (The hon. Member has taken considerable time. He should now wind up his speech.)

कामरेड गुरबख्श सिंह धालीवाल: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। आप सारा टाइम इन को ही अलाट कर दें।

श्री **बाब दयाल** शर्मा : तो, चेयरमैन साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि जो हमारी ऐडमिनिस्ट्रेटिव मशीनरी है उस से मैं अपील करना चाहता हूं कि वह अपनी पहले वाली ज़हनीयत को छोड़े और पुराने शौक जो उन के हैं उन को छोड़े और देश की डिवेल्पमेंट के कामों में दिल लगा कर हिस्सा लें । जो भी जहां काम करता है वहां उसे दिल लगा कर काम करना चाहिए। अगर एक पटवारी है तो उसे ठीक तरह से गिरदावरी करनी चाहिए। अगर कोई किसान है और अगर उस के पास कोई चीज़ पूछने के लिए आए तो वह फौरन उस की मदद करे। इसी तरह से तहसीलदार और नायब-तहसीलदार को करना चाहिए । चेयरमैन साहिब, इस बारे में मैं आप को अपनी आप बीती सुनाना चाहता हूं । (घंटी) मुझे बड़ा अफसोस हुआ कि सेशलिस्ट स्टेट जो बनने जा रही है उस में कैसे कैसे अफसर मौजूद हैं । मैं यह बता कर इन को होश में लाना चाहता हूं। एक आदमी किसी तहसीलदार साहिब के पास दाखिल खारिज के लिए गया तो उस गरीब आदमी से कहा गया कि यह काम तो हो जायेगा मगर पहले एक हज़ार रुपया स्माल सेविंग में लगाओ, क्योंकि यहां पर महारानी पटियाला आ रही हैं और हम ने सवा लाख रुपया इक्ट्ठा करना है, इस के बगैर तुम्हारा काम नहीं होगा। जब वह दोबारा आया तो उसे कहा गया कि भई किसी का पांच सौ रुपया खो गया है और वह हम ने उसे वापस करना है। तो उस ने कहा कि भई चलो पांच सौ ही वापस दिला दो, पांच सौ रख लो। मगर जब वह हज़ार रुपये में से पांच सौ लेने गया तो मिला उस बेचारे को दो सौ ही। तो ऐसी जो हरकतें इस सरकारी मशीनरी में होती रहती हैं यह बन्द होनी चाहिएं। मगर यह बात यहां पर देखने में आई है कि अगर वज़ीर साहिबान ऐसे आदमियों को ठीक करना भी चाहते हैं तो आपोज़ीशन बीच में आती है, कभी उन की मदद के लिए काल-अटैनशन मोशन लाती है और कभी ऐडजर्नमैंट मोशन लाती है (विघ्न) इस तरह से यह ग़लत तरीकों पर चलते हैं और सोशलिज़्म के लाने में रुकावट बनते हैं।

इस में चौथी बात है मीन्ज़ आफ ऐम्लायमेंट फार आल। इस के लिए सरकार ने ऐम्लायमेंट एक्सचेंजिज़ खोल दी हैं जो लोगों को काम ढूंढने में मदद करती हैं। मगर वहां पर भी कुछ ऐसे लोग आ गए हैं जो किसी को तो घर से बुला कर जगह देते हैं और बाज़ मारे मारे फिरते हैं उन को पूछते भी नहीं। कायदों का मिसयूज़ होता है। मैं आप को एक मिसाल बताऊं। आप जानते हैं कि पंचायतें हमारे देश की डिवैलपमैंट का बेस हैं मगर वहां पर कुछ लोगों की बदउनवानियों की वजह से यह काम भी सफर कर रहा है। कल मैं ने कहा था फाइनैंशल कमिश्नर वगैरह जो हैं यह हज़ारों रुपया तनखाह लेते हैं, यह इस लिए हैं कि यह देखें कि सरकार का काम अच्छी तरह से होता है कि नहीं। इन के एक रूल है, रूल नम्बर 25 जिस में लिखा है—

"that no action can be executed unless it is approved by the A.P.O., B.D.O. and S.D.O."

[श्रीबाबू दयाल शर्मा]
यानी यह सब देखेंगे। एक पंचायत ने तीन-चार हज़ार रुपये की मालियत की प्रापर्टी 390 रुपये में नीलाम कर दी। जब इस पर एतराज़ किया गया तो ऊपर वाले सारे अफसरों ने मुखालिफत की मगर जब केस सैक्रेटेरियेट में आया तो इन्होंने उसे 390 रुपये ही में बेचने की इजाज़त दे दी। (घंटी) तो मैं यह कह रहा हूं कि यह जो बात है इस की तरफ बहुत जल्द तवज्जुह देने की ज़रूरत है। मैं इस मशीनरी से अपील करता हूं कि यह इस देश को अपना ही देश समझे और ईमानदारी से और सख्त मेहनत से काम करें। मैं यह जानता हूं कि यह अंग्रेज़ों के समय में उन के वफादार नहीं थे और इस बात की जस्टीफिकेशन थी मगर अब तो नैशनल गवर्नमैंट है तो इस का साथ तो देश की तरक्की में देना चाहिए। यह नहीं कि सरकार और सोशलिज़्म की पीठ में छुरा घोंपा जाए। मैं समझता हूं कि ऐसे आदमियों की सज़ा फांसी होनी चाहिए या उमर कैद होनी चाहिए (घंटी) दूसरी तरफ मैं आपोज़ीशन से भी अपील करता हूं कि ज़रा वक्त की नज़ाकत को भी देखें, जिन हालात में से देश गुजर रहा है उन को न भूलें। आज हमारे पड़ौसी हमारी नेकी और शराफ़त का नाजायज़ फ़ायदा उठा रहें हैं। (श्री नेत राम की तरफ से विघ्न)

Mr. Chairman : No interruption, please. Wind up, please.

श्री **बाब दयाल शर्मा** : मैं इन से कहता हूं कि जितना बढ़िया अवाम इस देश में है वह और कहीं नहीं मिलेगा। जिस राज के बारे में यह कहा जाता था कि इस में सूर्य नहीं छिपता उस राज को इस अवाम ने बिना लड़ाई के और एक निराले ही ढंग से उलटा दिया। बेहद कुरबानियां और त्याग करने के बाद यह हकूमत लेकर दी है। तो यह मौका है कि इस का फायदा उठा कर यहां पर सोशलिज़्म कायम किया जाए। इस के लिए आपोज़ीशन और सरकारी मशीनरी को सरकार की मदद करनी चाहिए। (घंटी) मैं आशा करता हूं कि इस देश में एक सोशलिस्ट स्टेट कायम करने में यह हमारी मदद करेंगे।

Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : I beg to move—

That the Question be now put. (*Interruptions*)

Mr. Chairman :There are so many hon. Members who want to participate in discussion on this resolution and the sense of the House is that discussion should continue. Let the discussion continue.

श्रीमती **सरला देवी (बड़सर)** : चेयरमैन साहिब, यह जो रैज़ोल्यूशन यश जी ने यहां पर पेश किया है मैं इस का समर्थन करती हूं और यह भी आशा करती हूं कि वह इस को वापस नहीं लेंगे और यह पास कर दिया जायेगा। चेयरमैन साहिब, आज़ादी से पहले कांग्रेस ने कराची के अन्दर एक रैज़ोल्यूशन पास किया था जिस में कहा था कि जहां हम ने सियासी आज़ादी हासिल करनी है वहां हम ने आर्थिक आज़ादी भी हासिल करनी है। उन्होंने यह भी कहा था कि टैक्सटाइल, सीमैंट और स्टील

की इंडस्ट्रीज़ को फौरन ही नेशनलाइज़ कर देंगे, जैसे ही देश की बागडोर हमारे हाथ में आई यह काम किया जायेगा। अब फिर हम ने देखा है कि वही सोशलिज़्म का या सोशलिस्ट स्टेट का नारा कांग्रेस ने आवादी और जयपुर सशनों में फिर से दिया है। उस के बाद आज भुवनेश्वर के अन्दर हमारी सरकार ने सही मायनों में सोशलिज़्म लाने की मूव की और इस किस्म का रैज़ोल्यूशन पास किया जिस पर मैं ठण्डे दिल और दिमाग से सोचना चाहती हूं। देश के अन्दर सोशलिज़्म लाने की क्यों ज़रूरत है ? चेयरमैन साहिब, 1857 से लेकर 1947 तक देश के अन्दर इन्सान की इन्सानियत को लूटा गया। इन्सानियत को खत्म करने की जद्दोजहद जारी रही और आज इन्सान अपनी आज़ादी के लिए जो सदियों से जद्दोजहद कर रहा था वह जारी है। इस जद्दोजहद का नतीजा यह निकला कि हमने स्वतंत्रता प्राप्त की परन्तु आर्थिक तौर पर हम आज भी स्वतंत्र नहीं हैं। जब हमारे सामने यह हालत हो तो हम सोशलिस्ट स्टेट कैसे बना सकते हैं ? यह सिर्फ पंजाब का मसला नहीं सारे हिन्दुस्तान का मसला है जिस मे देश के नेताओं ने अपनी मंज़िल पे जाना है। चेयरमैन साहिब, मैं यह सोचती हूं कि हमारे देश के अन्दर इस वक्त भी तीन नुक्तानिगाह हैं।

सब से पहिला नुक्तानिगाह यह है कि हमारे देश के अन्दर फारेन कैपीटल कितना है। सारे देश का सरमाया आज कितना है और कहां कहां पर है पंजाब और देश इस फारेन कैपीटल के होते हुए कहां तक आगे बढ़ सकता है और जब तक यह है सोशलिज़्म नहीं आ सकता। सन् 1958 तक हमारे देश के अन्दर फारेन कम्पनियां 71 थीं और उनका सरमाया 300 करोड़ तक था और हमारा 900 करोड़ के करीब रुपया लगता था। आज हम ने यह देखना है कि इस देश के अन्दर कितनी लूट खसूट है कि आज फारेन कम्पनियों का सरमाया 300 करोड़ से बढ़ कर 850 करोड़ तक पहुंच गया है यानी कि दिन बदिन ज़्यादा फारेन कैपीटल हम किसी न किसी शक्ल में देश के अन्दर लगा रहे हैं और आर्थिक तौर पर डीपैंडेंट होते जा रहे हैं, और हम आर्थिक तौर पर आज स्वतंत्र नहीं रहे।

चेयरमैन साहिब, बहुत सी बातें हैं जो मैं अपनी सरकार से पूछना चाहती हूं। आज फारेन कम्पनियों की क्या हालत है? पहले फारेन कम्पनियां 71 थीं और 1962 पक यह 1441 हो गई हैं। इसका मतलब यह है कि हमारे देश के अन्दर फारेन कैपीटल बढ़ रहा है और इस से हम आर्थिक तौर पर नीचे जा रहे हैं। फिर सरकार ने इन कम्पनियों से ईक्वेटी शेयर रखा है। पब्लिक सैक्टर के अन्दर न सिर्फ पैसा ही लगाया है बल्कि उनकी देख भाल और बाकी इन्तज़ाम फारेन कम्पनियां ही करेंगी। इस तरीका से अंदाज़ा लगाया जा सकता है कि हमारी जो एडमिनिस्ट्रेशन है वह ऐसी है कि हम अपने निशाने में आगे नहीं बढ़ रहे हैं। हमारी गवर्नमैंट सोशलिस्ट स्टेट को आगे बढ़ा रही होती तो यह बातें न होतीं। हम सोशिलस्ट स्टेट देश के अन्दर नहीं ला सकते।

[श्रीमती सरला देवी]

चेयरमैन साहिब, यह कहा जाता है कि गवर्नमैंट जबरदस्ती किसी चीज़ पर कबज़ा नहीं करेगी। मैं मानती हूं। लेकिन आज हालात क्या हैं? सारी कम्पनियों को नैशनलाईज़ किया जाना चाहिए। बिजनेस के अन्दर बीमा कम्पनियों को नैशनलाईज़ किया गया लेकिन फारेन कैपीटल को लगाने की इजाज़त दे दी, आज मिश्र के अन्दर क्या हालात हुए इसकी वजह से वहां पर खून न बहाया गया और न ही कोई डिक्टेटर आया लेकिन फारेन कैपीटल का क्या असर पड़ा यह देखने की बात है। (विघ्न)

श्री अमर नाथ शर्मा : आप किसी और की भाषा बोल रही हैं।

श्रीमती सरला देवी : मैं किसी की भाषा नहीं बोलती। न ही मेरे दिमाग में ऐसी बात कभी आई है। मेरा एक निशाना है और उसी के अनुसार बोल रही हूं।

दूसरी बात मैं यह बताना चाहती हूं कि जो सोशलिज़म लाया जा रहा है उस की बुनियाद कहां पर है। चेयरमैन साहिब, हमारे देश के अन्दर 2500 करोड़ के करीब रुपया इंडस्ट्री पर लगता है और इस में से 600 करोड़ सिर्फ दो फर्मों का लगता है--बिरला और टाटा का। मैं यह सोचती हूं कि किस तरीके से यह सोशलिज़म बन रहा है कि केवल दो फर्मों का 600 करोड़ रुपया लगता है, इन दोनों फर्मों के घर में जाता है। चेयरमैन साहिब, इस के आगे मैं इण्डस्ट्री के मुताल्लिक अर्ज करना चाहती हूं। कागज़ों में कार्रवाई पूरी दिखाई जाती है। नारे लगाए गए कि हमारी इण्डस्ट्री बहुत तरक्की कर रही है। मैं इस बात से इन्कार नहीं कर सकती कि तरक्की हुई। लेकिन, चेयरमैन साहिब, आप देखेंगे कि मेहनत करने वाली जनता का कैपीटल नहीं बढ़ा। अगर उन्होंने इण्डस्ट्री के बारे में लोन लेना होता है तो 5,000 रुपया तक दो शोरटीज़ मांगी जाती हैं और इस से ऊपर लोन लेना हो तो हिदायत यह है कि जायदाद गिरवी रखी जाए। अब सवाल यह है कि मेहनत करने वाले के पास जायदाद कहां पर है। अगर उसके पास ज़मीन हो या जायदाद हो तो वह किसी और के पास भी गिरवी रख कर कर्ज ले सकता है। गवर्नमैंट के पास जाने की उसे जरूरत नहीं। सरकार को चाहिए कि जो कानून उन्होंने बिल्डिंग्ज़ के लोन के बारे में बनाया हुआ है वही इण्डस्ट्रियल लोन के बारे में भी हो कि जैसे जैसे मकान की दीवारें ऊंची हों कर्ज़ की किश्त मिल सके इसी तरह जैसे जैसे इण्डस्ट्री सैट अप हो कर्ज़ा मिलता जाए, ताकि वह इन्डस्ट्री को सैट अप कर के अपने पेट का पालन कर सकें।

चैयरमैन साहिब, मैं देखती हूं कि सोशलिज़म का नारा तो लगाया जाता है लेकिन हिल्ली एरिया का ख्याल नहीं रखा जाता। कांगड़ा के लोग मेहनती हैं और वहां के लोगों ने मिलिटरी में और डिफैंस में बहुत काम किया है और भर्ती दी है लेकिन अफसोस से कहना पड़ता है कि कांगड़ा के जिले में हमारी सरकार ने सीमेंट की फैक्टरी लगाने का फैसला किया लेकिन इसके संबंध में कागज़ों का पता नहीं चलता।

प्लान बनती है और कागज़ तैयार होते हैं लेकिन उनका बाद में पता नहीं चलता कि कहां पर गए। इसी तरह सोशलिस्ट स्टेट कागज़ों पर बनती है और पता नहीं लगता।

मैं कागज़ों के बारे में अर्ज़ करूं कि टिड्डी दल आया तो मेरे इलाके में एक अफसर दौरा पर गए और पूछा कि कितनी टिड्डी मारी है तो उस ने कहा 8 सेर। यह हकीकत है और कांगड़ा ज़िला का सच्चा वाक्या है। अफसर ने कहा तुम बड़े नालायक अफसर हो जो 8 सेर टिड्डी मारी है? तुम्हें ज़्यादा मारनी चाहिए थी, तुम्हारी इंक्रीमेंट रोकी जाती है। जब अफसर आगे चला गया तो एक आदमी ने उसे कहा कि तूने आठ सेर क्यों बतानी थी। वह कहने लगा कि मैंने तो साफ और सच्ची बात बता दी थी। उस आदमी ने सलाह दी कि तुम कागज़ी कार्रवाई पूरी रखो तो बच सकते हो। जब वही अफसर कुल्लू के दौरे से वापस आया तो फिर उस से पता किया कि अब कितनी टिड्डी मारी है तो उस ने कहा तीन मन। अफसर ने खुश हो कर इसे शाबाश दी कि तुम ने अच्छा काम किया है। मेरा कहने का मतलब यह है कि इस तरीके से हमारे हां कार्रवाई चलती है, जिस से मैं कह सकती हूं कि बहुत कम ऐसी बातें हैं जिन से कि इन चीज़ों को प्रैक्टीकल शेप दिया जा सके।

मैं थोड़ा सा ऐगरीकल्चर के मुताल्लिक भी अर्ज़ कर देना चाहती हूं। सोशलिज़्म के लाने के लिए यह निहायत ही ज़रूरी है कि ज़रायत का मसला जल्द-अज़-जल्द हल किया जाये। यह एक बहुत ही ज़रूरी मसला है। प्रोडक्शन के मुताल्लिक, चेयरमैन साहिब, मैं यह साफ कर देना चाहती हूं कि हमारी पैदावार पहले की निसबत बढ़ी नहीं बल्कि वैसे ही है। अगर हम यह कहें कि यह बढ़ी है तो मैं कहूंगी कि ऐसा नहीं हुआ, यह एक ग़लत ख्याल है। यह तब तक नहीं बढ़ेगी कि जब तक 30 स्टैंडर्ड एकड़ के हिसाब से हमारा सरप्लस एरिया मेहनत करने वाले लोगों में न बांटा जाए। मगर मैं तो यह कहती हूं कि आखिर सरप्लस एरिया है ही कहां, क्या गवर्नमैंट बता सकती है कि कितना सरप्लस एरिया है जो इन लोगों को दिया जा सकता है? आज हमारे देश का हर किसान ज़मीन की भूख रखता है। जब तक ज़मीन की भूख का सवाल हल नहीं होता अनाज ज़्यादा पैदा नहीं होगा। यह बात बिल्कुल साफ है कि हम ने बाहर से 21 करोड़ रुपये का अनाज मंगवाया है और $1\frac{1}{4}$ करोड़ रुपया हम बतौर सूद का अदा करना है। इस तरह से यह एक ऐसा मसला है जिस की वजह से हम तरक्की नहीं कर सके हैं। हम आर्थिक तौर पर आगे नहीं जा सके हैं। इस के अलावा हम ने कोआपरेटिव फार्मिंग का नारा दिया था उस में भी हम कामयाब नहीं हुए हैं बल्कि फेल हुऐ हैं। आज ज़रूरत इस बात की है कि हम मेहनत करने वाले लोगों को अच्छी से अच्छी खेती बाड़ी की मशीनरी दें। मगर होता क्या है? बड़े-बड़े लैंडलार्डज़ ही ट्रैक्टर्ज़ खरीद सकते हैं और ग़रीब को पुराने ढंग से ही खेती बाड़ी का काम चलाना पड़ता है। पंजाब सरकार कहती है कि 20 अर्ब रुपया हम ने खेती बाड़ी की तरक्की के लिए खर्च किया है। मुझे तो कांगड़ा में इस तरफ

[श्रीमती सरला देवी]

एक रुपया भी खर्च किया हुआ नजर नहीं आता। न वहां कोई इंडस्ट्री लगी है, न कोई खेती बाड़ी में ही तरक्की हुई है। आखिर इतना खर्च जो हो रहा है वह किन चीज़ों पर किया गया है? यह सोशलिज़्म कैसे आयेगा जब हम चारों तरफ से बराबर तरक्की नहीं करेंगे। अगर हमारे जिस्म को बीमारी लगी हुई है, हमारी अंगुलियां काटी जा रही हैं, अगर जिस्म के अंग अच्छी तरह से फंक्शन ही नहीं कर सकेंगे तो इस का ऊपर उठना, तरक्की करना नामुमकिन है। मगर अगर हम इन की कागज़ी कार्रवाई को देखें तो पता चलता है कि एग्रीकल्चर पर इतना रुपया खर्च किया जा रहा है, आज हमारी इतनी प्रोडक्शन बढ़ी है। प्रैक्टीकली देखने को आता है कि पैदावार कोई नहीं बढ़ी, अगर कुछ बढ़ा है तो मालकों और मुज़ारों के झगड़े बढ़े हैं। मुज़ारों को धड़ाधड़ बेदखल किया जा रहा है। अगर हकूमत इन बातों का कोई इंतज़ाम नहीं करती तो मैं समझती हूं कि इस सूबा में सोशलिज़्म बिल्कुल भी नहीं आ सकता। आज विनोबा भावे जी के दिल में दर्द है कि हम ने किसानों को ज़मीनें देनी हैं लेकिन वह भी इतनी मेहनत करने के बावजूद 20 फी सदी मेहनत करने वाले लोगों को ज़मीनें नहीं दिला सके, आज जो खेती बाड़ी करने के काबिल हैं न उन के पास धन है, न अच्छी ज़मीन है और न ही खेती करने के अच्छे साधन हैं। जब तक इस तरफ सरकार ध्यान नहीं देती पैदावार में तरक्की नहीं हो सकती। हल चलाने के लिये, बैलों के लिये जब तक किसान को पैसा देकर इमदाद नहीं दी जायेगी उस वक्त तक यह मसला हल नहीं हो सकता।

चेयरमैन साहिब, एक बात और मैं आप से अर्ज करना चाहती हूं, वह यह है कि अगर इस देश के अंदर तीन चार चीजें कर दी जायें तो हम इस मुल्क में सोशलिज़्म की तरफ और आगे बढ़ सकते हैं। इस से मुल्लक की दौलत भी बढ़ सकती है और पंजाब के बहुत से मसले भी हल हो सकते हैं। सब से पहले तो मैं यह कहूंगी कि बैंकों को नैशनलाईज़ किया जाये। दूसरे जैसे भुवनेश्वर के अंदर नारा लगाया गया है कि जितनी भी हमारी आयल कम्पनीज़ जो फारेन मुल्कों की हैं इन को भी नैशनलाईज करना है। यह मसला भी हल होना चाहिए। अगर खुदा न करे कि आज हमारी पाकिस्तान से लड़ाई हो जाये तो जितनी भी गैर मुल्कों के लोगों के पास तेल की कम्पनियां हैं वह हमारे मुल्क को तेल देने से इनकार कर सकती हैं। इस लिए यह मुल्लक की मजबूती के लिये एक निहायत ही ज़रूरी बात है कि इन आयल कम्पनीज़ को नैशनलाईज़ किया जाये। तीसरी बात यह है कि जितने भी ज़्यादा से ज़्यादा को-आप्रेटिव फार्मज़ बनाये जा सकते हैं वह हमें बनाने चाहियें। चौथी बात यह है कि न सिर्फ हमारे सूबा के अंदर ही, ज़मीन की भूख सारे मुल्क में है। मैं तो कहूंगी कि मुल्क को मज़बूत और खुशहाल बनाने के लिये यह ज़रूरी है कि हमें देश की सारी ज़मीन को नैशनलाईज़ कर देना चाहिये। एक बात और जो मैं कहना चाहती हूं वह यह है कि जितने भी आज हमारे सिनेमा हैं इन को भी हमें नैशनलाईज़ करना चाहिए। ट्रांस्पोर्ट के मुताल्लिक भी मैं कहूंगी कि इसे हमें नैशनलाईज़ करना चाहिये। यह ठीक

है कि इस पर हमारे भाई बहुत सा पैसा लगाते हैं, मगर यह लाखों करोड़ों रुपया का काम है, यह महज़ एक आदमी के लिए ही काम आता है। यह सारे मसले जो हैं वह इस तरह से हल नहीं होंगे। इस लिये अगर यह सारी चीज़ें नहीं की जायेंगी तो इस मुल्क में सोशलिज़म नहीं आ सकता। आज हम क्या देखतें हैं कि हमारे मुल्क में महंगाई का यह हाल है कि यह दिन बदिन बढ़ती ही जा रही है। आर्थिक तौर पर अभी हम आज़ाद नहीं हुए। अगर इन सारी बातों पर अमल करते हैं तो हमारे मुल्क में से डिसपैरेटी खत्म होगी। महात्मा गांधी जी का सोशलिस्टिक निज़ाम आयेगा। इतना कहते हुए मैं आपका धन्यवाद करती हूं।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ (ਫੂਲ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਲਈ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਭੈਣ ਸਰਲਾ ਦੇਵੀ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦੇ ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤੇ ਇਤਨਾ ਅਹਮ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਮੰਬਰਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਮੈਂਬਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ, ਇਹ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਸਬੂਤ।

ਸ਼੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਹਨ ? ਏਧਰ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ।

(Addressing Comrade Babu Singh Master : How many Members are sitting on your side ? The attendance on your side is also very thin.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤਦ ਹੀ ਕਾਮਿਆਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਕ ਮੇਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮੇਹਨਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਵਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਇਥੇ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ 4-5 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ 5-5, 4-4 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਜਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅੱਗੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆ ਗਈਆਂ। ਇਹੋ ਹਾਲ ਇਥੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਇੰਡਸਟਰੀ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਨਿਮਿਆਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਚੰਦ ਇਕ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੁਨਾਪਲੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਹਿਦ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਭੱਠੇ ਲਵੇ, ਪਰਮਿਟਸ ਲਵੇ ਅਤੇ ਬਸਿਜ਼ ਦੇ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ ਲਵੇ। ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਆਤ

[ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ]

ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਟੈਕਸ ਪੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੈਂਡ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਵਾਰੰਟ ਇਸ਼ੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਕੁਰਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਟੈਕਸ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕੰਮ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਾਲੇ ਹਨ ? ਕੀ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਕਦਮ ਚਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਲੰਗੜੀ ਹੈ; ਪਰ ਮੈਂ ਜਦ ਇਹ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਔਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਵਿਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਔਰ ਇਹ ਕਾਰਨਾਮੇ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਅਸਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਦਮੀ ਕਾਂਗਰਸ ਟਿਕਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੜਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ । ਇਹ ਕਦਮ ਕੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜਮ ਵਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕਦਮ ਕਦਮ ਤੇ ਤਮੀਜ਼ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ 17 ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਸਬਾਰਡੀ- ਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬਰਡ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ "ਇਹ ਯੂਰੀਨਲ ਚੌਥੇ ਕਲਾਸ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੈ" ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਤਮੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਹੀ, ਪਸ਼ਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਮੀਜ਼ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਹੁਣ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਕਦਮ ਚੁਕ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਸ਼ੂਗਰ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਮੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ 85% ਅਬਾਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 85 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੰਡ ਵੀ ਖਾ ਸਕਣ । ਜਿਹੜਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕਿਸਾਨ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਗਰਜ਼ੇਕਿ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੰਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ—"If you want to see real India, go to the remotest corner and go to the remotest villages".

ਕਰਾਚੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ 500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗਾ ਔਰ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਪਰ ਅੱਜ ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਡਿਸਪੈਰਿਟੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ । ਅੱਜ ਇਸੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦਿਸ ਇਜ਼ ਦੀ ਮੋਸਟ ਕਾਸਟਲੀ ਸਿਟੀ ਇਨ ਇੰਡੀਆ ਉਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੰਦੇ 60 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਔਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਇਕ ਪਾਸੇ 3, 3 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ; ਇਹ ਹੈ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਹ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । 20 ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਾਸਤੇ 32 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਪਰ ਯੂਨਿਟ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ 20 ਯੂਨਿਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਜ਼ਪਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਘੱਟ ਰੇਟਸ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਸਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ? ਇਹੋ ਹੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਗਰੀਬ ਧੋਬੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ 20 ਯੂਨਿਟ ਤਾਈਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਦੇਵੇਗਾ ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਵੱਡਾ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲਿਸਟ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਜਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਜਲੀ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

(ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਰਮ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਘੰਟੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੋਰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ।)

ਯਸ਼ ਜੀ ਕਹਿਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਲੰਗੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਭੈਣ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾਂ ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਲੁਟਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਕੀ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਮਰਾਜ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋ? ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਬਠਿੰਡਾ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਦੀ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਕ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਅਰੈਸਟ ਕਰਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਇਹ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜ ।

ਇਥੇ ਕਤਲ, ਚੋਰੀ, ਲੁਟ ਘਸੁਟ ਆਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਔਰ ਉਸ਼ਦੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤਰੀਕੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਾਰਬੂਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੀ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਔਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜੇ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ? ਕਾਰਬੂਜ਼ੇ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਇਥੇ ਚੋਰੀ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ।

ਜਿਥੇ ਇੰਨਾ ਉਚਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰੌਸ਼ਨ ਹੋਵੇ, ਉਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਸੇ ਧਰਤੀ ਵਿਰ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਚੋਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਹਰ ਥਾਂ ਧਾਂਧਲੀ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਇਕ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਔਰ ਕੰਡਕਟਰ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੁਟਿਆ ਔਰ ਜਦ ਫੂਲ ਦੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਰਪਟ ਲਿਖਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੋਈ ਰਪਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ।

ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਔਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾਂ ਹਾਂ .... (ਵਿਘਨ) ....

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਪਰੀਜ਼ੈਂਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਤਾਂ 5, 5 ਫਾਰਮਜ਼ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਚਮੜਾ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ।

Mr. Chairman : Is the hon. Member discussing the law and order situation of the State or Socialism ? He should be relevant.

श्री सागर राम गुप्ता : यह जो मेरे कम्युनिस्ट दोस्त कम्युनिज़म की बात कर रहे हैं या यश जी वाले सोशलिज़्म पर जो रैजोल्यूशन है, उस को डिसकस कर रहे हैं ?

Mr. Chairman : I have already pointed out to the hon. Member that he should be relevant.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੈਂਕਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਜਦ ਬਰਮਾ, ਸੀਲੋਨ, ਮਿਸਰ ਆਦਿ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ । ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਾਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕਮਿਊਨਿਸ਼ਟਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਣੇ । ਹਾਂ ਜੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ੀਦ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਗੇ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਟ੍ਰਾਂਸ-ਪੋਰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨਾਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਡਿਫੀਟਿਡ ਏਮ, ਐਲ. ਏਜ਼ ਹਨ, ਐਮ. ਐਲ. ਸੀਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਸਕਣਗੇ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂਟ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 50:50 ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਪਰਾਫ਼ਿਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਰੂਟਾਂ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੌਮੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ? ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਫੇਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫੌਰਨ ਟਰੇਡ ਅਤੇ ਵਡੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਦਾ ਕੌਮੀ-ਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਬੈਂਕ ਜੇਹੜੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੌਮੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੀ ਮੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਵਡੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਰਮਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਿਗ ਟਰੇਡ ਦਾ ਕੌਮੀ ਕਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ । ਇਥੇ ਮਹਿੰ-ਗਾਈ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸੰਕਟ ਹੈ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਮੈਨਮੇਡ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਰੇ ਨੇ ਫਸਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਵਸਾਖ ਜੇਠ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਮਗਰ ਇਹ ਅਸਰ ਸਾਡੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗਲਤ ਨੀਤੀ ਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਮੰਡੀ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ 14-15 ਰੁਪਏ ਭਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਫੱਗਣ ਚੇਤ ਵਿਚ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ 80-90 ਰੁਪਏ ਕਵਿੰਟਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਸਤੇ ਅਨਾਜ ਦੇ ਡਿਪੋ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਡਿਪੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਰੂ-ਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਥੇ ਯਾਦ ਕਰਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ 100 ਰੁਪਏ ਪਿੱਛੋਂ 25 ਪੈਸੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਔਰ ਅਖੀਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਟੈਕਸ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਰੁਪਏ ਪਿਛੇ 25 ਨਏ ਪੈਸੇ ਪੈਸੰਜਰ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਔਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਕੋਈ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਿਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਾਇਆ ਹੋਵੇ । ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਡਲਿਵਰੀ ਕੇਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ੱਚਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ 5-7 ਕਿਲੋ ਖੰਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਵੀਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਹਨ ਨੇਫਾ ਅਤੇ ਲੱਦਾਖ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਤੇ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਣੇਪੇਦੇ ਵਿਚ ਚੀਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ਕੀ ਇਹ ਕੋਈ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮ ਹਨ ?

12-00 Noon

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਫਾਰੇਨ ਟਰੇਡ ਦਾ ਕੌਮੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰ ਸਕਦੀ। ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੋਲਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਭੈੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਇਥੇ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਾਲੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਵਲਵਲਾ ਉਠੇਗਾ ਔਰ ਫੇਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪਏਗਾ ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ (ਜਹਾਨ ਖੇਲਾਂ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸ਼੍ਰੀ ਯੱਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਉਸ਼ਨ ਰਖਿਆ ਉਸ ਦਾ ਅਧਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ ਆਮ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀਆਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਚੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਮੁਫਤ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਵਗੈਰਾ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਇਤਨਾ ਰੌਲਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਅਜੇ ਇਹ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਆਪਣੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਅਲਹਿਦਾ ਅਲਹਿਦਾ ਤਰੀਕੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਆਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ। ਹਾਲੇ ਤਕ 16 ਸਾਲ ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਤੁਸੀਂ ਖਰੜ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇਖੋ ਲੋਕ ਝੁਗੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਏ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਪਹਿਲੇ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਖਾਨਾ ਬਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਥਾਂ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਹੋਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀ ਸਰਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਡੇ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲਿਸਟ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਕਿ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਕਰਨਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

[ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ]

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਤਕੜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਹੁਤਾ ਤਕੜਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਘਟ ਸਾਧਨ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸਰਵਿਸ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਖਾਦ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਬਗੈਰਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਖੇਤੀ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਸਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਕੀਮਤ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਔਰ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਨਵੇਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖੇਤੀ ਵਾੜੀ ਦੇ ਔਜ਼ਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸਤੇ-ਮਾਲ ਲਈ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਜ਼ਰਾਇਤ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਇੰਡਸਟਰੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵੱਡੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਫੀ ਧਿਆਨ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਛੋਟੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਨੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ ਜੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸੁਝਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵੀ ਇਹ ਨੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀ-ਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਚਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਰੀਕਾ ਗਲਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਨ ਦੇਣ ਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਐਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਆਦਮੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਲੈਸ਼ ਆਫ ਇੰਟਰੈਸਟ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਇੰਟਰੈਸਟ ਜ਼ਮੀਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਕਲੈਸ਼ ਆਫ ਇੰਟਰੈਸਟ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇ-ਆ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਬਾਰੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਆਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਕੌਮੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਟਰਾਂਸ-ਪੋਰਟ ਕੌਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਕੌਮੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਨਾਜ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਿਉਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ? ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਪਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਤਨੀ ਬੀਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਿੱਜੀ ਮੁਫਾਦ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਤਨੀ ਕਣਕ ਦੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਤਨੀ ਹੀ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਹ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧ ਪੈਸੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਲੂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਨਿਜੀ ਮੁਫਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁਫਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੌਮੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਇਨਫਰਾਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ

ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਤਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲ ਪੁਰੀ। . . . . . (ਸ਼ੋਰ)
(ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ)

ਬੋਲਣ ਲਈ ਟਾਈਮ ਲਿਮਿਟ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਲਉ ਤਾਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵਕਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ 5 ਮਿੰਟ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਲਉ। (Sardar Tara Singh Lyalpuri to speak) (Noise) (Many a Member rose to speak.) (The time limit should be fixed for the speeches so that every hon. Member may get time to speak. I would suggest that five minutes be given for each speech.)

ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਹਨ, ਦਸ ਮਿੰਟ ਕਰ ਦਿਉ ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਚਲੋ ਠੀਕ ਹੈ । (I agree to your proposal for giving ten minutes for each speech.)

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : चेयरमैन साहिब, इस पर टाइम लिमिट नहीं करनी चाहिए क्योंकि यह बड़ा अहम प्रस्ताव है । इस लिए में निवेदन करूंगा कि इस पर जितना भी कोई बोलना चाहता है उसे इजाज़त दी जाए ।

श्री चेयरमैन : यह तो नहीं कि एक मेंबर ही सारा दिन बोलता जाए इस पर तो कुछ रेस्ट्रिक्शन होनी चाहिए । (It is not possible to give unlimited time to an hon. Member to speak. There must be some time limit.)

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : निवेदन यह है कि यह सोशलिज़म का प्रश्न है जो कि बड़ा ही पेचीदा है । इस में तो पिछले 15/16 साल की इम्पलीमैंटेशन भी ज़ेरबहस आनी है और आगे का सारा प्रोग्राम भी । इस लिए पांच दस मिंट में तो कोई अपनी बात शुरू भी नहीं कर सकेगा । हां अगर कोई इर्रैलेवेंट हो तो आप रोक दें ।

श्री चेयरमैन : चलो ठीक है । (All right. Let it be so.)

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ ਐਸ. ਸੀ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਬੜਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਮਤੇ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਟਾਈਮ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਤਾ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਕਾਫੀ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦਾ ਪਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ।

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ :]
ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਥਿਊਰੀ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਅਸੂਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਏਗੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਤਾਂ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਜੋ ਵਨ-ਮੈਨ ਰੂਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਚਲਾਣ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਹਾਮੀ ਆਦਮੀ ਨਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਅਸੀ ਕਲਾਸ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੋਣ ਜੋ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰਾਜ ਭਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਤੇ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਠੂ ਸਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਸਨ, ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਅਜ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕੀ ਐਸੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਦੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਠੱਗੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਉ ਆਉ ਰਲ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕਢੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਆਦ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਵਾਂਗੇ, ਇਕਤਸਾਦੀ ਮਸਲੇ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗੇ, ਸਨਅਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਾਂਗੇ, ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਦੇ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਮਿਟਾਵਾਂਗੇ, ਛੋਟੇ ਬੜੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ ਜੋ ਫਰਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਰਾਂਗੇ, ਲੇਕਿਨ ਲਾਅਨਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਪਾਵਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਵੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੇ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫੰਡਾਮੈਂਟਲ ਰਾਈਟ ਹੈ। ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਉਸਦਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ :

> "Those who command the language of a nation, command the thought of a nation; those who command the thought of a nation, command the soul of a nation; those who command the soul of a nation, command all things of a nation."

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਣ ਲਈ ਬੋਲੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਆਦਮੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਰੋਟੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਪਣਾ ਨਾਮ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਅਜ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਕਰਨਾ ਇਸ ਸੋਸਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਕਲੰਕ ਹੈ.... (ਸ਼ੋਰ) ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤਾਂ ਹੀ ਆਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੌਲਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਪਾੜਾ ਹੈ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਕਦੇ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ

ਰਤਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੌਲਤ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੌਲਤ ਵਧੀ ਹੈ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜੋ ਦੌਲਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸਦੀ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਗਲਤ ਹੋਈ ਹੈ । ਜੋ ਦੌਲਤ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਹੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਗਰੀਬ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਜੋ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਵਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣਗੇ, ਲੇਕਿਨ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਹਾਮੀ ਇਨ੍ਹਾ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਟੀ. ਏ. ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਰਿਆਫਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਟੀ. ਏ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹਨ, ਪਰ ਲੋਕ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਠਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧੋਖਾ ਹੈ ਜੋ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਤਰਫ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸਜਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੂਲ ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਦੇ ਹਨ । ਸਾਡੀ ਲੜਾਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਹੈ । ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਹਾਮੀ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਗਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਨਾ ਕਮਾਉਣ, ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲੇ । ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਟੈਨੈਨਸੀ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ; ਲੇਕਿਨ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਤਰਾਂ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਕਰਾ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਫ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਨੇ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾਏ । ਪਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਡੀਮਾਂਡ ਪੁਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਦੋਂ ਹੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੀ ਪਾੜ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਕੇ ਬੈਂਕ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰਜ ਅਤੇ ਸਿਨਮੇਂ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਲੱਖਪਤੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ । ਉਹ ਹੁਣ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ਼, ਅਤੇ ਸਿਨਮੇ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਢੌਂਗ ਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ]

ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਐਮ. ਪੀ. ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਮਿੰਟੈਲਿਟੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੀ ਸੋਚੇਗੀ । ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਗੋਹਾਟੀ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ਪਾਲ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਢੌਂਗ ਹੈ । ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਯਸ਼ਪਾਲ ਦਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੈਂਗੁਏਜ ਦੇ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ 14 ਸੂਬੇ ਬਣਾਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੈਂਕ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀਜ਼ ਨੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ । ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਵੀ ਪਰਸ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਮਹਾਹਾਜੇ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵੀਪਰਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਥੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਣਗੇ, ਇਥੇ ਇਨਕਲਾਬ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਣਗੇ । ਸਰਕਾਰ ਕਾਇਦੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ ! ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚਿਟੀ ਚੌਕਾਠ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਲਾਲ ਚੌਕਾਠ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਹਾਂ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਲਾਰੇ ਲੱਪੇ ਵਾਲਾ ਖੇਲ੍ਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਲਾਰਾ ਲੱਪਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬਜ਼ ਬਾਗ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ।

ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸ਼ੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਕਸਦ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਤਾਂ ਦਾਦਕਿਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਨਕਿਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਿਠਣੀਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਥੇ ਵੀ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਉਹੀ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਿਫਿਊਟ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜਮ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਫਾਇਲ ਵਲ ਹੈ । ਐਸਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਫਾਇਲਾਂ ਤੇ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ । (ਹਾਸਾ) (ਵਿਘਨ)

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : मैं तो मेम्बरो के प्वायंट्स नोट कर रहा हूं ।

ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ, ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਤਰਫ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਹੈ, ਯਾ ਉਹ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜੋ ਅਜੇ ਸਪੀਚ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਉਹ ਵੀ ਬਾਹਿਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਦੇ ਬਾਹਿਰ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਟ੍ਰੈਸਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ । ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਆਵੇਗਾ ? ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਵਲ ਮਨ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਤਦ ਤਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ । ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ । (ਵਿਘਨ)

(ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਘੰਟੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੋਰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ।)

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ । ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਗਰੀਬੀ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕੰਮ ਸਨ : ਕਪੜਾ ਬੁਣਨਾ; ਚਮੜਾ ਰੰਗਣਾ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ । ਇਹ ਤਿੰਨ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਨੂੰ ਬੀਲਾਂਗ ਕਰਦੇ ਹੋ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਥੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਹੈ । ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹਰੀਜਨ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ? ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ ? ਐਸੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਹੋਈ ਹੈ ? ਇਹ ਕੰਮ ਖੱਦਰ ਭੰਡਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਗਰੀਬੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ । ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੁਣੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ । ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਸੀ । ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਧਿਆਨ ਹੈ ? ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸਨ ਕਿ ਪੁਆਇੰਟਸ ਨੋਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

सिचाई तथा विद्युत मन्त्री : यहां पर चार मिनिस्टर बैठे हुए हैं ।

Mr. Chairman : No Interruption, please.

ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਨ, ਆਦਮਪੁਰ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਖੱਦਰ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਸੀ; ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕਪੜੇ ਬੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਖੱਦਰ ਭੰਡਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ

[ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ]

ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਠੱਪ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਅਨਿਆਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਲਈ ਇਕ ਇੰਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੈ । ਉਥੇ 8 ਪੋਸਟਸ ਸਨ, ਜਿਥੇ 7 ਹਰੀਜਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀ ਦਾ ਆਦਮੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ 8 ਪੋਸਟਾਂ ਵਿਚੋਂ 7 ਪੋਸਟਾਂ ਐਬਾਲਿਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪੋਸਟ ਰਖੀ ਗਈ, ਉਹ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਰਖੀ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਪੋਸਟ ਉਤੇ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀ ਦਾ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਇਹ 8 ਪੋਸਟਸ 1960 ਤੋਂ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਹੁਣ ਮੈਂ ਚਮੜੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਨਿੰਗ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਚਮੜੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਘਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਮਹਿਕਮੇਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਢ ਕੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਮੁੰਡੇ ਭਰਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਐਮ. ਏ., ਐਲ ਐਲ. ਬੀ. ਪਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਡੰਗਰ ਦੀ ਖੱਲ ਲਾਹ ਲਿਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਖੱਲ ਦਾ ਨਾਸ ਮਾਰ ਕੇ ਰਖ ਦੇਵੇਗਾ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਕਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹ ਖੱਲ ਲਾਹ ਕੇ ਲਿਆਵੇਗਾ । ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 15, 16 ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਮੁੰਡੇ ਰਖਣੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਿਵੇਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਤਾ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸਿਉਂ ਉੜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਕੇ ਮਜ਼ਾਕ ਉੜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਪਰ ਹਾਈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਤਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ । ਹਾਈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ, ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਾਈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਵੀ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੰਪੀਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹਾਈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ 80% ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ ।

ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸੱਚ ਮੁਚ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਬਣਾਉ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਹਵਾਈ ਜ਼ਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਪੀਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ (ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ । ਉਹ ਸਵਾ ਲੱਖ ਹੀ ਆਏ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਦੋ ਚਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ......... (ਵਿਘਨ)...... । ਸਪੀਚਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀਆਂ

ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਹੋਵੇ । (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਹਿਲ ਕੇ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦੇ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ (ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਹ ਐਡਾ ਅਹਮ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਪਰ ਨਿਰੀ ਸੋਚ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਿਕ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਯੱਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਬੜੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫੰਡਾਮੈਂਟਲ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਕ ਖਾਲੀ ਨਾਅਰਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ । ਕੁਝ ਵੈਸਟਿਡ ਇੰਟ੍ਰੈਸਟਸ ਹਨ । ਉਹ ਐਨੇ ਐਨਟ੍ਰੈਂਚਡ ਹਨ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਹੈ, ਵੀਯਨ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਐਨੇ ਪਾਵਰਫੁਲ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ 1947 ਵਿਚ ਇਹ ਨਕਸ਼ੇ ਸਨ ਕਿ ਭੁਖੇ ਨੰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਵਧਾਉਣੀ ਹੈ । ਪਰ ਹੁਣ 15, 16 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੈਸਟਿਡ ਇੰਟ੍ਰੈਸਟਸ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਕ ਵੱਡਾ ਐਕਸਪੇਰੀਮੈਂਟ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਭੂਦਾਨ ਯਜਨਾ ਦਾ । ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਯਜਨਾ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਉਹੋ ਆਦਮੀ ਚੀਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ । ਦਿਲੋਂ ਮਨੋਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਲੇਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਪਿਛੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਵਿਚ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਿਹਨਤ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਥੱਲੇ ਦਬਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਕੜਾ ਆਦਮੀ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਤਾਂ ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਭਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਹਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ 500, 700 ਰੁਪਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਡੀਵੈਲਪ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਭਾਈ ਸਾਈਕਲਾਜੀਕਲ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ।ਜਿਸ ਵੈਸਟਿਡ ਇੰਟ੍ਰੈਸਟ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।.................

श्री बनवारी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । क्या कैप्टन साहिब सोशलिज्म पर बोल रहे है ? इन्होंने कभी यह पढ़ा भी है कि सोशलिज्म क्या चीज़ होती है ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪੈਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ । ਖੈਰ, ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ।

ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਲਿਟਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਐਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਦਿਲੋਂ ਫ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ । ਤੁਸੀਂ ਬੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਨਮੂਨਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਮੁਆਫ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਂਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਸਿੰਗਲ ਮੈਂਬਰ ਕਾਂਸਟੀਚੁਐਂਸੀ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹਾਂ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਜਨਰਲ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਂਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਂਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਸਾਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਕੋਈ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਸੁਜੈਸ਼ਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੈਂਡ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਅੱਛੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਆਇਆ ਵੀ ਤਦ ਹੀ ਸਮਝਾਂਗਾ ਜੇ ਲੈਂਡ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਦੋ-ਦੋ, ਚਾਰ-ਚਾਰ, ਪੰਜ-ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਮਾਲਿਕ ਬਣ ਗਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਮਾਲਿਕ ਬੇਸ਼ਕ ਬਣ ਗਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕੋਈ ਇਕਨਾਮਿਕ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਿਠਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਿਸ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਹੈ ਉਹ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ । ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਸਾਈਕੋਲਾਜੀਕਲ ਐਪਰੋਚ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਉਹ ਫੀਲ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਲਿਕ ਹਾਂ ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ਜੇ ਦਿਲੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਾਇਜ਼ਾ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ । ਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਕੇ ਹੀ ਉਹ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਫਹਿਮੀ ਵਿਚ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ।

श्री हीरा लाल: ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । जो ग्रानरेबल मैम्बर साहिब बोल रहे हैं वह सोशलिज़म पर बोल रहे हैं या हरिजनों पर बोल रहे हैं ? मैं इस बात पर ग्राप की रूलिंग चाहता हूं ।

श्री सभापति : वह हरिजनों को बता रहे हैं कि सोशलिज़म क्या है । (The hon. Member is telling the Harijans as to what socialism is.)

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਜੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਸ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਦਬੇ ਹੋਏ ਨੇ ਜਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਉਪਰ ਸਭ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ, ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਤਕਲੀਫ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੈਂਡ ਦੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਰਿਆ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਿਸ ਦੀ ਛੱਲ ਨਾਲ ਵੈਸਟਿਡ ਇੰਟਰੈਸਟਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਭਜਾ ਸਕੀਏ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ?

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਖਾਸ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਫ਼ੈਮਿਲੀ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਤੋਂ ਘਟ ਆਮਦਨ ਹੋਵੇ । ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 40 ਹਰੀਜਨ ਫੈਮਿਲੀਜ਼ ਹਨ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਹਵਾਰ ਆਮਦਨ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਕੂਲ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾ ਸਕਣ । ਜੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਐਸਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਮੈਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਬਿਹਤਰੀਨ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਮੈਂ ਈਮਾਨ-ਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇਹ ਫੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਫੈਮਿਲੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਕਮ-ਅਜ਼-ਕਮ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ, ਨੇਸ਼ਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੀ ਲੜਾਈ ਚੀਨ ਨਾਲ ਹੈ । ਉਥੇ 70 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 70 ਕਰੋੜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ 40/50 ਕਰੋੜ ਆਦਮੀ ਤਕੜੇ ਨਾ ਹੋਏ, ਜੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਚੀਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ । ਅੱਜ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੈ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵਾਕ ਆਊਟ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਜੇ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਕਹੋ ਕਿ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਕੁਝ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਐਕਸ਼ਨਜ਼ ਵਿਚ ਟਰਾਂਸਲੇਟ ਕਰੋ । ਸਿਰਫ਼ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੈਟਿਸਫੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ (ਤਾੜੀਆਂ) ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ, ਇਧਰ ਦਿਆਂ ਔਰ ਉਧਰ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਦੱਬ ਕੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਲੋਂ ਇਥੇ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਸੋ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਈ ਸਟੇਜਿਜ਼ 1965 ਤਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਗੇ, 1966 ਤਕ ਕੀ ਕਰੋਗੇ, 1967 ਤਕ ਕੀ ਕਰੋਗੇ, ਜਦ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਦਸੋਗੇ ਨਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕਿਥੇ ਹੈ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ-ਸੁਣਾਉ ਉਸ ਨੂੰ ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਜਿਥੇ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਥੇ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ । ਇਸ ਸਾਰੀ ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸੁਣਨਗੇ । ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਸਿਵਾਏ ਪਾਲੇਟਿਕਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਬੜੇ ਕੰਸਟਰਕਟਿਵ ਵਰਕਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਖੈਰ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜਾ ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚਾਰ–ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਰ ਵਿਖਾਈਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਗੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ, ਕਾਂਗਰਸੀ ਔਰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਜਦ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਾਈ ਰਖੀਏ, ਸੌਣ ਨਾ ਦੇਈਏ ਔਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟਿਕ ਪੈਟਰਨ ਆਫ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਪਾਸੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾਣ ਔਰ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸਹੀ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾਣ । ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪਰੈਕਟੀਕਲ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ।

ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਪਰ ਅੱਜ ਤਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਣ ਦੀ ਪਰੇਰਨਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਔਰ ਕਈ ਸੱਜਣ ਇਸ ਉਤੇ ਅਮਲ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਕੋਰੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ । ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਈ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬਾਈ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ, ਬਾਈ ਐਕਟ ਕਰੀਏ (ਤਾੜੀਆਂ) ਔਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀਏ ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਤਨਖਾਹ ਕਾਫੀ ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਅਜ ਕਲ ਜੋ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਠੀਕ ਹੈ. ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੋਲਡਲੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਜਿਸ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 250 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗੁਨਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਚੰਗੇ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਚੰਗੀ ਖੁਰਾਕ ਨਾ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਨੇਸ਼ਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹਟਾ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕਲ ਢੰਗ ਕੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀਆਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਹੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ? ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਿਊ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀ ਜਿਹੜੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹੈ ਉਹ ਬਿਗ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ 50 ਲੱਖ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਾਂ, ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ

ਕੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ? ਅੱਜ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਲਈ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਲੜਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਕੋਈ ਵੀ ਦਸੇ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਬਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਉ ਕਿ ਅਸਾਂ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕੀ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਪੈਸਾ ਮੰਗਣਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ? ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਲਜ਼ ਬਦਲੇ ਜਾਣ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਰੂਲਜ਼ ਵੀ ਬਦਲੋ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਾਰੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਫੰਡਾਮੈਂਟਲ ਚੇਂਜ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਫੋਕਾ ਨਾਅਰਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਅਜ ਸਾਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਅਪਣੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਉਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਘਰ ਚੰਗੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀ । ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰੀਏ । ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਲਰਕ ਜਾਂ ਅਫ਼ਸਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਅੱਜ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਗਏ ਨੇ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ, ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਲਈ; ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਥੇ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਫੌਜੀ ਜਿਹੜੇ ਬਰਫਾਨੀ ਚੋਟੀਆਂ ਤੇ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸੀ ਉੱਨ ਦੀਆਂ ਜਰਸੀਆਂ ਬਣਵਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਥੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਵਧੀਆ ਉੱਨ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੂਏਟਰਾਂ ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਔਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਟੀਆ ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਣੇ । ਇਥੇ ਲੋਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਕੋਈ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋ ਵਰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਚੀਨ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਹੈ ? ਸਾਡੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਲੜਨਾ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਤਨੇ ਕੁਝ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਿਚ ਇੰਟਰੈਸਟਿਡ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪੋਜ਼ੀਸਨ ਦੇ ਬੈਂਚ ਖਾਲੀ ਪਏ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਇੰਟਰੈਸਟਿਡ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਜੇ ਅਜ ਨੋ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਮੋਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਡਿਸਕਸ ਹੋਣੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਹਾਊਸ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿਉਗੇ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਟਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜਿਹੜੀ ਜਨਤਾ ਹੈ ਇਹ ਰੱਬ ਵਿਚ ਬੜਾ ਯਕੀਨ ਕਰਦੀ ਆਈ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋ ਤਕਲੀਫ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਥੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਇਥੇ ਕਦੇ ਦੀ ਰੈਵੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ । (ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਹਾਲਾਤ ਇਥੇ ਬੜੇ ਖਰਾਬ ਹਨ । ਔਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ

[ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ]

ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਏ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕਠੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ । ਔਰ ਇਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕਰੈਡਿਟ ਕਿਧਰੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨਾ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੋ । ਤੁਹਾਡੀ ਲੜਾਈ ਪਰਿੰਸੀਪਲਜ਼ ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਪਰਿੰਸੀਪਲਜ਼ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਝਗੜੋ, ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਾਂਝਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੋ । ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕੀ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 30 ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਵੀ ਆਮਦਨੀ ਨਹੀਂ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਪਏਗਾ ਔਰ ਐਗਰੀਕਲਚਰਿਸਟਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਪਏਗਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਤੰਗ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਤੰਗ ਨੇ । ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਸਮ ਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਥੇ ਕਮਿਊਨਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗ। ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਬਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਮਾਹਵਾਰੀ ਆਮਦਨੀ ਢਾਈ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਜਦ ਇਥੇ ਸੈਕੂਲਰ ਸਟੇਟ ਬਣਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਵੈਸਟਿਡ ਇੰਟਰੈਸਟਸ ਨੂੰ ਭਾਂਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਜਿਹੜੇ ਸੌ ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਵੈਸਟਿਡ ਇੰਟਰੈਸਟਸ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਿਰਲੇ ਤੇ ਡਾਲਮੀਏ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਵੈਸਟਿਡ ਇੰਟਰੈਸਟਸ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਜਕਲ ਆਮ ਦੇਖੋ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਤਨੇ ਖਰਚੇ ਵਧ ਗਏ ਨੇ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੀਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਦੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰੀਏ ਅਪਣੇ ਸੋਚਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚ, ਮਿਹਨਤ ਕਰੀਏ, ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਔਰ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੀਏ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਅਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ ਔਰ ਇਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲੈ ਆਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਥੋਂ ਨਖੇੜੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਮੰਦਰ ਸਮਝ ਕੇ ਇਥੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

प्रिंसीपल रला राम (मुकेरियां) : सभापति महोदय, हमारे.........

पंडित भागीरथ लाल : हमारा, चेयरमैन साहिब, ज़रा भी ख्याल नहीं होता । मैं भी बोलना चाहता हूं और बोलने के लिए बार बार खड़ा हो रहा हूं ।

श्री सभापती : पहले आप सीट पर नहीं थे। मैं आप को टाइम देना चाहता था। मुझे इस के लिए खेद है। (I wanted to give time to the hon. Member but he was not in his seat at that time. I am sorry for it.)

प्रिंसीपल रला राम : सभापति महोदय, आज सदन के सामने सोशलिज्म का मसला पेश है और जितने सज्जन इस प्रस्ताव पर बोले हैं उन में से बहुतों ने यही कहा है कि फलां जो आदमी है वह सोशलिज़्म को अभी तक समझ नहीं पा रहे। सभापति महोदय, यह बीमारी केवल हमारे देश में ही नहीं, दूसरे देशों में भी यही बीमारी पाई जाती है। बर्नाडशा सही समझते थे कि तमाम यूरोप में सिवाए उन के सोशलिज़्म को कोई दूसरा समझता नहीं है ठीक इसी तरह से हमारे देश में भी आज हो रहा है। हरेक कहता है कि उस के सिवा और दूसरा कोई सोशलिज़्म को जानता नहीं। लेकिन देखना यह है कि प्रैक्टीकल रूप में सोशलिज़्म कहां तक यहां है। यह तो कोई कह नहीं सकता कि सौ फीसदी सोशलिज़्म किसी देश में भी प्रैक्टीकल रूप में चल रहा है, तो यह गलत बात होगी। सौ फीसदी सोशलिज़्म तो न चीन में है और न ही रूस में ही है। अगर इसी तरह से कोई कहे कि सौ फीसदी कहीं कैपिटलिज़्म है तो यह भी गलत है क्योंकि न यह यू० एस० ए० में है और न ही यह यू० के० में हैं। यह ठीक है कि वह देश इन्हीं लाइनों पर चल रहे हैं। वहां तो मिक्सड इकानोमी है जहां दोनों चीजें मिल जाती हैं जो दरम्यान का रास्ता है। आज दुनिया उस रास्ते को ढूंढ रही है। जहां हमारे देश का ताल्लुक है इस में कोई इन्कार नहीं कर सकता कि हमारे देश में ईकुअल आपरचुनिटीज़ फार प्राग्रेस नहीं हैं। उन्नति के लिए समान अवसर यहां नहीं हैं, हमें इस बात को स्वीकार करना चाहिए और देखना चाहिए कि उस के लिए किस हद तक इकनामिक रीज़्म इस का कारण हैं और किस हद तक कास्टिज़्म इस बात के लिए जिम्मेवार है। यह ठीक है कि हम कास्टिज़्म से ऊपर उठने की कोशिश कर रहे हैं और सभापति महोदय, जब तक हम ज़ातपात से ऊपर उठने की कोशिश नहीं करेंगे उतने तक हम सोशलिज़्म नहीं ला सकेंगे। हां यह खुशी की बात है कि गवर्नमैंट भी और सोशल वर्कज़ भी इस बारे में बेदार हैं। मैं समझता हूं कि यह जो ज़ातपात की लानत है, इस से हमें उठना पड़ेगा। जातपात के अन्दर वैस्टिड इंट्रेस्ट हैं चाहे वह हरिजनों के हों चाहे वह ब्राह्मणों के हों, हमें दोनों किस्म के वैस्टिड इंट्रेस्टस से ऊपर उठना होगा, अगर हम ने सही मानों में सोशलिज़्म लाना है तो ईकुअल अपरचुनिटीज़ फार आल होनी चाहिएं इस के लिए हमें चाहिए कि जो हमारी इकानोमी है उस के अन्दर हमें तबदीली करनी होगी। सब से बड़ी बात यह है जिस की तरफ कई भाइयों ने इशारा भी किया है। इस के लिए कई भाईयों ने कहा है कि कुलैक्टिव फार्मिग क्यों न जारी की जाएं। एक दो भाइयों ने यह कहा है। स्भापति महोदय, सोशलिज़्म पर काफी देर से तजुरुबा हो रहा है। यह कोई नई चीज़ नहीं है। तो फिर जिस चीज में दूसरे देश फेल हुए हैं तो

[प्रिंसीपल रला राम]

हम नए सिरे से क्यों गल्तियां करें और उन का खमयाज़ा उठाएं। यह हमारी अकलमन्दी नहीं होगी। जहां तक ज़मीन की नैशनलाईज़ेशन का ताल्लुक है यहां कुछ एक तब्कों को छोड़ कर ज़्यादा छोटे लैन्डलार्ड ज़ का तब्का है जिन्हें हम पैजेण्ट प्रोप्राइटर्ज़ कहते हैं।

1.00 p.m

अगर हम वहां पर नैशनलाइज़ेशन करेंगे तो हमें रूस और चीन की तरह ही मूंह की खानी पड़ेगी (तालियां) जो दरम्यानी दर्जे की प्रैजेंट प्रोप्राइटर है उस को नहीं छूना चाहिए। सरकार को उस की मदद करनी चाहिए कि वह अपनी ज़रायत के काम को साइंटिफिक ढंग पर चलाने के काबिल हो जाए ताकि उस की पैदावार बढ़े। अगर हम उस की ज़मीन पर हाथ डालेंगे तो यह तजरुबा हमारे लिए बहुत तलख रहेगा। हमें यह बात समझ लेनी चाहिए कि अगर यह तजरुबा रूस में कामयाब नहीं हुआ तो यहां भी नहीं होगा। मैं अभी एक किताब 'मेकिंग्ज़ आफ ए जस्ट सोसाइटी' बाई चेस्टर बौल्ज़ जो कि यहां पर अमरीकन एम्बैसेडर हैं, पढ़ रहा था। उस में वह कहते हैं कि जब सर विन्सटन चार्चेल स्टालिन से मिलने के लिए गए तो स्टालिन ने उन को बताया कि रूस में कोआपरेटिव फार्मिंग जारी करने के लिए जमींदारों की कम से कम एक करोड़ जानें गई हैं। यह कोई इमैजिनेटिव फिगर नहीं दे रहा हूं बल्कि मैं कोट कर रहा हूं कि एक करोड़ जमींदार कुछ भूख से और कुछ महकमें की ज़बरदस्ती की वजह से मर गए। मगर फिर भी वह तजरूबा फेल रहा है। इसी तरह से चीन के अन्दर माओ से तुंग की सरकार ने छोटे जमींदारों की जमीनों पर हाथ डाला तो यह तजरूबा वहां पर भी फेल रहा। वहां पर, बोट लीप फार्वड कामयाब नहीं हुई। इस लिये मैं समझता हूं कि जहां पर जमींदारों के पास हज़ारों और लाखों एकड़ जमीन है वहां पर तो आप उन पर हाथ बेशक डालें मगर आज पंजाब में यह कहना कि ज़मीन की नैशनलाइजेशन की जाए यह बात मेरी समझ में नहीं आती। यहां पर तो आप ने पहले ही 30 एकड़ तक की लिमिट लागू कर दी है। क्या आप इस को इकनौमिक भी रहने देंगे कि नहीं? अगर हम सोशलिज़्म का मतलब यह लें कि इस का अन्धाधुन्ध नारा लगाते जाएं जैसा कि कभी रूस ने लगाया था और जो उस ने अब छोड़ दिया है मगर जो दाओ अभी तक लगा रहा है तो हम सिर्फ मुसीबतों को ही इनवाइट करेंगे। हमें लैंड की नैशनलाइज़ेशन और सोशलाइज़ेशन सिवाए बड़े बड़े ज़मींदारों की सूरत में नहीं करनी चाहिए। पंजाब में तो आज इस का सवाल ही नहीं उठता क्योंकि यहां पर अब बड़े बड़े जमींदार नहीं रहे। नैशनलाइज़ेशन और सोशलाइ-ज़ेशन का मतलब यह है कि हमारे देश में वैल्थ हो जिसे हम गरीबों में डिस्ट्रिब्यूट कर सकें, यह नहीं कि उन में पावर्टी को डिस्ट्रिब्यूट करें। अगर आप चाहते हैं कि रूपये का फलो गरीबों की झौपड़ियों की तरफ हो तो उस का हल यही है कि देश की पैदावार बढ़ाई जाए और इस काम में छोटे ज़मींदार सरकार की मदद के मुस्तहक हैं। मसलन सोशलिज़्म की तरफ पहला कदम यह होगा कि अगर पांच एकड़ ज़मीन

का मालिक अपनी ज़मीन में फर्टेलाइज़र डालना चाहता है तो सरकार कहे कि वह सारा फर्टेलाईज़र मुफत देगी। (तालियां) अगर हम यह कहें कि यहां पर छोटे ज़मींदारों की पैदावार को बढ़ाए बगैर यहां पर सोशलिज़म आ जाए तो यह तो गरीबी की डिस्ट्रिब्यूशन होगी, सोशलिज़म नहीं होगा। इस लिये क्लेक्टिव फार्मिंग की जगह पर सर्विस कोआपरेटिव्ज़ हों जो छोटे छोटे ज़मींदारों की मदद करें। अगर उसे ट्रैक्टर की जरूरत हो तो वह मुनासब उजरत दे कर सर्विस कोआपरेटिव से अपने खेत में काम में ला सकें। इस समय पंजाब में जो कण्डीशन्ज़ हैं उन को देखते हुए यहां पर क्लैक्टिव फार्मिंग जारी करने से वही मुसीबतें हमारे सामने भी आएंगी जो कि रूस में आई थीं, जिन के तहत दस साल के अन्दर एक करोड़ ज़मींदारों को अपनी जानों से हाथ धोना पड़ा था।

अब जहां तक असल सोशलिज़्म का ताल्लुक है हमारा तो मतलब यह है कि यहां पर सच्चे मानों में एक वैल्फेयर स्टेट बने। उस के लिये दूसरे दर्जे पर इण्डस्ट्री आती है। इस सम्बन्ध में जो कांग्रेस की पालिसी है कि हम प्राइवेट सैक्टर को ऐनकरेज करना चाहते हैं और पब्लिक सैक्टर को बढ़ाना चाहते हैं, यह पालिसी बड़ी सही पालिसी है। यह बात देश की दौलत को बढ़ाकर यहां पर सच्चा सोशलिज़म लाने में मदद करेगी। कई सज्जन कहते हैं कि सरकार ट्रेड को भी नैशनलाईज़ कर ले। सभापति महोदय, इस बात से जितना मैं घबराता हूं उतना दूसरे भी घबराते होंगे। जब मैं एक दुकान पर जाता हूं और एक चीज़ जिस के लिए मुझे एक रुपया देना पड़ा था उस के लिए मुझे सवा रुपया देना पड़ता है तो मुझे वह चुभता है। मगर कोई रोज़ काम में आने वाली चीज़ लेने के लिए क्यू में बांटने वाले अधिकारी के सामने घंटों खड़े रहना और एक अपमान के तरीके से खड़ा रहना क्या चुभने वाली बात नहीं है? अगर यह सब चीजें व्यूरोक्रेसी के अण्डर आ जाती हैं तो इस से आदमी का गौरव कम होता है। हां अगर कभी हालात की वजह से ऐसा करना पड़े जैसा कि जंग के ज़माने में होता है तब तो खड़ा भी होना पड़ेगा, लेकिन अगर यह जिन्दगी का नार्मल फीचर बन जाए कि व्यूरोक्रेसी के अण्डर आ कर सारी जिन्दगी की ज़रूरतें हासल कर पाएं तो यह कोई फखर की बात नहीं होगी। असल बात तो यह है कि देश में प्रोडक्शन बढ़े और इस के लिये प्राफिट मोटिव कैननाट बी इलिमीनेटिड आलटूगैदर। प्राफिट मोटिव को निकाल देने से देश तरक्की नहीं कर पाएगा; हां, उसे कन्ट्रोल अवश्य करना होगा। इस तरफ सरकार ध्यान कर भी रही है। इसी के लिए यहां पर ग्रैडिड टैक्सेशन चल रहा है यानी जैसे जैसे आमदनी बढ़ती है साथ ही साथ उस पर टैक्स भी बढ़ता जाता है और यहां तक बढ़ जाता है कि कुल आमदनी का 90 प्रतिशत तक इन्कमटैक्स के रूप में सरकार को चला जाता है। यह सही है कि जितना ज़्यादा आप कमाएं आप से उतना ही ज़्यादा रुपया टैक्स के रूप में सरकार ले कर गरीबों पर खर्च करे। यह टैक्स स्ट्रक्चर देश के लिये फायदामन्द है लेकिन अगर यह कहें कि सोशलिज़्म का यह मतलब है कि प्राइवेट सैक्टर में न कोई इन्डस्ट्री रहे, न कारोबार रहे तो मैं समझता हूं कि इस अवस्था में जिस में आज हिन्दुस्तान है

[प्रिंसीपल रला राम]

उस में यह तजरूबा हमें सूट नहीं करेगा, यह हमें असल सोशलिज़्म की तरफ नहीं ले जायेगा बल्कि उस से पीछे खींचेगा। हमें पब्लिक सैक्टर को बढ़ाते जाना चाहिए लेकिन प्राइवेट सैक्टर को स्टिफल नहीं करना चाहिए और प्राफिट मोटिव को कण्ट्रोल करें, इलिमिनेट नहीं। रूस इतना बड़ा देश है और कितना आगे है मगर कौन नहीं जानता कि जब उन्होंने पहला सुपुटनिक छोड़ा और उस के बाद दूसरा छोड़ा तो वहां पर कुछ मीटिंग्ज़ हुईं जिन में लोगों ने कहा कि सुपुटनिक बाद में छोड़ें पहले कन्ज़यूमर गुड्ज़ को तो सस्ता करने की कोशिश करें। यह रूस के लोगों ने कहा। तो हमें पहले बड़ी मात्रा में कन्ज़यूमर गुड्ज़ की प्रौडक्शन बढ़ा कर उन्हें लोगों तक पहुंचाना चाहिए। यहां तो जो महंगाई की बीमारी है, यह बहुत खतरनाक है। अगर आप सोचते हैं कि बगैर इस को काबू में किये, बिना यहां पर प्रोडक्शन को बढ़ाए आप यहां पर सोशलिज़्म कायम कर लेंगे तो यह सारी यूटोपियन बातें हैं जो देश को तरक्की की तरफ नहीं ले जाएंगी। जो बातें प्रस्ताव के मूवर ने हमारे सामने रखी हैं वह अमली कदम हैं जो हमें उठाने चाहिएं। ऐजुकेशन सब के लिये फ्री होनी चाहिए। यहां पर कम से कम दसवीं तक हरेक के लिए हरेक स्कूल में ऐजुकेशन फ्री होनी चाहिए। बाद में हायर ऐजुकेशन भी फ्री हो। सोशलिज़्म की यह पहली ज़रूरत है जो पूरी होनी चाहिए। यहां पर फ्री मैडीकल एड हो जैसा कि यू० के० में लोग कर रहे हैं हालांकि उन की इकौनोमी मिक्स्ड है। सब को फ्री ऐजुकेशन मिले, फ्री मैडीकल एड मिले और कम से कम वेतन, जैसा कि अभी अभी कहा गया है ढाई सौ रुपया हो। मैं कहता हूं कि ढाई सौ वाला क्या गुजारा कर सकता है, लेकिन यह जो उन्होंने कहा कि वह आदमी अपने देश के साथ गद्दारी करता है जो रिश्वत नहीं लेता यह नहीं कहना चाहिए था। बात यह है कि जितनी रिश्वत, जितना लालच अमीर लोगों में है, छोटे लोगों के अन्दर नहीं है। यह कहना कि कुरप्शन है और छोटे तबके में है यह ठीक नहीं। कुरप्शन ऊपर के दर्जे पर होती है। इस लिए इसका 250 रुपए इनकम से कोई ताल्लुक नहीं। एक हजार रुपया और दो हज़ार रुपया माहवार लेने वालों में भी रिश्वत है। इसका तन्खाहों के साथ ताल्लुक नहीं होता, इस का सम्बन्ध इखलाक के साथ है। अगर वह रिश्वत लेते हैं तो देश के साथ गद्दारी करते हैं।

इस रैज़ोल्यूशन के अन्दर मांग की गई है कि कम से कम तन्खाह 125 रुपये माहवार हो। और यह आदर्श पांच साल के अन्दर या इस से कम अर्से में पूरा करने का सही कदम है। मैं समझता हूं कि यह जल्दी लाना चाहिए। कोई गवर्नमैंट सर्वेंट या एम्पलाई ऐसा न रहे जिस की तन्खाह 125 से कम हो। अब हालत यह है कि 2 हज़ार रूपया माहवार पाने वाले का भी गुज़ारा नहीं होता। और कुरप्शन वहां भी है। यह इखलाकी मैयार की बात है। हमें दोनों बातें को कनफयूज़ नहीं करना चाहिए। मैं ज़्यादा समय न लेता हुआ इतना अर्ज़ करूंगा कि ऐसे कदम उठाने चाहियें कि तनखाहों में जो डिस्पैरिटी है वह दूर होनी चाहिए। मेरी राए है कि एक और पन्द्रह

से ज़्यादा डिस्पैरिटी नहीं होनी चाहिये। इन शब्दों के साथ जो रैज़ोल्यूशन है, मैं उसका समर्थन करता हूं और आपका धन्यवाद करता हूं।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों: (तरन तारन) : चेयरमैन साहिब, आज इस रैज़ोल्यूशन पर चौथा दिन है और इस लैजिस्लेचर की हिस्टरी में कभी नान–आफीशल डेज़ में से चार दिन एक ही रैज़ोल्यूशन पर नहीं लगाए गए। सोशलिज़म को लाने के लिए चार दिन जाया कर दिए। अगले नान आफीशल डे को गवर्नमैंट बिज़नैस होगा। तो इन्हें जवाब देना चाहिए कि आया यह भुवनेश्वर पर ही खड़े हैं या उस के आगे खड़े हैं। क्या यह इसे ड्राप करना चाहते हैं या नहीं ? चीफ़ मनिस्टर को इस का जवाब देना चाहिए, चौधरी रणबीर सिंह क्या जवाब देंगे ! इसे मज़ाक बना दिया गया है।

पंडित भागीरथ लाल (पठानकोट) : चेयरमैन साहिब समाजवाद के ऊपर श्री यश जी ने जो प्रस्ताव रखा है इस पर अधिक से अधिक सदस्य बोल चुके हैं और सब का लक्ष्य एक ही है, भिन्न नहीं। प्रस्तावक महोदय ने जो प्रस्ताव किया है इस के सम्बन्ध में लोगों की भिन्न–भिन्न राएं आ चुकी हैं। (विघ्न)

बाबू बचन सिंह: आप ज़रा ज़्यादा सख्त संस्कृत के लफज़ बोल दें, क्योंकि यह कुछ कुछ समझ आ रहे हैं।

पंडित भागीरथ लाल: मैं इस बात का एतराफ करता हूं कि इस प्रस्ताव का सम्बन्ध सीधा बराबरी से है। और यह देखना है कि कौन सी चीज़ में बराबरी चलना है। सामानता के अन्दर हम किस किस चीज़ को ला सकते हैं।

(At this stage Sardar Gurnam Singh, a member of the Panel of Chairmen, occupied the Chair.)

इस प्रस्ताव पर जो विचार हो रहा है, सब इस बात पर तो मुतफिक हैं कि समाजवाद हो। लगभग जितने भी सदस्य बोले हैं, उनका इस बात पर तो मत भेद नहीं कि समाजवाद हो लेकिन इस बात पर है कि कहां तक हो, कितना हो। मेरे से पहिले श्री रला राम जी ने भी सुझाव दिए हैं हम यह । निश्चय नहीं कर पाए कि किस हद तक समाजवाद को लाया जाए। मिनिस्टर साहिब भी कह गए हैं कि इतना होना चाहिए। कई सदस्य भी बोल गए हैं कि होना चाहिए, न होने के बारे में किसी ने नहीं कहा, लेकिन यही बात नहीं। हम बातों बातों में अपने ऊपर भी विश्वास खो बैठते हैं । मैं इस पर कुछ विचार प्रकट करूंगा। हमारे यहां एक चीज आती है। संस्कृत का श्लोक है जिस का तातपर्य यह है कि समाजवाद क्या है । समाजवाद यह कहता है कि जो चीज़ मुझे अच्छी न लगे और जिस से दूसरे को दुःख पहुंचता हो वह न की जाए। जिस बात का हमें कष्ट हो, दूसरे को भी होगा, इस लिए कोई अपशब्द न कहे जाएं जिस से दुःख पहुंचता हो। इस बात पर ठीक तरह से विचार करने की ज़रूरत है, यह हमारी सब की ज़िम्मेदारी है । जो हमारी अपने

[पंडित भागीरथ लाल]

छोटे बच्चे के ऊपर भावना है अगर वही पड़ोसी पर हो तो यही सद्भावना होगी। अपने भाई के प्रति जो सहानुभूति है यदि वही दूसरे के बच्चे भाईयों के प्रति आ जाए तो यही सद्भावना है और इसी भावना के अनुसार ही समाजवाद ठीक ढंग से पनप सकता है। परन्तु खेद है कि ऐसा होता नहीं है। इस के आगे एक जगह पर एक और संस्कृत का श्लोक है जिस का अर्थ यह है कि दुनिया स्यानी और चतुर है और अपने आप को ऊंचा समझती है और दूसरे को उपदेश देने के लिए सदा तैयार रहती है। परन्तु स्वयं उन गुणों को ग्रहण नहीं करती। यदि इनकी अपनी दशा भी वैसी हो जाए तो हम जल्दी से जल्दी समाजवाद ला सकते हैं।

चेयरमैन साहिब, मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमारी कथनी और करनी में फरक है, अंतर है। अगर हमारी करनी और कथनी एक हो जाए तो हम समाजवाद को बहुत जल्दी अपने यहां लाने में सफल हो सकते हैं। हमारे यहां एक और संस्कृत का श्लोक है, जिस का तातपर्य यह है कि जो भी मानव अपने कर्म तथा कथन में समान हो, एक हो, वही उत्तम है। मनसा, वचसा, कर्मणा अर्थात् मन, बचन, तथा कर्म द्वारा एक हो। यदि कर्म और बचन एक हो तो लक्ष्य को शीघ्र ही प्राप्त किया जा सकता है। मन में कुछ और, और बचन से कुछ और हो तो अन्तरात्मा द्वारा लक्ष्य की ओर नहीं जाया जा सकता।

मैं हैरान हूं कि यह जो हरिजनों के ठेकेदार यहां पर हरिजनों के हित का दावा करते हैं परन्तु वास्तव में उनका हरिजनों के साथ क्या व्यवहार है। कितने लोग हैं जो यह सोचते हैं कि रात को उनके पड़ोस में कोई भूखा तो नहीं रहा। आज पुरानी सभ्यता की यह बातें करते हैं, पुरानी सभ्यता तो हमारी यह थी कि अगर कोई खाना खाने लगता था तो पहले यह देखा जाता था कि खाने से पहले अपने इरद-गिरद मुहल्ले में यह देखो कि कोई भूखा तो नहीं है। कोई अनाथ या विधवा ऐसी तो नहीं है जो भूखी बैठी हो। कपड़ा पहनने से पहले यह देखा जाता था कि पहले पड़ोस में यह देख लिया जाये कि कोई कपड़े का ज़रूरतमंद तो नहीं है, कोई ऐसा शख्स तो नहीं जो नंगा हो। मगर आज की सभ्यता में यह चीज़ बिलकुल भी नहीं है। आज तो हाथी के दांत हैं, जो खाने के और हैं और दिखाने के और। आज सभी लोग कहते कुछ हैं और करते कुछ और हैं। इन की करनी और कथनी में बड़ा फर्क है (विघ्न)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। चेयरमैन साहिब, पंडित जी ने जिस श्लोक का हवाला दिया है वह गलत है। उस की जगह अगर वह इस श्लोक का हवाला देते तो अच्छा था:—

"यावत् जीवेत सुखं जीवेत
ऋणं कृत्वा घृतं पिवेत
भस्मीभूतस्य देहस्य
पुनरागमनम कुतः" (हंसी)

पंडित भागीरथ लाल : इस श्लोक का मतलब ढिल्लों साहिब स्वंय आप नहीं समझे होंगे। यह आज ही जो हो सकता है उस को **कर** लेने में विश्वास रखते हैं। पुनर्जन्म पर जिन लोगों का विशवास न हो यह श्लोक तो उन के लिये हैं।

चौधरी नेत राम : मैं यह बात अर्ज करना चाहता हूं कि महाशय जी समाज-वाद बता रहे हैं या हमें संस्कृत के श्लोकों के अर्थ समझा रहे हैं ?

पंडित भागीरथ लाल : यह आज उन लोगों की हालत है जो इस देश में समाजवाद लाना चाहते हैं। एक तरफ ऐसे लोग हैं जिन को 8 पहर तक खाना नहीं मिलता और न ही उन आदमियों को कोई पूछता है और दूसरी तरफ ऐसे लोग भी हैं जिन के कुत्तों को जलेबियां डाली जाती हैं। यह सारी चीजें हैं जो विचार की पात्र हैं।

श्री चेयरमैन : कुत्तों को जलेबियां डालने वाले बैठे किस तरफ हैं ? (On which side those are sitting who feed their dogs with 'jalebis?)

पंडित भागीरथ लाल : यह तो आप ही कह सकते हैं, मैं कुछ नहीं कहना चाहता। मैं अर्ज कर रहा था कि मैं ने ऐसे घर भी देखे हैं जहां बच्चों को पीने को दूध नहीं मिलता, ऐसे लोग भी हैं जिन की रिहायश के लिये एक मरला जमीन भी नहीं है। पंडित जो बातें करते हैं सोशलिज़्म लाने की मगर आज बीसियों मिसालें हमारे सामने हैं कि हम समाजवाद के लिये कर क्या रहे हैं। आज कहते तो सभी हैं कि 100 रुपए से कम किसी की तन्खाह नहीं होनी चाहिये, मगर यह करते क्यों नहीं ? जब हाऊस चाहता है, यह कैबेनिट चाहती है, लोग चाहते हैं तो रुकावट कहां है जो हम कर नहीं पाते ? मैं तो कहता हूं कि यह आज ही आना चाहिये। पंडित रला राम जी ने आज ही कहा है कि बहुत सारे लोग हैं जिन की आमदन 2,000 रुपए महीना है। मगर वह भी हाये हाये करते हैं, मर गए कहां जायें; यह हालत है उन लोगों की जो 2,000 रुपये महीना कमाते हैं। इस के अलावा ऊपर की आमदन है। ऊपर की आमदन की मैं बात कह दूं कि एक दफा मैं किसी के घर गया तो देखा उस का वड़ा ही शानदार मकान था, सोफा सैट और आलीशान ग़ालीचे बिछे हुये थे। मैं नें यह ठाठ देख कर पूछा कि आप की तनखाह क्या है, वह कहने लगा तनखाह तो 80+40 रुपए है मगर मुझे ऊपर से तकरीबन 500 रुपया महीना आ जाते हैं। यह मेरा रोज का काम है। जब तक मुझे 12-15 रुपये तक आ न जाएं मेरा उस वक्त तक काम नहीं चलता। ऐसे घरों में जिन में ऊपर की आमदन होती है, वहां पर कुत्तों को जलेबियां डाली जाती हैं (तालियां) कुछ ऐसे घर हैं जिन को 2,000 रुपए माहवार मिलते हैं मगर कहते हैं कि हमारी तो रोटी नहीं चलती। अगर आप समाजवाद लाना चाहते हैं तो ऐसे आदमियों को एक स्तर पर लाना होगा कि एक आदमी के तो झोंपड़ी नहीं, और एक के पास 15-15 कमरे मौजूद हैं। एक आदमी के पास तो

[पंडित भागीरथ लाम]
जमीन नहीं और दूसरे के पास इतनी है कि संभाली नहीं जाती। मेरे हरिजन भाईयों ने बहस करते वक्त कहा था कि हमारे लिये लाश को जलाने के लिये जगह नहीं है। मैं कहता हूं कि जब एक चीज को यह सरकार जानती है, हम जानते हैं तो फिर एक बुरी बात को हमेशा के लिये खत्म क्यों नहीं किया जाता? बैंक जो हैं वह सारे के सारे नैशनलाईज होने चाहियें। यह इण्डस्ट्री को नैशनलाईज करें........

(*Interruptions*)

कामरेड राम चन्द्र : मैं अर्ज करूं कि यह वह चीज कहते हैं जो गवर्नमेंट आफ इंडिया से ताल्लुक रखती है। पंजाब सरकार अपने दायरा में ट्रांस्पोर्ट को क्यों नैशनलाईज नहीं करती?

पंडित भागीरथ लाल : कामरेड साहिब, मैं जनता की बात करता हूं। मैं कोई मोटर रूट या भट्ठों के परमिट नहीं मांगता। मैं तो जनता के भले की बात करता हूं। मैं अर्ज कर रहा था.................

Mr. Chairman : The House stands adjourned till 9.00 a.m. tomorrow.

1.30 p.m.

(*The Sabha then adjourned till 9.00 a.m. on Friday, the 10th April, 1964.*)

1142/10-8-64—386—C.,P. & S.. P., Patiala.

PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

10th April, 1964

Vol. I, No. 36

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 10th April, 1964

Price Rs. 4.80 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 36, DATED THE 10TH APRIL, 1964.

Read	*For*	*Page*	*Line*
BILL	BILLT	(36)15	Heading
Renumbered as clause	Renumbeelra csaduse	(36)18	Last
ਮੈਂ	ਮੰ	(36)34	7
life.	lif.	(36)34	13 from below
ਦਾ	ਦੀ	(36)45	26
Delete 'ਕੇ' *before* 'ਨੂੰ'		(36)46	35
ਦਫਤਰ	2630	(36)48	29
ਵਾਰੰਟ	ਵਾਰਟ	(36)49	3
ਜੋ 6	6 ਜੋ	(36)50	14
चाहता	चाहगा	(36)50	22
there	therr	(36)52	9
that	thate	(36)52	12
far	for	(36)52	5 from below
Add the word 'as' *after* the word 'appear'		(36)53	23
Delete 'ਠਹਿਰ ਦੇ' *before* 'ਭੱਠਿਆਂ'		(36)54	2
for	far	(36)61	6
Delete 'by' *after* 'by'		(36)64	23

Read	*For*	*Page*	*Line*
में	भं	(36)65	35
धारा	पारा	(36)66	27
विसातत	बसातत	(36)68	25
ਸੈਕਸ਼ਨ	ਸਕਸ਼ਨ	(36)69	10
होता	होती	(36)71	33
शहरों	शह ों	(36)77	Last but one
उसमें	उसम	(36)78	11
ਕੋਸ਼ਿਸ਼	ਕਸ਼ਿਸ਼	(36)81	2
ਏਰੀਆ	ਏਰਿਆ	(36)82	21
ਪੈਟਰਨ	ੈਟਰਨ	(36)84	12
सेव	से	(36)86	19

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 10th April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a.m. of the clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

SIXTH REPORT OF THE BUSINESS ADVISORY COMMITTEE OF THE PUNJAB VIDHAN SABHA

one

Mr. Speaker : I have to report the time table fixed by the Business Advisory Committee in its Sixth Report in regard to various business.

The Report reads—

The Committee met on the 9th April, 1964, at 11.00 A. M.

The following were present:—

1. Shri Harbans Lal .... Speaker, Ex-officio Chairman.
2. Pandit Mohan Lal .... Home Minister.
3. Shri Ram Saran Chand Mital, Minister for Excise, Taxation and Capital.
4. Sardar Gulab Singh, Chief Parliamentary Secretary.
5. Sardar Gurnam Singh.
6. Baboo Bachan Singh.
7. Shri Balramji Dass Tandon.
8. Sardar Gurdial Singh Dhillon.
9. Chaudhri Hardwari Lal.
10. Comrade Jangir Singh Joga.
11. Chaudhari Mukhtiar Singh Malik.
12. Comrade Shamsher Singh Josh.

The Committee recommended that—

(i) in the case of Regional Bills, copies of Bills as introduced be again circulated to the Members alongwith a tabulated statement containing the recommendations of both the Regional Committees ;

(ii) a Rules Revision Committee be appointed to consider the existing Rules of Procedure so as to suggest amendments, wherever necessary ;

(iii) the question Hour be dispensed with on Friday, the 10th April, 1964 and, if necessary, the sitting be extended to dispose of the following business :—

(a) The Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, 1964 (As reported by the Regional Committees);

(b) The Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, 1964 (As reported by the Regional Committees) ;

(c) The Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964 ;

[Mr. Speaker]

(d) The Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill, 1963 ;

(e) The Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill, 1964 ; and

(f) The Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, 1962 (Non-official Bill as passed by the Punjab Legislative Council) ;

(iv) the adjournment motions etc., be not taken up on the 10th April, 1964.

No change was suggested in the business already fixed for the 15th, 16th and 17th April, 1964.

CHANDIGARH : HARBANS LAL,
The 9th April, 1964. Chairman

Excise, Taxation and Capital Minister (Shri Ram Saran Chand Mital) : Sir, I beg to move—

That this House agrees with the recommendations contained in the Sixth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House agrees with the recommendations contained in the Sixth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Question is—

That this House agrees with the recommendations contained in the Sixth Report of the Business Advisory Committee.

The motion was carried.

ANNOUNCEMENT BY SECRETARY

Mr. Speaker : The Secretary will make some announcement.

Secretary : Under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the following Bills passed by the Vidhan Sabha and transmitted to the Punjab Legislative Council, have been agreed to by the said Council without any amendment/recommendation on the 8th April, 1964—

(1) The Punjab ancient and Historical Monuments and Archaeological Sites and Remains Bill, 1964.

(2) The East Punjab Molasses (Control) Amendment Bill, 1964.

(3) The Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill, 1964.

2. I have also to inform the House that the amendment made by the Punjab Vidhan Sabha in the Punjab State Legislature (Prevention of Disqualification) Amendment Bill, 1964, on the 3rd April, 1964, has been agreed to by the Punjab Legislative Council at its meeting held on the 8th April, 1964.

BILLS

THE PUNJAB PANCHAYAT SAMITIS AND ZILA PARISHADS (AMENDMENT) BILL, 1964

(as reported by the Regional Committees)

*(*Resumption of Discussion*)

Mr. Speaker : Now discussion on the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, 1964, will be resumed. The other day a closure motion was moved when the House adjourned. Now I put that closure motion. Question is—

That question be now put.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Would the hon. Minister concerned like to reply to the debate?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਤਨੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੋਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House will now proceed to consider the Bill Clause by Clause.

New clause after clause 1 as inserted by the Punjabi Regional Committee

Mr. Speaker : The Punjabi Regional Committee has recommended a new clause after clause 1 and the hon. Chief Minister has given notice of an amendment to this clause.

(*The Chief Minister was not present in the House.*)

Local Government and Welfare Minister (Sardar Gurbanta Singh) : Sir, I beg to move—

In the proposed clause (cc), *for* 'in that election' occurring thrice *substitute* 'in the election under sub-clause (1) of clause (a).'

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed clause (cc), *for* 'in that election' occurring thrice *substitute* 'in the election under sub-clause (1) of clause (a)'.

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਪੰਚਾਇਤ ਐਂਡ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਐਕਟ, 1961 ਵਿਚ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਚੰਗੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਮਾੜੀ ਸੋਧ ਸੀ, ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨਲ

---

*Note:— For previous discussion on the subject please refer to P. V. S. Debates, Vol. I, No. 34, dated the 8th April, 1964.

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਟਾ ਲਿਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਠੀਕ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜਮਹੂਰੀ ਅਦਾਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਅਸੈਂਬਲੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਾਂਗ 5 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਵੀ 3 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਲਾਨ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਹੀ 3 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਚੰਗੀ ਸੋਧ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਕੰਪਰੀਹੈਂਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਉਂਦੀ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਵੀ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਕਨਸੋਲੀਡੇਟਿਡ—ਅਮੈਲਗਾਮੇਟਿਡ ਬਿਲ ਲਿਆਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਇਸੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹਨ; ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਐਕਟ, ਦੂਸਰਾ ਗਰਾਮ ਸਭਾ ਐਕਟ ਹੈ। ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸੁਝਾਉ ਦਿਉ ਤਾਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਕੰਸੋਲੀਡੇਟਿਡ ਐਕਟ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਔਰ ਕੋਈ ਕੰਸੋਲੀਡੇਟਿਡ ਐਕਟ ਨਹੀਂ ਲਿਆਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਛੁਰਾ ਖੋਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਰਾਇਜ ਸਨ ਔਰ ਹੁਣ ਜ਼ੈਲਦਾਰ, ਔਰ ਇਨਾਮਦਾਰਾਂ ਦੀ, ਇੰਸਟੀਚੂਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰਕੇ, ਨਾਕਸ ਗੱਲਾਂ ਰਾਇਜ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਅਮੈਲਗਾਮੇਟਿਡ ਐਕਟ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸੋਧਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਦਫਾ ਹੀ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸੋਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਰਵੇ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਿਰਣਾ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰੀ ਨਾਕਸ ਰਾਏ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜੋ ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਹ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਤਨੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਦਾਰੇ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਗੈਰਾ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੁਣ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਦਾਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਜਾਤੰਤਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਰਕਾਰ ਤੰਤਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਲਈ ਜੋ ਫੰਡਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੰਡਜ਼ ਨੂੰ ਡੀ. ਸੀ., ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਵਗੈਰਾ ਜਿਤਨੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਆਪਣੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਫੈਂਸ ਫੰਡ ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੇਵਿੰਗ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਸ ਦੇ ਕੋਟੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਫੰਡਜ਼ ਵੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਫੰਡਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਰੁਹਜਾਨ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੋਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ

ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੈਸਾ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਆਨਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਫੰਡ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਹਾਂ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਡੀਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰੇਰਨਾ ਕਰਨ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੰਡਜ਼ ਲਈ ਚੰਦੇ ਦੇਣ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਫੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਪੈਸਾ ਦੇਣ ਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਖਰੀਦਣ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਪੈਸਾ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸਾ ਕਢ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜੀ ਰੋਕ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਸਮਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਹਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਸਰਕਾਰ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਡਿਸਕਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਸੈਂਬਲੀ ਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਜਦੋਂ ਅਖਤਿਆਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈ.................

ਸਥਾਨਕ ਸਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਹੀ ਬਹਿਸ ਕਰੋ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਸੋਧਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕਮੀਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਾਣ· ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਾਰ ਐਂਡ ਅਗੇਂਸਟ ਬੋਲੋ । **(The hon. Member should speak in favour or against the amending clauses of the Bill.)**

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਲ ਸਪੋਰਟ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ If the Government is prepared to introduce other progressive elements in this Bill, then we stand for it and if the Government is bringing this amendment just to solve some of their constitutional difficulties, then this also must come on the record of the Sabha.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਲਕੁਲ ਹੱਦ ਵਿਚ ਹਨ । ਆਪ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਪਾਵਰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰੀਮੂਵ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਵਰ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਗਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਕੋਪ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਅਬਜੈਕਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਸਕੋਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ । **(The hon. Minister is right. The hon. Member's remarks do not fall within the scope of the Bill.)**

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਿਵਾਏ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਪੈਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਆਰਡਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਮਹੂਰੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਹਾਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਹੱਕ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ? This will be the touchstone of the democratic principles. ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਮਹੂਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਜਮਹੂਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਹ ਜੋ ਡਿਸਕਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਇਕ ਕਦਮ ਹੋਰ ਅਗੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗੇ ਤਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਏਜੈਂਟ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੋਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਗਲ ਨੂੰ ਵਕਤ ਲਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰਾਜੋਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਹੀ ਡਿਸਕਸ ਨਾ ਕਰੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਗੇ ਹੋਰ ਬਿਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। (All these things should not be discussed while speaking on this Bill as another Bill in this connection is being sponsored.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਤੇ ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਚਾਂ, ਸਰਪੰਚਾਂ, ਸਮਿਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਰਾਈਟਸ ਨੂੰ ਕਰਟੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਛਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਚੰਗੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਊਣਤਾਈਆਂ ਮੈਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਗੌਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਸਮੁਚਿਤ ਬਿਲ ਅਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਤਕਾਜ਼ਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਵੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਾਏ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਇਕ ਦਫਾ ਹੀ ਬੈਠਕੇ ਇਸ ਦੇ ਜੋ ਮੁਖਤਲਿਫ ਪਹਿਲੂ ਹਨ, ਕਮੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਉਵਰਆਲ ਨਵਾਂ ਬਿਲ ਲੈ ਆਉ। ਖੈਰ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਰਖ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਇਸ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਨੀਅਤ ਹੈ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। (ਵਿਘਨ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਅਗੇ ਜਾਣ ਲਗਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਲੋਜ਼ਰ ਮੋਸ਼ਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਜਨਰਲ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਅਲਾਊ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਤੁਸੀਂ ਥਰਡ ਰੀਡਿੰਗ ਤੇ ਬੋਲ ਲੈਣਾ। (Comrade Josh wanted to speak,

therefore he was allowed. The hon. Member may speak at the third reading stage.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਥਰਡ ਰੀਡਿੰਗ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਆਪ ਨੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਜਨਰਲ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਚਲੋ ਕਰ ਲਉ । Very well. Let the hon. Member proceed.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ 3 ਸਾਲ ਦੀ ਥਾਂ 5 ਸਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਰਦੇ ਵਕਤ ਇਕ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁਆਪਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗਲ ਰਖ ਦਿਤੀ ਹੈ that 'whole time salaried servants' shall be substituted.

ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਦੇ ਹਨ............

ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਲੋਕਕਾਰਜ ਮੰਤਰੀ ਕਲਾਜ਼ ਦੋ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਸ਼ਰੀਫ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਡਿਲੀਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸਬਸਟੀਚੂਟ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਾਜ਼ ਕਢ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਸਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕੱਢ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿਲੀਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਲੇਕਿਨ ਬਿਲ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਨਣੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਰਕੂਲੇਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। (The Report of the Punjabi Regional Committee has been circulated.) After this we are adopting an other procedure as decided in the meeting of the business advisory Committee.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਜ਼ ਡਿਲੀਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਤੁਹਾਡੀ ਗਲ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ (ਹਾਸਾ) (The Government have accepted the proposal of the hon. Member without entering into discussion.) (*Laughter*)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕਲਾਜ਼ ਡਿਲੀਟ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਇੰਡੀਕੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਜ਼ ਕੱਢ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅਜੇ ਭੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕਲਾਜ਼ ਦੋ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਬਿਲ ਆਇਆ ਸੀ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਲਾਜ਼ 2 ਨੂੰ ਡੀਲੀਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਲਾਜ਼ ਦੋ ਡੀਲੀਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕ ਨਈ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਲੇਡੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੋਆਪਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਆਪਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਸੀ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ ਤਾਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਖਦਸਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਲਾਜ਼ 2 ਡੀਲੀਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਨਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੋਰਿੰਡਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕੋਆਪਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਕੋਆਪਸ਼ਨ ਭੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ :—

> "Provided that after the first general election of primary Members of Panchayat Samitis is held...."

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਲੜਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਆਪਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਝਾਉ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਵਿਚ 4 ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ 4, 5 ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, 20, 30 ਮੈਂਬਰ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੋਟਾਂ ਮਿਲਣ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਆਪਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਲਈ ਇੰਨੀ ਖੇਚਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂਬਰ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਨਾ ਲਗੇ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਸੁਝਾਉ ਉਤੇ ਗੌਰ ਕਰੇਗੀ।

(At this Stage Chaudhri Darshan Singh rose to speak.)

Mr. Speaker : The hon. Member should not make a long speech on it.

Chaudhri Darshan Singh : Mr. Speaker, I will take only 5 minutes for expressing my ideas.

Mr. Speaker : I thought that the hon. Member would take only one minute.

Chaudhri Darshan Singh (Nakodar) **:** Then, I should sit down.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ 7 ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰਮੀਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਲਾਈਫ 5 ਸਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੈਲਕਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਜੋ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਕਸੀਮ ਹੈ ਤਕਸੀਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਝਗੜਾ, ਪਾਰਟੀ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਐਵਾਇਡ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਨਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਨੰਬਰ 4 ਹੈ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦਿਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸੁਣਿਆ ਕਨਰਗੇ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਉਹ ਇਖਤਿਆਰ ਉਸ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਥੱਲੇ ਦੇ ਅਫਸਰ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਹੇਠ ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੱਲੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀ ਭੀ ਹਲਕਾ ਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਟੇਟਸ ਭੀ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਜਾਂ ਮਿਉਨਿਸਪੈਲਟੀਜ਼ ਦੇ ਵਾਰਡ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੀ ਵਾਰਡ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਆਵੇਗੀ। ਹਰ ਇਕ ਬਿਲ ਦੀਆਂ 10, 12 ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਬਿਲਾਂ ਲਈ ਇਕ ਅਲਹਿਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਕਾਲ ਕਰ ਲਉ ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਬਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਲਈ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਵਿਚੋਂ 5 ਫੀਸਦੀ ਪੈਸਾ ਪਰਾਪਰਲੀ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਪੈਸਾ ਬੀ. ਡੀ. ਉਜ਼. ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੀਡਜ਼ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਰੁਪਿਆ ਵੇਸਟ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਥਾਨਮ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਤੀਸਰੀ ਪ੍ਰੋਪੋਜ਼ਲ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । 1962 ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਨਿਸਟਰ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਜਟ ਵਿਚ 228 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਜਟ ਦਾ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ 224 ਬਲਾਕ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ ।

Mr. Speaker : The hon. Member should not go beyond the scope of the Bill.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੇਰੀ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ 225 ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ 175 ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਹਨ ।

Planning and Public Works Minister (Sardar Darbara Singh) : At that time, this was corrected during the discussion on the Bill.

Chaudhri Darshan Singh : Yes, it was corrected; the Chief Minister apologised; the hon. Minister apologised. ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਡਿਸੈਪਰੀਟੀ ਅਤੇ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ......

Mr. Speaker : That has nothing to do with this Bill. The hon. Member should not go beyond the scope of the Bill.

Chaudhri Darshan Singh : I am quite relevant, Sir. I am not going beyond the scope of the Bill.

Mr. Speaker : It does not behove the hon. Member. He is a lawyer.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੇਰੀ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਦੋ ਬਲਾਕ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ । 110 ਪਿੰਡ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 130 ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਮੇਰੀ ਖਾਤਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਟਿਕਟ ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ , ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਲਉ । ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਡੀਲਿਮੀਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । 50 ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਕ ਬਲਾਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਉਠੇ ।)

Mr. Speaker : Comrade Josh has already spoken on this Bill.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਹਨ ।

Mr. Speaker : I will not allow discussion beyond the scope of the Bill.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ (ਫੂਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲਾਜ਼ ਨੰਬਰ 3 ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਾਇਮਲਟੇਨੀਅਸਲੀ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਨਿਸਟਰ ਬੈਠੇ ਰਹੇ । ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਚੋਣਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ । ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ । ਉਥੇ ਇਕ ਦੋ ਪਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਰਿਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਉਹ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਬਲਾਕਸ ਦੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਕ ਦੋ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਰਿਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਲੈਕੂਨੇ ਨੂੰ ਰੀਮੂਵ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਦਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਹੈ । ਬਿਲ ਦੇ ਏਮਜ਼ ਅਤੇ ਔਬਜੈਕਟਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ । ਇਕ

ਪਚਾਇਤ ਰਿਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਸਫਰ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਲੋਕ 2, 2 ਅਤੇ 3, 3 ਸਾਲ ਤਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਦਰਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਸ ਲੈਕੂਨੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਦਬੰਦੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਕੈਬੀਨਿਟ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਦਬੰਦੀਆਂ ਕਰਨ ਨਾ ਤੁਰ ਪੈਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਉਪਾਉ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਬਣ ਜਾਵੇ । ਦੂਸਰੀਆਂ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀਆਂ 2, 2, ਅਤੇ 3, 3 ਸਾਲ ਦੀ ਟਰਮ ਵੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਫਾਰਮਿਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਇਕ ਪਧੱਰ ਤੇ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਇਸ ਲੈਕੂਨਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਪੁਟਿਆ ਗਿਆ । ਅਸੈਂਬਲ ਵਿਚ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਹੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਰਸ਼ ਥਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ । ਬਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਰੀਸਰਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਡੀਫੈਕਟਸ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਬਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਧ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ (ਜਹਾਨ ਖੇਲਾਂ, ਐਸ. ਸੀ.) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 5 ਸਾਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਹਾਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ । ਹੁਣ ਚੂੰਕਿ ਸਮਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵੀ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੁਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸੈਟਿਸਫਾਈਡ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਡਾਇਰੈਕਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਹੋਵੇ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਪੰਚਾਂ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਹਾਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਆਦਮੀ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇ । ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । 16, 17 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਦਮ ਇਤਮਾਦ ਦਾ ਮਤਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰੀਜੈਕਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਤਕ ਦੋਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ ਅਦਮ ਇਤਮਾਦ ਦਾ ਮਤਾ ਲਿਆ ਕੇ ਰੀਜੈਕਟ ਕਰਵਾ ਲਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਪਕਾ ਬਣਿਆਂ ਬੈਠਾ ਰਹੇਗਾ । ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਅਸੀਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਚੋਣ ਡਾਇਰੈਕਟ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

चौधरी राम सरूप (साम्पला) : स्पीकर साहिब, जो अमैंडमैंट पंजाबी रिजिनल कमेटी ने हरिजनों के बारे में की है मैं उसे ठीक नहीं समझता। उस के बारे में मैं मास्टर जी से अर्ज़ करना चाहता हूं कि उन को गौर करना चाहिये कि अब जो अमैंडमैंट होगी उस की रू से यह होगा कि जो हरिजन मेम्बर पंचायत समितियों के इलैक्शन के वास्ते दरखास्तें देगा, इलैक्शन लड़ेगा और हार जाएगा तो उस की कोआपशन हो सकती है, यह तरीका गल्त है। इस तरह नहीं होना चाहिए। अच्छे आदमी आम तौर पर इलैक्शन लड़ना पसंद नहीं करते क्योंकि इस में बड़े झगड़े होते हैं। इस लिये यह बड़ी भारी गलती होगी अगर इस अमैंड-मैंट को मंजूर कर लिया गया। (विघ्न)। हमारी तो कोआपशन होती ही नहीं है, औरतों की होती है लेकिन जो डीफीट हो जाएं उन की कोआपशन नहीं होनी चाहिए। यह उन के साथ ज्यादती है। समितियों में भले आदमियों को लाने की जरूरत है, इस लिए इस तरह से उन को नहीं ला सकेंगे। जो इलैक्शन लड़ना चाहते हैं, दरखास्त दे दी। बाहिर गए ही नहीं। सौ सौ आदमियों की पंचायत होगी। हर एक आदमी को फिरना पड़ेगा। आप जानते हैं कि उस का कितना खर्च होगा। इस खर्च को बचाने के लिए हरिजनों को वहां पर रियायत दी गई थी कि जो आदमी उन में से अच्छा हो उसको कोआप्ट कर लिया जाए। इस अमैंड-मैंट के बाद उसकी कोई गुंजायश नहीं रहती। इसलिए यह असूलन एक गलत काइदा है कि जो आदमी डिफीट हो चुका हो फिर उसको मैम्बरशिप के लिए चुना जाए। मैं मास्टर जी से दरखास्त करता हूं कि यह एक गौर-तलब मामला है इसे इधर या उधर के पक्ष को देख कर न करें। अगर आप ने आज ऐसा किया तो फिर आप को इस के लिए बाद में अमैंडमैंट लानी पड़ेगी। बल्कि, जैसा कि मैंने पहिले कहा, औरतों के सिलसिले में भी कोआप्शन का सिलसिला है उन के साथ भी यही सलूक होना चाहिए कि जिस को बेहतर समझा जाए उसको कोआप्ट कर लिया जाए।

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : अध्यक्ष महोदय, यह जो तीन साल की बजाय पांच साल के लिए कर दिया गया है और इस सम्बन्ध में जो अमैंडमैंट की गई है उसका मैं स्वागत करता हूं। दूसरी बात हल्काबन्दी की है। मैं समझता हूं कि हल्काबन्दी होनी ही चाहिए। इस सम्बन्ध में आपोजीशन की तरफ से जो तज़वीज की गई है उसकी मैं मुखालफित करता हूं क्योंकि एक बलाक का जो चुनाव हल्का है वह हर हालत में वाईड ही होना चाहिए। वाईड सर्क्ल में से अच्छे आदमी का ढूंढना आसान हो जाता है बिलमुकाबिल एक काम्पैक्ट सर्कल के जहां पर कि सिर्फ चन्द एक आदमियों में से ही सीलैक्शन होती है। आज भी ऐसी मिसालें मौजूद हैं जहां पर कि छोटे एरिया में लोग नैशनल ख्यालात को नज़रअन्दाज़ करते हैं, नैशनल कायदे के बरखलाफ बात करते हैं। जहां पर उन्होंने एक कम्युनिटी के बेसिज़ पर आरगैनाई-ज़ेशन की हुई है। कम्युनल बिना का काम करते हैं। ऐसी फोरसिज़ को दबाने के लिए सब से बढ़िया तरीका यह है कि सर्कल को ज्यादा से ज्यादा बड़ा किया जाए ताकि वोटरों को इस बात का मौका मिले कि वह बढ़िया से बढ़िया आदमी को सीलैक्ट करके भेजें। इसलिए, आपो-जीशन की तरफ से जो आर्गुमैंट दिया गया है वह कतई गलत है और ऐक्स्पीरिएंस तथा मौजूदा हालात के खिलाफ है। इसके अलावा उन्होंने एक और बात कोआप्शन के बारे में कही। उन का कहना है कि कोआप्शन उसी आदमी की नहीं होनी चाहिए जिस ने कि इलैक्शन

में हिस्सा लिया हो और वह जीत न सका हो। मतलब यह है कि जो आदमी सेवा भाव रखता हो, जो चाहता हो उसे तो न लिया जाए और दूसरों को ले लिया जाए। अध्यक्ष महोदय, आज भी मेरे जिला में ऐसी मिसालें हैं कि इस आधार पर सरपंच अपने मन मर्ज़ी के आदमियों को लाना चाहते हैं। मेरे पास इस सम्बन्ध में लैटर और तार की कापियां मौजूद हैं कि एक आदमी जो कि बहुत होशियार था इलैक्शन में खड़ा हुआ। वहां से लैंडलार्ड ने डिफीट किया और डिफीट करने के बाद वह चाहते हैं कि किसी आदमी को बना लें। महकमा के कहने के बावजूद आज तक सरपंच मुखालिफत करता रहा है ताकि वह अपनी मर्ज़ी के मुताबिक ला सके। यह चीज़ चल रही है। मैं तो बल्कि यह दरखास्त करूंगा कि सरकार ऐसे सरपंचों को सस्पैंड करे जो ऐसे आदमियों को नहीं लाना चाहते। अगर मेरी गुस्ताखी मुआफ की जाए तो मैं कहूंगा कि जो आनरेबल मेम्बर बोले हैं वह एक कम्युनिटी में, एक कम्मुनल चीज़ में विश्वास रखते हैं और इसलिए......

Mr. Speaker : No reflection on other Members of the House please.

श्री बाबू दयाल शर्मा : अध्यक्ष महोदय, मैं किसी का नाम नहीं ले रहा। मैं यह कह रहा हूं कि जो मेम्बर साहिब बोले हैं उन का एक कम्युनल ग्रोह है, एक कम्युनिटी है। वह इसी बात पर डिपैंड करते हैं और चाहते हैं कि हल्के छोटे हों ताकि वह इस तरह के कम्यु-निटि और कम्युनल फर्क को बनाए रखें।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਕਾਂਸਟੀਚੂਏਂਸੀਜ਼ ਹਨ, ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਕਾਂਸਟੀਚੂਏਂਸੀਜ਼ ਹਨ। ਕੀ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਸਟੀਚੂਏਂਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਅਪਣਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਵੀਊ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਬਾਬੂ ਦਿਆਲ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਕਰੋ। (The hon. Member is giving his own point of view. Shri Babu Dayal should now please wind up.)

श्री बाबू दयाल शर्मा : एक मिनट में वाईंड अप करता हूं। एक बात उन्होंने कही कि असेम्बली और लैजिस्लेचर के अन्दर तो रीकाल न किया जाए, और उन को क्यों रीकाल किया जाए। अध्यक्ष महोदय, मैं आप के सामने एक मिसाल पेश करता हूं। बढ़ौनी पंचायत का सरपंच बड़ा शरारती और निकम्मा है। [illegible] 50 एकड़ ज़मीन तीन सौ रुपए में फरोखत कर दी। वहां के बी. डी. ओ., ऐस. डी. ओ. वगैरा ने उसको डिसएप्रूव किया रूल 25 के तहत। लेकिन उसने कम्युनिटि के बेसिज पर उसे एप्रूव कर दिया। इसलिए मैं यह कहूंगा कि जो यह काम करने का तरीका है यह गलत है।

तो मैं अर्ज करूंगा कि जो अमैंडमैंट पेश की गई है वह मौजूदा मुश्किलात की बिना पर पेश की गई हैं ताकि सिस्टम को ठीक और दुरुस्त किया जाए। यह जो हमारे क्रिटिक्स हैं इन को पता नहीं कि ऐक्सपीरीएंस क्या है, मुश्किलात क्या हैं। इसलिए उन की बात को नहीं माना जाना चाहिए। मैं भी खुद जहां पर ठीक समझता हूं गवर्नमैंट की पालेसीज़

[श्री बाबू दयाल शर्मा]

की मुखालफत करता हूं लेकिन ग्रापोजीशन के लोग ऐसी बातें पेश करते हैं जो कि बदले हुए हालात के खिलाफ हैं। इसलिए मैं उन का विरोध करते हुए इस बिल की हिमायत करता हूं।

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : स्पीकर साहिब, यह जो पंचायत समिति ग्रौर ज़िला परिषद संशोधन बिल हाउस में ग्राया है इस सम्बन्ध में मैं ग्राप के द्वारा ग्रपने विचार हाउस के सामने रखना चाहता हूं। जहां तक पंचायती ग्राधार को सरकार ने माना है यह एक सराहनीय कदम है लेकिन इसकी तरतीब जो सरकार ने की है वह, मैं समझता हूं कि ग्रच्छे ढंग से नहीं की। मिसाल के तौर पर कोग्राप्शन की बात है। ग्राम तौर पर देखा गया है कि कोग्राप्शन होते वक्त वहां भ्रष्टाचार चलता है। लोग वहां से दूर हट जाते हैं क्योंकि वह समझते हैं कि कोग्राप्शन में तो ग्रा ही जाएंगे ग्रौर किसी तरह से ग्रपने वोट किसी गलत ग्रौर शक्तिशाली व्यक्ति को दे देते हैं चाहे वह किसी ढंग से हो, चोरी से हो या किसी ग्रौर तरह से हो। इसलिए, कोग्राप्शन को उड़ा देना चाहिए। जम्हूरियत के लिए भी यह कदम कोई ग्रच्छा कदम नहीं है। हरिजन भाइयों को यह फैसिलिटी दी गई, हक दिया गया तो ग्रच्छी बात है लेकिन चुनाव में तो ग्रच्छा यही है कि वह चुनाव में ग्राए। यह जो 4 हरिजन ग्रौर एक स्त्री को कोग्राप्शन का हक दिया गया है वह चुनाव से ही ग्राए तो बेहतर है। हां उनकी सीटें रीज़र्व हो जाएं। इस से उन का मनशा पूरा हो सकता है।

इसी तरह से पंचायतों को मजबूत करने के लिए मैं ग्रर्ज़ करूं कि गांव में जो लोकल रेट लिया जाता है वह इसी मक्सद से लिया जाता है ताकि वहां पर तालीमी ग्रदारों को मजबूत किया जाए। प्राईमरी स्कूलों को मज़बूत किया जाए। इसलिए यह रुपया वहां पर ही रहना चाहिए।

इसके ग्रलावा पंचायती राज को मज़बूत करने के लिए मैं ग्राप के द्वारा एक ग्रौर सुझाव देना चाहता हूं कि यह जो बी. डी. ग्रोज़ की बला बीच में डाल दी गई है इस को दूर करना चाहिए। यह बीच में इन्द्रपुरी ग्रौर रास रचाने वाला महकमा पंचायतों के लिए लानत है ग्रौर पंचायतों के हकूक पर छापा है। उन के सामने पंचायत समितियां कोई वजूद नहीं रखतीं। वह वहां पर ग्रफसरों की तरह हुकम करते फिरते हैं।

श्री ग्रध्यक्ष : ग्राप रैलेवेंट रहें। यह बिल के स्कोप के बाहर की बातें हैं। (The hon. Member should be relevant. These things are beyond the scope of the Bill.)

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, यह भी एक बड़ा ग्रहम मामला है। बी. डी. ग्रोज़ पंचायतों ग्रौर ब्लाक समितियों को हसब करते हैं। उनके हकूक को मारते हैं। उन की हाज़री में पंचायती राज बेमायनी हो जाता है। इसलिए मैं प्रार्थना करूंगा कि पंचायतों को शक्ति देने के लिए जरूरी है कि बी.डी.ग्रोज़ का महकमा बीच में से उड़ा दिया जाय।

इसी तरह मैं कहना चाहता हूं कि पंचायत एक किस्म की जनता की उसी तरह से बाडी है जैसे कि ग्रसेम्बली है। वह एक छोटे हल्के की सरकार है। इसी तरह से पंचायत समितियां ग्रपने हल्के की सरकार हैं। तो ग्रगर पंचायत समिति किसी हल्के में यह महसूस करती

है कि वहां पर शराब का ठेका न उठाया जाए और इस सम्बन्ध में वह रैज़ेल्युशन पास करती है तो सरकार को उस रैज़ोल्यूशन को मानना चाहिए। इसी भावना के तहत अगर वह यह पास करती है कि फलां इलाका कहत ज़दा है तो गवर्नमैंट को उन की बात को पूरा वज़न देना चाहिए। लोहारू और तोशाम की पंचायत समितियों ने रैज़ोल्यूशन भेजा है लेकिन सरकार वहां पर कहत को मानने के लिए तैयार नहीं हालांकि लोग वहां पर भूकों मर रहे हैं। इस तरह से पंचायतों को इगनोर किया जाता है। इसी तरह से मैं कहूंगा कि जो ज़िला परिषद् के चेयरमैन का चुनाव है वह पंचायतों से, सरपंचों से होना चाहिए (घंटी) (शोर)।

श्री बाबू दयाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। यह जो आनरेबल मैम्बर बोल रहे हैं क्या यह बिल पर बोल रहे हैं और रेलेवेंट हैं ?

Mr Speaker : This is no point of order.

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, जो मैं ने कहना था वह मैं ने कह दिया है अब मैं चाहता हूं कि सरदार गुरबन्ता सिंह इन बातों का जवाब दें।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਇਹ ਚੰਗੀਆਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਾਹਣਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਲਾਈਫ ਸੀ ਉਹ ਥੋੜਾ ਪੀਰੀਅਡ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਅਗਲੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤਕ ਪੂਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਟਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚ ਔਰ ਸਰਪੰਚ ਨਵੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਵਿਚ ਹਾਰ ਗਏ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਚੰਗਾ ਸਿਸਟਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਪਰ ਲਿਆਂਦੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹਲਕੇਬੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਲਕੇਬੰਦੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਲਕੇਬੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਇਕ ਹਲਕੇ ਦਾ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਂਟੇਟਿਵ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਗੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਹਲਕੇ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਰੀਮੂਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜੇ ਹਲਕੇ ਨਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਾਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦੀ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹਲਕੇਬੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਸਪੋਜ਼ਲ ਆਫ ਵਰਕ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]
ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕਮਾਂ ਵਿਚ ਮਸਰੂਫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡਿਸਪੋਜ਼ਲ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਈ ਚੰਗੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਦਸੀਆਂ ਨੇ। ਇਕ ਗਲ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਿਸਟਮ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਹੋ ਸਿਸਟਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਵੇਗਾ ਔਰ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਹੋਰ ਹੋਣਗੇ। ਸੋ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਇਤਨੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਤੇ ਫਲਾਨੇ ਬਲਾਕ ਦੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਾਕ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ, ਇਹ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ-ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ) ਕਈ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਤੇ ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਘਟ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬਲਾਕ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਅਬਾਦੀ ਵਧ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉਸ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਘਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਕਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਐਸੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਦਸ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਘਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਜਿਹੜੇ ਚੁਣ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਲੰਧਰ ਤਹਿਸੀਲ ਔਰ ਨਕੋਦਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਦੋ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਉਥੇ ਇਕ ਬਲਾਕ ਵਿਚ 130 ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਤੇ ਇਕ ਵਿਚ 120 ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਕੰਟਰੋਵਰਸੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਬਲਾਕ ਬਣਾਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਲਾਕ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਔਰ ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਚਾਰ ਬਲਾਕ ਨੇ ਔਰ ਨਕੋਦਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਦੋ ਬਲਾਕ ਨੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਛੱਡ ਦਿਉ ਇਸ ਕੰਟਰੋਵਰਸੀ ਨੂੰ। (I would request the hon. Minister to leave this controversy now.)

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਲਾਕ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਣਦੇ ਨੇ ਔਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ । ਤੇਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਆਪਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਆਪਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖਿਚਾਤਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕੋਆਪਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਔਰ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਔਰ ਬਾਕੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਾਧੂ ਵੋਟ ਲੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਆਪਟ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਰੀਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ।

ਫਿਰ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇ ਬਣ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ । ਇਹ ਵੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਆਲਾਵਾ ਕਈ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਬ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕੇਬੰਦੀ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਰੀਜ਼ਨ ਐਕਸਪਲੇਨ ਕਰ ਦੇਣ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।

Mr. Speaker : It is a matter of opinion.

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed clause (cc), *for* "in that election "occurring thrice *substitute* "in the election under sub-clause (i) of clause (a)"

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That new Clause after Clause 1, as inserted by the Punjabi Regional Committee to be numbered as clause 2, and as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

NEW CLAUSE AFTER CLAUSE 3 AS INSERTED BY THE PUNJABI REGIONAL COMMITTEE

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੁਰਿੰਡਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਮਜਬੂਰ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦਾ ਇਕ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਣਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਦੋ ਮੈਂਬਰ

10.00 a.m.

ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵਿਚ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਤੇ ਸੀਰੀਆਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਕੋਆਪਟ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੰਚ ਨੂੰ ਕੋਆਪਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕੋਆਪਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੋਆਪਟਿਡ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਲੜਾਕੂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਜੋ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖ ਸਕਣ।

ਸਥਾਨਕ ਸਾਸ਼ਨ ਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਆਪਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਬਣਨ ਦੇ ਐਲਿਜੀਬਲ ਹੋਣ, ਪੰਚ ਹੋਣ, ਸਰਪੰਚ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਹੀ ਗਲ ਹੈ, ਕੋਈ ਖਾਸ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ........

Mr. Speaker : No please. This is wrong. The hon. Member had finished.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਅਜ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਬ ਦੀ ਕਾਪੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਲ ਮਹਿਤਾ ਰੂਪ ਲਾਲ ਨੇ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਏ. ਡੀ. ਸੀ. ਗੁੜਗਾਂਵ ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ ...... (ਵਿਘਨ) ਹਟਾਇਆ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਛੋਟਾ ਹੈ ....

Mr. Speaker : No please. This is no point of order.

ਚੌਧਰੀ ਬਾਲੂ ਰਾਮ (ਅਨੰਦਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਬਿਲ ਤਾਂ ਪਾਸ ਹੋ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਫਿਰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਕ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਇਸ ਦਾ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ....

Mr. Speaker : The hon. Member is going beyond the scope of the Bill. He may please resume his seat.

Mr. Speaker : Question is—

That new clause (after clause 3) as inserted by the Punjabi Regional Committee, renumbered as clause 4, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 4 RenumbeelraCsaduse 5.

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਪਾਇਲ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ. ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਡੀ. ਸੀ. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਪਾਵਰ ਡੈਲੀਗੇਟ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਪਾਵਰ ਆਪਣੇ ਸਟੇਟਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੀਵੇਂ ਸਟੇਟਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਨਾ ਡੈਲੀਗੇਟ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ। ਇਹ ਪਾਵਰ ਉਸੇ ਦੇ ਸਟੇਟਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਹੋਵੇ।

Mr. Speaker : Question is—

That clause 4, renumbered as clause 5, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 5 Renumbered as Clause 6.

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਪਾਇਲ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਕੁਝ ਲੰਗੜੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਰੀਕਾਂਸਟੀਚਿਊਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਵਿਯਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਕ ਸਬ-ਡਿਵੀਯਨ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸਬ-ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਕ ਸਬ-ਡਿਵੀਯਨ ਦੇ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਦੂਸਰੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਪਾਸ ਕਿਵੇਂ ਚਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਦ ਕਿ ਬਲਾਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ, ਅਮਲਾ ਫੈਲਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਰੀਡੀਮਾਰਕੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਿਤੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Question is—

That clause 5, renumbered as clause 6, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 6 Renumbered as Clause 7.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 6, renumbered as clause 7, stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 7 Renumbered as Clause 8.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 7, renumbered as clause 8, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Local Government and Welfare (Sardar Gurbanta Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees and as amended, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees and as amended, be passed.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ (ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਪਿਛਲੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਜੋ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅੜਿਕਾ ਪਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ, ਹੁਣ ਤਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ। ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਬਾਰੇ ਰੂਲਜ਼ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੁਝ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਰੂਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ 70—80 ਫੀ ਸਦੀ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਥੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਬਣ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਅਧ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਉਥੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਹੀ ਨਾ ਬਣੇ । ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਚ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਚੋਣ ਰੁਕੀ ਰਹੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ 16-17 ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਚੁਣ ਲਏ ਸਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਰਹਿ ਗਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨੀ ਸੀ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ 80--85 ਫੀਸਦੀ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਥੇ ਅਗਰ ਕੋਈ ਇਕ ਅਧ ਦੀ ਚੋਣ ਰਹਿੰਦੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰੇ । ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ 5 ਸਾਲ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹਕੂਕ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਰਹਿ ਜਾਣ । ਇਸ ਆਖਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ, ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਵਖਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਵਖਰੀ ਹੈ । ਇਹ ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਇਖ਼ਤਲਾਫ ਆਵੇਗਾ । ਅਤੇ ਇਹ ਰੂਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਇਖ਼ਤਲਾਫ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਇਕ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਸੁਪਰਸੀਡ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਸਰਟੀਫਾਈ ਕਰਵਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਸਟੇਜਾਂ ਰਖ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਅਗੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਇਕ ਆਖਰੀ ਤਰੀਕ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤਰੀਕ ਤਕ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਮੁਕੰਮਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ । ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਵਾਕਿਆਤ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ

ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਸਾਰਾ ਬੰਦੋ-ਬਸਤ ਮੁਕੰਮਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਣਾ ਨਾ ਪਏ । ਇਸ ਲਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਆਖਰੀ ਤਰੀਕ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਫਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁਲਾ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਸ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾਏ ਪਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵੇਰੀ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤਕ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾ ਰਹੇ ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ: ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਰੋ ਪਰ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ (ਹਾਸਾ)

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ: ਇਹ ਸਭ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਹੈ । (ਹਾਸਾ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਮਾਗ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗਲ ਆਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਆਪਣੀ ਟੰਗ ਵਿਚ ਅੜਾਈ ਹੀ ਰਖੀਏ, ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ, ਕਿਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਲਥੇ ਤਾਂ ਪਾਵਰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ । ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣ ਨਾਲ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਪਰਾਪਰਲੀ ਫੰਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਖੁਸ਼ ਅਸਲੂਬੀ ਨਾਲ, ਖਲੂਸ ਦਿਲੀ ਨਾਲ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲੋਗੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ । ਇਹ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਟੰਗਾਂ ਅੜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਬਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ । ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਸ ਹਲਕਾ ਬੰਦੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਧਕੋ ਜ਼ੋਰੀ ਕਿਥੋਂ ਇਹ ਗਲ ਲੈ ਆਏ । ਇਸ ਮਾਸੂਮ ਜਿਹੀ ਚੀਜ ਵਿਚ ਹਲਕਾ ਬੰਦੀ ਆ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਦੇ ਦਿਤਾ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਕਿ ਇੰਨੀ ਕੁ ਸੂਝ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੈ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਵਰ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਵੇਖ ਲਉ ਫਰਕ ਆਪਣੇ ਵਿਚ । ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ।

Mr. Speaker: But they have to say something.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, 3 ਵੀ ਤੇ 7 ਵੀ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲਕੇਬੰਦੀ ਦੀ ਗਲ ਇਸ ਵਿਚ ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਲਭ ਲਈ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਗਈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੇ ਫੁਲ ਸਟਾਪ ਕਾਮੇ ਆਦਿ ਵੇਖ ਕੇ ਆਇਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਪੀਚ ਦਿਉ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਉਹ ਕਰਾਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਕੀ ਪਾਲਿਸੀ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇੰਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

चौधरी राम सिंह (जींद) : स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि हलका-बंदी के बारे में इन्हों ने क्या किया है (विघ्न) ।

Mr. Speaker : The hon. Member is a lawyer. The House is at present discussing the Amending Bill.

Chaudhri Ram Singh : Sir, this Amending Bill will form part of the main Act.

Mr. Speaker : Then, is the hon. Member discussing the main Act ? I would request him to remain with in the scope of the Bill before the House.

चौधरी राम सिंह : मैं यह प्रार्थना करना चाहता हूं कि पिछले तजरबे की बिना पर हम कह सकते हैं कि हारिबल स्टेट आफ आफेयर्ज़ आप अप हुए हैं । अब समितियों के इलेक्शन हुए तो जो चेअरमैन बनना चाहता था उसे अपने वोटरों को 100, 200 मील दूर लेजाकर होटलों में रखना पड़ा । 10—10 हजार रुपया खर्च किया गया और उन्हें एक महीने तक छुपा कर रखा गया । इस लिए मेरी प्रोपोज़ल है कि चेयरमैन की डाइरैक्ट इलेक्शन होनी चाहीए ।

Mr. Speaker : The hon. Member is going beyond the scope of the Bill. I will not allow that.

चौधरी राम सिंह : इससे, स्पीकर साहिब, सारा एक्ट ही कवर होता है ।

Mr. Speaker : I will not allow the hon. Member to go beyond the scope of the Bill.

चौधरी राम सिंह : मैं, वज़ीर साहिब, आप से कह रहा हूं और आप दूसरे मेम्बर से बातें कर रहे हैं, आप सुन नहीं रहे ।

Mr. Speaker : Please do not address the hon. Minister directly.

Chaudhri Ram Singh : Sir, he is talking to another hon. Member and is not listening to me.

Mr. Speaker : It is for me to see.

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

चौधरी राम सिंह : अगर आप सुनना नहीं चाहते तो मैं बैठ जाता हूं ।

ਚੌਧਰੀ ਬਾਲੂ ਰਾਮ (ਅਨੰਦਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤਜਰਬਾ ਹੈ । (ਮੰਤਰੀ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ) ਜੀ ਨਹੀਂ, ਅਜੇ ਤਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਜੇਕਰ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਵਰਗੇ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਆ ਸਕਦੇ । ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਜਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਬੰਦੇ ਨਾ ਆ ਸਕਦੇ । ਸ੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਦਿਆਲ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ , ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਬਲਾਕ ਦਾ ਬੰਦਾ ਦੂਸਰੇ ਬਲਾਕ ਵਿਚ

ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਵੋਟ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ । ਜਿਹੜਾ ਬਲਾਕ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਡੈਫੀਨਿਟ ਪਾਲਿਸੀ ਐਡਾਪਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਇਕ ਇਕ ਹਲਕੇ ਵਿਚੋਂ 2-2, 3-3 ਮੈਂਬਰ ਇਕੋ ਧੜੇ ਦੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਦੋ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਇਹ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਲਕਾਬੰਦੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਪਸ ਦੇ ਝਗੜੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਰੁਕ ਜਾਣ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ । ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਕਨਸਟਰਕਟਿਵ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਚਾਹੁਣ ਆਪਣੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is—

> That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees and as amended, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB GRAM PANCHAYAT (AMENDMENT) BILL, 1964, AS REPORTED BY THE REGIONAL COMMITTEES.

Local Government and Welfare Minister (Sardar Gurbanta Singh) : Sir, I beg to move—

> That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Motion moved—

> That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੰਮਪ੍ਰੀਹੈਨਸਿਵ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਰਪੰਚ ਦੂਸਰੇ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਚਾਰਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰ ਨੋਟਿਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ 10 ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਚਾਰਜ ਦੇ ਦੇਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

6 ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਧੜੇ ਬੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚਿੱਠੀ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਇਤਨੇ ਅਰਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਚਾਰਜ ਦੇਵੋ । ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਦਫਤਰ ਚਿੱਠੀ ਇਸ਼ੂ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਖਾਹਮਖਾਹ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਗਜੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੋ ਡਿਲਿਵਰੀ ਦਾ ਢੰਗ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਰਜਿਸਟਰਡ ਲੈਟਰ ਡਿਲਿਵਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਖ਼ਾਸ ਤਰੀਕਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੋਡ ਆਫ ਸਰਵਿਸ ਜੋ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਸਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪਾਵਰ ਹੈ ਉਹ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਇਸ ਝਗੜੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਈਂਡਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਡੀ. ਸੀ. ਕੋਲ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਸਸਪੈਂਡ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਪਾਵਰ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਫੈਸਲਾ ਦੇਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ ।

ਨਾਰਮਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕੋਈ ਅਥਾਰਟੀ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਅਥਾਰਟੀ ਅਪੀਲ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜੋ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਅਥਾਰਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੋ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਰਪੰਚ ਸਸਪੈਂਡ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਚਾਰ ਪੰਜ ਐਪਰੀਹੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਬਿਲ ਸਬੰਧੀ ਮੇਰੇ ਦਮਾਗ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਤਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਡੀਟੇਲ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਇਕ ਦੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਕਹਿਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨੋਟ ਆਫ ਡਿਸੈਂਟ ਵੀ ਦਿਤਾ ਸੀ ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 5 ਸਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੰਗ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵੀ ਤੰਗ ਹਨ । ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕੋਈ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਚੋਣ , ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਫੇਰ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਮਾਰਕਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹਨ ਕਿ ਸਚਮੁਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ

ਤੰਗ ਹਾਂ । ਇਹ ਸਮਾਂ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਜ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਨੂੰ ਅਜੀਬ ਲੱਗੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਸੀਂ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 5 ਸਾਲ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਇਕ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਮਾੜੀ ਵੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚ, ਸਰਪੰਚ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਉਸ ਤੋਂ ਚਾਰਜ ਲੈਣ ਦੇ ਢੰਗ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪਰੋਸੀਜਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਚਾਰਜ ਨਾ ਦੇਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਚਾਰਜ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰ-ਅਸਰ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ, ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਦੀ, ਐਮ. ਐਲ. ਸੀਜ਼. ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਨੰਬਰ 3 ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਸਬ-ਕਲਾਜ਼ (3) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ-

> "On receiving an application under sub-section (2), the Magistrate may by a warrant authorise any police officer not below the rank of a Sub-Inspector to enter and search any place......"

I lay emphasis on the words 'any place'.

> "....where such record and registers and other property are kept or are believed to be kept and to seize them ; and records, registers and property so seized shall be handed over to the Sarpanch or the Panch authorised by the Deputy Commissioner, as the case may be,"

ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਦਫਾ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕਈ ਦਫਾ ਪੰਚਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਰਿਕਾਰਡ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੇ । ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭੈਣਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਬਹੂ ਬੇਟੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਸਬ-ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਐਂਟਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੈਰਾਸ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਇਵਾਲਵ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਔਰ ਕਿਸੇ ਮੁਅੱਜ਼ਿਜ਼ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਂ ਪੰਚ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ ਆਪਣੇ ਡੁਐਲਿੰਗ ਪਲੇਸ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਸਰਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮਾਕੂਲ ਵਕਫਾ ਮਿਲ ਸਕੇ । ਔਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਹੂ-ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕੇ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਾਰੰਟ ਆਫ ਸਰਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮਿਸਯੂਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਔਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਰਪਟ ਅਫਸਰ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਇਵਾਲਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਇਹ ਵਰਡਜ਼ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਇਕ ਲਫਜ਼ "ਵਿਲਫੁਲੀ" ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਲਫੁਲੀ ਇਵੇਡ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਨਵਿਕਟ ਕਰਕੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਲੀਗਲ ਟਰਮਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਰਿਜੀਮ ਵਿਚ

'Wilfully' is depending on the will of the Executive, Departmental Heads or even the Ministers.

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਪਤਾ ਨਹੀਂ 'ਵਿਲਫੁਲੀ' ਲਫਜ਼ ਦੇ ਕੀ ਮਾਅਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਖੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਵਿਲ, ਜਾਂ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ 'ਵਿਲ', ਆਖਿਰ ਕਿਸ ਦੀ ਵਿਲ । ਇਸ 'ਵਿਲ' ਦਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਤਲਖ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਲ ਦਾ ਖਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਹ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰਖੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸ਼ਰੀਫ ਆਦਮੀ ਲਈ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਅਨਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਤਾਂ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮਾਅਨੇ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ। ਮੈਂ ਸ਼ਰੀਫ ਆਦਮੀ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਲਈ ਤਾਂ ਫਾਈਨ ਹੀ ਬਹੁਤ ਕਾਫੀ ਹੈ । ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਫਾਈਨ ਵੀ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਔਰ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਰਖੀ ਹੈ। ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕੀ ਹੋ ?

ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਨੋ-ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦਬਾਈ ਬੈਠੇ ਹੋ ਔਰ ਫਿਰ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਫਾਈਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤੋ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰੀਫ ਔਰ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਰਖੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਰਖੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ 6 ਸਾਲ ਰਖਾਂਗੇ । (ਵਿਘਨ)

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਤੁਹਾਡੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਮੈਂ ਇਕ ਨੋਟ ਆਫ ਡਿਸੈਂਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਸਸਪੈਂਸਨਜ਼, ਪੈਨਲਟੀਜ਼, ਡਿਸਮਿਸਲਜ਼ ਨੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਪੰਚਾਂ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਖਤਿਆਰ ਬਜਾਏ ਪੰਚਾਇਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਲਾਜ਼ '6' ਲਿਆ ਕੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਜ਼ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਔਰ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਪਰਸਨਲ ਟਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਔਰ ਉਹ ਮੈਰਿਟਸ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਬੜੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਚ ਅੱਛੇ ਤੋਂ ਅੱਛੇ ਆਸੂਦਾ ਪੰਚਾਂ ਔਰ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਔਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਂ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ । ਮੁਅੱਤਲ ਮਹਿਜ਼ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਗੇ। ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਨੀਚੇ ਹਨ । ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਤੇ ਦੂਜੇ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈਂਡ-ਮੇਡ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਕਈ ਹਕੂਮਤਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਵੇਖਿਆ, ਸਿਕੰਦਰ ਤੇ ਖਿਜ਼ਰ ਦਾ ਵਕਤ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਤੇ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੇਖੀ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਹੱਦ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਰਿਜੀਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੇ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਸਾਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਣ ਦਿਉ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਦਾ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮੈਟਰਜ਼ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤਾਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ....

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਸਤ ਹੋਣਗੇ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਗਲਾਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਵੇਖ ਲਉ ਅਤੇ ਇਮਪਾਰਸ਼ਲ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਤੇ ਦੂਜੇ ਅਫਸਰ ਕਨਵੈਸਿੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਪੱਟੀ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਐਫੀਡੇਵਿਟ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਡੀ. ਸੀ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦਿਉ । ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨੋਟ ਆਫ ਡਿਸੈਂਟ ਵੀ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ :

> "Status quo should have been maintained. In a democratic set up the whole spirit of Panchayati Raj is lost if the powers to punish or suspend are concentrated into the hands of the executive—this will cut at the very roots of Panchayati Raj.
>
> District Officers are already reduced to figure-heads and are subservient to serve political ends of the party in power. There is already growing dissatisfaction and general grumbling against their impartiality,
>
> If the Director cannot cope with the enhanced work another post of an Additional Director may be created to deal with cases of suspension, removal or other punishment of the Sarpanches and Panches."

ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਜੂਹਾਤ ਵੀ ਮੈਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਉ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੀ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹੋ ਕਿ ਜਮਹੂਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਥਲੇ ਹੀ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਪਰਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬੇਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਡੀ. ਸੀ., ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਸ ਤੇ ਦੂਜੇ ਅਫਸਰ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਗੈਰਾ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਲ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਕਮ ਸੇ ਕਮ, ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਅਮੈਂਡ ਕਰੋ । ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸਤੇ ਮੇਰਾ ਹੀ ਨੋਟ ਆਫ ਡਿਸੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹੋਰ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਖੁਦ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖਣਗੇ । ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਜ਼ਾ, ਜੁਰਮਾਨੇ ਤੇ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਨੂੰ ਵਿਚ ਘੁਸੇੜ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर-पूर्व) : स्पीकर साहिब, जहां तक इस बिल की इस दफा का सम्बन्ध है कि तीन साल की बजाए पांच किया गया है उसका मैं स्वागत करता हूं लेकिन कुछ दफात ऐसी हैं जिनकी तरफ मैं सरकार की तवज्जोह दिलाना चाहता हूं । पहली चीज़ यह है कि ससपैंशन और रीमूवल वगैरा के अख्तियारात डायरैक्टर की बजाए डी.सीज़. को दिए जा रहे हैं। पंचायती राज ऐक्ट में आपने यह चीज़ पंचायती राज की बुनियाद रखी थी और इसका हमने बड़े ज़ोरों के साथ प्रचार किया था कि हम अपने देश में डीसैंट्रेलाइ-ज़ेशन आफ पावर करने जा रहे हैं और इस तरह हम इस पंचायती राज को सकसैसफुल करना चाहते हैं लेकिन अब जो यह बात आप कर रहे हैं उस से यह हमारा सारा मकसद फौत हो जाता है । अभी हम ने एक बिल पास किया है जिसके मुताबिक जहां तक अपीलों वगैरा

[श्री राम किशन]
का ताल्लुक है डी. सीज़. को पावर दी है कि इसके लिए दूसरे आफिसर भी मुकरर कर सकता है। अब दूसरा बिल आप यह ले आए हैं जिसमें डी.सीज़. को अख्तियार दे रहे हैं कि वह पंचों, सरपंचों को सस्पैंड कर सकता है और यह पावर पहले डायरैक्टर को थी। अगर आप इस दफा के इस बिल में रखेंगे तो मुझे यकीन है कि एक नई क्लास, जिस तरह की जैलदार और इनामदार थे, पैदा हो जाएगी जो डी.सीज़. के रहम पर होगी और इस तरह पंचायती राज का सारा मकसद फौत हो जाएगा। हमारे प्रधान मंत्री ने भी बड़े ज़ोरों से यह बात कही है कि हम पंचायती राज को पूरी तरह कामयाब करना चाहते हैं। और इस सिलसिले में बड़ी बड़ी स्टडी टीमज़ बैठी हैं और वर्किंग गुरुप्स बैठे हैं जिन्होंने न सिर्फ इस बात को देखा है कि किस तरह से यह पंचायती राज काम कर रहा है और किस तरह से इसे कामयाव बनाना है बल्कि यह भी विचार किया है कि पंचों और सरपंचों को और ज़्यादा से ज़्यादा अख्तियारात देने के लिए क्या क्या कार्यवाही की जाए। इस सूरतें हालात में जब हमें अच्छे और प्रोग्रैसिव बिल लाने चाहिएं। हम इस बिल के ज़रिए ऐसी बातें ला रहे हैं जिन से वह सारे का सारा मकसद फ़ौत हो जाता है इसलिए मैं वज़ीर साहिब से अर्ज़ करूंगा कि वह इस चीज़ पर दुवारा विचार करें क्योंकि इस के नाजायज इस्तेमाल होने का अन्देशा है। आपने बड़े ज़ोरों से यह बात कही है कि इतने फ़ीसदी पंच, सरपंच अनअपोज़ड कामयाब हुए हैं लेकिन जो बात अब आप करने जा रहे हैं उस से कई तरह के खदशात उठेंगे। इसलिए आप इस सारी चीज़ को रीकन्सिडर करें। अगर आप इस तरमीम को वापिस नहीं ले सकते तो रूलज़ में यह ज़रूर प्रोवाइड करें कि यह जो दफ़ात सज़ा वगैरा की हैं इनको ज़्यादा से ज़्यादा नर्म किया जाए। अब रहा चार्ज देने का सवाल कि जब दूसरा सरपंच इलैक्ट हो जाता है तो उसे पहले सरपंच से चार्ज लेने में दिक्कत आती है। इस बारे में मैं कहता हूं कि पंचायतों के काम की, उनके अकाऊंटर्स की और उनके सारे फंडज़ की ज़्यादा से ज़्यादा निगरानी की जाए लेकिन यह दफा ला कर तो आप नल्लीफाई कर देते हैं कि आपका पंचायतों के अन्दर विश्वास है। इस के उपर ज़रूर ग़ौर करें। अभी राजस्थान सरकार ने अपनी राजस्थान यूनिवर्सिटी की एक इकनामिक ऐंड रीसर्च कमेटी बिठाई है कि वह पंचायतों की वर्किंग को देखे कि इनका जरायत, इन्डस्टरी और दूसरे कामों के ऊपर क्या इम्पैक्ट हुआ है। हमारे हां भी जो 1952 से लेकर 1964 तक पंचायती राज चला है उसके बारे में आप भी कोई एक कमेटी बिठाएं ताकि पता चले कि इस में कहां कहां खामियां हैं और उनको कैसे दूर किया जाए। इस लिए मैं चाहता हूं कि पंजाब सरकार चौथे प्लान के अन्दर एक वर्किंग गुरुप बिठाए जो देखे कि कहां कहां इस पंचायती राज में खामियां हैं और उनको दूर करने के लिए किस तरह की तरमीम आनी चाहिए ताकि आप आज के बदले हुए हालात के मुताबिक एक रीफार्मड बिल लाएं जिस से दिहाती आबादी लाइफ को बदल सके। एक बात मैं और कहना चाहता हूं। अभी लोकल आडिट रिपोर्ट शाया हुई है और उसके अन्दर पंचायती राज की वर्किंग की तरफ काफी तवज्जह दिलाई गई है। मैं बाकी बातों की तरफ न जाकर एक बात की तरफ ही आपकी तवज्जह दिलाना चाहता हूं। पंजाब सरकार की तरफ से काफी रुपया और ग्रांटस प्रोडकशन की स्कीमों के लिए पंचायतों को मिलती है लेकिन

काफी ऐसी पंचायतें हैं जिन्होंने वह रुपया इस्तेमाल नहीं किया है । इस चीज़ की तरफ तवज्जोह दी जाए । आज हमारे देश की प्रोडक्शन की सख्त ज़रूरत है और खास तौर पर हम ज़रायती पैदावार बढ़ाना चाहते हैं । लेकिन उसके लिए जो हम ग्रांटस उनको देते हैं और पिछले दो तीन साल में दी है वह इस्तेमाल नहीं हुई हैं । इस तरफ सरकार को ध्यान देना चाहिए । आखिर में मैं फिर पुर ज़ोर अल्फाज़ के साथ उसी दफ़ा की तरफ तवज्जोह दिलाना चाहता हूं कि डी.सीज़. को इस तरह के अख्तियारात नहीं देने चाहिएं क्योंकि इनके नाजायज़ इस्तेमाल होने का खदशा है ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉੱਤਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ਬਨ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਫਰਜ਼ੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸੈਕਟਰੀ ਹਨ ਉਹ ਸਮਾਲ ਸੇਵਿੰਗ ਲਈ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਫੰਡ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਜਾਂ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਫੰਡ ਉਥੇ ਮਿਸਯੂਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੰਚ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਠੀਕ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ । ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਫੜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਪੁਛਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਫਰਜ਼ੀ ਰਿਕਾਰਡ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਜੇਕਰ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪਿਛਲੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚਾਰਜ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਕੀ ਕੀ ਅੜਚਣਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ "ਮੇ" ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ "ਸ਼ੈਲ" ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਅਫਸਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਗਈ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੀਜ਼ਨੇਬਲ ਅਪਰਚੂਨਿਟੀ ਚਾਰਜ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਐਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਨੇ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ । ਇਕ ਪੁਆਇਟ ਨੂੰ ਕਲੀਅਰ ਕਰਨ ਲਈ 10, 12 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਭੀ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ । ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿਰ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੇ ਨੀਚੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਅਫਸਰ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਭੁਲੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੇ ਥੱਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੈਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੂਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਢਾਂਚਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਵਰ ਡੀਸੈਂਟਰਲਾਇਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਵਰ ਡੀਸੈਂਟਰਲਾਇਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਅਗਰ ਪੰਚਾਇਤ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰੇਗੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਗਰ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗਰਾਮ ਸਭਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੂਵ ਕਰੇ। ਅਫ਼ਸਰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਬਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਵੀਜਨ ਹੈ ਕਿ ਗਰਾਮ ਸਭਾ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਏ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰਫ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਬਲਕਿ ਸਰਕਾਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਿਲ ਵਿਚ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖ਼ਾਲਫਤ ਕੀਤੀ। ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਰਾਹਣਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਕਲਾਜ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਨੌਕਰ ਭੀ ਖ਼ੁਦ ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਭੀ ਖ਼ੁਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਐਲਰਟ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਦੀ ਪਾਵਰਜ਼ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਉਸ ਉਤੇ ਚੈਕ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਪੁਲਿਸ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਜਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਵਾਸਟ ਪਾਵਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਾਵਰਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਖ਼ੁਦ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਜਾਂ ਗਵਰਨਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਸਖ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਬੰਧਤ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਸ ਨੂੰ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੇਸ ਦੀ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਨੋਟ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਨੋਟ ਲਿਖਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬੜੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੀਜ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਥਲੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੇਸ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੇਸ ਨੂੰ ਡੀਲ ਕਰਕੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਤਾਕਤ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਪਾਵਰਜ਼ ਖ਼ੁਦ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੇਗਾ ? ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਪਾਵਰਜ਼ ਡੈਲੀਗੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਗਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਅਖ਼ਤਿਆਰਾਤ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਹੇਠਾਂ, ਪੈਰ ਦੀ ਨੋਕ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਢਬਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਇਖ਼ਤਲਾਫ਼ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਫ ਅਤੇ ਪਲੇਨ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

11.00 a.m.

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਚਾਂ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਕੋਤਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਨਸਪੈਕਟੋਰੇਟ ਅਤੇ ਆਡਿਟ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਨਾਂ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਬਾਕਾਇਦਾ ਆਡਿਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਇਨਸਪੈਕਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨਸਪੈਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਆਡਿਟ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇ। ਹਰ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਸਮਿਤੀ ਦੀ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਇਨਸਪੈਕਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਕਮ ਤੋਂ ਕਮ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਬਾਰ ਆਡਿਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਡਿਟ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਡੀਟਰ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਔਬਜੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਮੂਵ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਜ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪਣਿਆਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਰਿਆਇਤਾਂ ਵਰਤਨਗੇ ਅਤੇ ਮੁਖਾਲਿਫਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਟਿਮਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

Mr. Speaker: Please wind up now.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਆਡਿਟ ਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਹੁੱਕੇ ਵੀ ਪੰਚਾਇਤੀ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੁੱਕਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ? ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਟੀਕਲਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫੰਡ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗਾਈਡੈਂਸ, ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਇਨਸਪੈਕਸ਼ਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੇਹਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬੇਈਮਾਨ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਅੇਲਰਟ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਗਬਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਚਲਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛੇ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੈਗਲੀਜੈਂਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਫਾਈਨੈਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕੋਲ 14 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 8 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਰਸੇ ਲਈ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਨਾਮੀਨਲ ਰੈਂਟ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ.........

Mr. Speaker : The hon. Member should try to remain within the scope of this Bill.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਖੁਦ ਸਾਰੀਆਂ ਇਰਰੈਗੂਲੈਰਿਟੀਜ਼ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਦੀ ਪਨਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਥਪਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਵਰਜ਼ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੋਲੀਟਕਲ ਮੁਖਾਲਿਫਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਖਤ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵੇ, ਜੇ ਕਰ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕਦੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਮੈਂ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਆਫ ਪੈਨਲ ਆਫ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਹਾਊਸ ਐਗ੍ਰੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ।

(I have to leave the House in connection with some urgent work. At the moment neither the Deputy Speaker nor any member of the Panel of Chairmen is present in the House. If the House agrees I may invite S. Gurmit Singh to occupy the Chair.)

ਅਵਾਜ਼ਾਂ: ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ, ਬੈਠਾ ਦਿਉ।

(ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਕੁਰਸੀ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਥੰਪਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ।)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਨਰੋਟ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕੌਂਸਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਚਾਰਮ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਕਤ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਦਾ ਚਾਰਮ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਅਸੀ ਡੀਸੈਂਟ੍ਰਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਆਫ ਪਾਵਰ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਮਨਿਸਟਰ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਪੰਚ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੋਟ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਰੀਅਲਿਸਟਿਕ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਸਥਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਪਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਛਡਦੇ ਨਹੀਂ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇੰਡੀਵਿਜੂਅਲਿਜ਼ਮ ਵਿਚ ਪਲੀ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਛਡਦੇ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਕਤ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਐਨੀ ਤਾਕਤ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖੋ।

ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਔਰ ਜੁਤੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ —ਉਹ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਆਦਮੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇੰਡੀਵੀਜੂਅਲਿਜ਼ਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ

ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਦੇਹਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡਣਗੇ ? ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਉ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਨੈਸ਼ਨੈਲਿਟੀ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਕਿਨਾਂ ਇੰਡੀਵੀਜੂਐਲਿਟੀ ਨੂੰ ਛਡਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਸੂਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਕੈਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਕਿਉਂ ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੈਰੈਕਟਰ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਰੀਫਲੈਕਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਪਾਵਰ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹੇ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਬਣਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਰੀਕਾਰਡ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਿ ਉਹ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਛਡਦਾ, ਤਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਇਜ਼ਤ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ, ਆਪਣਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ ? ਜਿਹੜੇ ਐਕਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ, ਐਕਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ, ਐਕਸ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਪਾਸ ਬਣਵਾ ਕੇ ਫਿਰ ਉਪਰ ਜਾਣ। ਇਥੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਪਰਮਿਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਉਥੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ? ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਅਜੇ ਬਣਾਉਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਥੇ ਹਾਲਾਤ ਹੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਦੇਹਾਤਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ? ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ—

> ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਸਣ ਦੇਵਤੇ, ਨਗਰੀਂ ਵਸਣ ਮਨੁੱਖ,
> ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣ ਭੂਤ, ਪੁੱਟ ਪੁੱਟ ਸੁਟਦੇ ਰੁੱਖ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਤਾਕਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਦੇਹਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਤਾਕਤ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚ ਨਵੇਂ ਪੰਚ ਨੂੰ ਰੀਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਹੈਂਡ ਓਵਰ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਲੈਕਟਿਡ ਰਿਪਰੇਜ਼ੈਂਟੇਟਿਵ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ? (ਹਾਸਾ) ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਕਤ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਕਿਉਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਹੋਰਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਾਵਰ ਨੂੰ ਡੀਸੈਂਟਰਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਡੀਸੈਂਟਰਲਾਈਜ਼ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏ ਕਿ ਕੀ ਭਾਉ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਈਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਅਜੇ ਖ਼ਤਮ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਰਪੰਚ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਾਂਗੂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਉਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਸਮਾਲ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰਜ਼ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚ ਔਰ ਸਰਪੰਚ ਹਨ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਵਾਂਗ ਪੰਚਾਇਤੀ ਹਲਕਿਆਂ ਦੇ ਮਨਿਸਟਰ ਹੋਣਗੇ, ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਰੇਲ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾ ਲੜਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ?

[ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਦਮਾਗੀ ਅਈਯਾਸ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਆਦਮੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਵਰਨਾ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝ ਲਉ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਕੁਝ ਬਿਲ ਉੱਤੇ ਵੀ ਬੋਲੋ (The hon. Member should speak something on the Bill also.)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਾਸਤੇ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਅਲਗ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਜਾਕੇ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਔਰ ਅਣਪੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਅਸੂਲ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਛਡ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਜ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ? ਸਾਨੂੰ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਨੌਬਤ ਨਾ ਆਵੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਹਟ ਜਾਵੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਰੀਕਾਰਡ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੂਜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਅਜ ਸਰਪੰਚ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਥੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ? ਉਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਮੋਰੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਮੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਹੈ ? ਉਹ ਹੈ—

> All expansion is life ;
> All contraction is death ;
> All love is expansion ;
> All selfishness is contraction ;
> Love is therefore the only law of lif.
> He, who loves, lives ;
> He, who is selfish, is dying.
> Therefore, love for love's sake, because it is the only law of life.

ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦਿਹਾਤ ਵਿਚ ਕਰੀਏਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਂ ਔਰ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਜ਼ੱਤ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕਰਦੇ ਪਏ ਹੋ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮ ਰਾਜ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਥੇ ਉਠ ਕੇ ਮੈਂਬਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਖੁਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਏ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਮ ਰਾਜ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

> As long as millions live in hunger and ignorance, I hold every man a traitor who has been educated at their expense and pays not the least heed to them.

ਸ਼੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਹੁਣ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਕਰੋ । **(Please wind up now.)**

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਜਿੰਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣੇ ਹਨ ਸਭ ਦਿਮਾਗੀ ਅਯਾਸ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਬਣੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਚੰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਦ ਤਕ ਪਬਲਿਕ ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਸਾਡੇ ਐਕਸ਼ਨ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੀਫਲੈਕਟ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੋਚ ਲਉ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੀਡ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਖਣੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹੋ ਸਜ਼ਾ ਰਖੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੁਰਿੰਡਾ-ਐਸ. ਸੀ.) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਕਤ ਪੰਜਾਬ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਬਿਲ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਆਇਆ ਸੀ ਉਸ ਉਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਔਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕੰਪਰੀ-ਹੈਨਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਜਾਏ ਸੋਧਨਾ ਬਿਲ ਦੇ ਉਹ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਬੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਉਹ ਮਹਿਕਮਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ, ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਡਾਇਰੈਕਟ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਦੋ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਪਿੰਡ ਐਸੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। 90 ਫੀ ਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੋਈਆਂ ਔਰ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅਸਲੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਸਾਡਾ ਸੁਫਨਾ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਉਥੇ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚੁਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪੰਚ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਪੰਚ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਕੋਈ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖ ਲੈਣ।

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਦੂਜੀ ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 5 ਸਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਕਲਾਜ਼ 3 ਹੈ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਪਿਰਿਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਅਸੀਂ ਸੁਪਨੇ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਰਪੰਚ ਹਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਨਵੇਂ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਥੋਰਾਈਜ਼ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਰੀਕਾਰਡ, ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਸਰਪੰਚ ਪਾਸ ਸੀ, ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਜੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪੰਚਾਂ ਦੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਜੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਸ ਪੰਚ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਂ ਦੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਚੁਣੇਗੀ ਇਹ ਰੀਕਾਰਡ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਥੋਰਾਈਜ਼ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਨਾਮੀਨੇਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਕ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੰਚਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਯਾਨੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਸਰਪੰਚ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਔਰ ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਕੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਅਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਪੰਚ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇਵੇਗਾ ਔਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ—

"......the Panchayat and, on the vacation of his office, the outgoing Sarpanch or Panch shall hand them over to the Sarpanch or to such other Panch as may be authorised In this behalf by the Deputy Commissioner."

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਲਾਜ ਦੀ ਜਗਾਹ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰ ਦੇਣ—

"It will be handed over to the Sarpanch or to such other Panch as may be authorised on recommendation by the majority of the Panchayat in this behalf by the Deputy Commissioner."

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਮੰਨ ਲਉਗੇ ਤਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੋਗੇ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੋਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਆਦਮੀ ਚੁਣਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਆਦਮੀ ਚੁਣਨਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਢਿਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਆਥੋਰਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਉਹ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਘਰ ਰੀਕਾਰਡ ਲਈ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਇਜਾਜ਼ਤ

ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਜਿਥੇ ਬੀਬੀਆਂ ਔਰ ਭੈਣਾਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਜੇ ਸਾਡੀ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਔਰ ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਹੱਦ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਥਾਨੇਦਾਰ ਨੂੰ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੁਝਾਉ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਸਬ-ਕਲਾਜ਼ (3) ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚੋਂ ਉੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ—

"On receiving an application under sub-section(2), the Magistrate may by a warrant authorise any police officer not below the rank of a Sub-Inspector to enter and search any place where such records and registers and other property are kept or are believed to be kept and to seize them........"

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਸਬ-ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜੋ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਦੋ ਸਬ-ਸੈਕਸ਼ਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫ਼ਸਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਫਲਾਨਾ ਸਰਪੰਚ ਜੋ ਰੀਮੂਵ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਰੀਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਔਰ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਫ਼ਸਟ ਕਲਾਸ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ ਔਰ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਅਫੀਸ਼ਲ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਤਨੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰੀਕਾਰਡ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਔਰ ਉਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਥਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਸਬ-ਕਲਾਜ਼ (3) ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਉੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਸਬ-ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਹਨ , ਉਹ ਰੀਕਾਰਡ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਜੋ ਕਲਾਜ਼ 6 ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਧੱਕਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਗਏ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਭ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਜੇ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਸਿਧੇ ਸਾਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਵਕੀਲਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇਗੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਰ ਲਵੇਗਾ । ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਵਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਏਗੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਗੇ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪੰਚ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨਾ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਉਣਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੋਬਾਰਾ ਉਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਛਡਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਉਸ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਸਖਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਾਵਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਸਾਡੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦੁਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੀ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦੁਰ ਕਰ ਦੇਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਬੜੀ ਸਖਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਚੇਅਰ ਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਵਕੀਲ ਹੋ ਔਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦੁਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਥਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਕੀ ਵਕਾਲਤ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੈਫਟ ਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। (ਹਾਸਾ)

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਮਨਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਾਵਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਬੇਸ਼ਕ ਕੋਈ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਐਸੇ ਅਫ਼ਸਰ ਹਨ ਜੋ ਕਲਰਕੋਂ ਅਫ਼ਸਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੇਸ਼ਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲੈਣ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲੈਣ ਔਰ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲੈਣ ਔਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪਾਵਰ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਇਹ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਬਿਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗੇ ਹੀ ਬੜੇ ਥੋੜੇ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮਨ: ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ 6-7 ਬਿਲ ਅਜ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਹਨ। (The Business Advisory Committee has decided that 6-7 Bills are to be passed today.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜਦੋਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬਿਲ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ । ਸਾਡੇ ਗਰੁਪ ਨੂੰ ਫ਼ਸਟ ਰੀਡਿੰਗ ਤੇ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਕਮਿਯੂਨਿਸਟ ਗਰੁਪ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਮੈਂ ਹੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਘੱਟ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸਰਕਾਰ 5-6 ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਬਿਲ ਦੀ ਹਰ ਕਲਾਜ਼ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਟਾਈਮ ਤਾਂ ਦਿਉਗੇ ?

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਟਾਈਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ । (If the time permits.)

पंडित बाबू दयाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ़ आर्डर, सर। इस में ज़्यादा वक्त आपोज़ीशन वाले ले रहे हैं, अभी यह बोल कर हटे थे, अब फिर खड़े हो गए।

श्री चेयरमैन : आप मिनिस्टर साहिब से बात कर लें अगर वह आप को अपने वक्त में से समय दे दें तो ठीक है वरना अजेंडा बड़ा लम्बा है। (I have no objection if the hon. Member can get some of the hon. Minister's time. Otherwise, today's agenda is quite lengthy.)

पंडित बाबू दयाल शर्मा : इस में ज्यादा टाईम देहात वालों को दिया जाना चाहिये।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਉਰਿਜਨਲ ਐਕਟ ਵਿਚ 6 ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੋ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਕਲਮੰਦੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਪਹਿਲੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਤਾਂ ਹੈ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ 5 ਸਾਲ ਲਾਈਫ ਕਰਨ ਬਾਰੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੈਲਕਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਲਾਜ਼ 3 ਬਾਰੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ 'Sarpanch and in his absence, the Panch elected by the Panchayat ਜੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫ਼ਸਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਤੇ ਪਰਾਪਰਟੀ ਵਗੈਰਾ ਸੌਂਪ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਪੰਚ ਦੀ ਅਕਸਰੀਅਤ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਗਰ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫ਼ਸਰ ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਪੰਚ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਅਕਸਰੀਅਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਸੋਚੋ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਝਾਵ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਕਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਵਗੈਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਅਗਲੀ ਸਬ-ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ " If on a requisition made in this behalf ' ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਨੀਚੇ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਾਫ ਮਤਲਬ ਇਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰ ਵਲੋਂ ਰੈਕਵੀਜ਼ਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ 10 ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਪੈਨਲਟੀ ਕਲਾਜ਼ ਇਨਆਪਰੇਸ਼ਨ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਾਂ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛਲੀ ਡੇਟ ਵਿਚ ਰੀਕੁਈਜ਼ੀਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਪਾਸੋਂ ਵਾਰੰਟ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਰੇਡ ਅਤੇ ਸਰਚ ਕਰੇਗੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਸਮਚੀਰੀਆਂ ਨੇ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਵੈਲਿਡ ਵੋਟਾਂ ਨੂੰ ਇਨਵੈਲਿਡ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਡੇਟਸ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਇਗਨੋਰ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸੁਝਾਵ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ 'ਆਨ ਏ ਰੀਕੁਈਜ਼ੀਸ਼ਨ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਆਨ ਰੀਸੀਟ ਆਫ਼ ਦੀ ਰੀਕੁਈਜ਼ੀਸ਼ਨ' ਕਰ ਦਿਉ। ਯਾਨੀ ਜਦ ਸਰਵਿਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 10 ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਰੀਜ਼ਨੇਬਲ ਅਪਰਚੂਨਿਟੀ ਹੈ। ਵਰਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਚਪੜਾਸੀ ਉਸ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਫਾੜ ਦੇਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਰੇਡ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਬ-ਕਲਾਜ਼ (4) ਜੋ ਪੈਨਲਟੀ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਫਸਟ ਕਲਾਸ

[ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਤੇ 2 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕੈਦ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕਰ ਦਿਤੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਪਰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਤੇ ਕੋਈ ਲਿਮਟ ਨਹੀਂ ਯਾਨੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਦਰਖਾਸਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕੈਦ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਥਾਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਰਖੀ ਹੈ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਥਾਂ 500 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੋ 6 ਮਹੀਨੇ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜਾ ਰਖੀ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹਟਾ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਅਫਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਰਪੰਚ ਪਾਸ 50 ਰੁਪਏ ਦਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਹਿ ਜਾਣ ਉਸ ਤੇ ਐਮਬੇਜ਼ਲਮੈਂਟ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣ ਦਿਉ, ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਗਲਾਂ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਕਲਾਜ਼ 6 ਬਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਪੰਚ ਤੇ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਡਿਸਮਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਬੜਾ ਸਖਤ ਅਤੇ ਅਜੀਬ ਇਖਤਿਆਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਇਹ ਉਸ ਨਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਾਖਲਤ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਨਜ਼ਾਮ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਕਤਸ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਬਣਤਰ ਬਣੀ ਸੀ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਸੀ । ਇਸ ਇਤਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਪਵਿਤਰ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਾਲਖਤ ਨਾਲ ਕੁਰਪਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਕੁਰਪਟ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਦਿਨ ਭੁਲ ਗਏ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤਾਂ ਝੂਠ ਬੋਲ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਉਹ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਦਾ । ਪਰ ਅਜ ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਅਤੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾਂ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਹੁਣ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਮਿਸਯੂਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਦਾਖਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਚੋਣਾਂ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਰਹਿ ਸਕੇਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਡਿਸਮਿਸਲ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਦੀ ਰਹੇਗੀ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਬਾਰੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਾਖਲਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨੂੰ 11 ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ 12 ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ। ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਇਡਿੰਗ ਆਫੀਸਰ 12 ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ 11 ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਵੋਟ ਇਨਵੈਲਡ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿਤੀ । ਫਿਰ ਬੋਗਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਟਾਸ ਪਾਇਆ ਅਤੇ 11 ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਿਤਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਇਹ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਬ ਜੁਡਿਸ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਅਪੀਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਜੇ ਪੈਂਡਿੰਗ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਵਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਬ ਜੁਡਿਸ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫਾਈਡਿੰਗ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਹ ਸਬ ਜੁਡਿਸ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 12 ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਦਸ ਦਿਤਾ

ਹੈ । ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵੋਟ ਨੂੰ ਐਸ. ਡੀ, ਐਮ. ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਇਨ-ਵੈਲਿਡ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਵੈਲਿਡ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਹੁਣ ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ । ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 12 ਵੋਟਾਂ ਵਾਲਾ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਡਿਕਲੇਅਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਸੋ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੱਲ੍ਹ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਦੀ ਰੀਮੂਵਲ ਤੇ ਚੋਣ ਕਰਵਾ ਕੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਬਹਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । (ਵਿਘਨ)

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਬਾਰੇ ਦਸੋ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਨਰਲ ਆਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹੋ । **(The hon. Member should speak on the clause under reference. He has started making general observation.)**

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਕਲਾਜ਼ 6 ਵਿਚ ਜੋ ਇਖਤਿਆਰ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਮੁਖਾਲਫਿਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪੰਚਾਇਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸਰਪੰਚ ਜਾਂ ਪੰਚ ਗ਼ਬਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਆਪਣੀ ਪਾਵਰ ਦਾ ਨਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਤੇ ਡਿਸੀਜ਼ਨ ਲਏ । ਕਿਉਂਕਿ ਡੀ, ਸੀ. ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਤਾਂ ਤਸੀਲਦਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਮੁਦਾਖਲਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਦਾਖਲਤ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਆਖਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 300—400 ਵੋਟਾਂ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਬਣਵਾ ਕੇ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਮੁਦਾਖਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦੇਣ । ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਪੈਟੀਸ਼ਨਾਂ ਪੈਂਡਿੰਗ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਗਲਾਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜੇਕਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦੀ ਸਰਵੇ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਹ ਫਾਈਡਿੰਗ ਦੇਵੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਦਾਲਖਤ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਹੋਈ ਹੈ । ਸੀ. ਅਮ. ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮੁਦਾਲਖਤ ਕੀਤੀ । ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਰਵੇ ਕਰ ਲਵੇ ਕਿ ਕੀ ਚੋਣਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਜਾਇਜ਼ । ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਯੂਨਾਨੀਮਸ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ।

श्री हरिकिशन : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । चेयरमैन साहिब, कोरम नहीं है ।

(Quorum Bells were rung)

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੋ ਇਹ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਗੌਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਲਿਆਉਣ ਜਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ

[ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]
ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਸਾਈਜ਼ ਬਿਲ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਲੈਕੂਨਾ ਨਾ ਰਹੇ।

श्री बाबू दयाल शर्मा : चेयरमैन साहिब, यह जो अमैंडिंग बिल पेश किया गया है.....

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਡੀਬੇਟ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਟਾਈਮ ਦੇ ਸਕੋ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੋਰ 15 ਮਿੰਟਾਂ ਤਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਕਤ ਦੇ ਦਿਉ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਛੇ ਸੱਤ ਬਿਲ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। (The hon. Member is aware of the decision of the Business Advisory Committee that all the six or seven Bills on the agenda for today have to be passed.)

ਸਰਦਾਰ ਲੱਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਟਾਈਮ ਦੇ ਸਕੋ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ।

श्री बाबू दयाल शर्मा : जनाब मैं यह अर्ज़ कर रहा था..

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : यह बिल बड़ा अहम है, इस पर थोड़ा थोड़ा वक्त सब को देना चाहिए। अभी गिल साहिब आए हैं और आपने उन्हें 15 मिन्ट बोलने के लिए अलाट कर दिए हैं। हम भी बोलना चाहते हैं इस लिए हमें भी मौका मिलना चाहिए ताकि हम भी इस पर गौर कर सकें।

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : चेयरमैन साहिब, यह जो अमैंडिंग बिल है मैं इसका समर्थन करता हूं। इस बिल के अन्दर जो पहली अमैंडमैंट है उस पर तो सब की इत्तफाक राए है कि पांच साल का अर्सा हो, गवर्नमैंट ने ठीक किया है और यह मुबारिकबाद की मुस्तहिक है।

अगली जो सैक्शन इंट्रोडिऊस की है उस पर इख्तलाफ राए है। आपोज़ीशन के और इस तरफ के कुछ मेम्बरों की राए भिन्न है। मुझे तुलसी दास जी का दोहा याद आया जिस का भाव यह है :—

जिन आदमियों के पास रोशनी है उन्हें जो प्रमार्थ में ऐक्सपीरियंस होता है उनकी ज़बान नहीं होती, और जिनके जुबान होती है उनका इस रास्ते से वास्ता नहीं।

यहां पर यह कहा गया कि डी. सी. को पावर्ज़ न दो और डायरैक्टर को दे दो। तो मैं यह पूछता हूं इन से कि डी० सी० और डायरैक्टर भी वज़ीर साहिब के हुकम के खिलाफ नहीं जा सकता। उनका हुकम जो हो वह दोनों मानेंगे फिर डी० सी० की जगह डायरैक्टर

को पावर्ज़ देने का क्या फ़ायदा । जो स्कीम के खिलाफ़ कार्यवाही करेगा वह डायरैक्टर भी गवर्नमैंट के पास भेजेगा । और डी.सी. हालात के मुताबिक फ़ैसला दे सकता है । इस लिए पावर्ज़ डी. सी. के पास ही रहनी चाहिएं ।

एक आनरेबल मैम्बर ने इस बात के खिलाफ़ तजवीज़ पेश की थी कि अगर उन के घर इस कलाज़ पर ऐक्शन के तौर पर पुलिस पहुंच जाती है तो उन की बहुत बेइज़्ज़ती होगी । मैं कहता हूं कि अगर उन के घर पर पुलिस पहुंच जाए और रिकार्ड किसी दूसरे के घर पहुंच जाये तो आप फिर क्या जवाब देंगे । अगर पुलिस मकान में दाखिल हो कर तलाशी न ले तो ऐसा भी हो सकता है कि छुपाया हुआ रिकार्ड किसी दूसरी जगह ले जाकर रखा जा सकता है । फिर इस के लिये क्या इलाज है । यह कहना कि बेइज़्ज़ती होगी इस लिए यह नहीं होना चाहिए, मुनासिब नहीं है । आपको तो मालूम है, क्योंकि आप तो उन लोगों में रहते हैं, जो जनता के नुमायदे होते हुए यह जानते हैं कि उन लोगों का क्या कैरेक्टर है । यह डर तो उसी को है जिस के दिल में कानून के खिलाफ़ कुछ करने का इरादा हो । जिन लोगों ने कानून की खिलाफ़ वरज़ी ही नहीं करनी उन को पुलिस का क्या डर है । इस लिये, चेयरमैन साहिब, जो लोग कानून की प्रवाह नहीं करते हैं उनके लिये सिवाय डंडा दिखाने के और कोई चारा नहीं है । जो लोग यह कहते हैं कि डायरेक्टर की बजाए इख़्तयार डिप्टी कमिश्नर को न दिया जाये मैं इस चीज़ के हक में भी नहीं हूं । मैं कहता हूं इस के लिये जो बुनयादी तौर पर हमारे सामने दिक्कतें आती हैं वह एक-एक करके मैं आपको ब्यान कर देना चाहता हूं । सब से पहले तो मैं यह कहूंगा कि गवर्नमैंट मशीनरी का नैशनल कैरेक्टर बनाया जाना चाहिए । हर शख्स अगर अपने फ़र्ज़ को पहचानते हुए अपनी ड्यूटी को अन्जाम दे तो कोई वजह नहीं कि इस नेशन के रोज़ाना के रूटीन में फ़र्क आये । जितनी सैक्रीफ़ाईसिज़ आज तक हम ने दी हैं यह डैमोक्रेटिक राईटस हासल करने के लिये ही तो दी हैं । अगर हम इस के मुताबिक काम नहीं करते तो हमारा नैशनल कैरेक्टर बनेगा किस तरह । बाज़ आफ़िसर जब कोई काम किसी डर में आकर करते हैं तो कहते हैं कि क्या करें इसमें हमारी रोटी का सवाल है । मैं कहता हूं डैमोक्रेटिक ढंग से अगर हम ने काम करना है तो हमें एक असूल को अपनाना होगा । जैसा डायरैक्टर है वैसा ही डिप्टी कमिश्नर है । हमारे लिये तो सब भाई भाई हैं, इस लिये मैं तो बेझिजक कहूंगा कि इस में किसी तरह का शक करने की बात क्या है आप उस की हमायत करें जो ठीक बात करे ।

Mr. Chairman : I would request the hon'ble Member, Sardar Lachhman Singh Gill, not to speak for more than 10 minutes as so many members are there who have still to speak.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਰਾਈਟ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤਿੰਨ ਰਾਤਾਂ ਤਕ ਬੋਲਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੈਂ ਰੈਪੀਟੀਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰਾਂ ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਬਿਜ਼ਨੈੱਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। (The hon. Member is fully aware of the decision of the Business Advisory Committee.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਠੀਕ ਹੈ ਕੁਝ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ । ਲੇਕਿਨ ਮੇਰਾ ਇਹ ਰਾਈਟ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੋਟਰਜ਼ ਦੇ ਕਾਜ਼ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਪ੍ਰਟ ਕਰਾਂ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਤੁਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿਰੇ ਤਕ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦਾ ਸਹੀ ਮਾਇਨਾ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਪਾਵਰ ਨੂੰ ਡੀਸੈਂਟ੍ਰੇਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਲਫਜ਼ ਮੇਰੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਥੇ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕਹੇ । ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਪਾਵਰ ਚਲੇ ਹੀ ਨਾ । ਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ । ਅਗਰ ਹੁਣ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਹੋਈ ਪਾਰਟੀ ਇਕੋ ਹੀ ਧੜੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਅੱਛੇ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਇਹੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਪਾਵਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । (ਕੋਰਮ ਲਈ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ ਗਈ । ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਫੇਰ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ)

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗਵਨਮੈਂਟ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪਾਵਰ ਅਜ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਪਾਵਰ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਇਕ ਬੇਹਤਰੀਨ ਜ਼ਰੀਆਂ ਹਨ । ਲੋਕਰਾਜ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇ । ਇਹ ਸਾਡਾ ਬੇਸਿਕ ਅਸੂਲ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨੁਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਾਂ । ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਜਿਸ ਦੇ ਮੈਂ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਹੈ 3 ਸਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 5 ਸਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰਵਾਇਤ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਢੰਗ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਇੰਤਹਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਲਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮ ਵੀ ਘੁੰਡ ਕੱਢ ਕੇ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਤਨਾ ਗਲਤ ਰਵੱਈਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਿਆਦ 5 ਸਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 3 ਸਾਲ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੋਟ ਲਏ ਔਰ ਇਸ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਲਏ ਕਿ ਇਸਦੀ ਉਮਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋਵੇਗੀ । ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਗੌਰਮਿਟ 5 ਸਾਲ ਮਿਆਦ ਕਰਨ ਲਗੀ ਹੈ, ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 5 ਸਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ 3 ਸਾਲ ਹੀ ਰਹੇ ।

12.00 noon

ਫਿਰ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਚੁਣ ਸਕੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ

ਨੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਟੋਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਰਖੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸੈਨਸ ਆਫ ਰਿਸਪੌਂਸੀਬਿਲਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਇਨਫਰਕਚੁਅਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਚੇਅਰਮਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾਜ਼ ਹੋਰ ਹੈ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of order, Sir. May I know whether it is the function of an hon. Member of this House to reply to a Point of Order raised by another Member of this House ? Secondly, Sir, my friend, Sardar Gurdarshan Singh, has raised a Point of Order to the effect that the arguments being advanced by Sardar Lachhman Singh Gill are infructuous in so far as the same relate to the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, which has already been passed. To say that the bill, which has been passed, cannot be referred to, is not tenable. In this, I differ from my friend.

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਇਹ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਬਿਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਹਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । (This is an independent bill and therefore it can be discussed.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਇਸ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ....

श्री सागर राम गुप्ता : जिस मिनिस्टर ने इस बिल को पाइलट किया हो और वह यहां ना हो तो क्या उस पर बहस हो सकती है ?

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਬਹਿਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । (It can be discussed.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸੈਂਸ ਆਫ ਰਿਸਪੌਂਸਿਬਿਲਿਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਿਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕੀ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਬਿਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਰਸਟ ਕਲਾਸ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੇ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਉਹ ਕੀ ਕਰੇਗਾ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਹੋਣਗੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਸੇ ਲਪੇਟੇਗਾ । ਫਿਰ ਉਹ 2000 ਰੁਪਏ ਤਕ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹਿਮਾਕਤ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਇਥੇ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਸੀ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਜੁਰਮਾਨੇ ਔਰ ਕੈਦ ਇਕ ਬਦਨੁਮਾ ਦਾਗ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਸੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਲਾਏ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਡੀਲੀਟ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਜੋ ਪਾਵਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸਲਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ, ਔਰ ਲੋਕ ਸਭਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਸੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕੋਈ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਚ ਔਰ ਸਰਪੰਚ ਹਨ।

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ]

(At this stage, Sardar Gurnam Singh a Member of the panel of Chairmen, occupied the chair) । ਪੰਚਾਂ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਸਲੂਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਹਰ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਟਾਊਟ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਆ ਸਲਾਮ ਕਰਨ, ਮੁਰਗੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਗਰ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਰੈਲੇਵੈਂਟ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਹਾਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਠੀਕ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹਿਮਾਲ ਨਾਮੇ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਰਾਏ ਰਖਦੇ ਹਨ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a Point of Order, Sir. The hon. Member, Sardar Lachhman Singh Gill, has been referring to the words "Deputy Commissioner" as "District Magistrate" while speaking on the Bill. Is he justified in doing so, because the words "District Magistrate" have nowhere been mentioned in this Bill ?

Mr. Chairman (Sardar Gurnam Singh) : The words "District Magistrate" has become very common ; that is why he has used it as such.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਅਜ ਤਕ ਜਿਸ ਵਕਤ ਚੁਣਾਉ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਥਾਰੇਟੀਜ਼ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਾਪਲੋਸੀ ਲਈ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੰਗੇ ਫਸਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਧੜੇ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਜਨਰਲ ਚੋਣਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਦਬਾਉ ਪਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੀਚ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹੈਂਕੜਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਬੂ ਆਈ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਲਾ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਕਰੇ, ਭਲਾ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਗਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਕਰੇ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਹ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵੈਂਟਸ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਏਥੇ ਬਣੇ ਉਸ ਤੇ ਉਹ ਅਮਲ ਕਰਵਾਉਣ, ਅਗਰ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਈ ਬੇਕਾਇਦਗੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਥਕੜੀ ਲਾ ਸਕਣ ਔਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰ ਖ਼ਰਾਬੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜ ਸਕਣ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਹ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਟੂਲ ਬਣੇ ਰਹਿਣ । ਏਥੇ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਆ ਜਾਵੇ ਅਫਸਰਾਂ ਕੋ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਰਪੱਖ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।ਉਹ ਇਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਜੋ ਰੂਲ ਕਹਿਣ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਈ ਜਾਣ । ਲੇਕਿਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਹੈ ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਪਟ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਔਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹੋ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ । ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਹੈਡ ਹੈ ਭੀ ਤਾਂ ਨਾਮੀਨਲ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਇਕ ਬੜਾ ਮੁਤਬੱਰਕ ਕੰਮ ਹੈ । ਉਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੈਂਸ ਆਫ ਰਿਸਪਾਂਸੀਬਿਲਿਟੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਬੋਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਵਾਲਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਐਸੇ ਧੜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਪਲੀਤ ਕਰਨਾ, ਮਾਮੂਲੀ ਬਾਤ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਮਗਰ ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਪਰੋਟੈਸਟ ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਮੈਂ ਇਹ ਵਾਰਨਿੰਗ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਏਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਵਾਂਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਲੈਣ । ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਪਾਵਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਵਰਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਏਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਬਜ਼ ਰਹੋਗੇ । ਅਜੇ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਨਚਾਈ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਤੁਹਾਡਾ ਹਸ਼ਰ ਵੀ ਵੈਸਾ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

Mr. Chairman (S. Gurnam Singh) : If the Deputy Commissioner is not given such powers, how will they survive ?

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ (ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਸ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜਿਹੜੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਲਾਈਫ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਵਾਜਬ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ।

(At this stage, Sardar Lachhman Singh Gill was seen crossing between the Chair and the Members speaking)

Mr. Chairman (Sardar Gurnam Singh) : The hon. Member, Sardar Lachhman Singh Gill has crossed between the Chair and the Member speaking. This is not proper.

Sardar Lachhman Singh Gill : I am sorry, Sir.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਜਦੋਂ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਉਮਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਕਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਵਿਚ ਖਤਮ

[ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿਘ ਧਾਲੀਵਾਲ]

ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਦੂਸਰੀ ਪਾਰਟੀ ਚੋਣ ਜਿਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਰੁਕ ਗਏ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਚਾਂ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸਮਾ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਤੀਸਰੇ ਸਾਲ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਲਖੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਰ ਤਕ ਮੁਲਤਵੀ ਰਿਹਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸੋਧਨਾ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ: ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਅਪੋਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਤੇ ਬੋਲੋ। (The member may speak on the point which he wishes to oppose.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ: ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਰਪੰਚ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਹਟਾ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚਾਰਜ ਲਮਕਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਸਰਪੰਚ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵੀ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਵਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਤਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਹਜ਼ੂਰੀਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਨਿਰਾਧਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਗ਼ਬਨ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਦਜ਼ਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਅਲਜ਼ਾਮ ਮਨਘੜੰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਡਾਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਗ਼ਬਨ ਕੀਤਾ, ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਡਿਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨੋਟ ਦਿਤਾ ਕਿ ਵਾਕਈ ਗ਼ਬਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਆਡਿਟ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਹੋਏ ਅਜ 5 ਸਾਲ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਹਾਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਥ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਉਹ ਪੈਸਾ ਉਗਰਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ 327 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਕ ਚੈਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਰਖਤ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹ ਚੈਕ ਉਸਨੂੰ ਬਲਾਕ 2630 ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਕੈਸ਼ ਵੀ ਕਰਾ ਲਿਆ ਪਰ ਉਸਦੀ ਅਕਾਊਂਟਸ ਬੁਕਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਮਦਨੀ ਨਹੀਂ ਵਖਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖਰਚ ਵਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਈ, ਪੜਤਾਲ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਬਤ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਪਾਵਰ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਗੇ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਚਾਰਜ ਦੇਣ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਫੌਰਨ ਬੀ. ਡੀ. ਉ. ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਵਿਚ

ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਨੋਟਿਸ ਰਜਿਸਟਰੀ ਹੋ ਕੇ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਰਸੀਦ ਹੋਵੇ। ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਰਗੜਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਤੋਂ ਵਾਰੰਟ ਲੈਕੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰਨਗੇ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਕਰਨਗੇ। ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਖਦਸ਼ੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਤਰਮੀਮ ਵੀ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਣਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿਘ ਵਾਲਾ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਲੋਪੋ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਚਾਰਜ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਬਹਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਫਿਰ ਜਿਤ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ 3, 4 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੀ. ਡੀ. ਓ. ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਨਚਦਾ ਹੈ ਉਸਨੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਵੀ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਖਟ-ਖਟਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਬੀ. ਡੀ. ਓ. ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਉਸ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਿਤੀ ਤੋਂ ਨੋਟਸ ਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਚਾਰਜ ਦਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਬੀ. ਡੀ. ਓ. ਮੌਕੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਖਿਸਕ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਮਨ-ਮਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪਾਵਰ ਲੈਕੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰਗੜਨਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਲਾਜ਼ 6 ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਨੂੰ ਪੰਚਾਂ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਾਵਰ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਪਿਛਲੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੈ। ਜੋ ਡੀ. ਸੀ. ਇਸ ਵਕਤ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਚਰਚਾ ਇਥੇ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਕੀ ਗੁਲ ਖਿਲਾਏ ਹਨ, ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਸੰਗਰੂਰ ਦਾ ਡੀ. ਸੀ, ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਉਸ ਵਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਚਲਕੇ ਬਗੈਰ ਪਾਵਰ ਤੋਂ ਹੀ 5/6 ਸਰਪੰਚ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਬਹਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਲਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਧਾਂਧਲੀ ਮਚਾ ਦੇਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਠਪੁਤਲੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਆਖਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਟੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਸੰਮਤੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਧ ਕੇ ਇਕ ਕੰਮਪਰੀਹੈਂਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਆਦਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਰ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵਾਰ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਆਪਦੇ ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਪਿਛਲੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ 5/7 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਰੋਕ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਹਸੀਲ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੇ ਚੋਣ ਤੋਂ 5—7 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵੋਟ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣਾ ਲਏ ਅਤੇ ਜੋ ਲੋਕ ਅਬੋਹਰ ਫਾਜ਼ਲਕਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੋਟ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾ ਲਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਭੁਗਤਾ ਦਿਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਗੀ ਮੋਗਾ ਤਹਸੀਲ

[ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ]
ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ 12/13 ਸਾਲ ਦੇ ਬਚੇ ਬਚੀਆਂ ਜੋ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਤ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵੋਟ ਬਣਾ ਲਏ। ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਲੇਕਿਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਢਗ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਚਲਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਭਗ ਹੀ ਪਾ ਦਿਉ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ। ਇਹ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਮਚੇ ਅਤੇ ਝੋਲੀ-ਚੁਕ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਸਮਿਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਰਹਿਣ ਤਾਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹਰਕਤਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਮੇਰਾ ਸੁਝਾਉ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਨਾ ਹੀ ਵਕਫਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਵੋਟਰ ਲਿਸਟਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਵੋਟ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਣਾ ਲਵੇ। ਇਹ ਜੋ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਤ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵੋਟ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਲਾਜ਼ 3 ਵਿਚ 6 ਜੋ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰਖੀ ਹੈ ਉਹ 3 ਮਹੀਨੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੁਰਮਾਨਾ ਭੀ 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

खान अब्दुल गफार खां : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। चेयरमैन साहिब, मैं मैम्बर साहिब से आपकी वसातत से पूछना चाहता हूं कि सरपंच या पंच को ससपेंड करने के अख्तियार किस को दिये जाएं क्यों कि उन्हों ने अपनी तकरीर में इस बात का बार बार मुखालिफत की है।

Mr. Chairman : The power of suspension should be with the Director of Panchayats.

खान अब्दुल गफार खां : चेयरमैन साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि डिप्टी कमिश्नर इस गवर्नमेंट के मातेहत है जिस के मातेहत डाइरेक्टर आफ पंचायतस है। वह भी चीफ मिनिस्टर या मिनिस्टर के असर में आ सकता है। इस लिये मैं पूछना चाहता हूं कि ससपैन्शन की पावर किस को दी जाए।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਸਰ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚ, ਸਰਪੰਚ, ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਚੁਣ ਕੇ ਭੇਜਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਜਾਂ ਐਮ. ਐਲ. ਸੀ. ਨੂੰ ਜਾਂ ਐਮ. ਪੀ. ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਚੁਣ ਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਭੇਜਦੀ ਹੈ।

Pandit Chiranji Lal Sharma (Ganaur) : Mr. Chairman, Sir, I do not rise to oppose the Bill before the House. I have risen here, and similarly other hon. Members have the feeling that the legislative business which is one of the primary aims of the Legislature is being ignored by the present Government. You too, Sir, have been noticing it that everytime we find that this Legislative business is taken up in the House at the fag end of the Session. Hence these amendments after amendments every time. This is a criminal waste of time of the House, nay of money,

Mr. Chairman, You have been noticing that not only in the Gram Panchayat Act, but in every Act that has been framed after the independence of the country i. e. after 1947......

Mr. Chairman : Let the hon. Member awaken them.

Pandit Chiranji Lal Sharma : They do not bring a comprehensive Bill in the very beginning. As for instance I may quote here the Punjab Security of Land Tenures Act. There have been as many as 11 or 12 amendments in that Act after it was originally enacted. If I may refer, Sir, Sardar Darbara Singh sometime back said that the Government would be bringing forward a comprehensive Bill. It is unlucky for him, for on the House or for the State that he has been deprived of the Panchayat Department.

Mr. Chairman : Sardar Darbara Singh is sitting in the House.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Chairman, he was for a comprehensive Bill. But now the Department is with the hon. Chief Minister and I wonder if he could have time to apply his mind to these things. However, Sir, the fact remains that the amendment that has been brought now is very much delayed. There was a lacuna in the Act as it existed. I am saying this because we have practical experience in day-to-day administration relating to the functions of Panchayats. After the elections to Panchayats are over, the outgoing Sarpanches and Panches were not ready and willing to hand over the records to the new Sarpanches and Panches unless they were forced to do it from above. I am glad the Government have realised this lacuna in the Act and I strongly support the amendment that has been brought forward.

Mr. Chairman : The hon. Minister is strong enough.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Well, Sir, for that he deserves to be congratulated. I remember the case of Barauli in tehsil Sonepat, which of course does not fall within my constituency. There one Shri Rattan Lal was elected as Sarpanch. But he would not be given charge by the outgoing Sarpanch unless a letter was written by Pandit Shri Ram Sharma, who was then the Chairman of the Vigilance Committee, to the Minister concerned and orders after orders were issued by the State Government. So the powers being taken by the Government in this regard are necessary and, therefore, I support the Bill on that account.

Now, Sir, in order to enforce the provisions of the Act, powers are sought to be given to the District Magistrate or the Deputy Commissioner. This is what was actually wanted. And unless there was some penal clause, mere administrative powers and administrative instructions were not going to take us to the goal. Sir, there has been opposition to this provision. Members have their independent views and some hon. Members have vehemently opposed this provision that the Deputy Commissioners should not be given these powers etc. So far as I am concerned, I stand for this amendment. I hold this view with due deference to the views expressed by certain hon. Members that the powers that are being given to the Deputy

[Pandit Chiranjit Lal Sharma]
Commissioners should be allowed to remain with the Director as it stands at present. But, Sir, I differ with them and am for the transfer or delegation of these powers to the Deputy Commissioners. I am of the opinion that the Deputy Commissioner, who has some sort of judicial mind, and if he applies his mind according to the circumstances, will take some sort of judicial view. If we let this work or power to remain with the Director at the Head-quatesr, there will be much work and there is likely to be delay because therr are about 18 or 19 districts in the State. Again there will be wire pulling. For example. I approach Sardar Darbara Singh, "Well, Sardar Sahib, I am interested in this man. You will kindly see thate injustice is not done to him: that he is not suspended" and all such sort of things are going on. But I am confident that if these powers are vested in the Deputy Commissioners, such things would not happen.

Mr. Chairman : The hon. Members who opposed it said that the Deputy Commissioners would be too near to them and would be prejudiced.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Well, my view is that.

I have got to say one thing more, Mr. Chairman, that the Deputy Commissioners should not depend on the Report of the B. D.O., the D.D. P.O. etc. and in matters of suspension they should look into these cases themselves, and apply their mind to the facts of the situation and should give proper type of approach. I am strongly of the view that the DeputyC ommissioner is much better and a much suited person than the Director here.

Thirdly, Mr. Chairman, as a practising Advocate, I brought it to the notice of the Deputy Secretary concerned also and this was also discussed in the Hindi Regional Committee, that there is a defect or lacuna some where. The position has not been clarified in that regard. There is a sort of a provision in the Act that the Proprietary rights would vest in the Gram Sabha and it is the Gram Sabha that can sue and can be sued. Now, Sir, there is no procedure laid down anywhere as to how the Gram Sabha should proceed, i. e. whether the whole village or the electorate should be collected, who should pass a resolution. Of course 1/5th of the electorates constitute quorum. Supposing, Sir, 1/5th of the electorates pass a resolution empowering the Chairman of the Sabha or the Chairman of the Executive Committee to file a suit against ....

Mr. Chairman : There is some sort of provision in the Civil Procedure Code.

Pandit Charinji Lal Sharma: I would respectfully submit, Sir, that so for as this Act is concerned, there is some sort of lacuna due to which hundreds of suits have been thrown away by the Civil Courts and also by the Assistant Collector, First Grade. These cases had been filed by or against the Gram Sabhas either through their Sarpanches or Panches.

As provided in Section 106 of the Gram Panchayat Act, it is the Gram Sabhas in whom property vest. The Gram Panchayat is not a body corporate. The Members of the Gram Panchayat will be suspended by the Deputy Commissioner instead of the Director. So, this ambiguity is there. What usualy happens is this. If we refer to section 7 of the Village Common Lands Act, it is the Panchayat that is empowered to make application for ejectment and all that. Suppose the Panchayat has got to recover arrears of rent etc., a suit has to be filed under the Tenancy Act, because under he Punjab Security of Land Tenures Act, the Gram Panchayat has been held to be a local body. It is not the owner. It was held by the Financial Commissioner that the Gram Panchayat, being a local body, cannot make application either for ejectment or recovery of rent under section 14(a). Then they should proceed under the Tenancy Act. Now for that they have to file a regular suit and not an application. This sort of ambiguity is there which has created a lot of misunderstanding both amongst the lawyers and the litigant public and the matter has not yet been decided by the courts although, I know, some cases have gone to them I would, therefore, submit through you to the Government that when such things are brought to their notice they should look to them. I may mention that I met one of the Deputy Secretaries of the Department. Mr. Kapila, who was Deputy Commissioner at Rohtak and before whom I happened to appear a council. The matter was discussed at length. I talked to him. He did realise my point. But my objection, Mr. Chairman, is that the Government have not completely, thoroughly and dispassionately applied their mind to all the provisions of the Gram Panchayat Act, otherwise they would have brought an amendment to remove the lacuna which I have just mentioned.

Mr. Chairman : We will have an amendment next session.

Pandit Chiranji Lal Sharma : We bring facts to the notice of the Government and the Government realises its mistake yet nothing is done at the proper time but amendments are brought later on. Mr. Chairman, you know, then how much time of the House is wasted and how much money is incurred. My only respectful submission to the Government, through you, is that they should apply their mind to the provisions of the Act dispassionately and thoroughly at the very first instance. The Law Department is there whose function is to frame the bills etc. They should think over all the aspects properly in the very beginning. We make repeated requests and cry hoarse on the floor of the House but to no purpose. This is the state of affairs. Therefore, Mr. Chairman, through you, I would again request the Government to look into the facts and circumstances at the very first instance and discourage the practice of bringing amending bills time and again.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਲੋਟ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਦੋ ਸਜੈਸ਼ਨਾਂ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮਕਸਦ ਡੀਸੈਂਟ੍ਰਲਾਈਜੇਸ਼ਨ ਆਫ ਪਾਵਰ ਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਹੈ ਉਹ ਫੌਤ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਹਿਰ ਦੇ ਭੱਟਿਆਂ ਉਤੇ ਅਤੇ ਸੇਮ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲੇਬਰ ਨੇ ਅੱਠਾਂ ਅੱਠਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੋਟ ਪਾਏ। ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਵੋਟ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਉਥੇ ਵੋਟ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਹਰ ਦੇ ਬਣਾ ਲਏ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਤਾਂ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕੀਂ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰੂਲਿੰਗ ਵੀ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਪਰ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੇ ਗਲ ਨਾ ਸੁਣੀਂ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੂਲਜ਼ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗਲਤ ਵੋਟਾਂ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗਲਤ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਰਰੈਗੂਲੈਰਿਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਹਾਂ ਪੰਜਾਹਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸੌ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਬੰਡਲ ਨਹਿਰ ਸਿਰਹੰਦ ਫੀਡਰ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨੂੰ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ। ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਲਿਸਟਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਸਨ ਉਥੇ 50, 50 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸੌ ਜੈਨੁਇਨ ਵੋਟ ਕਟਵਾ ਦਿਤੇ। ਕਈ ਭੈੜੇ ਕਾਨੂੰਨਗੋ ਅਤੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਐਨੇ ਹੱਥ ਰੰਗੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਸੌ ਜਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਚੂੰਕਿ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਗੁਟ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦੋ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਬੁਢਿਆਂ ਦੇ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਥਹੀ ਦੂਸਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬਕਸਿਆਂ ਚੋਂ ਮਿਲੀ ਜੋ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਵੇਚੀ ਸੀ। ਬੜੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਵੀ ਉਠਿਆ ਸੀ। ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨੌਈਅਤ ਦੀ ਇਕ ਬਾਡੀ ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਇਹ ਕੰਮ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਵਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਬਾਡੀ ਕੰਮ ਕਰੇ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ। ਮੌਜੂਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਡੀਫੈਕਟਿਵ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਡੀਸੈਂਟ੍ਰਲਾਈਜੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਬਿਲਕੁਲ ਫੌਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਅਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਸਿਆਹੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਵੋਟ ਪਾ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਨਾ ਪਾਵੇ, ਜੇ ਕਰ ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਪਕੜਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿਆਹੀ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੱਤ ਅੱਠ ਦਿਨ ਨਾ ਮਿਟੇ। ਦਸਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵੋਟ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਗਈ (ਹਾਸਾ)। ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਆਹੀ ਲਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਏ ਜਾ ਸਕਣ। ਆਖਰੀ ਦਮ ਤਕ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਤੋਂ ਵੋਟ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੋਟ ਬਣਨੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਲਿਸਟਾਂ ਜ਼ਿਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀਕਰਿਟਲੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੀ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਪਰਪਜ਼

ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਏਜਟਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ ਦਸੇ ਗਏ ਨਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਪਰਚੀਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਦਸੇ ਗਏ, ਨਾ ਤਾਲੇ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਬੜੇ ਅਨ ਡੈਮੋਕ੍ਰੈਟਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਟਾਈਮ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਰੂਲਜ਼ ਤਾਂ ਬਣਾ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਬਾਡੀ ਸੈਟ ਅਪ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਡਾਲਡੇ ਦੇ ਪੀਪਿਆਂ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਤੇ ਇਹ ਬਨਾਸਪਤੀ ਚੋਣ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਅਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਆਖਰੀ ਦਮ ਤਕ ਵੋਟ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਬਣੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਦਾ ਸਵਾਦ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਇਮਪਰੂਵ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲਿਆਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਉਪਰ ਜਨਰਲ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਰਫੋਂ ਸਜੈਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੀਆਂ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਫੇਥ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਵਿਚ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਜੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨਾ ਰਹੀ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਔਰ ਜੋ ਡੂਬੇਗੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਤੋ ਡੂਬੇਂਗੇ ਸਾਰੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਥਾਨਕ ਸਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਉਤੇ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਲੇਕਨ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਆਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ।

ਇਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਪਾਸ ਜਾਵੇਗਾ ਔਰ ਉਹ ਉਸ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਚਾਰਜ ਹੈਂਡ ਓਵਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਜਿਹੜਾ ਦੂਜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਚਾਰਜ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਰਜ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛਲੀ ਟਰਮ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪੰਚਾਇਤ ਮਨਿਸਟਰ ਰਿਹਾ। ਐਸੇ ਕੇਸ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਏ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਪੰਚ, ਸਰਪੰਚ ਹਟ ਵੀ ਗਏ ਸੀ ਦੋ ਦੋ ਢਾਈ ਢਾਈ ਸਾਲ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵਿਆਂ ਪੰਚਾਂ, ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਰੀਕਾਰਡ ਦੇ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਆਦਮੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਘਰ ਪੁਲਿਸ ਨਾ ਆਵੇ, ਉਸ ਉਤੇ ਮੁਕਦਮਾਂ ਨਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਹ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਵੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਦਸ ਦਿਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਤੋਂ ਦਸ ਦਿਨ ਦੇ ਅਦਰ ਜੇ ਉਹ ਰੀਕਾਰਡ ਹੈਂਡ ਓਵਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਲਮੰਦ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਕਲਾਜ਼ ਉਥੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਥੇ ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਰੀਕਾਰਡ ਨਾ ਦੇਣ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼

[ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ]

ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ। ਪੰਚ ਔਰ ਸਰਪੰਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਰੀਕਾਰਡ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਸੋ ਭਲੇਮਾਣਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਐਵੇਂ ਜੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਖਿਆਲ ਦੌੜਾਈ ਜਾਣ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਭਲੇ-ਮਾਣਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਡਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਥਾਂ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਚੋਰੀ ਵਿਚ ਪਕੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਡਾਕੇ ਵਿਚ ਪਕੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਕਈ ਹੋਰਨਾ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਕੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਐਮਬੈਜ਼ਲ-ਮੈਂਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਛੇ ਛੇ ਅੱਠ ਅੱਠ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤਕ ਸਸਪੈਂਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਮਨਿਸਟਰ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਫਲਾਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੰਚ ਚੋਰੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਵੀ ਆ ਗਏ ਨੇ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਸਸਪੈਂਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਦਰ ਅਸਲ ਉਸ ਕੋਲ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਪੰਦਰਾਂ ਸੋਲਾਂ ਸੌ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਪੰਚਾਂ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਉਹ ਬੇਗੁਨਾਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। (*Addressing the Local Government and Welfare Minister* : So long as they are not convicted they are innocent)

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਬੇਗੁਨਾਹ ਬੇਸ਼ਕ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਪਰ ਕਈ ਵੇਰ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਚੇਅਰਮਨ ਸਾਹਿਬ, ਡੀ. ਸੀ. ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਛੇਤੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਠੀਕ ਇਨਸਾਫ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਔਰ ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ, ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨ ਬਾਰੇ, ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਰੀਮੂਵਲ ਦੀ ਪਾਵਰ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕੇ, ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਨਾਲ ਕੋਈ ਧਕਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਕੋਈ ਖਾਹਮਖਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਰੋਅਬ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਗਾ, ਕੋਈ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਅਸਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪਾਵਰ ਲੈ ਕੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੈਸਲਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਐਸਾ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਕਿ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇਣੀ ਹੈ ਉਹ ਜਲਦੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂਕਿ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਸਸਪੈਂਡ ਨਾ ਰਹੇ। ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪੰਚਾਂ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਡੀ. ਸੀਜ਼. ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੰਮ ਆਸਾਨੀ ਔਰ ਜਸਟਿਸ ਜਲਦੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅੱਲਕ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਵਾਬ ਨ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.)

Mr. Speaker: Question is—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Speaker: The House will now proceed to consider the Bill clause by clause.

Clause 2

Pandit Mohan Lal Datta (Amb): Sir, I beg to move—

At the end of the proviso, *add* the following:—

"But at the expiry of three years after general election the Gram Sabha shall have the right to recall any one or more members of the Panchayat by a two-third majority vote in a meeting of the Gram Sabha called for this purpose at the instance of one-fourth of the total members of Gram Sabha of the Village."

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ, ਐਪਰੋਚ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਹੁਣ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਣਾ ਕੀ ਰਹੇ ਹਨ ? ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਸੱਵਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬਾਪੂ ਗਾਂਧੀ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ **it is only an extension of bureaucratic rule.** ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੌਜੂਦਾ ਬਿਊਰੋਕਰੇਸੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਾਜ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਫਿਰ ਉਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਨੁਕਸ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਅਜੀਬ ਹੈ। ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ? ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰੇ, ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਦਦ, ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ, ਬਗੈਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ, ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਔਰ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦਬਾਉ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਆਪ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ। ਅੱਜ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ? ਹੁਣ ਉਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਹੈ ? ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸਹਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਧੜੇਬਾਜ਼ੀ ਹੋਵੇ, ਵਿਸ਼ਮਤਾ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਹੋਵੇ, ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੂਜੇ ਲਈ ਭੇੜੀਆ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, **if a man has become wolf for another then the panchayat is a bench of wolves.** ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਘੋੜੇ ਅਗੇ ਗੱਡੀ ਰਖ ਦਿੱਤੀ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਚਲਣੀ ਹੈ ? ਇਥੇ ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੀ ਕਦਰ ਹੈ ? ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਨਸ਼ਵੋਨਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਆਰਥਕ ਢਾਂਚਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫਰਕ

[ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ]

ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ ਦਰਦ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵਿਚ, ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਲੇਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਹੈ ਇਹ ਵੈਸੇ ਖਰੀ ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਹੀ ਔਰ ਮੁਕੰਮਲ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

1.00 P.M.

ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਅਰਥ ਕੀ ਹਨ ? ਪੰਚ ਦੇ ਅਰਥ ਪਿੱਛੇ ਹਿਸਟਰੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚ ਬੋਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬੋਲੇ। ਇਹ ਗਲ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖੋ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਇਹ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਔਰ ਮਾਈਨਾਰਿਟੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। Then this Panchayati Raj becomes a tyranny of political majority. ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਚਲੇਗਾ ? (ਵਿਘਨ) ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਇਥੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਬਿਲ ਆਇਆ ਹੈ ਜੋ ਖਰੇ ਮਤਲਬ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਾਵਰ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਖਰੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਭੈੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਆਦ ਵਧਾਈ ਹੈ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਨਾਲ ਇਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਮਾੜਾ ਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕ ਤੰਗ ਆ ਜਾਣ, ਜਿਹੜਾ ਬੇਈਮਾਨ ਨਿਕਲੇ, ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਗਰਾਮ ਸਭਾ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੀਕਾਲ ਕਰ ਲਵੇ। ਜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਮਾੜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਔਰ ਬਦਮਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਰਗੜਾ ਲਾਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇੰਨੇ ਉਚੇ ਪਾਏ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਰੋਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਹਸਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਪੰਡਤ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਤਾਂ ਬੜੀ ਕਲੀਅਰ ਹੈ ਔਰ ਸੈਲਫ ਐਕਸਪਲੇਨੇਟਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। **(The amendment given notice of by the hon. Member is very clear and self explanatory and it does not need any further elucidation.)**

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਔਰ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰਖ ਲੈਣ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਰਨ ਔਰ ਸੁਝਾਉ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰਨ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਸਬਜੈਕਟ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜ ਤਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ। ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਬਾਰੇ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਔਰ ਇਹ ਬਿਲ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਰਵੱਈਆ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਪਿਰਿਟ ਹੈ।

Mr. Speaker: Motion moved—

At the end of the proviso, *add* the following :—

"But at the expiry of three years after general election the Gram Sabha shall have the right to recall any one or more members of the Panchayat by a two-third majority vote in a meeting of the Gram Sabha called for this purpose at the instance of one-fourth of the total members of Gram Sabha of the village."

Mr. Speaker : Question is—

At the end of the proviso, *add* the following :—

" But at the expiry of three years after general election the Gram Sabha shall have the right to recall any one or more members of the Panchayat by a two-third majority vote in a meeting of the Gram Sabha called for the purpose at the instance of one-fourth of the total members of Gram Sabha of the village."

The motion was Lost

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 2 stand......

(*Chaudhri Har Kishan Rose to Speak.*)

Mr. Speaker : In view of the decision of the Business Advisory Committee contained in its 6th Report which has been adopted by the House to dispose of all the Bills on the Order paper to-day, I extend the duration of the sitting of the House by two hours. The House will now continue upto 3.30 P.M.

चौधरी हरकिशन (हसनपुर) : स्पीकर साहिब, मैं इस तरमीमी बिल का स्वागत करता हूं। इस बिल की जो कलाज़ 3 है इस में दिया हुआ है —

"The Sarpanch and, in his absence, the Panch elected by the Panchayat for the purpose, shall be responsible for the maintenance of all prescribed records...—

लेकिन जो आखिरी वर्ड्ज़ हैं –

"...... ...the outgoing Sarpanch or Panch shall hand them over to the Sarpanch or to such other Panch as may be authorised in this behalf by the Deputy Commissioner."

Mr. Speaker: The hon. Member is speaking on Clause 3 of the Bill whereas Clause 2 is before the House at the moment. He should please resume his seat.

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried

Clause 3

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਕਲਾਜ਼ 3 ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ।

Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal (Nihal Singh wala) : Sir, I beg to move.—

"In Sub-section (4) of the proposed Section 65, line 5, *for* 'six months, or with fine, or with both, *Substitute* "three months or with a fine of Rs. 100/-."

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ 3 ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁਰਮਾਨਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਬਹੁਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 3 ਮਹੀਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਜੁਰਮਾਨਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹਿਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In sub-section (4) of the proposed section 15, line 5 *for* 'six months or with fine, or with both, *Substitute* 'three months, or with a fine of Rs. 100/-.'

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਮਾੜਾ ਹੋਵੇ, ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਰੀਕਾਰਡ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਔਰ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

चौधरी हरकिशन (हसनपुर) : स्पीकर साहिब, मैं इस कलाज के बारे में यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि दस दिन के नोटिस के बारे में जो रूल्ज़ बनाए जाएं उन में यह कर दिया जाए कि ten days from the service of the notice, जिस तरह से इस में अब प्रोवाइडिड है इससे तो पिछले पंच या सरपंच को नुक्सान पहुंच सकता है अगर नया सरपंच और बी० डी० ओ० आपस में मिले हुए हों। इसलिए यह दस दिन फ्राम दी डेट आफ सर्विस आफ दी नोटिस से लिए जाएं।

इस बारे में दूसरी अर्ज़ यह करना चाहता हूं कि इस नोटिस के सर्व करने के लिए वही प्रोसीजर एडाप्ट किया जाए जो सी. पी. सी. में दिया गया है। अगर ऐसे न किया गया तो पुलिस से ज्यादती हो सकती है और हमला हो सकता है।

श्री अध्यक्ष : पहले मैं हिन्दी रिजनल कमेटी की अमैंडमैंट टेक अप करूंगा। (I will first take up the amendment recommended by the Hindi Regional Committee.)

कंवर राम पाल सिंह (पुंडरी) : स्पीकर साहिब, मन्त्री महोदय ने हिन्दी रिजनल कमेटी की अमैंडमैंट मान ली है जिस के मुताबिक शब्द 'मे' की बजाए "शैल" रखा जायगा। इस सम्बन्ध में मैं यह कहना चाहता हूं कि अगर यहां पर शब्द 'शैल' रखा जाता है तो लीगल सैन्स में यह बात आबलीगेट्री हो जाती है जबकि 'मे' का अर्थ आबलीगेट्री नहीं होता। इस से पहले जो शब्द दिये हैं "If, on a requisition, made in this behalf....' यानी ऐग्जैक्टिव आफिसर रैक्वीजीशन भेजेगा मगर जब तक उस के पहुंचने की ऐक्नौलिजमैंट न हो तब तक कैसे पता लगे कि वह रैक्वीजीशन उसे पहुंच गई है और ऐग्ज़क्टिव आफिसर ने जेब में नहीं रख ली? ऐसी हालत में "शैल"

की वजह से वह पंच सरपंच नाजायज हरासत में आ जायेंगे। इसलिये अगर यह शब्द "शैल" ही रखना है तो रिक्वीजीशन की ऐक्नौलेजमैंट बारे के में भी सोचा जाए।

ਸਥਾਨਕ ਸਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਰੂਲਜ਼ ਬਣਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਕਿ ਨੋਟਿਸ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇ ।

Mr. Speaker : Question is—

In sub-section (4) of the proposed section 15, line 5, *far* 'six month or with fine, or with both' *substitute*' three months, or with a fine of Rs. 100-.'

The motions was lost.

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 3, as reported by the Hindi Regional Committee, stand part of the Bill.

The motion was carried .

CLAUSE 4

Mr. Speaker: Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 5

Mr. Speaker : Question is—

That Caluse 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 6

(COMRADE GURBAKHSH SINGH ROSE TO MOVE HIS AMENDMENT)

Mr. Speaker: This amendment is out ot order.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ): ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਰਫ ਚੰਦ ਹੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿਵਾਈ ਹੈ ਕਿ 3 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵਧ ਕਿਸੇ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡਿਡ ਨਹੀਂ ਰਖਾਂਗੇ। ਹਾਊਸ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਐਕਸੈਪਟ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਜੋ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ ਬਿਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਵਿਘਨ) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਵਿਜਨ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਆਰਡਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਗਰੀਵਡ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਪੀਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੁਣ ਸਕੇ। ਨੈਚਰਲ ਜਸਟਿਸ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਈਟ ਆਫ ਅਪੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਵਰਨਾ ਜਸਟਿਸ ਕਈ ਵਾਰੀ ਡੀਨਾਈ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਣੀ ਪਰ ਬਹਿਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਐਗਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਪਾਵਰਜ਼ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਵਜ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦਸੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਡੀ. ਸੀ. ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਕੇਸਿਜ਼ ਵੀ ਡਿਸਾਈਡ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਾਈਂਡ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਜਮੈਂਟ ਇਮਪਾਰਸ਼ਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨਾਂ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮਾਈਂਡ ਟ੍ਰੇਂਡ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰਜਾਨਿਬਦਾਰੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਵੇ ਮਗਰ ਫਿਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਤੋਂ ਸੈਪੇਰੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਮਤੇ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ ਕਿਉਂ ਕੋਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਰੋਣਾ ਤਾਂ ਇਸੇ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੀ. ਸੀ. ਦਾ ਮਾਈਂਡ ਇਮਪਾਰਸ਼ਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਖਿਡੌਣਾ, ਇਕ ਛਣਕਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। (ਹਾਸਾ) ਡੀ. ਸੀ. ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦਿਲਚਸਪੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਉਹ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਅਫਸਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ, ਸਰਕਾਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਐਮ. ਐਲ. ਸੀਜ਼. ਲਈ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਕਾਲਿਜ ਵੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਵੀ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਲ ਹੀ ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਬਲਾਕ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਫਸਰ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਈ. ਏ. ਸੀ., ਸਭ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਲਡ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਸਪੈਨਸ਼ਨ, ਡਿਸਮਿਸਲ ਵਗੈਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਕਸਮੀਆਂ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਪਰੋਂ ਹੁਕਮ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਵੋਟ ਲੈਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੋਟ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਣਗੇ ? ਝੂਠੇ ਸਚੇ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨਗੇ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਖਣਗੇ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨਗੇ ਸਸਪੈਨਸ਼ਨ, ਡਿਸਮਿਸਲ ਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਤਬਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਦੇਣੀਆਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੰਡਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਗਲ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਰਖੀ। ਫਿਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਘਟ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ, ਲੋਕਲ ਇੰਟਰੀਗਜ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਪਰਸਨਲ ਨਾਲਿਜ਼ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਡੀ. ਸੀ. ਤਾਂ ਦੌਰੇ ਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਝਟ ਬਲਾਕ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਮਕਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਲਿਸਟਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਡੀ. ਸੀ. ਫੇਅਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਤੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਨੂੰ ਅਲਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫਿਰ ਲੇਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿਸਟਿਕਟ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਟੇਟਸ-ਕੋ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਹੀ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਆਫ ਡਿਸੈਂਟ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਕੇ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ) : ਮੈਂ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਟੇਟਸ ਕੋ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਡਿਸਮਿਸਲ ਔਰ ਰੀਮੂਵਲ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਡੀ. ਸੀ. ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਤਕ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਲੋਂ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

If the word "Director" is substituted by the word "Deputy Commissioner", and no appeal is provided, then Deputy Commissioner is the last word.

ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਜਾਂ ਪੰਚ ਜੋ ਕਿਸੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਿਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਤੇ ਅਗਰ ਉਹ ਰੀਮੂਵ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਸਿਕ ਕੁਆਲੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਰਹੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਬਲਾਕ ਸੰਮਿਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਪੰਚ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਰੀਮੂਵ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਚ ਸਰਪੰਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਬਲਾਕ ਸੰਮਿਤੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸਦਾ ਡਿਸਮਿਸਲ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਦੀ ਰਹੇਗੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਲਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬੇਸਿਕ ਕੁਆਲੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਪਾਸ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਕਲੈਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕਰ ਦੇਣ।

ਟਿੱਕਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਨਾਰਾਇਣ ਗੜ੍ਹ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਅਜੀਬ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਜੋ ਪੰਚ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਹੈ ਉਹ ਬਲਾਕ ਸੰਮਿਤੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਿਤੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸਦ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਡੀ. ਸੀ. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਅੰਡਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਇਹ ਦਫਾ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ? ਡੀ. ਸੀ. ਤਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ। ਜੇਕਰ ਡੀ. ਸੀ. ਸਰਪੰਚ ਜਾਂ ਪੰਚ ਨੂੰ ਰੀਮੂਵ ਜਾਂ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਇਨਚਾਰਜ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣ।

ਸਥਾਨਕ ਸਾਸ਼ਨ ਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਡੀ. ਸੀ. ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਸਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਨੀਚੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਪਾਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਡੀ. ਸੀ. ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸ਼ੱਕ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਡੀ. ਸੀ. ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਚਾਂ ਸਰਪੰਚਾਂ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਡੀ. ਸੀ. ਰੀਮੂਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਕਿ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕੇਵਲ ਡੀ. ਸੀ. ਪਾਸ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਤੇ ਰੀਮੂਵ ਕਰਨ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਨਾ ਤਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ

[ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ]

ਪਾਸ ਹੈ ਨਾ ਡੀ.ਸੀ. ਪਾਸ। ਇਹ ਤਾਕਤ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਜਸਟਿਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮਾੜੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕੇਵਲ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker: Question is—

That clause 6 stand part of the Bill.

After ascertaining the Votes of the Members present by voices, Mr. Speaker gave an opinion. The opinion was challenged. The bells were sounded. The question was put again and carried by a voice vote.

The motion was declared carried.

CLAUSE 1.

Mr. Speaker: Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is—

The Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for local Government and Welfare (Sardar Gurbanta Singh): Sir, I beg to move—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, as reported by by the Regional Committee, be passed.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, as reported by the Regional committees; be passed

Mr. Speaker: Question is—

That the Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees; be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB VILLAGE COMMON LANDS (REGULATION) AMENDMENT BILL, 1964

Minister for Local Government and Welfare (Sardar Gurbanta Singh): Sir, I beg to move—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill be taken in to consideration at once.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill be taken into consideration at once.

Comrade Shamsher Singh Josh (Rupar) : Sir, I beg to move—

That the Punjab village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964 be referred to a Select Committee consisting of—

1. Sardar Partap Singh Kairon, Minister-in-charge.
2. Chaudhri Sunder Singh, M.L.A,
3. Shri Rup Singh Phul, M.L.A.
4. Shrimati Sarla Devi, M.L.A.
5. Comrade Bhan Singh Bhaura, M.L.A.
6. Sardar Gurcharan Singh, M.L.A.
7. Pandit Mohan Lal Dutta, M.L.A.

with a direction to make a Report by the 31st July, 1964.

ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਹੈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ, ਮੈਂ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬਿਲ ਮੂਲ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਕ ਵਡੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰੇਗਾ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਐਕਟ ਸੀ ਉਸਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲਈ ਚੰਗੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਸੀ। ਧਾਰਾ 5 ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦਿਹ ਦੀ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮੁਚੇ ਭਲੇ ਲਈ ਰਖ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਤੇ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੂਲ ਐਕਟ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਵੀਂ ਧਾਰਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਕੁਝ ਮੰਤਵ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਛੋਟੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲਗ ਭਗ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਲੈਂਡ ਇੰਡੀਅਨ ਫਾਰੈਸਟ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਲੈਂਡ ਯੂਟਿਲਾਈ-ਜ਼ੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਕਟ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਇਸ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਐਕਟ ਲਿਆ ਕੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਆ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਡਿਸਕਰਿਮੀਨੇਟਰੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਣਬੀਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ? (ਹਾਸਾ)

Mr. Speaker : This is no point of order

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਫਾਰੈਸਟ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਲੈਂਡ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਲੀਅਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਲੈਕਟਰ ਮਜਬੂਰ ਕਰੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਇਗਨੋਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ 50 ਜਾਂ 50 ਤੋਂ ਵਧ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੀਜ਼ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਟਰੋਵਰਸ਼ਲ ਪੁਆਇੰਟ ਏਥੇ ਰੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਬਜਾਏ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਆ ਦੇ ਦੋ ਨਵੇਂ ਡਿਸਟਰਿਕਟ, ਲਾਹੌਲ-ਸਪਿਤੀ ਅਤੇ ਕੁਲੂ, ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੇਰ ਝਗੜਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਿਲੇ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿੱਚ ਇਨਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਇਹ ਅਧੂਰਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

Mr. Speaker : It is not for me to decide. It is for the House to decide.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964 be referred to the Select Committee consisting of—

1. Sardar partap Singh Kairon, Minister-in-charge.
2. Chaudhri, Sunder Singh, M.L.A.
3. Shri Rup Singh Phul, M.L.A.
4. Shrimati Sarla Devi, M.L.A.
5. Comrade Bhan Singh Bhaura, M.L.A.
6. Sardar Gurcharan Singh, M.L.A.
7. Pandit Mohan Lal Dutta, M.L.A.

with a direction to make a Report by the 31st July, 1964.

Pandit Mohan Lal Dutta (Amb): Sir, I beg to move—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964 be circulated for eliciting public opinion thereon by the end of September, 1964

स्पीकर साहिब, 1961 में जब पंजाब विलेज कामन लैंडज़ ऐक्ट पास हुआ था, यह पंजाब के बड़े बड़े झगड़ों को सम्मुख रखते हुए किया गया था। इस में जो पारा न: 5 लगाई गई थी यह पंजाब के बड़े बड़े मसलों को हल करने के लिये लगाई गई थी। यह मसला पंजाब के ऐसे भूमि-हीन लोगों की किस्मत का फैसला करने के लिये छेड़ा गया था जो आज पंजाब में लाखों की तादाद में बसते हैं। यह लोग भूमि की सेवा करते हुए अपना निरवाह करते हैं।

(कोरम पूरा न होने की वजह से घंटी बजाई गई और मैम्बरान के आ जाने पर हाऊस की कार्रवाई शुरू की गई।)

तो मैं अर्ज कर रहा था कि यह एक बहुत ही अहम मसला आज सरकार के सामने पेश है। मगर इस के मुताल्लिक जो सरकार ने उपाये इख्तियार किये हैं यह निहायत ही काबिले गौर हैं। एक तो यह उपाये सरकार ने इख्तियार किया कि जो सरपलस ऐरिया है उस में ऐसे लोगों को सैटल किया जाये जो भूमि हीन हैं। दूसरा उपाय इन के लिये यह सोचा कि जो शामलात देह है उस पर इन लोगों को बसाया जाये। आज भूमि हीन प्रश्न सब से ज्यादा अहम है। मैं सदन का ध्यान अपनी ऊना तहसील की तरफ दिलाना चाहता हूं। मगर

सरकार ने जो आदादोशुमार मेरे एक सवाल के जबाव में दिये हैं मुझे यकीन नहीं आता कि यह सरकार इतने बड़े अहम मसला को कैसे हल करेगी। मैं ने दरयाफ्त किया था कि यह मुझे बताया जाये कि तहसील ऊना में कितने मुज़ारे हैं जो बेदखल होने हैं और कितनी सरपलस ज़मीन है जो इनको देनी है। इन्होंने जवाब दिया कि तहसील ऊना में 34,730 मुज़ारे हैं। 467 एकड़ सारी ज़मीन है जिस में से 200 एकड़ मुज़ारों को पहले ही अलाट शुदा है। अगर 5 एकड़ एक फेमिली को दें तो यह कैसे आबाद कर सकेंगे ? मैं समझता हूं और जिलों में काफी शामलात देह पड़ी हुई है जो हमारे दिहात के लोगों को आबाद करने के लिये दी जा सकती है। इस तरह की ज़मीन रोपड़ तहसील और खरड़ तहसील में भी मिल सकती है। मगर कांगड़ा एक हिल्ली ऐरिया है, इस चीज़ का भी इस सरकार को कुछ ख्याल होना चाहिए। आज की ज़िला कांगड़ा की पुज़ीशन यह है कि वहां मुज़ारों की तादाद 14,389 है और वहां पर सरपलस ऐरिया 72 एकड़ है। मुझे समझ नहीं आती कि इन लोगों को यह सरकार बसायेगी किस तरह।

एक तरफ यह सरकार उन को बसाने के नाकाबिल है, दूसरी तरफ उन के हकूक से यह बिल लाकर उनको महरूम किया जा रहा है और एक साधन को खत्म कर रहे हैं। इसमें जो आड़ ली गई है उसका फारैस्ट नीति पर असर पड़ता है। मैं यह कहता हूं कि जहां तक जंगलात का स्वाल है, उनकी रक्षा होनी चाहिए। और उसके लिए मुनासिब पाबंदी लगानी चाहिए और भूमिहीन लोगों को नौतोड़ करने के लिए वहां पर इजाज़त नहीं देनी चाहिए, जहां पर इरोज़न का खतरा हो। लेकिन फारैस्ट में भी ऐसी कई जगह ज़मीनें हैं जहां नौतोड़ करने पर जंगल को नुक्सान नहीं पहुंचता। ऐसी जगह इजाजत दे देनी चाहिए।

श्री अध्यक्ष : पंडित जी, ज़रा जल्दी खत्म करें (The hon. Member should wind up please.)

पंडित मोहन लाल दत्त : जनाब, यह हिल्ली एरिया से ताल्लुक रखने वाली बातें हैं जिन पर रोशनी डालने के लिए हमारे पास वक्त होना चाहिए तभी कह सकूंगा। मैं मन्त्री महोदय की जानकारी के लिए अर्ज कर दूं कि तहसील ऊना के जो जंगलात हैं वह और किसी नौयित के हैं और कुल्लू के जो जंगलात हैं, यह किसी और के। लेकिन आप जो कानून ला रहे हैं वह सब जंगलात पर एक सा लागू कर रहे हैं। यह ठीक नहीं है।

श्री अध्यक्ष : पंडित जी, यह तो अमैंडिग बिल है, उस पर आप बोलें। (It is an amending Bill. The hon. Member should confine his remarks on it.)

पंडित मोहन लाल दत्त : जनाब, इसके जो असरात उस हिल्ली एरिया पर पड़ने वाले हैं, वह मैं ब्यान कर रहा हूं। वहां पर पहले एक कानून लागू था जो कि वहां के हालात को मद्देनज़र रख के पास किया गया था लेकिन मुझे अब यह समझ नहीं आता कि अब कौन से ऐसे हालात पैदा हो गए हैं कि जिनकी वजह से पहले वाला प्रोवीज़न यहां लागू नहीं करते।

जो शामलात ज़मीन वहां पर थी वह पंचायतों के हवाले कर दी गई थी लेकिन अब इसके जरिए क्या यह नहीं होगा कि वह जंगल पंचायतों से ले कर लैंडलार्ड्ज़ को दे दिए जाएंगे ? उस ज़मीन की इनकम कौन हासिल करेगा, इस मेय्यर में यह बात क्लियर नहीं है। इसमें कम्युनिस्ट पार्टी की तरफ से एक अमैंडमैंट आई है कि उनकी जो आमदनी हो वह पंचायतों को जाए। यह ठीक है। मैं, जनाब, विलेज कामन लैंड्ज़ ऐक्ट सन् 1952 की तरफ आपका ध्यान

[पंडित मोहन लाल दत्त]

दिलाना चाहता हूं कि उसके स्टेटमैंट ग्राफ ग्राब्जैक्ट्स एंड रीजंस में लिखा हुग्रा है कि पहाड़ी इलाके में जंगल के ऊपर जिन ग्रादमियों ने ग़ासबाना कब्ज़ा किया हुग्रा है ग्रौर वहां पर बसने वाली कम्युनिटी को उससे महरूम किया हुग्रा है, उन लोगों से वह ज़मीन ले कर विलेज के जो ग़ैर-मालक हैं उनको सुख सुविधा देने के लिए यह शामलात ऐक्ट ला रहे हैं । लेकिन मैं यह यकीन से कहना चाहता हूं कि जो कामन लैंड कानून ग्रापने बनाया उस को ला कर पहले वाले पर ग्राप पानी फेर रहे हैं । यहां पर यह ग्रर्ज़ कर देना चाहता हूं कि ग्रगर ग्रापने वहां पर भूमि-हीन लोगों को रिसैटल करने के लिए ज़मीन कोई नहीं देनी है तो वहां पर ग्राप नौतोड़ की पाबन्दी लगा दें ताकि जिन गरीब लोगों को वहां पर घास मुयस्सर होती है वह तो कम से कम मिल सके । पहले जो कानून था वह ग्रच्छा था लेकिन इस नए कानून से ग्राप लोगों की सुविधाएं छीन रहे हैं ग्रौर पंचायतों को जो ज़मीन, साधन, ग्रौर ग्रधिकार दिए थे वह इसके जरिए छीन रहे हैं । ग्रौर मैं एक बात की चेतावनी भी देना चाहता हूं कि ग्रगर नौकरशाही के हाथों में ग्रापके सारे ग्ररेंजमैंट ग्रा गए तो वह लोग मनमानी करेंगे । इस तरह से ग्राप ग्रफसरों के हाथों में पावर दे दे कर भूमिहीन लोगों के गले पर छुरी फेर रहे हैं । मैं मन्त्री महोदय को, जनाब, ग्रापके ज़रिए यह कहना चाहता हूं कि कोई कानून बनाने से पहले ग्राप हिली एरियाज़ के नुमाइंदागान को बुलाते तो ठीक था क्योंकि वह ग्रपनी राय दे सकते थे । लेकिन ग्रापने उनको न बुलाकर ग्रपनी मनमानी करके इस एरिया के साथ ग्रन्याय किया है । मैं यह शब्द कह कर ग्रपनी बात समाप्त करता हूं ।

Mr. Speaker : Motion moved—

> That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964 be circulated for eliciting public opinion thereon by the end of September, 1964.

पंडित लाल चन्द परार्थी (कुल्लू) : स्पीकर साहिब, ग्रभी ग्रभी बाबू बचन सिंह जी ने एक बुनियादी सवाल उठाया था कि इस बिल में ज़िला कुल्लू ग्रौर लाहौल-सपिति का ज़िक्र नहीं है क्योंकि वह नए बने हैं । मैं ग्राप की बसातत से बाबू बचन सिंह जी की ईनफरमेशन के लिए यह ग्रर्ज़ करना चाहता हूं कि यह इस बिल में खामी नहीं है बल्कि यह बिल्कुल दरुस्त बिल पेश हुग्रा है । उस की वजह यह है कि शामलात देह के नाम की जो चीज़ है वह कुल्लू ग्रौर लाहौल सपिति में नहीं है । वहां पर undemarcated III class forest हैं जिस के लिए ग्रलग रूल्ज़ हैं ग्रौर लोगों के बिल्कुल ग्रलग किस्म के हकूक हैं । इस के लिए एंडरसन की फारैस्ट सैटलमैंट रिपोर्ट है जिस की रू से उन लोगों को सपैशल हकूक मिले हुए हैं । इस लिए ग्रगर लाहौल सतिति ग्रौर कुल्लू का नाम इस बिल में नहीं ग्राया तो यह हरज की बात नहीं है । इस बिल का ताल्लुक पंजाब के दूसरे पहाड़ी इलाकों के साथ है । मैं गुज़ारिश करूंगा कि लाहौल ग्रौर सपिति को इस में ईनवाल्व न किया जाए । बस मैं इतना ही ग्रर्ज़ करना चाहता था ।

चौधरी बालू राम (ग्रानन्दपुर) : स्पीकर साहिब, इस बिल के बारे में पण्डित मोहन लाल दत्त ने जो तकरीर की है मैं उसे जज़बाती स्पीच समझता हूं । इस बिल का ग्रसर उतना ही मेरे इलाके पर पड़ता है जितना कि पण्डित मोहन लाल जी दत्त के इलाके पर पड़ता है । मैं

समझता हूं कि इस अमेंडमेंट से जो अब वहां की शामलात की हालत है, चाहे वह जंगलात है या बाहिर है, उस पर कोई असर होने वाला नहीं । पण्डित जी ने खदशा ज़ाहिर किया था कि वहां की घास और लकड़ी कौन ले जाएगा । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि उसे पंचायत ही लेगी । जो फारैस्ट एक्ट है इस में लिखा है कि पंचायत उस के कन्ट्रावैन्शन में उस ज़मीन का इस्तेमाल नहीं कर सकती जो दफा 4 और 5 के नीचे आती है । यानी इस ज़मीन को पंचायत नौतोड़ नहीं कर सकेगी । बाकी शामलात की हालत जो है वह इस अमैंडिंग बिल के पास हो जाने से वैसी ही रहेगी । इस लिए कोई बेचैनी वाली बात नहीं है । पंचायतें घास वगैरा की मालिक रहेंगी और उस को इस्तेमाल कर सकेंगी ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਉੱਤਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ ਪੰਜ ਦੇ ਥਲੇ ਜੋ ਹਿਲੀ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਏਰੀਆ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਕੂਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੇਅਰੇਂਟ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ 25 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 25 ਫੀਸਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦਿਹ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਖ ਸਕੇਗੀ ਔਰ ਫਾਲਤੂ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸਮਾਲ ਓਨਰਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਂ ਟੈਨੈਂਟਸ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ । ਹੁਣ ਉਸ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਆਫ ਆਬਜੈਕਟਸ ਐਂਡ ਰੀਜ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ——

> "....and such land should not be used by Panchayats in contravention of the provisions of the Indian forest Act."

ਬਾਤ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ 25 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਆਇਆ ਪੰਚਾਇਤ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇਗੀ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਆਫ ਆਬਜੈਕਟਸ ਐਂਡ ਰੀਜ਼ਨਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਲੀਅਰ ਹੈ ਕਿ ਫਾਰੈਸਟ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਲਈ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਬਾਬੂ ਜੀ, ਛਡੋ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਿਉ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਚੰਗਾ ਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਿਹ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦਾ ਬਿਲ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਥੋੜੀ ਕੀਮਤ ਤੇ 20, 20, ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਜਾਂ 10, 10 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਜਮੀਨਾਂ ਲੀਜ਼ ਆਊਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਰਕੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ । ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਘਟ ਜਾਂ ਨਾਮੀਨਲ ਕੀਮਤ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਬੁਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੀਜ਼ ਆਊਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਹਟ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ । ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜੋ ਪ੍ਰਾਰਥੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਤੇ ਈਫੈਕਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਈਫੈਕਟ ਹੋਵੇਗਾ ।

[ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ]

ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦਿਹ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੰਡੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਵੰਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੇ ਚੋਆਂ ਦੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਅਸੀਂ ਵਾਹੁਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਪਹਾੜ ਨੰਗੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਰੁੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਡੈਮ ਸਿਲਟ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ੇਰ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ਬਲਕਿ ਉਥੇ ਦਰਖਤ ਲਗਾਵਾਂਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਘਟੇਗੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਧੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਖਤ ਲਗਣ ਨਾਲ ਵਧ ਆਮਦਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964 be referred to the Select Committee consisting of—

1. Sardar Partap Singh Kairon, Minister-in-charge.
2. Chaudhri Sunder Singh, M.L.A.
3. Shri Rup Singh Phul, M.L.A.
4. Shrimati Sarla Devi, M.L.A.
5. Comrade Bhan Singh Bhaura, M.L.A.
6. Sardar Gurcharan Singh, M.L.A.
7. Pandit Mohan Lal Datta, M.L.A.

with a direction to make a report by the 31st July, 1964.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964, be circulated for eliciting public opinion thereon by the end of September, 1964.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill be taken in to consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House will now proceed to consider the Bill, clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Pandit Mohan Lal Datta (Amb) : Sir, I beg to move—

After the proposed sub-section (4), add the following proviso.—

"Provided that the income from the shamilat land which has already been vested in the Panchayat, to which the Indian Forest Act, 1927 or the Punjab Land Preservation Act, 1900 applied, shall accrue to the Panchayat concerned and such income shall beutilised by such Panchayat in the manner provided under any rules made under the Punjab Gram Panchayat Act, 1952 or the Punjab Village Common Lands (Regulation) Act, 1961."

Mr. Speaker : Motion moved—

After the proposed sub-section (4), add the following proviso—

"Provided that the income from the shamilat land which has already been vested in the Panchayat, to which the Indian Forest Act, 1927 or the Punjab Land Preservation Act, 1900 applied, shall accrue to the Panchayat concerned and such income shall be utilised by such Panchayat in the manner provided under any rules made under the Punjab Gram Panchayat Act, 1952 or the Punjab Village Common Lands (Regulation) Act, 1961."

Mr. Speaker : Question is—

After the proposed Sub-section (4), *add* the following proviso :—

"Provided that the income from the shamilat land which has already been vested in the Panchayat, to which the Indian Forest Act, 1927 or the Punjab Land Preservation Act, 1900 applied, shall accrue to the Panchayat concerned and such income shall be utilised by such Panchayat in the manner provided under any rules made under the Punjab Gram Panchayat Act, 1952 or the Punjab Village Common Lands (Regulation) Act, 1961".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

चौधरी हर किशन (हसनपुर) : स्पीकर साहिब, यह जो तरमीम की जा रही है मैं इसका विरोध नहीं करता लेकिन मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस तरमीम की ऐक्चुअल इम्पलीमेंटेशन मौजूदा कानून के ज़रिए नहीं हो सकती है । इसकी वजह यह है कि ग्राम पंचायत ऐक्ट की सैक्शन 5 की रू से यह ज़मीन ग्राम सभा में वैस्ट नहीं करती है परन्तु ग्राम सभा को right to sue or be sued का अख्तियार दिया गया है । इस ऐक्ट में ज़मीन जो है वह पंचायत में वैस्ट करती है । इस से झगड़ा पैदा होता है और मुश्किल यह आती है कि अगर पंचायत इस ज़मीन के बारे में दावा करती है तो कोर्ट्स में यह एतराज़ होता है कि the Panchayat has got no *locus standi* to bring suit in respect of this land in view of section 5 of the Gram Panchayat Act 1960. अगर दावा ग्राम सभा करती है तो अपोज़िट पार्टी का यह प्ली होती है कि Gram Sabha is not the owner of this land according to the Village Common Lands Act. तो यह एक बड़ा भारी लैकूना है जिसे दूर किया जाना चाहिए । इसी बिना पर सैंकड़ों केस कोर्ट्स में खारज किए जाते हैं । इस बारे में पिछले साल भी जब East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Act के सैक्शन 18 में तरमीम हो रही थी उस वक्त भी सरदार अजमेर सिंह जी, माल मन्त्री के नोटिस में यह बात लाई गई थी और उन्होंने ला डीपार्टमैंट को इस सिलसिले में कन्सलट किया था और उन्होंने भी माना था

[चौधरी हर किशन]
कि यह तरमीम होनी चाहिए लेकिन एक साल हो गया है, तरमीम नहीं की जा रही है । या तो इस ऐक्ट में तरमीम की जाए कि ज़मीन ग्राम सभा में वैस्ट करे या फिर पंचायत ऐक्ट में तरमीम करके ग्राम पंचायत को right to sue or to be sued दिया जाए ताकि कोर्ट्स में केसिज़ इसी बिना पर खारज न हों । अगर इस वक्त ऐक्ट में तरमीम नहीं की जा सकती तो कम से कम बजट सैशन के बाद आर्डीनैंस के ज़रिए इस लैकूना को दूर किया जाए और इस की इम्पलीमैंटेशन कराई जाए । इस चीज़ की तरफ जल्दी ध्यान दिया जाए ।

Mr. Speaker : Question is—

That clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Mr. Speaker : Question is—

That clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

Mr. Speaker ; Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Title

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Billl.

The motion was carried.

Minister for Local Government and Welfare (Sardar Gurbanta Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab village Common Lands (Regulation) Amendment Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill be passed.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੁਰਿੰਡਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਲੀ ਏਰੀਆਜ਼ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਾ ਜੋ ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਹੋਇਆ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਿਲੀ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦਿਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ.........

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁੱਲੂ ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਲੈਂਡ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਤਨੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਹੈ ਇਹ ਲੈਂਡ ਲੈਸ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਖਤ ਲਗਾਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਖਤ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਲਗਾ ਲਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਾਣੀ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਫਲੈਟਸ ਦੇ ਜੋ ਬਗੀਚੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਹਰੇ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਰਖਤ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲਗਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਉ ਜੋ ਲੈਂਡਲੈਸ ਹਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਰਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵੀ ਵਧੇ ਅਤੇ ਉਹ ਗਰੀਬ ਵੀ ਰੋਟ ਖਾ ਲੈਣ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਹਿਲੀ ਏਰੀਆ ਨੂੰ ਜੋ ਕਢ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਦਰਖਤ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਲਗਾ ਲੈਣਾ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦਿਹ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ੇਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਬਾਰੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਨੌਤੋੜ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਉਹ ਬੇਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਜ਼ੇਰ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਵੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। 25 ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਛਡਕੇ, ਜੋ ਪੰਚਾਇਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨ ਲੈਂਡਲੈਸ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲੇਗੀ ਉਸ ਵਿਚੋਂ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill be passed.

The motion was carried.

The Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill, 1963.

Minister for Excise, Taxation and Capital (Shri Ram Saran Chand Mittal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill be taken into consideration at once.

बाबू बचन सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, बिल बहुत फंडामैंटल है। यह नया बिल है। इस में बहुत सारी क्लाज़ें हैं। इस में सरकार अर्बन एस्टेट कायम करने के अधिकार लेना चाहती है। इस लिए मैं अर्ज़ करना चाहता हूं, कि आज

[बाबू बचन सिंह]

हफ्ते का आखिरी दिन है और मेम्बर साहिब इस बिल पर बोलना भी चाहते हैं । इस लिए आज इस बिल को हेस्टली पास करना अच्छा नहीं होगा । इस पर आप की रूलिंग चाहता हूं ।

श्री अध्यक्ष : आप भी बिज़नैस ऐडवाइज़री कमेटी में हाज़िर हुए थे । वहां पर फैसला हुआ था कि यह यह बिल आज पास किया जाएगा । दूसरे मैं खुद फैसला करने वाला नहीं हूं ।

It is for the Government to decide that. If they do not want to carry on with the Bill, I have no objection. (The Hon. member was also present in the meeting of the Business Advisory Committee. It was decided there that such and such bills would be passed today. Secondly I am not to decide it. It is for the Government to decide that. If they do not want to carry on with the Bill, I have no objection.)

एक्साइज़ टैक्सेशन तथा राजधानी मन्त्री (श्री राम सरन चन्द मित्तल) : स्पीकर साहिब, यह बिल पिछले सैशन में आया था लेकिन यह बिल पिछले सैशन में टेक अप नहीं हो सका । इस लिए यह बिल इस सैशन में आज पास होना चाहिए क्योंकि यह बिल बहुत ज़रूरी है । पंजाब में कई जगहों पर अर्बन ऐस्टेट्स कायम हो रही हैं । उन से यह बिल कन्संर्ड है । इस लिए यह पास करने की ज़रूरत महसूस हुई है । जहां तक बाबू बचन सिंह ने सवाल उठाया है, उस के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह कोई नया बिल नहीं है । दूसरे बिज़नैस एडवाइज़री कमेटी ने भी इस बिल को पास करने की रिकमैंडेशन की थी । इस लिए मेरी प्रार्थना है कि इस बिल को आज ही पास किया जाए ।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर-पूर्व) : स्पीकर साहिब, प्लैनिंग कमीशन ने अर्बनाइज़ेशन के सम्बन्ध में पिछले दिनों एक नोट तैयार किया था । इस के प्रीएम्बल में लिखा था कि ––

> Urbanization is an important aspect of the process of economic and social development.

इन चीज़ों को मद्देनज़र रखते हुए मैं इस बिल का स्वागत करता हूं । जहां तक इस विषय में बिल बनाने का सम्बन्ध है पहले इस किस्म का बिल आंध्र प्रदेश ने बनाया था और अब पंजाब दूसरी स्टेट है जहां इस किस्म का बिल विधान सभा में इन्ट्रोड्यूस किया गया है । इस में कई ऐसी क्लाज़ें हैं जिन पर मेरे विचार सरकार से भिन्न हैं लेकिन मैं ऐज़-ए-होल इस बिल का स्वागत करता हूं ।

स्पीकर साहिब, अर्बन डिवैल्पमेंट एक्सपैंड हो रही है । शहरों में इंडस्ट्री बढ़ रही है, इस वक्त शहरों में आबादी को बढ़ते हुए देख कर और इंडस्ट्री को फैलते हुए देख कर यह बिल लाना बहुत ही ज़रूरी हो जाता है । इस के साथ ही साथ शहरों की हैपहैज़र्ड और अनप्लैंड ग्रोथ हो रही है । इस लिए इस को चैक करने के लिए यह बिल लाना बहुत ज़रूरी है । यह स्टेट इंडस्ट्रिलाईज़ होने जा रही है । पिछले सालों के आदादोशुमार देखे जाएं तो उस से पता चलता है कि सारे देश की आबादी बढ़ती जा रही है । 1951 से लेकर 1961 तक आबादी 21 प्रतिशत बढ़ी है । हमारे प्रदेश की आबादी 25.6 प्रतिशत बढ़ी है । अगर शहरों की तरफ देखा जाए तो पता चलेगा कि पिछले 10 सालों में शहरों की जन-संख्या काफी

बढ़ी है । जहां 1951 में एक लाख की आबादी वाले 76 शहर थे वहां 1961 में उनकी तादाद 115 हो गई । जहां तक पंजाब राज्य का सम्बन्ध है उस में 20 प्रतिशत शहर बढ़े हैं । शहरों की आबादी 40 प्रतिशत से 43 प्रतिशत बढ़ी है । इन हालात को मद्देनज़र रखते हुए, हमें पंजाब में अर्बन डिवैलपमेंट की तरफ ध्यान देना होगा ।

स्पीकर साहिब, पंजाब में कई जगहों पर अभी तक अर्बन डिवैलपमैंट होनी बाकी है । वहां पर स्लम्ज़ की प्राब्लम्ज़, सैनीटेशन की प्राब्लम्ज़ तथा कई और प्राब्लम्ज़ हैं । इस तरफ ध्यान दें तो पता चलेगा कि प्लैनिंग कमीशन ने एक रिपोर्ट तैयार की है । उस रिपोर्ट से पता चलता है कि 1951 में 25 लाख मकानों की कमी थी और 1961 में 50 लाख मकानों की कमी हो गई है । इसी तरह ज़मीनों की कीमतें भी पिछले 10 सालों की अपेक्षा बढ़ी हैं । इस विषय में प्लैनिंग कमीशन की इवैल्युएशन कमेटी की रिपोर्ट से पता चलता है कि ज़मीनों की कीमत 145 प्रतिशत से लेकर 350 प्रतिशत तक बढ़ी है । इस विषय में पंजाब के हालात का जायज़ा लिया जाये तो पता चलता है कि पंजाब में लोगों को इस पर्पज़ के लिए ज़मीन की ज़रूरत है—लोगों को रैज़ीडैंशल प्लाट्स और इंडस्ट्रियल प्लाटों की ज़रूरत है । लोगों को इंडस्टरी लगाने के लिए सस्ते भाव पर प्लाट्स मिलने चाहिएं । इसके साथ ही साथ लोगों को मकानों के लिए भी सस्ती कीमत पर ज़मीन दी जाए ।

स्पीकर साहिब, श्री वी. के. वी. राओ जो कि आज कल प्लैनिंग कमीशन के मेम्बर हैं उन्होंने पिछले दिनों सैंपल सर्वे स्कीम के अधीन हिन्दुस्तान के मुख्तलिफ शहरों का सर्वे किया था । उस रिपोर्ट से पता चलता है कि सारे देश के अन्दर, जिस में पंजाब प्रदेश भी शामिल है, ऐसी बहुत सी संख्या में फैमिलीज हैं जिन की रिहायश 40 sft. से कम है । उन को रहने के लिए अच्छे मकान होने चाहिएं । जहां शहरों में इंडस्ट्री बढ़ रही है वहां शहरों की आबादी भी बढ़ती जा रही है । जहां तक पंजाब प्रदेश का सम्बन्ध है, वहां पंजाब के शहरों की 10 सालों में 2.6 प्रतिशत आबादी बढ़ी । और देश में शहरों की आबादी 2.1 प्रतिशत बढ़ी । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जहां 10 सालों में सारे देश की आबादी 21 प्रतिशत बढ़ी, वहां पंजाब में 25.6 प्रतिशत आबादी बढ़ी । इस लिए हमें प्लैनिंग ज़रूर बनानी चाहिए ताकि पंजाब में अर्बन डिवैलपमेंट हो सके । इन चीज़ों को देखते हुए मैं आप के द्वारा सरकार को सुझाव देना चाहता हूं कि इस बिल को शीघ्र ही इम्पलीमैंट किया जाए ताकि सरकार को इस काम में कामयाबी हो सके । पंजाब के अन्दर अर्बन डिवैलपमैंट बहुत लाज़मी है । सब से पहले पंजाब में वैल्युएशन आर्गेनाइज़ेशन बनाई जाए जिस से काम एफीशैंटली हो । मेरा दूसरा सुझाव यह है कि सैंट्रल रिजनल अर्बन प्लैनिंग आर्गेनाइज़ेशन बनाई जाए, जो पंजाब के अन्दर डिवैलपमैंट के लिए मास्टर प्लैन तैयार करे । यह मास्टर प्लैन उसी प्रकार का तैयार करे जिस प्रकार दिल्ली में मास्टर प्लैन तैयार किया गया है। दिल्ली में यह प्लैन 1981 तक बनाया गया है । उसी के आधार पर पंजाब प्रदेश में सिक्स्थ-फाइव इयर प्लैन के अन्त तक मास्टर प्लैन बनाया जाए । यह मास्टर प्लैन अगले 18 साल की योजना बनाए कि किस जगह पर हमें इंडस्ट्री लगानी है और इस को किस तरह से एक्सपैंड करना चाहिए । पंजाब में कई ऐसे शहर हैं जिन की आबादी 20 हज़ार से बढ़ती जा रही है, उनके लिए प्लैन तैयार करने चाहिएं ताकि हैपहैज़र्ड ग्रोथ को रोका जाए । वहां पर उचित स्थानों पर इंडस्ट्री स्थापित की जाए और लोगों को लाभ हो सके ।

[श्री राम किशन]

स्पीकर साहिब, हमारी सरकार फरीदाबाद में एक नया टाउनशिप बना रही है । इंडस्ट्रियल वेस्ट वाटर की डिस्पोज़ल का कोई इन्तज़ाम नहीं है । आप ने अखबारों में पढ़ा होगा कि कुछ भेड़ों ने वह पानी पी लिया तो सारी की सारी मर गईं । जालंधर में इंडस्ट्रियल एरिया बना हुआ है लेकिन वहां पर भी इंडस्ट्रियल वेस्ट वाटर की डिस्पोज़ल का कोई इन्तज़ाम नहीं है । इंडस्टरी कायम करने वालों ने चार्जिज़ दे दिये हैं लेकिन सरकार ने वहां पर कुछ प्रबन्ध नहीं किया । क्योंकि इस बिल से दूररस नतीजे निकलने वाले हैं, इस पर पंजाब की इंडस्टरी का दारोमदार है । मैं कुछ सजैशन्ज़ देना चाहता हूं। पहली सजैशन तो यह है कि जहां पर भी इंडास्ट्रियल एस्टेट बनाई जाए वहां पर जो फैसिलिटी लोगों को दी जानी है उस का पहले ही ख्याल रखा जाए । आने वाले दस पन्द्रह साल तक जिस तरह के स्कूल की ज़रूरत पड़ेगी उस के लिये पहले प्रोवीज़न रखी जाए, हैल्थ सैंटर, पावर्स, प्ले ग्राउंड्ज़, शापिंग सैंटर और बस स्टैंड आदि की पहले से ही प्रोवीज़न रखी जानी चाहिए । आप जानते हैं कि चण्डीगढ़ में असैम्बली का प्लानिंग हुआ था । लेकिन उस वक्त वहां पर साईकल स्टैंड का कोई प्रोवीज़न नहीं था । जब असेम्बली का दफ्तर बन गया, चैम्बर बन गया और मुश्किलात पेश आई तब जा कर कहीं साईकल स्टैंड बनाया गया । इस लिये मैं मिनिस्टर इन्चार्ज से यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस सम्बन्ध में एक्सपर्ट्स की एक कमेटी बनाए । उस कमेटी का काम यह हो कि जहां जहां पर हम इंडस्ट्रियल एस्टेट्स बनाने जा रहे हैं वहां का तमाम नकशा पहले ही तैयार करें । उस कमेटी में मैडीकल, हैल्थ डीपार्टमैंट, लोकल गवर्नमेंट, इलैक्ट्रिसिटी, पब्लिक हैल्थ, पी. डब्ल्यू. डी. इंडस्ट्रीज़ के नुमाइंदे और सीनियर टाउन प्लानर और आर्कीटैक्ट भी होने चाहियें । स्पीकर साहिब, मैं डीटेल्ज़ में नहीं जाना चाहता । फरीदाबाद टाउनशिप के अन्दर इंडस्ट्रियल एस्टेट के एरिया में प्लाट्स दिये गए हैं । लेकिन बल्लबगढ़ में जो प्लाट्स दिए गए हैं उस सम्बन्ध में मैं यह कहना चाहता हूं कि वहां पर गुड़गांव कैनाल खोदने के लिये उन को ज़मीन का कबज़ा नहीं मिल रहा । मतलब मेरा यह है कि ऐसी तमाम चीज़ों की प्लानिंग पहले से ही की जानी चाहिये । इलैक्ट्रिसिटी कितनी अवेलेबल होगी, पानी कितना अवेलेबल होगा, इन तमाम बातों पर पहले से गौर होना चाहिये । जहां तक पंजाब के शहरों में अंडर डीवैल्पड और अनडीवैल्पड लैंड का ताल्लुक है मैं चाहता हूं कि गवर्नमैंट को अभी से वहां पर रोक थाम करनी चाहिये ताकि वहां पर अनप्लैंड ग्रोथ न हो, किसी प्रकार की कन्स्ट्रकशन न हो । जब अनप्लैंड कन्स्ट्रकशन हो जाती है तो वहां पर स्लम्ज़ बन जाते हैं । फिर गवर्नमैंट के पास उन को उठाने का कोई चारा नहीं रहता । (विघ्न) स्पीकर साहिब, यह बड़ा इम्पार्टेंट बिल है इस का अर्बन एरिया पर बड़ा ज़बरदस्त इफैक्ट होने वाला है । जहां तक लैंड का सम्बन्ध है गवर्नमैंट को फेज़्ड डीवैलपमैंट प्रोग्राम बनाना चाहिये । लैंड की डिस्पोज़ल के लिये मिनिस्टर साहिब को उस पेपर को देखना चाहिये जो कि मिनिस्टरी आफ हैल्थ ने अर्बन लैंड की डिस्पोज़ल के बारे में जारी किया था । इस बिल का जो मेन औबजैक्टिव होना चाहिये वह यह होना चाहिये कि गरीब आदमी को ज्यादा से ज्यादा और सस्ती से सस्ती लैंड मिले ताकि वह उस को पूरी तरह से यूटीलाईज़ कर सके । इस सम्बन्ध में गवर्नमैंट को बाकायदा फेज़्ड डीवैलपमैंट प्रोग्राम बनाना चाहिये कि किस तरह से लैंड को डिस्पोज़ आफ करना है । इस से आगे साईट्स आफ प्लाट्स

का जिक्र में करना चाहता हूं । मैं चाहता हूं कि जहां तक सौ सौ, दो दो सौ, अढ़ाई अढ़ाई सौ और पांच पांच सौ गज़ के प्लाट्स का ताल्लुक है डिपार्टमेंट पूरी तरह से मैप बना देगा, यह प्रोवीज़न की गई है । मैं जानता हूं कि चण्डीगढ़ में जहां पर ऐसी ही प्रोवीज़न रखी गई है किस तरह से नक्शे बनाने में कुरप्शन होती है । लोगों को धक्के खाने पड़ते हैं । औफिशियल्ज़ नक्शे तैयार करते वक्त कुरप्शन करेंगे । मैं चाहता हूं कि लो इनकम ग्रुप वालों को सौ सौ गज़ के प्लाट्स 'नो प्राफिट नो लास' बेसिज़ पर दिये जाने चाहियें ताकि उन की हंगर आफ लैंड को पूरा किया जा सके । मुख्तलिफ शहरों में जहां जहां पर रबड़ की इंडस्ट्री है या आतिशबाज़ी की इंडस्ट्री है उन को वहां से उठा कर इंडस्ट्रियल ऐस्टेट्स में एकामोडेट करने में प्रैफ़ैंस दी जानी चाहिये । उन को रैज़ीडैंशल प्लाट्स देने में भी प्रायरिटी दी जानी चाहिये । फिर जिन लोगों की लैंड एक्वायर की जाए उन को लैंड अलाट करने में फर्स्ट प्रैफ़ैंस दी जाए । उन को इंडस्ट्री के लिये भी और रिहायश के लिये भी ज़मीन देने में प्रायरिटी देनी चाहिये । मैं चाहता हूं कि इस काम के लिए ऐसे एक्सपर्टस् की कमेटी बनाई जानी चाहिये जो कि म्युनिसिपल कमेटी के, टाउन प्लानिंग के और इम्प्रूवमैंट ट्रस्ट के बाई-लाज़ के, अच्छी तरह से वाकिफ हों । वह कमेटी कन्स्ट्रक्शन पर जो रिस्ट्रिक्शन्ज़ लगाई गई हैं अच्छी तरह से स्टडी करे कि किस तरह से उन पर अमल करना है, किस तरह से उन को लागू करना है । इस बात की अच्छी तरह से जांच पड़ताल की जानी चाहिये । गवर्नमैंट आफ इंडिया ने इस सम्बन्ध में एक कमेटी बलवन्त राय महता, जो कि गुजरात के चीफ मिनिस्टर हैं, के ज़ेरे सदारत बनाई थी । उस कमेटी ने सिफारिशात भी की थीं । मैं तफसील में नहीं जाना चाहता, वक्त थोड़ा है । मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करूंगा कि वे उन को देखें और जांच करें कि उन पर किस तरह से अमल दरामद हो सकता है । फोर्थ फाईव इयर प्लान के अन्दर प्लानिंग कमीशन वर्किंग ग्रुप्स को अहमियत देने जा रही है । रूरल कम्युनिटी डीवैलपमैंट और अर्बन कम्युनिटी डीवैलपमेंट को स्टडी करने के लिये एक स्टडी टीम मुकर्रर की गई है । मैं चाहता हूं कि यहां पर भी एक स्टडी टीम मुकर्रर की जाए जो यह देखे कि कहां कहां पर इंडस्ट्री लगाने की ज़रूरत है और उस को डिवैल्प करने के लिये किन किन चीज़ों की ज़रूरत है और किन किन बातों को मद्दे नज़र रखने की आवश्यकता है । दिल्ली मास्टर प्लान का ज़िक्र किया गया था । उस के मुताबिक पंजाब के शहर पानीपत तक जो 1981 तक डिवैल्पमेंट होने जा रही है उस का उसमें ज़िक्र है । यू.पी. की गवर्नमैंट गाज़ियाबाद और बुलंद शहर को डिवैल्प करने जा रही है । मैं चाहता हूं इन सभी चीज़ों को मद्देनज़र रखते हुए आप शहरों की डिवैल्पमैंट करें ।

श्री सागर राम गुप्ता : स्पीकर साहिब, कोरम नहीं है ।

(इस समय घंटी बजाई गई । कुछ माननीय सदस्य सदन में पहुंच गए और कोरम पूरा हो गया)

श्री राम किशन : तो मैं यह अर्ज़ कर रहा था कि मेरी खाहिश है कि इस सम्बन्ध में मिनिस्टर साहिब एक और ऐक्सपर्ट कमेटी बैठाएं जो सारे लाज़ को, सारे रूल्ज़ को, रैगुलेशंन्ज़ को देखे जो कि अर्बन ग्रोथ को हैम्पर करते हैं और पूरी तरह से गौरोखौज़ करके अपनी रिपोर्ट दे । वह यह भी देखे कि किस तरह से एबनार्मिशियस और हार्मफुल इंडस्ट्रीज़ मुख्तलिफ शहरों के अन्दर ग्रोथ को हैम्पर करती हैं । उन को रिमूव करने का भी प्रोग्राम बनाया जाए ।

[श्री राम किशन]

मैंने अभी अभी अर्बन कम्युनिटी प्राजैक्ट का जिक्र किया । उसमें भी सरकार को एक कमेटी इस सम्बन्ध में बैठानी चाहिए । इस सम्बन्ध में गवर्नमैंट आफ इंडिया की हैल्थ मिनिस्टरी को भी पिछले तीन चार साल से रिमाइंडर आ रहे हैं । वाटर पोल्यूशन के सम्बन्ध में अगर कोई ऐक्ट लाना हो तो ऐक्ट लाएं और अगर रूल्ज़ बनाने हों तो रूल्ज़ बनाएं । यह भी एक मोस्ट इम्पार्टैंट ऐस्पैक्ट है और मैं आशा करता हूं अर्बन लाईफ को ज्यादा से ज्यादा अच्छे पैमाने पर लाने के लिए आप इस पर फौरी गौर करेंगे ।

जहां तक लैंड ऐक्वीज़ीशन का सम्बन्ध है यह भी एक गम्भीर समस्या है । स्पीकर साहिब, गवर्नमैंट आफ इंडिया ने भी लोक सभा के डिप्टी स्पीकर श्री कृष्णामूर्ति राओ की ज़ेरे सदारत एक कमेटी बैठाई । उन्होंने भी एक रिपोर्ट दी है । इस सम्बन्ध में भी मैं चाहूंगा कि जहां जहां लैंड एक्वायर की जाती है मार्किट रेट्स पर उसकी पूरी पूरी कम्पैन्सेशन दी जाए । उसमें उन्होंने लिखा है कि अगर कंस्ट्रक्टिड एरिया की भी ऐक्वीज़ीशन की है तो उसका मार्किट रेट पर कम्पैन्सेशन दिया जाना चाहिए । मैं चाहूंगा कि इस प्वायंट पर भी हमदर्दाना गौर किया जाए ।

आखिर में मैं आपकी मार्फत मिनिस्टर साहिब का ध्यान इस बिल की तीन चार बातों की तरफ दिलाना चाहता हूं । इस बिल के अन्दर एक क्लाज़ 5 रखी गई है । उसके मुताबिक हर एक आदमी के लिए यह लाज़मी होगा कि जिस तरह का मैटीरियल डिपार्टमैंट मुकर्रर करेगा वही इस्तेमाल करना पड़ेगा । यानी उन पर एक सख्त पाबन्दी आयद कर दी गई है कि वह इस के अलावा और किसी किसम का मैटीरियल इस्तेमाल नहीं कर सकेंगे । अब आप देखें कि मैटिरियल की हालत क्या है? सरिया और सीमेंट वगैरा की बहुत दिक्कत है । अगर मिलता है तो मुश्किल से मिलता है । अगर उन को सीमेंट नहीं मिलेगा तो लाज़मी तौर पर यह बात उस की कन्स्ट्रक्शन को हैम्पर करेगी । यह बहुत सख्त सा प्रोविज़न है और इस से अर्बन ऐस्टेट की डिवैलपमैंट में रुकावट आएगी । इसलिए मैं उम्मीद करता हूं कि गवर्नमैंट इस में भी कुछ रीलैक्सेशन देने पर गौर करेगी ।

इस के आगे क्लाज़ 7 है उसमें गवर्नमैंट ने अर्बन ऐस्टेट्स के अन्दर टैक्स लगाने का अधिकार मांगा है कि वहां टैक्स लैवी कर सकेगी । इस सम्बन्ध में मैं गवर्नमैंट के नोटिस में यह बात लाना चाहता हूं कि जहां तक टैक्सिज़ का सम्बन्ध है शहरों में लोग आगे ही टैक्सिज़ से काफी दबे हुए हैं । आप देखें कि एक एक मकान पर किस कदर टैक्स देने पड़ते हैं । इस मौके पर मैं उन की तफसील में नहीं जाना चाहता । मैं चाहता हूं और मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करूंगा कि बजाय इस के कि आप टैक्स लगाएं आप उन लोगों से डिवैल्पमैंट चार्जिज़ ले सकते हैं । मैं जानता हूं कि जहां मुख्तलिफ मुल्कों के अन्दर अर्बन डिवैलपमैंट हो रही है वहां पर इस तरह के टैक्सिज़ लग रहे हैं लेकिन इस किस्म के टैक्सों को प्रापर्टी टैक्स में मर्ज किया जाता है । ठीक है कि डैनमार्क यू. के. और जर्मनी वगैरा में इस तरह से टैक्सिज़ लगे हैं, लेकिन उन में भी सारे टैक्स को प्रापर्टी टैक्स में मर्ज कर दिया गया, अलग टैक्स नहीं लगाए ।

इस के अलावा इस बिल की क्लाज़ 15 के तहत यह प्रोवीज़न किया गया है कि अगर कोई शख्स किसी तरह से भी किसी दरख्त को काटेगा, उसे नुक्सान पहुंचाए या ऐड्वर्टिज़मैंट्स के ज़रिए

नुक्सान पहुंचाएगा तो उसे पांच सौ रुपए तक जुर्माना होगा और अगर वह उस की खिलाफवर्जी करेगा तो हर रोज बीस रुपया जुर्माना होता चला जाएगा । आप अन्दाजा लगाएं कि पांच या दस रुपए तो दरख्त की कीमत होगी और उस पर पांच सौ रुपए जुर्माना । मैं समझता हूं कि यह अर्बन एस्टेटस की डिवैलपमैंट को कामयाब बनाने वाली चीज नहीं होगी बल्कि नुक्सान पहुंचाने वाली चीज होगी । इस के साथ ही दफा 16 के अन्दर फिर वही प्रोवीजन किया गया है कि अगर कोई शख्स रूल्ज को कन्ट्रावैन्शन करेगा तो उसे पांच सौ रुपए जुर्माना होगा और कन्टीन्यूड कन्ट्रावैन्शन की सूरत में बीस रुपए रोजाना का अलग जुर्माना होगा । इसके साथ ही यह भी किया गया है कि अगर कोई किश्त अदा नहीं करता या किसी और तरह से बात हो जाती है तो उसकी प्रापर्टी को रिज्यूम करने का अधिकार भी दिया गया है । मैं समझता हूं कि यह एक अच्छी मद नहीं है । इस बात को मैं मानता हूं कि किसी तरह से वायोलेशन नहीं होनी चाहिए लेकिन अगर कोई किश्त अदा नहीं करता तो उसके लिए यह सजा बहुत ज्यादा है । आप उसे रूल्ज के मुताबिक नोटिस दे दें, रूल्ज के मुताबिक आप थोड़ा बहुत जुर्माना कर दें लेकिन अगर आप अदालत में जाकर उस सारी प्रापर्टी को रिज्यूम कर लेते हैं तो यह अच्छी चीज मालूम नहीं देती । इस लिहाज से मैं महसूस करता हूं कि इस बिल के अन्दर ये बड़ी हार्श दफात हैं, सख्त दफात हैं । जिस नेक मकसद के लिए यह बिल लाया जा रहा है वह इन हार्श दफात के जरिए फौत हो जाता है । मैं चाहूंगा कि बिल को पास करने के बाद इस सम्बन्ध में जो रूल्ज बनाए जाएं उन के अन्दर इस तरह की मदें रखें जिन से इस सख्ती को दूर किया जा सके ।

इस के अलावा इस बिल के अन्दर ऐडमिनिस्ट्रेटर को पंजाब म्युनिसिपल ऐक्ट की दफात को ऐप्लाई करने के अधिकार भी दिए गए हैं । एक नहीं कोई 75 दफात के अख्तियार इस तरह से ऐडमिनिस्ट्रेटर को दिए गए हैं । इस तरह से एक तरफ तो टाउन प्लैनिंग है, दूसरी तरफ म्युनिसिपल कमेटी और अब इस कानून के जरिए ऐडमिनिस्ट्रेटर भी म्युनिसिपल ऐक्ट की उन दफात के तहत आर्डर जारी कर सकेगा । आगे ही लोगों को कई तरह के इन्सपैक्टरों से वास्ता पड़ता रहता है । अब इस तरह से करके उन में अजाफा न किया जाए ।

जिन बातों की तरफ मैंने आप के जरिए मिनिस्टर साहिब की तवज्जो दिलाई है, मैं उम्मीद करता हूं कि वह उन पर पूरी तरह से हमदर्दाना गौर करेंगे ताकि हमारा इस बिल को लाने का मकसद कामयाब हो, पंजाब में शहरों की डिवैलपमैंट ठीक तरीके से हो, उनको हम स्लम्ज से क्लियर कर सकें और एक नया और खूबसूरत पंजाब बना सकें । इन अल्फाज के साथ मैं इस बिल का स्वागत करता हूं ।

चौधरी रिज़क राम (राए) : स्पीकर साहिब, कामरेड राम किशन जी ने इस बात की तरफ तवज्जो दिलाई कि क्लाज 10 के जरिए गवर्नमैंट प्रापर्टी रिज्यूम करने का अख्तियार ले रही है अगर ब्रीच आफ रूल्ज कुमिट किया जाए । मैं अर्ज करना चाहता हूं कि यह एक बड़ी हार्डशिप होगी । इस तरह रूल्ज की माइनर ब्रीच तो किसी भी वक्त हो सकती है, अनजाने में भी हो सकती है । इसलिए मैं यह तजवीज करूंगा कि इस में जो "ब्रीच आफ ऐनी रूल्ज मेड अण्डर दिस ऐक्ट" के अल्फाज हैं इनको डिलीट कर दिया जाए । मैं उम्मीद करता हूं कि मिनिस्टर साहिब इस पर गौर करेंगे ।

श्री अध्यक्ष : अमैंडमैंट मूव करने की यह स्टेज नहीं है । आप इसे प्रापर स्टेज पर मूव कर लेना । (No amendment can be moved at this stage. The hon. Member may move it at the proper stage.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ -ਉੱਤਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਚੂੰਕਿ ਤੁਸਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪਰਪਜ਼ ਸਰਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਪਰਪਜ਼ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 3 ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰਬਨ ਐਸਟੇਟ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਹੁਣ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਤਜਰਬਾ ਕੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਾਸਟ ਵਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਰੈਫੀਊਜੀਜ਼ ਲਈ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਬਣਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਸਾਡੇ ਰੈਵੇਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਖੰਨੇ ਵਿਚ ਬਣਿਆ । ਉਹ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇੰਜੀਨਿਅਰਾਂ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਨੇ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਨਿਵਾਣ ਵਿਚ ਸੀ । ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਰੈਫੀਊਜੀਜ਼ ਆਏ ਵੀ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਦੀ ਕੋਹੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਮਗਰ ਆਖੀਰ ਤਕ ਉਹ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਟਾਊਨਜ਼ ਬਣਾਏ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇ ਤਕ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ।

ਇਕ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਹੋਰ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ । ਉਹ ਸੀ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟਸ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ । ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟਸ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਐਸਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੇਵਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ । ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕਿੰਨੇ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟਸ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਕੰਮੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲੋਕ ਜਾ ਕੇ ਵਸਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਅਗਰ ਵਸੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਕੋਟਾ ਪਰਮਿਟ ਜਿਹੜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲੈਕ ਵਿਚ ਵੇਚ ਸਕਣ । ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਬੈਕਗਰਾਊਂਡ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ੇਰੇ ਗੌਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧ ਮਕਾਨ ਐਸੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ, ਉਥੇ ਪਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ । ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਲੋਕ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮਕਾਨ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬਸਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹਿੰਮਤ ਪੁਰਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਪੈ ਰਹੇ ਨੇ । ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕਿਉਂ ਇਹ ਅਨਆਥੋਰਾਈਜ਼ਡ ਮਕਾਨ ਪੈਣ ਦਿਤੇ ਨੇ ਔਰ ਬਗੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਏ ਨੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ 1911 ਦਾ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹੈਪਹੈਜ਼ਰਡ ਗਰੋਥ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ

ਔਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਖੁਦ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੜੀ ਹੈਪਹੈਜ਼ਰਡ ਗਰੋਥ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਹਦੂਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ—ਜੋ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਹਦੂਦ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ, ਪਰ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਹਦੂਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਥੇ ਕੰਨਸਟਰਕਸ਼ਨ ਲਈ ਰੂਲਜ਼ ਐਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਬਜ਼ਰਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਲੋਕ ਬੜੇ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਚਬੂਤਰੇ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ ਔਰ ਮਕਾਨਾਂ ਅਗੇ ਵਧਾਅ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੰਪਰੋਮਾਈਜ਼ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਉ, ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮਪਰੋਮਾਈਜ਼ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ 1958 ਤੋਂ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, 1958 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਉਹ ਨਕਸ਼ੇ ਹੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਇੰਪਰੂਵ ਕਰਨ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹੀਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੀਲਾ ਕੀਤਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦੋ ਜਗ੍ਹਾ 35 ਰੁਪਏ ਫੀ ਗਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੇ 150 ਰੁਪਏ ਫੀ ਗਜ਼ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ 52 ਪਿੰਡ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਨੇ। ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰਸਟ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹਾਸਲ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰਨ ਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਪਰੂਵ ਕਰਨ ਦਾ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੇਚ ਦੇਣ ਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਟਾਊਨ ਪਲੈਨਿੰਗ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਉਥੇ ਇਕ ਦਫਤਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਾਸਟਰ ਪਲੈਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਪਲੈਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਪਰੋਹਿਬਿਟਿਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਹਨ ਉਥੇ ਦਬਾ ਦਬ ਮਕਾਨ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਸਾਰੀ ਈਰੈਕਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਾਬਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ। ਮਿੱਤਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਔਰ ਰੋਡਜ਼ ਬਾਰੇ ਇਕ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਔਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸੜਕ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਐਨਫੋਰਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਤੋਂ 100, 100 ਫੁੱਟ ਹਟ ਕੇ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 100, 100 ਫੁੱਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣੇ ਨੇ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਲੈ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਖਾਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਚੀਫ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਔਰ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਵਾਸਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਖ ਵਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਸਤੇ, ਮਸਲਨ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਵਗੈਰਾ ਵਾਸਤੇ ਅਲਗ ਅਲਗ ਅਫਸਰ ਹੋਣਗੇ ਔਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਾਲੋਨੀਜ਼ ਜਾਂ ਐਸਟੇਟਸ ਹੋਣਗੀਆਂ ਉਥੇ ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਸਕੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ,

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]
ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਮੀਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਔਰ ਇਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਅਖਤਿਆਰ ਲੈ ਲਏ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਾਣੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਲਏ ਬਗੈਰ ਲਗਾ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਆਰਬਿਟਰੇਰੀ ਪਾਵਰਜ਼ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੀਆਂ ਜੋ ਦਫਾਤ ਹਨ, ਉਹ ਕਾਬਲੇ ਗ਼ੌਰ ਹਨ। ਦਫਾਤ 20 ਔਰ 21 ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮੁਕਦਮਾ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਹ ਅਖਤਿਆਰ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਰੂਸ ਜਾਂ ਚੀਨ ਵਿਚ ਡਿਕਟੇਟਰਾਨਾ ਪਾਵਰਜ਼ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਪਾਸ ਸਨ। ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੁਲ ਪਾਵਰਜ਼ ਲੈ ਲਈਆਂ ਨੇ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ। ਹੁਕਮੇ ਹਾਕਮਾਂ ਮਰਗੇ ਮਫਾਜਾਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੈਪਹੈਜ਼ਰਡ ਗਰੋਥ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਐਸਟੇਟਸ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਰੈਜ਼ੀਡੈਨਸ਼ਲ ਔਰ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟਸ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 1949-50 ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟਸ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਵਾਏ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਜਾਂ ਇਕ ਅੱਧ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸਟੇਟਸ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਆਂ। ਸਿਰਫ ਲੁਧਿਆਣਾ ਇਕ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ ਕਾਮਯਾਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰਿਆ ਕਾਇਮ ਹੋਏ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਲੋਨੀਜ਼ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੈਪਹੈਜ਼ਰਡ ਵੇ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ......

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਇਸ ਤੇ ਘੰਟੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਔਰ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਆ ਗਏ।)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੈ ਇਹ ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਡੀਫੈਕਟਿਵ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਖੂਬੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਖੂਬੀ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ। ਔਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਨਾ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਕਿ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਐਸਟੇਟਸ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਕੀ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਜਾਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਔਰ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਨਸ਼ਟ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ ਔਰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਜਿਥੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ

ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸਤਕਬਿਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੋਵੇ । (ਘੰਟੀ) ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਸਪੈਸੀ-ਫਾਈਡ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮਕਾਨ ਢਾਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੀ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਸਪਲਾਈ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਕਰੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਐਸਟੇਟ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਥੇ ਸਪੈਸੀਫਾਈਡ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਜੇ ਇਹ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਚੀਫ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇ-ਟਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਟੇਟ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਮੁਕਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ । ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਅਗਰ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਰੈਮੇਡੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ? ਹਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਦੀ ਰੈਮੇਡੀ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਗਈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੋਸਟ ਡਿਫੈਕਟਿਵ ਮਈਅਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕਤਈ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੋਰਿੰਡਾ; ਐਸ. ਸੀ.): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਅਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟਸ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਡਿਫੈਕਟ ਹੈ ਉਹ ਨਾ ਦੱਸਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਕੋਤਾਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 7 ਵਿਚ ਟੈਕਸਾਂ ਅਤੇ ਫੀਸਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਥੇ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲ ਰਿਲੀਜਸ ਇਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

> "......the State Government may, by general or special order, exempt wholly or partly any class of such transferees or occupiers from the payment of fees or taxes levied under sub-section (1)."

ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ 'ਮੇ' ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟ ਜਾਂ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਜੋ ਰਿਲੀਜਸ ਇਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਹੋਣ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਅਤੇ ਫੀਸਾਂ ਤੋਂ ਐਗਜ਼ੈਂਪਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਕਰਨਗੇ, ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ । ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਿਲੀਜਸ ਇਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਐਗਜ਼ੈਂਪਟ ਕਰ ਦਿਉ ।

एक्साईज, टैक्सेशन तथा राजधानी मन्त्री : मैं यह अर्ज़ कर दूं कि इस में क्लाज़ 3 के अन्दर जो सब-क्लाज़ (3) और (4) हैं उन में कुछ टाइपिंग या क्लैरिकल मिस्टेक है और वह यह है कि वहां पर जो लिखा है अण्डर सब-सैक्शन (1) वहां पर अण्डर सब-सैक्शन (2) होना चाहिए । इस मिस्टेक को दुरुस्त कर दिया जाए ।

(एकसाइज़, टैकसेशन तथा राजधानी मंत्री)

बाकी कुछ दोस्तों ने जो एतराज़ किये हैं उन का भी एक ही मिनट में जवाब दे दूं । कामरेड राम किशन जी ने जो सजैशन्ज़ दी हैं उन पर पूरा पूरा गौर किया जायेगा । (तालियां) चौधरी रिज़क राम जी ने जो अमैंडमैंट दी है वह ज़रूर ऐक्सैप्ट की जायेगी । (तालियां) बाकी टैक्सेशन और रा मैटीरियल के बारे में यह इतमीनान दिलाता हूं कि जहां पर यह ऐक्ट लागू किया जायेगा वहां पर किसी किस्म की दिक्कत नहीं आने दी जायेगी । इस के बाद मैं ज़िक्र कर दूं कि फरीदाबाद में जो नौ जनवरी को प्लाट अलाट किये गए थे वह बाकायदा एक नैगोशियेटिंग कमेटी की सलाह से दिये गए थे जिस में इंडस्ट्रियलिस्ट्स, पब्लिक हैल्थ, टाऊन प्लैनर और हमारे डिपार्टमैंट यानी जो जो कनसर्नड थे उन सब के रिप्रेज़ैंटेटिव मौजूद थे । और जहां पर प्लाट दिये वहां पर उन को सड़कें दीं, बिजली दी, पानी वगैरह की सारी फैसिलिटीज़ दी हैं (घंटी) अब इसी तरह से आयंदा भी यही इरादा है कि अरबन एस्टेट्स अच्छी तरह से डिवैल्प हों । चण्डीगढ़ के पैटर्न पर हों मगर रिजिडटी न हो । सारी बात सहूलियत के साथ होगी यह विश्वास दिलाता हूं ।

Mr. Speaker : Question is—

> That the Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now, the House will take up the consideration of the Bill clause by clause.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE (1)

Mr. Speaker : Question is—

> That Sub-clause (2) of clause (1) stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 2, 3, 4, 5 AND 6

Mr. Speaker. Question is—

> That Clauses 2, 3, 4, 5 and 6 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 7

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੁਰਿੰਡਾ, ਐਸ. ਸੀ.): ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਫਰਾਖਦਿਲੀ ਦਿਖਾਈ ਹੈ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਘਟ ਫਰਾਖਦਿਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਜੋ ਰਿਲੀਜਸ ਇਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਪਲੌਂਡ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਗੈਰਾ ਨਾ ਲਗਣ ।

एकसाइज़, टैकसेशन तथा राजधानी मंत्री : इस बारे इतना कह सकता हूं कि ध्यान रखेंगे मगर हर एक बात के लिए इस कानून को डैड लैटर नहीं बना दिया जायेगा ।

Mr. Speaker : Question is—

That clause 7 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 8 AND 9

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 8 and 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 10

Chaudhri Rizaq Ram (Rai) : Sir, I beg to move—

In Clause 10 of the Bill, the words "or breach of any rules made under this Act", be *deleted.*

Mr. Speaker : Motion moved—

In Clause 10 of the Bill, the words "or breach of any rules made under this Act", be *deleted.*

Mr. Speaker : Question is—

In Clause 10 of the Bill, the words "or breach of any rules made under this Act", be *deleted.*

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 10, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 11 TO 19

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 11 to 19 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 20

Baboo Bachan Singh (Ludhiana, North) : This Clause reads :

"No order made or direction given by the State Government or any authority in exercise of any power conferred by or under this Act shall be called in question in any court."

ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਚੀਫ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ, ਜਾਂ ਐਸਟੇਟ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕੁਐਸਚਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਪੂਰੇ ਜਸਟਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬੁਰੇ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਆਰਡਰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

3-00 p.m.

एक्साईज, टैक्सेशन तथा राजधानी मन्त्री : यह जरूरी कानून है और जो मौजूदा कानून हैं उनकी कई दफात इस पर लग सकती हैं । इंजंक्शन्ज़ इशू हो सकते हैं, स्टे ली जा सकती है । इस लिए यह खदशा ठीक नहीं । जहां एक्सैस पावर्ज़ हों वहां हाई कोर्ट को मूव किया जा सकता है । इस लिए यह बात इस में रखी गई है और यह क्लाज़ दोनों जरूरी हैं ।

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 20 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 21

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

"21. (1) No suit, prosecution or other legal proceeding shall lie against the Chief Administrator, Estate Officer, or any other person acting under their direction in respect of anything which is in good faith done or intended to be done in pursuance of this Act or of any rules, directions or orders made thereunder."

ਇਸ ਦਫਾ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗੁਡ ਫੇਥ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਆਰਬਿਟਰੇਰੀ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪੋਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

एक्साईज, टैक्सेशन तथा राजधानी मन्त्री : यह क्लाज़ जरूरी है क्योंकि अगर यह न हो तो आफीसर्ज़ की परसनल लायबिलिटी बन जाती है । उस को से करने के लिए है, इसे मन्जूर करना चाहिए ।

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 21 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 22 AND 23

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 22 and 23 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Mr. Speaker : Question is—

That the Schedule be the Schedule of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is:

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Excise, Taxation and Capital (Shri Ram Saran Chand Mital) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill, as amended, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill, as amended, be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill, as amended, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB SCHEDULED ROADS AND CONTROLLED AREAS RESTRICTION OF UNREGULATED DEVELOPMENT(AMENDMENT) BILL 1964

Minister for Excise, Taxation and Capital (Shri Ram Saran Chand Mittal) : Sir, I beg to introduce the Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill.

Minister for Excise, Taxation and Capital : Sir, I beg to move—

That the Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill, be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill, be taken into consideration at once.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਉੱਤਰ) : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਆਰਡੇਨਰੀ ਕੋਰਸ ਵਿਚ ਆਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਹ 9 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਗਜ਼ਟ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅਜ 10 ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਮਸਟਾਨਸਿਜ਼ ਕਰਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਦੱਸੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਜ਼ਾਬਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ, ਬਾਬੂ ਜੀ, ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਐਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਐਗਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [(*Addressing Baboo Bachan Singh*) The hon. Member had agreed to in the Business Advisory Committee that this Bill should come before the House.)]

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਬਿਲ ਬੇਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਤ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗਜ਼ਟ ਵਿਚ ਪਬਲਿਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ।

Mr. Speaker : I can waive that condition.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣਾ ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੌਲਟ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ 1919 ਵਿਚ ਕਿ ਖਵਰੇ ਕਿਤੇ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕਿਆਮਤ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਰੈਂਟ ਐਕਟ ਨੂੰ ਆਟਮ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਐਕਟ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਐਕਟ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਰੋਡਜ਼ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਐਨਕਰੋਚਮੈਂਟ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । 30 ਮੀਟਰ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਦਾ ਕਿਸੇ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਤੇ ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰ ਲਏ ਹਨ । ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ? ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲ ਤਾਂ ਐਕਟ ਬਣ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਤੇ ਅਜੇ ਅਮਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੋਰ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਆ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਡੈਡ ਲੈਟਰ ਬਣਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ, ਉਸ ਤੇ ਸਟ੍ਰਿਕਟਲੀ ਅਮਲ ਕਰੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੁਰਿੰਡਾ, ਐਸ. ਸੀ.) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਟਮ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਆਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਬੱਸ ਸਟੈਂਡਜ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਅਮੈਨੇਟੀਜ਼ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is—

> That the Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill, be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now, the House will take up the Bill Clause by Clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

> That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 3 AND 1

Mr. Speaker : Question is—

> That Clauses 3 and 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Title

Mr. Speaker : Question is—

The Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Excise, Taxation and Capital (Shri Ram Saran Chand Mittal) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill, be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB PRE-EMPTION (AMENDMENT) BILL, 1962.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh): Sir, I beg to move—

That the Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਇਕ ਲੇਡੀ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਹ ਬਿਲ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਆਵੇ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਖਾਵੰਦ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਸ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਬੈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਦਫਾ 15 ਵਿਚ ਹੱਕ ਹੈ ਉਸ ਔਰਤ ਦੇ ਲੜਕੇ ਜਾਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕਿ ਉਹ ਹੱਕ ਸ਼ੁਫਾ ਕਰ ਸਕੇ । ਹੁਣ ਐਸੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ ਔਰਤ ਦੇ, ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ, ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਖਾਵਦ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਇਕ ਖਾਵੰਦ ਤੋਂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਖਾਵੰਦ ਦੇ ਲੜਕੇ ਜਾਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਕ ਸ਼ੁਫੇ ਦਾ ਹੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇੰਟਰਪ੍ਰੈਟੇਸ਼ਨ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਟੈਨੈਨਸੀ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਵੰਦ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਬੀਵੀ ਆਵੇ ਜੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਆਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਈ ਲੜਕਾ ਜਾਂ ਲੜਕੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਥੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

"First in the son or daughter of such female" which is being substituted by—
"First in the son or daughter of such husband of the female."

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਇਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now, the House will take up the Bill clause by clause.

CLAUSES 2 AND 1 AND TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 2 and 1 and Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Revenue (Sardar Ajmer Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Pre-emption (Amendment) Bill, as passed by the Punjab Legislative Council, be passed.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House stands adjourned till 11-30 A. M. on Wednesday, the 15th April, 1964.

(The Sabha then adjourned till 11-30 A. M. on Wednesday, the 15th April, 1964.)

691—PVS 386—26-11-64—C., P. and S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

15th April, 1964

Vol. I—No. 37

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 15th April, 1964

Price : Rs. 4.05 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES,—VOL. I, NO. 37,
DATED THE 15TH APRIL, 1964.

Read	*For*	*Page*	*Line*
ਸ਼ਿਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ	ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟ	(37)1	7
ਕਮਿਸ਼ਨਰ	ਕਮਿਸ਼ਨਤ		
ਨੂੰ	ਨੁੰ	(37)2	9
ਆਪਣੇ	ਆਪਣਾ	(37)3	2
ਮੰਗ	ਮਗ	(37)3	18
ਸਰਕਾਰ	ਸਰਕਰ	(37)3	4 from below
ਸਨ	ਨੀ	(37)4	14, 29
ਉਸ	ਇਹ	(37)4	15
ਆਉਂਦਾ	ਆਇੰਦਾ	(37)4	19
ਇਸ	ਇਕ	(37)5	27
ਆਰੰਭ	ਆਰਭ	(37)6	4
ਰਹੇ	ਰਹ	(37)7	20
ਆਪਣਾ	ਆਪਾਣਾ	(37)9	2
ਗਹਿਰੀ	ਗਹਿਰ	(37)13	3
ਇ ਣੈਕੁਰੀ	ਇਵੈਕਿਊਰੀ	(37)13	22
ਗ਼ਰੀਬ	ਗਹੀਬ	(37)13	25
ਐਡਮਿਸ਼ਨ	ਐਡਮਿ	(37)15	5 from below
ਰੀਪੋਰਟ	ਹੀਪਰਟ	(37)17	6 from below
(37)19	(3719)	(37)19	top right
ਦਿਤਾ	ਦਿਤ	(37)21	22
ਟੀ. ਏ. ਲੈ	ਟੀਏ. ਟੀ. ਏ.	(37)22	16
ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ	ਪਮੋਸ਼ਨਾਂ	(37)23	last
ਪੁਛਿਆ	ਪਛਿਆ	(37)23	Do
ਪਹੁੰਚਿਆ	ਪਹੁੰਟਿਰਆ	(37)25	12
ਨੂੰ	ਨੂੰ	(37)25	26
ਸਾਨੂੰ	ਸਾਨੂੰ	(37)26	23
ਸ਼ੂਦ੍ਰ	ਸ਼ੂਦਰ	(37)32	10
(36)45	(36)4	(36)45	Heading (right)
order to get	order get	(36)57	3 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 15th April, 1964.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh at 11-30 A. M. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

Question Hour (Dispensed With)

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਦਰਖਾਸਤ ਹੈ ਕਿ ਕੁਐਸਚਨ ਆਵਰ ਡਿਸਪੈਂਸ ਵਿਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ।

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, अभी सारे मैम्बर आये भी नहीं हैं इस लिए मेरी राये यह है कि क्वैस्चन आवर चलना चाहिए ।

श्री अध्यक्ष : अगर ऐतराज हो तो क्वैस्चन आवर चलना चाहिए ।

(If the hon. Members object to it, then the question hour should continue.)

श्री बलरामजी दास टंडन : ऐतराज तो कोई नहीं है लेकिन हाउस में तो सफाया ही है ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਾਮਰੇਡ ਜੋਸ਼, ਤੁਹਾਡੀ ਕੀ ਰਾਏ ਹੈ ? (May I know the opinion of Comrade Shamsher Singh Josh ?)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਏ ਹੈ।

Mr. Speaker : I have to take the sense of the House.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਠੀਕ ਹੈ ਜੀ, ਕੁਐਸ਼ਚਨ ਆਵਰ ਡਿਸਪੈਂਸ ਵਿਦ ਕਰ ਲਉ।

Mr. Speaker : All right, question hour is dispensed with.

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਤੇ ਅਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਵਗੈਰਾ ਵੀ ਕਲ ਤੇ ਪੋਸਟਪੋਨ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ।

Mr. Speaker : All right.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਵਿਜ਼ਿਟਰਜ਼ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ ; ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਥੇ ਬੈਠਣ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਡਾ ਰੈਫਰੈਂਸ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ। I will see to it.

(It is not proper that the hon. Member should refer to that. I will see to it.)

Eleventh Report of the Commissioner for Scheduled Castes and Scheduled Tribes for the Year 1961-62.

Comrade Shamsher Singh Josh (Rupar) : Sir, I beg to move—

That the Eleventh Report of the Commissioner for Scheduled Castes and Scheduled Tribes (Parts I and II) for the year, 1961—62, which was laid on the Table of the House on the 18th February, 1964, be discussed.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰਾਂ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਸਾਡੀ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ 11ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਔਰ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਬਕੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਔਰ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਸ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬੜਾ ਤਕੜਾ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਗ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਔਰ ਇਸ ਤਬਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਨੇ ਦਬਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅੰਗਹੀਣ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਕ ਰੈਵੋਲੂਸ਼ਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਔਰ ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਡਲਟ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਦਾ ਇਕ ਰਾਈਟ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਕੁਝ ਉਚੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣਾ ਇਕ ਪਾਪ ਹੈ, ਉਹ ਅਜ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ ਸਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੀ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਹਰੀਜਨ ਪੰਚ ਰਲ ਕੇ ਮੰਜੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਉਥੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਆ ਕੇ ਭੁੰਜੇ ਬੈਠ ਗਏ ਔਰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਨੇ ਪੱਗਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਰਖ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਹ ਜਾਗਰਤੀ ਇਹ ਰੈਵੋਲੂਸ਼ਨ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਬੜਾ ਵਜ਼ੀਰ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ, ਕੀ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਵੋਟ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਤਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤਅੱਲੁਅਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦਾ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਰਾਇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਾਂਝੀ ਸੀਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਰਡਰ ਦਾ ਕੇਸ ਵੀ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਸ਼ੇਮ, ਸ਼ੇਮ) ਅਤੇ ਉਹ ਬਰੀ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਵਲੋਂ—ਸ਼ੇਮ ਸ਼ੇਮ)। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬੜੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਕੇ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਔਰ ਦੂਜੇ ਜਿਹੜੇ

ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੁਲਾਹੇ ਹਨ, ਜੁਤੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਢਿੱਡ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਕਰਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤਕ ਨਹੀ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਔਰ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਨਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਗੱਲ ਵਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਪ੍ਰੀਵੇਲੇਜ ਕਲਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਔਰ ਉਹ ਕਲਾਸ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੈਸਲਿਟੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਲੈਂਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਿਧਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1947 ਤੋਂ 64 ਤਕ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਲਗਾਇਆ ਇਸ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਮੁਨਾਸਬ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪੁਜਿਆ ਔਰ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਤਜਰਬਾ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਤਨਾ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇਵੇ ਤਾਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਾਡੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਐਸਟੀਮੇਟ ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ 48ਵੀਂ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਈਵੈਲੀਉਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਪਬਲਿਕ ਅਕਾਊਂਟਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਉਨੀਵੀਂ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਪਤਾ ਕਰ ਸਕੀਏ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਭਲਾਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤ ਨੀਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਸਾ ਸਕੀ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੂਸਰੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਗਿਣਤੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਮਸ਼ੀਨਰੀਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਮਸ਼ੀਨਰੀਕਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਸਾਂਝੀ ਅਤੇ ਸੀਰੀ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਪੜਾ ਅਤੇ ਜੁਤੀਆਂ ਬਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਾਟਾ ਅਤੇ ਬਾਟਾ ਨੇ ਬੇ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੈ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨ ਹੀ ਬੇ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਐਮ. ਏ. ਪਾਸ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਵਿਹਲੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਖ ਵਲ ਤਵੱਜੋ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਗਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਰਫ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਰੀਵੀਊ ਵਿਚ ਧੀਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 8 ਕਰੋੜ ਖੇਤ-ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਕਿਉਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਤੁਸੀਂ ਕਸਟੋਡੀਅਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਵਾਲ ਲਉ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਿਆ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਔਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨਣੀ ਪਈ ਕਿ ਨੀਲਾਮੀ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਫੱਤੇ ਵਾਲ ਵਗੈਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਨੀਲਾਮੀ ਦੀ ਮਾਰ ਨੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਨੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਾ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ ਜਿਸ ਭਾ ਤੇ ਸੈਂਟਰ ਕੋਲੋਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਨੀਲਾ-ਮੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੈਂਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਔਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆ ਜੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਸਗੋਂ ਵਿਗੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਛੂਤ ਛਾਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਛੂਤ ਛਾਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਗਏ ਹਨ ਔਰ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਛੂਤ ਛਾਤ ਘਟ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਇੰਟਰ ਛੂਤ ਛਾਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਲ ਪਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬਾਲਮੀਕੀ ਹਨ ਉਹ ਰਮਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਰਮਦਾਸੀਏ ਹਨ ਉਹ ਬਾਲਮੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਸਟਇਜ਼ਮ ਵਿਦਿਨ ਦੀ ਕਾਸਟਇਜ਼ਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਦਮ ਚੁਕੇ। ਅਗਲੀ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਇਸ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਰਖੇ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਦਸ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਕਲਿਆਣ ਟੈਕਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 3 ਕਰੋੜ 86 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਵੀ ਅਜੇ ਤਕ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਉਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਨੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤਕ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਾਇਆ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਖਾਂ ਪਰਵਾਰ ਦੋ ਖਣਾਂ ਦੇ ਕੋਠਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ 10, 10 ਜੀ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਝੁਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਸਾਈਟ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਅਗਰ ਮੇਰੀ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਛੇ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਲਖਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਰਨਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਹੀ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ

ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜਿਹੜਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਨੌ ਕਰੋੜ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇੱਕਠਾ ਹੀ ਖਰਚ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇੱਕਠਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਕਰਦੇ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਜਾਂ ਦੂਸਰੀ ਅਚੂਕ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਰੁਪਿਆ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸਨ 1958 ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 40 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਸੀ ਔਰ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰੋ। ਲੇਕਿਨ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਔਰ ਬਾਕੀ ਦਾ 39 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਬਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਐਸੀਆਂ ਹੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਬਜਟ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ 8 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਤਨਾ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਕਢ ਕੇ ਦੇਖ ਲਉ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਉਨਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਅਮੀਰਾਂ, ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਨਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵਧਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਛੂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਦੇ ਕੇਡਰ ਦਾ ਅਫਸਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਵਕਾਰ ਵਧਾ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਉਨਤੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਖਰਚ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਪੈਸਾ ਸਮੁੱਚੇ ਗਰੀਬ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਨਤੀ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾਹਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਮੁਚੇ ਗਰੀਬ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋਵੇ ਗੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਆਰਥਕ ਨੀਤੀਆਂ ਲੋਕ ਹਿਤ ਦੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]
ਟੈਕਸ ਨੀਤੀ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਜੋ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਬਹਿਸ ਆਰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Eleventh Report of the Commissioner for the Scheduled Castes and Scheduled Tribes (Parts I and II) for the year 1961-62, which was laid on the Table of the House on the 18th February, 1964, be discussed.

ਲੇਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਪਾਇਲ, ਐਸ. ਸੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਅਸੀਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਫਾਰ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੀ 1961-62 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹਰ ਸਾਲ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਨੇ ਕਿਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਬਿਊਰਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬਲ੍ਹਦ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਇਹ ਧਰਤੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਰੀਜ਼ੈਂਟਮੈਂਟ ਸ਼ੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਦਫਤਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸੀ ਜਗਾਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਦੋ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਫਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੈਕ-ਰੀਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦੂਰ ਦਰਾਜ਼ ਜਗਾਹ ਤੇ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਅਛੂਤ ਮਹਿਕਮਾ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਦਫਤਰ 21 ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਤੇ ਟੋਲਿਆਂ ਲਭਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਲਉ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾ ਕਿ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੈਂਟਰਲੀ ਲੋਕੇਟਿਡ ਪਲੇਸ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਜੈਸਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਦੇ ਕਾਡਰ ਦਾ ਅਫਸਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬੜਾ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਇਕ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੰਮ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਈ. ਏ. ਐਸ., ਅਫਸਰ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਸਰਕਾਰ ਮਰਕਜ਼ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਆਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਤਾਂ ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਇਜੜ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਤਗੜਾ ਤੇ ਕਾਬਲ ਤਜਰੁਬੇਕਾਰ ਆਜੜੀ

ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿੱਲਿਆਂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕੇ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਵੀ, ਚਲੋ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਕ ਐਸਾ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ ਅਫਸਰ ਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਸੁਣਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਮੌਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲੇ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਲੈਵਲ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਐਟ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਜੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ ਅਤੇ ਸਟੇਟਸ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੋ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਲੈਕੂਨਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਹਰੀਜਨ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਰੀਜਨ ਹੋਣ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨੈਚੂਰਲ ਇਨਸਟਿੰਕਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਵੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਆਈ ਤਾਂ ਰੀਟਰੈਂਚਮੈਂਟ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਰੀਟਰੈਂਚਮੈਂਟ ਵੇਲੇ ਜੂਨੀਅਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜੂਨੀਅਰ ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉਪਰਲੇ ਕਢ ਦਿਤੇ ਤਾਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੂਰੀ ਰਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਮੋਸ਼ਨ ਵਿਚ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਖਦਸ਼ਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨ ਤਾਂ ਮਿਲੇਗੀ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਰੀਪੋਰਟ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਨਾ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਟੈਕਨੀਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰ-ਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੀ ਵਧਾਈ ਦੀ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੂਜੀ ਤਾਲੀਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵਜ਼ੀਫੇ ਵਗੈਰਾ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਹਾਇਤਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ਜੋ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਤਾਲੀਮ ਛਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖਰਚ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੋ ਪੈਸਾ ਸ਼ੁਰੂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਨੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹੈ।

[ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਲਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਨ ਅਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਕਤ ਸਿਰ ਪੈਸੇ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਉਹ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣ । ਵਕਤ ਸਿਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਧੇਲਾ ਵੀ ਕੰਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਇੱਕਠੇ ਪੈਸੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾ ਛੱਡ ਜਾਣ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ 21 ਪਰਸੈਂਟ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੈ। ਉਸ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਟਾਈਮ

12.00 noon | ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਗੌਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਟਾਈਮ ਐਕਸਟੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਪਰਮਿਟਾਂ ਦੇ ਕੋਟੇ ਵਿਚ ਵੀ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਰਖੇ ਤਾਕਿ ਹਰੀਜਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰਫ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਹ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਪਰਮਿਟ ਅਤੇ ਕੋਟੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰੈਸਟ ਫਰੀ ਲੋਨ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਰਾਹਣਾ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਐਗਜ਼ੈਂਪਲ ਫੌਲੋ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਨਟਰੈਸਟ ਫਰੀ ਲੋਨ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹ ਲੋਨ ਜਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਸੈਂਟਰਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਟਰਾਈਬਲ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਕੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਬਲਾਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 12106 ਹੈ। ਉਸ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਵੀ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟ ਦੇ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੀਲ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਭੀ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੈਂਡ ਦੀ ਹੰਗਰ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਹੈ—

ਉੱਤਮ ਖੇਤੀ ਮੱਧਮ ਵਪਾਰ,
ਨਖਿਧ ਚਾਕਰੀ, ਭੀਖ ਗੰਵਾਰ ।

ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰੇ । ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਉਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ 5,5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੈਂਡ ਦੀ ਹੰਗਰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤੀ ਉਤੇ

ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲ ਸਕਣ। ਇੰਨੀ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਸਾਈਟੀਜ਼ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਲਈ ਲੋਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਨ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਉਹ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਪੰਪਿਗ ਸੈਟ, ਖੂਹ ਲਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਨੂੰ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰ ਸਕਣ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਭੀ ਕੰਸੋਲੀਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਛਡੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੈੜੀ ਜਗਾ ਉਤੇ ਸੀ। ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਉਥੇ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਟੋਏ ਅਤੇ ਟਿੱਬੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਛਡੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਐਕਟ ਵਿਚ ਲੈਂਡ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਲੋਨ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਖੂਹ, ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਦੁਗਣੀ ਜਾਂ ਚੌਗਣੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਰੂਲਜ਼ ਬਣਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋਨ ਦੇਣ ਦੀ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਉਸਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਸਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਉਤੇ 400 ਆਉਸਟੀਜ਼ ਫੈਮਲੀਜ਼ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 308 ਆਉਸਟੀਜ਼ ਬਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, 36 ਫੈਮਲੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਥੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਲ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਲੇਬਰ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਓਵਰਸੀਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਆਪਰੇਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਂਮਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਇਸ ਮਦ ਦੇ ਨੀਚੇ ਰੁਪਿਆ ਸ਼ੋ ਨਾ ਕਰਨ। ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਠੇਕੇਦਾਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛੇਤੀ ਨਿਕਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਦੀ ਮੇਜ਼ਰਮੈਂਟ ਜਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਅੜਚਣਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਾਫ਼ੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸਫਾ 30 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਲਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ

[ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਆਇਆ ਹੈ, ਕਿਥੇ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਵਲ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਣਗੇ। (ਘੰਟੀ) ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਛੂਆ ਛਾਤ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਮਦਾਸੀਏ ਬਾਲਮੀਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਛੂਆ ਛਾਤ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟ ਵੀ ਛੂਆ ਛਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇੰਨਾ ਪੈਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਥੇ ਛੂਆ ਛਾਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੂਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਖ ਵਖ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ; ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਰਲਮਿਲ ਪਾਣੀ ਭਰ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੇਡੀਓ ਉਤੇ ਕਾਫੀ ਚੰਗੇ ਨਾਟਕ ਤੇ ਝਲਕੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਛੂਆ ਛਾਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਡਰਾਮੇ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਪਲੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨ ਤਾਕਿ ਛੂਆ ਛਾਤ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਐਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਫ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਸਕੈਵੈਂਜਰਜ਼ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਖੁਦ ਕਰਨ। (ਵਿਘਨ)

(Voices : Why not Sardar Jai Inder Singh.) (ਵਿਘਨ)

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸੈਂਟਰਲ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਫਾ 103 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਾਂ ਲਈ ਮਿਊਨਿਸਪਲਟੀਆਂ ਵਿਚ ਸਪੈਸ਼ਲ ਹਾਊਸ ਅਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਾਲੋਨੀਜ਼ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀ-ਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਾਲੋਨੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਸ਼ੋਭਾ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਆਰਡਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਵੀਪਰਜ਼ ਦੇ ਸਕੇਲ ਰਿਵਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ 57 ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਕਮੇਟੀਆਂ 14 ਰੁਪਏ, 20 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 50 ਰੁਪਏ ਸਵੀਪਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਦੋ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ 85 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਚੰਗੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਫਲੱਸ਼ ਸਿਸਟਮ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣ। ਪੰਜਾਂ ਸਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਲੜਕਿਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ

ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਗੋਗੋਆਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਹੋਈ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਨ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਖੁਦ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਲਟਰਨੇਟਿਵ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਵੀਲਬੈਰੋ, ਰੇੜ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਲਟੀ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਮੈਂ ਐਗਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਢਿਡ ਵਿਚ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਿਰ ਤੇ ਵੀ ਖੁਦ ਚੁਕਣ।

ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਫਾ 117 ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਨੀ ਲੈਂਡਿੰਗ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਾਹੌਲ ਸਪਿਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਨ-ਰਜਿਸਟਰਡ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਦੀ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਹਰੀਜਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੀਨੀਅਰ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਇਸ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡੀ. ਸੀ. ਜੋ ਸੀਨੀਅਰ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਹੈ ਸਕੀਮ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਦੇ ਜੂਨੀਅਰ ਸਟੇਟੱਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਮਹਿਕਮੇਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਔਟ ਪਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਫਤਰ 21 ਸੈਕਟਰ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕਕੇ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਬਜਵਾੜਿਉਂ ਵੀ ਪਰੇ ਨਾ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਜਿਥੇ ਦੂਸਰੇ ਦਫਤਰ ਹਨ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਦਫਤਰ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੈਗਰੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਟੋਨ-ਅਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਗੋਆਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਤੇ ਹਲ ਤੇ ਵੀ ਜੁਤਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵੀ ਸਿੰਗ ਹੋਣ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਰਾਮਿਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜ ਦੇ ਦਿਨ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਲਿਖਕੇ ਸਰਕੂਲੇਟ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕੂਲੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker: I have asked for its circulation.

Now the hon. Member, Sardar Ajaib Singh Sandhu, will speak because he is one of the movers of the motion. But before he speaks I have to make an announcement.

MESSAGE FROM THE GOVERNOR

Mr. Speaker: As required under Rule 171A (2) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I have to inform the House that the following message has been received from the Governor in regard to the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, 1964 :—

[Mr. Speaker]

" I am in receipt of your D. O. letter No. 7—PLA—64/24563, dated the 10th April, 1964.

2. The provisions relating to the co-option of Members from amongst women, Scheduled Tribes and Scheduled Castes should be uniformly applicable throughout the State.

3. I recommend that the Bill, i. e. the Punjab Panchayat Samities and Zila Parishads (Amendment) Bill, 1964, be passed in the form in which it has been passed by the Punjab Vidhan Sabha".

ELEVENTH REPORT OF THE COMMISSIONER FOR SCHEDULED CASTES AND SCHEDULED TRIBES FOR THE YEAR, 1961-62

(RESUMPTION OF DISCUSSION)—(*concld*).

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੁਰਿੰਡਾ,ਐਸ.ਸੀ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਆ ਕੇ ਮੂਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਕੁਐਸਚਨ ਆਵਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਰੀਪੋਰਟ ਉਪਰ ਬਹਿਸ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਗ੍ਰਾਂਟ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਲਤੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭਾਈਆਂ ਵਲੋਂ ਕਾਫੀ ਏਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। 1,20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਸਾਲ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇ ਤੌਰ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਵਿਘਨ) ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਵਜ਼ੀਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਡੀਪ੍ਰੈਸਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਲੀਗ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੂਤ ਛਾਤ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਕਰੋੜਾਂ ਹਰੀਜਨ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 45 ਲੱਖ ਹਰੀਜਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਖਰਚ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਗ੍ਰਾਂਟ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕਈਆਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਆਨ ਦੀ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ —

'The members of the Scheduled Castes are very poor educationally and economically'—

ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਕਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਨਫਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਤਾਲੀਮੀ ਤੌਰ ਤੇ, ਇਕੋਨਾਮੀਕਲੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲੀ, ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂ ਸਾਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਗੇ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ

ਹਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਾ ਰਖੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹਰਿਆਨੇ ਦੀ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਲੜਕੀ ਨੇ ਰਾਜਘਾਟ ਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਹਿਰ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਗਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰਾ ਲੱਪਾ ਲਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੈਂਡ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੀਂਦੋਂ ਜਾਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਦੀ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਦਰਦ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤਾਂ ਵੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਲਖ ਏਕੜ ਇਵੈਕੂਈ ਲੈਂਡ ਨੂੰ ਨੀਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਨੀਲਾਮੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 15, 16 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀਜਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਸਨ 1960 ਵਿਚ ਉਹ ਗਿਰਦਵਾਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਟਵਾਰੀ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਜ਼ਾਰਾ 15, 10 ਜਾਂ 7 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਰਦਾਵਾਰੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਜ਼ਰਵ ਪ੍ਰਾਈਸ ਤੇ ਉਸ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਉਹ ਨੀਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿਹੜੀ ਬਾਕੀ ਇਵੈਕਿਈਉ ਲੈਂਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਗਰ ਨੀਲਾਮ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਨੀਲਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਬੋਲੀ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਵਾਕਈ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(At this stage S. Gurnam Singh, a member of the Panel of Chairmen occupied the Chair.)

ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਅਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਲੇਟ ਮਿਲੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਮੀਟਿੰਗ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ 12—13 ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਐਸੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਉਪਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ।

Revenue Minister : It is wrong.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਤੁਸੀਂ ਪਤਾ ਕਰ ਲਓ; ਜੇ ਠੀਕ ਹੈ, ਜੇ ਐਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਔਰ ਸਾਡਾ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਨ 1951 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਮੇਰੇ ਕਈ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਮੀਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਫਾੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਐਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਖੋਹ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ-ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਰਪਲਸ—ਜਿਹੜੀ 1,76,000 ਏਕੜ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਮੰਨਦੇ ਹੋ—ਜਿਹੜੀ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਦਸੀ ਗਈ ਕਿ ਇਕ ਲੱਖ ਏਕੜ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਮਿਲਾ ਲਈ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ 50 ਪਰਸੈਂਟ ਨਾਕਸ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਸੀ, ਸ਼ਾਮਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਔਰ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਸਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਤੇਰਾਂ ਲੱਖ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਨੌਂ ਜਾਂ ਦੱਸ ਲੱਖ ਏਕੜ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਲੈਂਡ ਹੰਗਰ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਦਿਨ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਜੇਕਰ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਔਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵਾਕਈ ਅਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਸਹੀ ਪਾਸੇ ਕਦਮ ਚੁਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਲੀਗਲ ਏਡ ਸਕੀਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ। ਸਨ 1958 ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, 40 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਵੀ ਪਰ ਰੂਲਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣੇ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰ ਉਸ ਦੀ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਰੂਲ 1961 ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਣੇ। ਜੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਸ਼ਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈਕੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਣ ਲਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਰੂਲਜ਼ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣੇ ਹਨ ਉਹ ਛੇਤੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਿਰਫ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹਨ। ਕੁਛ ਹਕੂਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਰੀਜਨ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆਏ ਹਨ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ਕਿ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਮਿਆਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਿਆਰ ਹੋਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 150 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਕਲਰਕ ਲਗ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ 150 ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੈਕਗਰਾਉਂਡ ਐਸੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਉਹ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦੇ। ਬੁੱਢੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਕੁਝ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਨਿਆਣੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਣ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 150 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਛ ਉਪਰ ਹੈ ਉਹ ਅਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਕੇਵਲ ਹਰੀਜਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਐਨੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਦ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੈ ਤਾਂ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਇਹ ਕਨ-ਸੈਸ਼ਨ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਖੁਦ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ, ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਸੀਟਾਂ ਰੀਜ਼ਰਵ ਹਨ। ਉਹ ਸੀਟਾਂ ਇਸ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵ ਹਨ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਆਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੜਚਨਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਵਾ ਸਕੀਏ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਕੇਸ ਹੈ। ਜਦ ਗੌਰ-ਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ 300 ਰੁਪਿਆ ਫਿਕਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਜਿਹੜੀ 150 ਰੁਪਏ ਵਾਲੀ ਲਿਮਿਟ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ 300 ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਡਿਸੇਬਿਲੀਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੇਰੀ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਦਸਵੀਂ, ਗਿਆਰਵੀਂ, ਬੀ. ਏ. ਜਾਂ ਐਮ. ਏ, ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁੰਡੇ ਐਡਮਿਸ਼ਨ ਵੇਲੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਆਉਣ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੁੰਡੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਈ ਵਾਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਆਕੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਐਡਮਿਸ਼ਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨੋਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਕ ਸੁਝਾਵ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਬੁਕ ਐਡਜਸਮੈਂਟ ਦੀ ਹੀ ਐਂਟਰੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ— ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਇਹ ਐਡਮਿ[illegible] ਦੇ ਪੈਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਡਾਇਰੈਕਟ ਨਾ ਲਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਾਰਮਾਂ ਉਤੇ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਇਹ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਲਿਖ ਦੇਵੇ ਕਿ ਇਹ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਨਾ ਲਏ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਅਥਾਰੀਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਆਉਣ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਲਗੀ। ਅਵਲ ਤਾਂ ਐਗਜ਼ਿਸਟਿੰਗ ਸਟਾਫ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੋ ਕਲਰਕ ਹੋਰ ਇਸ ਕੰਮ ਉਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਉਹ ਪੈਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਐਨੀ ਗਰਾਂਟ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਉਸ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਇਸ ਸੁਝਾਉ ਉਤੇ ਪੂਰੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਗੌਰ ਕਰੇਗੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਦਾਖਲੇ ਵੇਲੇ ਪੈਸੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜੇ ਉਧਾਰ ਲੈਕੇ ਹੋ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਬੜੀ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵੀ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਵੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟਸ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਥੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਅੰਬਾਲੇ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਛੇ ਜਾਂ $6\frac{1}{2}$ ਪਰਸੈਂਟ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਬਾਕੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'ੳ' 'ਅ' 'ੲ' ਜਾਂ **A. B. C.** ਸਖਾਉਣ ਦੀ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਮਾਈਂਡਿਡ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਟੈਕਨੀਕਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਵਿਚ, ਆਈ. ਟੀ. ਆਈ. ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਸੈਂਟਰ ਵਾਲੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਕੀਮ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਦੀ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਹਰੀਜਨ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫਾ ਦੇਵੇ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੇਰੇ ਹਰੀਜਨ ਵੀਰਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਮੈਡੀਕਲ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਟੈਕਨੀਕਲ ਕਾਲਿਜ ਨੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਇਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਦਾਖਲੇ ਵਾਸਤੇ ਸੀਟਾਂ ਰੀਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ 50 ਪਰਸੈਂਟ ਮਾਰਕ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੇ, ਹਰੀਜਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਛੋਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਏਜ ਦੀ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਲੜਕਾ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਿਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਨੰਬਰ 50 ਪਰਸੈਂਟ ਤੋਂ ਕੁਝ ਥੋੜੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਢਿਲੀ ਕਰਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇੰਟਰਫੀਅਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ

ਗਰਾਂਟ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਅਗਰ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਜਾਂ ਸੈਨਿਟ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਨਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਹੱਥੋਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਔਰ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਉਠਾਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਔਰ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਔਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਕ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ ਉਤਨੇ ਚਿਰ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਕੋਟੇ ਦੇਣ ਦਾ ਵਕਤ ਆਵੇ ਤਾਂ 21 ਪਰਸੈਂਟ ਕੋਟੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਰਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਖੁਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਓਪਨਿੰਗ ਸੈਰੇਮਨੀ ਸਾਡੇ ਮਨਿਸਟਰ ਆਏ ਦਿਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ 21 ਪਰਸੈਂਟ ਹਿਸੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਚਲਾਉਣ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਇਕੋਨਾਮੀਕਲੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਹਿਸਾ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਾਲਮੀਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਸਵੀਪਰਜ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਟਟੀਆਂ ਚੁਕਦੇ ਹਨ ਸਿਰਫ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕੰਮ ਬਾਕੀ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ, ਮਸਲਨ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਅਮੈਰਿਕਾ ਤੇ ਰੂਸ ਆਦਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਤਰਕੀ ਯਾਫਤਾ ਮੁਲਕ ਹਨ ਵਿਚ ਵੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਨਾਮੀਕਲ ਹਾਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾਉ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸਾਲ ਹੋਏ ਨੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸਕਵੈਂਜਰਜ਼ ਲਿਵਿੰਗ ਕੰਡੀਸ਼ਨਜ਼ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਮੇਟੀ ਸੀ ਔਰ ਜਿਸ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਬਣੇ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਹਾਲੇ ਤਕ ਰੀਪੋਰਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੀਪਰਟ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਲਈ ਜਾਵੇ ਔਰ ਜੋ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਕਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਔਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਲਮੀਕੀਆਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਇਤਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੈਰ ਇਨਸਾਨੀ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਝਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਦਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲ ਸਟੇਟਸ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਗੰਦ ਦੇ ਚੁਕਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਟੇਟਸ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਵੀਪਰਜ਼ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਛੇਤੀ ਮੰਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਾਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਸਵੀਪਰਜ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਲੀਮ ਸਫਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਸ਼ਿਸ਼ੂ ਨਿਕੇਤਨ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਔਰ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਸ਼ੂ ਨਿਕੇਤਨ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਉਥੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਣ ਔਰ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੰਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ।

ਫਿਰ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹਰੀਜਨ ਜਿਹੜੇ ਵਖ ਵਖ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਬਾਰੇ ਫਿਗਰਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਸਵੀਪਰਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੈਪੀਟਲ ਪਰਾਜੈਕਟ ਬਾਰੇ ਕੈਟੇਗਾਰੀਕਲੀ ਕਲਾਸਵਾਈਜ਼ ਫਿਗਰਜ਼ ਪੁਛੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਕਿਤਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 70 ਜਾਂ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਕਲਾਸ IV ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਔਰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਕ ਦੋ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਵੀਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਇਨਕਲੂਡ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕਲਾਸ ਵਨ ਜਾਂ ਕਲਾਸ ਟੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ 20 ਪਰਸੈਂਟ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਔਰ ਦੋ ਪਰਸੈਂਟ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸ਼ਿਜ਼ ਦੇ ਅਫਸਰ ਰਖੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਸਵੀਪਰ ਨੂੰ 85 ਰੁਪਏ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਦੋ ਸੌ ਜਾਂ 300 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿ ਦੇਖਣ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਟੱਟੀ ਚੁਕੇ। ਉਹ ਇਤਨੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੁਕੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਟੱਟੀ ਚੁਕਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਰਿਪਰੈਜ਼ੈਂਟੇਸ਼ਨ ਸਰਵਿਸ਼ਿਜ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਪਰੀਜ਼ੇਨਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਰੇਸ਼ੋ ਫਿਕਸ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਅਰਸਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਸਟੇਟ-ਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਸ ਵਨ ਜਾਂ ਕਲਾਸ ਟੂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਨਿਲ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 22 ਪਰਸੈਂਟ ਸੀਟਾਂ ਰੀਜ਼ਰਵ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਐਗਜ਼ਿਸਟਿੰਗ ਆਦਮੀ ਇਕ ਪਰਸੈਂਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਾਸ ਤਿੰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ 22 ਪਰਸੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਪਰਸੈਂਟ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਅਧ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 14 ਪਰਸੈਂਟ ਹਨ। ਕਲਾਸ 4 ਵਿਚ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ

ਹੈ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਫਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 22 ਪਰਸੈਂਟ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 20 ਪਰਸੈਂਟ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਫਰੀ ਘੱਟ ਹੈ ਔਰ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਦੀ 2 ਪਰਸੈਂਟ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੀ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਨਫਰੀ ਵਧ ਹੋਣ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਹਾਲਤ ਵੀ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਫਰਕ ਇਤਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕੀ ਛੂਆ ਛਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਰਿਪਰੈਜ਼ੇਂਟੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ-ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਜੋ ਕੁਝ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਪਿਛੇ ਵਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਐਂਡ ਟੈਕਸ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹਰੀਜਨ ਉਸ ਮਹਿਕਮੇਂ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਕਢਣ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗਲਤ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਿਥੀ ਹੋਈ 20 ਪਰਸੈਂਟ ਰੇਸ਼ੋ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਵਸੀਲੇ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਉਹ ਲਿਆਕਤ ਨਾਲ ਔਰ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਗੇ ਵਧ ਸਕਣਗੇ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਮਹਿਕਮੇਂ ਤੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਗਿਆ ਕਰਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਸੈਂਟੇਜ਼ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਥੇ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਔਰ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ।

ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਪਰਲੀ ਪਧਰ ਤੇ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਭਰਨ ਲਈ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਜਗਾਹ ਰੀਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁੰਡੇ ਉਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣਗੇ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਵੀ ਜੋ ਆਦਮੀ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੇ ਕਈ ਅਫਸਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਦਾ ਦੀਵਾਲਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਲਿਵਿੰਗ ਕੰਡੀਸ਼ਨਜ਼ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਪੂਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਅਫਸਰ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਅੜਚਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੱਲ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪਦੇ ਇਹ ਆਰਡਰ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿਘ ਜੀ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਣਗੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਵੀ ਇਹੀ ਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਰੂਲ ਨਹੀਂ ਚੇਂਜ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਫਾਰੈਸਟ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਚੀਫ ਕਨਜ਼ਰਵੇਟਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰ ਲੈਣ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਵੇਲੇ ਦੋ ਦੋ ਪਰਮੋਸ਼ਨਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਆਰਡਰ ਦੇ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਚੌਂਹ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪੇ ਹੀ ਪਰ-ਮੋਸ਼ਨ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਮੋਸ਼ਨ ਰੋਕ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਮੈਥੋਂ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਮਿਲ ਜੁਲ ਕੇ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਦੂਜੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਰਮੋਸ਼ਨਾਂ ਇਸ ਲਈ ਰੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰੂਲ ਚੇਂਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇੰਨੇ ਸਾਲ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਲਰਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਇੰਨੀ ਸਰਵਿਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸਿਸਟੈਂਟ, ਇੰਨੀ ਸਰਵਿਸ ਹੋਵੇ ਤਾ ਹੈਡ-ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਆਦਿ। ਤੁਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

Mr. Chairman: How long will you take ? Please wind up.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਫਸਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਰਡਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ 12 ਸਤੰਬਰ, 1963 ਤੋਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵਿਕੈਂਸੀਜ਼ ਹੋਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਟੇਗਰੀ-ਵਾਈਜ਼ ਪਰਮੋਸ਼ਨਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਟਰਪਰੇਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚਪੜਾਸੀ, ਦੋ ਅਸਿਸਟੈਂਟ, ਇਕ ਹੈਡ ਅਸਿਸਟੈਂਟ, ਇਕ ਸੁਪਰਿਨਟੈਂਡੈਂਟ ਆਦਿ ਮਿਲ ਕੇ ਦਸ ਪੋਸਟਾਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 10 ਵਿਕੈਨਸੀਜ਼ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 4 ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਲਰਕ ਪ੍ਰਮੋਟ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਹਾਇਰ ਪੋਸਟਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤੀ ਲਈ 20 ਪਰ-ਸੈਂਟ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਾਂ ਲਈ ਅਤੇ 2 ਪਰ ਸੈਂਟ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਲਈ ਅਤੇ ਪਰਮੋਸ਼ਨ ਵਿਚ 9 ਪਰਸੈਂਟ ਅਤੇ 1 ਪਰਸੈਂਟ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਸਰਕੂਲਰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 1,800 ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਸਾਲਾਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਹ ਜੋ ਕਨਸ਼ੈਸ਼ਨ ਹਨ ਇਹ ਇਕ-ਨੌਮਿਕ ਕੰਡੀਸ਼ਨਜ਼ ਚੰਗੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਹਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕਣ ਲਈ ਹਨ। ਇਕ ਪੰਡਤ ਜੀ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਗੰਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੰਡਤਾਈ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਕੜੇ ਰਹਿਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗੀ ਜ਼ਾਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਆਰਡਰ

ਕੀਤੇ ਹਨ ਇਹ ਵਾਪਸ਼ ਲੈਣੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਜੇ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਦਾ ਲੜਕਾ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਰੋਕ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਚਪੜਾਸੀਉਂ ਕਲਰਕ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਆਰਡਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰੋਗੇ।

ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਅਫਸਰਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਰਡਰਜ਼ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ, ਡੰਡੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤਕ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਅਮਾਊਂਟਸ ਲੈਪਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਰੁਪਿਆ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਆਰਡਰਜ਼ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਸਾਡੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੀਟਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅਫਸਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤੇ ਅਗੇ ਨਾ ਆ ਜਾਣ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵੈਲਫੇਅਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦੇ ਦਿਉ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟ ਜਾਂ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਫੈਕਟਸ ਐਂਡ ਫਿਗਰਜ਼ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਤਾਂ ਜੋ ਫਿਰ ਉਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਵਰਨਾ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਆਪਦੇ ਇਹ ਆਰਡਰ ਨਲ ਐਂਡ ਵਾਇਡ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। (ਘੰਟੀ)।

ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲ ਜੋ ਮੈਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ 1961 ਵਿਚ 80 ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ, ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਪਰਮੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਲਾਇਕ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਲੜਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰੈਟਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਰੂਲਜ਼ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਸੀਨੀਅਰ ਮੋਸਟ ਫਿਨਾਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਦੋ ਸੀਨੀਅਰ ਮੋਸਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਚੀਫ ਸੈਕ-ਰੇਟਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਫਿਨਾਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਫਲੇਚਰ ਹੈ, ਨੂੰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਗਨੋਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਹਰੀਜਨ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਨੂੰ ਆਈ. ਏ. ਐਸ ਨਾ ਬਣਾ ਦੇਣ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਅਜ ਤੋਂ 1 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਲਰਕ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ 10 ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਤੇ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਹੋ ਗਏ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਡੇ ਅਫਸਰ ਹੋ ਗਏ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗਲ ਉਦੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਤਸ਼ਕੀਲ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ। ਜੇਕਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਦੀ ਤਸ਼ਕੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਅਜ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਅਫਸੋਸ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਵਿਊ ਦਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜੋ ਕੁਰੱਪਟ ਅਫਸਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰੈਕਟਰ ਰੋਲ ਵਿਚ ਲਾਲ ਐਂਟਰੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕੁਰੱਪਟ ਹਨ, ਵੁਮੇਨਾਈਜ਼ਰ ਹਨ ਅਤੇ ਡਰੰਕਰਡ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਹਤੇ ਸਨ। ਇਕ ਅਫਸਰ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸੈਕਟੇਰੀਏਟ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਦੀ ਬੀਵੀ ਕਢ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਖਬਰ ਬਲਿਟਜ਼ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮੋਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ ਪਸੰਦ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਦੇਖਣ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਸ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 100 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 30 ਰੁਪਏ ਤਕ ਟੀਏ ਟੀ.ਏ. ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਟੇਟਸ ਨੂੰ ਇਨਾਂ ਛੋਟਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪ ਕੋਈ ਅਹਿਮ ਡੀਸੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਗਜ਼ਟਿਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਗਜ਼ਟਿਡ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉਣਤਾਈਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਗਜ਼ਟਿਡ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਅਜ ਤਕ ਮਤ੍ਰੇਈ ਮਾਂ ਵਰਗਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ।

ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਆਏ ਪਰ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਅਤੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਨਫਰਤ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਕਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕਦੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖੀ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਤਿਆਰ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੁਰਪਟ ਪਰੈਕਟਿਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਸਟੇਟਸ ਵੱਡਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਲਾਂਭੇ ਨਾ ਦਿਆ ਕਰੀਏ। ਇੰਨੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਕੇ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਨਰੋਟ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ, ਐਸ. ਸੀ.): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਫੈਕਟਸ ਰੱਖੇ ਨੇ।

ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਰਖਾਂਗਾ । 1952 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਗਜ਼ਟਿਡ ਅਫਸਰ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ । ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਬਕ ਬਕ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨ ਲਊ। ਮੈਂ ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਪਟਵਾਰੀ ਅਤੇ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਕਾਨਸਟੇਬਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਜਾਣ। ਜਦ ਮੈਂ ਕੈਬਿਨਿਟ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ ਤਾਂ ਸੀ. ਐਮ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਇਹ ਸਰਕੂਲਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਟਵਾਰੀ ਅਤੇ ਕਨਸਟੇਬਲ ਰਖੇ ਜਾਣ। ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਤਕ ਤਾਂ ਇਸ ਸਰਕੂਲਰ ਤੇ ਅਮਲ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਮਲ ਹੋਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਬਹੁਤ ਕਮ ਪੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਛੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਨਸਟੇਬਲਾਂ ਦਾ ਵਾਹ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਥੋੜੇ ਅਰਸੇ ਤਕ ਤਾਂ ਇਸ ਸਰਕੂਲਰ ਤੇ ਅਮਲ ਦਰਾਮਦ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਹੁਣ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਫਰਜ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਕਨਸਰੰਡ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੇਖੇ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਨਸਟੇਬਲ ਅਤੇ ਪਟਵਾਰੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਸ ਫੀ ਸਦੀ ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਤਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਤਕ ਇਥੇ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਪ੍ਰੋਮੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੋਈ 34-35 ਪ੍ਰੋਮੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਮੋਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਸੀਲਦਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਰਵਿਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮੀਨੇਸ਼ਨਜ਼ ਵੀ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਟਾ ਫਿਕਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮੀਨੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਮੋਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਫਿਰ ਪਮੋਸ਼ਨਾਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

[ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਪਰਾਬਲਮ ਨੂੰ ਠੀਕ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਰਾਬਲਮ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ: ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਕੁਝ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕਰਨਾ ਸੀ। (*Addressing Chaudhri Sunder Singh* : The hon. Member had also been a Minister. He should have done something for Harijans during the tenure of his office.)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਂ। ਇਕ ਕਾਨਸਟੇਬਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਹਰ ਕੇਸ ਨੂੰ ਪਰਸੂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਢੰਗ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਨਫਲੂਐਂਸ ਐਗਜ਼ਰਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬਾਕੀ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੋਰਟਫੋਲੀਉ ਲਈ ਤਾਂ ਡਟ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਸਾਂ ਤਾਂ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਥਾਵਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਹਰ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਦ ਤਕ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

"No man can get his rights by requests, rights are always wrested from unwilling hands".

This is written by Swami Viveka Nanda.

ਬਿਨਾ ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਐਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਗੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਕੜਿਆਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਮਾੜੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਛੂਤ ਛਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮਸਲਨ ਬੋਰਡਿੰਗ ਹਾਊਸ ਅਤੇ ਹੋਸਟਲ ਵੀ ਅਲਹਿਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨਟੱਚੇਬਿਲਟੀ ਦਾ ਇੰਨਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਦਾ ਮੰਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਐਕਨਾਮਿਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬੇਹਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦਿਹਾਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਹਾਲਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਾਡਾ ਮੁਕਾਬਲਾ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਚਲਣਾ ਮਨਾਹ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਮੂਵਮੈਂਟ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਛੂਤ ਛਾਤ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਫਲ ਹੋਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਏਥੇ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਲੋਕ ਛੂਤ ਛਾਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਜ਼ ਲਈ ਕਤਲ ਹੋਏ ਪਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਜਿਹੜੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਸੈਂਟਰਲੀ ਸਪਾਨਸਰਡ ਸਕੀਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਜੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਟਗੇਜ ਬੈਂਕ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਦਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਈ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸੈਂਟਰ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ 25 ਫੀ ਸਦੀ, 50 ਫੀ ਸਦੀ ਜਾਂ 75 ਫੀ ਸਦੀ ਪਾਵੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਾਰਦੇ। ਏਥੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੈਂਟਰਲੀ ਸਪਾਨਸਰਡ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਏਥੇ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਵੀ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ। ਅਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਸ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹੈ **which is lying unspent with the land mortgage bank** :ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅੱਜ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਖੁਦ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਬੈਨੀਫਿਸ਼ਰੀਜ਼ ਦਾ ਟੋਟਲ ਨੰਬਰ 2,067 ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਇਹ 10,335 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲੀ ਸਪਾਨਸਰਡ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਫੈਮਲੀ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਜ਼ 309 ਫੈਮੀਲੀਜ਼ ਹੀ ਆਬਾਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਕਣਗੇ? ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਰੀਹੈਬੀਲੀਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਰੀਹੈਬੀਲੀਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਕਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਰੀਹੈਬੀਲੀਟੇਸ਼ਨ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰ ਚੁਕੇ ਪਰ ਇਹ ਮਸਲਾ ਅਜੇ ਤਕ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ 2,067 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1961 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 8 ਕਰੋੜ ਦੀ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਭਾਰੀ ਕੰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ।

[ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਜਾਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਜ ਲੋਕ ਭੁੱਖੇ ਪਏ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖਿਆਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦੇ ਇਹ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣੇ ਹਨ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। (ਹਾਸਾ) ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਦੇਖੋ ਅੱਜ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਲੋਕ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਾਲੰਧਰ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਯੂ. ਕੇ. ਯੂ. ਐਸ. ਏ. ਅਤੇ ਫਿਜੀ ਲੈਂਡ ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕੰਮ ਨਾ ਦੇ ਸਕੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਾਹਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੱਕ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਘਾਟ ਛੱਡ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਧੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਛੀਨ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰੋਬਾਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦੀ ਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਰਮਿਟ ਹਨ, ਕੋਟੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕੰਮ ਕਾਰ ਸੰਭਾਲੋ, ਲੜਾਈ ਭੜਾਈ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ 1947 ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਹੁਣ ਤਕ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਵਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰੀ ਤੋਂ ਵਾਕਫ ਹਾਂ। ਤਿੰਨ ਮੁਰੱਬੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਗਹਿਣੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਪਬਲਿਕ ਲਾਈਫ ਨਾਲ ਦਿਹਾਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਿਹਾਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਬਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਸਨਜੀਅਰਲੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਲਾ ਲਪੇਟ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿਚ 5—10 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕੁੰਬੇ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਜੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟ ਨਾਲ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਖੌਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਅੱਜ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਤਨੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਰਿਆਇਤਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 21 ਫੀ ਸਦੀ ਹਿਸਾ ਹਰ ਫਾਇਦੇ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚੋਂ, ਟਰਾਂਸ-ਪੋਰਟ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੱਜ ਚਿਟੀਆਂ ਅਚ-ਕਣਾਂ ਪਾਕੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਿਪਰੀਜ਼ੈਂਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀਆਂ ਪੈਂ-ਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪਾਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਉਹ ਉਥੇ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਤਨੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਟੱਟੀ ਪਸ਼ਾਬ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਪਰਾਬਲਮ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਪਰਾਬਲਮ ਥਰੂ-ਆਊਟ ਇੰਡੀਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਟਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਬਲਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹਰੀਜਨ ਉਸ ਵਕਤ ਤੱਕ ਸਹੀ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਕੁ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਕਰਾਈਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਕਾਗਜ਼ੀ ਘੋੜੇ ਦੌੜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰੈਕਟੀਕਲ ਕੁਝ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸੀ, ਜਿਤਨਾ ਕੁਝ ਵੀ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਅੱਜ ਇਹ ਤੀਸ ਮਾਰ ਖਾਂ ਬਣੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਇਸ ਨਾਲ ਬੜੀ ਫਰਸਟਰੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੰਨਸੈਰਿਟੀ ਨਾਲ ਕਦਮ ਉਠਾਉ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਦ ਹੀ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉਲਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜੈਕਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਔਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਗੱਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਵਿਲ ਰਾਈਟਸ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਭੱਠੇ ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਕੋਇਲੇ ਦੇ ਡਿਪੂ ਮਿਲਤੇ ਹਨ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਭੱਠਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸ ਦਾ ? (Whom does the hon. Member refer to ?)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੰਮ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਔਰ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਕੀ ਕਰਨ ? ਅੱਜ ਹਰੀਜਨ ਮਾਸਿਜ਼ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰੇ ਦਿੰਦੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਔਰ ਦੂਜੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਲੋਕੀਂ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਹੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਡ ਅਡ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਔਰ ਲੋਕੀ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਹੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕਰਦੇ ਜਾਉਗੇ, ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆਏਗਾ ਕਿ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹਰੀਜਨ ਇਕ ਮੁਠ ਹੋ ਕੇ ਉਠੇਗਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਏਗਾ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਵ ਐਂਡ ਲੈਟ ਲਿਵ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਵਰਤਦੇ।

[ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੀ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਵੀ ਰਹਿਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਰਖੋ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਉ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ

"I do not want to be reborn. But, if I have to be born again, I should be born as an untouchable so that I may share their sorrows, sufferings and affronts levelled on them in order that I may endeavour to free myself and them out of their miserable conditions. I, therefore, pray that if I should be born again, I should do so not as Brahmana, Kashatria, Vaish or Shudra, but as an Attishudra".

ਮੈਂ ਇਕ ਕੁਐਸਚਨ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਰੈਵਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ—

"Will the Minister for Revenue be pleased to state the acreage of surplus area so far allotted and proposed to be allotted separately to the landless Harijan tenants in the State, districtwise."

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਰੀਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਤੱਸਲੀ-ਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇ ਕੁਝ ਸਿੰਨਸੈਰਿਟੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਨਸਰ ਠੀਕ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿੰਸੀਅਰ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

"Be not a traitor to your conscience.

Be sincere and act according to your conscience. You shall surely succeed."

ਜੇ ਉਹ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਔਰ ਆਪਣੀ ਕਾਂਸ਼ੈਂਸ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ? ਮੈਂ ਇੰਚਾਰਜ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਿੰਸੀਅਰ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਔਰ ਇਹ ਵੇਖਣ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ। ਵਰਨਾ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਹੋਵੇਗਾ। I prefer to be cheated by others than to cheat others.

श्री जगन्नाथ (तोशम) : जनाब चेयरमैन साहब, वैसे तो यह शिड्यूल्ड कास्ट कमिश्नर की रिपोर्ट सालाना यहां आ जाती है और इसी तरह हिन्दुस्तान की दूसरी असैम्बलीज़ के हाउसिज़ के सामने भी आ जाती होगी लेकिन यहां मैंने देखा है कि इस रिपोर्ट पर एक परसैंट भी कभी अमल नहीं हुआ। और यह तो ऐसे ही हो जाता है कि एक

आदमी तीन दिन तक रामायण सुनता रहा लेकिन अन्त में दूसरे से कहने लगा कि क्या थी रामायण । एक राम ने एक आदमी की बहन को छेड़ा, वह आया उस की औरत को उठा ले गया । राम गया तो उसने उसको मार कर अपनी औरत को वापस ले आया । ऐसे ही इस रिपोर्ट का हाल हो जाता है । अमल कुछ नहीं होता और इससे ज्यादा भी इसका मतलब कोई नहीं बतलाता । जब यही हाल है तो, चेयरमैन साहब, मैं कहना चाहता हूं कि इस रिपोर्ट को यहां लाने की ज़रूरत ही क्या है ? मैं बोलना नहीं चाहता था लेकिन आज का ट्रिब्यून देख कर मैं बोलने लगा । उसमें है कि दिल्ली में हरिजनों ने भूख-हड़ताल की तो गवर्नमैंट ने कहा कि इवैक्वी लैंड दे दी जाएगी । लेकिन आज ट्रिब्यून के पेज थर्ड पर यह है कि इवैक्वी लैंड हरिजनों को नहीं दी जाएगी । मैं, जनाब, पहले ही जानता हूं कि इनके वायदे सच्चे नहीं होते हैं । हिसार में एक हरिजन बनवारी लाल भूख-हड़ताल किए 15 दिन तक बैठा रहा । सरदार गुलाब सिंह गए तो उन्होंने कहा कि सरदार प्रताप सिंह से कहते हैं, और उसका काम हो जाएगा । लेकिन आज तक हरिजनों का कोई काम ठीक नहीं हुआ । वहां देहली में सरदार प्रताप सिंह कैरों ने जगजीवन राम जी के साथ राजघाट पर जा कर, जिन्होंने भूख-हड़ताल की हुई थी, उनको यकीन दिलाया था कि तुम्हारी सब शर्तें मान ली जाएंगी । लेकिन मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि इतनी (* * * *) और (* * * *) सरकार और कहीं नहीं हो सकती जो न अपने वादों की परवाह करती है, न इस का कोई धर्म है न ईमान है । गलैडस्टोन रौबर्ट ने कहा था "Let the sleeping dogs lie" जो जहां पर हैं उन को वैसे ही रहने दो । लेकिन मैं बताना चाहता हूं कि समय के साथ चीजें बदल जाया करती हैं । आज के जमाने में जब तक कोई हाथ-पांव न मारे उस की उन्नति नहीं हो सकती । चेयरमैन साहिब, किसी भी देश के अंदर जब तक हकूमत किसी जाति का साथ न दे वह पनप नहीं सकती । सब से बड़ी चीज़ हिन्दुस्तान में, जिसे मैं खराब समझता हूं, वह यह है कि यहां पर ब्राह्मण बनिए को नहीं चाहता और जाट ब्राह्मण को नहीं अच्छा समझता, हरिजनों की तो बात ही क्या करनी है । मैं कहता हूं कि जब तक लोगों के दिलों से यह बात नहीं दूर होती तब तक यहां का ढांचा ठीक नहीं होगा और आप 50 साल बाद भी हरिजनों की हालत ऐसी ही देख सकते हैं । जहां तक हमारी स्टेट का ताल्लुक है यहां पर हरिजनों का दूसरी स्टेट्स के मुकाबले बहुत बुरा हाल है । यहां पर पहले तो कोई हरिजन अफसर बन ही नहीं सकता और अगर कोई बन जाता है तो उसे दूसरे स्वर्ण जाति के लोग टिकने नहीं देते और कोई न कोई बहाना बना कर उसे सस्पैंड करवाया जाता है । पंजाब के अंदर जितने भी हायर रैंक्स के हरिजन अफसर हैं कम से कम 50 प्रति शत उन में से सस्पैंड किए हुए हैं । न उनके साथ कोई स्वर्ण जाति का अफसर

*Note.—Expunged as ordered by the Chair.

[श्री जगन्नाथ]

को-ग्राप्रेट करता है ग्रौर न ही मिनिस्टर साहिब को-ग्राप्रेट करते हैं । मास्टर जी को पता ही नहीं लगता कि कौन से महकमे में कितने हरिजन ग्रफसर हैं ग्रौर उन के साथ क्या सलूक होता है । पब्लिक सर्विस कमिशन ने 19 प्रतिशत हरिजनों के लिए रिज़र्वेशन रखी हुई है लेकिन जब वह एडवर्टाइज़मैंट करते हैं तो साथ एक लाइन लिख देते हैं कि ग्रगर शैडयूल्ड कास्ट का ग्रादमी न मिला तो दूसरा स्वर्ण हिन्दु रख लिया जाएगा । फिर जब इन्ट्रव्यु करते हैं तो उस में जिसे चाहे ज्यादा नम्बर दे कर सीलैक्ट कर लेते हैं क्योंकि योग्यता की कोई डिग्री तो होती नहीं । इसलिए हरिजनों को वह बड़ी ग्रासानी से रिजैक्ट कर सकते हैं । जो भी शैडयूल्ड कास्ट कैंडीडेट्स पब्लिक सर्विस कमिशन के सामने जाते हैं उन के साथ ऐसा ही किया जाता है । इस के इलावा कमिशन के जो मेम्बर हैं वह बहुत हाइली कुग्रालीफाइड नहीं हैं । एक मैम्बर तो शायद मुश्किल से मैट्रिक हैं जो कि पी०एच०डीज़० की इन्ट्रव्यु लेते हैं । ग्रब ग्राप बताएं कि इतना थोड़ा पढ़ा हुग्रा ग्रादमी हाइली कुग्रालीफाइड ग्रादमी की योग्यता कैसे जज कर सकता है । जब तक इस तरह का ढांचा रहेगा तब तक सही सीलैक्शन नहीं हो सकती ग्रौर हरिजनों को इनसाफ नहीं मिल सकता । चेयरमैन साहिब, ट्रेयरी बैंचिज़ पर जो हरिजन मेम्बर बैठे हुए हैं क्या उन सब से ज्यादा योग्यता रखने वाले मास्टर गुरबन्ता सिंह ही थे जो उन को मिनिस्टर बनाया गया है ? हमारी सरकार जो है वह काबलियत के पीछे नहीं जाती उन्हों ने तो मास्टर जी को इसलिए मिनिस्टर बनाया है कि वह चुप रहेंगें ग्रौर जैसे हम कहेंगे वैसे ही करते जाएंगे । इन का तो नीचे से ऊपर तक एक ही ढांचा बना हुग्रा है, नहीं तो हरिजनों के ग्रन्दर योग्य ग्रौर ईमानदार ग्रादमियों की कमी नहीं है । चेयरमैन साहिब, इस गवर्नमेंट ने तो यह पालिसी एडाप्ट कर रखी है कि लारा लप्पा देते जाग्रो क्योंकि वोट तो उन्होंने कांग्रेस को ही देने हैं । जो गवर्नमेंट इस तरह से सोचने लग जाए कि वोट हम को ज़रूर ही मिल जाने हैं उस ने किसी के भले का काम क्या करना है । जो हकूमत लगातार 15/20 साल चलती जाए वह डिक्टेटर बन जाती है ग्रौर वह जो चाहे करती है, जो चाहे नहीं करती । हरिजनों के लिए जो 19 प्रतिशत रिज़र्वेशन रखी हुई है उस का लाभ उतनी देर तक नहीं हो सकता, उन की रीकरयूटमैंट उतनी देर तक ठीक नहीं होगी जब तक उन के लिए ग्रलहदा बोर्ड नहीं बनाया जाता । चेयरमैन साहिब, ग्रापोज़ीशन का भी यह ढंग है ग्रौर ट्रेयरी बैंचिज़ पर बैठने वाले लोगों का भी ऐसा ढंग है कि इन को हरिजनों के साथ हमदर्दी नहीं है । ग्राप देख सकते हैं कि न ग्रापोज़ीशन वालों ने कोई एम.एल.सी. या एम.पी. हरिजन बनाया है इस लिए मैं समझता हूं कि हमारी समाज का सारा ढांचा ही खराब है । यही वजह है कि हरिजनों के साथ इन को हमदर्दी नहीं है । कांग्रेस वालों ने ग्रगर टिकट देनी हो तो यह उस हरिजन को सीलैक्ट करते हैं जो सब से बड़ा (* * * *) हो ।

*Note.—Expunged as ordered by the Chair.

Mr. Chairman : No, that is not proper please.

(**एक आवाज** : आप भी यही हैं)

श्री जगन्नाथ : मैं किसी के पीछे-पीछे झोला ले कर नहीं फिरता था । मैं यह कह रहा था कि ऐसे हरिजनों को कांग्रेस का टिकट दिया गया जिन को यह पता नहीं कि असेम्बली के अंदर क्या होता है । वह हाउस में आते हैं और हाज़री लगा कर चले जाते हैं । हमारे हरिजन मंत्री मास्टर गुरबन्ता सिंह का भी यही हाल है, वह न इंगलिश समझ सकते हैं न पढ़ सकते हैं इसीलिए उन को मिनिस्टर बनाया गया है क्योंकि गवर्नमेंट समझती है कि अगर पढ़ा-लिखा हरिजन मिनिस्टर बना दिया गया तो वह अपने हकूक मांगेगा ।

ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦਿਖਾਇਆ ਕਰੋ ?

Mr. Chairman : That is no point of order, please.

श्री जगन्नाथ : पिछले दिनों जब 2 घण्टे की बहस हो रही थी तो उस दिन भी मैं ने कहा था कि यह ज़मीन देने के झूठे दावे करते हैं क्योंकि इन के पास न ज़मीन है और न ही यह देना चाहते हैं । पहले वायदा करके फिर कह देते हैं कि ज़मीन कोई रबड़ की थोड़ा है जिसे हम बढ़ा कर लम्बी-चौड़ी कर के दे दें ; और ज़मीन कहां से लाएं । जितनी ज़मीन है वह लोगों में बंटी है । अगर कहीं से निकले भी तो दे देंगे । जो ज़मीन इनके पास है और जो निकलेगी वह भी मैं आपको बताता हूं । इनके पास या तो वह ज़मीन निकलेगी जो हमारे भिवानी के इलाके जैसे रेत के टीले हैं जो काश्त नहीं हो सकती या ऐसी है जो नहरों के आस-पास है और सेम के नीचे आ कर बंजर हो गई है । वह ज़मीन यह हरिजनों को देना चाहते हैं और इस तरह हरिजनों का सुधार करना चाहते हैं । जहां तक हरिजन बच्चों को तालीम देने का सवाल है मैं अर्ज़ करता हूं कि हरिजनों के बहुत कम बच्चे स्कूलों में जाते हैं । जिन लोगों के घर में खाने के लिए अनाज न हो वह कैसे अपने बच्चों को पढ़ने के लिए स्कूलों में भेज सकते हैं। उनको तो हर वक्त रोटी की फिकर लगी रहती है। आज के हालात में जब हज़ार रुपया महीना तन्खाह लेने वाला अपने बच्चों की तालीम का बोझ नहीं उठा सकता तो ग़रीब हरिजन जिन को पेट भरने के लिए दिन-रात भाग-दौड़ करने के बाद बड़ी मुश्किल से रोटी मिलती है वह भी पेट भर नहीं मिलती, वह कैसे तालीम का बोझ उठा सकता है और अपने लड़कों को बी. ए., एम. ए. करा सकता है । 1947 में हरिजनों की आमदनी या मज़दूरी 30 या 45 रुपए बनती थी, वह हालत आज है । आज भी उनको एक डेढ़ रुपया मज़दूरी रोज़ाना मिलती है लेकिन दूसरी महंगाई इतनी बढ़

[श्री जगन्नाथ]

गई है कि आटा 30 रुपए मिलता है । हमारे पिछड़े हुए इलाकों में तो आज यह हालत है कि हरिजन रात को भूखे पेट सोते हैं और इनको रो रो कर सोते हैं कि कब इस कांग्रेस हकूमत का नाश हो । मैं कहता हूं कि अगर हरिजनों की भलाई करनी है तो वह इन रिपोर्टों से नहीं होगी, यह कुछ अमली तौर पर करने से ही होगी । मैं अर्ज़ करता हूं कि इस के लिए ज़रूरी है कि पहले लोगों की मनोवृत्ति को बदला जाए । यह जो हिन्दु समाज का लिट्रेचर है इसको पंडितों ने ऐसा बना रखा है कि जो उसे पढ़ेगा चाहे स्मृति हो , श्रुति हो या पुराण हों उनको पढ़ने से मुख्तिलफ जातियों में नफरत फैलती है क्योंकि उन में भेद-भाव पैदा करने वाली बातें लिखी हैं कि फलां हिन्दु है, फलां शूदर है और फलां वह है और यह है । यह लिट्रेचर नफरत फैलाता है और जातियों में आपस में प्यार पैदा नहीं करता क्योंकि पंडितों ने इसे ऐसा बना दिया हुआ है । इसलिए मैं अर्ज़ करता हूं कि पहले इस लिट्रेचर को बदला जाए, चाहे पंडितों को मना कर या उनकी राए लेकर ताकि आने वाली जनरेशनज़ में इसे पढ़ कर जैसा कि यह आज है ऐसी भावना पैदा न हो कि फलां हिन्दु है, सिख है, शूदर है या कुछ और है बल्कि भाईचारे की भावना पैदा हो । आज आप पंजाब में देख लें क्या हो रहा है । महलकलां में इलैक्शन होना है तो कहा जा रहा है कि वहां पर इतने वोट हिन्दुओं के हैं, इतने वोट सिखों के हैं और इतने हरिजनों के हैं गोया कि हरिजन कोई और कौम है । मैं तो कहता हूं हिन्दु और सिख भी एक हैं और हरिजन भी हिन्दु हैं लेकिन इन लोगों ने एक के तीन बना दिए हैं । यह पंडित लोग हरिजनों को हिन्दु नहीं समझते । अगर समझते होते तो यह तीन नाम हिन्दु, सिख और हरिजन न पुकारे जाते । इसलिए मैं अर्ज़ करता हूं कि इस ढांचे को बदलने की जल्दी ज़रूरत है । जब तक इस लिट्रेचर को खत्म नहीं किया जाता या बदला नहीं जाता उस वक्त यह नफरत और भेद-भाव खत्म नहीं हो सकेगा । मैं अब ज्यादा न बोलता हुआ अपने सारे हरिजन मैम्बरान से अर्ज़ करता हूं कि जब तक यह मौजूदा हकूमत रहेगी यह कांग्रेसी हकूमत रहेगी हरिजनों का कोई भला नहीं होगा । न इस सरकार ने कुछ किया है, न करना है और न करेगी, इसलिए जल्दी से जल्दी इस भ्रष्टाचार सरकार को खत्म करना चाहिए ताकि हरिजनों की भी भलाई हो और सारे देश की भी भलाई हो । पंजाब के अन्दर आज ऐसी हकूमत है जो न हरिजनों का भला कर सकती है और न ज़मीदारों का इस से भला हो सकता है और न दूसरों का भला हो सकता है । यह सरकार तो न पीस टाईम में अच्छी है और न वार टाईम में अच्छी है । दूसरी जंगेअज़ीम में चरचल को इसलिए प्रधान मंत्री बनाया गया था क्योंकि वह वार टाईम में कामयाब आदमी था लेकिन जब 1945 में जंग खत्म हुई तो उसे एक कोने में बिठा दिया कि अब आपकी पीस टाईम में ज़रूरत नहीं क्योंकि आप पीस टाईम में कामयाब नहीं हो सकते । लेकिन इस हकूमत का तो यह हाल है कि यह न पीस टाईम में और न वार टाईम में कामयाब हो सकती है । ऐसी हकूमत को जितनी जल्दी बदला जाए उतना अच्छा है वरना इस भ्रष्टाचार सरकार

ने सारे देश का नाश कर देना है । इस सरकार के चीफ मिनिस्टर का काम लोगों की उन्नति करना नहीं बल्कि अपने सिनमें, कोलड स्टोरेज और दूसरी चीजें बनाने का रह गया है...............(शोर)

Mr. Chairman : It appears that the hon. Member has finished his speech now.

श्री जगन्नाथ : मैं आपका धन्यवाद करता हूं जो आपने मुझे वक्त दिया है । आखिर में मैं यह ही कहूंगा कि इस सरकार ने किसी का भला नहीं करना है । बेहतर यही है कि यह खुद चली जाए, नहीं तो धक्के मार मार कर इसे बाहर निकाल देंगे ।

श्री रूप सिंह फूल (हमीरपुर, एस.सी.) : चेयरमैन साहिब, हरिजनों के बारे में जो रिपोर्ट आज हाउस में पेश है उस पर बोलते हुए बहुत से मैम्बरान ने अपनी राए का इज़हार किया है और मैं भी इस संबंध में चन्द मिन्ट में आपकी इजाज़त से कुछ अर्ज़ करना चाहता हूं । हिन्दुस्तान की आबादी का हरिजन पांचवां हिस्सा हैं और पंजाब में इनकी आबादी 45 लाख के करीब है । इन लोगों के उद्धार का बीड़ा सुबाई सरकारों ने और मरकज़ी सरकार ने उठाया हुआ है । यह इसलिए नहीं कि उन पर ऐसा करके कोई रहम किया जा रहा है बल्कि इसलिए कि राष्ट्र को अगर हम शरीर मानें और शरीर का जैसे कोई अंग खराब हो जाने से सारा शरीर कमज़ोर हो जाता है उसी तरह से राष्ट्र के किसी एक वर्ग के कमज़ोर हो जाने से सारे का सारा राष्ट्र ही शिथिल पड़ जाता है तो इसी बात को मद्देनज़र रख कर कि कौम के किसी अंग को कमज़ोर हो जाने देने से सारी कौम कमज़ोर हो जाएगी सरकार हरिजन वर्ग के उद्धार के लिए जो कि कमज़ोर है यह सारी स्कीमें बना रही है । मैं यह नहीं कहता कि पंजाब सरकार ने और मरकज़ी सरकार ने हरिजनों की भलाई के लिए कोई अहिम कदम नहीं उठाए हैं । हम ऐसा कह कर इतना नाशुकरा नहीं हो सकते । ठीक है काफी कदम उठाए गए हैं लेकिन यह बात ज़रूरी है कि जिस शिद्दत के साथ जितने कदम उठाने चाहिए थे पिछले 16,17 साल के अन्दर जितनी तरक्की होनी चाहिए थी उतनी नहीं हुई है । मैं अर्ज़ करता हूं—

"मैं कैसे कहूं कि तेरा जल्वा नहीं देखा
देखा है इस तरह से कि गोया नहीं देखा"

मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि हरिजनों के दो किसम के मसले हैं एक दिहाती और दूसरा शहरी । हरिजनों की ज्यादातर आबादी दिहात में रहती है और मैं यह बात खुले तौर पर कह सकता हूं कि दिहात में हरिजनों का उस वक्त तक उद्धार नहीं हो सकता जब तक वहां अमली तौर पर लैंड रिफामर्ज़ नहीं होते हैं । जब तक दिहात में रहने वाले हरिजनों को ज़मीन नहीं दी जाती उस वक्त तक आप चाहे जितनी कोशिश करें

[श्री रूप सिंह फूल]

और कानून बनाते जाएं हरिजन गुलाम के गुलाम ही रहेंगे और जब उनकी जिंदगी गुलामाना रहेगी, उनका कोई सुधार नहीं हो सकेगा क्योंकि दूसरों की जमीन पर आबाद होना गुलामी की जिन्दगी बसर करना है। देहात में रहने वाले हरिजन की दशा शहरी हरिजनों की निसबत बहुत खराब है और वह गुलामी के कारण है। जब भारत में अंग्रेजों का राज्य था, उस वक्त हम सब गुलाम थे। उस वक्त वह कहते थे कि आप आज़ादी के हकदार नहीं हैं, आप हकूमत करने के काबिल नहीं हैं। वह सरकार हमारे साथ बहुत बुरा सलूक करती थी क्योंकि उस वक्त हम गुलाम थे। ऐसी हालत आज हरिजनों की है। जब तक सवरनों के दिलों में से नफरत के ख्याल नहीं निकाले जाते उस वक्त तक हरिजनों की हालत सुधर नहीं सकती है। उन की हालत ठीक नहीं हो सकती है। मुझे पता नहीं लगता कि यहां पर लैंड रिफार्म क्यों नहीं की जाती है। हम देखते हैं कि हरिजनों को सरप्लस ज़मीन नहीं दी गई है बल्कि दूसरे जाति के लोगों को ज़मीनें दी गई हैं। एक बात मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि शामलात में हरिजनों को तीसरा हिस्सा या चौथा हिस्सा देने को कहते हैं लेकिन वह भी नहीं दिया जा रहा है। कांगड़ा और पहाड़ी इलाकों की हालत दीगर गूं है। पंजाब में दो प्रकार के हरिजन हैं। एक शहरी हरिजन हैं और दूसरे देहाती हरिजन हैं। लेकिन इन दोनों को सुधारने का मसला भी भिन्न है। इस के बारे में भी कुछ मिनटों में अर्ज़ करूंगा। चेयरमैन साहिब, मैं सरप्लस लैंड के बारे में अर्ज़ कर रहा था। हरिजनों को सरप्लस लैंड/इवैक्युईलैंड अभी तक नहीं मिली है। बाकी कोई जगह एक्वायर की गई थी वह भी उन को नहीं मिली है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि ऐसी ज़मीनें हरिजनों को दी जानी चाहिए थी लेकिन अभी तक उस का 10वां हिस्सा भी हरिजनों को नहीं दिया गया है। इस का मतलब यह है कि पंजाब सरकार वायदे तो करना चाहती है, वायदे करती भी है, कोई वज़ीर कहीं भी दौरे पर जाए, वायदा करता है इस में चीफ मिनिस्टर साहिब, रैविन्यू मिनिस्टर, होम मिनिस्टर तथा हरिजन भलाई मिनिस्टर भी शामिल हैं। जब पंजाब में 33 मिनिस्टर्ज़ थे उन के हिस्से में एक दो ज़िले आते थे और वह हर रोज़ एक दो दौरे पर हर जगह पहुंच जाते थे और अपने जलसे में वायदे करके हरिजनों से तालियां बजवा लेते थे लेकिन उन वायदों पर अमल नहीं करते थे। इस के बारे में मुझे एक बात याद आ गई है। वह आप की इजाज़त से इस सदन में सुना देता हूं। एक मिरासी से किसी ने पूछा क्या दोगे। तो उस ने कह दिया कि दोउंगा दोउंगा लेकिन आखिर में वह देता कुछ नहीं था। यही बात हमारी सरकार पर चरितार्थ होती है। यह सरकार वायदे करने में तो होशियार है लेकिन उन वायदों पर अमल नहीं करती है। चेयरमैन साहिब, मैं कांगड़ा, ऊना और शिमला वगैरा पहाड़ी इलाके के हरिजनों का मुकाबला मैदानी हरिजनों के साथ करना चाहता हूं। मैदानी हरिजनों की हालत इन हरिजनों से बहुत बेहतर है, बहुत अच्छी हालत है और इन पहाड़ी इलाकों के हरिजनों की हालत बहुत बुरी है अर्थात् मैं तो बाकी पंजाब के हरिजनों की हालत इतनी बुरी नहीं समझता जितनी कांगड़ा के, ऊना के तथा दूसरे पहाड़ी इलाके के हरिजनों की हालत है। ज़िला कांगड़ा की फी कस

आमदनी सब से कम है । तो आप अंदाज़ा लगा सकते हैं कि वहां के हरिजनों की आमदन का क्या हो सकती है । इस के अलावा मैदानी इलाके के हरीजनों को जो रियायतें दी गई हैं वह पहाड़ी इलाकों के हरिजनों की निसबत बहुत ज्यादा हैं । मुझे पंजाब के हरिजन मेम्बर माफ फरमाएंगे अगर मैं यह बात कहूं कि सब से ज्यादा रियायतें अमृतसर, जालन्धर, अम्बाला ज़िला को ही दी जाती हैं और ज़िला कांगड़ा का नाम बिलकुल इगनोर किया गया है । मैं मानता हूं कि कांगड़ा पंजाब में है लेकिन उस के साथ सौतेली मां जैसा सलूक किया जा रहा है । हमारा ज़िला इक्नामीकली हरियाणा के साथ जोड़ा गया है और एडमिनिस्ट्रेशन के हिसाब से जालन्धर डिवीज़न के साथ जोड़ा गया है । हमारी तो हालत ऐसी है जैसा कि एक बूढ़े आदमी ने दो शादियां करायीं हों और दोनों बीवियां उस को अपनी तरफ खींचती हैं । जब तक उस में ताकत काम चलाने की होती है उस वक्त तक तो काम निभाता है लेकिन बाद में उस की हालत बहुत खराब हो जाती है और फिर कोई बीवी सुध नहीं लेती । हम तो न हरियाणा वालों का और न जालन्धर डिवीज़न वालों का एतबार कर सकते हैं । हरिजनों की भलाई के लिए सरकार ने पोल्टरी फार्म, पिग फार्म खोलने की स्कीमें बनायी हैं लेकिन इस के बारे में कांगड़ा ज़िले के लिए बजट में कुछ रुपया भी नहीं दिया गया है । कांगड़ा ज़िला में सरप्लस लैंड और इवैक्युई लैंड नहीं है । वहां पर शामलात लैंड है । उस ज़मीन को भी जंगलात की मर्ज़ी के ऊपर छोड़ दिया गया है क्योंकि जंगलात कौम की सम्पत्ति हैं उनको छेड़ा नहीं जाता । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि वहां पर हरिजनों की हालत बहुत खराब है । उन को वहां पर गुज़ारा करने के लिए काम नहीं है । वहां पर सरकार ने खास रियायतें भी नहीं दी हैं । सरकार ने 13 करोड़ 86 लाख रुपया टैक्सों के ज़रिये हरिजनों की भलायी के लिए जमा किया है ताकि वह अच्छे मकान बना लें । मैं चाहता हूं कि उन को ज़मीन दी जाए, उन के लिए इंडस्ट्री स्थापित करने के लिए पैसा दिया जाए । अगर उन का काम चल गया तो वह खुद-ब-खुद मकान तैयार कर लेंगे । मैं फिर अर्ज़ करना चाहता हूं कि सरकार वायदे तो करती है लेकिन उन पर अमल नहीं करती है । जब तक उन पर अमल नहीं किया गया तो मैं समझता हूं कि उस वक्त तक हरिजनों का सुधार नहीं हो सकता है ।

(गृह मंत्री द्वारा विघ्न)

चेयरमैन साहिब, मैं गृह मंत्री के नोटिस में कुछ बातें लाना चाहता हूं लेकिन उन के बारे में बाद में अर्ज़ करूंगा ।

(गृह मंत्री द्वारा विघ्न)

चेयरमैन साहिब, मुझे एक शेर याद आ गया है और मैं आप की इजाज़त से इस सदन में सुना देता हूं—

तेरा कोई वायदा कभी सच्चा नहीं होता,
होने को तो यू शाम भी होती है सहर भी ।
तुम यूं न कहो हिजर में मरता नहीं कोई,
हम मर के दिखा दें कोई मरने को कहे भी ।

[श्री रूप सिंह फूल]

चेयरमैन साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमारी सरकार के वायदे ने हरिजनों को खराब और निराश किया है।

चेयरमैन साहिब, केन्द्रीय सरकार ने प्रान्तीय सरकारों को हरिजनों के लिए पोस्टें रिज़र्व करने के लिए सरकुलर भेजा हुआ है। मैं सरकार की नियत पर शक नहीं करता हूं। वह चाहते हैं कि हरिजनों को प्रोमोशन के समय रिज़र्वेशन दी जाए। मगर जो हैड्ज़ आफ डिपार्टमैंट्स लगे हुए हैं वह उन को प्रोमोशन देने के हक में नहीं हैं। वह चाहते हैं कि इन मूज़ियों को रियायतें क्यों दी जाएं। मुझे मालूम हुआ है कि जब हरिजनों को प्रोमोशन देने का सवाल आता है तो उन का कन्डक्टरोल खराब करने की कोशिश की जाती है ताकि उन को प्रोमोशन न मिल सकें। यह ठीक है कि उन को 10 प्रतिशत प्रोमोशन्ज़ मिलेंगी लेकिन फिर भी उन के हैड्ज़ आफ डिपार्टमैंट ऐसा होने नहीं देते। वह नहीं चाहते कि उन को सर्विस में इतनी जल्दी प्रोमोशन मिल जाए। उन को किसी न किसी तरह से या कुरप्शन के नाम पर इग्नोर किया जा रहा है। मैं चाहता हूं कि हरिजनों को इस माल प्रैक्टिस में नहीं पड़ना चाहिए। यह उन के लिए कोई अच्छी बात नहीं है। उन को अच्छी तरह से अपनी डियूटीज़ डिस्चार्ज करनी चाहिएं। उन को रिकार्ड एग्ज़ैम्पलरी होना चाहिए। मैं यह भी समझता हूं कि दूसरे जितनी कुरप्शन करते हैं उतनी यह नहीं करते हैं लेकिन उन को किसी न किसी तरह से इन्वाल्व किया जाता है। स्वर्ण अफसरों को कास्टइज्म की बिना पर ऐसा बर्ताव नहीं करना चाहिए। हरिजन को प्रोमोशन मिलनी चाहिए। हरिजन कर्मचारियों के साथ जो सलूक किया जा रहा है वह बर्दाश्त नहीं किया जा सकता है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि हरिजनों के साथ अच्छा सलूक नहीं किया जा रहा है। इस के साथ ही साथ हरिजनों का आपस में अच्छा बर्ताव नहीं है। वह भी अपनी अपनी जाति का सवाल पैदा करते हैं। इस को दूर करना चाहिए। जब तक यह चीज़ दूर नहीं होती उस वक्त तक इन का सुधार नहीं हो सकता है। इन के अन्दर भी काफी नुक्स हैं। इन को चाहिए कि पहले अपने अन्दर नुक्स देखें और उनको दूर करने की कोशिश करें। एक हरिजन कम्युनिटी दूसरी हरिजन कम्युनिटी से बदसलूक करती है। जब ऐसे हालात हों तो इन का सुधार कैसे हो सकता है। यहां पर 34, 35 शिड्यूल्ड कास्ट जातियां हैं लेकिन उन में सरकार एक दो जातियों को ही अपनी तरफ से शिड्यूल्ड कास्ट मान कर सब रियायतें देती है क्योंकि उनकी संख्या अधिक है और बाकियों को इगनोर कर रही है। सरकार को यह बात नहीं करनी चाहिए। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि बाकी हरिजन जातियाँ अब इसी कारण इकट्ठी हो रही हैं, चाहे वह हिन्दुस्तान के किसी कोने में हैं अर्थात् मद्रास, बंगाल, राजस्थान या पंजाब में हैं। वह इकट्ठी हो रही हैं क्योंकि उनका विचार है कि सरकार की नज़रों में एक दो मैजारटी हरिजन कम्युनिटीज़ ही आती हैं बाकी मनारटी की तरफ तो भारत सरकार या पंजाब सरकार कोई ध्यान नहीं दे रही है। इस कारण वह 30-35 जातियां इस बारे में इकट्ठी हो कर अपनी मांग पूरी करने का यत्न करने लगी हैं। वह जानती

हैं कि सरकार उन से धोका कर रही है। उन की दशा नहीं सुधरी। इलैक्शन में कांग्रेस टिकट देते समय भी एक दो बहुसंख्या हरिजन जातियों ही को देती है बाकियों को कुछ नहीं मिलता। वह चाहती है कि उन की एक अलग संस्था बना दी जाए ताकि एसेसमैंट की जाए कि मिनारटी हरिजन जातियों की क्या तरक्की हुई है। गवर्नमैंट से वे मुतालिबा कर रहे हैं देश में एक कमीशन मुकर्र किया जाए जो देखे कि कहां तक इन का सुधार हुआ है। मैं इस झगड़े में नहीं पढ़ना चाहता, न मुझे कुछ गर्ज़ है। लेकिन मेरा यह फ़र्ज़ है कि जहां पर खामियां नज़र आती हों वह बात सरकार के गोश गुज़ार कर दी जाए। केंद्रीय सरकार ने आंखें मीची हुई हैं और धन लुटा रही है। यहां पर एक भारतीय डीप्रैस्ड क्लासिज़ लीग है। एक दो साल के लिए मैं भी उस का मेम्बर रहा हूं। इसी तरह की दो तीन और आल इंडिया लेवल की सोसाईटीज़ हैं जिन के द्वारा लाखों नहीं बल्कि करोड़ों रुपए हिन्दुस्तान की सरकार लुटा रही है। पता नहीं उन की कान्स्टीच्यूशन क्या है, उन के मेम्बर किस तरह से बनते हैं। मैं तो यह समझता हूं कि जिस आदमी को भी फायदा पहुंचाना मकसूद होता है उस के लिए पोलीटीकल कुरप्शन का अदारा बना रखा है। अगर पंजाब में है तो भी वह पोलीटीकल कुरप्शन है और अगर हिन्दुस्तान में है तो भी वह पोलीटीकल कुरप्शन है। वरना कोई अच्छा काम होता उस के द्वारा तो नज़र नहीं आता। अपने आदमी भरती किए होंगे जिन को मद्रास, बंगाल, राजस्थान या पंजाब में तनखाह दी जाती होगी। कहते हैं कि अनटचेबिलटी को दूर करने के लिए यह कदम उठाए जा रहे हैं। अनटचेबिलटी को किस तरह से दूर किया जा सकता है। इस के बारे में चेयरमैन साहिब दो चार मिन्ट बोलना चाहता हूं। यह बोगस सोसाइटियां डिप्रैस्ड क्लास लीग सरकार से धड़ा धड़ रुपया ले रही हैं। यह रुपया बिल्कुल बन्द कर देना चाहिए। इस में से हरिजनों को कुछ सहायता नहीं मिलती, न पढ़ाई के लिए और न किसी और काम के लिए। कहते हैं कि अनटचेबिलटी को दूर करने के लिए आदमी मुकर्रर किये हुए हैं। उन को खुफिया तन्खाह दी जाती होगी, किसी मोटर पर सफर करवा दिया जाता होगा लेकिन इस से हरिजनों को कोई वास्ता नहीं है। अगर है तो मैं पबलिक में बड़ी ज़िम्मेदारी के साथ तकरीर कर सकता हूं और अगर झूठ है तो सरकार को ज़रूरी कार्यवाही करनी चाहिए। गो कानून बना दिये गए हैं लेकिन अछूतपन को दूर करने के लिए उन पर अमल नहीं किया जा रहा। और अगर अमल होता भी है तो उस का कुछ असर नहीं होता। जब तक हमारे दिल साफ नहीं होते उस वक्त तक सोसाईटी से अछूतपन नहीं जा सकता। जब तक समाज सुधार का बीड़ा नहीं उठाया जाता तब तक यह बीमारी हमारे देश में से दूर नहीं की जा सकती। इस के लिए मैं चाहता हूं कि स्टेट लेवल पर एक कमेटी मुकर्रर कर दी जाए और कुछ रुपए सालाना खर्च किये जाएं। जो और थे डावस सैक्शन आफ सोसाईटी हैं, जिन में छूतछात बहुत ज्यादा है, मसलन ब्राह्मणों में छूत छात ज्यादा है तो उन में प्रचार करने के लिए ब्राह्मणों को ही मुकर्रर किया जाए। जहां पर राजपूतों में ज्यादा

[श्री रूप सिंह फूल]

छूत छात है वहां पर राजपूत ही प्रचारक मुकर्रर किए जाएं । इसी तरह से जहां जाटों में ज्यादा यह बीमारी है उस के इलाज के लिए भी जाट प्रचारक ही रखे जाने चाहिएं । जहां पर जिस सैक्शन में ज्यादा छूत छात है वहां पर उसी सैक्शन के आदमी प्रचारक मुकर्रर किये जाने चाहिए । ताकि न सिर्फ गवर्नमैंट के कानून का डरावा ही रहे बल्कि प्रेम और प्यार से लोगों में इस बीमारी के खिलाफ प्रचार किया जाए जैसे कि कुछ अरसा पहले आर्यसमाज की धार्मिक संस्थाएं प्रचार किया करती थीं । उन्हों ने काफी हद तक छूत छात को दूर करने में सहायता की है । इस समय होम मिनिस्टर साहिब बैठे हुए हैं उन को इस तरफ ध्यान देना चाहिए । इस काम के लिए दो चार लाख रुपया रीज़र्व कर देना चाहिए । इस रुपए में से उन प्रचारकों को तनखाह दी जानी चाहिए । उन से छूत छात को दूर करने के लिए प्रचार करवाया जाए । हम देखते हैं कि कुओं से पानी नहीं लेने दिया जाता । विवाह शादियों में या यज्ञ के समय पंक्तियों में साथ बैठ कर हरिजनों को खाना नहीं खाने दिया जाता । देहात में ज्यादा सख्ती है । हिदायात जारी की जानी चाहिएं कि उस वक्त तक कोई आदमी गवर्नमैंट सर्विस में दाखिल नहीं हो सकेगा जब तक कि वह हरिजन के घर का पका हुआ खाना नहीं खाता । उस खाने का खर्च चाहे गवर्नमेंट खुद ही दे । हरिजनों के साथ अफसर भी अभी तक छूत छात करते हैं । अगर अफसर खुद नहीं करते तो उन की औरतें छूत छात करती हैं । स्त्रियां चूंकि बैकवर्ड रही हैं, औरतों को हिंदु सोसाईटी में बैकवर्ड रखा गया है, वे ज्यादा छूत छात करती हैं । पहाड़ी इलाकों में और भी ज्यादा छूत-छात है । सोलह साल हो गए हैं कि हम आज़ाद हुए, हम चाहते हैं कि इनसान की तरफ कोई उंगली उठा कर यह न कहे कि वह अछूत है क्योंकि यह गिरावट की निशानी है ।

Mr. Chairman: How long will you take more ?

Shri Rup Singh Phul : Sir, I will take 4 or 5 minutes not more than that. अगर हमें छूत छात दूर करनी है तो हमें गांव में जा कर, रीमोट कार्नर में जाकर इस के खिलाफ प्रचार करना होगा । कई ऐसे इलाके हैं जहां काफी प्रचार की ज़रूरत है वहां अफसर लोग भी कम जाते हैं । वहां पर हरिजनों की हालत वैसे की वैसे है । खासकर हरिजन मुज़ारों की हालत तो बहुत ज्यादा खसता है । अंग्रेज़ों के ज़माने में वे लोग सुखी थे क्योंकि अब उनको जमीन नहीं दी जाती । पहले जो ज़मीनें उनके पास थीं उन पर मालिकों का कबज़ा हो चुका है । पटवारी भी मालिकों का साथ देते हैं चाहे ज़मीन हरिजन ने या मुज़ारे ने काश्त की हो तो भी काश्त के खाने में खुद कास्त लिखी जाती है । इस तरह से उनके साथ बेइनसाफी की जाती है । इस के बारे में काफी पहले भी आवाज़ उठाई जा चुकी है और वज़ीर मुताल्लिका ने इस बात का नोट भी लिया है । मास्टर जी इस समय भी विराजमान हैं । हरिजनों के सुधार का मसला उनके हाथ में है । मैं उनसे कहना चाहता हूं कि जब तक लैंड रीफार्म्ज़ नहीं होंगी उस वक्त तक उन

उनका सुधार किसी सुरत में नहीं हो सकता । पहाड़ी इलाकों के हरिजनों की हालत पंजाब और हरियाणे के हरिजनों से बदतर है उन की तरफ ज्यादा ध्यान देने की जरूरत है । कांगड़ा, शिमला, कुल्लू, ऊना और डलहौजी के हरिजनों के लिए बहुत ज्यादा मुश्किलात हैं। न तो उनके पास जमीन है और न ही उनके पास कोई इंडस्टरी है। उनके इलाकों में इन्डस्टरी चलाने के लिये और खास कर हरिजनों के लिये प्रबन्ध करने के लिये सरकार को और ज्यादा रुपया देना चाहिए अगर कहीं एक दो हरिजनों को इंडस्ट्री के लिये रुपया दिया गया है वह भी न देने के बराबर है । मैं ज्यादा न कहता हुआ इतने पर ही इक्तफा करता हूं और आप का शुक्रिया अदा करता हुआ बैठता हूं ।

चौधरी नेत राम (हिसार, सदर) : चेयरमैन साहिब,

पहले तो असीरी का ग़म था, अब आज़ाद हुए तो क्या होगा,
हर शाख पे उल्लू बैठा है, अंजामे गुलिस्तां क्या होगा ।

आदरणीय चेयरमैन साहिब, मैं आपके द्वारा हाउस में अपने विचार शैडयूल्ड कास्ट्स के कमिश्नर की रिपोर्ट पर रखना चाहता हूं जिस पर कि आज बहस हो रही है. . .

श्री बनवारी लाल : जनाब, मेरा प्वायंट आफ आडर यह है कि आज हरिजनों को अपने विचार प्रकट करने के लिये समय दिया गया है....

आवाजें : नहीं, नहीं ।

श्री बनवारी लाल : इस लिये मैं प्रार्थना करूंगा कि जितना भी समय आप दे सकें आप हरिजनों को ही एडजस्ट करें ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਭਾਪਤੀ : ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰਜ਼ ਤੇ ਹੀ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ (I have no objection if the Hon'ble Members are out to waste time on raising such points of order).

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਾਨ-ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵੋਟ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਕਤ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ।

ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਮੇਰੀ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਸੀਟ ਰੀਜ਼ਰਵ ਨਹੀਂ। ਉਥੋਂ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤਿੰਨ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਫੇਰ ਵਕਤ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। (We will then have to fix some time limit).

ਸਥਾਨਿਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਵੇਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਵੀ ਅਸੀਂ ਲ ਲਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਰੀਕੁਐਸਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਤੋਂ ਟਾਈਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਲਉ। ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਫੇਰ ਦਸ ਦਸ ਮਿੰਟ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ (Then let us fix ten minutes for each speech).

चौधरी नेत राम : चेयरमैन साहिब, यह जो कमिश्नर फार शैड्यूल्ड कास्ट्स की रिपोर्ट है इस पर बहस करते हुए मैं यह कहना चाहता हूं कि इस कांग्रेसी सरकार ने कानूनी तौर पर और जबानी तौर पर यहां, बाहर और जल्सों बगैरा में जो वायदे हरिजनों के साथ किए, जो बड़ी बड़ी डींगें मारीं, यह रिपोर्ट खुद इस बात का तहरीरी सबूत है कि उन वादों की खिलाफवर्ज़ी की, वादा खिलाफी की, हरिजनों के साथ नाइनसाफी की और उनके साथ धोका किया । इस से ज्यादा और मैं इस कांग्रेसी सरकार को क्या कह सकता हूं ।

श्री सभापति : आप पहिले ही बहुत कुछ कह चुके हैं । आज न कहें । (The hon. Member has already had his say thus he should not speak today.)

चौधरी नेत राम : चेयरमैन साहिब, इस मौके पर ज्यादा न कहता हुआ मैं आप के द्वारा सिर्फ दो चार सुझाव देना चाहता हूं । पहिली बात तो यह है कि पंजाब के अन्दर दो तीन करोड़ एकड़ ज़मीन काबले काश्त है जिन पर 60 फीसदी कुनबे काश्त करते हैं । अगर हरिजनों और स्वर्ण काश्तकारों की तादाद को इकट्ठा किया जाए तो दो एकड़ फी फैमिली ज़मीन निकलती है और अगर उन को न लिया जाए तो साढ़े चार एकड़ फी फैमिली हरिजन काश्तकारों का हिस्सा निकलता है । यह आंकड़े खुद गवर्नमैंट की तरफ से दिए हुए हैं । पैदावार के लिहाज़ से दो मन फी एकड़ पैदावार होती है । यह आंकड़े , जैसा कि मैंने बताया, सरकार की तरफ से दिए हुए हैं । इस में जाने से पहिले मैं आप के द्वारा हाऊस को बताना चाहता हूं कि एक करोड़ एकड़ भूमि में से, जो अभी तक काबले काश्त नहीं बनाई गई, 25 लाख एकड़ ऐसी है जो काबले काश्त है लेकिन गवर्नटमैंट की लापरवाही से बड़े बड़े जागीरदारों ने मुज़ारों को बेदखल करवा कर वैसे ही या बागों के नाम पर या फारमों के नाम पर या जंगलात के नाम पर या कोई सुसाइटियां बना कर बंजर की हुई है । अगर गवर्नमैंट वाकई हरिजनों को

भूमि देना चाहती है तो उसको चाहिए वह 25 लाख एकड़ भूमि उन जागीरदारों से ले ले और अपने कबज़ा में करे। इस के साथ ही 25 लाख एकड़ भूमि ऐसी है जो कि काबले काश्त बनाई जा सकती है लेकिन सरकार इसकी ज़रूरत ही महसूस नहीं करती क्योंकि आज तरीका ही ऐसा बनाया हुआ है कि जिस व्यक्ति के हाथ में ताकत है वह उन तरीकों की वजह से ऐशो इशरत करता है । जो लोग दबे हुए हैं वह अपनी आवाज़ नहीं उठा सकते, लड़ नहीं सकते इस लिए उन की सुनवाई नहीं होती । चेयरमैन साहिब, बगैर लड़ाई के किसी को कुछ नहीं मिला करता । मैं उस करतार देवी और चालीस पचास हरिजनों को मुबारिकबाद देता हूं कि जिन्होंने इस आज़ाद देश के अन्दर पहिला कदम उठाया अपने हक और फर्ज़ को निभाने के लिये । अगर कोई चीज़ बगैर मांगने से मिलती हो तो मंगते और भिखारी लोग दर दर क्यों भटकते फिरें ? जब भिखारी भीख मांगने जाता है तो घर में रहने वाला आदमी यह समझ कर कि वह मंगता है, घर पर आया उसे रोटी का टुकड़ा डाल दो, या एक दो पैसे दे दो, उस को कुछ दे देता है । लेकिन, चेयरमैन साहिब, इस तरीके से हकूक नहीं मिला करते हैं । हक किस को मिलता है? बराबर वाले को । जैसे बराबर का भाई हो उसका अपने घर में बराबर का हिस्सा होता है, हरेक चीज़ में उसका हक होता है, चाहे ज़मीन हो, मकान हो, सम्पत्ति हो । इसी तरह से जब तक देश के हरिजन बराबर के हकदार बन कर खड़े न होंगे और अपने फर्ज़ और हक को नहीं पहचानेंगे तब तक यह सरकार उनको कुछ नहीं देने वाली है । चेयरमैन साहिब, मैं आप के द्वारा हाउस को बताना चाहता हूं कि इस देश में हमेशा यह परम्परा रही है कि सेवा करने वाले और रक्षा करने वाले का हमेशा नुक्सान हुआ है । वह हमेशा नुक्सान में रहा है। सेवा करने वाली जातियों को किसी को स्त्री, किसी को अछूत और किसी को खानाबदोश के नाम से पुकारा जाता रहा है जो जंगलों में दर बदर भटकते फिर रहे हैं । जिनको खानाबदोश पुकारा जाता है वह मार्शल कौम थीं, उन्होंने देश की हमेशा मुसीबत के वक्त रक्षा की, उन्होंने जुल्म के खिलाफ बगावत की लेकिन आज वह लोग खानाबदोश हुए बैठे हैं, आज इस देश के अन्दर कौन लोग ऐशोआराम कर रहे हैं ? वह चालाक, चापलूस और होशियार कौमें चाहे उनका कोई नाम हो । वही आज देश के अन्दर ऐशोआराम की ज़िन्दगी बसर कर रही हैं । क्यों ऐसा हुआ है ? गरीबों को, देहात में रहने वाले लोगों को, हरिजन भाइयों को और देश रक्षा के लिये लड़ने वाले लोगों को इस समाज ने हमेशा पीछे धकेला है । उनको किसी प्रकार का कोई हकूक नहीं दिया । (घंटी) चेयरमैन साहिब, मुझे आज थोड़ी सी बातें तो कह लेने दीजिये ।

श्री सभापति : वाइंड अप करें । (Wind up please.)

चौधरी नेत राम : चेयरमैन साहिब, मुलाज़मतों में भी हरिजनों के 19 फीसदी हक को मारा गया है । उनको वह हक भी पूरा नहीं दिया गया । हालांकि बार बार ऐलान किया गया है कि हरिजनों को भूमि दी जाएगी। उन को अभी तक ज़मीन नहीं दी गई । उस का सिर्फ एक ही कारण है कि हरिजन अभी तक अपने पांव पर खड़े नहीं हैं । इस के लिए हरिजनों को अपने पांव पर खड़ा होना होगा । मैं

चौधरी नेत राम]

मुबारिकबाद देता हूं उन हरिजनों को, उन हरिजन दोस्तों को जिन में सरदार हरचंद सिंह और चौधरी सुन्दर सिंह भी थे, जिन्होंने उस दिन यहां से वाक-आऊट किया और अपने हकूक के लिए आवाज़ उठाई और जो हरिजन भूख हड़ताल पर थे उन के साथ कदम मिलाकर उन की हौसला अफज़ाई की । इसी तरह अगर हरिजन होश में आएं और हिम्मत करें तो कोई बात नहीं कि कांग्रेस सरकार उन की बात न माने । यह कांग्रेस सरकार तो हरिजनों के सहारे पर ही खड़ी है । आप इस को कहो कि अगर कुछ देना चाहते हो तो फौरन दो । मैं कहता हूं कि अगर वाकई आप हरिजनों की मदद करना चाहते हो तो इन को कैबिनेट के अन्दर 60 फीसदी हकूक दो । जैसा गांधी जी का स्वप्न था उस सवप्न को पूरा करो, नहीं तो गान्धी जी के साथ धोखा करोगे और उनकी आत्मा स्वर्ग में बैठी हुई भी आप को लानत भेजती रहेगी । क्या वजह है पंजाब कैबिनेट के अन्दर बाकी स्वर्ण ही स्वर्ण नज़र आते हैं और सिर्फ एक ही हरिजन मिनिस्टर है ? क्यों नहीं 60 फीसदी हिस्सा उन को देकर गान्धी जी का स्वप्न पूरा करते ? गान्धी जी का यह स्वप्न था कि इस देश के अन्दर चाहे कोई भी हकूमत हो वहां 60 फीसदी हकूक हरिजनों, स्त्रियों और पिछड़ी जातियों के होंगे । आज सरदार गुरबन्ता सिंह पंजाब में किसी शहर या कस्बे में चले जाएं वहां ब्राह्मण भी इन को अपने हाथ से पानी पिलाएंगे, जाट भी इनको अपने हाथ से पानी पिलाएंगे और वह क्यों ? इसलिए कि वह मिनिस्टर हैं, उन के हाथ में ताकत है । अगर गरीब हरिजन भी शक्तिशाली बन जाएं तो यह झगड़ा ही खत्म हो जाए और कोई कारण नहीं कि कैसी भी हकूमत हो कोई भी उन से नफरत करे । (घंटी) ऐसा क्यों है कि आज एक पैसे वाला ब्राह्मण भी एक गरीब ब्राह्मण को अपने पास नहीं बैठने देता । इसलिए कि अमीर और गरीब का फर्क है । जब तक गरीब और अमीर की यह तमीज़ खत्म नहीं होगी तब तक गरीब अपने पांव पर खड़ा नहीं हो सकेगा । इसलिए मैं हरिजनों से प्रार्थना करता हूं कि वह कांग्रेस के भरोसे पर न रहें । कांग्रेस की पालिसी और नीति, जो भी है, आज सरमायादाराना निज़ाम की तरफ जाने वाली है (घंटी) । मैं पूछता हूं कि अगर वाकई यह सरकार हरिजनों की हमदर्द है तो क्यों नहीं छोटी छोटी फैक्टरियां लगाकर उन को काम पर लगाती ? क्यों बड़े बड़े सरमायदारों को मदद दे कर कारखाने लगाए जाते हैं ? अभी उस दिन ही हाउस के अन्दर चीफ मिनिस्टर ने कहा था कि यहां पर बड़े बड़े कारखाने लग रहे हैं । मैं पूछता हूं कि इस का क्या कारण है कि इतने बड़े बड़े कारखाने लगाए जा रहे हैं ? यह सब हमारे देश की दौलत हैं, और यह किसी देश की दौलत नहीं हैं । यह चन्द सरमाएदारों ने बनाए हुए हैं । इस का कारण यह है कि इस सरकार ने ही सरमाएदाराना निज़ाम कायम किया हुआ है । आज हरिजनों को ज़मीनें नहीं दी जा रहीं हैं और जो बड़े बड़े ज़मींदार हैं वह अपनी सरप्लस ज़मीनें उन को नहीं दे रहे और वे झूठे और नकली नामों पर अपनी ज़मीनों का इंतकाल कर रहे हैं ।

Mr. Chairman : The hon. Member has a bad throat. So he may please stop speaking further.

चौधरी नेत राम : तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि अगर यह सरकार सही मायनों में हरिजनों को ज़मीनें देना चाहती थी तो क्या वजह है कि उन्हें अभी तक नहीं मिलीं। इस से साफ ज़ाहिर होता है कि यह उन्हें ज़मीनें देना ही नहीं चाहती । इसी तरह से सर्विसिज़ की बात है । अगर यह सरकार थानेदार और दूसरे अफसरों के ओहदे उन्हें दे दे तो भी हरिजनों का मान लोग करने लग जाएंगे । आप ने देखा होगा कि अगर एक हरिजन थानेदार लग गया है तो लोग उस की इज्ज़त करते हैं, उसके बाप को भी खड़े हो कर सलाम करते हैं लेकिन जब वह साधारण हरिजन रहता है तो उसे कोई पूछता ही नहीं क्योंकि वे उसे छोटा समझते हैं । इसलिए सरकार को चाहिए कि वह कलास I और क्लास II सर्विसिज़ में हरिजनों को ले लेकिन हम देखते हैं कि यह उन्हें सिर्फ कलास IV में ले रही है——

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਬਸ ਕਰੋ। (Now the hon. Member should finish his speech.)

चौधरी नेत राम : बस जी मैं इतना कहना चाहता हूं कि हरिजनों को खुद अपने पांवों पर खड़ा होना चाहिए ।

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ (ਜਹਾਨ ਖੇਲਾਂ ਐਸ. ਸੀ.) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜੋ............ ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟਾਈਮ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਐਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ .... ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਮੈਂ ਕੈਪਟਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। (**Addressing Captain Rattan Singh**) I would suggest to the hon. Member to give his land to the Harijans and then the Harijan Members would not feel an urge to speak.

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ। (ਤਾੜੀਆਂ)।

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

[ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ]

ਅੱਜ ਰੀਪੋਰਟ ਆਫ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਫਾਰ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਐਂਡ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਟਰਾਈਬਜ਼ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਯਾਨੀ ਹਰੀਜਨ ਬਹੁਤ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਮੁਲਕ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਲਾਮ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਗੁਲਾਮ ਮੁਲਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੇ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਅੰਡਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹੋ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਕ ਮਿਲਿਆ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਹੱਕ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਔਰ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਔਰ ਜਲਦੀ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਉਣ ਲਈ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹੱਕ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਦ ਹੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਜੋ ਕੰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਬੜੀ ਸੁਸਤ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਦੂਜਿਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਫਿਗਰਜ਼ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ ਸਵਾ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਰਕਮ ਪਹਿਲੇ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਲਖ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੁਲ ਛੇ ਆਨੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇ ਆਨਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਕੁਝ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ?

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਜੇਕਰ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵੀ ਮੰਗੋ। (The hon. Members are asking only for land. If they want to progress, then they should make demand for industry also.)

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਵਸਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ੨ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਕਮਾ ਸਕਣਗੇ। ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਛਡੀ ਹੋਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਨਿਲਾਮੀ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਦੇ ਕੇ ਖਰੀਦੀ ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਧੋਖਾ ਖਾ ਗਏ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਲੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਔਰ ਉਹ ਜ਼ਿਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ

ਫੀ ਏਕੜ ਤਕ ਬੋਲੀ ਦੇ ਗਏ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਲੋਨ ਤੇ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਸੂਦ ਵਜੋਂ ਦੇਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦੁਗਣੀ ਚੌਗਣੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਲਾਮੀ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਦ ਸਮੇਤ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖੱਡਾਂ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਚੋਆਂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪੈਟਰਨ ਆਫ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਜੋ ਨਾਰ੍ਹਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਜ਼ ਬੜੀ ਘਟ ਚਾਲ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜਾ ਇਕ ਗੱਡੇ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਗੱਡੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਤਸੱਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਲਈ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਅਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਬੜੇ ਜ਼ਰਾਏ ਹਨ। ਉਹ ਉਤਨੇ ਚਿਰ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੇ ਜਿਤਨੇ ਚਿਰ ਤਕ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕਈ ਲੋਕ ਲਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹਨ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਦੋ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਹ ਵੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਦਸ ਜਾਂ 15 ਦਿਨ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹੋਣ। ਹਰੀਜਨ, ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਉਹ ਤਬਕਾ ਹੈ ਜੋ ਸਵੀਪਰਜ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਉਜਰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਖੱਦਰ ਬੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੇ ਖੱਦਰ ਭੰਡਾਰ ਬਣੇ ਹਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਖੱਦਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸਾਰਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਜੋ ਉਹ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਮਾ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਉਹ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਕਮਾ ਸਕਦੇ। (ਘੰਟੀ)।

[ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ]

ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਿਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 45 ਫੀ ਸਦੀ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਦਾਖਲਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਨੰਬਰ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਹਟਾ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਵੀ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਨੰਬਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਹਾਲੇ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ 45 ਫੀ ਸਦੀ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਚੰਗੇ ਸੈਨਿਕ ਬਣ ਸਕਣ। (ਘੰਟੀ)

ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਬੜਾ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਅਜ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਤਨੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਹਨ ਉਤਨੀ ਹੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਬਸ ਕਰੋ। (**The hon. Member should now wind up.**)

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ : ਮੈਂ ਹੁਣ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਲਾਕਾ ਕੰਡੀ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਇਵੈਕੂਈ ਲੈਂਡ ਸੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜੰਗ-ਲਾਤ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਉਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਹਰੀਜਨ ਹੀ ਆਬਾਦ ਸਨ। ਕੰਡੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਅਲਾਟੀ ਗਏ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਹਿਕਮਾ ਜੰਗਲਾਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਜੰਗ-ਲਾਤ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਆਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਥੇ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ 3 ਲਖ ਹੈ, ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ 14,000 ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਭਲਾ 14,000 ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਲੋਕ ਕੰਮ ਕਾਰ ਚਲਾ ਸਕਣਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਫਰਾਡ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੌ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਦਿਉ, ਕੋਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਟੈਕਨੀਕਲ ਕਾਲਜ ਬਣਾ ਦਿਉ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਸਿਖ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਣ। ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸੈਂਟਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਸੋਸ਼ਲ ਵੈਲਫੇਅਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ।

ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਨੇਕ ਨੀਅਤੀ ਵਾਲੇ

ਅਫਸਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਵੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੋਸਟਾਂ ਲਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਵੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨਿਕਲਣਗੀਆਂ ਤਾਂ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ ਮਗਰੋਂ। (ਘੰਟੀ) ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ (ਧੂਰੀ, ਐਸ. ਸੀ.): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਆਂਕੜੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ 30,500 ਏਕੜ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੋ 10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਫੀਰੀਅਰ ਇਵੈਕੁਈ ਲੈਂਡ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "33,500 acres have been allotted to the various categories of persons......... ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ .... including Harijans" ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਨਾਲ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕਵਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਾਰ-ਵਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਇਹ ਰੂਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਨਾਮ 6 ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਹੋਣ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਹਰੀਜਨ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ 15—20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਕਰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 6 ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ 205 ਰੁਪਏ ਵਾਲੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸਭ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਗਰੀਬ ਤਸੀਲ-ਦਾਰ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਅਫਸਰਾਂ ਪਾਸ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਰੋਅਬ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਲਿਸਟਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਹੈ ਮਗਰ ਐਕਚੁਅਲੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਮਿਲੀ ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈ? ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਘਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮੁਰੱਬਾ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਸ ਫੀ ਸਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਉਹ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੈ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਰਸੂਖ ਕਰਕੇ ਲਈ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ। ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਦਖਲ ਵੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਰੂੜੀ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਤੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਦਿਤੀ ਵੀ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਦੂਜੇ ਹੀ ਰੂੜੀ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਫਸਰਾਂ ਪਾਸ ਦਰਖਾਸਤ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੜਨ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਹੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਇਕ ਤਰਕੀਬ ਹੈ। ਹੁਣ ਮਹਲ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲਛੇਦਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਾਕ ਆਊਟ ਕਰ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਕਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਉ ਪਰ ਜੋ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਹ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਨਾਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਇਹ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਡਰ ਦੇ ਹਨ, ਬੋਲਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਲਾਰੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਿਵਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਲਾਰੇ ਹੀ ਲਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ 1/3 ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਵਿਚੋਂ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਪਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਆਰਡਰਜ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ 1/3 ਤੱਕ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਿਉ। ਇਹ ਆਰਡਰ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਆਰਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਉ ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਆਰਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਵਲ ਨਾ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਆਪ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਇਨਚਾਰਜ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਦੋ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਹਨ। ਇਹ ਉਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ 40-42 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ 18 ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੁਪਰਡੰਟ ਤੋਂ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਖੂੰਜੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਨ। 21 ਸੈਕਟਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਫਤਰ ਇਕ ਖੂੰਜੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਡੀ. ਸੀ. ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੋਜ਼ੀ-ਸ਼ਨ ਨਹੀਂ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਦਫਤਰ ਲਈ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਦਫਤਰੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿਚ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਭਲਾਈ ਅਫਸਰ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੋਰਟਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਫਤਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਲਗਵਾ ਦਿਉ ਪਰ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਫਿਰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮਕਾਨ ਦੀ ਕਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿਉ ਪਰ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਲਾਕ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਉ। ਬਲਾਕ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਕ ਫੱਟਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਟਿਕਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹ ਘਰ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਜਦ ਇਸ ਤੋਂ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦਫਤਰ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਨਾ ਇਸ ਪਾਸ ਕੋਈ ਚਪੜਾਸੀ, ਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ

ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਆਪ ਹਰੀਜਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਮ ਤੋਂ ਕਮ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਲਗਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਗਜ਼ਟਿਡ ਅਫ-ਸਰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਲਾਈ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਜੇਕਰ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਕਿ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਡੀਨਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਕੁਝ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਰੁਟੀਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਜੋ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਇਕ ਟੀਚਰ ਤੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਕੁਝ ਤਾਂ ਭਲਾਈ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਕਰੈਡਿਟ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ। ਅਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੰਮਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਭੈੜੀ। ਕੁਝ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਆਮ ਹਾਲਤ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਥਲੇ ਹੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਇਥੇ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਤਸੀਲਦਾਰ ਪਾਸੋਂ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਾਲ ਸਕੇਲ ਕਾਟੇਜ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਸਲੂਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਲੈਣ ਲਈ 100—150 ਰੁਪਏ ਉਪਰ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਆਪ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਅਟੈਸਟੇਸ਼ਨ ਸਬ-ਰਜਿਸਟ-ਰਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਅਟੈਸਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰਜ ਸੀ ਜੇਕਰ ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਹੀ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਪੰਚ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਅਟੈਸਟ ਕਰਾਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਮਾਲ ਸਕੇਲ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਮਾਯੂਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜੁਤੀਆਂ ਬਨਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜੋ ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਉਸ ਲਈ ਮਾਰਕਿਟ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਲ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਛੂਆ-ਛਾਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਥ ਨਹੀਂ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਤਾਂ ਆਰਥਕ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਆਰ ਥਕ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਛੂਆ ਛਾਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਤਕ ਮਿਨੀਮਮ ਵੇਜਿਜ਼ ਐਕਟ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜ ਤਕ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਜ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੇਢ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦਿਹਾੜੀ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂ-ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੰਮ ਸੀਰੀ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਢਿਡ ਭਰ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਕੰਪਲਸਰੀ ਲੇਬਰ ਐਕਟ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਲਾਗੂ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਮਾਰ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਡਰਾ ਕੇ, ਧਮਕਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੰਪਲਸਰੀ ਲੇਬਰ ਐਕਟ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਦ ਤਕ ਦਿਨ ਭਰ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਪੇਟ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਇਕੋ ਉਸ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮਜ਼-ਦੂਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਦਿਹਾੜੀ ਗਵਾ ਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਹਰੀਜਨ ਭਲਾਈ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਚੁਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰਕੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਇੰਨਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ (ਹਰਿਆਨਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨ-ਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜ ਕਈ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਔਗੁਣ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟ ਹਨ ਜਾਂ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਇਹ ਅਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਛਾੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਆਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਨੇ ਭੀਲਣੀ ਦੇ ਬੇਰ ਖਾਧੇ ਇਤਹਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ —

"ਅਵਲ ਅਲਾ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ,
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ ਕੌਣ ਭਲੇ ਕੌਣ ਮੰਦੇ ।"

ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਪਿਛੜੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਉਤਾਂਹ ਲਿਜਾਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਇਥੇ ਤਕ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਛੜਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘਟੀਆ ਅਤੇ ਨੀਵਾਂ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਜ਼ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਛੂਆ ਛਾਤ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਉਥੇ ਸਵਾਮੀ ਦਯਾ ਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਧੀ ਮੂਵਮੈਂਟ ਚਲਾਈ ਸੀ ਪਰ ਸਵਰਨ ਸਮਾਜ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਦੁਧ ਵਿਚ ਸੀਸੀਆਂ ਕੁਟ ਕੇ ਪਿਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੀੜੇ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ, ਏਥੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਧਰਤੀ ਬੈਲਾਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ 20—30 ਸਾਲ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਹਰ ਇਕੀ ਸਾਲ ਦਾ ਬਾਲਗ ਵੋਟ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮਹਿਜ਼ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ ਬਲ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿਜ਼ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਏ ਬਲਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਆਏ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਕ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਗ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਕਾਬਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਜਿਸਮ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਕਾਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਹਾਂ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਔਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਰਿਆਇਤਾਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਥੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਕ ਸੱਜਣ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ 5 ਫੀ ਸਦੀ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੇ ਦੂਸਰੀ ਜਾਤੀ ਦੇ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਨੰਬਰ ਪਾਸ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਹਿਜ਼ 45 ਫੀ ਸਦੀ ਨੰਬਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਡੀਕਲ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨੰਬਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬਲ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਾਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀਂ ਗਰੀਬ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਹੈ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਮ-ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਘਟ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕਣ ਦਾ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਤੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਪਰ ਇਕ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਵੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਕੀ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਫਾ ਚੌਧਰੀ ਲਹਿਰੀ ਸਿੰਘ ਰੋਪੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦੌਰਾ ਕਰਨ

[ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ]

ਆਏ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗਰੁਪ ਸਮੇਤ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਓਥੋਂ ਧੱਕੇ ਦੇ ਕੇ ਪਿਛੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਓਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਟ ਜਾਓ, ਏਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਸੀ, ਮੈਂ ਕਾਰ ਡਰਾਈਵ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆਕੇ ਮੈਂ ਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹਟਾਇਆ ਸੀ ਮੈਂ ਓਥੋਂ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੋਟਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਗਲਾਸ ਭਰ ਭਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪਿਆਏ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕੇ, ਸਿਰਫ ਮੋਟਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ-ਨੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਹੋਈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਹੈ ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਘਟ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਜੇ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਤਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਕੜ ਫਾਰਮ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਮਦਾਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਕੋਈ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ ਜਾਂ ਭੱਠੇ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਲੋਨ ਦੇ ਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 25—25 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਅਜ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਓ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ। ਫੇਰ ਜੰਜ ਘਰ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਤਨਾ ਕੁ ਪੈਸਾ ਦਿਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਬਣ ਸਕੇ। ਅਜ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ 750 ਰੁਪਏ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਖਰੀਦਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 20,000 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਕੋਠੀ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਲੋਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਨੂੰ 750 ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਜਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਵਾਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਅੱਛੀ ਕਰੋ। ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਤਨਖਾਹਦਾਰ ਹਰੀ-ਜਨ ਰੱਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਨਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਹੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੁਰਗੀ-ਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਗਰੀ ਫਾਰਮ, ਸੂਅਰ ਪਾਲਣ ਦੇ ਫਾਰਮ ਖੋਲ੍ਹੋ। ਜੇ ਮੱਝਾਂ ਪਾਲਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ, ਦੁਧ ਚੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਪਵਾਉ। ਜਿਹੜੇ ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲ ਚਲਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਉ। ਇਕ ਸੱਜਣ ਨੇ ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਬਨਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਰਿਜ਼ਰਵ ਟਾਈਪ ਦੇ ਬੰਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਚੰਦ ਇਕ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝ-ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੇ ਲੋਕ ਅੱਗੇ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ। ਐਸੀ

ਨੀਤੀ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਸੋਚਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੱਛੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਅੱਛੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੱਜ ਬਨਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਹੁਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਹੀ ਸਾਧਨ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਨੂੰ ਰੀਪਰੇਜ਼ੈਂਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਰਗੀ ਪਾਲਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇਥੇ ਕਰੋ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਬਰਾਹਮਣ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸ਼ੋਭਦੇ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਏ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮੁਰਗੀ ਖਾਨੇ, ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਉ। ਐਵੇਂ ਕਿਉਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਠੋਸਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਬੇਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਜੁਲਾਹਾ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਕਪੜਾ ਬੁਣ ਕੇ ਕਮਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਜ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਰੋਟੀ ਮੰਗ ਕੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅੱਜ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ 19 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੇਣੀ ਹੈ ਉਹ ਐਸੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਵਾਹੀ ਯੋਗ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਢਾਈ-ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਉਹ ਐਸੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਨਾਕਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨਾ ਕੋਈ ਟਿਊਬਵੈਲ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਊਬ-ਵੈਲ ਲਾ ਕੇ ਦੇਵੇ, ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹ ਕੇ ਖੇਤੀ ਯੋਗ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵੇ (ਤਾੜੀਆਂ) ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਤੇ 500 ਜਾਂ 1,000 ਰੁਪਿਆ ਹੋਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਕੇ ਕੰਮ ਸਿਖਾਵੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਵੇ।

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : चेयरमैन साहब, मैं.....

पंडित लाल चन्द प्रार्थी : जनाब मेरा प्वाइंट आफ आर्डर है। जिस रिपोर्ट पर आज बहस हो रही है वह सिर्फ शेड्यूल्ड कास्टस के मुतालिक ही नहीं है बल्कि शेड्यूल्ड ट्राइब्ज के मुतालिक भी है। और शैड्यूल्ड ट्राइबज को सिर्फ मैं रिप्रज़ेंट करता हूं इसलिए मुझे बोलने का टाइम जरूर ही दिया जाना चाहिए। वरना यह एक अन्याय होगा।

श्री सभापति : मिनिस्टर साहिब को कहूंगा कि आपको 10 मिनट मिल जाएं। (I will request the hon. Minister to spare 10 minutes for the hon. Member.)

पंडित लाल चन्द प्रार्थी : बहुत अच्छा जी।

पंडित मोहन लाल दत्त : चेयरमैन साहिब, मैं हरिजन तो नहीं लेकिन मैं उस इलाके से आया हूं जहां से हरिजन बहुत संख्या में सम्बन्ध रखते हैं। तो मैं यह कहना चाहता हूं कि यह रिपोर्ट और यह बातें और यह वायदे, यह सब तो दिलपरचावा है जो यह सरकार करती रहती है। असल में होता कुछ नहीं रहा। और मैं तो यह कहूंगा कि हरिजनों के लिए यह दान दे दे कर इस बहादुर कौम को सरकार ने भिखारी बना दिया है जो सदा मांगती ही रहती है और सरकार भिखमंगों की तरह उस कौम को ट्रीट करती है। मैं सरकार से प्रार्थना करूंगा कि इन लोगों को दान देना छोड़ दो, अगर कुछ देना है तो इन्हें काम दो। लेकिन आप उनको काम इसलिए नहीं देते कि फिर जाट, ब्राह्मण और दूसरी जातियों को क्या रह जाएगा। यह है आपका ख्याल। फिर भला बतलाइए कि आप की नीयत क्या साफ है? और क्या आप सही मायनों में हरिजनों की तरक्की चाहते हैं? मैं हरिजनों को यह बात साफ तौर पर कहना चाहता हूं कि वे एक बहादुर कौम हैं और इस तरह से मांगते रहने से वह अपनी तरक्की नहीं कर सकते न इनके हाथों करवा सकते हैं। उन्हें डट जाना पड़ेगा और हर बलिदान के लिए तैयार होना पड़ेगा तभी उनके हकूक मिलेंगे, वरना यह सरकार आसानी से उनको उनको बुनियादी हकूक देने वाली नहीं है। हरिजनों को सत्याग्रह करना पड़ेगा, बाकायदा एक क्रान्ति करनी पड़ेगी तब उनको अपने अधिकार मिलेंगे।

इस सरकार के हकूक देने की बात करता हूं। एक दिनवां पिंड की बात मैं बतलाना चाहता हूं। वहां पर मुरब्बा बन्दी हुई और हो रही है। हरिजनों के पास कोई ज़मीन है ही नहीं लेकिन जो भी ज़मीन एक हरिजन के पास थी उसका हाल सुन लीजिए। मुरब्बाबन्दी करने वाले अफसरों ने उसको 11 टुकड़ों में बांट दिया। मैंने वज़ीर साहिब के नोटिस में यह बात लाई और उन्होंने उसको ठीक करने का हुक्म दिया लेकिन उनकी भी बात कोई नहीं सुनता। और अब वज़ीर साहिब खुद यह कहते हैं कि मैं ने तो उसको ठीक करने के लिए कहा था लेकिन क्या करूं? तो क्या करूं वाली स्थिति इस सरकार की चल रही है। खासतौर से हरिजनों के मामले में। और अगर यही किसी और की अपने पार्टी वगैरह के किसी आदमी की ज़मीन होती तो पहले से ही सब कुछ ठीक हो जाता। मैं जनाब चेयरमैन साहिब यह बतलाना चाहता हूं कि हमारे इलाके में हरिजनों को कितनी तकलीफ है। उनकी इकनामिक हालत को ओर तो वैसे ही कोई ख्याल नहीं करता, ज़मीन उनके पास है नहीं, और पानी के पीने तक का प्रबन्ध उनके लिए नहीं है, वह जोहड़ों और चोओं का पानी पी कर रहते हैं। एक कुआं तक यह उन लोगों के लिए नहीं बना सकते। वह अपने पशु नहीं

चरा सकते क्योंकि जंगल में तारें लग गई हैं । वह घास नहीं ले सकते क्योंकि अब कानून ही बदल दिया है । पहले वाला शामलात का कानून जो उस एरिया के लिए था वह बिल्कुल ठीक था लेकिन अब यहां असैम्बली में एक दूसरा कानून पास करवा के उस को बदल दिया गया है । अब न तो हरिजनों को घास मिल सकती है और न उनको लकड़ी मिल सकती है । उनको अनेक तकलीफों का सामना करना पड़ रहा है । हरिजनों के लिए वैसे भी कोई मदद नहीं की जाती । गर्मियों में जब उनकी झोंपड़ियों में आग लग जाती है तो उनको सिर्फ 100 रुपए रिलीफ के तौर पर मिलता है और वह इतना कम है कि उस से उनकी फूस की झोंपड़ी भी खड़ी नहीं होती और तो होना क्या है । और जो बड़े बड़े लोग होते हैं उनको टीन वगैरह सब कुछ मिल जाता है। हरिजनों की कोई एक तकलीफ हो तो बताऊं । जनाब हरिजनों के पास जो भी ज़मीनें थीं उससे उनको धक्के मार कर निकाल दिया गया है और बेदखल कर दिया गया है । इसी तरह उनको ग्रामोंद्योगों में भी हिस्सा नहीं दिया जाता और जो कुछ भी उनके लिए किया भी जाता है वह इतना कम होता है कि वे उसमें सफल ही नहीं हो सकते । मेरी समझ में नहीं आता कि यह हरिजन बेचारे कहां जाएं । जब इनको पानी पीने के लिए नहीं, ज़मीन गुज़ारे के लिए नहीं, ग्रामोद्योग काम के लिए नहीं, इनको रिलीफ में भी घाटा है तो मुझे इकबाल का यह शेर याद आ जाता है कि—

"खुदा बन्दा तेरे यह सादा दिल बन्दे किधर जाएं,
कि सुल्तानी भी अय्यारी है, दरवेशी भी अय्यारी है ।"

पंडित लाल चन्द प्रार्थी (कुल्लू) : चेयरमैन साहिब, मैं आपका भी शुक्रिया अदा करता हूं और मास्टर जी का भी मश्कूर हूं । अर्ज़ यह है कि जो शैडयूल्ड ट्राइब्ज़ हैं वह सिर्फ लाहौल और स्पिति के लोग हैं और वही इलाका शैडयूल्ड एरिया कहलाता है। यह शैडयूल्ड ट्राइब्ज़ तिब्बत और चीन की सरहद पर बैठे हुए हैं और सीना तान कर बैठे हुए हैं। अगर आज उनकी नुमाइंदगी करते हुए उनके हालात बयान करने का मुझे मौका न दिया जाता तो यह उनके साथ बड़ा भारी अन्याय होता। पिछले साल मुझे मौका मिला था और मैंने एक तजवीज सरकार के सामने रखी थी हालांकि लाहौल और स्पिति का एक अलग ज़िला बना हुआ है, और कुल्लू का भी अब अलग ज़िला बन गया है, यह एक फिज़ूल खर्ची है। क्योंकि दो दो हज़ार मुरब्बा मील के इन दोनों ज़िलों के लिए दो डिप्टी कमिश्नर होंगे ।

[पं० लाल चन्द प्रार्थी]

डिफैंस प्वाइंट आफ व्यू से भी उन जिलों में डिप्टी कमिशनरों और उन के स्टाफ पर खर्चा किया जा रहा है। वह बरदाश्त करना ठीक नहीं है क्योंकि वहां पर बिल्कुल कोई काम नहीं होता। वह रकम अगर बचा ली जाए तो उसे वहां के अवाम की बेहतरी के लिए खर्च की जा सकती है। मैं अपनी इस बात पर बार बार जोर देता जाऊंगा जब तक कि गवर्नमेंट इस बात पर गौर करने के लिये तैयार नहीं हो जाती। मैं एक बार फिर दोहराता हूं कि कुल्लू और लाहौल सिपत्ति का एक ही जिला बना दिया जाए और खर्चा बचाया जाए। ऐसा करने से डिफैंस प्वाइंट आफ व्यू से भी वह इलाका कन्ट्रोल किया जा सकता है। इस के बाद मैं अगले प्वाइंट को लेता हूं। जहां तक तामीरी कामों का ताल्लुक है मैं इस बात को तसलीम करता हूं कि वहां पर सड़कें और पुल बने हैं लेकिन सब से बड़ी रुकावट जो है, वह है रोहतांग पहाड़ जो इस ऐरिये को दूसरे इलाके के साथ नहीं मिलने देता। उसे तोड़ने में अभी तक हमारी गवर्नमेंट कामयाब नहीं हो सकी। मैं कहता हूं कि अगर बनिहाल पहाड़ में से तीन मील की टनल बन सकती है तो कोई वजह नहीं कि रोहतांग में टनल न बन सके। मुझे मालूम हुआ है कि सैंटर ने मनाली से लेह तक सड़क बनाने के लिए 20 करोड़ रुपये का प्रोविज़न किया है। अगर यह बात ठीक है तो फिर रोहतांग भी बीच में ही आ जाएगा। इस के इलावा राहला से रोहतांग के टाप तक रोप-वे बनाने के लिए ट्राइब्ज़ एडवाइज़री कौंसिल ने सिफारिश की थी। कई साल हो गए हैं उस का सर्वे भी हो चुका है लेकिन वह अभी तक नहीं बनाया गया। मैं कहता हूं कि उस इलाके को आसानी से मिलाने के लिये वहां पर रोप वे होना चाहिए। इस के इलावा लाहौल और सपिति में ट्रांस्पोर्ट का इन्तजाम सेटिसफैक्टरी नहीं है। सड़कें ज़रूर बनी हुई हैं लेकिन जो मोटरें चलती हैं वह जीप टाईप हैं और चार आने फी मील किराया लेती हैं। इस की वजह से वहां की तजारत पर असर पड़ता है। वहां पर उन और कुठ नाम की एक कीमती चीज होती है जो कि बाहिर भेजी जाती है। इस लिये वहां पर किराए सस्ते किये जाने चाहिएं।

चौधरी नेत राम : श्री लाल चंद जी ने कहा था कि मैं वहां के ट्राइब्ज़मैन को रिप्रैजेंट करता हूं। उन लोगों ने तो इन को इस लिये वोट दिये थे क्योंकि यह कांग्रेस के खिलाफ खड़े हुए थे। लेकिन अब इन्होंने उन को बिट्रे करके कांग्रेस जाइन कर ली है। क्या यह उन के साथ इनसाफ किया है।

पंडित लाल चन्द प्रार्थी : हां जी, मैं उन के कहने से ही कांग्रेस में आया हूं। चेयरमैन साहिब ! लाहुल के लोग जन्म से बुनकर हैं चाहिए यह था कि वहां पर गवर्नमेंट कोआप्रेटिव बेसिज़ पर वीवर्ज़ कालोनी बनाती जिस से के उन सैंकड़ों लोगों को फायदा पहुंचता। कुल्लू में भी कुछ लोग ऐसे हैं जो पुश्त दर पुश्त से बुनकर का काम करते आ रहे हैं। आपने सुना होगा कि कुल्लू शाल एक इन्टरनैशनल फेम की चीज़ है जो कि फारेन कंट्रीज में भी जाती है। उस दस्तकारी को आज तक कायम रखने वाले यही लोग हैं परन्तु इन

लोगों के लिये वहां पर वीवर्ज़ कालोनी नहीं बनाई गई बल्कि ऐसे लोगों के लिए बनाई गई जो कि जन्म से बुनकर नहीं हैं । कुल्लू की वीवर्ज़ कालोनी में न तो लाहौल के लोग हैं और न कुल्लू के बुनकर बल्कि वह एक आदमी की show बन कर रह गई है।

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वाइंट आफ आर्डर, सर। चेयरमैन साहिब, प्रार्थी जी कह रहे हैं कि मैं ने इस हलके के लोगों की राए से कांग्रेस जाइन की थी। उन्होंने यह मिस-स्टेटमेंट दिया है। मैं उन के हलके में 15 दिन घूमता रहा था उन्होंने मेरी राए नहीं ली । इस लिए वह *[XXX] बोलते हैं।

पंडित लाल चन्द प्रार्थी : मैं किसी को इन्ट्रप्ट नहीं करता यह ऐसे ही मुझे इन्ट्रप्ट कर रहे हैं। बहरहाल, चेयरमैन साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि वह वीवर्ज की कालोनी ऐसे लोगों को दी गई है जो कि बुनकर नहीं हैं। वहां झूठी वीवर्ज़ कालोनी मशहूर हो गई है। वह कुल्लू के असली बुनकरों को दी जानी चाहिए थी जो जन्म से जुलाहे कहलाते हैं। लेकिन उनको महकमें के अफसरों ने जबरदस्ती और जान बूझ कर नज़र अन्दाज़ किया है। लाहौल और स्पित्ति के बुनकरों को भी वह कालोनी नहीं मिली बल्कि ऐसे लोगों को मिली है जो कि हकीकत में जन्म से बुनकर नहीं हैं और न ही उन का हक था। गवर्नमैंट को इस बात की तरफ ध्यान देना चाहिए और देखना चाहिए कि जो लोग जिस चीज़ को डिज़र्व करते हैं उन को वह चीज़ ज़रूर दी जानी चाहिए। इस के इलावा वहां पर मैडिकल ऐड का खातिरखाह इन्तज़ाम नहीं है। वहां पर एक्सरे का कोई प्रबन्ध नहीं है और उस के लिये लोगों को मंडी में आना पड़ता है। हमारे जो शैडयूल्ड ट्राइब्ज़ हैं वह मंडी में जाना एफोर्ड नहीं कर सकते इस लिये कुल्लू में एक्सरे प्लांट लगाया जाए और अस्पताल को भी बड़ा किया जाए ।

इस के बाद मैं सर्विस्ज़ के बारे में कुछ कहना चाहता हूं। सन् 1958 में चीफ सैक्रेटरी पंजाब गवर्नमैंट के दफतर से एक चिट्ठी आए हुई थी। सब हैडज़ आफ डिपार्टमैंटस को जो कि कुल्लू-लाहौल-स्पित्ति के रहने वाले गवर्नमैंट मुलाज़िम हैं उन को उसी इलाके में लगाया जाए क्योंकि वह वहां के लोगों की ज़बान समझ सकते हैं। रस्मों रिवाज़ से वाकिफ हैं। लेकिन उस चिट्ठी पर अमल नहीं हो रहा है। या तो वह चिट्ठी देरीना हो गई है जिसे वह भूल गए हैं या उस पर अमल नहीं करना चाहते हैं। लाहौल और स्पिति के लोग मैदानों में गरमी में तड़प रहे हैं। इस लिये मैं अर्ज़ करता हूं कि ऐसे लोगों को जो कुल्लू, लाहौल और स्पित्ति के रहने वाले हैं उन को वहां पर ही उस चिट्ठी के मुताबिक लगा दिया जाए (घंटी) करने को तो बहुत बातें थीं लेकिन आपने अब घंटी बजा दी है इस लिये बैठ जाता हूं। मैं आपका मशकूर हूं जो आपने मुझे कुछ कहने का मौका दिया है।

Mr. Chairman: The hon. Minister may now speak.

(*At this stage some Members rose on points of order get time to speak.*)

*Expunged as ordered by the Chair.

Mr. Chairman: I cannot help. The hon. Minister has to reply to the debate now (interruptions). If he so likes he may give time out of his time).

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ ਜੀ ਹੁਣ ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਦੇਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ (noise)

श्रीमती चन्द्रावती : चेयरमैन साहिब, आप मुझे ज़रूर पांच मिन्ट दीजिए। यहां कोई लेडी मेम्बर नही बोली है ....

Mr. Chairman : The hon. Minister may please let Shrimati Chandrawati speak for five minutes only as no ladymember has taken part in this debate.

श्रीमती चन्द्रावती (दादरी) : चेयरमैन साहिब, मैं आपकी बहुत मशकूर हूं जो मुझे आपने बोलने का अवसर दिया है। यह जो रिपोर्ट पेश की गई है इसके कुछ पोर्शनज़ हम ने पढ़े हैं और इस बात का मैं कांग्रेस सरकार को क्रैडिट देती हूं कि उसने हरिजनों की भलाई के लिये बहुत काम किया है और इस सम्बन्ध में बहुत स्कीमें बनाई हैं। इस लिये आज हम देखते हैं कि 15/16 साल पहले जो हालत हरिजनों की थी उस में बहुत कुछ सुधार आया है। फिर भी मैं कुछ बातों की तरफ सरकार का ध्यान दिलाना चाहती हूं। मैं इस रिपोर्ट की तरफ ध्यान दिलाते हुए अर्ज़ करना चाहती हूं कि ठीक है कि सरकार काफी स्कीमें बनाती है लेकिन उनकी जितनी इम्पलीमेंटेशन होनी चाहिए उतनी नहीं होती है। जिस तरह कि टैकनीकल ऐजूकेशन है और मैडिकल इन्स्टीच्यूट है उनमें तो सीट्स हरिजनों के लिये रिज़र्व होती हैं उन का उतना वह फायदा नहीं उठाते हैं क्योंकि उन के नम्बर वगैरा कुछ कम आते हैं और नम्बरज़ में उनको ठीक तरह से रीलैक्सेशन नहीं की जाती है इस रिपोर्ट के पृष्ठ 45 पर से मैं एक पोर्शन आपको पढ़ कर सुनाती हूं :

"On the whole, the pace of progress in giving the three-fold educational concessions to the Scheduled Castes and Scheduled Tribes is not very encouraging and greater co-ordinated and concerted efforts are needed to achieve the desired results. In order to have a constant watch on the progress in the implementation of the suggestions made by the Ministry of Education, it is considered desirable to prescribe a suitable proforma for obtaining at least annual progress reports from the implementing authorities........"

तो मैं आपका ध्यान इस तरफ दिलाना चाहती हूं कि इम्पलीमेंटेशन जो है वह नहीं हो पाती है और सारी चीज़ कागज़ों में ही रह जाती है। इस लिये मैं कहना चाहती हूं कि कम से कम 6 महीने के बाद जो आदमी इस वैलफेयर वर्क में लगे हैं उनका ध्यान दिलाना चाहिए कि बताएं कि हरिजनों के वैलफियर के लिए जो लोनज़ हैं और जिन स्कीमों पर यह रुपया खर्च हो रहा है या रुपया रखा गया है उनकी इम्पलीमेंटेशन भी पूरी तरह से हो रही है या वह सारी चीज़ें कागज़ों पर ही हैं। इस बात को ज़रूर 6 महीने के बाद देखा जाए कि क्या कुछ हुआ है और कितना नहीं हुआ है और क्यों नहीं हुआ है। दूसरी बात मैं यह कहना

चाहती हूं कि हमारे हिन्दुस्तान में जाति सिस्टम है उसे मैं इस वक्त क्रिटीसाइज़ तो नहीं करना चाहती लेकिन यह कहना चाहती हूं कि आप देखेंगे कि सब से ज्यादा समाज को इनफल्यूऐंस करने के लिये तीन ढांचे आर्थिक, सामाजिक और पोलिटीकल होते हैं। सामाजिक ढांचा जो है वह तो ब्राह्मणों के हाथ में है और जो आर्थिक ढांचा है इस पर बनियों की मनौपली है (तालियां) इस में किसी के खुश होने या नाराज़ होने की ज़रूरत नहीं है। तो मैं अर्ज़ कर रही थी कि इस ढांचे को सुधारने की कोई कोशिश नहीं की गई है। अब हमें यह देखना चाहिए कि इस मनौपली को कैसे तोड़ा जा सकता है। इस के लिए कुछ रेडीकल चेंजिज़ लाने की ज़रूरत है और इस जातिवाद को कम करने की ज़रूरत है। तीसरी बात मैं यह कहना चाहूंगी कि हरिजनों में से ही वैलफेयर अफसर लगाए जाएं आजकल काफी पढ़े लिखे लड़के हरिजनों के मिल सकते हैं जो अफसर बन सकते हैं। हरिजनों की भलाई की जो सकीमें बनें उनको ठीक तौर पर इम्पलीमेंट करने के लिए इस महकमा के हैड आफ दी डिपार्टमेंट और दूसरे अफसर हरिजन लगाए जाएं क्योंकि उनके दिल में हरिजनों के लिए दरद है और वह इन सकीमों को अच्छी तरह इम्पलीमैंट कर सकते हैं। एक बात की तरफ मैं आप का और ध्यान दिलाना चाहती हूं। मुझे डायरैक्टर आफ मैडीकल एजुकेशन से बात करने पर पता लगा है कि उन्होंने लाहौल और स्पिति में सरविस करने वालों के लिए शुरू में स्टूडैंट्स के लिये स्कालरशिपस रखे लेकिन आए साल यह रकम लैपस हो जाती है लेकिन मैं कहती हूं कि वह इस लिए लैपस हो जाती है कि कोशिश नहीं की जाती। यह सकालरशिप से तो शुरू में ही गरीब लड़कों को स्कूलों और कालिजों में उन की रिपोर्टस लेकर देने चाहिए। जो लोग पिछड़े इलाकों में रहते हैं कि कौन सा लोन सरकार स्टूडैंटस के लिए किस काम के लिये दे रही है, कहां कैसे और किस स्कूल और कालिज में दाखिला होता है। अर्बन एरिया वालों को तो पता होता है लेकिन रूरल एरियाज़ वालों को खास तौर पर इन सारी बेसिक चीज़ों का पता ही नहीं है। इस लिये मैं कहना चाहती हूं कि या ऐजूकेशन मिनिस्टरी को खुद या पब्लिक रीलेशनज़ डिपार्टमैंट के ज़रिए लड़कों को इन चीजों की पूरी गाइडैंस देनी चाहिए और जो लड़के स्कूलों में पढ़ने में लायक हैं उन को शुरू में ही यह वज़ीफे देने चाहिएं। (घंटी) तभी वह लोग तरक्की कर सकते हैं। इस के अलावा मैं यह कहना चाहती हूं कि खास तौर पर पिछड़े इलाकों में निहायत अच्छे इमानदार अफसर भेजे जाएं जो लोगों को एक्सपलायट न करें और कुरपशन न करें। मिसाल के तौर पर मैं बताना चाहती हूं कि बस्तर का राजा वहां इस लिये पापूलर हो गया कि कुछ कुरप्ट अफसरों को वहां लगा दिया जिन्होंने लोगों को एक्सप्लायट करके उनको सरकार के खिलाफ कर दिया। इस लिये मैं कहती हूं कि अगर महेंद्रगढ़, कांगड़ा, और लाहौल स्पिति और दूसरे पिछड़े इलाकों में कुरप्ट अफसर भेजे जाएंगे तो लोगों की आस्था सरकार से उठ जाएगी क्योंकि वह समझते हैं कि सारी सरकार ही ऐसी है। इस लिये मैं सरकार का ध्यान इस बात की तरफ दिलाना चाहती हूं कि हमारे साल्हावास का कुरप्ट बी. डी. ओ वहां से बदल कर कांगड़ा में लगा दिया। वहां जा कर वह कौनसा अच्छा काम करेगा। ऐसे लोगों को तो कम्पलसैरली रिटायर करना चाहिए क्योंकि ऐसे

[श्रीमती चन्द्रावती]
लोगों का गरीबों पर थोपने से सरकार की बदनामी होती है और लोगों का सरकार पर से विश्वास उठ जाता है (घंटी) तो आखिर में मैं यह कह कर खत्म करती हूं कि कमीशन की जो रिपोर्ट है उस की पूरी इम्पलीमेंटेशन होनी चाहिए और इम्पलीमेंटेशन हुई है या नहीं यह बात विधान सभा के सामने आनी चाहिए।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ,.......

चौधरी रण सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मास्टर गुरबन्ता सिंह जी का भाषण जलूसों में कई जगह सुनते रहते हैं, इस लिये हरिजन मेम्बरों को अपने विचार प्रकट करने की इजाज़त दी जाए।

Mr. Chairman ; This is no point of order.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਮੇਰੀ ਮੋਸ਼ਨ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਰਿਪਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ 2, 4 ਮਿੰਟ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਤੁਸੀਂ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਟਾਈਮ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਉ। (ਵਿਘਨ)।

Mr. Chairman : No, please.

श्री चान्द राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। चेयरमैन साहिब, मैं सुझाव देना चाहता हूं कि हाउस का टाईम 15 मिनट बढ़ा दिया जाए ताकि मेम्बर अपने विचार प्रकट कर सकें। (विघ्न)

Mr. Chairman : I am sorry, I cannot do that.

श्री अमर सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। आज इस सदन में शैडयूल्ड कास्टस कमीशन की रिपोर्ट पर डिस्कशन हो रही है। सदन में आज दोनों तरफ बहुत कम हाज़री है। इस से मेम्बरों की हरिजनों के साथ जितनी हमदर्दी है वह दिखायी देती है, प्रैस रीप्रीजैंटेटिव भी मौजूद नहीं है। मास्टर जी जवाब देने के लिये खड़े हो गये हैं........

Mr. Chairman : The hon. Member should please resume his seat. He came in House late. (*Interruptions*)

श्री अमर सिंह : चेयरमेन साहिब, हम ज़मीन नहीं लेना चाहते, आप क्यों घबरा रहे हैं।

श्री सभापति : मैं घबरा नहीं रहा हूं। (I am not worried about it)

श्री अमर सिंह : चेयरमैन साहिब, जमीन देने के लिये कोई तैयार नहीं है, उन का मसला ज़मीन से हल नहीं होगा, हम चाहते हैं कि इन को छोटी छोटी दस्तकारियां दी जाएं। 5 एकड़ ज़मीन से कुछ नहीं बनेगा, मैं चाहता हूं कि हाउस का टाईम 15 मिनट बढ़ा दिया जाए। (विघ्न) (शोर)

Mr. Chairman : It cannot be done.

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ. . .

Mr. Chairman: It is for you or your whip. I cannot help.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਰਿਪਲਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ।.. ......

Mr. Chairman : No please. The hon. Member should resume his seat. I would request the hon. Minister to go on with his speech un-interrupted.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : On a point of order, Sir. The mover has a right of reply. I refer to Rule 108 (2) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Lagislative Assembly. It reads—

> "A member who has moved a motion may speak again by way of reply,........"

Mr. Chairman : The hon. Member, Comrade Shamsher Singh Josh, moved the motion. The hon. Member Sardar Ajaib Singh Sandhu cannot grudge for the time.

(इस वक्त स्थानीय शासन तथा कल्याण मंत्री अपनी स्पीच करने के लिये खड़े हुए।)

श्री चांद राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। रूल्ज आफ बिजनिस के मुताबिक मैं ने भी सैक्शन 84 के अधीन मोशन दी थी, लेकिन मुझे इस विषय पर बोलने की इजाज़त नहीं मिली है। इस बारे में मैं आप की रूलिंग चाहता हूं कि किसी मेम्बर ने सैक्शन 84 के अधीन मोशन दी हो और उस पर बोलना चाहता हो तो क्या उस को अपने विचार सदन में रखने के लिए 5 मिनट भी नहीं मिल सकते हैं ?

Mr. Chairman: At this stage, time cannot be given to the hon Member for his speech.

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਵਰਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂਬਰ ਇੰਟਰੱਪਟ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ, ਸ਼੍ਰੀ ਚਾਂਦ ਰਾਮ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲੇਟ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ 40-45 ਮਿੰਟ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਉਤੇ ਬੋਲੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਘਟ ਸਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣੇ ਹਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਉ ਤਾਂ ਕਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਵਰਸ਼ਨ ਰਖਣ ਲਈ ਟਾਈਮ ਦੇ ਦੇਣਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ) ।

Mr. Chairman : It cannot be done

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ 1947 ਵਿਚ ਬਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ 1947 ਤੋਂ ਗੌਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ 1,000 ਜਾਂ 1, 500 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਪਿਛਲੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਛੋਹਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ।

(ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਘਨ)

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਵੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਦਾ ਸਿਰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ :—

"ਰੰਗਰੇਟੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬੇਟੇ"

ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਟਰੇਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੀ ਆਦਮੀ ਉਤੇ 6 ਆਨੇ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯੂਨਾਇਟਿਡ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 86-87 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ½ ਮੁਆਫ ਹੈ। ਜਿਥੇ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ 40 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ¾ ਮੁਆਫ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 40 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਿਥੇ ਹਰੀਜਨ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੀਸ ਸਰਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਭੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਸਾਲ 65 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਉਤੇ 85, ਜਾਂ 86 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ 65 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ ਅਤੇ ਫੀਸਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ 40, 41 ਹਜ਼ਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ; ਕਿਸੇ ਨੂੰ 15, ਕਿਸੇ ਨੂੰ 20 ਜਾਂ 30 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਘੱਟ ਹਨ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਐਮ. ਏ. ਤਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਥਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਥਕਦੀ।

ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ, ਮੈਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ 60 ਫੀ ਸਦੀ ਨੰਬਰ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ 55 ਫੀ ਸਦੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਐਡਮਿਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਰਖ਼ੀ ਗਈ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਕੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਭੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਰੀਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ। ਰੀਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਸਣ ਦਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਸਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ਼ ਇੰਡਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰ ਕੇ ਲੈਂਡ ਸਕੀਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਵਾਈ ਹੈ।

(ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਘਨ)

ਪੰਡਤ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਬੈਠ ਜਾਉ। ਤੁਹਾਡੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਿਆ।

(ਸ੍ਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਹੇਠਾਂ ਇਕ ਬਟੇਰਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਟੇਰਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਖਾਇਆ ਕਰਨੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਰ ਹੇਠਾਂ ਬਟੇਰਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਸਾਡੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਬਟੇਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਬਟੇਰਾ ਇਧਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆ-ਇਆ, ਬਲਕਿ 15, 16 ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਬਟੇਰਾ ਉਧਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ....।

Mr. Chairman: Master ji, please go on.

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਕੂਲਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਈਏ। ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਅਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਐਡ-ਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਖ ਆਏ ਹਨ। ਅਗਸਤ ਤਕ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਦੂਸਰੀ ਕੈਟੀਗਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, $12\frac{1}{2}$ ਫੀ ਸਦੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ

[ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ]

ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ। ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੀ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਉਹ ਵੀ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਦੱਸ ਚੁਕਿਆਂ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ 40 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਵੈਕੂਈ ਲੈਂਡ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 57 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਖਰੀਦੀ ਹੈ। ਟੈਂਪਰੇਰੀ ਟੈਕਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਵੈਕੂਈ ਲੈਂਡ ਵੇਚ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਨਫਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਈਏ। 3,86 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ। 1,14 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਪਾ ਕੇ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਵੈਕੂਈ ਲੈਂਡ ਨੀਲਾਮ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਐਨੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਣਗੇ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਨਫਾ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਣਾ ਸੀ।

Mr. Chairman: Has the scheme of 10 crores of rupees been dropped?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਨਹੀਂ ਜੀ, ਉਹ ਡ੍ਰਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਨੀਲਾਮੀ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਨਫਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਉਹ ਅਸਾਂ ਉਸ ਰਕਮ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਚੂੰਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਤਨ ਦੇ ਦੇਣੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰਕਮ 5 ਕਰੋੜ ਹੀ ਬਣੇਗੀ। ਨਫਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਲੈਂਡ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਵੀ ਲੈਂਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਵੇਲੇ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਦੇ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਜਲਦੀ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਰਪਲਸ ਲੈਂਡ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਉਪਰ ਇਜੈਕਟਿਡ ਟੈਨੈਂਟਸ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੇਠਲੀ ਸਤ੍ਹਾ ਤੇ ਦੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਦੋ ਬੋਰਡ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ—ਇਕ ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ। ਦੋ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਸਨ—ਇਕ ਅਸਾਂ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਮੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਨਵੀਂ ਰਿਕਰੂਟਮੈਂਟ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਹ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਆਪ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਰੀਜਨ ਭਰਤੀ ਹੋ ਸਕਣ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦਸਣ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗੇ। (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)।

Mr. Chairman: Chaudhri Sunder Singh, what is troubling you?

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ: ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਵੈਕਿਉ ਲੈਂਡ ਦੀ ਸੇਲ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਨੀਲਾਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦੇਣ। **(Interruption)**

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕੀ ਉਹ ਚਿਠੀ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨੀਲਾਮ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਹਰੀਜਨ ਚੰਗੇ ਲਗੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਕਮੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਚੰਗਾ ਆਦਮੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗੇ ਉਹ ਅਸਾਂ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਉਸੇ ਵਕਤ ਚਿੱਠੀ ਇਸ਼ੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਹ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਗਏ ਸਿਖ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਕੈਬਨਿਟ ਨੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੇ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਿਸ-ਲੋਕੇਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਦੇ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਰਡਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਨੀਲਾਮੀ ਨਲੀਫਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਰਡਰ ਭੇਜਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। (ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਥੰਪਿੰਗ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੈਂਡ ਐਕੁਈਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਹੈ, ਹੋਰ ਰੁਪਏ ਇੱਕਠੇ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਚਮੜੇ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, 5½ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪੋਲਟਰੀ ਫਾਰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਪਿਗਰੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਰ ਮਰ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 3 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੂਰ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਤੋਂ ਲਿਆਕੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

Shri Rup Singh Phul : May I know, Sir, from the hon. Minister whether any thing has been allocated for Kangra District as well ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਂਗੜੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬੈਕਵਰਡ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਦੋ ਬਲਾਕ ਚੁਣੇ ਹਨ—ਇਕ ਪਾਲਮਪੁਰ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਆਨੀ ਦਾ ਬਲਾਕ। ਸੋ ਕਾਂਗੜੇ ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। 3½ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੱਝਾਂ ਖਰੀਦੋ। ਡੇਰੀ ਫਾਰਮ ਚੰਗੇ ਹੋਣ, ਦੁੱਧ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ

[ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ]

ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਹ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਫਾਲਤੂ ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਰੁਪਿਆ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਭਸਾਪਤੀ : ਫਾਲਤੂ ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਾਲਤੂ ਰੁਪਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। (Is this amount given from the spare budget or is addition to that ?)

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜਨਰਲ ਬਜਟ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ, ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਐਸੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਲਗਾਵਾਂਗੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੱਰਕੀ ਹੋਵੇ।

ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਊਟ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਇਕ ਅਫਸਰ ਹੁਣ ਵੀ ਹਨ—50 ਫੀ ਸਦੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਕੋਲ ਬੈਠਕੇ ਸਮਝਾਉਣ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਹੁਣ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਹੜੇ ਅਦਰਵਾਈਜ਼ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੀਕਾਰਡ ਸੈਟਿਸਫੈਕਟਰੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਰਿਟ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣਗੀਆਂ (ਤਾਲੀਆਂ)। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਕੇ ਚਲੇ ਆਏ, ਮੈਂ ਤਫਤੀਸ਼ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਾਰੀਖ ਮੁਕਰਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕੋਈ ਰੂਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ। ਐਵੇਂ ਵਹਿਮ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਰਦ ਹੈ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੇਂਜ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੂਲ ਚੇਂਜ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਤਾ ਕਿਵੇਂ ਲਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾਉ। ਮੈਨੂੰ ਪੁਛ ਲਉ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ। ਰੂਲ ਡੈਫੀਨੇਟਲੀ ਚੇਂਜ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਗਲ ਮੈਂ ਹੁਣ ਫਿਰ ਰੀਪੀਟ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਅਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਲਉ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿਉ। (*Addressing Master Gurbanta Singh*) The hon. Minister may invite the hon. Member in his room to discuss the matter and satisfy him).

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਫਾਈਲਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਵੇਖ ਲਉ ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰੀਜ਼ਰਵ ਸੀਟਾਂ ਨਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਰੂਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਅਗੋਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । (ਤਾਲੀਆਂ)

Mr. Chairman : The hon. Member, Sardar Ajaib Singh Sandhu, should write to the hon. Minister about the particular rule which has been charged.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਪਣੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚਾਨਣ ਪਾਉਣਗੇ ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਵੀਪਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਵ੍ਹੀਲ ਬਰੋ ਦੇ ਮੁਤਅਲਿਕ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮਗਰ ਉਹ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਅੱਛਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਸਵੀਪਰਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਬਾਕੀ ਕਲਾਸ ਫੋਰ ਦੇ ਐਂਮਪਲਾਈਜ਼ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਕਲਾਸ ਫੋਰ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ 65 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ-ਉਥੇ ਸਵੀਪਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 85 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਸੀਂ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰੇਰਨਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਵੀਪਰਜ਼ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 85 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਉ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇਰਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮੁਰੱਤਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਵੀਪਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਘਰ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚੰਗੇ ਘਰ ਬਣਾਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ।

ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੁਣ ਤਕ ਕਿੰਨਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਈਵੈਲੂਏਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਇਹ ਵੇਖੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

खान अब्दुल गफ्फार खां : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । मास्टर जी ने फरमाया है कि उन्होंने इस बात के अहकामात जारी किए हैं कि म्युनिसिपल कमेटियों में बाल्मीकियों की तन्खाह 85 रुपये माहवार कर दी जावे । मैं उनके नोटिस में यह बात लाना चाहता हूं कि अम्बाला शहर में अभी तक उनकी तन्खाह को नहीं बढ़ाया गया । तीन चार माह से यह मुतालबा किया जा रहा है लेकिन उन्होंने इस तन्खाह को लागू नहीं किया । वे कहते हैं कि हमारे पास पैसे नहीं हैं । बराय मेहरबानी आप यह बताएं कि गवर्नमेंट उन के लिये इस सिलसिला में क्या कर रही है ?

पंडित भागीरथ लाल : पठानकोट में भी उन्होंने इन की तन्खाह को 85 रुपये तक नहीं बढ़ाया। वहां पर म्यूनिस्पल कमेटी के खिलाफ सत्याग्रह होने वाला है। वह लोग कह रहे हैं कि अगर तन्खाह को इस लैवल तक न बढ़ाया तो भूख हड़ताल कर देंगे। इस सम्बन्ध में आप क्या करने जा रहे हैं ?

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪਰਸੂਏਡ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ (The hon. Minister has stated that the Government is persuading the Municipal Committee in this connection.)

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ....

खान अब्दुल गफ्फार खां : आपने इरशाद फरमाया कि गवर्नमेंट म्युनिसिपल कमेटियों को परसुएड कर रही है। परसुएशन तो परसुएशन ही रहेगी। उन की मरज़ी है माने या न माने, तो इस परसुएशन से क्या होता है ? इस लिये मैं अर्ज़ करता हूं कि उन के लिए कुछ करो। वहां उन्होंने हड़ताल कर दी है। कूड़ा उठा कर लोग बाहर फैंक देते हैं। इस से शहर में गन्दगी फैल जाएगी। आप यह क्या कर रहे हैं ?

ਸਥਾਨਕ ਸਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਕਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮੰਨ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਕਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਝਟਕਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

खान अब्दुल गफ्फार खां : आपने फरमाया है कि कई कमेटियों को झटका देना पड़ता है। झटका छोड़ कर उन को इलैक्ट्रिक शाक भी पहुंचाया गया है लेकिन इस के बावजूद उनके कान पर जूं भी नहीं रींगती। आप यह क्यों नहीं कहते कि उनको वहां पर यह तन्खाह दिलवायेंगे ? आप ने सिरफ यही कहा है कि परसुएशन करेंगे इस परसुएशन से क्या होता है ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕੁਝ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦਾ ਦਫਤਰ ਠੀਕ ਜਗਾਹ ਤੇ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਨਹੀਂ। ਬਹਰਹਾਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਕੋਟਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਕੱਲੇ ਦੇ ਭੱਠੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਨਾ ਕਰੋ।

चौधरी नेत राम : चेयरमैन साहिब, मिनिस्टर साहिब हरिजनों के दुःख मे इतना बोले हैं कि उनका गला बैठ गया है। क्या उनको पानी पिलाने की ज़रूरत नहीं ?

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਟਰਪਟ ਨਾ ਕਰੋ (The hon. Member should not interrupt like that.)

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕੋਟਿਆਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਭੱਠਿਆਂ ਦੇ ਲਾਈਸੰਸ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਭੱਠੇ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਭੱਠੇ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਾਉਣੀ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ........

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਕੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਪਾਨ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਪਾਨ ਖਾ ਰਹੇ ਨੇ।

Mr. Chairman. This is not a point of order.

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੱਠਿਆਂ ਦੇ ਲਾਈਸੈਂਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਭੱਠੇ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਔਰ ਭੱਠੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ।

ਫਿਰ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਇਕ ਐਸੀ ਸਟੇਟ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੀਗਲ ਏਡ ਫਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਰਕਮ ਵੀ ਗਲਤ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ 40 ਲੱਖ ਨਹੀਂ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਪਰ ਖਰਚ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਫਿਰ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਦਸ ਦਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਨਿਲਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਸ ਸਾਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਰਸਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਇਵੈਕੂਈ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ 1960 ਤੋਂ ਵਾਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ 1960 ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਉਥੇ ਖੇਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਔਰ ਉਹ ਨਿਲਾਮ ਕਰਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਨਿਲਾਮ ਨਾ ਕਰੋ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਦਿਉ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਫਿਰ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛਾਂਟੀ ਬਾਰੇ ਸਾਫ ਰੂਲਜ਼ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀਜਨ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਮਾੜੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 20, 20 ਜਾਂ 30, 30 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਾ ਗਏ ਸੀ.......

लाला कलिया राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। आनरेबल मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि हरिजन मुजारों को कस्टोडियन की ज़मीन देने का

[लाला रूलिया राम]

फैसला किया गया है, मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि जिला करनाल में कस्टोडियन की ज़मीन अगले तीन दिनों में निलाम की जाने वाली है, उस की——————

श्री सभापति: आप तो इनफर्मेशन दे रहे हैं । (The hon. Member is giving information.)

पंडित भागीरथ लाल: इसी तरह ही पठानकोट के अन्दर जो हरिजन मुज़ारे इवेकुई लैंड्ज़ पर 16, 16 सालों से बैठे हुए हैं, उन की ज़मीनों को भी निलाम किया जा रहा है ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ: ਫਿਰ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਾਂਗੜੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿਗ ਦੇਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਮਰਸ਼ਿਅਲ ਸੈਂਟਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਆਂਜ਼ ਜਿਹੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਦੇ ਬੈਕਵਰਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਰਗਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਪਰਸਨਲ ਰਾਏ ਵੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਪਰਾਰਥੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਡਿਊਲਡ ਟਰਾਈਬਜ਼ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸ਼ਡਿਊਲਡ ਟਰਾਈਬਜ਼ ਲਈ ਔਰ ਸ਼ਡਿਊਲਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਲਈ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਅਮੈਨਿਟੀਜ਼ ਪਹੁੰਚਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਉਥੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਕ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜੋ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜੋ ਮੇਨ ਕਰਾਪ ਕੁਠ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਭੇਜ ਸਕੇ ਔਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਨਾ ਪਈ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਲ ਸਪਿਤੀ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਚਲਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਡੀਫੈਕਟਸ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੀਫੈਕਟਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪਿਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮਥੇ ਤੇ ਕਾਲਕ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਛੂਆਛਾਤ ਨਹੀਂ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕਈ ਦੋਸਤ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਛੂਆ-ਛਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਰੋਟੀ ਹੀ ਖਿਲਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ: ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। **(Some other factors might be responsible for this).**

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਫਿਰ ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਉਹੋ ਆਦਮੀ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਕੁਆਲੀਫ਼ਾਈਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਕੋਈ ਗਿਆ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਤਬਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗੇ। ਜਿਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਤਯੁਗ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਯੁਗ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੁਣ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਉਹੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਔਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।

Mr. Chairman: The House stands adjourned till 9.00 A.M. on Thursday the 16th April, 1964.)

4.00 P.M.

(The Sabha then adjourned till 9.00 A. M. on Thursday, the 16th April, 1964).

767 PVS—386—11-9-64—C., P. & S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

16th April, 1964

Vol. I—No. 38

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 16th April, 1964.

Price: : Rs. 4.20 Paise

ERRATA

to

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I—NO. 38, DATED THE 16TH APRIL, 1964.

Read	*For*	*Page*	*Line*
Delete the word 'की' after the word 'नहीं'		(38)10	9
एडवोकेट	एटवोकेट	(38)11	2
चेयरमैन	चेयरमन	(38)11	2
ਸਾਹਿਬਾ	ਸਾਹਿਬ	(38)16	2
ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ	ਸਸ਼ਲਿਸਟ	(38)19	15
ਕਮਿਸ਼ਨ	ਕਸਿਸ਼ਨ	(38)21	5
ਐਪੁਆਇੰਟ	ਅਪੁਆਇਟ	(38)29	16
ਸਾਹਮਣੇ	ਸਾਹਮਣ	(38)43	5
ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ	ਟਿਲੈਕਾਟ੍ਰਾਸਟੀ	(38)43	last
उपाध्यक्षा	उपाध्यक्षार	(38)49	9
ताल्लुक	ताल्लक	(38)54	20
दी	ी	(38)61	2 from below
बिजली	बिजल	(38)66	8 from below
महोदया	महोदय	(38)67	19

———

राज व
दिया
yest
mer
imp

men

way

शे दं
से हैं
लें ।

मोश

too
tal

C

n

n

a

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 16th April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh at 9 a m of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

QUESTION HOUR (DISPENSED WITH)

श्री अध्यक्ष : कल मेरे पास चौधरी हरद्वारी लाल जी की चिट्ठी आई है कि चूंकि आज का दूसरा एजेंडा काफी इम्पार्टेंट है इसलिये क्वेस्चन आवर और मोशनज़ को सस्पैंड कर दिया जाए। (I received a letter from Chaudhri Hardwari Lal yesterday suggesting that the question hour and adjournment motions, etc., be suspended for today in view of the importance of the other items of the agenda).

Comrade Ram Chandra : I would like, Sir, that at least the Adjournment and Call Attention Motions should be taken up.

Mr. Speaker : Once a thing is started, it will take much time. Anyway, let the hon. Member decide it with Chaudhri Hardwari Lal.

चौधरी हरद्वारी लाल : मेरा यह ख्याल है कि चूंकि आज तीन मोशन्ज़ हैं और अगर दो दो घण्टे उन के लिये रखे तो बहुत ज्यादा टाइम लग जाएगा बल्कि डेढ़ दो घंटे देने से ही सारा टाइम चला जायगा ; अगर आप मोशन्ज़ आज टेक अप करना चाहें तो कर लें।

कामरेड राम चन्द्र : अगर आप आज पोस्टपोन करना चाहते हैं तो कर लें मगर मोशन्ज़ टेक अप ज़रूर होनी चाहिएं।

Mr. Speaker : All right. The question hour is dispensed with today. The adjournment motions, call attention notices, etc., will be taken up tomorrow.

DISCUSSION ON MOTIONS AND OFFICIAL RESOLUTIONS

(i) The Annual Report on the working of the Punjab Public Service Commission for the year, 1962-63.

Mr. Speaker : Now Comrade Jangir Singh Joga to move his notice.

A voice from the Benches of the Communist Group : We are not moving it and let Chaudhri Hardwari Lal move this motion.

Sardar Gurnam Singh : Let Chaudhri Hardwari Lal, whose name also stands on the agenda paper for this motion, move it.

Chaudhri Hardwari Lal (Bahadurgarh) : Sir I beg to move :—

> That the Annual Report on the working of the Punjab Public Service Commission for the year, 1962-63, which was laid on the Table of the House on the 4th March, 1964, be considered.

Mr. Speaker : I think we should fix time for each of the motions being discussed today. In addition to this motion relating to the Public Service Commission, there are some motions relating to the State Electricity Board. Will two hours for this motion do ?

Voices : Yes, that will do.

Mr. Speaker : Then we fix two hours for discussion on this motion.

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, Sir, I am afraid that we are a State which has evidently fallen on bad days. We have put ourselves in the hands of a Government which never forgets anything and which never learns anything. Year after year, the House raps the Government on its unconstitutional attitude, on its administrative immaturity, which mark its relationship with the Public Service Commission. But Mr. Speaker. the Government, lost all sense of duty and shame persists in its chosen arbitrary ways. I am aware, Sir, that these are strong words with which I am starting. But I feel compelled to use these words after going through the latest annual report of the Public Service Commission. I presume that you have gone through this report. You would note that once again it is the same old story of disregarding the Commission's advice in disciplinary matters relating to services of irregular appointments, of unauthorised exclusion of posts from the Commission's purview and of improper appointments to the recruiting bodies themselves. Respectfully, Mr. Speaker, I venture to suggest that this House should wake up to its duties and responsibilities towards the Commission, if the Government does not. The Constitution casts a special responsibility on the House in the matter of the Commission. The Constitution makes the Commission responsible, not to the Government, but to the State Legislature and ultimately to public opinion. The House must insist, Mr. Speaker, that the Government must forget its arbitrary ways ; that it must learn to respect the letter and spirit of the Constitution ; and it must not undermine the very foundations on which alone the fabric of democracy can be raised in a lasting manner.

Mr. Speaker, I shall try to avoid going into details. The Report is pretty lengthy. But I would certainly invite your attention and the attention of the House to the basic divergence between the Commission's attitude and the attitude of the Government in disciplinary matters relating to services. Sir, my own views, expressed more than once on the floor of this House, in the matter, have often been ridiculed by the Chief Minister and some of his colleagues on the ground that I have a service past. Incidently, Sir, I am proud of my past. Incidently also, the experience of all the mature democracies of the world and our own experience, during the last seventeen years, must compell the general recognition of the fact that the services constitute an indispensable pillar of the democratic fabric and we treat the services shabbily on our great peril. Besides, Sir, history will record that no single section of people has served the country during the last seventeen years, more or better than the services and if this assembly of politicians can forgive me I may also add that the credit side of the balance-sheet of the political leadership in the State or of the dominant politicians in the State, during the last seventeen years, is much smaller than the credit side of the balance-sheet of the services.

In any case, I shall invite your attention to the basic divergence between the Commissions attitude and the Governments attitude in disciplinary matters relating to services. There are three cases mentioned at pages 18, 19 and 20 of the Report. Sir, in differing from the Commission in all these cases mentioned in paragraph 45 of the Report, these cases have also been mentioned in the memorandum added by the Government—the Government has exhibited a tendency which will completely demoralise the services. In all these three cases—and it is not a question of number of cases but one of basic attitude in the matter — the Commission was insistent that the Government must stick to the prescribed procedure in punishing the Officers. The Government, however, chose to punish the persons concerned not because anything had been proved against them, but because there had been allegations against them. Sir, I am trying to understand the point of view of the Government also. The Government may well say that it is on the horns of a dilemma, corruption is rife in services, departmental enquiries may not succeed or may not always succeed for want of character among possible witnesses, etc. etc. But, Sir, in punishing officers on bare allegations, the Government is obviously putting undue premium on intrigue and on low cunning, which not unoften are at the basis of some of these allegations. Then what is the way out ? The way out is not to run through the Rules and the prescribed procedure, which the Government does. The only way out is that we so change our administrative procedure that corruption becomes difficult ; that we so improve our administrative machinery, especially at the supervisory level, that corruption becomes easier to detect and to establish. What is unfortunate is that the Government has not been giving any attention to this aspect of the matter, i. e., the change of procedures — administrative procedures and improvement of administrative machinery. The machinery in fact has been getting looser and looser, and what we do, Sir, is that we go about playing with it in our own crude and whimsical way which I venture to suggest will completely wreck it. Then, Sir, there is something else which we are criminally neglecting in a democracy especially in an infant democracy like ours, the tone in the matter of integrity in the matter of efficiency has to be set by the political leadership. That is beyond doubt, Sir, so far as democracy, an infant democracy like ours, is concerned. The tone has to be set by them and not by the services. The services follow. Now, Sir, you know, as well as anybody else, what is happening in the State at the level of the Cabinet itself in regard to both these matters ? In any case, the point which I am seeking to make is that we must deal with the basic causes of corruption rather than resort to methods which will completely alarm and demoralise the services. Government servants are already undergoing great hardships. Only last night a deputation of the Irrigation Department belonging to divisions created against floods, remodelling circles — I am sorry, my friend, the irrigation Minister, is not here—met me and three or four of those people began to cry. They said that they were employed long time ago and had not been getting their salaries. From Baildars right upto the Superintending Engineer, nobody is getting his salary. Probably, the posts were created and sanctions are awaited. They did not know the reason. They gave me a note. I will not refer to it because it is a lengthy note. I only, mention, Sir, their hardships. Now, Sir, already Government servants are working under a great strain, there are numerous foolish

[Chaudhri Hardwari Lal]

totems and taboos for them and if punishment of Government servants becomes arbitrary, youngmen, otherwise thinking of entering Government service, will begin to think of other and safer careers. Sir, I have myself sat on the Public Service Commission and I know that the material from which we have to choose our services has fallen sharply in quality. Already it has fallen very sharply and, Sir, one of the sure reasons for this alarming fall is the unworthy attitude of our Government, of our Ministers to services. In some cases the attitude is not merely unworthy ; it is barbarous. You must be remembering but one of the Ministers said the other day when he was asked about the physical meating of an S.D.O. He said "उस ने मेरी ऊंगली मरोड़ी थी" I do not know if that actually happened and if it happened, what action was taken against the S. D. O. In any case, I am saying that one of the reasons resulting in fall in the quality of the material presenting itself for recruitment is the unworthy attitude of the Ministers towards the services. If it goes about that even the Public Service Commission which the Constitution has established as a kind of protection for services is being rendered ineffective, the fall in the quality of new recruits will become sharper. As I said, the cases mentioned in the Report are only three. But it is not exactly the number of cases which matters. It is the difference between the attitude of the Commission and the attitude of the Government in this matter to which I want to draw the attention of the House.

And now, Sir, I come to the exclusion of posts from the Commission's purview. Unfortunately, Goverrment seems to think that it can exclude from the Commission's purview any post it likes, whenever it likes and can offer it to anybody it likes, and offer it without consulting the Public Service Commission. As regards the methods and principles of recruitment, Sir, I submit that this is a total perversion of the constitutional provisions relating to the Public Service Commission and the House must insist for once on the reversal of the Government's attitude in the matter. The whole object of Constitution in establishing the Public Service Commission is to avoid political patronage on the part of Governments. This is the whole object and the provisions of the Constitution which make exclusion of posts possible are merely there because the Constitution wants to enable the Government to withdraw from the Commission's sphere posts which may be emergent or political in nature. These are the two kinds of posts which can be excluded with propriety. You look at pages 3 to 8 of the Report. You will find that hundreds of posts have been excluded from the purview of the Commission and not one of these posts, except those relating to the national emergency, was a post which should have been actually excluded from the purview of the Commission. In these circumstances shall I be wrong, if I charge the Government of violating the provisions of the Constitution and of indulging in naked exercise of political patronage.? Sir I need not mention all the cases. In fact, the cases are so many. All the posts in the Medical Department have been excluded from the Commission's purview. Earlier, the Subordinate Services Selection Board was created and all the posts with a salary up to Rs. 160 were excluded. Later, all the posts relating to Medical Research Institute were excluded, not all excluded but some. Now all the posts in the Medical Department have been

excluded. Some additional posts in the Sports Department have been excluded. Then, Sir, appointments of I. A. S. Officers against non-cadre posts have also been excluded. Posts of Assessing Authorities under the Temporary Taxation Bill have also been excluded. Then the posts created in connection with the National Emergency have also been excluded from the Commission's purview. Two cases I would specially mention and you will see for yourself how posts are being excluded and for what object they are being excluded. Now, Sir, if you look at para 13, you will find that the Government decided to have a Special Collector in the Stamps and Registration Branch of the office of the Financial Commissioner, Punjab, to check evasion of stamp duty/registration fee and selected an Honorary Sub-Registrar for appointment to this post. The Government then sought to get the post excluded from the Commission's purview. The Commission saw no justification for the proposed exclusion from their purview and to the appointment to the post of an Honorary Sub-Registrar—this is to be marked—who was over 62 years in age. But, Sir, whatever the Commission said the post was excluded from the Commission's purview. Now, Sir, the whole thing looks rather extraordinary. At best it is tomfoolery on the part of the Government in its relationship with the Public Service Commission and it must stop. At worst, it is just a ruse to ignore the Public Service Commission in order to give a remunerative job to a favourite and again, Sir, it must stop. The Constitution does not contemplate exclusion of such posts from the Commission's purview and then, Sir, there was absolutely no warrant for the Government refraining from consulting the Commission at least as regards the methods of recruitment and the principles for making appointment to the post in question. The Commission drew the Government's attention to this matter but the Commission was not consulted even in regard to methods of recruitment and principles of making appointment. The whole thing amounts, obviously, to the reduction of the constitutional provisions, to the reduction of the Commission and the reduction of the administrative machinery to a mere mockery. If it is not that and if the Government wishes the House to believe that the whole thing is straight and is in the best interest of the administration, let the Government answer a few questions I have formulated in this connection. First, Sir, I ask, who is the old man—a man of over 62 years of age, who has been appointed to the post which obviously involves constant touring and specially arduous work ? Secondly, Sir, what are his educational qualifications and what is his earlier experience to justify his appointment to a significant administrative post in the evening of his life ? Now he must be more than 65 years of age.

Then, Sir, what was the procedure for filling the post ? Were recommendations called from District Collectors or Divisional Commissioners or from Financial Commissioners ? Sir, I would also ask on behalf of the House, "Can we hope that the man was selected on merit and not on the ground of his past or present association with any of the Ministers ?" Sir, I would also repeat my earlier question—

> Why was it considered necessary to bar consultation with the Commission as regards methods of recruitment and principles of appointment ?

Sir, this is a scandalous case and if the Government wants the House to believe that everything is all right, let them answer some of these questions.

[Chaudhri Hardwari Lal]

Sir, there is another case, equally significant and equally alarming, but relating to another Department. It relates to the Agriculture Department and it figures at page 7 of the Commission's Report. Sir, earlier the Director of Agriculture has been an ex-officio Director of Marketing. But in March, 1962, Government created a full-time separate post with the object—it became clear only later—of rewarding— I do not know how to put it, but I shall have to put it in the only words which can suitably describe the position—with the object of rewarding or bribing a political supporter. I will not mention his name. It will be in bad taste The post was created. The post was also filled and then the Government made a reference to the Commission, "Can we exclude this post from your purview". The Commission acted in a very dignified manner. The Commission said, "No. We refuse to tender our advice. What is the use of asking us at this stage ? You have created the post. You have filled the post. You have not asked us about the principles of appointment. We do not give any advice." Later on, Sir, the post was not excluded from the purview of the Commission, but the subsequent history of the post is fully known to all the hon. Members of the House. I shall refrain from going into it. The whole thing is highly sordid—how the post remained occupied by a particular individual, how he was accommodated in another post later and the State was saddled with unnecessary financial burden to accommodate a particular individual. So, Sir, these are the two cases which I specifically wanted to mention with regard to the exclusion of posts. But as I have said earlier, there are hundreds of posts which have been excluded from the purview of the Commission.

Mr. speaker, I for one, frankly despair of deflecting the Government from its mad venture of defeating the purposes of the Constitution and polluting the administration. I am sorry to say it, but I must say that backed by majority—which is reluctant—I will not use stronger words—to distinguish between right and wrong, between proper and improper and between constitutional and unconstitutional, the Government will not obviously change its ways. Something extraordinary has to be done to make it change them. Some of us in course of time—I have not consulted my hon. Friends, but I am sure they will agree with me—will bring up a resolution for the amendment of the Constitution. The Constitution should contain a precise schedule of posts which and which alone can be excluded from the purview of the Commission. If the Constitution does not mention the actual posts, it may contain a precise definition of the nature of posts to be excluded. As a matter of fact, unless we do that, we shall come to have a kind of spoils system which dominated the administrative scene of America of nineteenth century. The twin essentials of efficient administrative machinery are, proper recruitment and a sound training of the personnel. Now, proper recruitment depends as much on the availability of proper material offering itself for recruitment as on the existence of objective and competent recruiting bodies. All modern Governments have such bodies. Our own Constitution has given us such a body. But, Sir, we have fallen into bad ways and we somehow use our Public Service Commission as sparingly as possible.

Sir, there are a number of other cases of irregular appointments and delays. But I shall pass over them because I want to use the next few minutes, at my disposal, to draw the pointed attention

of the House to the important matter relating to the composition of recruiting agencies in the State. Sir, I shall once again refrain from mentioning the names. But, kindly look at the first Para of the Report itself. It mentions names of two new members. The names are highly revealing.

Then, Sir, the Public Service Commission and the Subordinate Services Selection Board, which has wrongly deprived the Commission of the bulk of its work, have between themselves eight Members, five of whom are non-officials. All these five, without a single exception, have been politicians and have no obvious qualifications for the jobs than their affiliation to the ruling party. Of these eight dignitaries, four are matriculates or under-matriculates. Three of these eight dignitaries are immature persons, either still in their thirties or in their early forties. This is not the intention of the Constitution. You will be amused to know that one of these dignitaries has to his credit, or shall I say to his discredit, 4 or 5 recent fruitless attempts to pass the First Year of the Law Examination. They were recent attempts, but all fruitless. This state of affairs, I would say, has been produced by the deliberate decision of the Government to run the State and all its affairs like the affairs of a political party, a political caucus.

I for one sympathise with the soul of the late Dr. Ambedkar who had yielded, while piloting the Constitution Bill, to the demand that there should be a fair sprinkling of non-officials in recruiting bodies. He—the poor man—had the expectation that the Governments would be wise and reasonable and would not abuse the constitutional provisions for political ends or for political jobbery. Sir, the great man's soul must be writhing in pain at what is happening in this State in the field of recruitment of Members of recruiting bodies. Here, again, criticism of Government's actions would be no remedy. The Government is impervious to all criticism. It is indeed contemptuous of criticism. Its favourite method of answering criticism has been not to answer the criticism but to abuse the critics. I have been abused a number of times by some of the colleagues of the Chief Minister. I will not take notice of that abuse because I consider it beneath my dignity to take notice of that. But that is their favourite method. Let us see how they meet the criticism today. In my view, Sir, the only effective remedy is the amendment of the Constitution. The Constitution must provide that non-official members will be chosen on the basis of tangible educational qualifications and experience and not on the basis of their party bearings. The original expectation of the fathers of the Constitution was that healthy conventions, would grow to give, like flexible cushions, needed support to written words of the Constitution. That expectation has been belied, at least in this State. All that we have been able to produce is thorny bushes, harsh bushes with poisonous thorns, on which the Constitution can rest, only to bleed and which will poison the entire body politic.

Just a word more and I close. This is about the methods which the Commission follows for recruiting services. Of course, there is so much to say about the futility of the qualifying tests and about the unsatisfactory nature of the Commission's system of interviewing the

[Chaudhri Hardwari Lal]

candidates, competitive examinations and all that. But, these are all technical matters likely to consume a great deal of the time of the House, and I will not go into details. On the basis of what I have seen abroad of the Recruiting Agencies a few years ago, I shall draft a Report which will be submitted to the Government. I hope it will then be passed on to the Commission as well.

I shall now take a minute or two to draw the attention of the House to the unsatisfactory way of filling the posts connected with the development work in rural areas, such as B. D. Os., Panchayat Officers, etc. The only method for filling these posts, which is known to the Commission, is competitive selection from applicants irrespective of the Region they hail from. Sir, this method is unsatisfactory for two reasons. I shall specially invite the Chief Minister's attenton, to this matter. It is essential that a person to be appointed in a particular region must have an intimate knowledge of the problems of the people and of the area concerned. If our recruiting principles do not meet that need, development work is bound to be hampered. A man from Amritsar District may not be able to do effective work in a District in the Hindi Region because of his lack of knowledge of the local conditions there. But that is the method of the Commission. Secondly, Sir, the Hindi Region includes hilly areas also. Of course, hilly areas have been separated for development purposes. But, for a matter of convenience, I shall refer to the whole area as the Hindi Region. It is backward in point of education, and the present principles of recruitment do not ensure to the people of that area their proper share in the administration, In fact, they remain, even after these 17 years of independence, hewers of wood and drawers of water. Until a year ago, the Chief Minister had been holding out the promise that he would appoint some kind of special Development Committee to look into all these things.

Chief Minister : To whom did I make such a promise ? I want to know this just for information.

Pandit Chiranji Lal Sharma : I think such a Committee should be headed by Chaudhri Hardwari Lal.

Chaudhri Hardwari Lal : By appointing that Committee, Sir, the Chief Minister would have removed one of the chief grievances of the people of the area, against his Government. In any case, I do not know how his mind is working at present. But, I am quite sure that for proper development work, it is very very necessary that posts relating to development work should be filled up, not on the present basis, but on regional basis. That will accelerate the tempo of development. If the Government agrees, they should issue necessary instructions in this regard.

Thank you very much, Sir, for your indulgence.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the annual Report on the working of the Punjab Public Service Commission for the year 1962-63, which was laid on the Table of the House on the 4th March, 1964, be considered.

श्री बलरामजी दास टण्डन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : स्पीकर साहिब, आज इस हाउस में पब्लिक सर्विस कमीशन की रिपोर्ट के ऊपर जो बहस हो रही है उसके बारे में इस हाउस के अन्दर लगभग पिछले कुछ सालों से हमेशा बहस होती आई है लेकिन हमें अफसोस यह है कि शायद पंजाब की हकूमत इन बातों की तरफ ध्यान देने की ज़रूरत नहीं समझती। हमारे विधान के अन्दर कुछ बातें पवित्र धरोहर के रूप में आई हैं। और जब विधान बना तो इस दृष्टि से कि हम डैमोक्रेटिक ढांचे को सही तौर पर कामयाब बना सकें। दो तीन बातें उसमें खास तौर से प्रोवाइड की गई हैं। उसमें सबसे पहली तो यह है कि जो कानून बनाने का अदारा है, जिसे हम लैजिस्लेचर कहते हैं, वह वजूद में आया और दूसरी बात यह की गई है कि जो कानून बनने के बाद उसको लागू करने वाली मशीनरी है जिसे हम ऐग्ज़ैक्टिव कहते हैं और उस के ऊपर भी ठीक से अमल हुआ या कि नहीं उसको देखने के लिए हमारे विधान ने ज्युडीशरी बनाई। लेकिन आज हम देखते हैं कि वह ताकत जिसने यह देखना है कि कानून को ठीक तरह से लागू करवाया जाए उस को चैलेंज करने वाला हज़ारों और लाखों में एक होता है इस का पता हमें जो कोर्ट्स में केसिज़ आते हैं वहां से लगता है। मिसाल के तौर पर इन्कम-टैक्स हिन्दुस्तान में सब जगह लागू होता है, इसी तरह सेल्ज़-टैक्स लागू होता है और पिछले दिनों जो प्रोफैशनल-टैक्स लगा था वह पंजाब सरकार ने ही, सारे भारत में और कहीं नहीं है, यहां पर ही लगाया था। आप देख सकते हैं कि उन में से कोर्ट्स में चैलेंज कितने लोगों ने किया है। वह हजारों और लाखों में एक आदमी होगा जो कोर्ट्स में ज्यूडीशरी का फैसला लेने गया होगा। इसलिए मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस से साफ ज़ाहिर है कि सब से बड़ी ताकत जिस के बल से हकूमत चलती है वह इस मुल्क की एग्ज़ैक्टिव फोर्स है। स्पीकर साहिब, आप जानते हैं कि फ्रांस में डैमोक्रेसी का ढांचा इतना कमज़ोर था कि वहां पर एक एक दिन के बाद हकूमत चेंज होती रही लेकिन ऐसे होते हुए भी अगर वहां के सारे शासन को किसी ने ठीक रखा तो वह वहां की एग्ज़ैक्टिव थी क्योंकि वह बहुत मज़बूत और इंडीपैंडेंट थी जैसे कि जूडीशरी होती है। स्पीकर साहिब, मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि पंजाब में जब से कैरों साहिब की हकूमत आई है तब से यहां पर कुरपशन का दौर दोरा खूब बलंद हुआ है। हमारे विधान की सब से बड़ी जो धारा थी उस के तहत पब्लिक सर्विस कमीशन बना था लेकिन इन्होंने उस को भी कुरप्ट बना कर उस में गिरावट लाने की कोशिश की है। किसी न किसी ढंग से वहां पर ऐसे आदमी मैम्बर बनाए हैं जो कि पोलीटीकली इन के साथ ताल्लुक रखते थे और जैसा उन को यह कहते हैं वैसा ही करवाते हैं। मैं कहता हूं कि अगर पंजाब की तरह यूनियन पब्लिक सर्विस कमीशन भी इन्हीं लाइन्ज़ पर सोचने लग जाए तो मुल्क का जो हशर होगा उस का आप अंदाजा लगा सकते हैं। पब्लिक सर्विस कमीशन में जो कि सेक्रिड इन्स्टीच्युशन है वहां पर पोलीटीकल लोगों को एप्वायंट करने का आखिर मतलब क्या है। इस का मतलब यह है कि यह चाहते हैं कि लोग इन के पीछे पीछे फिरते रहें और जिस को यह चाहें वहां पर सीलैक्ट करवा दें या न करवा दें। स्पीकर साहिब, जब आफिसर्ज़ के दिलों में यह बात घर कर जाए कि हमें जो हजारों रुपया तनखाहें मिलती हैं यह किसी खास पुलिटीकल पार्टी के लोगों की वजह से मिल रही है तो फिर वह इंडीपैंडैंटली और इम्पार्शल तरीके से कैसे अपनी ड्यूटीज़ सरअंजाम दे सकते हैं। मैं समझता हूं जहां पर ऐसे हालात हों वहां इस से बढ़ कर बदकिस्मती की बात और कोई

[श्री बलरामजी दास टण्डन]

नहीं हो सकती। स्पीकर साहिब, डैमोक्रेसी में हर पांच साल के बाद मिनिस्टर्ज़ और चीफ मिनिस्टर बदलते रहते हैं लेकिन अगर हमारे आफीसर्ज़ जिन्होंने अपनी उम्र का बेहतरीन हिस्सा मुल्क की सेवा के लिए लगाना है, आज उन के सोचने का ढंग यह बनेगा कि हम किसी की कृपा से नौकरी में बने हुए हैं तो मैं समझता हूं कि इस सूबे के लिए यह काला दिन है। जब से मुल्क आजाद हुआ तब से ही कांग्रेस गवर्नमैंट इस सूबे में राज कर रही है लेकिन यह काला दिन आज के चीफ मिनिस्टर के अहद में ही मिला है जब कि इन्होंने पब्लिक सर्विस कमीशन में पुलिटीकल आदमियों को लगाया है। मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि यहां पर ही बस नहीं की बल्कि जो छोटी सर्विसिज़ की सीलैक्शन करने के लिए सबार्डीनेट सर्विसिज़ सीलैक्शन बोर्ड बना हुआ है वहां पर भी ऐसी किस्म के अपनी पार्टी के मैम्बर बनाए हैं जिन के खिलाफ गंदी किस्म के मुकदमें चले थे, साथ ही उन की कोई खास क्वालिफीकेशन्ज़ भी नहीं हैं। मैं चीफ मिनिस्टर साहिब को कहना चाहता हूं कि न इनसान हमेशा रहता है और न ही हमेशा हकूमतें रहती हैं लेकिन जो कारनामे या कनवैंनशन्ज़ हों वह रहती हैं। इस लिए मैं कहूंगा कि आप इस तरह की गंदी कनवैंनशन्ज़ न कायम करें, बल्कि अच्छी कनवैंनशनज़ कायम करें, ताकि जो आने वाली संतानें होंगी वह उस के मुताबिक चलने की कोशिश करें। आज अगर हकूमत कोई गंदी कनवैंनशन् बनाती है तो कल को अगर कोई दूसरी पार्टी पावर में आ जाती है तो वह क्या कहेगी? आप ने जो तरीका एडाप्ट किया हुआ है उस से इस वक्त आप अपने खास पुलिटीकल धड़े के लोगों को आफिसर लगा लेते हैं। और पांच या दस साल के बाद कोई दूसरी पुलिटीकल पार्टी पब्लिक सर्विस कमीशन में अपने ख्यालात के आदमी लगाने की कोशिश करेगी और इस तरह से एक रेस सी शुरू हो जाएगी तो फिर सूबा कहां जाएगा। मैं कहता हूं कि चाहे एक आदमी कोल्ड स्टोर और सिनेमा बना कर करोड़ों रुपया कमा ले वह उतनी बुरी बात नहीं है जितनी कि जो कनवैंनशन्ज़ यह पब्लिक सर्विस कमीशन और सबार्डीनेट सर्विसिज़ सीलेक्शन बोर्ड में बना रहे हैं वह खराब हैं। इस लिए मैं चाहता हूं कि सरकार अपनी इस पालिसी को सुधारे और अच्छी कनवैंनशन्ज़ कायम करने की कोशिश करे। दूसरी बात यह मैं यह कहना चाहता हूं कि पब्लिक सर्विस कमीशन की परव्यू से जो पोस्ट्स निकाली जाती हैं उन की आखिर कोई हद होनी चाहिए और उस का बाकायदा कोई ढंग होना चाहिए।

[At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair]

यह नहीं कि सरकार के दिल में जो बात आती है और जो उसकी स्वीट विल में आए, खाह वह कितनी गलत बात क्यों न हो, कर दे। रही ऐमरजैंसी की बात यह थोड़ी देर के लिए छोड़ी जा सकती है।

Deputy Speaker: Please wind up.

श्री बलरामजी दास टण्डन: मैं सिर्फ दो चार मिन्ट लूंगा। अगर कोई टाइम लिमिट है तो बता दें मैं बैठ जाऊंगा।

उपाध्यक्ष: टाइम बड़ा लिमिटिड है और मैम्बर भी बोलना चाहेंगे। (Time at our disposal is very limited, some other hon. members would also like to speak.)

श्री बलरामजी दास टण्डन : मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस सरकार ने असिस्टैंट एडवोकेट-जनरल की पोस्ट बाहर निकाली और इम्परूवमैंट ट्रस्ट के जो चेयरमन हैं जिनको हज़ार डेढ़ हजार रुपए तनखाह देते हैं उनकी पोस्टें कमीशन के परव्यू से बाहिर निकालीं और उनपर ऐसे आदमी लगाए जो पुलिटीकली डिसग्रंटल्ड थे और जिनको यह चाहते थे कि उन को कहीं न कहीं प्रोवाइड किया जाए। अगर इन पोस्टों पर डेढ़ डेढ़ हज़ार रुपया तन्खाह देकर लंगड़े लूले आदमी जो खड़े भी नहीं हो सकते और फिज़ीकली फिट नहीं लगा दिए जाएं और महिज़ इसलिए लगा दिए जाएं कि यह जो इनके हवारियों का पिंगलवाड़ा है उसे सैटिसफाइड रखना है और अपने हाथ में रखना है तो यह हमारे लिए निहायत बदकिस्मती की बात है। फिर आप आनरेरी सब-रजिस्ट्रारों को देख लें जिनकी पोस्टों भी परव्यू से निकाली गई हैं कि वह क्या काम करते हैं। उनका तो पेशा ही पुलिटीकल काम करना है और इस सरकार को स्पोर्ट करना है और इस सरकार का पुलिटीकल काम करना है। मेरे एक भाई ने 62 साल की बात कही है। वह तो कमीशन ने कहा होगा लेकिन उनको शायद यह पता नहीं कि वह तो 62 साल की करते हैं यहां ऐसे लगे हैं और लगाए गए हैं जो 70 साल के हैं। आखिर वह किस मय्यार में आते हैं? वह मियार यही है कि यह सरकार और इसका चीफ मिनिस्टर अपने परवरदा आदमियों को प्रोवाइड करता है और अपनी गद्दियां बरकरार रखने के लिए अपने साथ रखता है। अगर ऐसी बात नहीं तो सरकार बेशक टैम्परेरी तौर पर तीन महीने के लिए उनको लगा ले और कमीशन को लिखा जा सकता है कि हम ने टम्परेरी तौर पर यह पोस्टें भरी हैं आप हमें सूटेबल आदमी भेजें और उनके लिए क्वालीफिकेशन जो होनी चाहिए वह कमीशन को भेजी जा सकती है लेकिन यह ऐसा नहीं करना चाहते। अफसोस की बात तो यह कि पहले पोस्टें होती थीं और उनके लिए सूटेबल आदमी ढूंडे जाते थे लेकिन इस राज में आज यह हालत है कि आदमियों के लिए सूटेबल पोस्टें ढूंडी जाती हैं ताकि उनको अपने अंगूठे तले रखा जाए। अगर एक आदमी मैट्रिक है, प्रभाकर किया है, दूसरा कोई काम किया है और उसके साथ कोई पुलिटीकल आदमी है तो यह कमीशन को यह लिखते हैं कि फलां पोस्ट के लिए ऐसा आदमी हो जिसकी क्वालीफिकेशन मैट्रिक हो, प्रभाकर हो तरजीह दी जाएगी और अगर उसने जेल काटी हो तो सब से बेहतर। गर्ज़ेकि उस आदमी की जो क्वालीफिकेशन हों वही लिख दी जाती हैं ताकि वही आदमी सिलैक्ट हो सके। यह हमारे सूबे के लिए बहुत बदकिस्मती की बात है (घंटी) इस लिए मैं सरकार से अर्ज़ करता हूं कि वह इन बातों पर ठंडे दिल से गौर करे और यह जो बैड कन्वेनश्न्ज़ सरकार कायम कर रही है इन पर सरकार को गौर करना चाहिए। जहां तक यह रिपोर्ट है मैं इसे इतनी अहमियत नहीं देता जितनी मैं इस बात को देता हूं कि यह सरकार कैसी कन्वैनशन्ज़ कायम कर रही है जिनको आने वाली जनरेशन ने फालो करना है। (घंटी) क्या इस सरकार ने यही कन्वैनशन्ज़ कायम करनी हैं कि हर जगह पुलिटीकल आदमियों को भरती करके विधान की पवित्र धारा को पोलियूट करना है। (घंटी) इस लिए मैं इस सरकार से, इसके चीफ मिनिस्टर से कहना चाहता हूं कि वह इन बातों पर गौर करें और गुड कन्वैनशन्ज़ कायम करें जिन पर चल कर आने वाली नसलें फखर कर सकें।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਸਪੀਚ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਹੀ ਗਲ ਕਹਿ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਲਈ ਨੋਟਸ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਲਈ ਨੋਟਸ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਡਿਸ-ਕਸ਼ਨ ਲਈ ਨੋਟਸ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੋਟਸ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਲੈਕਚਰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਦਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਨਮਿਆਂ ਤੇ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇ-ਜਿਜ਼ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾਲ ਕੀ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਲੈ ਕੇ ਕੀ ਕੰਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਡਰਸਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਵਿਧਾਨ ਇਲਾ-ਸਟਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਬੜੀ ਖ਼ੂਬੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਿਜਿਡ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਲਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਇਸ ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਸਾਨੂੰ ਠੀਕ ਲਗੇ ਅਸੀਂ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਨਾ ਜਾਪੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਰਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮੰਨਣੀ ਹੈ ਭਾਂਵੇਂ ਉਹ ਚੰਗੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਹਰ ਰਾਏ ਮੰਨ ਹੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ਰਾਵਾਂ ਦਾ ਵਖੇਵਾਂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਚੋੜ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਰਾਏ ਦਾ ਕਢ ਲੈਣਾ ਹੀ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਜਿਥੇ ਚੰਗੀ ਰਾਏ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀਂ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ ਪਰ ਜਿਥੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਰਾਏ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪੀ ਉਹ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਕੇਸ ਹਨ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਐਗਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨਾਲ ਐਗਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਰੋਜ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕੁਰਪਟ ਹਨ ਤੇ ਤਗੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੁਰੱਪਟ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਢ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਕਢਿਆ ਵੀ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਥੋੜੀ ਸਜ਼ਾ ਹੀ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ । ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ 3 ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਡਿਫਰ ਕਰਕੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਮਾੜੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕਢਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਡਿਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ 3 ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਡਿਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਬਾਕੀ

ਵੇਖ ਲਉ ਕਿਤਨੇ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਡਿਫਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 3 ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਂ ਇੰਡੀਵਿਜੂਅਲ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਕੇਸ ਉਸ ਅਫਸਰ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਕੇਰਾਲਾ ਵਿਚ ਅਲਮੂਨੀਅਮ ਦੇ ਕੰਨਡਕਟਰਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਾੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਕੰਡਕਟਰ ਖਰੀਦੇ ਉਹ ਡਿਫੈਕਟਿਵ ਸਨ, ਫਰਮ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਗੱਡੀ ਲਈ ਪਟਰੋਲ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਪੈਸੇ ਲੈ ਲਏ। ਫਰਮ ਤੋਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਿਰਾਏ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਟੀ. ਏ. ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ-ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਕਿਹੜੀ ਮਾੜੀ ਗਲ ਅਸੀਂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ? ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਅਫਸਰ ਨੇ ਟੀ. ਏ. ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਟਰੋਲ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮੀਸ਼ਨ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਰਾਏ ਰਖੇ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਇਹ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਮੌਰਲ ਗਿਲਟ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਲੀਗਲੀ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਬੇਸ਼ਕ ਮੁਜਰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਰਾਏ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਘਟ ਸਜ਼ਾ ਦਿਉ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਚਲਾਓ। ਲੇਕਿਨ ਕੋਰਪਸ਼ਨ ਦਾ ਕੇਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਫਰਮਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ, ਉਹ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ। ਫਰਮਜ਼ ਹੀ ਬਲੈਕ ਲਿਸਟਿਡ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਲਟੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਉਸ ਉਤੇ ਰੀਜ਼ੇਂਟਮੈਂਟ ਸ਼ੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਭੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਲਈ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਜਾਂ ਫੰਕਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 3 ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਡਿਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਐਗਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਡਾਊਟ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ 3 ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਸਖਤ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ। (ਵਿਘਨ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੜਾ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾ ਲਈਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਗਿਲਟੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਆਦਮੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਫੋਟੋ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਡਾਊਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ) (ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਮੈਨੂੰ ਅਫੋਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਭੀ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਮੋਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛਡਦੇ ਹਨ।

10.00 a.m.

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਫੌਰਨ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਸ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਟੀਸਾਈਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਟੀਸਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੇਸ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਗਿਲਟੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਨਕਰੀਮੈਂਟ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੇਸ ਰੈਫਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਇਨਕਰੀਮੈਂਟ ਅਸੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਐਗਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 3 ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਡਿਫਰੈਂਟ ਉਪੀਨੀਅਨ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਛਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਮਨਾ ਨਗਰ ਜਾਂ ਜਗਾਧਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਫਰਮ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਈਕਲ ਵੱਢੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਗਾਧਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਸਹੀ, ਆਪਣੀ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਦੋਸਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾ-ਈਕਲ ਕਿਉਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਵੱਢੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਿਆ ਹੈ? ਪਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਐਕਸਪਲੇ-ਨੇਸ਼ਨ ਠੀਕ ਤੌਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਢੀ ਭੀ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਫਿਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਟੀਸਾਈਜ਼ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹਾਊਸ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉੜਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ.........

Deputy Speaker; No please, take your seat.

Comrade Shamsher Singh Josh: I have a privilege to raise a point of order.

Deputy Speaker: The hon. Member should resume his seat.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਉਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਬਾਰੇ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ?

Deputy Speaker: This is no point of order.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਦਾਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਣਾ ਭੀ ਮਾੜਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

श्री जगन्नाथ: ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, मैडम।

Deputy Speaker: No please.

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । उपाध्यक्ष महोदया, मेरा प्वायंट आफ आर्डर बहुत जरूरी है । इस लिए मुझे प्वायंट आफ आर्डर रेज़ करने की इजाजत दी जाए ।

Deputy Speaker : No please. The hon. Member should resume his seat.

श्री जगन्नाथ : उपाध्यक्ष महोदया, मेरा प्वायंट आफ आर्डर बहुत ज़रूरी है । इस लिए मुझे ज़रूर इजाजत दी जाए ।

उपाध्यक्षा : आप प्वायंट आफ आर्डर रेज़ करके टाइम वेस्ट कर रहे हैं । आप बैठ जाएं । (The hon. Member is wasting the time of the House by raising point of order. He should resume his seat please.)

श्री जगन्नाथ : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरा प्वायंट आफ आर्डर बहुत ज़रूरी है । चीफ मिनिस्टर साहिब ने अपनी स्पीच में कहा है कि श्री बलरामजी दास टण्डन का नाम लेना बुरा है । मैं कहना चाहता हूं कि पंजाब की जनता मुख्य मन्त्री का नाम लेना बुरा समझती है . . . .

Deputy Speaker : This is not a point of order.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਈਕਲ ਕਿਸ ਸ਼ੇਪ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਠੀਕ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ? ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਘਟ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗਵਾਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਸ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਈ ਗਵਾਹੀਆਂ ਲੈਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਫਰਮ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਈਕਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਮਨ ਸੈਂਨਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਜਿਥੇ ਭੀ ਲਗਾ ਹੈ ਉਹ ਉਥੇ ਗਿਫਟ ਨਾ ਲਵੇ । ਪਰ ਉਹ ਅਫਸਰ ਉਥੋਂ ਟਰਾਂਸਫਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ 1 ਸਾਲ ਜਾਂ 2 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਗਿਫਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਚੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਬੇਫਾਇਦਾ ਕ੍ਰਿਟੀਸਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ....(ਸ਼ੋਰ)

उपाध्यक्षा : आप श्री बलराम जी दास टंडन का नाम अपनी स्पीच में न लें, कहीं फिर विघ्न न पड़ जाए (The hon. Chief Minister should not mention the name of Shri Balramji Dass Tandon in his speech lest there be interruptions again.)

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਪੋਰਟਸਮੈਨਸ਼ਿਪ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਪੀਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਟਰੇਯਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਇੰਟਰਪਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਅਜੇ ਧੌਣ ਵਿਚ ਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਅਫਸਰ ਕੋਲ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਈਕਲ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। (ਵਿਘਨ)।

(ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਦੋਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਪੀਚ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੰਟਰਪਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਬਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਛਪਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗੇ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਲੇਕਿਨ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਬਾਕੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਰੜਾ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਟੀਸਾਈਜ਼ ਕਰ ਲਵੇ ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਰਾ ਕਰੜੇ ਹੱਥ ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਫੀਸ਼ੈਂਸੀ ਅਤੇ ਆਨੇਸਟੀ ਦਾ ਸਰਟੀ-ਫਿਕੇਟ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਇਹੋ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ) ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਰੌਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਖਿਆਲਾਤ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੋ। ਇਥੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨ ਸੰਘ ਦੇ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣ ਦਿੰਦੇ। (ਵਿਘਨ) ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਛਿਆਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸ ਬੇਕਾਇਦਗੀ ਵਾਸਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਢਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰੱਪਟ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿਉ। ਜਿਥੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਬੇਕਾਇਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਨਸਲਟ ਕਰ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਤਾਂ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟਲੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਸ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋ। ਇਥੇ ਅੰਗੂਠਾ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਬਣਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ ਡਿਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਥੇ ਕਮਸ਼ਿਨ ਨੇ ਡਿਫਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਹ ਵੀ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿਉ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਗਲ ਇਹ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਪੋਸਟਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦੋ ਚਾਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵੀ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕਮੀ ਹੈ। ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਮੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਐਨੇ ਡਾਕਟਰ ਦਿਉ। ਅਸਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰ ਡੀਫੈਂਸ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ। ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਖਾਲੀ ਪਏ ਹਨ। ਡਾਕਟਰ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਂ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ

ਦੂਸਰਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਲਾ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਫੇਵਰਿਟਿਜ਼ਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੜਨ ਦਿੰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਟੀਸਾਈਜ਼ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰੋ ਪਰ ਕੰਮ ਤਾਂ ਨਾ ਰੋਕੋ, ਕੰਮ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਕਰੋ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਸੈਕ੍ਰਟਰੀ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੈਲਥ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀਲੈਕਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇ-ਕਰ ਕਹੋ ਤਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਰੂਵਲ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨਗੇ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਡਾਕਟਰ ਮਿਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੈਕਰੂਟ ਕਰ ਕੇ ਭੇਜੇ ਹਨ। ਕੀ ਕਰਦੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁਕ ਆਫਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ? ਮਾਸਟਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 62, 64 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ .... (ਵਿਘਨ) ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਰੱਬਾ ਬੰਦੀ ਵਿਚੋਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨੂੰ ਕਢਿਆ ਹੈ। ਰਿਜਿਸਟ੍ਰਾਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸੁਜੈਸ਼ਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਵਖੋ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਖੂਬੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਕੁਆਪਰੇਸ਼ਨ ਡੀਜ਼ਰਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਟ੍ਰਾਂਜ਼ੈਕਸ਼ਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿੰਨੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਸਚ ਮੁਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਫ ਹੈਂਡ ਤਾਂ ਫਿਗਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇੰਸਪੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ 50 ਲਖ ਤੋਂ 75 ਲਖ ਰੁਪਏ ਤਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਬਣੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਖੱਪ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਲੁਟੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੁਨਸ਼ੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਜਿਸਟਰਾਰ ਪੈਸੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੀਡਰ ਲੁਟਦੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਲਵੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇ..................

ਇਕ ਆਵਾਜ਼: ਪਠਾਨਕੋਟ ਵਾਲੇ ਚਮਨ ਲਾਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ....

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਜੇਕਰ ਸਬੂਤ ਦਿਉ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। (ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲਿਕ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)। ਮਲਿਕ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੁਹਾਡੀ ਗਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਝੁਠਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : सब खराब है ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਚੂੰਕਿ ਤੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮਾੜੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਬੂਤ ਦਿਉ.......................

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ: ਪੁਸ਼ਪਾ ਅਤੇ ਚਮਨ ਲਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ.................. .. (ਸ੍ਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)

Deputy Speaker : Shri Jagan Nath, if you will go on interrupt ing like this then I will have to name you.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਬੋਲਣੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਧਰ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸਿੱਧੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ 13 ਫੀ ਸਦੀ ਕੀਤਾ ਉਦੋਂ ਈਵੇਯਨ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਈਵੇਯਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਫੀਸਰ ਆਨ ਸਪੈਸ਼ਲ ਡਿਊਟੀ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਵਿਚੋਂ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਕੱਢੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਘਾਟਾ ਵਖਾਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਪਤਾ ਤਾਂ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੱਟੀ ਵੇਚੀ, ਕਿੰਨਾਂ ਪੈਸਾ ਸੀ ਔਰ ਕਿੰਨਾ ਬਕਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀਆਂ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਤੁਸਾਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਜਿਹੜੇ ਪਿੱਛੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਆ ਗਏ ਨੇ? ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਫਰਕ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਵਾਲ ਗੱਲਾਂ ਸੁਨਣ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੁਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਹੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੀਕੇਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਕਰੈਡਿਟ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰੀ ਵੇਲੇ। ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਪਏ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸੇ ਹਫਤੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕੀ ਇਹ ਕਰੈਡਿਟ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ? ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਅਜ ਕਿਉਂ ਕਿਸਾਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਗਲ ਵਿਚ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੁਨਸ਼ੀ ਕੋਲੋਂ, ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਕਢ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਲਿਆ? ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਹੋਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ ਪਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਪਰਤਿਸ਼ਠਤ ਸੱਜਨਾਂ ਨੂੰ—ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਔਰ ਦੂਜੇ ਸਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕਰੈਡਿਟ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਨਿੰਦਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਨਿੰਦਣ ਦਾ ਹੀ ਤਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਸਿਰਫ ਇਸ ਐਟੀਚਿਊਡ ਨਾਲ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਔਰ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਧਰ ਬੈਠਣ ਦੀ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਪਏ ਹੋ (*cheers from the Treasury Benches*)

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ: ਇਹ ਸਾਡੇ ਭਾਵ ਨੇ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਭਾਵ ਨੇ? ਕੋਈ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਰੀਪੋਰਟ ਅਜ ਜ਼ੇਰੇ ਬਹਿਸ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਥਾਨ ਸਾਡੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਨੇ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਔਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਭਾਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੁਣਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਉਹ ਰਾਏ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਗਲਤ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਗਲਤ ਹਨ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਗਲ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ਼ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਇਰਾਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਰਾਜਸੀ ਮੁਕਸਦ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਕੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰਾ ਅਖਤਿਆਰ ਵਿਚੋਂ ਕਢਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਰਾਜਸੀ ਮਨੋਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਉ। ਰਾਜਪੁਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਫੇਲ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਐਕਸ ਸਸ਼ਲਿਸਟ ਹੈ।

Minister for Revenue (S. Ajmer Singh) : Madam, I rise on a point of Order. The hon. Member is referring to the appointments which do not fall within the purview of the Public Service Commission. These Sub-Registrars are not mentioned in this Report, at present under discussion and they are working honorarily on commission basis.

उपाध्यक्षा : आप को पता है कि आम तौर पर इधर उधर से प्वायंट आफ आर्डर भी ऐसे किए जाते हैं जो रैलेवेंट नहीं होते मेम्बर साहिबान भी बोलते हुए रैलेवेंट नहीं रहते और जब उनको रैलेवेंट होने के लिए कहा जाए तो उसपर भी प्वायंट आफ आर्डर उठाए जाते हैं। बहर हाल कामरेड शमशेर सिंह जी आप अपनी स्पीच ही करें। (The hon. Members are aware that usually such points of order are raised from this side or the other as are not relevant. Even the members while speaking become irrelevant and when they are asked to be relevant, points of order are raised on that. Any way I would request the hon. Member, S. Shamsher Singh Josh, to continue his speech.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਸਪੀਚ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਐਕਸ ਸੋਸ਼ਲਿਟ ਹੈ। ਔਰ ਇਹ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਇਕ ਬੜੇ ਵਡੇ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਮਤੇ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸਾਡੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ—ਅਲਗ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਸਾਮੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚੋਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਕਢ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦਾਨਾ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਇਕ ਬੰਦਿਆਂ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਮੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਸੀ ਅਸਰ ਹੇਠ ਨਾ ਆ ਸਕਣ। ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਕੇ ਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਬਣੀ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਉਥੇ, ਜਿਥੇ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਅਡ ਹੈ, ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਡ ਬਣੀ ਹੈ, ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਅਡ ਬਣੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਚੌਥਾ ਵਿੰਗ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਵਿਚ ਸਹੀ ਆਦਮੀ ਚੁਨਣ ਲਈ ਅਲਗ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਜਿਹੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਮਨੋਰਥਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਥੇ ਵੀ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮੱਖ ਰਖਕੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਦੀ 1948 ਦੀ ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਉਤੇ ਸੱਟ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਟਾਊਨ ਪਲੈਨਰ, ਆਰਕੀਟੈਕਟ, ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ-ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ—50 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 150 ਰੁਪਏ ਤਕ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਅਲਗ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਕ ਸਟੈਚੂਟਰੀ ਬਾਡੀ ਨਹੀਂ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ। ਅਪਣੀ ਹਦ ਵਿਚ ਹੀ ਬੋਲੋ, ਫੇਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। (The hon. Member is a seasoned parliamentarian. He should try to be relevant lest some point of order should be raised again.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਕਢਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਇਰਰੈਲੇਵੈਂਟ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਪੋਰਟਸ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਢਿਆ। ਬੀ. ਡੀ. ਓਜ਼ ਦੀਆਂ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਕਢੀਆਂ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਕਰੇ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਸਪੋਰਟਸ ਦੀਆਂ ਔਰ ਮੈਡੀਕਲ ਰੀਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਵਿਚੋਂ ਕਢੀਆਂ। ਫੇਰ ਮੈਡੀਕਲ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ—ਅਸਾਮੀਆਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਈਆਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਐਕਸੈਪਸ਼ਨਲ ਕੇਸਿਜ਼ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਅਸਾਮੀਆਂ ਕਢ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਟੈਂਪਰੇਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਲਵੇ। ਜਦ 50 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 150 ਰੁਪਏ ਤਕ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਬੋਰਡ ਹੈ, ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਤਨਖਾਹ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰੈਕਰੂਟਮੈਂਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੀਜੀ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਜਾਂ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਸਾਫ ਔਰ ਸਿਧਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਰਤੀ ਕਰ ਸਕਣ ? ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਢੰਗ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੋਰੇਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਔਰ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਕ ਢੌਂਗ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਡੀਕਲ ਰੀਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਢਿਆ, ਹੋਰ ਦੀਗਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਢਿਆ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਢਿਆ ਔਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਮੈਡੀਕਲ ਰੀਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਔਰ ਦੋ ਚਾਰ ਹੋਰ ਸੱਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਰਬੜ ਸਟੈਂਪ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਪ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਜੋ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਰਵਿਊ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪੋਸਟਾਂ ਕਢ ਲਈਆਂ ਜਾਂ-ਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਡੀਕਲ ਰੀਸਰਚ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੀਚਿੰਗ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁਲਾਟੀ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੀਚਿੰਗ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਹ ਪੋਸਟਾਂ ਇਸ ਅਦਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗਲ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਰਵਿਊ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਿਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇਰ ਲਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਡਾ-ਇਰੈਕਟਰ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪੋਸਟ ਮਾਰਚ, 1962 ਵਿਚ ਕਰੀਏਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਔਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸੰਬਰ, 1962 ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਔਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਹ ਪੋਸਟ ਦੇ ਲੈਣ ਲਈ ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਪਾਸ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਰ ਲਗਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਪਰ ਆਪ ਦੇਖੋ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਉਸ ਪੋਸਟ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਿਚ 9 ਮਹੀਨੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਪੋਸਟ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ $2\frac{1}{2}$ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੰਦੇ।

ਫਿਰ ਮੈਡੀਕਲ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ—

"1. ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਯੋਗਤਾ ਪਰਾਪਤ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣ ਦੇ ਫਲ ਰੂਪ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰ-ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਇਸ ਥੁੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਨਿਜੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇ ਤਨਖਾਹ ਸਕੇਲਾਂ ਜਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਪਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਆਦਿ ਲਈ ਇਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

2. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 320 (3) ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧ ਦੀ ਕੇਵਲ ਅਸਾਧਾਰਣ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਉਚੇਚੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਾ ਕਾਫੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ-ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਤਦ-ਅਰਥ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ।

3. ਕਮਿਸ਼ਨ, ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਤਵ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ-ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਤਦਅਰਥ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।"

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਬੋਲਣ ਲਗਿਆਂ ਆਪ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖੋ ਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। (While speaking the hon. Member should always bear in mind that there are still many others who have yet to speak.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵਰਡਿਕਟ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅਫਸਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਰੀਸਰਚ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਐਕਸ. ਈ. ਐਨ. ਦੇ ਗਰੇਡ ਦੀ ਪੋਸਟ ਤੇ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟਲ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੇ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਟੈਂਪਰੇਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਆਸ ਰੀਸਰਚ ਸਰਕਲ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪੋਸਟ ਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਥੇ ਇਹ ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਸ ਪੋਸਟ ਦੇ ਕਰੀਏਟ ਕਰਨ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਹ ਕਰੀਏਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਔਰ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਰਵਿਊ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 62 ਸਾਲਾ ਡਾਕਟਰ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ....(ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਦਫਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਰਹੇ। (Even though I have asked the hon. Member thrice to resume his seat yet he is on his legs.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਬਸ ਜੀ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਭਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਡਵਰਟਾਇਜ਼ਮੈਂਟ ਵੀਕਲੀ ਯਾਨੀ 7 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਅਮਰਜੈਂਸੀ ਕਰ ਕੇ ਇਹ 15 ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਦੋ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਉਹ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਐਡਵਰਟਾਇਜ਼ਮੈਂਟ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਔਰ 7 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ।

Deputy Speaker : Sardar Gurnam Singh Jee.

Chaudhri Hardwari Lal : On a point of Order, Madam. Will you kindly so arrange the debate on this motion, that I get a few minutes for giving reply to the debate ?

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर यह डिबेट सिर्फ दो घंटे ही होनी है फिर तो बड़ी मुश्किल बात है। आपोज़ीशन के तीन मैम्बर साहिबान बोल चुके हैं और गवर्नमैंट बैंचों की तरफ से अभी सिर्फ एक ही बोले हैं, और सरदार अजमेर सिंह जी और मैं दोनों इस पर कुछ बोलना चाहते हैं। अगर आप यह ज़रूरी समझती हैं कि गवर्नमैंट का प्वायंट आफ व्यू भी दिया जाए तो ज़रूरी है कि अब हमें बोलने दिया जाए।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਰਾਏ ਕੋਟ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮਾਫ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ਮਗਰ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਐਸੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਡਿਫਰੈਂਸ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਾਂ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹਨ ਔਰ ਇਸੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਔਰ ਅਪੀਲ ਰੂਲਜ਼, ਜੋ 1951 ਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ ਔਰ ਅਗਰ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਵਿਚ ਕਸੂਰ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਸ ਐਸੇ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਸਮਿਸਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਇਨਕਰੀਮੈਂਟ ਸਟਾਪ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਵਿਚ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਦੋਨੋਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਤਸਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਰੱਪਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਰਕਾਰ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਚਾਰਜ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਅਪਰਚੂਨਿਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਔਰ ਕੋਈ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਔਰ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਦੇ ਕੁਚਲਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇਕ ਪਰਮਾਨੈਂਟ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹਨ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਬਲਿਕ ਵੀ ਸੈਟਿਸਫਾਈਡ ਹੈ ਔਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵੀ ਸੈਟਿਸਫਾਈਡ ਹਨ। ਪਰ ਇਥੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੈਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਨੇ ਫਰਜ਼ ਕੀਤਾ 'ਏ' ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਲਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ 'ਬੀ' ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਰੀ ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਦਿਲਾਉਣੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕੋਈ ਮਾਲ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਡਿਪਿਊਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਮੁਫਤ ਤਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਲ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮਗਰ ਸਾਡੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਮਾਲ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਥੋਂ ਸਾਈਕਲ ਲੈ ਲਿਆ ਮਗਰ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਬੂਤ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਿਹੜੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੀ ਪਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੈਕਰੂਟਮੈਂਟ ਵਾਸਤੇ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੀ ਰਾਏ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਔਰ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹੋਏ। ਔਰ ਅਗਰ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੁਰਮ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਡਿਸਮਿਸਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੇਖੋ ਇਹ ਬੜੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਫਸਰ ਨੇ, ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਐਕਸ ਈ. ਐਨ. ਆਦਿ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਡਿਸਮਿਸਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸਬੂਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਜ਼ਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਬੂਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਹਾਊਸ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਸੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਬੂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਏ ਇਹ ਛਡ ਦੇਣ ਔਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦੇਣ। ਇਹ ਡਿਫਰੈਂਸ ਹੈ ਪੁਲਸ ਸਟੇਟ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ। ਮੈਂ ਬਸ ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਡੀਟੇਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਫੰਕਸ਼ਨਜ਼ ਆਰਟੀਕਲ 320 ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ :

> The Union Public Service Commission or the State Public Service Commission, as the case may be, shall be consulted —

ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਕਲਾਜ਼ਾਂ (a), (b), (c), (d) ਵਗੈਰਾ ਹਨ ਮਗਰ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਫੰਕਸ਼ਨਜ਼ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਕ ਪ੍ਰੋਵਾਈਜ਼ੋ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਐਕਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੰਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਚਲਦੇ

ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਸਪਿਰਿਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਪ੍ਰੋਵਾਈਜ਼ੋ ਇਹ ਹੈ:

Provided that............the Governor as respects other Services and posts in connection with the affairs of a State, may make regulations specifying the matters in which either generally, or in any particular class of cases or in any particular circumstances, it shall not be necessary for a Public Service Commission to be consulted.

ਇਹ ਤਿੰਨ ਲਾਈਨਾਂ ਬੜੀਆਂ ਅਹਿਮ ਹਨ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਜਨਰਲੀ ਕਰੇ, ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਲਾਸ ਆਫ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਕਰੇ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਆਫ ਦੀ ਕਾਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੀਤਾ, ਸਿਵਾਏ ਇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਵਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੀ ਨੂੰ ਜਸਟੀਫਾਈਡ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਪਰ ਇਸ ਵਲ ਜਾਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਿਕ ਐਂਡ ਚੂਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਕ ਸਬਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਭੁਲ ਗਏ ਕਿ ਰਿਸ਼ਵਤ ਉਸ ਦੇ ਉਥੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਦ ਕੀਤੀ। ਖੈਰ ਮੈਂ ਇਨਡੀਵਿਜੂਅਲ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਪਿਰਿਟ ਆਫ ਦੀ ਕਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ you shall consult the Public Service Commission. Then certain proviso has been made ਜਿਸ ਦੇ ਥਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਗਰ ਇਸ ਦੀ ਇਹ ਸਪਿਰਿਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਿਕ ਐਂਡ ਚੂਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਮਰਜੈਂਸੀ, ਵੇਲੇ, ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮੈਟਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਸਖਤ ਸਿਚੂਏਸ਼ਨ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਲਵੋ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਉਹ ਆਦਮੀ ਲਾਇਕ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਲੈਕਟਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਤਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਿਕੰਮੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਉਣਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਢ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

उपाध्यक्षा : इस मोशन के लिए बिजनेस एडवाइज़री कमेटी ने दो घण्टे तय किये हुए हैं मगर यह चेयर के लिए ठीक बात नहीं है कि उस में से एक घंटे से ज्यादा समय तो अपोज़ीशन ले जाए। (विघ्न) फिर अभी उन का राईट आफ रिप्लाई भी है। इस लिये इधर वालों को ज्यादा टाईम देने के लिये अगर हाउस इजाज़त दे तो इस बहस को आधा घन्टा के लिये बढ़ा दूं ? Is it the pleasure of the House ? (The Business Advisory Committee has allotted two hours for the discussion on this motion but the Opposition has already taken more than one hour (interruption). They have yet the right of reply. The Chair cannot justify this allotment of time. If the House permits then the time for this discussion may be extended by half an hour to allow more time to the Government Benches. Is it the pleasure of the House ?)

Captain Rattan Singh : No, Madam. We have yet to consider the report of the Electricity Board. ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

उपाध्यक्षा : तो क्या हाउस की इजाज़त है कि 15 मिनट यह बहस बढ़ा दी जाए ?
(Then is it the pleasure of the House that the time for discussion on it may be extended by 15 minutes ?)

आवाजें : हां जी ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੀ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਮੁਫੱਸਲ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂ ਪਰ ਇਤਨਾ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੀ ਦੇ ਸਕਾਂਗਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਗਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਤਿੰਨ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲੋਂ ਡਿਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਪੋਸਟਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਰਵਿਯੂ ਵਿਚੋਂ ਕਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਹ ਠੀਕ ਸਮਝਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਡਿਫਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਆਨ ਸਰਟਨ ਗ੍ਰਾਊਂਡਜ਼। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਫਾਈਲ ਨਹੀਂ, ਕੇਸ ਨਹੀਂ, ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਮਗਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੈਬੀਨਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਬਾਡੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਅਗਰ ਉਹ ਡਿਫਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਡਿਫਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕੇਸ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੇ ਵੀ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਕੋਰਟਸ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ। ਮਗਰ ਇਹ ਗਲ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਕੇਸ ਵਿਚ ਅਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਲਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਡੇ ਟੂ ਡੇ ਵਰਕਿੰਗ ਵਿਚ ਦਿੱਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ 29-30 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਵੀਡੈਂਸ ਨੂੰ ਤੋੜ ਮੋੜ ਕੇ, ਗਵਾਹ ਘੜ ਕੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਬੈਨੀਫਿਟ ਆਫ ਡਾਊਟ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਲੋਕ ਐਕੁਇਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਗਰ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਐਕੁਇਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਤਾਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲਖਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਰਿਕਰੂਟਮੈਂਟ ਵਗੈਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ 24 ਸਫੇ ਤੋਂ 71 ਸਫੇ ਤਕ ਦੇਖੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਕ ਕਾਲਮ ਹੈ 'whether Commission's recommendations were accepted or not ?' ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 'Commission's recommendations were accepted' ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਡਿਫਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਅਫਸਰ ਮੁੱਕਰਰ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਡਿਫਰ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹੇ ਡਿਫਰੈਂਸਿਜ਼ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਨ ਦੀ ਇੰਟਰੈਸਟ ਆਫ ਦੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਰਕ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਮੋਟਿਵ ਐਟਰੀਬਿਊਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਅਫਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਲ ਸਾਰਟਸ ਆਫ ਥਿੰਗਜ਼ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਫੇਵਰਿਟਿਜ਼ਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਡੀਮਾਰਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਗਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ? ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਗਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਭਦਾ ਹੈ। ਡਿਸਗ੍ਰੰਟਲਡ ਆਦਮੀ ਐਪਰੋਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗਲ ਨੂੰ ਮੋੜ ਤੋੜ

ਕੇ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਗਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਜੋ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੋਟਿਵ ਹੈ? ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ in the interest of the clean administration. ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਲ ਨਾਲ ਮੋਟਿਵ ਅਟੈਚ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਵਡੀ ਗਲ ਇਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ 7 ਪੋਸਟਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਰਵਿਊ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਪੋਸਟ ਨੰਬਰ 7 ਤੇ ਹੈ "Post created in connection with the National Emergency." ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਵੀ ਐਗਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

This was in accordance with the action already taken by the Government of India. The Commission agreed to the Government proposal.

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੀ ਨੰਬਰ 6 ਤੇ ਪੋਸਟ ਹੈ "Posts of Assessing authorities under the Temporary Taxation Bill."
ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਵਿਊ ਤੋਂ ਕਢ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ:

Government accepted the advice of the Commission and referred the cases of promotions, transfers for their approval.

ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਰੈਫਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੰਨ ਲਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੈ ਨੰਬਰ 5 ਤੇ "Director of Marketing, Punjab." ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਡਿਫਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਪੁਆਇੰਟਮੈਂਟ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ if the Government behaved like this ਫਿਰ ਤਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਡਿਸਕਰੀਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਲਾਹ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਪੋਸਟ ਨੰਬਰ 4 ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਹੈ—

"Appointment of I.A.S. Officers against non-cadre posts."

ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—

The Commission agreed to the appointments of I.A.S. Officers against non-cadre posts' being taken away from their purview but they did not see any justification for such action in so far as the appointments of 'Non-I.A.S. Officers against ex-cadre posts' were concerned, adding that if there were really capable and good non-cadre officers and it was proposed to appoint them to ex-cadre posts, their cases may be referred to them for approval in the usual manner.

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੈ ਨੰਬਰ 3 ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੋਸਟਾਂ ਹਨ " coaches in the sports department" ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਤੁਸੀਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਐਗਰੀ ਕਰੋਗੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਕੇਸ ਕੋਚਿਜ਼

[Revenue Minister]

ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਾਤੀ ਤਜੁਰਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਡਿਸਕਰੀਸ਼ਨ ਨਾ ਵਰਤਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾੜੀਆਂ ਨੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਉਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਨਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਖਿਲਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਾ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦਾ ਗੁਸਤਾਖੀ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਸ ਜੇਕਰ ਇਹ ਪੋਸਟਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਰੀਕਾਰਡ ਵੇਖਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਆਲੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵੇਖਣੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਿਊ ਤੋਂ ਕਢ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਪੋਸਟਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਰੀਏਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਕਿ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਖਿਲਾੜੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਉਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਭਰੂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਪਰੇਰੇ ਜਾਣ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਫੇਵਰਿਟਿਜ਼ਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ। It was only to appreciate the talent of sportsman ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਐਨਕਰੇਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਿਊ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਨੰਬਰ ਦੋ ਤੇ ਹਨ "Posts in the Medical Department" ਇਹ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਬਹੁਤ ਘਟ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਾਈਵੇਟ ਪਰੈਕਟਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ 100—150 ਡਿਸਪੈਨਸਰੀਆਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਡਾਕਟਰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਨਖਾਹ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅਲਾਊਂਸਾਂ ਦੀ ਐਲਿਉਰਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਟੈਂਪਟੇਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆ ਜਾਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਇਸ ਲਈ let us go to them. ਬਾਹਰੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟਰਮਜ਼ ਸੈਟਲ ਕਰ ਕੇ ਜਾਂ ਕਾਡਰ ਹੋਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਏ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟ ਅਪੁਆਇੰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਵਰ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਸਟ ਕੇਸ ਹੈ ਨੰਬਰ 1 ਤੇ "Special Collector in the Stamps and Registration Branch of the office of the Financial Commissioner, Punjab" ਅਤੇ ਇਹ ਲਾਸਟ ਕੇਸ ਹੈ। ਲੈ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਮਾਰਕਟਿੰਗ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਟੈਪ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਈਵੇਜ਼ਨ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ his honesty is above board. ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫੇਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਜੋ ਤਨਖਾਹ ਸਬ-ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਵਜੋਂ ਸੀ ਉਹੀ ਹੁਣ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਨਾਨ-ਆਫੀਸ਼ਲ 65 ਸਾਲ ਤਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ 65 ਸਾਲ ਤਕ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਮਰ 62 ਸਾਲ

ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚੋਰ ਮੋਰੀਆਂ ਫੜਨ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਈਵੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਫਲਾਜ਼ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਆਡਿਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਵਾਊਚਰ ਵਗੈਰਾ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਰਸੀਦਾਂ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀਡ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਰਵਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਈਵੇਜ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ thousands of rupees additional ਸਿਕਉਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਪ੍ਰੋਕਿਓਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਅੰਡਰਵੈਲਯੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰ ਤੁਰ ਕੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੂਜ਼ਫੁਲਨੈਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਕਮਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਇੰਨੀ ਕੁ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਫੇਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਬਾਕੀ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਾਕਫ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਨਾਨ-ਅਫੀਸ਼ਲ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਵਾਕਫ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਾਕਫ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਆ ਸਕਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਨਾਨ-ਅਫੀਸ਼ਲ ਹੀ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਹ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੁਆਇਟ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ। ਬਾਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਨ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਜਾਂ ਕਾਡਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਬਾਡੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹਾਈਐਸਟ ਰਿਸਪੈਕਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਕਿਤੇ ਵੀ ਡਿਫਰੈਂਟ ਰਾਏ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਆਰਗੂਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। They have argued rigmarole. ਫਿਰ ਹਰ ਕੇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਡਿਫਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤਿਨ ਕੇਸ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਿਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ throughout the year hundreds and thousands of cases pass through them. ਜੋ ਕੁਝ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਐਗਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਾਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਲ ਰਾਈਟ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ in the interest of Government work ਡਿਫਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਚੌਧਰੀ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਸੁਪਰਲੇਟਿਵ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲਾਕੇ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ these harsh words do not either break bones or make sound arguments. This is what I would say.

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरे पास इतना वक्त तो नहीं होगा कि मैं उन सब बातों का जबाव दे सकूं जो इधर के और उधर के मेम्बरान ने कहीं हैं और जिन जिन प्वायंटस और केसिज़ का उन्होंने ज़िक्र किया है। लेकिन मैं इतना ज़रूर कह दूं कि वह किसी वक्त संजीदगी से इस बात पर विचार करें कि उनके अपने जो रोज़ ब रोज़ के आरगूमेंट्स होते हैं उनमें कितनी कंट्राडिकशन होती है। और मुझे तो ऐसा दिखाई देता है कि जब कोई बात उनको जिस ढंग से सूट करती है यह उसी

[गृह मन्त्री]

ढंग से करते हैं। उसी बात को यहां पर बहस में लाकर वह कहने का यत्न करते हैं। मैं और बातों में जाना नहीं चाहता महज़ आज की बातों का ही ज़िक्र करूंगा। मेम्बर साहिबान पहले तो पब्लिक सर्विस कमीशन की रिपोर्ट पर रिलाई करते हैं इस पर इनहसार करते हैं। मगर जब वक्त दिया जाए तो रिपोर्ट की बेसिज़ पर गवर्नमेंट की कड़ी नुक्ताचीनी करते हैं। पब्लिक सर्विस कमीशन के परसानल पर कड़ी नुक्ताचीनी करते हैं। इन की बहस से यह ज़ाहिर होता है कि जैसे उनको पब्लिक सर्विस कमीशन की कन्स्टीच्यूशन पर कोई भरोसा ही नहीं है। यहां पर उन को इस बात का मौका दिया जाता है कि वह इस रिपोर्ट पर विचार करें और इस पर रिलाई करें। आप गवर्नमेंट पर सख्त से सख्त नुक्ताचीनी करें, मगर यह बात उन को शोभा नहीं देती कि वह पब्लिक सर्विस कमीशन के परसानल पर, इस की कान्स्टीच्यूशन पर कड़ी नुक्ताचीनी करें। इस बात का मुझे बहुत ही अफसोस है कि पब्लिक सर्विस कमीशन के परसानल का यहां पर ज़िक्र किया गया है। ऐसी बातें करना मुनासिब नहीं। अगर वह इस बहस के दौरान कमीशन की फंकशनिंग के मुताल्लिक इस हाउस में कुछ कहते तब तो कोई वज़न होता, किसी फैसला में गुड फेथ न होने की बात करते तब भी कोई बात थी मगर इस बहस से तो यह ज़ाहिर होता है कि मेम्बर साहिबान ने पब्लिक सर्विस कमीशन की रिपोर्ट पर ट्रस्ट ही नहीं किया जिस के ऊपर इन को रिलाई करना चाहिए था। मुझे इस बात पर सब से ज़्यादा हैरानी हुई कि अगर तो कोई मेम्बर आपोज़ीशन में बैठ कर बात करता है तब तक तो वह ठीक है। मगर जब उस मेम्बर को गवर्नमेंट एकसैप्ट कर लेती है और किसी जगह पर लगा देती है काबिल समझ कर तो यह कहते हैं कि उसे खरीद लिया गया है। (सरदार अजायब सिंह संधू की तरफ से विघ्न) मैं आपके मुताल्लिक भी बहुत कुछ जानता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕਹਿ ਦਿਉ ਫੇਰ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਜਦੋਂ ਵੇਲਾ ਆਏਗਾ ਕਹਿ ਦਿਆਂਗਾ।

Deputy Speaker : I would request the hon. Member not to interrupt.

गृह मंत्री : अगर गवर्नमेंट आपोज़ीशन से किसी को एक काम के लिए फिट समझती है और वह उसे कहीं लगा देती है तो यह कहते हैं कि इसे तो खरीद लिया गया है। अगर उसे गवर्नमेंट बैंचिज़ से लगाते हैं तो यह कहते हैं कि यह तो नैपोटिज़्म का मामला है। अगर कोई आदमी पुलीटीकल बिना पर इस हाउस में इन की तरफ बैठता है तो यह उस पर रिलाई करते हैं और कहते हैं कि यह इंटैगरिटी का आदमी है, ऐफीशैंट है, काबिल है और इस में हर बात खूबी की आ गई है। मगर वही आदमी अगर पब्लिक की ज़िम्मेवारी ले ले तो यह कहते हैं कि इस ने अपना मन फरोखत कर दिया है, बेइमान हो गया है, यह हो गया है वह हो गया है। मुझे इनकी आरगूमैंट्स में इतनी कंटराडिक्शन दिखाई देती है कि जिस की कोई मिसाल नहीं। इस के लिये इन को सोचना होगा। किसी आरगूमैंट् के आखिर कुछ बेसिज़ तो होते हैं, इस के आखिर कुछ रीज़न्ज होते हैं, कुछ सम्बन्धित और रैशनल बातें होती हैं जिन की बिना पर कोई दलील दी जाती है। मिसाल के तौर पर कुछ दिन हुए कि यहां पर हरिजनों का मामला उठाया गया। मैं किसी का नाम नहीं लेता लेकिन जितने भी हरिजनों के

हमदर्द थे उन सब ने कहा हम भी एक दिन की भूख हड़ताल करेंगे। अगर हम एक हरिजन को जो कि ग्रेजुएट भी है, इंटैलीजैंट भी है और जिसे मैं कह सकता हूं कि हरिजन मेम्बरों में से मोस्ट इंटैलीजैंट है, तो यह उसका मज़ाक उड़ाते हैं। मुझे इनकी इस तरह की बातें समझ में नहीं आतीं। क्या यह हरिजनों के हमदर्द कहला सकते हैं जब कि हम एक एफीशैंट हरिजन को यह समझ कर कि वह एक ला ग्रेजुएट है, इन्टैलीजैंट है, पब्लिक सर्विस कमीशन का मेम्बर बनाते हैं तो यह कहते हैं कि खरीद लिया गया है? यह हरिजनों से कहां की हमदर्दी है। मुझे तो ऐसे काबिल आदमी इस क्लास में बहुत कम नज़र आते हैं।

चौधरी दर्शन सिंह : आप उसे ला ग्रैजुएट कहते हैं, he has failed thrice in Law. वह तो ग्रैजुएट ही है।

गृह मंत्री : खैर, ग्रैजुएट ही सही। मैं अर्ज़ कर रहा था कि अगर कोई ऐसा हरिजन हो जो इस हाउस का मेम्बर रहा हो जब तक उस के साथ आप के पुलिटीकल संबंध अच्छे हों तब तक तो वह अच्छा है और कोई गल्ती नहीं करता मगर जब गवर्नमैंट इसी को एफीशैंट और इन्टैलीजैंट समझ कर लगाती है तो इस में सब बुराईयां आ जाती हैं। मैं किसी पोलिटीकल कनसिडेरेशन को न लेते हुए उस मैम्बर साहिब के मुताल्लिक कह सकता हूं कि गवर्नमेंट को ऐसे मेम्बर पर फखर है। (तालियां) आज अगर हरिजन क्लास से एक एफीशैंट आदमी को मेम्बर बना दिया जाये तो यह कहते हैं कि नेपोटिज़म आ गई है, वहां पर रीज़र्वेशन की बात नहीं है। मगर जब हरिजन भूख हड़ताल करते हैं, जो कि एक महज़ पुलिटिकल सटंट है तो यहां पर बड़े लम्बे चौड़े स्टेटमैंट्स दिये जाते हैं।

यहां पर आपोज़ीशन बैंचिज़ की ओर से मार्किटिंग बोर्ड की एक बात की गई थी। यह बात मैं उस वक्त भी कहता था और आज भी कहता हूं कि यह व्यक्ति लैजिसलेटिव असैम्बली के एक खास रुकन थे जो कि मोस्ट इंटैलीजैंट थे और एक कम्प्रीहैंसिव और कंसट्रकटिव हैड थे। इस हाउस की रवायात के मुताबिक जो काम भी उन्होंने किये हैं हमें उन पर फख्र है। हमें उन का रिगार्ड है। आज जब वह गवर्नमेंट की तरफ से लिये गए तो उन में कोई सिफत नहीं रही, मगर जब वह आपोज़ीशन में बैठ कर गवर्नमेंट पर नुक्ताचीनी करते थे तो उस वक्त वह बहुत लायक थे। गवर्नमेंट यह नहीं देखती कि वह आपोज़ीशन से है या किस तरफ से है, गवर्नमेंट ने तो उसे यह समझ कर कि वह इसके अहल हैं एक ज़िम्मेवारी सौंप दी है। मगर यह कहते हैं कि आपोज़ीशन का एक मेम्बर खरीद लिया है। यह नहीं कहते कि कम्पीटैंट आदमी को जो इसके अहल था लगाया गया है।

Chaudhri Darshan Singh : I rise on a point of Order. The Home Minister must give way.

Deputy Speaker : Unless I permit you, how can you ask the Home Minister to give way ?

Chaudhri Darshan Singh : Madam, I am on a point of order.

Deputy Speaker : What is your point of order ?

चौधरी दर्शन सिंह : मैडम, पंडित जी जिस कामरेड मुनी लाल को मार्किटिंग बोर्ड के साथ रैफर करते हैं This is not the same post. He is Chairman of the Marketing Board.

Deputy Speaker : This is no point of order.

गृह मन्त्री : मैं अर्ज कर रहा था, डिप्टी स्पीकर साहिबा, ...

उपाध्यक्षा : आप पंडित जी इसे दो तीन मिनट में वाइंड अप कर दें । (The hon. Home Minister should wind up his speech in two or three minutes.)

गृह मन्त्री : जिस वक्त भी आप घंटी बजाएंगी मैं उसी वक्त बैठ जाऊंगा । मैं अर्ज कर रहा था कि सर्विसिज की इस तरह से यहां पर बातें की गईं । अगर गवर्नमेंट किसी के बरखिलाफ ऐक्शन लेती है, उस की इन-एफीशैंसी पर ऐक्शन लेती है तो यहां पर आर्गूमैंट्स होते हैं कि सर्विसिज को डीमारेलाइज़ किया जा रहा है । अगर एक्शन न लें तो बातें करते हैं कि गवर्नमेंट ध्यान नहीं देती । (घंटी) डिप्टी स्पीकर साहिबा, आपने चाहा है कि मैं बन्द कर दूं इसलिए मैं बन्द किए देता हूं । लेकिन मैं आपोजीशन के मेम्बर साहिबान को यह कहूंगा कि वह अपनी क्रिटीसिज्म में कुछ कनसिस्टैंसी रखा करें ताकि हम भी उसका लाभ उठा सकें । यों तो मैं एक एक बात का जवाब देने के लिये तैयार था लेकिन अब टाइम नहीं है इसलिए समाप्त करता हूं ।

Chaudhri Hardwari Lal (Bahadurgarh) : Madam, I carefully listened to the Chief Minister, but I am sorry his reply has left me with the feeling that either he had not listened to me or he had not understood what I had said. The second possibility is stronger, because what he had said about the constitutional position betrays his utter ignorance of the Constitution and his inability to grasp the basic points of the whole question. In approach and in spirit, our Constitution resembles the British Constitution in the sense that both depend on the evolution of healthy conventions. I shall give one example. All administrative acts are done in the name of the Governor, but on the advice of the Cabinet. The intention of the Constitution obviously is that the Governor would invariably agree with the Cabinet. If the Governor were to take the stand that he is free to accept or reject the advice of the Cabinet, I am sure, the Chief Minister and the Home Minister will be the first to rise in revolt. They would say that the Governor is turning into a dictator, he is not listening to the Cabinet.

Now, where the various bodies mentioned in the Constitution are advisory bodies, the intention of the Constitution is that the advice of these bodies should be treated more or less as binding. But, Madam, the whole tragedy of the public life of our State is that we are being governed by men without minds and without ideas. They do not understand the Constitution. They do not understand the spirit of the Constitution. They would say that the Government is independent and the Commission also is independent, that the Government can do anything they like. But that is not the spirit of the Constitution and that is the whole point, I have been trying to make.

Madam, I now pass on to the next point. The Chief Minister has made a very disturbing remark. He feels that Government servants should be punished on mere suspicion and rules or prescribed procedure need not be followed. Here is the whole rub. If that is the policy of the Government, all security provided by the Constitution for

Government servants vanished. I am really astounded at the stand taken by the Chief Minister, the Home Minister and the Revenue Minister. One Minister after the other has risen, and said that they can explain all the causes in question. But, Madam, this is not the point at all. The point is that the Government must not run through prescribed procedures where it is a question of punishing the Government servants. The politicians should, of course, resign on suspicion. In fact, politicians are not behaving properly. They should resign on mere suspicion. But the Government servants are subject to certain set of rules, to certain prescribed procedures and these procedures must not be run through. That is the point I was seeking to make and that is the point which the Chief Minister and the Home Minister have failed to meet.

Madam, there is one more point that I shall make now. (*Bells*)

Deputy Speaker : Half a minute more please.

Chaudhri Hardwari Lal : I am extremely sorry, Madam. The Home Minister has said that no reference should be made to the personnel of the Public Service Commission. I do agree with him that we must not refer to individuals. But the scandalous appointments which the Government continues to make often drive us to refer to the personnel. Besides, the Home Minister has totally missed the point. Why is it necessary to have politicians and ex-Legislators for recruiting bodies? The Home Minister does not seem to understand what the intention of the Constitution is. Regarding non-official members, the intention is that we should take people from professions and not from public life (*Bells*). Two minutes more and I have done.

Deputy Speaker: Chaudhri Sahib, you have taken enough time.

Chaudhri Hardwari Lal: All right, if you ask me to finish, I resume my seat.

Deputy Speaker: Yes, that is enough. No more time please.

(II) RESOLUTION UNDER SECTION 65(3) OF THE ELECTRICITY (SUPPLY) ACT, 1948.

Minister for Irrigation and Power (Chaudhri Ranbir Singh):

Madam, I beg to move —

> That this House approves, under sub-section (3) of Section 65 of the Electricity (Supply) Act, 1948 (Central Act 54 of 1948), the fixation by the State Government of a higher maximum amount of twenty crores of rupees which the Punjab State Electricity Board may at any time have on loan under-sub-section (i) of that Section.

उपाध्यक्ष महोदया, इस सिलसिले में मैं ज्यादा कुछ नहीं कहना चाहता। तीसरी पांच साला प्लैन के तहत हमने डिस्ट्रीब्यूशन स्कीमज (प्रसार योजनाओं) के लिए साढ़े चौदह करोड़ रुपया रखा था। और अब से पहले 19 करोड़ के लगभग खर्च हो चुका है। जो प्लैन है उसको तबदीली करना बहुत मुश्किल होता है इसलिए लोगों को बिजली सप्लाई करने के लिए

[सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री]

जिस तरीके से भी हो चाहे बैंकों से कर्जा ले कर या बीमा कारपोरेशन से कर्जा ले कर हमने स्कीमज़ को पूरा करना है। उसके लिए इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड को लोन देने की इजाज़त होनी चाहिए। वित्त मंत्री महोदय ने अपनी स्पीच में जो प्रोग्राम रखा है उसको पूरा करने के लिए 9-10 करोड़ की इस साल में ज़रूरत होगी और मैं समझता हूं कि उस को पूरा करने के लिए पंजाब स्टेट इलैक्ट्रीसिटी बोर्ड को लोन लेने की इज़ाजत हो और कि वह 20 करोड़ रुपया तक कर्जा ले सके।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : मैं एक सुजैशन देना चाहता हूं कि जो मोशंज़ आइडैंटीकल हों वह आप एक ही दफा अलाओ कर दें।

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : मेरे वाला मोशन तो पास करना है, और दूसरा नहीं ....

उपाध्यक्षा : गुरदयाल सिंह जी, आपको पता है कि इस पर डिवीज़न होनी है, बाकी पर नहीं। इसलिए यह इस तरह से चलेगी। (*Addressing S. Gurdial Singh Dhillon*) (The hon. Member is aware that there will be division on this motion and not on the rest of the motions. Therefore, let us carry on like that.)

Deputy Speaker: Motion moved —

That this House approves, under sub-section (3) of section 65 of the Electricity (Supply) Act, 1948 (Central Act 54 of 1948), the fixation by the State Government of a higher maximum amount of twenty crores of rupees which the Punjab State Electricity Board may at any time have on loan under sub-section (1) of that section.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा (गनौर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, इलैक्ट्रिसिटी डिपार्टमैन्ट के बारे में आज से 7/8 महीने पहले इरीगेशन एण्ड पावर मिनिस्टर ने रोहतक में एक मीटिंग बुलाई थी जिस में डिसकशन के लिये पब्लिक के नुमायंदों और चीफ इंजीनियर से ले कर लाइन सुपरिंटैन्डैन्ट के रैंक के ऐम्पलाईज़ भी बुलाए थे। मैं ने उस वक्त जो अपने ख्यालात वजीर साहिब के सामने रखे थे उन को फिर हाऊस में दोहराना चाहता हूं। मेरी फीलिंग यह है कि इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड के एम्पलाइज़ के अन्दर एक डिस-सैटिसफैक्शन है जिसकी कि माकूल वजूहात हैं। जब हम इस डिपार्टमैन्ट की वर्किंग का मुकाबिला दूसरे डिपार्टमैन्टस के साथ करते हैं तो मालूम होता है कि इन के जो एम्पलाइज़ हैं उन के साथ अच्छा टरीटमैन्ट नहीं किया जाता। मैं रेलवे एडमिनिस्ट्रेशन की मिसाल देता हूं। वह अपने छोटे से छोटे मुलाज़िम को बहुत फैसिलिटीज़ देते हैं, उन को तमाम हिंदुस्तान की सैर करने के लिये फ्री पास मिलता है और इसी तरह और भी सैंकड़ों किस्म की एमैनिटीज़ दी जाती हैं। मैं ने इरीगेशन एण्ड पावर मिनिस्टर के सामने जो रोहतक में तजवीजें रखी थीं जिन के साथ उन्हों ने इत्तफाक नहीं किया था अब फिर रीपीट करता हूं। वह यह है कि इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड ने बिजली की चोरी रोकने के लिए विजीलैन्स स्टाफ रखा हुआ है और यह आम शिकायत आती रही है कि इलैक्ट्रिसिटी की चोरी ज्यादातर इस महकमे के एम्पलाइज़ की वजह से होती है। मैं किसी हद तक इस बात को मानता हूं। लेकिन

मैं ने इस चीज़ को चैक करने के लिये तजवीज़ दी थी कि लाइन सुपरिंटैंडैंट के नीचे के जो लो पेड एम्पलाइज़ हैं अगर उन को चन्द यूनिट्स की लिमिट मुकर्रर कर के बिजली फ्री दे दी जाए तो चोरी बहुत कम हो जायेगी।

(At this stage the House was not in quorum. Division Bells were rung till the House was in quorum.)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, हमारी गवर्नमेन्ट के नोटिस में कनक्रीट इन्स्टान्सिज़ आते हैं कि लाइन मैन वगैरह, जिन को लाइन पर काम करना पड़ता है, वह काम करते बिजली से मर जाते हैं। मैं समझता हूं कि इस कैटेगरी के एम्पलाइज़ के लिये गवर्नमेन्ट की तरफ से इन्शोरैंस की स्कीम जारी कर दी जाए। अगर 70 या 75 रुपये महीना लेने वाला लाइन मैन काम करता हुआ मर जाए तो क्या सरकार उस के बच्चों को पालने की जिम्मेवारी लेती है ? मेरा ख्याल है नहीं।

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : इस वक्त रिपोर्ट तो डिसकस नहीं हो रही।

पण्डित चिरंजी लाल शर्मा : मैं रिपोर्ट डिसकस नहीं कर रहा, मैं कह रहा था कि इस कुर्सी का जायज़ इस्तेमाल किया जाए। डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज कल रूरल इलैक्ट्रीफिकेशन पर खूब जोर दिया जा रहा है। मगर उस से लोगों की तकालीफ ज्यादा बढ़ गई हैं। इलैक्ट्रीसिटी डिपार्टमैन्ट के जो एम्पलाइज़ हैं उन को देहातों में रहने के लिये जगह कोई नहीं मिलती और वह वहां पर नहीं रहते। जब लोगों को कोई कम्पलेन्ट होती है तो उन को मौके पर स्टाफ नहीं मिलता। इसलिए मैं सुजैस्ट करूंगा कि छोटे एम्पलाइज़ के लिए देहातों में रैज़ीडैंश्यल फैसिलिटीज़ परोवाइड की जायें जैसे शहरों में होते हैं ताकि जब देहातों में लोगों को बिजली के बारे मे कोई कम्पलेंट हो तो वह अटैंड कर सकें। मैं कहता हूं कि जब तक आप छोटे एम्पलाइज़ की तकालीफ को दूर नहीं करेंगे आपके रुपये का जायज़ इस्तेमाल नहीं हो सकता। जिस आदमी के ज़खम हुआ हो अगर आप उसकी नर्सिंग नहीं करेंगे तो वह ज़रूर आप को कोसेगा। डिप्टी स्पीकर साहिबा, इन का जो टैक्नीकल स्टाफ है उनको हमेशा यह शिकायत रहती है कि उन के टी० ए० और डी० ए० के बिल इसी डिपार्टमैंट के क्लर्क पास नहीं होने देते।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, थोड़े दिन हुए विजीलैंस स्टाफ ने बड़े दौरे किये और केसिज़ भी ट्रेस किये। मैं फिर उसी बात को रीपीट करता हूं कि अगर आप अपने लो-पेड मुलाज़िमों से बिजली की चोरी की आदत को डिस्क्रेज़ करना चाहते हैं तो आप उन को फ्री बिजली दे दें। अगर आप ऐसा कर देंगे तो आप को विजीलैन्स स्टाफ रखने की ज़रूरत महसूस नहीं होगी। उसका काफी बरडन है क्योंकि खर्च होता है। लेकिन खर्च करना पड़ता है क्योंकि हाऊस में बड़ी सीरियस ऐलीगेशनज़ लगाई गईं कि इतनी बिजली चोरी हो रही है और विजीलैन्स स्टाफ के लगाने का बड़ा सैल्यूटरी इफैक्ट हुआ है। लेकिन मैं यह कहना चाहता हूं कि इस स्टाफ के लगाने की और इस पर खर्च करने की ज़रूरत ही नहीं रहेगी अगर आप अपने छोटे मुलाजिमों को मुफत बिजली दे देंगे। मैं एक बात रूरल इलैक्ट्रिफिकेशन के बारे भी कहनी चाहता हूं। अगर सरकार रूरल इलैक्ट्रिफिकेशन को काफी इनक्रेज कर रही और वज़ीर साहिब भी वक्तन फवक्तन कहते रहते हैं कि हमने गांव को अब जगमगाना है लेकिन इस बारे में बोर्ड की क्या पालिसी है उसकी डीटेल्ज़ तो वज़ीर साहिब

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

बतायेंगे लेकिन जिस तरीके से रूरल इलैक्ट्रिफिकेशन हो रही है उस की चन्द बातें देख कर बहुत दु:ख होता है । हमारे हां ऐसे गांव हैं जिन के चारों तरफ तो बिजली जगमगा रही है लेकिन उन में बिजली नहीं है हालांकि चन्द खम्बे लगाने की बात है । मेरे अपने हलके में एक भुररी गांव है जहां का मैं रहने वाला हूं उसके चारों तरफ बिजली है। एक छोटा सा गांव राजपुर है उसमें भी बिजली है और वह गांव उसके पास है और सिर्फ चन्द खम्बे लगाने की बात है । पता नहीं वह गांव बीच में क्यों छोड़ दिया गया है और शायद इस लिए छोड़ दिया है कि वह मेरा गांव है । एक राजपुर की बात नहीं जहां कई साल से बिजली है साथ में कई गांव अलाना, खेड़ी, बुलन्दपुर, खुबड़ु वगैरह, में बिजली है लेकिन पता नहीं मेरे गांव में क्यों नहीं दी जा रही है । यही नहीं और भी कई गांव हैं जिनके चारों तरफ तो बिजली है लेकिन उनको बीच में छोड़ दिया गया है । इस लिये मैं वज़ीर साहिब से कहूंगा कि वह अपनी सरकार की और बोर्ड की इस बारे में पालीसी बतायें कि यह क्या माजरा है। यह स्टेटमैन्ट इन वजीर साहिबान ने गनौर में 25 मार्च, 1962 को दिया था, और भी कई जगह पर उन्होंने यह बात कही कि जहां से 11 के वी लाइन गुज़रती होगी उस के चार फरलांग तक बिजली दे दी जायेगी । जब आप अपनी पालिसी स्टेटमैन्ट देते हैं कि सरकार रूरल इलैक्ट्रिफिकेशन के सम्बन्ध में यह कुछ करना चाहती है और कर रही है तो हाउस के मेम्बरान चाहते हैं that the statements made by the hon. Ministers, who represent the Government, should be duly honoured by the employees of the State Government जब यह पालिसी स्टेटमैंट पब्लिक के पास जाती हैं तो लोग हमारे कान खाते हैं कि देखो चौधरी साहिब ने यह कहा है लेकिन यहां पर हुआ कुछ नहीं है । मैं इनको बताना चाहता हूं कि कलाना, सैया, खेड़ा जैसे कई गांव के ऊपर से 11 के वी लाइन जाती है, लोगों ने काफी दरखास्तें दी हैं और दे रहे हैं लेकिन पता नहीं कहां रद्दी की टोकरी में डाल दी जाती हैं। डी० ओ० भी लिखे जाते हैं, खुद मिलते भी हैं और टैलीफोन भी करते हैं लेकिन कुछ नहीं बनता है । मैं कहता हूं कि अगर इस तरह पालिसी स्टेटमैन्ट्स दे कर, लोगों को सब्ज़ बाग़ दिखा कर, गुलिस्तान बोस्तान की कहानियां सुना कर कि बिजली आएगी और खेत हरे भरे हो जाएंगे, अगर प्रैक्टीकल रीजल्ट कुछ नहीं निकलता है तो सरकार का प्रैस्टीज लो होता है और लोग कहते हैं कि यह जो वायदे वज़ीर करते हैं यह झूठ के गोले हैं इन पर कान न दो। मैं कहता हूं कि जब आप ऐसी पालिसी स्टेटमैन्ट्स करते हैं तो उनको इम्पलीमैन्ट करने के लिए टाप प्रायरटी देनी चाहिये और ऐसे गांवों को बिजली देने में प्रैफ़रैन्स देनी चाहिये नहीं तो आप लोगों को बतायें कि that policy of yours stands changed. (घंटी)।

Deputy Speaker : Please wind up now.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : बहुत अच्छा जी। फिर यह जो बिजली के बिल हैं इन का हमें आज तक पता नहीं लगा कि इन के बनाने, भेजने का क्या कराइटीरियन है। मैं अपने बिटर तजरुबे की बिना पर बताना चाहता हूं कि एक महीने मुझे 90 रुपये का

बिल आया and I had to pay that मैंने ऐस० डी० ओ० को लिखा तो उस ने कहा कि मीटर टैस्ट करा लो। अगले महीने मुझे 14 रुपये का बिल आ जाता है। शिकायत करते हैं लेकिन कोई नहीं सुनता है। दूसरी बात यह है कि हर तीसरे रोज़ बिजली फेल हो जाती है कभी आधा घंटा अभी पौना घंटा जिस से बहुत नुक्सान होता है। इस लिये मैं सरकार से कहना चाहता हूं कि यह जो आए दिन बिजली फेल हो जाती है इस का वह कोई इलाज करें। आप तो यहां बैठे हैं हमें लोग वहां तंग करते हैं। अगर खम्बे पुराने हैं या तारें पुरानी हैं तो उन को हटाओ या और कोई नुक्स है तो उसे दूर करो। 20 करोड़ का कर्ज़ हम से मांग रहे हैं और ऐल० आई० सी० से भी पैसा ले रहे हैं तो यह शिकायतें दूर होनी चाहियें (घंटी)। एक चीज़ आखिर में कह कर खत्म करता हूं। आप जो कंज़्यूमर स्टोर्ज़ खोल रहे हैं यह छोटे छोटे कस्बों में और देहातों में भी अपने मुलाज़िमों के लिये खोलें ताकि उनको फायदा हो।

चौधरी बालू राम (आनन्दपुर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो बोर्ड के कर्ज़ लेने की 20 करोड़ रुपये की सीलिंग मुकर्रर करने के लिये प्रस्ताव पेश किया गया है इस बारे में मैं यह कहना चाहता हूं कि सीलिंग 20 करोड़ हो, ज्यादा हो या कम हो इस से कोई फर्क नहीं पड़ता। अगर ज्यादा होगी तो वह ज्यादा खर्च कर सकेंगे और बिजली का ज्यादा फैलाओ होगा। मैं सिर्फ इतना ही कहना चाहता हूं कि ज़िला हुशियारपुर में यह बिजली पैदा होती है और वहां से ही आबपाशी के लिए पानी जाता है। उन लोगों को बहुत दुख होता है जब वह देखते हैं कि गंगूवाल, कोटला और दूसरे पावर हाऊस तो उनकी ज़मीन में लगे हैं और नहर उनकी ज़मीन से गुज़र कर जाती है लेकिन उनको न पानी मिलता है और न बिजली मिलती और बिजली और पानी उन के गांव से गुज़र कर देहली, राजस्थान और पंजाब के दूसरे कोनों में जाकर उनके घरों को जगमगाता है और उनकी ज़मीनों को सैराब करता है। उनको अगर कोई फायदा हुआ है तो यह कि यह जो पक्की लाइन्ड नहर जाती है उस में मुवैशी और आदमी डूब कर ज़रूर मरते हैं। इस के इलावा और कोई फायदा नहीं हुआ है। मैं सरकार से अर्ज़ करता हूं कि सब से पहले बिजली तहसील ऊना, जहां यह बनती है, और तहसील गढ़शंकर को दी जाए। यह करना सरकार का फर्ज़ है क्योंकि इस से जो लोगों को हार्ट-बर्निंग हो रही है वह दूर हो। मैं कहता हूं कि कर्ज़ की हद बेशक बीस करोड़ से भी ज्यादा कर दो क्योंकि इस से बिजली के फैलाओ में इज़ाफा होगा।

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, बिजली मन्त्री जी ने जो प्रस्ताव हाउस के सामने रखा है कि बिजली बोर्ड को 20 करोड़ रुपये तक कर्ज़ लेने की इजाज़त दी जाए वह तो पास हो ही जाना है क्योंकि इनकी मैजारिटी है लेकिन मैं आपके द्वारा अर्ज़ करना चाहता हूं कि बिजली पर जितना खर्च किया जाता है उतना बिजली से फायदा नहीं उठाया जा रहा है। बिजली से बहुत फायदे उठाये जा सकते हैं। बिजली से पैदावार बढ़ायी जा सकती है। खास तौर पर अन्न की पैदावार बढ़ाई जा सकती है, जिस अन्न को खा कर हर जीव अपनी ज़िंदगी बसर करता है। इस के इलावा कपास, ईख, मिर्च और सब्जियों की पैदावार बढ़ाई जा सकती है। यह तभी हो सकता है अगर सरकार द्वारा किसानों को टयूब वैल्ज़ के लिये बिजली के कुनैक्शन दिये जायें। लेकिन मंत्री महोदय बार बार एलान करते

[चौधरी नेत राम]

हैं कि बिजली के कुनैक्शन उन्हीं को दिए जाएंगे जो कि उनको खुश करेंगे, सरकार को खुश करेंगे और कांग्रेस को खुश करेंगे । वह आम जनता को नहीं देना चाहते हैं । सरकार की पक्षपात की नीति हम बर्दाश्त नहीं कर सकते हैं । अगर सरकार लोगों को अपनी तरफ ले जाना चाहती है तो लोगों की भलाई के लिये काम करे । लोगों को ट्यूबवैल्ज़ के लिये बिजली के कुनैक्शन्ज़ दे । आप सब को मालूम है कि आज कल लोग कांग्रेस सरकार से कितने खुश हैं । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि ग़रीब किसानों की 3 साल से बिजली महकमा के अन्दर ट्यूब-वैल्ज़ के कुनैक्शन के लिये दरखास्तें पड़ी हुई हैं लेकिन अभी तक उन पर कोई ग़ौर नहीं हो रहा है । इसलिये सरकार को इस ओर ध्यान देना चाहिये । हमारी सरकार दूसरे देशों से लोन लेने में बहुत जल्दी करती है चाहे उसे लोन कहीं से मिले । लेकिन इन लोन्ज़ से देश का भट्ठा बैठ रहा है । अगर देश को कोई नुक्सान हुआ तो इस की ज़िम्मेदारी हमारी सरकार पर होगी । यह सरकार इस ज़िम्मेदारी से बच नहीं सकती है ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, सरकार ने बिजली का जो बोर्ड स्थापित किया है उस में बहुत फज़ूल खर्ची हो रही है । वहां पर मेम्बरों को बहुत तन्खाह दी जाती है । वहां पर एक्स० ई० एन० हैं, एस० ई० हैं और चीफ इंजीनियर हैं तो बोर्ड के बनाने की क्या ज़रूरत पड़ी है । मैं चाहता हूं कि बोर्ड तोड़ दिया जाये और जिस प्रकार से महकमा इरीगेशन में काम चल रहा है उसी तरह से यहां पर काम चलना चाहिये । अगर बोर्ड तोड़ दिया जाए तो मैम्बरों की तन्खाहें बच सकती हैं और काम भी ऐफिशैंटली चलेगा । सरकार को लोन लेने की ज़रूरत महसूस नहीं होगी ।

उपाध्यक्षा : आप रैलेवैंट बोलें । (The hon. Member should be relevant.)

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं रैलेवैंट बोल रहा हूं । जब किसानों को बिजली नहीं मिलेगी तो पैदावार कैसे बढ़ सकती है । मैं इस विषय पर आ रहा हूं । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि भाखड़ा डैम से बिजली पैदा होती है और भाखड़ा डैम का जो खर्च हुआ है वह खर्च ज़िला हिसार, रोहतक और गुड़गांव ने उठाया है लेकिन मुझे समझ में नहीं आता कि उस इलाके को क्यों इग्नोर किया गया है । लोगों में बहुत मायूसी छायी हुई है । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जिन इलाकों के लोगों ने इस डैम को तैयार करने के लिये रुपया टैक्स के रूप में दिया है उन को क्यों इग्नोर किया जा रहा है । उस तरफ सरकार को ध्यान देना चाहिये । खास तौर पर भिवानी तहसील और ज़िला मुहेंद्रगढ़ की तहसील दादरी में, जहां पर आए साल कहत पड़ा रहता है, वहां पर लोगों को ट्यूबवैल्ज़ के लिये ज़्यादा से ज़्यादा बिजली के कुनैक्शन दिए जाएं ताकि वहां के लोग छोटी २ इंडस्ट्रीज़ लगा सकें और अपना पेट पाल सकें । इस के साथ जो लोग भुखमरी के कारण मरते हैं वह भी बच सकें । अगर सरकार लोगों को बिजली के कुनैक्शन देगी तो मैं समझता हूं कि बिजली के महकमा की आमदनी भी बढ़ेगी और लोन लेने की ज़रूरत भी महसूस नहीं होगी । देश के अन्दर एक लुटेरा वर्ग है जो काफी संख्या में मुनाफा कमाता है और ग़रीब लोगों का खून चूसता है । यह सरकार भी उन अमीरों का साथ दे रही है और ग़रीबों के हकों को दबा रही है और उन को अपने हकूक से महरूम कर रही है । यही कारण है कि

पैदावार नहीं बढ़ रही है और सरकार को दूसरे देशों से कर्ज लेना पड़ रहा है। इस लिए मैं अर्ज करना चाहता हूं कि सरकार गरीब किसानों को ट्यूबवैल्ज के कुनैक्शन दे ताकि पैदावार बढ़ सके और कर्जा भी लेना न पड़े। शहरों के अन्दर बड़े बड़े सेठ बैठे रहते हैं और खाहमुखाह बिजली जलाते हैं और खर्च करते हैं। चंडीगढ़ अभी बना नहीं था लेकिन सड़कों पर पहले ही बिजली के खम्बे लगा दिए थे। अगर यही बिजली किसानों को दी जाती तो पैदावार बढ़ सकती थी और देश में अन्न की कमी भी दूर हो सकती थी। मैं फिर अर्ज करना चाहता हूं कि भाखड़ा डैम से जो बिजली बनाई गई है और जिस इलाके की मदद से बनाई गई है उन को उस का कोई लाभ नहीं हो रहा है और दूसरे इलाके के लोग लाभ उठा रहे हैं। चाहिये तो यह था कि उस इलाके को दी जाती जिसने टैक्स दिया है। सरकार हमेशा वायदे करती है और उन पर अमल नहीं करना चाहती है। यहां पर कहा जाता है कि बिजली की चोरी होती है। इस का कारण यह है कि कर्मचारी ग़रीब हैं और ग़रीबी के कारण रुपये की चोरी कर बैठते हैं और उसका खम्याजा उन्हें भुगतना पड़ता है। इसलिये सरकार को चाहिये कि अपने मुलाजमों की तन्खाहें 100 रुपये कर दें और इस के साथ भत्ता भी दिया जाये ताकि उन्हें चोरी करने की नौबत न आए। पंडित चिरंजी लाल शर्मा ने अपनी स्पीच में कहा है कि रेलवे विभाग अपने कर्मचारियों के लिये सहूलतें देता है। मैं चाहता हूं कि सरकार अपने कर्मचारियों को भी सहूलतें दे। कांग्रेस सरकार धमकी दे कर या दबाव डाल कर काम कराना चाहती है। इस तरह से लोग सरकार की प्रशंसा नहीं करेंगे। सरकार को लोगों के नजदीक जाना होगा उनके दुखों को दूर करना होगा। लेकिन इस के विरुद्ध आपने देखा होगा कि पट्टी के बाई-इलैक्शन में इस सरकार ने क्या किया है। लोगों को रिश्वत दी। लोगों को बिजली के कुनैक्शन दिये हैं। यह सरकार स्वयं भ्रष्टाचारी है और लोगों को भी भ्रष्टाचारी बनाना चाहती है। सरकार की यह नीति ठीक नहीं है। इन को डैमोक्रैटिक ढंग से राज चलाना चाहिये।

Deputy Speaker : Kindly wind up.

चौधरी नेत राम : मैं आप की आज्ञा का पालन करता हूं और आप का शुक्रिया अदा करके अपनी सीट रिज़्यूम करता हूं।

उपाध्यक्षा : आप इस विषय में भी पट्टी की इलैक्शन ले आए हैं। यह बात मुनासिब नहीं है। (The hon. Member has brought in the subject of Patti election in this discussion. It is not proper.)

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं ठीक कह रहा हूं। सरकार ने वहां पर वोट रिश्वत दे कर लिए हैं। लोगों को बिजली के कुनैक्शन देने के कारण वोट लिए हैं। यह गलत नीति पर चलते हैं। यह सरकार स्वयं कुरप्ट है और दूसरों को कुरप्ट करना सिखाती है।

पंडित मोहन लाल दत्त (ऊना) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस राज्य में चिराग तले अन्धेरा है। तहसील ऊना में यहां भाखड़ा डैम स्थापित है उस के आस पास बिजली नहीं दी गई है, उस को अन्धेरे में रखा हुआ है और बिजली दूर दराज़ तक पहुंचा दी है।

[पंडित मोहन लाल दत्त]

मैं अपनी तहसील के दो ब्लाकों के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं। दो साल हुए हैं वहां पर बिजली मन्त्री और मुख्य मंत्री गए वहां पर उन्होंने एक समारोह किया था। उस में उन्होंने कहा था कि 40 गांवों को बिजली दी जाएगी लेकिन अभी तक वहां पर बिजली नहीं दी गई है। वहां पर नहरों से इरीगेशन नहीं हो सकती है। वहां पर लिफ्ट इरीगेशन से आबपाशी हो सकती है। इस लिए वहां पर इस सरकार ने वायदे किए हैं कि पहाड़ी इलाके को सहूलतें दी जायंगी लेकिन वायदों पर कोई अमल नहीं किया जा रहा है। वहां पर बिजली दी जाए ताकि वहां के लोग ट्यूब वैल्ज़ लगा सकें। सरकार उद्घाटन करती है और वायदे भी करती है लेकिन उनको इम्पलीमैंट नहीं करती है। सरकार ने वहां पर कहीं भी बिजली नहीं पहुंचाई है। मैंने कई बार मंत्री महोदय के पास प्रार्थना की है कि वहां पर सरकार ने कई योजनाएं बनायी हैं उन में से कम से कम दो या तीन योजनाएं लागू कर दी जायें। यह कहते हैं कि हमारे पास पैसे नहीं हैं इसलिए स्कीमें लागू नहीं की जा सकती हैं। सरकार डिवैलपमैन्ट के लिये काफी खर्च कर रही है लेकिन इस इलाके को इग्नोर किया जा रहा है। वहां पर कोई डिवैलपमैन्ट नहीं हो रही है। अगर वहां पर कोई डिवैलपमैन्ट नहीं हो सकती है तो कम से कम वहां पर ट्यूब-वैल्ज़ के लिए कुनैक्शन दिए जाएं और बिजली दी जाए ताकि वहां पर स्माल स्केल इंडस्ट्री स्थापित की जा सके और लोग अपना पेट भर कर गुज़ारा कर सकें। हमारी सरकार तो उद्घाटनों और समारोहों पर ज़ोर देती है। वादे किए जाते हैं मगर अमल नहीं किया जाता। मैं आप के द्वारा मन्त्री महोदय से प्रार्थना करना चाहता हूं कि जो वादे किये जाते हैं उन को पूरा किया जाना चाहिये।

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री (चौधरी रणवीर सिंह) : उपाध्यक्षा महोदया, मानयोग सदस्यों ने अपने विचार इस मांग पर रखे हैं। हर एक माननीय सदस्य यह चाहता है कि उस के हल्के के अन्दर ज्यादा से ज्यादा बिजली दी जाए और खेती की तरक्की के लिए बिजली का ज्यादा से ज्यादा इस्तेमाल किया जाए। इसी बात के लिए ज्यादा पैसा मांगा गया है। जहां तक बोर्ड की शक्ति का ताल्लुक है मैं इतनी ही अर्ज़ करनी चाहता हूं कि बोर्ड 1958-59 में कायम हुआ था और 1 फरवरी, 1959 से लेकर 31 मार्च, 1959 तक जो आमदनी हुई है वह 1 करोड़ 8 लाख हुई थी। 1959-60 में जो आमदनी हुई वह 7 करोड़ 26 लाख थी। इस साल जो रुपया फरवरी तक आ चुका है वह 12 करोड़ 92 लाख है। इस के इलावा 2 करोड़ 65 लाख रुपया स्टेट इलैक्ट्रिसिटी ड्यूटी की मार्फत आ चुका है। इस के अतिरिक्त जो ब्याज हम बोर्ड से लेते हैं और जो ब्याज हम गवर्नमैंट आफ इंडिया को देते हैं उस रेट के अन्दर जो फर्क है उस के कारण 90 लाख रुपये के करीब बनते हैं। मैं अपने पूर्ववक्ता पंडित मोहन लाल दत्त की जानकारी के लिये यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि भाखड़ा-नंगल से जो बिजली पैदा होती है उस बिजली का 45 प्रतिशत ऊना तहसील में ही खर्च होता है। मैं मानता हूं कि वहां पर जो खाद का बहुत बड़ा कारखाना है इस खर्चे में वह भी शामिल है। (विघ्न) वह कारखाना तमाम लोगों का कामन है और उसके अन्दर ऊना तहसील का भी हिस्सा है।

पंडित मोहन लाल दत्त : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मन्त्री महोदय हाउस में कुछ मुगालता पैदा करना चाहते हैं। जो बिजली फैक्टरी में खर्च आती है वह बिजली तो सारे हिंदुस्तान के लिये खर्च की जा रही है । लेकिन यह उसको भी ऊना तहसील के लिये ही गिन रहे हैं।

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं ने तो अर्ज़ किया है कि इस में वह कारखाना भी शामिल है । मैं ने कोई चीज़ छिपाई नहीं है। एक हजार 13 मिलियन यूनिट खर्च आता है ; उस में 2.25 नया पैसा फी यूनिट हमें खर्चा पड़ता है लेकिन डेढ़ नया पैसा फी यूनिट हम उन से लेते हैं इस तरह से दर में फर्क होने की वजह से हमें 76 लाख रुपये के करीब घाटा पड़ता है......

Captain Rattan Singh: On a point of Order, Madam. The hon. Minister is intentionally creating misunderstanding about the electricity consumed in Una Tehsil. The electricity alleged to be consumed there is actually consumed in the Nangal Fertilizers Factory. Therefore, I would request the hon. Minister, through you Madam, that he should inform the House the quantity of electricity consumed in Una Tehsil excluding the electricity consumed in the Fertilizer Factory.

उपाध्यक्षा : मन्त्री महोदय, कैप्टन रतन सिंह के प्वायंट आफ आर्डर का डीटेल्ड जवाब दे दें। (I would request the hon. Minister for Irrigation and Power to please give a detailed reply to the point of order raised by Captain Rattan Singh.)

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : उपाध्यक्ष महोदया, माननीय सदस्य ने ध्यान से नहीं सुना। मैं ने शुरू में ही कहा था कि इस फिग्गर में वह कारखाना भी शामिल है । मैं ने पहले ही यह निवेदन किया था, इस में छिपाने की कोई बात नहीं है। इस में गलत रास्ते पर डालने वाली कोई बात नहीं है। इस के इलावा देहली शहर के अन्दर जो हम बिजली देते हैं उस के बारे में मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि यह घाटा जो हम बर्दाश्त कर रहे हैं इसलिये कर रहे हैं ताकि दूसरे प्रदेश तरक्की करें और देश भी तरक्की करे। दिल्ली में जो बिजली स्पलाई की जाती है वह 3.54 नया पैसा फी युनिट सप्लाई की जाती है और उस पर हमारा खर्च 6.14 नया पैसा फी यूनिट आता है। इस तरह से हमें 66 लाख रुपये का घाटा पड़ता है । पिछले 11 महीने की जो पोज़ीशन बिजली की है वह मैं ने आप के सामने रखी है । स्टेट इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड की आमदनी करने की जो शक्ति है

12.00 noon

उसको किन्हीं कारणों से हम इस्तेमाल नहीं कर रहे। पंजाब स्टेट इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड में शक्ति है। वह कर्ज़ा अदा कर सकता है। उस कर्जे के ऊपर जो ब्याज आता है वह उसको भी अदा कर सकता है और करता है । इसलिए मैं आप के द्वारा सदन से प्रार्थना करूंगा कि आप उसे इस बात की इजाज़त दें कि बीस करोड़ रुपया और कर्ज़ा ले सके ताकि रूरल इलाके के अन्दर गांवों को ज़्यादा से ज़्यादा बिजली दी जा सके।

Deputy Speaker: Question is —

That this House approves, under sub-section (3) of section 65 of the Electricity (Supply) Act, 1948 (Central Act 54 of 1948), the fixation by the State Government of a higher maximum amount of twenty crores of rupees which the Punjab State Electricity Board may at any time have on loan under sub-section (1) of that section.

The motion was carried.

(iii) **The Annual Financial Statement (Budget Estimates) for the year 1964-65 of the Punjab State Electricity Board,**

and

(iv) **The Annual Administration Report of the Punjab State Electricity Board for the year 1962-63.**

उपाध्यक्षा : मेरे पास दो मोशंज़ हैं । एक तो पंजाब स्टेट इलैक्ट्रीसिटी बोर्ड के बजट ऐस्टीमेट्स को डिस्कस करने के सम्बन्ध में कामरेड जंगीर सिंह जोगा और उन के साथियों की है और दूसरी इसी बोर्ड की एनुअल ऐडमिनिस्ट्रेशन रिपोर्ट को डिस्कस करने से सम्बन्ध रखने वाली मोशन है जिसका नोटिस श्री बलरामजीदास टंडन ने दिया है। अगर हाउस की इजाज़त हो तो इन दोनों को इकट्ठा टेक अप कर लिया जाये और यह समझा जाए कि उन को पढ़ लिया गया है और मूव कर दिया गया है। Is it the pleasure of the House ? (I have got the following two motions before me. One regarding the discussion of the Budget Estimates in respect of the Punjab State Electricity Board is given notice by Comrade Jangir Singh Joga and others. The other one standing in the name of Shri Balramji Dass Tandon seeks discussion on the Annual Administration Report of this Board. Is it the sense of the House that both these motions be taken up together and these should be deemed to have been read and moved? Is it the pleasure of the House ?)

Voices : *Yes, Yes.*

1. **Comrade Jangir Singh Joga :**
2. **Comrade Gurbakhsh Singh :**
3. **Comrade Bhan Singh Bhaura :**
4. **Comrade Babu Singh :**
5. **Comrade Didar Singh :**
6. **Comrade Hardit Singh Bhathal :**
7. **Comrade Makhan Singh Tarsikka :**
8. **Shri Balramji Dass Tandon :**

} To move that the Annual Financial statement (Budget Estimates) for the year 1964-65 of the Punjab State Electricity Board, which was laid on the Table of the House on the 10th March, 1964, be considered.

Shri Balramji Dass Tandon : To move that the Annual Administration Report of the Punjab State Electricity Board for the year 1962-63, which was laid on the Table of the House on the 18th February, 1964, be considered.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਹਾਰਦਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਸ਼ੰਜ਼ ਉਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋਨ ਲੈਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਝਲਕ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ ਸੀ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਔਰ ਉਸ ਉਤੇ ਇੰਟਰੈਸਟ ਵੀ ਵਾਪਸ ਦੇ ਸਕਣ। ਪਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਕਰਦੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੰਨ 1963-64 ਦੀ

ਇਸ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਐਸਟੀਮੇਟਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੇਵਿੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 20 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹਦ ਵੀ ਘਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਬਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਫ਼ੀਦ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਇਥੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਦੀ ਫਾਈਨੈਨਸ਼ਲ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਔਰ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਸਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਕ ਆਮ ਮੈਂਬਰ ਪਾਸ ਐਨਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਐਸਟੀਮੇਟਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਇਕ ਅਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਸਾਡੀਆਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਕਮਿਟਮੈਂਟਸ ਸਨ, ਜਿਤਨੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀਆਂ ਸਨ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਇਆ ਇਸ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਖਰਚਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਦੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਦਾਖਲਤ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਅਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀ ਇਸ ਲਈ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਰਸ਼ਲ ਲਾਈਨਜ਼ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਕਿ ਮਾਕੂਲ ਵਕਫੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਉਤੇ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਸਕੇ। ਲੇਕਿਨ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਔਰ ਇਹ ਹਾਊਸ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵਾਂਝਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕੀਏ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀਏ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪੇਸ਼ਤਰ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਖਿਆਲਾਤ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਾਂ, ਜਿਹੜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਕ ਬੜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸਟੇਟ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਦੀ ਬਣਤਰ ਔਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸ ਮੈਰਿਟ ਔਰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਅਬਿਲਟੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜ ਸਵੇਰੇ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਚੌਧਰੀ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਤੌਰ ਤੇ "ਹੈਂਡ ਮੇਡ" ਜਿਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਐਪੁਆਇੰਟਮੈਂਟਸ ਵੇਖ ਲਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਐਪੁਆਇੰਟਮੈਂਟਸ ਸਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ਲੈ ਲਈਏ। ਭਾਟੀਆ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਆਏ। ਸਰਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਛਡ ਗਿਆ ਔਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਅੱਛੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਿਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ। ਐਸੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਇਕ ਏਬਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਕੀ ਕਰੇ ? ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਗੁਫਤਗੂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਉਥੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਟੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਜਿਹੜਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਔਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਟਰਮਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਤਾ, ਬਹਰ ਹਾਲ ਐਨੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਬਲੇ ਫਖਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਕਾਬਲ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਸਮਝ ਗਿਆ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਹਨ, ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਨਐਫੀਸ਼ੈਂਸੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰੁਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਨ ਸਾਥੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। (**Cheers from the Opposition**) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਹੋਰ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਚਮੁਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਔਰ ਤੁਹਾਡਾ (ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ) ਨਾਤਾ ਕੀ ਹੈ ਵਰਨਾ ਉਹ ਇਹ ਗਲ ਕਦੇ ਨਾ ਕਹਿੰਦੇ। (ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹਾਸਾ)।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਕੀ ਸਿਆਣੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਪਰਸਨਲ ਹੁੰਦੇ ਨੇ? (**Do the seasoned parliamentarians also indulge in personal references ?**)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ: ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਬੀਬੀ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਕੁਝ ਡਰ ਗਿਆ ਸੀ। (ਹਾਸਾ) ਖੈਰ ਛਡੋ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਦੀ ਅਪੁਆਇੰਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਓ। ਭਨੋਟ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਜੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਐਫੀਸ਼ੈਂਟ ਔਰ ਕੰਪੀਟੈਂਟ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਕ ਬੜੇ ਜੂਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਬੈਕ ਗਰਾਊਂਡ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਜਿਹੜੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਇਕ ਹਾਈਐਸਟ ਬਾਡੀ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਸ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਇੰਪਾਰਟੈਂਟ ਪੋਸਟ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ! ਅਸੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਨਵਾਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਹ ਇਕ ਬੜਾ ਬੋਲਡ ਔਰ ਪੁਰਾਣਾ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਦਬਦਬੇ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਲੱਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਰਬਿਟਰੇਰੀ ਐਕਟਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਨਵਾਬ ਸਿੰਘ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਆਵੇ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਣ ਲਗੀ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਓਲਡ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਦਬਣ ਲੱਗੇ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਟਰੈਡੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰੋਗੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ—ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਐਸ. ਈ. ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਬਲ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਪਰਸੀਡ ਕਰਾਇਆ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਪਰਸ਼ਾਦ ਐਸ. ਈ. ਨੂੰ ਵਰਬਲ ਆਰਡਰਜ਼ ਭੇਜ ਕੇ ਸੁਪਰਸੀਡ ਕਰਾਇਆ, ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਅਰੈਸਟ ਦੇ ਆਰਡਰ ਕਰਾਏ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਨੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੀ. ਈ. ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹੋਗੇ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਬੀ. ਜੀ. ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਸਾਮਾਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ

ਬੜਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਔਰ ਬੀ. ਜੀ. ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਬੜਾ ਤਅਲੁਕ ਹੋਣਾ ਏ ।

ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਫਰਮ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ । ਪਹਿਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ, ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਭੇਜਿਆ ਔਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਰੈਸਟ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ । ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਸਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨੋ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਮੋਸ਼ਨ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਆਈ ਹੈ ਵਰਨਾ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਦਾ ਸਟਾਫ ਇਤਨਾ ਵਧਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ । ਮੈਂ ਐਸਟੀਮੇਟਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨੇ ਉਹ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਟਾਫ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਕਲਾਸ 1 ਵਿਚ ਜਿਥੇ 1962 ਵਿਚ 176 ਆਦਮੀ ਸਨ ਉਥੇ 1963 ਵਿਚ 184 ਹੋ ਗਏ । ਕਲਾਸ II ਵਿਚ 1962 ਵਿਚ ਜਿਥੇ 345 ਸੀ ਉਥੇ 1963 ਵਿਚ 389 ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਾਸ III ਦੇ 1962 ਵਿਚ 12,954 ਆਦਮੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ 1963 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 13,844 ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਕਲਾਸ IV ਹੇਠ 1962 ਵਿਚ 2,476 ਸੀ ਤੇ 1963 ਵਿਚ 2,482 ਹੋ ਗਈ ਸੀ । ਕਲਾਸ IV ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਵਧੀ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਟਾਫ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਅਨੈਲਿਸਿਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਆਫ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਓਵਰ ਵਰਕਸ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਜਦ ਤੋਂ ਬੋਰਡ ਬਣਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :—

1959-60 ਵਿਚ ਇਹ 8.90 ਪਰਸੈਂਟ ਸੀ ।

1960-61 ਵਿਚ ਇਹ 9.85 ਪਰਸੈਂਟ ਸੀ ।

1961-62 ਵਿਚ ਇਹ 11.16 ਪਰਸੈਂਟ ਸੀ ।

1962-63 ਵਿਚ ਇਹ 11.47 ਪਰਸੈਂਟ ਸੀ ।

1963-64 ਵਿਚ ਇਹ 7.39 ਪਰਸੈਂਟ ਸੀ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਆਫ ਐਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਓਵਰ ਰੈਵੇਨਿਊ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ—

1959-60	... 28.24 ਪਰਸੈਂਟ
1960-61	... 25.54 ਪਰਸੈਂਟ
1961-62	... 24.85 ਪਰਸੈਂਟ
1962-63	... 20.63 ਪਰਸੈਂਟ
1963-64	... 20.61 ਪਰਸੈਂਟ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਚੰਦ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਜਿਸ ਸਪੀਡ ਨਾਲ ਚਲੇ ਹਨ ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਖਿਆਲਾਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਹਨ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਔਰ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਸੀਂ ਲਾਸਿਜ਼ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ।

1959-60 ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਨੂੰ 37.32 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪਿਆ, 1960-61 ਵਿਚ ਇਹ ਘਾਟਾ 10.92 ਲਖ ਰੁਪਏ ਹੋਇਆ ਔਰ 1961-62 ਵਿਚ ਇਹ 2 ਕਰੋੜ 32 ਲਖ ਰੁਪਏ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 1961-62 ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਘਾਟਾ ਕਦੇ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਜੋ ਕਰਜ਼ਾ ਵਖ ਵਖ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਕੋਲੋਂ ਬੋਰਡ ਨੇ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੀ ਕਾਸਟ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦਾ ਇਹ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਬਣਿਆ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਖਰਚ ਔਰ ਕੁਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦੀ ਇਕਾਨੋਮੀ ਬੇਸ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਆਰਗੂਮੈਂਟ ਕਿ ਜੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ, ਨੰਗਲ ਡੈਮ ਤੇ ਨੰਗਲ ਚੈਨਲ ਲਈ ਲਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਕਾਸਟ ਆਫ ਇੰਟਰੈਸਟ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਨਾ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਘਾਟੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 15.30 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਢੁਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਆਰਗੂਮੈਂਟ ਅਤੇ ਵਜ੍ਹਾ ਤਸਮੀਹਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੁੱਖ ਰਖ ਕੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੀ ਕਾਸਟ ਵੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਦਸੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ 4.75 ਪਰਸੈਂਟ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਇੰਟਰੈਸਟ ਰੇਟ ਦੇਣੀ ਪਈ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ 4.00 ਪਰਸੈਂਟ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਔਰ 0.75 ਪਰਸੈਂਟ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਵਰਕਿੰਗ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਰਖੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਬੈਂਕ ਰੇਟ ਆਫ ਇੰਟਰੈਸਟ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 4.75 ਪਰਸੈਂਟ ਕੋਈ ਵਧ ਰੇਟ ਆਫ ਇੰਟਰੈਸਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਘਟ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸਟੀਮੇਟ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ—

"The Committee is not convinced with the reasons put forth by the Board for its losses." The very fact Madam, Deputy Speaker, I would like to emphasise on there lines is "that the Board had been running at a loss since its inception leads the Committee to believe that the Board is not running as efficiently and economically, as it should have, thereby defeating the very object for which the Board was constituted. The Committee feel that there is something fundamentally wrong in the functioning of the Board and there is a scope for toning up the working of the Board."

ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਲਉ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬੋਰਡ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਢਲਾ ਨੁਕਸ ਹੈ। This is what the highest Committee of the House has reported about it.

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਰੂਰਲ ਇਲੈਕਟਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਰੂਰਲ ਇਲੈਕਟਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪਲੈਨ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਛੇਵੇਂ ਪਲੈਨ ਦੇ ਖਾਤਮੇਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਔਰ ਹਰ ਪਲਾਨ ਦੇ ਆਖੀਰ ਤਕ ਜਿਤਨੀ ਪਰਸੈਂਟੇਜ਼ ਇਲੈਕਟਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ—

ਤੀਜੀ ਪਲਾਨ ਵਿਚ 34 ਪਰਸੈਂਟ।

ਚੌਥੇ ਪਲਾਨ ਵਿਚ 57 ਪਰਸੈਂਟ ।

ਪੰਜਵੇਂ ਪਲਾਨ ਵਿਚ 80 ਪਰਸੈਂਟ ।

ਔਰ ਛੇਵੇਂ ਪਲਾਨ ਦੇ ਆਖੀਰ ਤਕ 100 ਪਰਸੈਂਟ । ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਇਲੈਕਟਰੀ-ਫਿਕੇਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰ ਪਲਾਨ ਪੀਰੀਅਡ ਦੇ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਤਾਂ ਫਿਕਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਨੇਲਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸ਼ਿਡੂਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । 21,646 ਕੁਲ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਨ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਤਾਦਾਦ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । By the end of the Second Plan, the number rose to 3,016. An ambitious programme of electrifying 4,400 more villages during Third Five-Year Plan at a cost of Rs 2,200 lakhs has been drawn up.

ਹੁਣ ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਗਰਜ਼ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਖੈਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਿਗਰਜ਼ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮਦ ਥਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਔਰ ਨੰਗਲ ਟਾਊਨ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਆਣਗੀਆਂ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਂਗੜੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਔਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਕਾਂਗੜੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ 838 ਪਿੰਡ ਹਨ ਉਥੇ ਤੀਜੇ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕੁਲ 150 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਅਲਹਦਾ ਗੱਲ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ 794 ਪਿੰਡਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਲੈਕਟਰਿਸਿਟੀ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਥੇ ਇਲੈਕਟਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਇਲੈਕਟਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਇਲੈਕਟਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋਗਿੰਦਰ ਨਗਰ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਬਿਜਲੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਦੇਣੀ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਪਈ । ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰਹਿਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਤਾਂ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ । ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਇਨਸੀਡੈਂਟਲੀ ਜਾਂ ਐਕਸੀਡੈਂਟਲੀ ਹੋਈ ਕਹਿ ਲਉ ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਨੇ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲੈਣ।

(ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਵਿਘਨ) ।

ਇਹ ਫਿਗਰਜ਼ ਦੇਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਿਗਰਜ਼ ਕੀ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪਰੋਗ੍ਰੈਸ ਹਈ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਉ । ਸਫਾ 22 ਤੇ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

Deputy Speaker : Please wind up.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਸਰੇ ਪਲੈਨ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ 34% ਵਿਲੇਜਿਜ਼ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਪਰ ਜੋ ਪਰੋਗਰੈਸ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਇਕ ਫੇਜ਼ਡ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਛੇਵੀਂ ਪਲੈਨ ਤਕ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਦਿਆਂਗੇ । ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀ ਹਾਲੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਰੂਰਲ ਇਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਲੋਨ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਆਰਗੂ-ਮੈਂਟਸ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਸਟੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਿਵਾਏ ਰੂਰਲ ਇਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਰੋਗਰੈਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਿੰਨਾ ਲੋਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਰਲ ਇਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਰੋ ਮੋਰ ਫੂਡ ਜਾਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਲੈ ਗਏ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਜਿਹਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਆਬਜੈਕਟ ਲਈ ਪੈਸਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਖਰਚ ਨਾ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਡਾਈਵਰਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀਜਨ ਅਪਲਿਫਟ ਲਈ ਕਹਿ ਕੇ ਸੈਸ ਲਈ, ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਲਈ ਮਗਰ ਫਿਰ ਪਸਾ ਡਾਈਵਰਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਵੈਲਫੇਅਰ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਰਿਜਨਲ ਆਬਜੈਕਟ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਡਾਈਵਰਟ ਕਰਨਾ ਔਬਜੈਕਸ਼ਨੇਬਲ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕੁਝ ਟਿਯੂਬਵੈਲਜ਼ ਦੀ ਇਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਲਈ 29407 ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਆਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲੇ ਤਕ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਦੇਣੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 8157 ਦਰਖਾਸਤਾਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 8481 ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਗਰੋ-ਮੋਰ ਫੂਡ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਕਦੀ ਫੂਡ ਪਰਾਬਲਮ ਦੀ ਕਦੇ ਟਿਯੂਬ ਵੈਲਜ਼ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ, ਕਦੀ ਟਾਇਮ ਲਿਮਿਟ ਰਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਟਿਯੂਬ-ਵੈਲ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਵਸੂਲੀਆਂ ਲਈ ਕੁਰਕੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਲੋਕੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਿੰਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਚਾਰ ੨ ਸਾਲ ਦੇ ਟਿਯੂਬਵੈਲ ਬਣੇ ਪਏ ਹਨ ਪਰ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਈ ਦਫਾ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੇਸ ਹਨ, ਸੈਂਕੜੇਂ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਲਦੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬਿਲਾਂ ਦੀ ਪੇਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਈ ਬਾਰ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਰੁਪਏ, ਦੇਣ ਲਈ 10—15 ਮੀਲ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟਰੀਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿਲ ਦੀ ਪੇਮੈਂਟ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ 10—15 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰ ਰਾਤ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਰਾਇਆ ਖਰਚਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਕਲੀਫ ਵਲ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਆਊਟ ਸਟੈਂਡਿੰਗ ਏਰੀਆਜ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਰਕਮ 21,68,000 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 1,60, 000 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀਜ਼ ਵਲ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਰਕਮ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਡਿਪਾਰਟ-ਮੈਂਟਸ ਵਲ ਹੈ। ਜਦ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪੇਮੈਂਟ ਡਿਯੂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਬਾਰ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਦੇ ਹੇਠ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੇਮੈਂਟ ਪੋਸਟਪੋਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਹੇਠ ਕਿਉਂ ਪੋਸਟਪੋਨ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਉਗਰਾਹੁਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਬਰੇਕ ਡਾਊਨਜ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਮੋਗੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਬਾਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕਾਫੀ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਬਰੇਕ ਡਾਊਨਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਉਥੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਦੀ ਘੰਟੇ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਦੀ ਦੋ ਘੰਟੇ ਲਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਰੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਕਈ ਬਾਰ ਟੈਲੀਫੂਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨਾਲ ਗੱਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਬ੍ਰੇਕਡਾਊਨ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ।

(इस समय सिंचाई मंत्री सदन से उठ कर बाहर गए)।

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आडर। (विघ्न) बिजली मन्त्री कौमी नुक्सान कर रहे हैं। बाहर तो चले गए हैं मगर बिजली जल्ती हुई छोड़ गए हैं। (हंसी)।

उपाध्यक्षार : सरदार दरबारा सिंह जी, बाकी की बिजलियां भी बुझा दें। (Let Sardar Darbara Singh get all other unnecessary lights switched off).

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਬਸ ਜੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੋਮੈਸਟਿਕ ਕਨਜ਼ੰਪਸ਼ਨ ਦੇ ਰੇਟਸ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਰੇਟਸ ਘਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡੀ ਹੀ ਮੋਸ਼ਨ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। (ਵਿਘਨ) ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਕੀ ਨਵੇਂ ਰੂਲ ਬਣਾਏ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ .. ..(ਵਿਘਨ)

उपाध्यक्षा : आप बैठिये। आप की भी बारी आयगी। [Let the hon. Members resume their seats. They too will get time.)

ਕਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ (ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਹਿਬਾ, ਇਹ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਟਾਨੋਮਸ ਬੋਰਡ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਟਰੀਮ ਲਾਈਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਰੈਡ ਟੇਪੀਜ਼ਮ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਗਰ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਬੋਰਡ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬੜੀ ਇਨ-ਐਫੀਸ਼ੈਂਸੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਤਨੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਪਰ ਇਲੈਕਟਰੀ-ਫਿਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਰੂਰਲ ਇਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਮਬਨੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਫਿਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਟਿਊਬ-ਵੈਲਜ਼ ਦੀ ਇਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦਿਕਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਡੀਲੇ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦਾ ਅਸੀਂ ਦਾਹਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ, ਕਈ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਫਿਗਰਜ਼ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ 3181 ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ ਐਨਰਜਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਪਿਗ ਸੈਟ ਐਨਰਜਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਗਰਜ਼ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੰਪਿਗ ਸੈਟਾਂ

[ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ]
ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 24 ਘੰਟੇ ਬਿਜਲੀ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇਗੀ ਅੱਜ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਢਾਈ ਦਿਨ ਉਹ ਬਗੈਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਰਾਸਟ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਫਿਰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਜਲ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਕਰੰਟ ਕਈ ਵੇਰ ਓਵਰਲੋਡ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿਹਾਤ ਵਿਚ ਕਰੰਟ ਨੂੰ ਸਮੂਥ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲਿਸਟ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਪਾਮ ਨੂੰ ਗਰੀਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਜਲ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੋਰਡ ਅਟਾਨੋਮਸ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਕੋਈ ਪਰੈਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਗਰੀਵੈਂਸ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਥੇ ਵੀ ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਾਲ ਹੀ ਦਸਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਥੋੜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਟਾਈਮ ਬੜਾ ਘਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗਏ ਅਤੇ ਅਜ ਤੋਂ ਡੇਢ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਕਹਿ ਆਏ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅਧ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿਥ ਤੇ ਲਾਈਨ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਦਿਵਾਣ ਤੇ ਵੀ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਕ ਵੀ ਪਿੰਡ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਐਨਰਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਐਕਸ. ਈ. ਐਨ. ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਡੀ. ਸੀ., ਹੁਸ਼ਿਆਰ-ਪੁਰ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਐਕਸ. ਈ. ਐਨ. ਫਗਵਾੜੇ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਇਕ ਖਾਸ ਕੰਟ੍ਰੈਕਟਰ ਪਾਸੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵਾਇ-ਰਿੰਗ ਨਾ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਦੁਖ ਨਾਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੇਕਰ ਅਫਸਰ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣਗੇ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਊਨਾ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਜਲੀ ਭਾਖੜਾ ਤੋਂ ਨੰਗਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਸ਼ਿਆਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰ-ਪੁਰ ਦਾ ਕੋਈ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪਾਵਰ ਮਨਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਤਗੜੇ ਹਨ ਉਹ ਬਿਜਲੀ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਨਗਰ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਬਾਰੇ ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤੇ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਿਜਲੀ ਨੂੰ ਕਾਂਗੜੇ ਵਿਚ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਤਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਕੇ ਆਈ ਹੈ। ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਆਈ. ਪੀ. ਐਮ. ਆਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਰਿਆਨਾ ਦੇ ਆਏ ਹਨ ਸਿਵਾਏ ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਦੇ ਜੋ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਆਈ. ਪੀ. ਐਮ. ਬਣੇ ਸਨ। ਪਰ ਹਰਿਆਨਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਾ ਦੇਣੀ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਸਰਾਸਰ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੈਕਟੀਫਾਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਜੋ ਅਮਨ ਪਸੰਦ ਹਨ ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਰਾਹੇ ਨਾ ਪੈ ਜਾਣ। ਇਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰੀ ਅਕਸਰੀਅਤ ਵਿਚ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਖੰਭੇ ਤੋੜ ਕੇ ਹੀ ਨਾ ਲੈ ਜਾਣ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਲੈਕਟਰੀਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਇਸ ਪਾਸੇ ਫੌਰੀ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗਾ। (ਵਿਘਨ)

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। यह बहुत ज़रूरी प्वायंट है।

उपाध्यक्षा : आप, नेत राम जी, बैठिए। (The hon. Member Chaudhri Net Ram may take his seat).

चौधरी नेत राम : यह सवाल मेरी ज़ात से तुआल्लुक रखने वाला है।

उपाध्यक्षा : आप का दस्तूर है इस तरह से इंट्रप्ट करने का और हाउस का वक्त ज़ाया करने का। (It is the habit of the hon. Member to interrupt the proceedings and waste the time of the House).

चौधरी नेत राम : मेरी जात से सम्बन्ध रखता है। उन्होंने मेरा नाम ले कर कहा है।

Deputy Speaker : No interruptions please.

चौधरी नेत राम : जनाब, यह ज़रूरी बात है। इन्हों ने मेरी जात का ज़िक्र किया है। सोशलिस्ट पार्टी के छः मैम्बर चुन कर आए थे। पर आप ने उन्हें ख़रीद लिया। कांग्रेस पार्टी ने ख़रीद लिया और आज तुम हमारी पार्टी का ज़िक्र करते हो।

उपाध्यक्षा : यह आप को लास्ट वारनिंग है, मैं यह तरीका नहीं चलने दूंगी। (The hon. Member is being given the last warning. I would not allow this thing to happen).

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ —

'The power position remained quite happy.

ਇਹ ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਪਾਵਰ ਦੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈਪੀ ਕਿਥੇ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਪਾਵਰ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈਪੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਸੀ ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਬਿਜਲੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਸੀ ਕਿ 24 ਘੰਟੇ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਇਥੇ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਢਾਈ ਦਿਨ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। (ਘੰਟੀ) ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਸੀ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ (ਫੂਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬਿਜਲੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਇੰਨ੍ਹਾਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ]

ਸੀ ਕਿ ਚਾਨਣ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਸਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਦ ਪਾਵਰ ਮਨਿਸਟਰ ਰਹੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਨੂੰ ਅੰਨ ਉਗਾਣ ਲਈ ਟਿਯੂਬ-ਵੈਲ ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕਢਣ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਰੂਸ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਫੂਡ ਪਰਾਬਲਮ ਦਾ ਹਲ ਹੋਵੇਗੀ।

Socialisation of means of production combined with electricity will bring about communism.

ਇਹੀ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਲੋੜਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਦੀ ਕੰਨਸੈਪਸ਼ਨ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੈਮਾਂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਿਆਸ ਪਰਾਜੈਕਟ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਿਜਲੀ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਮਦਰਾਸ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਸਟਡੀ ਟੂਰ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਉਥੇ ਗਏ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਥੇ 6 ਨਏ ਪੈਸੇ ਪਰ ਯੂਨਿਟ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪਰਪਜ਼ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਰੇਟ 3 ਨਏ ਪੈਸੇ ਹੈ। ਆਖਰ ਇਕ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਰੇਟਸ ਦਾ ਇਤਨਾ ਫਰਕ ਕਿਉਂ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਕਿਧਰੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਦੁਗਣੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਹੀ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤਦ ਹੀ ਦੁਗਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਥੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਜੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤੇ ਹੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਫੂਲ ਦੀ ਗੱਲ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਥੇ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਹਰ ਇਕ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ 2—3 ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬੜੀ ਫਰਟਾਈਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਮਣ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਕੁਝ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੇ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਅਣਗਿਹਲੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੰਤਰੀ ਮੁਤੱਲਿਕਾ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਹਲਕੇ ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਤੱਵਜੋਹ ਦੇਣ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਘਗਰ ਡੈਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ 8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖ਼ਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ

ਕਮ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਠੀਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਠੀਕ ਤਾਲਮੇਲ ਰਖਕੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਬੋਰਡ, ਮਨਿਸਟਰੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਠੀਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ 1959 ਵਿਚ ਸੈਂਟਰ ਨੇ ਇਲੈਕਟਰੀ ਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। 21 ਜਨਵਰੀ, 1959 ਆਈ ਪੀ. ਐਮ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ ਡਰਾਸਟਿਕ ਚੇਂਜਿਜ਼ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਬੋਰਡ ਦੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਢੰਗ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਬੋਰਡ ਰਿਜ਼ਰਵ ਫੰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਨਟਰੀ-ਬਿਊਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬੋਰਡ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਰਖਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਆਈ. ਪੀ. ਐਮ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਬਿਆਨ ਸਰਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਦੀ ਕੰਟਰਾਡਿਕਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਏਥੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਜੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਕੈਬਨਿਟ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਸਾਰੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅੜਚਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕੰਸਟੀ-ਚਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਔਕੜਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਭਿਆ ਜਾਵੇ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਆਈ. ਪੀ. ਐਮ. ਸਾਹਿਬ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਇਕ ਅੜਿੱਕਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਆਈ. ਪੀ. ਐਮ. ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿੱਚਾ ਤਾਨੀ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਦਰਾਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ......

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਕਰੋ, ਮਦਰਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹੋ ਇਤਨਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ। (The hon. Member may briefly say, what he has to say, he has alredy told us about Madras. There is not much time left.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਮੈਂ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ ਕਾਮਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਲਈ ਪਰਸੈਂਟੇਜ਼ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ 25 ਪਰਸੈਂਟ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਐਗਰੀਕਲਚੁਰਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਕੋਟਾ ਫਿਕਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮਦਰਾਸ ਵਿੱਚ ਜੈਨਰੇਸ਼ਨ ਘੱਟ ਹੈ ਪਰ ਸੇਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੈਨਰੇਸ਼ਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਲ ਘਟ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 20 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਲੋਨ ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਘਾਟੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ ਵੇਸਟੇਜ਼, ਲੀਕੇਜ਼ ਅਤੇ ਪਿਲਫਰੇਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਏਥੇ ਕੁਝ ਸੁਝਾਉ ਦੇਣੇ ਚਾਹਵਾਂਗਾ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਕਤ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਰੇਟਸ ਘਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਕੁਨੈਕਸਨਾਂ ਵਾਸਤੇ

[ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ]

ਪੈਂਡਿੰਗ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਲੀ ਡਿਸਪੋਜ਼ਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦਾ ਅੰਨ ਸੰਕਟ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਜੇ ਕੋਈ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਐਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪੋਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਲੋਹੇ ਦੇ ਪੋਲਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਲਕੜੀ ਦੇ ਪੋਲ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। (ਵਿਘਨ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪਦਾ ਵਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (The time allotted to the hon. Member is up.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਾਉਣ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਸਕੀਮ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। 1236 ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਹਿਜ਼ 270 ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ 16 ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੇਲਾਈਨ ਵਾਟਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਲਗ ਜਾਣ ਨਾਲ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਭ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਨਾਕਾਮਿਯਾਬ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿਊਵੈਲਜ਼ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਬੋਰ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਡੀ ਕੁਝ ਇਮਦਾਦ ਕਰ ਸਕਣ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਫਗਵਾੜੇ ਵਿਚ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਹੋਈ ਹੈ, ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪਰਪਜਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਪਰਸੈਂਟੇਜ਼ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਤਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ।

उपाध्यक्षा : पेशतर इसके मैं किसी मैम्बर को काल अपौन करूं। मैं चाहती हूं कि क्योंकि यह एक बहुत अहम मोशन है, इस का जरायत और पंजाब की तरक्की से बड़ा ताल्लक है, इस लिये अगर हाउस की सैंस हो तो इस पर डिसकशन आधे घंटे के लिये और बडा दी जाये। क्या सदन की यही राय है। (आवाजें, जी हां) तब हाउस दो बजे एडजरन होगा। (Before I call upon the next hon. Member to speak on the motion, I would like to point out that since it is an important motion and it has intimate connection with Agriculture and Development of Punjab if it be the sense of the House the discussion on the motion may be extended by half an hour. (Voices : Yes.) all right the House will now adjourn at 2 p.m.)

श्रीमती चन्द्रावती (दादरी) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप ने मुझ को जो समय दिया है, मैं उस के लिये आपका धन्यवाद करती हूं। मैं इस ऐन्युअल ऐडमिनिस्ट्रेशन रिपोर्ट पर, जो बिजली के बारे में है कुछ बातें आपके द्वारा हाउस में रखना चाहती हूं। आपको पता है, डिप्टी स्पीकर साहिबा, कि महेन्द्रगढ़ जिला का और हिसार के कुछ हिस्से को और भिवानी तहसील को सरकार अकाल पीड़ित क्षेत्र घोषित कर चुकी है, लेकिन इस रिपोर्ट के अन्दर कहीं कोई ऐसी बात नज़र नहीं आती कि जिस से यह मालूम पड़े

कि इन ऐरिड ज़िलों को प्राथमिकता दी जाएगी हालांकि यह बात बजट में भी आयी है, अखबारों में भी पढ़ी है, और राज्यपाल जी के भाषण में भी यह बात आई है । किन्तु इन अकाल पीड़ित क्षेत्रों को प्रैफ्रैन्स देने की कोई भी घोषणा इस में नहीं है और यह जानकर बड़ा अफसोस होता है । मैं डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह कहना चाहती हूं कि गांवों को तो करीब करीब निग्लैक्ट ही किया जा रहा है । अभी अभी कैप्टन रतन सिंह जी ने कहा कि मिनिस्टर तो हिंदी रिजन के ही बनते आए हैं लेकिन हकीकत यह है कि एनरजी पंजाबी जोन को 25 परसैंट और हिंदी रिजन को 18 परसैंट मिली है ? (विघ्न) अगर टाऊनज़ का हिसाब भी लगाया जाए, जहां पर कि बिजली काफी मिलती है, तो हिन्दी रिजन में बहुत कम टाऊन हैं। इस लिये बिजली के न मिलने से वहां का इकनामिक ढाचा बिगड़ता चला गया है । इस लिये मैं यह कहना चाहती हूं कि जो एरिड एरियाज़ हैं उनको ज्यादा बिजली दी जानी चाहिये । अगर बिजली दी जाए तो मैं समझती हूं कि वहां की पैदावार में भी बहुत अज़ाफा हो सकता है । क्योंकि वहां का पानी मीठा है जो कि ट्यूबवैल्ज़ या पम्पिग सैट्स के ज़रिये निकाला जा सकता है । एक गांव है वहां पर अटेला । उस में हालांकि 3 दिन तक बिजली बन्द रही लेकिन फिर भी वहां की पैदावार की औस्त बहुत अच्छी रही और अगर बिजली तीन दिन बन्द न हुई होती तो वह गांव नम्बर ले जाता । वहां पर काफी गेहूं पैदा हुआ है। इसलिये वहां पर बिजली दी जानी चाहिये ।

लुहारू और भिवानी तहसीलों की हालत देख कर मैं कह सकती हूं कि उन के साथ स्टैपमदरली ट्रीटमैंट किया जाता है । प्रायः देखा जाता है कि स्कीम्ज़ बनाई जाती हैं, मगर इम्पलीमैंट नहीं होतीं । अगर सरकार यह चाहती है कि वहां पर पैदावार बढ़े और लोग बेकार न रहें तो उन लोगों को बिजली दी जानी चाहिये जिससे वह लोग छोटे छोटे धंधे लगा सकें और खेती को बढ़ा कर देश में कमी को पूरा कर सकें ।

जहां तक बिजली की चोरी का प्रश्न है मैं जानती हूं कि यह होती भी है और हमारे यहां भी हुई है । होता यह है कि कुछ गवर्नमैन्ट सर्वेंटस मिल जाते हैं और कुछ इनफ्लुएंशल लोग भी उनके साथ मिलकर चोरी करवाते हैं । हमारे यहां दो केसिज़ चोरी के हुए लेकिन उन दोनों केसिज़ को इनफलुएंशल आदमियों ने मिलकर खत्म करवा दिया ।

मैं एक चीज़ और, स्पीकर साहिबा, आप के जरिये हाउस को बतलाना चाहती हूं कि दादरी में एक ऐसा गांव है जो किसी ऐसे क्लर्क का गांव है जो बिजली के आफिस में काम करता है । तो उसके गांव में बिजली पहुंच गई जब कि उसके आस पास और उससे पहले वाले आधे आधे मील के गांव भी इग्नोर कर दिये गए । मैं यह नहीं कहती कि वहां बिजली नहीं पहुंचनी चाहिये थी बल्कि मेरे कहने का मतलब यह है कि उस गांव के आस पास के गांवों में बिजली दी जाती । यह ऐसी बातें हैं, स्पीकर साहिबा, जो आपके ज़रिये मैं सरकार के नोटिस में लाना चाहती हूं.........

उपाध्यक्षा : चन्द्रावती जी, मैं कहना तो नहीं चाहती थी लेकिन आप ने कई बार स्पीकर साहिबा कहा है, मैं स्पीकर तो नहीं हूं . . . आप के मुंह से शायद निकल जाता है। (I did not want to point out but the hon. Lady Member has addresed me several times as Speaker, I am not a Speaker.....perhaps the hon. Lady Member has used these words inadvertently).

श्रीमती चन्द्रावती : आई एम सारी। मैं कहना चाहती हूं कि जहां तक शहरों का ताल्लुक है वहां पर तो जलाने के लिये बिजली दी जाती है फिर वह चाहे किसी ज़ोन के हों लेकिन गांवों मे पानी निकालने के लिये भी बिजली नहीं दी जाती कि लोग पानी निकाल कर पी भी सकें। (घंटी) मैं एक लोकल चीज़ की तरफ सरकार का ध्यान दिलाना चाहती हूं कि हमारे यहां लोगों को काफी दूर से आ आ कर झोजू में बिजली के बिल चुकाने के लिये जाना पड़ता है जो काफी दिक्कत तलब होता है। इस लिये मेरा निवेदन यह है कि अटेला में या बाठड़ा में आफिस बना दिया जाये जिससे लोगों को सुविधा हो सके। साथ ही मैं प्रार्थना करूंगी कि उस बाठड़ा एरिया में जहां पर अकाल पड़ा हुआ है, उस जगह पर बिजली जल्दी से जल्दी पहुंचनी चाहिये। (घंटी) मैं सिर्फ आखीर में यही कहूंगी कि उस एरिया में जहां चारे की कमी है, अन्न की कमी है, दूध की कमी है क्योंकि चारे की कमी के कारण उनका (पशुओं का) दूध सूख गया है और इसी वजह से बहुत सारे पशु बाहर दूसरी जगहों पर भेजे जा रहे हैं, तो ऐसे इलाकों में पानी निकालने के लिये जल्दी से जल्दी बिजली दी जानी चाहिये ताकि पम्पिंग सैट्स लग सकें। और वहां की दिक्कत दूर हो सके। आपका धन्यवाद।

श्री बलरामजी दास टण्डन (अमृतसर शहर पश्चिम) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज इस हाउस के अन्दर बिजली के अकाउंट्स के बारे में और एडमिनिस्ट्रेटिव रिपोर्ट के बारे में बहस हो रही है। मैं आप के ज़रिये मिनिस्टर साहिब के नोटिस में कुछ अहम बातें लाना चाहता हूं। मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि जो बातें बहस के दौरान सरकार के नोटिस में लाई जाती हैं उससे ऐसा लगता है कि उन पर सरकार ध्यान नहीं देती और बहस महज़ बहस हो कर रह जाती है। मैं चाहूंगा कि इन बातों की तरफ सरकार न सिर्फ ध्यान दे बल्कि इम्पलीमैंट भी करे।

बिजली चूंकि इंडस्ट्री और ऐग्रीकल्चर के लिये बहुत अहम है इसलिये जब बोर्ड बनाने की बात आई तो यह कहा गया कि वैसे जो लथारजी स्कीमज़ के इम्पलीमैंट करने में हो जाती है उसको दूर करने के लिये एक बोर्ड बनाया जाये। जिसके ज़रिये इकानोमी भी लाई जा सके और ऐफीशेंसी भी लाई जाए। साथ ही एक बात और दृष्टि में रखी गई और वह यह कि रैडटेपिज़्म भी दूर हो। लेकिन इस आटोनोमस बोर्ड बनने के बाद भी तीनों की तीनों बातों का मुद्दा फौत हो गया है। इकानोमी आई नहीं और रैडटेपिज़्म खत्म नहीं हुआ। और ऐसा लगता है जैसे बोर्ड के मेम्बरान इस बारे में बिल्कुल बेगर्ज़ हैं, उनको कोई चिन्ता नहीं कि खर्च किस ढंग से होता है। उस से भी ज्यादा

1.00 p.m.

अफसोस की बात यह है कि पंजाब सरकार जिस को यह पावर है—

कि from time to time they are to issue directions to the Board for its efficient working लेकिन उस के बावजूद भी पंजाब सरकार ने इन्क्वायरी नहीं करवाई कि इस से इकानोमी कैसे की जा सकती है और बोर्ड के बजट को बैलैन्स कैसे किया जा सकता है। सरकार इन्क्वायरी करके पता करती कि हर साल घाटा क्यों होता है और फिर बोर्ड पर जोर दिया जाता कि फलां फलां लाइनज़ पर काम करें ताकि सारा सिलसिला ठीक ढंग से चले। सरकार को सोचना चाहिये कि

एस्टैब्लिशमैंट पर कितना खर्च होना चाहिए और उसकी कुछ लिमिट होनी चाहिये । पिछले साल हाउस में यह बात आती रही थी कि बोर्ड के एम्पलाइज़ पर 30 प्रति शत तक खर्च होता रहा है। जहां पर 30 प्रति शत खर्चा एस्टैबलिशमैंट पर होगा मैं नहीं समझ सकता कि वह पब्लिक का फायदा कर सकते हों । अमृतसर में जो पावर हाऊस है वहां पर 10 या 12 प्रतिशत खर्चा एस्टैबलिशमैंट पर करके मुनाफा निकाला जाता है । वहां पर काम बिल्कुल ठीक चल रहा है । लेकिन यहां पर जिस रफतार से ऐस्टैब्लिशमैंट बढ़ाई जा रही है उस के आंकड़ जानकर आप हैरान होंगे । अभी उन्होंने पांच हजार से ज्यादा असिस्टैंट लाइनमैन एप्वायंट किए हैं । पिछले साल से तकरीबन एक हजार ज्यादा बढ़ाय हैं । सरकार को चाहिये कि इस के बारे में कोई लिमिट तय करे ।

Deputy Speaker : Mr. Tandon, please wind up now.

श्री बलरामजी दास टण्डन: अगली बात मैं टैरिफ के बारे में कहना चाहता हूं । यह जो किताब दी गई है उसे देख कर हैरानी होती है कि सरकार का टैरिफ चलाने का ढंग कैसा है। उस में पच्चासों तरीके बतायें गये हैं, म्युनिसिपल कमेटियों की स्ट्रीट लाइट्स का अलग हैं, शहर के कन्ज्यूमर्ज़ के लिये अलग है, हीटिंग प्वायंट्स का अलग है, जो बड़े कारखानेदार हैं उनके लिये अलग हैं और छोटों के लिये अलग हैं। मैं समझता हूं कि यह एक टैक्निीकल चीज़ है । उस लिए मैं कहता हूं कि एक कमेटी बैठाई जाए जो इस की जांच करे कि कहां कितना होना चाहिय । जैसे इंडस्ट्री के लिये आप शुरू में 10.94 नए पैसे पर युनिट लेते हैं लेकिन जब दस हजार यूनिट से ज्यादा कंज़म्पशन हो तो फिर आप 7.8 नए पैसे पर यूनिट रेट लगाते हैं । इस का मतलब यह है कि जो छोटा कारखानेदार है उसे ज्यादा देना पड़ता है और बिग इंडस्ट्री को बिजली सस्ती मिलती है । इस लिए इस के बारे में विकार करना ज़रूरी है और जो छोटी इंडस्ट्री वाले हैं उनको बिजली सस्ती देनी चाहिये ।

Deputy Speaker : Please resume your seat now.

श्री बलरामजी दास टण्डन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुझ बोलने का कोई शौक नहीं है। आप मुझे पहले ही कह दिया करें कि मैं ने बोलने नहीं देना।

Deputy Speaker ; I have to accommodate other Members also.

चौधरी दर्शन सिंह: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । मैं ने पब्लिक सर्विस कमीशन पर बोलने के लिये टाइम मांगा था लेकिन आप ने टाइन नहीं दिया था और आप ने with the pleasure of the House आधा घंटा सिटिंग एकस्टैंड की थी। अब अगर आप ने मुझे बोलने का मौका नहीं देना तो क्या मैं अपना प्लेयर वापिस ले सकता हूं । (हंसी) ।

Deputy Speaker : That is no point of order, please.

चौधरी रण सिंह (रदौर ऐस० सी०) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज के ज़माने में बिजली एक ऐसा साधन है जिस के बग़ैर कोई इलाका और मुल्क तरक्की नहीं कर सकता । पंजाब में बिजली के महकमे की हालत निहायत ही अफसोसनाक और नाकस है । इस लिये इस में काफी सुधार करने की ज़रूरत है । मेरा खादर एरिया में थानेसर का इलाका है । जब चौमासा होता है तब वह इलाका पानी में डूबा हुआ होता है और वहां

[चौधरी रण सिंह]

ज़मीन के ऊपर से भी और नीचे से भी पानी निकालने की ज़रूरत होती है उस वक्त ट्यूबवैल्ज़ चलाने की ज़रूरत इस लिये होती है कि सेम न रहे और खुशकी में फसलों को पानी देने के लिये ट्यूबवैल्ज़ के चलाने की ज़रूरत होती है । लेकिन वहां होता इस के बिल्कुल उल्ट है । चौमासे के दिनों में वहां पर ट्यूबवैल्ज़ बन्द पड़े रहते हैं जिस से ऊपर भी पानी बढ़ता है और ज़मीन के नीचे भी बढ़ता है । जब गर्मी का मौसम आता है तो ट्यूबवैल्ज़ चला कर बजाए किसानों को पानी देने के वह पानी नहर में डाला जाता है और ज़मीन में खुशकी पैदा करके फसलों का नुक्सान किया जाता है । आज कल कपास बोने का मौसम है लेकिन वहां पर लोगों को पानी नहीं मिलता । मैं निवेदन करना चाहता हूं कि एक तरफ तो सरकार का यह प्रोग्राम है कि देहाती इलाकों में बिजली पहुंचाई जाए ताकि पिछड़े हुए इलाके तरक्की कर सकें लेकिन होता यह है, और इस सरकार के लिए बड़ी शर्म की बात है कि कैथल सब-डिवीजन में जो इतने बड़े बड़े गांव हैं, जितने बड़े कि पंजाब के दूसरे इलाकों में भी नहीं हैं, वहां बिजली नहीं दी गई है । इन्होंने इस के इलावा एक और बात की है जो निहायत अफसोसनाक है । कैथल का जो इलाका था वह पहले करनाल के एस० ई० के सब-डिवीजन में पड़ता था और हम लोगों को दरखास्तें देने में और कुनैक्शन लेने में सहूलत थी लेकिन अब उसे वहां से तोड़ कर यहां चन्डीगढ़ के एस० आई० के सब-डिवीजन के साथ लगा दिया है जिस से लोगों को बहुत तकलीफ हो रही है । एक बात मैं और वजीर साहिब के नोटिस में लाना चाहता हूं कि बोर्ड की सर्विसज़ में हरिजनों की कोई रैप्रीज़ैंटेशन नहीं है । अव्वल तो कोई हरिजन भरती किया ही नहीं जाता है (घंटी) लेकिन अगर कोई एक आध दाखिल हो भी जाता है तो जो सरकार ने 10 फी सदी प्रोमोशन्ज़ हरिजनों को देने की हिदायतें जारी की हैं उनका कोई ख्याल नहीं किया जाता है । मैं कहता हूं कि एक कमेटी बनाई जाए जो इस सारे माहौल को देखे (घंटी) और इन कमियों को पूरा करे । आखरी बात मैं यह कहनी चाहता हूं कि इस बोर्ड में एक मैम्बर हरिजनों का भी होना चाहिये ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਮੋਗਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਤਕਲੀਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਜਲੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਈ ਦਫਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਜਲੀ ਜ਼ਰਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਨਅਤ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲਗਜ਼ਰੀਜ਼ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਲੇਕਿਨ ਹੋ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਜਲੀ ਲਗਜ਼ਰੀਜ਼ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਰਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਰਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਣਕ ਤੇ ਕਪਾਹ ਵਿਚ ਨੰਬਰ ਇਕ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ ਪੁਰ ਵਿਚ ਵੀ ਤਹਸੀਲ ਮੋਗਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਗਰੇਨਰੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜੂਵਦ ਸੇਮ ਦੇ ਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹੀ ਹੋਣ

ਦੇ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕਣਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੋਗਾ ਤਹਿਸੀਲ ਤੂੜੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ ਵੇਖ ਲਓ ਸੈਂਕੜੇ ਟ੍ਰਕ ਤੂੜੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 90/90 ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲੱਗੇ ਹਨ ਜੋ ਆਇਲ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਪਾਵਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ 3/4 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਲੇਕਨ ਲੇਕਿਨ ਮਲੋਟ ਵਿਚ, ਲੈਂਡਲਾਰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਘਰ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਪਾਵਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੀ 15/16 ਮੀਲ ਤੇ ਹੈ ਉਥੇ ਲੈਂਡਲਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਰੈਫਰੀਜੀਰੇਟਰਜ਼ ਲਈ, ਪੱਖਿਆਂ ਲਈ ਤੇ ਹੋਰ ਲਗਜ਼ਰੀਜ਼ ਲਈ ਧੜਾਧੜ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗਰੇਨਰੀ ਹੈ ਉਥੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਈ ਕੁਨੈਕਸਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਿਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਜ਼ਰਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਸਲਾ ਰੋਟੀ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਟੀ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਲਗਜ਼ਰੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਰ ਕਾਫੀ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਅਤੇ ਮਲੋਟ ਦੇ ਲੈਂਡਲਾਰਡਾਂ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਛਡ ਦਿਉ। ਚੰਦੇ ਉਹ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਕਾਫੀ ਡੀਮਾਰੇ-ਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ, ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਮੋਗਾ ਪਰੌਪਰ ਤੇ ਮਹਿਣਾ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦਿਉ ਤੇ ਹੋਰ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਗਾਉ ਤਾਕਿ ਜ਼ਰਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ। ਲਗਜ਼ਰੀਜ਼ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੇਕੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तर-पूर्व) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, बिजली बोर्ड के संबंध में चन्द मिन्ट में चन्द बातों की तरफ आपकी वसातत से वज़ीर साहिब का ध्यान दिलाना चाहता हूं। पंजाब राज्य में जब से यह बोर्ड बना है इस के एस्सैट्स को अगर देखा जाए तो इस वक्त पंजाब का तकरीबन 114 करोड़ रुपया इस मद में इन्वैस्ट है। लेकिन इतना बड़ा कमर्शियल अदारा होते हुए भी इस में हर तरह की तकलीफें हैं। जहां तक ब्रेक डाऊन्ज का संबंध है यह आम हो रही हैं एक्सीडैंट्स हर साल बढ़ रहे हैं और पिछले लाल 166 के करीब बिजली के एक्सीडैंट्स हुए हैं। जहां तक रैडटैपिज़म का संबंध है यह बढ़ती जा रही है। तो मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि आजकल के ज़माने में किसी भी राज्य की तरक्की का खाह वह ज़रई हो या इन्डस्ट्रियल हो दारोमदार इस बात पर है कि वह राज्य कितनी बिजली पैदा करता है और उसकी खपत किस तरह होती है। मैं चाहता हूं कि सरकार इस तरफ पूरी तवज्जोह दे कि यह जो 114 करोड़ रूपये की इन्वैस्टमैन्ट वाला आदारा है और इतना बड़ा आदारा होते हुए इस में इतनी तकलीफें होने की क्या वजह है। यह सिर्फ मेरी ही ख्याल नहीं कि इस में बहुत कमियां हैं बल्कि 3 जनवरी से लेकर 6 जनवरी तक दिल्ली में सारी स्टेट्स के आई० पी० ऐम्ज० की मीटिंग हुई और सारी स्टेट्स के बिजली बोर्डों के चेयरमैन वहां इक्ट्ठे हुए वहां पर इस बात पर काफी गौर हुआ कि इन बोर्डों को सैल्फ सफीशैंट करने के लिये क्या क्या तरीके अख्तियार किए जाएं। जहां तक हमारे इस बोर्ड का संबंध है उस बारे 20 करोड़ रुपये के कर्ज़े देने के प्रस्ताव को अभी

[श्री राम किशन]

वज़ीर साहिब ने हाउस में पास करवाया। मैं इस बारे में एक अर्ज़ करना चाहता हूं कि 1962 में बोर्ड को जो कर्ज़ दिया जाता था वह 4.75 फीसदी सूद पर दिया जाता था लेकिन अब पंजाब सरकार ने यह कर्ज़ 6 फीसदी सूद पर दिया है। मैं चाहता हूं कि बोर्ड को सैल्फ सफीशैंट बनाने के लिये उसे उसी रेट पर कर्ज़ दिया जाए जिस रेट पर कि वह मरकज़ी सरकार से लेते हैं। इस साल प्लैनिंग कमीशन ने जो पंजाब का आउटले रखा है और उसे बढ़ाया है वह पावर के प्वायंट आफ व्यू से बढ़ाया है। जहां पर मद्रास का भी ज़िक्र आया। मरकज़ी सरकार ने वहां पर बोर्ड को 45 फीसदी सबसिडी दी ताकि वह रूरल इलैक्ट्रिफिकेशन कर सकें और ग्रो मोर फूड कैम्पेन को प्रोत्साहन मिले। मैं चाहता हूं कि इस बात की तरफ यहां भी पूरा ध्यान दिया जाये। मरकज़ी सरकार ने इस संबंध में एक कमेटी बिठाई है जिस में हमारे पंजाब के आई० पी० ऐम० साहिब, और दूसरे स्टेट्स के वज़ीर साहिबान भी मेम्बर हैं। मेरा ख्याल है कि अक्तूबर तक इस कमेटी ने अपनी रिपोर्ट भी कर देनी है। तो मैं वज़ीर साहिब से कहूंगा कि वह इस तरफ खास तवज्जोह दें। दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि हमारे पंजाब राज्य में कोई 60 हज़ार ट्यूबवैल्ज़ की ज़रूरत है। इस साल के बजट में सरकार ने कहा है कि इस साल 10 हज़ार ट्यूबवैल्ज़ लगाए जाएंगे। 1961-62 में 2,224 ट्यूबवैल्ज़ लगाये हैं और इस साल 10 हजार ट्यूबवैल्ज़ लगाने का प्लैन बनाया है। मैं मन्त्री महोदय से प्रार्थना करना चाहता हूं कि इस के बारे में सही चीज़ हाउस में रखें ताकि लोगों को तसल्ली हो।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस रिपोर्ट में बताया है कि सिक्स्थ प्लैन के आखिर तक सारे पंजाब को इलैक्ट्रीफाई कर दिया जायेगा। मैं चाहता हूं कि सारे हिंदुस्तान को इलैक्ट्रीफाइड करने के लिये भारत सरकार ने जो एनर्जी सर्वे कमीशन बिठाया है उसी प्रकार से पंजाब में भी इसी प्रकार का कमीशन बिठाया जाये जो जांच करे कि कितनी इलैक्ट्रीसिटी टैप करेंगे। इस में पंजाब का वह हिस्सा भी शामिल है जो कि लाहौल और स्पिती कहलाता है। उस तरफ खास तवज्जोह देनी चाहिये। वहां पर चनाब दरिया का पानी है, यह ठीक है कि चनाब का पानी पाकिस्तान में जाता है लेकिन जितना भी हिस्सा पंजाब के अन्दर आता है अर्थात् लाहौल स्पिती के अन्दर उस पर, और जो और दो रिब्यूलैट्स हैं उन की तरफ सरकार द्वारा तवज्जोह दी जाए और वहां पर इस बात का जायज़ा लिया जाए कि वहां पर कितनी बिजली पैदा हो सकती है। उस से कुल्लु और दूसरे हिल्ली ऐरियाज़ को बिजली मुहैय्या की जाये। इसी तरह से रावी दरिया का पानी है। उसका पानी भी पाकिस्तान को जाता है लेकिन जितना पानी हमारे हिस्से में है वहां पर सरकार थेन डैम तैयार करने जा रही है। इस डैम को जल्दी से जल्दी बनाने की ज़रूरत है। पार्लियामैन्ट में डाक्टर के. एल. राओ, ने एक सवाल का जवाब देते हुए बताया है कि थेन डैम के बारे में सारी स्कीम तैयार हो चुकी है। मैं चाहता हूं कि पंजाब सरकार इस तरफ ध्यान दे क्योंकि इस डैम का लाभ ज़्यादा से ज़्यादा पंजाब को होगा। डैम को बनाने के लिये मशीनरी की ज़रूरत है, इन्जीनियरों की ज़रूरत है, और टैक्नीकल एजुकेशन की ज़रूरत है। मैं चाहता हूं कि पंजाब सरकार इस तरफ ध्यान दे। रशिया जिस वक्त आज़ाद हुआ था उस ने पहली प्लैन के बाद किसी दूसरे मुल्क से मशीनरी नहीं ली

थी । लेकिन ग्राज हम यहां तक राइट बैंक बनाने जा रहे हैं। हम ने रशिया से 35 करोड़ रुपये की मशीनरी मंगवाई है । जितनी भी हमें 15 साल के ग्रन्दर ट्रांसमिशन लाइन्ज़ बिछाने के लिये, ट्रांस्फार्मर्ज़ लगाने के लिये सामान की जरूरत है वह यहां पर तैयार किया जाए ताकि हमें दूसरों की ग्रोर झांकना न पड़े। यू० पी० प्लैन बनाने जा रही है। जिस कांफ्रेंस का मैंने जिक्र किया था उस कांफ्रेंस में हमारे प्रधान मन्त्री ने तकरीर करते हुए कहा था कि हमारे मुल्क के ग्रन्दर एटामिक एनर्जी का प्लांट लगाया जाए। बिजली के रिसोर्सिज़ को टैप करने की तरफ ध्यान देना चाहिये। यू. पी. के ग्रन्दर जैसा प्लैन बनाया जा रहा है वैसा ही प्लैन पंजाब में बनाना चाहिये । ग्रगर हम फोर्थ फाइव इयर प्लैन के ग्रन्दर एटामिक एनर्जी प्लांट नहीं लगा सकते हैं तो कम से कम फिफ्थ फाइव इयर प्लैन के ग्रन्दर इस प्लांट को बना दिया जाए। केन्द्रीय सरकार देश के ग्रन्दर रिजनल ग्रिड प्लैन ग्रौर ग्राल इंडिया ग्रिड प्लैन बनाने जा रही है । उसी तरह से हरियाना के इलाके के लिए बिजली देने की ग्रोर ध्यान दिया जाए। योरप के मुल्क इंडीपैंडेंट हैं लेकिन वहां पर भी ऐसी स्कीमें बनायी जाती हैं । वह एक दूसरे के साथ सोचते हैं ग्रौर ग्रापस में मिलकर स्कीमें तैयार करते हैं । इन में स्कैंडेनेविया के मुल्क हैं जिन में डैनमार्क, स्वीडन ग्रौर नारवें हैं । इसी तरह से यहां पर जो स्कीमें बनाई जायें वह भी मिलजुल कर तैयार की जाएं ताकि लोगों को लाभ हो सके । गवर्नमेन्ट ग्राफ इंडिया ग्रिड रिजनल सिस्टम के सिलसिले में सर्वे करने जा रही है । मैं चाहता हूं कि पंजाब के ग्रन्दर ऐसी स्कीमें बनायी जाएं। सैंट्रल गवर्नमैन्ट पंजाब, हिमाचल प्रदेश, राजस्थान, यू. पी. ग्रौर देहली के लिए एक रिजनल ग्रिड स्कीम बनाने जा रही है । इस से पता किया जायेगा कि कितनी बिजली पैदा होगी ग्रौर कितनी जगहों पर बिजली पैदा होगी। यू० पी० सरकार ने प्लैनिंग कमीशन के साथ मिल कर वहां पर एक कमीशन मुकर्रर किया है। वह कमीशन वहां पर पिछड़े इलाकों का सर्वे करके उनके लिये ग्रलग प्लैन तैयार करेगा। उसी प्रकार से यहां पर भी गवर्नमैन्ट ग्राफ इंडिया से मिल कर एक कमीशन या कमेटी बिठाई जाये जो कि सर्वे करे ग्रौर उस सम्बन्ध में एक प्लैन तैयार करे ताकि हरियाना के इलाके को लाभ हो सके।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, इलैक्ट्रीसिटी बोर्ड में 16 हजार के लगभग मुलाजिम हैं, उन में 8,310 के लगभग टैम्परेरी मुलाजिम हैं। जिन की सर्विस 3 साल से ग्रधिक हो चुकी है। उन को रैगुलर कर दिया जाये ग्रौर कनफर्म कर दिया जाए। जितना टैक्नीकल स्टाफ है, जिन्होंने ट्रांसमिशन लाइन बिछानी है, पंजाब में इलैकट्रीसिटी फैलानी है, उन की तरफ सरकार को ध्यान देना चाहिये। उन में से ग्रभी तक सरकार ने 50 प्रतिशत को साइकल ग्रलाऊंस दिया है । मैं चाहता हूं कि सरकार ने उन के साथ जो कमिटमैंट्स की हैं, तथा इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड ने उनको जितना प्रतिशत साइकल ग्रलाऊंस देने का बचन दिया है, सब को उतना साइकल ग्रलाऊंस दिया जाये। 1946 में यूनाइटिड पंजाब में इस के बारे में एक कमीशन मुकर्रर किया था जिस का नाम होवर कमीशन था । उस ने स्टाफ के बारे में जांच पड़ताल की थी । इसी तरह से इस डिपार्टमैन्ट के कर्मचारियों की मुखतलिफ मांगें हैं जो कि बोर्ड के सामने समय समय पर जाती रहती हैं इन की तरफ ध्यान दिया जाये। उन की मांगें पूरी की जायें। उन को यूनिफार्म ी जायें। जिस प्रकार से महकमा इरीगेशन का एक ग्रोवरसीयर बन कर ऐक्स० ई० एन० बन जाता है, जिस के लिये इस की सर्विस 10

[श्री राम किशन]

साल को होनी चाहिये उसी प्रकार से इस महकमे में डिप्लोमा होल्डर्ज़ को भी प्रमोशन दी जाये। मैं चाहता हूं कि इस ग्रोर सरकार ध्यान दे ताकि यह बोर्ड कामयाब हो सके ग्रौर पंजाब को ग्रच्छी तरह से इलैक्ट्रीफाई कर सके। जहां तक टैक्नीकल स्टाफ का सम्बन्ध है उस की तरफ सरकार को ध्यान देना चाहिये। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं ग्रापका धन्यवाद करता हूं कि ग्राप ने मुझे बोलने के लिये समय दिया है।

श्री चान्द राम (साल्हावास एस० सी०) : मोहतरिमा डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बोर्ड खुदमुख्तियार है ग्रौर इस बोर्ड को काफी पैसा मिलता है। हाउस में जितनी स्पीचें हुई हैं उन से ग्रन्दाज़ा लगाया जा सकता है कि जनता इस बोर्ड के साथ खुश नहीं है। वहां पर पुलिटीकल इंटरफियरैन्स भी नहीं है ग्रौर भी सहूलतें हैं उसके बावजूद भी पंजाब के देहातों की हालत सुधर नहीं सकी है।

दूसरी बात यह लाजमी है कि गवर्नमेन्ट जो पालिसी बनाती है उस को ग्रच्छी तरह से इम्पलीमैन्ट किया जाए। लेकिन होता यह है कि बैकवर्ड इलाके को जहां पर नहरों के द्वारा इरीगेशन करने के साधन नहीं हैं वहां पर ऐग्रीकल्चर प्रोडक्शन को बढ़ाने के लिये कोई साधन मुहैय्या नहीं किये जाते हैं बल्कि बिजली वहां पर दी जाती है जहां पर पहले नहरें हों ग्रौर वाटरलौग्ड एरिया हो। जहां पर लिफ्ट इरीगेशन हो सकती है, जहां पर सब तरह से पानी दिया जाना ज़रूरी है वहां पर बिल्कुल उल्ट होता है। मैं ग्रपने ज़िला रोतहक को देखता हूं, महेन्द्रगढ़ को देखता हूं, नारनौल को देखता हूं तो वहां के एक एक घर से तीन तीन नौजवान मिल्टिरी में भरती हुए हैं, उस इलाके के ब्रीगेडियर मरते हैं, उस इलाके को बिजली देने के लिये एलान तो ज़रूर कर देंगे लेकिन बिजली देंगे नहीं। किसानों को कुग्रों के लिये बिजली नहीं दी जाती। कहा जाता है सिंचाई मन्त्री रोहतक जिले के रहने वाले हैं, हरियाना के रहने वाले हैं लेकिन ग्रगर ग्राप सर्वे करवायें तो ग्राप को मालूम होगा कि उस इलाके में मीन्ज़ ग्राफ कम्यूनीकेशन न होने की वजह से ग्रफसर इलाकों में जाते नहीं हैं ग्रौर न ही उन को देहात की हालत का ज्ञान ही है। गांव में पचास पचास कुयें हैं ग्रगर उन से लिफट इरीगेशन के ज़रिये से पानी दिया जाये तो क्या मिल्टरी में भरती हुए नौजवानों को खुशी नहीं होगी ग्रौर पानी देने से क्या वहां की पैदावार नहीं बढ़ेगी? ज़रूर बढ़ेगी। चौधरी रण सिंह ने कहा है कि बोर्ड में एप्वायंटमैन्ट्स के वक्त भी हरिजनों के लिये रिज़र्वेशन नहीं की जाती तो प्रोमोशनों के लिये कहां करेंगे। सैंट्रल गवर्नमेन्ट ने बोर्ड वालों को लिखा है कि हम प्रोमोशन्ज़ में रिज़र्वेशन करते हैं। मैं कहता हूं कि बोर्ड में 16 हजार के करीब मुलाज़िम हैं ग्रगर ग्राप कोई कमेटी बिठाएं तो ग्राप देखेंगे कि मीटर क्लर्कों में लाइनमैन में से ग्रौर ग्रसिस्टैन्ट लाइन्जमैन में से ग्रौर स्किल्ड वर्कर्ज़ में से बहुत कम तादाद हरिजनों की होगी। इस बात की तरफ ध्यान देने की ज़रूरत है। यही दो चार बातें मैं ने कहनी थीं।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਲ੍ਹੋਟ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸੁਜੈਸ਼ਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ 18,000 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ 16,500 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 21,000 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ 4,500 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮਦਰਾਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਹਾਂ। ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ ਫਾਰਮਰਜ਼ ਕੋਲੋਂ 8 ਪੈਸੇ ਫੀ ਯੂਨਿਟ

ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਖਰਚ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੇਟ ਚਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ 2,5000 ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਰੇਟ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਲੈਵਲ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਬੁਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਨ ਸੰਕਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰਲ ਬਾਇਸ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਟਾਫ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਲਾਈਨਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਖਿਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਦੇਵੇ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਲਾਲਾ-ਬਾਦ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਲਾਧੂਕਾ ਅਤੇ ਮਲੋਟ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਪਾਸ, ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੀ 28 ਪਰਸੈਂਟ ਕਪਾਸ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 10—15 % ਕਣਕ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਥੋਂ ਦਿਆਂ ਟਿਊਬ ਵੈਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਕੇ ਝਟ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਕੁਝ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਰਜ਼ਾ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਹ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਕੇ ਖੁਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿਵਾ ਕੇ ਸਰਵੇ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਉਹ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰੋੜਾਂਵਾਲੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਦਰਜਨਾਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਲਈ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਇਲੈਕਟਰੀ-ਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਰੇਟ 34 ਪੈਸੇ ਪਰ ਯੂਨਿਟ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ 11 ਪੈਸੇ ਪਰ ਯੂਨਿਟ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਗਜ਼ਰੀ ਵਾਸਤੇ, ਫਰਿਜਾਂ ਲਈ, ਕਮਰੇ ਠੰਡੇ ਰਖਣ ਲਈ 5 ਪਸੇ ਪਰ ਯੂਨਿਟ ਰੇਟ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਬੜਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਰੇਟ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆਂ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

उपाध्यक्षा : पेश्तर इस के कि मन्त्री महोदय डिबेट का जवाब दें मैं उन से रिक्वैस्ट करूंगी कि अगर कोई लाईट का प्रबन्ध एम० एल० एज़० होस्टल से जो सड़क असैम्बली चेम्बर को या सैक्रेटेरियेट को जाती है उस पर हो गया है तो वह बता दें। (Before the hon. Minister replies to the debate I would request him to inform the House if any arrangements have been made to provide electric lights on the road connecting the M.L.As. Hostel with the Assembly Chamber and the Secretariat.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਡਰ, ਮੈਡਮ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵਕਤ ਦਿਉਗੇ।

Deputy Speaker : That is no point of order. Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਤੇ ਸੁਣ ਲਉ। ਤੁਸਾਂ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ...

उपाध्यक्षा : आप के न बोलने से इस की अहमियत कम नहीं हो जाएगी।
(The hon. Member's not taking part in the discussion will not minimise the importance of this subject.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਲੈਣ ਦਿਉ ਜੀ।

Deputy Speaker : I know what the hon. Member has to say. He should take his seat.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜੀ।

Deputy Speaker : It is hon. Member's own sweet will.

(At this stage hon. Member Sardar Ajaib Singh Sandhu staged a walk out. Comrade Makhan Singh Tarsikka wanted to say something but he was not permitted to do so by the Chair.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਅੱਜ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਹੈ ਜੀ, ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਲੈਣ ਦਿਉ।

Deputy Speaker : No please. He should resume his seat.

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री (चौधरी रणबीर सिंह) : उपाध्यक्षा महोदया, माननीय सदस्यों ने रिपोर्ट पर अपने विचार प्रकट किये हैं। इस से पहले कि मैं उन की बातों का जवाब दूं, जैसे कि आप की आज्ञा हुई है, मैं निवेदन करना चाहता हूं कि यह सारा इलाका कैपिटल प्रोजैक्ट के तहत है। जब वहां से दरखास्त आती है तो तभी बिजली का महकमा बिजली दे सकता है। हम कोशिश कर रहे हैं इस जगह के बारे में कि जल्दी से जल्दी उन की दरखास्त ले कर बिजली की रोशनी का इन्तज़ाम कर दें। जहां तक हमारे प्रदेश के अंदर बिजली का ताल्लुक है हम बाकी प्रदेशों से काफी आगे हैं। पानी से बिजली पैदा करने के सिलसिले में मैं यह कहना चाहता हूं कि सैन्ट्रल वाटर एंड पावर कमीशन की रिपोर्ट मेरे सामने रखी हुई है। उस में से कुछ आंकड़े मैं इस सम्बन्ध में हाउस के सामने रखना चाहता हूं। पंजाब में दिसम्बर, 1963 में 251 मिलियन यूनिटस बिजली के पैदा किये गए और मद्रास में सिर्फ 165 मिलियन यूनिट्स पैदा किये गए। जहां तक पानी से बिजली पैदा करने का ताल्लुक है, यह प्रदेश हिन्दुस्तान के काफी प्रदेशों से आगे है। जहां तक लोगों तक बिजली के फैलाव का, देहातों में, कारखानों में बिजली देने का वास्ता है, यह प्रदेश दूसरे नम्बर पर है। उपाध्यक्षा महोदया, यह भी मैं जानता हूं कि दूसरे प्रदेशों में बिजली का प्रसार हम से पहले शुरू हुआ है। खास तौर पर हम ने बम्बई, कलकत्ता और मद्रास वगैरह के मुकाबले में यह काम बाद में शुरू किया लेकिन जहां तक बिजली पैदा करने का ताल्लुक है आज हम उनके मुकाबले में खड़े हैं।

लोगों तक बिजली पहुंचाने में हमारी पूरी कोशिश है कि इस दिशा में हम जल्दी से जल्दी आगे बढ़ें और इसी सिलसिले में आज सवेरे जो प्रस्ताव रखा गया था वह इस सम्बन्ध की एक कड़ी है। जैसा कि सभी मानयोग सदस्यों की खाहिश है कि बिजली का

काम तेज़ी के साथ किया जाए इसी मकसद के लिए आज सवेरे सदन से इस बात की इजाज़त मांगी गई कि आप स्टेट इलैक्ट्रीसिटी बोर्ड को बीस करोड़ रुपये का कर्ज़ा लेने की स्वीकृति दे दें। अब तक जो बोर्ड के काम करने की रफ्तार है उसकी बाबत भी मैं ने आप के द्वारा सदन को बताया। जहां तक आमदन का सम्बन्ध है मैंने आंकड़े आप के सामने रखे थे और बताया कि सन् 1959-60 में बोर्ड की आमदन सात करोड़ छबीस लाख रुपये थी और इस साल चौदह करोड़ दो लाख आमदन की उम्मीद है और ग्यारह महीनों के अन्दर हमें बारह करोड़ बानवें लाख रुपया बिजली बेचने की शक्ल में मिल चुका है।

इस के अलावा आपके द्वारा सदन की सेवा में निवेदन कर दूं कि जहां तक खेती के काम के लिये बिजली देने का वास्ता है, अगर एक हिसाब से मैं देखूं तो हमारे बोर्ड का कोई भी दूसरा प्रदेश मुकाबिला नहीं कर सकता और वह हिसाब यह है कि हमारे यहां जितनी बिजली पैदा होती है उसका 45 फीसदी खाद पैदा करने में इस्तेमाल होता है। वह एमोनिया पैदा करने में इस्तेमाल होती है जिससे अमन के ज़माने में किसान के लिए खाद पैदा की जाती है और लड़ाई के वक्त में बम्ब बनाने के काम में लाया जा सकता है। इसके अलावा, जैसा कि ऐटम पावर का ज़िक्र किया ऐटम की शक्ति पैदा करने के लिये जो मैटीरीयल, हैवी-वाटर, यानी भारी पानी है वह दुनिया में सब से ज्यादा पवित्र भारी पानी हम पंजाब के अन्दर पैदा करते हैं और हिन्दुस्तान में तो उसका मुकाबिला ही कोई नहीं। उस के लिये जितनी बिजली हम खर्च करते हैं वह हमारी सारी पैदा की हुई बिजली का 45 फीसदी है। मैं मानता हूं कि यहां हमारी फैक्ट्री से पैदा की हुई खाद अकेला पंजाब का किसान ही इस्तेमाल नहीं करता दूसरे प्रदेशों के किसान भी इस्तेमाल करते हैं लेकिन अगर प्रदेश की हुदूद से जरा आगे बढ़ें तो खाद पैदा करने के लिये जितनी बिजली हम खर्च करते हैं, खेती की पैदावार बढ़ाने के लिये उतनी बिजली या उस हद तक बिजली कोई प्रदेश खर्च नहीं करता और उसके लिये जितनी कुर्बानी हम देते हैं मद्रास इलैक्ट्रीसिटी बोर्ड भी उस हद तक इमदाद नहीं करता, उस बोर्ड के ऊपर उस हद तक बोझ नहीं है। जैसा कि मैंने सवेरे ज़िक्र किया था। हमें अगले साल में अन्दाज़न एक करोड़ रुपये का या इस के लगभग घाटा इस सिलसिले में उठाना पड़ेगा अकेले नंगल फर्टलाइज़र को सस्ती बिजली देने के लिए ताकि खेत की पैदावार को बढ़ाने के लिए ज्यादा से ज्यादा खाद पैदा की जा सके।

इसके अलावा जहां तक पंजाब का ताल्लुक है सन् 1961-62 तक जितने कुओं को हम बिजली दे सके उनकी तादाद 14,271 थी। पिछले दो सालों के अन्दर, 31 मार्च, 1964 तक यानी 1 अप्रैल, 1962 से लेकर 31 मार्च, 1964 तक जितने कुओं को बिजली दे सके उनकी तादाद 8,468 है। तो 14,271 के मुकाबले में 8,468 मैं मानता हूं कि हमारी रफ्तार और भी तेज होनी चाहिये और इसी लिये आने वाले साल में 10,000 नये कुओं को हम बिजली देने का इरादा रखते हैं। मैं मानता हूं कि 10,000 भी काफी नहीं हैं। अगर हम ने प्रदेश के अन्दर खेती की पैदावार को दुगना करना है तो दस की जगह बीस या पच्चीस हजार कुओं को एक साल के अन्दर बिजली देनी होगी। हम आशा करते हैं कि हम इस लायक हों। इसी सिलसिले में मैं दो चार आंकड़े आप की सेवा में अर्ज़ करना चाहता हूं। सन् 1961-62 में जहां 2,229 कुओं को बिजली दी थी वहां सन् 1963-64 के अन्त तक 5,287 कुओं को बिजली दी गई यानी दुगने से भी ज्यादा कुओं को बिजली

[सिंचाई तथा विद्युत मंत्री]

दी गई। इसी तरह से जहां तक कुनैक्शन्ज़ देने का ताल्लुक है सन् 1961-62 के आखिर तक इस प्रदेश में 479,537 कुनैक्शन थे जब कि आज फरवरी, 1964 तक जो इनकी तादाद है वह 683,025 है जिसके माने यह हुए कि दो साल के अन्दर हम ने 203,488 नए कुनैक्शन दिए जब कि सन् 1961-62 के खातमे तक कुल पंजाब के अन्दर 4,79,537 ही कुनैक्शन थे जो कि आज उसका तकरीबन आधा बनता है और, उपाध्यक्षा महोदया, आने वाले साल के अन्दर, एक साल के अन्दर, हम दो लाख के करीब और देना चाहते हैं और यह सब इसलिये कि जहां हम खाद के कारखाने को बहुत ज्यादा बिजली देते हैं वहां हम देहात के अन्दर किसानों को उन के घरों के लिये, कुओं के लिये भी ज्यादा से ज्यादा बिजली मुहैय्या करना चाहते हैं और इसी नुक्ता-निगाह से आज सवेरे सदन से दरखास्त की गई थी कि वह हमें कर्ज़ा ज्यादा लेने की इजाजत दें। इस सम्बन्ध में मैं सिर्फ इतना ही कहना चाहता हूं कि जितना हम आगे चलेंगे उतना ही रफ़तार से हमारा प्रदेश तरक्की करेगा।

जहां तक मानयोग सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों ने जिस बात का ज़िक्र किया, एक एस० ई० का, उस सम्बन्ध में मैं उनकी जानकारी के लिए निवेदन करना चाहता हूं कि यह बात सही है कि उसके खिलाफ हमारे पास कुछ शिकायात आईं। उन शिकायात की बाबत हम ने विजिलैन्स डिपार्टमैन्ट के जरिये तफतीश की और जब विजिलैन्स डिपार्टमैंट ने हमें यह सलाह दी कि उन शिकायात में कोई बहुत ज्यादा अंश नहीं है तो उसके बाद ही उन का जो एक सरकारी नौकर के नाते तरक्की बगैरह का हक बनता था उस पर ग़ौर किया गया और तरक्की दी गई। मैं मानता हूं कि पड़ोसी होने के नाते ही शायद सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों का हमारे मानयोग चीफ मिनिस्टर से या उन के खानदान से कोई गिला होगा। मैं मानता हूं कि हो सकता है कि सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों जी का उन की अपनी धर्मपत्नी, जिनका नाम रणबीर कौर है, के खिलाफ कोई गिला हो। शायद वह इन को तलाक देना चाहती हैं या यह उनको तलाक देना चाहते हैं, इस की बाबत मुझ को मालूम नहीं लेकिन इन की भावना से कि 'रणबीर' नाम से इन की चिढ़ हो गई है, जाहिर होता है कि इन का आपस में प्रेम किस ढंग का है। (हंसी) लेकिन मैं इस सिलसिले में कुछ नहीं कहना चाहता, मैं तो सिर्फ इन के साथ हमदर्दी ही कर सकता हूं।

सरदार लच्छमन सिंह गिल : मगर इस बात का फैसला तो होना चाहिये कि दोनों में से बीवी कौन है। (हंसी)।

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : उपाध्यक्ष महोदया, पिछले साल हम ने जो ज्यादा से ज्यादा बिजल पैदा की वह 471,000 किलोवाट थी। हमारे सिस्टम की इस वक्त जो बिजली पैदा करने की फर्म पावर है वह 440,000 किलोवाट है। इस प्रकार एक तरह से जितनी हमारी बिजली पैदा करने की शक्ति है हम ने उस से भी ज्यादा अपना हाथ बढ़ाया है। उपाध्यक्षा महोदया, आप की मार्फत मैं सदन से निवेदन करना चाहता हूं कि हमारा भाखड़ा के अन्दर दाएं बाज़ू का जो बिजली घर बन रहा है, उम्मीद की जाती है कि अगले साल के अन्त तक वह बिजली पैदा करनी शुरू कर देगा। और कुछ समय के अन्दर 6 लाख किलोवाट बिजली पैदा करेगा। इस तरह से भाखड़ा के दोनों बिजली घरों से 10 लाख 45 हज़ार किलोवाट बिजली पैदा

होगी । इस तरह से हमारे पास काफी बिजली पैदा करने की शक्ति हो जाएगी । यह मैं समझता हूं और मानता हूं जैसा कि कुछ माननीय सदस्यों ने कहा है, बहन चंद्रावती और चौधरी चांद राम ने कहा है, कि उन के इलाके ऐसे हैं जहां नहरों से सिंचाई नहीं हो सकती, जिन्हें बांगड़ का इलाका कहा जाता है, वहां बिजली के कुओं से ही सिंचाई हो सकती है। मैं मानता हूं कि पिछड़े हुए इलाकों की तरक्की के लिये यह ज़रूरी है कि वहां जल्दी से जल्दी बिजली ले जाई जाए और इसी लिये पंजाब सरकार ने यह फैसला किया है कि जो पिछड़े इलाके हैं या कहतज़दा इलाके हैं, जहां सिंचाई के साधन न होने की वजह से आए साल कहत पड़ जाता है, वहां पर जल्दी से जल्दी कुओं को बिजली सप्लाई की जाए ताकि वहां फिर कहत न आएं।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप की इजाज़त से मैं पूछना चाहता हूं कि उन एप्लीकेशन्ज़ का क्या किया गया है जो ट्यूब-वैल्ज़ के लिए बिजली लेने के लिये छः छः महीनों से उन के पास पेण्डिंग पड़ी हुई हैं। मैं पन्नी सिंह जी से पूछता हूं कि यह घबरा क्यों गये हैं ? वह घबरायें नहीं और सारी बात बता दें और इस तरह से इन बातों पर से स्किप ओवर न करें।

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : उपाध्यक्षा महोदया, ढिल्लों साहिब को शायद इस बात का फख्र है कि वह अमृतसर ज़िला के रहने वाले हैं और मुझे भी फख्र है कि मैं भी रोहतक ज़िले का रहने वाला हूं जहां के चौधरी रामस्वरूप भी रहने वाले हैं और हमारे लिये घबराने की कोई बात नहीं हो सकती।

उपाध्यक्षा महोदय, मैं निवेदन कर रहा था कि सरदार गुरचरण सिंह जी, मोगे के सदस्य ने कहा है कि जहां पानी की ज़्यादती की वजह से ज़मीन के अन्दर पानी ऊंची सतह पर आ गया है वहां कुओं के लिये बिजली दी जाये ताकि ज़मीन के पानी का लेवल नीचे हो जाये। मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि सरकार इस बारे में पहले ही प्रयत्नशील है कि वहां कुओं के लिये जल्दी से जल्दी बिजली दी जाये ताकि वह इलाके फिर खुशहाल हो सकें।

ढिल्लों साहिब ने दरखास्तों का ज़िक्र किया है। मैं उन्हें बताना चाहता हूं कि उन की दरखास्तों पर जल्दी ऐक्शन लिया जायेगा। इस बात की कोशिश की जा रही है कि जो पुरानी दरखास्तें पड़ी हुई हैं उन पर ज़रूर ऐक्शन लिया जाए। मैं यह बात मानता हूं कि पिछले कई सालों में हमारी बिजली देने की रफतार सुस्त रही है और इस की वजह एक तो पैसों की कमी थी और दूसरी वजह यह थी कि काम करने के तरीके में कुछ कमी थी। अब हम ने काम करने के तरीके को बदल दिया है और पैसों के लिए हम 20 करोड़ रुपये के कर्ज़े लेने की बिजली बोर्ड को इजाज़त दिला रहे हैं।

प्रिंसीपल रला राम : इस की असली वजह यह है कि कुनैक्शन के लिये पैसे मांगे जाते हैं और जब वह नहीं मिलते तो जानबूझ कर देर की जाती है।

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : प्रिंसीपल रला राम जी ने जिस बात का ज़िक्र किया है, मैं उस बारे में निवेदन करना चाहता हूं कि बिजली की डिस्ट्रीब्यूशन की स्कीमों के लिये हम ने पहले 14.5 करोड़ रुपये की रकम रखी थी लेकिन हम इस वक्त तक 19 करोड़ रुपये खर्च कर चुके हैं। इस के बावजूद भी पैसे की कमी रही है । और यही वजह है कि हम ने और 20 करोड़ रुपये का खर्च मांगा है।

डाक्टर बालकृष्ण : असल बात तो यह है कि लाइनमैन पैसे मांगते हैं....

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : हम रुपये का इन्तज़ाम कर रहे हैं....

उपाध्यक्षा : डाक्टर साहिब बड़े इम्पार्टेंट मेम्बर हैं, वह ऐस्टीमेट्स कमेटी के चेयरमैन रहे हैं इस लिये मैं सिंचाई मंत्री जी से कहूंगी कि उन की बात अच्छी तरह से सुन लें। (I request the hon. Minister for Irrigation and Power to pay attention to what Dr. Balkrishan wants to say as he is an important Member of this House and has also been Chairman of the Estimates Committee.)

डाक्टर बालकृष्ण : मैं अर्ज़ करता हूं कि ऐस्टीमेट्स कमेटी में जब हम ने बोर्ड के रिप्रीज़ेंटेटिव्ज़ को एग्ज़ैमिन किया था तो उस वक्त भी हम ने यह बात उन से पूछी थी। हमारे ज़िला होशियारपुर में मेरे सिवा जितने भी ट्यूबवैल्ज़ के कुनैक्शन्ज़ दिये गये हैं उन सब केसों में लाइनमैनों ने पैसे ले कर दिये हैं। इसी लिये पंडित रला राम ने कहा है कि पैसों के बगैर लाइनमैन कुनैक्शन नहीं देते और इसी वजह से देर लगती है और लोगों को दरखास्तें दिये हुए एक-एक साल हो जाता है और उनकी दरखास्तें वैसी की वैसी पड़ी रहती हैं।

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : डाक्टर साहिब ने जिस बात का ज़िक्र किया है अगर यह सत्य है तो यह बहुत अफसोस की बात है और मैं मानता हूं कि ऐसी चीज़ें नहीं होनी चाहिए।

उपाध्यक्षा : चौधरी साहिब, डाक्टर साहिब बड़े ज़िम्मेदार मेम्बर हैं वह जो कुछ कहते हैं वह सत्य होगा, आप उस में अगर मगर न लगायें। (I would request the hon. Minister for Irrigation and Power not to doubt the truth of what Dr. Balkrishan has said as he is a responsible Member.)

सिंचाई तथा विद्युत मन्त्री : मैं यह कैसे कह सकता हूं क्योंकि ऐसे अगर मैं कहूं तो पहले सारे स्टाफ को डिसमिस करूं।

2.00 p.m.

उपाध्यक्षा : सदन कल नौ बजे तक के लिये स्थगित किया जाता है।

(*The Sabha then adjourned till 9.00 a.m. on Friday, the 17th April, 1964.*)

799 PVS-386-15-9-64—C., P. and S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

17th April, 1964

Vol. I—No. 39

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 17th April, 1964

Price : 5.30 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 39, DATED THE 17TH APRIL, 1964.

Read	*For*	*Page*	*Line*
Delete the word 'immediate' before the word 'hut'.		(39)5	31
U. P.	M. P.	(39)10	16
decision	decisions	(39)15	26
The	They	(39)24	18
Sardar Gurdial Singh Dhillon	Sardar Gurdial Singh Dhillo	(39)26	2
Delete the word 'the' before the word 'collect'		(39)26	13
predecessor	spredecessor	(39)28	12 from below
Dr. Bhargava	Dr. Bhrgava	(39)29	12-13
ਕਰਾ	ਕਰ	(39)33	8
ਮੁਹਤਰਿਮਾ	ਮੁਹਤਰਿਮ	(39)33	14
Member	memb:r	(39)33	9 from below
डैज़िगनेशन	डैज़िग `शन	(39)36	17
साहिब	सहिब	(39)36,42	Last, 7
प्रैज़ेंस	प्रैज़ेस	(39)37	17
Speaker	speeker	(39)37	24
question	questionr	(39)37	6 from below
Add the word 'that' before the word 'annoyance'		(39)43	5 from below
Punjab	Punab	(39)43	Last
arrangements	arrangments	(39)44	10
ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ	ਡਿਪਕੀ ਸਪੀਕਰ	(39)45	18
ਸ੍ਰੀਮਤੀ	ਸ਼ੀਮਤੀ	(39)47	6
ठीक	ठीन	(39)47	15 from below

Read	*For*	*Page*	*Line*
put	pact	(39)47	Last
contained	contatned	(39)48	10 from below
suspicions	suspicious	(39)48	2 from below
of	or	(39)49	8 from below
occurred men	ccurred man	} (39)49	3 from below
in clearly obstructing	tn cfearly obstrucrtng	} (39)49	2 from below
ਮੁਜ਼ੰਮਤ	ਪੁਜ਼ੰਮਤ	(39)54	2 from below
तरफ़	तरफलेकिन	(39)56	Last
Add the word 'chosen' before the word 'people'		(39)61	21-22 from below
ulterior	ulter-for	(39)61	11-12 from below
liquor	liquer	(39)62	17
able	alble	(39)62	13 from below
names	nemes	(39)64	6
is	is is	(39)64	16
यह जो पालिसी है	यह है जो पालिसी	(39)64	4 from below
ਰੁਪਏ	ਰੁਪਿਏ	(39)69	12
ਬੋਤਲ	ਬੋਲਤ	(39)69	7 from below
ALLOWANCES	ALLOWAMCES	(39)77	Heading
Assembly	Assembly	(39)77	22
मैम्बर्ज़	मैम्बर्ग़	(39)79	27
स्पीकर	स्भीकर	(39)83	6
आर्डर	आडर	(39)90	20
Enough	ough	(39)90	29
ਬਰਖੇਜ਼ਦ	ਬਰਕੇਜ਼ਦ	(39)90	2 from below
before	berore	(39)92	6
Allowance at	Allowanc eat	(39)93	13
Put brackets before and after the words 'ਟਰੇਜਰੀ' and 'ਲਿਆ'		(39)94	19-20
नाइन्साफी	न इन्साफी	(39)95	18

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 17th April, 1964

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, *Chandigarh, at* 9.00 *a.m. of the Clock. Mr. Speaker* (*Shri Harbans Lal*) *in the Chair.*

QUESTION HOUR (DISPENSED WITH)

श्री अध्यक्ष : आज चूंकि एजेंडा काफ़ि लम्बा है, इस लिये अगर हाउस पसन्द करे तो क्वैस्चन आवर ससपैंड कर दें। **(Today's agenda being quite lengthy, if the House so desires the question hour may be suspended.)**

आवाजें : हां जी, ससपैंड कर दो।

Mr. Speaker : Question hour is dispensed with.

Answers to the remaining questions on the Order Paper will be laid on the Table of the House under rule 45.

Shri Balramji Dass Tandon : Will we get replies to our questions ?

Mr. Speaker : You will receive the replies.

Now, we take up the adjournment motions etc.

ADJOURNMENT MOTIONS

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੇਰੀ ਮੋਸ਼ਨ ਇਹ ਸੀ——

I beg to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, complete reluctance of the Punjab Government to introduce State Trading in foodgrains under pressure from big hoarders who want to trade with people's blood by keeping their monopoly in foodgrains trade.

The Government is not even taking adequate steps to pile any stock of foodgrains to meet any emergency which may be created because of abnormal rise in the price of foodgrains after the harvest season is over.

This policy of the Government will lead to a serious situation and the attention of the Government is drawn to this fact.

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਨਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੂਡ ਕ੍ਰਾਈਸਿਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਟੇਟ ਟ੍ਰੇਡਿੰਗ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਬਜਟ ਅਤੇ ਨੋ-ਕਾਨਫੀਡੇਂਸ ਮੋਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹਿਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ। This is ruled out of order. (State Trading has been discussed during the discussion on the budget and the No Confidence Motion. This is ruled out of order-)

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the situation created

[Comrade Makhan Singh Tarsikka]
by the mismanagement of Co-operative Department to grant a 8 lakh loan to Doaba Co-operative Flour Mill, Hoshiarpur without any return guaranteed deed. The above loan was given to the said flour mill about 10 years ago, but upto this time the said mill never worked for even one day. The result is that not even interest is being paid back. Thus State is losing Rupees one lakh every year as interest returns. This is a great slur on Department and a great loss to the State. Moreover, the flour mill building is being used for illicit distillation and in spite of written requests of Excise Department and of the District Magistrate, Hoshiarpur, to the Management nothing has been done to stop illicit distillation. Therefore, this matter must be discussed.

Mr. Speaker : This relates to a very old matter and, moreover, deals with a particular case. As adjournment motion, it is ruled out of order. But, I would request the hon. Minister concerned to look into the facts of the case.

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, that as noticed from the Food Department notes as appeared in the press, our State targets fixed for foodgrain production previously we are again going below this year. That is instead of so-called "double production", our production is going to be below than the last year.

Due to heavy rise of prices of foodgrains, our State has gained a bitter experience. Therefore, there is a need of hour that State trading in at least foodgrains be introduced immediately, so that our province may be saved from famine conditions.

Moreover, proper arrangements to give sufficient advance to State Government employees to store wheat for the year be made.

The whole situation is serious. Therefore, this matter must be discussed.

Mr. Speaker : It deals with more than one matter. Moreover, it is a continuing matter and has already been brought under discussion during the discussion on the Budget and the No-Confidence Motion.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਰਖਸ਼ਾ ਦਲ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਕੈਂਪ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੈਪਸੂ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਖਸ਼ਾ ਦਲ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੁਟਣ।

Mr. Speaker : This deals with only one case. I treat it as a call attention notice and request the Minister concerned to look into it.

Pandit Mohan Lal Datta : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the destruction of 20 houses of the poor inhabitants of village Bhatoli Majra Morbari in tehsil Una due to a sudden accidental fire on the 7th April, which caused a loss of about one lakh of rupees. The said accident has rendered homeless and destitute about 20 families of a village in a backward hilly area. The fire victims required immediate substantial relief in the shape of providing them food, cloth and building meterial especially galvanised iron sheets. The district authorities have failed to render adequate and immediate help to these unfortunate sufferers. Such fire accident occurred frequently in this backward hilly area

and the sufferers had not been receiving adequate and proper relief. The State Government must provide more substantial relief in such cases.

Mr. Speaker : This pertains to giving relief to the victims of fire. This is treated as a Call Attention Notice. The hon. Minister concerned may kindly look into it.

Comrade Ram Chandra : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, promulgation of Section 144 at Karnal on the 13th April, 1964.

In this connection the Nagar Sudhar Sabha, Karnal, applied to the Deputy Commissioner for permission to use loudspeakers in a public meeting proposed to be organised for the purpose of celebrating the Jallianwala Bagh Day on the 13th April, 1964. This permission was granted on the 12th of April but on the 13th April, 1964, some people belonging to the Congress party occupied the place where the Nagar Sudhar Sabha intended to hold the meeting and they also made use of Loud speakers without any previous permission from the authorities. The authorities instead of taking action against these people promulgated Section 144 banning the holding of all meetings. This tantamounts to creating lawless conditions to justify the promulgation of an order which throttles the right of public meeting and public speeches and prevents the celebration of National days.

Mr. Speaker : This deals with promulgation of Section 144 which is purely an administrative matter. It cannot, therefore, form the basis of an adjournment motion.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Punjab Government in spite of repeated requests to rise to the occasion and grant 25 per cent *ad hoc* increase in the dearness allowance of Class III and Class IV employees in view of the abnormal rise in prices while the Bihar State Government has substantially increased the dearness allowance of low-paid employees and of those whose pay does not exceed Rs. 500 per mensem.

The callous and heartless attitude of the Punjab Government towards its employees calls for immediate discussion of the situation created by the above circumstances.

Mr. Speaker : This deals with a matter not of recent occurrence. It is a continuing matter. Moreover, it has already been discussed during the Budget.

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Punjab Government to take prompt decision for the grant of compensatory allowance to Class III and IV Government employees stationed at Chandigarh.

The Punjab Government in spite of repeated promises have failed to take early decision in the matter of grant of compensatory allowance to the employees of the State Government stationed at Chandigarh and some other places.

Sometime back with a view to bring down prices, Government opened fair price shops and withdrew in full the C.A. of the employees. Since these shops did not fulfil the object, half, i.e., 6½ per cent C.A. was res-

[Comrade Makhan Singh Tarsikka]

tored. Again after sometime Government increased C.A. by 1¼ per cent. The prices of commodities are going up day by day but the Government is not taking action to increase the C.A. I suggest that our Government should also follow the Bihar Government which has brought substantial increase in the pay of their employees. The soaring prices demand that the employees should get at least C.A. equal to 25 per cent of their pay without the loss of any time.

Mr. Speaker : This also does not deal with a matter of recent occurrence. It could be discussed during the discussion on the Budget.

Comrade Makhan Singh Tarsikka : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the situation created in the State by the certain undesirable activities of Gram Rakhsha Dal Commanders , i.e., they are conducting secret meetings, organising their preparation for so-called 'taking over' the State machinery finding an opportune time. Even the Chief head is reported to have said in a meeting "that we have to see, even deal with Partap Singh also in due course". Their activities are most objectionable at this time and even danger to the security of State.

As certain activities of undesirable elements in Jammu and Kashmir, anti-Indian speeches of Sheikh Abdullah and the Das Commission's enquiry against our Chief Minister etc. are such factors which are giving handles to such elements to work for undesirable activities. Therefore it is utmost necessary to amalgamate the two organisations (Gram Raksha Dal and Home Guards) to clean the most undesiaible elements from the ranks of District and Divisional Commanders.

The situation is very serious and I wounld request the hon. Miniter or the Home Department through you that they must be held responsible if anything untoward happens.

Mr. Speaker : The matter regarding the amalgamation of the Raksha Dal has already been discussed. As regards the secret report, the hon. Minister concerned may kindly look into it. As an adjournment motion, it is, therefore, ruled out of order.

कामरेड राम चन्द्र : श्रान ए प्वायंट श्राफ श्रार्डर, सर। जब यहां पर यह प्रोपोज किया जा रहा है कि चीफ मिनिस्टर और होम मिनिस्टर के ओहदों को अमैलगामेट कर दिया जाए तो इन दोनों रक्षा दल और होम गार्ड को भी अमैलगामेट कर दिया जाए तो क्या हर्ज है।

चौधरी देवी लाल : क्यों इनका मलियामेट कर रहे हो ?

Mr. Speaker : The next adjournment motion is by Chaudhri Darshan Singh.

(*Since the hon. Member was not present in the House, it was not taken up.*)

Sardar Gurcharan Singh : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance namely, "that Sardar Partap Singh Karion, Chief Minister gave a press statement on 15th April, 1964 which appeared in newspapers PARTAP etc. dated 16th April, 1964 declaring that 'I would not go so easily' i.e. he would not quit the Chief Ministership easily in spite of Das Commission findings. This is a reflection on the Commission which is the highest temple of judiciary as he held the office of Chief Justice of India.

I would request you to allow two hours discussion on this matter".

Mr. Speaker : This does not amount to any reflection on the Das Commission. It is, therefore, ruled out of order.

Dr. Jagjit Singh : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the discontent prevailed in the State due to the mismanagement of the authorities responsible for not arranging oxygen for even the emergency cases in the Medical Institute, Chandigarh, for more than 21 days. The result, loss of dozen of lives due to this. This is a great slur on management of the Institution on which the State has spent more than Rs. 10 crores.

The situation is serious, therefore, must be discussed.

Mr. Speaker : This does not deal with a matter of recent occurrence. I, however, treat it as a Call Attention Notice and request the hon. Minister concerned to look into it.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਜਨਾਂ ਬੰਦੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ।

Mr. Speaker : That is why I have treated it as a Call Attention Notice and have requested the hon. Minister concerned to look into it.

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਮੇਰੀ ਇਕ ਰੀਕੁਐਸਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨ ਦਿਉ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹਸਪਤਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਮੀਜੀਏਟ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ।

Mr. Speaker : That is why I have requested the hon. Minister concerned to look into it.

Dr. Jagjit Singh : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely the condition prevailed in the State, due to non-availability of beds for 2 lakhs of open Tuberclosis cases at present in the State. Tuberclosis is notifiable and a highly infectious disease, if immediate hut arrangements for their segregation is not immediately made, there is imminent danger of spread of the disease to 20 lakhs, specially when the prices are high and there is huge food deficiency. The condition prevailed is serious, therefore, must be discussed.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਡਾਕਟਰ ਹੋ। ਟੀ. ਬੀ. ਦੀ ਲੇਟੈਸਟ ਰੀਸਰਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਘਰ ਬੈਠੇ ਵੀ ਇਲਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ and then technically speaking it is not a matter of recent occurrence. It could be discussed during the discussion on the Budget. (The hon. Member himself is a Doctor. According to the latest research on T.B. this disease can be cured even at home and then technically speaking it is not a matter of recent occurrence. It could be discussed during the discussion on the Budget.)

Dr. Jagjit Singh : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of public importance, namely the condition prevailed in the State due to the undue favour of Excise and Taxation Commissioner to the most notorious tax-evador Shri Gian Chand Bhalla of Tanda Urmar, district Hoshiarpur. The above said Petrol Dealer deceived the State to an amount of 50 thousands by giving

[Dr. Jagjit Singh]
false returns to the department. The case was earthed out by the Excise and Taxation Officer , Hoshiarpur. The above said dealer managed to get a stay against the Rules. The case was again decided against by Deputy Commissioner, Excise and Taxation. The dealer has again got a stay illegally. All this is loss to the State , there fore must be discussed.

Mr. Speaker : This is a case which deals with a matter of judicial and quasi judicial nature. It cannot, therefore, form the basis of an adjournment motion.

Dr. Jagjit Singh : Sir, I ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of public importance, namely, a recent circular issued by the Education Department imposing ban on Teachers not to introduce the Candidates contesting election from the North Teachers Constituency to other teachers. The circular is implemented to the teachers who are supporting their Union Official candidate whereas on the other hand B.E.Os and D. E. Os. are openly canvassing for Mr. Paras candidate supported by Congress and Mr. Yash. The above officials are also moving with Mr. Paras from place to place. This is direct official interference in the fair and free elections granted by the Indian Constitution. Moreover this discriminatory attitude towards the Union's candidate is uncalled for. Hence it be immediately discussed in the House.

Mr. Speaker : It deals with a matter which can be the basis of an election petition.

The next adjournment motion has been given notice of by Capt. Rattan Singh but he should not read it.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਆਏ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮੋਸ਼ਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਨਵੇਂ ਦੀ ਤਾਂ ਮੋਸ਼ਨ ਨਾ ਬੰਦ ਕਰੋ(ਹਾਸਾ)

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਆਰਡੀਨਰੀ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਮੋਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮੋਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ ਫਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕਾਫੀ ਮੋਸ਼ਨਾਂ ਆਈਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੋਈ ਖਾਸ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ......(ਹਾਸਾ)

Captain Rattan Singh: * * * * * * *
* * * * * * * *

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਹਰਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਡਿਸਕਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰੈਫਰੈਂਸ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੂਲਾ ਦੇ ਮੁੱਲਿਕ ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਬਲਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਜੰਮੂ ਔਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਮੈਟਰ, ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਥੇ ਹੀ ਸਟਾਪ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਫਿਕਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੂਲਾ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਪਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਐਕਸਪੰਜ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨਾਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਤਫਿਕ ਹਾਂ । ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

Capt. Rattan Singh : Sir, I will abide by your ruling. But I would like to know if this practice is to be followed in future because if it is not to be followed then I should not be made the victim.

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat. This motion deals with a very extraordinary situation which has arisen outside Punjab and has nothing to do with this State. It is a very crucial matter and

*Expunged as ordered by the Chair

I think the hon. Member Capt. Rattan Singh will agree with me that it should not be read and whatever has been read by him should not form part of the proceedings of the House. I would request the hon. Member not to press it further.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਐਸਾ ਮਸਲਾ ਜਿਹੜਾ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਹੋਵੇ ਬੜੀ ਇੰਪਾਰਟੈਂਸ ਦਾ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਹੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰਖ ਸਕੀਏ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਗਲ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। (It would not be proper)

SUBSTANTIVE MOTION

Mr. Speaker : There is one substantive motion given notice of by Comrade Makhan Singh Tarsikka. This will not be read by the hon. Member. It relates to the non-payment of overtime allowance to the Transport workers of the Punjab Roadways. I rule this motion out of order on the following three grounds—

1. The motion though styled as a substantive motion, does not amount to a substantive motion because it seeks only discussion and not the decision of the House.
2. If the intention of the hon. Member is to express want of confidence in the Transport Minister, the motion is not in order. Besides, a No-confidence motion was discussed only a few days ago.
3. If it is intended to raise the matter under Rule 84, it cannot be done because the matter has already been discussed during the course of discussion on the Demands for Grants.

So far as the overtime allowance is concerned, I would request the Minister-in-charge of the Department to look into the matter. I would also request the hon. Member to send the particular cases, if any in his hand, either to the Minister concerned or to me.

QUESTION OF PRIVILEGE SOUGHT TO BE RAISED BY SHRI BALRAMJI DAS TANDON ON THE 8TH APRIL, 1964

Mr. Speaker : We have consistently in this House disallowed matters pending before the Das Enquiry on the ground not so much because they are *subjudice* but on the ground that the raising of these matters here would tend to prejudice the conduct of that enquiry.

Chaudhri Darshan Singh : On a point of order, Sir. I had given notice of an adjournment motion.

Mr. Speaker : The hon. Member was not present in the House when I called upon him.

I was saying that we had disallowed matters pending before the Das Enquiry because it would tend to prejudice the conduct of the Enquiry. In other words even though the Commission may not be treated as a court for all purposes yet matters pending before it have been treated as *subjudice*.

In view of the decisions of this House and the observations that I have already made, I do not give my consent to the matter of privilege sought to be raised by the hon. Member Shri Balramji Das Tandon.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, इस हाउस के अन्दर पहले ही से ऐसी रवायात है। एक प्रिविलेज मोशन भी इस के मुताल्लिक इस हाउस के अन्दर आया था, कि चन्द सैनेट के मैम्बर्ज ने इस हाउस के मैम्बरान पर रिमार्कस कसे थे। इस के मुताल्लिक चेयर की तरफ से एक डैफिनिट रूलिंग भी दिया गया। अब भी ऐसी ही एक बात हुई है। चीफ मिनिस्टर साहिब या होम मिनिस्टर साहिब को चाहिए था कि वह इस के मुताल्लिक कोई कमेटी कायम करते ता कि आयंदा को इस हाउस के मैम्बरान को कुछ कहने का मौका न मिलता। वहां पर इस किस्म की बातें मैम्बरान के बारे में कही गई कि वह एक एक लाख रुपया खर्च करके आते हैं। (विघ्न)

Mr. Speaker : The hon. Member should not please refer to the motion.

Shri Balramji Das Tandon : Sir, I am not referring to the motion.

यह बात कहना कि मैम्बर्ज एक लाख रुपये तक खर्च करके आते हैं और चीफ मिनिस्टर को खुश करने के लिये इन को कुछ देना पड़ता है, यह कहना कि इन की अपनी कोई ज़मीर नहीं, यह लाखों रुपया खर्च करके सब कुछ करते हैं, **this is a most serious allegation.**

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਵੈਸਾ ਨਹੀਂ, ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਜੋ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਤੇ ਰਿਮਾਰਕਸ ਕਸੇ ਗਏ, ਇਹ ਤਾਂ ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਰਗੂਮੈਂਟਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਢਿਲੋਂਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਟਰਾਈਬ ਕਿਹਾ ਹੈ—

that Dhillons are not governed by any law, rules etc, except their own customs

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡੇਸਪੈਰੇਡੋਜ਼ ਹਾਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਸਿਵਲਾਈਜ਼ਡ ਹਾਂ। (ਹਾਸਾ) ਇਕ ਆਦਮੀ ਡੇਸਪੈਰੇਡੋ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ this is not good to throw us back to the tribal stage. **We** are quite advanced people.

Mr. Speaker : You are definitely civilised people.

श्री जगन्नाथ : ढिल्लों साहिब ने कहा है कि हम सिवलाईज़्ड हैं और यह फैमिली पंजाब में मिलती है। मगर इस फैमिली में ऐसा होता है कि बाप अपने लड़के की परवाह तक नहीं करता। आप ने तो कस्टमरी ला पढ़ा होगा, और आप को इस के बारे पूरा पता होगा।

श्री स्पीकर : जो सवाल टंडन जी ने उठाया है, इस के मुताल्लिक पहली चीज़ तो यह है कि so far as I remember the privilege motion was not allowed. So long as the enquiry is pending, matters relating to that enquiry will not be discussed. इस के बाद जो मुनासिब समझें ले आएं। (With regard to the questions raised by Shri Tandon the first thing is that so far as I remember the privilege. motion was not allowed. So long as the

enquiry is pending matters relating to that enquiry will not be discussed. After that the hon. members may bring whatever matter they think proper.)

श्री बलराम जी दास टण्डन : जनाब, उसको अलाउ नहीं किया था। जब स्पीकर ने कलैरिफिकेशन मांगी, तो उन्होंने इन्कार कर दिया था। मैं यह कहता हूं कि अगर आप उनसे पूछ लें. . . . .

Mr. Speaker : So long as the enquiry is pending, I will not allow any motion to be moved or taken up.

Because we have been treating the proceedings before the Das Commission more or less *sub-judice*, the matter relating to that enquiry cannot be discussed. Nothing can be allowed.

चौधरी देवी लाल : किसी के खिलाफ यदि कोई इन्क्वायरी होती हो और उस दौरान उसके अन्दर किसी वकील ने हाउस के प्रिविलिज को ब्रीच किया हो तो क्या वह मसला यहां रेज़ नहीं किया जा सकता ? दास कमीशन के सामने सेठी साहिब ने यहां तक कहा कि हिन्दुस्तानियों के सामने कोई प्रिंसिपल नहीं है। मैं यह जानना चाहता हूं कि क्या प्रिविलिज मोशन यहां नहीं आ सकती ?

Mr. Speaker : So long as the enquiry is pending, nothing is allowed.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਇਹ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦੂਰਰਸ ਨਤੀਜੇ ਹਨ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਬਜੁਡਿਸ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਗਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰੋ ਔਰ ਦੋ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ । ਵਰਨਾ ਕਲ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਗੂਮੈਂਟ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕੋਈ ਚੇਅਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਕੋਈ ਆਰਗੂ ਕਰੇ ।

Mr. Speaker : So far as the present ruling is concerned , it stands for the time being. If, however, the hon. Members are able to convince me that during the pendency of the proceedings before a Court of enquiry, We should take up motions regarding the breach of privileges of Members, I will be prepared to reconsider the matter.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : यह मामला बड़ा अहम है, मैं समझता हूं कि . . .

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब स्पीकर साहिब, ...

श्री अध्यक्ष ; आप हाउस का टाइम लेना चाहते हैं तो ले लें, मैं ने रूलिंग दे दी है। (If the hon. Member wants to take time of the House he may do so, but I have given my ruling.)

श्री बलरामजी दास टंडन : एक बात तो निश्चित होगी कि जब तक कोर्ट या कमीशन के सामने कोई केस चलता रहे और यहां पर बैठे हुए लोगों के बारे में जो चाहे वह कहता रहे, यहां पर कोई डिस्कशन नहीं हो सकेगा। आप इसको इस वक्त पोस्टपोन कर दीजिए। अगर इस वक्त यह डिसमिस हो जाता है, तो इसका मतलब यही निकलेगा कि किसी भी कोर्ट में कोई मैम्बरान की डिगनिटी के खिलाफ जो चाहे कह ले।

Mr. Speaker : As Speaker, I am duty bound to maintain the dignity of the House and its Members. I have also to see that the privileges of the Members are not encroached upon in any way. Similarly, I have to see that the dignity of the Courts is not affected. Both the points have to be reconciled. I have already said that during the pendency of the enquiry, we should not discuss matters which may prejudice the conduct of that enquiry. So far as the present ruling is concerned, if the hon. Members are able to convince me that such motions can be discussed during the pendency of the enquiry, I will reconsider the matter.

चौधरी देवी लाल : मेरा प्वांयेट आफ आर्डर यह है कि जैसा टंडन साहिब ने कहा कि अगर इस तरह से आप की रूलिंग रहती है जैसी कि आपने दी है तो आइंदा के लिए कोई भी केस अगर कोर्ट में चल रहा हो, और वहां पर मैम्बर्ज़ के प्रिविलेजिज़ की ब्रीच हुई हो, तो प्रिविलिज मोशन हाउस में नहीं आ सकती। यू० पी० में हाई कोर्ट और लैजिस्लेचर का झगड़ा चला हुआ है.....

श्री अध्यक्ष : यू० पी० का झगड़ा मुख्तलिफ किस्म का है। (The dispute in M. P. is of a different nature.)

(*At this stage some hon. Members rose on points of Order.*)

Mr. Speaker : I am sorry that the hon. Members are raising points of Order after I have given my ruling.

Comrade Ram Chandra : Sir, I would like to clarify one thing. Even though you have given your ruling, yet you are prepared to re-consider the matter.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, मैं एक अर्ज़ करनी चाहता हूं कि अगर कोई लाइयर कोर्ट के अन्दर किसी विटनेस के भी कंडक्ट को इम्पीच करे तो उसके ऊपर डैफेमेशन का केस हो जाता है। तो मैं पूछना चाहता हूं कि आया किसी लाइयर को यह आथारिटी है, या प्रिविलिज है कि वह आनरेबल मैम्बर के कंडक्ट को इम्पीच कर सके ?

Mr. Speaker: I am prepared to reconsider the matter if the hon. Member is able to convince me.

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. The matter is of very great importance. Chaudhri Mukhtiar Singh has already invited your attention to this matter. The matter contained in the motion has no relevancy with the matter under enquiry before the Das Commission. You will kindly excuse me if I say that you will have to give a very thoughtful consideration to this very serious matter. If the hon. Members of the House become the subject of discussion by the Advocates, it is a serious matter.

Mr. Speaker : I stand by my ruling and by my observations.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : But, Sir, the views of the hon. Members may be kept in view.

ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ: ਤੁਸੀਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 'ਮੇਜ਼ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪਰੈਕਟਿਸ' ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਉ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ....

श्री अध्यक्ष : कामरेड तरसिक्का आप जो उम्मीद करते है, उस से ज़्यादा मैं ने देखने की कोशिश की है। I have tried to look into the matter from all angles and the only appropriate course is that during the course of the proceedings of the enquiry, no such motion is to be allowed. I will, however, reconsider my decision if

the hon. Members will be able to convince me. (I have tried to study it more carefully than the hon. Member expected. I have tried to look into the matter from all angles and the only appropriate course is that during the course of the proceedings of the enquiry, no such motion is to be allowed . I will, however, reconsider my decision if the hon.Members will be able to convince me.)

CALL ATTENTION NOTICE

Comrade Bhan Singh Bhaura : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact narrated in the attached Memorandum by Tejinder Singh, Secretary, Engineering Workers Union, Patiala and the poster by various Labour leaders according to which Government failed to implement labour laws in M/s. Gortze (India) and M/s. Escorts Ltd, Bahadurgarh (Patiala District). The management is openly following anti-labour policy and code of discipline attitude. About a dozen workers have been suspended and further action against many is pending. Labour Department is not taking any action against the management.

Mr. Speaker : It is an administrative matter and there are other remedies available for this.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਐਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐਸ, ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 17 ਸਾਲ ਰਖੀ ਹੈ, ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਡੈਂਟਲ ਸਰਜਰੀ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 16 ਸਾਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਇਕੋ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may kindly look into the matter.

The next call attention motion has been given notice of by the hon. Member Sardar Ajaib Singh Sandhu.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to a definite matter of urgent public importance, namely that one Sardar Surjit Singh, who belongs to the Scheduled Castes, and is working as a Punjabi Teacher in the Government Middle School, Ajrawar, Tehsil Rajpura, District Patiala, was unlawfully confined in the office of the Headmaster on 2nd March, 1964, and was beaten mercilessly by the Headmaster, Sardar Balwant Singh Bajwa, two teachers, namely Sardar Muhabat Singh and Shri Vachaspati. The teacher concerned reported the matter to the District Education authorities on 3rd March, 1964, but the District Education Authorities, Patiala, did not move in the matter despite repeated representations. No action has been taken so far against the defaulting Headmaster and the teachers. The matter is very urgent and of great importance as the protection of the members of the Scheduled Castes is involved. Therefore, the Minister concerned may very kindly send some officer of the D.P.I's office to hold independent enquiry and suggest some exemplary punishment for the defaulting teachers so as to save the poor scheduled castes teacher from the tyranny of the non-Scheduled Caste teachers who are of such dirty habits.

Mr. Speaker : If the facts stated are correct, the hon. Minister concerned may look into the matter.

Comrade Babu Singh Master : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact that the Deputy Commissioner, Sangrur, transferred the B.D.O., Ahmedgarh and B.D.O., Shena at the time of by-election of Mahal Kalan. The immediate transfer of the above officials on the eve of such a juncture is nothing but direct interference of the Executive

[Comrade Babu Singh Master]

into the fair election system guaranteed in our Indian Constitution. Such like interference of the Executive Officials is a slur to the Democratic set up. The B.D.Os, have been transferred even before the prescribed period of three years by the Government for such like employees to be kept posted at a station if there is no serious type of allegation against him.

Mr. Speaker : This is purely an administrative matter.

Pandit Mohan Lal Datta : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards the misuse, waste of money and offerings received in the shape of charity from the public by the Mahants and Pujaris of Hindu Dharmasthans in the Punjab. Lacs of rupees thus received as well as the income of the property attached to such religious institutions are mainly used for the personal needs of the Mahants and Pujaris. Attention is drawn to take early steps to bring about a suitable legislation to manage such institutions in a proper manner so that the income of such institutions may be utilised for the good of the public and such institutions may be instrumental in fostering moral and spiritual values.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may please look into the matter to see if legislation can be brought in on the subject.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact that there is no Government High or Higher Secondary School for boys in the town of Sonepat, which has a population of about 50/60 thousand and that there is no School for girls in Ganaur, Tehsil Sonepat. As such, the residents of Sonepat Town and neighbouring villages and the girls of Ganaur are being deprived of free education. Students belonging to poor families cannot afford to pay school fees in the aided schools in Sonepat. There is great dissatisfaction amongst the residents of those two towns because of the absence of advantages of free education. It is hereby requested that the State Government should start a Government Higher Secondary School for boys in Sonepat and Girls School in Ganaur.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may look into the matter. It is a suggestion for action.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, there is another matter, relating to the attestation of affidavits by Magistrates. Hundreds of persons......

Mr. Speaker : This can be taken up later please. There is a Call Attention Notice by Comrade Shamsher Singh Josh.

Comrade Shamsher Singh Josh : Since the issue regarding the formation of Selection Boards for Industrial Training Institutions has been resolved, I do not press the matter.

Chaudhri Darshan Singh : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards the matter that there are more than two hundred Panchayats in Tehsil Nakodar and there are only two Panchayat Samitis, namely Nakodar Panchayat Samiti and Shahkot Panchayat Samiti whereas in the adjoining Tehsil, i.e., Jullundur, where number of Panchayats is less than two hundred, but divided into four Panchayat Samitis. This unfair delimitation of Panchayat Samitis is causing a lot of hardship, inconvenience to the persons of Nakodar Tehsil as they have to travel far off to reach the office of Panchayat Samiti. Against this partial, unfair delimitation of the Panchayat Samitis, I protest to the Chief Minister. I, therefore, request that half an hour discussion may be allowed.

Mr. Speaker : The hon. Minister concerned may please look into the matter.

Comrade Babu Singh Master : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the disparity shown towards the landowners of

Thana Bhalianwali, Sub-Tehsil Phul, District Bhatinda, in the erstwhile Sangrur State, in charging the land revenue charges. The rates in the State are much less than the rates charged from the above mentioned area. The people feel disgusted at the helm of the affairs. The resentment of the public needs immediate action in redressing the genuine grievances of the area.

Mr. Speaker : This is an old matter and could be raised during discussion on the Budget.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned towards the fact that the Deputy Commissioners' offices in the Punjab have been classified as 'B' class offices whereas the offices of the District and Sessions Judges in the State have been classified as 'C' class offices since 1956. When the powers and functions of the officials of the offices of the District and Sessions Judges and those working in the offices of the Deputy Commissioners are the same then why discrimination in classifying them as 'B' class and 'C' class offices. This order was challenged by two persons in the Supreme Court and the Supreme Court accepted their appeals and held the order of the Government as discriminatory. These two persons have been given the same status as their counterparts in the Deputy Commissioner office are enjoying and they have been given even the arrears of their pays. But the Government has not given and is not giving the same status to the officials of the District and Sessions Judges' offices in the State. In the light of the Supreme Court Judgement, the Government should immediately remove this discrimination and give the same pay scales to the officials of the District and Sessions Judges' offices and pay the arrears to them. That shall be one of the best steps towards establishing socialism and democracy in Punjab.

Mr. Speaker : This is purely an administrative matter. However, if the hon. Minister likes, he may explain the position.

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the fact that the Madhya Pradesh Government has recently ordered the reduction in the Bus-fares in the State. They have reduced it from 3.76 nP. per mile to 3.20 nP. per mile and further to 2.90 nP. beyond 100 miles. Our State Government is crying hoarse to take immediate and effective measures to fight the soaring prices in the State, but at the same time, she is applying the reverse gear in the spheres controlled directly by the Government itself. The Bus fares have recently been enhanced by the Government in spite of the fact that she was already making a profit of 20 per cent income, besides the passengers tax of 25 per cent itself. It is really amazing that the Government is charging Rs 3.05 from Ludhiana to Chandigarh; whereas she was charging Rs 2.20 previously All these tall talks of fighting the soaring prices become mockery if the Government actions are quite reverse in its own sphere. Therefore I would request the State Government to look to the acnde taken by tue Madhya Pradesh Government in this direction and revise its cision already taken.

Mr. Speaker : This matter has already come under discussion.

EXTENSION OF TIME FOR MAKING A REPORT ON THE QUESTION OF PRIVILEGE

Mr. Speaker : There is one privilege motion pending regarding the alleged attempt made to threaten Shri Tek Ram into joining the Congress Party. Since no Privileges Committee exists at present and a new one has not yet been constituted, if the House agree the time for the submission of a Report on this issue may be extended upto 31st May 1946

Voices : Yes, yes.

ADJOURNMENT MOTIONS/PRIVILEGE MOTIONS/ CALL ATTENTION NOTICES

Mr. Speaker : I have to take the hon. House into confidence regarding the number of Adjournment Motions, Call-Attention Notices and the Privilege Motions and the time taken on them in the House upto 16th April, 1964. There were 95 Adjournment Motions, 140 Call-Attention Notices and 44 Privilege Motions, and the total time taken on them was 17 hours and 37 minutes.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਥੇ ਇਕ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਐਡਜ਼ਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰੋਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਭੱਲਾ ਦੇ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣ ਦੀ ਗਲ ਉਸ ਵਿਚ ਸੀ। ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਤਲਾਹ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਇਨਕੁਆਰੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਏ ਵੀ ਇਕ ਹਫਤੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜੋ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਦਾ ਵਰਜ਼ਨ ਆਇਆ ਹੈ ਉਹ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਨਕੁਐਸਟ ਰਿਪੋਰਟ ਆ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਵੇਖ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਨਸਰਨਡ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਕਾਪੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰ ਦੇਣ। ਮੈਂ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਹ ਕਾਪੀ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। If it has not been received so far, I will see that it is sent to you today In fact, I had already passed an order that this must be supplied today.

Mr. Speaker : It has not been received so far.

Home Minister : I will see that it is sent today. However, I may state that in the inquest report, it has been stated that it is a case of suicide. Certain unfortunate circumstances have been mentioned by the Magistrate, but no responsibility has been fixed by him on any party, either the University or anybody else. There was certain domestic trouble, an unsympathetic attitude of his own relatives, his record, certain failures and all that. There is a detailed report about it which I have read. I will ensure that a copy of it is supplied to the hon. Speaker today.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਕਾਪੀ ਭੇਜ ਦੇਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Home Minister: If the hon. Member so desires, the Report will be read out in the House as soon as I get it.

Mr. Speaker : It would be desirable if it is read out in the House today.

QUESTION OF PRIVILEGE

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੇਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਵੀ ਇਕ *ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ....

---

*Shri Gurmail Singh : To move a motion that the report regarding part of the proceedings of Vidhan Sabha dated 3rd April, 1964, captioned in 'Bhim Patrica' dated 5th April, 1964 which cammunicates the acts of non walk out by Chaudhri Ram Rattan and Chaudhri Jagat Ram M.L.As. should be referred to the Committee of Privileges for examination as this news is false.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਡੀ ਮੋਸ਼ਨ "ਭੀਮ ਪਤਰਕਾ" ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸੀ । ਤੁਸੀਂ "ਭੀਮ ਪਤਰਕਾ" ਦੀ ਕਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪੈਂਡਿੰਗ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਕਟਿਗ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਉ। (The hon. Member's motion related to a news item which appeared in the "Bhim Patrika" but he did not supply the cutting of that news item. It is, therefore, lying pending. He may please send the cutting thereof.)

SUGGESTION REGARDING SCRUTINY OF THE BUDGET OF THE PUNJAB VIDHAN SABHA SECRETARIAT

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਾ ਆਪਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸੈਕਰੀਟੇਰੀਏਟ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਬਜਟ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਕਰੂਟਿਨਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਕੰਡਕਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਨਾਉਣਾ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਬਲਿਕ ਅਕਾਊਂਟਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੇ ਐਸਟੀਮੇਟਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਹੋਣਗੇ । ਬਜ਼ਟ ਦੀ ਐਪਰੂਵਲ ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਜਟ ਨੂੰ ਸਕਰੂਟਿਨਾਈਜ਼ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਦੇਵੇਗੀ । ਤੋ ਮੈਂ ਗੁਜ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਬਜ਼ਟ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਪੀ. ਏ. ਸੀ. ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਐਸਟੀਮੇਟਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਉਸਦੀ ਪਰਧਾਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਬਜਟ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਵੇ । ਬਜਟ ਬੇਸ਼ਕ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਐਪਰੂਵ ਕਰੋ।

Mr. Speaker : I am sorry, I am not in a position to give any decisions off-hand . I will find out as to what decision has been taken about it in the Lok Sabha and then try to do something about it.

ANNOUNCEMENTS BY THE SPEAKER

Committee of Privileges

Mr. Speaker: Under Rule 274 (1) & (2) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the

[Mr. Speaker]

following Members of the Punjab Legislative Assembly, to serve on the Committee of Privileges for the year 1964-65:—

1. Shrimati Dr. Parkash Kaur........*Chairman*
2. Comrade Babu Singh Master.
3. Shri Chand Ram.
4. Shri Fateh Chand Vij.
5. Sardar Gurnam Singh.
6. Sardar Harcharan Singh Brar.
7. Sardar Lakhi Singh Chaudhri.
8. Sardar Niranjan Singh Talib.
9. Chaudhri Ram Sarup.
10. Shri Yash Paul.

Committee on Government Assurances

Mr. Speaker : Under Rule 261 (1) & (2) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following Members of the Punjab Legislative Assembly, to serve on the Committee on Government Assurances, for the year 1964-65:—

1. Pandit Chiranji Lal Sharma..........*Chairman.*
2. Shri Babu Dyal Sharma .
3. Sardar Bhag Singh.
4. Pandit Bhagirath Lal.
5. Sardar Gian Singh Rarewala.
6. Sardar Narain Singh Shahbazpuri.
7. Sardar Piara Singh.
8. Shri Ram Parkash..
9. Sardar Tara Singh

Subordinate Legislation Committee

10.00 a.m.

Mr. Speaker: Under Rule 265-B (1) and (2) of the Assembly Rules, I nominate the following Members of the Legislative Assembly to serve on the Committee on Subordinate Legislation for the year 1964-65:—

1. Sardar Gurmit Singh.............*Chairman.*
2. Sardar Ajaib Singh.
3. Dr. Baldev Parkash.
4. Chaudhri Hari Ram.
5. Shri Ram Partap Garg.
6. Kanwar Rampal Singh.
7. Comrade Shamsher Singh Josh.
8. Advocate-General.

Library Committee

Mr. Speaker: Under Rule 266 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembaly, I nominate the following Members of the Assembly to serve on the Library Committee for the year 1964-65:—

1. Shri Gian Chand Totu..............*Chairman.*
2. Sardar Gurbax Singh.
3. Chaudhri Hardwari Lal.
4. Chaudhri Jagat Ram.
5. Shrimati Sarla Devi.
6. Sardar Ujagar Singh.

House Committee

Mr. Speaker: Under Rule 267 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following Members of the Assembly to serve on the House Committee for the financial year 1964-65 —

1. Shrimati Shanno Devi (Deputy Speaker), *Ex-officio* Chaiıman.
2. Sardar Gurcharan Singh.
3. Shri Om Parkash Agnihotri.
4. Shri Lal Chand Prarthi.
5. Shri Ran Singh.

Committee on Petitions

Mr. Speaker : Under Rule 293 (1) of the Rules of Procedure and Conduct of Business of the Punjab Legislative Assembly I nominate the following Members to serve on the Committee on Petitions for the Budget Session 1964 of the Vidhan Sabha:—

1. Shrimati Shanno Devi (Depty Speaker), *Ex offioo* Chairman.
2. Comrade Bhan Singh Bhaura.
3. Shri Balramji Das Tandon.
4. Shri Gurmail
5. Shri Multan Singh.

Business Advisory Committee

Mr. Speaker: Under Rule 33(1) and (3) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly I nominate the following Members to serve on the Business Advisory Committee for the year 1964-65:—

1. The Speaker.......... *Ex offico* Chairman.
2. Shri Mohan Lal.
3. Sardar Gulab Singh
4. Sardar Gurdial Singh Dhillon.
5. Sardar Gurnam Singh.
6. Comrade Jangir Singh Joga and some special invitees.

Ad-Hoc Committee on Rules

Mr. Speaker : I nominate the following members to serve on the Ad-Hoc Committee on Rules:—

1. The Speaker, Chairman.
2. Shri Mohan Lal,
3. Sardar Ajmer Singh.
4. Sardar Gulab Singh.
5. Sardar Gurdial Singh Dhillon.
6. Sardar Gurnam Singh.
7. Sardar Harchand Singh.
8. Com. Jangir Singh Joga.
9. Pandit Mohan Lal Datta.
10. Chaudhri Mukhtiar Singh Malik.
11. Shrimati Om Prabha Jain.
12. Sardar Prem Singh Prem.
13. Chaudhri Rizaq Ram.
14. Chaudhri Tayyab Hussain Khan.
15. Giani Zail Singh.

General Purposes Committee

Mr. Speaker : Under Rule 265-N of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the

[Mr. Speaker]
following Members of the Assembly to serve on the General Purposes Committee for the year 1964-65:—

1. The Speaker, Chairman.
2. Sardar Partap Singh Kairon.
3. Shri Mohan Lal.
4. Shrimati Shanno Devi.
5. Chaudhri Devi Lal.
6. Sardar Gurdial Singh Dhillon.
7. Sardar Gurnam Singh.
8. Principal Ralla Ram.
9. Pandit Amar Nath Sharma.
10. Dr. Baldev Parkash.
11. Comrade Jangir Singh Joga.
12. Sardar Gulab Singh.
13. Comrade Ram Kishan.
14. Shri Kanhya Lal Poswal.
15. Bakhshi Partap Singh.
16. Rao Nihal Singh.
17. Major Harinder Singh.
18. Sardar Lachhman Singh Gill.
19. Chaudhri Khurshed Ahmed.
20. Pandit Bhagwat Dayal

Chairmen of all Committees of the House to be associate Members.

Chairman, Public Accounts Committee

Mr. Speaker : I nominate Dr. Bal Krishan, a Member of the Public Accounts Committee to be the Chairman of this Committee.

Chairman, Estimates Committee

Mr. Speaker : I nominate Sardar Balwant Singh, a Member of the Estimates Committee, to be the Chairman of this (Estimates) Committee.

Mr. Speaker : Now, Secretary will make a few announcements.

ANNOUNCEMENTS BY THE SECRETARY

Secretary: Sir, under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the following Bills passed by the Vidhan Sabha and transmitted to the Punjab Legislative Council, have been agreed to by the said Council without any amendment:—

1. The Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Bill, 1963.
2. The Punjab Reclamation of Land (Amendment) Bill, 1964.
3. The Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1964.
4. The Punjab Scheduled Roads and Controlled Areas Restriction of Unregulated Development (Amendment) Bill, 1964.
5. The Punjab Gram Panchayat (Amendment) Bill, 1964.

Sir, I also beg to lay on the Table a Statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during 4th (Autumn) and 5th (Budget) Sessions of the Third Punjab Vidhan Sabha and which have since been assented to by the President/Governor.

Statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its autumn Session, 1963 and Budget session, 1964 and which have since been assented to by the President/Governor

1. The Payment of Wages (Punjab Amendment) Bill, 1963.
2. The Punjab Shops and Commercial Establishments (Amendment) Bill, 1963.

3. The Punjab Appropriation Bill, 1964.
4. The Punjab Appropriation (No. 2) Bill, 1964.
5. The Punjab Criminal Law Amendment Bill, 1964.

STATEMENT BY THE MINISTER

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Mr. Speaker, Sir, before I move the next motion on the agenda, I may inform the House that I have received the inquest Report in regard to the death of a University student by jumping in the lake here. In fact the D.O. letter which I have just received, was pending for my signatures only. I have now signed the D.O. forwarding a copy of the Inquest Report to you, Mr. Speaker, and will be handing it over to you. Anyway as promised by me a little while ago, I will read out the Inquest Report for the information of the hon. Members.

श्री अध्यक्ष : क्या यह स्टेटमैंट लम्बी है ? (Is this statement a lengthy one ?)

गृह मन्त्री : यह स्टेटमैंट 4, 5 सफे की है।

श्री अध्यक्ष : अगर हाउस ऐग्री करे तो यह स्टेटमैंट मेम्बरों को सरकुलेट कर देंगे क्योंकि आज बिज़नैस काफी है। (If the House agrees this statement would be circulated among the hon. Members as the business on the agenda today is heavy.)

गृह मन्त्री : मैं आप को डी० ओ० लेटर भेज रहा हूं, जिस तरह आप ठीक समझें कर लें, I have no objection.

(At this stage the D.O. letter along with a copy of the Inquest Report, was passed on to the hon. Speaker)

Mr. Speaker : Cyclostyled copies of this Inquest Report will be circulated to the hon. Members today.

MOTION UNDER RULE 16

Home Minister (Shri Mohan Lal): Sir, I beg to move—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die*.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die*.

Mr. Speaker: Question is—

That the Assembly at its rising this day shall stand adjourned *sine die*.

The motion was carried.

Chaudhri Hardwari Lal: Sir, incidentally there is the Report of the Committee of Privileges to which there is a note of dissent. Again there are a number of Bills on the agenda paper. I do not know how we will be able to dispose of all this agenda today.

Mr. Speaker: If need be, we will extend the time of the sitting. If the House desires, we may meet tomorrow also. I have no objection. But we will continue the sitting till the agenda fixed for today is over.

ਸਰਦਾਰ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ, ਅਜ ਹਾਊਸ ਦਾ ਲਾਸਟ ਡੇ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਂਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰੋਮਿਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਕੇਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੀ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਸਣਗੇ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅਜੇ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਰਿਪੋਰਟ ਆਏਗੀ ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਾਸ ਆਨ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।

Mr. Speaker: I will inform the hon. Member about it later on.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਗਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ । ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨਕੁਐਸਟ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਸ ਉਤੇ ਕਮੈਂਟਸ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪ ਦੇਖ ਲਓ । (The hon. Member may see to it.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਅਗਰ ਆਪ ਠੀਕ ਸਮਝੋ ਤਾਂ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਉ । ਮੈਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸੈਨਿਟ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਣੇ ਉਤੋਂ ਗਲ ਕਢ ਕੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੜ੍ਹ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਉਤੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਉ।

Mr. Speaker: The hon. Member should first study the Inquest Report after he gets its copy. I think there is no case for bringing it under discussion here.

Sardar Gurdial Singh Dhillon: We will try to avoid to bring it under discussion, unless there is anything important in the Report to be discussed here.

Mr. Speaker: Without making any commitment, I would request the hon. Member to study it first to see whether there is any need for its discussion here.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मैं एक बात एजूकेशन मिनिस्टर के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं। आज लास्ट डे है। अखबारों में भी छपा था और पिछले साल भी गवर्नमेंट ने ऐलान किया था। पढ़ाई का नया साल शुरू हो गया है। देहात के लोगों को फीस मुआफ कराने के लिये कोर्ट्स में ऐफीडैविट्स देने के लिए हजारों की संख्या में जाना पड़ता है। वह वहां पर सारा दिन खराब कर के वापिस लौट जाते हैं क्योंकि मैजिस्ट्रेट एफीडैविट्स अटैस्ट नहीं करते हैं। पिछले साल मुख्य मंत्री ने कैटेगोरीकली स्टेटमेंट दी थी कि लोगों की तकलीफ को देखते हुए हैडमास्टरों को ऐफीडेविट्स अटैस्ट करने की इजाजत दी है। लेकिन अभी तक हैडमास्टरों के पास इस बारे में कोई सरकुलर नहीं पहुंचा है। मैं एजुकेशन मिनिस्टर साहिब की तवज्जुह इस बार फिर दिलाना चाहता हूं कि गरीब लोगों को एफीडैविट्स अटैस्ट कराने के लिए कोर्ट्स में परेशानी का सामना करना पड़ रहा है। उन की तकलीफ को दूर करें और आप हैडमास्टर, सरपंच को या और किसी को ऐफीडैविट्स अटैस्ट करने की अथारिटी दे दें ताकि लोगों को कोर्ट्स में सारा दिन ज़ाया न करना पड़े। वह लोग अपना मज़दूरी

का काम और खेती का काम छोड़ कर कोर्ट्स में भागते फिरते हैं लेकिन उन की कोई वहां पर सुनता नहीं है। इसलिए मैं चाहता हूं कि मंत्री महोदय इस ओर फौरन ध्यान देंगे।

श्री अध्यक्ष : पंडित जी, क्या आप इस बारे में कुछ कहना चाहते हैं? (Has the Hon. Home Minister to say some thing about it.)

Home Minister: Any way you like, Sir. I have no objection in the procedure that may be adopted.

* DISCUSSION ON THE REPORT OF THE COMMITTEE OF PRIVILEGES (RESUMPTION)

Mr. Speaker: So we will first take up the motion in regard to the report of the Committee of Privileges on the question of privilege regarding the presence of a large number of C.I.D. personnel in the precincts of the Legislature Building, moved by Shrimati Dr. Parkash Kaur the other day.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : स्पीकर साहिब, मैं ने जो प्वायंट रेज़ किया है इस के बारे में होम मिनिस्टर साहिब कोई प्रेस स्टेटमेंट दे दें।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਬੋਲ ਲੈਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ।

श्री अध्यक्ष : मेरा ख्याल था आप ने बोलना नहीं। (I thought the hon. lady Member does not want to speak.)

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਮਜੀਠਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਹਾਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦਾ ਸਟਾਫ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮੂਵਮੈਂਟਸ ਰੈਸਟ੍ਰਿਕਟਿਡ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੈਠ ਉਠ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦਾ ਸਟਾਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਵਮੈਂਟਸ ਵਾਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਗਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ। ਚੁਨਾਂਚਿ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ, ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਗਜ਼ਾਮੀਨੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ 1934 ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਲੋਂ ਪਾਸਿਜ਼ ਇਸ਼ੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਸਟਾਫ ਡਿਊਟੀ ਦੇਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਛਣ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾ ਐਂਡ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਮੇਨਟੇਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਰਖਣ ਲਈ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਉਪਰ ਵਾਚ ਰਖਣ ਲਈ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਾਮ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਟਾਫ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਪੈਸੇਫਿਕ ਕੇਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰ ਕੇ ਸਪੈਸੇਫਿਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਮੈਂਬਰ

*For previous reference please see P.V.S. Debates Vol. I No. 28 dated the 31st March, 1964.

[ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਡਾ: ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ]

ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੋਸ਼ਨ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ । ਪਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਬ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਬਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ, ਦਾ ਸਟਾਫ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰਡਰ ਨਾਲ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਿੰਨਾ ਸਟਾਫ ਲਗੇ, ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲਿਜ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਉਠਣਾ ਬੈਠਣਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦਾ ਸਟਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਕਿ ਮੈਂਬਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੈਠ ਉਠ ਸਕਣ, ਸਟੱਡੀ ਕਰ ਸਕਣ, ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਸਕਣ । ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿੰਨਿਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਉਣੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਵੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਰਨ । ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਤੇ ਵੀ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗੇ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇਕਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ ਜਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਕਿ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਜਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਨੋ ਆਪਣੀ ਮਿਊਚੂਅਲ ਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਨਾਲ ਘਟਾ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

Sardar Gurnam Singh (Raikot): Sir, I rise to say something in disagreement with the Report submitted to you by a majority of the Members of the Committee of Privileges. Before I deal with the case on merits, I would like to submit before the hon. Members of this House that this is a question with which all Members of the House are concerned. It is not a party question. It is a question concerning the privileges of the Members of this House. Therefore, let us consider it dispassionately and without any party affiliation.

Now, three motions of breach of privileges were submitted before the hon. Speaker by three hon. Members of this House, namely:—

(1) Sardar Gurdial Singh Dhillon.
(2) Dr. Baldev Parkash.
(3) Comrade Ram Piara.

But only one Motion given notice of by Sardar Gurdial Singh Dhillon was referred by the hon. Speaker to the Committee of privileges for examination and Report. That motion reads—

> "To move a motion for the breach of privilege of the Members of the House constituted by the presence of a large number of C.I.D. staff in the precincts of the House, the lobbies, Visitors' Galleries and even the Legislators' Hostel and Flats, watching, overhearing and blocking the movements of the Members, and also harassing their guests present in the galleries, thereby causing unnecessary embarrassment to the Members and the public also impeding the Members in the discharge of their duties as Members of this August House."

Mr. Speaker, the facts mentioned in the motion are not disputed, either by the majority or by the minority. They are admitted facts.

The Chairman of the Committee, speaking a short while ago mentioned that Sardar Gurdial Singh Dhillon—(Sardar Gurdial Singh Dhillon was requested by the Committee to appear before them)—conceded that he would not have given notice of this motion, if he had before heard the statement of the Home Minister. I beg to say that the Chairman is bit confusep and

has not understood the position quite clearly. Sardar Gurdial Singh Dhillon, while appearing before the Committee, had merely said that if he had heard the hon. Home Minister's statement, he would not have given notice of first part of his motion. That is the actual position.

As far as the second part of his motion i.e. the question of C.I.D. men overhearing, over-shadowing, etc., the Members inside the precincts of the Legislature is concerned, Sardar Gurdial Singh Dhillon stuck to that and maintained that this was clearly a breach of privilege.

The trouble, Mr. Speaker, is—you were also a Member of the Committee of Privileges—and I would show it from the Report that, unfortunately, due consideration was not given by the majority of the Members because they were mainly influenced by two facts. I may be permitted to read it out from the Report itself—

> "The Committee after considering the matter carefully are of the view that though annoyance may have been felt by some Members due to the presence of the C. I. D. personnel yet so far as actual breach is concerned, it does not seem to have occurred, particularly in view of the fact that no specific case to the effect that the C.I.D. personnel shadowed and overheard the Members, has been established nor any particular officials of the C.I.D. have been named......"

So, Mr. Speaker, as I said earlier, the Committee i.e. a majority of the Members of the Committee, were influenced by two facts, the first being that the names of particular individuals overshadowing the Members or impeding them in the discharge of their duties were not mentioned. It is just like this that a dacoity is committed, but as the robbers are not identified the Court says that no offence has taken place. It is totally wrong. If a C.I.D. man is not named and yet it is known that the personnel of the police who were present inside the House, were impeding the Members in the discharge of their duties, it is a clear breach of privilege. This is the first matter on which the Committee, I submit humbly, was influenced wrongly and erroneously. The second point, Sir, is that it has not been established that the members were obstructed in the discharge of their normal duties. May I submit that the only Member in support of the allegations who was examined by the Committee was Sardar Gurdial Singh Dhillon. He completely supported the case given by him in his motion of breach of privilege. May I ask where it is given that particular quantity of evidence is essential to prove a particular fact? The question is whether the statement of the Member made before the Committee of Privileges should be accepted or not accepted. I would humbly say that there is no alternative but to accept his statement. There is no quantity of proof necessary or prescribed for seeing whether a case of breach of privilege has been established or not and I see no motive, no reason for Sardar Gurdial Singh Dhillon to come to this House and tell it that the Members were obstructed in the discharge of their duties by the C.I.D. personnel present in the precincts of this House. Therefore, I would again say that if the Committee of Privileges who was asked to examine the question was not satisfied with the evidence, they could have sent for other movers of the motion, namely, Dr. Baldev Parkash or Comrade Ram Piara or any other Member of the House and examined them because Sardar Gurdial Singh Dhillon in his statement even mentioned the name of Sardar Gian Singh Rarewala. It was for the Committee to send for other witnesses if they were not satisfied with one witness. So far as I am concerned, I see no reason why Sardar Gurdial Singh Dhillon's statement should not be accepted cent per cent in this case because I see no reason why he should tell anything wrong to this House when the question concerned the entire Hon. Houses.

[Sardar Gurnam Singh]

I will read out in this connection the statement of the D.I.G. (C.I.D.), Sardar Ajaib Singh, who was thoroughly examined by the Committee. The Chairman just now speaking referred to the practice since 1934. The facts are revealing. It is very unfortunate that notice of these facts was not taken before by anybody. Now, Sir, a question was put by the Chairman to Sardar Ajaib Singh "Do you depute this staff on the demand of the Vidhan Sabha Secretariat?" He replied, "In the year 1934 a demand was received from the then Legislative Council Secretariat for the posting of C.I.D. staff in the Council building and since then we have been deputing this staff. The number of persons to be posted is, however, determined by us taking into account various factors like law and order situation in the State, size of the building etc. etc.". May I ask what has law and order to do with the precincts of this House? Are the Members so unruly? It is said that a vast number of C.I.D. personnel was posted to maintain law and order. Is this not a reflection on the Members themselves, specially when the Police Department while posting this staff never consulted the Hon. Speaker of this House. This itself, I say, constituted a breach of privilege. They police say that law and order was to be maintained in the precincts of the House where the Members are only authorised to enter. This, I would say, itself constitutes a breach of privilege.

Then the Chairman asked, "Do you determine and post C.I.D. staff in the building in consultation with the Hon. Speaker or the Secretary Vidhan Sabha or you do it on your own?" and Sardar Ajaib Singh replied, "We ourselves work out the requirements of the security staff to be posted in the precincts of the Vidhan Sabha and send a requisition to the Secretary, Punjab Vidhan Sabha who issues passes". Here, I would say that he did not tell the truth. Then the Chairman asked, "You have told us that the practice of posting C.I.D. staff inside the precincts of the Vidhan Sabha was first introduced in 1934. Did you ever consider it proper during all these years to consult the hon. Speaker or the Secretary of the Vidhan Sabha in this connection" and Sardar Ajaib Singh replied, "No, Madam. We send a copy of the posting arrangements made by us to the Sub-Inspector, Watch and Ward". The Chairman then asked, "Do you send a copy of the arrangements to our Secretariat?" Sardar Ajaib Singh replied, "Yes, we do send a copy of the arrangement to the S.I. Watch and Ward, who is a representative of the Vidhan Sabha Secretariat". I immediately then asked the Secretary, Vidhan Sabha, if any post of S.I. Watch and Ward existed in this Secretariat to which he said, "It does not exist. There is no man with such a designation in this Secretariat". The answer was the invention of the D.I.G. (C.I.D.) at that time. Then I put a question, "Did you ever consult the hon. Speaker for posting the C.I.D. personnel at particular places?" Sardar Ajaib Singh replied, "No, Sir. We do not consult the hon. Speaker". Sir, they posted C.I.D. personnel within the precincts of the House and kept the Speaker in total ignorance of what they were doing.

Then I asked, "Did you inform the hon. Speaker that the C.I.D. men were posted in front of his Chamber?" and Sardar Ajaib Singh replied, "No, please. A copy of the arrangements which was sent to the S.I. Watch and Ward was considered enough. We presumed that once a reference was made by us to the Vidhan Sabha Secretariat it came to the notice of all concerned". You See, Sir, with what a scant disrespect the Hon. Speaker of this House is treated by the Police Department.

I will now skipover a good many questions to save the time of the House. Then to a question Sardar Ajaib Singh replied, "We do not post the C.I.D. personnel by name. Our arrangements are that one constable or head constable should be there at a particular place". Then I asked, "Does it mean that you never considered the necessity of informing the hon. Speaker about the posting of a C.I.D. man in front of his Chamber" and Sardar Ajaib Singh replied, "I sent a copy of the arrangements to the representative of the Vidhan Sabha Secretariat". Again I asked, "But I want to know definitely whether you ever felt the necessity of informing the hon. Speaker that you are posting a certain man in front of his Chamber. Did you ever feel this necessity?" Sardar Ajaib Singh replied, "No, I did not feel the necessity of informing him particularly when I had sent a copy of the arrangements to the Watch and Ward Sub-Inspector". Again I asked, "Can you tell the name of the person to whom you have sent a copy of such arrangements? Have you got a copy of that here?" He said, "It is sent to the S.I., Watch and Ward, Chandigarh". Then I asked, "Have you got the receipt from the person, to whom a copy each of the arrangements made during the Budget, 1963 and other sessions, was sent" and he replied, "The signatures may have been obtained. A copy of such arrangements is endorsed to the S.I. Watch and Ward". Again I asked, "Does your record show that this copy was actually sent to the particular man and his signatures in acknowledgement thereof obtained, ? I am asking this question because we want to tighten our position and see if somebody here received that", and Sardar Ajaib Singh said, "I will find out as to whom this copy was delivered alongwith the date of delivery and let the Committee know later". Then, Sir, Sardar Ajaib Singh was asked to send the receipt book containing signatures of the official who received a copy of these arrangements, to the Vidhan Sabha Secretariat, for inspection by the Secretary to which he agreed. But after sometime he said that no such copy was available on the record of his office. Therefore, obviously, two or three things are clear. One, that neither the Hon. Speaker nor his Secretariat was consulted in this matter. Secondly, there is evidence by him that copy of the arrangements was sent to a man whose post does not exist in the Secretariat and thirdly, he was unable to tell the name of the man to whom such arrangement was sent. Not consulting the Speaker about the posting of C.I.D. staff in front of his Chamber, I say, itself constituted contempt of the House. When it is a contempt of the Hon. Speaker, it is a contempt of the whole House. How can we get out of it? It is quite clear to my mind that this case is not disputed on facts. No other man has appeared before the Committee of Privileges to show that what the hon. Member Sardar Gurdial Singh Dhillon has stated was not correct. We have undisputed statement of Sardar Gurdial Singh Dhillon. It is a clear breach of the privileges of the Members of the House.

Sir, I sent a dissenting note which unfortunately was not printed. I was told that it came a little late. Then I wrote a letter to the hon. Speaker who passed orders that the dissenting note given by me should be either typed out or cyclostyled and distributed to the Members. But to my utter amazement that dissenting note has not been distributed to the hon. Members by the Vidhan Sabha Secretariat. Either it has been lost or what happened to it, I cannot tell. But I am certain that this letter was handed over by the hon. Speaker to the Secretary who, when asked, said that he had sent it to the Officer concerned. It is a very short note and I would like to read it out for the benefit of the hon. Members.—

"I have very carefully read the report of the Chairman. I regret I cannot persuade myself to agree with the entire report.

[Sardar Gurnan Singh]

Sardar Gurdial Singh Dhillo when examined clearly told the Committee that the C.I.D. personnel watched over the movements of the members, shadowed them and attempted to overhear what they were talking in the lounge and other precincts of the Legislature Building meant for free use of the hon. Members.

The same behaviour of the C. I. D. personnel was exhibited in the Hostels where the hon. Members were residing during the Vidhan Sabha Session. D.I.G., C.I.D., admitted before the Committee that no C.I.D. man was deputed in the Hostel. But he maintained that the police could go to the Hostel to collect intelligence....."

This is, Sir, meaningful. The D.I.G., C.I.D. maintained that the police could go to the collect intelligence from a place where the hon. Members were staying during the Session. This is, Sir, the audacity with which he made the statement before the Committee. The Minute of Dissent further reads—

"—This is meaningful and in my view does not need any explananation. This conduct of the police is indeed condemnable and merits censure from the House.

I have no reason to doubt the statement of Sardar Gurdial Singh Dhillon. Indeed, there is no other evidence before the Committee to the contrary.

From this unimpeachable testimony of Sardar Gurdial Singh Dhillon, it is abundantly proved that the policemen on duty actually obstructed and impeded the hon, Members, from discharging their duties as such. These persons in their unjustified zeal went much beyond their duty. This is a clear case of interference in the transaction of business by the Members and is, consequently, a contempt of the House. No doubt no particular individual is named, but that does not mean that contempt has not been committed.

In view of the fact that no particular individual is named and also in view of some laxity shown in overlooking the matter in the past, I would not recommend strong action. At the same time the matter cannot be altogether ignored. In these circumstances, I would suggest a censure of such policemen by the House."

This is what I suggested in my Minute of Dissent.

I may mention here that the Committee consisted of 10 Members and only 6 of us were present when we arrived at certain conclusions. Out of these 6 Members, 5 gave this majority Report and I had given a Minute of Dissent which I have read out to the hon. Members Without taking further time of the House, I would point out that Sardar Ajaib Singh, D.I.G., C.I.D., when examined about the Hostels, stated that he did not depute any man in the Hostel, but when I asked him that it would be presumed that if any man went there, he went there without authority , his reply was in the affirmative but he added that a policeman could go there to collect intelligence or information. I would say that even the hon. Home Minister would not agree to that. The D.I.G., C.I.D., himself hesitatingly said that a police officer could go to collect intelligence. That is not proper. The facts are not in dispute. C.I.D. men have been going to the Hostels.

The majority Report says that these C.I.D. men might have caused annoyance to the hon. Members. I would, therefore, submit that causing annoyance to the hon. Members constitutes breach of privilege and contempt of the House. I further submit that it is in the interest of the hon. Members whether they sit on the Treasury Benches or they sit on the Opposite Benches, to safeguard their own privileges. Otherwise, how can it be expected that the Members can discharge their duties fearlessly in the House. I expect that the hon. Home Minister and the Treasury Benches would support me that a breach has occurred and contempt of the House has been committed. But in view of the laxity in the past and in view of the fact that no particular person has been named, let us censure those policemen who behaved in that manner. With these remarks, Sir, I resume my seat (Cheers).

Mr. Speaker: Sardar Gurdial Singh Dhillon.

(*Sardar Gurdial Singh Dhillon rose to speak*);

Mr. Speaker: Just a minute please. This Report and two other items, besides the legislative business, are on the Agenda for today. How much time is to be allotted to each of these items? Will one hour be adequate for each of these items?

Sardar Gurdial Singh Dhillon: Sir, I would like to take at least some-time to express my views about this Report.

Chaudhri Hardwari Lal: Sir, one hour for the liquor business will be quite inadequate because it is the shadiest deal of the Government within the last 17 years.

Sardar Gurdial Singh Dhillon (Tarn Taran): Let us have a non-stop sitting as it is the last day of the Session to-day.

Mr. Speaker, most of the salient and important points concerning the question of privilege raised on the 11th September, 1963, have been touched upon by my hon. Friend Sardar Gurnam Singh. As a matter of fact, when I saw this Report, I never reconciled myself with the findings of the Committee of Privileges. My statement and the evidence of the D.I.G., C.I.D., are contained in the Report of the Committee.

Sir, I have all respects for the Chairman—my esteemed sister Shrimati Dr. Parkash Kaur. Sir, she is not only the Chairman of the Committee of Privileges but also the wife of a very dear cousin of mine. Since the time I have known her, I have never doubted her honesty and integrity. I think whatever she has stated in the Report is not because of any deliberate attempt on her part to conceal the facts or to ignore the evidence. Sir, sometimes the findings of the most eminent judges may not stick to the evidence before them. She has perhaps learnt a lesson from the previous Chairman of the Committee of Privileges. She perhaps knows the way in which her predecessor—Chaudhri Hardwari Lal—was dealt with. She knows how the Report of Chaudhri Hardwari Lal on some other privilege issue was treated in this House and this fact must have been an eye opener for her. There may be many other things which might have weighed on her judgement. When I mention the word Chairman or Dr. Parkash Kaur, Sir, I mean the members of privileges Committee who agree in this report. There are two points which I could catch in her verbal speech in the House to-day. The first is that no specific case was quoted and that I had mentioned that had I known about the Home Minister's statement earlier, I would not have presented this motion before the House. So, it is rather surprising, as Justice Gurnam Singh has already pointed out, to put something in my mouth or attribute to me a statement which I never made. She says that if I had known the statement of the Home Minister which he made in the House, I would not have moved this motion. This is not correct. In this connection, I invite your attention to Appendix II at page ii of the Report, wherein it is stated:—

> "*Acting Chairman*—You had moved this question of privilege when you were a Member of the Congress Party. We want to know the details and the happenings which led to your sending in this motion.
>
> *Sardar Gurdial Singh Dhillon.*—The first part of his motion could have been avoided had the hon. Home Minister informed the House on the very first day that the necessary permission of hon. Speaker or the Vidhan Sabha Secretariat was obtained for posting such a large number of C.I.D. personnel in the precincts of the Legislature Building".

At page iii (Appendix II) of the Report, it is further stated:—

> "*Sardar Gurdial Singh Dhillon*..I at once stood up and said that had the Home Minister informed the House yesterday I would not have pressed that part of the motion any further".

[Sardar Gurdial Singh Dhillon]

My position was that if the C.I.D. personnel, as I was told by the Home Minister, had been deputed under the instructions of the Speaker, perhaps the shape of this motion could have taken some different form. But, so far as the contents of this motion are concerned, I never withdrew that motion. I had nothing to say against the Speaker. But, so far as the posting of the C.I.D. personnel inside the House was concerned, I did not withdraw anything at all.

Then, Sir, she says that I did not name any particular officers of the C.I.D. Mr. Speaker, it is really impossible for the Members to get themselves introduced to the C.I.D. officers and to know their names. Even the D.I.G., C.I.D., when questioned by Justice Gurnam Singh in the Committee, could not give their names.

Further, the Chairman has stated that no specific instances have been quoted in support of my motion. This too is not correct. In this behalf, I again invite your attention to page ii of Appendix II, wherein I quoted a few instances which led to my raising the question of privilege in the House:

"*Sardar Gurdial Singh Dhillon*...On one occasion two of our guests were sitting in the Visitors' Gallery. Just close to them two C.I.D. officials were occupying the seats on the flanks. A person was sent from outside the Gallery by the D.S.P., C.I.D. to call one of the C. I. D. officials occupying the seats in the Visitors' Gallery. He did not know the persons, so he approached one of our guests and by putting hands on his shoulders said that he was wanted outside by the D.S.P., C.I.D. One of our friends happened to be the Chairman of the Zila Parishad of Bhatinda.

Acting Chairman.—What is the name of that Chairman?

Sardar Gurdial Singh Dhillon.—Sardar Gurdev Singh. He informed Sardar Gian Singh Rarewala and the latter informed me. I said that it was possible that due to some misunderstanding or mistake our friend was asked to see the D.S.P outside. But, on further enquiries it was found that some officials of the C.I.D. had been posted there for security. It was by his mistake that our friend was approached by C.I.D.

There was another occasion when I and some of the hon. Members were talking in the lobby just below the Council Chamber. There were two or three C.I.D. men moving about behind the pardah wall and watching and over-hearing us. They crossed us about ten times. I asked one of them as to why they were there but they could not give any satisfactory reply. So we had to move to the room of Comrade Ram Chandra, Chairman, P. A.C., with his permission.

Again on another day, two or three persons were standing near, the place where drinking water is served to Members in the Members' lounge outside the Chamber. I asked one of them as to why they were standing there and he told me frankly that he belonged to the C.I.D. staff. I felt that the lobbies and the precincts were full with the C.I.D. staff. At the entrance gate and in the Members' Lounge, Lobbies, corridors, members' approaches, etc. the C.I.D. men had been posted. At some places two, at other places three, while still at another corner four of them were found watching the hon. Members.

When I talked to the hon. Speaker, I mean your spredecessor, Sir, about this matter, even he told me that there were C.I.D. men near his Chamber too."

I may add, Mr. Speaker, that there were certain other hon. Members, who had brought in similar motions. They were Comrade Ram Piara, Dr. Baldev Parkash, Sardar Kulbir Singh and Chaudhri Mukhtiar Singh Malik. If they too, had been invited to appear before the Committee in connection with this issue, I think, a few more such instances would have come to light. But, this was not done.

In the Report, the Chairman has further stated that the practice of posting C.I.D. personnel in the Legislature Building had been in existence since 1934. I do not contend that, but our objection was that the posting of C.I.D. men in such large numbers, as was done last year, was not desirable.

Previously, so far as I remember, we left it to our Watch and Ward Staff to perform such duties. On one occasion, we had to deal with a very difficult Member of this House and had to requisition some force from the Police Department, but they came on deputation and were absorbed in the watch and ward, staff of the Vidhan Sabha temporarliy. The hon. Chairman has tried to justify the posting of C.I.D. personnel in the precincts of the House. You will see, Mr. Speaker, that asked by Justice Gurnam Singh, the D.I.G., C.I.D., had stated that previously they did not post any C.I.D. men outside the Speaker's room, and that this practice was started sometime in 1956, i.e., the year, when the present Chief Minister took over the Office. Sir, as a Speaker, I was never harassed by any other Chief Minister. I had to come in contact with other Chief Ministers as well. Mr. Sachar or Dr. Bhrgava never posted any C.I.D. personnel outside the hon. Speaker's Chamber. It is in the year 1956 when this great gentleman came into power that the Speakers also were suspected of some collusion and collaboration. You can very well imagine, Sir, that all the trouble started right from the day he took over as Chief Minister of the State i.e. from the year 1956 that the Speaker is also watched. I took over as speaker in 1954.

Perhaps, Sir, because you are quite new, for sometime you will have easy time. I think good times are coming for you and you would not have much of the difficulties that your two predecessors had to experience. That is all by the way.

Mr. Speaker, the C.I.D. people watched every man that came to see me. They moved around the lobbies and other places. When asked by a Member of the Committee if the C.I.D. staff was also posted in the lobbies, the D.I.G., C.I.D., stated that no C.I.D. staff was posted there. Mr. Speaker, in fact there was no place here where the C.I.D. people were not there. I had categorically stated that the C.I.D. staff was and used to be present in the lobbies and at other places in the precincts of the Legislature building. That was mentioned by me and in spite of that the hon. Lady Member says that they were not posted here to molest us shadow or to overhear us. What were they for in the Lobbies when as stated by the D.I..G., they were not posted there by the higher authorities?

Now, the Speaker is a non-controversial figure. He is not going to be kidnapped from his room. There may be danger, if there was any, to the gentleman who posted the C.I.D. or who was responsible for getting them posted near the Chamber of the Speaker, or the previous two Speakers. He would now be free from that danger, if at all there was any, and, therefore, let him not adopt such—I may not say mean, but undesirable methods now.

Mr. Speaker, in addition, I mentioned about the security staff posted at the M.L.As Hostels and Flats. Now take this case about the posting of C.I.D. staff there. I have been to various Communist countries. I had spent some time there. I have been to Russia. I visited Poland and Hungary. I have also been to another Communist country viz. Yugoslavia. But I have never seen Members or the prominent people being watched there like here. I had the privilege to know a very prominent Speaker of Supreme Soviet and we enquired from him when he came here if there was any such instance. There was no such instance. He could not quote a single instance where the Members were watched in such an embarrassing way. There are places or offices, lobbies, driking water places, Members' Hostels, Speakers' residences, etc. etc. which are not spared there. But here the position is quite different. Take the case of Flats here

[Sardar Gurdial Singh Dhillon]

A Flat on the ground floor was occupied by Chaudhri Hardwari Lal and his upper flat was allotted to the Stationery Stores office of the C.I.D. The lower portion of the adjoining flat was occupied by Sardar Gian Singh Rarewala and my room in the M.L.As Hostel is opposite to theirs. I am sorry to say that these gentlemen are being constantly watched as to what they are doing; who comes to their rooms; who sleeps there; at what time Chaudhri Hardwari Lal comes to his house/flat; when he leaves; what dress he wears and what he eats and drinks etc. I quoted this and this was never contradicted.

Then, Sir, on another occasion, two or three unidentified persons were moving about around my room. It so happened that my driver who sleeps outside the room, got alert. I do not think there can be any danger to me except from this quarter. So my driver got alert and on enquiry we were told, Sir, that they were helpsless people; they were intelligent people and were doing their duty. Mr. Speaker, they were only there to harass or embarrass us ; to watch at what time we go to bed and at what time we get up and perhaps they might be seeing the mileage from the car meter.

So, the trouble is that the hon. Lady Member has completely shut her eyes from all these facts. My most esteemed sister Dr. Parkash Kaur, perhaps, did not like to look these instances mentioned by me.

And what about the C.I.D. personnel posted within the precincts of the House itself? When I was the Speaker, there used to be 5 or 7 personnel of the C.I.D. posted within the precincts of the Assembly and the entire security job was entrusted to the watch and ward staff of the Sabha Secretariat. It was only once, this case I have already mentioned, when the C.I.D people were deputed to our department in a greater number. But at that time too they were placed on our watch and ward staff. Otherwise not more than six or seven C.I.D. men were posted here.

There is another instance worth mentioning relating to the period when I was the Speaker. When I was the Speaker, two or three persons were always posted outside my residence at Chandigarh. Two or three Rikshaws used to remain there and the Rikshaw Pullers were always sitting either on the outer wall or standing near the hedge. It is known even to the staff of the Vidhan Sabha Secretariat that used to be posted there. On making enquires these persons (Rikshaw pullers) told me that they had been posted there. The Committee could make enquiries in this regard from the staff of the Vidhan Sabha Secretariat that was working with me and the Chairman had not to bother to call any person from outside. She could ask them in confidence. I even spoke to the Chief Minister about this, "What is this non-sense?".

Sir, these C.I.D. men did not remain up to Chandigarh. They even watched me at Amritsar. There was a very unpleasant incident at Amritsar. The C.I.D. men were posted at my residence there. After all I was the Speaker. I had to practically man-handle one of them and set him right. After all, Sir, I belong to the Dhillon tribe as quoted by Mr. Sethi to Das Commission also. Dhillon tribe is sometimes not governed by any rule, law and Constitution, but by some other code and custom also and this is one of the customs that I exercised. I protested against this posting of C.I.D. men there. I asked Sardar Ranjit Singh, the then Superintendent of Police, Amritsar as to what all this was for.

And the hon. Lady Member says—I mean agreeing members of the committee also—that no specific case was established. What to say of that, she could not express a verbal sympathy to me. I am really very sorry.

Pandit Ji (addressing Home Minister) you should not feel emabarrassed on that. When you will come I don't think such ugly practices will continue. It is most ugly. After all we do not belong to a criminal tribe. We are hon. Members of the ancient Dhillon tribe.

11.00 A.M.

Sir, as for the lobbies, the rules provide that these are exclusively meant for the use of the Members. Here, the Members can sit together, speak together and consult each other. But when C.I.D. men are posted here. the Members cannot talk or consult each other freely.

(At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair.)

Home Minister : Which portion of the building do you call 'lobbies"?

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Which portion do you call 'lobbies'?

Home Minister : I call the two rooms on the corners of the Hall as lobbies.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Not that. The Hon. Home Minister does not know the history of this great building. These two rooms are only meant for stores. In the original plan and even uptil now I suggested that these rooms should be kept open for the Members for reading daily newspapers and journals etc. A number of times a controversy did arise and when I asked for provision of lobbies, Mr. Corbusier said that there are two lobbies; one the open space outside the Hall and the other, the space below the Council Chamber. I think, the space below the Council Chamber is the main lobby. But here is not a question of lobby or no lobby. The real question is about the limits and the boundaries of the precincts of the House, which include the Hall, the lobbies and even if I say so, the visitors galleries. Pandit Ji as Home Minister(Addressing Home Minister) you are not going to remain Home Minister as Home Minister or the Chief Minister as Chief Minister for ever. But these precedents will remain. The two rooms within the four walls of this Hall were, as I have said, meant for stores etc. and it was I who suggested that these be used for reading news-papers etc. And even if you take the sitting space outside the Hall, I would submit that the Speaker has been issuing instructions time and again to the effect that no outsider could come there.

Home Minister : That is a lounge and not a lobby.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I know that you are betraying some ignorance in your eagerness to defend your actions. My point, Madam, is that when we are discussing this matter I fully support Sardar Gurnam Singh who has already touched upon so many other points, particularly in one thing that the discussion on matters of privileges should be above party lines. The privileges belong to the whole House. The Speaker and the Deputy Speaker are the custodians of the privileges of the Members that we have inherited from the House of Commons and which we are following in pursuit of the provision made in our Constitution. So, it is not a matter which concerns the persons of either the Home Minister or the Chief Minister or the Leader of the Opposition. It is a question with much wider significance. It will go down in history as to how long we are able to defend the privileges and rights that we have inherited from the British Parliament, the House of Commons and since the time of Shri Vithal Bhai Patel. The rights of the Members which we have exercised for so many years cannot be left at the discretion of arbitrary posting of C.I.D. personnel and shadowing the Members etc.

So, Madam, when you are in the Chair, I expect much more sympathy from you. It would be better if you could guide the hon. Members occupying the treasury benches and send this report back to the

[Sardar Gurdial Singh Dhillon]

Privileges Committee for reconsideration. It does not go to our honour that this Committee should present such a Report to the House and we accept it without a question. It is not fair that the Lady Chairman has, in one paragraph, dismissed everybody's integrity, everybody's honesty and has expressed opinion which is not based on facts and proper evidence. Madam, if the Committee invited one Member and only one Member and did not invite any other Member, they should have shown some respect to what he had said or mentioned. If they did not have the confidence or if they thought that that member did not speak the truth then they should have called the other movers also. They should have invited Sardar Gian Singh Rarewala. They should have invited Chaudhri Mukhtiar Singh or any other Member and know what their grievances were. Madam, the way in which the Lady Chairman expressing the views of the majority has dealt with this matter and has dismissed everything in summary manner and in two or three lines is very unfortunate. I strongly resent this Report and I think that it should be reconsidered. With these words, Madam, I resume my seat and thank you very much.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਇਥੇ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਸਟਾਫ ਜਦੋਂ ਇਹ ਹਾਊਸ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਸਿੰਕਟਸ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ । ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਅਜੀਬ ਗਲ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਟਾਫ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵੀ. ਆਈ. ਪੀ. ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਾ ਐਂਡ ਆਰਡਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਭਾ ਦਾ ਇਥੇ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜੂਰਿਸਡਿਕਸ਼ਨ ਤੇ ਇਸ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਇਸ ਜੂਰਿਸਡਿਕਸ਼ਨ ਤੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਵੀ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਸਟਾਫ ਦੇ ਪੋਸਟ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਕਿ :

> "No, I did not feel the necessity of informing him, particularly when I had sent a copy of the arrangements to the Watch and Ward Sub-Inspector".

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਹ ਜਵਾਬ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਸਟਾਫ ਪੋਸਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਹੋਈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਸਪੈਸੇਫਿਕ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਇਹ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ, ਔਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਅਸਹਿਮਤੀ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ....

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ, ਕਾਮਰੇਡ ਜੋਸ਼, ਤੁਹਾਡਾ ਰਵੱਈਆ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਤੁਸੀਂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ।

[(*Addressing Comrade Shamsher Singh Josh*). This attitude of the hon. Member is not proper. He goes on speaking.]

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਜਨਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਜਦ ਵੀ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਪੀਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਸਾਰ ਹੀ ਰੋਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ । ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਰੋਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ.........

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਪਹਿਲੇ ਤੁਸੀਂ "ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ" ਲਫਜ਼ ਵਾਪਿਸ ਲਉ। (The hon. Member should first withdraw the words 'naj-aiz taur te.')

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਵਿਦੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਾਨਸ਼ੈਂਸ ਨਾਲ ਕਿਹਾ । ਮੈਂ ਠੀਕ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਤੁਸਾਂ ਬੋਲਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਮੈਂ ਵਿਦੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ; ਜੇ ਵਿਦੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ । (If the hon. Member does not withdraw these words, I will have to consider of some other steps.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਬੇਸ਼ਕ ਸੋਚ ਲਉ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਮੁਹਤਰਿਮ, ਆਪ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੋਕਣਾ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਠੀਕ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਕਾਮਰੇਡ ਜੋਸ਼ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਜਨਰਲ ਸੈਕਟਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਕਤ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਮੈਂਬਰਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਇਹ ਅੱਛੀ ਬਾਤ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਾਵਜੂਦ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਲੇਕਿਨ ਜਦ ਚੇਅਰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ । (*Addressing Sardar Lachhman Singh Gill*; It does not look nice. When some hon. Member goes on speaking in spite of the bell, you do not object but when the Chair checks him you raise such objections.)

Sardar Gurnam Singh : An hon. Member, while speaking, can refer to the speech made by another Member earlier. There was nothing wrong in it. I feel that an unfortunate objection has been raised by the Deputy Speaker.

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲੈਣ। (The hon. member should withdraw the words used by him.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਔਰ ਲੀਡਰ ਆਫ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਿਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੰਡੀਸ਼ਨਲ ਵਿਦੜਰਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਦ-ਆਊਟ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਵਿਦੜ੍ਹਾ ਕਰੋ। (No conditional withdrawal, the hon. Member should withdraw his words unconditionally.)

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਫਜ਼ ਵਿਦੜ੍ਹਾ ਕਰ ਲਏ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਗ੍ਰੇਸਫੁਲੀ ਲਫਜ਼ ਵਿਦੜਰਾ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਐਂਰ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੈਂ ਵਿਦਡ੍ਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। (He has said that he withdraws his words on the suggestion of the Home Minister and the Leader of the Opposition)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਆਖਿਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਹੋ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਗੁਸੇ ਹੋਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਚਲੇਗਾ ?

श्री बलरामजी दास टण्डन : जो कुछ जोश साहिब ने कहा, उसमें कंडीशन तो कहीं भी नहीं । वह तो अनकंडीशनल विदडरावल ही है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਦਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਇਸ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਐਡਾਪਟ ਕੀਤਾ ਹੈ that is very much uncalled for and primitive. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਲੇ ਮੈਨ, ਸਮਰੀ ਡਿਸਪੋਜ਼ਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਸਪੋਜ਼ਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜੇ ਮੈਂ ਐਸਪਰਸ਼ਨ ਕਾਸਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ I am very sorry to remark that only two membeɹs of this Committee are lawyers i e Sardar Gurnam Singh and Shri Harbans Lal. ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਤੌਰ ਜਜ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਉ ਪਾਰਸ਼ਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੰਪਲੇਨੈਂਟ, ਐਂਰ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

खान अबदुल गफार खां : कोई मैम्बर लीडर आफ दी अपोजीशन पर यह रिफलैकशन कर सकता है कि उन का व्यूपार्शल था और वह प्रेज्यूडिस्ड थे ......

उपाध्यक्षा : यह है तो रूल के खिलाफ लेकिन रूल के मुताबिक इस हाऊस को चलाना बड़ा मुश्किल हो गया है। 282 दफा के तहत इस रिपोर्ट पर 1/2 घंटे से ज़्यादा बहिस की इजाज़त नहीं है लेकिन अगर किसी मैम्बर को बोलने से मना किया जाता है तो प्वायंट आफ आर्डर होते हैं । इसलिए इस हाऊस की कार्रवाई इसी तरह से चलने दी जाए तो अच्छा है। (No doubt, it is against the Rules but it has become difficult to conduct the proceedings of this House in accordance with the rules. Under Rule 282 discussion for more than half an hour on this report is not permissible but when any hon. Member is asked to conclude his speech, points of order are raised. Therefore, it is better to let the proceedings of this House go on like this.)

Khan Abdul Ghaffar Khan : That is not the point. The question is whether he could cast any aspersions on the Leader of the Opposition.

Deputy Speaker : I have said so many times before that no aspersions should be made.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਪਾਲੋਜਾਈਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਐਸਪਰਸ਼ਨ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੁਨਿੰਦਾ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਡਿਸਪੋਜ਼ ਆਫ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਢੰਗ ਨਹੀਂ। ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨਾਂ ਸਨ। ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਲੋਂ, ਦੂਸਰੀ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਵਲੋਂ ਔਰ ਤੀਸਰੀ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਔਰ ਚੌਧਰੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ੇਮਿਨ ਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਸਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਲਕਿਨ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਐਵੀਡੈਂਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਇਉਲੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਂ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਗਜ਼ੇਮਿਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 7 ਇੰਸਟਾਂਸਿਜ਼ ਕੋਟ ਕੀਤੇ ਸੀ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਦੇ। ਪਰਿਵਿਲੇਜ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦੌਰਾਨ ਐਗਜ਼ੇਮੀਨੇਸ਼ਨ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਢਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀ. ਆਈ ਡੀ. ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਚੇਜ਼ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਕੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥਾਰੋਲੀ ਐਗਜ਼ੇਮਿਨ ਕੀਤਾ। ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ., ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਐਵੀਡੈਂਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਫੁਲ ਆਫ ਕੰਟਰਾਡਿਕਸ਼ਨਜ਼ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅਰੇਂਜਮੈਂਟ 1934 ਤੋਂ ਕੰਟੀਨਿਊ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਕੋਈ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਔਰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਗਰ ਵੀ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਫਿਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਜਿਹੜੀ ਅਨਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਕਾਉਂਸਿਲ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਠੂਆਂ ਦੀ ਸੀਕਿਉਰੀਟੀ ਲਈ ਤਾਂ ਜਸਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਮੁਲਕ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਣਾ ਔਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਪੀਕਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਲਾਈ ਰਖਣ ਦੀ ਕੀ ਜਸਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਹੈ? ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵਾਚ ਐਂਡ ਵਾਰਡ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਲਿਸਟਾਂ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਅਰੇਂਜਮੈਂਟ ਦੀਆਂ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੋਸਟ ਐਗਜ਼ਿਸਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਵਾਹਦ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਸਾਹਿਬ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਤੇ ਰੀਲਾਈ ਕਰਨਾ ਇਨ ਕੰਪੈਰੀਜ਼ਨ ਟੂ ਐਕਸ-ਸਪੀਕਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂਜ਼ ਸਟੇਟਮੈਂਟ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਏਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਬੈਕ ਕਰੋ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨਾਂ ਮੂਵ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਐਗਜ਼ਾਮਿਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੀਕਨਸਿਡਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस में लीडर आफ दी आपोज़ीशन और सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों के साथ इत्तफाक करता हूं और मैं समझता हूं कि यह एक पार्टी का सवाल नहीं है बल्कि सारे हाउस के प्रिविलेज का क्वैस्चन है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जहां आप का बतौर स्पीकर या डिप्टी स्पीकर के फर्ज़ है इस हाउस

[गृह मन्त्री]

के मेम्बर साहिबान के प्रिविलेज को सेफ गार्ड करने का उस के साथ साथ उतनी ही ज़िम्मेवारी हमारी भी है। मैं जो कुछ अर्ज़ करूंगा किसी पार्टी के नुक्तानज़र से नहीं कहूंगा और मैं अपनी ओब्जैक्टिव राए अर्ज़ करूंगा। डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस क्वैस्चन के दो पहलू हैं। पहला क्वैस्चन यह है कि क्या सी०आई०डी० के परसानल की मौजूदगी तसव्वर की जा सकती है या नहीं। दूसरा यह है कि जो सी०आई०डी० के परसानल यहां पर लगाए गए उन का इंडिविजुअल बीहेवियर क्या ब्रीच आफ प्रिविलेज तसव्वर हो सकता है या नहीं। जहां तक पहली बात का सम्बन्ध है मेरा ख्याल है लीडर आफ दी आपोज़ीशन ने और सरदार गुरदयाल सिंह ने भी इस बात को माना है कि सी. आई. डी. परसानल की प्रेज़ेंस किसी तरह से ब्रीच आफ प्रिविलेज तसव्वर नहीं हो सकती थी। उस का कारण बिल्कुल वाज़ेह है कि जो सी०आई०डी० के 32 या 33 लोग यहां पर तैनात थे वह बाकायदा विधान सभा के पासिज हासिल कर के आए थे और पासिज़ भी हर इंडिविजुअल के नाम और डैज़िगनेशन के थे। वह पास जैसे आप जानते हैं हम ने सरैंडर कर दिए थे जब उस वक्त के स्पीकर साहिब ने ऐसा कहा था। हर सैशन शुरू होने से पहले जैसा कि डी.आई.जी., सी. आई. डी. ने अपने ब्यान में कहा था वह विधान सभा सैक्रेटेरियेट को एक फेहरिस्त भेजते हैं और बाकायदा नाम और डैज़िगनैशन लिख कर कहते हैं कि उन को ड्यूटी पर लगाना चाहते हैं इस लिए पास इशू किए जाएं। उस दफा भी उन के नाम और डैज़िग्नेशन पर पासिज़ इशू करवाए थे। इसलिए बाकायदा पास ले कर उन का यहां होना ब्रीच आफ प्रिविलेज तसव्वर नहीं किया जा सकता। सरदार गुरनाम सिंह और ढिल्लों साहिब ने इस तरफ थोड़ा सा इशारा किया था कि स्पीकर साहिब को कान्फिडैंस में क्यों नहीं लिया गया, वाज़े तौर पर उन की इजाज़त क्यों नहीं मांगी गई। इस का जवाब डी०आई०जी०, सी०आई० डी. ने माकूल दिया है कि यह प्रैक्टिस सन् 1934 से लगातार चली आती है और यह एक कायदा बन गया था कि जितने आदमी सी.आई.डी. के लगाने हों इस के बारे में सी. आई. डी. वाले खुद सोचते थे।

उपाध्यक्षा : वैसे चेयर को इस के बीच नहीं आना चाहिए लेकिन एक अर्ज़ करना चाहती हूं और वह भी इस लिए कि आप ने 1934 की बात का हवाला दिया है। लेकिन 1934 के बाद 1947 में देश आज़ाद हुआ तो उस के बाद तो फर्क आना चाहिए (Ordinarily, the Chair should not intervene in this matter but since mention has been made of a practice dating back from 1934, I want to make one submission. After 1934 our country got independence in 1947 and after the independence there should be some change in it).

गृह मन्त्री : मैं फर्क भी बताऊंगा और जो बात मैं ने बाद में कहनी थी वह पहले कह देता हूं। वह फर्क, डिप्टी स्पीकर साहिबा, इतना हुआ है कि हमने पहले कायदे और प्रोसीजर के मुताबिक जो 32 आदमी लगाए थे वहां अब इस मोशन के आने के बाद, आप सब मैम्बर साहिबान के सैंटीमैंटस को सुनने के बाद, उस वकत के स्पीकर साहिब के सैंटीमैंटस जो थे वह आप सब जानते हैं, और बाकी सारा जायज़ा लेने के बाद स्पीकर सहिब और चेयरमैन साहिब दोनों

ने मिल कर उस नम्बर को कम किया है। आप देखें आज भी इस जगह उनकी इजाज़त से सी०आई०डी० के आदमी लगे हुए हैं......

सरदार गुरनाम सिंह : कुछ जगहें भी ऐक्सक्लूड की हुई हैं जहां वह नहीं जा सकते हैं।

गृह मन्त्री : तो फर्क इतना पड़ा है कि पहले जहां 32 लगते थे अब उन्होंने कहा इतने कर दो और हम ने कहा चलो इतने कर लो।

सरदार लच्छमन सिंह गिल : अब कितने हैं।

गृह मन्त्री : ग़ालबन एक दर्जन के करीब हैं।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : यह भी बता दो वह कहां कहां होते हैं ताकि हम वहां न जाया करें। (हंसी)

गृह मन्त्री : वह भी बता दूंगा (हंसी) तो जहां तक सी०आई०डी० की प्रैजेंस का स्वाल है कि लगनी चाहिए या न लगनी चाहिए, विधान सभा के अन्दर किसी जगह आनी चाहिए या नहीं आनी चाहिए, वहां असूली तौर पर दोनों प्रीज़ाइडिंग आफीसर्ज़ ने इस मोशन के आने के बाद, आप सब के सैंटीमैंट्स सुनने के बाद और सारी बात को देखने के बाद इस बात को तसलीम किया है कि लगनी चाहिए और आज भी वह ज़ाबते के मुताबिक यहां हैं। सिर्फ नम्बर ही कम हुआ है जो कल को अगर ज़रूरत पड़े बढ़ भी सकता है और ज़रूरत पड़े तो कम भी हो सकता है, जैसा कि रिपोर्ट में भी आपने पढ़ा है। तो अब यह नतीजा निकलता है कि जहां तक सी०आई०डी० की प्रैजेंस का स्वाल है यह बात प्रिविलिज मोशन का मौज़ू नहीं बनती किसी शकलोसूरत में भी। दूसरी बात यह है कि जो आदमी यहां पर लगाए गए थे उनके ज़िम्मे क्या काम था उसका हवाला डी०आई०जी० साहिब ने भी इस रिपोर्ट में दिया है कि क्यों लगाए गए। यहां पर एक बात मैं बिल्कुल वाज़ेह कर देना चाहता हूं कि किसी मेम्बर साहिब के साथ अगर कोई सी.आई.डी. का आदमी ऐसी वैसी हरकत करता है तो कुदरती तौर पर उनको तशवीश होगी, मुझे भी होगी अगर मेरे साथ वही हरकत हो। अगर सी.आई.डी. का कोई आदमी, छोटा हो या बड़ा, किसी मेम्बर की much less the speeker की ऐक्टिविटीज़ वाच करता है तो मैं खुद समझूंगा कि जो उसकी जिम्मेदारी थी, ड्यूटीज़ थीं उनसे तजावज़ करता है। उसे जिस काम के लिए लगा रखा है वह सिर्फ यह है जिसको डी०आई०जी०, सी०आई०डी० ने भी इस रिपोर्ट में बताया है कि :

> ".......for the safety and protection of V.I.Ps or for maintaining law and order in the Legislature building?"

Sardar Ajaib Singh replied—

> "For both, Sir, In fact where the question of security is involved, the questionr of law and order automatically comes in"

He further stated in reply to another question—

> "There are many other purposes like guarding against Pakistan saboteures, subversive activities of antisocial elements etc,, who may find entry into the visitors galleries to create disturbance"'

[गृह मन्त्री]
अब यह ऐसी बातें नहीं हैं जिनको ऐसे ही ब्रश एसाईड किया जा सकता है और यह कोई जजबाती बातें नहीं हैं। मैं सारे वाक्यात यहां हाउस में कह भी नहीं सकता लेकिन ऐसी बात कल को हो सकती है या नहीं यह अलहदा बात है मगर होने का अन्देशा हो सकता है कि कोई अनसोशल ऐलीमैंट आ जाए जो अपने दिल में किसी मेम्बर के लिये अदावत रखता हो या और किसी के लिए रखता हो और ऐसी हरकत किसी मेम्बर के साथ या और जो दूसरे important persons and visitors आते हैं उनके साथ कर बैठे तो हमें बाद में पछताना होगा। इस लिए इसमें मैम्बर सहिबान और दूसरे इम्पार्टेंट पर्सन्ज़ की सिक्योरिटी का स्वाल है जिसके लिये यह सारा इन्तज़ाम है और हमें इस सारी चीज़ को बड़े आब्जैक्टिव ढंग से देखना चाहिए। इस काम के लिये यहां पर सी.आई.डी. के आदमी नहीं हैं कि वह किसी मेम्बर साहिब की मूवमैंट्स वाच करें या उनके मुतालिक किसी किस्म की इंटैलीजैंस कुलैक्ट करें और यह बात डी.आई. जी. साहिब ने भी इस रिपोर्ट में कही है कि उनको लाबीज़ में जाने का इख्तियार नहीं है और उनका लिमिटिड काम है। इसी तरह यहां पर कहा गया कि स्पीकर साहिब के चैम्बर के सामने बाहिर भी सी.आई.डी का आदमी लगाया गया। मैं कहता हूं कि जैसे डी.आई. जी. साहिब ने भी कहा है, न सिर्फ स्पीकर साहिब के बल्कि चीफ, मिनिस्टर साहिब के कमरे के बाहिर भी लगाया गया था। दो आदमी उन्होंने लगाए और बाकायदा उनके नाम लिख कर भेजे।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अब स्पीकर को छोड़ो उसके खिलाफ कहने की ज़रूरत नहीं रही।

गृह मन्त्री : ढिल्लों साहिब अपनी तकरीर में ज़रा परसनल हो गए और शायद उनको कुछ पुरानी तल्खी थी जिसका इज़हार करना उन्होंने ज़रूरी समझा क्योंकि सैशन का आखिरी दिन था लेकिन उनकी यहां रैलेवैंसी कोई नहीं थी। खैर मैं उस बात में नहीं जाता। लेकिन यह बात सही है कि स्पीकर साहिब और चीफ मिनिस्टर के कमरो के बाहिर आदमी लगे। वह लगे किस लिए? वह न तो किसी की मूवमैंट वाच करने के लिए न यह देखने के लिए कि कौन आता है, कौन जाता है और वह चैम्बर के अन्दर भी नहीं जा सकता। वह इसलिए लगाये गये, जैसा कि डी. आई. जी साहिब ने इस रिपोर्ट में कहा है, कि इस में दो इम्पार्टेंट डिग्निटरीज़ की सिक्योरिटी का स्वाल था और है कि कहीं कोई एंटी सोशल ऐलीमैंट वहां आकर कोई हरकत न करे। लेकिन अगर वह अपनी ड्यूटीज़ से तजावज़ करता है तो मैं आपकी बात मानता हूं। मिसाल के तौर पर हम उसे कहते हैं कि वह बाहर रहे लेकिन अगर वह चैम्बर के अन्दर दाखिल हो जाता है तो मैं मानूंगा कि इस में न सिर्फ प्रिविलेज का स्वाल आता है बल्कि इसमें उसकी dereliction of duty होगी। अगर वह किसी मैम्बर साहिब को हैरेस करता है, शैडो करता है तो मैं मानूंगा कि it is not only breach of privilege but it is a dereliction of his duties.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Pandit Jee, I would like you to make it clear by giving a specific statement as to whether it is the duty and

of the Watch and Ward staff of the Assembly Secretariat or the Police force C.I.D. or in uniform—to look to the security of the hon. Members within the precincts of this House, because we should settle this point once for a ll.

गृह मन्त्री : जहां तक आप वाच एण्ड वार्ड की बात करते हैं मैं यह कहना चाहता हूं कि वाच ऐंड वार्ड के रैगुलरली ट्रेंड परसानल नहीं हैं जो कि हर तरह की ज़िम्मेदारी अदा कर सकें और न ही उनसे यह ज़िम्मेदारी अदा करानी चाहिए।

जैसा कि मैं ने अर्ज़ किया है कि यहां पर कोई अनसोशल ऐलीमेंट किसी को सैबोटेज करता है और उस की इत्तलाह मिल जाए तो उस के बारे में वाच एंड वार्ड आफिसर बिलकुल समझ नहीं सकता है कि उसे क्या करना चाहिए। इस लिए वाच एंड वार्ड आफिसर के फंकशनज़ लिमिटेड हैं।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : लोक सभा में क्या प्रोसीजर है ?

गृह मन्त्री : लोक सभा के प्रोसीजर के बारे में तो स्पीकर साहिब से पता करें। मेरे पास जो इस के बारे में इत्तलाह है वह दे रहा हूं। I do not want to make any categorical statement in respect thereof till I am perfectly sure. That is the general impression that I have got. इस लिए मैं अर्ज़ कर रहा था कि इस में इस बात का कोई ज़िक्र नहीं है। मेरा इस बारे में नज़रिया लीडर आफ दी आपोज़ीशन और सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों से भिन्न नहीं है। अगर कोई व्यक्ति किसी काम के लिए लगाया जाता है और वे अपने फर्ज़ से आगे जाता है और नाजायज़ काम करता है और उस के बारे में कोई भी गवर्नमेंट के नोटिस में लाता है तो गवर्नमेंट का फर्ज़ होता है कि उस के बरखलाफ मुनासिब ऐक्शन ले।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, दूसरी बात अर्ज़ करना चाहता हूं कि जहां तक प्रिविलेज मोशन के फर्स्ट पार्ट का सम्बन्ध है, मैं ने सारी रिपोर्ट देखी है और दूसरे आनरेबल मैम्बरों ने अपनी स्पीच में तसलीम भी किया है कि अगर यह बात सरकार के नोटिस में पहले आ जाती तो इस का हल हो जाता और आनरेबल मैम्बर्ज़ इस को शायद इतना प्रैस भी न करते। जहां तक इस के सैकंड पार्ट का सम्बन्ध है उस में एलीगेशनज़ थीं। मैं उन को कन्टैस्ट नहीं करना चाहता हूं। मैं उन के बारे मेरिट के साथ डिटेल्ज़ में कुमेंट नहीं करना चाहता हूं क्योंकि इस रिपोर्ट में इस की पोज़ेटिव पिक्चर नहीं आयी है। जैसा कि मैं ने पहले बियान किया है कि अगर कोई स्पैसेफिक ब्रीच आफ प्रिविलेज हो तो उस सूरत में ऐक्शन लेना ज़रूरी होता है। स्पैसेफिक शब्द का मतलब यह है कि अगर कोई ए. बी. सी या डी. कोई भी हो, अर्थात कोई थानेदार, सब इन्स्पैक्टर या हवालदार हो, इस प्रकार का काम करता है जिस के लिए उसे आथोराइज़ न किया गया हो, अगर वह अपनी ड्यूटीज़ से बाहिर जा कर कोई फेल करता है तो उस के बरखलाफ ऐक्शन लिया जाएगा। लेकिन इस में ज़िम्मेदारी कुलैक्टिवली किसी पर नहीं हो सकती है। अगर प्रिविलेज को ब्रीच करने में इंडीविज्युल हो तो उस के विरूद्ध ऐक्शन लिया जा सकता है। अगर कोई ऐसी बात आप के सामने हो जिस में मेम्बर का ब्रीच आफ प्रिविलेज हो तो वह हमारे नोटिस में लाएं। सरदार

[गृह मन्त्री]

गुरनाम सिंह ने अपने डिसैंट नोट में लिखा है कि सैंशोर किया जाए। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह केस जनरल है, इंडीविज्युल नहीं है। किसी से पर्सनल ताल्लुक नहीं रखता है। जब ऐसी बात है तो आप किस को सैंशोर कर सकते हैं ? मैं समझता हूं कि किसी को भी सैंशोर नहीं कर सकते हैं। इस में सारी सी०आई०डी० को सैंशोर नहीं कर सकते हैं, गवर्नमेंट को सैंशोर नहीं कर सकते हैं क्योंकि इस में इंडीविज्युल की ज़िम्मेदारी नहीं है। यह तो एक मिसाल है। मैं मानता हूं कि ऐसी बात इस में नहीं हुई है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर किसी के ऊपर इंडीविज्युल रिसपौंसीबिलटीज़ फिक्स करनी होंगीं तो उस का नाम बताना होगा। मैं ने इस रिपोर्ट में देखा है कि किसी भी मेम्बर ने इंडीविज्युल का नाम नहीं लिया है। अगर ऐसी बात है तो किसी को भी सैंशोर करना कंसिडर नहीं किया जा सकता है।

कुछ आवाज़ें : इंडीविज्युल का नाम कैसे पता करते ?

गृह मन्त्री : इस के बारे में म अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह काम हमारा है और सब मैम्बरों का काम है कि उस के नाम का पता करते। जिस ने देखा है उस का काम था कि उस के नाम का पता करता। अगर उस के नाम का पता न लगे तो यह अलग बात है। बाद में आपिस में बैठ कर सोच सकते हैं कि किस ढंग से उस का नाम लोकेट किया जाए। इस में किसी को सैंशोर करने का सवाल पैदा नहीं होता है जबकि किसी ने इंडीविज्युल का नाम नहीं लिया है। (एक आवाज़ : होम मिनिस्टर साहिब तो बहुत अच्छी तरह से केस प्लीड कर रहे हैं।) (विघ्न) मैं असलीयत ब्यान कर रहा हूं।

Sardar Gurnam Singh . Those who behaved in that manner should be condemned.

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस बात की अपनी ज़िम्मेदारी समझता हूं। पिछली दफा प्रिविलेज मोशन आ गई और वह प्रिविलेज कमेटी को रैफर हो गई थी। वहां पर वाकियात पर बारीकी से डिस्कशन नहीं हुई। हां, अगर कोई ऐसी बात है तो उस के बारे में हाउस में पहले हमारी ज़िम्मेदारी है। अगर कोई आनरेबल मैम्बर ऐसी बात हमारे नोटिस में लाता है तो मैं उस के बारे में जांच पड़ताल करूंगा। कोई आनरेबल मैम्बर कोई ऐसी बात मेरे नोटिस में लाता है तो मैं उस की जांच पड़ताल कराता हूं। अगर कोई मेम्बर इस के बारे में दरयाफत करना चाहता है तो मेरे से दरयाफत भी कर सकता है कि इंक्वायरी का क्या नतीजा निकला है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि मेरे, मिनिस्टरों तथा हाउस के मेम्बरों के एक जैसे राइटस हैं। यह बात मैं मानता हूं लेकिन प्रिविलेज कमेटी ने जो रिपोर्ट पेश की है उस के साथ सरदार गुलदियाल सिह ढिल्लों ने बेइन्साफी की है। चेयरमैन साहिबा का उन्हों ने बार बार नाम ले कर ज़िक्र किया है। मैं मानता हूं कि उन्हें पता है कि हाउस में किसी आनरेबल सदस्य का नाम नहीं लेना चाहिए लेकिन इस के बावजूद भी उन का नाम लेते रहे हैं। मैं समझता हूं कि इस के पीछे कुछ और बात होगी। (विघ्न)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : इस पर डाक्टर प्रकाश कौर का नाम लिखा हुआ है। किसी ने दस्तखत नहीं किए हैं। हम किस का नाम लेते ?

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं समझता हूं कि सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों ने नान-सीरियस हो कर उन का नाम लिया है । वह इस बात को जानते हैं कि जो रिपोर्ट होती है उस पर चेयरमैन के साईन होते हैं। दस्तखत तो कार्यवाई पर होते हैं। इस बारे में वह बखूबी जानते हैं। इस लिए में अर्ज करना चाहता हूं कि वह ढिल्लों ट्राइबि से सम्बन्ध रखती हैं। वह आपिस में लड़ते झगड़ते हैं और एक दूसरे पर इल्ज़ाम लगाते हैं। यह कहा जाता है कि जट का बैरी जट है। यही बात यहां पर चरितार्थ होती है (हंसी)

Deputy Speaker : The report is signed by the Chairman on behalf of the Committee.

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यहां पर डिस्कशन करते हुए आनरेबल मैम्बर अपने ट्राईब की बात ले आते हैं। प्रिविलेज कमेटी की चेयरमैन साहिबा भी इन की कम्युनिटी से सम्बन्ध रखती है और इस के साथ चीफ मिनिस्टर भी इन की कम्युनिटी से सम्बन्ध रखते हैं। उन को भी क्रिटिसाइज़ करते हैं इस लिए यह अनयूज़ुयल बात नहीं है। (हंसी) ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : गृह मन्त्री ने ढिल्लों ट्राईव की बात कही है। जय गोपाल सेठी ने दास कमीशन के सामने बहिस करते हुए कहा है कि ढिल्लों ट्राईब को कस्टोमरी ला गवर्न करता है और दूसरे कानून लागू नहीं होते हैं। हम इकट्ठे नहीं रहते हैं। We are a separate family. Father is not responsible for his sons and so on.

गृह मन्त्र. : डिप्टी स्पीकर साहिबा, सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों को डाक्टर उपकार सिंह के साथ ऐतराज है। चेयरमैन साहिबा को टारगेट बनाया है। (विघ्न)

सरदार गुरनाम सिंह : पंडित जी, आप ने थोड़ी सी गलत बात की है।

गृह मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं ने यह बात मज़ाक में की है।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मे अर्ज़ कर रहा था कि मैं अपने आप को इस हाउस का मेम्बर तसव्वर करते हुए, अपने आप को उसी पोज़ीशन में पुट करते हुए जैसे कि सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों कम्पलेनैंट हैं, इम्पारशल हो कर कहता हूं कि यह जो रिपोर्ट हाउस के सामने पेश की गई है बहुत औबजैक्टिव है। इस से बहतर रिपोर्ट मेरिट्स पर मेरी राए में और नहीं हो सकती।

आवाज़ें : बाकी के आदमी क्यों एग्ज़ामिन नहीं किए ?

गृह मन्त्री : उस प्रोसीजर में पड़ना मेरे लिये मुनासिब नहीं होगा और न ही इस बात को मैं ज्यादा लम्बा करना चाहता हूं। मैं उम्मीद करता हूं कि मेरे इस अनैलेसिज़ करने के बाद जो कि मैं ने औबजैक्टिव ढंग से किया है मैम्बर साहिबान के तमाम खदशात दूर हो गए होंगे . . . . .

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। क्या होम मिनिस्टर साहिब बता सकते हैं कि किसी खास आदमी को किसी खास आदमी के कमरे के सामने क्यों

[सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला]

डिप्यूट किया जाता है। उन्होंने फरमाया था कि उन को आर्डर्ज़ हैं कि जब कोई किसी पर हमला करे या बेइज्ज़ती करे तो तब इन्टरफियर करेगा। क्या उस की आंखें बंद हो जाती हैं और वह यह नहीं देखता कि कौन किस को मिल रहा है, कौन क्या बात कर रहा है ? आप इस बात का नोटिस कैसे ले सकते हैं ? Mere posting of C.I.D. personnel here is a breach of privilege.

गृह मन्त्री : यह जो बात आप ने की है यह तो आप अपने ऐक्स स्पीकर सहिब और चेयरमैन पर इल्ज़ाम लगा रहे हैं क्योंकि यह फैसला तो स्पीकर साहिब ने और चेयरमैन साहिब ने मिल कर किया हुआ है कि कहां कहां पर आदमी को खड़ा करना है, उस का क्या क्या काम होगा। इस लिये यह बात आप उन से कर लें। इस बात का गिला हम से न करें। यह बात आप उन से मिल कर कर लें।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Now there are two ex-Speakers. Who should be consulted ?

Home Minister : Just the immediate predecessor.

Sardar Gian Singh Rarewala : We have also been working in the legislature since 1952. But no C.I.D. was posted anywhere.

गृह मन्त्री : मैं फिर दुहरा कर कहता हूं कि इस में कोई झगड़े वाली बात नहीं है। सी० आई० डी० के स्टाफ के आदमियों का काम डिफाईन किया हुआ है कि वह कहां कहां पर लगेंगे और क्या क्या काम करेंगे। अभी राड़ेवाला साहिब ने एम० एल० एज़० के होस्टल के बारे में ज़िक्र किया था। मेरी अर्ज़ है कि वहां पर आदमी इस बात के लिये नहीं लगाया गया। सरदार गुरनाम सिंह जी ने एतराज किया था कि वहां पर आदमी जाए ही क्यों। इस परपज़ के लिये और इंटैलीजैंस कुलेक्ट करने के लिये आदमी वहां पर क्यों भेजा जाए। चूंकि सरदार अजायब सिंह जी ने अपने मुंह से इन्टेलीजैंस का लफज़ निकाल दिया था, इस लिये उन्होंने कहा। मेरी अर्ज़ है कि इन्टैलीजैंस का मतलब मेम्बर्ज़ की एक्टिवटीज़ से नहीं है। इस का मतलब यही है कि वहां पर कोई ऐसा वेसा आदमी आ कर कोई काबिले एतराज काम न कर जाए। कई बार हमें रिपोर्ट आती है और आ सकती है और अगर कोई अनडीज़ायरेबल एलीमैंट आ कर ऐसा वैसा काम वहां पर कर जाए तो फिर मेम्बर साहिबान हमें नहीं छोड़ेंगे। यह कहेंगे कि सरकार हिफाज़त नहीं कर सकती। इस लिये इंटेलीजैंस का मतलब यही है कि कोई गंदा आदमी, बुरा आदमी आ कर वहां पर ऐसा वैसा वाक्या न कर जाए।

एक आवाज़ : क्या उन को इंटैलीजैंस और सिक्योरिटी का मतलब नहीं आता ?

गृह मन्त्री : दोनों का आता है। सिक्योरिटी के लिए तो आदमी इस लिये डिप्यूटी किये जाते हैं कि सिक्योरटी मेयर्ज़ लो, खड़े हो जाओ, ख्याल रखो कहीं ऐसा वैसा काम न हो जाए इंटैलीजैंस वाले खोज करते रहते हैं कि कहीं कोई ऐसा वैसा काम होने वाला तो नहीं है। अगर कोई आदमी अपनी ड्यूटी का पाबंद नहीं रहेगा और मेरे नोटिस में बात आएगी तो I will look into the matter. It will be our duty to take action against the person responsible. Rather than bothering the House, we will take action.

इस के बाद मैं आशा करूंगा कि मेम्बर साहिबान के खदशात दूर हो गए होंगे और वे इस रिपोर्ट को अडाप्ट करेंगे।

Sardar Gurnam Singh (Raikot) : Madam, Deputy Speaker, the hon. Home Minister has dealt with two aspects of this question. The first is the mere presence of C.I.D. personnel in the precincts of this House. That is why I said in my minority report that their presence in that number was due to the laxity shown in the past. Therefore, I did not deal with that matter at length. My objection to the second point about the individual behaviour of C.I.D. men is almost admitted by the hon. Home Minister. Well, the D. I. G. (C. I. D.) said and the Home Minister has assured us that their intention was not to obstruct, block the way or to over-shadow the hon. Members. But, if they did so then in my opinion it is a clear breach of privilege. I am happy to say that the Home Minister has not gone into that fact and rightly so because there was no question of dispute on facts. Therefore, if any individual C. I. D. man showed a particular behaviour which is objectionable or which causes breach of privilege of the House or of a particular Member, it is then conceded by the hon. Home Minister, is contempt of the House. But he only said that since Sardar Gurdial Singh Dhillon was unable to name a particular individual it would not be proper to take any action. It means that he has conceded that if Sardar Dhillon was capable of naming anysuch persons, it was a case of breach of privilege. It is here where I differ with the hon. Home Minister. A dacoity is committed and a case is reported.Though the culprit remains untraced yet the finding of the investigating police is that a dacoity was in fact committed. Any time such culprit if caught can be dealt with in accordance with law. Here, Police personnel were posted in the precincts of the House whose duty was totally different from the manner in which it was performed. Therefore, it is immaterial if we do not know their names. It is conceded by the D.I.G. (C.I.D) that they could behave in that manner and that they were not deputed for that purpose. We have been told and assured by the hon. Home Minister that they were not deputed in that particular manner. Therefore, in view of the fact that no particular individual is named and also in view of some laxity shown in overlooking the matter in the past, I would not recommend strong action. But at the same time we should at least censure the conduct of the persons who behaved in that objectionable manner. My object is not so much as to punish those persons. But the House will be issuing a warning to the persons of that type that if they behave in that particular manner in future, they will be dealt with by this House more severely than this . This is the only object with which I am suggesting that the conduct of such persons should be censured. I hope the hon. Home Minister and the Members occupying the Treasury Benches and those sitting on this side of the House will be unanimous in condemning the persons who behaved in that manner. It has been said in the Report that annoyance was caused to some hon. Members due to the presence of the C.I.D. personnel. It has been admitted in the Majority Report annoyance was caused and by so doing they deliberately committed a breach of privilege of the Members. I do not want to go at length in this matter, but I would like to answer one more question. The hon. Home Minister has said that even after the question of privilege was raised in the House, the Chairman, Punjab Legislative Council and the Speaker, Punab Vidhan

12.00 Noon

[Sardar Gurnam Singh]
Sabha, have permitted these persons to be here. Well, I want to tell the hon. Home Minister that he is still ignorant about it because they are not permitted to stand in front of the Chamber of the Speaker. They are not allowed to go in the Members' Lounge. They are excluded from all those places which are meant exclusively for the use of hon. Members. I have got with me the file on the subject. Here is a short letter which reads—

> The matter of posting C.I.D. staff in plain clothes inside the Legislative building was discussed between the hon. Speaker and the hon. Chairman and I am desired by them to say that the security arrangments inside the Legislature Building should be made so as to exclude the presence of the security staff from the following places..
>
> (1) Inside all the Galleries,
>
> (2) Members' Lounge,
>
> (3) Members' Reception Hall,
>
> (4) Entrance to the Vidhan Sabha Chamber,
>
> (5) Corridor in front of Speaker's Office, and in other places where the Members sit or move about in the building.

It is quite clear. We are not in the dark. The hon. Chairman and the hon. Speaker have practically excluded the C. I. D. personnel from the Legislature Building.

The letter further reads.

> "There is no objection to the security staff being posted for reasons of personal security of the Chief Minister but they should be instructed not to go near the Chamber of the hon. Speaker and also not or stay in the corridor near the entrance to the Chamber or in the Members, Lounge.
>
> The hon. Speaker has no objection to the posting of a reasonable number of C. I. D. personnel at places where the public collects. There is also no need to post any security man near the Press Gallery or the Journalists Lounge.
>
> • I shall be obliged if the D.I.G, C.I.D, makes police arrangements keeping the wishes of the hon. Speaker in mind and the note sent with Home Secretary's letter No. 1936-5H-64, dated the 7th February 1964, is revised accordingly and the revised arrangements are intimated to me for the information of the hon. Speaker."

It has been stated in the Report—

> "The Committee are, however, of the opinion that the security arrangements made under the direction of the hon. Speaker during the current Budget Session of the Vidhan Sabha, barring the entry of the CI.D. personnel into certain places in the Legislature Building, are quite satisfactory. If however, at a later stage, any necessity for posting the C.I.D personnel at places other than those which have now been specified in the present arrangements, arises, then that can be decided after mutual consultation between the Government and the hon. Speaker."

The case is quite clear. It is not as the hon. Home Minister has said that they can be still allowed in the Legislature Building. The letter which I have just now read out clearly says that the C. I. D. personnel are completely excluded from the Legislature Building and if they enter it I warn them that they enter it at their own peril and they will have to suffer the consequences.

With these remarks, Madam, I thank you for permitting me to speak.

Home Minister : Madam, am I also permitted to speak ? I have to say something in reply to what has been said by the hon. Leader of the Opposition.

Sardar Gurnam Singh : I have spoken because I initiated the discussion.

Home Minister : The discussion was initiated by the Chairman of the Privileges Committee.

(At this stage Pandit Mohan Lal Datta rose to say something.)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਪੰਡਤ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਉ। (The hon. Member may please listen to me first.)

ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ : ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ, ਇਥੇ ਅੱਜ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਏਜੰਡਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਵਾਸਤੇ ਐਡੀ ਬਹਿਸ ਚਲ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਖਤਮ ਕਰੋ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਨੀਸ਼ੀਏਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਗਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇ I would like to make a few observations, if permitted, in reply to the points raised by the hon. Leader of the Opposition .

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੁਟ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਉ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਬੋਲਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲ ਲੈਣਾ। (My submission is that let me first put the motion to the vote of the House. Then any hon. Member who wants to speak, may do so.)

ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਉਸ ਵਕਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ।

Sardar Gurnam Singh : I wished you had done it.

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਐਨਾ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਤੈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੇ ਆਦਮੀ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਨਾ ਆਉਣ, ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। (The Government should ensure that whatever recommendations regarding barring the entry of C.I.D. personnel at certain places have been made, are implemented.)

Home Minister : That is right. It has been said here that a perticular arrangement of posting the C. I. D. personnel has been made in the Legislature Building. The point is very simple. Before that, there was no arrangement made in a specific way. It is not only that. We had been giving advance information to the Vidhan Sabha Secretariat to the effect that we will be posting our people here and there. They never objected to that. So, the C.I.D. staff, in the past was posted in the Vidhan Sabha Secretariat in accordance with the passes issued by the Sabha Secretariat. Now the position is different. Now when the Chairman, Punjab Legislative Council and the Speaker, Punjab Vidhan Sabha, want us to post our people at such and such places, we will have absolutely no objection to that even If we have any other information, we will bring that to the notice of the Chairman and the Speaker. But one thing is significant that the Speaker himself had been making observations time and again that in the past some outsiders were found in the Members' Lounge. Therefore, he has been issuing instructions to the effect that the Lounge is meant for the exclusive use of the Members. If nobody is allowed to come to the Members' Lounge, the Government would never think of sending any C. I. D. man there. This order, however, was never enforced in the past. Outsiders were coming to the Lounge and it was for this reason that the C.I.D. personnel were posted there.

[Home Minister]

The other point that the hon. Leader of the Opposition has made just now is that annoyance was caused to the Members by the C.I.D. staff and he has said that this fact has been mentioned in the Report itself. I may submit that there is no such finding of the Committee. I will now read out from the Report:—

> "The Committee after considering the matter carefully are of the view that though annoyance may have been felt by some Members due to the presence of the C.I.D. personnel...."

There is no positive finding of the Committee to the effect that such and such incident had happened in which positive annoyance was caused or felt by any individual Member of the House. The point was over stretched by the hon. Leader of the Opposition.

The Leader of the opposition has also said that we should censure the conduct of such persons who behaved in that particular manner. But whom are we going to censure ? How can we censure any person without coming to a finding ? There is no finding of the Committee to this effect. There is no material before the House. The Committee did not feel inclined to go into the merits of individual instances. We have discussed the matter over here. Now we are very clear. The Chiarman and the Speaker are clear. The Government is clear. The Members of the House are clear. The C. I. D. staff are clear of their functions, Obligations, duties, etc. I think we have served our purpose by making this reference to the Privileges Committee. We have got the Report of the Committee. I now request the House to adopt the Report of the Committee as it is. We have had enough of it.

उपाध्यक्षा : सरदार गुरनाम सिंह जी, क्या यह ठीक है ? क्या इसे पुट कर दिया जाए ? (I would like to know from the Leader of the Opposition whether he agrees with him ? Should I put this motion to the vote of the House now?)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : There is no other alternative but to put this motion to vote. I am very happy that as usual the Home Minister has been pleased to accept most of the findings of the minority Report. My submission is that the Chairman of the Privileges Committee has said that there were no specific instances and I have replied to all the points raised by her. Now I submit that there is no other procedure but to put the motion to the vote of the House.

उपाध्यक्षा : बात यह है कि चेयरमैन साहिबा जो उस कमेटी की हैं कुछ और आबज़र्वेशनज़ करना चाहती हैं । आप उन्हें दो मिन्ट के लिए बोल लेने दें । (The Chairman of the Committee of privileges wants to make some observations in this respect. Let her do so for a few minutes.)

(Interruption)

Deputy Speaker : Question is;—

> That the Report of the Committee of Privileges on the question of privilege regarding the presence of a large number of C. I. D. personnel in the pricincts of the Legislative Building, be taken into consideration.

The motion was carried.

Sardar Gurnam Singh : Madam, this question is wrong.

उपाध्यक्षा : मेरे सामने तो यही है । (This is what I have before me.)

Sardar Gurnam Singh : Madam, this question is wrong.

Deputy Speaker : Then I will have to enquire from the Office.

Home Minister : I think the business is over now.

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਮਜੀਠਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਔਰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਟਾਈਮ ਥੋੜਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਪਾਸ ਹੈ ਔਰ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਗੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਬੇੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਔਰ ਨਬੇੜ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ। ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਔਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਜੀ ਦੋਨੋਂ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਸਪੈਸੇਫਿਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਲੰਬੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ..........

Ch. Hardwari Lal : On a point of order, Madam.

Deputy Speaker : Order please.

Chaudhri Hardwari Lal : I am standing on a point of order, Madam.

उपाध्यक्षा : यह ठीक है कि आप को प्वाइंट आव आर्डर पर खड़े होने का हक हासल है पर आप जरा ठहर जाए क्योंकि एक लेडी मैम्बर बोल रही है उन्हें बोल लेने दें । (There is no doubt that the hon. Member has got the right to stand on a point of order, but I would request him to wait for some time as a lady Member is already on her legs. Let her finish her speech.)

चौधरी हरद्वारी लाल : लेडी मैम्बर जो कुछ कह रही हैं मैं ने उस के मुतअल्लिक कहना है ।

May I know whether you are permitting speeches on the subject after the motion has been carried?

उपाध्यक्षा : आप बैठ जाइए । क्योंकि उन्हों ने यह मोशन मूव की है और मैं ने उसे बाकायदा तौर पर पुटकिया है । (I request the hon. Member to resume his seat. As the lady Member has moved the motion and I have duly pact it to the vote of the House.)

चौधरी हरद्वारी लाल : क्या मूव किया है और क्या पुट किया है? हमें तो इस का कुछ पता नहीं ?

उपाध्यक्षा : आप लिस्ट आफ बिज़नैस पढ़ियेगा, वह आप की मेज़ पर होगी। उस से आप को सब पता चल जाएगा। (I would advise the hon. Member to go through the list of business for to-day which would be lying on his table. From it he will come to know all about it.)

चौधरी हरद्वारी लाल : मेरी मेज़ पर तो कुछ नहीं है।

Deputy Speaker : (Addressing Sardar Gurdial Singh Dhillon) There must be some decency. The hon. Lady Member and the Chairman of the Committee of Privileges is speaking. I have called upon the Lady Member to speak.

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਤੇ ਮਿਨਿਟ ਆਫ ਡਿਸੈਂਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿਨਿਟਸ ਆਫ ਡਿਸੈਂਟ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਣ ਔਰ ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਦਿਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਫਿਕਸ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਿਨਿਟਸ ਆਫ ਡਿਸੈਂਟ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇ ਸੀ। 26 ਤਾਰੀਖ ਤਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਿਸੈਂਟਿੰਗ ਨੋਟ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਛਪਾ ਲਈ ਗਈ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਿਸੈਂਟਿੰਗ ਨੋਟ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਫਾਈਨਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਛਪ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ ਔਰ ਦੁਬਾਰਾ ਛਪਾਣ ਤੇ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦਾ ਖਰਚ ਪਏਗਾ ਇਸ ਲਈ ਇਹੋ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਬੈਡ ਇੰਟੈਨਸ਼ਨ ਇਸ ਵਿਚ ਸੀ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਐਡਾਪਟ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

I, therefore, beg to move:—

That the House having considered the Report of the Committee of Privileges agrees with the recommendations contained therein.

Deputy Speaker : Motion moved:—

That the House having considered the Report of the Committee of Privileges agrees with the recommendations contatned therein.

खान अब्दुल ग़ुफ़ार खां (अम्बाला) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरा इरादा वाकई इस पर बोलने का नहीं था लेकिन आनरेबल होम मिनिस्टर साहिब ने मजबूर कर दिया है कि मैं बोलूं और वह इस तरह से कि उन्होंने फरमाया है कि इन्टैलिजैंस के लिए सी. आई. डी. के आदमी वहां मौजूद थे। उनसे आज इन्टैलिजेंस की नई तारीफ सूनी है। उन्होंने बताया है कि इन्टैलिजैंस का मतलब क्या होता है। सी.आई.डी. का मतलब भी क्रमिनल इन्टैलिजैंस डिपार्टमैंट होता है। Intelligence means collecting information or seeking information from the people against whom they have suspicious. तो अब मैं हैरान हूं, यह क्योंकि वकील हैं और आपोज़ीशन की तरफ से भी तो वकील

बोलें हैं, मैंने आज इस लफज़ की एक नई इन्टरप्रेटेशन सुनी है। मैं इस हाउस के मेम्बर साहिबान में कोई डिस्करिमिनेशन नहीं करता, चाहे वो आपोज़ीशन की तरफ बैठे हों और चाहे ट्रेज़री बैंचो पर बैठने वाले हों। They are all Members of the House and I am very jealous about their prestige. मैं समझता हूं कि इस तरह से जो कुछ किया गया है बड़ा मुनासिब किया गया है और अच्छा किया गया है। लेकिन स्वाल यह है कि सरदार अजायब सिंह, डी०आई०जी०, सी०आई०डी० अगर कहते हैं कि इन्टैलिजेंस के लिए किया है तो वे इन्टैलिजेंस किस बात की करना चाहते हैं और क्या उन्होंने इस बारे में किया है और क्या करना चाहते थे।

मैं समझता हूं कि यह हम पर बड़ा जुलम है अगर इस तरह से सरकार अपने आदमियों को ऐसी हरकतों की इज़ाजत देती है। (तालियां) फिर अभी होम मिनिस्टर साहिब ने कहा कि जिन आदमियों को वह यहां ताइनात करें अगर वो ऐसी बातें करें जो कि उनके ज़िम्मे नहीं लगाई गई हैं तो वो क्या करें, क्या मुकद्दमा चलायें, उनके खिलाफ या कैसे सैंशोर करें, वगैरा। मुझे यह बात सुन कर ताज्जुव हुआ कि वो शख्स जो उनके मुकर्रर-करदा हों वो ऐसी हरकतें करें जो कि मैम्बर साहिबान के एज़ाज़ में फरक डालने वाली हों तो अगर यह उनकी जिम्मेवारी नहीं है तो फिर किस की है? अब फरमातें हैं कि इसे फिर से प्रिविलेज कमेटी को भेज दिया जाए। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इसके खिलाफ हूं। इस सिलसिला में लीडर आफ दी आपोज़ीशन से अर्ज़ करूंगा कि लड़ाई और लस्सी के बढ़ाने का क्या है, जब चाहा बढ़ा ली। अब इस चैप्टर को खत्म कीजिए। जो कुछ हो गया काफी है। स्पीकर साहिब की तरफ से, चेयरमैन साहिब की तरफ से और गवर्नमैंट की तरफ से जो कुछ हो सका वह किया गया और इससे सभी मुतमइन हैं। मगर एक बात मैम्बर साहिबान से कहूंगा, चाहे इधर के हों चाहे उधर के, कि आप अपने प्रैस्टीज़ के लिए जितने जैलस होंगे आपके लिए अच्छा है और आपको इसका ख्याल ज्यादा से ज्यादा रखना चाहिए। और इस लिहाज़ से स्पीकर साहिब और अपर हाउस के चेयरमैन साहिब हमारे हकूक के कस्टोडियन हैं। वाच एण्ड वार्ड मुकर्रर करना उनका अख्तियार है। आपको मालूम है कि प्रैज़िडैंट पटेल ने क्या किया था। इसी बात पर झगड़ा था। कि आया वहां पर सी०आई०डी० के आदमी या पुलिस के आदमी आएं या न। उन्होंने उनके लिए तमाम गैलरीज़ बन्द कर दी थीं, वाल्ज़ बन गई थीं और वहां पर उन्होंने मार्शल तक अन्दर दैन दी पुलिस वाला मुकर्रर किया था। यहां पर तो मार्शल भी पुलिस का है और वही सी०आई०डी० का काम कर सकता है। आप अपना मार्शल क्यों नहीं मुकर्रर करते? (तालियां)

Sardar Gurnam Singh : On a point of personal explanation, please. In her reply, the Chairman has stated that it was an agreed report. She has also stated that I promised to submit my minute or dissent in a day or two, but I did not do so. In this connection, I would like to point out that it was not an agreed report. I invite your attention to my minute of dissent which I dictated during the course of the meeting. Its first paragraph reads :

> "In my view, the breach has already ccurred as the action of the C.I.D. man tn shadowing Members was cfearly impeding and obstrucrtng them tn the discharge of their duties."

[Sardar Gurnam Singh]

It will thus be seen that the position taken up by the Chairman was not correct.

Deputy Speaker : Question is —

That the House having considered the Report of the committee of Privileges agrees with the recommendations contained therein.

The motion was carried.

MOTIONS UNDER RULE 84

(1) Regarding holding of Elections to Amritsar Municipal Committee

श्री बलरामजी दास टण्डन : (अमृतसर शहर, पश्चिम) : मैं प्रस्ताव करता हूं कि

पंजाब नगर-नियम विधेयक के पारित किए जाने तथा उचित रूप में कार्यान्वित किए जाने के पश्चात् ही अमृतसर म्युनिसिपल कमेटी के निर्वाचन करवाने की राज्य सरकार की नीति विचाराधीन की जाए।

Sir, I beg to move—

That the policy of the State Government for holding elections to Amritsar Municipal Committee only after the Punjab Municipal Corporations Bill has been passed and duly implemented be taken into consideration.

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरी मोशन यह है कि अमृतसर शहर की म्युनिसिपैलिटी की इलैक्शन पिछले ग्यारह सालों से नहीं हो रही है। सरकार का ध्यान यहां पर इस बात की तरफ सवालों और कई दूसरे तरीकों से भी खींचा गया है। यह वह शहर है जिस की आबादी चार लाख से ज्यादा है, पंजाब का सब से बड़ा शहर है और जिसे पुलीटीकल तौर पर पंजाब का कैपीटल कहा जाता है, उसे अपना प्रबन्ध करने से इतनी देर तक महरूम रखना कहां का इन्साफ है ? मगर यह अफसोस की बात है कि इस बारे में पंजाब सरकार ने जो रवैया अपना रखा है वह ऐसा है जो कि किसी की भी समझ से बाहिर की बात है। म्युनिसिपैलिटी की इलैक्शन के बारे में प्रोविज़न तो यह है कि हर तीन साल के बाद यह होंगे मगर इस सरकार की बातों को देखते हुए तो यह भी शक पड़ता है कि अगर पंजाब असैम्बली के मैम्बरों की नुमायंदगी के लिये चुनाव कराने या पार्लियामैंट के मैम्बरों का भी चुनाव कराने की बात इन के हाथ में होती तो भी यह सब कुछ अपनी मर्ज़ी के मुताबिक कराते या न कराते। जो वहां के इलैक्शन थे वह 1953 में हुए थे तो उस के बाद प्रीवीज़न के मुताबिक सन 1956 में, सन 1959, में और उसके बाद सन् 1962 में होने चाहिएं थे और अब यह पांचवी बार का भी वक्त आने वाला है। मगर अफसोस की बात है कि यह इन सालों में एक बार भी नहीं कराए गए हालांकि इस दौरान में जनरल इलैक्शन भी दो बार हो चुके हैं। सरकार ने पुराने ही मैम्बरों को, नुमायंदों को ज़ोर, जबरदस्ती और धक्केशाही से नुमायंदों के तौर पर बैठाया हुआ है। इस की वजह अगर कोई है तो वह सिर्फ यह कि वहां पर इस वक्त कांग्रेस पार्टी को सालिड मेजारिटी मिली हुई है जिस की कि वह दोबारा चुनाव होने की सूरत में उम्मीद नहीं रखते। 1952 की इलैक्शन में वहां से चार ऐम. एल. ए. कांग्रेस की तरफ से आए थे, उस के बाद वहां पर

तीन सीटें रह गई और सन् 1957 और 1962 में उन तीन में से दो जन संघ के और एक कांग्रेस का एम०एल०ए० आया। इस बात को देखते हुए इन को ख्याल आया कि अगर म्युनिसिपैलिटी के चुनाव कराए गये तो कहीं जो मेजारिटी आज इन के हाथ में है वह हाथ से न निकल जाए और आपोजीशन का कहीं गलबा न हो जाए। जब एक कानून बना हुआ है कि तीन साल के बाद इलैक्शन होगी तो क्या वजह है कि इस शहर में जो कि पुलीटीकल कैपीटल के तौर पर माना जाता है क्यों कानून के खिलाफ 11 साल से इलैक्शन नहीं कराई गई। सन् 1956-57 से जब से हम यहां पर इस असैम्बली में आए हैं हम यहां पर यह बात उठा रहे हैं और सवाल करते हैं कि वहां पर इलैक्शन कराई जाए मगर जवाब यह दिया जाता है कि वहां पर जब कारपोरेशन बनेगी, इस का बिल पास होगा तो यह इलैक्शन कराएंगे। मगर बिल तो बन ही सकता है और इलैक्शन भी हो सकती है। आखिर इन दोनों बातों के रास्ते में क्या रुकावट है? यह बिल इस से पहले भी बन सकता था और उस के बाद इमीडियेटली इलैक्शन भी हो सकती थी। सरकार कभी भी म्युनिसिपैलेटी को ससपैंड कर सकती थी और इससे लोगों को खुशी होती। दूसरी जगहों पर सरकार यह बातें करती है और कमेटियों को सुपरसीड भी करती है और इस बात का ख्याल रखा जाता है कि पार्टी का मुफाद क्या है। अगर मुफाद इनके हक्क में हो तो यह उसी ढंग से कार्यवाही करते हैं। सन् 1953 में म्यूनिसिपल कमेटी, अमृतसर के जो एगज़ैक्टिव आफिसर थे, जिन्होंने सारी दुनिया का दौरा किया था और जो एक काबलत्रीन एगज़ैक्टिव आफिसर थे और जिन्हों ने बड़े बड़े म्युनिसिपल कमेटी और कौंटी कौंसलज़ की वर्किंग का अध्ययन किया हुआ था और बार-एट-ला भी थे, वह सब जानते थे कि कारपोरेशन एक्ट कैसे काम करते हैं, तो उन्हों ने सारे कागज़ात मुकम्मल करके सरकार के पास भेजे थे कि इन लाईनज़ पर कारपोरेशन बनाई जा सकती है। एक डिटेल्ड नोट भी दिया था जिस पर हकूमत बेस करके करपोरेशन बना सकती है। इस के बाद उनका देहांत हो गया। तो यह बात सन् 1953 की है। अगर सरकार इफैक्टिव स्टैप्स लेती और इस डिसीज़न को इम्पलीमैंट करना चाहती तो मैं नहीं समझता कि इतनी देर लग सकती थी। इनके पास सब कुछ 1953 में मौजूद था। अगर सरकार कोई बिल लाना चाहे तो यह काफी तरीके अपना सकती है, सैंटर से बिल मंगवा कर या पार्लियामेंट से लैजिस्लेशन लेकर। और आज तक यहां की इस तरह की कनवैंशन्ज़ रही हैं कि जब भी हकूमत को कोई ऐसी बात करने की ज़रूरत पड़े तो यह इस तरह करती आई है। मैं आपको मिसाल दूं कि जब हकूमत गुरद्वारों पर अपना कब्ज़ा जमाए रखना चाहती थी तो ज्ञानी करतार सिंह उस वक्त मिनिस्टर इन्चार्ज थे। इन्हों ने हाउस को कुछ दिन के लिए एडजर्न कर दिया और पांच छः दिन के अन्दर ही रिजनल कमेटी की मीटिंग बुलाई और उस से पास करवा कर एक तरमीम हाउस में पेश कर दी थी कि पैप्सू के मेम्बरों को कौआप्ट करने की पावर्ज़ इनके अपने पास ही रहेंगी। और इस तरह इन्होंने अपना कब्ज़ा बनाए रखा। हकूमत के पास मेजोरेटी है और जो भी करना चाहे करवा लेती है। तो मेरी समझ में नहीं आता कि 1953 में जो कारपोरेशन के बिल पर ग़ौर हो सकता था उसे तब ही पास करवाने में क्या मुश्किल थी, क्या कठनाई थी। इसको उस वक्त पास करवा लिया जाता और बाद में अगर कोई ज़रूरत पड़ती तो तरमीम आ सकती थी। अगर सरकार इसको सच्चे दिल से चाहती तो यह काम हो सकता था।

[श्री बलरामजी दास टंडन]

लेकिन अफसोस से कहना पड़ता है कि सरकार की ज़हनियत इस बात पर न आ सकी। हकूमत क्योंकि कांग्रेस की है और बाई चांस कांग्रेस की मेजारिटी अमृतसर म्युनिसिपल कमेटी में सन् 1956 से चली आती है इस लिए इन्हें डर है कि किसी भी वक्त इन की मेजारिटी अगर इलेक्शन करवा दें तो शायद न रहे। (विघ्न)

इसके साथ ही लगने वाला इलाका छेहरटा है। इसके बारे में एक बार नहीं पचासों बार फार्मल और इनफार्मल तरीके से कहा गया है कि अमृतसर और छेहरटा की सरहदें मिलती हैं, जहां पर अमृतसर शहर की हद चुंगी खत्म होती है वहां से छेहरटा की चुंगी शुरू होती है, वहां पर बड़ी बड़ी मिलें हैं और जब चीफ मिनिस्टर लोकल बाडीज़ के मिनिस्टर भी थे तो इन्हों ने भी इस बात को पचासों जगह पर कहा था। छेहरटा और वेरका की सारी लेबर अमृतसर शहर से रोज़ाना आती है। कलर्क और उन मिलों को चलाने वाले टैक्नीकल हैंड अमृतसर शहर से जाते हैं और सरकार ने कहा है कि इन इलाकों को कारपोरेशन का दर्जा दिया जाएगा और इन इलाकों को कारपोरेशन में शामिल कर लिया जाएगा। लेकिन अफसोस इस बात का है कि क्योंकि छेहरटा की म्युनिसिपल कमेटी कांग्रेस के हाथ में नहीं हैं इस लिए वहां पर तो हर तीन साल बाद इलैक्शन हो जाती है। जो ला इन्होंने अमृतसर की म्युनिसिपल कमेटी पर एप्लाई किया है वह छेहरटा पर लागू नहीं किया गया क्योंकि वहां पर कमुनिस्टों की मेजोरटी है कांग्रेस की नहीं। वहां पर तो तीन साल के बाद इलेक्शन होती है और अमृतसर की नहीं। इस की अगर वजह पूछी जाए तो सरकार के पास इसका घड़ा घड़ाया जवाब है कि कारपोरेशन बन जाने के बाद ही इलैकशन करवाएं जाएंगे।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बात रिजनल कमेटी के अन्दर भी आई थी और इस असेम्बली के अन्दर भी आई और मेरा ख्याल है कि मिनिस्टर साहिब यही जवाब देंगे कि जलदी से जलदी कारपोरेशन बिल पास हो जाए और जलदी से जलदी इलैक्शन करवाए जाएं। मैं उनको यह बताना चाहता हूं कि यह जो इन्होंने पास करवाया है कि रिजनल कमेटियां रिपोर्ट करें इसके मुताबिक भी इस बिल को कम से कम ढाई तीन साल लग जाएंगे। तीन साल से पहले इलैक्शन नहीं हो सकती किसी कीमत पर भी। कारपोरेशन बिल पर पहले तो रिजनल कमेटियों ने 31 दिसम्बर, 1964 तक रिपोर्ट पेश करनी है। शायद वह कोई सब-कमेटी भी बनाएं। 31 दिसम्बर, 1964 तक तो इस सदन ने सम्मति दी है। इसके बाद, डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर बहुत जलदी भी यह बिल आए तो बजट सैशन में आएगा। लेकिन बजट सैशन में कभी इतना बड़ा बिल पास नहीं हो सका। इसमें 400 क्लाज़ें हैं। और फिर यह बिल न्या बिल है, कोई अमैंडिंग बिल नहीं है। यह 400 क्लाज़ों वाला बिल बजट सैशन में पास नहीं हो सकता। बजट सैशन में अभी तक जितना मुझे देखने का मौका मिला है कोई ऐसी खायत नहीं है कि इतना लम्बा बिल पास हुआ हो। इस पर आठ दस सिटिंग्ज़ की ज़रूरत है। इस के लिए स्पैशल सैशन बुलाने की ज़रूरत पड़ेगी और यह भी जून में या जुलाई में बुलाया जाएगा। या और देर बाद छे महीने के बाद बुलाया जाएगा। फिर अगर यहां से पास हो गया तो यह बिल अपर हाऊस में जाएगा। क्योंकि यह अमैंडिंग बिल नहीं, न्या बिल है इस लिए इसको सिलैक्ट कमेटी के पास शायद अपर हाऊस भी भेजे। और इस पर कितना वक्त

लगेगा, फिर कौंसल में बहस होगी । सन् 1965 तो खत्म हो जाएगा और सन् 1966 के शुरु में यह आएगा और अगर दोनों रिजनल कमेटियों में कोई डिफरैंस हो तो वह गवर्नर साहिब के सामने पेश करेंगे तो इस तरह से और देर लगेगी । फिर रुल्ज़ बनाए जाएंगे और रूल्ज़ सबार्डीनेट लैजिस्लेशन कमेटी के सामने भेजे जाएंगे और फिर यह सब हो चुकने के बाद वार्डज़ और वोटर्ज़ लिस्टें बनाई जाएंगी । लोगों के एतराज़ात पूछे जाएंगे । फिर वार्डों की तशकील पर एतराज़ लिए जाएंगे । और इस तरह सन् 1966 आ जाएगा, और फिर कहेंगे कि जनरल इलैक्शन आने वाले हैं और इसके चार छे महीने के अन्दर कोई और इलैक्शन नहीं करवाए जाएंगे । तो आप अंदाज़ा लगाएं कि किस हद तक और कब तक इलैक्शन हो पाएंगे ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर मिनिस्टर इन्चार्ज एश्योरैंस दे दें कि वह इसे एक खास हद तक करा देंगे तो ठीक है । अगर सरकार गुरुद्वारा अमैंडमैंट बिल को रिजनल कमेटियों द्वारा दो दिन में ही पास करवा सकती है तो वह कोई बड़ी बात नहीं । सरकार किसी भी ढंग से इसे पास करवा सकती है । अगर मिनिस्टर साहिब यह एश्योरैंस दे दें कि हर कीमत पर 1964 तक इस बिल को रिजनल कमेटियों से पास करवा देगी और सन् 1965 के जून तक किसी भी कीमत के ऊपर कारपोरेशन बना कर अमृतसर में इलैक्शन करवा देंगे तो मुझे कोई एतराज़ नहीं।लेकिन अगर उन्होंने यही जवाब देना है कि कारपोरेशन बनाने के बाद वहां इलैक्शन होगी, यह बात किसी तरह से भी मानने के काबिल नहीं है। इस कमेटी की इलैक्शन को हुए आज 1953 से लेकर 11 साल होने को आ रहे हैं । मगर उनको यह घुमंड है कि आज हकूमत कांग्रेस पार्टी की है और इस पार्टी की मेजारिटी है इस लिये इलैक्शन कोई इतनी जरूरी नहीं । मैं समझता हूं कि यह ऐसी रवायात हैं जो जमहूरियत को, हिन्दुस्तान के लोगों को, पंजाब के लोगों को हमेशा के लिये खत्म कर देगी । मैं कहता हूं कि इनको यह सोचने का मौका देना कि आज कांग्रस जमात की मेजारिटी है लोकल बाडीज़ के महकमे के साथ सिवाय बेइन्साफी के और कोई बात नहीं है । कानून की यह हालत है कि एक म्यूनिसपल कमिश्नर को हटा दिया जाता है सैक्शन 14 ई के तहत, मगर उसके बरखिलाफ कोई ऐक्शन नहीं लिया जाता ।

(बिजली आफ हो गई—विघ्न)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं ने उस दिन भी यह बात कही थी कि अम्बाला शहर के अन्दर एक मैंबर को 14 ई सैक्शन के तहत हटा दिया जाता है, वह इस बात के मुताल्लिक मिनिस्टर साहिब को रिप्रेज़ैंट करता है । इसके मुताल्लिक मिनिस्टर साहिब ने डी. सी. को रिपोर्ट करने के लिये लिखा, मगर इस का जवाब देने की बजाये उन्होंने प्रैज़ीडैंट की इलैक्शन को भी पोस्टपोन कर दिया । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपका ध्यान इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि वही मैंबर जिस को 14 ई के तहत हटाया गया, इलैक्शन से दो दिन पहले रीइन्सटेट भी कर दिया गया । मैं कहता हूं कि इस तरह की पार्टी पोज़ीशन आज तक देखने में नहीं आई । मैं कहता हूं कि जब तक उस ने मिनिस्टर साहिब को इस बात का यकीन नहीं दिला दिया कि वह कांग्रेस पार्टी को वोट देगा उस वक्त तक उस को रीइन्सटेट नहीं किया गया । यह कहां का इन्साफ है कि अगर पार्टी पोज़ीशन का सवाल है तो उस में सिवाये प्रैशर के और कोई चारा ही नहीं । दो दिन पहले एक ऐसे आदमी को लगाना जो पहले एक खास दफ़ा के तहत

[श्री बलरामजी दास टंडन]

हटाया गया हो यह कहां का इन्साफ है ? अगर इस तरह का ही तरीका इख्तियार करना है तो इस इलैक्शन का मतलब ही क्या है ? आज अगर आप चाहते यही हैं कि इलैक्शन वहां पर ही करवाने हैं जहां पर कि कांग्रेस की मेजारिटी है तो . . . . (विघ्न)

Deputy Speaker : I would request the hon. Member Sardar Gurbakhsh Singh not to interrupt.

श्री बलरामजी दास टण्डन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपके ज़रिये कांग्रेस हकूमत को इन के ग़लत रवैये के मुताल्लिक चेतावनी देना चाहता हूं । म्युनिसिपल एकट के तहत तीन साल के बाद इलैक्शन का होना एक लाज़मी अमर है । अगर इनका ख्याल है कि इन की पार्टी पोज़ीशन सट्रांग नहीं तो नहीं करायेंगे, यह कोई मुनासिब स्टैप नहीं है । अगर वह इस पीरियड के बाद कोई इलैक्शन करवाना चाहते हैं तो इसके लिये इनको पहले कोई अमैंडमेंट लाने के लिये कदम उठाने चाहियें । आज अमृतसर म्यूनिस्पिल कमेटी के इलैक्शन को 11 साल हो गये हैं और यह कहते कहते म्युनिसिपल कारपोरेशन बिल भी बन कर आ गया है । यह एक बेमायनी सी बात ही नहीं बल्कि जनता को एक दुःख देने वाली बात बन गई है । इस तरह जनता की आवाज़ को कुचलना एक बहुत ही अफसोसनाक रवैया है । इतना कहते हुए मैं आपका धन्यवाद करता हूं और आशा रखता हूं कि मिनिस्टर साहिब मेरी इन बातों पर ज़रूर ग़ौर करेंगे । वहां के लोगों को हक दिलाने की कोशिश करेंगे ।

Deputy Speaker : Motion moved—

That the policy of the State Government for holding elections to Amritsar Municipal Committee only after the Punjab Municipal Corporations Bill has been passed and duly implemented, be taken into consideration.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮੋਸ਼ਨ ਮੂਵ ਹੋਇਆ ਹੈ 2 ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਦਿਨ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦਾ ਤਆਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਜੇ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਇਕ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਹੋਰ ਵੀ ਵਸੀਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਾਪਰਲੀ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਪਰ ਏਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਤਆਲੁਕ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੱਜ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਟੇਟ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਫਰੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਤੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਵਾਸਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਪੋਸਟਮੋਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਟਾਈਮ ਵਧਾਇਆ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਲਾਹਾਬਾਦ, ਲਖਨਊ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ 7, 8 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣ ਦਾ ਇਤਫਾਕ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਥੇ ਦੇ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਪੁਚੱਮਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਥੋੜੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਇਤਫਾਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, I belong to Amritsar. (I did not only have a chance to go there, I belong to Amritsar.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹੋਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਬੀਲੌਂਗ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਲਈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਲਈ ਕਿਤਨੀ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਤਨੀ ਪੂਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਆਸੀ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਪੁਟ ਕਰਾਂ, ਕਿ ਇਸ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਦੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਫੈਲਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਅੱਛੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਇਕੋ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਜ਼ ਇਕੋ ਸਿਆਸੀ ਧੜੇ ਨੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਗਲਬਾ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਫੰਡਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਰਪਜ਼ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਔਰ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਔਰ ਇਹ ਹਾਲਤ ਕੋਈ ਅੱਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਅੱਜ ਤੋਂ ਕੋਈ 9—10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਜਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨਾ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰੋਗੇ। (Will the hon. Member speak on some other point also or go on speaking on failure to hold elections.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਬੈਕ ਗਰਾਊਂਡ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 10—11 ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਇਸ ਮਿਊਨਿਸਪੈਲਟੀ ਤੇ ਗਲਬਾ ਪਾਈ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਐਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਹੈ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਗਲਬਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਰਵਾਇਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਸ ਚਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵੀ ਚੁਨਾਉ ਨਾ ਕਰਵਾਏ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਸਬਜੈਕਟ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਚੁਨਾਉ ਕਰਵਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਔਰ ਉਥੇ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਅਸੂਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਬਾਉ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਪੱਟੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਇਕ ਬਹਾਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਰਹੇ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਭਲਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਮਿਊਨਿਸਪੈਲਟੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਰਸੇ ਤਕ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰਾਉਣਾ ਪਵੇ। ਮੈਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮਨਿਸਟਰ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਅਹਿਲ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਾਪਸ ਲਉ। (The hon. Member should withdraw this word.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਲਵਾਂ ? ਅਹਿਲ ਉਹ ਬੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰੇ ਔਰ ਨਾਅਹਿਲ ਉਹ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ।

(*At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.*)

ਜਿਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 11 ਸਾਲ ਤਕ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦਾ ਚੁਨਾਉ ਕਰਨ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਹਿਲ ਹੈ ?

ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹਾਨਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਿਊਨਿਸਪੈਲਟੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਗਲਬਾ ਰਖਿਆ ਜਾਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੁਣਿਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਉਥੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗੇਮਾਂ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚੁਣਾਉ ਛੇਤੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਲਿਆ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋਰ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਅਨਿਆਂ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿਡੌਣਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਜੇ ਉਸਦਾ ਕੁਐਂਟਮ ਆਫ ਵਰਕ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੇਖ ਲਉ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲੇਗਾ ਕਿ ਬਮੁਕਾਬਲੇ ਖਰਚ ਦੇ ਕੰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਂਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਕਦ ਤਕ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਗਾ, ਮਗਰ ਇਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਟਾਲਮਟੋਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਔਰ ਕੋਈ ਵਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਦ ਤਕ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।

ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਾਰੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਜਿਹੜਾ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪੈਪਸੂ ਮਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਗਾਸਬਾਨਾ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਚਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਕ ਧੜੇ ਦੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਟੋਲੇ ਦਾ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਇਕ ਗਾਸਬਾਨਾ ਹੱਥ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਲੀਗਲ ਰਿਮੈਂਬਰੈਂਸਰ ਦਾ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਲਾਇੰਤਹਾ ਗਲਤੀਆਂ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲੇ ਉਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕਾਫੀ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਹੈ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਗਰਜ਼ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਡੀਲੇ ਨਾ ਕਰਨ ਔਰ ਨਵੰਬਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਉਸਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਾ ਲੈਣ, ਫਿਰ ਚਾਹੇ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬੈਠਣ ਪਵੇ। (ਘੰਟੀ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬੜਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ।

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : स्पीकर साहिब, अमृतसर म्युनिसिपल कमेटी के चुनाव के बारे में जो रैजोल्यूशन आया है वह खास बात है । बहुत देर से वहां पर चुनाव नहीं करवाए गए । उस की क्या वजह है ? स्पीकर साहिब, उस की वजह यह है कि यह कांग्रेस-वादी सरकार हर जायज़ और नाजायज तरीके से ताकत अपने हाथों में रखना चाहती है । यह कारपोरेशन का बहाना करके वहां पर इसलए इलैक्शन नहीं करवाना चाहते क्योंकि वहां पर कांग्रेस वालों की अक्सरियत है । लेकिन दूसरी तरफ लेकिन आप छेहरटा की मिसाल देखिए, उस के बारे में इन्होंने कहा था कि उसे कारपोरेशन

1.00 p. m.

में शामल करना है लेकिन वहां पर म्युनिसिपल कमेटी के इलैक्शन करवा रहे हैं क्योंकि वहां पर कम्यूनिस्ट मैंबर्ज़ का होल्ड है । मैं समझता हूं कि जहां पर विरोधी पार्टियों की मेजारिटी होती है वहां पर नाजायज़ तरीके अख्तियार कर के उन को कन्डैम करने की कोशिश की जाती है । यह सरकार हमेशा ऐसी बातें करती है जो अनडेमोक्रैटिक हों । इन्होंने अग्निहोत्री जी को म्युनिसिपल कमिश्नर के ओहदे से नाजायज़ तौर पर हटाया था लेकिन जब वह हाई कोर्ट में गए तो जज्जों ने उन को बहाल कर दिया । इसी तरह दूसरी जगहों पर भी सरकार का यही रवैया है । यह चीज़ निहायत ही बायसे शर्म है । डैमोक्रेसी में इन्हें विरोधियों को इस ढंग से कन्डैम नहीं करना चाहिए । डैमोक्रेसी तभी पनप सकती है अगर विरोधियों के मुंह से नुक्ताचीनी होती रहे। मैं, स्पीकर साहिब, पुरज़ोर लफ्ज़ों से कहना चाहता हूं कि अमृतसर म्युनिसिपल कमेटी के और उस के साथ ही दूसरी म्युनिस्पिल कमेटियों जिन को तीन साल से ज्यादा हो चुके हैं के चुनाव जरूर होने चाहिए । जब एक कायदा बनाया गया है तो फिर क्या वजह है कि अमृतसर के इलैक्शन न करवाए जाएं । बस इतना कह के मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं ।

Mr. Speaker : The sitting is extended by one hour.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ (ਫੂਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਈਲੈਕਸ਼ਨ 1953-54 ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ 43 ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਪੰਜ ਜਾਂ ਛੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ 36 ਜਾਂ 37 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਕਾਇਆ ਹਨ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਤਨਾ ਧੱਕਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਵਿਚ ਇੰਟਰੇਸਟ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਨਾ ਲੰਮਾ ਅਰਸਾ ਉਥੇ ਚੋਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਵਾਰਡਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਢੇਰ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਚੋਣਾਂ ਨਾ ਕਰਵਾਉਣਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਣਨੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਜਲਦੀ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਛੇਹਰਟਾ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਮਿਉਨਿਸਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਹੋਲਡ ਹੈ, ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਚੁਣਾਉ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਛੇਹਰਟਾ ਵੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਛੇਹਰਟੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਵੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਦੋ ਸਾਲ ਤਕ ਦੂਸਰੀਆਂ ਫਾਰਮੈਲਿਟੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰੋਹਤਕ ਦੇ ਵਿਚ 20—22 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਚੋਣਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ]

ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਦੇ ਥਰੂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ ਔਰ ਅਗਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਿਕਟੇਟਰਾਨਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਇਹ ਕੋਈ ਕਦਮ ਚੁਕਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਸਰੀਅਤ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

ਸਥਾਨਕ ਸਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਹਿਲੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਡਿਸਕਸ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਛੇਹਰਟਾ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰੋਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰੋਇਆ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਬਿਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਏਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖਾਬ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਬ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਇਸ ਅਜਲਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਜ਼ ਬੁਲਾਣਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਨੂੰ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਢ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਢ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਗਬਨ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਗਲਾਂ ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਢੀਏ? ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੁਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦੋਸਤ ਕਿਉਂ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

चौधरी नेत राम : आन ए प्वाइंट आफ आर्डर, सर। मैं वजीर साहिब से पूछना चाहता हूं कि पंडित ओम प्रकाश अग्निहोत्री जी ने कौनसा बुरा काम किया था जिस की वजह से उनको आपने निकाला, फिर आपने हाई कोर्ट में जा कर मुंह की खाई?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲਉ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ..........

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ, ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਨੂੰ ਜੋ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਪਨੂੰ ਰੀਮੂਵ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਸਦੇ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ?

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਕਰਕੇ ਪੁਛ ਲਉ ਕਿ ਕੀ ਗਲ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਫਾ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜੇ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰੇ ਉਹੋ ਹੀ ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਢਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਬਾਹਰ ਬੇਸ਼ਕ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਮੈਜਾਰੇਟੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 80/90 ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਇਹ ਦੋਸਤ ਜਿਤਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਪਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਜਿਤਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਲੜ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣ। ਉਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਆਉਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਆਉਣੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਸਿਵਾਏ ਛੇਹਰਟੇ ਦੇ ਜਿਸਦਾ ਰੋਣਾ ਇਹ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਹੈ। (ਸ਼ੋਰ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਵਸਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਚੱਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆ ਗਏ। ਬਿਲ ਅਜੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹੱਦ ਅਜੇ ਕੋਈ ਮੁਕੱਰਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਛੇਹਰਟੇ ਦੀ ਚੋਣ ਵੀ ਨਾ ਕਰਾਉ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇਹਰਟੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਹੋਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਜੋ ਤਾਰੀਖ ਰਖੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੇ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾ ਦੇਈਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖ਼ੁਦ ਛੇਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਤਾਂ ਕਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤੀ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਆਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾ ਦੇਣ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਟਿਕਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਕਿਵੇਂ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਜਿੱਤੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣਗੇ ? (ਹਾਸਾ)

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਪੁੱਛੀ ਸੀ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? (How can I compel the hon. Minister to give the reply?)

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਪੈਸਫਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਕਿ ਕਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਕੇ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾ ਦੇਣਗੇ ? ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਤਾਂ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨ।

ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਸ ਦੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਗਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਰੀਖ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦੇਈਏ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਤਾਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਵਸ ਦੀ

[ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰੀ]

ਗਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਛੇਤੀ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੀ ਕੁਝ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਪੈਸਿਫਿਕ ਗਲਾਂ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਦਿੱਕਤ ਹੈ ਜੇਕਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸਦੀ ਹਦ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦੇਣ ?

Mr. Speaker : The hon. Minister is not prepared to fix any time. It is for the House to judge.

(2) Regarding Procedure of disposal of country liquor vends

Chaudhri Hardwari Lal (Bahadurgarh) : Sir, I beg to move—

> That the procedure of disposal of country liquor vends introduced from this year and its effects be discussed.

Sir, the question of the disposal of country liquor vends has already figured twice in this House during the current session. Speaking on the No-Confidence motion the Leader of the Opposition referred to it at some length. Later, some of us subjected the Minister incharge to very searching questions on the subject. But, I am afraid, his evasive answers neither removed the doubts of the House nor added to the knowledge of the Members. In fact, Sir, the question has been agitating not merely the Members belonging to the House but the entire public of the State. Actually, we have been living in this State in an atmosphere abounding in scandals which have sapped all popular faith in the bonafides of the Government. The recent decision of the Government in the matter of disposal of country liquor vends constitutes at least to the outer eye, a new scandal, beside which earlier scandals would seem to pale into utter insignificance. I venture to say that it is the shadiest deal of the last seventeen years. We have never come across anything so shadious as this since September, 1947.

Let us all understand how this scandal has arisen. I shall try to explain it as briefly as possible and as clearly as possible.

The vends of country liquor used to be auctioned. As they used to go to the highest bidders, the Government had been making good money. I have got the figures here for the last two years. In 1961-62, the Government earned from auctions of country spirit vends a sum of Rs 3,10,13,548. In the succeeding year, i.e., in 1962-63, the amount was Rs 3,08,13,709. This year, the Government is getting nothing because the vends have been allotted to certain selected individuals who will not pay any licence fees. Thus, even on conservative estimates, the State Exchequer will be losing rupees three crores. But, this is not the chief nor the only aspect of the scandal.

Sir, I assert that the process of Governmental decision in the matter is as suspicious as the decision itself is scandalous. In the month of January this year, the Government decided that country liquor vends should be allotted not through auction but by calling tenders and the allottees would be chosen by the Deputy Commissioners of the Districts concerned in consultation with the Deputy Excise and Taxation Commissioner of the area. This decision was a deviation from the earlier system of auction and was bound to cause some loss to the State Exchequer. But, things did not end here. After sometimes, the January decision of the Government was reversed and a new decision was taken. The new de-

cision, which was a reversal of the January decision of the Council of Ministers, was that even tenders should not be invited and the vends of country liquor should be allotted free of all fees by the Government to suitable people on the recommendations of the C.I.D.

The whole thing is highly disquieting, if not also, extremely suspicious. The Cabinet takes a certain decision. One or two Ministers, perhaps the Excise Minister and the Chief Minister, changed the decision behind the back of the Cabinet. Apparently, sheepishly, the Cabinet placed its seal of approval on the changed decision. And, what, Sir, is the changed decision ?It is to forego the entire income of Government from the sale of country liquor vends and to make the allotment of vends a matter strictly between the Government and the C.I.D. All the intermediaries, all other official functionaries, are suddenly eliminated.

Apart from the loss of Governmental revenue, to which I have made a reference, my question is, how far is the C.I.D. going to be introduced into our already unhappy lives ? We talked a great deal this morning about the C.I.D. while discussing the privilege motion. This wretched branch of the administration, this new version, this Kairoan version of Hitler's infamous Gestapo, has already vitiated much of the social and political life in the State. To the horror of us all, it is now rapidly travelling down, like a fell disease, to all parts of the body of the State. Are we to understand that from now onwards, the C.I.D. will regulate the fiscal and the administrative policies and activities of the State.

And, what was the purpose of introducing the C.I.D. in the matter of disposal of country liquor vends ? Why have we upset an established procedure which had stood the test of the time ? Have our D. Cs., ceased to be worthy of trust ? Are they lacking in the requisite capacity ? Can't we rely on the integrity and the capacity of the staff of the Excise Department ? Above all, how can we be sure that these people, the C.I.D., whose activities and reports are carefully screened from the public gaze, would say and do the correct things ?

May be, Mr. Speaker, that the allotment of the vends was made on the C.I.D. reports, not because the C.I.D. was thought or was known to be more reliable, but because it was thought to be more pliable, and it was easier and safer to get the D.I.G., C.I.D. to send up the desired names than to get a host of D.Cs., and the Excise people to perform this squalid job. But, if that be the case, the whole thing becomes even more reprehensible. In any case, the decision of the Government was either something which offended against all administrative decency or something which was actuated by ulterfor motives at Governmental level. It is all extremely intriguing. The whole thing needs analysing. Let the Minister concerned throw full light on what appears to be a very shady affair.

I hope the Minister in-charge will throw some light on the matter. But, let me anticipate his case. If he pleads that the still head duty has been increased and that this increase will compensate us to some extent for the loss resulting from the abolition of licence fees, he will convince none. Obviously, we could increase the still head duty even without abolishing licence fees and could have, in that case, got much more money for the State Exchequer than we had been getting previously. This would seem beyond all dispute, beyond all argument.

[Chaudhri Hardwari Lal]

Then the Excise Minister will not carry any conviction if he tries to make out, as he well might, that the changes in question will prevent adulteration by the licencees. How can he do, I ask? I agree that a particular licencee will not be paying anything to the Government under the changed policy and he will be ensured a profit of 22 nP. per bottle if he is a wholesaler and 50 nP. if he is a retailer and 72 nP. if he is both. But surely he will have no serious objection to making a little more, through adulterating his stuff, if our supervision over the vends remains what it has been so far. In fact, we can deal with the problem of adulteration, not by abolishing licence fees and by putting into the pocket of licensees money which had been earlier going to the State exchequer, but by devising proper and effective ways of check and supervision. What has been wrong so far, has been our laxity in the matter of supervision.

In fact, in one sector, the changed procedure will only promote adulteration. I refer to foreign liquor, Indian made or imported. It appears that in contravention of the Punjab Excise Rules country liquer vends have also gone in some cases to those who had secured foreign liquor vends. Somebody has already filed a writ petition in this connection. I will not dilate on this because the matter is pending before the highest court in the State. But what is the Government doing after all? It is involving itself and the private citizens of the State in unnecessary litigation, litigation which is bound to cost something to the State Exchequer and litigation which, for all we know, may end against the Government. In any case, the foreign liquor vends have been auctioned as of old. Bids this year are reported to have gone up six or seven times the last year's amount. If these licensees also possess country liquor vends, there will be natural and irresistable temptation for them to adulterate foreign liquor. The whole thing will be so handy. They will have with them country spirit which they will mix with foreign liquor.

The Minister concerned may try to justify the changes in the procedure by saying that lower prices of country liquor which have been made possible by the abolition of foreign liquor will result in reduction of illicit distillation in the State. I submit that he is living in a world of fantasy, if he harbours any such hopes. Everybody knows that those who indulge in illicit distillation are not only some of the habitual drunkards in the rural areas but also persons who live on the income from illicit distillation. The margin between the prices of the two types of liquor will remain substantial even after lowering the prices at regular vends and neither of the two categories of persons which I have just mentioned will see much reason to give up illicit distillation just to fulfil the hopes of our innocent Minister of Excise.

Besides, the Government may not be alble to maintain the low prices which it has fixed for country liquor. The total production of liquor in the Distilleries will not keep pace with the demand which is bound to go up. I have seen reported in the Press an interview ascribed to the Excise and Taxation Commissioner. He is reported to have said that the Government would double the production during the year. If the energies of the Government which earlier we had been led to believe had been directed to doubling the agricultural production in the State, are now to be diverted towards doubling the production of liquor, there will be good reason to place reliance on the Commissioner's views. But the total quantity of molasses which will be available this year will be only half of what was available earlier. The amount of molasses will come down this year from 4½ lakh quintals to 2½ lakh quintals. One does not, therefore, know whether

to rely on what the Commissioner has said or on the figures of the likely amount of molasses which will be available. In any case, if the supply falls short of demand, there is bound to arise black-market in the sale of liquor. With a black-market will naturally go high prices, high unauthorised profits of licensees and certainly a flourishing trade in illicit liquor. There are already signs of black-market and intermediate sellers.

And what becomes of the much advertised and pretentious policy of the Government to introduce prohibition in the State. Low prices will promote drinking orgies rather than prohibition. The Minister concerned may trot out the argument that the degree of alcohol has been reduced from 80 to 60 and this step will be a step in the direction of prohibition. If heargues that way, he will be displaying his total ignorance of special psychology. I hope he keeps himself informed about the things around him. If he does, he should know that there has already occurred a sharp spurt in the sale of country liquor in the principal towns of the State. This indeed will happen everywhere in other towns as also in rural areas. And, Sir, the net result will be greatly increased consumption of alcohol and that too at a time when we should be preparing ourselves for introducing prohibition.

Sir, there is another point. It is criminal at this stage to encourage the use of alcohol. I do not know if the hon. Minister is aware, but I know it for a fact that alcohol is very much in demand for industrial purposes and the Union Government is extremely keen that the consumption of alcohol should be reduced. But here is a Government and here is a Minister who are taking steps to increase the consumption of alcohol. There is an absurd argument............

Minister for Excise, Taxation and Capital : Let the hon. Member atleast declare if he is in favour of prohibition.

Chaudhri Hardwari Lal : I am sorry, I am not in favour of it. But that is a separate question which could be debated here one of these days.

I was submitting, Sir, that there is certainly an absurd argument which is open to the hon. Minister to employ. He can say, "Let the people have their fill before the use of alcohol is totally prohibited." This is certainly an argument and let us see if he employs that. Anyway, if the Government have any policy in view or any purposes to achieve, I am unable to understand that policy or the purposes. To me it seems that it is all a tissue of contradictory policies and an anarchy of purposes. So far as I can see, the changed procedure will neither promote prohibition nor prevent adulteration nor reduce illicit distillation and nor increase the income of the Government.

So far as the income of the Government is concerned, I gave you, Mr. Speaker, the figures and I am quite positive that the total loss will not be less than rupees three crores in one single year. Then prohibition will become more difficult to enforce after the people have been accustomed to the use of liquor. That is what the Government is doing at present. As to adulteration, I have already pointed out that adulteration and illicit distillation will flourish as before, if not more.

I submit, Sir, that the only people who will benefit from the astounding change are a few licencees whom Government has selected on the secret reports of the C.I.D. It is estimated, Sir, that these lucky persons will make atleast a crore of rupees. Even on this price, i.e., the price fixed by the Government, they will make atleast one crore of rupees. It is also being mentioned—and I am sorry to say it is the scandal of the day—that two individuals, Messrs Lal Chand-Kidar Nath, have been adroitly installed as the Liquor Kings of the State. There are some other licencees. But they are their agents or they are benami licence holders. It is suspected that

[Chaudhri Hardwari Lal]
these two esteemed gentlemen have undertaken to share their profits with certain persons.

Sardar Lachhman Singh Gill: Kindly name them.

Chaudhri Hardwari Lal: I at least will not mention their name. Sardar Lachhman Singh Gill might mention their nemes after I have finished.

Sir, if the Government thinks that it has still any reputation to lose-well I have long felt that it has no reputation to lose—but if it thinks that it has any reputation to lose and if it wants to check the drift from scandal to scandal, it must immediately appoint a Committee of the Legislators representing both the sides of the House to examine the whole matter which has assumed, as I was pointing out, Sir, the shape of a crying scandal. If the hon. Minister is sure that their bonafides are beyond question, he should not fear the proposed Committee. After all, the Report of the Committee in that case will only serve to remove the air of current suspicions. If the Government feels that its excise policy is is sound, it should have no hesitation whatsoever in presenting it for a detailed and critical examination by the Committee that I have suggested. In fact, Sir, the Minister will only create difficulties for the Government, he will arouse further suspicion and intensify suspicions, if he insists in resisting the demand for the appointment of the Committee that I have suggested.

Thank you very much.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the procedure of disposal of country liquor vends introduced from this year and its effects be discussed.

श्री राम किशन (जालन्धर शहर, उत्तरपूर्व) : स्पीकर साहिब, मुझे इस बात का इन्तहाई दुःख है कि गवर्नमैंट ने जो लिकर के सम्बन्ध में पालिसी एडाप्ट की है, इसकी मैं मुखालिफ़त करने के लिए खड़ा हुआ हूं । जहां तक इस पालिसी का सम्बन्ध है मैं इसे इस नुक्तानिगाह से देखना चाहता हूं कि इस सम्बन्ध में गवर्नमैंट की जो नैशनल पालिसी है, जो नैशनल प्रोग्राम है उस को देखते हुए गवर्नमैंट का यह कदम हमें प्रोहिबिशन की तरफ़ ले जाने वाला है या हमें इस उद्देश्य से बहुत दूर ले जाने वाला है ।

श्री अध्यक्ष : कामरेड साहिब, आप कितना टाइम लेंगे ? [(*Addressing Shri Ram Kishan*) May I know how much time will the hon. Member take ?]

श्री राम किशन : दस, बारय, पंद्रह, जितने मिनट आप इजाज़त देंगे ।

श्री अध्यक्ष : तो आप दस मिनट में अपनी बात ख़त्म कर लीजिए । (Then the hon. Member may please finish his speach in ten minutes.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਦਸਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੰਨੇਰੀ ਉਗਲ ਦੇਣੀ ਹੈ ।

श्री राम किशन : तो स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि ज्यूं ज्यूं मैंने इस सारी चीज़ को स्टडी किया है मैं इस नतीजे पर पहुंचा हूं कि गवर्नमैंट की यह है जो पालिसी It is a negation of the policy towards prohibition, negation of Article 47 of the Constitution of India and its Directive Principles (*Cheers from the Opposition*). गवर्नमैंट का यह जो स्टैप

है इसको मैं negation of the struggle for the independence of the country under the leadership of Gandhiji समझता हूं । स्पीकर साहिब, मैं इस सरकार की इस पालिसी को कांग्रेस के 72 साल के सारे के सारे इतिहास के, जिसमें इस संस्था ने नशाबन्दी के लिए लड़ाई लड़ी, विरुद्ध समझता हूं । (*Cheers from the Opposition*) स्पीकर साहिब, मैं गवर्नमैंट की इस पालिसी को अगेंन्सट दी फंडामैन्टल्ज़ आफ दी कांग्रेस हिस्टरी समझता हूं । इसलिए मैं पूरे ज़ोर के साथ, मारेल और कान्शीएंस प्वायंट आफ व्यू से इस पालिसी की मुखालिफत करने के लिए खड़ा हुआ हूं ।

स्पीकर साहिब, मैं ने उस दिन भी इस सम्बन्ध में अपने विचार हाऊस के सामने रखे थे और आज फिर पूरे ज़ोर के साथ अपने विचारों को यहां पर पेश करना चाहता हूं । खास तौर पर तीन चार बातों की तरफ आप की, आप की मार्फत मनिस्टर साहिब की, मनिस्टर साहिब की मार्फत और आप की मार्फत सारे हाऊस की और गवर्नमैंट की तवज्जो इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि यह एक ऐसा सवाल है जिस पर हमें इस बात को सोचना होगा कि आया यह हमारी नैशनल पालिसी को जिसे हमने अपनी सैकंड फाईव इयर प्लैन में रखा था, जिसे हमने तीसरी फाईव इयर प्लैन के आब्जैक्टिव्ज़ में रखा था, नुक्सान पहुंचाने वाली है या कि उसको पूरा करने की तरफ ले जाने वाली है ।स्पीकर साहिब, जिस नुक्ता निगाह से भी मैं देखता हूं उसी नुक्ता निगाह से मैं इसी एक नतीजे पर पहुंचता हूं कि गवर्नमैंट की यह पालिसी एक गलत पालिसी है । (आपोज़ीशन की तरफ से प्रशंसा) मेरे पास प्रोहिबिशन के सम्बन्ध में इन्क्वायरी कमेटी की रिपोर्ट मौजूद है । सन् 1954 के अन्दर प्लैनिंग कमिशन ने एक प्रोहिबिशन इन्क्वायरी कमेटी बैठाई थी । उस कमेटी की कुछ यूनैनीमस रिकमैंडेशन्ज़ थीं । उन रिकमैंडेशन्ज़ के ज़रिए, स्पीकर साहिब, मैं मुख्तलिफ चीज़ों की तरफ आप की मार्फत गवर्नमैंट की तवज्जो दिलाना चाहता हूं । उस रिपोर्ट के सफा 49 के अन्दर कमेटी ने इस बात की सिफारिश की थी कि जब तक सारे देश के अन्दर पूरे तौर पर प्रोहिबिशन न हो जाए तब तक सभी स्टेट गवर्नमैंट्स चार पांच खास खास बातों की तरफ ध्यान देंगी और अमल करेंगी।स्पीकर साहिब, इस वक्त मैं उन सभी चीज़ों में नहीं जाना चाहता लेकिन उन में से दो एक बातों की तरफ खास तौर पर आप का ध्यान दिलाना चाहता हूं । उसमें उन्होंने कहा था कि तमाम स्टेट गवर्नमैंटस इस बात की तरफ तव्जजो दें.....

Mr. Speaker: I think, we should close discussion on this issue at 2.30 P.M.

श्री राम किशन : जब मैं इन दोनों चीज़ों को देखता हूं तो इस नतीजे पर पहुंचता हूं कि जहां तक शराब की कुआंटिटी का सम्बन्ध है वह पहले की निसबत अब ज़्यादा सप्लाई की जा रही है और जहां तक दुकानों की तादाद का सम्बन्ध है वह भी पहले की निसबत बढ़ाई जा रही हैं । इस सिलसिले में, स्पीकर साहिब, आप के द्वारा सरकार का ध्यान एक बात की तरफ दिलाना चाहता हूं । सितम्बर, 1925 के अन्दर जब हमारा देश गुलाम था, जब सेन्टरल असैम्बली के अन्दर अफीशियल मेम्बरज़ की मेजारिटी थी, तब एक रेज़ोल्यूशन पास किया गया था और वह रेज़ोल्यूशन सेंटरल असैम्बली के अन्दर 30 वोटों की अक्सरीयत

[श्री राम किशन]

से पास हुआ था। इस प्रस्ताव के ज़रिये गवर्नमैंट की तवज्जोह इन बातों की ओर दिलाई गई थी

(i) The number of liquor shops in rural and urban areas should be progressively reduced ;
(ii) A proportionate reduction should be effected in the quantity of supply of liquor to the shops.

उस में यह कहा गया था कि सैंट्रल लेजिसलेटिव एसेम्बली गवर्नर जनरल को रिकमेंड करती है कि गवर्नमैंट रफ़्ता रफ़्ता ईण्डीयन एक्साइज़ एक्ट को चेंज करे। और उस प्रस्ताव के दूसरे पार्ट में यह कहा गया था कि यह सैंट्रल लेजिसलेटिव एसैम्बली गवर्नर जनरल को यह सिफ़ारिश करती है कि वह स्टेट गवर्नमैंटस को हदायत जारी करे कि वे इस तरह के स्टेपस उठाएं जिन से शराब की खप्त कम हो और इस के लिए स्टेट एसेम्बलीज़ के जो इलेकटिड मैम्बर हों उन को यह अख्तियार हासिल हो कि वह शराब के ठेके की दुकानों को चैक कर सकें और जो शराब की दुकाने हों वह थोड़ी से थोड़ी हों। और इस तरह के कदम उठाए जाएं जिन से शराब की खप्त कम हो जाए। स्पीकर साहिब, यह रैज़ोल्यूशन उस वक्त पास किया गया था जब यहां पर अंगरेज़ों की हकूमत थी और जब सैंट्रल लैजिस-लेटिव एसेम्बली में अफ़ीशियल मेम्बर्ज़ की मैजारिटी थी, उस ज़माने में यहां इस तरह से किया गया था लेकिन आज जबकि हमारा देश आज़ाद है तो आप देख रहे हैं कि यह सरकार उस पालिसी की नगेशन करने जा रही है जो हम ने महात्मा गांधी के नेतृत्व में बनाई थी और उस पालिसी पर अमल कराने के लिए अंगरेज़ सरकार के साथ लड़ाई की गई थी, और कितनी देर तक हमें इस स्ट्रगल को जारी रखना पड़ा था। उस वक्त कांग्रेस पार्टी ने जो तामीरी प्रोग्राम बनाया था उस में जो 11 प्वायंटस रखे गए थे उन में से एक प्वायंट यह था कि जहां तक शराब का सम्बन्ध है सायंटेफिक और मेडीकल प्वायंट आफ वियू को छोड़ कर बाकी इस का इस्तेमाल बन्द कर दिया जाए। स्पीकर साहिब, मैं आप को याद दिलाना चाहता हूं कि मार्च, 1931 के अन्दर जब महात्मा गांधी और लार्ड इर्वन का पैक्ट हुआ था तो उस वक्त महात्मा जी ने लार्ड इर्वन को कहा था कि इस पैक्ट के अलावा उन को और उन की पार्टी को यह हक हासिल होगा कि वह शराब की दुकानों पर पिकटिंग करने के लिए अपने वालंटियर्ज़ भेज सकेंगे और लार्ड इर्वन को उन की यह शर्त माननी पड़ी थी हालांकि इस से गवर्नमैंट के रैवेनियू में बड़ा घाटा पड़ता था। इस के बाद महात्मा जी ने सिवल डिसओबीडियंस मूवमेंट वापिस ली थी। महात्मा जी ने हिन्दुस्तान के मुस्तकबिल के लिए यह चीज़ की थी। और लार्ड इर्वन को पार्लीयामेंट में इस बारे में एलान करना पड़ा था और महात्मा जी की शर्त को मानना पड़ा था लेकिन आज यह देख कर बड़ा दुःख होता है जब हम देखते हैं कि जिस उद्देश्य के लिए हम चले थे कि हम ने यहां प्राहिबशन लागू करनी है, उस की पूर्ती के लिए बजाए हम शराब की खप्त को थोड़ा बहुत रोकने में सफल होने के हम इस के उल्ट चल रहे हैं क्योंकि सरकार की मौजूदा पालिसी से इस की खप्त ज्यादा होगी। इस से साफ़ जाहिर है कि हम प्रोहिबशन की अपनी पालिसी के खिलाफ़ जा रहे हैं। बजाए प्रोहिबशन लागू करने के हम शराब की सेल खुली कर रहे हैं और बढ़ा रहे हैं क्योंकि हम देखते हैं कि जालंधर, लुधियाना और बाकी दूसरे शहरों

में शराब खरीदने वालों की कतारें लगी होती हैं। इस से आप अन्दाज़ा लगा सकते हैं कि सरकार की यह पालिसी कहां तक प्रोहिबशन लाने में कामयाब होगी। 1925 में सर बोस्सल बेक ने जो उस वक्त गवर्नमैंट आफ इण्डिया के फिनान्स मिनिस्टर थे सैंट्रल लैजिस्लेटिव एसेम्बली के अन्दर एक ब्यान दिया था जिस में उन्होंने कहा था कि इंगलैंड और हिन्दुस्तान में तब तक शराब की खप्त कम नहीं हो सकेगी जब तक इस की कीमत कम रहेगी। उन के कहने का मतलब यह था कि अगर हम यह चाहते हैं कि शराब की खप्त कम हों तो हमें इस की कीमत को कम नहीं करना चाहिए। उन्होंने कहा था कि अगर हम हिन्दुस्तान में प्रोहिबशन लाना चाहते हैं तो हमें सारे इंडियन एक्साइज़ एक्ट को बदलना होगा। इस लिए मैं बड़े अदब से और बड़ी नम्रता से मिनिस्टर साहिब से कहना चाहता हूं कि बराए खुदा इस पालिसी को रिवाईज़ कीजिए।

स्पीकर साहिब, अभी इसी मामले पर भुवनेश्वर में एक रेज़ोल्यूशन के सम्बन्ध में हम ने जब डिसकशन की थी और जनवरी के महीने में सारे चीफ मिनिस्टर्ज़ ने उस में भाग लिया था और जिस में भारत के होम मिनिस्टर श्री गुलज़ारी लाल नन्दा भी मौजूद थे तो वहां इस बारे में सोच विचार किया गया था कि प्रोहिबशन के बारे हमें क्या पालिसी अख्तियार करनी चाहिए तो वहां यह फैसला हुआ था कि इस बारे में सारे हिन्दुस्तान में यूनीफार्म पालिसी होनी चाहिए और यूनीफार्म पालिसी अपनाने के लिए यह ज़रूरी है कि इस बारे में जो टेक चन्द कमेटी गवर्नमैंट आफ इण्डिया ने बिठाई हुई है जब तक उस की रिपोर्ट न आ जाए उस वक्त तक किसी भी स्टेट को इस बारे में उस की जो मौजूदा पालिसी है उस को बदलना नहीं चाहिए और उसी पर चलते रहना चाहिए और अगर कोई तबदीली करे भी तो वह प्रोहिबशन लागू करने के लिए लाई जाए। आप को, स्पीकर साहिब मालूम है कि महाराष्ट्र की गर्वनमैंट ने इस बारे में एक कमेटी बिठाई थी जिस के चेयरमैन श्री नायक थे। उस कमेटी ने प्रोहिबशन के सम्बन्ध में रूल्ज़ रिलेकस करने की कोशिश की थी लेकिन इस पर सैंटर के होम मिनिस्टर ने ओबजेक्ट किया था। लेकिन इस के बावजूद हमारी पंजाब सरकार ने अपनी जो इस सम्बन्ध में पालिसी थी उस को बदल दिया है जिस से पंजाब के शहरों में और गांवों में बड़ी बदनामी हुई है। फिर जिस तरीके से यहां अब ठेके दिए गए हैं उस से एक नई फेवर्ड क्लास पैदा की गई है और इस का नतीजा यह हुआ है कि एक नए तरीके से इस की बलैकमार्किट होने लगी है। इस चीज़ का ज़िक्र इस हाउस में भी किया गया है कि यह सारा सिलसिला सिर्फ दो आदमियों के लिए चलाया गया है। कल ही आप ने अखबारों में पढ़ा होगा कि गवर्नमैंट आफ इण्डिया अब यह सोच रही है कि किस तरह से मनापोलिस्टस को खत्म किया जाए लेकिन हम यहां इस तरह से कई आदमियों की मनापोली कायम कर रहे हैं जो कांग्रेस के असूलों और कांग्रेस की पालिसी के खिलाफ जाते हैं। इस लिए, स्पीकर साहिब, मैं आप की मार्फत मिनिस्टर साहिब से अर्ज़ करना चाहता हूं कि वह इन सारी चीज़ों को देखें कि किस तरह से शराब की खप्त बढ़ रही है। जहां तक उस चीज़ का ताल्लुक है जिस का उस दिन यहां पर ज़िक्र किया गया था इस से भी पता चल सकता है कि हमारी पालिसी किस तरह से चल रही है जब हम देखते हैं कि जो शराब के तैयार करने वाले हैं उन को मोलेसिज़ कितने सस्ते दामों पर दिया जा रहा है। इन सारी चीज़ों से मैं समझता हूं कि कांग्रेस की सारी पालिसी ओन ट्रायल है, हमारी कान-

[श्री राम किशन]

स्टीचूशन की धारा 47 औन ट्रायल है और कांग्रेस गवर्नमेंट की प्रोहिबशन की पालिसी औन ट्रायल है । इस लिए मैं कहता हूं कि या तो गवर्नमेंट यह एलान कर दे कि वह प्रोहिबशन के खिलाफ है और यह अपनी पहली पालिसी को छोड़ देना चाहती है या यह इस पुरानी पालिसी पर पूरे जोर से अमल करे। अगर यह परोहिबशन करना चाहती है तो इस को अपनी पहली पालिसी को नहीं बदलना चाहिए। लेकिन गवर्नमेंट ने तो यहां एक अजीब हालत पैदा कर दी है जिस से मैं समझता हूं कि प्रोहिबशन की पालिसी की नगेशन की जा रही है और एक नई प्रिविलेजड क्लास पैदा हो रही है। हम हैरान हैं कि किस तरह से सरकार इन सारी चीज़ों को डाइजैस्ट कर के यह नई पालिसी अपना रहा है। क्या हम यह भूल सकते हैं कि आज़ादी की लड़ाई लड़ते समय हम लोगों को इस के लिए तैयार करते रहे हैं और इसके लिए हम ने सारे हिन्दुस्तान की कानशेन्स को रेज़ किया था जिस से सारे हिन्दुस्तान में जागृति आई थी। इस लिए, स्पीकर साहिब, मैं आप की मार्फत बड़े अदब के साथ और बड़ी नम्रता के साथ मिनिस्टर साहिब से कहना चाहता हूं कि अभी इस पालिसी को बन्द किया जाए और पहले हमारी जो पालिसी इस बारे में थी उसी को अपनाया जाए जब तक कि टेक चन्द कमेटी की रिपोर्ट पेश नहीं हो जाती। इस सम्बन्ध में एक एक्सपर्टस कमेटी बिठाई जाए जिस में एसेम्बली के कुछ मेम्बर्ज़ भी हों। वह कमेटी देखे कि 1954 के बाद जो एक प्रोहिबशन इन्क्वायरी कमेटी बिठाई थी उस की रिपोर्ट को देखें और इस बारे में जो होम मिनिस्टरी की तरफ से सरकुलर्ज़ जारी होते रहे हैं उन तामम को देखें कि गर्वनमैंट आफ इण्डिया क्या इस सम्बन्ध में कह रही है और यहां शराब की कितनी कनज़म्पशन हुई है। वह इन तमाम चीज़ों को देखें।

सारी बातों को देख कर गवर्नमैंट अपनी पूरी पालिसी का एलान करे। इस तरह से यह सवाल हल हो सकेगा। इन लफ्ज़ों के साथ मैं बैठता हूं। मैं गवर्नमैंट की नई पालिसी को सपोर्ट नहीं कर सकता।

2-00 p.m

ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਦਸੂਆ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਲਗਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਬੋਲਣ ਲਗੇ ਕੁਝ ਝਾਕਾ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਬਜੈਕਟ ਜੋ ਅਜ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਹ ਬੜਾ ਇੰਟ੍ਰੈਸਟਿੰਗ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਮੈਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸੈਂਟੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਵੈਸੇ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੈਂਟੀਮੈਂਟਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਇਕ ਗਲ ਚਲ ਪਈ ਕਿ ਨਸ਼ਾਬੰਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਬਸ ਉਸ ਨੂੰ ਆਟੋਮੈਟੀਕਲੀ ਪਰੀਚ ਕਰਦੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਤਜਰਬਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਥੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਖਾਸ ਜਗਾ ਤੇ ਡਰਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਕੇਰਾਲਾ ਵਿਚ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਲਿਸਿਟ ਡਿਸਟੀਲੇਸ਼ਨ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਆਪਣੀ ਪਾਲਸੀ ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਕੇਰਾਲਾ ਵਿਚ ਟੌਡੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਤੇ ਹਜਾਰਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਗਏ, ਇਲਿਸਿਟ ਡਿਸਟੀਲੇਸ਼ਨ ਵਧ ਗਈ। ਅਗਰ ਵਰਲਡ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਟ੍ਰਾਈ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਹੋਟਲ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਰੋਟੀ ਮੁਫਤ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਰਾਤ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਣੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪੈਸੇ ਰੋਟੀ ਮੁਫਤ ਮਿਲਣ ਤੇ ਬਚਣੇ ਉਹੀ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਇਕਠੀ ਹੀ ਪੀ ਲੈਣੀ। (ਹਾਸਾ) ਰੂਸ ਵਿਚ ਰੈਵੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਾਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਬਾਈ ਬੁਲੇਟ ਅੰਡਰ ਦੀ ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੇ ਜੋ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਕ ਅਮਰੀਕਨ ਰਾਈਟਰ ਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ 'ਸਿਨ ਐਂਡ ਸਾਇੰਸ' ਲਿਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਇੰਟੀਫੀਕਲੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਪਹਿਲਾ ਸਟੈਪ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਕੀਮਤ ਘਟ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾ ਦੇਣੀ। ਮਗਰ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਸਾਇੰਟੀਫਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਕੀਮਤ ਘਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਲਕਿ ਕੀਮਤ ਇਸ ਲਈ ਘਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਇਲਿਸਿਟ ਡਿਸਟੀਲੇਸ਼ਨ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਬੋਤਲ ਦਾ ਮੁਲ 25 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 7 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂਜੋ ਲੋਕ ਦੇਸੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਖਰੀਦਣ, ਠੇਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੀਆ ਕਰਨ। ਚੌਧਰੀ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕੀਮਤ ਘਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 3 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਇਕ ਵਿਹਲੜਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਅਤੇ ਕਲਾਸਲੈਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਹਨ। ਮਗਰ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਨਾਲ ਇਕ 15—20 ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹੜਪ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 70 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਫੀ ਬੋਤਲ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਠੇਕੇਦਾਰ ਕੋਈ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਖੁਦ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਅਗੇ ਕਾਰਿੰਦੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 70 ਪੈਸੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ 40—50 ਰੁਪਏ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰਖ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਹ 70 ਪੈਸੇ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ, ਢਾਈ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਨਾਫਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ 1400—1500 ਬੋਰੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਸੈਨਸਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਦੀ ਲਾਗਤ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਬੋਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਬਲੈਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਇਕ ਠੇਕੇ ਤੇ ਹਫਤੇ ਦਾ ਕੋਟਾ ਅਜ ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ 100, 100 ਬੋਤਲਾਂ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਫਤੇ ਦਾ ਕੋਟਾ ਤਿੰਨਾ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਗਾਹਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਠੇਕੇਦਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਤਾਂ ਮੁਕ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਚਾਹੀਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਚਲੇ ਜਾਉ 10 ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਬੋਤਲ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 100 ਗਜ਼ ਤੋਂ ਵੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ 20 ਬੋਤਲਾਂ 10 ਰੁਪਏ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਦਾ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਠੇਕਿਆਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰਖੇ ਜੋ ਦੇਖਣ ਕਿ ਕੋਈ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਥੇ ਇਕ ਰਜਿਸਟਰ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬੋਤਲ ਦੇਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਸਖਤ ਕਰਾਏ ਜਾਣ। ਇਕ ਵੇਲੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬੋਲਤ ਤੋਂ ਵਧ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਠੇਕਿਆਂ ਤੇ ਵਧੀਆ ਸ਼ਰਾਬ ਮਿਲੇ। ਲਾਈਸੈਂਸਿਜ਼ ਆਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ। (ਘੰਟੀ) ਸਿਰਫ ਪਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਫਿਰ ਇਹ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਲੁਕ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਕਲ ਲਾਬੀ ਵਿਚ ਦੋ ਸਜਨ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਕਹਿਣ ਲਗਾ 'I have never tasted' ਦੂਸਰਾ ਕਹਿਣ ਲਗਾ 'You take so much' ਪਹਿਲੇ ਸਜਣ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਇਹੀ ਤਾਂ ਗਲ ਹੈ। ਮੈਂ 'ਟੇਸਟ' ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ 'ਗਲਪ' ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲੇਂ ਆਪਣੇ

[ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ]

ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਢਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । I am for prohibition., ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਪਰੋਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਬਸ ਜੀ ਦੋ ਚਾਰ ਮਿਨਟ ਹੋਰ ਦਿਉ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਬੋਲਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ। (ਵਿਘਨ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਡੀ ਸਬਸਟੈਂਸ਼ਲ ਗਲ ਤਾਂ ਆ ਗਈ ਹੈ। (He has already put forth his substantial arguments.)

ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ :ਨਹੀਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ। We are poisoning the people. ਜਿੰਨੀ ਸ਼ਰਾਬ ਠੇਕਿਆਂ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੈਚੁਰੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਵਰ ਡੀਜ਼ੀਜ਼ਿਜ਼, ਵਿਟਮਨ ਬੀ ਦੀ ਡੈਫੀਸ਼ੈਂਸੀ, ਕੈਂਸਰਸ ਡੀਜ਼ੀਜ਼ਿਜ਼ ਅਤੇ ਟੀ. ਬੀ. ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਟੀ. ਬੀ. ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 2—3 ਲਖ ਓਪਨ ਕੇਸਿਜ਼ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਐਲਕੋਹਲਿਜ਼ਮ ਵੀ ਹੈ । ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਰਾਬ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਮਾਲਟਿਡ ਵਿਸਕੀ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ। ਫਿਰ ਮਾਲਟ ਕੋਈ ਮਹਿੰਗਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਸੰਤਰਾ ਮਾਲਟਾ ਆਦਿ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਤਾਂ ਐਲ-ਕੋਹਲ ਵਿਚ ਅਸੈਂਸ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੇਬਲ ਬਲੈਕ ਨਾਈਟ ਅਤੇ ਸੋਲਨ ਦੇ ਲਾਕੇ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਲ 40 ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਲਟ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵੀ ਹਮੀਰੇ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਰੂਲ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 'Nothing less than malted alcohol' ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਾਰਡ ਅਲਕੋਹਲ ਡਿਸਕਰੇਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਈਨਜ਼ ਅਤੇ ਲਾਈਟ ਲਿਕਰਜ਼ ਇੰਟਰੋਡਿਊਸ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਸਾਹਮਣੇ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ)

श्री बाबू दयाल : जनाब, मुझे कब वकत दिया जाएगा? (विघन)

डा० जगजीत सिंह स्काटलैण्ड छोटा सा मुल्क है लेकिन वहां पर जितना भी फारेन एक्सचेन्ज कमाया जाता है वह शराब से कमाया जाता है। लोग अच्छे अच्छे फलों की तो वाइन बना लेते हैं और जो गले सड़े फल हैं उनकी शराब तैयार करते हैं। लाइसैंस लोगों को मिले हुए हैं और घरों में डिस्टलरीज़ हैं। फिर एक जगह एक डिपो पर अपनी अपनी शराब जमा करते हैं और फिर वहां पर स्टैंडर्डाइज़ेशन की जाती है, ब्लैक एंड वाइट, गोल्ड कायन, ओल्ड स्मगलर्ज़, टू हारसिज़ वगैरा का नाम देकर एक्सपोर्ट की जाती है।

हमारे यहां भी फ्रूट इतना ज्यादा होता है कि हम उसे ज़ाया कर देते हैं। खरबूज़ा इस कदर पैदा होता है लेकिन हम इसे ज़ाया कर देते हैं। जब आम का मौसम आता है तो लाखों मन आम ज़ाया हो जाता है। इस लिए मेरा यह सुझाव है कि इन सब फलों को फरमेंट करके वाइन बनाई जाए और इसे एक्सपोर्ट करके फारेन एक्सचेंज कमाया जा सकता है। यह सरकार कहती है कि हम खांड के एक्सपोर्ट से फारन एक्सचेंज कमाते हैं लेकिन मैं दावे से कहता हूं कि अगर आप इन फलों की वाईन तैयार करके एक्सपोर्ट करें तो इस

से कहीं ज्यादा फारेन एक्सचेंज कमा लेंगे। शराब भी अच्छी तैयार हो जाएगी और लोगों की सेहत भी अच्छी हो जाएगी। और यह डीसेंट मैथड होगा। मैं, स्पीकर साहिब, आप का शुक्रिया अदा करता हूं कि आपने वक्त दिया है कि मैं अपने ख्याल रख सकूं।

मैं ने आखिर में यह अर्ज करनी है कि प्राहिबशन की पालिसी को रीव्यु करने के लिए एक कमेटी बनाई जाए जिसमें सायंटिफिक नालेज रखने वाले और एक्सपर्ट लिए जाएं ताकि वह गवर्नमेंट को गाइड कर सकें। और इस स्कीम को अच्छी तरह से लागू करवा सकें।

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : स्पीकर साहिब, यह जो रेजोल्यूशन पेश हुआ है मैं इस की हमायत करता हूं कि प्रोहिबशन होनी चाहिए। लेकिन मुझे यह देख कर ताज्जुब हुआ है कि जो शराब पीते हैं उन्हों ने इसकी मुखालफित की है :—

खुद मियां फजीहत
दीगरां रा नसीहत"

इन्हों ने गवर्नमेंट की नीयत पर शक किया है। लेकिन इस बात को ध्यान में नहीं रखा और न ही इस बात की प्रशंसा की है कि गवर्नमेंट ने कितना बढ़िया इन्तजाम किया हुआ है कि इतने अच्छे हाथों में यह महकमा दिया है कि जो न खुद पीता है न उसका कुन्बा और न उसके पड़ोसी पीते हैं। हाउस के अन्दर जिन लोगों ने मुखालफित की है उन्हें इस मन्त्री जी से सबक लेना चाहिए कि जिन के हाथ में वह चीज हो वह कतई इस्तेमाल न करते हों, हम क्यों इस्तेमाल करें (प्रशंसा)।

बड़े ताज्जुब की बात है कि चीफ मिनिस्टर साहिब के लड़कों का तो फौरन नाम ले लेते हैं कि इन्होंने कोल्ड स्टोरेज खोला या सिनेमा बना लिया लेकिन यह किसी ने नहीं कहा कि देखिए ऐसा मिनिस्टर है जिसके पास सारे पंजाब की शारब है लेकिन न उसकी कोई अपनी रीफाइनरी है न शराब खाना है न कशीद करने का सामान। उसके बच्चे नहीं पीते, न खुद पीता है और दोस्तों को भी मना करता है। मुझे अफसोस है कि आपोजीशन के दोस्त कभी सच्चाई की बात करने को तैयार नहीं होते। गवर्नमेंट की नीयत को एप्रीशियेट नहीं करते।

गवर्नमेंट ने जो तरीका अख्तियार किया है वह बढ़िया है। स्पीकर साहिब, ताज्जुब है कि किसी मेम्बर ने कोई सुजैशन नहीं दी कि क्या तरीका करें इस को बन्द करने का। जैसे कि मैंने रिसपांसिबिलिटी ली है कि न मैं खुद पीता हूं और लोगों को बन्द करता हूं और न कुन्बा इस्तेमाल करता है और दोस्तों में भी प्रचार करता हूं कि शराब न पीएं, फिर जहां पर पता लगे पकड़वाता हूं सजा दिलाता हूं। (प्रशंसा) इसी तरह इन्हों ने कोई रिस-पांसेब्लिटी अपने ऊपर नहीं ली। यह लोगों के नुमाइन्दे हैं और कोसते गवर्नमेंट को हैं। खुद कुछ नहीं करते (बिलि) सबजेक्ट लम्बा था पर आपका हुकम मानता हूं।

Mr. Speaker : The sitting is extended upto 3-30 P. M.

एक्साइज, टैक्सेशन तथा राजधानी मन्त्री (श्री राम सरन चन्द मित्तल) : यहां पर, स्पीकर साहिब, बहादुरगढ़ के माननीय सदस्य ने जोर शोर से कहा कि मन्त्री इस बात की

[एक्साइज टैक्सेशन तथा राजधानी मंत्री]
तरदीद करेंगे लेकिन मैं यह कहने से नहीं झिजकता कि कई लोगों पर शराब के लफज़ से ही असर हो जाता है, नशा आ जाता है और ऐसी ऐसी बातें करते हैं। (हंसी)

मेरे दोस्त कामरेड राम किशन ने तकरीर की और जो कुछ उन्होंने कहा वह रिपीट ही किया जो पहले एक मौका पर कह चुके हैं। इन्होंने दरसाया है कि प्रोहिबिशन को स्करैप कर दिया जाए। मैं नहीं चाहता था कि प्रोहिबिशन के ऊपर कुछ कहूं क्योंकि जो डिसकशन थी वह अलाटमेंट आफ लाइसेंसिज़ और प्रोसीजर के बारे में थी लेकिन इन्होंने प्रोहिबिशन का जिक्र किया है इसलिए कुछ कह दूं। अगर खामोश रहूं तो लोग गलत समझने लगेंगे। प्रोहिबिशन की पालेसी गवर्नमेंट की तै शुदा पालिसी है। हमारी पार्टी के मैम्बर कामरेड राम किशन ने कांग्रेस आइडियल्ज़ और भुवनेश्वर का रेजोल्यूशन और महात्मा गांधी जी की सट्रगल फार फ्रीडम में पिकटिंग के बारे में कहा और हवाला दिया। और इस लिये इस सूबे में जो इस साल नई स्कीम और नया मैथड एडाप्ट किया गया है उसको स्करैप किया जाए। इसके बारे में जो उन्हें गलतफहमी है उसके बारे में मैं दो चार शब्द कहना चाहता हूं।

कानस्टीच्यूशन आफ इंडिया और कांग्रेस आइडियोलोजी के मुताबिक प्रोहिबिशन को लागू किया जा रहा है इस बात का एलान कई बार किया जा चुका है। गवर्नमेंट की तरफ से भी, चीफ मिनिस्टर साहिब की तरफ से, डाक्टर गोपी चन्द जी की तरफ से और मेरी तरफ से भी इस बात का जगह जगह पर एलान किया जा चुका है कि हमारी पालिसी प्रोहिबिशन की है। प्रोहिबिशन की पालिसी के मुताबिक हम ने रोहतक डिस्ट्रिक्ट के अन्दर कम्पलीट प्रोहिबिशन कर रखी है। वहां के माननीय सदस्य चौधरी हरद्वारी लाल जी ने इस के बारे में नहीं बताया।

चौधरी हरद्वारी लाल : फेल हो गई है।

मन्त्री : मुझे खुशी है कि आज बहादुरगढ़ के माननीय सदस्य ने कहा है कि पालिसी फेल हुई है।

सन् 1962 में यह सवाल आया था कि प्रोहिबिशन को एक्सटेंड किया जाए। उस वक्त चीफ मिनिस्टर साहिब ने यह फैसला किया था कि एक डिस्ट्रिक्ट में ही नहीं बल्कि तमाम पंजाब में ही लागू किया जाए और इस के लिये तमाम लोगों की राय ली जाए यानि रैफरैंडम इस बात का किया जाए कि प्रोहिबिशन एक दम लागू किया जाए या बाई स्टेजिज़ लागू किया जाए।

यहां पर $5\frac{3}{4}$ करोड़ रुपए के घाटे का सवाल नहीं है। सवाल तो यह है कि अगर ऐसा न किया जाये तो क्या इस से प्रोहिबिशन होगी भी? (सरदार लच्छमन सिंह गिल द्वारा विघ्न।) घबराइये नहीं मैं आप की बात पर ही आता हूं। यहां पर एक बात का यह भी जिक्र किया गया कि नैशनल एमरजैंसी होती तब कह सकते थे कि फंडज़ की ज़रूरत है। मगर असल बात यह नहीं है। हम चाहते हैं कि प्रोहिबिशन जल्दी से जल्दी कामयाब हो। इस लिये हम ने राजस्थान, यू.पी. और हिमाचल में चिट्ठियां लिखीं कि हमने प्रोहिबिशन के मुतअल्लिक एक फारमूला तैयार किया है अगर आप इस में हमारे साथ शामिल होना चाहते हैं तो आप हमें इत्तलाह दें। इस के मुतअल्लिक हमारी सरहद के साथ जितनी भी

सटेट्स लगती हैं हम ने इन सब को लिखा। हम ने इन को यह भी लिखा कि जो हमारी सरहदों के साथ एरिया लगता है हम इस के साथ साथ 10 मील की एक डराई बैल्ट भी बनाने के लिये तैयार हैं अगर वह अपने यहां प्रोहिबशन के प्रोग्राम चालू करना चाहें और उनसे यह भी उम्मीद की गई कि अगर हम प्रोहिबशन चालू करें तो वे अपने इलाके में हमें दस मील ड्राई बैल्ट दे देवें। यह हम ने इन तीन सटेट्स को इस पालिसी में हाथ बटाने के लिये लिखा था। हमारे लिखने के बावजूद भी हमें इन स्टेट्स से कोई जवाब नहीं मिला। इस के अलावा दिल्ली में भी हमारी एक मीटिंग हुई। इस मीटिंग के प्रधान स्वर्गीय श्री दातार थे। पंजाब को मैं और मेरे बजुरग माननीय डाक्टर गोपी चन्द भार्गव ने रैप्रीजैंट किया तो हम ने अपना यह फारमूला उनको पेश किया। यह मामला हमारे होम मिनिस्टर श्री लाल बहादुर शास्त्री जी से भी डिस्कस हुआ मगर उस वक्त नैशनल एमरजैंसी एनाऊंस हो चुकी थी। इस लिये हम इस मामले को उस वक्त सैटल कर नहीं पाये। अब यह बात कि हम ने प्रोहिबशन के मुतअल्लिक क्या पालिसी अख्तियार की है यह सवाल तो आपके सामने है। आप चाहे कुछ भी कहें मगर वाक्यात के मुताबिक आप जानते हैं कि जो पालिसी हमने अख्तियार की है इससे ज़ाहिर है कि हमारी कोशिश यह है कि जल्दी से जल्दी शराब-बन्दी की पालिसी पर अमल किया जाये। ढिल्लों साहिब भी हंस रहे हैं। मैं समझता हूं कि वह भी हमारी बातों से कनविंस हो गये हैं। अब सवाल यह है कि हम शराब सस्ती क्यों बेचते हैं, आमदन क्यों नहीं करते। मेरी अर्ज़ है कि हम ने इल्लिसिट लिकर के ड्रमों के ड्रम पकड़े हैं। रेट्स के गिरा देने से जो सेल इल्लिसिट लिकर की होती थी वह अब बन्द हो जायेगी। अगर हम यही कीमत रखते हैं या इसे बढ़ा देते हैं तो सरकार को तो जो पहले ठेकेदार देते हैं वह तो देंगे ही मगर इस से कुरप्शन बढ़ेगी और ज्यादा मुनाफा ठेकेदार को होगा। आप जानते हैं कि यह लोग आज किस तरह से इतनी शानो शोकत के साथ रहते हैं। आखिर यह पैसा आता कहां से है ? यही तो इल्लिसिट शराब की इन को आमदन है। इस तरह की शराब जो यह तैयार करवा कर बेचते हैं यह बहुत मुज़िर होती है। आप को याद होगा कि पटियाला में इस तरह की शराब पीने से डैथ हो गई थी जिस के मुतअल्लिक चर्चा अखबारों में हुई थी और एजीटेशन भी हुई थी। लोगों की यह मांग थी कि गुड स्टफ दिया जाए। दूसरे नाजायज शराब की सेल के मुतअल्लिक एक यह भी वजह थी कि दुकानदारों ने कम्पीटीशन में आकर इतनी हाई बिडज़ दे दी थीं कि इन को मजबूर हो कर नाकस शराब बेचनी पड़ती थी। प्रोहिबशन के मामला में हम सब स्टेट्स से आगे जाना चाहते थे। यू. पी. वाले बैक आऊट कर गए हैं। बम्बई में प्रोहिबशन टरन डाउन हुई मगर जहां भी हम ने, जैसे कि रोहतक के अन्दर यह लागू की, यह अब भी कायम है। इससे आगे अब हम जस्टिस टेक चन्द कमेटी की रिपोर्ट का इंतजार कर रहे हैं। यहां पर कामरेड राम किशन जी ने बड़ी धूआंदार तकरीर की थी। (विघ्न)

श्रीमती शन्नो देवी : शराब की बातें थीं, नशे में बोलते गए होंगे। (विघ्न)

मन्त्री : मैं आनरेबल मैम्बर्ज़ से दरखास्त करूंगा कि इस बिल के पास होने तक आप शांति रखिए इस के बाद आपके अलाऊंस बढ़ाने का बिल आ रहा है। तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि एक तरफ आज हम यह चीज़ चाहते हैं कि हम ने प्रोहिबशन करनी है। मैं यह बात

[ऐक्साइज़, टैक्सेशन तथा राजधानी मन्त्री]

अब भी रिपीट करता हूं कि अगर आप हमें यकीन दिला दें कि मैलप्रेकटसिज़ नहीं होंगी तो हमें अपने रैवेन्यू की भी कोई प्रवाह नहीं, Mere Acts of Parliament cannot make a man happy. यह बात दरुस्त है कि हमारे माननीय दोस्त सरदार गुरनाम सिंह जी का यह कहना कि शराब बंदी से शराब पीनी बन्द नहीं हो सकती सैंट परसैंट सही है। हमें शराब पीने की जो लोगों की हैबिट है इस को बन्द करना होगा। हमें इल्लिसिट लिकर को सेल को बन्द करना होगा। लोगों की हैल्थ की प्रवाह करते हुए हमने फिक्स्ड प्राईस पर और सस्ते रेट्स पर साईंटेफिक तरीका से तैयार की हुई शराब उन को देने का फैसला किया है। इसके लिये हम ने यह किया है कि 6 रु. 50 नए पैसे में रूरल ऐरिया में और 6 रु. 75 नए पेसे में अरबन ऐरिया में पर बाटल शराब सेल करने का फैसला किया है। पहले प्राईस का फिक्स करना हमारे लिये ज़रूरी है। फारेन लिकर बड़े बड़े आदमी पीते हैं जिनको प्राईस की प्रवाह नहीं होती। मैं हैरान हूं कि इतनी इतनी शराब लोग पी जाते हैं। मैंने सुना कि पिछले दिनों में अमृतसर में एक पार्टी में लोगों ने 50 हज़ार की शराब पी डाली।

सरदार लछमन सिंह गिल: जनाब, यह ऐक्साइज ऐक्ट के तहत 50 हज़ार रुपए की शराब एक जगह पर पी जाना जुर्म है, तो मैं पूछना चाहता हूं कि मिनिस्टर साहिब को मालूम हो गया और उन्होंने कोई ऐक्शन नहीं लिया, इसका क्या कराण है?

सरदार गुरनाम सिंह : आपने कहा है कि टैंडर और बिड का तरीका इसलिए खत्म किया है कि बोली ऊपर चढ़ जाती है तो मैं पूछना चाहता हूं कि ठेका देकर आप नैपोटिज़म को कैसे रोकते हैं?

मन्त्री : हमने यह मुकरर्र किया है कि होलसेलर्ज़ को 22 नए पैसे और रिटेलर्ज़ को 50 नए पैसे पर बोटल मुनाफा मिलेगा। अगर किसी को यह पता रहे कि उस पर कितना बचता है तो फिर बिड का सवाल जाता रहा।

जहां तक ठेका देने का सवाल है कि यह कैसे दिया जाए, इस पर आप नुक्ताचीनी कर सकते हैं। लेकिन जहां तक अलाटमेंट करने का सवाल है, आप सच मानें कि उसमें हमारे किसी काउंसिल आफ मिनस्टर के किसी मैम्बर का हाथ नहीं है। जो कुछ किया गया वह डिप्टी कमिश्नर एक्साइज़ और डिप्टी कमिश्नर सिविल की तरफ से किया गया....

सरदार लच्छमन सिंह गिल : जिसने उसको ज्यादा पिला दी, उसको ठेका मिल गया फिर!

मन्त्री : यह शिकायतें आप कर सकते हैं। लेकिन यह जो फर्स्ट अप्रैल से नया ऐक्सपैरीमैंट हुआ है, उसके ज़रिए यही कोशिश की जा रही है कि ऐसी सारी शिकायतें दूर हो जाएं। और तजुर्बा यह बतलाता है कि अब नाजायज़ शराब बन्द हो गई है। और उसका नतीजा यह हुआ कि रेवेन्यू बढ़ गया है। मैं समझता हूं कि इस नए तजुर्बे से सरकार को फायदा ही होगा और जो नाजयज़ शराब निकलती थी वह बन्द हो जाएगी।

श्री अध्यक्ष : अब आप बन्द करें। (Now the hon. Minister may please wind up.)

मन्त्री : अच्छा जनाब, मैं खत्म करता हूं । तो जितनी बातें मैंने बतलाई उनसे स्टेट को नुक्सान नहीं होने वाला है और मेरे दोस्तों को भी बहुत कम यह मौका मिलेगा कि वह ज्यादा नुक्ताचीनी कर सकें ।

Mr. Speaker : Now the House will proceed with the next item on the order paper. The Home Minister to move his motion.

चौधरी हरद्वारी लाल : जनाब, मैं ने जो बातें प्रस्ताव के संबंध में कही थीं उनका जवाब तो आया नहीं है?

Mr. Speaker: Please allow the hon. Minister to carry on otherwise the business on the Agenda will not be finished. No interruptions please.

THE PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY (ALLOWANCES OF MEMBERS) AMENDMENT BILL, 1964

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill.

Home Minister (Shri Mohan Lal): I beg to move—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Punjab Legis ative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill be taken into consideration at once.

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : जनाब, स्पीकर साहिब, मैं इस बिल के सम्बन्ध में बड़ी हलीमी के साथ अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस बिल पर ज़रा सदन गंभीरता से विचार करे और जल्दबाज़ी में इसे पास न करे ।

मैं जो नुक्तानज़र रखता हूं उससे जब मैं देखता हूं तो मुझे लगता है कि हम अपने आप को बड़ा डिग्रेड कर रहे हैं और ऐसा बिल ला कर इस हाउस को डिफेम कर रहे हैं ।

पेशतर इस के कि मैं कुछ और कहूं मैं एक शेयर कहना चाहता हूं:—

"जब मैं देखता हूं, गरीबों को, मुफलसों को, बेकसों को, बेसहारों को ;
हकूमत के तद्दशद को, अमारत के तकब्बर को ;
किसी के चीथड़ों को और शहनशाही खज़ानों को ;
तो दिल ताबे निशाते बज़्मे इशरत ला नहीं सकता ।"

इस का मतलब यह है कि एक तरफ लोग एशोइशरत करते हों और दूसरी तरफ भूख से मर रहे हों तो फिर एक इनसान जो दिल में दर्द रखता है ऐसे हालात को बरदाशत नहीं कर सकता । इसलिए मैं इस बिल का सख्त विरोध करता हूं । महात्मा गांधी जी जिन की आपने यहां पर तसवीर लगा रखी है और जिन के असूलों को आप फालो करने का दावा करते हैं उन्होंने अपने एक लेख में जो कुछ फरमाया था वह मैं इस हाउस में पढ़ कर बताना चाहता हूं । उन्होंने एक कसौटी बताई कि अगर कोई ऐसा मसला पेश आए जिस पर कोई शक हो तो क्या करना चाहिए । वह लिखते हैं:—

Whenever you are in doubt, or when the self becomes too much with you apply the following test. Recall the face of the poorest and the weakest man whom you have seen and ask yourself if the step you contemplate is going to be of any use to him.

[पंडित मोहन लाल दत्त]

तो यह फरमाया उस बापू ने जिस की हम इतनी पूजा करते हैं और जिस के नाम पर हम, राम राज्य के नाम पर जनता से वोट लेते हैं । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या आप इस बिल को ला कर उनकी शिक्षा पर अमल करने जा रहे हैं । मुझे हैरानगी है कि आप एक तरफ तो सोशलिज़म का नारा लगाते हैं और दूसरी तरफ इस किस्म के बिल लाते हैं । एक कांग्रेसी भाई ने यहां पर बड़ा भारी रैज़ोल्यूशन पेश किया कि हम देश में यह लाना चाहते हैं, वह लाना चाहते हैं और उस पर बड़ी धुआंधार तकरीरें हुईं कि हम समाजवाद लाएंगे और गरीबों को ऊंचा उठाएंगे । क्या यह आप के सोशलिज़म का नकशा है जो इस बिल के ज़रिए करने जा रहे हैं । एक तरफ तो पंजाब की अवाम महंगाई और बेकारी से इतनी तंग है जिस का कोई हिसाब नहीं और दूसरी तरफ आप अपनी एशोइशरत के लिए अपना अलाऊंस बढ़ाने के लिए बिल ला रहे हैं । आप अपना अलाऊंस 10 रुपए से 25 रुपए कर रहे हैं । स्पीकर साहिब, बहुत से ऐसे सरकारी मुलाज़िम हैं जिन को डी. ए. मिलाकर मुश्किल से 70 रुपए तनखाह मिलती है । मैं ने एक सवाल पूछा था कि यह बताया जाए कि पी. डब्ल्यू. डी. के महकमे में कितने ऐसे एम्पलाइज़ हैं जिन को 70 रुपए माहवार से कम तनखाह मिलती है तो मिनिस्टर साहिब ने जवाब में बताया था कि तीन हज़ार के करीब ऐसे एम्पलाइज़ हैं जिन को 70 रुपए से कम तनखाह मिलती है । मैं इन से पूछना चाहता हूं कि क्या यह महंगाई आप के लिए ही है या और लोगों के लिए भी है । आप उन हुकमरानों और शहनशाहों की तरह मत सोचें जो अपनी ऐशोइशरत के लिए लोगों का खज़ाना लूटा करते थे । आप लोगों के इलैक्टिड रिप्रैज़ेंटेटिव हैं इस लिए पहले आप को उन का ख्याल करना चाहिए और उस के बाद अपना ख्याल करना चाहिए । सही डैमोक्रेसी और समाजवाद यही मांग करता है । इस लिए आप इस बिल को पास करने से पहले फिर इन बातों पर गौर करें जो कि मैं ने कही हैं । यह ठीक नहीं कि उधर वालों ने बिल पेश किया और हमारी तरफ वाले मैम्बरों ने भी उस पर दस्तखत कर दिए कि हमें इस पर एतराज़ नहीं है । जिन से दस्तखत करवाए गए हैं मैं उन से मिला हूं वह कहते हैं कि हम से गलती से दस्तखत हो गए हैं, हम चाहते नहीं थे कि ऐसा किया जाए । दस रुपए अलाऊंस के मिला कर 20 रु. रोज़ाना तो हमें पहले ही मिलते थे । उस में आप 15 रुपए रोज़ का इज़ाफा और कर रहे हैं । इस का मतलब यह है कि आप 35 रुपए रोज़ लेकर गरीबों की खिदमत करेंगे । और जो खिदमत यहां पर होती है उसे सब जानते हैं । यह एक मीअर डिबेटिंग क्लब है जहां पर कोई मुफीद बात नहीं होती । हम चाहे जितने मर्ज़ी अच्छे सुझाव दें आप उन को तो मानते नहीं, आप वही बात करते हैं जो चाहते हैं । इस लिए मैं समझता हूं कि यह भारी खर्चा गरीबों के सिर पर डाला जा रहा है । जो कुछ मौजूदा राजनैतिक ढांचे के अन्दर हो रहा है उस से जनता के ऊपर भारी खर्च का बोझ पड़ रहा है । उस को देख कर मैं यह कहने पर मजबूर हूं कि असेम्बलीज़ और कौंसिल्ज़ सितमगरों के सियासी कुमारखाने हैं जहां इफलासज़दह लोगों की किसमत बनाने के बहाने सियासत का जुआ खेला जाता है । इस की बजाए हमारे देश में पंचायती राज ही सही हल है । मैं सजैस्ट करूंगा कि प्रांत के स्तर पर भी एक प्रांतीय पंचायत बननी चाहिए । यह जो रिजनल कमेटीज़, असेम्बली और कौंसिल वगैरा हैं यह तो सब सफेद हाथी हैं । It is a social adversity. मैं आप लोगों से यह बात पूछना चाहता हूं कि आप जब पिछले

इन्तखाब में जनता के पास वोट मांगने गए थे तो क्या आपने लोगों को यह बात कही थी कि आप हमें वोट दो और हम आपकी सेवा 35 रुपए रोज़ ले कर करेंगे । अगर यह आपने लोगों को कहा होता तो यह मुआवज़ा लेने में आपके पास कोई दलील थी लेकिन मैं समझता हूं कि अगर आप उनकी सेवा करने के लिए 35 रुपए रोज़ाना लेने के नाम पर वोट मांगने गए होते तो लोग आपको वोट तो क्या देते आपको धक्के मार कर भगा देते । अगर आपने इस नाम पर वोट नहीं मांगे हैं तो आप उन लोगों से गद्दारी कर रहे हैं जिन की सेवा करने के नाम पर आज इतना भारी मुआवज़ा मांग रहे हैं । अगर इतना मुआवज़ा सेवा करने का बनता है तो फिर इस नाम पर आप फिर जनता के पास जाएं और वोट मांगें और अगर जनता आपकी इस सेवा के बदले में 25 रुपए रोज़ डी. ए. और 10 रुपए रोज़ सी. ए. यानी 35 रुपये रोज़ देने के हक में वोट दे देती है तो आप ले लें लेकिन इस तरह गरीब जनता के सिर आप इतना भारी बोझ न लादें । अगर आप वोट मांगने जाने की हिम्मत नहीं करते तो मैंने आपको यह तरीका पेश किया है कि इस बिल को राए आमा के लिए सरकुलेट करें ताकि लोगों को पता लग सके कि हम ने जो नुमाइंदे चुन कर भेजे हैं वह हमारी सेवा 35 रुपए रोज़ पर करना चाहते हैं । मैं चैलंज करता हूं कि अगर आप जनता में जा कर इस बात पर चुनाब लड़ें और आपका एक आदमी भी इस बात पर कामयाब हो कर आजाए तो मैं अपनी असैम्बली की सीट छोड़ दूंगा । (*Cheers*) अगर आप समझते हैं कि यह राज लोक राज है तो आपको लोगों से पूछना चाहिए कि उनकी इस बारे में क्या राए है । आपको लोक राज में लोगों की इच्छाओं का आदर करना चाहिए । इसी लिए मैं ने यह मोशन पेश की है कि :—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill, 1964, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th April, 1964.

Mr. Speaker: Motion moved—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill, 1964, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th April, 1964.

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਜਦੋਂ ਜਨਤਾ ਭੁਖੀ ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤੀਜੇ ਤੇ ਚੌਥੇ ਦਰਚੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਕ ਇਕ ਦਾਣੇ ਲਈ ਮੁਹਤਾਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਤਾਲੀਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਲਈ 25 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਡੇਲੀ ਅਲਾਊਂਸ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲ ਤਕ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਸੰਘਾ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝੂਠ ਦਾ ਪਰਦਾ ਅਜ ਇਥੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਫਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਹਲ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਚੋਣ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਚਲੋ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ 25 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਡੇਲੀ ਅਲਾਊਂਸ ਅਤੇ 10 ਰੁਪਏ ਸੀ. ਏ. ਲਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟ ਦਿਓ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਲੋਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੋਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਜ ਲੱਖਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਭੁਖ ਨਾਲ ਬਿਲਬਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਤਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ ਹੋ ਅਤੇ ਅਜ ਕਈ ਅਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਡੰਗਰ ਬਗੈਰ ਚਾਰੇ ਤੋਂ ਮਰ ਰਹੇ

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ]

ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਇਸ ਭਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਜ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਿਸਦੇ ਪੰਜ ਛੇ ਜੀਅ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ 60 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ 10 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਸੀ. ਏ. ਅਤੇ 10 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਡੀ. ਏ. ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 25 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਡੇਲੀ ਅਲਾਉਂਸ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਗਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਢਿਡ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ ਅਤੇ 25 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਲਾਉਂਸ ਦਿਓ ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਭੁਖੇ ਤੜਪ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਗੁਲਛੱਰੇ ਉਡਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅਜ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਨੇਫਾ ਲਦਾਖ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖਾਤਰ ਖਾਹ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਲੇਕਿਨ ਖੁਦ ਮੌਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਉਥੇ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹਾਤਮ ਤਾਈ ਦੀ ਕਬਰ ਤੇ ਲਤ ਮਾਰ ਕੇ 600 ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਭੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਜ਼ਾਫਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਕਰੜੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ।

श्री बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : स्पीकर साहिब, यह जो बिल पेश किया गया है मैं इसकी मुखालिफत नहीं करता लेकिन एक बात मैं एक ग्रानरेबल मैम्बर साहिब से जिनकी मैं बहुत इज़्ज़त करता हूं ग्रर्ज़ करनी चाहता हूं कि ग्रंग्रेज़ी में एक कहावत है 'A king cannot be a saint and a saint cannot be a king. तो उन मैम्बर साहिब के लिए मैं ग्रर्ज़ करता हूं कि यह जगह मौज़ूं नहीं है । उनको कहीं जंगल में किसी गुफा में जा कर रहना चाहिए । मैं भी समझता हूं कि इस वक्त का तकाजा है कि हमारे देश में हमारा कम से कम खर्च हो ग्रौर मैं भी पंडित जी के ख्याल का हूं । एक बात मैं ग्रापको बताना चाहता हूं कि जब हमारे लीडर ने इसकी मुखालिफत में हाथ उठाया था तो मैं ने भी बार बार हाथ उठाया था लेकिन मेरे पास जो दो दोस्त बैठे थे उन्होंने मेरा हाथ नीचे दबा लिया। (शोर) मैं कहना चाहता हूं कि यह हाउस इस लिए नहीं है कि यहां जो जिस के दिल में जो बात ग्राए वह बगैर सोचे समझे कह दी जाए । ग्रापोज़ीशन ने तो यह समझ लिया है कि उनका फर्ज़ मुखालिफत करना ही है ग्रौर कुछ नहीं है । लेकिन मैं ग्रर्ज़ करना चाहता हूं कि इस हाउस में हमारा फर्ज़ है कि हम हर चीज़ को बैलेंस करें ग्रौर देखें कि यहां जो कुछ हो रहा है वह कहां तक ठीक है ग्रौर कहां तक गलत है । मैं ग्रापको यकीन दिला सकता हूं कि मैं तो चने खाकर गुज़ारा कर सकता हूं ग्रौर पैदल चल सकता हूं । मेरे पास एक रोज़ होस्टल में 10-15 ग्रादमी ग्रा गए ग्रौर मेरी नाक में दम ग्रा गया ग्रौर मैं सोचने लगा कि ग्रगर मैं इन दोस्तों को खाना नहीं खिलाऊंगा तो बुरी बात होगी ग्रौर ग्रगर खिलाता हूं तो पैसे नहीं हैं । ग्रापको मैं सच बताता हूं कि मैं ग्रपने एक दोस्त से 25 रुपए उधार ले कर ग्रपने घर गया । ग्रब एक मैम्बर ने यहां ताना दे दिया ग्रौर मेरे ग्रपने दोस्तों ने मुझे ताना दिया कि मैं यह इस लिए बढ़ाना चाहता हूं क्योंकि मैं होम मिनिस्टर साहिब के घर पर रहता हूं । (शोर) मैं ने कहा यह बात ठीक है । मैं ग्रसैम्बली में ग्रा नहीं सकता था । मैं 15 तारीख को क्रांतिकारी कान्फ्रैंस में ग्राया था ग्रौर मुझे मेरे

दोस्तों ने आने के लिए मजबूर किया कि तुम कैसे क्रांतिकारी हो जो कान्फ्रैंस में नहीं जा सकते । मैं आया और पंडित जी ने कहा मेरे पास यहां रहो आपका बेहतर इलाज कराऊंगा । (शोर) मैंने कहा कि मैं आपका भी परोपकार कर रहा हूं । जब भी आप कभी वहां जाएंगे तो मैं खाना खिला दूंगा तो लोग कहेंगे कि फलां वज़ीर ने फलां के घर खाना खाया पता नहीं किस तरह मदद करेगा लेकिन अब कोई कुछ नहीं कह सकेगा । एक और अर्ज़ करता हूं कि अंग्रेज़ी का महावरा है कि Penny wise pound foolish. एक अरब से ऊपर का बजट बनता है, और खर्च होता है तो अगर चन्द और रुपए खर्च हो जाएंगे तो कौनसी बुरी बात हो जाएगी । (घंटी)

स्पीकर साहिब, अभी आनरेबल मेम्बर ने कहा है कि आफिश्यल्ज़ क्या कहेंगे । उन का सवा प्रतिशत डी. ए. बढ़ाया है और मेम्बरों ने 150 प्रतिशत बढ़ा लिया है । जिन अफसरों

3.00 p.m.

को 200 रुपए महीना मिलते हैं और एक दिन में हज़ारों रुपए ले लेते हैं उन को लेने का क्या हक है । मैं तो समझता हूं कि आपोज़ीशन वाले भी उन करप्ट अफसरों से मिले हुए हैं और उन को पकड़ाने में मदद नहीं करते हैं । (विघ्न)

आपोजीशन की तरफ से आवाजें : आप उन का नाम बताएं। (विघ्न) (शोर)

सरदार लच्छमन सिंह गिल : आप होम मिनिस्टर के घर पर रहते हैं तभी इसी तरह की बातें करते हैं । (विघ्न)

श्री बाबू दयाल शर्मा : सरदार लच्छमण सिंह गिल जी अगर आप मुझे इजाज़त दें तो मैं आप के घर रह सकता हूं ।

गृह मन्त्री : मेरे घर पर तो खाना मिलता है लेकिन सरदार लच्छमण सिंह गिल के घर पर खाने के साथ शराब भी मिलेगी । (हंसी)

श्री बाबू दयाल शर्मा : स्पीकर साहिब, हमारे आनरेबल मेम्बरों का स्टैंडर्ड ऊंचा है और उस को नीचे नहीं ला सकते हैं । अगर उन के पास रोज़ाना 15, 20 आदमी काम के लिए और मिलने के लिए आ जाएं तो मैं समझता हूं कि वह इतने रुपए से अपना खर्च नहीं चला सकते हैं । इस लिए मुनासिब है कि यह बिल पास कर दिया जाए । हां, एक बात कहना चाहता हूं कि आपोज़ीशन के मेम्बर्ज़ डोनेशन करना चाहते हैं तो करें और मैं भी डोनेशन करूंगा ।

श्री सागर राम गुप्ता (भिवानी): स्पीकर साहिब, आज इस सदन में पंजाब लैजिस्लेटिव असेम्बली (अलाउंसज़ आफ मैम्बर्ज़) एमैंडमैंट बिल, 1964 ज़ेरे बहिस है । आप जानते हैं कि मैं ट्रेड यूनियनिस्ट हूं । जब हमारा पिछला औटम सैशन हुआ था, उस वक्त मैं चाहता था कि एक लैजिस्लेटर्ज़ ट्रेड यूनियन बनायी जाए । आप देखते हैं कि जो आनेस्ट लैजिस्लेटर्ज़ हैं जिन के पास अपनी ज़रूरियात पूरी करने के लिए अलाऊंस ही है, जिन के पास कोई बिज़निस नहीं है और पब्लिक वर्क में लगे रहते हैं, वह 300 रुपए अलाऊंस और 10 रुपए हाल्टिंग अलाऊंस से गुज़ारा नहीं कर सकते हैं क्योंकि महंगाई बहुत है । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि मेम्बरों का अलाऊंस 1942 से यही चला आ रहा है और इस में कोई इज़ाफा नहीं हुआ है । इस के मुकाबले में एम्पलाइज़ के ग्रेडज़ बढ़े हैं । मैं समझता हूं कि इस बारे में बहुत कुर्बानी की है । जहां तक मज़दूरों और एम्पलाइज़ का ताल्लुक है मैं इस बारे में ज्यादा नहीं कहना चाहता हूं । जहां तक मुझे याद है कि जिन गवर्नमेंट एम्पलाइज़ को 1942 में 30/36 रुपए तन्खाह मिलती थी

[श्री सागर राम गुप्ता]

उन की अब तनखाह 65/70 हो गई है । मैं यह नहीं कहता कि उन की तनखाहें ज़्यादा हैं। उन की तरफ भी ध्यान देना चाहिए । उन का भी क्लेम है । इस बात को नज़र अन्दाज़ नहीं किया जा सकता है और पब्लिक भी चाहती है कि लैजिस्लेटर्ज़ बिलकुल आनेस्ट होने चाहिएं । मैं इस बात को महसूस करता हूं कि लैजिस्लेटर्ज़ को अपना स्टैंडर्ड रखने के लिए मुनासिब पैसे नहीं मिल रहे हैं क्योंकि महंगाई बहुत ज़्यादा हो गई है । मैं इस बात को तसलीम करता हूं कि लैजिस्लेटर्ज़ का इन रुपयों से गुज़ारा होना निहायत मुश्किल है । मैं चाहता हूं कि लैजिस्लेटर्ज़ इमानदारी से जनता की खिदमत करें । इन हालात को देखते हुए यह बिल लाना बहुत ज़रूरी है ।

पंडित मोहन लाल दत्त ने कहा है कि अपने लिए रुपए नहीं मांगने चाहिएं । अगर कानून बनाया तो कोई अच्छी बात नहीं होगी । मैं उन की यह बात नहीं मानता हूं । पंडित जी के पास शायद कोई कुटम्ब नहीं होगा । इस लिए उन को महंगाई का पता नहीं लगता है वरना इस बिल को अपोज़ करने की कोई बात नज़र नहीं आती है । जहां तक हमारे कम्युनिस्ट दोस्तों का ताल्लुक है उन दोस्तों को देश में या पंजाब में हैवक राट करने की आदत पड़ी हुई है । वह तो चीप लीडरशिप लेना चाहते हैं । इसके अलावा उन की कोई ध्येय नहीं है । मैंने देखा है कि हमारी टेबल पर एक एमैंडमैंट आयी है । यह अभी मूव हुई है । इस एमैंडमैंट के बाद इस बिल पर कोई नुक्ताचीनी करने की कोई गुंजायश नहीं रह जाती है । एमैंडमैंट में कहा गया है कि कोई मेम्बर बढ़ा हुआ अलाऊंस नहीं लेना चाहता हो तो न ले । वह पुराने रेट्स के हिसाब से अलाऊंस क्लेम कर सकता है। इस अमैंडमैंट के आने से पंडित मोहन लाल तथा कम्युनिस्टों का क्रिटीसाइज़ करने का सवाल नहीं रहता है । (सरदार लच्छमण सिंह द्वारा विघ्न) सरदार लच्छमण सिंह, आप ही बताएं कि आप ने कितनी मीटिंग्ज़ एटैंड नहीं की हैं । यह ठीक है कि हमने सोशलिज़म का नारा देश में लगाया है और हम उस की तरफ बढ़ रहे हैं । सोशलिजम एक दिन में नहीं आ सकता है । आप देखेंगे कि बड़ों की तनखाहों और छोटों की तनखाहों में कमी लायी जा रही है । मैं सरकार से अपील करूंगा कि बड़ों की तनखाहें और कम की जाएं और छोटों की तनखाहें बढ़ायी जाएं ताकि उनमें डिसपैरिटी दूर हो सके । मैं समझता हूं कि अगर मैम्बरों का हाल्टिंग अलाऊंस 10 रुपए से बढ़ाकर 25 रुपए कर दिया जाए तो उस में कोई आपत्ति की बात नहीं है । मैं इस बिल को स्पोर्ट करता हूं और इस बिल को पास कर दिया जाए ।

Mr. Speaker : I think that there has been enough of discussion.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : स्पीकर साहिब, मैं ने इस बिल की मुखालफत ज़रूर करनी है इसलिए मुझे अपने विचार प्रकट करने के लिए टाइम दिया जाए ।

श्री अध्यक्ष : क्या इस बिल पर पार्टी बेसिज़ पर डिस्कशन करना चाहते हैं? (Have the hon. Members to discuss this Bill on party basis.)

कुछ आवाज़ें : हां जी ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : स्पीकर साहिब, मैं ने इस बिल की ज़रूर मुखालफत करनी है । इस लिए मुझे इस बिल पर बोलने के लिए टाइम दिया जाए ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਪਾਰਟੀ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਉਤੇ ਟਾਈਮ ਮਿਲੇਗਾ ?

Mr. Speaker: No time limit is fixed. Time will be given according to the party composition. The House will continue to sit till all the Bills on the Agenda are passed.

खान अब्दुल ग़फ़ार खां (अम्बाला शहर) : स्पीकर साहिब, मैं इस बिल की मुखालफत करने के लिए खड़ा हुआ हूं । मेरे चन्द दोस्त खाह इस तरफ के हों या आपोजीशन की तरफ से हों मेरी बात को संजीदा नहीं समझेंगे । मैं जानता हूं लेकिन जो मेरी कानशैंस कहती है, जो मेरा दिल कहता है, मैं आपके सामने और हाउस के सामने पेश किए बगैर नहीं रह सकता । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह ठीक है कि महंगाई है, इस में कोई शुबा नहीं है कि महंगाई हमारे लिए भी उतनी ही है जितनी दूसरे लोगों के लिए है । इस में कोई शक नहीं है कि जो मुश्कलात उन लोगों को पेश आती हैं ....(विघ्न)

Mr. Speaker: It appears that the House is not in a mood to finish the business before it. The sitting of the House is extended up to 5.00 P.M.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ $5\frac{1}{2}$ ਵਜੇ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫੇਅਰਵੈਲ ਪਾਰਟੀ 22 ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਨੇ ਉਹ ਫੰਕਸ਼ਨ ਅਟੈਂਡ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਉਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker: I am sorry, the House is to adjourn today *sine die*. So all the Bills on the Agenda have to be passed today. So long as the quorum is complete, the House will continue to sit.

खान अब्दुल ग़फ़ार खां : इस में शक नहीं है कि जो दिक्कतें दूसरों को पेश आती हैं वह हमें भी पेश आती हैं । लेकिन स्वाल यह है कि आपने पंजाब के लोगों के सामने एक नमूना पेश करना है । बावजूद तमाम दिक्कतों के, महंगाई के और तमाम मुसीबतों के हम ने पब्लिक की खिदमत करनी है । इस वजह से मैं इस बिल की मुखालफत करने के लिए खड़ा हुआ हूं । जनाबेवाला, अभी यह कहा गया है कि साहिब यह किसी के लिए ज़रूरी नहीं है जो नहीं लेना चाहते न लें । मेरी अर्ज़ यह है कि वह तो पहले से ही हमें इजाज़त है कि लें या न लें । मैं आपके सामने इस हाउस का खादम और मुल्क का खादम खड़ा हूं । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि मैं असैम्बली में आने जाने का कोई किराया नहीं लेता । उन लोगों ने यह नई बात क्या बताई है यह तो हम को हर वक्त अख्तियार है । तीन सौ रुपया भी छोड़ सकते हैं और दूसरे अलाऊंस भी छोड़ सकते हैं । हम को मना कौन करता है कि न छोड़ो । स्वाल तो यह है कि इस वक्त मुल्क में ऐमर्जेंसी है। अपने लोगों को यह बात कही है कि अपना सोना दो, अपनी ज़मीन दो और अपना सब कुछ दो हत्ता कि अपनी जान भी दो । क्या आपने उनको इस लिए कहा कि वह सब कुछ हमारी जेब में पड़ जाए और इस बहाने से हम अपने अलाऊंस बढ़ा सकें । हमने लोगों से अपील की कि अमीर गरीब सब अपनी खुशी से आगे आयें जहां तक कि अगर एक फकीर भी था, जो कि मांग कर खाता था, हर शख्स के आगे भीख के लिए हाथ फैलाता था, उस शख्स ने भी चन्द दिन भूखे रहकर अपनी कुछ न कुछ पूंजी जमा कर के, गवर्नमेंट के सामने रख दी और कहा कि मुल्क पर मुसीबत आई है, आपत्ति आई हुई है, यह मेरी थोड़ी सी पूंजी है मैं इसे सब की सब मुल्क की खातिर आपके सामने पेश करता हूं । लेकिन यहां हम क्या कर रहे हैं । एमरजैंसी को हम मानते हैं और कहते हैं कि मुल्क पर मुसीबत आई हुई है, चीन चढ़ा आ रहा है, पाकिस्तान

[खान अब्दुल गफार खां]

मुसीबतें खड़ी कर रहा है, उनका मुकाबला करने के लिए खर्च चाहिए, लोगों पर टैक्स भी लगना चाहिए। हम लोगों से कहते हैं कि इस काम के लिए खुशी खुशी से दो। कुछ परवाह न करो। अगर खाने को कुछ नहीं है तो परवाह नहीं, भूखे रह कर भी दो। पहनने को कपड़ा नहीं है, तो न सही, नंगे रह कर गुज़ारा कर लो लेकिन इस वक्त अमरजैंसी है कुछ जरूर दो। मैं कहता हूं इन हालात में अगर आप लोग इतना अलाऊंस बढ़ाना चाहते हैं तो इतने उतावले न हों, एमरजैंसी को खत्म हो लेने दो उसी वक्त कुछ कहना। आज यह कहना ठीक नहीं है कि साहिब मेरे पास इतने आदमी आते हैं खाने के लिए, मैं मुश्किल में पड़ गया हूं। तो यह बात तो आपको पहले से सोचनी चाहिए थी जब आपको दस रुपये मिलते थे तो आप जानते थे कि लोग वहां पर आपके पास आयेंगे, मैं असैम्बली में न जाऊं, लेकिन यहां पर आप ज़रूर आना चाहते थे। अब एक बात और यहां पर कही गई वो दो पंडितों के दरमियान की बात है। पंडित बाबू दियाल और होम मिनिस्टर के दरमियान की बात है। (विघ्न) उन्होंने कहा कि उनके हां रहता हूं (विघ्न) इस लिए दावत कर देंगे तो क्या बात है, अब यह पंडितों की बात है उन को अपने पास रखना चाहिए। उनका यह अपना मामला है (घंटी की आवाज़) बहुत अच्छा जनाब। मैं यहां कहना चाहता था कि मैं इस की सख्त मुखालफत करता हूं।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : स्पीकर साहिब, मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि पंडित जी को तो वक्त इस लिये मिला क्योंकि उन्होंने मोशन मूव की थी। उन को पार्टी ग्रुप की वजह से टाइम नहीं दिया गया। मैं इस का विरोध करना चाहता हूं इस लिये मुझे टाईम मिलना चाहिये। अगर नहीं देना तो फिर भी बता दीजिये।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों (तरन तारन) : स्पीकर साहिब, यह एक ऐसा बिल हाउस के सामने आया है जिस को स्पोर्ट करने के लिये और मुखालफत करने के लिये दोनों तरफ से मेम्बर साहिबान ने बहस में हिस्सा लिया है। इस के खिलाफ बड़ी वजह यह दी गई है कि नीचे के तबके की तनखाहों में अज़ाफा नहीं हुआ इस लिये लैजिस्लेटर्ज़ के हाल्टिंग अलाऊंस में क्यों अज़ाफा किया जा रहा है। जब यह लोग इकट्ठे होकर आए और इन्होंने सोचा समझा आपोज़ीशन के मेम्बरों से भी सलाह की तो तनखाहों में इज़ाफा करने के लिये तो तैयार न हुए लेकिन हाल्टिंग अलाऊंस में अज़ाफा करने के लिये तैयार हो गये क्योंकि हाल्टिंग अलाऊंस तो उसी वक्त मिलता है जबकि कभी कोई कमेटी की मीटिंग होती है या जब साल के बाद सैशन होता है। इसलिये यह सोचा गया कि हाल्टिंग अलाऊंस में अज़ाफा करना इतनी काबले एतराज़ बात नहीं होगी जितनी कि तनखाह को बढ़ाने की होगी। मैं आप से अर्ज़ करना चाहता हूं कि एम० एल० एज़० में और दूसरे मुलाज़मों में बड़ा फर्क है। आप को भी तजरुबा है और बहुत से मेम्बरान भी जानते हैं कि जो भी एम० एल० ए० बनता है वह घर बार उजाड़ कर इस हाउस का मेम्बर बनता है और दीवालिया बनकर इस हाउस में आता है। मैं अपनी मिसाल देता हूं। मुझे पता नहीं कि और मेम्बरों को भी शायद ऐसा ही तलख तजरुबा होगा। मैं तो ऐसा आदमी हूं कि हारने में विश्वास नहीं रखता, सब कुछ फूंक देने में यकीन रखता हूं। मैं आप से अर्ज करूं कि यहां पर दीवालिया हो कर इस हाउस में आया हूं....

एक आवाज़ : आप ने कितना खर्च किया है ?

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : (चीफ मिनिस्टर की सीट की तरफ इशारा कर के) मेरा मुकाबिला उस आदमी के साथ था जो वहां बैठता है। आप अंदाज़ा लगा सकते हैं कि कितना खर्च मैं ने किया होगा। (विघ्न) जब हम यहां पर आते हैं तो अपना काम छोड़ कर आते हैं, प्रैक्टिस छोड़ कर आते हैं और होल टाईमर की हैसियत से आते हैं। पंडित मोहन लाल दत्त जी ने बात की है। मैं उन का ताबेदार हूं वह सर्वोदय समाज के मैम्बर हैं। मुझे उन के ख्यालात से पूरी हमदर्दी है। फिर भी कुछ मैम्बर ऐसे हैं जो स्पीकर साहिब, दुनयादारी में फंसे हुए हैं। मैं तो बहुत कम फंसा हुआ हूं कई लोग बहुत ज्यादा फंसे हुए हैं। मैं ने यू० एस० ए० में देखा है और दूसरे गरीब मुल्कों में भी देखा है कि एक एम० एल० ए० में और दूसरे लोगों में कितना फर्क है। उस के पास टैलीफोन है। यहां पर मैं आप को दिखा देता हूं कि मुझे टैलीफोन के डेढ़ सौ और दो सौ रुपये के करीब बिल अदा करने पड़ते हैं। हल्के के लोग काम करवाने के लिये इक्ट्ठे हो कर आ जाते हैं। दिल्ली टैलीफोन करना पड़ता है, अमृतसर टैलीफोन करना पड़ता है और आप अंदाजा लगा सकते हैं कि अगर चंडीगढ़ बैठ कर टैलीफोन करूं तो कितना खर्च आता है। एक अलग क्लर्क रखा हुआ है। डिफैंस फण्ड में बहुत से पये कट जाते हैं। अपनी कान्स्टीचुएंसी के आदमियों के साथ बस में या गाड़ी में बैठ कर बाहर जाना पड़ता है। मैं तो ऐसा आदमी हूं कि उन से किराया भी नहीं लेता अपनी गिरह से देना पड़ता है। कई बार उन का किराया भी अपने पास से देना पड़ता है। मैं कुछ यू० एस० ए० की सैनेट और हाउस आफ रीप्रेजेंटेटिव के मैम्बरों से मिला। उन को चार चार कमरे मिले हुए हैं। लाइब्रेरी के लिये अलग कमरा है, एक में प्रिंटिंग मशीन रखी हुई है उन को दो दो असिटैंट और मिले हुए हैं। स्टैनो दिए हुए हैं। अगर आप इस हाउस आफ रिप्रेजेंटेटिव्ज़ के साथ मुकाबला नहीं करना चाहते तो आप दूसरी स्टेट्स में चले जाइए जो कि बहुत छोटी छोटी स्टेट्स हैं। मैं यू० एस० ए० की बात नहीं करता दूसरी कन्ट्रीज़ का ज़िक्र करता हूं। वहां पर भी मेम्बर साहिबान को स्टेनोज़ मिले हुए हैं, दूसरी फैसिलीटीज़ है, फ्री रेज़ीडैंस तक दिया हुआ है। यहां पर क्या फैसिलिटीज़ मिली हुई हैं? 126 रुपए एक फलैट का किराया और बिजली पानी वगैरा मिला कर 200 रुपया महवार हो जाता है। हम तो अपना घर बार छोड़कर यहां चले आए हैं। मैं पूरी दयानतदारी के साथ कह सकता हूं कि अगर कोई मेम्बर बतौर मेम्बर के इस देश में रहना चाहता हो तो उसे अपना सारा वक्त इस काम के लिए देना पड़ता है। यह ऐसा देश नहीं है कि जिसमें कोई वक्त की कदर समझे या उसके ज़रायों की कदर करे। हर कोई आदमी एम० एल० एज़० के पास आएगा और अगर ज़रा सी देर हो गई तो वह कहेगा कि यह तो बात करने से भी गुरेज़ करता है। तो यह हालत है यहां पर। वहां दूसरे मुल्कों में तो यह हालत है और अगर आप चाहें तो आप रिपोर्टस मंगवा कर देख लें कि वहां एक एक एम० एल० ए को एक एक कार मिली हुई है लेकिन हमारे पास बाइसिकल भी नहीं। हम घर से खर्च करते हैं। हम दो अढ़ाई महीने बाद अपने घर में जाएंगे तो हमें कोई पता नहीं कि इस बीच वहां क्या कुछ हो गया। मैं दावे से कह सकता हूं कि मेरे पास कोई ऐसा साधन नहीं जिस का दूर से भी गवर्नमैंट के ज़रिए फायदा उठाए जाने का ताल्लुक हो। मेरा ऐसी किसी बिज़नैस का, किसी कोटे का, किसी परमिट का दूर से भी ताल्लुक

[सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों]

नहीं है। मेरी अपनी ज़मीन है, अपनी जायदाद है। मैं पिछले साल भी वहां पर गया और इस साल भी दो अढ़ाई महीने गया। इस से ज़्यादा वक्त के लिए मैं वहां नहीं जा सका। नहीं देख सका अपनी फसलों को, नहीं देख सका बाग़ को। वह सड़ गया। नौकर भी भाग गए और कुछ लेकर चले गए। मैं वहां पर अक्सर नहीं जा पाता। यही हाल सभी साथियों का होगा। इसलिए इस सम्बन्ध में कुछ न कुछ सोचना ही होगा। हां, अल्वता यह जो सामने यंग एंड ओवर ऐनलाइटंड ट्रायो बैठा हुआ है। इन्होंने बड़ी अच्छी अमैंड-मैंट का नोटिस दिया है कि जो दोस्त लेना चाहें ले लें और जो न लेना चाहें न लें। मैं समझता हूं कि यह प्रोपोजल वाकई अच्छी है कि जो लेना चाहें ले लें और जो न लेना चाहें न लें। हाउस को इसे ज़रूर मान लेना चाहिए। हम देखेंगे कि कितने दोस्त ऐसे निकलते हैं। उन को आप्शन देनी चाहिए जिसका दिल चाहे ले जिसका दिल चाहे न ले।

मैं पंडित मोहन लाल दत्त जी की इज़्ज़त करता हूं। उन्होंने मिसाल कायम की हुई है। पीछे भी असैम्बली को छोड़कर चले गए दरम्यान में और हमें खतरा है कि अगर ऐसी बात होती गई तो कहीं अब भी न चले जाएं। श्री बाबू दयाल पर भी मुझे बड़ा रहम आया। बड़े अच्छे आदमी हैं, रोज़ लंगड़ा कर आते हैं। पंडित जी ने इनकी बड़ी खिदमत की है। उन की बीमारी का भी ज़िक्र आया। लेकिन पंडित जी कब तक किसी की खिदमत करते चले जाएंगे? कब तक फ्री मैडीकल एड देते जाएंगे? किसी को प्लास्टिक लगाना हो, किसी को कुछ कोई हार्ट पेशैंट हो तो मैं कहूंगा कि पंडित जी आप क्यों उसे अपने घर पर बिठा कर इलाज करवाते हो? क्यों नहीं उसे वहां हस्पताल में छोड़ आते। आप की घर वाली परेशान होती होगी क्योंकि उन की तबियत भी ऐसी है कि रात को सोने नहीं दिया करते। (आपोज़ीशन की तरफ से खूब ज़ोर से हंसी)

तो मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि यहां पर ऐसे दोस्त भी इक्ट्ठे हुए हैं जिनका एकेडेमिक कैरियर बड़ा डिस्टिंक्ट है जो अपनी प्रैक्टिस छोड़कर जेलों में गए। आप पूछेंगे कि कितनी प्रैक्टिस छोड़कर वह जेल में गए। मुझे सरदार प्रेम सिंह प्रेम का पता है। दो तीन दफा मैं लाहौर जेल में गया। जब मैं जेल में था तो यह बाहिर प्रैक्टिस करते थे और इन्होंने मेरे केस लड़े। उस वक्त मैं इन से ज़्यादा वाकिफ नहीं था। मुझे पता है कि जब मैं लाहौर जेल में डैटीन्यू के तौर पर बन्द था तो मैं ने इनकी फीस पूछी। हज़ार रुपया उस वक्त इन्होंने फीस बताई थी। हज़ार न लेते तो पांच सौ ले लेते। तो मेरे कहने का भाव यह है कि जब ऐसे ऐसे आदमी अपने अपने काम को छोड़ कर यहां पर सेवा करने के लिए आए तो क्या यह समझा जाए कि यहां पर कोई नाम निहाद आदमी आए हुए हैं। यह तो ठीक है कि यह कर दिया जाए कि जिस की मर्ज़ी हो ले ले और जिस की मर्ज़ी न हो न ले। यह ज़रूरी नहीं है कि हम हर बात पर आप से डिसएग्री करें। कई मसले ऐसे होते हैं जहां थोड़ी बहुत मुखालिफत करनी पड़ती है। लेकिन आज सैशन का आखिरी दिन है। हमें दोस्तों की तरह जुदा होना चाहिए। आप बेशक इसको मान लें हमें कोई एतराज नहीं। पंडित जी, आप हमें कुएं में भी डाल दें तो हम कुएं में भी चलने को तैयार हैं। (आपो-ज़ीशन की तरफ से हंसी)

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मुझे दो चार मिनट की इजाज़त दे दीजिए।

श्री अध्यक्ष : मैं आप को रोकना तो नहीं चाहता था लेकिन आप देखें कि दोनों पहलुओं की बात हाउस के सामने आ गई है। ठीक है कि आप का राईट है लेकिन मैं आप से रिक्वैस्ट करता हूं कि आप इनसिस्ट न करें मैं ने श्री अग्निहोत्री जी को भी रिक्वैस्ट की है कि वह अब न बोलें। इधर से अगर आप दोनों बोलेंगे तो उधर से भी चार मेम्बर साहिबान बोलने के लिए कहेंगे और उन को भी रोकना मुनासिब नहीं होगा। इस लिए मेहरबानी करके आप होम मिनिस्टर साहिब को बोलने दें। थैंक यू वैरी मच।

(I did not want to stand in the way of the hon. Member, he will agree with me that both the points of view have come before the House. Although I concede his right to speak yet I would request him not to insist on that. I have requested Shri Agnihotri also not to speak now. In case both of them would speak from this side then four more Members from the other side will insist to have time and it would become rather embarrassing for me to refuse them. Therefore, let the hon. Member please allow the Home Minister to speak. Thank you very much.)

गृह मन्त्री : स्पीकर साहिब, दोनों पहलू आप के सामने आ गए हैं। मुझे बहुत कुछ कहने की ज़रूरत तो महसूस नहीं होती लेकिन कुछ अर्ज़ करना ही चाहता हूं। मैं पंडित मोहन लाल दत्त जी की कदर करता हूं। दिल से उन की इज्ज़त करता हूं और यह भी जानता हूं कि वह एक आदर्शवादी सज्जन हैं। लेकिन उन को मैं यह ज़रूर प्रार्थना करूंगा कि वह ऐसा समझें कि उन की तरह से हर कोई इस दुनिया में आदर्शवादी नहीं है।

चौधरी दर्शन सिंह : होना चाहिए।

मन्त्री : यहां पर बाकी बहुत ज्यादा, हाई परसैन्टेज दुनियादारों की है, आदर्शवादियों की नहीं।

चौधरी दर्शन सिंह : कम अज़ कम लीडरों में तो होनी चाहिए।

मन्त्री : इसलिए मैं उन से यही अर्ज़ करूंगा कि उन्होंने इस बिल का बिल्कुल ग़लत मतलब समझा है। अगर वह यह समझते हैं कि यह बिल (*Interruptions*), मुझे अफसोस है कि उन्होंने इस के लिए ऐशो इशरत और ऐसे ही अल्फाज़ का इस्तेमाल किया (*Interruptions*) इस गर्ज़ के लिए लाया गया है। स्पीकर साहिब, अगर यह बिल इस गर्ज़ से लाया गया होता कि जो कुछ भी एलाऊंस वग़ैरा में बढ़ौतरी करनी है यह ऐशोइशरत के मकसद को पूरा करने के लिए करनी है या यह कि पैसा जमा करने के लिए है या कमाई का ज़रिया बनाने के लिए है तो मैं सब से पहिला आदमी होता जो इस बिल के मुखालिफ होता और उन के साथ होता। लेकिन उन को एक बात वाज़े तौर पर समझ लेनी चाहिए कि यह बिल मैम्बर साहिबान की ज़रूरी मांग को पूरा करता है। मैं ढिल्लों साहिब के साथ और दूसरे मैम्बर साहिबान के साथ इस बात पर पूरी तरह से मुत्तफिक हूं कि

[गृह मन्त्री]
मैं मैम्बर साहिबान को यहां पर कुछ अपनी डिगनिटी रखनी पड़ती है, प्रैस्टीज रखनी पड़ती है, कुछ स्टेटस कायम रखना होता है। इस के अलावा मैम्बर साहिबान की कान्स्टीचुएंसीज़ के लोग यहां पर उन को मिलने के लिए आते हैं, बहुत काफी तादाद में आते हैं और उन की ख्वाहिश होती है कि जो लोग उन के पास आए हों उन को एंटरटेन भी करें। तो लाज़मी तौर पर उन के आने पर उन का ऐक्स्टरा खर्च होता है। जिस तरह से अभी अभी ढिल्लों साहिब ने फरमाया मैम्बर साहिबान के और भी बहुत से अखराजात होते हैं जो कि उन को करने पड़ते हैं। इसलिए इस बिल का मकसद यह है कि मैम्बर साहिबान अपनी एक डिगनिटी, स्टेटस और डीसैंट लाईफ रखें और उस को कायम रखने के लिए एक मुनासिब एलाऊंस हो। यानी उन का जो खर्च होता है उसके मुताबिक उन को एलाऊंस मिल सके।

स्पीकर साहिब, मैं न तो यह चाहूंगा कि सरकारी मुलाज़मों का यहां पर मुकाबला किया जाए क्योंकि उन की जगह अपनी है और उन की अलग पोज़ीशन है। उन पर अलग ज़ाबते लागू होते हैं और जो कुछ भी उन के लिए होता रहा, यह मुनासिब वक्त नहीं है कि मैं उन का भी कोई ज़िक्र करूं लेकिन मुझे इस बात का अफसोस है कि हमारे कम्युनिस्ट दोस्तों ने इस बिल के ऊपर भी, कुछ पुलिटिकल फायदा उठाने के लिए, बहुत कुछ कहा। मैं जानता हूं कि उन्होंने क्यों ऐसा किया लेकिन मैं उन्हें बता देना चाहता हूं कि ऐसा करके वह अपना मकसद हल नहीं कर पाएंगे। मैं उन की बातों में भी नहीं जाना चाहता। उन की पार्टी, उन के मैम्बर जो कुछ भी हैं उसमें नहीं जाता. . . .मुनासिब भी नहीं है इस वक्त उन बातों में जाना लेकिन एक बात कहना चाहूंगा कि एक तरफ तो यहां पर मैम्बर साहिबान के स्टेटस और डिगनिटी की हर रोज़ बातें होती हैं लेकिन साथ ही दूसरी तरफ अगर इस सतह पर आकर खाहमखाह इस तरह की बातें करने लग जाएं और मुखालिफत करें इस बिल की भी तो अच्छा नहीं लगता। मुझे पंडित मोहन लाल जी दत्त मुआफ करेंगे मुझे एक बात याद आ गई। यह सन् 1952 की बात है। मैम्बर साहिबान के अलाऊंसिज़ के मुतअल्लिक ही उस वक्त हमारी कांग्रेस लैजिसलेचर पार्टी की मीटिंग हुई। मैं भी उसमें हाज़िर था। वहां पर यही बात चल पड़ी। श्री नन्दलाल जी जड़ांवालिए उस वक्त एम. एल. ए. थे। उन्होंने वहां पर पंडित मोहन लाल जी दत्त की मिसाल दी थी। यह ठीक है कि पंडित मोहन लाल दत्त थर्ड क्लास का किराया लिया करते थे और बाकी अलाऊंस वग़ैरह भी कम लिया करते थे। खान साहिब भी उन की तरह ही आदर्शवादी हैं। मुझे याद है कि खान साहिब ने भी पिछले कई सालों से कोई किराया नहीं लिया। इस तरह आदर्शवादी होना और सब लोगों के सामने मिसाल रखना ठीक है पर उस हद तक तमाम लोग पहुंच नहीं सकते। मुझे इसी सिलसिले में एक बात याद आई है। हमारे एक मैम्बर श्री नन्द लाल जी जड़ांवाले के थे। एक दफा पार्टी मीटिंग हो रही थी तो उन्हों ने कहा कि आप आदर्शवाद की बात करते हैं। आदर्शवादी बन कर या तो पंडित मोहन लाल जी दत्त लोगों के सामने जाते थे या सरदार सज्जन सिंह मरगिंदपुरी ऐसा करते थे, क्योंकि ये दोनों थर्ड क्लास का किराया लेते थे और इस का नतीजा यही हुआ है कि दोनों के दोनों आदर्शवादी इलैक्शन में हार गए हैं। इस से साफ ज़ाहर है कि लोग ऐसे आदर्शवादियों को भी पसन्द नहीं करते और उन के ऐसा होने को एप्रीशिएट नहीं करते। मैं उन्हें सिर्फ यह बात कहना चाहता हूं

कि दुनिया में हरेक आदमी आदर्शवादी नहीं बन सकता, और न ऐसे हो ही सकता है--let us be realists. रीअलिस्ट का यह मतलब होता है कि वह आदर्शवादी न बन कर जो असली हालात हों उन के मुताबिक अपने आप को ढाल कर चलाए। इस लिए मैं उन से दरखास्त करता हूं कि वह इस का रीअलिस्टिक व्यू लें।

श्री अध्यक्ष : पहले पंडित मोहन लाल दत्त की मोशन है कि इस बिल को पब्लिक उपीनियन के लिए सरकूलेट किया जाए। (I would first put the motion of Pandit Mohan Lal Datta that the Bill be circulated for eliciting public opinion.)

Mr. Speaker : Question is :—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill, 1964, be circulated for eliciting public opinion thereon by the 30th April, 1964.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is :—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker: The House will now take up the Bill Clause by Clause.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is :—

The Sub-Clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker: Question is :—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Sardar Ajaib Singh Sandhu (Morinda, S.C.): Sir, I beg to move :—

That at the end of Sub-Clause (2), add the following second proviso :—

"Provided further that free medical treatment will be given to the Members at par with Class I Officers of the Punjab Government.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ..............

श्री अध्यक्ष : आप की अमैंडमैंट सेल्फ एक्सप्लेनेटरी है, इस लिए इस पर बोलने की जरूरत नहीं होनी चाहिए। (The amendment given notice of by the hon. Member is self-explanatory and it needs no further elucidation.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਇਸ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker: Motion moved :—

That at the end of Sub-clause (2), add the following second proviso :—

"Provided further that free medical treatment will be given to the Members at par with Class I Officers of the Punjab Government."

Sardar Gurdarshan Singh (Nabha): Sir, I beg to move :—

In Sub-clause (2), before the existing proviso insert the following proviso :—

"Provided that a Member who does not wish to draw the Halting Allowance at the enhanced rate may draw it at the rate of Rs. 10 or Rs. 12.50 as before."

Mr. Speaker: Motion moved :—

In Sub-clause (2), before the existing proviso insert the following proviso :—

Provided that a Member who does not wish to draw the Halting Allowance at the enhanced rate may draw it at the rate af Rs. 10 or Rs. 12.50 as before.

चौधरी नेत राम : ग्रान ऐ पुग्रायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। मैं इस बात पर ग्राप की रूलिंग चाहता हूं कि इस रूल के होते हुए कि कोई भी बिल या मोशन हाउस में पेश नहीं हो सकती जब तक कि उस पर गवर्नर की सैंक्शन न ले ली हो, क्या यह जो एमेंडमेंटस ग्रभी दे रहे हैं, क्या यह हाउस में टेक ग्रप हो सकती हैं ? यह ग्रमेंडमेंटस तो गवर्नर साहिब के पास भेजी ही नहीं गईं।

श्री ग्रध्यक्ष : इस बिल को इनट्रोड्यूस करने के लिए ग्रौर कनस्सिडर करने के लिए गवर्नर साहिब की सैंक्शन ग्रा चुकी है। (The sanction of the Governor for the introduction of this Bill and its consideration has been received.)

पंडित मोहन लाल दत्त : ग्रान ए पुग्रायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। यह जो ग्रमेंडनैंट ग्राई है, यह ग्रभी ग्रभी पेश की गई है, क्या यह रूलज़ के मुताबिक यहां टेक ग्रप हो सकती है, क्या यह ऐलाउ की जा सकती है।

श्री ग्रध्यक्ष : हां, मैं ऐलाउ कर सकता हूं। (Yes, I can allow it.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਗਲ ਹੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਮੈਡੀਕਲ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਮੰਨ ਲੈਣ ਤਾਕਿ ਸਾਰੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸੀਲਿਟੀਜ਼ ਮਿਲ ਸਕਣ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ 3 ਤੇ ਔਰ ਇਸ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਜੋ 10 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਡੇਲੀ ਅਲਾਉਂਸ ਵਧਾ ਕੇ 25 ਰੁਪਏ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਸ ਜੀ, ਮੁਖਾਲਫਿਤ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। (It is enough, the hon. Member has expressed his point of view.)

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ।

(ਵਿਘਨ—ਬੜਾ ਸ਼ੋਰ)

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਕੀ ਪਰਜਾ ਤੰਤਰ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵਿਪ੍ਹ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Like the Congress party, I have not issued any whip.

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਇਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਗੱਲ ਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਵ੍ਹਿਪ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਮੈਂਡਿਗ ਕਲਾਜ਼ ਹੈ। ਆਪੇ ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਣ ਵਾਲੇ, ਆਪ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਔਰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਜੀਬ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਕਰਿਟਿਸਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਹਨ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਦਾ ਹੋਣਾ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਹਾਈ ਅਪਸ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਦਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਦਾ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਔਰ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਸ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਲਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਹਾਰ ਖਾ ਗਏ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਲੀਡਰ ਸੀ।

(ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : No interruption please.

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜ ਫੀਸਦੀ ਫੈਮੇਲੀਜ਼ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਹਵਾਰੀ ਇਨਕਮ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ ਔਰ 50 ਫੀਸਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਮੇਲੀਜ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਹਵਾਰੀ ਆਮਦਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ। 45 ਫੀਸਦੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫੈਮੇਲੀਜ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਕਤ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਲਭਦੀ (ਵਿਘਨ) ਹੋਮਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 10 ਰੁਪਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ 25 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖਰਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਫੈਮੇਲੀਜ਼ ਜਾਂ ਇਨਡੀ-ਵਿਜੂਅਲਜ਼ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਤੁਸੀਂ 5 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ 95 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲ। (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : Order, please.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮੰਡੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਕਾਂਗਰੇਸ ਦੇ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1962 ਵਿਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ, ਹੁਣ 1964 ਵਿਚ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਜੋ ਮੰਡੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਪਾਰੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਲ ਵੇਚਦੇ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਦਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦਾ ਤਿੰਨ ਬਾਰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਦੋ ਬਾਰ ਪੈਸਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ 16 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪੈਸਾ ਲੈ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ....(ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : Order please.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਕਮੀ ਸੀ...... (ਵਿਘਨ)

Sardar Lachhman Singh Gill : Is the hon. Member relevant. ?

(*Interruptions*)

Mr. Speaker : Please wind up.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਇਨਟਰੱਪਸ਼ਨ ਰੋਕ ਦਿਉ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ 1966 ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਫਿਰ ਮੌਕਾ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਕ ਲੱਖ ਲੱਗ ਜਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਮੰਨੇ......(ਵਿਘਨ) ਤਾਂ ਵੇਚ ਲੈਣ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਇਕ ਪੋਵਰਬ ਹੈ :

Many people have died of over eating, none has died of less eating.

(*Interruptions*)

खान अब्दुल गफार खां : आन ए प्वाएंट आव आडर, सर। मैं यह पूछना चाहता हूं कि आया आनरेबल मैम्बर कुछ रैलेवैंट भी है या नहीं। और लुत्फ यह कि मुझे बताया गया है कि जो सब ने मिलकर दरखास्त दी थी उस पर इन के दस्तखत मौजूद हैं। (तालियां)

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ।

I challenge it. I am prepared to accept the amendment given notice of by Sardar Gurdarshan Singh. I am ready to accept that and abide by that.

Mr. Speaker: The hon. Member may please resume his seat now. Enough of discussion has taken place on it.

Chaudhri Darshan Singh: I am not irrelevant, Sir.

Mr. Speaker: It is better not to decide whether the hon. Member is relevant or not.

Chaudhri Darshan Singh: I will wind up within two minutes.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਕੰਡਕਟਰਾਂ, ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬੋਨਸ ਰਿਫਿਊਜ਼ ਕੀਤਾ, ਤੀਸਰੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਗ੍ਰੇਡ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਡੀ. ਏ. ਬੰਦ ਕੀਤਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਲਾਊਂਸ ਰਿਫਿਊਜ਼ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਏਜੰਡਾ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਦੀ ਜਦੋਂ ਮੰਗ ਆਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਈ ਪਾਈ ਸੇਵ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਨਤਾ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਭਾਰ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਰਹਿਬਰ-ਮੇਰੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਮਾਫ ਕਰਨਗੇ—ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ..... (ਵਿਘਨ)

ਚੂੰ ਕੁਫਰ ਅਜ਼ ਕਾਅਬਾ ਬਰਖੇਜ਼ਦ
ਕੁਜਾ ਆਨਿਦ ਮੁਸਲਮਾਨੀ। (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) : ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਤੰਗੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਲਿਆਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਰੀਕੁਐਸਟ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ 'as before' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਐਡ ਕਰ ਲਏ ਜਾਣ--

'or may not drawn any amount at all'.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜੋ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਮੂਵ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਡਾਉਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਨਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁਣ ਉਹ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਲੈਣ ਤੇ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਲੈਣ । ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਆਦਰਸ਼-ਵਾਦੀ ਸੱਜਨ ਐਨਹਾਂਸਡ ਰੇਟ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁਣ ਲਿਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਸ਼ਨ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸ ਰੇਟ ਤੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ । (ਵਿਘਨ)

खान अब्दुल ग़ुफार खां : जनाब, स्पीकर साहिब, यह सवाल नहीं है कि कौन आदर्शवादी है और कौन आदर्शवादी नहीं है *(Interruptions)* सवाल तो यह है कि जब टैम्पटेशन मौजूद हो तो फिर भी कौन छोड़ता है । इन को मालूम होना चाहिए *(Interruptions)* कि जब आप एक बात के लिए मजबूर करते हैं तो कुर्बानी का कैसे सवाल पैदा होता है..... *(Interruptions)* .....ज़रा आप समझें तो सही (*Interruptions*)....

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : यह जो अमैंडमैंट्स आई हैं एक सरदार अजायब सिंह जी की तरफ से और दूसरी सरदार गुरदर्शन सिंह जी की तरफ से, मैं इन दोनों के हक में तो हूं.....

Mr. Speaker: The amendment given notice of by Sardar Ajaib Singh Sandhu is out of order in view of Article 207 of the Constitution.

गृह मन्त्री : मैं अर्ज करता हूं कि अगर यह दिक्कत न होती तो मैं सरदार अजायब सिंह जी की अमैंडमैंट मानने को तैयार था । मगर मुझे अभी अभी लीगल ऐडवाइस मिली है कि जहां फाईनैंशल इम्पलीकेशन्ज़ इनवाल्वड हों वहां पर गवर्नर साहिब की मन्जूरी की जरूरत होती है । खैर, इसे फिर देख लूंगा ।

So far as the amendment of Sardar Gurdarshan Singh is concerned, I agree to the following change:—

> *For* of Rs. 10 or Rs. 12.50 as before' *Substitute*' admissible before the the Commencement of the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Act, 1964.'

It should be pointedly made clear to the Members who are willing to relinquish the enhanced rate of allowance that they are free to do so.

Mr. Speaker: Motion moved—

> That in the amendment moved by Sardar Gurdarshan Singh *for* "of Rs. 10/—or Rs. 12.50 as before" *Substitute*" 'admissible before the commencement of the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Act. 1964.

Mr. Speaker: Question is :—

> That in the amendment moved by Sardar Gurdarshan Singh *for* "of Rs 10 or Rs. 12.50 as before *Substitute*" 'admissible before the commencement of the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Act, 1964".

The motion was carried.

Mr. Speaker: Now I will put the amendment of Sardar Gurdarshan Singh, as amended, to the vote of the House.

Question is—

In Sub-clause (2) before the existing proviso, *insert* the following proviso :

"Provided that a member who does not wish to draw the Halting Allowance at the enhanced rate may draw it at the rate admissible berore the commencement of the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members Amendment Act, 1964."

The motion was carried.

Mr. Speaker: Question is :—

That clause 3, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is :—

That Sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is :—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Home Minister (Shri Mohan Lal): Sir, I beg to move :—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill, as amended be passed.

Mr. Speaker: Motion moved :—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances af Members) Amendment Bill, as amended, be passed.

Mr. Speaker: Question is :—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill, as amended, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL (ALLOWANCES OF MEMBERS) AMENDMENT BILL, 1964

Home Minister (Shri Mohan Lal): Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill.

I beg to move :—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker: Motion moved :—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill, be taken into consideration at once.

Mr. Speaker: Question is :—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill be raken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker: Now the House will consider the Bill Clause by Clause.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is :—

That Sub-clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 2

Mr. Speaker: Question is :—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

गृह मन्त्री (श्री मोहन लाल) : यह जो अमैंडमैंट मैं पेश करने लगा हूं मैं समझता हूं कि इस में कोई हरज नहीं । इस तरह से इस की कोई लीगल शेप भी नहीं जायेगी । वैसे मैं समझता हूं कि यह अमैंडमैंट एक आर्डिनरी चीज़ है इस के लिए कोई खास ज़रूरत भी नहीं है । वैसे अगर कोई मैम्बर अलाऊंस ना भी लेना चाहे तो ना ले । इस बिल से भी अगर यह अमेंडमैंट आ जाए तो ठीक होगा ।

I beg to move :—

In sub-clause (2), before the existing proviso, *Insert* the following priviso:—

"Provided that a member who does not wish to draw the Halting Allowanc eat the enhanced rate may draw it at the rate admissible before the commencement of the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Act, 1964."

Mr. Speaker: Motion moved :—

In Sub-clause (2), before the existing proviso, *insert* the following proviso:—

"Provided that a member who does not wish to draw the Halting Allowance at the enhanced rate may draw it at the rate admissible before the commencement of the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Act, 1964."

Mr. Speaker : Question is :—

In Sub-clause (2), before the existing proviso, *insert* the following proviso :—

"Provided that a member who does not wish to draw the Halting Allowance at the enhanced rate may draw it at the rate admissible before the commencement of the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Act, 1964."

The motion was carried.

Mr. Speaker: Question is :—

That Clause 3, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker: Question is :—

That Sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker: Question is :—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Home Minister (Shri Mohan Lal): Sir, I beg to move :—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill, as amended, be passed.

Mr. Speaker: Motion moved :—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill, as amended, be passed.

Mr. Speaker: Question is :—

That the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill, as amended, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY SPEAKER'S AND DEPUTY SPEAKER'S SALARIES (AMENDMENT) BILL, 1964.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment Bill.

I beg to move :—

That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved :—

That the Punjab Legislative Assembely Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be taken into consideration at once .

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों (तरन तारन) : स्पीकर साहिब, मैं इस बिल की हिमायत करने के लिए खड़ा हुआ हूं । (*Interruptions*)

Home Minister : ਟਰੇਜਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਆਵਾਜ਼—ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਘੁੰਡ ਕਢ ਲਿਆ । **I object to these unparliamentary words.** ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਘੁੰਡ ਕਢ ਲਿਆ ਹੈ । (ਹਾਸਾ)

Mr. Speaker : It has been said in a lighter mood.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : स्पीकर साहिब, इस बिल की बड़ी देर से ज़रूरत थी । इस की अहमियत की दो ही बातें हैं जो कि मैंबर साहिबान नहीं समझते इस लिए इस की मुखालफत कर रहे हैं । अगर वह बात इन की समझ में आ जाए तो सभी मेरे साथ शामिल हो जायेंगे । इस के साथ ही वह डिप्टी स्पीकर साहिबा को मुबारिकबाद देंगे । यह मसला तै करके इस सरकार ने बड़े हौसले का काम किया है । यह बात प्रीज़ाइडिंग आफीसर्ज़ की कानफ्रैंस से चली आई है । (विघ्न) ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਇਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਲੈਣ ਦਿਉ । श्री मावलंकर जब कि वह लोक सभा के स्पीकर थे उन की तरफ से यह फ़ैसला हुआ था कि डिप्टी स्पीकर के सृटेटस को कायम रखने के लिए इस की तनखाह बढ़ाई जाए । इस के लिए हर सृटेट को हदायतें भी भेजी गईं । जैनरल इनस्ट्रकशन्ज़ जारी की गईं कि यह प्रैसीडैंट कायम किया जाए कि डिप्टी स्पीकर का सृटेटस डिप्टी मिनिस्टर से किसी तरह भी कम नहीं होना चाहिए । अब तक तो यह था कि डिप्टी मिनिस्टर को 500 रुपए मिलते थे, इसी तरह से डिप्टी स्पीकर को भी 500 रुपए तनखाह मिलती थी और 300 रुपए इन को मैम्बरशिप का अलाऊंस दिया जाता था । मगर अब डिप्टी स्पीकर की तनखाह 800 रुपए यानी 500 रुपए+अलाऊंस 300 रुपए कर दिए गए हैं । यह एक बड़ी अच्छी बात हो गई है कि इन की तनखाह और अलाऊंस कंसालीडेट कर दिए गए हैं । आयंदा को कोई डिप्टी मिनिस्टर यह नहीं कह सकता कि डिप्टी स्पीकर का स्टेटस उनके बराबर नहीं है । इस बात के लिए मैं लीडर आफ दी हाऊस को मुबारिकबाद देता हूं कि इन्होंने एक बहुत ही नेक काम किया है । बीबी जी ने इस हाउस की

शान और रवायात को बढ़ाने में कोई कसर नहीं छोड़ी, इसलिए यह भी जरूरी था कि उन को इन का पूरा पूरा स्टेटस दिया जाता। इन्हों ने प्रीज़ाइडिंग आफीसर्ज़ कानफ्रैंस

4.00 p.m.

के फैसले पर अमल किया है। और यह बात श्री मावलंकर और श्री आइन्गर के वक्त में भी थी। मैं भी हमेशा यह कहता रहा हूं कि कुछ होना चाहिए। इनसे पहले डिप्टी स्पीकर चौधरी सरूप सिंह के बारे में भी कहा था कि उन्हें रैज़ीडेंस देना चाहिए और दूसरी फैसिलिटीज़ देनी चाहिएं, डिप्टी स्पीकर का स्टेटस बढ़ाना जाहिए। आज मुझे खुशी है कि यह जो उनको डयू था उन्हें मिल गया है। इससे स्टेट के एक्सचैकर पर कोई बोझ नहीं पड़ेगा और स्टेटस ठीक हो जाएगा। यह काफी देर का गिला था कि स्टेटस को ठीक किया जाए। मुझे एक बात का जरूर अफसोस है कि यह अब मैम्बरान के जुमरा से निकल गई हैं और हमारा एक मैम्बर कम हो गया है। (हंसी) और फख्र इस बात का है कि यह वहां बैठेंगी। यह हमारी माता हैं और जगत माता हैं। मैं इन की बहुत इज्ज़त करता हूं। यह इस सदन की ओलडैस्ट मैम्बर हैं। मैं यह बात वैसे नहीं कह रहा सही तौर पर कहता हूं कि एक तो ग्रैंड ओल्ड मैन होते हैं और यह ग्रैंड ओल्ड लेडी हैं। यह पुरानी मैम्बर हैं और इस हाउस की शान और रवायात को ऊंचा रखेंगी। यह सही है कि सभी मैम्बरान में बगावत हो जाती है लेकिन फिर भी बजुरगी का ख्याल जब भी आता है सब काम ठीक हो जाते हैं। मैं ज़ाती तौर पर खुश हूं कि पंडित जी जाती बार सब को खुश कर चले हैं।

श्री मोहन लाल : मैं महसूस करता हूं कि जो न इन्साफी थी डिप्टी स्पीकर के ओहदे से वह आज हम दूर कर रहे हैं। मुझे इस बात की खुशी है। दरअसल इस बिल को पहले लाना चाहिए था लेकिन कई अड़चनें पड़ गई थीं और यह बात रह गई थी। पहली अमैंडमैंट एक आरडिनैंस के ज़रिए की गई थी जो कि डिप्टी स्पीकर के ओहदे के बारे में थी। इस लिए यह अमैंडमैंट नहीं लाई जा सकती थी।

मैं सरदार गुरदयाल सिंह जी से बिल्कुल इत्तफाक करता हूं और इस चीज़ से इस हाउस का हर मैम्बर इत्तिफाक करेगा कि हमारी डिप्टी स्पीकर के ओहदे की कुर्सी पर एक हमारी बड़ी बहन श्रीमती शन्नो देवी हैं जो कि पुरानी लैजिस्लेटर सुलझी हुई समझदार और सही मानों में सेवक हैं और इस कुर्सी की शान को बढ़ा रही हैं। (प्रशंसा) मैं उनसे माफी चाहूंगा कि यह न इनसाफी होती रही है और हमारे ध्यान में बहुत पहले न आई। इस लिए इसे देरी से दूर कर रहे हैं। (प्रशंसा) मैं सरदार गुरदयाल सिंह को बधाई दूंगा कि आज इस सैशन के आखरी दिन ऐसा काम कर रहे हैं जो इस हाऊस की शान और रवायात के मुताबिक है।

हम अभी कुछ देर पहले नान-सीरियस से मूड में रहे इसको, ख्याल है, आप माइंड नहीं करेंगे।

मैं उम्मीद करता हूं कि आप इसको मुत्तफिका तौर पर पास करेंगे।

Mr. Speaker: Question is :—

That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House will now proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2 AND 1 AND THE TITLE

Mr. Speaker: Question is—

That Clauses 2 and 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Home Minister (Shri Mohan Lal): Sir, I beg to move :—

That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker: Motion moved :—

That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker: Question is—

That the Punjab Legislative Assembly Speaker's and Deputy Speaker's Salaries (Amendment) Bill be passed

The motion was carried.

THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL CHAIRMAN'S AND DEPUTY CHAIRMAN'S SALARIES AND ALLOWANCES (AMENDMENT) BILL, 1964.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill.

Home Minister : Sir, I beg to move :—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker: Motion moved :—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker: Question is :—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker: The House will now take up the Bill clause by clause.

CLAUSES 2 AND 1 AND TITLE

Mr. Speaker: Question is :—

That Clauses 2 and 1 and Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Home Minister (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move :—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved :—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill, be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Legislative Council Chairman's and Deputy Chairman's Salaries and Allowances (Amendment) Bill, be passed.

The motion was carried.

Mr. Speaker: Before we close, I express my thanks to all sections of this House for the co-operation extended to make the proceedings a success I am confident in the times to come, we will be able to improve the tone and our traditions. With these remarks, we close.

The House now stands adjourned *sine-die*.

4.08 p.m. (The Sabha then adjourned *sine-die*.)

968/P.V.S.,—368—30—12—64—C.P.&.S., Pb., Chandigarh.